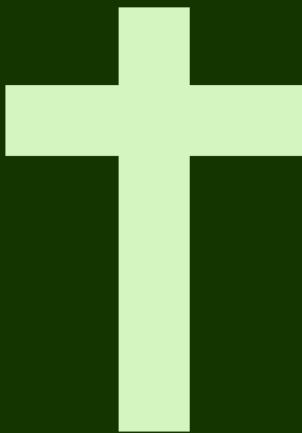


Emo'u Itukó'oviti



New Testament in Terêna (BR:ter:Terêna)

# Emo'u Itukó'oviti

## New Testament in Terêna (BR:ter:Terêna)

copyright © 2012 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Terêna

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Terêna [ter], Brazil

### Copyright Information

© 2012, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

#### The New Testament

in Terêna

© 2012, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-30

---

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 29 Jan 2022  
9434667b-9ee2-59e4-93dc-3a75fa6b3851

## Contents

Máteu . . . . .	1
Márku . . . . .	75
Lúka . . . . .	120
Xuâum . . . . .	198
Atu . . . . .	252
Rómanu . . . . .	320
1 Koríntiu . . . . .	354
2 Koríntiu . . . . .	386
Ngâlata . . . . .	407
Éfeziu . . . . .	420
Filípeni . . . . .	432
Kolósensi . . . . .	440
1 Tesalonísensi . . . . .	448
2 Tesalonísensi . . . . .	455
1 Timóti . . . . .	459
2 Timóti . . . . .	468
Títu . . . . .	474
Filémom . . . . .	478
Èbereu . . . . .	480
Teâku . . . . .	505
1 Péturu . . . . .	513
2 Péturu . . . . .	522
1 Xuâum . . . . .	528
2 Xuâum . . . . .	536
3 Xuâum . . . . .	538
Njûda . . . . .	540
Apokalípisi . . . . .	543

## YÚTOE MÁTEU koyúhoti koeku Jesus

Xapákuke neko íhikau Jesus, ápe hóyeno koéhati Máteu. Lévi itukóvomaka po'i íhaxeokonoke. Enepora inúxoti koyuhópeti yara Novo Testamento, Máteu yutoxôa. Yoko koperáxinoti nâti itúkovo neko Máteu tumúneke hokópea Jesus. Hane yutóxino ne Máteu júdeuhiko, exókoati itúkeovo koati Mésiya ne Jesus, eneponeko kíxone yutoéti ya Velho Testamento símeamo, enepone páhoemaka Itukó'oviti yara kúveu mêmum. Koati aha Máteu kouhupu'ikea yútoeke itúkeovo natina júdeu ne Jesus, enepone kúxone júdeuhiko símeamo.

Xoko turi yútoe Máteu, anêko íháhiko neko oxúnoekene Jesus koukeôvoti xoko Âbraum turi júdeuhiko. Xapákuke neko iha oxúnoekene Jesus, anêkomaka iha Ndávi, koati teyonéti natina júdeuhiko mekúke. Éxokovea Máteu motókeyea itúkeovo natina júdeuhiko ne Jesus. Koane vo'oku itúkeovo kúxone júdeuhiko símeamo ne Jesus natíxea kuteáti natíxea ne Ndávi mekúke, énomone íhaxinokono “ámoripono Ndávi” ne Jesus. Yokómopíhi koeku “Ámoripono Ndávi” kixonéti hunókoku ra Novo Testamento xoko kouhupu'ikinoveati koêku.

### *Oxúnoekenehiko Jesus* *Lk 3.23-38*

<sup>1</sup> Enepora yutoéti, koati koyuhó'inoviti íháhiko ne oxúnoekene Jesus Kristu, ámoripono Ndávi, ámoriponoikomaka Âbraum.

<sup>2</sup> Eneponeko Âbraum, há'ane neko Izáki.

Kene Izáki, Njáko itukoa há'a.

Kene Njáko, Njúda yoko po'ínuhiko itukoa há'a.

<sup>3</sup> Kene Njúda, Pêre yoko Nzêra itukoa há'a.

Táma koéha êno neko pi'âti xe'exa Njúda.

Kene Pêre, Êzorom itukoa há'a.

Yoko Âraum koéha xé'a neko Êzorom.

<sup>4</sup> Kene Âraum, Aminádabi itukoa há'a.

Kene Aminádabi, Nâso itukoa há'a.

Kene Nâso, Sâumom itukoa há'a.

<sup>5</sup> Kene Sâumom, Mbôa itukoa há'a.

Yoko Râbe koéha êno ne Mbôa.

Kene Mbôa, Ôbedi itukoa há'a.

Yoko Rúti koéha êno ne Ôbedi.

Kene Ôbedi, Njése itukoa há'a.

<sup>6</sup> Eneponeko Njése, énomone itúko há'a neko Ndávi, nâti mekúke.

Yoko ápe xe'exa neko Ndávi xoko sêno, viúvana hóyeno koéhati Ûriya.

Salúmaum koéha neko xé'a.

<sup>7</sup> Kene Salúmaum, Robôaum itukoa há'a.

Kene Robôaum, Âmbiya itukoa há'a.

Kene Âmbiya, Âza itukoa há'a.

<sup>8</sup> Kene Âza, Njózáfa itukoa há'a.

Kene Njózáfa, Njôraum itukoa há'a.

Kene Njôraum, Úziya itukoa há'a.

<sup>9</sup> Kene Ūziya, Njótaum itukoa há'a.

Kene Njótaum, Áka itukoa há'a.

Kene Áka, Ezékiya itukoa há'a.

<sup>10</sup> Kene Ezékiya, Manáse itukoa há'a.

Kene Manáse, Ámum itukoa há'a.

Kene Ámum, Njôziya itukoa há'a.

<sup>11</sup> Kene Njôziya, Njekóniya yoko po'ínuhiko itukoa há'a ya kaxénake íteokonoku ne viyénoxapa júdeu xapa isukókoti yaneko omopókononehiko itúkeovo kaúti ya Mbabílonea.

<sup>12</sup> Eneponeko Njekóniya, ápe xé'a koéhati Salatiye ike omópinekono viyénoxapa ya Mbabílonea.

Kene Salatiye, Nzorobâbe itukoa há'a.

<sup>13</sup> Kene Nzorobâbe, Ambiúdi itukoa há'a.

Kene Ambiúdi, Eliyáki itukoa há'a.

Kene Eliyáki, Ázo itukoa há'a.

<sup>14</sup> Kene Ázo, Sadóki itukoa há'a.

Kene Sadóki, Ákim itukoa há'a.

Kene Ákim, Eliúdi itukoa há'a.

<sup>15</sup> Kene Eliúdi, Eleâza itukoa há'a.

Kene Eleâza, Mátam itukoa há'a.

Kene Mátam, Njáko itukoa há'a.

<sup>16</sup> Kene Njáko, Yúse, ima Mâriya, itukoa há'a.

Yoko Mâriya, énomone itúko éno ne Jesus. Yoko Jesus, énomone ne íháxonetimaka Mésiya, páhoe Itukó'oviti koíteovo xâne.

<sup>17</sup> Enepono oxúnoekene Jesus yutoxóvoti íha yarâ'a, kátoze kôe ukeâti kaxena Ábraum tukú koeti kaxena Ndávi. Kene ukeâti kaxena Ndávi tukú koeti omópeokonoku viyénoxapa ya Mbabílonea, kátoze koépomaka íha ne oxúnoekene yutoxóvoti yarâ'a. Kene ukeâti kaxena omópeokonoku viyénoxapa ya Mbabílonea tukú koeti ápepe Mésiya, kátoze koépomaka íha.

### *Koeku inâ ipuhíko Jesus*

#### *Lk 2.1-7*

<sup>18</sup> Hara kôe kixoku koêku inâ ipuhíko ne Jesus Kristu yara kúveu mêum. Enepono Mâriya, eno Jesus, hoenâxokonotine itúkeovo yenomo Yúse. Itea koeku ávoveya ava xoko Yúse koane ávoveya akápinea, íhaikó koéne neko Mâriya ya xunákoke Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti.

<sup>19</sup> Yoko enepone Yúse, imamo Mâriya, koati itípakovoti hóyeno, epó'oxo koati ponóvoti kixoku itúkeovo. Exoâne Yúse íhaikéa ne Mâriya, ápene isóneuke kotóhineopea mani kóyenoye. Itea ako akáha'a ómea yuhoikovokutike, puvâti váherexea yuhó'inokono ne Mâriya.

<sup>20</sup> Koeku ixómoye itúkino isóneue Yúse, símoa ánju, ovoxe Itukó'oviti ukeâti vanúke. Hopúneke vekínoa. Hara kíxoa:

—Yusé, iti ámoripono Ndávi, hako pivôa kéyenoyi ne Mâriya, vo'oku enepone íhaikéa, koati Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti porexôa kó'iyeaneye.

<sup>21</sup> Apétimo xe'éxa, hóyeno kalivôno. Jesus íheximo, vo'oku koíteovomo xanáya ya pahúnevo —kíxoane ánju neko Yúse.

<sup>22</sup> Kó'inokeneye uhá koêti yanekôyo, vo'oku simóvotine kaxéna neko yuho Itukó'oviti ya yuhóke porófeta, enepone koyúhoti emo'u Itukó'oviti mekúke. Énomone neko emo'úti koêti:

<sup>23</sup> “Apêtimo ârunoe ihaíkoti ákoti hóyeno yuhó'ixoati. Koxe'éxatimo hóyeno kalivôno. Emanûe ihaxeokonono” koêti. (Yoko enepone Emanûe koêti, anéye Itukó'oviti xapákuke ûti koêti.)

<sup>24</sup> Iyukóvone neko Yûse, itúkoa neko emó'uinoa ánju. Ako kuríkapa Mâriya, yane kâsatuxonehiko.

<sup>25</sup> Itea kóyeane âvovea yúha'ixa imókone ipuhíko neko kalivôno. Yoko Jesus ihaxea Yûse ne kalivôno.

## 2

### *Oposíkoa hána'iti ko'éxoneti ne kalivôno, natínamo jûdeu*

<sup>1</sup> Enepo ipuhíkone Jesus yara kúveu mêum, Mbélem ipuhíko, pitivóko ya Njúdeya. Yaneko kâxehiko, kaxénake itúkeovo nâti ne Êrodi, apé koéne hóyenhohiko simôti ya Njeruzálem ukeâti úkeaku ihâroti. Enepohikone hóyeno, koati hána'iti ko'éxoneti ihíkaxovoti koeku hékerehiko.

<sup>2</sup> Simoné'eya, hara koe épemoke xanéhiko:

—Na óvo ne hóyeno kalivôno ínati ipuhíko, enepone natínamo jûdeuhiko? Kenó'okinoke ûti, vo'oku koeku vóvea vóvokuke ya úkeaku ihâroti, noixoâti ûti ne hékere hoénaxovope. Vihayú'ikoponoati simínoké ûti —koe yúho.

<sup>3</sup> Kamoáne Êrodi neko koekúti, yupihovó koene itúkinoa isóneu. Uhá kôe xanéhiko ya Njeruzálem itúkinoamaka isóneu.

<sup>4</sup> Yane ho'úxoanehiko Êrodi ne uhá koeti tutíhiko inuxínoti jûdeu hó'eke yóko'o ne ihíkaxotihiko ya hó'eke, ina epemó'ikoahiko koeku yuho porófeta mekúke ipuhíkokumo ne Mésiya, enepone páhoe Itukó'oviti koíteovo xâne.

<sup>5</sup> Ina yumopâhiko:

—Mbélem ya Njúdeya, enemo ipuhíko. Vo'oku hara kôe ne yútoe porófeta koyúhoti emo'u Itukó'oviti mekúke:

<sup>6</sup> “Enepone Mbélem ya poké'eya Njúdeya, ako apáya'i itea haina ákoti itúkokonoke ya xapákuke ne koati hána'itinoe pitivóko ya Njúdeya, vo'oku énomonemo ihonea ne pahúkoti, enepone inuxínoatimo ne njanéna íhae Izarâe” kôe. *Miquéias 5.2*

<sup>7</sup> Yane he'onó kíxoane Êrodi iháxikea neko hóyenhohiko ukeâti úkeaku ihâroti, epemó'ikoati itukó'ovitiye káxe koane kohê ipuhíkeaku neko hékere noíxonehiko.

<sup>8</sup> Ina pahukoâhiko ya Mbélem. Hara kíxoaxo:

—Píhe, kókoyuse íxea yépemo'iki koêku ne kalivôno. Enepomo inixépanane, yéta'akapanumo motovâtímaka mbíheaya inzáyu'ikoponea —kíxoane.

<sup>9</sup> Úkeane pího neko hóyenhohiko ixikó'okoanehiko nâti. Ya xenékuke, ápeponemaka ne hékere, enepone noíxonehiko koeku óvea óvokuke ya úkeaku ihâroti inuxó kó'iyea tumúnekehiko tukú koeti símo xoko yónoku. Simoné'eya xoko óvoku ne kalivôno, xe'ó koéne neko hékere koati oukeke.

<sup>10</sup> Noixópanemaka hóyenhohiko neko hékere, yupihovó koéne úhepeyehiko isóneu koane éno elókeko okóvo.

<sup>11</sup> Ina urúkovahiko neko ovokúti, yane noíxoane ne kalivôno yoko Mâriya, éno. Ipuyüké kó'iyeanehiko nonékuke ne kalivôno ihayú'ikoati, koane míhe'oakehiko neko íhaku iparáti omínoakehiko ina porexôa neko omínoake, ôro, yoko kohépiti xêru éno úheti ihópune koéhati mîra, yoko po'ínu xêru koéhati ísensu.

12 Ina kouhápu'ikinoa Itukó'oviti neko hóyehohiko ya hopúneke ákoyeane vekapa xoko Êrodi. Énomone vekópinohiko po'íke xêne koeku aúkopeovo poké'exake.

*Ikóho'ixoa Yúse ne Mâriya yoko Jesus ya Ejítu*

13 Enepo pihopóne neko hóyehohiko noixóponoti Jesus, yane símoane ánju ne Yúse ya hopúneke. Hara kíxoa:

—Keúsakapu, yáma ne kalivóno yoko êno. Íkaha'ixa ya Ejítu. Yávaheixanemo tukú koeti endá'akapapimaka motó'iyevanemo yaúkopivo, vo'oku opósi'ixoane Êrodi ra kalivóno kaha'âti koépekea —kíxoane.

14 Yane kóusokovone Yúse, úkeane pího ya yóti ikóho'ixoati ne kalivóno yoko êno ya Ejítu.

15 Ôvoheixoane ya Ejítu tukú koeti ivokóvone Êrodi. Kó'inokeneye maka kaúsakapune neko yuho Vúnae ya xoko porófeta koyúhoti emo'u Itukó'oviti mekúke, enepone koêti: “Koeku ukópea Ejítu, undíne ihaxíkopa neko nje'éxa” koêti.

*Koepékexokono neko inámatiko kalivóno*

16 Exoâne Êrodi itúkeovo aupú'ikoatine hóyehohiko ukeâti úkeaku ihâroti, yupihovó koene ímaikeovo. Yane pahúkoane koépekexekono neko uhá koeti inámatiko kalivóno ya Mbélem pí'átine xoénaena poké'eke, koánemaka xapa ko'óvokutihiko oveâti xêrekuke. Itúkinovoke kalivóno pí'átine xoénaena poké'eke vo'oku yúho neko hóyehohiko ukeâti úkeaku ihâroti kuteâti yé'akeneye xoénae ike ipúhikine neko hékere.

17 Yane kóusokovone neko kúxoti yútoe porofeta Njerémiya, enepone koêti:

18 “Ya Râma, ápe kámone xanéhiko, êno hónoti iyókexoti kotíveti koeku yaíkea. Manírapo Rákeu iyôti vo'oku xe'éxaxapa. Yoko ako itoâti iyúni'ikea vo'oku heú koe ívohikeovo xe'éxaxapa” koêti.\* *Njerémiya 31.15*

*Ukopéa Ejítu ne Yúse*

19 Ivokóvone neko Êrodi, apé kó'ino Yúse ya hopúneke ne ánjuna Vúnae. Yoko Ejítuke ovó'iko ne Yúse. Hara kíxoa ánju:

20 —Keúsakapapune, yamápanemaka ne kalivóno yoko êno, yaúkapapune ya poké'exa Izarâe, vo'oku ivókovonehiko neko kaha'âti koépekea ne kalivóno —kíxoane.

21 Yane omópane Yúse ne kalivóno yoko êno. Poké'exa Izarâe yonópohiko.

22 Itea eyekóxoane Yúse itúkeovo Arkílaui, xé'á Êrodi, ahe'ókopo haíkene natíxea ya Njúdeya, píkoane yonópeaya. Yane éxokoa Itukó'oviti ne Yúse yonópokumo ya hopúneke. Énomone pihópino Ngalíleyake

23 xoko pitivóko koéhati Nazâre. Kó'inokeneye, koati tokopóvoti neko kúxoti yuho porófeta mekúke, enepone koêti: “Iháxeokonotimo íhae Nazâre” koêti.

### 3

*Koeku yuho Xuaum Mbátita xapa xanéhiko*

*Mk 1.1-8; Lk 3.1-18; Xu 1.19-28*

1 Yaneko mekúke, pího Xuaum Mbátita ya Njúdeya yaneko mêum ákoti apêti, koyúhoti emo'u Itukó'oviti xapa xâne kamokénoponoati.

\* 2:18 Enepone Rákeu kíxone porófeta, énomone neko yeno Njáko, oxú'ikene ne júdeuhiko. Kene yara yútoe Máteu, koati kixo'êkoti uhá koeti senóhiko júdeu ya Mbélem koepékokonoti xe'éxa.

<sup>2</sup> Hara kôe:

—Íkétivexanoe iséneuke ne pehúnevo koane kiríkapa, vo'oku yé'exovone kax-ena natíxea ne íhae Vanúke xapa xâne —kíxoane.

<sup>3</sup> Yoko Xuaum Mbátita kíxo ne porofeta Izâiya mekúke yaneko kó'iyeku: “Énomonemo ne kohonókoti emó'u ya mêum ákoti apêti xapa xâne kamokénoponoati. Haramo koe yúho: ‘Míhe'akinanoe oxéne ne Vúnae itúkea ítúke xepákukeno. Kéyusea kixeku ítíkivo nonékúke’ ” kôe. *Izâiya 40.3*

<sup>4</sup> Yoko evo'i kámelu ítúko ípovo neko Xuâum. Vakamóto ítúko hô'e. Kene vohóho yoko ho'o mópo íhae mêum ítúko níka.

<sup>5</sup> Enepohikoneko íhae pítivokona Njeruzálem, yoko uhá koeti íhae Njúdeya, koane uhá koeti íhae xe'ókúke ne huvêo iháxoneti Njórdaum, pihóhiko kamokénoponoti Xuâum.

<sup>6</sup> Enepohikone xâne koyuhópoti pahúnevo, áhikoahiko Xuâum yane huvêo.

<sup>7</sup> Noixoâne Xuâum símeahikomaka êno farízeu yoko sadúseu, enepohikone payásoti ya hó'eke júdeu, hara kíxovokoxoa:

—Ítínoe ámoripono xâne kutí koeti koati ipúhokovoti koéxoe, ikítixatínoe ítívoatimo ne ipíhohonopemo Itukó'oviti pohúneti vo'oku yáhikivo njokóyoke? Ako kalíhuina!

<sup>8</sup> Konókoti ítíkinoe únati motovâti iyúseyea ítíkivonoe ikotívexoati isóneuke ne pahúnevo koane kiríkópati.

<sup>9</sup> “Úti ámoripono Ábraum” hákonoe koe iséneupinovo, pe'okoâti ítíkivo aha Itukó'oviti vo'ókúke. Vo'oku eneponi itukápu énomone kahá'a ne Itukó'oviti, mani pahukoâti ítúkopeovo ámoripono Ábraum ra itátanehiko mopôí.

<sup>10</sup> —Kuteâti koêku ne povôti usó koyêtine tetúkea tikótíhiko ukeâti poéheveke, enepohikone uhá koeti ákoti parêxa únati há'i, ina kurikókono yúkúke, énomonemakamo kíxoaneye Itukó'oviti ne xâne váhere kixoku ítúkeovo.

<sup>11</sup> Kaná'uti ánjikeopinooe ya úne, yéxokovoepo ikétivexi iséneuke ne pehúnevo koane kiríkópati, itea ya ingyénepoke, harakénemo koati hána'iti teyonéti ya undíke. Muhíkova anj'okeova koane omínoam perékátana, ako omóndokea. Énomonemo ahíko xâne, haínati ya úne itea ya xunákoke Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, enepone kutí koetimo xunako yúku kasása'ikea.

<sup>12</sup> Kutí koetímo xâne omó'ixoti kasása'ikope ya vo'ókúke, kuteâti ápa. Kuteâti kixókonoku tíríku kasasá'ikokono, énomonemo kixóneye xâne nê'e. Kuteâti kixókonoku ha'i tíríku ipíhopokono íhakúke, énomonemo kixóneye xâne únati kixoku ítúkeovo. Kene ne xâne kutí koeti tuti tíríku ákoti aunáti, oro'ókoatinemo yúkúke xoko ákotinemo ípukeovoku —kíxovokoxoane Xuaum Mbátita.

### *Keoku ahíko Jesus ne Xuaum Mbátita*

*Mk 1.9-11; Lk 3.21-22; Xu 1.31-34*

<sup>13</sup> Yaneko káxehiko, ipúhikea Ngalíleya ne Jesus. Hara yóno huveóke, enepone Njórdaum, motovâti áhikeovo xoko Xuaum Mbátita.

<sup>14</sup> Ina kixôa Xuâum:

—Mani íti motokêa áhikeonu itea itukovó koe úndi yépemo áhikeopi —kíxoane.

<sup>15</sup> Ina yumopâ Jesus:

—Ako yuvâti vo'oku keoku kó'iyeaneye, koati kousókoati úti ne uhá koeti ínixone Itukó'oviti ítúkeovo ponóvoti —kíxoane.

Yane kúteanemaka isóneu Xuaum Mbátita, áhikoane.

<sup>16</sup> Ehá'axo ipúhikopea úne ne Jesus yaneko ahíkovo, mihe'ó kó'inoane vanúke koane noíxea Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti evesékoti xokóyoke kutí koeti kurúte.



<sup>17</sup> Énomone yanê'e, apé koene emo'úti inu'íxoti vanúkeke kámone. Hara kôe: —Eneporâ'a, énomone Nje'éxa koati ákoti omotóva ongóvo, porexónuti hána'iti elókeko ongóvo —kôe.

## 4

### *Hixopâ Ndeâpu íkorokea ne Jesus*

*Mk 1.12-13; Lk 4.1-13; Êb 2.18; 4.15*

<sup>1</sup> Énomone yaneko ike áhikinevo ne Jesus, ómane Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti ya mêm ákoti apêti, hixopâti Ndeâpu íkorokea pahunévotike.

<sup>2</sup> Itopónone koarenta koeti káxe koane koarenta koeti yóti ákoyea nîka ne Jesus, yane épekoane hímakati.

<sup>3</sup> Yanê'e, pihínoane Ndeâpu, enepone íkorookenati xâne pahunévotike. Hara kíxoá:

—Enepo itikápuxo Xe'exa Itukó'oviti, pehúkaikopo sá'iri'okopeovo páum ra itátanehiko mopôí —kíxoane.

<sup>4</sup> Ina kixôa Jesus:

—Hara koe yutoéti emó'uke Itukó'oviti: “Haina póhutine nikokónoti kox-unáko xâne, itea kóxunakomaka ne uhá koeti emó'uinovi Itukó'oviti” kôe —kíxoane Jesus.

<sup>5</sup> Úkeane óma Ndeâpu ya Njeruzálem, enepone iháxoneti Sasá'iti Pitivóko. Hara iyónoa xoko koati vanúke'exeaku yané hána'iti imokóvokuti, enepone témpulu

<sup>6</sup> ina kixôa:

—Enepo itikápuxo Xe'exa Itukó'oviti, kepúhakapu poké'eke yukíti ra vanúke, vo'oku hara kôe ne yutoéti ya emó'uke Itukó'oviti:

“Pahukoátimo Itukó'oviti ne ánjuhiko, enepone ovóxe íhae vanúke kóyonoyeopi.

Énomonemo namukópopi ya vó'u maka hákone okó'okoa mopôí ne hívi”  
kôe —kíxoane Ndeâpu. *Sáramu 91.11-12*

<sup>7</sup> Itea hara kíxoá Jesus:

—Ako kalíhuina, vo'oku haramaka kôe ya po'íke yutoéti emó'uke Itukó'oviti: “Hako yoposí'okovo Yúnae Itukó'oviti” kôe —kíxoane.

<sup>8</sup> Ina omopómaka Jesus ne Ndeâpu ouke êno hána'iti mopôí, exókoati uhá koeti pahúkoku payásotihiko yara kúveu mêm, koáne ne êno úhe'ene

<sup>9</sup> ina kixôa:

—Mborexópeatimo uhá koéti ra koekúti neíxone kó'oyene enepo ipiyíkexa nonénguke kutí kixénuti Itukó'oviti —kíxoane.

<sup>10</sup> Ina kixôa Jesus:

—Yahíkuxipunu Satanaé, vo'oku hara kôe emó'uke Itukó'oviti: “Ópoeane Yúnae Itukó'oviti ipiyíkexino. Poéhane motovâ kíxeokononeye” kôe —kíxoane.

<sup>11</sup> Noixoâne Ndeâpu ákoyea íta, yane ahíkuxopeovane. Yane ápehiko ánju, enepone ovoxe Itukó'oviti ukeáti vanúke simohíkoati ne Jesus kax-unákoponoati.

### *Iná turíxo ítuke ne Jesus ya Ngalíleya*

*Mk 1.14-15; Lk 4.14-15*

<sup>12</sup> Exoâne Jesus iká'akeovone ne Xuaum Mbátita, aúkopovo ya Ngalíleya.

<sup>13</sup> Pohu vekó koepo Nazâre yonópoti Kafanâum. Hane óvo ne pitivóko xe'ókuke Mar-na Ngalíleya xoko po'í iháxakoku poké'exa Ngalíleya iháxoneti Nzebûlom yoko Nafítáli.

14 Énomone yaneko pihópeaku Jesus ya Ngalíleya, kousooka ne yútoe porofeta Izâiya mekúke koyuhó'iyeti koéku, enepone koéti:

15 “Enepone poké'e ihauti Nzebûlom yoko Nafítali ovoti íyeuke Hána'iti Mar poixô'oke huvêo koéhati Njôrdaum, énomone ne Ngalíleya iháxoneti óvoku ne xanéhiko ákoti itukapu jûdeu.

16 Enepoihikone xanéhikoya ovóheixoti hahákutike, noíxone êno hána'iti uhapú'iti. Epó'oxo enepohikone ovâti neko poké'e, ovohikoku xâne hoenáxovotine yonópea ipihóponovokutike, kouhapu'ikoane êno hána'iti uhapú'iti” kôe. *Izâiya 9.1-2*

17 Énomone yanekóyo, turíxovone ne Jesus koyúhoyea ne emo'u Itukó'oviti. Hara koe yúho xapa xâne:

—Ikétivexa iséneuke ne pehúnevo koane kiríkapa, vo'oku kaxénane natíxea ne íhae Vanúke xapa xâne —kôe.

*Itaíkoa Jesus hókea ne koaturu koeti númikuxokenati*

*Mk 1.16-20; Lk 5.1-11*

18 Koeku yónea ne Jesus xe'ókuke Mar-na Ngalíleya, tokononé koéne pi'âti kopo'ínukokoti, Símaum iháxoneti Péturu, yoko Ándere ixómoti kuríko númikuxope vo'oku itúkeovo itúkovokenehiko.

19 Ina kixoáhiko Jesus:

—Hekánunoe. Hainá'ikomo hêe yíxovonoe itea indukópopitinenemo ihíkaxoti xâne hókeonu —kíxoanehiko.

20 Énomone yaneko ókoku ôra, kurí kíxoane neko númikuxope, pihónehiko ikéneke Jesus.

21 Yane kali tumúneke, tokononé koéne po'i pi'âti kopo'ínukokoti ixómoti koyúseopo númikuxope kúveuke vatékena. Énomone ne Teâku yoko Xuâum, xé'ahiko Nzebêdeu. Yoko ápemaka há'a yane vatékenake. Yane itaikoane Jesus neko pi'âti hókeamaka.

22 Kurí kixónehiko há'a koane vatékena, pihónehiko ikéneke Jesus.

*Ihíkaxo ne Jesus koane koitóvo êno xâne*

*Lk 6.17-19*

23 Uhá kíxoá Jesus yónea neko poké'ixa Ngalíleya koane íhikaxea emo'u Itukó'oviti ya sinâgoga, enepone íhikaxovoku hó'e jûdeuhiko, koane koyúhoyeamaka ne inámati íhikavoti koyúhoti kixoku natíxea Itukó'oviti xapa xâne. Koítovamaka Jesus uhá koeti koékuti kó'iyevovoku aríne neko xanéhiko.

24 Eyekóxokonone koeku ítuke ne Jesus ya uhá koeti poké'ixa Sírea, omókonone uhá koéti ne ka'aríneta xokóyoke. Yoko ako tópi kó'iyevovoku arinéti yuvâtihiko. Ápe xâne úroevo ndémoniu. Ápemaka ákoti aunáti tûti pepokehí koéti, koane isayú'ixovoti ákoti ehevákapu múyo. Koítovahiko Jesus uhá koéti.

25 Koati ênoti xâne íhae Ngalíleya hokó'ixoati, koane íhae iháxoneti Yehí Koeti Pitivóko, koánemaka íhae Njeruzálem, yoko íhae Njúdeya, koánemaka íhae poixô'oke huvêo, enepone Njôrdaum.

## 5

*Koeku xâne koati únati koéku nonékuke Vúnae*

*Lk 6.20-23*

1 Noixoâne Jesus neko êno xâne, pihóne ouke kali mopô. Ivatákone, ina ahi'ókova íhikauhiko.

2 Énomone yanê'e, turíxoane Jesus íhikaxeahiko. Hara kíxovokoxoa:

3 —Koati únati koêku ne xâne inixópovoti itúkeovo hána'iti ikonóko'ixovoti nonékuke ne Íhae Vanúke, vo'oku yonópotimo natíxokuke nê'e.

4 —Koati únati koêku ne xâne hokónuti, iyôti koeku kó'oyene, vo'oku kouhépekopinoatimo Itukó'oviti isóneu.

5 —Koati únati koêku ne xâne ákoti kapayásakapu, vo'oku ítukenemo ra poké'e ika'ínamakapakanane.

6 —Koati únati koêku ne xâne kutí koeti épeu úne yoko épeu hímakati koeku yupíheovo kahá'aye itúkea ponóvoti nonékuke Itukó'oviti, vo'oku kousókinoatimo Itukó'oviti ne áha.

7 —Koati únati koêku ne xâne seánati, vo'oku koseánakonotimakamo.

8 —Koati únati koêku ne xâne póhutine ponóvoti koekúti opósi'ixo itúkea, vo'oku iníxotimo Itukó'oviti.

9 —Koati únati koêku ne xâne oposí'ixoti íkasaxea omíxone po'ínuhiko xâne, vo'oku iháxeokonotimo xe'exa Itukó'oviti.

10 —Koati únati koêku ne xâne íkoítaponokonoti kotíveti vo'oku únati ítuke, vo'oku yonópotimo natíxokuke Íhae Vanúke.

11 —Koati únati kékunoe enepo apê ihakópiti, koane vaheréxoti ítukeinopi, koane apémaka ákoti tópi kixoku yúho itúkoheyea kêku vo'oku itíkivo hokónuti.

12 Yupihovó ákoenoe elókeko yokóvo íxekánaneye, vo'oku koati hána'itimo némoepo vanúkeke. Yoko énomonemaka kixókónoneye váherexea ítukeinokono neko porófetahiko koyúhoti emo'u Itukó'oviti nóvo, enepohikoneko inúxoti ya utíke.

*Íhokoa Jesus yúki ne íhikauhiko*

*Mk 9.50; Lk 14.34-35*

13 —Kuteâti koeku ítúkeovo únati kixoku kúíheke xánena ne yúki, énomonemaka kénenoeye xapa xâne kírivokoevo yara kúveu mêmum. Itea enepo auké'e taú'iko ne yúki, ákonemo oxéne aúkopinokono taú'iko, yane ákonemo itúkovo, poéhané kuríkeokono koane kapásikexekono xoko kuríkokonoku. Yokóhiyanavo mará'inamo yakútea ne yúki ákotine taú'iko.

14 —Kuteâti koeku yúku kouhápu'ikopeti, énomonemaka kénenoeye xapa xâne yara kúveu mêmum. Epó'oxo kuteâti koeku pitivóko ovoti oukeke kalí mopôí ákoti itoâti hé'onea, énomonemaka kénenoeye.

15 Ako ihúxoti kouhápu'ikope xovo'ú kixoâti, itea enepo ihúxokono, koati xoko ókoku yúku ixíkokono motovâti kouhápu'ikea uhá koeti ovâti ne kúveu ovokúti.

16 Énomonemaka ákoeneye únati kixeku itíkivo maka naíxane xanéhiko ne únati ítike, epó'oxo maka iháyu'ikanehiko Itukó'oviti, enepone Yá'a íhae vanúke.

17 —Hákonoe íkitíxa nzmínoti ungé'exoponea ra Ponóvoti Kixovókuti ya yútoeke Muíse, koánemaka ne yútoe porófeta koyúhoti emo'u Itukó'oviti mekúke. Haina nzmínoti ungé'exoponea, itea nzmínoti indúkea uhá koêti ne yutoxóvotiya.

18 Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe: Koêkumo ávovea aúke'e ra vanúke koáne ra poké'e, ákomo ápahuina koekúti veyopóvoti yane Ponóvotike Kixovókuti yútoe Muíse. Muhíkova póhuti kali létara itukovo póhuti kali telépu'i, ákomo veyápapu ya koeku ávovea kaúsakapu uhá koeti yutoxóvotiya.

19 Enepone xâne ákoti ituká ne páhoenokono ítúkea yane yutoéti, yusíkoti ítúkeovo ínixone ákoyea koati itúkovo, ina ihíxamaka po'i xâne ákoyea ítúka, koati énomonemo okopô koati íkenétike ívávakopeokono ya natíxokuke

Íhae Vanúke. Itea enepone xâne itukoâti uhá koêti neko yutoéti koane ihíkaxotimaka po'i xâne itúkea, énomonemo itukóvo koati teyonétiya.

<sup>20</sup> Koati ngixópitinoe: Enepone kixeku itíkivo, konókoti yupíheovo anú'ukea ponóvoko kixoku itúkeovo ne éskiriba yoko farízeu, enepohikone inuxínoti xanéhiko hó'eke. Hákoti koené'eye, ákomo kalíhuina yenópi natíxokuke Íhae Vanúke —kíxovokoxoane Jesus.

*Nókone xâne itúkea apê púvone, áko'o itukovo apê puvâti*

*Rm 12.19; Éf 4.26; 1 Tm 2.8; Tk 1.19; 1 Xu 2.1, 11*

<sup>21</sup> Ina kixovókokoxopamaka Jesus:

—Kémoanenoe koêku neko páhoenokono voxúnoekene itúkea, enepone “Hako kepéko” koêti, koánemaka ne koêti: “Enepone koepékoti, omokónotimo yuhoíkovokutike maka ipíhapanakanane” koêti.

<sup>22</sup> Itea hara ngixópinoe: Uhá koeti imaíkinovoti po'i xâne, omokónotimakamo yuhoíkovokutike maka ipíhapanakanane. Kene ne vahéréxinoti yuhó'ino po'ínu, omokónotimo xoko koati payásoti yuhoíkovokuti maka ipíhapanakanane. Kene ne koyúhoti itúkeovo ákoti isóneu ne po'ínu, naíxapu nê'e mará'ínamo iyánapakana ipihóponovokutike xapa yúku.

<sup>23</sup> Itukovo yomoti iké'iparaxoke Itukó'oviti, ipíheati átake ina puyakápanapu yokóvo ápeyea pe'ínu vahéréxinopiti isóneu,

<sup>24</sup> kurí íxeavo ne yómone xoko áta, pihéne yího'ixoponi ne pe'ínu inúxotike motovâti unátipinokokonoe iséneu, ínamo yaukápanu peréxi Itukó'oviti ne íperaxike.

<sup>25</sup> —Enepone xâne apêti évotikopike, omópiti yuhoíkovokutike, yapásika kixeaku unátipinoe iséneu ya xenékuke tumúneke sími yuhoíkovokutike. Hákoti koené'eye, itukapu simetíne yuhoíkovokutike, konokóatimo yéni nonékuke ne pahúkotiya. Yane pahúkópitimo kiríkikono xoko pulísea, ínamo kirikákana ika'ákovokutike.

<sup>26</sup> Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe: Ákomo ipíhikapa koeku ávovea peréxapa uhá koêti ne yoréveu —kíxovokoxoane Jesus, exókoatihiko kónokea épemea Itukó'oviti kotúyopinoe pahúnevo tumúneke seópea nonékuke.

*Koêku ne xâne kapíneti ákoti itukapu koati yêno*

*Mt 18.8; Mk 9.43*

<sup>27</sup> Ina kixovókokoxopamaka Jesus:

—Kémoanenoe neko yuhôti koêti: “Hákonoe kepiné'iyi múxone ne po'i xâne” koêti.

<sup>28</sup> Itea hara ngixópinoe: Itukovo apêti hóyeno komómoti sêno xaneâti íyokeova, koeku kó'iyeaneye isóneu, koati pahukóvotine vo'ókuke ne váhere oveâti isóneuke.

<sup>29</sup> Enepo itukapu yúke, enepone koâti mbiú koeti ínixepe váherexino ne ítike, yusikóneni meréki koane kiríki ákotike malíka motovâti ákoyea váherexa ítike. Mani unatíne ákoyea poixo'o yúke yenópi vanúke yaneko usokó kó'iyea yúke itea yenópoti ipihóponovokutike.

<sup>30</sup> Koane itukapu veô'u, enepone koati íhinovoke váherexino ítike, yusikóneni titúki koane kiríki ákotike malíka motovâti ákoyea váherexa ítike. Mani unatíne ákoyea poixo'o veô'u yenópi vanúke yaneko usokó kó'iyea veô'u itea yenópoti ipihóponovokutike —kíxovokoxoane Jesus, exókoatihiko kónokea ákoyea iyuhixapapu sayá'ikopeova ne váhere ítuke.

*Koeku kuríkoti yêno*

*Mt 19.9; Mk 10.11-12; Lk 16.18*

31 Ina kixovókokopai komaka Jesus:

—Hara koemáka po'i yutoéti: “Enepone kuríkoti yêno, paréxapa koyuhópeti kotuyôpeati íha itúkeovo ko'ímati” koé'epepo.

32 Itea hara ngxópinoe: Koêkuti kuríkoti yêno ákoti itukapu vo'oku aupú'ikoati yêno yuhó'ixoti po'i hóyeno, koati vahéréxoti ítuke nê'e, epó'oxo koatímakamo kutí'inoke pahukóvoti ne yêno oko'ímapo. Koánemaka ne koyenópati ne sêno, kuti koetímakamo ixómoti aupú'íkea inúxoti íma ne sêno koeku kóyenopea.

*Veínoake xâne ikána'uxea yúho*

*Tk 5.12*

33 —Koáne kémoanenoe neko páhoenokono ne voxúnoekene ítúkea, enepone koéti: “Hako simikíkixo koeku itúkeovo iháke Itukó'oviti keyúhoyi, ítíkoti koati yuhóti. Konókotimaka kéveseki koêkuti yúho kuteáti. Koati kenoáoiti ítíki ne yúho keyúhone iháke Itukó'oviti” koéti.

34 Itea hara ngxópinoe: Hako itukóvo ya iháke koêkuti iháe keyúhoyi. Muhíkova ya iháke “vanúke” ako yusíka, vo'oku koati ivátakoku Itukó'oviti natíxea nê'e.

35 Muhíkovamaka ya iháke “poké'e” ákomaka yusíka, vo'oku kuti kôe ómomikoaku Itukó'oviti ne héve. Muhíkovamaka ya iháke “Njeruzálem” ákomaka yusíka vo'oku itúkeovo pítivokona Nâti koati payásoti ya uhá koéti.

36 Muhíkovamaka ya iháke “tiúti” ákomaka yusíka, vo'oku enepone póhuti kali híyeu tiúti, ako ítea kehópu'iki, áko'o itukovo keha'áti keháha'íkopi, ákomaka ítea ítíki.

37 Péhuxaikopo ne yúho. Itukovo “Êm” kêti, énomone yákoé koáne ítíka ákoti ike'ítukexa po'i iháe ikéna'uxi. Itukovo “Áko'o” kêti, énomone yákoé, koane ítíka ákoti po'i iháe vínoake keha'áti ikéna'uxi. Yoko áva po'i vínoake keyúhoyi, koati ukeáti xoko Satánae nê'e.

*Ako omótova ítúkoponea ésa'i ne váhere ítúkeinokono*

*Lk 6.27-30*

38 Ina kixovókokopamaka Jesus:

—Kémoanenoe neko emo'úti koéti: “Itukovo apéti okó'okoti uke po'i xâne, konokoátimaka óko'okeokono úke. Kúteanemaka koêku áva kehókoti oe po'i xâne, konokoátimaka kehókeokono ôe” kôe.

39 Itea hara ngxópinoe: Hako ítíkópono yésa'i enepo áva vahéréxoti ítúkeinopi. Itukovo apéti ipusóhoxopiti, síkeanemaka ipúsokea poixô'oke.

40 Koáne enepo áva mani iyonópiti yuhoíkovokutike koyúhoti kónokea peréxi ripíno, síkeane omópeamaka keápana.

41 Koáne áva pahukópiti kéinoínao ínone ováti póhuti kílomituru, yamína ya pi'áti kílomituru.

42 Koáne áva epemópiti ítikevo, peréxa. Áva kahá'ati váxeopi ítikevo, ívexamaka.

*Muhíkova xâne puvo'óviti, konókoti ákoyea omótova vokóvo*

*Lk 6.32-36; 23.34; Át 7.60; Rm 12.14*

43 —Kémoanenoe neko emo'úti “Hako motovâ yokóvo ne ínikene koane pívamaka ne puvópiti” koéti.

44 Itea hara ngxópinoe: Hako motovâ yokóvo ne puvópiti. Itíkina orásum ne vahéréxoti ítúkeinopi.

45 Yane ítínenemo ítukóvo koati kaná'uti xe'éxaxapa Itukó'oviti ya vanúke. Vo'oku poréxoa Yá'a íhae vanúke uhápu'iyea ne káxe xapa xâne ákoti aunáti,

koánemaka xapa únati xâne. Kúteanemaka kíxoaku poréxea úko ne xâne ponóvoti ítuke, koánemaka ne ákoti aunáti ítuke.

<sup>46</sup> Itukapu pòhutine xâne ákoti omotóvopi okóvo ako omótovo yokóvo, namo kíxoaye ápeyea némoepo xoko Itukó'oviti? Muhíkova ne koperáxinotihiko nâti, enepone yómoti ánu'ukea kóperau, ákomaka kamáxatika ne ákoti omotóva okóvo.

<sup>47</sup> Itukapu pòhutine ínikene ítikino únati, koati kutipasí keâti ne ákotihiko éxa Itukó'oviti, vo'oku énomonemaka kíxóhiko ítúkeovo.

<sup>48</sup> Hukínóvoti ngíxeopinoe: Itúkapunoe ponóvoti kíxoku ítúkeovo kuteâti koêku Itukó'oviti, enepone Yá'a íhae vanúke.

## 6

<sup>1</sup> Ina kíxovókoxopamaka Jesus:

—Yokóhiyanavonoe, hako yoposíko noíxeokono ne únati ítike keha'âti iháyu'ikeopi po'ínuhiko xâne, vo'oku enepo akoéneye ne ítike, ákomo némoepo xoko Itukó'oviti, enepone Yá'a íhae vanúke.

*Koêku ne poréxoti huvó'oxeake ne xâne apêti konokínovati*

<sup>2</sup> —Enepo áva peréxoake ne xâne apêti nókone, hako kutí koe pehúkoti in-uxínopiti oxoti torombéta keha'âti noíxeokono ne ítike, kuteâti kíxoku ítúkeovo ne xâne ikútixapovoti koati sasá'iti ya po'ínuhiko. Vo'oku enepo apê pòreu ya íhikaxovoku hó'e koáne ya none ovokúti, énomone kíxínoakeneye kaha'âtihiko ápeyea iháyú'ikoati. Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe: Vo'oku íkomumuxeovone xâne, usóne námoepo nê'e. Yane ákonemo námoepo xoko Itukó'oviti.

<sup>3</sup> Itea enepo áva hivó'oe, hako kalihú'ina yopósiki ápeyea po'i exoâti, muhíkova ne ínikene koati ákoti omotóva yokóvo

<sup>4</sup> maka hákone exókono. Yane apétimo némoepo xoko Itukó'oviti, enepone Yá'a íhae vanúke iníxoti koekúti ákoti po'i noixoâti.

*Nókone kó'iyea ne xâne ítúko orásaum*

*Lk 11.2-4*

<sup>5</sup> —Enepo ítikánoe orásaum, hako kitêa ne xâne ikútixapovoti koati sasá'iti ya po'ínuhiko. Vo'oku enepo ítúko orásaum, áhatihiko xe'ó kó'iyea ya íhikaxovoku hó'e koánemaka ya none ovokúti vékoheixoku xâne, kahá'ati noíxeokono. Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe: Vo'oku íkomumuxeovone xâne, usóne námoepo nê'e. Yane ákonemo námoepo xoko Itukó'oviti.

<sup>6</sup> Kene íti, enepo ítíka orásaum, urukú yákoepo kúveu yóvoku. Exexó íxea ne péhapetea. Yépema ne Yá'a íhae vanúke, enepone ákoti inixoâti, yane íko'íparaxopeatimo nê'e. Koáhati iníxoti koekúti ákoti po'i noixoâti.

<sup>7</sup> —Koáne enepo ítíka orásaum, hako kitêa ne xâne ákoti éxa Itukó'oviti yómoti káyuixea yúho enepo ítúko orásaum. Koati ikútixatihiko yumopóknotimo vo'oku ixómoyea káyuixoa ne yúho.

<sup>8</sup> Hako ikítipasikova ne xâne kuteâti nê'e, vo'oku exo nékone ne Itukó'oviti, enepone Yá'a íhae vanúke. Tumúneke yépemi, éxoane ne nékone.

<sup>9</sup> Itea hara yáko e nepo ítíka orásaum:

“Íti Ha'a úti íhae vanúke, émbemo téyeamo sasá'iti íhe ne uhá koeti xâne.

<sup>10</sup> Émbemopi ukóponeamo ne netíxi yáye xapákuke úti, uti xâne. Itúkapu yâha kousókovo yara poké'e kuteâti koeku kóusokeovo ya vanúkeke.

<sup>11</sup> Peréxavi níka úti itukovo káxe.

<sup>12</sup> Ketúyapa pahúnevo úti koêkumaka kóseanayea úti ne po'ínuhiko xâne va-heréxinoviti ítuke, kutí kíxoâti uti ákoti pahúkápu.

13 Hako sike'évi víkorokeovo pahunévotike itea peréxavi víteova ne váhere kixovókuti, (vo'oku poéhane íti itukóvo hána'iti náti ya uhá koéti. Poéhane íti apê xunáko oukeke uhá koéti. Poéhanemaka íti itukóvo hána'iti ihayú'iuti ya uhá koéti, ákotinemo hunókoku. Itúkapu énomoneoxo koéneye)" yáko itíka orásaum –kíxovokoxoane Jesus.

14 –Vo'oku enepo kuti íxêa ákoti váherexeaku ítukeinopi ne po'ínu xâne, kúteanemakamo kixópiku Itukó'oviti.

15 Itea enepo hákoti kixeáneye (ne váhere ítukeinopi po'i xâne), ákomakamo katúyapa váhere ítike ne Itukó'oviti, enepone Yá'a íhae vanúke.

*Nókone kó'iyea ne xâne enepo jejuá kôe*

16 Ina kixovókoxopamaka Jesus:

–Enepo jejuá yakôe, hako isone'ekovoo keyê kuteâti kóyeku ne xanéhiko ikútixapovoti sasá'iti ya po'ínuhiko, kahá'atimaka éxokeovo po'ínuhiko xâne itúkeovo jejuá koéti. Ivévaka ra yunzó'inopinoe: Vo'oku íkomumuxeovone xâne, usóne námoepo nê'e. Yane ákonemo námoepo xoko Itukó'oviti.

17 Kene íti, enepo jejuá yakôe, hako kixevóneye, itea kímanduxapu ina kevaríkapu koane kipéneapupu,

18 maka hákone exôa po'ínuhiko xâne itúkeovo jejuá kêti, itea itúkapune póhutine Itukó'oviti exôa, enepone Yá'a íhae vanúke iníxoti koekúti ákoti po'i noixoâti. Yane apêtimo némoepo xokóyoke.

*Koêku ne kaná'uti vírikuxea, uti xâne*

*Lk 12.33-34; 2 Tm 4.8; Êb 10.34; 1 Pê 1.4; Ap 7.15-17; 21.1; 22.1*

19 –Hako yoposí'ixo kirí'uxi apeínopiti yara poké'e ya ákoyeaku oríkoa kálíhunoo hó'openo níkoheya, koáne ya ápeyeaku íko'íhomuyoxoati, koánemaka xoko ápeyeaku urukú koeti oméxoponea.

20 Itea itúkapu vanúkeke ítxe apeínopiti xoko ákoyeaku aúke'e, koáne xoko ákoyeakunemo kálíhunoo hó'openo níkoheati, koáne xoko ákoyeaku íko'íhomuyoxoati itukovo koesáyu'ixoati, koáne xoko ákoyeakunemo urukú koeti oméxoponea.

21 Vo'oku koêkuti yunákoaku ne apeínopiti, itukapu vanúkeke áko'o itukapu poké'eke, énomoneoxo yónoheixo iséneu –kíxovokoxoane Jesus.

*Ominó'oviti uhapú'iti yoko hahákuti*

*Lk 11.34-36*

22 –Kuteâti koeku yúku kouhápu'ikopeti, énomone koéneye ne uke xâne koxé'uke. Enepo aunáti ne yúke, uhapú'itikemo yóvoheixo.

23 Kene itukapu ákoti aunáti ne yúke, hahákutikemo yóvoheixo. Kúteanemaka koêku ne kouhápu'ikoti isóneu xâne. Enepo itukapu hahákuti kixópiti ne maní kouhápu'ikopiti, yupíhovó koetíneoxomo itúkeovo hahákutike yóvoheixo.

*Konókoti itúkeovo Itukó'oviti yoko ítuke yuíxovo úti*

*Lk 16.13; 12.22-31; Fp 4.6; Êb 13.15; 1 Pê 5.7*

24 Ina kixovókoxopamaka Jesus:

–Ako xâne motovâti pí'á kíxea pátarauxa. Vo'oku koêkumo ákoyea omótova okóvo ne po'ínu, yane ákomo itúkoake ne po'ínu, áko'o enepo itukapu yuíxovoxo itúkexeake ne po'ínu, yane ákomo itúkoake ne po'ínu. Koane enepo yixápu kirí'uxi apeínopiti, ákomo yoxéne yíxivo ítuke Itukó'oviti.

25 –Énomone ngxínopinoo ákoyea ixomo ipúpakina yokóvo ne kixékumo kêku itukovo káxe, ukínopikumo níke yoko yêka, koane nókone kexé'u kixékumo



iké'ipovoxopivo. Vo'oku enepone kéyeku itukovo káxe, haina pohúneti níki. Koane haina pohúneti iké'ipovoxopivo yápeino.

<sup>26</sup> Ivévakapihi koêku ne hó'openohiko ôti. Ako nâ. Koane ako ítixeaku ha'i nône. Ákomaka unákoku níka, koane ákomaka óvoku ítixoku êno níkokónoti, itea kóyeane poréxea Itukó'oviti níka, enepone Yá'a íhae vanúke. Hainá'íkopo ítínoe yupihóvo ítóponone nonékuke Itukó'oviti yane hó'openohiko?

<sup>27</sup> Ako ápahuína ya xepákukenoe itotimo koúkoponea kaxena ivókovope, yusíkoti yupíheovo kóxunakeovo kahá'ayea koúkoponea.

<sup>28</sup> —Ná'íkopo koeti yupíhinovo yónea iséneu ne kixékumo iké'ipovoxopivo? Ivévakapihi koeku payá'iyea ne koati uhé'ekoti hûu itunoêvoti ya mêum, enepone humanévoti. Ako okó'ituke, koane ákomaka ixúxuka kuteâti koeku xâne.

<sup>29</sup> Itea koati ngixópitinoe: Muhíkova neko uhá koeti úhe'ene Salúmaum, enepone hána'iti nâti iríku mekúke, ako itápana úhe'ene hûu ne itunoêvotihiko íhae mêum.

<sup>30</sup> Katarákoapo Itukó'oviti ne itunoêvoti íhae mêum mapini póhutine kó'oyene ápeyea, ihârotike oro'ókotonotinoe yúkuke, ínapomo hako katarákopi ítínoe xâne ôriti kúveova.

<sup>31</sup> Hákoikopo pipokéxo iséneu ixómoyea yépemo'ixopovo ukínopikumo ne níke yoko yêka koane ípevo.

<sup>32</sup> Enepora uhá koeti koekúti, koati xâne ákoti êxa Itukó'oviti yonóheixoa isóneu. Yoko éxoa Itukó'oviti, enepone Yá'a íhae vanúke, kénokinoe uhá koêti ra koekútihiko.

<sup>33</sup> Hane ítíka yónoheixoku iséneu inúxotike, ítuke Itukó'oviti koánemaka péni kixeku ítíkivo kuteâti ahá'inopi. Yanê'e, kousókinopeatinoemo Itukó'oviti ne uhá koeti po'ínuhiko nékone.

<sup>34</sup> Hako pipokéxo iséneu vo'oku nékonemo ihârotike, vo'oku apépotimakamo po'i yónoku iséneu ihârotike. Ópoeane yónoku iséneu ne nékone ya póhutihiko káxe. Hákone kiri'úxoa pipókexinoa iséneu ne nékone ya keno'ókoti káxe — kíxovokoxoane Jesus.

## 7

*Ako yusíka vitúkeovo xâne húketi isóneuno po'ínuhiko xâne  
Lk 6.37-38, 41-42; Rm 2.1; 14.1; 1 Ko 4.5; Tk 4.11*

<sup>1</sup> Ina kixovókokoxopaikomaka Jesus:

—Hákonoe ítikóvo xâne húketi isóneuno po'ínuhiko xâne ínixeâti ákoyea aúhati enepo hákoti yexôa koêku, mará'inamakamo íxekananeye.

<sup>2</sup> Vo'oku kuteâti kixeaku iséneunoa ne po'ínuhiko xâne, énomonemakamo kixékononeye. Kuteâtimaka ítikeinoa ne po'ínuhiko xâne, énomonemakamo koéneye ítikeinokono.

<sup>3</sup> —Na koeti yíxinova kemómoyi ne kutí koeti kalíhuti koekúti yonoti ukeku pe'ínu, koeku ákoyea ínixepa ne kutí koeti koati hána'iti itátane tikóti yonoti yukékuke?

<sup>4</sup> Na kíxoaye yéxoki po'i xâne pahúnevo koeku ákoyea ínixepa ne pehúnevo? Mani kutí keti xâne ákoti eapâ ne hána'iti itátane tikóti yoneâti ukéku, itea kóyeane kixea ne po'ínu: “Veyábinapeavo ne kali koekúti yonoti yukékuke” kixoâti.



<sup>5</sup> Itínoe ikútixapovoti koati sasá'iti ya po'ínuhiko, viyápa inúxotike ne kuti koeti hána'iti itátane tikóti yonoti yukékuke, maka sásasa ákoyepono ínixi. Ínamo omotóva viyópi ne kuti koeti kali koekúti yoneâti ukékuke ne pe'ínu.

<sup>6</sup> –Hako kuti kê xâne poréxoti tamúku koati únati yoko sasá'iti koekúti. Hákomaka kuti kê xâne kuríkoti uhé'ekoti iyoyónevoti yupihóvati hepíko xapa kûre, mará'ínamo ákanukexa, yane koímaiti okópeopi koane óko'okeopi.

*Konókoti kutípea úti yumópeovimo Itukó'oviti vitúko orásau*  
*Lk 11.9-13*

<sup>7</sup> –Yépema Itukó'oviti ne yâha vo'oku porexópeatimo. Kéxuna'ixapu yopósiki vo'oku itepónoatimo. Hako imaxonó kixêa yépemo'ixi, kuteâti koeku ixómoti ipusóko pahapéti ehane mihe'ókinokonoa.

<sup>8</sup> Vo'oku uhá koeti epémoti, poréxokonoa ne épemone. Koáne ne kox-uná'ixovoti opósikea ne nókone, itóponoa. Koáne ne kuti kixónvoti ipusókoti pahapéti, mihe'ókinokonoatimo.

<sup>9</sup> Itínoe apêti xe'éxa, maní'ikopomea perexoâti mopôdi ne xi'íxa epemápi pâum?

<sup>10</sup> Manímea koéxoe peréxoa epemápi hôe?

<sup>11</sup> Muhíkinova itínoe mapini váhere xâne pahukónvoti nonékuke Itukó'oviti, itea peréxoa únati koekúti ne xi'íxa. Ínapoxo ne Ha'a úti íhae vanúke, koatimo únati koekúti poréxoa ne xâne epemoâti.

<sup>12</sup> –Kuteâti koeku yâha kíxeopineye ne po'íhiko xâne, énomonemaka íxeaneye, vo'oku énomone itukóvo ne koati kaná'uti kixó'ekone ne Ponóvoti Kixonókuti yútoe Muíse, koánemaka ne íhikauvi yútoe porófetahiko koyúhoti emo'u Itukó'oviti mekúke.

*Pi'âti kó'iyevoku xêne*  
*Lk 13.24; Fp 3.19-20*

<sup>13</sup> Ina kixonókokoxamaka Jesus:

–Hara víka xoko pahapéti iyonópoti xâne xoko Itukó'oviti, enepone kuti koeti kalíkuti. Vo'oku enepone pahapéti koáne ne xêne yonópoti ip-ihóponovokutike, koati vákuti nê'e, koane êno xâne vekoâti.

<sup>14</sup> Itea enepone xêne yonópoti xoko Itukó'oviti, ako ávaku koánemaka ne páhapetea, yoko ako axú'ina xâne itoâti vékea.

*Xâne ákoti itukapu koati kaná'uti páhoe Itukó'oviti koyúhoyea emo'u*  
*Lk 6.43-44; Xu 15.4; Tk 3.11; 1 Xu 4.4*

<sup>15</sup> –Yokóhiyanavao ne xâne ákoti okoyúhoa ne kaná'uti emo'u Itukó'oviti, vo'oku upánini kuti'iyea éxoko su'úso simopínoe, koatíhiko kuti koeti koyovúrixovoti yovíre ákoti iyuhixa hopéno'iu enepo isukôa.

<sup>16</sup> Ya kixoku itúkeovo, énomonemo yéxi itukónvotiye kuteâti yéxi koêku ne xuve tikóti vo'oku há'i. Ápeikopo xâne veyoti úva xuvékuke topekóxe? itukovo veyoti figu ka'ávetike nonéti xapa úhiti?

<sup>17</sup> Vo'oku uhá koeti únati xuve tikóti, únatimaka ne há'i pôreu. Kene ne váhere xuve tikóti, váheremaka ne há'i pôreu.

<sup>18</sup> Ako yusíka poréxea váhere há'i ne koati únati xuve tikóti. Ákomaka parexa únati há'i ne váhere xuve tikóti.

<sup>19</sup> Uhá koeti xuve tikóti ákoti parêxa únati há'i, tetúkokono ina kurikókono yúkuke.

<sup>20</sup> Kúteanemaka koeku nekôyohiko, vo'oku enepone há'i pôreu, énomonemakamo yéxi itukóvotiye neko xâne.

*Yuhu Jesus koêku ne urúkopovoti natíxokuke Itukó'oviti vanúkeke*  
*Lk 6.46; 13.25-27; 2 Ko 11.13; 13.5; 2 Pé 2.1; 1 Xu 2.3; 5.12*

<sup>21</sup> —Hainamo uhá koeti xâne “Unaém, Unaém” kixónuti úrukopeovomo natíxokuke Íhae Vanúke. Poéhanemo neko itúkoti ahá'ino a Nzá'a íhae vanúke.

<sup>22</sup> Yaneke káxe, enómo xâne kixónuti: “Unaém, Unaém, koyúhopepo uti yemó'u xapa xâne vitúkoti péhoenovi. Ihékemaka veínoa úti kópuhikoepa úti ne ndémoniu urúkovoti xoko xâne. Ihékemaka veínoa úti vitúkea éno iyupánevoti” kixónutimo.

<sup>23</sup> Yane ínamo injá: “Hainánoe iti ovónje. Yahíkuxipunu itínoe itúkoti váhere” ngxoâtimo.

*Pi'âti kó'iyevoku poéheve péti*  
*Lk 6.47-49*

<sup>24</sup> Ina kixovóko xopamaka Jesus:

—Uhá koeti xâne kamokénoati ra emó'um koane itukoâti, hane koéneye ko'isóneuti hóyeno itúkoti pèno xoko poké'e mopoixoti.

<sup>25</sup> Keno'óko éno úko, koiníkone huvêo ina kayakákoa éno xúnati ihunóvoti neko ovokúti, itea ako íkarakapu vo'oku itúkeovo xoko poké'e mopoixoti ixíkokono.

<sup>26</sup> —Kene uhá koeti kamoâti ra emó'um ákoti itukâ, hane koéneye xâne ákoti isóneu itúkoti pèno xoko poké'e hariríxoti.

<sup>27</sup> Keno'óko éno úko, koiníkone huvêo ina kayakákoa éno xúnati ihunóvoti neko ovokúti, yane íkorokovone. Heu-heú kôe itáhineyea —kíxovokoxoane Jesus.

*Úkeakune xokóyoke ne hána'iti exóneti íhikaxone Jesus*  
*Mk 1.22*

<sup>28</sup> Uke'éxone koyúhoyea ne Jesus, enepohikoneko éno xâne kamokénoati, yupíhova iháyu'ikea ne íhikauvoti íhikaxone,

<sup>29</sup> vo'oku koati iyúseoti itúkeovo úkeakune xokóyoke ne hána'iti exóneti íhikaxone ne Jesus, kene haina kuteâti ne éskiribahiko, enepone íhíxaxoti yútoe Muíse.

## 8

*Koitóva Jesus neko yúvone lépara*  
*Mk 1.40-45; Lk 5.12-16*

<sup>1</sup> Evesékoapeane Jesus ouke neko kali mopô, yupihovó koe éno xâne hokopâti.

<sup>2</sup> Yane apé koéne hóyeno ahí'ókovoti Jesus. Enepone hóyeno, yúvone koati váhere arinéti iháxoneti lépara. Ipuyuké koéne nonékuke Jesus koane kíxea:

—Unaém, enepo yakahá'a, motóva kesása'ikopinu yara arínem —kíxoane.

<sup>3</sup> Ina sipo'ókoa Jesus koane kíxea:

—Ngahá'a, sesá'ipine ra yaríne —kíxoane.

Ehá'axo koyúhoa Jesus, má koépone neko aríne, unátipone.

<sup>4</sup> Ina kixóda Jesus:

—Hako yetó'oko koékuti xâne ra índukeinopi, itea yéxakapanapa ne sasedóti, enepone inuxínoti xâne hó'eke. Yamína iké'iparaxoke Itukó'oviti kuteâti koeku páhoenovi yútoe Muíse, yéxokovoepo itúkeovo yunatípotine —kíxoane.

*Koitóva Jesus neko ahínoe tuti húndaru íhae Róma*  
*Lk 7.1-10*

<sup>5</sup> Simoáne Jesus ne Kafanâum, ápe ikoseânaxovati, hóyeno ákoti itukapu jûdeu, tuti póhuti séndu húndaru íhae Róma.

<sup>6</sup> Hara kíxoá:

—Unaém, anêko anzínoe ka'aríneti óvonguke. Ákone ita ehévokeovo mûyo. Koati yupihóvotine koítóponeovo kotíveti vo'ókuke ne aríne.

<sup>7</sup> Ina kixóá Jesus:

—Mbihotímo yóvokuke, ngoitóvatimo —kíxoane.

<sup>8</sup> Itea hara kíxoá tuti húndaru:

—Unaém, ako yomótokea yûrukivo óvonguke. Pohu pahú íxea unátipea ne anzínoe, yane itóvotinemo.

<sup>9</sup> Vo'oku undímaka hóyeno konókoti itúkea páhoenonu payásoti ya undíke. Koane ápe húndaru konókoti itúkea mbáhoenoa. Poéhane kónoko “Píhe” ngíxea, yane pihotíne. Kene po'ínu, “Kíná'aka” ngixóá, kenó'oko. Koane anzínoe, “Hara itíka” ngixóá, itúkoa ne mbáhoenoa itúkea —koéne.

<sup>10</sup> Kamoáne Jesus neko emó'uinoa tuti húndaru, yupíhova iháyu'ikea, ina kixóá neko xanéhiko hokoâti:

—Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe: Ako noínjeaku xâne koati kuvovónuti kuteâti rá'a, muhíkova xapákuke íhae Izaráe —koéne.

<sup>11</sup> Ina koe'íkomaka:

—Koati ngxípínoe: Enómo xâne ukeâti po'íkehiko poké'e ya xoko úkeaku ihâroti koáne ya xoko kíyo'i káxe ivatákoPONOTIMO ya xe'o mêsa ya ayuíti xapákuke evo Ábraum, Izáki yoko Njáko ya natíxokuke íhae Vanúke.

<sup>12</sup> Itea enepohikone íhae Izaráe, enepone mani koati noivókoeti yonópea, kurikókonotimo xapa êno hahákuti, óvoku iyókexoti yoko ngarutútukexoti ôe vo'oku tiveko koêku —kíxovokoxoane Jesus.

<sup>13</sup> Ina kixóá Jesus neko tuti húndaru:

—Pihépane yóvokuke. Vo'oku kívivonu, énomone ákoeneye kuteâti yâha —kíxoane.

Énomone yaneko ókoku káxe, unátipone ahínoe neko tuti húndaru.

*Koitóva Jesus ne imose Pêturu*

*Mk 1.29-31; Lk 4.38-39*

<sup>14</sup> Simoné'e ne Jesus óvokuke Pêturu, inuí kíxeane imóse ípeke, yupihóvoti otuko mûyo.

<sup>15</sup> Yane namú kíxeane vô'u Jesus. Uké'epone neko otuko mûyo, ina expúkopo neko sêno, yane kátarakopone Jesus.

*Êno po'ínuhiko ka'aríneti koítovone Jesus*

*Mk 1.32-34; Lk 4.40-41*

<sup>16</sup> Yaneko kíyo'i káxe, omókonone xoko Jesus neko êno xâne úroevo ndémoniu. Yane pohu pahú kixópa Jesus neko ndémoniuhiko, ipúhikoponehiko, yoko koítovamaka uhá koêti neko xâne ka'aríneti.

<sup>17</sup> Kó'inokeneye motovâti kousokeovo neko yuho Itukó'oviti, yútoeke porofeta Izâiya mekúke, enepone koêti:

“Koati énomone veyopínovi varíne, koane oukeke yonópo uhá koêti ne veópone”  
koêti. *Izâiya 53.4*

*Koeku apê kahá'ati hókea Jesus*

*Lk 9.57-62*

<sup>18</sup> Noixoâne Jesus yupíheovo êno xâne hokó'ixoati, pahúkoane neko íhikauhiko usó kíxoíxea vatéke tarú'uxope poixó'oke neko Mar-na Ngalíleya.

19 Yane ápene éskiriba, enepone ihíkaxoati ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse, ahi'ókovoti Jesus. Hara kíxoá:

—Ihikaxotí, nzokópitimo koékuti yénoku.

20 Ina kixôá Jesus:

—Enepone úkoe, ápe úhorona, koáne ne hó'openohiko ôti, ápe môko. Kene ûndi, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne, ako óvongu yonómboku ómomingea yara kúveu mêmum —kíxoane.

21 Ínamaka apê po'i hokoti Jesus kixoâti:

—Unaém, sikénuvo engóxeakomo nzá'a inúxotike enepo ivakápune, ínamo nzakâpi.

22 Itea hara kíxoá Jesus:

—Kiná'akane ingéneke. Síkeane ne kutí koeti ivokóvotinehiko ákoti yuixápu ítuke Itukó'oviti ekóxoepamo ne ivokóvoti —kíxoane.

*Ixikôa Jesus neko xúnati ihunóvoti*

*Mk 4.35-41; Lk 8.22-25*

23 Yane úsa'ixovane Jesus ne vatéke koane íhikauhiko ikéneke.

24 Koeku píhea, apé koéne êno xúnati ihunóvoti. Koati xúnati ovóxokeovo ne úne enó'inoke úne urúkovati ne vatéke. Yoko imókoti ne Jesus.

25 Ina ahi'ókova íhikauhiko koyúkoati. Hara kíxoá:

—Unaém, yokótixovi mará'ínamo vívahikapu.

26 Ina kixovókoá Jesus:

—Na koeti itíkinovoneo íreti? Koati itúnoe xâne ôriti kúveovonu —kíxovokoxoane. Ina exepúko ne Jesus pahukôa ókea ne ihunóvoti koane kóyunukeovo ne úne.

Yane huvemoo koépone ikéne.

27 Yupihovó koe píkeahiko neko íhikau. Hara kixókoko:

—Kútímea itukóvove ra hóyeno? Muhíkinova úne yoko ihunóvoti itúkea yúho —kixókokonehiko.

*Koitóva Jesus neko pi'âti hóyeno úroevo ndémoniu ya Ngâdara*

*Mk 5.1-20; Lk 8.26-39*

28 Simoné'e ne Jesus poixô'oke neko Mar-na Ngalíleya xoko poké'e koéhati Ngâdara, apé koéne pi'âti hóyeno okotúmonexoati ukeâti pe'áxatike, ainóvoti úroevo ndémoniu. Yoko hi'imé koéne xâne pikoâti vékea xe'ókuke neko óvoheixoku, vo'oku itúkeovo koati koímaitine neko hóyeno.

29 Yane kóhonokone emó'u neko pi'âti. Hara kôe:

—Jesus, Xe'exa Itukó'oviti, na koeti yího'ixopoinovi? Simínetine ipíheponivi tumúneke símea kaxéna? —kíxoanehiko.

30 Yoko ápe êno kúre ixómotihiko níko xêrerekuke neko óvoheixoku.

31 Ina kixopómaka Jesus neko ndémoniuhiko:

—Enepo itukapu pehukópoviti, hane pehúkapavi xapákuke ne êno kúre —koénehiko.

32 —Pihépanenoeokopoya —kíxoane Jesus.

Ipuhíkopeanehiko, ponokó koépone xapákuke neko êno kúre. Yane heú koéne éhahikeovo neko kúre koane íkorono'ekeovohiko úneke ukeâti oúke ne mopô. Heú koéne yúpuririhikeovo.

33 Kene enepohíkone koyonoâti neko kúrehiko, kohó'ikene. Simoné'e pitivókeke, koyúhoahiko uhá koéti neko koekúti koánemaka koépoku neko pi'âti hóyeno úroevo ndémoniu.

34 Yane pihónéhiko ne ko'óvokuti noíxoponea Jesus. Simohíko xokóyoke, koyúhoinoahiko kahá'ainoa ipúhíkopea yane poké'exa.

## 9

*Koitóva Jesus ne isayú'ixovoti ákoti ehevákapu múyo ya Kafanâum  
Mk 2.1-12; Lk 5.17-26*

1 Ina urúkopovamaka Jesus ne vatéke yanekôyoke. Taru'úxoane neko úne, yane pihópone ya pitivóko éxokexeaaku.

2 Énomone yanê'e, apé koénehiko xâne ominoâti hóyeno isayú'ixovoti ákoti ehevákapu múyo. Ixané kíxoahiko pouke. Noixoâne Jesus itúkeovohiko koati kuvovâti, ina kixôa neko isayú'ixovoti:

—Nje'exá, aúhepepone iséneu, itúyo pone pehúnevo.

3 Yoko ápe ihíxaxoti yútoe Muíse, enepone éskiribahiko xapákuke. Ina kôe isóneunoahiko: “Enepora hóyeno, koati itúkovi Itukó'oviti” koénehiko isóneu.

4 Yane exó kíxeane Jesus isóneuhiko, ina kixoaáhiko:

—Na koeti váherexino iséneunonu?

5 Kutí itúkovoáko ákoti hé'onoke'e ngíxea ra isayú'ixovoti: “Itúyo pone pehúnevo?” áko'o “Yexépukapa, yenápa” ngíxea.

6 Itea kó'oyene, enjókopitinoe ápeyea njunáko yáye yara poké'e ngotúyoepa pahunévoti, undi íhae vanúke ikútisapikoponovoti xâne —koéne.

Ina kixôa Jesus ne isayú'ixovoti:

—Yexépukapa, viyápa ne peúke, pihépane yóvokuke —kíxoane.

7 Yane xépu koépone neko isayú'ixovoti, pihópone óvokuke.

8 Enepohikone énoti xâne noixoâti, yupíhova iyúpaxeova ne koekúti koane iháyu'ikeahiko Itukó'oviti vo'oku poréxea xunakóti ne xâne yara poké'e kíxeaneye ne ítuke, ikutíxatihiko xanehí koêti ne Jesus.

*Iná ihaxíkoa Jesus ne Máteu  
Mk 2.13-14; Lk 5.27-28*

9 Úkeane ukopóno ne Jesus, yane noíxone hóyeno koéhati Máteu, vaata koyèti xoko kóperaxoku vo'oku itúkeovo koperáxinoti nâti. Ina kixôa Jesus:

—Kiná'aka ingéneke.

Yane xepú koéne ne Máteu, pihóne hókea Jesus.

*Iníkoa Jesus ne xanéhiko pahukóvoti  
Mk 2.15-17; Lk 5.29-32*

10 Ikénepoke, ixómoti níko ne Jesus yoko íhikauhiko óvokuke Máteu, simóne éno po'ínuhiko koperáxinoti nâti, enepone yómoti ánu'ukea kóperau, koánemaka xâne pahukóvoti kaha'íneti Jesus níkeahiko xe'ókuke mêsa.

11 Noixoâne farízeu, enepohikone yuixóvoti hókea yútoe Muíse, hara kixo íhikauhiko Jesus:

—Na koeti ínikinoa ihíxaxopiti ne koperáxinotihiko nâti koáne ne xâne pahukóvoti? —koénehiko.

12 Kamoáne Jesus épemo'ikeokono ne íhikauhiko, hara koéne:

—Enepohikone xâne ákoti yuvâti, ako okónoko ipixáxoati. Poéhane ka'aríneti konokôa.

13 Itea pihénoe, yapásika yéxi kixó'ekone ne yutoéti emó'uke Itukó'oviti, enepone koêti: “Hane ngahá'a itíkivo seánati, kene haina ngahá'ati iké'iparaxinu hó'openo képeu” koêti. Vo'oku haina nzmínoti xâne ponóvoti kixoku itúkeovo, itea hane nzmíno, xâne pahukóvoti (maka ikátivexane isóneuke ne pahúnevo koane kuríkopea) —kíxovokoxoane Jesus.

*Koyuhôa Jesus nókone kó'iyea ne xâne enepo jejuá kôe  
Mk 2.18-22; Lk 5.33-39*

14 Yane pihóne xoko Jesus ne íhikauhiko Xuuum Mbátita. Hara kíxoahiko:

—Na kó'inoaye iséneu ne jejuá kó'iyea xâne? Vo'oku úti, uti íhikau Xuuum, kóyekune jejuá kó'iyea úti koánemaka ne farízeuhiko, itea ako jejuá ákoe ne íhikeuhiko.

15 Ina kixôa Jesus:

—Yusikoikopo ikáxu'iyea okóvo ne húpiu kasátuxoti koêkuiko ápeyea ne koyénoti híyeuke? Ako kalíhuina. Itea simóvotimo káxe veyópeokonokumo ne koyénoti xapákuke. Yane ínamo jejuá akôe —kíxovokoxoane Jesus, kixopóvoti yane éxetina.

16 Ina koe'íkomaka Jesus:

—Ako veyoti inámati ipovóti itukoâti ihápa'akope xoko yékoteno ipovóti, vo'oku mani koukóponoati ívarereoku ne yékoteno ipovóti —kíxovokoxoane, ihókoati inámati ipovóti ne íhíkavoti íhikaxone ákoti akutêa ne kúxoti hó'e xâne.

17 Ina koe'íkomaka:

—Ákomaka yusíka unákeovo inámati víyum ya yékoteno íhaku itukéti ya vakamóto, mará'inamo ívarerea ne yékoteno íhaku enepo íhiyáka ne inámati víyum. Yane mani evókovoti ne víyum koánemaka ne íhaku. Itea konókoti ímeokono inámátike íhaku ne inámati víyum. Yane ákomo évakapu ne íhaku koáne ne ováti —kíxovokoxoane, itúkoti po'í íhokoake ne íhíkavoti íhikaxone.

*Koitóvo sêno yoko seno kalivôno ne Jesus*

*Mk 5.21-43; Lk 8.40-56*

18 Íxómoiko koyúho ne Jesus, símoane hóyeno teyonéti ya hó'eke júdeu. Ipuuyké koéne nonékuke Jesus koane kíxea:

—Ínati ivokóvo kali inzíne. Yaxénapanu óvonguke. Puhu ipihó íxepana veô'u xokóyoke, iyukópovotimo —kíxoane.

19 Yane exépuko ne Jesus, úkeane pího ikéneke koánemaka íhikauhiko.

20 Yane apé koene sêno nduse koetine xoénae ká'arine. Akó'oti áka evésekea aríne. Akéneke Jesus véko sípóheoponeati heve ípovo,

21 vo'oku hara koeti isóneu: “Enepomo puhu nzípáheyea ípovo, indóvotimo” koeti isóneu.

22 Yane na'akené koéne ne Jesus. Noixoâne neko sêno, hara kíxo:

—Nje'exá, aúhepepone iséneu. Itévone vo'oku kívivonu —kíxoane.

Énomone yanê'e unátipone neko sêno.

23 Úkeane ukopóno ne Jesus óvokuke neko hóyeno inuxínoti xanéhiko ya hó'eke. Simoné'eya, noíxoane neko êno xâne oxoti étakati íkotívexoati isóneuke ne ivokóvoti, koane ákoyea tópi kixóvoku íyokexeahiko.

24 Ina kixovókokoa Jesus:

—Yahíkuxapunoe vo'oku haina ivokóvoti rá'a, puhu imókoti —kíxovokoxoane. Yane koémoke'eanehiko neko yuhu Jesus.

25 Ipuhíhikopone neko êno xâne, yane úrukovone Jesus, ina namukêa vô'u neko seno kalivôno, yane exépukopone.

26 Koati ákoti malíka yónoku eyékoxeokono neko koekúti yaneko poké'e.

*Koitóvo pí'ati komítiti ne Jesus*

27 Ipuhíkopeane evo Jesus neko pitivóko, ápe pí'ati komítiti hokoâti koane kóhonoeka emó'u kíxea:

—Iti ámoripono Ndávi, yokóseanavi —kíxoanehiko.

28 Urúkovone ovokúti ne Jesus, ahí'okovane ne pí'ati komítiti, ina kixoáhiko Jesus:

—Kitípoaxo motó'ieova ngoíteovopinoe?

—Êm Unaém, ngutípopi —kíxoanehiko.

<sup>29</sup> Ina ipiho vô'u ukékuke neko komítiti xaneâti kíxea:

—Vo'oku kívivonu, énomone ákoeneye kuteâti yâha —kíxoane.

<sup>30</sup> Yane ínixoponehiko. Yoko í'ixiko'o kíxoixoa Jesus. Hara kíxoa:

—Hako kalihú'ina yéto'oki koêkuti xâne —kíxoane.

<sup>31</sup> Itea koeku pihópeahiko, inamá'axone koyuhópa ne koekúti. Koati ákoti malíka yónoku itóhineyea ne eyekoúti ya uhá koêti neko poké'e.

### *Koitóva Jesus ne ímokerexone ndémoniu*

<sup>32</sup> Pihopónehiko neko pi'âti, omókono xoko Jesus hóyeno mókere úrovo ndémoniu.

<sup>33</sup> Yane kópuhikopa Jesus neko ndémoniu, ina koyuhópa neko hóyeno. Enephikoneko êno xâne noixoâti, yupihova iyúpaxeova neko koekúti koane kó'ieyahiko:

—Ako noíxeaku úti kuteâti yara poké'exa úti, uti íhae Izaráe —koéhiko.

<sup>34</sup> Itea poé'ainoa isóneu farízeuhiko. Hara koéhiko vo'ókuke:

—Enepora hóyeno, hane porexôa xunakóti kópuhikopea ndémoniu túti ne uhá koeti ndémoniu —koéhiko.

### *Hána'iti kóseanayea Jesus ne xanéhiko*

<sup>35</sup> Yónoa Jesus xapa uhá koêti neko pitivóko yoko ipuxóvokutihiko, íhíkaxoti íhíkaxovokuke hó'e jûdeuhiko, koyuhó'inoati ne inámati íhíkavóti koeku natíxea Itukó'oviti xapa xâne koane koitóvotimaka xâne ka'aríneti, koêkuti kó'ieyovoku aríne koane eóponehiko.

<sup>36</sup> Noixoâne Jesus neko êno xâne, yupihovó koéne kóseanayea, vo'oku koati kotíveti koêkuhiko, koane mómitihiko kuteâti koeku su'úso pihohí koêti ákoti koyonoâti.

<sup>37</sup> Ina kíxovókoaxoa Jesus ne íhíkau:

—Koati hána'iti ra itukéti, kuteâti kavâne ainóvoti itóvotine ha'i nonéti ovâti, itea ako axú'inahiko ra ko'itúkeati.

<sup>38</sup> Yépemanoekopo Itukó'oviti, Únae ra itukéti, pahúkea po'ínuhiko ko'itúkeati.

## 10

### *Noivókoxo íhíkauhiko ne Jesus*

*Mk 3.13-19; Lk 6.12-16*

<sup>1</sup> Ina íhaxíkoa Jesus ne nduse koeti íhíkau, porexoâti xunakóti kópuhikopea ndémoniuhiko urúkovoti xoko xâne koane koíteovomaka ka'aríneti koêkuti kó'ieyovoku aríne yoko eópone neko xanéhiko.

<sup>2</sup> Yoko ká'aye koéhahiko neko nduse koeti ápostulu páhoe Jesus koyúhoyea emó'u xapa xâne: Enepone inúxoti, Símaum koéha. Péturu yonópo íha; ina apé Ándere, po'ínu Péturu; ina keno'óko Teâku yoko Xuâum, xé'ahiko Nzebêdeu;

<sup>3</sup> koane Filípi; Mbatulúmeu; Túme; yoko Máteu, eneppone koperáxinoti nâti; koane Teâku, xé'a Áfeu; koane Tádeu;

<sup>4</sup> yoko Símaum Nzolóti; yoko Njuda Iskarióti, enepponeko itúkohevoti koeku hókea Jesus koane kurikoâti xoko xanéhiko puvâti.

### *Ítukevohiko ne nduse koeti íhíkau Jesus*

*Mk 6.7-13; Lk 9.1-6*

<sup>5</sup> Enephikoneko nduse koêti, énomone pahúko ne Jesus xapa xâne. Hara kíxovokoxoa inâ pahukôa:

—Hákonoe yéno xapákuke xâne ákoti itukapu jûdeu. Hákomaka píhe pítivokonake íhaehiko Samâriya.

<sup>6</sup> Itea hane yapásika xanena úti, uti íhae Izaráe, enepohikone kutí koeti moyónitihiko su'úso ákoti koyonoâti.

<sup>7</sup> Pihéneenoe, yokóyuhopoinoa itúkeovo kaxénane natíxea ne íhae Vanúke xapa xâne.

<sup>8</sup> Keítapanoe ne ka'aríneti koane kéxepukapanoe ne xâne ivokóvoti. Keítapamaka ne xâne yúvone lépara, koane képuhikapamaka ne ndémoniu urúkovoti xoko xâne. Kuteâti ngixópiku ákoti ngaperáxapi, énomonemaka íxaneyeye itíki ne itukéti ákoti keperáxa xâne.

<sup>9</sup> Hákonoe yómo tiúketi piúsunake, enepone ôro, péhu yoko níki.

<sup>10</sup> Hákononemaka yómo íhaku ípevo koeku yéni, koane hako yómo yesá'ikovoepo koane piríkatana. Muhíkova piló'ina hako yomá, vo'oku koati motokeâti kousókinokono nókone ne xâne ko'ítuketi.

<sup>11</sup> —Itukovo apêti pítivóko, áko'o ipuxóvokuti símeku, yapásika xâne usó koyêti poréxeopi yóki óvokuke. Énomone yávaheixa xokóyoke tukú koeti ipíhikopiku ne pítivóko.

<sup>12</sup> Koeku yúrukívova ne ovokúti símeku, yépemina unako koêku ukeâti xoko Itukó'oviti ne ko'óvokuti.

<sup>13</sup> Enepone xâne ovâti ne ovokúti, itukapu usó koyêti poréxeopi yóki óvokuke, kousókinokonoatimo kuteâti yépeminoake xoko Itukó'oviti. Kene enepo hákoti koené'eye, hákoti unâti kixópiku, youúkekemo yonópo ne yépeminoake xoko Itukó'oviti.

<sup>14</sup> Koêkuti ákoti akahá'api, ákotimaka akahá'a kámokenoyea yiúho, enepo ipíhikapi óvoku itukovo pítivokona, ikétatahevexapapu. Kiríkapa ne ipú'ine poké'e hívikuke, yexókoati ákoyeane omótokea íkameokono emo'u Itukó'oviti.

<sup>15</sup> Koati emo'úti ra yunzó'inopinoo: Simapúne kaxena ipíhophonoe Itukó'oviti, muhíkova ne koati váhere xâne mekúke íhae Sódoma yoko íhae Ngómora, ákomo itápana tiveko ipíhophoneake Itukó'oviti ne xanéhiko íhae neko pítivóko ákoti akahá'apinoe.

*Koyuhôa Jesus ápeyemo tiú'iti koekúti simoâti ne xanéhiko hokoâti  
Mt 24.9; Mk 13.9-13; Lk 21.12-17; 1 Pê 4.12*

<sup>16</sup> Ina kixovókokopamaka Jesus neko íhikauhiko:

—Koeku mbahúkeopinoo, kutí koe mbahúkoti su'úso ya xapa yovíre. Itíkapunoekopo usokó koyêti kuteâti koeku koéxoe, koane itíkapumaka ákoti vaheréxa ítuke kuteâti koeku kurúte.

<sup>17</sup> Yokóhiyanavonoe, vo'oku apêtímo xâne iyonópitinoe yuhoíkovokutike koane yehepóke'exopitinoemo xoko íhikaxovoku hó'e xanena úti.

<sup>18</sup> Vo'oku itíkivonoe hokónuti, yomokónotinoemo yihoikikono nonékuke ngovenâdo yoko nonékuke nâti. Itea kixínekonokenemoye motovâti keyúhoyi nonékukehiko, koánemaka nonékuke ne ákoti itukapu víyéno jûdeu koêku ra kitípone.

<sup>19</sup> Enepo yamakánanenoe nonékukehiko, hako pipokéxinoa iséneu ne kixékumo yimópi, vo'oku yaneko káxe, yexókokonotimo yimópíke.

<sup>20</sup> Vo'oku hainamo ukeâti iséneuke ne yimópípe, itea koati ukeâti xoko Itukó'oviti, enepone Yá'a íhae vanúke koeku itúkeovo Sasá'iti Omíxone koyuhô xikóyoke.



21 —Apêtimo xâne kuríkoti koati po'ínu xoko payásotihiko, motovâti koépekeokono. Kúteanemakamo kíxoaku hóyeno ne xé'a. Apêtimakamo okópoti koati há'a yoko êno, kuri'ókoatimaka xâne koepékoatimo.

22 Yupihóvatimo púveopi uhá koeti xâne vo'oku itíkivonoe hokónuti. Itea enepone koxuná'ixovoti ingéneke ákoti aukápapu ikéne tukú koeti hunókokuke, énomonemo pihopó vanúkeke xoko Itukó'oviti.

23 Enepo pivakána, hako'óne keyunúkokono yane pitivóko yóvoheixoku, yokóho'i po'íke pitivóko. Koati emo'úti ra yunzó'inopinoo: Ákomo yuké'exa yénoheyi ra uhá koeti pítivokona Izarâe tumúneke aúngopovoqe yara kúveu méum, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne.

24 —Enepone ihíkaxovoti, haina énomone payasô ya ihíkaxoati. Koáne ne ahinoêti, haina énomone payasô ya pátarauxa.

25 Itea enepone ihíkaxovoti, motóva kúxea kutipasí kó'iyea ihíkaxoati. Kúteanemaka koêku ne ahinoêti, motóva kúxea kutipasí kó'iyea pátarauxa. Itukovo mbuvokónoti, undi yúnae, koeku ínzaxeokono Mbezêbu, enepone tuti uhá koeti ndémoniu, ínapoxomo itínoe ovónje.

*Nókone téyee úti*

*Lk 12.2-7*

26 Ina kíxovókoxopamaka Jesus:

—Hákonoe píke xâne. Ako kíxovókuti pikonéti éxeokono kó'oyene ákotimo exákana. Kúteanemakamo ne he'onó koêti kó'oyene, kóyeenemo urápu'ipea.

27 Enepone yunzó'inopinoo vainóvone, akó'o po'ínu xâne, yokóyuhanoenemo xapa xanéhiko. Koáne ne ínzikaxeopike vainóvone, kéhanakanemo keyúhopi motovâti éxea uhá koeti xâne.

28 Hákonoe píke xâne motovâti koépekeopi, vo'oku poéhane kexé'ú ito, itea ako xunáko iyónopeopi ipihóponovokutike. Hane tíya Itukó'oviti, enepone apêti xunáko koépeka xâne koane iyónopea ipihóponovokutike.

29 Hainá'ikopo kali póhuti pe'u tiúketi, ákoti axu'ína ovâti ko'ésa'i ne pi'âti kálíhunoe hó'openo ôti kavanékono? Itea ako ápahuina ivokóvoti xapákukehiko ákoti exá Itukó'oviti, enepone Yá'a íhae vanúke.

30 Kene itínoe, muhíkova yé'a keye ne híyeu tiúti, heú kíxoá éxea Itukó'oviti.

31 Hákoikopo píke, vo'oku itínenoe yupihóvo itóponone nonékuke Itukó'oviti yane ênoti hó'openo ôti.

*Koeku teinôa xâne koyúhoyea hókea Jesus koáne akô'o teinâ*

*Lk 12.8-9; 2 Tm 1.8*

32 —Uhá koeti koyúhoti nonékuke xanéhiko itúkeovo hokónuti, kúteanemakamo ngíxoaku ngoyúhoyea itúkeovo hokónuti nonékuke Nzá'a íhae vanúke.

33 Itea enepone koyúhoti nonékuke xanéhiko ákoyea itúkapu hokónuti, ngoyuhópatimakamo nonékuke Nzá'a íhae vanúke ákoyea itúkapu hokónuti.

*Tiú'itihiko koekúti simo'óviti*

*Lk 12.51-53; 14.26-27*

34 —Hákonoe íkítíxa nzimínoti omínoam úhepeyee isóneunokoko ne xâne yara kúveu méum. Haina énomone nzimíno, itea koati apêtimo okopókoti vo'ónguke.

35 Enepora nzímea, énomone kutí'ino apêtimo hóyeno poe'aínoti isóneú há'a. Énomonemaka kutí'ino apêtimo sêno poe'aínoti isóneú êno. Kúteanemakamo koêku ne sêno yoko imóse.

<sup>36</sup> Yane koati iyénoxapa kúveuke ne óvoku puvopâmo ne xâne hokónuti.

<sup>37</sup> —Enepone xâne yupihóvoti ákoyea omótovo okovo há'a yoko êno ya undíke, ako omótokea itúkeovo hokónuti. Koánemaka ne xâne yupihóvoti ákoyea omótova okóvo ne xé'a itukovo ihíne ya undíke, ákomaka omótokea itúkeovo hokónuti.

<sup>38</sup> Enepone ákoti usó akóye koítóponeovo kotíveti ingéneke kuteâti koeku xâne koinópoti kurúhuna iyonókonone xoko kurúhuxokonokumo, ákomaka omótokea hókeonu.

<sup>39</sup> Koêkuti xâne yuixóvoti kouhepekeovo óvea yara kúveu mêum, énomonemo evókoa ne koati kaná'uti apéyeati ákoti hunókoku xoko Itukó'oviti. Itea enepone usó koyêti évokea úhepeko kóyeku yara kúveu mêum vo'ónguke, énomonemo itopóno inamápoti apéyeati ákotinemo hunókoku xoko Itukó'oviti.

*Apêtimo námoepo xoko Itukó'oviti ne xâne koxuná'ixovoti ikéneke*

*Mt 25.34; Mk 9.41; Xu 13.20; 3 Xu 5*

<sup>40</sup> Ina kixovókokoxopamaka Jesus:

—Koêkuti xâne únati kixópiku simêa óvokuke, undímaka kixóneye. Epó'oxo koêkuti kixónutineye, hanemaka kixóneye Itukó'oviti, enepone pahúkónuti yara kúveu mêum.

<sup>41</sup> Koêkuti xâne ákoti kamaxátika porófeta, enepone koyúhoti emo'u Itukó'oviti, koane teyoâti vo'oku itúkeovo ovoxe Itukó'oviti, apêtimo námoepo nê'e xoko Itukó'oviti kuteâti ne námoepomo porófeta. Koane koêkutimaka ákoti kamaxátika xâne ponóvoti kixoku itúkeovo, koane teyoâti vo'oku ponóvoko itúke, apêtimo námoepo xoko Itukó'oviti kuteâti námoepo ne ponóvoti kixoku itúkeovo huvó'oe.

<sup>42</sup> Koati emo'úti ra yunzó'inopinoo: Koêkuti xâne apêti póneake ne koati ákoti apayáso xapákuke ne hokónuti, teyoâti vo'oku itúkeovo ínzikau, yusíkoti itúkeovo kali póhuti enovópeti puhí koeti kásati úne poréxoa, ákomo kalíhuina évokea námoepo xoko Itukó'oviti vo'ókuke —kíxovokoxoane Jesus.

## 11

*Ápe páhoe Xuaum Mbátita xoko Jesus*

*Lk 7.18-35*

<sup>1</sup> Uke'éxoane Jesus koyúhoinoa nókonehiko itúkea ne nduse koeti íhikau páhoe koyúhoyea emó'u, ina pího po'íkehiko pitivóko yaneko poké'e íhíxaxoti koane koyúhoti emo'u Itukó'oviti.

<sup>2</sup> Yoko ika'ákovokutike ovóne ne Xuaum Mbátita. Kamoné'e koeku itúke Jesus Kristu, yane pahúkone íhikauhiko épemo'ikoponea Jesus.

<sup>3</sup> Hara kixóponoa:

—Énomone íti ne kuxonéti símeamo? áko'o kónokoako kúxeako uti po'ínu.

<sup>4</sup> Ina kixóa Jesus:

—Yaúkapapu xoko Xuâum. Yéta'akapa koêku ra kémone koáne ra neíxone. Hara íxepamo:

<sup>5</sup> “Ínixopone ne komítiti. Yonópone ne mohéveu. Unátiponehikomaka ne yúvone koati váhere arinéti, enepone lépara. Kamópone ne mókere. Iyúkopovone ne ivokóvoti, koane koyúhovone xapa xâne ákoti apeínoati ne inámati íhíkavoti itúke Itukó'oviti.

<sup>6</sup> Koati únati koêku ne xâne ákoti opo'é'ainonu isóneu” íxepamo —kíxoane Jesus.

<sup>7</sup> Pihopóne neko íhíkauhiko Xuâum, turíxovone Jesus koyúhoinoa xanéhiko koêku ne Xuâum. Hara kíxovokoxoa:

—Enepo pihenôe neixoponi Xuâum ya mêum ákoti apêti, kutí'ikopo kixónoe neíxi? Xâne muyá'iti kuteâti koeku hí'e kayákae ihunóvoti? Ako kalíhuina.

<sup>8</sup> Kutí'ikopoya ne neixopono? Hóyeno yupihóvoti úhe'ekea ípovo? Ako kalíhuina kó'iyeaneye kó'ípovoyea nê'e. Vo'oku poéhane óvokuke nâti óvo xâne kuteâti nê'e.

<sup>9</sup> Kutí'ikopoya ne neixopono? Porófeta koyúhote emo'u Itukó'oviti? Êm, koati porófeta nê'e, koane koati ngxópitinoe yupíheovo anú'ukea itúkeovo teyonéti ya po'ínuhiko porófeta.

<sup>10</sup> Vo'oku enepone neixoponone, hara koe yuho Itukó'oviti emó'uke vo'ókuke: “Mbahukoâtimo tímúneke ne koyuhó'ínonuti emó'um maka míhe'akinapine yoxéne itíki índukexeopike xapákuke xâne” kôe. *Malaquias 3.1*

<sup>11</sup> Ina kixovókoxoakomaka Jesus neko xâne:

—Koati emo'úti ra yunzó'ínopinoe: Xapákuke xâne yara kúveu mêum, ako teyonéti ya Xuaum Mbátita. Itea upánini itúkeovo koati hána'iti teyonéti ne Xuâum yâye yara kúveu mêum, koati yupihóvotimo anú'ukea itúkeovo teyonéti ya Xuâum ne xanéhiko ya natíxokuke Íhae Vanúke, muhíkova ne ákoti apayáso xapákuke.

<sup>12</sup> Ukeátine ya kaxénake Xuaum Mbátita tukú koeti kó'oyene, enepone inámati ihíkavoti koyúhote koeku natíxea ne Íhae Vanúke xapa xâne, koati xúnati yúmo'ixeova xanéhiko éxea koêku. Yoko enepohikone koxuná'ixovoti éxea koêku, énomone itopónoa.

<sup>13</sup> Vo'oku ukeátine mekúke tukú koeti kaxénake Xuâum, ápe yútoeke porófetahiko koane Ponóvotike Kixovókuti yútoe Muíse koyúhote koêku ne natíxea Itukó'oviti xapa xâne.

<sup>14</sup> Epó'oxo yakahá'anoe kitípi yútoe ne porófetahiko, kitipoâtimo itúkeovo Xuâum itukóva ne Íliya, enepone koyúhone porófetahiko símeamo.

<sup>15</sup> Koêkuti kamoâti ra yúnzo, ivávaka.

<sup>16</sup> —Kutimea motóvo ínzokea ra xanéhiko apêti yara káxehiko kó'oyene? Hara ínzokoa kalivónohiko vataká koyêti ya none ovokúti ákoti ínixone unáko apê po'ínuhiko kalivóno kaha'âti ikómohíxea. Yane hara kixókonohiko:

<sup>17</sup> “Voxone oxokénati móhikena elóketi okóvo, itea ákonoe yakáha'a kemóhiyi. Vimókovonemaka akene imokó'ikoti ivokóvoti, itea ákomaka yakáha'a” kixókonone.

<sup>18</sup> Ina kixovókoxopamaka Jesus:

—Énomonemaka kénenoye vo'oku simóne Xuaum Mbátita yuixóvoti jejuá kó'iyea yoko ákoyea énapu víyum, itea ako ínixeanoe unáko, epó'oxo “úroveo ndémoniu nê'e” kíxeanoe.

<sup>19</sup> Ina nzímo xepákukenoe íníngoti xâne, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne, itea ákomaka ínixeanoe unáko. Hara kôe iséneunonu: “Koati nípati yoko énovokenati víyum ne hóyeno, koane yómoti aínavokoxeovo koperáxinoti nâti yoko po'ínuhiko xâne pahukóvoti” kixénunoe. Itea enepone koati kaná'uti exóneti, kóyeaneo iyúseyea kó'iyeaneye vo'oku kixoku itúkeovo ne xanéhiko hokoâti —kíxovokoxoane Jesus.

*Koeku pitivóko óvohikoku xâne ákoti akutipo Jesus*

*Lk 10.13-15*

<sup>20</sup> Yane turíxovone Jesus koyúhoyea motókeyea ipíhóponeokono ne kó'óvokuti yane pitivókohiko vékoku itúkea êno iyupánevoti, vo'oku ákoyeahiko ikátivexa isónuoke ne pahúnevo koane kuríkopea. Hara koe yuho Jesus vo'ókuke:

<sup>21</sup> —Koati kotívetimo kêku, itínoe íhae Korâzim, keánemaka itínoe íhae Mbetâsáida, vo'oku enepone itukapu ya pítivokona ákoti êxa Itukó'oviti, enepone Tíru yoko Sídom, indúkoahiko ne iyupánevoti índuke xepákuke, mani mékutine kuríkopo váherevoko ne xanéhikoya. Mani ko'ipóvotínehiko ko'ixéhiti xáku koáne mani purapú'ikovotínehiko pôu, éxokovopéhiko yupíheovo ikótivexea isóneuke ne êno pahúnevohiko.

<sup>22</sup> Koati enjókopeatínoe koêkumo: Simapúne kaxena ipíhoponope ne Itukó'oviti, koati iyuhí kixokónotimo tívoko ipíhoponeokono ne íhae Tíru yoko íhae Sídom ya itíke.

<sup>23</sup> Kene itínoe íhae Kafanâum, itínoe po'okoâti yupíheovomo kahána'ikeokono ya po'ínuhiko xâne, kirikókonotínoemo ipíhóponovokutíke. Vo'oku enepone itukapu ya xapákukehiko ne koati váhere xâne íhae Sódoma indúkoa ne iyupánevoti kuteâti índuke xepákukénoe, mani kutipónutínehiko. Epó'oxo ákoni uké'exa Itukó'oviti, itea mani anéyetíko tukú koeti kó'oyene.

<sup>24</sup> Koati enjókopeatínoe koêkumo: Simapúne kaxena ipíhoponope ne Itukó'oviti, iyuhí kixokónotimo tívoko ipíhoponeokono ne íhae Sódoma ya itíke —kíxovokoxoane Jesus neko xâne.

*Kouhépekopokonotimo isóneu yoko omíxone ne xâne hokoti Jesus*

*Lk 10.21-22*

<sup>25</sup> Enomone yaneko ókoku ôra hara kixo Itukó'oviti ne Jesus:

—Aínapo yáko Pai, iti Únae vanúke koane poké'e, vo'oku ákoyea itúkapu hána'itínoe ko'éxoneti yoko hána'itínoe íhíkaxovoti yara kúveu mêm yéxokoa ra koekúti, itea itúkeovo xâne iníxoneti ákotíhiko ítóponone keúhupu'íkinoa ra koekúti.

<sup>26</sup> Koati énomone kíxea ne ítíke Pai, vo'oku ínixi unáko kó'iyeaneye —kíxoane.

<sup>27</sup> Ina koe'íkomaka ne Jesus:

—Uhá koeti koekúti, kurí'okoponoane Nzá'a. Ako exónuti, undi Xe'exa Itukó'oviti, ákoti itukapu Nzá'a. Poéhane exónu. Koane ákomaka exoâti ne Nzá'a ákoti itukapu úndi, undi Xe'éxa, yoko koêkuti xâne ánja énjokea.

<sup>28</sup> —Yahí'akapunúnoe, itínoe kutí koeti xâne kóinoti êno ínati koekúti, itínoe yupíhóvotíne momí'íyee, yoko undínemo kayapáhíkopínopea.

<sup>29</sup> Itíka ne índukexeopíke, enepone kutí koeti íngoínexeopíke, vo'oku ngaha'ínepitímoya. Íhíkexapu njokóyoke ngíxoku indúkeovo, vo'oku undi ítúpa'íkoti, koane ako ngapáyasakapu, ínamo mbarexápinoe hána'iti ómomíkea iséneu.

<sup>30</sup> Vo'oku enepone kutí koeti íngoínexeopíke, haina kutí koeti êno ínati koekúti motováti hí'inaxeokono, itea koati yáyapahi koyéti —kíxovokoxoane Jesus neko xâne.

## 12

*Jesus exêa koêku ne sâputu, káxe koati sasá'itino júdeuhiko*

*Mk 2.23-28; Lk 6.1-5*

<sup>1</sup> Yaneko káxehiko, vekónehiko kali xêne vekoti kavâne ne evo Jesus ya xapa ítóvope ha'í nonéti. Yoko sâputu nekóyo, káxe sasá'itino júdeuhiko. Epékexoatine hímakati ne íhíkauhiko. Yane turíxovone marékehahiko ha'í tiríku koane níkea.

<sup>2</sup> Noíxoâne farízeuhiko, hara kixo Jesus:

—Yokómoma itúkovo ke ne íhíkehiko. Koati ítúkoti koekúti ákoti parexá'avea Ponóvoti Kíxovókuti hó'e úti vitúkea ya sâputu.

<sup>3</sup> Ina yumopáhiko Jesus:

—Ákoikopo yíhoikikunoe ya emó'uke Itukó'oviti koeku ítuke ne Ndávi mekúke yaneko epékoa hímakati koánemaka ha'ínehiko?

4 Vo'oku yaneko urúkova Ndávi neko óvoku Itukó'oviti, níkoa neko pâum ikó'iparaxokonoke Itukó'oviti, ítúkoti koekúti ákoti parexâ yútoe Muíse ítúkea. Kúteanemaka koêku ne ha'ínehiko, mani ákoti omotóva níkea neko pâum. Poéhane sasedóti, enepohikone inuxínoti xanéhiko hó'eke motovâ níkea.

5 Ákoikopomaka yíhoikiku Ponóvotike Kixovókuti yútoe Muíse koêku ne sasedótihiko? Koati ko'ítuketi hána'itike imokóvokuti ya sâputu, upánini ákoyea paréxakana xanéhiko ko'ítukeya ya sâputu, itea ako pahúkapuhiko koeku ko'ítukeya.

6 Koati ngxópitinoe kó'oyene: Anéyene koati teyonéti yane hána'iti imokóvokuti, enepora yuhó'ixopitinoe.

7 Eneponi yexâ koati kixó'ekone ne yutoéti emó'uke Itukó'oviti, enepone koéti: “Ítikivo seánati, ene ngahá'a, kene haina iké'iparaxinu oró'oeti hó'openo” koéti, ákoni váherexinanoe iséneu ne ákoti pahúnevo.

8 Vo'oku undíne exêa koêku ne sâputu, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne —kíxovokoxoane Jesus.

### *Koitóva Jesus ne hóyeno timovó'uti*

*Mk 3.1-6; Lk 6.6-11*

9 Úkeane ukopóno ne Jesus. Ina urúkova ne íhikaxovoku hó'e xanéhiko.

10 Yoko ápe hóyenoya timovó'uti. Enepohikone xâne oposí'ixoatine évekinoaku yuhóhiko ítúkeovo pahukóvoti ne Jesus, hara kíxoahiko:

—Yane Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse, motóvaikopo koíteovokono ne ka'arínetai ya sâputu?

11 Ina kixovókoaxo Jesus:

—Ínani áva xepákukene apêti su'úsona ikoróno'ekovoti uhoróku ya sâputu. Ákonikopomea ituka xunáko veyópea?

12 Yoko yupihóvone ápeya itóponone ne xâne ya su'úso. Motóvaikopo vitúkea únati koekúti ya sâputu.

13 Ina kixôa neko hóyeno:

—Kepáya'akapa ne veô'u.

Koáne, ítúkoa ne yuhó'inoe Jesus. Yane unátipone. Kutipasí koépokokone ne vó'u.

14 Yane ipúhíhikopone ne farízeuhiko, koane ixómoyeahiko oposí'ixo kixókumo koépeka Jesus.

### *Ahíkuxopovo ne Jesus*

15 Exoâne Jesus isóneunoa ne puvátihiko, ákone ávaheixa xapákuke. Koati êno xâne pihôti ikéneke Jesus. Yane koítova Jesus uhá koéti ne ka'arínetai xapákuke.

16 Itea ixíko'okoa ákoyea okóyuhohiko xapákuke xâne neko ítukeino.

17 Kó'inokeneye, koati simóvotine kaxéna neko yuho Itukó'oviti xokóyoke ne porofeta Izâiya mekúke, enepone koéti:

18 “Anéye ra ovónje noívangoe, ákoti omotóva ongóvo, ominónuti hána'iti elókeko ongóvo. Mborexoátimo ovo'ó kó'iyea ne Sasá'iti Omínjone, koane koyuhoátimo xapa xâne ákoti itukapu júdeu ne Ponóvoti Kixovókuti íhae njokóyoke.

19 Ákomo ítúkapu yumópokenati nê'e, koane ákomo vaúka xapa xâne, koane ákomo ítúkapu hónoti koyúhoyea ya none ovokúti.

<sup>20</sup> Koseánatimakamo ne xâne ákotine xunáko, enepohikone kutí koeti kalísoti ókono hí'e ekehókotine. Koane koseánatimakamo ne xâne kutí koeti páviu enepo kaha'áne ípukeovo. Ákomo kutí íxa ipukoâti. Énomonemo koe ítuke imókonemo uke'éxapa uhá koeti ne vaherévokoti itukápumo ainóvoti ponóvoti kixovókuti apê.

<sup>21</sup> Yoko énomonemo ítúko kúxoixone ne uhá koeti xâne, koêkuti óvohikoku yara kúveu mêum" koe yútoe Izáiya. *Izáiya 42.1-4*

*Koyuhókono ítúkeovo íhakoe Mbezêbu ne Jesus*

*Mk 3.20-30; Lk 11.14-23*

<sup>22</sup> Yane omókonone xoko Jesus hóyeno mókere komítiti, ûroevo ndémoniu. Koítova Jesus. Yane koyúhopene koane ínixopene neko mókere komítiti.

<sup>23</sup> Iyúpaxova heú koeti xâne noixoâti koane kó'iyeahiko:

—Eneporâ'a, hainá'ikopomea ne Ámoripono Ndávi kixonéti, enepone páhoo Itukó'oviti koíteovo xâne kúxone úti? —koéhiko.

<sup>24</sup> Itea enepohikone farízeu, kameáne yuhóhiko, poé'ainoa isóneu koane kó'iyeahiko:

—Ako po'í xunakóti veínoake kópuhikopea ndémoniuhiko ra hóyeno ákoti itukapu xunako Mbezêbu, enepone pahúkoti uhá koeti ndémoniu —koénehiko.

<sup>25</sup> Yoko exó kíxea Jesus ne isóneuhiko. Yane hara kíxovokoxoa:

—Uhá koeti natixókuti óvoku xâne ixómoti okopókoko, itohíneotimo xanéhikoya, ákonemo ovâti. Kúteanemakamo koêku ne pitivóko yoko kó'óvokutihiko ovoti póhutike ovokúti, itukovo ixómoti okopókoko, uke'épotinemo ítúkeovo póhutine óvohikoku.

<sup>26</sup> Eneponi itukapu Satánae kopúhikopo po'íhiko ndémoniu ovóxehiko, mani koati okopópovoti. Yane mani uké'etine xunáko.

<sup>27</sup> Koáne, eneponi itukapu xunáko Mbezêbu ngópuhikopea ndémoniuhiko kuteâti iséneunonunoe, ná'ikopo kó'inoaye iséneu ne he'ínehiko ya hé'eke kopúhikopotimaka ndémoniu? Ako kalíhuina kó'inoaneye yihó'inoa kuteâti ra yihó'inonu. Koati énomonehikomo koughápu'iko ítúkeovo pahukóvoti ne iséneunonu.

<sup>28</sup> Koeku ítúkeovo ya xunáko Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti ngópuhikopea ndémoniuhiko, koati iyúseoti símeovone kaxena natíxea Itukó'oviti xepákuke.

<sup>29</sup> —Maní'ikopo motovâti ápeyea urúkeovoti óvokuke xúnati hóyeno omópea ítukevo ákoti ika'áka inúxotike? Konókoti iká'akea inúxotike, ínamo itâ omópea ítukevo —kíxovokoxoane Jesus, ihókoati xúnati hóyeno ne Satánae, koane kixopóvoti ítúkeovo xunané'e ya Satánae.

<sup>30</sup> Ina koe'íkomaka:

—Enepone xâne ákoti huva'áxanu, koati okopónuti. Koane enepone ákoti itukapu nza'íne índukeke, itopó kíxoa ukóponea ne itukéti índuke.

<sup>31</sup> Hukínóvoti ngíxeopinoo: Heú koeti kó'iyeevoku váhere ítuke ne xâne, motóva kotúyopeovo, muhíkova ne koemóke'eti Itukó'oviti, itea enepone koyúhoti ítúkeovo ítuke Satánae ne ítuke Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, ákonemo ítúyopeaku ne pahúnevo.

<sup>32</sup> Enepone vaheeróti emó'uinonu, undi íhae vanúke ikútípasikoponovoti xâne, apétikomo oxéne ítúyopea pahúnevo. Itea enepone koyúhoti ítúkeovo ukeâti xoko Satánae ne ítuke Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, ákonemo ítúyopeaku ne pahúnevo kó'oyene yara koeku óvea yara kúveu mêum, koánemakamo ikénepoke —kíxovokoxoane Jesus neko xâne.

*Kixoku itúkeovo éxeokono ne xâne**Lk 6.43-45*

<sup>33</sup> Ina koe'íkoma ka ne Jesus, itukínoatihiko íhokoake ne áha íhikaxea:

—Enepone únati xuve tikóti, únatimaka ne há'i pôreu. Kene ne váhere xuve tikóti, váheremaka ne há'i. Vo'oku hane éxeokono ne xuve tikóti, há'i pôreu.

<sup>34</sup> Itínoe ámoripono xâne kutí koeti koáti ipúhokovoti koéxoe, na kíxeye keyúhoyi únati koekúti? Vo'oku hane koyúho ne xâne, oveáti isóneuke.

<sup>35</sup> Enepone únati xâne, áinovo únatinoe koyúho ukeáti ne únatinoe koekúti unakóvoti isóneuke. Kene ne váhere xâne, áinovo ákoti aunáti koyúho ukeáti ne váhere koekúti unakóvoti isóneuke.

<sup>36</sup> —Koati ngxópitinoe kó'oyene: Uhá koeti emo'úti koyuhohí kíxone xâne, konokoátimo yumópea Itukó'oviti vo'ókuke yaneko káxe yuhaíkapane Itukó'oviti ne xanéhiko vo'oku kixoku itúkeovo.

<sup>37</sup> Vo'oku hanemo exôa kíxékonokumo, kixeku keyúhoyi, itukapu pehukópokonotimo ipihóponovokutike, áko'o itukapu iyenópokonotimo xapa kasása'liupo Itukó'oviti —kíxovokoxoane Jesus.

*Hoénaxeokonoke Njóna**Mk 8.11-12; Lk 11.29-32*

<sup>38</sup> Yane hara kixo Jesus ne evo éskiriba yoko farízeu, enepohikone xâne teyonéti hó'eke jûdeu:

—Íhikaxotí, kahá'ati noíxea uti itíki iyupánevoti, hoénaxovo pe ápeyea xunako Itukó'oviti xikóyoke.

<sup>39</sup> Ina yumopáhiko Jesus:

—Koati ákoti aunáti ra xanéhiko yara káxehiko símokune úti. Koati ákotimaka kuvápu Itukó'oviti, épemoikomaka noíxea iyupánevoti índukeino, hoénaxovo itúkeovo xoko Itukó'oviti úkea njunáko. Itea ákomo ápahuina iyupánevoti noíxonemo, ákoti itukapu kuteáti koeku kíxókonoku porofeta Njóna mekúke.

<sup>40</sup> Kuteáti mopó'ayea káxe yoko yóti óvoheixea okóvoike hána'iti hõe neko Njóna, kúteanemakamo mopó'ayea káxe koane yóti ómbonea opékuke poké'e, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne.

<sup>41</sup> Epó'oxo simapúne kaxena yúhoikopeakumo Itukó'oviti ne xanéhiko, hanekóxonomo ne xâne íhae Nínivi xapákuke ne xanéhiko apêti kó'oyene. Exepúkotimo neko íhaehiko Nínivi, exókoatimo pahúnevo ne xanéhiko apêti kó'oyene. Vo'oku ikótivexoa isóneuke váherevoko neko íhae Nínivi koane kuríkopea kamóné'e yuho Njóna koyúhoti emo'u Itukó'oviti mekúke. Yoko anéyene koati payásoti ya Njóna, enepora yuhó'ixopitinoe itea ako itúkokonoke yúho.

<sup>42</sup> Koánemaka neko seno nâti mekúke íhae poké'e koéhati Sâba, hanekóxonomo xapákuke ne xanéhiko apêti kó'oyene, yaneko káxe yuhaíkapa Itukó'oviti ne xanéhiko. Exepúkotimo neko sêno exókoatimo pahúnevo ne xanéhiko apêti kó'oyene, vo'oku yupíheovo ákoyea malíka úkeaku neko sêno kámokenoponea ne êno hána'iti kó'exoneyea Salúmaum. Yoko anéyene kó'oyene koati payásoti ya Salúmaum, enepora yuhó'ixopitinoe, itea ako itúkokonoke yúho —kíxovokoxoane Jesus.

*Koêku ne ndémoniu aukópova ne xâne ipúhikopeaku**Lk 11.24-26*

<sup>43</sup> Ina kíxovókoxopamaka Jesus neko xâne:

—Enepo ipuhíkopea xâne úroevo ne ndémoniu, píhoheo ya mêum ákoti apêti oposíkoti ókoku itea ako ínixapana.



<sup>44</sup> Énomone kó'ino: “Aungópovotiko xoko imbúhikopeakumeku” kôe. Yane aúkopovane, yoko inú'ikopane ákoyea ovâti, koane sásasa koyépotine, yoko êno úhe'ene vo'oku ákoyea inú'epoya.

<sup>45</sup> Ina itaíkopono po'i seti koeti ndémoniu itúkoti xanépone. Yoko aínovo koati váhere yane inúxoti. Ina urúhikopova neko hóyeno. Yane yupihovó koépone váherexea koépoku ne hóyeno yane inúxoti koéku. Yoko énomonemo koéneye xokóyoke ra váherehiko xâne apêti yara káxehiko símokune úti váherexeamo koépoku hunókokuke yane inúxotike —kíxovokoxoane Jesus.

*Simôa iyénoxapa ne Jesus xoko óvoheixoku*

*Mk 3.31-35; Lk 8.19-21; Êb 2.11*

<sup>46</sup> Koêkuiko koyúhoyea ne Jesus xapákuke neko xâne, simó koene eno Jesus yoko ámeno kaha'âti yúho'ixoponea. Yoko meúkeke óvoheixohiko.

<sup>47</sup> Ina apê kixopónoati ne Jesus:

—Anêko mémaina yoko yámeno meúkeke kahá'ati yúho'ixeopi.

<sup>48</sup> Yane hara koe Jesus:

—Enepone énom yoko mbo'ínuhiko, harâ'ahiko —koéne.

<sup>49</sup> Ina so'ixôa ne íhikauhiko, koáne kíxea:

—Enepohikorâ'a, énomonemaka indúko énom yoko mbo'ínuhiko.

<sup>50</sup> Vo'oku koêkuti xâne itúkoti ahá'inoa Nzá'a íhae vanúke, énomonemaka indúko koati mbo'ínu, mongéxa, yoko énom —koéne.

## 13

*Éxetina Jesus apêti íhokoake koeku nôti*

*Mk 4.1-9; Lk 8.4-8*

<sup>1</sup> Koati énomone yaneko káxe, ipúhikea óvoku ne Jesus ivatákoponoti xe'ókuke Mar-na Ngalíleya.

<sup>2</sup> Yane ho'uxo-ho'uxó koéne êno xâne xokóyoke. Vo'ókuke neko êno xâne, úrukovo kúveuke vatéke ne Jesus ina ivatáko. Kene neko xanéhiko, óvane xe'ókuke úne xe'okó koyêti.

<sup>3</sup> Éno íhíkavoti íhikaxone Jesus ya xêti apêti íhokoake ne âha íhikaxea. Hara kíxovokoxoa:

—Ápe hóyeno nopónoti ake nonéti.

<sup>4</sup> Koeku kásahikea, ápe irihíkovoti xe'ókuke xêne. Yane kenó'okone hó'openo ôti níkopâti neko ake nonéti.

<sup>5</sup> Kene po'ínuhiko, xapákuke mopôí írihikovo xoko ákoyeaku axú'ina móte. Koati ákotihiko oríko íhonoepa vo'oku ákoyea axú'ina móte xoko írihikovoku.

<sup>6</sup> Itea ako oríkoa oró'okea káxe vo'oku ákoyea yónoku poéheve. Yane movohí koéne.

<sup>7</sup> Koane ápemaka irihíkovoti xapa tôpe. Yane inuxó koéne payákeyea ne xuve tôpe. Yane ákone oxéne payákeyea ne nonéti vo'oku huruvokó kó'iyea tôpe.

<sup>8</sup> Ina apémaka irihíkovoti únatike poké'e. Énomone porexó há'i. Ápe porexópoti póhuti séndu há'i ya póhuti áke úkeaku. Ina apémaka porexópoti sesenta koêti yoko tirinta koêti ya póhuti úkeaku.

<sup>9</sup> Koêkuti kamoâti ra yúnzo, ivávaka —koéne ne Jesus.

*Koyúhoinoake Jesus ne xêti apêti kixó'ekone*

*Mt 13.34-35; Mk 4.10-12; Lk 8.9-10*

<sup>10</sup> Ina ahi'ókovocho Jesus ne íhikauhiko koane kíxea:

—Na koeti itúkinovo exetínati vínoa íhikexi ne xanéhiko?



11 Ina kixovókoxoa Jesus:

—Vo'oku enepone koekúti kixoku natíxea ne Íhae Vanúke xapa xâne ákoti po'i exeáti koêku, itínoe porexókono éxea. Kene po'ínuhiko xâne, ako paréxakana éxea koêku.

12 Vo'oku enepone apêti námoe yara yunzóke, kuri'úxovotíneoxomo námoe koane yupihovó koetíneoxomo. Kene ne ákoti axu'ína námoeoya, muhíkova ne íkutixane apêti xokóyoke, evókoatimo.

13 Énomone itúkinovo exetínati apêti íhokovoke veínoam ínzikaxea ne xanéhiko. Vo'oku upánini noíxoahiko, itea kutí koe ákoti inixâ. Koane upánini kámoa, itea kutí koe ákoti kamâ, koane ákomaka éxina isóneu koêku.

14 Koáhati simóvotíne kaxéna neko yuhu Izâiya koyúhoti emo'u Itukó'oviti mekúke, enepone koêti:

“Kemoátinoemo, itea ákomo kalíhuina yéxinoanoe iséneu ne kémone. Neixoátinoemo, itea ákomo kalíhuina iyúseinopi koêku ne neíxone.

15 Vo'oku títi kóyeyea omíxone ra xanéhiko, exexó kixóhiko kêno koane úke. Yane ako ínixone koane kámone. Ákomaka éxina isóneu koêku. Yane ákomaka aúkapapu njokóyoke, koane ákomaka ngaitapahiko —koe Itukó'oviti.” *Izâiya 6.9-10*

16 Ina koe'íkomaka ne Jesus:

—Koati únatinoe kêku vo'oku ápe itópoinopike neíxi koane ápe itópoinopike kémokenoyi.

17 Koati emo'úti ra yunzó'inopínoe: Éno porófeta koyúhoti emo'u Itukó'oviti mekúke, yoko enómaka po'ínuhiko xâne koati ponóvoti kixoku itúkeovo mekúke yumó'ixovati noíxea kuteáti ne neíxonenoé kó'oyene, itea ako naíxa. Koane enómaka yúmo'ixeova kámea kuteáti ra kémonenoe kó'oyene, itea ako káma —kíxovokoxoane.

*Kouhápu'íkopa Jesus koêku ne éxetina*

*Mk 4.13-20; Lk 8.11-15*

18 —Yakámokenoanoe kixó'ekone ra énjatina apêti íhokovoke koêku ne hóyeno nôti.

19 Uhá koeti xâne kamoáti ne emo'u Itukó'oviti koyúhoti kixoku koeku natíxea ne Itukó'oviti xapa xâne, koeku ákoyea éxina isóneu, yane kenó'okone Satánae veyopeáti isóneuke ne kámone. Énomone kuteáti ne ake nonéti irihíkovoti xe'ókuke xêne.

20 Kene ne ake nonéti irihíkovoti xapákuke mopôí xoko ákoyeaku axú'ina móte, énomone kuteáti ne xâne namukoáti ne emo'u Itukó'oviti inâ kamôa, xaneátimaka hána'iti elókeko okóvo,

21 itea vo'oku kutí kó'yiea nonéti ákoti poéheve, ako áxu'ikene hókea. Enepo simôa kotíveti koekúti itukovo apêti íkoitoponoati kotíveti vo'oku kutípea emo'u Itukó'oviti, yane itavókeatine.

22 Kene enepone ake nonéti irihíkovoti xapa xuve tópe, énomone kuteáti ne xâne kamoáti ne emo'u Itukó'oviti itea pepoké kixoti isóneu vo'oku nókone yara kúveu mêum, koane iyókovotimaka enó'yiea apeínoati. Énomone ákoino ukápána ítuokeke Itukó'oviti, koane ákomaka únati ítukeino Itukó'oviti.

23 Itea enepone ake nonéti irihíkovoti únatike poké'e, énomone kuteáti ne xâne kamoáti ne emo'u Itukó'oviti, epó'oxo koati exínoati isóneu. Yane koáti apêti únati ítukeino Itukó'oviti kuteáti koêku ne ake nonéti porexópoti póhuti séndu há'i ya póhuti áke úkeaku itukovo sesenta koêti, áko'o itukovo tírinta koêti ya póhuti úkeaku.

*Íhikauvoti íhókovoti koeku úhiti kutí koeti tiríku*

<sup>24</sup> Ina koyuhó'inoamaka Jesus po'i xêti apêti íhokovo. Hara kíxoahiko:

—Enepone kixoku natíxea ne Íhae Vanúke xapa xâne, hane koéneye hóyeno nôti koati únati ake nonéti isáneke.

<sup>25</sup> Itea ya yóti koeku imókeahiko xâne, símo anáe neko hóyeno ina nopóno váhere úhiti koati ákoti pahuíxa tiríku xapákuke ne nóne tiríku. Yane pihópeane.

<sup>26</sup> Ihonópone neko nonétihiko, koane kaha'ínemaka, xané kíxoanemaka ne váhere úhiti.

<sup>27</sup> Ina pihinôa ahínoehiko neko únáe kavâne. Hara kíxoa: “Unaém, aínovopepo únatinoe ake nonéti nêo isáneke. Námea koeti ápeino ne váhere úhiti xapákuke?”

<sup>28</sup> —“Vanáne nopónoa” kíxoane únáe ne kavâne.

—Ina kixoa'íkomaka ahínoehiko: “Kehá'a mârekexopea úti ne úhiti?”

<sup>29</sup> —Ina yumopâ únáe ne kavâne: “Ávavone mará'ínamo íxané íxea tiríku ímarekea ne úhiti enepomo merekânoe kó'oyene.

<sup>30</sup> Síkeavone ne tiríku payákeyea, koáne ne úhiti xapákuke tukú koeti ítixovope ne há'i. Yane ínamo injâ ne ítixotihiko: ‘Ítixepa inúxotike ne úhiti, ínamo íkenúkuxa motovâti orópukuxeovo yúkuke. Itea yunákanape ne tiríku xoko unákovoku íhae inzáne' ngixoâtihikomo” koéne.

*Éxetina Jesus koeku ukóponea ne ake nonéti koéhati mostarda*

*Mk 4.30-32; Lk 13.18-19*

<sup>31</sup> Ina apémaka po'i yuhó'inoa Jesus ya exetínati apêti íhokoake. Hara kíxovokoxoa:

—Enepone natíxea Íhae Vanúke xapa xâne, hane koéneye ukóponea áke ne mostarda, enepo nôa xâne isáneke.

<sup>32</sup> Yoko kaná'uteoxo ítúkeovo koati kalíhuti ya uhá koeti ake nonéti, itea enepo ihonópone, anu'ú kíxoahiko ne po'ínu nonéti ya kavâne. Kutí koe xuve tikóti kutí'inoke motovâti hó'openo ôti ítúkea môko káva'oke.

*Éxetina Jesus koêku ne kohiyákopeti pâum*

*Lk 13.20-21*

<sup>33</sup> Ina koyuhó'inoamaka Jesus po'i xêti apêti íhokoake. Hara kíxovokoxoa:

—Enepone ukóponea ne natíxea Íhae Vanúke xapa xâne, hane koéneye kohiyákopeti pâum veínoake sêno ánahíxea mop'âti íhíxopeti tiríku. Ehane heú kíxoa kohíyakea ne tiríku —koéne.

*Íhikaxinoke ne Jesus ya xêti apêti íhokovo*

*Mk 4.33-34*

<sup>34</sup> Uhá koêti ra íhikauvoti íhikau Jesus, aínovo exetínati apêti íhokoake veínoa íhikaxea ne êno xâne hokoâti. Ako íhikaxa ákoti itukapu ya exetínati apêti íhokoake.

<sup>35</sup> Kó'inokeneye, hane simovóne kaxéna yútoe porófeta mekúke, enepone koêti:

“Aínovomo exetínati apêti ínzokoake ngoyúho. Ngouhápu'ikoatinemo ne koekútihiko ákoti po'i exoâti, ukeátine inâ apê ra mêum” kôe. *Sáramu*

78.2

*Kixó'ekone ne xêti koêku ne úhiti kutí koeti tiríku*

<sup>36</sup> Yane íkopova Jesus neko êno xâne koane pihópea óvokuke. Ina ahi'ókova íhikauhiko. Hara kíxoa:

—Keúhupu'ikapinavea kixó'ekone ne yéxetinameku koêku ne úhiti híyuke nonétihiko.

<sup>37</sup> Ina kixovókoxoa Jesus:

—Enepone noāti ne únati ake nonéti, ûndi kixó'eko, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne.

<sup>38</sup> Kene ne kavâne óvoku ne nonétihiko, hane kixó'eko kúveu ra mêum. Kene ne únatinoe ake nonéti, aínovone xâne yonópoti natíxokuke Itukó'oviti. Kene ne úhiti ákoti pahuíxa tiríku, hane kixó'eko xâne váhere kixoku itúkeovo itúkoti ahá'inoa Satánae.

<sup>39</sup> Kene noāti ne úhiti, enepone anáne neko únae kavâne, énomone ne Ndeâpu. Kene ítixopovope ne ha'i nonéti, hane kixó'eko, simapúne hunókoku ra kúveu mêum. Kene ne ahinoéti itixópati ne ha'i nonéti, énomone ne ánjuhiko íhae vanúke ovóxehiko Itukó'oviti.

<sup>40</sup> Kuteāti kixókónoku ikánukuxopeokono neko úhiti yoko kuríkeokono yúkuke, énomonemakamo koéneye hunókokuke ra mêum.

<sup>41</sup> Vo'oku mbahúkótimo ovónjehiko, enepohikone ánju, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne, yane veyopátihikomo ne uhá koeti xâne yómoti kátavokea po'ínuhiko váhereke, yóko'o ne xâne váhere kixoku itúkeovo, haxakeāti ya xapákuke ne xâne iyónombonemo nandíxokuke.

<sup>42</sup> Yane kurihíkoatimo yúkuke ipihóponovokutike, óvokumo íyokexea xâne koánemo ngarútutukexea ôe vo'oku tiveko koêku.

<sup>43</sup> Yóko'o ne xâne ponóvoti kixoku itúkeovo, kutí koetimo uhápu'ine káxe seapánehiko vanúkeke xoko natíxoku Há'a íhae vanúke. Koêkuti kamoāti ra yûnzo, ivávaka —kíxovokoxoane Jesus.

*Ihíkavoti ihókovoti koeku êno kohépit koekúti inixóponeti*

<sup>44</sup> —Enepo inâ iyukínova isóneu xâne éxea itúkeovo koekúti yupihóvoti unáko ne itúkopeovo xanena íhae Vanúke koane yonópea natíxokuke, hane koéneye kuteāti koêku tokonóné kôa xâne ne koati únati koane kohépit koekúti ya mêum opékuke poké'e ákoti exoāti ápeyeaya. Koati yupihovó koeti elókeyea okóvo koeku tokónoneyeova. Yane imôpanemaka xoko ínixoponeaku koeku píheako kaváneponea uhá koeti itúkeovo, itúkoti vanéxopeakemo ne poké'e óvoku neko koekúti koati únati ya uhá koeti.

*Ihíkavoti ihókovoti koeku êno uhé'ekoti pêrula*

<sup>45</sup> Ina kixovókoxopamaka Jesus:

—Enepone itúkopeovo xanena íhae Vanúke ne xâne koane yonópea natíxokuke enepo inâ exôa unáko, hanemaka koéneye, kuteāti koeku xâne yómoti vanéxea koane kaváneya êno uhé'ekoti uhá'iti mopôí iháxoneti pêrula, ixómoti oposí'ixo koati únatinoe.

<sup>46</sup> Tokonóneova póhuti iyoyónevoti kuteāti, koati yupihóvoti unáko, kaváneane ne uhá koeti apeínoati ina vanexópa neko pêrula.

*Ihíkavoti ihókovoti koeku hána'iti namukópeti hôe*

<sup>47</sup> —Enepone natíxea íhae Vanúke xapa xâne, hanemaka koéneye enepo kurikókono úneke ne hána'iti namukópeti hôe. Yane ako tópi kó'iyevovoku hôe námoe.

<sup>48</sup> Puhi-puhí kôa hôe, ina mikukópa numíkuxotihiko xe'ókuke úne. Yane vatá kó'inoane koane noívoxoxoea ne únatinoe koane ipíhe xoko íhaxuxoake. Kene ne ákotihiko aunáti, kúrhíhika.

<sup>49</sup> Énomonemakamo koéneye ya hunókokuke ra mêum. Keno'ókotimo ne ánjuhiko ukeāti vanúke, enepone ovoxe Itukó'oviti veyohíkopatimo koane haxakoátimo ne váherehiko xâne ya xapákuke ne ponóvoti kixoku itúkeovo.

<sup>50</sup> Ínamo kurihíka koatíke kótuti yúku ipihóponovokutike, óvokumo íyokexea xâne koánemo ngarútutukexea ôe vo'oku tiveko koêku.

<sup>51</sup> Ina kixovókokopamaka Jesus neko íhikauhiko:

—Yéxinoanoe iséneu uhá koeti kixó'ekone ra yúnzo?

—Êm, véxoa —kíxoanehiko.

<sup>52</sup> Yane ina koe'íkomaka ne Jesus:

—Énomone ngxínopinoo: Uhá koeti éxoti íhikaxea yútoe Muíse, exeâtimaka koêku ne inámati íhíkavoti koyúhoti koeku natíxea ne íhae Vanúke xapa xâne, inamá'axo kuri'úxovo éxone íhikaxea. Hane koéneye ha'a kalivôno, únae ovokúti énoti koekúti íhakuke kaúnae, enepone inámati íphionea koánemaka ne kúxoti kaúnae, ainovo véyone apê nókone xe'éxaxapa —kíxovokoxoane Jesus.

### *Jesus ya Nazâre*

*Mk 6.1-6; Lk 4.16-30*

<sup>53</sup> Uke'éxoane Jesus koyúhoyeahiko ra xêti apêti íhokovoke, yane pihópone.

<sup>54</sup> Seopóne pítivokonake, íhikaxomaka xanéhiko ya íhikaxovoku hó'e. Koati yupihóvati iyúpaxeova xanéhiko ne íhíkavoti íhikaxone Jesus. Hara koéhiko:

—Namea úkea ne exóneti éxone râ'a koánemaka ne xunakóti veínoake ítúkea ne ítuke?

<sup>55</sup> Hainá'ikopo ne xé'a karapínteru nê'e? Hainá'ikopomaka ne koéhati Mâriya ko'éno? Kene po'ínuhiko, hainá'ikopo Teâku, Yúse, Símaum yoko Njûda?

<sup>56</sup> Hainá'ikopomaka ovoti xapákuke úti ne uhá koeti mokéxahiko? Na kixoâtiye éxea ne exóneti éxone? —koéhiko.

<sup>57</sup> Yane yupihovó koene poé'ainoa isóneu xanéhiko. Itea hara kíxovokoxoa Jesus:

—Koati teyonéti ne xâne koyúhoti emo'u Itukó'oviti. Poéhane poké'exake yoko óvokuke, ako teyoâti —kíxovokoxoane.

<sup>58</sup> Yoko vo'oku ákoyea akútipoa xanéhiko, ako axú'ina iyupánevoti ítuke ne Jesus xapákuke.

## 14

### *Kixoku ivókeovo neko Xuuum Mbátita*

*Mk 6.14-29; Lk 9.7-9*

<sup>1</sup> Yaneko káxehiko, eyékoaxa Êrodi, enepone nâti, ákoyea malíka yónoku íháyu'ikeokono ne íha Jesus vo'ókuke neko ítuke.

<sup>2</sup> Ina kixôa Êrodi ne ko'ítúkeinoatihiko:

—Koatímea Xuuum Mbátita ne exepúkopone ukópea xapa ivokóvoti. Énomone ápeino xunáko ítúkea ne iyupánevoti ítuke —koéne.

<sup>3</sup> Yoko kó'inokeneye isóneu vo'oku ítúkeovo énomone pahukôa ne namukóponoati yoko ikavó'uxoponoati ne Xuuum yanekôyoke. Ínamaka kurikókono ika'ákovokutike. Yoko hara yuvâ, koati koyenópati Êrodi ne énomea koéhati Erôdiya, eno Filípi, enepone po'ínu Êrodi.

<sup>4</sup> Yoko kali éno sayá'ikeaku Xuuum vo'ókuke. Hara kíxo: “Yane Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse, ako omótova kéyenopi yeno pe'ínu” koéne.

<sup>5</sup> Kene Êrodi, mani kahá'ati koépeka Xuuum itea ako kaépeka vo'oku píkea ímaikea xanéhiko. Koati inixoâti heú koeti xâne ítúkeovo porófeta koyúhoti emo'u Itukó'oviti ne Xuuum.

<sup>6</sup> Simovóné kaxena ipúhikope Êrodi, ituko hána'iti ayuúti. Yane híyokexone ihíne ne Erôdiya nonékuke uhá koêti neko hupiuúti yane ayuúti. Yupihovó koene ínixea Êrodi úhe'ekea.

<sup>7</sup> Hukinóvoti kíxea neko ihínexaka yusíkea itúkea épemone xokóyoke, vo'oku poréxeamo koêkuti áha épemone xokóyoke. Yoko koyúhoinoa náti itúkeovo koati yuhôti neko yúho ákotinemo aukáparu ikéne.

<sup>8</sup> Ina kixôa ihínexaka:

—Peréxanuikopo yâyeke tuti Xuaum Mbátita utókuke kó'oyene —kíxoane.

Yoko enepone yúho, koati kuteâti páhoenoa êno épemea.

<sup>9</sup> Yane ikáxu'ine okóvo neko náti kamoáne épemone ne ihínexaka. Mani kaha'âti ákoyeani itúkina neko épemone, itea vo'oku itúkeovo koati yuhôti neko yuhó'inoa, epó'oxo vo'ókuke neko xanéhiko xe'o mêsa húpiu, ene pahúkiño poréxeokona ihínexaka ne épemone.

<sup>10</sup> Yane pahúkone tetunôponoti Xuâum ika'ákovokutike.

<sup>11</sup> Ina ominókonoa ârunoe ne tuti Xuâum utókuke. Yane kuríkoponoane ârunoe xoko êno.

<sup>12</sup> Ina pího íhikauhiko Xuâum veyóponea múyo, ina ekoxóponoa. Ikénepoke, pihónehiko éto'okoponea Jesus.

*Kohiyákoa Jesus níka neko êno xâne*

*Mk 6.30-44; Lk 9.10-17; Xu 6.1-14*

<sup>13</sup> Eyekóxoane Jesus neko koekúti, ipúhikopeane neko óvoheixoku koánemaka íhikauhiko. Hane yonópo mêm akoyeaku xâne. Vatéke ivú'ixopo. Itea exeâne êno xâne neko yonópoku, ipúhikeane ne pitivóko úkohikeaku hokotíhiko Jesus. Poké'e vékohiko, huse'ó kixoâti ne xe'o úne.

<sup>14</sup> Evesékeane Jesus ne vatéke, noixoâne neko êno xâne, yupihovó koene kóseanyea koane koíteovamaka ne ka'aríneta xapákuke.

<sup>15</sup> Kiyoné'e káxe, ahí'okovone Jesus ne íhikauhiko. Hara kíxo:

—Ako apêti yara vóvoheixoku, epó'oxo kiyóne káxe. Mani únati pehukâ pihópea rá êno xâne motovâti vanéxopeahiko kali níka ya ipuxóvokutihiko vekópoku.

<sup>16</sup> Itea hara kíxoahiko Jesus:

—Ako okónoko pihópeahiko rá'a. Itínenoe parexâ níka —kíxoane.

<sup>17</sup> Ina yumopâ íhikauhiko:

—Itea enepora níkokónoti apêti yâyeke xoko úti, poéhane kali singu koeti pâum yoko pi'âti hõe, koékune.

<sup>18</sup> Ina kixoáhiko Jesus:

—Námane yâkeneye.

<sup>19</sup> Yane pahúkoane Jesus neko êno xâne ivátakea xapa ngaráma. Ina veyôa neko singu koeti pâum yoko'o neko pi'âti hõe, ina komómo vanúke ikoró'ixovoti xoko Itukó'oviti vo'ókuke ne níkokónoti. Yane ina hono'ékexoa ne pâum koane poréxea ne íhikauhiko pôrekexeamaka neko xanéhiko.

<sup>20</sup> Uhá koéhiko níkea koane imátaxeovohiko. Ina itixópa íhikauhiko Jesus neko itátane níkokónoti haxâti, kopúhikopoikomaka nduse koeti sésta.

<sup>21</sup> Yoko kalíhanini itóponea singu koeti mili hóyeno neko níkôtihiko ákoti kayumákexapu senóhiko yoko kalivôno.

*Koeku Jesus yóno inúkuke úne*

*Mk 6.45-52; Xu 6.15-21*

<sup>22</sup> Koati ikénepoke nê'e, pahúkoa Jesus neko íhikauhiko ivú'ixoepa vatékena koane inúxopinoa, yonotúhiko poixô'oke ne Mar-na Ngalíleya koêkuiko pahúkea Jesus pihópea neko êno xâne.

<sup>23</sup> Píhópónehiko, ina pího ne Jesus ouke neko kali mopô'i itukóponoti orásaum pohúxovoti.

Yaneko yotixóne, ôvoheixoakone póhuxeovo.

<sup>24</sup> Yoko ákone malika kukúke úne ne vatéke ivú'e ne íhikauhiko. Ákonemaka íyuhixapu ovóxoekoovo neko úne koane amátitikoepa ikéneke, ne vatéke vo'oku yupihovó koetíne xunáko ne ihunóvoti.

<sup>25</sup> Kaha'áne yúponiyea, ina pihinoâhiko Jesus yonó koeti inúkuke úne.

<sup>26</sup> Noixónehiko yonôti inúkuke úne ne íhikau, hána'iti kónoko'iyeahiko. Koati yupihovó koeti píkeahiko, ina yaíko koane kó'iyeahiko:

—Harakéne ípikoti —koénehiko.

<sup>27</sup> Itea yanê'e, hara kíxovokoxoa Jesus:

—Aúhepepone iséneu. Undíneye, hákonoe píke.

<sup>28</sup> Ina kíxôa Péturu:

—Unaém, enepo itukápuxo íti, pehúkanumaka yóneam inúkuke úne, mbihôti xikóyoke —koéne.

<sup>29</sup> —Yókoneikopo —kíxoane Jesus.

Ina evesékea vatéke ne Péturu, yane yonónemaka inúkuke úne itôkopovoti Jesus.

<sup>30</sup> Itea koeku yónea koane komómoyea neko êno xúnati ihunóvoti. Yane turíxovone píkea koane yúpuririkeovo. Ina koe vaúkea:

—Yokótixonu Unaém —koéne.

<sup>31</sup> Ehá'axo vaúko ne Péturu, namú kíxópeane vô'u Jesus, ina kíxôa:

—Hoyenó, imáko itúkinovo kalíhuti ne kívivonu! Na koeti ákoino átiu'i ne iséneu kívivonu? —kíxoane.

<sup>32</sup> Yane úrukopovone Jesus yoko Péturu kúveuke vatéke, koane má koépone neko xúnati ihunóvoti.

<sup>33</sup> Yane koati ihayú'ikoti Jesus ne íhikauhiko koane kó'iyeahiko:

—Koati kaná'uti itíkivo Xe'exa Itukó'oviti —kíxoanehiko.

### *Jesus ya Njenezâre*

#### *Mk 6.53-56*

<sup>34</sup> Taru'úxoane neko mar, simónehiko ya poké'exa Njenezâre.

<sup>35</sup> Yoko exó kíxópono Jesus ne xanéhiko. Énomone kutí'inoke pahúkotihiho eyékokoponoati uhá koéti ne ko'óvokutiya koáne yane ípuxóvokutihiho xêrerekuke. Yane omókono xoko Jesus ne uhá koeti xâne ka'aríneti.

<sup>36</sup> Enepohikone omâti, épemohiko Jesus yusíkea pohu sipohí kíxea ka'arínetihiko ne heve ípovo. Yoko uhá koéti neko sipóheati, unátipohiko.

## 15

### *Koyuhôa Jesus koêku ne hó'e jûdeuhiko*

#### *Mk 7.1-13*

<sup>1</sup> Yane ápe farízeu yoko éskiriba ukeâti ya Njeruzálem pihôti xoko Jesus. Hara kíxóponoahiko:

<sup>2</sup> —Na koeti ákoino háka íhikeuhiko ne íhikauvoti hó'e voxúnoekene? Vo'oku enepo níkohiko, ako kípáva'uxapu kuteâti kíxoku kípóvo'uxeovo úti, kuteâti páhoenovi hó'e úti.

<sup>3</sup> Ina yumopá Jesus:

—Kene itínoe, ná'ikopo koeti itúkinovo kixoku itúkeovo yoxúnoekene héko ya koèkuni héki páhoenopi Itukó'oviti itíki?

<sup>4</sup> Vo'oku hara koe páhoe Itukó'oviti nókone xâne itúkea: “Tiyánoe yá'a koane yêno” kôe. Ina koe'íkoma: “Konókoti koépekeokono ne vaheréxinoti yuhó'ino há'a, áko'o itukovo êno” koémaka.

<sup>5</sup> Itea koati ihíkexotinoe xanéhiko yusíkea kíxea ne há'a yoko êno itúkeovo poréxoke Itukó'oviti ne tiúketi mani huvó'oxeake ne há'a yoko êno.

<sup>6</sup> Yane kuteâti kixeku ihikexi, koati ákotihiko teyâ ne há'a yoko êno ya koeku ákoyea kátaraka. Yanê'e, ákone itíkoake ne emo'u Itukó'oviti vo'ókuke ne kixoku itúkeovo yoxúnoekene ihíkexone.

<sup>7</sup> Itínoe ikútixapovoti sasá'iti ya po'ínuhiko xâne, koati tokopóvoti neko yuho porofeta Izâiya mekúke ve'ókukeno, enepone koèti:

<sup>8</sup> “Enepora xanéhiko, pohu koyuhó kixo téyeonu itea ya isóneuke, ako malíkanuhiko.

<sup>9</sup> Koati hokohí kixónuti, ihíkaxotihiko ihíkavoti ainóvoti isoneú kixone xâne”  
kôe —kíxovokoxoane Jesus. *Izâiya 29.13*

*Úkeaku vaherévokoti*  
*Mk 7.14-23*

<sup>10</sup> Ina ihaxíkoa Jesus neko êno xâne. Hara kíxovokoxoa:

—Yakámokenonu maka yéxinanoene iséneu ra yúnzo:

<sup>11</sup> Haina koekúti urúkovoti pahákuke xâne ikopítí'ikoa, itea enepone ipuhíkeati pahákuke hainápo, énomone ikopítí'ikoa —kíxovokoxoane.

<sup>12</sup> Ina ahí'ókovo Jesus ne ihikauhiko. Hara kíxoa:

—Yéxoa yupíheovo ikótivexea farízeuhiko ne yihómeku?

<sup>13</sup> Ina yumopâhiko Jesus itukínoatihiko íhixoake:

—Uhá koeti nonéti ákoti itukapu none Nzá'a íhae vanúke, marek'éxokonotimo.

<sup>14</sup> Hako itíkoake nekóyohiko vo'oku koati ainóvotihiko xâne komítiti, hiríkotimaka po'i komítiti. Yoko enepo hiríko komítiti ne po'i komítiti, heú koetimo ne pi'âti íkorono'ekeovo uhorókuke.

<sup>15</sup> Ina kixôa Pêtur:

—Keúhupu'ikinavea kixó'ekone íhekoake ne yihómeku.

<sup>16</sup> Ina kixovókoamaka Jesus:

—Ákonoekopomaka yéxa kixó'ekone?

<sup>17</sup> Ákoikopo yéxanoe koèku ne uhá koeti urúkovoti pahákuke xâne? Koati yonoti xoko íhaku níka ina ipuhíkopomaka.

<sup>18</sup> Itea enepone ipuhíkeati pahákuke, koati isóneuke úkea. Yoko koati énomone ikopítí'ikoa ne xâne.

<sup>19</sup> Vo'oku koati isóneuke xâne úkea ne váherehiko áha itúkea, kuteâti kahá'ayea koépekea yoko aúpu'ikea yêno áko'o itukovo íma, kapíneta ákoti itukapu koati múxone. Koati isóneukemaka úkea kahá'ayea koyenohí kó'iyea, koane ko'imahí kó'iyea, yoko oméxea, koane itúkoheyea koeku po'ínuhiko xâne, yoko ihéki po'i xâne.

<sup>20</sup> Koati énomone ikopítí'iko xâne, kene haina koekúti kuteâti ákoyea kipáva'uxapu enepo níko —kíxovokoxoane Jesus.

*Sêno ukeâti po'i poké'e*  
*Mk 7.24-30*

<sup>21</sup> Yane ipúhikopeane Jesus neko óvoheixoku. Hane yóno ya poké'e xe'ókuke ne pitivókohiko koéhati Tíru yoko Sídom.

<sup>22</sup> Yoko ápe seno kanáneya, ko'óvokuti yaneko poké'e óvoku xanéhiko ákoti itukapu júdeu. Enepone sêno, pihóne vá'uixea ikéneke Jesus. Hara koe yúho vaúkea:

—Unaém, iti ámoripono Ndávi, yokóseananu. Ápe inzíne yupihóvotine ákoyea aúntati vo'oku ndémoniu urúkovati —kíxoane.

<sup>23</sup> Itea ako yumápa Jesus. Ina ahi'ókovo Jesus ne íhikauhiko koane kíxea:

—Mani únati pehukâ pihópea ne sêno hokó'ixoviti, vo'oku vímaxovane vá'uixea vikéneke —kíxoanehiko.

<sup>24</sup> Ina kixôa Jesus neko sêno:

—Ako po'i mbahúkinokonoke ákoti itukapu nzuvó'oxoponea xanéhiko íhae Izarâe, enepone kutí koeti su'úso moyóniti —kíxoane.

<sup>25</sup> Yane ipuyuké koéponone ne sêno poké'eke nonékuke Jesus koane kíxea:

—Hivá'axanu Unaém.

<sup>26</sup> Ina kixôa Jesus ne sêno:

—Ako yusíka véyeokono itátane pâum nika xe'éxaxapa ne koati ko'óvokuti, ina parexákana ne kálahunoe tamúku —kíxoane.

<sup>27</sup> Yane ina yumopâ sêno:

—Kaná'uteoxo Unaém, itea enepone kálahunoe tamúku, níkoamaka ne íhone nikokónoti irikóvoti opékuke mesana únae.

<sup>28</sup> Ina kixôa Jesus:

—Senó, koati hána'iti ne kívivonu. Ákoeneye kuteâti koêku ne yâha —kíxoane.

Énomone yanê'e, unátipone ihíne neko sêno.

### *Koitóvo êno ka'aríneti ne Jesus*

<sup>29</sup> Ipuhíkopeane evo Jesus neko óvoheixoku, aúkopovo xe'ókuke ne Mar-na Ngálíleya. Pihónehiko oukeke kali mopô, ina ivatáko ne Jesus.

<sup>30</sup> Énomone yanê'e, koati ênoti xâne pihinoâti, ominoâti xâne mohéveu koane xâne isayú'ixovoti poixo'o múyo, koane komítiti yoko mókere, koane ênotimaka po'ínuhiko ka'aríneti. Ípihokononehiko poké'eke nonékuke Jesus koane koíteovahiko Jesus.

<sup>31</sup> Yane yupíhova iyúpaxeova xanéhiko noixópanehiko ne mókere koyúhopea koáne ne isayú'ixovoti poixo'o múyo unátipea, koáne ne mohéveu yonópea yóko'omaka ne komítiti ínixopeane. Yane êno iháyu'ikeahiko Itukó'oviti, enepone kutípone íhae Izarâe, vo'ókuke.

### *Píape kohíyako nika êno xâne ne Jesus*

#### *Mk 8.1-10*

<sup>32</sup> Ina ihaxíkoa Jesus ne íhikauhiko. Hara kíxovokoxoa:

—Ngóseanane ra xanéhiko vo'oku ákone nikokónoti níkáhiko. Yoko mopó'apene káxe óvoheixohiko njokóyoke kó'oyene. Ako angáha'a pahú ngxíopea pihópeahiko ákoti níka, mará'inamo íkarakahiko hímakati xenékuke —koéne.

<sup>33</sup> Ina kixôa íhikauhiko:

—Ná'ikopomo vínixoponea pâum yara mêum ákoti apêti motovâti imátaxeovo ra êno xâne?

<sup>34</sup> Ina kixovókokoxoa Jesus:

—Ná'ikopo yé'aye pâum apêti xepákuke?

—Seti kôe, yoko kali ye'á koeti kálahunoe hôe —koénehiko.

<sup>35</sup> Yane pahúkoane Jesus neko xâne ivátahikea poké'eke.



<sup>36</sup> Ina veyôa ne seti koeti pâum yóko'o ne hôe, ina ikoró'ixovo xoko Itukó'oviti. Yane honó'ekexoane, ina porekéxoa ne íhikauhiko pahukoâti pôrekexeamaka neko xanéhiko.

<sup>37</sup> Uhá koe níkea koane imátaxeovohiko. Ina itixópa íhikauhiko Jesus itátane neko nikokónoti haxâti, kopúhikopoikomaka seti koeti sésta.

<sup>38</sup> Yoko koaturu koe mili hóyeno neko níkôti ákoti kayumákexapu senóhiko yoko kalivôno.

<sup>39</sup> Yane pahúkoane Jesus pihópea neko êno xâne. Ina urúkopova ne vatéke yonópoti íyeu pitivóko koéhati Magádam.

## 16

*Epêmo Jesus ne farízeuhiko itúkea iyupánevoti ukeâti vanúke  
Mt 12.39; Mk 8.11-13; Lk 12.54-56*

<sup>1</sup> Yane pihóhiko xoko Jesus ne farízeu yoko sadúseu oposí'okoponovoti Jesus, epemoâtihiko itúkea iyupánevoti, hoénaxovope itúkeovo xoko Itukó'oviti úkea xunáko.

<sup>2</sup> Ina kixovókoخوا Jesus:

—Itukovo ínati hâramo vanúke ya íyeu kíyo'i káxe, hara kénoe: “Únatimo káxe ihâroti vo'oku ina hâramo vanúke” kénoe.

<sup>3</sup> Koane itukovo ya yuponii koêti, “Kevotímo úko, vo'oku ina hahá'i hâramoyea” kénoe. Kemomónoe vanúke, yéxoa kéveamo, áko'o áko'oyeamo úko yaneko káxe, itea ákonoe yéxa koêku ne koekútihiko exókoveati koêku ra káxehiko símokune úti.

<sup>4</sup> Koati ákotinehiko aunáti ra xâne yara káxehiko símokune úti kó'oyene. Ákone yuíxapuhiko itúkea ahá'inoa Itukó'oviti, épemoikomaka noíxea iyupánevoti índukeinoa. Itea ákomo ápahuina iyupánevoti noíxonehiko ákoti itukapu kuteâti koêku xoko Njóna mekúke —kíxovokoxoane Jesus.

Yane pihópeane.

*Íhokokono kohiyákopeti pâum ne kixoku itúkeovo ne farízeuhiko  
Mk 8.14-21*

<sup>5</sup> Yane tarú'uxoane Jesus yoko íhikauhiko poixô'oke ne mar. Yoko inótovone okovo ómea pâum ne íhikauhiko.

<sup>6</sup> Ina kixovókoخوا Jesus:

—Neíxapunoe, yokóhiyanavao ne kutí koeti kohiyákopeti pâum ánahixope evo farízeu yoko sadúseu —koéne.

<sup>7</sup> Yane turíxovone yúho'ixeokoko ne íhikau vo'ókuke. Hara kixókoko:

—Koatímea vo'oku ákoyea vama pâum kó'inoneye yuhó'inovi — kixókokonehiko.

<sup>8</sup> Yoko exó kíxea Jesus ne isóneuhiko. Énomone kíxovokoxinoa:

—Na koeti ixómoinonoe yího'ixokoko vo'oku ákoyea pâum yómonenoe? itínoe hóyeno ákoti koâti kúveovonu.

<sup>9</sup> Ávonoe yéxina iséneu? Inótovanenoemea yokóvo ne singu koeti pâum koimátaxoti singu koeti mili hóyeno, koánemaka neko yé'akeye sésta kepúhiupo yane haxâtihiko?

<sup>10</sup> Ákonemaka puyákanapananoe yokóvo neko seti koeti pâum, níngaxeake neko koaturu koeti mili hóyeno koane yé'akeye sésta kepúhiupo itixépoanoe neko haxâti?

11 Ákonoe yéxa ákoyea itúkapu koati pâum ne ngíxo? Itea hara ngxíópinoe: Yokóhiyanavao ne kutí koeti kohiyákopeti pâum ítuke evo farízeu yoko sadúseu –kíxovokoxoane Jesus.

12 Yane ínati exoâhiko íhikau Jesus ákoyea itúkapu koati kohiyákopeti pâum kónoko kóhiyanayeova, itea ítúkeovo íhíkavoti, íhikau evo farízeu yoko sadúseu kíxínoa Jesus, enepone ákoti oríko ukóponea xapa xâne.

*Koyuhôa Péturu ítúkeovo páhoe Itukó'oviti koíteovovi ne Jesus*  
*Mk 8.27-30; Lk 9.18-21*

13 Ya koeku píhea ne evo Jesus ya íyeu pitivóko koéhati Sezâreya óvoku natíxea Filípi, hara kixo íhikauhiko:

–Kutimea íkutixanu ra xanéhiko, undi íhae vanúke íkútipasikoponovoti xâne?

14 Ina kixôa íhikauhiko:

–Ápe koyuhôati ítíkivo Xuaum Mbátita iyukópovotine. Kene po'ínuhiko, koyúhoa ítíkivo Íliya iyukópovotine. Kene po'ínuhiko, koyúhoa ítíkivo Njerémíya, áko'o po'ímea porófeta koyúhota emo'u Itukó'oviti mekúke iyukópovotine –kíxoanehiko.

15 –Kene ítínoe, kuti keyúho indúkeova?

16 Ina kixôa Simaum Péturu:

–Íti Mésiya, enepone páhoe Itukó'oviti koíteovo xâne. Iti Xe'exa koati kaná'uti Itukó'oviti –kíxoane.

17 Ina kixôa Jesus:

–Koâti únati kêku Simaúm, iti xé'a Xuâum, vo'oku haina xâne yara poké'e kouhápu'ikinopea itea koati Nzá'a íhae vanúke kouhápu'ikinopea.

18 Haramaka ngxíopi: Iti Péturu. Yoko enepora yuihómeku vo'ónguke, kuti koe mopô poéheve péti, poéhevemakamo kutípone ne uhá koeti xâne hokónutimo ya nandíxoku injíkonemo yara poké'e. Yoko ákomo itoâti uké'exea muhíkova Satánae yoko uhá koeti ovóxe.

19 Mborexópitimo keyúhoyi ne íhíkavoti ínzikaxeopikeno, enepone kutí koeti xáve poréxoti xâne úrukeovo natíxokuke Íhae Vanúke. Koèkuti yexéxone yâye yara poké'e, kúteanemakamo koèku ya vanúke. Koane koèkuti míhi'oe yâye yara poké'e, kúteanemakamo koèku ya vanúkeke.

20 Ina íxikó'oko íhikauhiko ákoyea koyúhoinoake ítúkeovoxo Mésiya, páhoe Itukó'oviti koíteovo xâne.

*Koyuhôa Jesus ivókevomo yoko ukópeamo xapa ivokóvoti*  
*Mk 8.31-9.1; Lk 9.22-27*

21 Ukeátine neko káxe, turíxoane Jesus Kristu kouhápu'ikino ne íhikauhiko kíxókonokumo tumúneke. Hara kíxovokoxoa:

–Ngónoko yóneam ya Njeruzálem koane íngoitoponeokonono kotívoti vo'oku ákoyea tópi váhere ítukeinonumo tutíhiko víyéno júdeu, koánemaka ne payásotihiko sasedóti inuxínoti xanena úti hó'eke, yóko'o ne íhíkaxoti yútoe Muíse, enepohikone éskiriba. Koepékonutihikomo itea ya mopó'apeke káxe ikéne, enjepúkopotinemo ungópea xapa ivokóvoti –kíxovokoxoane.

22 Yane ahikú kixone Jesus ne Péturu, ina kixôa ákoyea yusíka kó'iyeaneye kuteâti koèku ne yúho. Hara kíxoa:

–Ákomo síka Itukó'oviti kó'iyeaneye. Ákomo kalíhuina kíxikononeye Unaém.

23 Ina inonéxinovo Péturu ne Jesus xaneâti kíxea:

–Yahíkuxipunu Satánae. Iti kutí koeti pú'ti mopô onjéneke mani íkorókonuti, vo'oku haina ukeâti xoko Itukó'oviti ne iséneu, itea koati kixoku kó'isonenye xâne yara kúveu mêm.

24 Ina kixôa Jesus ne íhikauhiko:

—Enepone kahá'ati hókeonu, ako yusíka yuúxeovo kóuhepeka kóyeku yara kúveu mêum. Konókoti hókeonu ya usó koyêti ínonexinovo tiú'iti koekúti kuteâti koeku xâne koinópoti kurúhuna iyonókonone xoko kurúhuxokonoku. Yane kená'akane ingyeneke.

25 Vo'oku enepone xâne yuixóvoti kóuhepeka kóyeku yara kúveu mêum, evókoatimo ne mani unako koépoku xoko Itukó'oviti. Itea enepone xâne usó koyêti évokea úhepeko kóyeku yara kúveu mêum vo'ónguke, énomonemo unatí koépoku xoko Itukó'oviti.

26 Kutí'ikopo itópoino xâne ápeinoa uhá koeti únatinoe koekúti yara kúveu mêum itea evókoti mani unako koépoku xoko Itukó'oviti? Ápeikopomea koekúti yara kúveu mêum motovâti ko'ésa'iyea mani unako koépoku xoko Itukó'oviti?

27 Yoko aungópovotimo yara kúveu mêum, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne, epó'oxo yaneko káxe, iyúseotimo indúkeovo éno hána'iti ihayú'iuti kuteâti koeku Itukó'oviti Nzá'a. Xané ngixópotinemo ovónje, ánjuhiko íhae vanúke. Yane ínamo ongoyúho námoepo póhutihiko xâne. Yoko kixoku itúkeovo póhutihiko xâne exoâmo ne námoepo.

28 Koati emo'úti ra yunzó'ipopinoe: Anéye xâne xepákukenoe ávotimo ivakápu koeku ávovea naíxanu indúkeovo hána'iti ihayú'iuti nandixáne, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne —kíxovokoxoane Jesus.

## 17

*Ipokóvo koeku Jesus nonékuke evo Péturu*  
*Mk 9.2-13; Lk 9.28-36*

1 Sei koe káxe ikénepoke, xánea Jesus ne Péturu yóko'o neko pi'âti kopo'ínukokoti, Teâku yoko Xuâum oúke koati hána'iti mopô. Yoko ainóvotinehiko, ákoti po'ínuhiko xâne xapákuke.

2 Ina ipokóvo koêku ne Jesus nonékukehiko. Ú'uhapu'i-ú'uhapu'i koéne ne nône. Kutí koéne uhá'iko káxe. Kúteanemaka koêku ne ípovo, hóhopu-hóhopu kóyene kuteâti koeku xúnati uhapú'iti.

3 Yane apé kó'inoanehiko Muíse yoko Íliya, enepohikoneko koyúhoti emo'u Itukó'oviti mekúke, yuhó'ixoti Jesus.

4 Ina kíxo Jesus ne Péturu:

—Unaém, koati únati vápeya yâyeke. Enepo yakahá'a, indúkotimo mopo'âti kálíhunoe péti hú koeti yâyeke. Poéhamo ítike, poéhamo ítuke Muíse, koane poéhamo ítuke Íliya —kíxoane.

5 Ixómoiko koyúho ne Péturu, apé koene kapási éno ú'uha koyêti rama'úxoatihiko, inú'ixoku emo'úti koêti:

—Énomone Nje'éxa rá'a, ákoti omotóva ongóvo, porexónuti hána'iti elókeko ongóvo. Yakámokenoyinoe yúho —koéne.

6 Kamoáne íhikauhiko neko emo'úti, yupihovó koéneoxo píkea. Xovokuké koéne íkorohikeovo poké'eke.

7 Ina ahí'ókovahiko Jesus ipíhoa vô'u xokóyokehiko koane kíxea:

—Yexépuropa. Hákonoe píke —kíxoane.

8 Ina noiméxohiko, áko'oponehiko neko po'i noíxone. Poéhapoane Jesus noíxo.

9 Koeku ukópeahiko oúke neko hána'iti mopô, hara koe íxíko'okoakehiko Jesus:

—Hákoxonovone yetó'oko po'i xâne koêku ra neíxone kó'oyene imókonemo enjepúkapanne ungópea xapa ivokóvoti, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne —kíxoanehiko.

<sup>10</sup> Ina kixôa íhikauhiko:

—Ná'ikopo koeti koyúhoínoa éskiriba, enepohikone íhikaxoti yútoe Muíse, kónokea itúkeovo Íliya ne inuxómo símo?

<sup>11</sup> Ina yumopâ Jesus:

—Kaná'uteoxo símeane Íliya inúxotike kóyuseyea uhá koêti.

<sup>12</sup> Itea koati ngxípítinoe símeane ne Íliya, itea ako éxa xanéhiko itúkeova, koane itúkinoahiko uhá koêti neko váhere áha itúkino. Énomonemakamo kixónuneyehiko íkoitoponeonu kotíveti, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne —kíxovokoxoane Jesus.

<sup>13</sup> Yane éxoanehiko íhikau Jesus itúkeovo Xuaum Mbátita kíxo yane yuhó'inoahiko.

*Koitóvo homoêhou úroevo ndémoniu ne Jesus*

*Mk 9.14-29; Lk 9.37-43*

<sup>14</sup> Yane koeku káyukopeovo evo Jesus xapákuke neko êno xâne, apé koene hóyeno ahi'ókovati ne Jesus. Yane ipuyuké kó'iyeanne nonékuke koane kíxea:

<sup>15</sup> —Unaém, yokóseana nje'éxa. Akó'oti aunáti túti, pepokehí koêti. Koati yupihóvotinne koitoponeovo kotíveti vo'ókuke. Enóne íkoroukeyeovo yúku áko'o itukovo íkoróno'ekovoti úneke.

<sup>16</sup> Omanem xoko íhikeuhiko itea ako íta koíteova.

<sup>17</sup> Ina kôe ne Jesus:

—Ímáko itúkinovo tiú'iti kutípea koane váhere ra xanéhiko yara káxehiko kó'oyene. Ná'ikopomeamo hunóko óvonzeíxea xepákukenne? Ná'ikopomeamo nzunóko índea ákoyeanne yakútíponu? Yáma yákeneye ne homoêhou —kíxoane.

<sup>18</sup> Yane pahúkoane Jesus ne ndémoniu ipúhikopea xokóyoke. Koáne, ipúhikopeane. Énomone yaneko ókoku ôra, unátipone ne homoêhou.

<sup>19</sup> Ikénepoke, ina ahi'ókovo Jesus ne íhikauhiko koeku ákoyea po'ínuhiko xâne xapákuke koane kíxeahiko:

—Na koeti ákoino víta kópuhikopea úti ne ndémoniu?

<sup>20</sup> Ina kixovókoxoa Jesus:

—Vo'oku yupihovó kó'iyea kalíhuyea ne kívivonu. Koati emo'úti ra yunzó'ipopinoe: Enepone kívivonu, muhíkovaní akutéa itóvoku kalíhuko ake nonéti, enepone mostarda, maní motovâti pehúki ahíkuxeovo xoko óvoku ne koati hána'iti mopóhi pihópea po'íke. Koáne, maní ípokóvoti. Eneponi akoéneye kívivonu, ákoni ápahuína koekúti ákoti keusákinakana.

<sup>21</sup> (Itea enepora kó'iyevoku ndémoniu, ako kopúhikopati ákoti itukapu ya orásaum koáne ya jejuá kó'iyea) —kíxovokoxoane.

*Koyuhópamaka Jesus ivókevovomo yoko iyúkopeovomo*

*Mk 9.30-32; Lk 9.43-45*

<sup>22</sup> Yanekóyoke koeku ho'úxeovohiko ya Ngalíleya, hara kíxovokoxoa Jesus ne íhikauhiko:

—Yé'exovone ngurí'okeokonokumo xunako xanéhiko, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne.

<sup>23</sup> Yane ínamo kaepékanuhiko, itea mopó'apeke káxe ikénepo, enjepúkopotinemo ungópea xapa ivokóvoti —kíxovokoxoane.

Yane yupihovó koénehiko ikáxu'iyea okóvo ne íhikauhiko.

*Koyúho koeku ímpostu ne Jesus*

<sup>24</sup> Simoné'e ne Jesus yoko íhikauhiko ya pítivokona Kafanáum, simino Péturu ne koperáxotihiko tiúketi, nókone júdeu poréxea, iko'ítukeuti ya témpulu, enepone hána'iti imokóvokuti. Hara kixóhiko Péturu:

—Enepone íhikaxopitinoe, ako parexa tiúketi iko'ítukeuti ya témpulu?

<sup>25</sup> —Êm, poréxoa —kíxoane Péturu.

Ehá'axo úrukovo ne Péturu óvokuke, tumuné koéne koyúhoinoa Jesus koêku, ávoti yuho Péturu etó'okoati. Hara kíxoa Jesus:

—Símaúm, na kó'inoaye iséneu? Enepohikone náti yara poké'e, enepo koperáxohiko, kuti konokóda poréxea, xanéna? áko'o íhae po'i poké'e ákoti itukapu xanéna.

<sup>26</sup> Ina kixóda Péturu:

—Hane konokóda poréxea íhae po'i poké'e.

Yane hara kíxoa Jesus:

—Íyúseoneikopo ákoyea okónoko poréxea ne koati ko'óvokutihiko íhae ne poké'e.

<sup>27</sup> Itea mará'inamo ópoe'ainovi isóneu ne koperáxotihiko, píhe xe'ókuke úne ya mar ínamo kiríka nímikuna. Enepone inúxoti hêe itéponemo, míhi'akimo páho. Yane inixéponotimo póhuti pe'u tiúketi pahákuke ne hêe, ínamo píhe peréxopoinonu nóngone mboréxea koánemaka nékone peréxopi —kíxoane.

**18***Kixoku itúkeovo ne ínixone Itukó'oviti itúkeovo koati payásoti*

*Mk 9.33-37; Lk 9.46-48; Fp 2.3; 1 Pé 3.4; 5.5*

<sup>1</sup> Énomone yaneko ókoku ôra, ahí'okovo Jesus ne íhikauhiko. Hara kixóhiko Jesus.

—Kuti itukóvo koáti payásoti ya xapákuke xâne natíxoku ne Íhae Vanúke?

<sup>2</sup> Ina ihaxíko kalivóno ne Jesus imôa nonékukehiko

<sup>3</sup> ina kôe:

—Koati emo'úti ra yunzó'inopinoo: Enepomo hákoti ipokóvo ne kixeku itíkivo, koane hákoti ikítipasikovo kálíhunoe kalivóno, ákomo kalíhuina yúrukopivo natíxokuke Íhae Vanúke.

<sup>4</sup> Itea enepone ákoti kapayásakapu kuteâti koêku ra kalivóno, énomone itukóvoxo koáti payásoti xapákuke xâne natíxoku ne Íhae Vanúke.

<sup>5</sup> Koêkuti ivavákoati kuteâti ra kalivóno njokóyoke koane itukínoati únati, undímaka kixóneye —kíxovokoxoane.

*Kotmaiti pôreu ne váhere kixovókuti*

*Mk 9.42-48; Lk 17.1-2*

<sup>6</sup> Ina koe'íkomaka:

—Koêkuti xâne vaheréxoti ítuke itávokinoke hókeonu ne póhuti xapákuke ra kálíhunoe kutipónuti, yusikóneni iká'akeokono êno pú'iti mopôí anúkuke tumúneke koésayu'íxea isoneu po'i xâne, ínani kuriná'ekakana upénoyeaku úne xoko mar, maka hákone koesáyu'íxea isóneu.

<sup>7</sup> Kotíveti koêku ra xanéhiko yara kúveu mêm vo'ókuke ne koekúti kopoé'akeati isóneu itopâti kutípeonu. Koati kóyekutinemo ápeyea koekúti kuteâti, itea koáti kotívétimo koêku ne xâne kixotíneye po'ínu.

<sup>8</sup> —Énomone ngixínopinoo: Enepo itukapu ve'ou áko'o hívi váherexino ítike, yusikóneni titúki koane kiríki ákotike malíka, motovâti ákoyea váherexa ítike.

Mani unatíne ákoyea poixo'o veô'u, áko'o poixo'o hîvi yenópi vanúke yaneko usokó kó'iyea veô'u, áko'o hîvi itea kirikópokonoti ipihóponovokutike xapa yúku ákotinemo ípukeovoku.

<sup>9</sup> Kúteanemaka koêku itukapu yúke váherexino ítike. Yusikóneni meréki koane kiríki ákotike malíka, motovâti ákoyea váherexa ítike. Mani unatíne yenópi vanúke ákoti poixo'o yúke, yaneko usokó kó'iyea yúke itea kirikópokonoti ipihóponovokutike xapa yúku ákotinemo ípukeovoku —kíxovokoxoane Jesus, exókoatihiko kónokea ákoyea íyuhixapapu sayá'ikopeova ne váhere ítuke.

*Íhíkavoti ihókavoti koeku moyóniti su'úso*  
*Lk 15.3-7*

<sup>10</sup> Ina kixovókokopaikomaka Jesus:

—Muhíkova póhuti xapákuke ne kálíhunoe kutipónuti, hako íkítíxa ákoti itúkovo, vo'oku koati ngxópitinoe itúkeovo xoko Nzá'a íhae vanúke óvoheixo ne ánjuhiko koyonoâti ne kálíhunoe kutipónutihiko. (

<sup>11</sup> Vo'oku hane nzmímno ngoíteova ne xâne pahukóvoti, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne.)

<sup>12</sup> —Na kó'inoaye iséneu? Itukovo apêti hóyeno póhuti séndu su'úsona, ínani omoyóni póhutiya, ákonikopomea kurí íxahiko oúke kali mopôti ne noventai nove koêti koeku opósikoponea neko póhuti moyóniti?

<sup>13</sup> Koati ngxópitinoe: Inixápanane, yupihóvotimo elókeko okóvo vo'ókuke ne póhuti kovú'e yane po'ínuhiko noventai nove koeti ákoti omoyóni.

<sup>14</sup> Énomonemaka koéneye ne Yá'a íhae vanúke ákoyea akáha'a évokeovo póhuti yara kálíhunoe kutipónuti —kíxovokoxoane Jesus.

*Nókone vitúkea apê váhere ítukeinove ne po'ínu úti*  
*Lk 17.3; Ngá 6.1; 2 Ts 3.13-15*

<sup>15</sup> Ina koe'íkoma:

—Enepo vahéréxa ítukeinopi ne po'ínu xâne, pihínea yéxokoponi pahúnevo pí'eátineneo ákoti po'í xâne xikóyokenoe. Enepo akamókenopi, itepoátimo keúnatikopi isóneu.

<sup>16</sup> Itea enepo hákoti kahâ'a kámokenoyeopi, yusikóne yaúkinova xeneti póhuti, áko'o itukovo pí'âti xâne motovâti iyúseyeexo ne koekúti koeku pí'aye, áko'o mopó'aye noixoâti, motovâtimaka koyúhopea koêku.

<sup>17</sup> Yane enepo hákoti kahâ'a kámokenoyea xené'inoake, yáma ne koekúti nonéke po'ínuhiko xâne ya imokóvokutike. Yane itukovo kóyekutine ákoyea akáha'a kámokenoyea isóneunoa xanéhiko imokóvokutike, kutí íxepane xâne ákoti éxa Itukó'oviti, koane kutí íxepanemaka kuteâti koperáxinoti nâti, enepone ákoti oponóvo ítuke.

*Xunakóti poréxoake Jesus ne íhíkauhiko*  
*Mt 16.19; Xu 20.23*

<sup>18</sup> —Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe: Uhá koeti koêkuti seyá'iumo yara poké'e, kúteanemakamo koeku vanúkeke. Koánemaka ne síkenemo yáyeke yara poké'e, kúteanemakamo koeku vanúkeke.

<sup>19</sup> —Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe: Itukovo apêti yáye yara poké'e pí'âti xâne xepákuke kutikók koinoâti isóneu ne áha épemea ya orásum, kousókinomatimo Nzá'a íhae vanúke.

<sup>20</sup> Koeku ápeyea pí'âti áko'o mopó'âti xâne ho'uxínovoti itúkea orásum ya inzáke, anêngomakamo xapákukehiko —kíxovokoxoane Jesus.

*Nókone vitúkea vaheréxo ítukeinovi ne po'ínu úti*

*Mt 6.14; Lk 17.4; Éf 4.32; Kol 3.13*

<sup>21</sup> Yane ina ahi'ókovo Jesus ne Péturu. Hara kixoá:

—Unaém, enepo vaheréxa ítukeinonu ne mbo'ínu, namo yé'aye ixómoyea ngóseanapoa, kutí ngxopâti ákoti vaheréxinanu ítuke? Seti koetímeamo?

<sup>22</sup> Ina kixôa Jesus:

—Ako yusíka ítúkeovo pohu seti koêti késeanapoa, itea hara ngxópi setenta koetimo seti.

<sup>23</sup> Vo'oku enepone natíxea ne Íhae Vanúke xapa xâne, hane koéneye nâti komomópoti yé'akeye orévéxoake ahínoehiko.

<sup>24</sup> Turixoâne ne ítuke, omínokonone po'i ahínoe koâti yupihóvoti orévéxoake ovâti ênoti mili tiúketi.

<sup>25</sup> Yoko koati ákoti tiúketina mani poréxopeake neko oréveu. Yane pahúkoane pátarauxa kaványeokono neko ahínoe, koane yêno, xe'éxaxapa yoko uhá koeti apeinoati, motovâti isúkopeovo neko oréveu.

<sup>26</sup> Yane ipuyuké koéne neko ahinoêti nonékuke pátarauxa. Hara koéne: “Yokóseananu, kali kuxoo íxenuvo, vo'oku kóyeaneo mboréxopeopea uhá koêti ne orévenjopike” kixoane.

<sup>27</sup> —Yane yupihovó koéne kóseaneyea pátarauxa neko ahínoe. Yane pahúkoane pihópea koane ákoyeane káperaxapa neko orévéxoake.

<sup>28</sup> Pihopóne neko ahinoêti, tokononé koene ha'íne ko'ítukeyea orevéxoati kali póhuti séndu pe'u tiúketi. Yane kóperaxoane. Namú kixeane ánu kotitínoati. “Peréxapana ne yorévexonuke” kixoane.

<sup>29</sup> —Yane ipuyuké kó'iyeeane neko ha'íne nonékuke. Hara kixoá: “Yokóseananu, kali kuxoo íxenuvo, vo'oku kóyeaneo mboréxopea ne orévenjopike” kixoane.

<sup>30</sup> —Itea ako kali kaha'á íxa. Yane kuríkoponoane ika'ákovokutike tukú koeti isúkopea neko orévéxoake.

<sup>31</sup> Enepohikone po'i ahinoêti ha'íne ko'ítukeyea, noixoâne neko koekúti, yupihova ikótivexea isóneuke. Úkeane pihohíko éto'okoponea ne pátarauxa. Uhá kixoá koyúhoinoa ne koekúti.

<sup>32</sup> Ina ihaxíkoa pátarauxa neko ahínoe. Hara kixoá: “Koati iti váhere ahinoêti! Koseaná ngxópipapo. Ako ngáperaxapapea neko yorévexonuke vo'oku yépeminu ngóseanayeopi.

<sup>33</sup> Mani konokoâtimaka késeanayi ne he'íne orevéxopiti kuteâtimaka ngxópiku ngóseanayeopi” kixoane.

<sup>34</sup> —Yane yupihovó koene ímaikinova pátarauxa, ina pahukôa iká'akeovo koane kuri'okeokono, ikoítoponoati kotíveti tukú koetimo parexápa neko orévéxoake —koéne ne Jesus

<sup>35</sup> Ina koe'íkomaka:

—Énomonemakamo kixópinenoeye ne Nzá'a íhae vanúke enepomo yunaká iséneuke ne váhere ítukeinopi pe'ínu hákotimo keseánapoa —kixovokoxoane.

## 19

*Koeku kuríkoti yêno*

*Mt 5.31; Mk 10.1-12; Lk 16.18; 1 Ko 7.10*

<sup>1</sup> Úke'éxone koyúhoyea ne Jesus, ipúhikopeane Ngálíleya yonópoti Njúdeya poixô'oke húveona Njórdaum.

<sup>2</sup> Koati ênoti xâne hokó'ixoati koane koíteova Jesus ne ka'arínatihiko xapákuke.



<sup>3</sup> Ápemaka farízeuhiko, enepone yuixóvoti hókea yútoe Muíse pihinoâti oposí'okoponovati. Ina epemó'ikohiko Jesus kaha'aínoati pahúkeovo ya yumópope. Hara kíxoahiko:

—Motóva kuríkea yêno ne hóyeno ya uhá koêti koêkuti évotikoake?

<sup>4</sup> Ina yumopâ Jesus:

—Ákoikopo yíhoikiku emó'uke Itukó'oviti koyuhoâti koêku inâ itukôa Itukó'oviti ne xâne itúkeamaka hóyeno yoko sêno?

<sup>5</sup> Ina koemáka: “Énomone kuríkino há'a yoko êno ne koyénoti motovâti komúxoneyea yêno. Yane koati póhutipone ne pi'âti” kôe.

<sup>6</sup> Ákone apí'a, koati póhutipone. Koeku koyúhoyea Itukó'oviti poéhapeane ne pi'âti, ako yusíka ápeyee xâne haxakópati —kíxovokoxoane Jesus.

<sup>7</sup> Yane ina kixôa farízeuhiko:

—Ná'ikopo koeti ápeino yútoe Muíse koyúhoti yusíka kuríkea yêno ne hóyeno, koane poréxea koyuhópeti kotuyópeati íha itúkeovo koyenókokoti?

<sup>8</sup> Yane hara kíxoa Jesus:

—Poréxinopeakenoe Muíse kiríki yíno vo'oku tiú'ikonoe yomíxone. Itea yaneko inúxotike inâ apê ra mêum, ako yusíka kuríkeokoko.

<sup>9</sup> Hara ngixópinoe vo'ókuke: Enepone kuríkoti yêno ina okoyénopomaka, ákoti itukapu vo'oku itúkeovo aupú'ikoati yêno yuhó'ixoti po'i hóyeno, ya xoko Itukó'oviti, koati pahukóvoti nê'e, koane koati aupú'ikoti inúxoti yêno. (Koánemaka ne koyenópati ne kúrene íma, ya xoko Itukó'oviti, kutí kôe aupú'ikeati inúxoti íma ne sêno.)

<sup>10</sup> Ina kíxo Jesus ne íhikauhiko:

—Koeku kó'iyeaneye, yusikóneikopo ákoyea okóyeno koko ne xâne.

<sup>11</sup> Yane hara kíxovokoxoa Jesus:

—Haina hi'imé koeti xâne itoti ákoyea okóyeno. Poéhane itôa ne xâne poréxone Itukó'oviti kó'iyeaneye.

<sup>12</sup> Ápe hóyeno ákoti okoyéno vo'oku omeátinekeneye inâ ipuhíko ápeyee isáyunevo ákoinoke omótova kóyenyee. Ápemaka hóyeno kapáxovoti. Kene po'ínu, kaha'âne ákoyea okóyeno motovâti yuixeoovo kóukoponea natíxea Íhae Vanúke xapa xâne. Koêkuti eopâti isónেকে itea kó'iyeaneye, ene itukâ kuteâti ra yúnzo —kíxovokoxoane Jesus.

*Epemínoa Jesus ne kalivónohiko unako koeku xoko Itukó'oviti*

*Mk 10.13-16; Lk 18.15-17*

<sup>13</sup> Yane ápe xâne omotíhiko kalivóno xoko Jesus motovâti ípiheha vô'u tutúkuke, itea sayá'ikoa íhikauhiko Jesus.

<sup>14</sup> Ina kôe ne Jesus:

—Síkeane kenó'okea ne kálíhunoe kalivóno njokóyoke. Hako seya'íkoa, vo'oku kuteâti koeku usó kóyeyea kenó'okinonu rá'a, énomonemaka kónoko kó'iyeaneye ne xâne yonópoti natíxokuke Íhae Vanúke —kíxovokoxoane.

<sup>15</sup> Yane ípihoane ne vô'u tutúkukehiko. Úkeane pihôpo.

*Inámatiko hóyeno íríku*

*Mt 13.22; Mk 10.17-31; Lk 18.18-30; 1 Tm 6.6-10; Tk 5.1*

<sup>16</sup> Yane apé koéne xâne ahi'ókoponovoti Jesus. Hara kíxoa:

—Íhikaxotí, kuti itukóvo únati koekúti nóngone indúkea motovâti ómbea xoko Itukó'oviti ákotinemo hunókoku?

<sup>17</sup> Ina kixôa Jesus:



—Ákoikopo yéxa itukóvotiye ne koati únati? Enepone koâti únateoxo, poéhaxo, ako po'ínu. Yakaha'a ákoyea hunóko yópi xokóyoke, itúka ne páhoenopi Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse nékone itíki —kíxoane Jesus.

<sup>18</sup> —Kuti itukóvoye xapákuke neko yutoéti? —koéne neko hóyeno.

Yane hara kíxoá Jesus:

—Enepone koêti: “Hako kepéko. Hako yaupú'iko po'i xâne kepiné'iyiti yêno. Hako yomêxo. Hákomaka itikóheo koeku po'i xâne.

<sup>19</sup> Tiya yá'a yoko yêno. Koane hákomaka motovâ yokóvo ne po'ínuhiko xâne. Kuteâti kixépovoku ákoyea kemáxatikapapu, énomonemaka íxeaneye ákoyea omótova yokóvo ne po'ínuhiko xâne” koêti —kíxoane Jesus.

<sup>20</sup> Ina kôe neko hóyeno:

—Heú ngíxoá indúkea nê'e. Kutí'ikopo ngónokoiko?

<sup>21</sup> Ina kixôa Jesus:

—Enepo yakaha'a itíkivo koati ponóvoti ákoti ovópiku, yakávaneponoa uhá koêti ne apeínopiti, ina perekéxa xâne ákoti apeínoati ne ésa'i. Yane apêtimo apeínopiti vanúkeke, ina kina'áka ingyéneke hékinu —kíxoane.

<sup>22</sup> Kamoáne hóyeno ne emó'uinoá Jesus, yupihovó koe isóne'ekeovo koeku pihópea kama'âti ne éno apeínoati.

<sup>23</sup> Ina kixovókoxoa Jesus ne íhikauhiko:

—Koati emo'úti ra yunzó'inopinoo: Koati tiú'itimo yonópea natíxokuke Íhae Vanúke ne xâne énoti apeínoati.

<sup>24</sup> Koati ngixópitinoe: Ako'óneni oríko vékea kámelu xoko kali ihínone tópe uhe'ókopeti yane yonópea natíxokuke Itukó'oviti vanúkeke ne xâne iríku —kíxovokoxoane Jesus.

<sup>25</sup> Kameáne íhikauhiko Jesus neko yúho, yupihovó koéneoxo iyúpaxevahiko, ina koehíko:

—Yane kuteâti koeku yiúho, kutí'ikopomo motovâ itúkeovo koítovone Itukó'oviti koane yonópea xokóyoke? —kíxoanehiko.

<sup>26</sup> Pono-ponó kixínoane úke Jesus ina kixovókoxoa:

—Enepone ínixone xâne itúkeovo yupihóvoti tiú'iko, ako átiui' i xoko Itukó'oviti.

<sup>27</sup> Ina kixôa Pêturu:

—Kurí kíxoá úti ne uhá koeti koekúti koeku hókeopi úti. Namó koéneye úti?

<sup>28</sup> Ina yumopá Jesus:

—Koati emo'úti ra yunzó'inopinoo: Itínoe hokónuti, yaneko káxe ainámapone uhá koeti koekúti, ivandákapane xoko ivándakoku nandíxea koeku indúkeovo hána'iti íhayú'iuti, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne, keha'ínenutimakamo ivétaki xoko nduse koeti ivatákokuti kuteâti ivándakoku nandíxea, motovâti yihoikopi ne nduse koeti íhaxakexoku xanena Izaráe, neixoti unátíyeya, áko'o ákoyea aúnati ne ítuke.

<sup>29</sup> Koane enepone uhá koeti xâne ákoti okotíxo ítukevo vo'ónguke, kuteâti óvoku, po'ínuhiko, há'a, éno, (yêno), xe'éxaxapa, áko'o itukovo poké'exa, yupihovó koetimo námoepeo yane koekúti ákoti okotíxoá, yoko ko'ipâratimakamo ópea xoko Itukó'oviti ákotinemo hunóko.

<sup>30</sup> Itea enómo xâne teyonéti koeku kó'oyene okópotimo ikenétike. Kene ne ákoti apayáso ovoti ikenétike koeku kó'oyene, énomonemo itukóvoxo koati teyonéti —kíxovokoxoane Jesus.

## 20

*Ihíkavoti íhókovoti koêku ko'ítuketihiko xapa úva*

<sup>1</sup> Ina kôe ne Jesus:

—Enepone natíxea ne Íhae Vanúke xapa xâne, hane koéneye hóyeno itúkoti kavâne ipuhíkeati óvoku ya mâturukata oposíkoponoti ko'itúkeinoati kátarakinoa ne nóne úva.

<sup>2</sup> Kousókone emó'uinoa ne ahinoêtihiko itúkeovomo póhuti pe'u tiúketi poréxea ya káxe, yane pahúkoanehiko ko'itúkepoinoa xapa nóne úva.

<sup>3</sup> Ya nove ôra ya yupóniti, pihóponemaka neko hóyeno opósikoponea po'i ko'itúkeinoati. Yane noíxone po'ínuhiko xâne parásake ákoti itúkovoke.

<sup>4</sup> Ina kixoáhiko: “Pihénoemaka xapa nónem úva, yokó'itúkepoinonu ínamo mbarexápapinoe yé'akeye ésa'i ne ke'ítukeyi” kíxovokoxoane.

—Úkeane pihohíko.

<sup>5</sup> Ye'ékotine itumúkoti, koáne ya mopo'âti ôra, pihóponemaka neko hóyeno opósikoponea po'i xâne. Yane pahúkopomaka po'i ko'itúkepoinoti. Yoko kúteapoanemaka yuhó'inoa ne po'ínuhiko ahinoêti.

<sup>6</sup> Ya kuteâti síngu ôra ya kiyakáxe, pihóponemaka neko hóyeno opósikoponea po'i ko'itúkeinoati. Yane noíxoponemaka po'ínuhiko xâne ákoti itúkovoke. Hara kíxovokoxo: “Na koeti herú kixíneneo káxe yóvoheixi yâyeke ákoti yokó'ítuke?”

<sup>7</sup> —Ina yumopâhiko: “Vo'oku akó'oti pahukó'oviti.”

—Ina kixovókokopamaka únae úva: “Pihé'ikoponoemaka, yokó'itúkepoinonu xapa nónem úva” kíxovokoxoane.

<sup>8</sup> —Yaneko kiyoné'e káxe, pahúkoane únae úva ne exeâti koêku ne ítuke. Hara kíxoa: “Íhéxihika uhá koêti ne ko'ítuketi. Peréxapa námoepo. Hane ínixa peréxopi koati okoti íkenéti turíxeovo ko'ítukeyea, ínamo perexápa ne inúxoti turíxovo ko'ítukeyea” kíxoane.

<sup>9</sup> —Enepohekoneko ahinoêti turíxeôvoti ko'ítukeyea síngu ôra ya kiyakáxe, poéha pe'u tiúketi námoepo póhutihiko.

<sup>10</sup> Itea enepohikoneko inúxoti ko'ítuke, ikútixa xu'inánemo námoepo yane po'ínuhiko ahinoêti. Itea poéhamaka pe'u tiúketi námoepo póhutihiko.

<sup>11</sup> Namukópanehiko ne tiúketi, turíxovonehiko kapáhakinovo pátarauxa.

<sup>12</sup> Hara koéhiko: “Enepohekora turíxeôvoti koati íkenéti ko'ítukeyea, pohu poéha ôra ko'ítukehiko. Na koeti kutipasi kixínea námoepo úti, uti koitóponovoti kotíveti xapa kótuti káxe?” kíxoanehiko.

<sup>13</sup> —Ina kixôa únae úva ne póhuti ya xapákuke ne ahínoe: “Íningoné, ako váherexa índukeinopi. Ákoikopo usó yákoye itúkeovo póhuti pe'u tiúketi nemúko enepo inâ yuhó'ixinokoko úti koêku?”

<sup>14</sup> Kó'oyene nemúka ne tiúketi yêho. Pihépane vo'oku ngahá'a íngutipasikea némoepo ne námoepo okoti íkenéti ko'ítuke.

<sup>15</sup> Ákoikopo omótova índúkea kuteâti anjá'inoa ngíxeaneye ne índukevo? áko'o ínixeâtínea váherexea índúkeovo koati únati xâne” kíxoane neko hóyeno.

<sup>16</sup> Ina kôe ne Jesus:

—Énomonemo koéneye inuxó koépeamo ne xâne ovoti íkenétike koêku kó'oyene. Kene ne inúxotihiko koêku kó'oyene, íkenétike ópomo. (Vo'oku êno xâne iháxiuti, itea ákomo axú'ina ne koati noivókoetihiko) —koéne.

*Koyuhópamaka Jesus ivókevovomo koane exépkopeamo*

*Mk 10.32-34; Lk 18.31-34*

<sup>17</sup> Pihoné'e ne evo Jesus ya Njeruzálem, koêku yóneahiko, ahikú kíxoa Jesus neko nduse koeti íhikau yane po'ínuhiko xâne. Hara kíxovokoxoa:

18—Kó'oyene, Njeruzálem vonóne. Nguri'ókokonoatinemo ne tutíhiko sasedóti inuxínoti viyénoxapa hó'eke, koáne ne éskiriba, enepohikone ihákaxoti yútoe Muíse. Koati ngixókonokunemo, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne ínamo pahukáhiko ngoépekeokono,

19 ínamakamo kurikánuhiko xoko ákoti itukapu viyénoxapa jûdeu éxoti koêku poké'exa úti. Yane koemóke'enutihikomo koane yehepóke'exonutihikomakamo, ínamo kuruhúxanuhiko, itea mopó'apeke káxe enjepúkopotimo ungópea xapa ivokóvoti —kíxovokoxoane Jesus.

*Épemone eno Teâku yoko Xuâum*  
*Mk 10.35-45*

20 Ina pihíno Jesus ne yeno Nzebêdeu. Xe'éxaxapa xané'inoa. Yane ipuyuké koéne neko sêno nonékuke Jesus koane épemea itúkinoa áha.

21—Kuti kehá'a? —kíxoane Jesus.

Ina yumopâ ne sêno:

—Mani ngaha'âti peréxi ra pi'âti njé'a itúkeovo teyonéti koane ivátakea xíririkuke, póhuti yéxopeke kene po'ínu lepékuke ya netíxokuke.

22 Ina kixôa Jesus:

—Ákonoe koati yéxi koêku ne yépemonuke. Iteâtinoekopomo víki ne êno kotíveti koekúti véngokuikomo? —kíxoane.

—Êm, vitoâtimo —koénehiko.

23 Ina kixoáhikomaka Jesus:

—Vikoâtinoexomo ne tiú'iti véngokuikomo, itea enepone ivétaki énjopeke yoko lombékuke xoko nandíxoku, hainamo úndi noivókoxxo ivatákoatimoya, vo'oku Nzá'a kousókino ivatákoatimo —kíxoane.

24 Kamoánehiko po'í yéhi koeti íhikau Jesus, ímaikinovahiko neko pi'âti kopo'ínukokoti.

25 Ina ihaxíhikoa Jesus ne íhikau ahí'okeovaxo. Hara kíxovokoxoa:

—Yéxoanenoe itúkeovo payásotihiko pahukô xapa xâne. Koatine nâtihiko exêa koêku.

26 Itea xepákukenoe, ako ákoeneye, pó'iti koêku. Koêkuti kahá'ati itúkeovo payásoti xepákukenoe, konókoti usó kóyeyea itúkeovo yovóxeno.

27 Koane koêkuti kahá'ati itúkeovo koati teyonéti ya uhá koeti xepákukenoe, konókoti itúkeovo ovoxéti híyeuke itínoe

28 kuteâtimaka ngoêku, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne. Vo'oku hainámaka nzimínoti enó'iyea ovónje kouhépekoti ngóyeku, itea nzimínoti indúkeovo ovoxéti yoko ivóngeovo motovâti enó'iyea xâne ngoítovone —kíxovokoxoane Jesus.

*Koitóvo pi'âti komítiti ne Jesus*  
*Mk 10.46-52; Lk 18.35-43*

29 Ipuhíkeane pitivóko koéhati Njeríko ne evo Jesus, koati ênoti xâne hokó'ixoati.

30 Yoko ápe pi'âti komítiti vataká koyéti xe'ókuke xêne. Kamoáne itúkeovo Jesus vekôa neko xêne, vaúkoanehiko. Hara koe yuhóhiko vaúkea:

—Unaém, ámoripono Ndávi, yokóseanavi.

31 Yane sayá'ikoa xanéhiko pahukoâti kóyunuhikeovo, itea inamá'axohiko kohonóko emó'u vaúkea:

—Unaém, ámoripono Ndávi, yokóseanavi —kóyehiko.

32 Yane xe'ó kó'inoane Jesus, ina ihaxíkoa koane kíxeahiko:

—Kuti kehá'anoe indúkinopea?

<sup>33</sup> —Unaém, kaha'ati uti vínixopea —koénehiko.

<sup>34</sup> Kóseanane Jesus, ina ipíhoá vò'u ukékuke. Énomone yaneko ókoku ôra, inixoponehiko koane hokópeahiko Jesus.

## 21

*Ihayú'ikokono Jesus urúkovu ya Njeruzálem*

*Mk 11.1-11; Lk 19.28-40; Xu 12.12-19*

<sup>1</sup> Ye'éxoane evo Jesus ne Njeruzálem, simoáne ne ipuxóvokuti koéhati Mbetefáje xèrerekuke kali mopôî koéhati Olívera, yane pahúkone pi'âti ihikau ne Jesus inuxó kó'iyea tumúneke. Hara kíxoanehiko:

<sup>2</sup> —Pihénenoe yane kali ipuxóvokuti timúneke. Ehá'axomo símea, in-ixéponotinoemo seno njuméntu ika'ó koyèti yoko xe'éxa. Kíxeanoemo, ínamo yamapâ yâkeneye.

<sup>3</sup> Enepomo áva epemó'ikopiti itúkoake, haramo íxea: “Konokoâtiko Vúnae râ'a” íxeamo. Yane síkópitinoemo yomópi yâkeneye —kíxoane.

<sup>4</sup> Yoko kó'inokeneye, hane simovóné kaxéna yuho porófeta mekúke, enepone koèti:

<sup>5</sup> “Hara íxeahiko ne íhae Njeruzálem: Yokómoma rakene netínanoe ivu'íxoti njuméntu. Ako kapáyasakapu nê'e. Koati xe'éxaiko njuméntu ivú'ixo”  
koèti. *Zacarias 9.9*

<sup>6</sup> Yane pihóne neko pi'âti ihikau Jesus, itúkoane neko páhoenkono.

<sup>7</sup> Ina omopâ ne seno njuméntu yoko xe'éxa. Ipihoanehiko kápana oukeke, ina ivu'íxoá Jesus.

<sup>8</sup> Yoko xapákuke neko êno xâne, ako yumáxapu ikapákinoati kápana xenékuke. Ina apémaka tetúkoti tuti exáte ipíhoati xenékuke kouhé'ekinoati vékoku.

<sup>9</sup> Eneponeko êno xâne tumúneke koane ikéneke, áinovo kohonókoti yúho kóyeyea:

—Koati hána'iti ihayú'iuti rakene ámoripono Ndávi. Viháyu'ika páhoenoví Vúnae Itukó'oviti. Koati hána'iti ihayú'iuti ne Itukó'oviti yâkonoye vanúkeke —koéhiko.

<sup>10</sup> Simoné'e Njeruzálem ne Jesus, iyúpaxova uhá koeti xanéhiko yane pitivóko koane kíxeahiko:

—Kutímeaya rakéne?

<sup>11</sup> Ina kôe yúho vaúkexea neko êno xâne hokoti Jesus:

—Eneporâ'a, énomone ne porófeta íhae Nazâre ya Ngalíleya —koéhiko.

*Kopúhikopa Jesus ne kavánetihiko ya hána'iti imokóvokuti*

*Mk 11.15-19; Lk 19.45-48; Xu 2.13-22*

<sup>12</sup> Urúkovane Jesus ne témpulu, enepone hána'iti imokóvokuti, xoko kíndana, kópuhihikopo xâne kaváneti yoko vanéxotiya, koane kasá'irikexea mesána neko koperáxoti xanéhiko esa'íkoti tiúketi, koánemaka ivátakokuhiko neko kaváneti kurúte.

<sup>13</sup> Ina kôe ne Jesus:

—Hara kôe emó'uke Itukó'oviti: “Enepora imokóvokuti óvongu, iháxeokonotimo óvoku itúkoti orásaum” kôe. Itea itúkoanenoe óvoku ómevotihiko —kíxovokoxoane Jesus.

<sup>14</sup> Yane ina pihño Jesus ne xâne komítiti yoko mohéveu yane hána'iti imokóvokuti koane koiteovahiko Jesus.

15 Itea enepohikone tuti sasedóti inuxínoti xâne hó'eke koánemaka ne éskiribahiko ihíkaxoti yútoe Muíse, ímaikovo noixoâne ítuke ne Jesus ákoti kuteáti, yóko'o ne kalivónohiko vaukéxoti koane kó'iyeahiko:

—Koati hána'iti ihayú'iuti ra ámoripono Ndávi —kóyehiko.

Ina kíxo Jesus ne tutíyehiko:

16 —Ako kéma koêku yúho ne kalivónohiko?

Ina kixôa Jesus:

—Ngámoane. Ávonoekopomea yíhoikiku emó'uke Itukó'oviti rá'a? “Iti Itukó'oviti, enepone kálíhunoe kalivóno koánemaka ne ovotí'iko takikúti, peréxoa kaná'uyeaxo iháyu'ikeopi” ákoikopo ákoe? —kíxovokoxoane Jesus.

17 Yane pihópeanehiko Jesus. Ipuhíkopeane ne pítvokona Njeruzálem, pihópone ya Mbétanea imókopoku.

*Koêku xuve figu ákoti há'i*

*Mk 11.12-14, 20-24*

18 Yupunii kôe, káyukopovomaka ne Jesus ya Njeruzálem. Yoko epékoatine hímakati.

19 Ina noíxo xuve figu xe'ókuke xêne, itea pihoné'eya, ako ápahuina há'i noíxone. Poéhane êno túti apê. Ina kôe:

—Ukeátine kó'oyene, hunókokunemo kaha'iyea rá'a —koéne.

Yane movo'ó koéne neko xuve figu.

20 Noixoâne íhikauhiko Jesus, yupihovó koe iyúpaxeova, koane kó'iyea:

—Imáko ákoino oríko movó'oyea ne xuve figu.

21 Ina kixovókoaxo Jesus:

—Koati emo'úti ra yunzó'inopinoo: Enepo itukapu koati kaná'uti kívivonu, hákotimaka muyâ'i iséneu yane kívivonu, ítikoâtimo kuteáti ngíxoaku ra xuve figu. Haina póhutine itea muhíkovaní puhukâ ra koati hána'iti mopôí áhikuxeova ne ókoku koane kuríno'ekopeova ne mar, mani ípokóvoti.

22 Yoko uhá koeti koêkuti yépemone ya orásaum, enepo yakutípoaxo yimópikonomo, itikínokonoatimo.

*Epemó'ikokono Jesus úkeaku xunáko*

*Mk 11.27-33; Lk 20.1-8*

23 Simoné'e ne Jesus yane hána'iti imokóvokuti, ixómoti ihíkaxo. Yane yakukú kíxoane tutíhiko sasedóti, enepone inuxínoti júdeuhiko hó'eke, yoko po'ínuhiko teyonéti xapákuke tuti júdeu. Hara kixóhiko Jesus:

—Na úkea ne xunakóti itíkike ra koekútihiko? Kuti porexópi kíxineye ne ítike?

24 Ina yumopâ Jesus:

—Anéyemaka émbemopikenoe. Enepomo íte yimópinunoe, ínamo enjákaepa porexónoati indúkea ra koekútihiko índuke.

25 Kuti porexôa ne Xuaum Mbátita áhikea? Íhae Vanúke? áko'o xâne yara poké'e.

Yane ina kixokókohiko:

—Enepomo vokoyúhoa ítúkeovo Íhae Vanúke pahukôa, “Ná'ikopo koeti ákoino yakútípoanoe ne Xuâum?” kixo'óvitimo.

26 Itea enepomo vokoyúhoa ítúkeovo xâne yara poké'e pahukôa, pikómaka uti kixó'ovikumo xanéhiko, vo'oku heú koe xâne ínixeá ítúkeovo páhoe Itukó'oviti koyúhoyea emó'u ne Xuâum —kixókokonehiko.

27 Énomone kixínohiko Jesus:

—Ako véxa.

Ina kixovókoxopamaka Jesus:

—Ákoikopomaka ongóyuhoinopeano e porexónoati indúkea ra koekútihiho induke —kíxovokoxoane.

*Exetínati apêti ihokovoke koeku hóyeno pi'âti xé'a*

28 Ina koe'íkomaka ne Jesus:

—Na kó'inoaye iséneu rá'a? Ápe hóyeno pi'âti xé'a. Koêku pihínoa ne xuvé'eti, hara kíxoa: “Nje'exá, yokó'itukepono xapa nónem úva.”\*

29 —Ina kixóa xé'a: “Ako angáha'a mbihea” kíxoane.

—Itea itúkopihoa isóneu, yane pihóne xoko pahúkokonoku.

30 —Ínamaka pího neko hóyeno xoko po'i xé'a. Kúteanemaka yuhó'ino. Ina yumopá xé'a: “Êm, mbihotímo” kíxoane.

—Itea ako píha.

31 —Yara pi'âti, kuti itukôa ne páhoenoa há'a?

Ina yumopáhiko:

—Xuvé'eti.

Ina kixovókoxoa Jesus:

—Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe: Enephikone koperáxinoti nâti ánu'ukenati kóperau, yóko'ohiko ne mohíti sêno, énomonemo yonopô natíxokuke Itukó'oviti vanúkeke ya itíke.

32 Vo'oku énomone simíno Xuaum Mbátita éxokeopinoe ponóvoti xêne yonópoti xoko Itukó'oviti, itea ákonoe kali yakútipoa. Kene ne koperáxinoti nâti yóko'o ne mohíti sêno, kutípoahiko. Upánini neíxoano e ne koekúti, itea kóyeane ákoyea ikétivexano e iséneuke ne váhere kixeku itíkivo koane kiríkopi, koane ákomaka yakútipoano e —kíxovokoxoane.

*Ihíkavuti ihókavuti váhere xâne katarákinoati nóne ne únae kavâne*

*Mk 12.1-12; Lk 20.9-19*

33 Ina koe'íkomaka ne Jesus:

—Ívévakanoe ra po'i exetínati apêti ínzokoake: Ápe hóyeno itúkoti kavâne nôti êno xuve úva. Itúkinoa ípi neko nóne. Ina itúko tángi kótikovoku ho'o úva itúko víyum. Ínamaka koexépuko óvoku koyonínoati ne nóne, éyevoti vanúkeke motovâti ákoyea malíka ínixoku ne koyonoâti. Yane kurí'okoane ne katarákinoati ne nóne motovâti hazákoepa avané'e êho. Yane pihóne po'i poké'e.

34 Simovóne kaxena veyóvope ha'i nonéti, pahúkoane ahínoehiko ne únae kavâne xokóyoke ne katarákinoati ne nóne motovâti veyópoinoa námoeo.

35 Itea eneponeko katarákinoati nóne, namú kíxoane neko pahoétihiko. Yane yehépoke'exoa póhuti. Kene po'ínu, koépekoa. Kene po'ínu, hepókoa ya mopódi koepékoatimaka.

36 Yane kozú'inakoane únae kavâne ne páhoepomaka, itea enepone katarákinoati nóne, kúteanemaka kíxoaku neko inúxotihiko pahoéti.

37 Koati ikenétike, pahúkoa únae kavâne ne xé'a xapákuke, vo'oku hara koéti isóneu: “Teyoâtihihiko ra nje'éxa” koeti isóneu.

38 Itea noixeânehiko xé'a, hara kixókokonehiko ne katarákinoati nóne: “Eneporâ'a, koati itukenemo ra poké'e ivakápune há'a. Hingá, kaépeka úti maka vitúkapeane ne mani ítuke íkuinoake há'a ivakápu” kixókokonehiko.

\* **21:28** Ako akútikoko koêku ra éxetina Jesus ya po'íkehiko Bîbilea. Ya Bîblia Atualizada, koati xuvé'eti xé'a neko hóyeno ako píhâ. Kene ya Bîblia Corrigida, Bîblia na Linguagem de Hoje, yoko Bîblia de Jerusalém, nihí'iti xé'a ako píhâ. Hane hóko ne emo'u xâne kixoku koêku ya Corrigida.

39 —Yane namú kíxoanehiko koane kópuhikopea yaneko kavâne, ina koepékoamaka.

40 Ina kixovókoaxo Jesus:

—Enepo kayukárapu ne únae nonéti, namo kíxoane ne katarákinoati nóne?

41 Ina yumopâhiko:

—Koati kotívetimo kíxoaku kaepéka neko váherehiko xâne, ínamo kuri'ákapa po'ínuhiko xâne motovâti kátarakinoa ne nóne, xâne porexópatimo ne námoepo simapúne kaxena veyóvope —kíxoanehiko.

42 Ina kixovókoaxopamaka Jesus:

—Ákoikoponoe yíhoikiku ne yutoéti emó'uke Itukó'oviti, enepone koéti?

“Enepone mopô noívokoxine itúkoti péti, ainovó kôe itukóvo koati turíxeovoku uhá koéti kuteâti koeku koati inúxoti mopô turíxeokonoke péti. Koati Vúnae Itukó'oviti kixoáne. Yoko vínixoa itúkeovo koati êno ihayú'iuti koekúti ne ituke” koéti ne yutoéti —kíxovokoxoane Jesus ihókopovati ne mopô noívokoxineta. *Sáramu 118.22-23*

43 Ina kixovókoaxopamaka Jesus neko xâne:

—Énomone ngxínopinoe: Mani itínoe ne xanena Itukó'oviti yonópoti natíxokuke. Itea ákonenoemo yenápa. Porexókonotimo po'ínuhiko xâne yonópeaya, xâne kouhápu'ikoti ya kixoku itúkeovo ápeyea há'i pôreupo Itukó'oviti kuteâti kúxone.

44 Enepora mopô ngxínopike, uhá koeti xâne ikoró'uxovati, kutí koetímo póte enepo itatáko. Kene ne xâne irípu'ikovo, ákonemo ipíxa. Kutí koetímo póte muvake-muvaké koetímo —kíxovokoxoane.

45 Enepone tutíhiko sasedóti inuxínoti júdeuhiko hó'eke yóko'o ne farízeuhiko, kamoáne neko exetínati apêti íhokovo, exó kíxoanehiko itúkeovo énomonehiko kíxo Jesus.

46 Yane opósi'ixinoanehiko kixoku iká'akea ne Jesus, itea koati pikoti xanéhiko vo'oku ainovo inixoâti itúkeovo páhoe Itukó'oviti koyúhoyea emó'u ne Jesus.

## 22

*Exetínati apêti íhokovo koeku áyui nâti kasátuxo xé'a*

*Lk 14.15-24*

1 Aúkopovo ne Jesus koyúhoyea exetínati apêti íhokovo. Hara kôe:

2 —Enepone natíxea Íhae Vanúke xapa xâne, hane koéneye nâti itúkoti hána'iti ayúiti kasátuxo xé'a.

3 Ápe ahínoehiko ne nâti páhoe iháxihikoponea ne húpiuhiko oránake ne ayúiti. Itea ákohiko he'énka ne húpiuhiko.

4 Yane pahúkone po'íhiko ahínoe neko nâti koane kíxea: “Hara íxepana ne nzúpiuhiko: ‘Ngoúsokoane uhá koéti ne nikokónoti nókone áyui. Ngoépekone vúi koane kínati xe'exa váka. Usóne uhá koéti. Kíná'akanenoe ayúitike índukeino nje'éxa kasátuxotine' íxeahikomo” kíxoane.

5 —Itea eneponeko hupíúthiko, ako itúkeake yúho ne hupixoâti. Pihóne óyonokuke ne po'ínu. Kene po'ínu, po'í itúkovo yuúxovo.

6 Kene po'ínuhiko, namúkoane ne ahínoéthiko hupixóponoati, íkoitoponoa kotíveti ina koepékoahikomaka.

7 Yane yupihovó koe ímaikevovo neko nâti. Pahuko húndaruna koépekexoponea uhá koéti neko xâne koepékexeatí ahínoe koane oró'okeamaka pítivokonahiko.

<sup>8</sup> Ina kíxo po'i ahínoehiko: “Usóne uhá koeti nókone ra áyui, itea ako omótokea hupíxeokono nekôyohiko.

<sup>9</sup> Pihénoekopo ya none ovokúti xoko koati vékoku xanéhiko. Hipíxapanamo ne uhá koeti koêkuti xâne tekópone” kíxoanehiko.

<sup>10</sup> —Ina pihohíko ne ahinoêti ya none ovokúti. Ho'úxoá uhá koêti ne xâne tokópone, xâne únati koánemaka váhere pahukoâti píhea ayuítike. Yane puhípuhí kôe neko ovokúti ya êno hupíúti.

<sup>11</sup> Ina urúkovo neko nâti xapákuke ne hupíuhiko noíxoponea ne xâne ovoti xe'o mêsa. Ya xapákuke neko êno xâne, ápe hóyeno noíxone ákoti oko'ípovo kuteâti nókone ko'ípovoyea yonoti xapa áyui koyénoti.

<sup>12</sup> Ina kixôa nâti: “Iningoné, na kíxoaye yúrukivo yâye ákoti yoko'ípova ne nêkone ke'ípovoyi xapa áyui kasátuxoti?”

—Yane yunu-yunú kixóvone neko hóyeno.

<sup>13</sup> Ina kixôa nâti ne ahínoehiko: “Iké'akinoe hêve râ'a koane vô'u ina kirikâ xapa êno hahákuti, óvokumo iyókexoti yoko ngarutútukexoti ôe vo'oku êno tiveko koêku” kíxoane.

<sup>14</sup> Ina koe'íkomaka ne Jesus:

—Êno xâne iháxiuti, itea ako axú'ina ne koati noivókoetihiko —koéne.

*Épemo'íkokono Jesus koeku isóneunoa ne kóperau nâti*

*Mk 12.13-17; Lk 20.20-26*

<sup>15</sup> Ipuhíkopeane farízeuhiko xapákuke ne xanéhiko, ho'úxovonehiko oposíkoti kixoku iyupaxó kíxea Jesus épemo'ikea, kaha'aínoati pahúkeovo ya kixoku yumópea.

<sup>16</sup> Yane pahúkoane farízeu ne íhikauhiko koánemaka xanena Êrodi xoko Jesus. Hara kixóponoahiko:

—Ihikaxotí, véxoá itíkivo koati ponóvoti koane yíxivoa ne kaná'uti kixovókuti ihíkexoati ne páhoenovi Itukó'oviti. Ako yokómomoyi payásoko ne xâne vo'oku kutíkókone uhá koeti xâne xikóyoke.

<sup>17</sup> Ná'íkopo kó'inoaye iséneunoa ra koekúti? Yimápavi yarâ'a: Pahúkovi Ponóvoti Kíxovókuti hó'e úti poréxea úti ne kóperaxovike Sêza, enepone nâti ya Róma exoti koeku úti? áko'o ákoyea —kíxoanehiko.

<sup>18</sup> Itea exó kíxea Jesus ne váhere isóneuhiko. Yane hara kíxovokoxoa:

—Na koeti yopósi'okinovonunoe kehá'atinoe mbahúkeovo ya yumómpope? Koati itínoe itúkoheovoti!

<sup>19</sup> Yéxakana ne tiúketi kóperau nâti.

Yane omínoanehiko póhuti pe'u tiúketi.

<sup>20</sup> Ina kôe ne Jesus:

—Kutí'íkopo itukoa nône yoko íha ovâ ra tiúketi?

Ina yumopâhiko:

<sup>21</sup> —Sêza.

Ina kixovókoxopamaka Jesus:

—Enepone ítuke nâti, peréxapa. Koáhati ítukene. Kúteanemaka koêku xoko Itukó'oviti, koêkuti páhoenopi, konokoâtimaka itíki —kíxovokoxoane.

<sup>22</sup> Kamoánehiko neko yuho Jesus, yupíhova iyúpaxeova unáko ne yumópope. Yane kurí kíxoane épemo'ikea koane pihóppeahiko.

*Épemo'íkokono Jesus exépukopeaxomo ne ivokóvoti*

*Mk 12.18-27; Lk 20.27-40*



<sup>23</sup> Koati énomone yaneko káxe, ahí'okovo Jesus ne sadúseuhiko, enepone koyúhoti ákoyeamo exépukapa ne ivokóvoti. Hara kixóhiko Jesus:

<sup>24</sup> —Ihikaxotí, hara kôe yútoe Muíse: “Enepo ivakápu hóyeno ákoti apáhuina xe'éxainoa ne yêno, konokoâti itúkeovo po'ínu ne ivokóvoti koyenópea yêno ne po'ínuikene maka avané'e xe'éxainoamaka, kutí ákoepone xe'éxa ne ivokóvotine” koe yútoe Muíse.

<sup>25</sup> Yoko ya xapákuke úti, ápe nóvo seti koeti hóyeno kopó'ínukokoti. Kóyenone neko xuvé'eti. Ivokóvone, ako ápahuina xe'éxa. Kurí kíxoane neko yêno xoko atípo.

<sup>26</sup> Kúteanemaka koêku ne po'ínu, ivókovone ákotimaka xe'éxainoa ne sêno. Ina keno'óko ne mopó'ape, kúteanemaka koêku. Yane ehane uhá koe ívohikeovo neko seti koêti.

<sup>27</sup> Ivokóvone uhá koêti neko kopó'ínukokoti, yane ivókovomaka ne sêno.

<sup>28</sup> Yane kuteâti koêku, eneponi akaná'u exépuhikopea ne ivokóvoti, kutí'ikoponi itukópaxo koati yêno ne sêno xapákukehiko ne seti koeti hóyeno kopó'ínukokoti? vo'oku heú koéhiko kóyenoyea ne sêno —kíxoanehiko.

<sup>29</sup> Ina yumopáhiko Jesus:

—Koati pahukóvotinoe iséneunoa ra koekúti, vo'oku ákoyea yéxa koêku ne yutoéti ya emó'uke Itukó'oviti koánemaka ne xunako Itukó'oviti.

<sup>30</sup> Vo'oku enepomo exepúhikapane ne ivokóvoti, ákonemo koyénoti koane ko'ímati. Kutí koépotinehikomo ánju íhae vanúke, ovóxehiko Itukó'oviti.

<sup>31</sup> Yoko enepone exépuhikopeamo ne ivokóvoti, ákoikopo yíhoikiku ya emó'uke Itukó'oviti koêku? Énomone neko koêti:

<sup>32</sup> “Undi Itukó'oviti kuvóvone Ábraum, kuvónemaka Izáki yoko Njáko” koêti. Yané'e, hainá'íkopo kuvóvone ivokóvotine ne Itukó'oviti, ínapo “Ábraum-kene” akôe, itea koati kuvóvone xâne iyukóvoti —kíxovokoxoane Jesus.

<sup>33</sup> Kamoáne xanéhiko neko yuho Jesus, yupíhova íháyu'ikea ne íhíkavoti íhikaxone.

*Koati nokonéti itúkeokono yane uhá koeti páhoenovi Itukó'oviti  
Mk 12.28-34; Lk 10.25-28; 1 Xu 5.3; Ap 2.4*

<sup>34</sup> Yane ho'úxovonehiko ne farízeu, enepohikone yuixóvoti hókea yútoe Muíse exoânehiko ákoyea íta sadúseuhiko kóteyokea ne Jesus.

<sup>35</sup> Yoko ápe póhuti farízeuya íhíkaxoti Ponóvoti Kixóvókuti yútoe Muíse oposí'okovoti Jesus, kaha'aínoati pahúkeovo ya yumópope. Hara kíxoa:

<sup>36</sup> —Ihikaxotí, kuti itukóvovo koâti nókone xâne itúkea yane uhá koeti páhoenovi Itukó'oviti Ponóvotike Kixóvókuti yútoe Muíse?

<sup>37</sup> Ina yumopá Jesus:

—“Heru'ó íxea yomíxone koane iséneu ákoyea omótova yokóvo ne Itukó'oviti Yúnae.”

<sup>38</sup> Énomone itukóvovo koati hána'iti nokonéti ya uhá koêti páhoenokono xâne itúkea.

<sup>39</sup> Kene ne pí'ape, po'ínumaka kuteâti, harâ'amaka: “Hako motovâ yokóvo ne po'ínuhiko xâne. Kuteâti kixépovoku ákoyea kemáxatikapapu, énomonemaka íxeaneye ne po'ínuhiko xâne.”

<sup>40</sup> Vo'oku enepora pí'atihiko páhoenokono xâne itúkea, koeku ikána'uxea xâne ya xokóyoke, koatímaka itukoâti uhá koêti ne po'ínuhiko páhoenokono itúkea yútoe Muíse koánemaka yútoe porófetahiko —kíxovokoxoane Jesus.

*Epemó'ikoa Jesus ne xanéhiko koêku ne Mésiya*

*Mk 12.35-37; Lk 20.41-44*

<sup>41</sup> Koeku ho'uxo-ho'uxó kó'inoa farízeuhiko, hara kixovokoxoa Jesus:

<sup>42</sup> —Na kó'eye iséneunoanoé ne Mésiya, páhoe Itukó'oviti koíteovo xâne? Kuti itukoa ámoripono? —kixovokoxoane.

—Ámoripono Ndávi —koénehiko.

<sup>43</sup> Ina kixovókokopamaka Jesus:

—Ná'ikopo koeti “Unaém” kixínoa Ndávi, koyúhóti ya xunákoke Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti? Vo'oku hara koé'epepo:

<sup>44</sup> “Hara kixoa Itukó'oviti ne Únaem: 'Ívétakapa énjopeke xoko ivátakoku koati ngapáyasokone imókonemo ipuyúkexa nenékuke ne uhá koeti koékuti okopópiti'” kôe.

<sup>45</sup> Koati “Unaém” kixoâti Ndávi. Ápeikopo oxéne itúkeovo ámoripono Ndávi ne Mésiya? —kixovokoxoane Jesus.

<sup>46</sup> Yoko ako ápahuina xâne itoâti yumópea, epó'oxo ukeátine neko káxe, ákone mapikóvati épemo'ikea ne Jesus.

## 23

*Koyuhôa Jesus váherexea kixoku itúkeovo ne evo éskiriba*

*Mk 12.38-39; Lk 11.43-46; 20.45-46*

<sup>1</sup> Ina kixovókokoxoa Jesus neko íhikauhiko koáne neko êno xâne hokoâti:

<sup>2</sup> —Enepohikone éskiriba yoko farízeu, koati ahukoâti íhikaxea ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse.

<sup>3</sup> Itíkaikopo koane héka ne uhá koeti íhikaxepike, itea hákonoe íhemákova ne kixoku itúkeovo, vo'oku upánini íhikaxo, itea ako kalíhuina itúkea kuteâti ne íhikaxone.

<sup>4</sup> Kutí koe ika'ákoti êno ínati inonéti ikóinoxoti po'ínuhiko xâne (ákoti itâ xâne koínoyea), itea ako kalíhuina yónea isóne koínoyea póhuti kali koekúti yane ikóinoxoke po'ínuhiko.

<sup>5</sup> Enepohikone farízeu yoko éskiriba, itúkinoake uhá koêti ne itukehiko, hane kaha'a éxokeovo po'ínuhiko xâne. Énomone kapáya'ikinoa ne íhaku yutoéti ukeâti emó'uke Itukó'oviti, iká'aehiko ya inúkuke itukovo takíkuke, kaha'âti noíxeokono. Énomonemaka kapáya'ikinoa ne iyóyonevo hevékuke ípovo, kaha'âti ápeyea koyuhoâti itúkeovo teyonéti.

<sup>6</sup> Koáne ya xapa ayuúti yoko ya íhikaxovokuke hó'e, yómotihikomaka ivátakea xoko ivátakokuti ya nonekútike xoko ivátakoku koati payásotihiko.

<sup>7</sup> Enepo yuhoíkokono, koeku vékea ya none ovokúti, ahá'axomaka éxeokono itúkeovo teyonéti. Koati áhatimaka “íhikaxoti” kíxeokono.

<sup>8</sup> Kene itínoe, ako yusíka “íhíkaxoti” kíkikono, vo'oku poéhaxo ne koati kaná'uti íhíkaxopitinoe, kene aínovonoe iti kopo'ínukokoti.

<sup>9</sup> Poéhaxo ne Yá'a, enepone Itukó'oviti íhae vanúke. Hákoikopo kepayásoko po'ínuhiko xâne yara poké'e, kutí kixeâti Itukó'oviti, enepone Yá'a íhae vanúke.

<sup>10</sup> Epó'oxo ákomaka yusíka “inuxínoviti” kíxeopi po'i xâne, vo'oku poéhane Mésiya, enepone páhoe Itukó'oviti koíteovo xâne itukóva.

<sup>11</sup> Itea hanemo itukóvo koati payásoti xepákukenoé, enepone usó koyêti itúkeovo ovoxe po'ínuhiko.

<sup>12</sup> Enepone kapayásokopovoti, koteyókokonotimo. Kene ne ákoti kapayásakapapu, énomonemo kahaná'ikokono —kixovokoxoane Jesus.

*Saya'íkókono ne ikítixapovoti koati sasá'iti ya po'ínuhiko xâne*

*Mk 12.40; Lk 11.39-42, 52; 20.47*

13 —Koati kotívetimo kêku itínoe éskiriba yoko farízeu, ikítixapovoti koati sasá'iti ya po'ínuhiko xâne, vo'oku kutí koe yexexíti páhapetea natíxoku Íhae Vanúke. Ákonoe yúrukapa koane itopó kíxeamaka ne po'ínuhiko xâne kaha'āti úrukeova.

14 —Koati kotívetimo kêku itínoe éskiriba yoko farízeu, ikítixapovoti koati sasá'iti ya po'ínuhiko xâne, itea inípono kíxeaku ne senóhiko ivokóvoti íma, kutí koe hí'ixíti óvoku. Yane vo'oku ké'umoki itíki orásaum, kutí koe itínoe koati ponóvoti. Itea énomone kutí'ino yupihóvotimo tivéko ipíheponikonoke ya po'ínuhiko xâne.)

15 —Koati kotívetimo kêku itínoe éskiriba yoko farízeu, ikítixapovoti koati sasá'iti ya po'ínuhiko xâne. Ako malíka yénoku íhikexoponi póhuti koxe'u xâne, keha'añoati hókea ne hékone. Muhíkova terú'uxi úne ya mar, koane píhi po'íke pok'é'e, usó kéyeno. Yoko apê yehónoe, inamá'axo yupihóvo évokeovo ya itíke koane motókea yonópea ipihóponovokutike vo'oku hokópea kixeku itíkivo.

16 —Koati kotívetimo kêku itínoe kutí koeti xâne komítiti inuxínoti po'ínuhiko xâne, vo'oku hara kénoe: “Haina koati yuhóti itukovo ya iháke hána'iti imokóvokuti, enepone témpulu, koyúhoyea ne xâne. Ako koêku enepo hákotimo kousókokono ne yuhóti kuteáti. Poéhane itukápu ya iháke óro ováti ne témpulu hainápo, konókoti itúkeokono ne yuhóti” kénoe.

17 Itínoe ákoti isóneu koane kutí koeti komítiti, pó'itinopikopo sasá'iko óro yane sasá'iko témpulu, keyúhoinoake ákoyea koêku enepo hákotimo kousókokono ne yuhóti koyuhóvoti ya iháke témpulu? Ako kalíhuina kó'iyeaneye. Koati vo'ókuke ne témpulu itúkinovo sasá'iti nonékuke Itukó'oviti ne óro ováti.

18 Haramaka kénoe: “Haina koati yuhóti itukovo ya iháke áta, enepone imókonoku íparaxokonoke Itukó'oviti témpuluke, koyúhoyea ne xâne. Ako koêku enepo hákotimo kousókokono ne yuhóti kuteáti. Poéhane itukápu ya iháke íparaxokonoke Itukó'oviti ováti neko áta hainápo, konókoti itúkeokono ne yuhóti” kénoemaka.

19 Itínoe kutí koeti komítiti, pó'itinopikopo sasá'iko ne áta yane íparaxokonoke Itukó'oviti ováti, keyúhoinoake ákoyea koêku enepo hákoti kousókokono yuhóti koyuhóvoti ya iháke áta? Ako kalíhuina kó'iyeaneye. Koati vo'ókuke ne áta itúkinovo sasá'iti nonékuke Itukó'oviti ne íparaxokonoke ováti.

20 Énomone ngixínopinoo: Enepone koyuhoáti ya iháke áta, koatine áta yoko uhá koeti ováti ne áta koyúhoyea ya iháke.

21 Koáne enepone koyuhoáti ya iháke hána'iti imokóvokuti, koatine sasá'iti péti yoko Itukó'oviti, enepone Únae, koyúhoyea ya iháke.

22 Koáne enepone koyuhoáti ya iháke vanúke, koatine iháke ivátakoku Itukó'oviti natíxea koyúhoyea yoko ihákemaka Itukó'oviti, enepone ivatákoati.

23 —Koati kotívetimo kêku itínoe éskiriba yoko farízeu, ikítixapovoti koati sasá'iti ya po'ínuhiko xâne. Kaná'uti ápeyeya íparaxoke Itukó'oviti, hexakínoati póhuti yane uhá koeti yehí koeti itíkevo peréxo ndízimu. Muhíkinova ne kálíhunoo neéne xe'ókuke yóvoku kuteáti otélam yoko ereva ndúse koane kómiyum, peréxomaka ndízimu ya koékuti yé'akeye yého. Itea enepone koáti nékone itíki yane Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse, enepone itíki ponóvoti, koane itíkivo seánati, yoko kívivo Itukó'oviti, ákonoe itíka. Yoko énomone itukóvoxo koati nékone itíki ákotimaka kurí ixêa itíki ne po'ínuhiko koekúti.

24 Itínoe kutí koeti komítiti inuxínoti po'ínuhiko xâne. Kutí kénomaka xâne yuixóvoti veyópea kálihunoe hiké irinó'ekeovati ekáke ya koeku ákoyea ítíkoake ne koáti hána'iti koekúti kuteáti ítóvoku kámelu irinó'ekovati. Huirí kíxea nè'e, ako ítíkoake.

25 —Koati kotívetimo kêku ítínoe éskiriba yoko farízeu, ikítixapovoti koati sasá'iti ya po'ínuhiko xâne. Koati kutí ketínoe xâne kókoyuse kixóixoti kipó'ikea enovópeti yoko úto meúkeke, itea kúveuke koati ênoti ihómuyo. Ênomone kénenoeye koeku ítúkeovo ainóvoti váhere koekúti ová ne iséneu yoko kehá'ayi yaúpu'iki po'ínuhiko xâne, kutí kixévoti xâne hu'uxeáti ítukevo motovâti kirí'uxi apeínopiti.

26 Itínoe farízeu, koati kutí ketínoe komítiti. Kuteáti koeku kónokea sasá'ieya kúveuke ne enovópeti kipo'íkoko, énomonemaka koéneye kónokea sasá'ieya iséneu inúxotike motovâti sasá'ieyamaka heú koeti kixeku ítíkivo.

27 —Koati kotívetimo kêku ítínoe éskiriba yoko farízeu, ikítixapovoti koati sasá'iti ya po'ínuhiko xâne, vo'oku kutí kénoe katátumbana ivokóvoti hóhopu koyêti homóxeovo, uhé'ekoti xoko noixoáti, itea ya opékuke ainovo ope ivokóvoti ová yoko imuyúkoti.

28 Ênomonemaka kénenoeye noixópi po'ínuhiko xâne, kutí kénoe ponóvoti, itea enepone iséneu, ainovo semekénovo'iti yoko ákoti tópi kó'ieovoku vahérévokoti ová —kíxovokoxoane Jesus.

*Kotíveti kixókonokumo ne ikítixapovoti koati sasá'iti ya po'ínuhiko  
Lk 11.47-51*

29 —Koati kotívetimo kêku ítínoe éskiriba yoko farízeu, ikítixapovoti koati sasá'iti ya po'ínuhiko xâne, vo'oku kéképuko katátumbana porófetahiko koyúhoti emo'u Itukó'oviti mekúke, koane keúhe'ekinoa katátumbana neko xâne ponóvoti kixoku ítúkeovo ivokóvotine.

30 Ina kenôe: “Eneponi itukapu kaxena voxúnoekene vápeyea, ákoni vaxéna nekóyohiko koepéko porófetahiko mekúke” kénoe.

31 Yane yiúho, koati keyuhópovoti ítíkivo ámoripono koepékoati ne koyúhotihiko emo'u Itukó'oviti mekúke.

32 Koeku kó'ieaneyeye, keúkapanaikopo ne váhere itukéti túriu ne yoxúnoekene.

33 Itínoe kutí koeti koéxoe! Itínoemaka ámoripono xâne kutí koeti koáti ipúhokovoti koéxoe! Ákonemo yoxéne ítivoa ne ipúhonoape Itukó'oviti.

34 Yane apêtimo porófeta koyúhoti emo'u Itukó'oviti mbáhoe xepákukenoe, koane hóyeno ko'éxoneti yoko ihákaxoti emo'u Itukó'oviti, itea apêtimo képu xapákuke. Kene po'ínuhiko, kiruhúxoatimo. Kene po'ínuhiko, yihípóke'exoatimo he'úxinovokuke hé'e koane hekó'ixoatinoemo ya koékuti pitívoko óvohikoku váherexea ítikeinoa.

35 Itea kó'inokenemoye, motovâti ítúkeovo yóúkekenoe yóno itina uhá koêti neko xâne ponóvoti kixoku ítúkeovo, koépeuhiko yoxúnoekene ukeáti kaxénake koépekeokonoku Âmbeu, enepone ponóvoti kixoku ítúkeovo, tukú koeti kaxénake koépekeokonoku Nzakâriya, xé'a Mbarâkiya, képeunoe ukeáti ne hána'iti imokóvokuti yonoti xoko áta yane kíndanake hána'iti imokóvokuti.

36 Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe: Vo'ókukehiko ra koekúti, oúkekemo ra xanéhiko apêti kó'oyene yonómo uhá koêti ra koekúti —kíxovokoxoane Jesus.

*Iyô Jesus vo'oku íhae Njeruzálem  
Lk 13.34-35*

37 Ina koe'íkomaka ne Jesus:

—Imáko ké'iyivoku itínoe íhae Njeruzálem. Aínovonoe iti xâne yómoti koépeka porófeta koyúhoti emo'u Itukó'oviti. Aínovonoemaka iti koépekenati ovoxe Itukó'oviti páhoe xepákukenoe, hipokoâti ya mopô. Kuteâti kíxoaku tap'i ho'úxea ne xe'éxaxapa opékuke kêvi, ene ngahá'amaka ngíxeopineye, itea ákonoe yakáha'a.

<sup>38</sup> Yara kuteâti kêkunoe, ákonemo ovâti ra yóvoku, kurí kixokónotimo.

<sup>39</sup> Koati ngixópitinoe: Ukeátine kó'oyene, ákonenoemo neíxapanu tukú koeti yaneko káxe ké'iyikumo: “Viháyu'ika rakene keno'ókoti páhoenovi Vúnae Itukó'oviti” yakoénoe —koéne ne Jesus.

## 24

*Koyuhôa Jesus uké'exeekonomo ne hána'iti imokóvokuti*

*Mk 13.1-2; Lk 21.5-6*

<sup>1</sup> Ipuhíkopeane Jesus ne témpulu, enepone hána'iti imokóvokuti, koeku pihópea, ahí'okovone Jesus ne íhikauhiko, ina so'ixínoahiko uhá koêti ne koexépoeti ítuke ne hána'iti imokóvokuti koáne oveâti xe'ókuke ipixoâti.

<sup>2</sup> Ina kixovókoxxa Jesus:

—Neíxoaneno koeku uhá koeti râ'a? Koati emo'úti ra yunzó'inopinoo: Ákomo ápahuina mopô páredena ákoti katahínekexakana. Heu-heú koetimo kotóhinekexeokono —kíxovokoxoane.

*Turi kotíveti koekúti*

*Mk 13.3-13; Lk 21.7-19; 1 Pê 1.6-7; 2.19; 3.14; 4.12*

<sup>3</sup> Yoko hane ivátaheixo ne Jesus oukeke neko kali mopô iháxoneti Olívera. Yane ahí'okovahiko íhikau. Koati ainóvotinehiko ákoti po'í xâne xapákuke. Ina kixohíko Jesus:

—Yokóyuhoinovea ápepemo ra koekúti kixínevikemeku, yoko itukóvotimoye koekúti hoénaxovepe ne kaxena itúkópivokumo nâti, yoko uké'eyeakumakamo ra kúveu mêum —koénehiko.

<sup>4</sup> Ina kixovókoxxa Jesus:

—Yokóhiyanavonoe maka hákone aupú'ikopiti.

<sup>5</sup> Vo'oku enómo xâne simôti xepákuke iko'ítukexoti ínza. “Undi Mésiya, páhoe Itukó'oviti koíteovo xâne” koetímo. Epó'oxo enómo xâne ítone aúpu'ikea.

<sup>6</sup> Koane yeyekóxotimo ápeyeane ákoti tópi óvoku isukókoti, koane kemotímakamo po'ínuhiko eyekoúti ápeyea kahá'ati isúkeokoko, itea hákonoemo kenóko'i. Konókoti kó'iyeanemoye, itea haina hunókokumo ra mêum nê'e.

<sup>7</sup> Vo'oku inúxotike apétimo íhae po'í poké'e isukóponoti xanéhiko íhae po'í poké'e. Koane apêtihiikomakamo nâti isukókoti. Enómakamo hímakati yara kúveu mêum, koane ákomo tópi óvoku iyuyôti poké'e.

<sup>8</sup> Enepora koekúti hiko, koati turí'ikonemo hána'iti tiveko koekúti.

<sup>9</sup> —Ikeítotonokonotinoemo kotíveti, koane apétimo koépeuti xepákukenoe, epó'oxo yupihóvatimo púveopinoe ne xanéhiko ya uhá koeti koékuti poké'e óvohikoku yara kúveu mêum vo'oku itíkivo hokónuti.

<sup>10</sup> Yaneko káxehiko, enómo kuríkoti hókeonu, koane enómo xâne itukóheovoti, kuríkotihikomo po'ínuhiko hokónuti xoko xanéhiko puvâti. Enómakamo puvokókoti.

<sup>11</sup> Enómo xâne koyúhoti ítúkeovo páhoe Itukó'oviti koyúhoyea emó'u itea ákomo akána'uhiko, koane enómo xâne ítone aúpu'ikea.

<sup>12</sup> Epó'oxo vo'oku yupíheovomo ukóponea ne vaherévokoti, yupihovó koetímo xâne hokónuti isomókoti ákoyea omótovokoko okóvo.

<sup>13</sup> Itea enepone koxuná'ixovoti ingéneke ákoti aukápapu ikéne tukú koeti hunókokuke, énomonemo pihopô vanúkeke xoko Itukó'oviti.

<sup>14</sup> Yoko koyuhóvotimo ya uhá koeti kúveu mêum ra inámati ihíkavoti koyúhóti koeku natíxea ne Itukó'oviti xapa xâne, motovâti kámea xanéhiko ya uhá koeti koêkúti poké'e óvohikoku yara kúveu mêum. Yane simóvotinemo hunókoku ra mêum —kíxovokoxoane Jesus.

*Simapúne ne hána'iti tivéko koekúti*

*Mk 13.14-23; Lk 21.20-24*

<sup>15</sup> Ina koe'íkomaka ne Jesus:

—Enepo neixânenoe ne êno váhere koekúti yane óvoku koati sasá'iti kixovókuti, koesáyu'ixoati koane kotohíneke xopati, kuteâti koeku yuhóke porofeta Ndaníye koyúhóti emo'u Itukó'oviti mekúke, hara ngôe vo'ókuke: (Yoko koekúti yuhoíkoati rá'a, apásika éxea koeku kixó'ekone.)

<sup>16</sup> Enepo hikone xâne ovotíya Njúdeya, okóho'inehiko xapa kali mopô.

<sup>17</sup> Kene koekúti xâne ovoti ómomikokuke oúke pêno, hákone urúkopovo kúveu óvoku veyóponea koekúti apeínoati, itea aká'ikaneye okóho'i.

<sup>18</sup> Kúteanemaka koêku ne ovóheixoti ya mêum, hákone aukópovo veyóponea po'i ípovo óvokuke.

<sup>19</sup> Hanemo kixovóhiko yaneko káxe, sêno ihaíkoti yoko ohíkotiko xe'éxa.

<sup>20</sup> Yépemaikoponeo Itukó'oviti ákoyeamo itúkapu ya xapa kásati, áko'o ya sáputu ápeyeamo ra koekúti hiko,

<sup>21</sup> vo'oku yaneko káxehiko, koati yupihóvatimo tivéko ne koekúti hiko ákoti ápeyeaku kuteâti iná turixóvo ra kúveu mêum tukú koeti kó'oyene, epó'oxo ákonemo ápeyeaku kuteâti tivéko ra koekúti.

<sup>22</sup> Yoko eneponi kaxu'íkenexakana neko káxehiko, ákoni iteóvati. Itea vo'ókukehiko ne noívkoe Itukó'oviti, enepohikone koati xanéna, énomonemo ákoino káxu'íkenexakana.

<sup>23</sup> —Yane enepomo áva kixópitinoe: “Harâ'a ne Mésiya, enepone páhoe Itukó'oviti koíteovo xâne”, áko'o “Anêko yáko” ixekána, hákonoemo kitipôa.

<sup>24</sup> Vo'oku enómo xâne koyúhóti itúkeovo Mésiya, itea ákomo akána'u. Yoko enómakamo mahi porófeta koyúhóti emo'u Itukó'oviti, itea aínovomo ákoti akaná'u. Itúkoti hiko êno hána'itinoe iyupánevoti yoko koekúti hiko ákoti noíxeokonoku. Muhíkovamo ne koati noívkoe Itukó'oviti, enepohikone koati xanéna, mani koímaitimo íteokono vo'ókuke.

<sup>25</sup> Neixapuikopo, vo'oku endó'okopitinoene tumúneke símeovomo neko káxe.

<sup>26</sup> —Énomone ngxínopinoe: Áva kixópitinoe: “Harakóxono ne Mésiya ya mêum ákoti apêti” ixâpi, hákonoe pihinêa. Koáne, “Harakóno he'onóvoti kúveuke ovokúti” áva kixópi, hákonoemo kitipôa.

<sup>27</sup> Vo'oku kuteâti koeku ipixéneneoti uhá kíxea kouhupu'ikea vanúke ukeâti úkeaku ihâroti tukú koeti ya xoko onómekovoku káxe, énomonemo koéneye iyúseye ne ngáyukopovope, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne —kíxovokoxoane Jesus.

<sup>28</sup> Ina itukínoamaka íhokoake ne kíxone. Hara kôe:

—Koêkutimo óvoku ne ivokóvoti, énomonemakamo ho'úxovo varutútu hiko —kíxovokoxoane.\*

\* **24:28** Enepo kixó'ekone yuho Jesus vo'oku varutútu, akó tópi isóneunoa ihíkaxovatihiko ra Bíblea. Hara póhuti isoneúti vo'ókuke: Kuteâti koeku ho'úxinovohiko ivokóvoti ne varutútu, ákoti apasíka etó'okoati, énomonemakamo koéneye úti, uti kutípiti Jesus enepo aukápapu Vúnae. Vexoátimo ákotimo apasíka etó'okoviti.

*Koêkumo kayukápapu Jesus**Mk 13.24-27; Lk 21.25-28; 2 Ts 1.7; 2 Pê 3.10; Ap 1.7; 19.11*<sup>29</sup> Ina koe'íkomaka ne Jesus:

—Koati ikénepokemo ne kotíveti koekútihiko ngxínopikenoe yaneko káxehiko, ákonemo parexa uhápu'ine ne káxe, hahakú koetínemo. Koánemaka ne kohê, ákonemo aúhapu'i. Irihíkovotimo ne hékere. Koáne ne po'ínuhiko koekúti apêti ya vanúkeke, itohínekexotimakamo.

<sup>30</sup> Yane apé koetínemo vanúkeke hoénaxovope nzeópope, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne. Iyókexotimo uhá koeti xâne yara kúveu mêum, koane noixóponutinemo ngena'ákapa xapákuke kapási ya vanúke. Xané ngxípotinemo njunáko koane êno únje'ene koeku indúkeovo hána'iti ihayú'iuti.

<sup>31</sup> Yane ínamo mbahuhíka ovónje, enepohikone ánju íhae vanúke óxea êno hónoti emo'u torombéta. Yane ho'uxópatihikomo ánju ne noívongoe, enepohikone koati njanéna koêkutimo óvohikoku yara uhá koeti kúveu mêum, omopátihikomo vanúkeke —kíxovokoxoane Jesus.

*Ihíkavoti ihókovoti koeku xuve figu**Mk 13.28-31; Lk 21.29-33*<sup>32</sup> Ina koe'íkomaka ne Jesus:

—Ivévakaikopo koêku ra xuve figu koáne ne ihíkavoti ínzokoake. Enepo inamápone ne káva'o koane túti, yéxoanenoe yé'exoepovone kaxena kevópope úko.

<sup>33</sup> Kúteanemaka koêku enepo neixânenoe uhá koêti ra koekúti ngxínopikemeku, yexoâtinemo yé'exoovone kaxéna.

<sup>34</sup> Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe: Enepone xanéhiko apêtimo yaneko káxehiko, ákomo ivákapu koeku ávoya kaúsakapu uhá koêti ra koekúti ngxínopikenoe ápeyeamo.

<sup>35</sup> Uké'etimo ra vanúke koánemaka ra poké'e, itea enepora emo'um, ákomo uké'eyeaku.

*Kaxéna yoko orána ápepemo ne kíxone Jesus**Mk 13.32-37; Lk 12.35-40; 17.26-36; 1 Ts 5.2; 2 Pê 3.3*

<sup>36</sup> —Enepone kaxéna yoko orána ápepemo ne koekútihiko, ako exoâti itukóvotimoye, muhíkova ne ánju, enepohikone ovoxe Itukó'oviti íhae vanúke, muhíkovamaka úndi, undi Xe'exa Itukó'oviti. Poéhane Nzá'a exóa.

<sup>37</sup> Yoko kuteâti koeku yaneko kaxénake Nôe, énomonemakamo koéneye enepo simapúne kaxena aúngopovope, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne.

<sup>38</sup> Vo'oku yaneko mekúke tumúneke ápepe neko êno koiníkoti, poéhane níkea, énoyeovo koane kásatuxea yuíxovo neko xanéhiko tukú koeti yaneko káxe urúkoyane Nôe neko hána'iti vatéke.

<sup>39</sup> Ákohiko iyúkinapa isóneu xanéhiko neko koekúti imókone apê neko koiníkoti. Yane heú kíxoane koupa'ixeahiko. Énomonemakamo koéneye ne ngáyukopovope yara kúveu mêum, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne.

<sup>40</sup> Yaneko káxe, apêtimo pi'âti xâne ya mêum. Poéhamo veyopókonoti, kene po'ínu, iríkovokunemo.

<sup>41</sup> Koane apêtimo pi'âti sêno kaha'ínekokoti itútukeya. Poéhamo veyopókonoti, kene po'ínu iríkovokunemo.

<sup>42</sup> Úsokó yákoyenoe, itikapu iyukóvoti isóneu vo'oku ako yéxanoe kaxena nzeópope, undi Yúnae.



<sup>43</sup> Itíkianaoe iséneu râ'a: Eneponi exâ hóyeno únae ovokúti símeamo oméxoti koane ókoku símope, mani kuxó kixóíxoati. Ákoni síka úrukeova ne óvoku.

<sup>44</sup> Énomonemaka kónokino usó kéyeyi, vo'oku ya koati ákoyeakumo kixápanu, énomonemo ngáyukopeovo, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne.

*Éxetina Jesus koeku únati yoko váhere ahinoêti*  
*Lk 12.41-48*

<sup>45</sup> Ina kixovókokoxopamaka Jesus:

—Itíkina iséneu koêku ne ahinoêti koati yuixóvoti ítukexeokonoke koane ponóvoti isóneu ítukeke, enepone ípíhinoake pátaraua éxea koêku ne po'ínuhiko ahínoe motovâti koúnakinoa nókone koatíke kaxénaxeokonoke.

<sup>46</sup> Koati únati koêku ne ahinoêti kuteâti, enepone inú'epo pátaraua kíxeaneyé ko'ítukeyea aukápanu.

<sup>47</sup> Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe: Kuri'ó kixóâtimo pátaraua kóyoninoá uhá koeti apeínoati.

<sup>48</sup> Itea enepo itukápu váhere ne ahinoêti, epó'oxo akoémaka isóneu: “Yupíhovane xú'íkeneyea ne mbátaraua” akôe,

<sup>49</sup> ina turixápu yehépoke'exeá ne po'ínuhiko ahinoêti ha'íne, koane yuixápu níkea, énoyeovo yoko kohíhiyea, naíxapu nê'e.

<sup>50</sup> Vo'oku seopó koetimo pátaraua ya káxe koati ákoyeaku kuxápa, koáne ya ôra ákoyeakumaka éxa káyukopeovokumo.

<sup>51</sup> Yane koati kotívetimo kíxoaku pátaraua ípíhápana. Iyonópatimo xoko iyónopaku ne xâne ákoti aunáti kixoku ítúkeovo ikútixapovoti sasá'iti ya po'ínuhiko. Koáne enómo iyókexoti koane ngarútutukexeá ôe vo'oku hána'iti tívoko koêku ya xoko iyónopokonokuhiko.

## 25

*Ihíkavvoti apêti íhokovoke koêku ne yehí koeti árunoe*

<sup>1</sup> Ina kixovókokoxopamaka Jesus:

—Enepone natíxea Íhae Vanúke xapa xâne, hane koéneye yehí koeti árunoe, ainóvoti omoti íhaku yukúna kóuhapu'ikope okotúmonexoponoti koyénotimo.

<sup>2</sup> Ápe singu koeti xapákukehiko ákoti isóneu. Kene ne po'i singu koêti, ainovo ko'isóneuti.

<sup>3</sup> Enepohikone ákoti isóneu, omo íhaku yukúna, itea ako amína po'i hô'o ne yukúna.

<sup>4</sup> Kene ne ko'isóneutihiko, ápe po'i hô'o ne yukúna ómone xané kixóâti ne íhaku yukúna.

<sup>5</sup> Koeku ko'ókoriyea seópea ne kúxoixopone, uhékene íxépa koane imókeahiko.

<sup>6</sup> —Ya kuku yóti, apé koene emo'u vaúkoti: “Harakénepo ne kuxopóneti. Yakátumanexapanoe” koe yúho.

<sup>7</sup> —Yane heú koene íyuhikeovo neko árunoe, ina ihúxoa ne yukúna.

<sup>8</sup> Enepone árunoehiko ákoti isóneu, ákone áhupa írúmene yukúna. Ina kixohíko árunoe ko'isóneutihiko: “Peréxavi kalihú koeti ho'o yikúna, vo'oku kahá'ane ípúkeovo ra yukuna úti” koénehiko.

<sup>9</sup> —Ina yumopá árunoehiko ko'isóneuti: “Ako yusíka, mará'inamo heú vákoe kónokinovovi. Pihé'evonoe xoko kavaneâti, venéxapana” kíxoanehiko.

<sup>10</sup> —Koáne, pihónehiko vanéxoponea. Itea koeku píheahiko, seópone ne koyénoti kúxoixoponehiko. Yane enepohikone usokó koyêti, xané kixópanehiko ne koyénoti úsa'ixopeovo xoko áyui kasátuxoti. Yane exéxopovone ne pahapêti.



11—Kali xu'ikénene, aúkopovohiko neko ârunoe ákoti isóneu. Ina vaukóhiko: “Unaém, Unaém, míhe'akinavea ra pahapéti” koénehiko.

12—Ina yumopâ inu'íxinoati kúveuke ovokúti:

—“Koati ngxópitinoe ákoyea énjapi.”

13 Ina kixovókoaxa Jesus:

—Usokó yákoeyene, itíkapu iyukóvoti isóneu vo'oku ako yéxa itukóvotimoye kaxéna koane orána ne aúngopovoqe —koéne.

*Ihíkauvoti apéti ihokovoke koeku mopo'âti ahinoêti*

*Lk 19.11-27*

14 Ina koepómaka ne Jesus:

—Enepone natíxea Itukó'oviti xapa xâne, hanemaka koéneye hóyeno yonoti po'íke poké'e. Tumúneke píhea, iháxihiko ahínoe porexoâti kóyoninoa apeínoati óvokuke.

15 Ina poréxo po'i ahínoe, singu koeti pe'u tiúketei. Yoko póhutihiko pê'u, êno ovâti. Kene ne po'ínu ahínoe, pí'a pê'u námoe. Kene po'ínu, poéha pê'u. Hara exôa poréxokonoke póhutihiko ahínoe kuteâti kixoku ahúkoko ya itukétike. Yane pihóne neko pátarauxa.

16 Eneponeko ahinoêti namúkoti singu koeti pe'u tiúketei, ehá'axo namúkoa, pihóne oposíkoati kíxoaku kohíyakea neko tiúketei. Yane ápene ehópo po'i singu koeti pê'u.

17 Kúteanemaka koéku neko namúkoti pi'âti pê'u, ítoamaka po'i pi'âti pê'u ehópo.

18 Itea eneponeko namúkoti póhuti pê'u, pihóne kehókoponea uhôro iyónoaku hé'onea neko tiúketina pátarauxa.

19 —Xu'ikénene, ina kayukópovo pátarauxa epemópatihiko kíxoaku neko tiúketi.

20 Ina ahi'ókovo pátarauxa neko namúkoti singu koeti pe'u tiúketei. Yane poréxopane po'i singu koeti pê'u tiúketei êho, koane kíxea: “Unaém, singu koé'epopo pe'u tiúketei peréxonuke. Kó'oyene anéyepo po'i singu koeti pê'u enjó'inopi” kíxoane.

21 —Ina kixôa pátarauxa: “Mbiú koe ítike. Iti koati únati ahinoêti yuixóvoti ítuke. Koeku kó'iyeaneye ítike yane kali mboréxopike, kó'oyene mborexópitinemo yéxi koeku koati xu'ínatiya. Yókopone, kaha'iné íxepanu ya elókeyea ongóvo” kíxoane.

22 —Yane ina ahi'ókovo neko ahinoêti namúkoti pi'âti pe'u tiúketei. Hara kôe: “Unaém, pí'apepo pe'u tiúketei peréxonuke. Kó'oyene anéyepo po'i pi'âti pê'u enjó'inopi” kíxoane.

23 —Ina kixôa pátarauxa: “Mbiú koe ítike. Iti koati únati ahinoêti yuixóvoti ítuke. Koeku kó'iyeaneye ítike yane kali mboréxopike, mborexópitinemo yéxi koeku koati xu'ínatiya. Yókopone, kaha'iné íxepanu ya elókeyea ongóvo” kíxoane.

24 —Koati hunókokuke, simóne ne namúkoti póhuti pe'u tiúketei. Hara koéne: “Unaém, enjoâti itíkivo hóyeno ákoti omotóva ikómohixeokono. Iti xâne itíxoti upánini ákoyea neóne. Ápemaka yêho upánini ákoyea nêa.

25 Koati mbikoâti ingó'itukexea ne títetina, ene njé'onino ne pénenu. Harâ'apo kó'oyene” kíxoane.

26 —Ina kixôa pátarauxa: “Koati iti váhere ahinoêti ákoti yuixápu ítuke. Yéxoanini indúkeovo xâne itíxoti xoko ákoyeaku nóne, koane ápeyee ênjo xoko ákoyeaku ngurika ake nónem.

27 Mani konokoâti ípihi bánkuke ne ndiúketina motovâti ikó'itukexeokono. Yane koeku nzeópea kó'oyene mani ihiyákotine" kíxoane.

28 —Ina kixôa únae tiúketi ne po'ínuhiko ahínoe: “Viyápinoe tiúketina nê'e. Hane peréxapa apêti yehi koeti pê'u.

29 Vo'oku uhá koeti xâne xu'ínati êho, kuri'úxinokonoatimo. Yanê'e, yupihovó koetíneoxomo êho. Itea enepone ákoti axu'ína êho, muhíkova ne kali apêti xokóyoke veyopeókononatimo.

30 Kene ne ahínoe ákoti yuixápu ítuke, kiríkanoe xapa êno hahákuti, óvokumo iyókexoti yoko ngarutútukexoti ôe vo'oku êno tiveko koêku” kíxoane pátarauxa —kôe éxetina Jesus.

*Yonópokumo póhutihiko xâne hunókokuke ra mêum  
Ap 20.11-12*

31 Ina koe'íkomaka ne Jesus:

—Enepomo aungápapune, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne, exákanane indúkeovo koati hána'iti ihayú'iuti náti, anjenápanemaka uhá koeti ánju íhae vanúke, enepohikone ovoxé Itukó'oviti, ínamo ivandákapa xoko ivándakoku nandíxea koeku indúkeovo hána'iti náti.

32 Yane ho'uxóvotimo uhá koeti xâne nonénguke ukeâti póhutihiko poké'e, koêkuti óvohikoku yara kúveu mêum. Ínamo nzaxakéxapa ne xanéhiko kuteâti kíxoaku koyónoti su'úso háxakexopea ne su'úso yoko vaxíkita.

33 Haramo injíkopahiko ne njanéna, enepohikone ínzokoke su'úso, énjopeke xoko óvokumo ne ngahána'iu. Kene ne ínzokoke vaxíkita'hiko, lombékukemo injíkopahiko.

34 Yane ínamo injâ ne ovotíhiko énjopeke yaneko exákanane indúkeovo koati hána'iti náti: “Kiná'akapa, itínoe itúkinokemo únati ne Nzá'a. Yúrukapapa ra natíxoku Itukó'oviti kouñaenopine ukeâti iná apê ra kúveu mêum.

35 Vo'oku yaneko épekeonuku hímakati, peréxonunoe nínga. Epékonu úne, peréxonunoemaka úne. Koeku úngea po'i poké'e, peréxonu óngea yóvokuke.

36 Akô'o ímbovo, peréxonunoemaka ímbovo. Nga'aríne, kétarakonunoe. Óvom ika'ákovokutike, neíxopononu” ngixoâti'hikomo.

37 —Yane ínamo ixánu ne ponóvoti kixoku itúkeovo: “Unaém, ná'aye noíxeopi úti épekeopi hímakati ina porexópi uti nikokónoti? Ná'ayemaka poréxeopi uti úne epékopi?”

38 Ná'aye poréxeopimaka uti yóki vóvokuke yukêa po'i poké'e? Ná'aye noíxeopi úti ákoyeaku ípevo, ina porexópi uti ípevo?

39 Ná'ayemaka noíxeopi úti ké'arineyi yoko iké'akivo ina noixóponopi úti?”

40 —Ínamo injâ yaneko exákanane indúkeovo koati hána'iti náti: “Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe: Heú koeti apê ítikeinoa ra kálihunoe hokónuti, enepone kutí ngíxone mbo'ínuhiko, koati undímaka kixéneye.”

41 —Ínamakamo injâ ne ovoti lombékuke: “Yahíkuxipununoe, itínoe imbíhohononemo. Yenápanoe ipihóponovokutike xapa yúku ákotinemo ípukeovoku kousokinokonoake ne Ndeâpu yoko uhá koeti ndémoniuhiko óvóxe.

42 Vo'oku yaneko épekeonuku hímakati, ákonoe peréxanu nínga. Epékonu úne, ákonoeemaka peréxanu úne.

43 Koeku úngea po'i poké'e, ákonoe peréxanu óngea yóvokuke. Akô'o ímbovo, ákonoe peréxanu ímbovo. Nga'aríne koane óvom ika'ákovokutike, ákonoe neíxapananu” ngixoâtimo.

44 —Ínamo ixanúhiko: “Unaém, ná'aye noíxeopi úti épekeopi hímakati, áko'o epékopi úne? Ná'ayemaka noíxeopi úti yukíti po'i poké'e, itukovo ákoti ípevo, áko'o itukovo ke'aríneti itukovo íke'ákovoti, ákoti katarákapi úti?”

45 —Yane ínamo injáhiko: “Koati emo'úti ra yunzó'inopinoo: Heú koeti akô'o ketaráka ne koati kálíhunoo hokónuti, koati undínemaka kixéneye” ngixoátihikomo.

46 —Yane yonópohihikomo ipihóponovokutike nekôyo ákotinemo hunókoku. Kene ne ponóvoti kixoku itúkeovo, ákonemo hunókoku ópea xoko Itukó'oviti — kixovokoxoane Jesus.

## 26

*Oposíkokonone kixoku koépekeokono ne Jesus*

*Mk 14.1-2; Lk 22.1-2; Xu 11.45-53*

1 Uke'éxoane Jesus íhikaxea uhá koéti ra íhíkavoti íhikaxone, hara kixovokoxo íhikauhiko:

2 —Yéxoanoo pí'ayeane káxe ávoti simóvotinemo kaxena kóyuipe úti, enepone Páskoa. Yane nguri'ókotonotinemoo xanéhiko kuruhúxonutimo, undi íhae vanúke íkítipasikoponovoti xáne —kixovokoxoane.

3 Yoko enepohikone tuti sasedóti inuxínoti júdeu hó'eke, koáne ne po'ínuhiko teyonéti xapákuke tuti júdeu, ho'úxovonehiko yane óvoku koati payásoti ya uhá koeti sasedóti koéhati Kaífa.

4 Yane opósikonehiko isóneu kixókumo omé kixeahiko Jesus iká'akea koane koépekea.

5 Hara koéhiko:

—Ítea ako yusíka itúkeovo xapa ayuíti mará'inamo ímaikexapu ra xanéhiko — koénehiko.

*Jesus ya Mbétanea*

*Mk 14.3-9; Xu 12.1-8*

6 Yoko Mbétanea óvoheixo ne Jesus óvokuke Símaum, eneponeko unatípeati koati váhere arinéti íháxoneti lépara.

7 Yane ahí'okovane sêno omoti íhaku xêru, itukéti ya hopú'iti mopôí íháxoneti alabásturu. Yoko puhí kôa êno kohépiti xêru íháxoneti báusamu. Ina ovopú'iko Jesus yane xêru koeku vatá kóyeyea xe'ókuke mêsa.

8 Noixoâne íhikauhiko Jesus, êno poé'ainoahiko isóneu neko sêno. Hara koéhiko:

—Na koeti évokinovo ra êno kohépiti xêru?

9 Mani êno tíuketi ovâti akavánevo, ínani parekékakana xanéhiko ákoti apeínoati ne ésa'i —koénehiko.

10 Yoko kámeane Jesus neko yúho. Yane hara kixovokoxoo:

—Na koeti ikétivexinoanoo koêku ra sêno? Koati únati koekúti ítukeinonu.

11 Vo'oku kóyekunemo xepákukenoee ne xáne ákoti apeínoati. Kene úndi, ákomo ángoyeneye xepákukenoee.

12 Koeku óvo'okeonoo ra xêru, koati inúxinonoatine ne kixókonokumo múyom engaxápune.

13 Koati emo'úti ra yunzó'inopinoo: Ya uhá koeti kúveu mêm, koêkutimo koyúhovoku ra inámati íhíkavoti ínzikaxone, koyuhókonotimakamo ítukeinonu ra sêno, puyákoponeovakemo okóvo xáne ra sêno —kixovokoxoane.

*Oposíkoane Njúda kixoakumo kuríkea ne Jesus xoko puvâti*

*Mk 14.10-11; Lk 22.3-6*

14 Yanê'e, ápe póhuti yane nduse koeti íhikau Jesus, enepone koéhati Njuda Iskarióti, pihôti yúho'ixoponea neko tutíhiko sasedóti inuxínoti jûdeu hó'eke. Hara kôe yuhópoinoa:

15 —Namo yé'aye peréxonuke nguri'ákapeanoe ne Jesus? —kíxovokoxoane.

Yane poréxoanehiko tirinta koeti pe'u tiúketi péhu.

16 Ukeátine neko káxe, opósi'ixoane Njûda kíxoaku kuríkea Jesus xokóyokehiko.

*Pahukôa Jesus kóyuseyeovo níkokuhikomo xapa ayuítí*

*Mk 14.12-16; Lk 22.7-13*

17 Yaneko inúxoti káxe xapa áyui jûdeu hó'eke, níkeakuhiko pâum ákoti kohiyákoati, ahí'okovo Jesus ne íhikauhiko koane kíxea:

—Na kehá'a kóyuseoponea úti ne vóvokumo níkea úti xapa ayuítí? — kíxoanehiko.

18 Ina yumopâ Jesus:

—Píhe pitivókoke xoko xâne ngxínopike. Hara íxepana: “Pahukó'oviti yâyeke ne Íhikaxoti. Hara koe páhoenovi koyúhopoinoepa úti: ‘Simóvone oránam. Yóvokukemo óvom níngea xapa ayuítí, úndi yoko ínzikauhiko' íxeamo” —kíxovokoxoane Jesus.

19 Koane itúkoahiko ne páhoenoa Jesus. Yane kousoanehiko neko níkâmo xapa áyui Páskoa.

*Exókoa Jesus itukóvotiye ne kurikóâtimo xoko xanéhiko puvâti*

*Mk 14.17-21; Lk 22.21-23; Xu 13.21-30*

20 Hahaméne yanekóyoke, ivátakone ne Jesus xe'o mêsa, koáne neko nduse koeti íhikau xánena.

21 Koeku níkeahiko, hara kíxovokoxoa Jesus:

—Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe: Anéye póhuti xepákukenoe itúkohevoti koeku hókeonu, yoko kurikónutimo xoko xanéhiko puvónuti —kíxovokoxoane.

22 Yane yupihovó koénéhiko ikáxu'iyea okóvo koane turíxeovonehiko pohú pohu kó'iyea kíxea Jesus:

—Unaém, undíperameamo?

23 Ina kixovókoaxoa Jesus:

—Enepone xané kixónuti yendémekea utókuke, énomone itúkohevoti koeku hókeonu nê'e, kurikónutimo xoko xanéhiko puvónuti.

24 Koati kaná'uti ngoépekeekonomo kuteâti koeku yutóxeovo ya emó'uke Itukó'oviti vo'ónguke, undi íhae vanúke ikútípasikoponovoti xâne, itea koati kotívetimo koêku ne kurikónutimo xoko xanéhiko puvónuti. Yusikóneni ákoyea ípúhika yara kúveu mêum —koéne.

25 Yane ina kôe ne Njûda, enepone kurikóâtimo xoko xanéhiko puvâti:

—Íhikaxotí, undíperameamo?

Ina yumopâ Jesus:

—Enepone yépemonuke, kaúhupu'ikoa itúkeovomo íti —kíxoane.

*Níko ne evo Jesus xapa áyui Páskoa*

*Mk 14.22-26; Lk 22.15-20; 1 Ko 11.23-25*

26 Koeku níkeahiko, veyo pâum ne Jesus, ina ikoró'ixovo xoko Itukó'oviti. Yane honó'ekexoa ne pâum, ina porekéxoamaka íhikau koane kíxovokoxoa:

—Výanoe, níkeanoe. Enepora pâum, mûyom kixó'eko —kíxovokoxoane.

27 Yane ina namukôa Jesus ne enovópeti koane íkoró'ixeovo xoko Itukó'oviti. Yane pôrekexoane íhikau koane kíxovokoxoa:

—Yénapa, heú ketínoe.

28 Vo'oku enepora víyum, hane kixó'eko indína ovokínovotimo êno xâne, ésa'i (inámati) kixovókuti ítukeino xâne ne Itukó'oviti motovâti itúyoepa pahúnevo.

29 Koati ngxópitinoe: Ukeátine ra káxe kó'oyene ákoyeanemo énoyeovangu hô'o ra ha'i úva tukú koetímó neko káxe angahá'inepopinenoe vénoyeovomaka inámati ho'o úva ya natíxoku Nzá'a vanúkeke —kíxovokoxoane.

30 Ina imokóvohiko akenéti. Ikénepoke, ina pihohíko oúke kali mopôiháxoneti Olívera.

*Koyuhó'inoa Jesus koêkumo ne Simaum Pêturu*

*Mk 14.27-31; Lk 22.31-34; Xu 13.36-38*

31 Ina kixovókoxoamaka Jesus ne íhikau:

—Enepyara yóti, hána'itimo poé'ayeaneo iséneunonu, koane uhá ketínoemo kiríkinu kuteâti koeku yuhu Itukó'oviti emó'uke, enepone koêti:

“Ngoepékoatimo ne koyónoti su'úso, yane uhá koetimo itóhineheyea ne óyonone” kôe —kíxovokoxoane Jesus ihókovati ne koyónoti su'úso.

*Zacarias 13.7*

32 Ina kixovókoxopakomaka:

—Itea enjepúkapané ungópea xapa ivokóvoti, inuxó ngoépotimo timúnekenoe ya Ngalíleya.

33 Yane ina kixôa Pêturu:

—Yusíkotimo poé'ayeá isóneunopi ne uhá koeti po'ínuhiko xâne koane kuríkeopihiko, itea úndi, ákomo kalíhuina nguríkea nzókeopi.

34 Ina kixôa Jesus ne Pêturu:

—Koati emo'úti ra yunzó'inopi: Kó'oyene yara yóti tumúnekemo éneyea tapí'i, mopo'átinemo keyuhu ákoyea yéxanu —kíxoane.

35 Ina kixopâmaka Pêturu:

—Ákomo kalíhuina ngoyúhoyea ákoyea énjapi, muhíkova okonókovo xané ngxíeopi képekikono —kíxoane.

Kúteanemaka yúho ne po'ínuhiko íhikau Jesus.

*Koeku Jesus koitóponovo kotíveti ya Njetisémani*

*Mk 14.32-42; Lk 22.39-46*

36 Úkeane pího ne Jesus yoko íhikauhiko ya xoko omómikokuti iháxoneti Njetisémani. Simoánehiko, hara kíxovokoxoa Jesus ne íhikau:

—Ivétakavonoe yáye koeku indúkoponeako orásaum yâko tumúneke —kíxovokoxoane.

37 Ina ómo Pêturu yóko'o neko pi'âti xé'a Nzebêdeu. Yane turíxovone ikáxu'iyea okóvo ne Jesus yoko yupíheovo kotíveyea isóne.

38 Hara kíxoahiko Jesus:

—Yupihovó koéne êno hána'iko ra ikáxu'ine ongóvo, kutí koe tiveko pevóti. Yavánenoe ye njokóyoke. Hákonoe imêko koeku kehá'ineyinú —koéne.

39 Kali ahikú koéne ne Jesus, yane ipúyukexo xaneâti ísu'okea nône poké'eke epémoti Itukó'oviti. Hara koe yúho:

—Pai, yáhikuxapinana ra êno hána'iti tiveko ngoêkumo enepo yakahá'a. Itea haináya anjâke itea ítúkapu yahá'inonu kousókovo ya njokóyoke —koéne.

40 Yane ina kayukópovo xoko íhikauhiko. Inu'í kixópane imókeahiko. Ina kixo Pêturu:

—Ákonoe ite ákoyea iméka koeku kehá'ineyinú ya kúveu póhuti kali ôra?

41 Hákonoe imêko, koane itíkanoe orásaum maka hákone ikerókovo enepo simâpi tiú'iti koekúti híxépikonoke. Vo'oku ya iséneuke, usó kéyeneo, itea ya

oránake mani kénokiku kétéu'ikivoxo, ú'uso koyéneoxo muyá'iyea iséneunoe – kízoanehiko Jesus.

<sup>42</sup> Ina kayukópovamaka itúkoponea orásaum. Hara koépomaka yúho:

–Pai, enepora êno tiveko ngoêkumo, itukapu konokoâti ákoyea ahíkuxeapunu, ongonókoa véngeako, itúkapuikopo yahá'inonu kousókovo ya njókóyoke –koéne.

<sup>43</sup> Yane káyukopovonemaka xoko íhikauhiko. Inu'í kixópanemaka ímohikea. Koáhati yupihóvoti uheko ixépahiko.

<sup>44</sup> Ina kayukópovomaka itúkoponea orásaum. Yoko mopó'apene ituko orásaum. Kuteâti koeku yúho inúxotike, énomoponemaka koéneye.

<sup>45</sup> Ina kayukópovomaka xoko íhikauhiko. Hara kízoahiko:

–Yanéyeikonoe iméki koane yómomiki? Simóvone ne ôra, nguri'ókokonotimemo xanéhiko váhere kixoku itúkeovo, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne.

<sup>46</sup> Yexépukanoe, hingá! Kenó'okone ne itúkoheovoti ingéneke, enepone kurikónutimo xoko xanéhiko puvónuti –kízoanehiko.

*Ika'ákokonone Jesus*

*Mk 14.43-50; Lk 22.47-53; Xu 18.3-12*

<sup>47</sup> Ixómoiko koyúho ne Jesus, simóne Njúda, póhuti yane nduse koeti íhikau. Yoko koati opoíkovoti xánena omotíhiko hána'itinoe pirítáu yoko puló'i isukópeti. Aínovo páhoe tutíhiko sasedóti inuxínoti júdeu hó'êke koane po'ínuhiko teyonéti xapákuke tuti júdeu.

<sup>48</sup> Yoko enepone hóyeno kurikoti Jesus xoko xanéhiko puvâti, ápe emó'uino ne xánena tumúneke píheahiko. Hara kízoa: “Enepone hóyeno nziúnoneumo, énononemo nê'e. Iké'akanenoemo” kízoanehiko.

<sup>49</sup> Ehá'axo símo ne Njúda, ahí'okovone Jesus koane yúhoikea:

–Únati Ihikaxotí –kízoane, koane siunoné kízeane.

<sup>50</sup> Itea hara kízoa Jesus:

–Iningoné, enepone simíneke, ípiheane kó'oyene, hákone ike'ókorixoa – kízoane.

Ina ahí'ókovo Jesus ne xanéhiko, yane namúkoanehiko, ina ika'ákoa.

<sup>51</sup> Itea apé koene póhuti yane xáneheixone Jesus hekoti hána'iti pirítáu. Maturukenó kixone ahínoe koati payásoti ya uhá koeti sasedóti inuxínoti júdeu hó'êke.

<sup>52</sup> Ina kixóa Jesus:

–Yunákapa ne hána'iti piríteuna. Vo'oku uhá koeti xâne ikoítukexoti hána'iti pirítáu isúkea, pirítaumakamo veyópinokono koépekeokono.

<sup>53</sup> Ikítixati mani ákoti pahukínanu Nzá'a ákoti yumaxápu ovóxe, enepone ánju íhae vanúke kotíxoponeonu yara ókoku ôra eneponi embemâ?

<sup>54</sup> Itea eneponi akoéneye, ákoni kaúsakapu ne yutoéti emó'uke Itukó'oviti koyúhote kónokea ngíxeokononeye –kízoane.

<sup>55</sup> Yane hara kízovokoxoa Jesus neko êno xâne:

–Undí'ikopo koati koyuvôrixovoti ísukenati omó kixínekenoe hána'iti pirítáu yoko puló'i isukópeti nemúkoponinunoe? Uhá koeti káxe, koati óvonzeixokunepo xepákukeneo ya hána'itike imokóvokuti inzíkaxoti, yoko ákone iké'akanu.

<sup>56</sup> Itea kó'inokeneye uhá koéti ra koekútihiko, koati simóvotine kuteâti ne yútoehiko porófeta nóvo ya emó'uke Itukó'oviti –kízovokoxoane.

Yane kurí kixone Jesus ne íhikauhiko, kohó'ikene.

*Omokóno Jesus nonékuke koati payásoti yúhoikovoku jûdeuhiko  
Mk 14.53-65; Lk 22.54-55, 63-71; Xu 18.12-14, 19-24*

<sup>57</sup> Yane enepohikone ika'ákoti Jesus, omópanehiko óvokuke Kaífa, enepone koati payásoti ya uhá koeti sasedóti inuxínoti jûdeu hó'eke. Yoko ho'úxovonemakaya ne éskiriba, enepohikone ihíkaxoti yútoe Muíse, koánemaka ne po'ínuhiko teyonéti xapákuke tuti jûdeu.

<sup>58</sup> Kene Péturu, ákone malíka kixoku hókea Jesus. Tukú kíxoa kíndanake óvoku koati payásoti ya uhá koeti sasedóti. Yane úrukovone, ina ivatáko xapákuke neko ahinoétihiko kaha'áti noíxea kixókonokumo ne Jesus.

<sup>59</sup> Yóko'o neko tutíhiko sasedóti inuxínoti jûdeu hó'eke, koane uhá koèti neko pahúkotihiko xoko koati payásoti yúhoikovoku jûdeuhiko, opósiko xáne usó koyéti itúkóheyeamo koeku Jesus motováti koyúhoyea motókeyea koépekeokono.

<sup>60</sup> Itea ako ínixahiko kuteáti ne áha upánini enó'iyea koyúhote nonekútike yane yuhoikovokuti, itúkóheyeati koèku. Ehane ápe pi'áti hóyeno koèti:

<sup>61</sup> —Hara koe yúho ra hóyeno: “Motóva ngotóhineyera ra sasá'iti óvoku Itukó'oviti koane ngoéxepukopeamaka ya kúveu mopo'áti káxe” kôe —koénehiko.

<sup>62</sup> Yane exépuko ne koati payásoti ya uhá koeti sasedóti inuxínoti jûdeuhiko hó'eke. Hara kixo Jesus:

—Ákomo se'íkapa yúho ra xanéhiko koyúhote ápeyera váhere ítike?

<sup>63</sup> Itea yunu-yunú koéne ne Jesus. Ina koepómaka ne koati payásoti ya uhá koeti sasedóti:

—Ya iháke koati kaná'uti Itukó'oviti mbahúkopi yimópinu. Iti Mésiya, páhoe Itukó'oviti koíteovo xáne, enepone Xe'exa Itukó'oviti?

<sup>64</sup> Ina kixôa Jesus:

—Koati yépemonuke kouhápu'ikoa indúkeova. Yoko koati ngixópitinoe: Keno'ókoti káxe neixóponutimo, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xáne vatá ngoyépotimo éxopeke Itukó'oviti, enepone apèti xunáko pahúkea uhá koèti. Neixónutimo ungapeáne vanúke koeku evénzekopea xapa kapásihiko —kíxoane.

<sup>65</sup> Énomone yanê'e, kávarerekexopone ípovo muyókuke ne koati payásoti ya uhá koeti sasedóti inuxínoti jûdeu hó'eke, éxokovoype yupíhevo ímaikinova neko yuho Jesus, ina kôe:

—Koati itúkovoti Itukó'oviti râ'a. Ákone vokónoko po'i koyuhó'inoveati pahúnevo. Kéminoenoe yúho. Koati itúkovoti Itukó'oviti.

<sup>66</sup> Ná'ikopo kó'inoayenoe iséneu kó'oyene?

Ina yumopá po'ínuhiko tuti jûdeu:

—Konókoti koépekeokono —koénehiko.

<sup>67</sup> Yane ápenehiko apurúnoneati. Kene po'ínuhiko ipúsokoa. Ina apémaka po'ínuhiko isukoáti koeku kó'iyehiko:

<sup>68</sup> —Mahí'ipepo iti koati Mésiya, enepone páhoe Itukó'oviti koíteovo xáne. Íhexaikopo itukóvotiye ra isukópiti —kíxoanehiko.

*Koyuhôa Péturu ákoyea exa Jesus  
Mk 14.66-72; Lk 22.56-62; Xu 18.15-18, 25-27*

<sup>69</sup> Yoko vaata kóye Péturu meúeke kíndanake ne ovokúti. Yane apé koéne seno ahinoéti ahí'ókovati. Hara kíxoane:

—Koati itímaka xáneheixone ne Jesus, enepone íhae Ngalíleya.

<sup>70</sup> Itea hara kíxoa Péturu nonékuke uhá koèti neko xáne:

—Ako énja ne kíxene —koéne.



<sup>71</sup> Ina pihôpo xoko vekokúti xe'ókuke pahapéti. Yane apé koéponemaka po'i seno ahinoêti noixoâti. Ina kixôa neko po'ínuhiko xanéya:

—Enepora hóyeno, xáneheixonemaka Jesus, enepone íhae Nazâre —koéne.

<sup>72</sup> Yane ina koepómaka ne Pêturu:

—Ako énja ne hóyeno kixene —koéne.

Yoko ihákemaka Itukó'oviti koyúhoyea itúkeovo koati kaná'uti ne yúho ákoyea éxa.

<sup>73</sup> Avo áxu'ikene, ina ahi'ókovohikomaka Pêturu ne xanéhiko yane óvoheixoku. Hara kixoahiko:

—Koati kaná'uti itíkivo po'ínumaka xáneheixone ne hóyeno vo'oku í'yuse kóyeyea ya kixeku keyúhoyi —kixoanehiko.

<sup>74</sup> Yane ina ikaná'uxoaxo Pêturu koyúhoyea ákoyea éxa. Hara koépomaka:

—Ako énja ne kixenenoe. Ngayumákapunemo, ipihápananu Itukó'oviti enepo nzemekékexinapinoe —koéne.

Ehá'axo koyúhoa Pêturu nê'e, éneone tapí'i.

<sup>75</sup> Yane puyákoPONOVANE okóvo neko yuhó'inoa Jesus, enepone koêti: “Tumúneke éneyea tapí'i, mopo'âtinemo keyuho ákoyea yéxanu” koêti.

Ina ipuhíkopea Pêturu neko óvoheixoku. Koati iyôti koeku yupíheovo kotíveyea isóneú.

## 27

### *Omokónone Jesus xoko Pilátu* *Mk 15.1; Lk 23.1-2; Xu 18.28-32*

<sup>1</sup> Yuponíne, ho'úxovone uhá koêti neko tutíhiko sasedóti inuxínóti júdeu hó'eke, koáne ne po'ínuhiko teyonéti xapákuke tuti júdeu, oposíkinoati isóneú kixókumo koépekea Jesus.

<sup>2</sup> Yane iká'akonehiko Jesus koane ómea xoko Pilátu, enepone ngovenádo, kurikoâtihiko xokóyoke.

### *Koepékopovo Njûda* *Át 1.16-19*

<sup>3</sup> Yóko'o ne Njûda, enepone kuríkoti Jesus xoko xanéhiko puvâti, noixoâne kousokeanehiko isóneú koépekeamo Jesus, yupihovó koene ikótívexea isóneúke ne ítuke. Úkeane aukópovo xoko tutíhiko sasedóti yoko po'ínuhiko teyonéti xapákuke tuti júdeu. Yane kuríkopa neko tirinta koeti pe'u tiúketi, péhu xokóyokehiko koane kixovokoxea:

<sup>4</sup> —Koati hána'iti mbahúnevo, vo'oku ako váhere ítuke ne hóyeno ngurí'okopikeno.

Ina kixoáhiko:

—Keyumákapune. Youkékemo yóno ne koekúti —kixoanehiko.

<sup>5</sup> Ina kuríhíkopa Njûda ne tiúketi kúveuke neko hána'iti imokóvokuti. Yane ipúhíkopeanehiko ina kotitínoponovo.

<sup>6</sup> Yane veyópane tutíhiko sasedóti neko tiúketi koane kó'iyeahiko:

—Ako yusíka vípihea ra tiúketi xoko unákovoku tiúketi íparaxeokonoke Itukó'oviti, pôreu xanéhiko, vo'oku itúkeovo ésa'í óvokeovo íti —koénehiko.

<sup>7</sup> Kousókonehiko isóneúnoa, ina vanêxo itátane poké'e yane tiúketi xoko véyokuhiko móte ne ipôti, itukópatihiko ekóxopoku ivokóvotihiko ákoti itukapu íhae ne poké'eva.



<sup>8</sup> Énomone kutí'ino iháxeokonoti “Poké'exa Íti” neko itátane poké'e tukú koeti kó'oyene.

<sup>9</sup> Énomone yanê'e, koušokovone neko kúxoti yutoéti ya emó'uke Itukó'oviti, yútoe porofeta Njerémiya, enepone koéti: “Eneponeko tirinta koeti pe'u péhu, ésa'ixeake po'ínuhiko íhae Izarâe neko hóyeno,

<sup>10</sup> énomone veínoa vanéxeahiko itátane poké'e xoko véyokuhiko móte ne ipôti, kuteáti páhoenonu Vúnae kó'iyeaneye” koéti.

*Epemó'ikoa Pilátu ne Jesus*

*Mk 15.2-5; Lk 23.3-5; Xu 18.33-38*

<sup>11</sup> Yoko xe'ó kóyene ne Jesus nonékuke Pilátu, enepone ngovenâdo. Ina kixôa Pilátu:

—Ítí'oxo natina jûdeuhiko?

Ina yumopâ Jesus:

—Enepone yépemonuke, kaúhupu'ikoa indúkeova —kíxoane.

<sup>12</sup> Yane koyúhoa tutíhiko sasedóti inuxínoti jûdeu hó'eke ápeyea váhere ítuke ne Jesus. Kúteanemaka yúho ne po'ínuhiko teyonéti xapákuke tuti jûdeu, itea ako yumápa Jesus.

<sup>13</sup> Ina kixôa Pilátu:

—Ako kéma ra êno yihó'inokono?

<sup>14</sup> Itea yunu-yunu koéne ne Jesus. Ako ápahuina yumópeake. Koati hána'iti iyúpaxeova Pilátu.

*Pahukókono Jesus kurúhuxeokono*

*Mk 15.6-15; Lk 23.13-25; Xu 18.39-19.16*

<sup>15</sup> Yóko'o yaneko káxehiko, kaxena áyui jûdeuhiko, kóyekune kuríkopea póhuti iká'aeti ne Pilátu, koèkuti épemone xanéhiko kuríkopeokono.

<sup>16</sup> Yaneko káxehiko, ápe iká'aeti koéhati Mbarâba, éxone heú koeti xâne vo'oku váhere ítuke.

<sup>17</sup> Koeku ho'uxoké kóyeyea neko xanéhiko, hara kíxovokoxoane Pilátu:

—Kuti kehá'a nguríkopinopeano, Mbarâba? áko'o Jesus, enepone iháxoneti páhoe Itukó'oviti koíteovo xâne, enepone Mésiya kixoneti —kíxovokoxoanehiko.

<sup>18</sup> Yoko éxoá Pilátu ímaikinovo Jesus ne tuti jûdeu vo'oku íyokeovahiko xunáko kutí'inoke kurikoâtihiko xokóyoke.

<sup>19</sup> Koeku óvoheixea Pilátu yuhoíkuvokutike, apé koene ominoâti yuho yêno. Hara koe yuho páhoenoa:

—Néxipa ne yâha kíxi ra hóyeno ponóvoti kixoku ítúkeovo, vo'oku yara yóti, ngoítotonovo kotíveti ya njopúneke vo'ókuke ra hóyeno —kôe.

<sup>20</sup> Itea enepohikoneko tuti sasedóti yóko'o neko po'ínuhiko teyonéti xapákuke tuti jûdeu, ítokuxo okóvo xanéhiko épemea ítúkeovo Mbarâba kurikópokono koeku koépekeekonono ne Jesus.

<sup>21</sup> Ina kíxovókokopamaka Pilátu neko xâne:

—Kuti kehá'a nguríkopea yara pí'áti?

Ina yumopâhiko:

—Hane kiríkapinavi Mbarâba.

<sup>22</sup> Ina koepómaka ne Pilátu:

—Kene ra Jesus iháxoneti Mésiya, na ínjoye?

—Kirúhuxa —koénehiko uhá koéti neko xâne.

<sup>23</sup> —Kutí'ikopo ítúko pahúnevo ra hóyeno? —kíxovokoxopanemaka Pilátu.

Itea inamá'axo koxunáko vaúkexea neko xanéhiko kónokea kurúhuxeokono ne Jesus.

24 Noixoâne Pilátu ákoyeanemo íta ípokea isóneuhiko koane yupíheovo ukóponea omoxohí kó'íyeya yoko ímaikexeovo neko xanéhiko, yane pahúkone veyóponeokono úne. Ina kipovó'uxovo nonékuke neko xanéhiko koane kó'íyeya:

—Hainamo oúngeke yóno ítína ra hóyeno (ponóvoti kixoku ítúkeovo). Ítínenomo exâ koêku enepo yakahá'a képeki —kíxovokoxoane Pilátu.

25 Yane hara koéne uhá koêti neko xanéhiko:

—Kayumákapunemo ítúkeovo vouúkeke yóno ítína yoko ouúkeke xe'éaxapa úti —koénehiko.

26 Yane kuríkopinoanehiko Pilátu neko Mbarâba. Ina pahúko yehépoke'exeokono Jesus yane kurí'okoanehikomaka kurúhuxoponea.

### *Koemóke'ea húndaruhiko ne Jesus*

*Mk 15.16-20; Xu 19.2-3*

27 Énomone yané'e, enepohikone húndaruna Pilátu, omopo Jesus óvokuke Pilátu, enepone óvokumaka natíxea. Yane heú kíxoane ho'úxea ne po'ínuhiko húndaru xoko Jesus. Yakuku-yakukú kíxoanehiko.

28 Yane veyónehiko ípovo Jesus, ina iko'ípovoxoahiko harará'iti ípovóti kuteâti ípovo náti hamá koêti,

29 Ínamaka itukínoahiko kôroa. Yoko ainóvoti ka'aveti káva'o tikóti veínoa úhekexea, ina ípihea tutúkuke koane ítúkinoahikomaka puló'ina, ómo'ixone éxopeke vó'u kuteâti koeku ómo'ixone náti, hoénaxovope ítúkeovo pahúkoti. Yane ina ípuyúkexinoahiko húndaru koemóke'eati koane kó'íyehiko:

—Íháyu'ikakana ra natina júdeuhiko —koénehiko koémoke'eyea.

30 Ínamaka apurú'okoahiko koane ípúsopu'ikeahiko yane puló'i ómo'ixone.

31 Uke'éxoanehiko komóhiyeya, ina veyopeâhiko ne harará'iti hamá koeti ípovoxeakemekuhiko, ina itukópinoamaka ne koati ípovo. Úkeane omáhiko kurúhuxoponea.

### *Kurúhuxokonone Jesus*

*Mk 15.21-32; Lk 23.26-43; Xu 19.17-27*

32 Koeku píheahiko kurúhuxoponea Jesus, tokononé koénehiko hóyeno koéhati Símaum, íhae pitivóko koéhati Síreni. Énomone íkoinoxohiko kurúhuna Jesus.

33 Yane simónehiko ya xoko íháxoneti Ngoúgota. Yoko “óvoku opepú'iti” koêti ne Ngoúgota koêti.

34 Ina porexóhiko Jesus víyum apêti ánahi kosuvá'ikoati, iyuhii kixoti ohonéti. Itea híxopâne Jesus, ako akáha'a. Ákomaka énapa.

35 Yane kurúhuxoanehiko. Ínamaka haxakéxokokoahiko ne ípovo Jesus. Yoko kuríkohiko inúxotike komomâti itukóvotiye ítukemo póhutihiko kó'íyevokoku ípovo Jesus.

36 Yane vaataka kóyenehiko ne húndaru koyonoâti ne kurúhuxone.

37 Ápemaka yutoéti tutúkuke ne kurúhu ípíhonehiko, koyuhoâti kurúhuxinokonoke. Hara kôe neko yutoéti: “Jesus rá'a, natina júdeuhiko” kôe.

38 Yoko ápemaka pí'âti ómevoti, ha'íne Jesus kurúhuxeokono. Poéha éxopeke, poéhamaka lopékuke.

39 Ápemaka xâne hunoneâti, koemóke'eti Jesus koane kayakákinoati túti. Hara koéhiko:

40 —Mahi ketohíneatimo ne sasá'iti óvoku Itukó'oviti koane mahi kexépukopatimakamo ya kúveu mopo'âti káxe, kéitapapuikopo itikápuxo koati Xe'exa Itukó'oviti, koane yevésekapi ne kurúhu —kíxoanehiko.

41 Kúteanemaka kíxoaku tutíhiko sasedóti koémoke'eyea, koánemaka ne éskiriba, enepohikone ihákaxoti yútoe Muíse, koánemaka ne po'ínuhiko teyonéti xapákuke tuti júdeu. Hara koéhiko:

42 —Eneporâ'a, koítovopepo po'ínuhiko xâne itea kó'oyene ákone xunáko koítovopeovo. Hainá'ikopo natina Izarêe? Evésekapeakopo ne kurúhu, ínamo vakutípoa.

43 Hainá'ikopo koati kuvóvoti Itukó'oviti râ'a? Naíxavo úti kahá'ayea koíteova Itukó'oviti kó'oyene, vo'oku koyúhopepo itúkeovo Xe'exa Itukó'oviti —koénehiko.

44 Koánemaka neko ómevoti ha'íne Jesus kurúhuxeokono, koémoke'eamaka.

*Koeku Jesus ivokóvone*

*Mk 15.33-41; Lk 23.44-49; Xu 19.28-30*

45 Ukeâti itumúkoti káxe tukú koeti mopo'âti ôra ya kiyakáxe, hahamó kôe uhá koeti kúveu mêm.

46 Ya kuteâti mopo'átimea ôra ya kíyo'i káxe, koati kohonókoti emó'u ne Jesus. Hara koe yúho:

—“Eli, Eli, lema sabakitáni?” koéne. Yoko “Unaém, Unaém, na koeti kuri kixínenu?” koéti neko yúho.

47 —Íliya ihákiko nê'e —koéhiko ne po'ínuhiko xâne kamoâti.

48 Ina ehakóvo póhuti xapákuke neko xâne veyopónoti esponja kalaká'ikopoinoati xoko viyum-hí koéti, ina ipíhoá kirípuhike étakati ipíhoati pahákuke Jesus iyúkoati.

49 Itea ápe po'ínuhiko xapákuke neko xâne koéti:

—Hákoxovo. Vokómomavo koíteovaxomo Íliya —koéhiko.

50 Ina apépomaka koati êno hónoti emó'u ne Jesus. Yane íhunokoane ne omíxone kuri'ókopati xoko Itukó'oviti. Yane ivokóvone.

51 Yoko énomone yaneko ókoku ôra, ívarereo neko êno kopópoti váhere haxakoâti kúveu neko hána'iti imokóvokuti. Koati kukúkeke ívarereo ukeâti vanúkeke yonoti poké'eke. Iyúyomaka ne poké'e epó'oxo ítaukexomaka ne mopôí.

52 Koane imíhe'okopohikomaka ne ekóxovoku kasása'iuipo Itukó'oviti ivokóvotine, yoko enómaka exepúhikopotiya.

53 Ike exépukopine ne Jesus ukópea xapa ivokóvoti, exépuhikopomaka neko ivokóvoti ukoepâti xoko ekóxovoku, koane úsa'ixovahiko ne Njeruzálem, enepone iháxoneti Sasá'iti Pitivóko, koane êno xâne noixópatihiko.

54 Eneponeko tuti húndaru yóko'o neko po'ínuhiko húndaru, ha'íne kóyonoyea Jesus xoko kurúhuxovoku, noixoânehiko iyúyoyea ne poké'e koane ápeyehá uhá koéti neko po'ínuhiko koekúti, yupihovó koénehiko píkea. Hara koéhiko:

—Koati kaná'uteoxo itúkeovo Xe'exa Itukó'oviti ra hóyeno —koéhiko.

55 Yoko enómaka senóhikoya ákoti malíka okínoaku íxómoyea komóma. Aínovonehiko neko xáneheixone Jesus ukeâti Ngalíleyake íxómotihiko katarákoa ya nókoneke.

56 Xapákuke neko senóhiko, ápe Mariya Mandálena; koane po'ímaka Mâriya, enepone êno ne kopo'ínukokoti Teáku yoko Yúse; yoko yêno Nzebêdeu.

*Koeku Jesus ekoxókonone*

*Mk 15.42-47; Lk 23.50-56; Xu 19.38-42*

57 Kiyoné'e káxe, símo hóyeno iríku koéhati Yúse íhae pitivóko koéhati Arimáteya. Enepone hóyeno, íhikaumaka Jesus.

<sup>58</sup> Eneponê'e, pîho xoko Pilátu epemóponoati yusíkea veyópea muyo Jesus kuruhúke. Yane pahúkoane Pilátu poréxopeokonoa ne muyo Jesus.

<sup>59</sup> Veyopâne Yúse, ina aupíxoá ya koati sasá'iti kalísoti ípovóti líyum,

<sup>60</sup> ina ípíhoponoa kúveuke neko uhôro kehoéti mopoíke ávoti ekoxóvati, ínamaka kohokóroroko éno pú'iti mopôí exéxeake ne uhôro. Yane pihópone.

<sup>61</sup> Yoko ápe ne Mariya Mandálena koáne ne po'ínu koéhatimaka Mâriya vataká koyétihiko nonékuke ne ekóxovoku Jesus.

### *Húndaruhiko koyonoâti ne ekóxovoku Jesus*

<sup>62</sup> Poéhapoane káxe ikéne, énomone yaneko sâputu, ho'úxovonehiko ne tutíhiko sasedóti inuxínoti jûdeu hó'eke yóko'o ne farízeuhiko. Ina pihohíko xoko Pilátu. Hara kixóponoahiko:

<sup>63</sup> —Puyákoponova vokóvo emó'u neko semékenovo'iti avô'o ivakápu. Hara koé'epepo: “Mopó'amo káxe ike engóxinevo, enjepúkopotinemo” kôe.

<sup>64</sup> Poéhane pehúki kókoyuse kíxeokono kóyonoyeokono ne ekóxovoku tukú koéti neko mopó'ape káxe, mará'inamo améxapanea íhikauhiko múyo, okóyuhinoamo xanéhiko itúkeovo exepúkopotine. Yane mani yupihovó koeti váherexea hunókokuke yane inúxoti semékenovo'i —kíxoanehiko.

<sup>65</sup> Ina kixoáhiko Pilátu:

—Anéye ra húndaruhiko. Pihéneoe. Koêkuti yâha motovâti títiy kóyeyea kóyonoyeokono, itínenoe exâ kíxoaku —kíxoanehiko.

<sup>66</sup> Úkeane pihohíko. Íxíkoahikoya koyonoâti neko ekóxovoku Jesus. Ípíhinoamaka hoénaxope xoko éxe ne ekóxovoku motovâti iyúseyea áva yuhó'ixoati. Yane óvoheixoanehiko ne húndaru koyonoâti.

## 28

### *Koeku Jesus exepúkopone ukópea xapa ivokóvoti Mk 16.1-10; Lk 24.1-12; Xu 20.1-10*

<sup>1</sup> Evesékone ne sâputu, yuponii koeti lûmingu, pîho Mariya Mandálena koánemaka ne po'i koéhati Mâriya, noixóponoati ne ekóxokonoku Jesus.

<sup>2</sup> Yoko apé koéne xúnati iyuyôti poké'e vo'oku símeane ánju ukeâti vanúke, ovoxe Vúnae veyopâti neko mopôí, exéxeokonoke ne ekóxokonoku Jesus, ina ivatáko oúkeke.

<sup>3</sup> Kutí koe uhápu'ine ípíxéneotei neko ánju. Hóhopu kóye ípovo kuteâti koeku hopú'iko imatákoti.

<sup>4</sup> Yupihovó koene píkea ne koyónotihiko, koane ínayea honóno'okohiko. Kutí koénehiko ivokóvotine.

<sup>5</sup> Yane ina kixôa ánju ne senóhiko:

—Hákonoe píke. Énja itúkeovo Jesus yopósikopono, eneponeko kuruhúxoneti.

<sup>6</sup> Áko'one yâyeke nê'e. Exépukopone kuteâti yuhó'inopi yanekôyoke. Yókonoe, yokómomoponoapihi ra ekóxokonoku.

<sup>7</sup> Yéhakapone, yéta'akapana íhikauhiko exépukopeane Únae ukópea xapa ivokóvoti koane inuxó koépea tumúnekehiko ya Ngalíleya. Yákonoye, noixópatihikomo. Koati kaná'uti ra yunzó'inopinoe —kíxoanehiko ánju.

<sup>8</sup> Úkeane pihopóhiko ehákoepoovo ukópea xoko ekóxokonoku Jesus. Koati konóko'itihiko xaneâti éno hána'iti elókeko okóvo koeku ehákeovo éto'okoponea ne íhikauhiko Jesus.

<sup>9</sup> Yane apé kó'inoane Jesus tumúneke.

—Aúheponoe iséneu —kíxoanehiko.

Yane ahí'okovane senóhiko. Ipuyuké kó'inoanemaka koane opóno'ekea hêve ihayú'ikoati.

<sup>10</sup> Ina kixoáhiko Jesus:

—Hákonoe píke, itea íxepana ne ínzikauhiko, enepone kutí ngíxone mbo'ínuhiko, píheamo ya Ngalíleya. Énomonemo noíxopeonuhiko —kíxoanehiko.

*Namúko tiúketi ésa'i semékekexea ne húndaruhiko*

<sup>11</sup> Koeku píheako ne senóhiko, ápe xapákuke neko koyónoti ekóxokonoku Jesus aukópovoti pitivókoke éto'okoponea ne tutíhiko sasedóti uhá koèti neko koekúti.

<sup>12</sup> Ina ho'uxóvohiko neko sasedóti koánemaka ne po'ínuhiko teyonéti xapákuke tuti júdeu. Yane poréxoahiko êno tiúketi ne húndaruhiko koyónoti ekóxovoku Jesus koane kíxeahiko:

<sup>13</sup> —Yokóyuhanoemo itúkeovo íhikauhiko omexóponea múyo ya yóti koeku imékinoe.

<sup>14</sup> Enepomo eyekáxa ngovenâdo ne koekúti, kotixópitimo úti nonékuke. Síkeanemo, vexoátimo kíxoaku úti. Yane ákonoemo yuvópiti —kíxoanehiko.

<sup>15</sup> Yane namúkoane koyónotihiko neko tiúketi. Úkeane pihohíko itukoâti kuteâti ne íhikaxokonoke koyúhoyea. Énomone koéneye itóhineyeya xapa júdeu oméxoponeokono ne muyo Jesus. Yoko anéyeiko tukú koeti kó'oyene.

*Exókopova Jesus neko íhikauhiko*

*Mk 16.14-18; Lk 24.36-49; Xu 20.19-23; Át 1.6-8*

<sup>16</sup> Úkeane pihohíko ya Ngalíleya neko unze koeti íhikau Jesus xokóyoke neko kali mopóti kixínoake Jesus.

<sup>17</sup> Noixónehiko Jesus, ipuyuké kó'inoane iháy'u'ikea, itea ápe xapákukehiko ákoti koâti kutípea itúkeovo Jesus.

<sup>18</sup> Ina ahí'ókovahiko Jesus. Hara kíxovokoxoa:

—Mboréxokonoane ne uhá koeti xunakóti ya vanúke koáne ya poké'e.

<sup>19</sup> Pihénenokopo xapa uhá koeti xâne, koékuti poké'e óvohikoku yara kúveu mêm. Íhikexahiko hókeonu koane yáhikamaka ya iháke Itukó'oviti Nzá'a, koáne ya inzáke, undi Xe'éxa, yoko ya iháke Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti.

<sup>20</sup> Íhikexamaka itúkea uhá koeti mbáhoenopinoe itíki. Yoko anéyemom xikóyokenoe uhá koeti káxe tukú koeti hunókokukemo ra mêm —kíxovokoxoane Jesus.

Hunókokune.

## YÚTOE MÁRKU koyúhoti koeku Jesus

Xuaum Márku koéha yutoxoâti ra koyuhópeti. Koati kutípoti Jesus nekôyo, itea áko'o xapákuke neko nduse koeti noívokoe Jesus itúkea ihikau. Ya Átu 12.15 vínixoponea itúkeovo xáneheixone ápostulu Poúlu ne Xuaum Márku.

Enepone po'ínuhiko yutóxoti koeku Jesus kuteâti Máteu, Lúka yoko Xuâum, koati ênoti yútoe koêku ne ihíkavoti ihikaxovike Jesus koane yúho. Kene ya yútoe Márku, haina ihíkavoti, itea itukéti kóuseu Jesus koyúhoinovi, so'ixínoveati itúkeovo ovoxéti ne Jesus kuteâti koeku noíxea úti ya Márku 10.45.

Hane turíxea yútoe ne Márku hoyenóxone Jesus yaneko ahíkoane Xuaum Mbátita inâ turixóvo ne Jesus ko'ítukeyea ituke Itukó'oviti.

Kene Máteu, kixoku koêku inâ ipuhíko ne Jesus yara kúveu mêum ene turíxea ne yútoe.

Kene Lúka, xoko ipúhikope Xuaum Mbátita, enepone inuxínoti Jesus símo yara kúveu mêum turíxeovo ne yútoe.

Kene ne Xuâum, tumúneke ápeyea ra mêum turíxea ne yútoe, exókoveati ápeyea ne Xe'exa Itukó'oviti xoko Há'a tumúneke ápeyea ra mêum, koane itúkeovomaka évekoakune Itukó'oviti itúkea uhá koèti inâ pahukôa ápeyea ne uhá koeti koekúti.

### *Yuhó Xuaum Mbátita Mt 3.1-12; Lk 3.1-18; Xu 1.19-28*

<sup>1</sup> Hara kôe kixoku koêku inâ turixôa Jesus Kristu, enepone Xe'exa Itukó'oviti koyúhoyea ra inámati ihíkavoti omínovike.

<sup>2</sup> Koati kuteâti koeku yuhó Itukó'oviti yútoeke Izâiya. Hara kôe: “Mbahuoâtimo timúneke ne koyuhó'inonutimo emó'um maka míhe'akinapine yoxéne itíki índukexeopikemo xapákuke xâne.

<sup>3</sup> Énomonemo ne kohonókoti emó'u ya mêum ákoti apêti xapa xâne kamokénoponoati. Haramo koe yúho: ‘Míhi'akinanoe oxéne ne Vúnae itúkea ituke xepákukenoe. Kéyusea kixeku itíkivo nonékuke' koetímó” koe yútoe Izâiya.

<sup>4</sup> Yoko énomone koéneye yaneko simoné'e ne Xuaum Mbátita yaneko mêum ákoti apêti koyuhó'inoati ne xanéhiko nókone itúkea motovâti áhikexeevo xokóyoke. Koyúhoinoa kónokeahiko ikótivexea isóneuke ne pahúnevo koane kuríkoape motovâti kotúyopinao Itukó'oviti.

<sup>5</sup> Heú kôe neko íhae Njúdeya koánemaka íhae Njeruzálem píhae kamokénoponoti Xuâum. Yane áhikexoa Xuâum ya huvéo, enepone Njórdaum, enepo koyuhópohiko pahúnevo.

<sup>6</sup> Yoko evo'i kámelu itúko ípovo neko Xuâum. Vakamóto itúko hô'e. Vohóho yoko ho'o mópo íhae mêum itúko níka.

<sup>7</sup> Hara koe yúho xapa xâne:

—Ya ingyenepoke, harakénemo koati hána'iti teyonéti ya undíke. Muhíkova anjí'okeova ngúxeinoa imo perékatana, ako omóndokea.

<sup>8</sup> Kaná'uti ánjikeopinoe ya úne, itea eneporakéne, ahíkotimo xanéhiko ya xunákoke Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti kene haínati ya úne —kôe.

### *Koeku ahíko Jesus ne Xuaum Mbátita Mt 3.13-17; Lk 3.21-22; Xu 1.32*

<sup>9</sup> Énomone yaneko káxehiko, kenó'okone Jesus ukeâti Nazâre, pitivóko ya Ngalíleya. Yane áhikoane Xuaum Mbátita ya húveona Njôrdaum.

<sup>10</sup> Ehá'axo ipúhikopea úneke ne Jesus, noíxone imíhe'okea vanúke koane evésekea xokóyoke ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti kutí koeti kurúte.

<sup>11</sup> Yane apé koane emo'úti inu'íxoti vanúkeke koêti:

—Iti Nje'éxa koati ákoti omotóva ongóvo, perexónuti hána'iti elókeko ongóvo —koêti.

*Hixopâ Satánae íkorokea ne Jesus*

*Mt 4.1-11; Lk 4.1-13; Êb 2.18; 4.15*

<sup>12</sup> Ikénepoke ne koekúti, iyónoa Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti ne Jesus ya mêum ákoti apêti.

<sup>13</sup> Koarenta koe káxe óva koane hixópea Satánae íkorokea pahun'évotike. Yoko poéhane ipúhokovotihiko hó'openo apé yaneko óvoheixoku. Itea káxunakopo Jesus ne ánjuhiko, enepone ovoxe Itukó'oviti ukeâti vanúke.

*Inâ turíxo ítuke ne Jesus ya Ngalíleya*

*Mt 4.12-22; Lk 4.14-15; 5.1-11*

<sup>14</sup> Ika'ákovone Xuaum Mbátita, ina aukópovo ne Jesus ya Ngalíleya koane koyúhoyea ne inámati ihíkavoti omínoke xâne.

<sup>15</sup> Ká'aye koe yúho:

—Simóvone kaxena natíxea Itukó'oviti xapa xâne. Koati kaxénane turíxeovomo. Ikétivexa iséneuke ne pehúnevo koane kiríkapa. Yakútipoamaka ra inámati ihíkavoti inzíkaxopikenoe —koéne.

<sup>16</sup> Koeko yónea ne Jesus xe'ókuke ne Mar-na Ngalíleya, tokononé koene pi'âti kopo'ínukokoti, Símaum yoko Ándere ixómoti kuríko núnikuxope, koáhati itúkovokenehiko.

<sup>17</sup> Ina kixôa Jesus:

—Hekánunoe! Hainá'íkomo hôe yíxovonoe, itea indukópopitinoemo ihíkaxoti xâne hókeonu —kíxoanehiko.

<sup>18</sup> Ehá'axo uké'exo koyúhoyea ne Jesus, kurí kixónehiko núnikuxope neko pi'âti, pihónehiko ikéneke Jesus.

<sup>19</sup> Ya kali tumúneke, tokononé koéponemaka po'i pi'âti kopo'ínukokoti, Teáku yoko Xuâum, xe'ahiko Nzebêdeu. Vatékenake óvoheixo ixómoti koyúseopo núnikuxope.

<sup>20</sup> Ítaikoane Jesus neko pi'âti hókea. Yane kurí kixónehiko há'a koane ahínoe vatékenake. Pihónehiko ikéneke Jesus.

*Koitóva Jesus ne hóyeno úroevo ndémoniu*

*Lk 4.31-37*

<sup>21</sup> Úkeane pího pitivóko koéhati Kafanáum ne Jesus yoko ihikauhiko. Yaneko sâputu, pihónehiko ya sinâgoga, enepone ihikaxovoku hó'e jûdeuhiko, ina ihíkaxo ne Jesus.

<sup>22</sup> Enepohikoneko xâne kamokénoati, yupihovó koéhiko iháyu'ikea kixoku íhikaxea, vo'oku koati iyúseoti itúkeovo úkeakune xokóyoke ne hána'iti exóneti íhikaxone, kene haina kuteâti ne éskiribahiko, enepone ihikaxoti yútoe Múise.

<sup>23</sup> Énomone yan'é, apé koéne hóyeno úroevo ndémoniu kohonókoti emó'u yaneko ihikaxovoku hó'e jûdeuhiko. Hara kôe:

<sup>24</sup> —Jesus, íhae Nazâre, na koeti yího'ixopoinovi? Simínetine yuké'exoponivi? Énjoa itíkivoa ne sasá'iti páhoe Itukó'oviti —koéne.

<sup>25</sup> Ina saya'íkoa Jesus neko ndémoniu. Hara kíxo:

—Hákone keyûho. Ipíhikapi ra hóyeno! —kíxoane.

<sup>26</sup> Ina vaûko ne ndémoniu. Koati xúnati koyúyu'okea ne hóyeno óvoheixoku, yane ipúhikopeane.

<sup>27</sup> Yupíhova iyúpaxeova uhá koeti xâne noixoâti koane kíxeokoko:

—Kutimea kixó'eko? Koatímea inámati ihíkavoti íhikaxo. Koati apêti hána'iti xunáko pahúkea ipúhikopea ndémoniu urúkovoti xoko xâne. Koáne koati ipúhikopoti ne ndémoniu enepo pahukópa ipúhikopea —kixókokone.

<sup>28</sup> Énomonemaka ákoino oríko ákoyea malíka yónoku iha Jesus iháyu'ikeokono ya uhá koeti Ngalíleya vo'ókuke neko ítuke.

*Koitóva Jesus ne imose Pêturu*  
*Mt 8.14-15; Lk 4.38-39*

<sup>29</sup> Ipuhíkopeanehiko sinâgoga, enepone íhikaxovoku hó'e jûdeuhiko, xanépoane Jesus ne Símaum yoko Ándere. Ponokó koépeane óvokuke. Ápemaka Teáku koane Xuâum po'i xanépone.

<sup>30</sup> Yoko kótuti mûyo ne imose Pêturu. Ípeke óvoheixo. Ehá'axo símo Jesus, koyúhoinokonoa yuvâti ne imose Pêturu.

<sup>31</sup> Ina pího Jesus xokóyoke, namú kíxeane vô'u. Yane uké'epone neko otuko mûyo, exépukopone, yane kátarakopo evo Jesus.

*Po'ínuhiko koítovone Jesus*  
*Mt 8.16-17; Lk 4.40-41*

<sup>32</sup> Kahá'atine onómekeovo káxe yanekôyo, omókononehiko xoko Jesus heú koêti neko ka'arínetai, koánehikomaka ne xâne úroevo ndémoniu.

<sup>33</sup> Ho'uxo-ho'uxó koénehiko heú koêti neko xâne íhaenehiko neko pitivóko páhapeteake óvoheixoku Jesus.

<sup>34</sup> Koati ênoti ka'arínetai koítovone Jesus. Yoko ako tôpi kó'iyevovoku arínehiko. Kópuhikopamaka Jesus ne ndémoniu xoko xâne úroevo. Ákomaka síka Jesus ne ndémoniuhiko koyúhoyea vo'oku éxeahiko itukóvotiye ne Jesus.

*Kali ahíkuxovo Jesus itúko orásaum*  
*Lk 4.42-44*

<sup>35</sup> Yanekôyoke hahá'itiko, exépukone ne Jesus ina pího ákoyeakuke apêti. Ôvane itúko orásaum.

<sup>36</sup> Kene Simaum Pêturu yoko ha'ínehiko, ako tôpi yónoku oposí'ixopotihiko Jesus.

<sup>37</sup> Inixóponoane, ina etó'okoa enó'iyea xâne oposíkoati.

<sup>38</sup> Yane hara kixovokoxoa Jesus:

—Hingá, piháne ûti po'íke ipuxóvokuti ákoti ahikâ ra vóvoheixoku maka ongóyuhoinoanemaka emo'u Itukó'oviti. Koáhatai énomone nzimíno —koéne.

<sup>39</sup> Yane úkeane ukopóno ya uhá koeti ípuxovoku xâne ya Ngalíleya koyuhoâti ya íhikaxovokuke hó'e jûdeuhiko ne inámati ihíkavoti íhikaxone, koánemaka kópuhikopea ndémoniu xoko xâne úroevo.

*Koitóva Jesus neko yúvone lépara*  
*Mt 8.1-4; Lk 5.12-16*

<sup>40</sup> Ina ahí'óko Jesus ne hóyeno yúvone koati váhere arínetai iháxonetai lépara. Ipuyuké koéne nonékuke Jesus koane kíxea:

—Yakahá'a, motóva keítivonu yara arínem —kíxoane.

<sup>41</sup> Noixoâne Jesus, yupíhova kóseanayea ina sipo'ókoa koane kíxea:

—Nghahá'a, itévone —kíxoane.



<sup>42</sup> Ehá'axo koyúhoa Jesus, má koépone neko aríne, unátipone.

<sup>43</sup> Ina pahukôa pihópea koane í'ixiko'o kíxoixea:

<sup>44</sup> —Hako keyuhó'inoa koêkuti xâne ra índukeinopi, itea ponó yákoé yéxokoponivoa ne sasedóti inuxínoti xâne hó'eke. Yamína iké'iparaxoke Itukó'oviti kuteâti páhoenoví yútoe Muíse, yéxokovoje itúkeovo yunátipotine —kíxoane.

<sup>45</sup> Itea koeku pihópea neko hóyeno koane koyúhoepa ne kixókonoku xapa xâne. Koati yupihóvoti kotóhineyêa neko koekúti. Énomone ákoino omótova símea ne Jesus ya koêkuti pitivóko mani yónoku, vo'oku mani yupíheovo êno xâne ho'uxínovati. Hukínóvoti itúkeovo mêm ákoti apêti óvoheixo itea kóyeane ákoyea yumáxapu xâne pihinoâti ukeâti pitivóko yoko ipuxóvokutihiko ákoti ahiká.

## 2

*Koitóva Jesus ne isayú'ixovoti ákoti ehevákapa mûyo ya Kafanâum*

*Mt 9.1-8; Lk 5.17-26*

<sup>1</sup> Kali ye'á koe káxe ikénepo, ina aukópovo ne Jesus ya Kafanâum. Ákomaka oríko eyékoxeokono seópeane óvokuke.

<sup>2</sup> Yupihovó koéponemaka êno xâne simoâti. Simóya meúkeke xe'ókuke páhapetea neko óvoku, ákone okokútiya vo'ókuke neko êno xâne, koane koyúhoinoa Jesus emo'u Itukó'oviti.

<sup>3</sup> Ápehikomaka xâne ominoâti hóyeno isayú'ixovoti ákoti ehevákapa mûyo. Yoko koaturu kôe neko hóyeno koinoâti.

<sup>4</sup> Ako omótova ahí'okoponeovohiko Jesus vo'ókuke neko êno xâne. Yane kohínokoahiko ne ramápu'i pèti koati oukeke ne ókoheixoku Jesus. Énomone évekoahiko neko isayú'ixovoti, íxané kixínoa pouke.

<sup>5</sup> Noixoâne Jesus itúkeovohiko koati kuvovâti, ina kixôa neko isayú'ixovoti:

—Nje'exá, itúyoponehiko pehúnevo —kíxoane.

<sup>6</sup> Yoko ápe éskiribahiko, enepone ihákaxoti yútoe Muíse vataká koyètiya. Hara koe isóneunoa kamôa:

<sup>7</sup> “Na koeti kó'inoneye yuhó'inoa ne hóyeno? Koati itúkuvoti Itukó'oviti vo'oku ako kotuyôpoti pahunévoti ákoti itukapu Itukó'oviti, poéhane motovâ kíxeaneye xâne” koene isóneuhiko.

<sup>8</sup> Exó kíxéane Jesus isóneuhiko ina kixovókoaxoa:

—Na koeti kó'inoneye iséneú?

<sup>9</sup> Kutí itukóvovo ákoti hé'onoke'e ngíxea ra isayú'ixovoti: “Itúyopone pehúnevo?” áko'o “Yexépukapa, viyapa peúke, yenápa” ngíxea.

<sup>10</sup> Itea kó'oyene enjókopitinoe ápeyêa njunáko yáye yara poké'e ngotúyoepa pahunévoti, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne.

Ina kixôa Jesus ne isayú'ixovoti ákoti ehevákapa mûyo:

<sup>11</sup> —Mbahúkopi yexépukopi, viyápa ne peúke, pihépane yóvokuke —kíxoane.

<sup>12</sup> Yane xépu koépone neko hóyeno ákoti ehevákapa mûyo. Omoo kixópone pouke nonékuke neko uhá koeti xâne. Úkeane pihôpo. Êno xâne iyupáxovati koane iháyu'ikea Itukó'oviti vo'ókuke. Hara koéhiko:

—Ako noíxeaku úti kuteâti —koéhiko.

*Iná ihaxíkoa Jesus ne Lévi*

*Mt 9.9-13; Lk 5.27-32*

<sup>13</sup> Yane aúkopovonemaka ne Jesus xe'ókuke ne Mar-na Ngalíleya, koane êno xâne pihinoâti. Íhikaxoamaka Jesus uhá koêti neko xâne.

<sup>14</sup> Koeku yónea ne Jesus, noíxone Lévi, xé'a Áfeu, enepone koperáxinoti nâti, vaata koyêti xoko kóperaxoku, ina kixôa Jesus:

—Kiná'aka ingéneke —kíxoane.

Yane xepú koéne ne Lévi, pihóne hókea Jesus.

<sup>15</sup> Ikénepoke, ixómoti níko ne Jesus yoko íhikauhiko óvokuke Lévi. Yoko êno po'ínuhiko koperáxinoti nâti kaha'íneati, enepone yómoti ánu'ukea kóperau, koane enómaka po'ínuhiko xâne pahukóvoti. Koáhati ênoti xâne kuteâti nekôyohiko hokó'ixoti Jesus.

<sup>16</sup> Enepohikone éskiriba hokoâti ne isóneu farízeu, noíxónehiko Jesus ínikea neko xanéhiko pahukóvoti koáne ne koperáxinotihiko nâti, hara kixo íhikauhiko Jesus:

—Na koeti ínikinoa íhíxaxopiti ne váhere xâne, enepone koperáxinoti nâti koáne ne po'ínuhiko xâne pahukóvoti?

<sup>17</sup> Kameáne Jesus neko yúho, hara kíxovokoxoa:

—Enepohikone ákoti yuvâti, ako okónoko ipixáxoati. Poéhane ka'aríneti konokôa. Haina nzimínoti xâne ponóvoti kixoku itúkeovo, itea nzimínoti xâne pahukóvoti —kíxovokoxoane.

*Koyuhôa Jesus nókone kó'iyea ne xâne enepo jejuá kôe*

*Mt 9.14-17; Lk 5.33-39*

<sup>18</sup> Po'íke káxe jejuá kôe ne íhikauhiko Xuaum Mbátita, yuixóvoti ikóseanaxeovo Itukó'oviti. Kúteanemaka kixoku itúkeovo farízeuhiko, enepone yuixóvoti hókea yútoe Muise. Yane ápe xâne kixopónoti Jesus:

—Jejuá kôe ne íhikauhiko Xuaum Mbátita koáne ne íhikau farízeu. Kene ne íhikeuhiko, na koeti ákoino jejuá ákoe?

<sup>19</sup> Ina yumopâ Jesus:

—Yusíkoikopo jejuá kó'iyea ne hupiúti áyuike kasâtuxoti koêkuiko ápeyea ne koyénoti xapákuke? Ako kalíhuina kó'iyeaneye.

<sup>20</sup> Itea simóvotimo káxe veyópeokonokumo ne koyénoti xapákuke. Yane ínamo jejuá akôe yaneko káxe —kíxovokoxoane Jesus kixopóvoti yane éxetina.

<sup>21</sup> Ina kixovókokoxopamaka Jesus:

—Ako veyoti inámati ipovóti itukoâti ihápa'akope yékoteno ipovóti, vo'oku mani kókóponoati ívarereoku ne yékoteno ipovóti —kíxovokoxoanemaka, íhókoati inámati ipovóti ne íhíkavoti íhikaxone ákoti akutêa ne kúxoti hó'e xâne.

<sup>22</sup> Ina koe'íkomaka:

—Ákomaka yusíka unákeovo inámati víyum ya yékoteno íhaku, itukéti ya vakamóto, mará'ínamo ívarerea ne yékoteno íhaku enepo íhiyáka ne inámati víyum. Yane mani evókovoti ne víyum koánemaka ne íhaku. Itea konókoti ímeokono inámatike íhaku ne inámati víyum. Yane ako évakapu ne íhaku koáne ne ovâti —kíxovokoxoane, itúkoti po'í íhokoake ne íhíkavoti íhikaxone.

*Jesus exêa koêku ne sâputu, káxe koati sasá'itino júdeuhiko*

*Mt 12.1-8; Lk 6.1-5*

<sup>23</sup> Vekoâti evo Jesus ne kali xêne vekoti kaváne ya xapa itóvope ha'i nonéti. Yoko sâputu nekôyo, káxe sasá'itino júdeuhiko. Koeku vékeahiko koane véyea ne ha'i nonéti.

<sup>24</sup> Ina kixoáhiko farízeu ne Jesus:

—Yokómoma kixóvoku ne íhikeu itúkoti ákoti parexá'vea hó'e úti vitúkea ya sâputu.

<sup>25</sup> Ina yumopâ Jesus:

—Ákoikopo yíhoikiku ya emó'uke Itukó'oviti koeku ítuke ne Ndávi yaneko epékoa hímakati mekúke yoko ha'ínehiko akô'o véyeakuhiko níka?

<sup>26</sup> Ūrukova Ndávi neko óvoku Itukó'oviti ya kaxénake Abiáta, enepone koati payásoti ya uhá koeti sasedóti inuxínoti xâne hó'eke yanekôyo, ina níkôa neko pâum ikó'iparaxokonoke Itukó'oviti, upánini ako paréxa yútoe Muíse níkeokono. Poéhane sasedótihiko motovâ níkea. Yoko poréxoamaka Ndávi ne ha'ínehiko.

<sup>27</sup> Ina koe'íkomaka Jesus:

—Itúkinoake Itukó'oviti ne sâputu, haina itúkoti téyone xâne, itea kaha'aínoati ne xâne unako koeku motovâti ómomikea.

<sup>28</sup> Koeku kó'iyeaneye, koati úndi exêa koêku ne sâputu, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne.

### 3

#### *Koitóva Jesus ne hóyeno timovó'uti*

##### *Mt 12.9-14; Lk 6.6-11*

<sup>1</sup> Ina urúkopovamaka Jesus ne sinâgoga, enepone íhikaxovoku hó'e jûdeuhiko. Yoko ápe hóyenoya timovó'uti.

<sup>2</sup> Ápehikomaka ixómoti ivokó'oko Jesus koíteovamo neko hóyeno, vo'oku ítúkeovo sâputu yanekôyo. Koati oposi'ixoatihiko évekinooku yuhóhiko ítúkeovo pahukóvoti ne Jesus enepo kaitápa ya sâputu.

<sup>3</sup> Yane hara kíxoa Jesus ne hóyeno timovó'uti:

—Yókone yâkeneye —kíxoane.

<sup>4</sup> Ina kixovókokoxopamaka Jesus neko xanéhiko:

—Kutí'ikopo pahúkinovi Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse vitúkea ya sâputu? vitúkea únati? áko'o vitúkea váhere, koíteovo uti ka'aríneta? áko'o síkó kíxea úti ívókeovo —kíxovokoxoane.

Itea ako ápahuina yumopâti.

<sup>5</sup> Ina komomókexoa Jesus xaneâti ímaikinova, koane kotíveyea isóneuke vo'oku tiú'ikohiko omíxone. Ina kixôa neko hóyeno:

—Kepáya'akapa ne veô'u —kíxoane.

Koane kapáya'akopane, yane unátipone.

<sup>6</sup> Úkeane pihohíko neko farízeu xoko xanénahiko Êrodi, enepone náti. Ho'úxovohiko opósikea kixókumo koépeka Jesus.

#### *Koitóva Jesus ne po'ínuhiko ka'aríneta*

<sup>7</sup> Úkeane pihôpo ne Jesus yoko íhikauhiko xe'ókuke neko Mar-na Ngalíleya. Kali êno xâne íhae Ngalíleya hokopâti. Koane ápemaka íhae Njúdeya,

<sup>8</sup> koane íhae Njeruzálem, yoko íhae Idúmeya noixóponoati, koánemaka íhae poixô'oke húveona Njórdaum, yoko íhaehikomaka pok'é xe'o pítivokona Tíru yoko Sídom. Koati ênoti xâne pihinoâti, vo'oku eyékoxeahiko koêku ne hána'iti iyupánevoti ítuke.

<sup>9</sup> Ina kixôa Jesus ne íhikauhiko kónokea usó kíxoixinoa kali vatéke okonókovo, puvâti Jesus yupíhevo hitíti kíxeokono vo'ókuke neko êno xâne hokó'ixoati.

<sup>10</sup> Koáhatai yupihóvoti êno xâne koítovone Jesus, amátitikinokokoke uhá koêti neko êno ka'aríneta kaha'âti sipókoponea.

11 Koánehikomaka ne xanéhiko ũroevo ndémoniu, noíxo Jesus, ipúyukexeamaka nonékuke koane kóhonokea emó'u kó'iyeahiko:

—Koati iti Xe'exa Itukó'oviti —koéhiko.

12 Itea koati í'ixiko'o kixoíxoati Jesus ákoyea okóyuhoa xapa xâne itúkeovo Xe'exa Itukó'oviti.

*Noivókoxo íhikauhiko ne Jesus*

*Mt 10.1-4; Lk 6.12-16*

13 Ina pího ne Jesus oúkeke kali mopôî koane iháxihikoa neko koati áha itúkea íhikau. Yane pihónehiko ne iháxiu xokóyoke.

14 Ndusé kôe neko hóyeno, noivokoe xáneheixea koane itúkeovo páhoxa xapa xâne koyúhoponea emó'u.

15 Yane pôrekexoanemaka xunakóti kópuhikopea ndémoniu xoko xâne ũroevo.

16 Hará'ahiko íha neko nduse koeti noivokoe: Símaum, enepone íhaxonemaka Péturu;

17 koáne ne kopo'ínukokoti, Teáku yoko Xuáum, xé'a Nzebêdeu. Enepora pi'âti kopo'ínukokoti, Mboáneje íhaxea Jesus. Yoko “húketi ímainevo kuteâti koeku húkeko puxârara” koêti ne Mboáneje koêti.

18 Ina keno'ókoma: Ándere; Filípi; Mbatulúmeu; Máteu; Túme; Teáku, enepone xé'a Áfeu; Tádeu; koánemaka Símaum Nzelóti;

19 yoko Njuda Iskarióti, enepone itúkoheovoti koeku hókea Jesus kurikoâtimaka xoko xanéhiko puvâti.

*Koyuhókono itúkeovo íhakoe Mbezêbu ne Jesus*

*Mt 12.22-32; Lk 11.14-23; 12.10*

20 Ina pihôpo ne Jesus óvokuke, itea kóyeane ho'úxopeovomaka êno xâne xokóyoke. Muhíkova níkea, ákone omótova vo'ókuke neko êno xâne xokóyoke.

21 Eyekóxoane iyénoxapa Jesus kó'iyeaneye, yane pihínoanehiko kaha'âti omópea, vo'oku koyúhoyeokono itúkeovo pepokéxovotine.

22 Yoko ápemaka éskiribahiko, enepone íhikaxoti yútoe Muíse ukeâti Njeruzálem. Hara koémaka vo'ókuke:

—Eneporâ'a, koati urúkovatine Mbezêbu, enepone pahúkoti uhá koeti ndémoniu. Énomone porexôa xunáko kópuhikopea ndémoniu urúkovoti xoko xâne —koénehiko.

23 Yane ina ihaxíkoa Jesus ne xanéhiko ahí'okeovaxo, yane itúkinoxa xêti apêti íhokoake ne áha íhikaxea. Hara kíxovokoxoa:

—Yusikoikopo itúkeovo Satánae kopúhikopovo xoko xâne ũroevo?

24 Itukovo apêti natixókuti óvoku xâne ixómoti okopókoko, uké'etinemo.

25 Koane itukóvomaka apêti ko'óvokuti ya póhutike ovokúti ixómoti okopókoko, uké'etinemo itúkeovo póhutine óvohikoku.

26 Eneponimaka itukapu Satánae okopópovo, koáne eneponi akapákakamaka ne ovóxehiko, mani uke'éxopokokotihiko.

27 Maní'ikopo motovâti ápeyeya urúkeovati óvokuke koati xúnati hóyeno, koane omópea ítukevo ákoti ika'áka inúxotike? Konokoâti iká'akea inúxotike, ínamo itá omópea uhá koeti apeínoati óvokuke —kíxovokoxoane Jesus, ihókoati xúnati hóyeno ne Satánae, koane ihókopovoti itúkeovo xunané'e ya Satánae.

28 Ina kixovókoxopamaka Jesus:

—Koati emo'úti ra yunzó'inopinoo: Motóva itúyoepa ne heú koeti kó'iyevokuváhere ítuke ne xanéhiko yara kúveu mêum, muhíkovamo ne koémoke'eyeahiko Itukó'oviti.

<sup>29</sup> Itea enepone koyúhóti itúkeovo ítuke Satánae ne ítuke Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, ákonemo itúyopeaku ne pahúnevo. Apê pahunévoti kuteáti, xané kixopátimo xâne ivakápune —kíxovokoxoane.

<sup>30</sup> Kó'inokeneye yúho ne Jesus vo'oku koyúhoyeokono itúkeovo úrovo ndémoniu.

*Simôa iyénoxapa ne Jesus xoko óvoheixoku*

*Mt 12.46-50; Lk 8.19-21; Êb 2.11*

<sup>31</sup> Énomone yanê'e, símoane êno ne Jesus yoko ámeno. Meúkeke óvoheixohiko. Yane ápe páhoe ihaxíkoponoti Jesus.

<sup>32</sup> Yoko koati êno xâne vataká koyêti yakuku-yakukú kixoti Jesus. Ina kixokóno ne Jesus:

—Anêko mémaina yoko pe'ínuhiko meúkeke oposíkoponopiti.

<sup>33</sup> Ina kôe ne Jesus:

—Enepone ênom yoko mbo'ínuhiko, harâ'ahiko —koéne.

<sup>34</sup> Yane ina komomâ Jesus ne êno xâne ivatâhikoti yakuku-yakukú kixoâti, ina kôe:

—Enephikorâ'a, énomonemaka indúko ênom yoko mbo'ínuhiko.

<sup>35</sup> Vo'oku koêkuti xâne ítúkoti ahá'inoa Itukó'oviti, énomonemaka indúko koati mbo'ínu, mongéxa yoko ênom —koéne ne Jesus.

## 4

*Éxetina Jesus apêti íhokoake koeku xâne nôti*

*Mt 13.1-9; Lk 8.4-8*

<sup>1</sup> Káyukopovomaka Jesus íhikaxea xe'ókuke Mar-na Ngalíleya. Yupihovó koéne êno xâne pihinoâti. Vo'ókuke neko êno xâne, úrukovo kúveuke vatéke ne Jesus ina ivatáko. Koane kali ahíkuxovo yâtike oévoke úne. Kene ne xanéhiko, óvane yane poké'e xe'ókuke úne.

<sup>2</sup> Yane êno íhíkavoti íhikaxone Jesus ya xêti apêti íhokoake ne áha íhikaxea. Hara kíxovokoxoa:

<sup>3</sup> —Yakámokenonoe. Ápe hóyeno nopónoti ake nonéti.

<sup>4</sup> Koeku kásahikea, ápe irihíkovoti xe'ókuke xêne. Yane kenó'okone hó'openo ôti nikohíkopati.

<sup>5</sup> Kene po'ínuhiko, írihíkovo xapákuke mopôti xoko ákoyeaku axú'ina móte. Koati ákotihiko oríko íhonoepa, vo'oku ákoyea axú'ina móte xoko iríkovoku.

<sup>6</sup> Itea ákomaka oríkoa oró'okea káxe vo'oku ákoyea yónoku poéheve. Yane movohí koéne.

<sup>7</sup> —Koane ápemaka irihíkovoti xapa tôpe. Yane inuxó koéne payákeyea ne xuve tôpe. Ákone oxéne payákeyea ne nonéti, vo'oku huruvokó kó'iyea tôpe. Yane ako há'i pôreupo vo'ókuke.

<sup>8</sup> —Ina apémaka irihíkovoti únatike poké'e. Koati únati íhonoepa nê'e. Payakéne, yupihovó koe êno há'i pôreupo. Ápe porexópoti tirinta koeti há'i ya póhuti áke úkeaku. Ina apémaka porexópoti sesenta koêti yoko póhuti séndu ya póhuti úkeaku —koéne íhikaxea.

<sup>9</sup> Ina koe'íkomaka:

—Koêkuti kamoâti ra yúnzo, ivávaka —kíxovokoxoane.

*Kouhápu'ikopa Jesus koêku ne éxetina*

*Mt 13.10-23; Lk 8.9-15*

<sup>10</sup> Pihopónehiko neko êno xâne, ápe po'ínuhiko xâne irikóvoti anavókokopovati neko nduse koeti íhikau Jesus. Yane épemo'íkopohiko Jesus koêku ne éxetinameku apêti íhokovoke.

<sup>11</sup> Ina kixovókokoa Jesus:

—Koati itínoe porexókono éxea koêku ne natíxea Itukó'oviti xapa xâne ákoti po'í exoáti koêku neko koekútihiko. Itea xapákuke ra xâne ákoti itukapu xanéna, konókoti ítúkeovo exetinati apêti íhokovoke veínoam ínzikaxeahiko.

<sup>12</sup> Yane upánini noíxoahiko, itea kutí koe ákoti inixâ. Koane upánini kámoa, itea ákomo éxina isóneu koêku. Yane ákomo aúkapapu njokóyoke, koane ákomo ngatúyapea pahúnevo —kíxovokoxoane.

<sup>13</sup> Yane hara koé'íkomaka:

—Enepo hákotinoe yexôa kixó'ekone ra énjatina kó'oyene, ná'íkopomo kíxeye yéxi ra po'ínuhiko?

<sup>14</sup> —Enepone hóyeno nôti, kixó'êkoti xâne koyúhote emo'u Itukó'oviti.

<sup>15</sup> Yoko enepone ake nonéti irihíkovoti xe'ókuke xêne, kixó'êkoti xâne kamokénoati ne emo'u Itukó'oviti, ina keno'óko Satánae veyopeâti isóneuke ne kámone.

<sup>16</sup> Kúteanemaka koêku ne irihíkovoti xapákuke mopôti xoko ákoyeaku axú'ina móte. Énomone ne xâne ákoti ika'ákarixapu namúkea ne emo'u Itukó'oviti koeku kámea, xanéâtimaka hána'iti elókeko okóvo

<sup>17</sup> itea ako áxu'ikene, itávokeane. Koati kutí koeti nonéti ákoti po'éheve, vo'oku enepo simôa kotíveti koekúti, itukovo apêti ikoítponoati kotíveti vo'oku kutípea ne emo'u Itukó'oviti, yane itavókeatine.

<sup>18</sup> Kene ne po'ínuhiko ake nonéti irihíkovoti xapa tôpe, énomone kuteâti ne xâne kamoâti ne emo'u Itukó'oviti,

<sup>19</sup> itea pepoké kixoti isóneu vo'oku nókone yara kúveu mêum, koane iyókovoti enó'yiea apeínoati, koane iyókovoti po'ínuhiko koekúti, yane ákone ukápana ítukeke Itukó'oviti, koane ákomaka únati ítukeino Itukó'oviti.

<sup>20</sup> Kene ne irihíkovoti únatike poké'e, énomone kuteâti ne xâne kamoâti ne emo'u Itukó'oviti koane namukoâti. Yane koati apêti únati ítukeino Itukó'oviti, kuteâti koêku ne ake nonéti porexópoti tirinta koeti há'i ya póhuti úkeaku áke, itukovo sésenta koêti, áko'io itukovo póhuti séndu ya póhuti úkeaku.

*Éxetina Jesus íhókovoti koeku uhapú'iti yúku*

*Mt 5.14; Lk 8.16-18*

<sup>21</sup> Hara kíxovokoxoamaka Jesus:

—Neíxonenoekopomea ihúxoti yúku xovopu'í kixoâti itukovo imoâti opékuke ípe? Ako kalíhuina, itea koati ihúxinokonoti ímeokono xoko koati ókoku ne yúku motovâti kouhapu'ikea.

<sup>22</sup> Koêkuti koekúti he'onóvoti, kóyeaemo kouhapu'ikeokono. Koêkuti he'onóvoti kó'oyene, exókonotimo káxehiko keno'ókoti.

<sup>23</sup> Koêkuti kamoâti ra yúnzo, ivávaka.

<sup>24</sup> Ina koe'íkomaka:

—Itíkina iséneu ne yúnzo kémone, vo'oku kuteâti kixeku itíkivo, énomonemo kíxékononeye, epó'oxo kuri'úxovotimo aukópinovopiti.

<sup>25</sup> Enepone apêti námoe yara yúnzo, kuri'úxovotineoxomo námoe. Kene ne ákoti koati ivávakea, muhíkova ne kali éxoneya, uke'épotinemo —kíxovokoxoane.

*Éxetina Jesus íhókovoti koeku ake nonéti*

<sup>26</sup> Ina kixovókokopamaka Jesus:

—Hara koéneye natíxea ne Itukó'oviti xapa xâne, kuteâti koeku hóyeno nôti ake nonéti ya isáneke.

<sup>27</sup> Itukovo yóti, imókoti ne hóyeno. Yúponiyeane, xepúkotine. Koatine kóye. Yoko anéko íhonopea koane payákeyea ne nóne itea ako éxa neko hóyeno kixoku koeku íhonia koane payá'íyia.

<sup>28</sup> Koati pohúxovoti íhonopea ne ake nonéti. Inúxotike íhonopo, ina keno'óko há'i. Yane ínamaka itôvo ne há'i.

<sup>29</sup> Itovóne, tetukóvotine vo'oku símeovone kaxena veyóvope. Kúteanemakamo koêku ne natíxea Itukó'oviti xapa xâne.

*Éxetina Jesus koeku ukóponea ne ake nonéti koéhati mostarda*

*Mt 13.31-32; Lk 13.18-19*

<sup>30</sup> Ina kixovókokoxopaikomaka Jesus:

—Kutimea koéneye natíxea ne Itukó'oviti xapa xâne koeku ukóponea? Kutimea itukóvo exetínati motovâti ínzokea?

<sup>31</sup> Hara koéneye ake nonéti íháxoneti mostarda. Enepo nokóno, koati kalíhuti ya uhá koeti ake nonéti yara kúveu mêm,

<sup>32</sup> itea ike nó'íyekocono koane íhonopea, paya'íne, anu'ú kíxoahiko ne po'ínuhiko nonéti ya kavâne, koane kali hána'itinoe káva'o kutí'inoke motovâti ímea môko ne ôti hó'openo xapa káva'o opékuke epêvokopetina tûti —kíxovokoxoane.

*Koyúhoinoake Jesus ne xêti apêti kixó'ekone*

*Mt 13.34-35*

<sup>33</sup> Koati ênoti po'ínuhiko exetínati kuteâti râ'a, veínoake Jesus íhokea ne íhikauvoti íhikaxone. Kuteâti ítone éxea xanéhiko kamokénoati, ene íhikaxo.

<sup>34</sup> Poéhane exetínati apêti íhokovoke veínoa íhikaxea. Itea xapákuke neko nduse koeti íhikau, kouhapu'ikopinoa kixó'ekone ne éxetina enepo ainópovonehiko.

*Ixikôa Jesus neko xúnati ihunóvoti*

*Mt 8.23-27; Lk 8.22-25*

<sup>35</sup> Yaneko kiyoné'e káxe, hara kíxovokoxoa Jesus ne íhikau:

—Pihá'avo úti poixô'oke ra mar —koéne.

<sup>36</sup> Ina ikopóvahiko íhikau Jesus neko êno xâne, yane omó kixónehiko Jesus yane vatéke ivátaheixoku íhikaxea ákotine evesékapea ne vatéke. Yoko ápemaka po'ínuhiko xâne po'íkehiko vatéke hokoâti.

<sup>37</sup> Yane kenó'okone êno xúnati ihunóvoti koane ovóxokeovo ne úne, koane úrukeovamaka êno úne ne vatékena kutí'inoke mani yupurírihikovoti.

<sup>38</sup> Yoko imókoti ne Jesus terékuke neko vatéke ayátokoke. Ina koyúkoa íhikauhiko koane kíxea:

—Íhikaxotí, ako yónoku iséneu? Inípono kahá'ayeane yúpuririkeovo úti —kíxoanehiko.

<sup>39</sup> Iyukóvone ne Jesus, pahúkoa ókea ne ihunóvoti. Hara koéne:

—Akáne ra ihunóvoti. Hákone ovoxókovo ra úne —koéne.

Yane okóne ne ihunóvoti, huvemoo koépone ikéne.

<sup>40</sup> Ina kixovókokoxoa Jesus ne íhikau:

—Na koeti itíkinovone íreti? Na koeti ákoino kívápunu? —koéne.

<sup>41</sup> Yoko yupihovó koe píkeahiko ina kixokóko:

—Kutimea itukóvove ra hóyeno? Muhíkinova úne yoko ihunóvoti itúkea yúho.

## 5

*Koitóva Jesus neko hóyeno úroevo ndémoniu*

*Mt 8.28-33; Lk 8.26-34*

1 Taru'úxoane evo Jesus ne Mar-na Ngalíleya, símoane ne poké'exa xanéhiko koéhati njerázenu.

2 Ehá'axo evésekea vatéke ne Jesus, okótumonexoa hóyeno ukeâti pe'áxatike. Yoko úroevo ndémoniu nê'e.

3 Koati óvoheixokune neko hóyeno yane pe'áxatike. Akó'otine ika'ákopeti itoâti enepo ika'ákokono, muhíkova itukovo korénde iká'akeokono.

4 Yoko enóne ikáhevexeokono koane ikávo'uxeokono ya koati tiú'iti korénde, itea kóyeane kétokexea ne iká'akeokonoke. Ákone itoâti neko hóyeno.

5 Káxe, yóti véyo vá'uixea ya pe'áxatike, koane xapa kali mopôî, koánemaka óko'okopeovo ya mopôî.

6 Noixóne Jesus, ehákinovane. Yoko avo malíka Jesus. Tokopâne hóyeno, ipuyuké kó'iyeané nenékuke.

7 Ina kohonóko emó'u kó'iyea:

—Jesus, iti Xe'exa Itukó'oviti, iti xe'exa Koati Payásoti ya uhá koêti, na koeti yího'ixopoinonu? Émbemopi ya iháke Itukó'oviti ákoyea ipihepananu —kíxoane.

8 Yoko kó'inokeneye yúho, hara kixoátimeku Jesus:

—Iti ndemoniú, ipíhikapi ra hóyeno.

9 Ina kixopá'ikomaka Jesus:

—Kuti kéha?

—Ákoti Yumaxápu ngoéha vo'oku ákoyea yumáxapu úti —koéne yumópope.

10 Yane koâti ikoseánaxovoti Jesus ne ndémoniuhiko, epemoâti ákoyea kápuhikapa yaneko poké'e óvoheixoku.

11 Yoko ápe ênoti kûre ixómotihiko níko oukeke neko kali mopôî xêrerekuke ne óvoheixokuhiko.

12 Yane hara kixo Jesus neko ndémoniuhiko.

—Koati vepemópiti pehúkopivi xapákuke ne kûrehiko, maka vitúkapané vóvoheixoku —koénehiko.

13 Yane síkoane Jesus kuteâti épemoake. Ipuhíkopeane neko hóyeno, ponokó koépone xapákuke neko êno kûre. Yoko koati ákoti yumaxápu neko kûre kuteátimea pi'âti míli. Yane heú koéne éhahikeovo, koane ikoronó'ekeovo úneke ukeâti ouke mopôî. Heú koéne yúpuririhikeovo.

*Kahá'ainoa thae Njêraza pihópea ne Jesus*

*Mt 8.34; Lk 8.35-39*

14 Enepone koyonoâtihiho neko êno kûre, kohó'ikene koane koyúhopea koêku ne koekúti yane pitivóko, koane xapákuke neko kó'óvokuti yane méum vekópoku. Yane noixoponoa xanéhiko neko koekúti.

15 Simoné'ehiko xoko Jesus, noixoanehiko neko hóyeno ipúhikopeakumeku ndémoniu vatá koyépotine, kó'ipóvopotine, koane unatípotine isóneu. Yane pikóne ne xanéhiko.

16 Enepohikoneko noixoâti ne koekúti, koyúhopa ne noixone koêku ne hóyeno koane koêku ne êno kûre.

17 Yane koyúhoinoa xanéhiko ne Jesus kahá'ainoa ipúhikopea poké'exake.

18 Itea enepone hóyeno ipúhikopeaku neko ndémoniuhiko, noixóne Jesus úrukopeovo vatékenake, épemova xanépea.

19 Itea ako akáha'apoa Jesus. Pohu hara kíxo:



—Pihépavo yóvokuke xapa iyínoxapa. Yokóyuhopinoa uhá koêti ne kixópiku Itukó'oviti, koane koêku ne hána'iti seánakopi —kíxoane.

<sup>20</sup> Yane pihópone neko hóyeno. Koyúhopa uhá koeti koêku ne ítukeinoa Jesus yane úkeaku iháxoneti Yehí Koeti Pitivóko, koáne iyúpaxeova heú koeti xâne kamoâti.

*Épemone hóyeno koéhati Njaíru*

*Mt 9.18-19; Lk 8.40-42*

<sup>21</sup> Yane ivú'ixopomaka vatéke ne Jesus taru'úxopati neko mar. Seopóne poixô'oke, êno xâne pihinoâti.

<sup>22</sup> Yane apé koéne hóyeno simôti xoko Jesus koéhati Njaíru. Enepone hóyeno, teyonéti xapa po'íhiko teyonéti íhikaxovokuke hó'e jûdeuhiko. Ina ipuyúkexo nonékuke Jesus.

<sup>23</sup> Yoko koati koyó'iti ne hóyeno koeku kíxea:

—Kahá'atine ivókeovo inzíne. Yaxénapanu, ípihepaina veô'u tutúkuke maka aúnatipone. Yane ákomo ivákapu —kíxoane.

<sup>24</sup> Yane xanépoane Jesus ne Njaíru. Koati ênoti xâne ikéneke koane inúmeokokohiko.

*Koitóva Jesus ne ka'arínetai sêno*

*Mt 9.20-22; Lk 8.43-48*

<sup>25</sup> Yoko ápe sêno nduse koetíne xoénae ká'arine. Akó'oti áka evésekea aríne.

<sup>26</sup> Yoko enóne ixómoyea koítaponovo kotívetai xoko ipixáxoati. Uke'éxotinemaka apeínoati vo'ókuke itea akó'oti koitóvati. Tumúne yóno yupiheovo koéku.

<sup>27</sup> Eyekóxoane sêno ítuke ne Jesus, pihóne xapákuke neko êno xâne ikéneke Jesus. Koati akéneke Jesus véko sipóheoponeati ípovo.

<sup>28</sup> Vo'oku hara koeti isóne ne sêno: “Enepomomo pohu nzipáheyea ípovo, indóvotimo” koêti.

<sup>29</sup> Ehá'axo sipóheyea, etétukone aríne. Eópova ya muyókuke ítúkeovo koati iteôvatine ne aríne.

<sup>30</sup> Ehá'axo sipóheokono ípovo ne Jesus, eópamaka ipúhikea xunáko xokóyoke. Yane ná'akene koéne xaneâti noiheyea xapákuke neko êno xâne, ina kôe:

—Kuti sipohêa ra ímbovo?

<sup>31</sup> Ina yumopá íhikauhiko:

—Ákoikopo neíxa ra êno xâne isú'okovopiti koane inúmeopi yépemovikomaka sipo'ókopiti? —kíxoane.

<sup>32</sup> Itea kóyeane noiheyea Jesus híyeuke neko êno xâne kaha'âti éxea neko sipóheyeati ípovo.

<sup>33</sup> Yoko koati yupihóvoti honónokea mûyo neko sêno vo'ókuke neko yuho Jesus, koane hána'iti píkea eopâti ya xokóyoke unátipeane. Yane ina ipuyúkexo nonékuke Jesus, koyuhó'inoati uhá koêti neko koêku.

<sup>34</sup> Ina kixôa Jesus:

—Nje'exá, ítévone vo'oku kívivonu. Pihépane, aúhepepone iséne, ítivoane ne yaríne —kíxoane.

*Koéxepukopa Jesus ne ivokóvotine ihine Njaíru*

*Mt 9.23-26; Lk 8.49-56*

<sup>35</sup> Koeku yúho'ixeako Jesus neko sêno, simó koene xâne ukeâti óvokuke Njaíru, enepone inuxínoti ítukéti íhikaxovokuke hó'e jûdeuhiko. Hara kixóponoa:

—Ivókovone ihine íti. Hákone perexôa ítukéti ne íhikaxoti —kíxoane.

<sup>36</sup> Itea ako ítúkoake Jesus neko emo'úti. Hara kixo Njaíru:

—Hako píke. Pohu yakútíponu —kíxoane.

<sup>37</sup> Yane ako akáha'a Jesus ápeyea po'i pihôti ikéneke. Poéhane Pêturu yóko'o ne pi'áti kopo'ínukokoti Teáku yoko Xuâum, ene xâne.

<sup>38</sup> Simoné'e óvokuke Njairu, noíxoane Jesus ákoyea tôpi kixóvoku yaíkexea koane íyokexea neko xanéhikoya.

<sup>39</sup> Yane úrukovo ne Jesus koane kó'iyea:

—Na koeti ákoino tôpi kixévoku koane ínayeá íyeokexonoe? Haina ívokóvoti ra kalivôno, pohu imókoti —koéne.

<sup>40</sup> Yane koémoke'eyeahiko neko yûho. Ina pahukôa Jesus ípúhikoepa uhá koêti ne po'ínuhiko xâne. Poéhane há'a yoko êno ne kalivôno yóko'omaka neko mopo'áti íhikau xâne xoko imókoku ne kalivôno.

<sup>41</sup> Ina namukêa Jesus vô'u ne kalivôno koane kíxea ya emó'uke:

—“Talítá kumi.” (Yoko “Tenó, mbahúkopi yexépukopi” koêti ne emo'úti.)

<sup>42</sup> Ehá'axo koyúhoa Jesus, exépukopone ne seno kalivôno koane yonópone. Yoko nduse koetíne xoénaena. Koati êno hána'iti iyúpaxeova heú koeti xâne.

<sup>43</sup> Yane koati í'ixiko'o kixoíxoati Jesus neko xâne ákoyea okóyuhua neko koekúti.

Inamaka pahukôa Jesus poréxopeokono níka neko seno kalivôno.

## 6

### *Koyúho ne Jesus Nazâreke*

*Mt 13.53-58; Lk 4.16-30*

<sup>1</sup> Ipuhikopeane Jesus neko pitivóko, pihópone Nazâre, pítivokonake. Xanépoamaka neko íhikauhiko.

<sup>2</sup> Simovóné sâputu, turíxovone íhikaxea ne Jesus ya íhikaxovoku hó'e jûdeuhiko. Êno xâne kamokénoati koane iyúpaxeovahiko. Hara koéhiko vo'ókuke:

—Námea úkea ne íhíkavoti íhikaxone koáne ne exóneti éxone? Námaka kixoátiye éxea ítúkea ne iyupánevoti ítúke?

<sup>3</sup> Hainá'ikopo ne karapínteru, enepone xé'a Mâriya râ'a? Hainá'ikopo po'ínu Teáku, Yûse, Njûda yoko Símaum? Koáne ne mokéxahiko, hainá'ikopomaka yâye xapákuke úti óvo? —koéhiko.

Koane yupíheovohiko poé'ainoa isóneu.

<sup>4</sup> Ina kixovókoxoa Jesus:

—Koati teyonéti ne xâne koyúhoti emo'u Itukó'oviti. Poéhane poké'exake, ya xapákuke iyénoxapa yoko óvokuke ako teyoáti —kíxovokoxoane.

<sup>5</sup> Yoko ako omótova ítúkea iyupánevoti ne Jesus ya xapákuke vo'oku isóneunoahiko, ákoti itukapu koíteovo ákoti axu'ína ka'aríneti enepo ípího vô'u tutíkuke.

<sup>6</sup> Iyúpaxova Jesus tiú'iko omíxone neko xanéhiko vo'oku ákoyea akútípoa. Itea kóyeane ukóponea ne Jesus po'íke kálihunoe pitivóko xêrenekuke Nazâre íhikaxea po'ínuhiko xâne.

### *Ítukevohiko ne nduse koeti íhikau Jesus*

*Mt 10.5-15; Lk 9.1-6*

<sup>7</sup> Yane íháxihikoa Jesus neko nduse koeti íhikau, ina pahukôa xapa xâne pi'á pi'a koêti. Poréxoahikomaka xunakóti kópuhikoepa ndémoniu xoko xâne úroevo.

<sup>8</sup> Yoko ako síka Jesus ápeyeahiko ómone koeku píhea. Poéhane puló'ina ómo. Kene kuteáti imóvo, íhaku ípovo, koánemaka ítúketi, ako síka ómea.

<sup>9</sup> Pahúkoamaka ítúkea perékatanana itea ako síka ómea esá'ikovoepa.

<sup>10</sup> Ina kixovókoxoa Jesus:

—Enepo áva ko'óvokuti porexópiti yóki óvokuke, yâvaneya imókonemo ipihíkapi ne pitivóko.

<sup>11</sup> Itea enepo áva símeku ákoti akahá'api, ákotimaka akahá'a kámokenoyeopi, ipihíkapihiko, ikétatahevexapapu kirikópiti ipú'ine poké'e ukeâti xoko piríkatana, yexókoatihiko ákoyeane omótokea íkameokono emo'u Itukó'oviti —kíxovokoxoane.

<sup>12</sup> Úkeane pihohíko ne ihikau Jesus koyúhoponea xapa xâne kónokea ikótivexea isóneuke ne pahúnevo koane kuríkopea.

<sup>13</sup> Kópuhikopomaka ndémoniu urúkovoti xoko xâne. Enómaka ka'aríneti ípihinoke óliu tutúkuke koane koíteovahiko.

*Kixoku ivókeovo neko Xuaum Mbátita*

*Mt 14.1-12; Lk 9.7-9*

<sup>14</sup> Yane eyékoxoane Êrodi, enepone nâti, koeku ítuke ne Jesus vo'oku ákoyeane malíka yónoku ne eyekoúti vo'ókuke. Yoko hara koeti yúho po'ínuhiko xâne vo'ókuke:

—Exépukopone ne Xuaum Mbátita ukópea xapa ivokóvoti. Énomone ápeino xunáko nê'e itúkea ne iyupánevoti ítuke —koénehiko.

<sup>15</sup> Kene po'ínuhiko, haramaka kôe:

—Koati porofeta Íliya nê'e, iyukópovotine.

Ina keno'óko po'ínuhiko koêti:

—Koati porófeta nê'e kuteâti koêku neko koyúhotihiko emo'u Itukó'oviti mekúke —koénehiko.

<sup>16</sup> Itea kamoáne Êrodi, hara kôe:

—Koati Xuaum Mbátita ne exepúkopone ukópea xapa ivokóvoti, enepone mbáhoe tetúnoyeovo —koéne.

<sup>17</sup> Kó'inokeneye isóneu, koati énomone pahukôa namukóponoati ne Xuâum yanekôyoke koane kurikoâti ika'ákovokutike, vo'oku saya'íkoati Xuâum yaneko hu'úxo yeno Filípi, énomea Êrodi iháxoneti Erôdiya. Yoko koati kopo'ínukokoti ne Êrodi yoko Filípi.

<sup>18</sup> Vo'oku hara kíxo Xuâum yanekôyoke: “Yane Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse, ako omótova kéyenopi yeno pe'ínu” kíxoâti.

<sup>19</sup> Koati yupihóvoti ítúkeovo puvone Erôdiya ne Xuaum Mbátita vo'ókuke, koane kahá'ayea Erôdiya koépekea itea akó'oti itâ.

<sup>20</sup> Vo'oku koati teyoâti Êrodi ne Xuâum. Éxo ítúkeovo koati ponóvoti hóyeno koane sasá'iti, ákoinoke síka koépekeokono. Epó'oxo enepo kamokénoa Êrodi koyúho ne Xuâum, ako exa maní áha ítúkea itea usó kóye kámokenoyea.

<sup>21</sup> Po'íke káxe ínixoa Erôdiya unátiyeaku ítúkea ne yúmo'ixovone. Koati ikoyuíxoti ipúhikope ne Êrodi, kutí'inoke ítúkoti êno níkokónoti. Énomonemaka hupíxinoa ne payásotihiko hóyeno pahúkoti natíxokuke, yoko tuti húndaruhiko, yoko po'ínuhiko tutíye ya Ngalíleya.

<sup>22</sup> Yane úrukovone ihíne ne Erôdiya hiyokéxoti nonékukehiko. Yupihovó koe ínixea úhe'ekea Êrodi yóko'ohiko neko húpiu. Yane hara kíxo nâti ne ihínexaka: —Yépemanu koêkuti yâha kó'oyene vo'oku mborexópeatimo —kíxoane.

<sup>23</sup> Koyúhoamaka iháke Itukó'oviti exókoati ítúkeovo koati kaná'uti ne yúho. Hara kíxo:

—Muhíkovamo itapána meyá koeti apeínonuti yara nandíxoku, kóyeane mo mboréxeopea ne yépeponuke —kíxoane.

24 Úkeane pího ne ârunoe xoko êno. Hara kixóponoa:

—Kutimea émbemapana?

Ina kixôa êno:

—Yépema tuti Xuuum Mbátita —kíxoane.

25 Ênomone yaneko ókoku ôra, kayú koépone éhakoapeovo xokóyoke ne nâti há'axaka, ina kixôa:

—Ngaha'âti ne tuti Xuuum Mbátita kó'oyenene utókuke —kíxoane.

26 Yupihovó koéne ikáxu'iyea okóvo ne nâti. Itea vo'oku koyúhoyeane poréxeamo koêkuti épemone, ihákeikomaka Itukó'oviti koyúhoyea, yoko vo'ókukehikomaka ne húpiu kamoâti, ene ákoino akáha'a káyukoapea neko yúho.

27 Yane ako iká'akarixapu, pahúkone koepékoati ne Xuâum. Pahúkoanemaka ómeokono xoko ihínexaka ne tuti Xuâum. Úkeane pího ne húndaru ika'ákovokutike. Yane tetúnoane,

28 ina omopêa tûti utókuke, ina porexóponoa neko ârunoe. Yane kuríkopoane xoko êno.

29 Ehá'axo eyékoaxa íhikauhiko Xuâum, pihóne veyóponea ne múyo ina ekoxóponoahiko.

*Kohiyákoa Jesus nika neko êno xâne*

*Mt 14.13-21; Lk 9.10-17; Xu 6.1-14*

30 Yaneko kayukópovohiko xoko Jesus neko páhoe koyúhoyea emó'u xapa xâne, heú kixópahiko koyúhopinoa koêku neko ítuke koánemaka kíxoaku íhikaxea.

31 Ina kixôa Jesus:

—Yókonenoe, vámamikapanavo xoko ákoyeaku xâne —kíxoane.

Yoko koati yupihóvati êno xâne xokóyoke. Koeku pihópea po'ínuhiko, koane símea po'ínuhiko. Koatine kóye. Muhíkova níkea ne evo Jesus, ako omótova vo'ókuke neko êno xâne.

32 Yane ivú'ixone vatéke ne evo Jesus yonoti xoko ákoyeaku xâne. Yoko aínovonehiko koeku píhea.

33 Itea êno xâne noiké'exopati pihoné'ehiko. Exó kíxoahiko ítúkeovo evo Jesus. Hukínóvoti éhahikeovohiko huse'ó kixoâti xê'o neko mar, ukeâti uhá koêti neko pitívókohiko. Yane inuxó koéne símohikea tumúneke símea evo Jesus.

34 Evesékeane vatéke ne Jesus, noíxoane neko êno xâne. Yane yupihovó koéne kóseanayea, vo'oku kutí kó'iyeahiko su'úso ákoti koyonoâti. Yane turíxovone íhikaxea. Ako tópi íhikaxoake.

35 Kiyoné'e káxe, ahí'okovone Jesus ne íhikauhiko. Hara kíxoá:

—Ako apêti yara vóvoheixoku epó'oxo kiyóne káxe.

36 Mani únati pehukápavo pihópea ra xanéhiko motovâti vanéxoapea kali nika yátikeneye, koêkuti vekópoku xapa ko'óvokuti koane xapa kali ipuxóvokuti —kíxoane.

37 Itea hara kíxovokoxoa Jesus:

—Ítínenoe parexá nika.

Ina kixôa íhikauhiko:

—Mani konókoti uti êno tiúketi, ovâti pi'âti séndu káxe ko'ítuke xâne, ínani omótova vanéxinoa uti pâum níkaxeake úti.

38 Ina kixovókokopamaka Jesus:

—Ná'ikopo yé'aye pâum yáyeke? Neíxapana —kíxoane.

Exoânehiko yé'akeye, ina etó'okopo Jesus ápeyea singu koeti pâum yoko pi'âti hõe.

39 Yane pahúkoane Jesus ho'uxó ho'uxo kó'iyea ivátahikea ne xanéhiko xapa uhé'ekoti kálíhunoe ngaráma.

40 Yane heú koéne ivátahikea ho'uxó ho'uxo koèti. Êno ho'úxovoku póhuti séndu, koane enómaka ho'úxovoku sinkoenta koèti.

41 Ina veyôa Jesus neko singu koeti pâum yóko'o ne pi'âti hêe, ina komômo vanúke ikoró'ixinovoti Itukó'oviti vo'ókuke ne nikokónoti. Yane ina hono'ékexoa ne pâum koane pôrekexea ne íhikauhiko. Koane íhikauhiko, pôrekexoamaka ne xanéhiko. Yane ínamaka hono'ékexoa Jesus ne pi'âti hêe xapákuke heú koeti xâne.

42 Uhá koéhiko níkea koane imátaxeovohiko.

43 Ina itixópa íhikauhiko Jesus neko itátanehiko pâum yoko hêe haxâti, kopúhikopoikomaka nduse koeti sésta.

44 Yoko singu koe mili hóyeno nikoâti neko pâum.

### *Koeku Jesus yóno inúkuke úne*

*Mt 14.22-33; Xu 6.15-21*

45 Koati ikénepoke nekôyo, pahúkopa Jesus ne íhikauhiko ivú'ixopea vatéke, koane inúxopinoa yonópotihiko Mbetásaida poixó'oke neko mar, koèkuiko pahúkopea Jesus pihópea neko êno xâne.

46 Pihopónehiko, ina pího ne Jesus ouke neko kali mopôí itukóponoti orásaum.

47 Yaneko yotixóne, kukúkeke mar óvoheixoiko ne vatéke ivú'e neko íhikauhiko. Kene Jesus, óvaikone póhuxeovo xoko óvoheixoku.

48 Noixoâne Jesus ne íhikauhiko kóxuna'ixeovo ívirikea vatékene, koane ákoyea píha tumúne vo'oku ihunóvoti, pihínoane. Yoko mâturukatane. Yonó koéne inúkuke úne ne Jesus kaha'âti anú'ukeahiko.

49 Noixoâne íhikauhiko neko yonoti inúkuke úne, íkutixanehiko ipíkoti. Yane yaíkexonehiko.

50 Koati konóko'iti noixoânehiko. Itea hara kíxovokoxoa Jesus:

—Aúhepeponene iséneu, undíneye, hákonoe píke —kíxovokoxoane.

51 Ina evesé'uxopa Jesus kúveuke ne vatékene, yane xanepoâtinehiko. Má koépone neko xúnati ihunóvoti. Yupíhova iyúpaxeova íhikauhiko.

52 Koáhati akó'otihiko imihé'akina isóneu ne po'i iyupánevoti ítuke Jesus kohiyákoa neko singu koeti pâum, vo'oku títi kóyeyeahiko omíxone.

### *Jesus ya Njenezâre*

*Mt 14.34-36*

53 Taru'úxoane neko mar, enepo simoné'ehiko poké'exa Njenezâre, ikâ'akoane ne vatéke xe'ókuke ne úne.

54 Koeku evésekeahiko, exó kixópononehiko Jesus ne xanéhiko.

55 Yane éhahikovo ya heú koeti ipuxóvokutihiko yaneko poké'e veyopónoati ne ka'aríneti, ixané kixoâti pouke ómeahiko xoko Jesus, koèkuti eyékoxeakuhiko óvea ne Jesus.

56 Koane koèkuti vékoku ne Jesus ya kálíhunoe ipuxóvokuti, koáne ya pitivókohiko, yoko xapa ko'óvokuti ya mêum, omínokono ka'aríneti ya none ovokúti, koane épemeokono Jesus yusíkea pohn sipohí kíxeokono heve ípovo. Yoko heú koeti sipóheati, unátipo.

## 7

### *Koyúhoa Jesus koèku ne hó'e júdeuhiko*

*Mt 15.1-9*

1 Ápe farízeu yoko éskiriba, enepohikone teyonéti hó'eke jûdeu ukeâti Njeruzálem pihôti xoko Jesus.

2 Yoko noíxoanehiko ápeyea íhikau Jesus nikôti ákoti haka kixoku kipóvo'uxeovo po'ínuhiko jûdeu, kuteâti íhikaxoake hó'e.

3 Vo'oku enepohikone farízeu yoko uhá koeti po'ínuhiko jûdeu, koati yuixóvoti íhikaxoake oxúnoekene, ákoinokehiko nîka ákotike kókoyuse íxa kipóvo'uxeovo inúxotike.

4 Koánemaka enepo ukopêa mérkaduke, ákomaka nîka ákotike itukâ ne nókone itúkea hó'eke motovâti kasása'ikopeovo. Êno po'ínuhiko koekúti kuteâti kókoyuse kîxea kipó'ikea énovope koane kóhokope éka yoko ihakúti ituke haváva, [muhíkova ipéna].

5 Yane hara épemo'iko Jesus ne evo farízeu yoko éskiriba:

—Na koeti ákoino itúka íhikeuhiko ne íhíkavoti kûreinovike voxúnoekene? Vo'oku níkó koéhiko ákoti hakâ ne kixoku kipóvo'uxeovo úti ya hó'e úti.

6 Ina yumopâ Jesus:

—Koati tokopóvoti neko yuho profeta Izâiya mekúke ve'ókukeno, itínoe ikútixapovoti sasá'iti ya po'ínuhiko xâne. Énomone neko yutoéti koéti:

“Enepora xanéhiko, pohu koyuhó kîxoa téyeonu, itea ako malíkanu isóneuhiko.

7 Koati hokohí kixónuti, íhíkaxotihiko íhíkavoti ainóvoti isoneú kixone xâne” kôe.

*Izâiya 29.13*

8 Ako itíkoake ne páhoenopi Itukó'oviti. Ainovó koe kixoku itúkeovo xâne yara kúveu mêm hekónoe —kíxoane.

9 Ina kixovókokopamaka Jesus neko evo farízeu yoko éskiriba:

—Koati yahúkotínoe ya kiríki ne íhíkavoti ukeâti xoko Itukó'oviti motovâti hekópi isoneú kixíneake ne íhíkavoti.

10 Vo'oku hara koéti yútoe Muíse, nókone xâne itúkea: “Tiyánoe yá'a yoko yêno” kôe. Ina koe'íkomaka: “Konókoti koépekeokono ne vahéréxoti yuhó'ino há'a itukovo êno” koémaka.

11 Itea hara koe íhikexínoe: Enepone tiúketi mani huvó'oxope há'a itukovo êno, motóva xâne koyúhoino há'a yoko êno itúkeovo Korôbaum, tiúketi poréxoke Itukó'oviti.

12 Yane ákoneikopo okónokoa kátarakea há'a, áko'o itukovo êno.

13 Yane ákonemaka itúkokonoke ne emo'u Itukó'oviti vo'oku isoneú kixíneake ne íhíkavoti, enepone íhikexoke xanéhiko. Enómaka po'ínuhiko koekúti ítikenoe kuteâti —kíxovokoxoane Jesus.

### *Úkeaku vahérévokoti*

#### *Mt 15.10-20*

14 Ina íhaxíhikopamaka Jesus neko êno xâne. Hara kíxovokoxoa:

—Yakámokenonu uhá ketínoe maka yéxanenoé iséneunoa ra yúnzo:

15 Ako ápahuina koekúti urúkovoti xoko xâne motovâti ikópiti'ikea, itea enepone koekúti ipuhíkeati xokóyoke hainápo, énomone ikópiti'ikoa.

16 [Koêkúti kamoâti ra yúnzo, ivávaka] —kíxovokoxoane.

17 Pihopeâne Jesus ne xanéhiko, úrukopovo ovokútike. Yane épemo'ikoane íhikauhiko koeku íhokoake ne yuhómeku.

18 Ina kixovókokoxa Jesus:

—Ákonekopomaka yéxa kixó'ekone? Ákoikopo yéxanoé ákoyea ápahuina koekúti urúkovoti xoko xâne motovâti ikópiti'ikea?

19 Vo'oku ako úrukapu isóneuke, itea okóvoike yónea ina ipuhíkopomaka —kíxovokoxoane.

Ya kuteâti koêku neko yuho Jesus, iyúseo isóneunoa ne uhá koeti kó'iyevoku nikokónoti motó'iyevoa níkeokono.

<sup>20</sup> Ina kixovókokoxapaikomaka:

—Itea enepone ukeâti xoko xâne hainápo, énomoneoxo ikopítí'ikoa.

<sup>21</sup> Vo'oku isóneuke xâne úkea ne váherehiko âha itúkea, kuteâti ikópiti'ikopeovo ya kapinehi kíxea xâne ákoti itukapu koati múxone yoko oméxea koane koépekea. Kúteanemaka ne aúpu'ikea yêno áko'o itukovo íma, kapíneti ákoti itukapu koati múxone.

<sup>22</sup> Ina keno'ókomaka ne ixómoyea ipúpakinoa isóneuh kahá'ayea írikuxea, koane kahá'ayea váherexea ítukeyeino po'i xâne, koane semékekexea. Kúteanemaka koêku ne ákoyea sayá'ikapeapa ne váhere úhepune múyo vo'oku kahá'ayea sêno, koánemaka ne poé'aino isóneuh po'ínuhiko xâne vo'oku íyokeova ítukeye, yoko ikópiti'ikea íha po'ínuhiko xâne, koane kapáyasokopeovo, yoko po'ínuhiko kixoku koésayu'ixea ítukeyeovo, kuteâti kixoku ítukeyeovo xâne ákoti isóneuh.

<sup>23</sup> Heú koêti ra váhere itukeôvoti, aínovo ukeâti isóneuke xâne, yoko énomoneoxo ikopítí'ikoa —kixovokoxoane.

### *Sêno ukeâti po'i poké'e*

*Mt 15.21-28*

<sup>24</sup> Ipuhíkopeane Jesus neko óvoheixoku, pihóne ya poké'e xe'ókuke ne pitivókohiko koéhati Tíru [yoko Sídom]. Simoáne, ápe ovokútiya úrukovoku. Ako akáha'a ápeyeya exoâti símea, itea ako oxéne ákoyea éxakana.

<sup>25</sup> Yoko ápe sêno apêti ihíne úroevo ndémoniu. Eyekóxoane sêno símeane Jesus, pihóne xokóyoke. Yane ipuyuké kó'iyeanononékuke.

<sup>26</sup> Yoko haina júdeu ne sêno, koati seno sirufínísea.

<sup>27</sup> Ina epêmo Jesus kópuhikopinoa ndémoniu urúkeovoti ihíne. Itea hara kíxoa Jesus:

—Konókoti imátaxeovo inúxotike xe'éxaxapa ne koati ko'óvokuti. Vo'oku ako yusíka véyeokono itátane pâum, nika xe'éxaxapa ne koati ko'óvokuti, ina parexákana ne kálíhunoe tamúku.

<sup>28</sup> Ina yumopá neko sêno:

—Kaná'uteoxo Unaém. Itea enepone kálíhunoe tamúku opékuke mêsa, níkoamaka ne íhone nika kalivónohiko.

<sup>29</sup> Ina kixopámaka Jesus:

—Vo'ókuke ra yiúho, ipuhíkopeane ndémoniu ne ihine íti. Motóvane pihépi yóvokuke —kíxoane.

<sup>30</sup> Yane pihópone neko sêno. Seopóne óvokuke, inú'ikopane ne ihíne tunukúxovoti ípeke. Yoko ipuhíkopeane ndémoniu.

### *Unatípo neko hóyeno mókere ákotimaka panâpu koyúhoyea*

<sup>31</sup> Yane ipuhíkopeane Jesus ne xe'o Tíru. Vekó koépo ya Sídom. Tarú'uxopamaka ne poké'e iháxoneti Yehí Koeti Pitivóko koeku yonópea ya Mar-na Ngálíleya.

<sup>32</sup> Yane ápe xâne omotíhiko hóyeno mókere ákotimaka panâpu koyúhoyea xoko Jesus. Épemoheko Jesus ípihea vó'u tutúkuke ne hóyeno.

<sup>33</sup> Yane ahikú kíxoa Jesus xoko ákoyeaku koati xâne, ina ipího vó'u kenókuke neko hóyeno. Yane kaláka'ikomaka vó'u ya hô'o ina ipíhoa nenékuke ne hóyeno,

<sup>34</sup> ínamaka komômo vanúke xaneâti ínyaya ómixekovo koane “Efáta” kíxea. (Yoko “imíhe'akapane” koêti neko emo'úti.)



<sup>35</sup> Énomone yanê'e, kamópone neko hóyeno. Ákone itopeâti nêne. Ponópovone koyúhoyea.

<sup>36</sup> Ina íxikó'okoa Jesus ne xanéhiko ákoyea okóyuhoa ne koekúti. Itea koeku í'ixiko'o kixoixea ákoyea okóyuhohiko, inamá'axone koyuhohiko.

<sup>37</sup> Enepohikone xâne eyekóxoati, yupíhova iyúpaxeova koane kó'iyeahiko:

—Imáko yupíhinovo unako ítuke! Ituko kamópea mókere, koane ítoa ponópea koyúhopea ne ákoti okoyúho —koénehiko.

## 8

*Pí'ape kohiyako nika êno xâne ne Jesus*

*Mt 15.32-39*

<sup>1</sup> Yaneke káxehiko ho'úxopinovomaka Jesus ne êne xâne. Yoko ako nikokónoti níkáhiko. Yane ina ihaxíhikoa Jesus ne íhikau, hara kixovokoxoa:

<sup>2</sup> —Ngóseanane ra xanéhiko vo'oku ákone níkáhiko. Yoko mopó'apene káxe óvoheixohiko njokóyoke kó'oyene.

<sup>3</sup> Enepo mbahukápahiko pihópea óvokuke ákoti níka, ikoróhikoatimo hímakati xenékuke. Yoko anéye xapákuke koati ákoti malíka úkeaku.

<sup>4</sup> Ina kixôa íhikauhiko:

—Ná'ikopomo vínixoponea nikokónoti motovâti koímataxeahiko yara mêum ákoti apêti?

<sup>5</sup> Ina kixovókokoxopamaka Jesus:

—Ná'ikopo yé'aye pâum apêti yâyeke?

—Seti kôe —kixoane íhikauhiko.

<sup>6</sup> Yane pahúkoane Jesus ivátahikea poké'eke ne xanéhiko, ina veyôa ne seti koeti pâum, ina ikoró'ixovo xoko Itukó'oviti.

Yane honó'ekexoane, ina porekéxoa ne íhikauhiko. Koane íhikauhiko, pôrekexoamaka neko xâne.

<sup>7</sup> Ápemaka kali ye'á koeti kálíhunoe hôe. Yane íkoro'ixinovomaka Jesus xoko Itukó'oviti ina pahukôa neko íhikauhiko pôrekexea ne xanéhiko.

<sup>8</sup> Heú kôe neko xanéhiko níkea koane imátaxeovohiko. Ina itixópa íhikauhiko Jesus neko itátanehiko nikokónoti haxâti, kopúhikopoikomaka seti koeti sésta.

<sup>9</sup> Yoko itóponomea koaturu koeti mili hóyeno yanekóyo. Yane ina pahukópa Jesus pihópea neko xanéhiko.

<sup>10</sup> Kene Jesus yoko íhikauhiko, ivu'ixopo vatéke yonópoti poké'e koéhati Ndaumanúta.

*Epêmo Jesus iyupánevoti ukeâti vanúke ne farizeuhiko*

*Mt 12.39; 16.1-4*

<sup>11</sup> Ápehiko farízeu, enepone teyonéti hó'eke jûdeu, yuhó'ixoponoti Jesus, oposí'okovati. Koati kaha'aínoatihiko pahúkeovo ya yumópope, épeminoake ítúkea iyupánevoti hoénaxovope ítúkeovo xoko Itukó'oviti úkea ne xunáko.

<sup>12</sup> Yupíhova ikótivexea Jesus isóneuke, xaneâti ínayae ómixekovo ina kôe:

—Na koeti épemino kahá'ayea noíxea iyupánevoti ra xanéhiko apêti yara káxehiko símokune úti kó'oyene? Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe: Ákomo ápahuina iyupánevoti noíxone índukeinoa —koéne.

<sup>13</sup> Yane kurí kixoanehiko Jesus. Ivú'ixopo vatéke, pihópoti poixó'oke neko mar.

*Íhokoa Jesus kohiyákopeti ne kixoku ítúkeovo farízeu yoko Êrodi*

*Mt 16.5-12*



14 Yoko notú koene okóvo ómea po'i pâum ne íhikauhiko Jesus. Pohu poéha koxe'u pâum vatékenake, koékune, ako po'ínu.

15 Ina íhíkaxoa Jesus ne íhikau, hara kixovokoxoa:

—Neíxapunoe, yokóhiyanavao ne kutí koeti kohiyákopeti pâum, ánahixope farízeuhiko yoko Êrodi —kixovokoxoane.

16 Yane turíxovone yúho'ixeokoko ne íhikau Jesus vo'ókuke ne yúho. Hara kixókoko:

—Koaímea vo'oku ákoyea pâum vómone kó'inoneye yúho —kixókokohiko.

17 Yoko exó kíxea Jesus koêku ne isóneuhiko. Hukínóvoti kixovokoxea:

—Na koeti ixómoino yího'ixokoko vo'oku ákoyea pâum yómonenoe? Ávoneo yéxina iséneu? Koane ávomaka yéxanoe koêku ne yúnzo? Imáko tiú'ino iséneuno!

18 Ápe yúke itea ako koati ínixa. Ápemaka kíno itea ako koati kémi. Ákonenoe puyákanapa yokóvo

19 yé'akeye sésta puhí koeti itátane haxa nikokónoti ítxeponenoe, enepo nzono'ékexoa neko singu koeti pâum xapa singu koeti mili xâne?

Ina kixoáhiko:

—Nduse kôe.

20 Ina kixovókokoxopamaka Jesus:

—Kúteanemaka koêku nzono'ékexoa neko seti koeti pâum xapákuke neko koaturu koeti mili xâne, námaka yé'aye sésta kepúhiupo yane itátane haxa nikokónoti?

Ina yumopâhiko:

—Seti kôe

21 Ina kixovókokoxopamaka Jesus:

—Kóyeane mea ávovea yéxinanoe iséneu? —koéne.

### *Koitóva Jesus ne komítiti íhae Mbetásaida*

22 Yane simónehiko ya Mbetásaida, kali ipuxóvokuti. Ina apê xâne omoti hóyeno komítiti xoko Jesus, epemoâtihiko ípihea vô'u tutúkuke neko komítiti.

23 Yane namú kíxeane Jesus vô'u ne hóyeno hirikôa meúkeke yane ipuxóvokuti, ina ipiho hô'o ukékuke ne hóyeno koane ípiheamaka vô'u tutúkuke. Yane hara kixoa:

—Ápe koêkuti ínixene?

24 Ina komomâ hóyeno koane turíxovone ínixopea. Hara kôe:

—Íninjo xanéhiko yonôti, itea kutí kó'inonu xuve tikóti —kíxoane.

25 Ina ípihopamaka Jesus ne vô'u ukékuke neko hóyeno. Yane turíxovone unátipea ínixopea. Koati unatípotine, koane ínixopea uhá koêti.

26 Ina pahukôa Jesus ponó koépea óvokuke ákoti vekapâ ne ipuxóvokuti.

### *Koyuhôa Péturu itúkeovo páhoe Itukó'oviti koíteovovi ne Jesus*

*Mt 16.13-20; Lk 9.18-21*

27 Yane pihóne Jesus yoko íhikauhiko xapa kálíhunoe ipuxóvokuti ovoti xe'o Sezâreya, enepone pitivóko óvoku Filípi pahúkea. Ya xenékuke, hara kixovokoxoa Jesus ne íhikauhiko:

—Kutimea íkutixanu ra xanéhiko?

28 Ina yumopâ íhikauhiko:

—Ápe koyúhoti itíkivo Xuaum Mbátita iyukópovone. Kene po'ínuhiko, koyúhoa itíkivo Íliya iyukópovone. Kane po'ínuhiko koyúhoa itíkivo porófeta koyúhoti emo'u Itukó'oviti mekúke iyukópovone —kíxoane.

29 —Kene itínoe, kuti keyúho indúkeova?

Ina kixôa Pêturu:

—Iti Mésiya, enepone páhoe Itukó'oviti koíteovo xâne —kíxoane.

30 Ina ixikó'okoahiko Jesus ákoyea xâne koyúhoinoake nê'e.

*Koyuhôa Jesus ivókeovomo yoko ukópeamo xapa ivokóvoti  
Mt 16.21-23; Lk 9.22*

31 Ina turixóvo íhikaxea Jesus ne íhikauhiko. Hara kixovokoxoa:

—Konókotimo yupíheovo ngoítoponeovo kotíveti, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne. Ákomo akútíponu ne tutíhiko viyéno jûdeu, koánemaka ne payásotihiko sasedóti inuxínoti xanena úti hó'eke, yóko'o ne íhikaxotihiko yútoe Muíse, enepohikone éskiriba. Koepékonutihikomo itea ya mopó'apeke káxe ikéne, enjepúkopotinemo ungópea xapa ivokóvoti —kixovokoxoane.

32 Koati kouhápu'ikinoati Jesus kixókonokumo. Yane ahikú kíxoane Pêturu, ina kixôa ákoyea yusíka kó'iyeaneye kuteâti koêku ne yúho.

33 Ina inonéxinova Jesus ne íhikauhiko koane sayá'ikea Pêturu. Hara kixoa:

—Yahíkuxipunu Satanaé! Vo'oku haina ukeâti xoko Itukó'oviti ne iséneu, itea koati kuteâti kixoku ko'ísonueyua xâne yara kúveu mêum —kíxoane.

*Nókone kó'iyea ne hokoti Jesus  
Mt 16.24-28; Lk 9.23-27*

34 Yane itaikoane Jesus neko êno xâne koánemaka ne íhikauhiko ahí'okeovaxo ina kixovókoaxo:

—Enepone kahá'ati hókeonu, ako yusíka yuíxeovo kouhepekea kóyeku yara kúveu mêum. Konókoti hókeonu ya usó koyêti inonexinovo tiú'iti koekúti, kuteâti koeku xâne koinópoti kurúhuna iyonókonone xoko kurúhuxokonoku. Yane kená'akane ingéneke.

35 Vo'oku enepone xâne yuixóvoti kouhepekea kóyeku yara kúveu mêum, evókoatimo ne mani unako koépoku xoko Itukó'oviti. Itea enepone xâne usó koyêti évokea úhepeko kóyeku yara kúveu mêum vo'ónguke epó'oxo vo'ókuke ne inámati íhíkavوتي yûnzó, énomonemo unatí koépoku xoko Itukó'oviti.

36 Kutí'ikopo itópoino xâne usó kó'iyea apeínoati yara kúveu mêum itea evókoti mani unako koépoku xoko Itukó'oviti?

37 Ápeikopomea koekúti yara kúveu mêum motovâti ko'ésa'iyea mani unako koépoku xoko Itukó'oviti?

38 Yoko koêkuti teinónuti koane teinoâti ra emó'um nonékuke xâne kúrivokoevo ákoti opóéha isóneu ikéneke Itukó'oviti, enepohikone vaheréxotimaka kíoxu itúkeovo, simóvotimo káxe ndeínoakumo, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne. Koati énomonemakamo ngíxoaneyehiko yaneko káxe ngayukápu enepo naixápakananemaka indúkeovo hána'iti íhayú'iyuti kuteâti koeku Itukó'oviti Nzá'a, koêkumaka xanépeonuhiko sasá'iti ánju, enepone ovóxehiko Itukó'oviti ukeâti vanúke —kixovokoxoane.

## 9

1 Ina kixovókoaxopaikomaka Jesus:

—Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe: Anéye xepákukenoé ávotimo ivakápu koeku ávoyea naixa xunákomo natíxea Itukó'oviti xapa xâne.

*Ipokóvo koeku Jesus nonékuke evo Pêturu  
Mt 17.1-8; Lk 9.28-36*

<sup>2</sup> Sei koe káxe ikénepo, xánea Jesus ne Pêturu, Teáku yoko Xuâum oúke koati hána'iti mopô. Áinovonehiko, ako po'i xâne kapákuke, ina ipokóvo koêku ne Jesus nonékukehiko.

<sup>3</sup> Enepone ípovo Jesus ú'uhahi kóyene koane hóhopu-hóhopu kóyene. Ako kipóheoti yara kúveu mêum iotâti kohópu'ikea ne kipóhiu kuteâti hopú'ieya neko ípovo.

<sup>4</sup> Yane apé kó'inoane Íliya yoko Muíse, enepohikone koyúhoti emo'u Itukó'oviti mekúke yuhó'ixotihiko Jesus.

<sup>5</sup> Ina kôe ne Pêturu:

—Íhikaxotí, koati únati vápeyea yâye. Poéhane vitúkinopinoe hú koêti mopo'âti kálahunoe péti. Poéhamo ítike, koane poéhamo ítuke Muíse koane poéhamo ítuke Íliya.

<sup>6</sup> Itea mayane koyuhohí koêti ne Pêturu. Akó'oti koati éxea mani yúho vo'oku yupíheovohiko píkea.

<sup>7</sup> Yane apé koene kapási rama'úxoatihiko koane emo'úti inu'íxoati xapákuke ne kapási. Hara kôe:

—Énomone Nje'éxa râ'a ákoti omotóva ongóvo. Yakámokenoyinoe yúho —koéne.

<sup>8</sup> Ina noiméxo ne íhikau Jesus xêrerekuke itea áko'oponehiko ne po'i noíxonemeku. Poéhapoane Jesus noíxo.

### *Yuho Jesus koeku Íliya*

#### *Mt 17.9-13*

<sup>9</sup> Koeku ukópea oúkeke ne hána'iti mopô, hara kíxoá Jesus ixíko'okeahiko ne íhikauhiko:

—Hákoxovo keyuhoânoe ne neíxone njokóyoke, imókonemo simapúne káxe enjépukopeakumo ungópea xapa ivokóvoti, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne —kíxoanehiko.

<sup>10</sup> Koáne, itúkoahiko neko yuhó'inoa Jesus. Ako okóyuhoahiko, itea yúho'ixopokoko kaha'âti éxea kixó'ekone ne yuho Jesus, enepone “enjépukopeakumo ungópea xapa ivokóvoti” koêti.

<sup>11</sup> Ina kixohíko Jesus neko íhikau:

—Ná'ikopo koeti koyúhoinoa íhikaxoti yútoe Muíse, enepohikone éskiriba, kónokea ítúkeovo Íliya inuxómo símea?

<sup>12</sup> Ina yumopá Jesus:

—Kaná'uteoxo símea ne Íliya inúxotike kóyuseyea uhá koêti. Itea na kó'inoaye isénu ne emo'u Itukó'oviti koyúhoinoake kónokea enó'ieyemo koítoponeovo kotíveti ne íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne koane yupíheovomo púveovokono?

<sup>13</sup> Koati ngxópitinoe símeane ne Íliya, epó'oxo itúkoa xanéhiko uhá koêti ne áha kíxea kuteâtimaka koeku yutóxeovo emó'uke Itukó'oviti mekúke —kíxovokoxoane Jesus.\*

### *Koitóva Jesus ne homoêhou úroevo ndémoniu*

#### *Mt 17.14-21; Lk 9.37-43*

<sup>14</sup> Ya koeku káyukopeovohiko evo Jesus xapákuke neko po'ínuhiko íhikau, noíxonehiko koâti ákoti yumaxápu xâne yakuku-yakukú kixeâti ne íhikauhiko

\* **9:13** Enepone “Íliya” koêti, yokómoma xoko Máteu 17.11-13 xoko koyúhovoku ítúkeovo Xuaum Mbátita kixó'eko ne Íliya koêti.

ixómoti yumopókoko, koánemaka ne éskiribahiko, enepone ihíxaxoti yútoe Muíse.

<sup>15</sup> Noixóne Jesus neko êno xâne, iyúpaxovohiko ina ehahíkinova yúhoikoponea.

<sup>16</sup> Yane hara kíxoá Jesus ne éskiribahiko:

—Na koeti ixómoino yimópokokonoe? —kíxoane.

<sup>17</sup> Yane apé koéne kixoti Jesus xapákuke neko êno xâne:

—Ihíxaxotí, omândi ne nje'éxa xikóyoke. Ako okóyuhu vo'oku urúkovati ndémoniu.

<sup>18</sup> Koêkuti óvoku enepo komohêa ndémoniu, íkorokoa poké'eke. Yane pu-vahíxotine páho koane ínayea ngarútutukexo ôe koane muyá'iyea koxé'u. Êmboane ne íhikeuhiko kópuhikopea itea ako íta.

<sup>19</sup> Ina kôe ne Jesus:

—Imáko itúkinovo tiú'iti kutípea ra xanéhiko yara káxehiko kó'oyene! Ná'ikopomeamo nzunóko óvonzeixea xepákukene? Ná'ikopomeamo nzuhóko índea ákoyeane yakútiponu? Yámane yâkeneye ne homoêhou —kíxoane.

<sup>20</sup> Ina omâhiko xoko Jesus. Ehá'axo noixo Jesus neko homoêhou, ako íyuhixa ndémoniu koyúy'u'okea. Yane íkorokovone neko homoêhou poké'eke koane kohókororokoxevo poké'eke koane puváhixea páho.

<sup>21</sup> Ina kixóá Jesus há'a ne homoêhou:

—Na yé'aneye xoénae koéneye ra xí'íxa?

Ina yumopâ neko hóyeno:

—Ukeátine kalihâ'iko.

<sup>22</sup> Enóne kúriukyea yúku koane kúrino'ekea úne kaha'âti koépeka. Itea enepo itêa keítivoa, yokóseanavi, hivá'axavi —kíxoane.

<sup>23</sup> Ina kixóá Jesus:

—Yépemonuikomaka índea ngoíteova? Enepone xâne kuvovónuti, uhauhá kôe kouúsokinokonoa —kíxoane.

<sup>24</sup> Yane kóhonokone emó'u ne ha'a homoêhou. Hara kíxoá:

—Nguvónopi, itea kirí'uxinanu ngúveovopexo —kíxoane.

<sup>25</sup> Noixoâne Jesus éhahikeovo ne xanéhiko xokóyoke, sayá'ikoa ne ndémoniu. Hara kíxoá:

—Iti ndémoniu mokeréxoti xâne konaé ákoti ikayúhaxa, mbahúkopi ipíhikopi ra homoêhou, koane hákone keyukópínova —kíxoane.

<sup>26</sup> Ina vaúko ne ndémoniu xaneâti koati xúnati koyúy'u'okea ne homoêhou koeku ipúhikopea. Yane kutí koéne ívokóvotine ne homoêhou ipuhíkopeane ne ndémoniu. Énomone enó'ino xâne “ívokovone nê'e” kixoâti.

<sup>27</sup> Itea namú kíxeane vò'u Jesus huvo'óxoá exépukopea. Yane exépukopone ne homoêhou.

<sup>28</sup> Ikénepoke, enepo urúkopovone ovokúti ne evo Jesus, yoko ainóvotinehiko, hara kíxoá íhikauhiko:

—Námea koeti ákoino víta kópuhikopea úti ne ndémoniu?

<sup>29</sup> Ina yumopâ Jesus:

—Enepora kó'iyevoku ndémoniu, ako kopúhikopati ákoti itukapu ya orásum [yoko jejuá kó'iyea] —kíxovokoxoane.

*Koyuhópamaka Jesus ívókeovomo yoko exépukopeamo*

*Mt 17.22-23; Lk 9.43-45*

<sup>30</sup> Ina ukopóno ne evo Jesus. Ngalfíleyake vekópo, itea akó'oti akahá'a Jesus éxeokono óvoheixoku

<sup>31</sup> vo'oku kahá'ayea íhikaxeako íhikauhiko. Yane hara kíxovokoxoane:

—Nguri'ókokonotinemo xunako xanéhiko, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne, yane ínamo kaepékanuhiko, itea mopó'apeke káxe ikénépo, enjepúkopotinemo ungópea xapa ivokóvoti —kíxovokoxoane.

<sup>32</sup> Itea ako éxina isóneu íhikauhiko Jesus neko yúho koane píkoahiko épemo'ikea.

*Kixoku itúkeovo ne ínixone Itukó'oviti itúkeovo koati payásoti  
Mt 18.1-5; Lk 9.46-48*

<sup>33</sup> Ina seopâmaka evo Jesus ne pítivokona Kafanâum. Koeku seópea óvokuke ina kixovókoaxa Jesus ne íhikauhiko:

—Na koeti yimópinokokonoe xenékuke?

<sup>34</sup> Itea ako yumápahiko, yunukú koénehiko vo'oku kahá'ayea éxea itukóvotiye ne koati payásoti xapákuke yumópinokokoke xenékuke.

<sup>35</sup> Yane ivátakone Jesus koane íháxihikea ne nduse koeti íhikau ahí'okeovaxo, ina kixovókoaxa:

—Enepone kahá'ati itúkeovo koati payásoti ya uhá koèti, konókoti ikálihuxopeovo yoko itúkeovo ovoxe uhá koèti —kíxovokoxoane.

<sup>36</sup> Yane ina hiriko kalivôno ne Jesus nonékukehiko koáne nú'uxea koeku kó'iyea:

<sup>37</sup> —Itukovo apèti kalivôno kuteâti ra kalivôno yâye njokóyoke, koékuti itukínoati únati vo'ónguke, undímaka kixóneye. Yoko koékuti ikxónutineye, haina ûndi kixóneye itea enepone Pahukónuti yara kúevu mêum kixóneye —kíxovokoxoane.

*Ako omótova ápeyexa xâne púvone úti  
Lk 9.49-50*

<sup>38</sup> Ina kixôa Xuâum:

—Íhikaxotí, ápe hóyeno noíxone úti kopúhikopoti ndémoniu ya ihéke, itea sayá'ikoa úti vo'oku ákoyea itúkapu xáneheixone úti.

<sup>39</sup> Ina kixôa Jesus:

—Hákonoeni seya'íkoo, vo'oku ako xâne itúkoti iyupánevoti ya inzáke koyúhotimo ákoyea aúnnandi ikénepoke.

<sup>40</sup> Enepone xâne ákoti akapá'avi, koati huvo'óxoviti nê'e.

<sup>41</sup> Koati emo'úti ra yunzó'inopinoo: Enepone xâne porexópitinoe enovópeti puhí koeti úne ya inzáke vo'oku itíkivo hokónuti, ákomo kalíhuina évokea námoepo xoko Itukó'oviti vo'ókuke —kíxovokoxoane Jesus.

*Koímaiti pôreu ne váhere kixovókuti  
Mt 18.6-9; Lk 17.1-2*

<sup>42</sup> Ina kixovókokoxopamaka Jesus:

—Enepo áva xâne vahéréxoti ítuke, itávokinoko hókeonu ne póhuti xapákuke ra kálihunoé kutipónuti, yusikóneni iká'akeokono éno pú'iti mopôí anúkuke tumúneke koésayu'ixea isóneu po'í xâne, ínani kuriná'ekakana úneke ya mar maka hákone koesáyu'ixea isóneu.

<sup>43</sup> Enepo itukapu veô'u váherexino ítike, yusikóneni titúki motovâti ákoyea váherexa ítike. Mani unatine ákoyea poixo'o veô'u yenópi vanúke, yaneko usokó kó'iyea veô'u itea yenópoti ípíhóponovokutike xapa yúku ákotinemo ípukeovoku, [

<sup>44</sup> óvokumaka kanèti ixómoti níko muyôti yoko yúku ákotinemo ípukeovoku.]

<sup>45</sup> Koáne, enepo itukapu hîvi váherexino ítike yusikóneni titúki motovâti ákoyea váherexa ítike. Unatíne ákoyea poixo'o hîvi yenópi vanúke yaneko usokó kó'iyea hîvi itea kirikópokonoti ipihóponovokutike, [

<sup>46</sup> óvoku kanêti ixómoti níko muyôti yoko yúku ákotinemo ípukeovoku.]

<sup>47</sup> Enepomaka itukapu yúke váherexino ítike, yusikóneni meréki, motovâti ákoyea váherexa ítike. Unatíne yenópi natíxokuke Itukó'oviti ya vanúke ákoti poixo'o yúke, yaneko usokó kó'iyea yúke itea kirikópokonoti ipihóponovokutike,

<sup>48</sup> óvoku kanêti ixómoti níko muyôti yoko yúku ákotinemo ípukeovoku — kixovokoane Jesus exókoatihiko kónokea ákoyea íyuhixapapu sayá'ikopeovahiko ne váhere ítuke.

<sup>49</sup> Ina kixovókokoxopaikomaka Jesus:

—Vo'oku uhá ketínoe, konókoti víki tiú'ítike koekúti kuteâti koeku tiveko yúku, maka itíkapune kuteâti únati ánahi níkokónoti kuteâti koeku yúki.

<sup>50</sup> Koati únati koekúti ne yúki itea enepo auké'e taú'iko, ákone oxéne aúkopinokono taú'iko. Hane yákoeneye kuteâti koeku koâti únati yúki kouhékoti xánena, koane aúhepeinokokomaka iséneu ákoti yakapákaka —kixovokoane Jesus.

## 10

### *Koeku kuríkoti yêno* *Mt 19.1-12; Lk 16.18*

<sup>1</sup> Úkeane pího ne Jesus ya Njúdeya poixô'oke húveona Njôrdaum. Ho'úxopinovamaka êne xâne. Yane íhikaxoanemaka Jesus kuteâti kixoku itúkeovo ho'uxínova êno xâne.

<sup>2</sup> Ina ahi'ókovomaka Jesus ne farízeuhiko, enepone yuixóvoti hókea yútoe Muíse, koane épemo'ikeahiko, kaha'a'ñoati pahúkeovo ya yumópope. Hara kixoahiko:

—Motóva kuríkea yêno ne hóyeno?

<sup>3</sup> Ina yumopâ Jesus:

—Ná'ikopo kó'eye páhoe Muíse itúkeokono ya yútoeke?

<sup>4</sup> Ina yumopâhiko:

—Poréxoá Muíse ápeyea koyuhópeti kotuyôpoti íha itúkeovo koyenókokotihiko motovâti kuríkea yêno ne hóyeno —kixoanehiko.

<sup>5</sup> Ina kixovókokoxopamaka Jesus:

—Yutóxinoake Muíse nê'e vo'oku tiú'ikonoe yomíxone.

<sup>6</sup> Itea inâ apê ra mêum, itúkoa Itukó'oviti ne pi'âti, hóyeno yoko sêno.

<sup>7</sup> Énomone kuríkino há'a yoko êno ne koyénoti [motovâti komúxoneyea yêno].

<sup>8</sup> Yane koati póhupotine ne pi'âti. Ákonemo api'a. Koati póhupotine.

<sup>9</sup> Koeku koyúhoyea Itukó'oviti poéhapeane ne pi'âti, ako yusíka ápeyea xâne haxakópati —kixovokoane Jesus.

<sup>10</sup> Koeku seópeahiko óvokuke, épemo'ikopo Jesus ne íhikauhiko koêku ne yuhómeku.

<sup>11</sup> Ina kixovókokoxoa Jesus:

—Enepone kuríkoti yêno ina okoyénopomaka po'i sêno, ya xoko Itukó'oviti koati aupú'ikoati ne inúxoti yêno.

<sup>12</sup> Kúteanemaka xoko sêno kuríkoti íma, enepo oko'ímapo po'i hóyeno, ya xoko Itukó'oviti koati aupú'ikoati ne inúxoti íma —kixovokoane Jesus.

*Epemínoa Jesus ne kalivónohiko unako koêku xoko Itukó'oviti**Mt 19.13-15; Lk 18.15-17*

<sup>13</sup> Yane ápe xâne omotíhiko kalivóno xoko Jesus motovâti ípihea vò'u tutíkuke, itea sayá'íkoa íhikauhiko Jesus.

<sup>14</sup> Noíxoâne Jesus, yupihova ákoyea aúhepe isóneunoa. Hara kíxovokoxo íhikau: —Sikeane kenó'okea ne kálíhunoee kalivóno njokóyoke. Hako seya'íkoa, vo'oku kuteâti koeku usó kóyeyea kenó'okinonu râ'a, énomonemaka kónoko kó'iyeaneye ne xâne yonópoti natíxokuke Itukó'oviti.

<sup>15</sup> Koati emo'úti ra yunzó'inopinoo: Enepone ákoti akahá'a íkutipasikeovo kalivóno ya usó kóyeyea kenó'okinonu, ákomo kalíhuina yonópea natíxokuke Itukó'oviti vanúkeke —kíxovokoxoane.

<sup>16</sup> Ina namukoâhiko Jesus neko kalivónohiko, koane ípihea vò'u tutíkuke epemínoati unako koêku xoko Itukó'oviti.

*Inámatiko hóyeno íríku**Mt 19.16-30; Lk 18.18-30; 1 Tm 6.6-10; Tk 5.1*

<sup>17</sup> Koeku ukóponea ne evo Jesus apé koene hóyeno ehakínovati. Ipuyuké koéne nonékuke Jesus ina kixôa:

—Íhikaxotí, iti koati únati. Kutimea ngónoko indúkea motovâti ómbea xoko Itukó'oviti ákotinemo hunókoku?

<sup>18</sup> Ina kixôa Jesus:

—Yéxoakopomea kixó'ekone yíúho keyuhónumeku indúkeovo únati? Vo'oku ako po'i únati ákoti itukapu Itukó'oviti.

<sup>19</sup> Yéxoa ne páhoenokono xâne itúkea yútoeke Muíse, enepone koêti: “Hako kepéko. Hako yaupú'iko po'i xâne kepiné'iyiti yêno. Hako yomêxo. Hákomaka itikóheo koeku po'i xâne. Hako simíkíkixino po'i xâne, yoko tiya yá'a koane yêno” koêti —kíxoane Jesus.

<sup>20</sup> Ina kôe ne hóyeno:

—Íhikaxotí, heú ngíxoa indúkea nê'e ukeátine ngalivónoxoiko —koéne.

<sup>21</sup> Yane pono-ponó kixínoane úke Jesus xaneâti ákoyea omótovoa okóvo, ina kixôa:

—Poéhaiko koekúti nékone itíki. Yakávaneponea uhá koêti ne apeínopiti, ina perekéxa xâne ákoti apeínoati ne ésa'i. Yane apétimo apeínopiti vanúkeke, ina kina'áka ingéneke hékinu —kíxoane.

<sup>22</sup> Itea ako aúhepea isóneunoa neko yuhó'inokono. Yupihovó kôe isóne'ekeovo koeku pihópea kama'âti neko êno apeínoati.

<sup>23</sup> Ina komomâhiko Jesus ne íhikauhiko koane kíxovokoxea:

—Imáko itúkinovo tiú'iti yonópea natíxokuke Itukó'oviti vanúkeke ne xâne íríku —kíxovokoxoane

<sup>24</sup> Iyúpaxeoava íhikauhiko neko yúho. Yane káyukopinoamaka Jesus kíxovokoxea:

—Ítínoe kutí ngíxone nje'éxaxapa, koati tiú'itimo yonópea natíxokuke Itukó'oviti vanúkeke ne xâne [kuvónvoti ênoti apeínoati].

<sup>25</sup> Ako'óneni oríko vékea kámelu xoko kali íhínone tópe uhe'ókopeti, yane yonópea natíxokuke Itukó'oviti vanúkeke ne xâne íríku —kíxovokoxoane.

<sup>26</sup> Yupihovó koéneoxo iyúpaxeoava íhikauhiko ne yuho Jesus koane kíxeokoko:

—Kutí'ikopomeamo motovâ itúkeovo koítovone Itukó'oviti koane yonópea xokóyoke? —kixókokone.

<sup>27</sup> Yane pono-ponó kixínoane úke Jesus koane kíxovokoxea:

—Enepone ínixone xâne itúkeovo yupihóvoti tiú'iko, ako átiu'i xoko Itukó'oviti, vo'oku ako ápahuina koekúti ákoti itâ itúkea ne Itukó'oviti.

28 Ina kixôa Pêteru:

—Kurí kixoa úti ne uhá koeti koekúti koeku hókeopi úti.

29 Ina yumopâ Jesus:

—Koati emo'úti ra yunzó'inopinoo: Ako ápahuina xâne ákoti okotíxo ítuvevo vo'ónguke koane vo'ókuke ra inámati ihikavoti ínzikaxone ákotimo námoepo vo'ókuke. Enepone ákoti okotíxo óvoku, po'ínuhiko, êno, há'a, xe'éxaxapa, áko'o itukovo poké'exa,

30 yupihóvatimo kurí'uxeovo yara koeku kó'oyene kuteâti ne koekúti ákoti okotíxo vo'ónguke. Ênomone kuteâti óvoku, po'ínuhiko, êno, xe'éxaxapa, koane poké'exa. Poéhapoamo séndu anú'ukeamo námoepo yane póhutihiko koekúti ákoti okotíxo, koane apêtimakamo kotíveti koekúti vékoku. Yoko káxehiko keno'ókoti, yonópotimo xoko Itukó'oviti ákotinemo hunókoku.

31 Itea enómo xâne teyonéti koeku kó'oyene, okópotimo íkenétike. Kene ne ákoti apayáso ovoti íkenétike kó'oyene, ênomonemo itukóvoxo koati teyonéti — kixovokoxoane Jesus.

*Koyuhópamaka Jesus ivókeovomo koane exépukopeamo*

*Mt 20.17-19; Lk 18.31-34*

32 Koeku yóneahiko Njeruzálem, inuxó kôe ne Jesus tumúneke ne ihikauhiko. Koati iyupáxovati ihikauhiko. Kene ne po'ínuhiko xâne hokotímaka Jesus, pikóhiko. Ina ahikúxo Jesus ne ihikauhiko yane po'ínuhiko xâne. Yane turíxovone kaúhapu'ikinoa ne kixókonokumo. Hara kixovokoxoa:

33 —Kó'oyene Njeruzálem vonóne, yoko nguri'ókokonoatinemo ne tutíhiko sasedóti inuxínoti viyénoxapa hó'eke, koáne ne éskiriba, enepohikone ihíxaxoti yútoe Muíse. Koati ngxókonokunemo, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne, ínamo pahukáhiko ngoépekeokono, ínamakamo kuri'ákanu xâne ákotihiko itukapu viyénoxapa júdeu éxoti koeku poké'exa úti.

34 Yane koemóke'enutihikomo, apurú'okonutihikomo, koane yehepóke'exonutihikomakamo, ínamo kaepékanu itea mopó'apeke káxe, enjepúkopotimo ungópea xapa ivokóvoti —kixovokoxoane Jesus.

*Épemone Teâku yoko Xuâum*

*Mt 20.20-28*

35 Yane ahí'okovone Jesus ne Teâku yoko Xuâum, enepone xé'ahiko Nzebêdeu. Hara kixóhiko Jesus:

—Ihikaxoti, mani kaha'âti úti peréxivi ne vépemopike kó'oyene.

36 Ina kixôa Jesus:

—Kuti kehá'a indúkinopi?

37 Ina yumopâhiko:

—Enepomo itikápapune hána'iti ihayú'iuti nâti xoko netíxoku, peréxavimo vivátakea xíririkuke payásoyea úti, póhuti yéxopeke, koane po'ínu lepékuke.

38 Ina kixôa Jesus:

—Ákonoe yéxa koêku ne yépemonuke. Iteátikopomo víki ne êno kotíveti koekúti véngokuikomo? Iteátikopomakamo ne êno kotíveti koekúti enepo yána youékeke kuteâti ngxókonokumo?

39 —Êm, vitoâtimo —koénehiko.

Yane hara kixoa Jesus:

—Vikoâteoxomo kuteâti ne véngokumo, koane youékemakamo yóno ne êno kotíveti koekúti kuteâti ngxókonokumo.



40 Itea enepone ivétaki énjopeke yoko lombékuke, haina ûndi noivókoخوا ivatákoatimo, itea hanemo ivátakopa xâne, kousokinovokene —kíxoane Jesus.

41 Yane ímaikinovo Teáku yoko Xuâum neko po'ínuhiko yehí koeti íhikau Jesus kameánehiko ne épemone.

42 Ina íhaxíhikoa Jesus ne íhikauhiko ahí'okeovaxo. Hara kíxovokoxoa:

—Yéxoanenoe itúkeovo xâne inixókonoti itúkeovo payásoti pahukô xapa xâne. Koati natínahiko exêa koêku.

43 Itea xepákukeneo, ako ákoeneye, koati pó'iti koêku. Koêkuti kahá'ati itúkeovo payásoti xepákuke, konókoti usó kóyeyea itúkeovo yovóxenoe.

44 Koane koêkuti kahá'ati itúkeovo koati teyonéti ya uhá koeti xepákuke, konókoti itúkeovo ovóxe ne uhá koeti po'ínuhiko.

45 Vo'oku hainámaka nzimínoti enó'iyea ovónje kouhépekoti ngóyeku, itea nz-imínoti indúkeovo ovoxéti yoko ivóngeoovo motovâti enó'iyea xâne ngoítovone, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne —kíxovokoxoane Jesus.

*Koitóva Jesus ne komítiti íhae Njeríko*

*Mt 20.29-34; Lk 18.35-43*

46 Ina pího ne Jesus yoko íhikauhiko ya pitivóko koéhati Njeríko. Ipuhíkopeanehiko ne pitivóko, koánemaka êno xâne hokó'ixoati, ápe komítiti koéhati Mbatímeu, xé'a Tímeu, vatá koyéti xe'ókuke xêne ixómoti epêmo.

47 Kamoáne nè'e itúkeovo Jesus íhae Nazâre hunonêa, turíxovone vaúkea. Hara koe yúho vaúkea:

—Jesus, ámoripono Ndávi, yokóseananu! —koéne.

48 Êno xâne saya'íkoati, pahukoâti kóyunukeovo, itea inamá'axone kohonóko emó'u kó'iyea:

—Iti ámoripono Ndávi, yokóseananu! —kóyene.

49 Yane xe'ó kó'inoane Jesus, ina pahukôa íhaxíkoeovo.

Ina pího íhaxíkopoatoati neko komítiti. Hara kíxóponoa:

—Aúhepepono íséneu. Yexépuka vo'oku íhaxíkopine —kíxoane.

50 Yane xépu koéne neko komítiti, koane kuri kíxea kápana koeku píhea xoko Jesus.

51 Ina kíxôa Jesus:

—Kuti kehá'a indúkinopea?

—Íhikaxotí, ngahá'ati íninjopea.

52 Ina kíxôa Jesus:

—Motóvane pihépi. Itévone vo'oku kívivonu —kíxoane.

Énomone yaneko ôra, ínixopone, yane pihóno ikéneke Jesus.

## 11

*Ihayú'ikokono Jesus urúkovo ya Njeruzálem*

*Mt 21.1-11; Lk 19.28-40; Xu 12.12-19*

<sup>1</sup> Ye'éxoane evo Jesus ne Njeruzálem, koáne ne ipuxóvokuti koéhati Mbetefáje yoko Mbétanea xêrerekuke kali mopôí íhaxoneti Olívera, pahúkoane Jesus ne pí'ati íhikau inúxea tumúneke

<sup>2</sup> koane kíxeahiko:

—Pihénenoe yane kali ipuxóvokuti tímúneke. Ehá'axomo símeaya, in-ixéponotinoemo xe'exa njuméntu ika'ó koyéti, ávoti ivú'ixeokonoku. Yane kíxeanoemo ne iká'o, ínamo yamapâ yâkeneye.

<sup>3</sup> Enepomo áva xâne epemó'ikopiti itúkoake, haramo íxea: “Konokoâtiko Vúnae rá'a, itea kó'oyenemo pahukópinopeatimo” íxeamo —kíxoane Jesus.

<sup>4</sup> Úkeane pihohíko. Yane ínixoponoane ne xe'exa njuméntu ika'ó koyêti xêrerekuke pahapêti nonékuke ovokúti. Yane kúxeoponoane.

<sup>5</sup> Yoko xapákuke ne xâne noixoâti, ápe kixoâtihiho:

—Kuti itíkoanoe ne xe'exa juméntu kíxeinoake?

<sup>6</sup> Ina yumopâhiko kuteâti páhoenoa Jesus koyúhoyea. Yane síkoanehiko omópea.

<sup>7</sup> Omopânehiko neko xe'exa njuméntu, ina ramaké'exoa ya kápana, yane ivú'ixoane Jesus.

<sup>8</sup> Êno xâne ikapákinoati kápana xenékuke, koane enómaka ípíhinoati tuti exáte oxéneke, tétóehiko ya mêum, kouhé'ekinoati vékoku.

<sup>9</sup> Eneponeko êno xâne tumúneke koane ikéneke, aínovo kohonókoti yúho vaúkexea:

—Koati hána'iti ihayú'iuti rakéne. Viháyu'ika ra páhoenoví Vúnae Itukó'oviti.

<sup>10</sup> Koati hána'iti seánakovi Itukó'oviti rakéne, enepone natixínovítimo kuteâtímaka natíxea voxú'ikene Ndávi. Koati hána'iti ihayú'iuti ne Itukó'oviti yâkonoye vanúkeke —kóyehiko.

<sup>11</sup> Simoáne Jesus ne Njeruzálem, pihóne ya témpulu, enepone hána'iti imokóvokuti. Uhá kíxoa Jesus komómoyea, yane káyukopovo ya Mbétanea koánemaka íhikauhiko ikéneke vo'oku hahámeyea yane kóyo.

*Koeku xuve figu ákoti há'i*

*Mt 21.18-19*

<sup>12</sup> Yaneko po'i káxe ipuhíkopeahiko Mbétanea épekoa hímakati ne Jesus.

<sup>13</sup> Avo malíka, noíxone xuve figu ênoti tûti. Ina pihoyâ noíxoponea ápeyeya há'i. Simoáne, ako ápahuina há'i noíxone. Poéhane êno tûti apê, vo'oku ávoti simâpu kaxena kahá'ipe.

<sup>14</sup> Ina kôe ne Jesus:

—Ukeátine kó'oyene, ákonemo véyeokonoku há'i râ'a —koéne.

Yoko kámea íhikauhiko neko yúho.

*Kopúhikopa Jesus ne kavánetihiko ya hána'iti imokóvokuti*

*Mt 21.12-17; Lk 19.45-48; Xu 2.13-22*

<sup>15</sup> Yane pihónehiko ne evo Jesus ya Njeruzálem. Yâxoxonoye, úrukova Jesus ne témpulu xoko kíndana, yane kópuihikopo xanéhiko kaváneti yoko vanéxotiya. Ina kasa'írika mesána neko koperáxoti xanéhiko esa'íkoti tíúketi koánemaka ivátakokuhiko neko kaváneti kurúte.

<sup>16</sup> Yane ákonemaka síka Jesus ne xanéhiko apêti ínone vekó kíxea kíndana ne hána'iti imokóvokuti.

<sup>17</sup> Ínamaka íhíkaxoahiko Jesus. Hara kíxovokoxoa:

—Koati apêti yutoéti emó'uke Itukó'oviti koêti: “Enepora imokóvokuti óvongu, íháxeokonotimo óvoku itúkea orásaum ne uhá koeti xâne, koêkuti óvohikoku yara kúveu mêum” kôe, itea itíkoanenoé óvoku ómevotihiko —kíxovokoxoane.

<sup>18</sup> Yoko kámeane yúho ne tutíhiko sasedóti inuxínoti júdeu hó'eke koánemaka ne éskiribahiko, enepone íhíkaxoti yútoe Muíse. Yane opósikonehiko kíxoku koépeka Jesus, itea píkoahiko vo'oku heú kó'iyeya xâne íháyu'ikea ne íhíkavoti íhíkaxone Jesus.

<sup>19</sup> Haháméne, ípúhikopeane Jesus yoko íhikauhiko ne pitivóko.

*Íhíkaxevike xuve figu*

*Mt 21.20-22; Xu 14.13; Tk 1.6*

20 Yuponíne koeku vekópea evo Jesus neko xêne, noíxoanehiko movó'oyeane ne xuve figu.

21 Yane puyákoponova okóvo Pêturu ne yuho Jesus vo'ókuke, ina kôe:

—Ihikaxoti, enepone xuve figu keyúhone ákoyeanemo akáha'i, movó'one.

22 Ina kixovókoxoa Jesus:

—Konókoti kívivo Itukó'oviti.

23 Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe: Enepo áva pahukoâti ra koati hána'iti mopôi áhikuxeova ne ókoku koane kuríno'ekopeova ne mar, koeku itúkeovo koati kaná'uti kutípea kó'iyeanemoye kuteâti yúho, ákoti amuyá'i isóneu kutípea, itukínokonoatimo.

24 Hukínóvoti ngíxeopinoe: Uhá koeti koêkuti yépemone ya orásaum, konókoti kitípi itíkinokonoamo, yane itíkinokonoatimo.

25 Enepo itikánoe orásaum, itukovo apêti xâne poé'ainoke iseneú, hákonoe yunakôa iséneuke ne koekúti, itea kutí íxepane ákoti kixópiku, maka katúyapinapeane Ha'a úti íhae vanúke ne pehúnevo.

26 Itea enepomo yunakánoe iséneuke, hákoti kutí kixêa ákoti kixópiku, ákomakamo katúyapinapea Ha'a úti íhae vanúke ne pehúnevo —kíxovokoxoane.

*Epemó'ikokono Jesus úkeaku xunáko  
Mt 21.23-27; Lk 20.1-8*

27 Úkeane kayukópovo ya Njeruzálem ne evo Jesus. Koeku vékea hána'itike imokónovokuti ne Jesus, pihínoa tutíhiko sasedóti inuxínoti júdeuhiko hó'eke, yóko'omaka ne éskiriba, enepohíkone ihíkaxoti yútoe Muíse, koánemaka po'ínuhiko teyonéti xapákuke tutíhiko júdeu.

28 Hara kixóhiko Jesus:

—Na úkea ne xunakóti itíkike ra koekútihiko? Kuti porexópi kíxineye ne ítike?

29 Ina kixovókoxoa Jesus:

—Anéyemaka émbemopikeno. Yimápanu, yane enjókopeatinoemo porexónoati indúkea ra koekútihiko induke. Hara émbemopinoe:

30 Kuti porexôa ne Xuaum Mbátita áhikea? Íhae Vanúke? áko'o xâne yara poké'e. Yimápanunoe.

31 Ina kixokókohiko:

—Enepomo vokoyúhoa itúkeovo Íhae Vanúke pahukôa, “Ná'ikopo koeti ákoino yakútipoano ne Xuâum?” kixo'óvitimo.

32 Kene enepomo vokoyúhoa itúkeovo xâne yara poké'e pahukôa, ákomaka aúnatiya —koénehiko.

Koati pikotíhiko kíxoakumo xanéhiko vo'oku heú koe xâne ínixeá itúkeovo koati páhoe Itukó'oviti koyúhoyea emó'u ne Xuâum.

33 Énomone kixínohiko Jesus:

—Ako véxa.

Ina kixovókoxopamaka Jesus:

—Ákoikopomaka ongóyuhoinopeano porexónoati indúkea ra koekútihiko induke —kíxovokoxoane.

## 12

*Ihikauvoti ihókovoti váhere xâne katarákinoati nóne ne únae kavâne  
Mt 21.33-46; Lk 20.9-19*

1 Yane turíxovone Jesus koyúhoinoahiko íhokoake ne áha íhikaxea. Hara kôe:

—Ápe hóyeno nôti êno xuve úva. Itúkinoa îpi neko nóne ina itúko tángi, kótikovoku ho'o úva itúko víyum, ínamaka koexépuko óvoku koyonó'inoati ne nóne, éyevoti vanúkuke motovâti ákoyea malíka ínixoku. Yane kurí'okoane katarákinoati ne nóne motovâti haxákopea avané'e êho. Yane pihóne po'i poké'e.

<sup>2</sup> Simovóne kaxena veyóvope ha'i nonéti, pahúkone ahínoe xokóyoke ne katarákinoati ne nóne motovâti veyópoinoa námoepo ukeâti ne nóne úva.

<sup>3</sup> Itea enepohikoneko katarákinoati nóne, namú kíxoane neko pahoéti. Yane yehépoke'exoane, ina pahúkopa káyukopeovo ákoti omópone.

<sup>4</sup> Yane káyuko pahúkea po'i ahínoe neko únae kavâne, itea ákoneoxo téya katarákinoatihiko nóne, koane óko'okea tûti koane komóhiyea.

<sup>5</sup> Pahúkopoikomaka po'i ahínoe ne únae kavâne, itea koépekoahiko katarákinoati nóne. Enómaka po'i ahínoe páhoena, itea yehépoke'exoahiko katarákinoati nóne, kene po'ínuhiko, koépekoahiko.

<sup>6</sup> Yane ápe póhutiko xâne âvoti pahúkínahiko. Ênomone ne koati xe'éxa ákoti omotóva okóvo. Koati ikenétike íxíkoa pahúkea vo'oku hara koeti isóneu: “Teyoâtihihikomo ra nje'éxa” koéti isóneu.

<sup>7</sup> Itea hara kíxókokohiko ne katarákinoati nóne: “Eneporâ'a, koati ítukenemo ra poké'e ívakápune há'a. Hingá, kaépeka úti maka vitúkapeane ne mani ítuke, íkuinoake há'a ívakápu” kíxókokonehiko.

<sup>8</sup> —Yane namú kíxoanehiko ina koepékoa. Yane kuríkeane múyo meúkeke yane kavâne —koéne éxetina.

<sup>9</sup> Ina kíxovókoxopamaka Jesus neko kamokénoatihiko:

—Ná'ikopomo kíxoaneye únae nonéti neko katarákinoatihiko ne nóne? Pihinoâtimo, ínamo kaepékexa, yane porexópotimo po'ínuhiko xâne katarakinoa ne nóne.

<sup>10</sup> Ákoikopo yíhoikunoe ne yutoéti emó'uke Itukó'oviti? Ênomone ne koéti: “Enepone mopôti noívokoxine itúkoti péti, ainovó kôe itukóvo koati turíxeovoku uhá koeti kuteâti koeku koati ínuxoti mopôti turíxeokonoke péti.

<sup>11</sup> Koati Vúnae Itukó'oviti kíxoáneye. Yoko vínixoa itúkeovo koati êno ihayú'iuuti koekúti ne ítuke” koéti —kíxovokoxoane Jesus íhókopovati ne mopôti noívokoxineti. *Sâramu 118.22-23*

<sup>12</sup> Yane opósi'ixoanehiko tuti jûdeu kíxókumo iká'akea Jesus, itea koati pikoti xanéhiko. Yoko exó kíxoanehiko neko tutíye itúkeovo énomonehiko kíxo Jesus yane exetínati. Yane ákone po'i épemo'ikoke Jesus, píhohikopone.

*Epemó'ikokono Jesus koeku isóneunoa ne kóperau nâti*

*Mt 22.15-22; Lk 20.20-26*

<sup>13</sup> Yane ápe páhoe tuti jûdeu xoko Jesus. Enepohikone páhoe, ainovo farízeuhiko yoko xanénahiko Êrodi, eneponeko nâti. Yoko kahá'atihiko iyupaxó kíxea épemo'ikea Jesus, kaha'aínoati pahúkeovo ya yumópope.

<sup>14</sup> Simoné'ehiko xoko Jesus, hara kíxóponoa:

—Íhikaxotí, véxoa itíkovo koati ponóvoti vo'oku ako neívakaxa xâne, itea kutíkokone uhá koeti xâne xikóyoke. Ako yokómomoyi payásoko, ítea koati yixóvati ne kaná'uti kíxovókuti koane íhikexi ne páhoenovi Itukó'oviti. Ná'ikopo kó'inoaye iséneu ne kóperaxovike Sêza, enepone payásoti nâti ya Róma éxoti koeku úti? Pahúkovi Ponóvoti Kíxovókuti hó'e úti poréxea úti? áko'o ákomea okónokoa poréxeokono —kíxoanehiko.

15 Itea exó kíxea Jesus isóneuhiko itúkeovo itúkohevoti. Yane hara kíxovokoxoa:

—Na koeti yopósi'okinovonunoe, keha'aínonuti mbahúkeovo ya yumómbope? Yamínanunoe póhuti pe'u tiúketi, ngaha'áti ngomómoyea —kíxovokoxoane.

16 Yane omínoanehiko ne tiúketi. Ina kixovókokoxopa Jesus:

—Kutí'ikopo itukôa nône yoko íha ová ra tiúketike?

Ina yumopâhiko:

—Sêza.

17 Ina kixovókokoxopaikomaka Jesus:

—Enepone ítuke nâti, peréxapa. Koáhati ítukene. Kúteanemaka koêku xoko Itukó'oviti, koêkuti páhoenopi konokoâtimaka itíki —kíxovokoxoane.

Yane yupíhova iyúpaxeovahiko unáko ne yumópope Jesus.

*Epemó'ikokono Jesus exépukeoxamo ne ivokóvoti*

*Mt 22.23-33; Lk 20.27-40*

18 Yane ahí'okovomaka Jesus ne sadúseuhiko, enepone koyúhoti ákoyeamo exépuhikapa ne ivokóvoti. Hara kíxoahiko:

19 —Ihikaxotí, ya yútoe Muíse kúreinovi, hara kôe: “Enepo ivakápu hóyeno ákoti apáhuina xe'éxaino yêno, konokoâti itúkeovo po'ínu ne ivokóvoti koyenópea yêno ne po'ínuikene, maka avané'e xe'éxainoa, kutí ákoepone xe'éxa ne ivokóvotine” koe yútoe.

20 Yoko ápe nóvo seti koeti hóyeno kopo'ínukokoti. Kóyenone neko xuvé'eti. Ivokóvone, ako ápahuina xe'éxa.

21 Enepone sêno ivokóvoti íma, hane koyenópa atípo neko imá'ikene. Ivokóvone nê'e, ákomaka xe'éxainoa neko sêno. Kúteanemaka koêku ne mopó'ape, ivókovone ákotimaka xe'éxainoa neko sêno.

22 Eneponeko seti koeti hóyeno kopo'ínukokoti, heú koéhiko kóyenoyea neko sêno, itea ako ápahuina ikoxé'exaxoati xapákuke. Heú koené'e ívohikeovo, ina ivokóvomaka ne sêno.

23 Eneponi akaná'u exépuhikopea ne ivokóvoti, kutí'ikoponi itukópaxo koati yêno ne sêno xapákukehiko exepúhikapa nekôyo? vo'oku heú kó'iyeahiko kóyenoyea ne sêno —kíxoanehiko.

24 Ina yumopâhiko Jesus:

—Pahúkinovoke iséneunoa ra koekúti, vo'oku ákoyea yéxa koêku ne yutoéti emó'uke Itukó'oviti koánemaka ne xunako Itukó'oviti.

25 Vo'oku enepo exepúhikapane ne ivokóvoti, ákonemo koyénoti koane ko'ímati. Kutí koépotinehikomo ánju íhae vanúke, ovóxehiko Itukó'oviti.

26 Ákoikopo yíhoikiku yútoeke Muíse koêku ne exépuhikopeamo ne ivokóvoti? Énomone yane koyúhoyeaku koêku ne kali xuve tikóti ixómoti iruméko ákoti ara'ákapu, xoko yuhó'inoa Itukó'oviti ne Muíse, enepone koêti: “Undi Itukó'oviti, kuvóvone Ábraum, kuvónemaka Izáki yoko Njáko” koêti.

27 Yane hainá'ikopo kuvóvone ivokóvotine ne Itukó'oviti, ínapo “Ábraum-kene” akôe, itea koati kuvóvone xâne iyukóvoti. Koati hána'iti pahúkeovo iséneunoa —kíxovokoxoane Jesus.

*Koâti nokonéti itúkeokono yane uhá koeti páhoenovi Itukó'oviti*

*Mt 22.34-40; Lk 10.25-28; 1 Xu 5.3; Ap 2.4*

28 Yoko ápe éskiribaya, enepone ihíkaxoti yútoe Muíse ixómoti kamokényea kixoku yúho'ixeokoko. Noixoâne unako yumópope ne Jesus, hara épemoa:

—Kuti itukó'ovoxo koati nókone xâne itúkea yane uhá koeti páhoenovi Itukó'oviti?

<sup>29</sup> Ina yumopâ Jesus:

—Enepone koâti nokonéti ya uhá koêti, énomone ne koêti: “Itínoe íhae Izaráe, yakámokeno. Poéhane Yúnae Itukó'oviti itukóvo ne koati kaná'uti Itukó'oviti.

<sup>30</sup> Heru'ó íxea yomíxone koane iséneu koane xináko ákoyea omótova yokóvo ne Itukó'oviti Yúnae” koêti.

<sup>31</sup> Kene ne pí'ape, harâ'amaka: “Hako motovâ yokóvo ne po'ínuhiko xâne. Kuteâti kixépovoku ákoyea kemáxatikapapu, énomonemaka íxeaneye ne po'ínuhiko xâne” kôe. Ákone po'ínu páhoenoa Itukó'oviti ne xâne itúkea hána'iti nokonéti itúkeokono yara pi'âti.

<sup>32</sup> Ina kixoa'íkomaka éskiriba ne Jesus:

—Íhikaxotí, koati únati yimópope, epó'oxo koati kaná'uti poéhayea ne Itukó'oviti. Ako po'ínu kuteâti, poéhane.

<sup>33</sup> Koane koati kaná'uti kónokea heru'ó kíxea uti vomíxone ákoyea omótova vokóvo, koane heru'ó kíxea uti visóneu koane xunako úti, epó'oxo kaná'utimaka kónokea ákoyea omótova vokóvo ne po'ínuhiko xâne, kuteâti kixoku ákoyea kamáxatikapapu úti. Énomoneoxo konokóvo yaneko vikó'iparaxea Itukó'oviti kuteâti hó'openohiko átake yoko po'ínuhiko vomínoake kuteâti —kíxoane.

<sup>34</sup> Noixeâne Jesus unáko ne yumópope, hara kíxoae:

—Ákone ahíkapu itíkopivokumo xanena Itukó'oviti —kíxoane.

Yane ákone mapikóvati épemo'ikea Jesus.

*Épemo'ikoa Jesus ne xanéhiko koêku ne Mésiya*

*Mt 22.41-46; Lk 20.41-44*

<sup>35</sup> Koeku íhikaxea Jesus ya témpulu, hara koe épemo'ikoke xanéhiko:

—Na kó'inoaye iséneu ne éskiribahiko, íhikaxinoke itúkeovo ámoripono Ndávi ne Mésiya, enepone páho Itukó'oviti koíteovo xâne?

<sup>36</sup> Vo'oku koati teyonéti voxú'ikene Ndávi koyuhó'iyea koêku mekúke ya xunákoke Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti xoko kó'iyekaku: “Hara kíxoae Itukó'oviti ne Únaem: ‘Ívétakapa énjopeke xoko ivátakoku koati ngapáyasokone imókonemo ipuyúkexa nenékuke ne uhá koeti koêkuti okopópiti’ ” kôe.

<sup>37</sup> Koati “Unaém” kixoaâti Ndávi. Ápeikopo oxéne itúkeovo ámoripono Ndávi ne Mésiya? —kíxovokoxoane Jesus.

Yoko koati úhepetinoa xanéhiko kámokenoyea.

*Koyuhôa Jesus váherexea kixoku itúkeovo ne éskiribahiko*

*Mt 23.1-36; Lk 20.45-47*

<sup>38</sup> Ina koemáka ne Jesus koeku íhikaxea:

—Yokóhiyanavoa ne éskiribahiko, enepone íhikaxoti yútoe Muíse, yómoti hamá kíxea ípovo kahá'ati ínixeocono itúkeovo teyonéti. Koane enepo yuhoíkoko koeku vékea ya none ovokúti, ahá'axomaka.

<sup>39</sup> Koáne ya íhikaxovoku hó'e yoko ya xapa ayúiti, yómotimaka ivátakea xoko ivátakokuti ya nonekúti xoko ivátakoku koati payásotihiko.

<sup>40</sup> Itea inípono kixoku senóhiko ivokóvoti íma, kutí koe hu'uxeâti óvoku. Yane vo'oku kó'umokeahiko itúkea orásaum, kutí koéhiko koati ponóvoti. Itea yupihóvotimo tiveko ipihoponeokonoke ya po'ínuhiko xâne vo'oku kixoku itúkeovo —kíxovokoxoane.

*Koeku tiúketi pôreu sêno ákoti apeínoati*

*Lk 21.1-4*

<sup>41</sup> Koeku vatá kóyeyea ne Jesus yane hána'iti imokóvokuti, inonexó kóyenoa ne kuríkokonoku tiúketi poreúti. Yoko ixómoti komomâ Jesus ne xanéhiko koeku kuríkea tiúketinaya. Êno xâne iríku kuríkoti ênoti tiúketiya.

<sup>42</sup> Ina keno'óko sêno ivokóvoti îma, ákotimaka apeínoati, kurikóponoti kali pi'âti pe'u tiúketi ákoti axu'ína ovâti.

<sup>43</sup> Ina ihaxíhiko íhikau ne Jesus. Hara kíxovokoxoa:

—Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe: Enepora sêno ivokóvoti îma, ákotimaka apeínoati, énomone xu'ínâ pôreu yara uhá koeti po'ínuhiko poréxoti.

<sup>44</sup> Vo'oku enepone po'ínuhiko poréxoti, xoko haxa tiúketina véyo enepo poréxo. Kene ra sêno, heú kíxoa poréxea ne kali apeínoati, enepone mani kuvóvoneiko ya nókoneke —kíxovokoxoane.

## 13

*Koyuhôa Jesus uké'exeokonomo ne hána'iti imokóvokuti*

*Mt 24.1-2; Lk 21.5-6*

<sup>1</sup> Ipuhíkopeane Jesus ne témpulu, ápe íhikau kixoâti:

—Íhikaxotí, yokómoma êno úhe'ene ra hána'iti péti koane oveâti xe'ókuke ipixoâti, koane ítóvokuhiko ra mópoina pâredena.

<sup>2</sup> Ina kixôa Jesus:

—Neíxoa koeku uhá koêti ra hána'itinoe koexépoetihiko ítuke ra péti koane oveâti xe'ókuke ipixoâti? Ákomo ápahuina mópoina pâredena ákoti katahínekexakana. Heu-heú koetimo kotóhinekexeokono —kíxoane.

*Turi kotíveti koekúti*

*Mt 24.3-14; Lk 21.7-19; 1 Pê 1.6-7; 2.19; 3.14; 4.12*

<sup>3</sup> Koeku ivátaheíxea ne Jesus ouke kali mopôí iháxoneti Olívera, inonexó koépinoa neko hána'iti imokóvokuti. Yane ápe épemo'íkoake evo Péturu, Xuâum, Teâku yoko Ándere. Yoko ainóvotínehiko, ako po'í xâne xokóyoke. Hara kixóhiko Jesus:

<sup>4</sup> —Yokóyuhoinovea ápepemo ra koekútihiko kixínevíkemeku, yoko ítukóvotimoye hoénaxovoqe enepo kausákapune ra uhá koeti koekútihiko kíxene.

<sup>5</sup> Yane turíxoane Jesus koyúhoyea koêkumo. Hara kôe:

—Yokóhiyanavonoe, maka hákone aupú'íkopiti.

<sup>6</sup> Vo'oku enómo xâne simôti xepákukenoe iko'ítukexoti ínza. “Undi páhoe Itukó'oviti koíteovo xâne” koetímo. Koane enómo ítone aupu'íkea.

<sup>7</sup> Enepo yeyekáxanoe ápeyeane ákoti tópi óvoku isukókoti koane kemané'emaka po'ínuhiko eyekoúti ápeyeya kahá'ati isúkeokoko, hákonoemo kenóko'i, vo'oku konókoti kó'iyeanemoye itea yanê'e, ávomo simápu hunókoku ra mêum.

<sup>8</sup> Vo'oku inúxotike apêtimo íhae po'í poké'e isukóponoti xanéhiko íhae po'í poké'e. Koane apêtihikomakamo nâti isukókoti. Ákomakamo tópi óvoku iyuyôti poké'e koáne hímakati. Enepora koekútihiko, koati turí'íkonemo hána'iti tiveko koekúti.

<sup>9</sup> —Itea usó yákoyenoe vo'oku yomokónotinoemo yuhoíkovokutike, koane nonékupe pahúkotihiko ya íhikaxovoku hó'e xanéhiko. Yihípóke'exokonotinoemo, epó'oxo yomokónotinoemo nonékuke ngovenâdohiko, koane nonékuke nâti yepemó'íkokonotimo vo'óngu. Kixínekonokenemoye motovâti keyúhoyi emó'um nonékukehiko.



10 Itea inúxotike, enepora inámati ihíkavoti ómonem, konokoâtimo koyúhoyeovo xapa xanéhiko ya uhá koeti poké'e, koêkuti óvohikoku yara kúveu mêum.

11 Enepo yamakánanoene, koane kirikákanane xoko pahúkotihiho, hákomo pipokéxinoa iséneu ne kixékumo yiúho yimópiké, itea koêkuti éxokopiké Itukó'oviti keyúhoyi yaneko ôra, énononemo yokóyuhu vo'oku hainamo ukeâti xikóyoke ne yiuhómo, itea Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti ne ikoyúhoxopimo.

12 Apêtimakamo xâne kuríkoti koati po'ínuhiko xoko payásotihiko xâne motovâti koépekeahiko. Kúteanemakamo kíxoaku há'a ne xé'a. Apêtimakamo isukópoti koati há'a yoko êno. Koati koepékopatimo.

13 Yupihóvatimo púveopi uhá koeti xâne vo'oku itúktivonoe hokónuti. Itea enepone koxuná'ixovoti ingyéne ákoti aukápu ikéne tukú koeti hunókokuke, énononemo pihópó vanúkeke xoko Itukó'oviti —kíxovokoxoane.

*Simapúne ne hána'iti tivéko koekúti*

*Mt 24.15-28; Lk 21.20-24; 2 Ts 2.3*

14 Ina koe'íkomaka Jesus:

—Enepo neixânenoe ne êno váhere koekúti xoko ákoyeaku omótova óvea koesáyu'ixoati koane kotohínekexopati ne koati sasá'iti kixovókuti, hara ngôe vo'ókuke: (Yoko koêkuti yuhóikoati rá'a, apásika éxea koêku kixó'ekone.) Enepohikone xâne ovotíya Njúdeya, okóho'inehiko xapa hána'itinoe mopôi.

15 Kene koêkuti xâne ovoti ómomikokuke oúke pêno, hákone urúkopovo kúveu óvoku veyóponea koêkuti apeínoati itea aká'ikaneye okóho'iyea.

16 Kúteanemaka koêku ne ovóheixoti ya mêum, hákone aukópovo veyóponea po'í ípovo óvokuke.

17 Hanemo kixovóhiko yaneko káxe, senóhiko ihaíkoti yoko ohíkotiko xe'éxa.

18 YépemaiPONoe Itukó'oviti ákoyeamo itúkapu ya xapa kásati ápeyeamo ra koekútihiho.

19 Vo'oku yaneko káxehiko, koati yupihóvatimo tivéko ne koekútihiho ákoti ápeyeaku ukeâti iná itukôa Itukó'oviti ra kúveu mêum tukú koeti kó'oyene, epó'oxo ákonemo ápeyeaku kuteâti tivéko ra koekúti.

20 Yoko eneponi kaxu'ikenexa Itukó'oviti neko káxehiko, ákoni iteóvati. Itea vo'ókukehiko ne noívoKoe Itukó'oviti, enepohikone iháxiu itúkeovo xe'éxapone, ákomo káxu'ikenexa Itukó'oviti neko káxehiko.

21 —Yane enepomo áva kixópitinoe: “Harâ'a ne Mésiya, páhoe Itukó'oviti koíteovo xâne” ixekána, áko'o “Anêko yâko” ixekána, hákonoemo kitipôa,

22 vo'oku enómo koyúhóti itúkeovo Mésiya, páhoe Itukó'oviti koíteovo xâne, itea ákomo akána'u. Yoko enómakamo mahi porófeta koyúhóti emo'u Itukó'oviti, itea aínovomo ákoti akaná'u. Itúkotihihokomo iyupánevoti yoko koekútihiho ákoti noíxeokonoku kuteâti. Muhíkovamo ne koati noívoKoe Itukó'oviti, enepohikone koati xanéna, kalíhanimo íteokonohiko vo'ókuke.

23 Yokóhiyanavoikoponoe, vo'oku heú ngíxoane ngoyúhoinopeanoé tumúneke símeovo neko káxe —kíxovokoxoane.

*Koékumo kayukápu Jesus*

*Mt 24.29-31; Lk 21.25-28; 1 Ts 4.15; 2 Ts 1.7; 2 Pê 3.10; Ap 1.7; 19.11*

24 Ina koe'íkomaka Jesus:

—Yaneko káxehiko ikénepokemo ne kotíveti koekúti ngixínopikenoé, ákonemo parexa uhápu'ine ne káxe, hahakú koetínemo. Koánemaka ne kohê, ákonemo aúhapu'i.



<sup>25</sup> Irihíkovotimakamo ne hékere. Koánemaka ne po'ínuhiko apêti ya vanúkeke, itohínekexotimo.

<sup>26</sup> Yane noixóponutinemo xanéhiko ngena'ákapa xapákuke kapási, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne. Xané ngixópotinemo êno hána'iti njunáko koane únje'ene koeku indúkeovo hána'iti ihayú'iuti.

<sup>27</sup> Yane ínamo mbahuhika ovónje, enepohikone ánju íhae vanúke ho'úxoepa ne noívangoe, enepohikone koati njanéna, koêkutimo óvohikoku yara uhá koeti kúveu méum —koéne.

*Ihíkavoti ihókovoti koeku xuve figu*

*Mt 24.32-35; Lk 21.29-33*

<sup>28</sup> Ina koe'íkomaka ne Jesus:

—Ívêvakaikopo koêku ra xuve figu koáne ne ihíkavoti ínzokoake. Enepo ínamápone ne káva'o koane tûti, yéxoanenoe yé'exoepovone kaxena kevópope úko.

<sup>29</sup> Kúteanemaka koêku enepo neixânenoe ra koekútihiko ngixínopikemeku, yexoâtinoemo yé'exevone kaxéna.

<sup>30</sup> Koati emó'úti ra yunzó'inopinoo: Enepone xanéhiko apêtimo yaneko káxehiko, ákomo ivákapu koeku ávovea kausákapu uhá koêti ra koekúti ngixínopike ápeyeamo.

<sup>31</sup> Uké'etimo ra poké'e koánemaka ra vanúke, itea enepora emó'um, ákomo uké'eyeaku.

*Kaxéna yoko orána ápepemo ne kixone Jesus*

*Mt 24.36-44; 1 Ts 5.2; 2 Pé 3.3*

<sup>32</sup> —Enepone kaxéna yoko orána ápepemo ne koekútihiko, ako exoâti itukóvotimoye, muhíkova ne ánju íhae vanúke, enepohikone ovoxe Itukó'oviti, muhíkovamaka ûndi, undi Xe'exa Itukó'oviti. Poéhane Nzá'a exôa.

<sup>33</sup> Usokó yákoyeponoo. Itíkapumaka iyukóvoti isóneu, (koane itíkamaka orásaum) vo'oku ákoyea yéxanoo ápepemo.

<sup>34</sup> Hara koéneye, kuteâti koeku hóyeno yonoti po'i poké'e. Tumúneke ipúhikea óvoku, poréxoa ne ahínoe éxea koêku ne ítukevo, koane itúkinoa hó'exeake ne póhutihiko ahínoe. Ínamaka pahukôa ne koyónoti pahapêti ixómoyea noímexopa.

<sup>35</sup> Hukínóvoti ngíxeopinoo: Usokó yákoyeponoo. Itíkapumaka iyukóvoti isóneu, vo'oku ako yéxa itukóvotimoye káxe nzeópopo, undi kuteâti únae ovokúti seópotine, itúkeovomo ya kiyakáxe, áko'o ya kuku yóti, áko'o itúkeovomo ené'ixapune tapí'i, áko'o itúkeovomo yuponii koêti nzeópeamo.

<sup>36</sup> Énomone yákoeneye maka enepo seopó angôe, hákone inu'íngopopi kuteâti koeku xâne imókoti.

<sup>37</sup> Enepora yunzó'inopinoo, kúteanemaka yunzó'ino uhá koeti xâne: Hako kutí kê imokoo koyêti, itea itíkapu iyukóvoti isóneu —kíxovokoxoane Jesus.

## 14

*Oposíkokonone kixoku koépekeokono ne Jesus*

*Mt 26.1-5; Lk 22.1-2; Xu 11.45-53*

<sup>1</sup> Yoko pí'aiko káxe ávoti ya kaxena áyui jûdeu hó'eke iháxoneti Páskoa, níkeauhikomaka pâum ákoti kohiyákoati. Yoko enepohikone tuti sasedóti inuxínoti jûdeu hó'eke, yóko'omaka ne éskiribahiko ihíxaxoti yútoe Muíse, íxómotine oposí'ixo kixoku omé kíxea Jesus iká'akea koane koépekea.

<sup>2</sup> Hara kixókokonehiko:

—Ita ako yusíka itúkeovo xapa ayuíti mará'inamo ímaikexapu xanéhiko — kixókokone.

*Jesus ya Mbétanea*

*Mt 26.6-13; Xu 12.1-8*

<sup>3</sup> Yoko Mbétanea óvoheixo ne Jesus óvokuke Símaum, eneponeko unatípeati koati váhere arinéti iháxoneti lépara. Koeku ixómoyea níko ne Jesus, simóne sêno omoti ihaku xêru itukéti ya hopú'iti mopô'i iháxoneti alabásturu. Yoko enepone ómone, puhí koa xêru iháxoneti nârdú, ákoti ánahi, yupihóvotimaka hepíko. Katatákoane sêno neko ihaku xêru, ina ovopú'iko Jesus.

<sup>4</sup> Xapákuke neko xanéhikoya, ápe po'e'ainoati isóneu. Hara kixókoko:

—Na koeti évokinoa ne êno kohépi xêru?

<sup>5</sup> Yusikóneni kaványeovo, ínani parekékaxana xanéhiko ákoti apeínoati ne ésa'i, vo'oku mani anu'úkoti námoe xâne ko'ítuketi ovâti yehí koeti kohê neko ésa'i —kixókokone.

<sup>6</sup> Ina kôe ne Jesus:

—Síkeane ra sêno. Na koeti ikétivexinoano koêku? Koati únati koekúti ítukeinonu,

<sup>7</sup> vo'oku kóyekunemo xepákukeno ne xâne ákoti apeínoati, yoko koêkúti kehá'ayiku hivó'oxinoe, motóva. Kene úndi, ákomo ángoyeneye xepákukeno.

<sup>8</sup> Enepora sêno, koati itukínonuti kali itóponone itúkea. Kixínonukeneye ra sêno, koati inúxinonoatine ne kixókonokumo mûyom engaxápune.

<sup>9</sup> Koati emo'úti ra yunzó'inopinoo: Ya uhá koeti kúveu mêum, koêkutimo koyúhovoku ra inámati ihíkavoti ínzikaxone, koyuhókonotimakamo ítukeinonu ra sêno, puyákoponeovakemo okóvo xâne ra sêno —kíxovokoxoane.

*Oposíkoane Njúda kíxoakumo kuríkea ne Jesus xoko puváti*

*Mt 26.14-16; Lk 22.3-6*

<sup>10</sup> Yoko enepone Njúda Iskarióti, póhuti yane nduse koeti íhikau Jesus, pihóne yúho'ixoponea neko tutíhiko sasedóti inuxínoti júdeu hó'eke, kahá'ati kuríkea Jesus xokóyokehiko.

<sup>11</sup> Yupihovó koéne elókeyea okóvo neko tutíhiko júdeu kamoánehiko neko yuhó'ino Njúda, koane koyúhoínoanehiko poréxeamo tiúketi. Yane kúxoixoane Njúda unátityeaku káxe motovâti kuríkea Jesus xokóyokehiko.

*Pahukôa Jesus kóyuseyoovo níkokuhikomo xapa ayuíti*

*Mt 26.17-19; Lk 22.7-14*

<sup>12</sup> Koati inúxoti káxe xapa áyui júdeu yanekôyoke yaneko níkeakuhiko pâum ákoti kohiyákoati, kaxena isúkeakuhikomaka kali xe'exa su'úso, ikó'iparaxoke Itukó'oviti ya Pásko. Yaneko káxe, hara kixo Jesus ne íhikauhiko:

—Na kehá'a vónea kóyuseoponea úti ne vóvokumo níkea úti xapa ayuíti? — kíxoanehiko.

<sup>13</sup> Yane ina pahukôa Jesus ne pi'âti íhikau. Hara kíxo:

—Píhe pitivóko. Tekópotimo hóyeno koinoti póte puhí koati úne.

<sup>14</sup> Hekápamo, ínamo ixêa ne únae ovokúti xoko úrukopovoku: “Na óvo ne kúveu ovokúti óvungumo níngéa xapa áyui Pásko, úndi yoko ínzikauhiko? kixópi íhíkaxoti” íxeamo.

<sup>15</sup> Yane exókopitinoemo koati hána'iti kúveu ovokúti vanúkeke apêti mēsa yoko pánguhiko. Usó koyêtine uhá koetíya. Énomonemo keúsakinavi níkamó utíya —kíxoanehiko.

16 Úkeane pího neko pi'âti íhikau Jesus ya pitivóko. Yoko uhá koêti neko yuhó'inoa Jesus, aínovo tokopóvoti. Yane kóusokoanehiko neko níkámo xapa áyui Páskoa.

*Exókooa Jesus itukóvotiye ne kurikóâtimo xapa xanéhiko puvâti  
Mt 26.20-25; Lk 22.21-23; Xu 13.21-30*

17 Hahaméne, ina pího Jesus koáne ne nduse koeti íhikau.

18 Koeku óvea xe'ókuke mēsa níkotíhiko, hara kíxovokoxoa Jesus neko íhikau:

—Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe: Anéye póhuti xepákukenoe iníkonuti itúkoheovoti koeku hókeonu, enepone kurikónutimo xoko xanéhiko puvónuti — kíxovokoxoane.

19 Yane ikáxu'inehiko okóvo ne íhikau kameáne yúho. Yane pohú pohu koénehiko kíxea Jesus:

—Undíperameamo? —koénehiko

20 Ina kíxovókokoxoa Jesus:

—Koati anéyeti xepákuke, itínoe nduse koeti ínzikau. Énomonemo ne xané kíxónuti yendémekea páum utókuke.

21 Koati kaná'uti ngoépekeokonomo kuteâti koeku yutóxeovo ya emó'uke Itukó'oviti vo'ónguke, undí íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne, itea koati kotívetimo koêku ne kurikónutimo xoko xanéhiko puvónuti. Yusikóneni ákoyea ipúhika yara kúveu mēum —kíxovokoxoane.

*Níko ne evo Jesus xapa áyui Páskoa*

*Mt 26.26-30; Lk 22.15-20; 1 Ko 11.23-25*

22 Koeku níkeahiko, veyo páum ne Jesus, ina íkoró'ixovo xoko Itukó'oviti. Yane honó'ekexoane ne páum, ina porekéxoamaka íhikau koane kíxovokoxea:

—Víyanoe. Enepora páum, múyom kíxó'eko.

23 Yane ina namukôa ne enovópeti koane íkoro'ixeovo xoko Itukó'oviti. Yane pôrekexoamaka íhikau. Heú koéhiko énoyeova.

24 Ina kíxovókokoxopamaka:

—Enepora víyum, hane kíxó'eko indína ovokínovotimo êno xâne, ésa'i (inámati) kíxovókuti ítukeino xâne ne Itukó'oviti.

25 Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe: Ákonemo énoyeovangu hō'o ra ha'i úva tukú koetimo yaneko káxe enambápunemaka inámati ho'o úva natíxokuke Itukó'oviti vanúkeke —kíxovokoxoane.

26 Ina imokóvohiko akenéti. Ikénepoke, pihónehiko oúke kali mopôí iháxoneti Olívera.

*Koyuhó'inoa Jesus koêkumo ne Simaum Péturu*

*Mt 26.31-35; Lk 22.31-34; Xu 13.36-38*

27 Ina kíxovókokoxoamaka Jesus ne íhikau:

—Hána'itimo poé'ayeanoe iséneunonu, koane uhá ketínoemo kiríkinu, kuteâti koêku ne yuho Itukó'oviti emó'uke, enepone koêti:

“Ngoepékoatimo ne koyónoti su'úso, yane uhá koetimo itóhineheyea ne óyonone”  
koêti —kíxovokoxoane Jesus, ihókovati ne koyónoti su'úso. *Zacarias 13.7*

28 Ina kíxovókokoxopamaka:

—Itea enjepúkapané ungópea xapa ivokóvoti, inuxó ngoépotimo tímúneke ya Ngalíleya.

29 Yane ina kíxôa Péturu:

—Yusíkotimo poé'ayea isóneunopi ne uhá koeti po'ínuhiko xâne koane kuríkeopihiko, itea úndi, ákomo kalíhuina nguríkea nzókeopi.

<sup>30</sup> Ina kixôa Jesus ne Pêturu:

—Koati emo'úti ra yunzó'inopi: Kó'oyene yara yóti tumúnekemo pí'ayea éneo tapi'i, mopo'átinemo keyuho ákoyea yéxanu —kíxoane.

<sup>31</sup> Itea inamá'axo koyuhôa Pêturu itúkeovo koâti kaná'uti ákoyeamo kurika. Hara kôe:

—Ákomo kalíhuina ngoyúhoyea ákoyea énjapi, muhíkova okonókovo xané ngíxeopi képekikono —kíxoane.

Kúteanemaka koeku yúho ne po'ínuhiko íhikau Jesus.

*Koeku Jesus koitópovono kotíveti ya Njetisémani*

*Mt 26.36-46; Lk 22.39-46*

<sup>32</sup> Yane pihóne evo Jesus ya xoko omómikokuti iháxoneti Njetisémani. Simoánehiko, ina kixovókoxo íhikau:

—Ivétakavonoe yáyeke koeku indúkoponea orásaum —kíxoane.

<sup>33</sup> Poéhane Pêturu, Teáku yoko Xuâum ómo. Yane turíxovone yupiheovo ikáxu'iyea okóvo ne Jesus koane eópeamaka hána'iti tiveko isóneu.

<sup>34</sup> Ina kixohíko xánena:

—Yupihovó koéne éno hána'iti ikáxu'iyea ongóvo, kutí koe tiveko pevóti. Yavânenoe, hákonoe imêko —koéne.

<sup>35</sup> Kali ahikú koéne ne Jesus, yane ipúyukexo xaneâti ísu'okea nône poké'eke epémo Itukó'oviti áhikuxopinoa ne éno tiveko koékumo enepo akahá'a.

<sup>36</sup> Hara koe yúho:

—Pai, ako tiú'iti koekúti ya xikóyoke. Yáhikuxapinana ra éno hána'iti tiveko ngoékumo, itea haináya anjáke, itea itúkapu yahá'inonu kousókovo ya njokóyoke —koéne.

<sup>37</sup> Ina kayukópovomaka xokóyoke neko mopo'áti. Inu'í kixópane imókeahiko. Ina kíxo Pêturu:

—Imékoti Simaúm? Ako ite ákoyea imóka ya kúveu póhuti kali ôra?

<sup>38</sup> Hákonoe imêko, koane itika orásaum maka hákone ikerókovo enepo simâpi tiú'iti koekúti hixépikonoke. Vo'oku ya iséneuke, usó kéyeno, itea ya oránake mani kénokiku kétiu'ikivoxo, ú'uso koyéneoxo muyá'iyea iséneu —kíxoanehiko Jesus.

<sup>39</sup> Yane káyukopovonemaka itúkoponea orásaum. Kuteâti koeku yúho inúxotike, énomone koéponemakaye yúho.

<sup>40</sup> Yane káyukopovonemaka xoko íhikauhiko. Inu'í kixópanemaka ímohikea. Koáhati yupihóvatinehiko éno uheko ixépa. Yane ákonehiko exa kixoku yúho.

<sup>41</sup> Ina kayukópinovahikomaka Jesus. Yoko mopo'apene káyukopinova. Hara kíxoahiko:

—Yanéyeikonoe imóki koane yómomiki? Yápenenoe imóki! Simóvone ne ôra, nguri'ókonoatinemo ne xanéhiko váhere kixoku itúkeovo, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne.

<sup>42</sup> Yexépukanoe! Hingá, kenó'okone ne itúkohevoti ingéneke, enepone kurikónutimo xoko xanéhiko puvónuti —kíxoane.

*Ika'ákokonone Jesus*

*Mt 26.47-56; Lk 22.47-53; Xu 18.3-12*

<sup>43</sup> Ixómoiko koyúho ne Jesus, simóne Njûda, póhuti yane nduse koeti íhikau. Yoko koati énoti xánena omotíhiko hána'itinoe pirítau yoko pulô'i, isukópeti. Aínovo páhoe tutíhiko sasedóti inuxínoti jûdeu hó'eke, koane éskiribahiko íhikaxoti yútoe Muíse, yoko po'ínuhiko payásoti xapa tuti jûdeu.

44 Yoko enepone itûkoheovoti ikéneke Jesus, enepone kuríkoti Jesus xoko xanéhiko puvâti, ápe emó'uino ne xánenahiko tumúneke píheahiko. Hara kíxoa: “Enepone hóyeno nziúnoneumo, énomonemo nê'e. Iké'akanenoemo. Usó íxeixane ahúkoti koyonoâti koeku omópea” koéne.

45 Ehá'axo símo ne Njûda, ahí'okovone Jesus. “Ihikaxotí” kíxoane. Yane siunoné kixone Jesus yúhoikea.

46 Yane namúkonehiko Jesus, ínamaka ika'ákoa.

47 Yane apé koene póhuti ya xapákuke íhikau Jesus hekoti hána'iti pirítauna. Maturukenó kixone ahínoe koati payásoti ya uhá koeti sasedóti inuxínotihiko jûdeu hó'eke.

48 Ina kixôa Jesus neko xanéhiko:

—Undí'ikopo koati koyuvôrixovoti ísukenati omó kixínekenoe hána'iti pirítáu yoko pulô'i, isukópeti nemúkoponinunoe?

49 Uhá koeti káxe, koati óvonzexokunepepo xepákukeneoe ya hána'itike imokóvokuti inzíkaxoti, yoko ákonoe iké'akanu. Itea kó'inokeneye, koati konokoâti kóusokeovo kuteâti ne yutoéti emó'uke Itukó'oviti mekúke — kíxovokoxoane.

50 Yane kurí kixone Jesus ne íhikauhiko, kohó'ikene.

51 Yoko ápe homoêhou hokoâti ne Jesus. Poéhane lénso aú'okovo, ako po'ínu ípovo. Apé koéne namukoâti kaha'âti iká'akea.

52 Yane kurí kíxoane neko aú'o, mahupí koéne kohó'iyea.

*Omokóno Jesus nonékuke koati payásoti yúhoikovoku jûdeuhiko  
Mt 26.57-68; Lk 22.54-55, 63-71; Xu 18.13-14, 19-24*

53 Ina omohíko Jesus xokóyoke ne koati payásoti ya uhá koeti sasedóti inuxínoti jûdeu hó'eke. Yane ho'úxovone uhá koéti ne tutíhiko sasedóti yoko po'ínuhiko pahúkoti xapákuke tuti jûdeu, koánemaka ne éskiribahiko, enepone íhikaxoti yútoe Muíse.

54 Kene Péturu, ákone malíka kixoku hókea Jesus. Tukú kíxoa kíndanake óvoku koati payásoti ya uhá koeti sasedóti. Vatá kóyene xapákuke ahinoétihiko xe'ókuke yúku, onokóvoti.

55 Enepohíkone tuti sasedóti koane uhá koéti neko pahúkotihiko xoko koati payásoti yúhoikovoku jûdeu, opósikohiko xâne koyúhoti ápeyea pahúnevo ne Jesus, motovâti koyúhoyea tutíhiko motókeyea koépekeokono ne Jesus, itea ako ínixahiko kuteâti ne áha.

56 Koati êno itukóheyeati koéku ne Jesus, itea iyúseo ákoyea akána'u vo'oku ákoyea akútikoko ne yúho.

57 Ina exepúhiko po'ínu itukóheotimaka koeku Jesus. Hara kôe yuhóhiko:

58 —Kámoa úti ra hóyeno kó'iyea: “Ngotohíneatimo ra sasá'iti óvoku Itukó'oviti, koéxepoe xâne, ínamakamo ngaexépukapa pô'i ya kúveu mopo'âti káxe ákoti itukapu xâne koexépukapa” kôe —koénehiko.

59 Itea muhíkova nekôyohiko, ako akútikoko yúho.

60 Ina exepúko nonékuke xanéhiko ne koati payásoti ya uhá koeti sasedóti inuxínoti jûdeu hó'eke, ina kíxo Jesus:

—Ákomo se'íkupa yúho ra xanéhiko koyúhoti ápeyea váhere ítike?

61 Itea yunu-yunú koéne ne Jesus. Ako ápahuina emó'u. Yane ina kayukópamaka koati payásoti sasedóti épemo'ikea Jesus. Hara kíxoa:

—Énomone íti ne Mésiya, páhoo Itukó'oviti koíteovo xâne? Koatí'ikopo iti Xe'éxa ne êno hána'iti ihayú'iuti Itukó'oviti?

62 Ina kixôa Jesus:

—Ûndi. Epó'oxo neixónutimo, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne, vatá ngoyépotimo éxopeke Itukó'oviti, enepone apêti xunáko pahúkea uhá koêti. Neixónutimo ungageâne vanúke koeku evénzekopea xapa kapásihiko —kíxoane.

63 Énomone yanê'e kávarerekexopone ípovo muyókuke ne koati payásoti ya uhá koeti sasedóti, éxokovoqe yupiheovo ímaikeovo vo'oku yuho Jesus, ina kôe:

—Ákone vokónoko po'i koyuhó'inoveati pahúnevo râ'a.

64 Kémineneo yúho. Koati itúkovoti Itukó'oviti. Na kó'inoaye iséneunoe kó'oyene? —kíxovokoxoane.

Heú koéhiko neko tuti jûdeu ínixea kónokea koépekeokono ne Jesus.

65 Yane ápenehiko apurú'okoti Jesus, koane íkanónenati koeku isúkeahiko xaneâti kíxeahiko:

—Mahí'ipepo iti koati porófeta, íhexaikopo itukóvotiye ra isukópiti —kíxoanehiko.

Koánemaka neko koyónotihiko, isúkoamaka.

*Koyuhôa Pêturu ákoyea exa Jesus*

*Mt 26.69-75; Lk 22.56-62; Xu 18.15-18, 25-27*

66 Yoko ako alú'aka Pêturu kúveuke ne ovokúti vanúkeke xoko iyónokonoku Jesus. Óvoheixoane kíndanake ne ovokúti. Yane ina pihinôa sêno, ahínoe neko koati payásoti ya uhá koeti sasedóti inuxínoti jûdeu hó'eke.

67 Noixoâne sêno ne Pêturu ixómoti onokóvo, pono-ponó kixínoane úke ina kixôa:

—Koati itímaka xáneheixone ne Jesus íhae Nazâre.

68 Itea hara kíxoa Pêturu:

—Ako énja ne kíxene. Koati ákoti enjá ne yíúho —kíxoane.

Ina ipuhíkopea Pêturu ne óvoheixoku. Hara yonópo xoko vekokúti xe'o pahapêti. Énomone yanê'e, éneone tapî'i.

69 Noixópomaka Pêturu neko sêno, hara koépomaka yúho nonékuke neko xanéhikoya:

—Enepora hóyeno, po'ínunemaka íhikau nê'e —koéne.

70 Itea káyukopomaka koyúhoyea Pêturu ákoyea éxa. Avo áxu'ikene ina kixopómaka Pêturu neko xanéhikoya:

—Koati kaná'uti itíkivo po'i xáneheixone ne hóyeno, vo'oku itímaka íhae Ngálléya —kíxoane.

71 Itea ikána'uxoane Pêturu koyúhoyea ákoyea éxa. Hara kixópomaka:

—Ako énja ne hóyeno kíxeneneo. Ngayumákapunemo ipihápananu Itukó'oviti enepo nzemekékexinapinoe —koéne.

72 Ehá'axo koyúhoa Pêturu nê'e, éneoponemaka ne tapî'i. Yoko pí'apene éneo. Yane puyákoponovane okóvo Pêturu neko yuhó'inoa Jesus, enepone koêti: “Tumúneke pí'ayea éneo tapî'i, mopo'átinemo keyuho ákoyea yéxanu” koêti.

Itukópinovo isóneu ne Pêturu, ákone íta ne êno tiveko isóneu, yane íyone.

## 15

*Omokónone Jesus xoko Pilátu*

*Mt 27.1-14; Lk 23.1-5; Xu 18.28-38*

1 Yuponíne, ho'úxovone neko tutíhiko sasedóti inuxínoti jûdeu hó'eke, koáne ne po'ínuhiko payásoti xapa tutíhiko jûdeu, koánemaka ne éskiribahiko íhíkaxoti

yútoe Muíse, yoko uhá koeti ha'ínehiko yane koati payásoti yúhoikovoku jûdeu. Yane iká'akonehiko Jesus, ina omáhiko xoko Pilátu, kurikoâtihiko xokóyoke.

<sup>2</sup> Ina kixôa Pilátu ne Jesus:

—Ití'oxo natina jûdeu?

Ina yumopâ Jesus:

—Enepone yépeponuke, kouhapu'ikoa indúkeova —kíxoane.

<sup>3</sup> Yane koyúhoane tutihiko sasedóti inuxínoti jûdeu hó'eke enó'ieya ítuke Jesus ákoti aunáti.

<sup>4</sup> Ina kixopâmaka Pilátu ne Jesus:

—Ako yíũho? Ako kéma yuhóhiko ra koyúhoti enó'ieya váhere ítike?

<sup>5</sup> Itea yunu-yunú koéne ne Jesus, ako yumápa, kutí'inoke yupihóvati iyúpaxeova Pilátu.

*Pahukókono Jesus kurúhuxeokono*

*Mt 27.15-26; Lk 23.13-25; Xu 18.39-19.16*

<sup>6</sup> Ya kaxénake neko áyui jûdeuhiko, kóyekune kuríkopea póhuti iká'aeti ne Pilátu, koékuti épemone xanéhiko kuríkopeokono.

<sup>7</sup> Yoko ápe hóyeno koéhati Mbarâba híyeuke neko ika'áhikovoti yanekóyo, vo'oku ápeyea koépeu yaneko koturíhiko xâne okopóhiko nâti yanekóyoke.

<sup>8</sup> Ina pího neko êno xâne xoko Pilátu epemóponoati kuríkopea póhuti iká'aeti kuteâti kixoku ítúkeovo ya kaxena ayuíti.

<sup>9</sup> Ina kixovókochoa Pilátu:

—Kehá'anoe nguríkopea ra netína, itínoe jûdeu? —kíxovokoxoane.

<sup>10</sup> Yoko éxoa Pilátu ítúkeovo imaíkinovoti Jesus ne tutihiko sasedóti vo'oku iyókevati xunáko, kutí'inoke kurikoâti xokóyoke.

<sup>11</sup> Yoko enepone tutihiko sasedóti, ítokuxea okóvo neko xanéhiko kahá'aye a ítúkeovo Mbarâba épemohiko kuríkopeokono.

<sup>12</sup> Ina kixovókokoxopamaka Pilátu neko xanéhiko:

—Kene ra iháxoneti netína, itínoe jûdeu, namo ínjaye?

<sup>13</sup> —Kirúhuxa! —koénehiko yúho vaúkexea.

<sup>14</sup> Ina kixovókokoxopamaka Pilátu:

—Kutí'ikopo ítúko pahúnevo rá'a? —koéne.

Itea inamá'axone koxunáko yúho vaúkexea kónokea kurúhuxeokono ne Jesus.

<sup>15</sup> Vo'oku kahá'aye iyúni'ikea xanéhiko ne Pilátu, kuríkopinoanehiko ne Mbarâba, ina pahúko yehépoke'exeokono Jesus. Yane kurí'okoanemaka neko xanéhiko kurúhuxoponea.

*Koemóke'ea húndaruhiko ne Jesus*

*Mt 27.27-31; Xu 19.2-3*

<sup>16</sup> Ina ómo Jesus ne húndaruhiko kúveuke neko óvoku Pilátu, enepone óvokumaka natíxea. Yane heú kíxoane ho'úxea ne po'ínuhiko húndaru

<sup>17</sup> ina itukínohiko Jesus harará'iti ipovóti hamá koeti poké'eke, kuteâti ípovo nâti, ínamaka itukínoahiko kôroa, itea ainóvoti ka'aveti káva'o tikóti veínoa úhekexea, ina ípiíheahiko tutíkuke

<sup>18</sup> ítúkovotihiko teyoâti. Yane hara koéhiko:

—Iháyu'ikakana ra natina jûdeuhiko! —koénehiko koémoke'eyea,

<sup>19</sup> koane ipúsopu'ikeahiko ya pulô'i, koane ápuru'okeahiko, ina ipuyúkexeahikomaka nonékuke ítúkovotihiko iháyú'ikoati.

<sup>20</sup> Uke'éxoanehiko komóhiyea, ina veyopeâhiko ne harará'iti ípovoxeakemeku, ina itukópinoamaka ne koati ípovo. Úkeane omáhiko meúkeke kurúhuxoponea.



*Kuruhúxokonone Jesus**Mt 27.32-44; Lk 23.26-43; Xu 19.17-27*

<sup>21</sup> Yoko ápe hóyeno koéhati Símaum ihae Síreni ukopeâti mêum, vekopâtimaka neko xâne. Yoko ha'a Alíxandere yoko Rúfu neko hóyeno. Énomone íkoinoxohiko kurúhuna Jesus.

<sup>22</sup> Yane ísimonehiko Jesus ya xoko iháxoneti Ngoúgota. Yoko “Óvoku Opepú'iti” koêti ne Ngoúgota.

<sup>23</sup> Ina porexóhiko Jesus víyum apêti ánahi iháxoneti míra, enepone iyuhii kixoti ohonéti, itea ako énapa Jesus.

<sup>24</sup> Yane kurúhuxoanehiko, ínamaka haxakéxokokoahiko ne ípovo Jesus. Yoko kuríkohiko inúxotike komomâti itukóvotimoye ípovo Jesus námoe póhutihiko.

<sup>25</sup> Yoko nóvene ôra kuruhúxoahiko.

<sup>26</sup> Tutíkuke kurúhuna Jesus ápe yutoéti koyuhoâti kurúhuxinokonoke. Hara kôe neko yutoéti: “Natina júdeuhiko rá'a” kôe.

<sup>27</sup> Ápemaka pí'âti ómevoti, ha'ine Jesus kurúhuxeokono, poéha éxopeke, poéhamaka lopékuke. (

<sup>28</sup> Yane koati tokopóvoti neko kúxoti yutoéti emó'uke Itukó'oviti, eneponeko koêti: “Kutí kixókono váhere xâne ákoti aunáti ítuke” koêti.)

<sup>29</sup> Enepohikoneko xâne hunoneâti, koémoke'e Jesus koane kayákakinoa tûti. Hara koéhiko:

—Mahi ketohíneatimo ne hána'iti imokóvokuti koane mahi kexépukopatimakamo ya kúveu mopo'âti káxe!

<sup>30</sup> Keítapapuikopo, koane yevésekapí ne kurúhu —kíxoanehiko.

<sup>31</sup> Kúteanemaka kíxoaku tutíhiko sasedóti koémoke'eyea, koánemaka ne éskiribahiko, enepone ihíxaxoti yútoe Muíse. Hara kixókokohiko:

—Eneporá'a, koítovopepo po'íhiko xâne itea ákone xunáko koítopeovo.

<sup>32</sup> Mahi koati Mésiya, páhoo Itukó'oviti koíteovo xâne, natínamaka Izaráe! Evésekaepakopo ne kurúhu motovâti noíxea úti, ínamo vakutípoa —koénehiko.

Koánemaka neko ha'ine kurúhuxeokono, koémoke'eamaka.

*Koeku Jesus ivokóvone**Mt 27.45-56; Lk 23.44-49; Xu 19.28-30*

<sup>33</sup> Itumúkone káxe, hahámone uhá koeti kúveu mêum tukú koeti mopo'âti ôra ya kiyakáxe.

<sup>34</sup> Itopónone mopo'âti ôra, koati kohonókoti emó'u ne Jesus. Hara koe hónoti yúho vaúkea ya emó'uke:

—Eloi, Eloí, lama sabakitáni? —koéne.

Yoko hara koêti neko yúho: “Unaém, Unaém, na koeti kurí kixínenu?” koêti.

<sup>35</sup> Xapákuke neko xanéhiko kamoâti, ápe koêti:

—Yokómomapihi koêku, Íliya iháxiko —koéhiko.

<sup>36</sup> Ina apê póhuti xapákuke neko xâne ehakóvoti, kalaká'ikoponoti esponja xoko viyum-hí koêti, ina ipíhoá kirípuhike étakati ipíhoati pahákuke Jesus, iyúkoati. Ina kôe:

—Vokómomavo veyópeaxomo Íliya —koéne.

<sup>37</sup> Ina apépomaka koati êno hónoti emo'u Jesus. Yane íhunokoane ne omíxone, ivókovone.

<sup>38</sup> Yoko énomone yaneko ókoku ôra, ívarereo neko êno kopópoti váhere haxakoâti kúveu neko hána'iti imokóvokuti. Koati kukúkeke ívarereo ukeâti vanúkeke yonoti poké'eke.



<sup>39</sup> Enepone tuti húndaru xe'ó koyêti nonékuke kurúhuna Jesus, noixoâne kixoku ivókeovo ne Jesus, hara kôe:

—Koati kaná'uteoxo itúkeovo Xe'exa Itukó'oviti ra hóyeno —koéne.

<sup>40</sup> Ápemaka senóhikoya ákoti malíka okínoaku ixómoyea komóma. Xapákuke neko senóhiko, ápe Mariya Mandálana; yoko po'imaka koéhati Mâriya, enepone eno Yúse yoko Teâku. Yoko énomone ne Teâku nihí'iti yane po'i koéhati Teâku. Ina apémaka Salúme.

<sup>41</sup> Enepohikora sêno, ainovo xanéheixoti Jesus ovo'íko ya Ngalíleya koane huvo'óxoatine ya nókone. Enómaka po'inuhiko sêno xaneâti ne Jesus koeku yónea Njeruzálem.

*Koeku Jesus ekoxókonone*

*Mt 27.57-61; Lk 23.50-56; Xu 19.38-42*

<sup>42</sup> Kiyoné'e káxe, koeku itúkeovo kóyuseovopene júdeuhiko vo'oku áyui, koáne ye'ékotinemaka úrukeovo ne sâputu,

<sup>43</sup> ápe hóyeno koéhati Yúse íhae Arimáteya, hóyeno koati teyonéti ya xapákuke tutíyehiko koatike payásoti yúhoikovoku júdeu. Yoko koati kuxoíxoati nê'e símeovo ne kaxena natíxea Itukó'oviti xapa xâne. Yane kóxunakovo píhea xoko Pilátu, epemóponoati yusíkea veyópea muyo Jesus kuruhúke.

<sup>44</sup> Iyúpaxova Pilátu neko eyékou ivókeovone Jesus, ina ihaxíkoa neko tuti húndaru epemó'ikoati itúkeovo koati kaná'uti ivókeovone.

<sup>45</sup> Exoâne xoko tuti húndaru kaná'uyea ivókeovone ne Jesus, yane síkoane neko Yúse veyópea muyo Jesus.

<sup>46</sup> Úkeane pího veyóponea kuruhúke. Ina aupíxoaxo ya kalísoti ipovóti vaneu, enepone iháxoneti líyum, iyonoâti xoko uhôro kehoéti mopoíke. Yane ínamaka kohokóroroko mopôí exéxeake ne uhôro.

<sup>47</sup> Yoko noíke'eheixoaxo Mariya Mandálana iyónokonoku neko muyo Jesus, koánemaka Mâriya, eno Yúse.

## 16

*Koeku Jesus exepúkopone ukópea xapa ivokóvoti*

*Mt 28.1-8; Lk 24.1-12; Xu 20.1-10*

<sup>1</sup> Evesékone sâputu, pihóne Mariya Mandálana; yóko'omaka ne po'i koéhati Mâriya, enepone eno Teâku; koánemaka po'i sêno iháxoneti Salúme vanéxoponea kohépiti xêru óvo'okopemo Jesus.

<sup>2</sup> Koati yuponii koéti lúmingu ínati ipuhíko káxe, pihónehiko xoko ekóxononoku Jesus.

<sup>3</sup> Ina kixokókohiko:

—Kutimo veyinó'ovea ne mopôí exexoâti ne uhôro? —kixókokohiko.

<sup>4</sup> Simoánehiko, noíxoane ahíkuxeokonone neko mopôí. Yoko koati yupihóvati pu'íko.

<sup>5</sup> Úrúkovanehiko neko ekóxononoku Jesus, tokononé koene kutí koeti ho-moêhou hóhopu koyêti ípovo, vatá koyêti ya éxopeke. Yupihovó koéne kónoko'iyeahiko ne sêno xaneâti hána'iti píkea.

<sup>6</sup> Ina kôe neko yuhó'ixoati:

—Hákonoe kenóko'i. Koati Jesus íhae Nazâre yopósikopononoe, eneponeko kuruhúxononoti, itea exépukopone nê'e, áko'one yâyeke. Yokómomapihi ra ekóxononoku.

<sup>7</sup> Kó'oyene yéta'akapana ne íhikauhiko yoko Pêturu inuxó koépeamo ne Jesus timúnekenoe ya Ngalíleya. Yâkonoye neixópatinoemo kuteâti koeku yuhó'inopi yanekóyo —kíxoanehiko.

<sup>8</sup> Yane ipúhikopeane senóhiko neko ekóxokonoku Jesus. Koati ehakópovotihiko pihópea vo'oku yupíheovo píkea koane koyó'ikeyea. Ako éto'oepo koêku neko noíxone vo'oku píkeahiko.

*Exókopovo Mariya Mandâlena ne Jesus*

*Mt 28.9-10; Xu 20.11-18*

<sup>9</sup> Koati yuponii koêti ya lúmingu, exépakopo ne Jesus ukópea xapa ivokóvoti. Mariya Mandâlena itukóvo inúxoti éxokopovoke inâ exepúkopo. Énomone neko Mâriya koítovone Jesus, enepone kopúhikopeaku seti koeti ndémoniu.

<sup>10</sup> Yane pihóne Mâriya éto'okoponeahiko neko ha'íneheixone Jesus ixómoti isoné'ekovo koane íyoyea.

<sup>11</sup> Itea ako akútipohahiko kameáne yúho exépakopeane koane noíxoepa.

*Exókopovo Jesus ne íhikauhiko*

*Mt 28.16-20; Lk 24.13-49; Xu 20.19-23; Át 1.6-8*

<sup>12</sup> Ikénepoke, kópoe'akopovo ne Jesus, koane éxokopovo po'i pí'âti kutipoâti yonotíhiko ya mêum.

<sup>13</sup> Yane pihóne neko pí'âti éto'okoponea neko po'ínuhiko íhikau Jesus, itea ákomaka akútipokonohiko yúho.

<sup>14</sup> Ikénepoke ina exókopovamaka Jesus neko unze koeti íhikau koeku ixómoyea níkóhiko xe'ókuke mêsa. Sayá'ikoa Jesus vo'oku ákoyea akútipohahiko koane vo'oku tiú'iyea omíxone yaneko ákoyeakuhiko akútipoa yúho neko noixópati exepúkopone.

<sup>15</sup> Ina kixovókoxoamaka Jesus:

—Pihénoe yara uhá koeti kúveu mêum. Yokóyuhoinoa uhá koeti xâne ra inámati íhikauvoti omínombike.

<sup>16</sup> Uhá koeti xâne kutipoâti, koane ahíkovoti ya inzáke, énomonemo pihopô vanúkeke xoko Itukó'oviti. Itea enepone xâne ákoti akutípoa, yonópotimo ipihóponovokutike.

<sup>17</sup> Enepone kutipoâti, harâ'a ra iyupánevoti ítukemo, hoénaxovope njunáko xokóyoke. Ya inzáke, kopúhikopotimo ndémoniu urúkovoti xoko xâne, koane koyúhotimo inámatihiko yuhôti ákoti itukapu yúho.

<sup>18</sup> Motovátimo namúkea koéxoe koane énoyeovo ekâti koépekoti, kuteâti vénenu, itea ákomo yuvâti. Koane ipíhahiko vó'u tutíkuke ka'aríneti, ítóvotihikomo —kíxovokoxoane Jesus.

*Pihopóne Jesus vanúkeke*

*Lk 24.50-53; Át 1.9-11*

<sup>19</sup> Uke'éxoane Vúnae Jesus yúho'ixea neko íhikauhiko, pihópone vanúkeke. Ivátakopone éxopeke Itukó'oviti xoko ivátakoku kapáyasokone Itukó'oviti.

<sup>20</sup> Yane pihónehiko neko íhikau koyúhoponea koeku Jesus ya uhá koeti yónokuhiko. Yoko huvó'oxoamaka Vúnae, kouhápu'ikeati kaná'uko ne yúho yane iyupánevoti poréxoake ítúkea.

Hunókokune.

## YÚTOE LÚKA koyúhoti koeku Jesus

Lúka koéha yutoxoâti ra koyuhópeti. Énomonemaka yutoxôa ne koyúhope Átu. Xoko Kolósensi 4.4 víníxea itúkeovo ndútu neko Lúka. Enepone po'ínuhiko yutóxoti koeku Jesus, enepone Máteu, Márku yoko Xuâum, ainovo jûdeu. Poéhane Lúka ako itukápu jûdeu xapákuke. Teófilu koéha ne hóyeno pahúkinoake Lúka ne yútoe. Hainámaka jûdeu nê'e.

Yane yútoe, koyúhoa Lúka koêku ne Jesus ukeâti inâ apê yara kúveu mêum tukú koeti pihopóne vanúkeke. Kene ya Átu, yutóxoá itone itúkea neko ápostulunahiko Jesus vo'ókuke ne xunako Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti xokóyokehiko, ike pihópine Jesus ya vanúkeke.

Enepone Máteu yoko Lúka, ainovo yutoxínoveati íha ne oxúnoekene Jesus xoko turi yútoe. Yane yútoe Máteu, hane koukeovo xoko Yúse, há'axeovoke Jesus yonópoti tukú koeti xoko Ábraum, koati turi jûdeu, exókoveati yanê'e motókeyea itúkeovo natina jûdeu ne Jesus. Ene itúkinovo tukú koeti xoko Ábraum ne íha oxúnoekene Jesus ya yútoe Máteu. Kene Lúka, xoko iyénoxapa Mâriya, enepone eno Jesus koukea éxokovea íha oxúnoekene Jesus tukú koeti xoko Ádaum, enepone inúxoti xâne yara kúveu mêum. Itúkinovo xoko Ádaum koukea Lúka ne yútoe, koati exókoviti itúkeovo uhá koeti xâne yara kúveu mêum simíno ne Jesus kóteova, kene haina pohúneti jûdeuhiko. Énomonemaka so'ixóvoxo, íhaxopinovake Jesus ne íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne.

So'íxinoveamaka Lúka yara yútoe kóseanayea Jesus ne xâne ka'arínetai, koane xâne kixeóvovoti ákoti itúkokonoke, koane xâne ákoti apeínoati, koánemaka xâne puvonéti kuteâti neko koperáxinotihiko nâti, yoko xâne íhae Samâriya, koane xâne pahukóvoti, yoko senóhiko.

<sup>1</sup> Enóne xâne itúkoti xunáko kókoyuse kíxea yutóxea koêku ra koekútihiko kousókovotine xapákuke úti yaneko káxehiko pihótine.

<sup>2</sup> Enepone yútoehiko, hane koyúhoinovi, noíxone ne xanéhiko noixoâti ra koekútihiko ukeâti inâ turixóvo, enepohikone koyuhoâtimaka ra emo'u Vúnae.

<sup>3</sup> Ngoánemaka, Íninjoa unáko yundóxinopea ra koekúti Teofilú, iti hána'iti teyonéti xapákuke úti. Yoko enóne ngóxuna'ixeovo ombósikea uha-uhá ngíxea énjea koêku ra koekútihiko ukeátine inâ turixóvo, koane kókoyuse ngíxoá yundóxinopea ukeâti túri tukú koeti hunóko,ko.

<sup>4</sup> maka yéxaneoxo itúkeovo koati kaná'uti ne ihíkavovoti íhikexokonoke.

### *Koêku Nzakâriya yoko Izâbe*

<sup>5</sup> Yaneko káxehiko itúkovoiko nâti ne Êrodi ya poké'exa Njúdeya, ápe hóyeno koéhatai Nzakâriya. Enepone hóyeno, sasedóti inúxinoti jûdeu hó'eke itúkóvoye. Yoko ápe íháxakokuhiko ne sasedóti, vo'oku ahe'ó ahe'o kixeokoko itúkeke. Enepone íháxakoku Nzakâriya, xoko itúke Ámbiya óvo. Izâbe koéha yéno neko Nzakâriya. Yoko iyénoxapamaka sasedóti neko yéno.

<sup>6</sup> Koati ponóvoti kixoku itúkevohiko nonékuke Itukó'oviti neko pi'âti. Koati itukoâtihiko heú koêti ne yutoxóvoti Ponóvotike Kixovókuti yútoe Muíse, koane heú koêti ne pahoenovi Itukó'oviti vitúkea,

7 itea ako ápahuina xe'éxa. Akó'oti okoxé'exa neko Izâbe. Yoko koati yekotíxotinehikomaka neko pi'âti.

*Inâ koyuhóvo ipúhikeamo Xuaum Mbátita*

8 Po'íke káxe, ixómoti ko'ítúke sasá'iti ítúke Itukó'oviti ne Nzakâriya, vo'oku símeovone kaxena ko'ítúkepe. Yoko kuríkohiko ne sasedóti inúxotike,

9 kuteâti kíxoakuhiko ítúkea motovâti éxea itukóvotiye xapákuke urúkovatimo ne sasá'iti iháxakoku kúveu ne hána'iti imokóvokuti, enepone témpulu, ítúkoponea ne itukétiya. Yoko xoko Nzakâriya iríkovo ne kúrehiko kutí'inoke urúkovati oró'okoponea ne ísensu kixonéti, ikó'iparaxoke Itukó'oviti, enepone êno úheta ihópune oro'ókokono.

10 Kene ne xanéhiko, ôvane meúkeke ítúkoti hiko orásaum koêku oro'okea ísensu ne Nzakâriya.

11 Yane apé kó'inoane ánju, ovoxe Itukó'oviti ukeâti vanúke. Xe'ó kó'iyeané éxopeke oro'okovoku ikó'iparaxokonoke Itukó'oviti.

12 Noixoâne Nzakâriya, kónoko'i. Yupihovó koe píkea.

13 Yane hara kíxoa ánju:

—Hako píke Nzakariyá, vo'oku kámoane Itukó'oviti ne yorásauna. Apêtimo xi'íxa, hóyeno kalivôno, xoko yíno Izâbe. Xuâum íheximo.

14 Hána'itimo elókeko yokóvo, koane hána'itimo úhepeko iséneu vo'ókuke. Enómakamo xâne elokeâti okóvo ipuhíkane.

15 Koati hána'itimo teyonéti ítúkeke Vúnae. Ákomo énapu víyum koane koêkuti kó'iyevoku ekâti, epó'oxo ukeátinemo okóvoike êno, xúnatimo ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti xokóyoke.

16 Koane enómo xâne xapákuke íhae Izarâe ponopóvoti hókea Itukó'oviti, Únae, vo'ókuke nê'e.

17 Énomonemo inuxíno Vúnae, koane xúnatimo ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti xokóyoke kuteâti koêku xoko Íliya, eneponeko koyúhoti emo'u Itukó'oviti mekúke. Énomone kutí'inomo ponopóvoti kixoku hókea Itukó'oviti ne xanéhiko kó'oyene, kuteâti koêku póneovo hókea oxúnoekene mekúke. Énomonemakamo kutí'ino koyúseopoti kixoku ítúkeovo ne xâne ákotihiko ítuká ne páhoenoví Itukó'oviti vitúkea, koane hokopâtimo ne xêne hókone xanéhiko ponóvoti isóneu. Yanê'e, usó koyêtimo ne xanéhiko kutípea emo'u Vúnae simané'e xapákuke —kíxoane ánju.

18 Ina kixôa Nzakâriya:

—Namo ngíxoaye énjea ítúkeovo kaná'uti? Vo'oku yéngotixone, koane yupíhovonemaka hóvenoxea ne múnjone —koêne.

19 Ina kixôa ánju:

—Undi Ngabiríye, undi ovóheixoti xoko Itukó'oviti ngxó'ixeati koêkuti kovóxenuku. Énomone pahukónu yúnzo'ixoponeopi koane ngoyúhopoinopea ra únati eyekoúti.

20 Itea vo'oku ákoyea yakútípoa ra yúnzo, ukeátine kó'oyene, ákonemo ite keyúhoyi. Ákonemo ipúhika yemó'u tukú koetímo yaneko káxe kausákupune ra koekúti ngxínopike. Yoko kousókovotimo simapúne koati kaxéna —kíxoane ánju neko Nzakâriya.

21 Yoko kohíxopovane xanéhiko ne Nzakâriya koane iyúpaxevahiko yupíheovo xu'íkeneyea kúveuke ne sasá'iti óvoku Itukó'oviti.

<sup>22</sup> Ipuhíkopone, ákone ita koyúhoyea. Yane exó kízoane xanéhiko ápeyea noíxone ukeáti xoko Itukó'oviti kúveuke neko sasá'iti iháxakoku témpulu. Vò'u veínoane Nzakâriya éxokea ne xanéhiko áha koyúhoyea koêku ákoyea ita koyúhoyea.

<sup>23</sup> Evesékone kaxéna ne Nzakâriya itúkea ítuke nonékuke Itukó'oviti, pihópone óvokuke.

<sup>24</sup> Ehane íhaiko ne Izâbe, yêno. Kúveu singu koeti kohê, óvoheixoane Izâbe óvokuke, ákone ipúhika. Hara kôe:

<sup>25</sup> —Koati hána'iti seánakonu Vúnae. Kó'oyene, ákonemo noíxo ínjakana —koéne.

*Koêku etó'okoa ánju ne Mâriya itúkeovomo eno Jesus*

<sup>26</sup> Sei koené'e kóhea ne Izâbe íhaikéa, pahúkopamaka Itukó'oviti ne ovóxe íhae vanúke, enepone Ngabiríye. Pahúkoa ya pitivóko koéhati Nazâre ya poké'exa Ngalíleya.

<sup>27</sup> Xoko inámatiko árunoe ávoti oko'íma pahúkokono. Yoko hoénaxoane hóyeno koéhati Yúse itúkeovomo yêno neko árunoe. Enepone Yúse, koati ámoripono Ndávi, enepone hána'iti nâti mekúke. Mâriya koéha neko árunoe yenómo.

<sup>28</sup> Urúkovane ánju neko ovokúti xoko óvoheixoku ne Mâriya, hara kízoa:

—Aéloke yokóvo. Koati únati kêku. Anéye ne Vúnae xikóyoke —kízoane.

<sup>29</sup> Itea koyó'i ne Mâriya kameáne yúho. Akó'oti exína isóneue kixínoakeneye ánju emó'uinoá. Yane opósikoane ya isóneuke kixó'ekone neko yúho.

<sup>30</sup> Ina kixôa ánju:

—Hako píke Mariyá. Koati únati isóneunopi Itukó'oviti.

<sup>31</sup> Iheíkotimo, koane kexe'éxatimo hóyeno kalivôno. Jesus íheximo.

<sup>32</sup> Koati hána'itimo teyonéti nê'e. Iháxeokonotimo Xe'éxa ne koati Payásoti ya uhá koêti. Porexoátimo Vúnae Itukó'oviti itúkeovo koati hána'iti nâti kuteáti koêku Ndávi, enepone oxú'ikene.

<sup>33</sup> Ákomo hunókoku itúkeovo natina amósenopono Njáko. Koati ákotimo hunókoku natíxea —kízoane ánju ne Mâriya.

<sup>34</sup> Ina kixôa Mâriya:

—Namo kixó'oye ngoêku? Undí'iko árunoe, avo yúho'ixeonuku hóyeno —kízoane.

<sup>35</sup> Ina kixôa ánju:

—Evesékotimo ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti xikóyoke. Koati xúnatimo xikóyoke xunáko ne Vúnae, enepone koati Payásoti ya uhá koêti. Énomonemo porexópi kexé'exayi, kuti'inokemo iháxokonoti Xe'exa Itukó'oviti ne sasá'iti kalivôno ipuhíkotimo.

<sup>36</sup> Kene enepone iyíno, Izâbe, apêtimakamo xe'éxa koêku hóvenoxeane, hóyenomomo kalivôno. Sei koene kóhea yoko koyúhokono ákoyea okóxe'exa.

<sup>37</sup> Kó'inokeneye, vo'oku ako koekúti ákoti itá itúkea ne Itukó'oviti yane uhá koeti yúho itúkeamo —kízoane.

<sup>38</sup> Ina kixôa Mâriya:

—Usó ngóye, koêkuti isóneunonu Itukó'oviti. Kaúsakapunemo njokóyoke kuteáti ra yihó'inonu —kízoane.

Yane pihópeane neko ánju.

*Xo'opépoína Mâriya ne Izâbe*

<sup>39</sup> Yaneko káxehiko, kóusokovo ne Mâriya. Éhakovo píhea ya pitivóko ovoti xapa mopô poké'exake Njúdeya.

<sup>40</sup> Simoné'eya, úrukovone óvokuke Nzakâriya koane yúhoikea Izâbe.

<sup>41</sup> Ehá'axo kámoa Izâbe ne emo'u Mâriya yuhoikoane, ehévakovo ne kalivôno okóvoike Izâbe. Koati xúnati ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti xoko Izâbe

<sup>42</sup> ina kohonóko emó'u koyúhoyea. Hara kôe:

—Koati yupihóvoti unako kêku ya uhá koeti po'ínuhiko sêno. Koánemakamo ne xi'íxa, koati únatimo koêku ya uhá koeti po'ínuhiko kalivôno.

<sup>43</sup> Ako omóndokea síminu, iti eno Únaem.

<sup>44</sup> Vo'oku ehá'axo ngámoa ne yemó'u yihoikonumeku, ehévakovo ne kalivôno ongóvoike, yupihóvoti elókeyea okóvo.

<sup>45</sup> Koati únati kêku, iti kutipóati ne yuhó'inopi Vúnae vo'oku kousókovotinemo ne yuhó'inopi —kíxoane Izâbe.

### *Akene Mâriya*

<sup>46</sup> Ina kôe ne Mâriya:

—Koati yupihóvoti ngahána'ikea ra Itukó'oviti, Únaem.

<sup>47</sup> Koâti hána'iti elókeko ongóvo vo'oku Itukó'oviti, enepone Koitónonuti,

<sup>48</sup> vo'oku puyákevovonu okóvo, undi kixeóvovoti ovóxe. Ukeátine kó'oyene, inixoâtinemo uhá koeti xâne itúkeovo koati únati ngoêku,

<sup>49</sup> vo'oku koati hána'iti itúkeinonu Itukó'oviti, enepone Xúnati ya uhá koêti.

Koati sasá'iti ne íha.

<sup>50</sup> Ako hunókoku seánakoa ne uhá koeti teyoâti. Enepone seánako, anêkomaka óukeke xe'éxaxapa yoko ámoripono xâne kutipóati.

<sup>51</sup> Koútata'íxoa Itukó'oviti ne hána'iti xunáko. Íkorokoa ne inixópvoti itúkeovo payásoti, ixané kixópa ne áha itúkea.

<sup>52</sup> Íkorokoamaka ne payásotihiko yane itúkeovo hána'iti pahúkoti. Hane kapáyasokopo xâne ákoti xunáko koane ákoti apayáso.

<sup>53</sup> Poréxopamaka êno únatinoe koekúti ne xâne kuti koeti épeu hímakati. Kene ne íríku, veyópea apeínoati.

<sup>54</sup> Huvó'oxovi, uti íhae Izarâe, uti ovóxe, kuteâtimaka yuhó'ino voxúnoekene itúkeamo ya seánakovike.

<sup>55</sup> Énomone neko yuhóti ákotinemo uké'eyeaku, yuhó'ino Ábraum koánemaka ne uhá koeti ámoripono. Énomone itúko ne Itukó'oviti kuteâti yuhó'ino voxúnoekene mekúke —koéne ne Mâriya.

<sup>56</sup> Yoko mopó'a kohé ovóponoa Mâriya xoko Izâbe. Yane pihópone óvokuke.

### *Koêku Xuâum Mbátita inâ ipuhíko*

<sup>57</sup> Simovóne kaxena ipúhikope xe'éxa ne Izâbe, hóyeno kalivôno koxé'exa.

<sup>58</sup> Enepone múxonehiko evo Izâbe oveâti xêrerekuke óvoku, koánemaka ne iyénoxapa, eyékoxoane koêku ne hána'iti seánakoa Vúnae, koane huvó'oxoponeahiko ya hána'iti elókeko okóvo.

<sup>59</sup> Oitú koené'e kaxéna ne kalivôno, sirkunsidá kíxoanehiko. Yoko kahá'ane xanéhiko íhaxoepa íha há'a,

<sup>60</sup> ítea hara kíxoahiko êno ne kalivôno:

—Ákomo kalíhuina koéhapea íha há'a rá'a. Xuâum koéhamo —kíxoane.

<sup>61</sup> Ina kixokóno:

—Itea ako ápahuina iyíno koehâti ne íhâe —kixókonone.

<sup>62</sup> Ina epemó'ikeahiko há'a ahá'inoa koéhayea ne kalivôno. Vô'u veínoahiko épemo'ikea.

<sup>63</sup> Yane épemone kali tâpoa ne Nzakâriya, yutóxoku. Hara koe yútoe: “Xuâum koéha rá'a” koéne. Yoko heú koe xâne iyúpaxeoava neko koekúti.

64 Ehá'axo yutóxoaxo Nzakâriya, koyúhopone, ákone itopeâti nêne. Koyúhopone koane iháyu'íkopea Itukó'oviti.

65 Yupihovó koéhiko píkea heú koêti neko xâne ko'óvokutihiko xêrerekuke óvoku. Koane tumúne yóno itóhineyea neko koekúti xapákuke ne ko'óvokuti ovâti neko poké'e xapa mopôï ya Njúdeya.

66 Êno itúkinoaxo isóneu uhá koeti xâne kamoâti, koane kó'iyeahiko:  
—Kutímeamo itúkovo ra kalivôno apayá'inane? —koéhiko.

Yoko koati apêti xunako Vúnae xokóyoke ne kalivôno.

### *Thayú'iko Itukó'oviti ne Nzakâriya*

67 Enepone Nzakâriya, há'a ne kalivôno, koati xúnati Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti xokóyoke. Yane turíxovone koyúhoyea koekúti ávoti simâpu kaxéna. Hara kôe:

68 —Viháyu'ika ne Vúnae Itukó'oviti, kuvónone íhae Izarâe, vo'oku simóne huvó'oxoponeovi, uti xanéna, koane veyópeovi ya vóvoheixea opékuke xunako vanáne.

69 Pahúkinovine koati xúnati Koitóvoviti ukeâti xapa amósenopono Ndávi, enepone ovoxe Itukó'oviti mekúke,

70 kuteâtímaka neko koati yuhôti, yuho Itukó'oviti mekúke pahúkeamo, enepo evékinovea xoko sasá'itihiko ovóxe koyuhópoinoati emó'u xapa xâne.

71 Kó'inokeneye motovâti koíteovovi ya vanánehiko, yoko ya xunáko ne uhá koeti puvo'óviti.

72 Koati koseánati ne voxúnoekene, koane puyákoponovamaka okóvo kousokea neko sasá'iti yuhó'inoa mekúke.

73 Énomone neko koati yuhôti, yuhó'ino voxú'ikene Ábraum

74 víteovamo ne vanáne, koane hókeamo uti Itukó'oviti ákoti pícone úti,

75 koêkumaka sasá'iyea yoko póneovo kixoku vitúkeovo nonékuke ya uhá koeti kaxena úti yara kúveu mêum.

76 Kene íti kalivonó, ihéxikonotimo páhoe Itukó'oviti, enepone koati Payásoti ya uhá koêti, koyúhoinoaxo emó'u. Vo'oku itínemo inuxínoaxo ne Vúnae, mihi'ókinoatimo oxéne itúkea ítuke xapákuke xâne.

77 Yexókoatimo ne xanena úti koíteovamo Itukó'oviti koane kotúyopinoaxo pahúnevo,

78 vo'oku koati yupihóvoti itúkeovo seánati ne Itukó'oviti. Énomone kutí'inoke isíminovitinemo hána'iti kouhápu'ikoviti íhae vanúke,

79 maka kaúhupu'ikanemo ne ovoti hahákutike, enepohikone kuti koeti ákau pevóti hoenáxovotine yonópeamo ipihóponovokutike, koane évekavinemaka xoko xêne óvoku unako koeku úti ya ikéneke Itukó'oviti —koéne Nzakâriya.

80 Yoko tumúne yóno payá'iyea neko kalivôno koane ukóponea éxea Itukó'oviti. Ehane óvoheixo mêum ákoti apêti tukú koeti simovóne kaxena éxokeovo xanéhiko íhae Izarâe.

## 2

### *Koêku iná ipuhíko Jesus*

#### *Mt 1.18-25*

1 Yaneko káxehiko, ápe yúho neko koati payásoti nâti, enepone Seza Augústu, koyúhoti kónokea yutóxoponea íha ne uhá koeti xâne natíxokuke, motovâti kayúmaxeokono yé'akeye xâne apêti yaneko uhá koeti poké'e óvoku natíxea.



<sup>2</sup> Yaneko inúxoti yutóxopono îha ne xanéhiko, Síreniu itukóvo ngovenâdo ya poké'exa Sírea.

<sup>3</sup> Uhá koêti neko xanéhiko, kónoko yutóxoponea îha xoko pitivóko koati úkeaku oxúnoekene.

<sup>4</sup> Yane pihónemaka Yúse ukeâti Nazâre, pitivóko ya poké'exa Ngalíleya. Hane yóno Mbélem, pitivóko ya Njúdeya, enepone pítivokona Ndávi, nâti mekúke. Yonúnoake Yúse vo'oku itúkeovo ámoripono Ndávi.

<sup>5</sup> Pîho yutóxoponea îha koánemaka îha Mâriya, yêno. Yoko ihaíkotine ne Mâriya.

<sup>6</sup> Koêku óveahiko ya Mbélem, simóvone kaxena koxé'exayea.

<sup>7</sup> Hóyeno kalivôno koxé'exa, koati inúxoti xe'éxa. Ina aupíxoa ya ipovóti, yane tunukú kíxoane kúveuke kúxu, vo'oku itúkeovo xoko níxaxokonoku hó'openo okóhiko. Akó'oti iníxa imókoku xoko ókoku yonóti vo'ókuke neko êno xâne yonóti yanekôyoke.

<sup>8</sup> Yaneko mêum xe'ókuke neko pitivóko, ápe koyónotihiko su'úso herú kixoti yóti kóyonoyea su'úsona.

<sup>9</sup> Yaneko yóti, apé kó'inoanehiko ánju îhae vanúke, ovoxe Itukó'oviti. Koati êno uhé'ekoti uhapú'iti îhae xoko Itukó'oviti kouhápu'ikoatihiko neko koyónoti su'úso. Êno píkeahiko vo'ókuke.

<sup>10</sup> Ina kixôa ánju:

—Hákonoe píke. Nzimínopike omínombinoe koati únati eyekoúti kutí'inoke apêtímo êno hána'iti elókeko okóvo ne uhá koeti xâne.

<sup>11</sup> Kó'oyene ya pítivokonake Ndávi ipúhikinopinenoe ne Koítovoti. Ênomone ne Mésiya, Yúnae.

<sup>12</sup> Hanemo yéxi: Tokononé ketínoemo kalivôno aupí koyêti ipovóti, tunukú koyêti kúveuke kúxu —kíxoanehiko ánju.

<sup>13</sup> Yane apé koéne xokóyoke neko ánju ákoti yumaxápu po'ínuhiko ánju îhae vanúke ihayú'ikoti Itukó'oviti. Hara koéhiko:

—Íháyú'ikakana ne Itukó'oviti yákonoye vanúkeke. Kene yâye yara poké'e, itúkapu kásati omixóneti yoko úhepeti isoneúti apé xapákuke xâne kahá'ainoakehiko Itukó'oviti únati —koénehiko.

<sup>15</sup> Úkeane pihopóhiko neko ánju vanúkeke. Ina kixokóko ne koyónotihiko su'úso:

—Hingá, píha úti ya Mbélem. Naíxapanavo úti ne koekúti yuhó'inovi Vúnae.

<sup>16</sup> Yane ehakovó koénehiko píhea. Ehane inixopono Mâriya yoko Yúse, koánemaka ne kalivôno tunukú koyêti kúxuke.

<sup>17</sup> Yane ina turixóvo koyúhoepa kuteâti koêku yuhó'inoahiko ánju vo'ókuke ne kalivôno.

<sup>18</sup> Uhá koeti eyekóxoati neko koekúti, iyúpaxeova yúho neko koyónoti su'úso.

<sup>19</sup> Kene Mâriya, uha-uhá kíxoa unákea isóneuke neko emo'úti, koane êno itúkinoa isóneu.

<sup>20</sup> Ina pihôpo neko koyónotihiko su'úso, ihayú'ikoti Itukó'oviti koane imokó'ikoati vo'oku uhá koêti neko noíxone yoko kámone. Yoko koati tokopóvoti uhá koêti neko yuhó'inoa ánju.

### *Itukínokono îha ne Jesus*

<sup>21</sup> Itopónone oitu koeti káxe ike ipúhikine ne kalivôno, simóvone kaxena sirkunsidá kíxeokono. Yane itúkinokonomaka îha. Jesus îhaxeokono kuteâti îhaxeake ánju yanekôyoke tumúneke îhaikea Mâriya.



### *Omokóno Jesus hána'itike imokóvokuti ya Njeruzálem*

<sup>22</sup> Yoko yanekôyoke, itóponone yé'akeye káxe nókone kúxea ne Mâriya yoko Yúse motovâti kasása'ikopeovo nonékuke Itukó'oviti ike ipúhikine xe'éxa, kuteâti páhoenoa yútoe Muíse itúkea. Yane ómahiko ne xe'éxa ya Njeruzálem, kuri'ókopati Vúnae

<sup>23</sup> kuteâti koêku nókone itúkea vo'ókuke ne yutoéti ya Ponóvoti Kixovókuti emó'uke Vúnae, enepone koêti: “Uhá koeti xuvé'eti xe'exa xâne, konókoti kuri'okopeokono Vúnae” koêti.

<sup>24</sup> Énomone pihínohiko ómea ikó'iparaxoke Itukó'oviti, kuteâti koêku páhoenoa Ponóvoti Kixovókuti emó'uke Itukó'oviti, enepone koyúhoti kónokea ómea pi'âti kiríru, áko'o itukovo pi'âti kálíhunoe xe'exa kurúte.

### *Akene Simêum*

<sup>25</sup> Yoko ápe hóyeno ya Njeruzálem koéhati Simêum. Koati ponóvoti neko hóyeno yoko teyotímaka Itukó'oviti, koane kuxoíxotimaka símea ne koitóvoti xâne íhae Izaráe. Koati apêtimaka xunako Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti xokóyoke.

<sup>26</sup> Yoko éxokoane Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti âvoveamo ivákapu koêku âvovea naíxa ne Mésiya, enepone páhoe Vúnae Itukó'oviti koíteovo xâne.

<sup>27</sup> Énomone yanekôyo, éxokoa Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti ne Simêum kónokea píhea yane hána'iti imokóvokuti. Koane pihóneya. Yoko koati yónokumaka ne há'a yoko eno Jesus omâti ne xe'éxa, itukóponoati kuteâti neko páhoenoa Ponóvoti Kixovókuti ya emó'uke Itukó'oviti.

<sup>28</sup> Yaneko simoánehiko há'a yoko eno Jesus, simónemaka ne Simêum, ina namukôa neko kalivôno. Koeku nú'uxea, koane iháyu'íkea Itukó'oviti. Hara kôe:

<sup>29</sup> —Kó'oyene Unaém, úhepetinemo inzóneu ivóngeovo vo'oku yéxokonoane ra kixínenuke yanekôyo.

<sup>30</sup> Vo'oku noínjoane ya ungéku ra péhoe yara kúveu mêum koíteovo xâne.

<sup>31</sup> Keúsokoane ne koekúti nonékuke uhá koeti xâne.

<sup>32</sup> Enepora kalivôno, kouhápu'ikinotimo po'ínuhiko xâne ákoti itukapu jûdeu, kutí'inokemo imihé'okoti isóneu. Kene úti, uti xenéna, enómo ihayú'ikoviti vo'ókuke —koéne neko Simêum.

<sup>33</sup> Enepone há'a yoko éno ne Jesus, yupíhova iyúpaxeova neko yuho Simêum vo'ókuke ne xe'éxa.

<sup>34</sup> Ina epemínoahiko Simêum unako koêku xoko Itukó'oviti. Yane hara kixómaka Mâriya, éno ne kalivôno:

—Enepora kalivôno, koati pahoéti xapákuke úti íkorokea koane koéxepukopea ênoti xâne ya Izaráe. Koati hoénaxovopemaka ko'ítukeyeane Itukó'oviti xapákuke úti, itea enómo xâne okopâti.

<sup>35</sup> Yoko enómo hána'iti tiveko iséneu vo'ókuke. Kutí koetimo tiveko tetúkine heú'iti pirítai yomíxoneke. Yoko enómo xâne kouhápu'ikeekonoti oveâti isóneuke vo'ókuke ra kalivôno —kíxoane Simêum.

### *Ikoró'ixinovomaka Itukó'oviti ne Ána*

<sup>36</sup> Yoko ápemaka sêno koéhati Ána koyúhoti koekúti éxokoake Itukó'oviti âvoti simâpu kaxéna. Eneponeko sêno, ihine hóyeno koéhati Fanûe, ámoriponomaka Áze, po'ínu iháxakoku xanena Izaráe. Hóvenoenone neko sêno. Pohu seti koe xoénae ko'íma, yane ivókovone íma.

<sup>37</sup> Enepora sêno ivokóvoti îma, oitentai koaturu koéne xoénaena. Yoko kóyekune ya témpuluke. Yóti, káxe véyo ixómoyea ituko orásaum koane jejuá kó'iyea, yuixóvoti ikóseanaxeovo Itukó'oviti.

<sup>38</sup> Énomone yaneko ókoku ôra omokónone Jesus hána'itike imokóvokuti, simómaka ne Ána ikoró'ixoponovoti xoko Itukó'oviti, koane koyúhoyeamaka koêku ne kalivôno xoko uhá koeti xâne kuxoíxoati ne páhoe Itukó'oviti koíteovo xanéhiko ya Njeruzálem.

### *Pího Jesus ya Nazâre*

<sup>39</sup> Itukoâne evo Yúse yoko Mâriya uhá koêti ne nókone itúkea yane yutoéti Ponóvotike Kixovókuti emó'uke Vúnae, ina aukópovo Ngalíleyake yonópoti Nazâre, enepone pítivokona.

<sup>40</sup> Yoko tumúne yóno payá'iyea ne kalivôno koane xuná'iyea múyo, koane itúkeovomaka ko'isóneuti. Yoko koati êno itípanevo vo'oku seánako Itukó'oviti oúkeke.

### *Pího Jesus ya hána'iti imokóvokuti ya Njeruzálem*

<sup>41</sup> Heú koeti xoénae píhea há'a yoko êno ne Jesus ya Njeruzálem xapa áyui júdeu hó'eke iháxoneti Páskoa.

<sup>42</sup> Itopónone nduse koeti xoénaena ne Jesus, xáneane há'a yoko êno ya Njeruzálem xapa ayuíti, kuteâti itúkeovo kixóvokuhiko yónea.

<sup>43</sup> Uke'êne ne ayuíti, pihóponehiko óvokuke, itea ôvane Jesus ya Njeruzálem ákoti exâ há'a yoko êno.

<sup>44</sup> Ikútixatihiko apépoti xapákuke xanépone koeku pihópeahiko. Poehâne káxe yóneahiko, ina oposíkoa há'a yoko êno xapákuke ne iyénoxapa yoko éxonehiko.

<sup>45</sup> Ako'óne inixápana, aúkopovo ya Njeruzálem oposikoponoati.

<sup>46</sup> Mopó'apeke káxe ikéne, ina inixóponoa hána'itike imokóvokuti, vatá koyêti xapákuke ne ihíkaxoti xanéhiko hó'eke. Ixomo kamokénoahiko Jesus koane épemo'ikeahiko.

<sup>47</sup> Heú koêti neko xanéhiko kamokénoati, yupíhova iyúpaxeova kó'exoneyea ne Jesus koane itúkeovo koati tokopóvoti ne yumópope.

<sup>48</sup> Iyúpaxovamaka há'a yoko êno noixoâne. Hara kíxoa êno:

—Nje'exá, na koeti kixínevineye? Yupíhovane koyó'iyea úti, ûndi yoko yá'a koeku ixómoyea vopósi'ixopopi.

<sup>49</sup> Ina kixôa Jesus:

—Na koeti pipókexino iséneu yopósi'ixopinonu? Ákoikopo yéxa itúkeovo óvokuke Nzá'a óvonzeixo? —kíxoane.

<sup>50</sup> Itea ako éxina isóneu há'a yoko êno neko yumópeake.

<sup>51</sup> Yane xanépoanehiko Jesus ya Nazâre. Koati kutípoti há'a yoko êno, koêkuti yuhó'inoa. Enepone eno Jesus, heú kíxoa unákea isóneuke neko koekútihiko.

<sup>52</sup> Yoko tumúne yóno kurí'uxeovo éxone Jesus koane payá'iyea yoko enó'iyea itípanevo nonékuke Itukó'oviti koane xapa xanéhiko.

## 3

### *Inâ turixôa Xuaum Mbátita ne ítuke Mt 3.1-12; Mk 1.1-8; Xu 1.19-28*

<sup>1</sup> Yanekôyoke, itóponone kinze koeti xoénae natíxea ne Tiberiu Sêza, enepone koati payásoti nâti ya Róma. Kene Ponsiu Pilátu itukóvo ngovenádo ya Njúdeya.

Kene ya Ngalíleya, Êrodi pahukóya. Kene ya Itûreya yoko Tarononíti, Filípi, po'ínu Êrodi pahukô. Kene ya Ambíleni, Lísanea itukóvo pahúkotiya.

<sup>2</sup> Kene Ána yoko Kaífa itukóvo koati payásoti sasedóti inuxínoti jûdeu hó'eke yanekóyoke. Koati énomone yaneko káxehiko, ápe yuhó'inoa Itukó'oviti ne Xuaum Mbátita, xé'a Nzakáriya, koeku óvoheixea ya mêmum ákoti apêti.

<sup>3</sup> Yane heú kíxoa Xuâum yónea ne poké'e xe'ókuke ne huvêo, enepone Njôrdaum, koyuhó'inoati ne xanéhiko kónokea ikótivexea isóneuke ne pahúnevo koánemaka kuríkopea, motovâti kotúyoepa Itukó'oviti ne pahúnevo, ina yusíka áhikeovo xokóyoke.

<sup>4</sup> Énomone kuteâtimaka koeku yutóxeovo emó'uke Itukó'oviti yútoeke porofeta Izâiya mekúke, xoko kó'iyekaku:

“Énomonemo ne kohonókoti emó'u ya mêmum ákoti apêti xapa xâne kamokénoponoati. Haramo koe yúho: ‘Míhi'akinanoe oxéne ne Vúnae itúkea ítuke xepákukeno. Kéyuseapa ne kixeku itíkivo nonékuke’ koêti.

<sup>5</sup> Hanemo koéneye kuteâti koeku xêne kounákopokono enepo pura'úxopokono ne uhoróxotiya. Koati kuteâtimaka koêku ikútipu'ikopokono ne vanuké'exoti koane ponopókono ne xêne ínati ikáyukexo, enepo pura'úxokono koane ikútipu'ikopokonomaka ne uhoróxotiya.

<sup>6</sup> Yoko noixoâtimo uhá koeti xâne kíxoaku Itukó'oviti koíteovo xâne” kôe yútoe  
*Izâiya 40.3-5*

### *Koeku yuho Xuaum Mbátita*

<sup>7</sup> Hara kíxovokoxoa Xuâum neko êno xâne pihinoâtihiho, enepohikone epemóponoati áhikea:

—Itínoe ámoripono xâne kutí koeti koâti ipúhokovoti koéxoe, ikítixati itívoatimo ne ípíhonoropemo Itukó'oviti pohúnetai vo'oku yáhikivo njokóyoke? Ako kalíhuina.

<sup>8</sup> Konókoti itíkinoe únati motovâti iyúseyea itúvivonoe ikótívexoati isóneuke ne pahúnevo koane kuríkopatimaka. “Úti ámoripono Ábraum,” hákonoe koe iséneupinovo, pe'okoâti itíkivo aha Itukó'oviti vo'ókuke. Vo'oku eneponi itukápu énomone kahá'a ne Itukó'oviti, mani pahukoâti itúkoepoovo ámoripono Ábraum ra itátanehiko mopôti.

<sup>9</sup> Kuteâti koêku ne povôti usó koyêtime tetúkea tikótihiko ukeâti poéheveke, enepohikone uhá koeti ákoti paréxa únati há'i, ina kurikókono yúkuke, énomonemakamo kíxoaneyé Itukó'oviti ne uhá koeti xâne váhere kixoku itúkeovo —kíxovokoxoane.

<sup>10</sup> Ina kíxôa xanéhiko ne Xuâum:

—Kutí'ikopo kónoko vitúkea?

<sup>11</sup> Ina yumopá Xuâum:

—Koékuti apêti pí'âti kápana, paréxa póhuti ne xâne ákoti ítuke. Kúteanemaka koêku ne apêti níka, paréxamaka xâne épeu hímakati —koéne.

<sup>12</sup> Ápemaka koperáxinotihiko náti simôti xoko Xuâum, enepohikone yómoti ánu'ukea kóperau. Hara kíxóponoamaka:

—Íhikaxoti, kuti kónoko vitúkea?

<sup>13</sup> Ina kíxoáhiko Xuâum:

—Ópohane yé'akeye péhoenokono képeraxi, ene képeraxa. Hákonoe yanú'ukoa —kíxoanehiko.

<sup>14</sup> Ápemaka húndaruhiko kixoâti:

—Kene úti, kuti kónoko vitúkea?

Ina yumopâmakaka Xuâum:

—Hako vaheréxo ítikeinoa ne xanéhiko. Hákomaka itikóheyi koêku ne koêkuti xâne. Aúhepeinoamaka iséneu ne yé'akeye tiúketa némoenoe —kíxoanehiko.

*Koyuhôa Xuaum Mbátita itúkeovo koitóvoviti ne Jesus*

*Mt 3.11-12; Mk 1.7-8; Xu 1.19-28*

<sup>15</sup> Yoko enepohikoneko xâne, koati ainóvoti kuxoíxoatine símea ne páhoe Itukó'oviti koíteovo xâne. Ká'aye koéhiko isóneuno Xuâum: “Énomonemea ne Mésiya, páhoe Itukó'oviti koíteovovi? áko'o pó'itimea” koe isóneunoahiko.

<sup>16</sup> Ina kixoáhiko Xuâum:

—Kaná'uti ánjikeopinoe ya úne iháke Itukó'oviti, itea keno'ókotinemo koati hána'iti teyonéti ya undíke. Muhíkova anjí'okeova ngúxeinoa imo perékatana, ako omóndokea. Énomonemo ahíko xanéhiko háñnati ya úne itea ya xunákoke Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti. Yoko kutí koetimo otuko yúku ne xunáko kasása'ikea.

<sup>17</sup> Hanemo koéneye, xâne omó'ixoti kasasá'ikopeti kuteâti ápa vo'ókuke. Kuteâti kixókonoku nonéti, enepone tiríku kasasá'ikovo, énomonemakamo kixóneye xanéhiko nê'e. Kuteâtimaka koeku ípíhopekono há'i íhakuke, énomonemakamo kixóneye xâne únati kixoku itúkeovo nê'e. Kene ne xâne ákoti aunáti, enepohikone kutí koeti ike kasása'ikine tiríku, kurikoâtimo yúkuke ákotinemo ípukeovoku —kíxovokoxoane Xuâum.

<sup>18</sup> Énomone koéneye yuhu Xuaum Mbátita. Koane ákomaka tópi po'ínuhiko enékope xanéhiko koêku koyúhoinoa ne inámati ihíkavoviti íhae xoko Itukó'oviti.

<sup>19</sup> Ina saya'íkoamakaka Xuâum ne Êrodi, enepone hána'iti pahúkoti ya Ngálíleya, vo'oku kóyenopea yeno koati po'ínu, sêno koéhati Erôdiya. Haina póhutine, itea vo'ókumaka po'ínuhiko váhere ítuke.

<sup>20</sup> Yane inamá'axo kuri'úxovo váhere ítuke ne Êrodi vo'oku kuríkeane Xuâum ika'ákovokutike.

*Koeku ahíko Jesus ne Xuaum Mbátita*

*Mt 3.13-17; Mk 1.9-11*

<sup>21</sup> Uke'éxoane Xuâum áhikea uhá koêti neko xâne, ina ahíkomaka Jesus. Koeku ítúkea orásaum ne Jesus, mihe'ó koéne ne vanúke

<sup>22</sup> koane evésekea ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti xokóyoke kutí koeti kurúte. Yane apé koéne emo'úti inu'íxoti vanúkeke koêti:

—Iti Nje'éxa koati ákoti omotóva ongóvo, porexónuti hána'iti elókeko ongóvo —koéne.

*Oxúnoekenehiko Jesus*

*Mt 1.1-17*

<sup>23</sup> Enepone Jesus, itopónone kuteâti tirinta koetine xoénaena, ina turixôa ítúkea ne ítukexeake Itukó'oviti. Yoko ya isóneunoake xanéhiko, koati xé'a Yúse nê'e. Hará'ahiko íha oxúnoekene.

Enepone ôxu, Éli koéha. <sup>24</sup> Kene Éli, xé'a Matâti.

Enepone Matâti, xé'a Lévi.

Kene Lévi, xé'a Meúki.

Kene Meúki, xé'a Njanâi.

Kene Njanâi, xé'a Yúse.

<sup>25</sup> Enepone Yúse, xé'a Matátia.

Kene Matátia, Ámu itukôa xé'a.

Kene Ámu, Nâum itukôa xé'a.

Kene Nâum, Êzli itukôa xé'a.  
 Kene Êzli, Nâgai itukôa xé'a.  
 26 Kene Nâgai, Mâte itukôa xé'a.  
 Kene Mâte, Matátiya itukôa xé'a.  
 Kene Matátiya, Semêi itukôa xé'a.  
 Enepone Semêi, Yûse itukôa xé'a.  
 Kene ne Yûse, Njôda itukôa xé'a.  
 27 Kene Njôda, Njoánam itukôa xé'a.  
 Kene Njoánam, Rêza itukôa xé'a.  
 Kene Rêza, Nzorobâbe itukôa xé'a.  
 Kene Nzorobâbe, Salatíye itukôa xé'a.  
 Kene Salatíye, Nêri itukôa xé'a.  
 28 Kene Nêri, Meúki itukôa xé'a.  
 Kene Meúki, Âdi itukôa xé'a.  
 Kene Âdi, Kôzam itukôa xé'a.  
 Kene Kôzam, Eumâdam itukôa xé'a.  
 Kene Eumâdam, Êr itukôa xé'a.  
 29 Kene Êr, Njozûe itukôa xé'a.  
 Kene Njozûe, Eliêze itukôa xé'a.  
 Kene Eliêze, Njôrim itukôa xé'a.  
 Kene Njôrim, Matâti itukôa xé'a.  
 Kene Matâti, Lévi itukôa xé'a.  
 30 Kene Lévi, Simêum, xé'a Njúda, itukôa xé'a.  
 Kene Njúda, Yûse, xé'a Njónam itukôa xé'a.  
 Kene Njónam, Eliyáki itukôa xé'a.  
 31 Kene Eliyáki, Melêa itukôa xé'a.  
 Kene Melêa, Mêna itukôa xé'a.  
 Kene Mêna, Matâta, xé'a Nátam, itukôa xé'a.  
 Kene Nátam, Ndávi, xé'a Njêse itukôa xé'a.  
 32 Kene Njêse, Ôbedi, xé'a Mbôa, itukôa xé'a.  
 Kene Mbôa, Sála itukôa xé'a.  
 Kene Sála, Nâsom itukôa xé'a.  
 33 Enepone Nâsom, Aminâdabi itukôa xé'a.  
 Kene Aminâdabi, Ândimi, xé'a Ârni, itukôa xé'a.  
 Enepone Ârni, Êzorom, xé'a Pêre, itukôa xé'a.  
 Kene Pêre, Njúda itukôa xé'a.  
 34 Kene Njúda, Njáko, xé'a Izáki, itukôa xé'a.  
 Kene Izáki, Âbraum, xé'a Têra, itukôa xé'a.  
 Kene Têra, Náko itukôa xé'a.  
 35 Kene Náko, Serúki, xé'a Rágau, itukôa xé'a.  
 Kene Rágau, Faléki, xé'a Êbe, itukôa xé'a.  
 Kene Êbe, Sála itukôa xé'a.  
 36 Kene Sála, Káinam, xé'a Arafáxadi itukôa xé'a.  
 Kene Arafáxadi, Sem, xé'a Nôe, itukôa xé'a.  
 Kene Nôe, Laméki itukôa xé'a.  
 37 Kene Laméki, Metuzálem, xé'a Enóki, itukôa xé'a.  
 Kene Enóki, Njaréti, xé'a Maléleu, itukôa xé'a.  
 Kene Maléleu, Káinam itukôa xé'a.  
 38 Enepone Káinam, Ênu itukôa xé'a.

Kene Ênu, Sėti itukôa xé'a.  
 Kene Sėti, Âdaum itukôa xé'a.  
 Kene Âdaum, Itukó'oviti itukôa xé'a.

## 4

### *Hixopâ Ndeâpu íkorokea ne Jesus pahunévitike*

*Mt 4.1-11; Mk 1.12-13*

<sup>1</sup> Yupihovó koêne êno xunako Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti xoko Jesus ukopeâne húveona Njôrdaum. Yane ómane Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti ya mêum ákoti apêti.

<sup>2</sup> Koarenta koe káxe óva koane hixópea Ndeâpu íkorokea pahunévitike. Ákomaka nîka ne Jesus koeku óvoheixeaya. Ikénepoke koarenta koeti káxe ákoyea nîka, yane épekoane hímakati.

<sup>3</sup> Yane hara kíxoá Ndeâpu:

—Enepo itikápuxo koati kaná'uti Xe'exa Itukó'oviti, pehúka sá'iri'okopeovo pâum ra mopô.

<sup>4</sup> Ina yumopâ Jesus:

—Hara kôe ne yutoéti emó'uke Itukó'oviti: “Haina póhutine nikokónoti koxunáko xâne” kôe.

<sup>5</sup> Inamaka ómo Jesus ne Ndeâpu vanúke'exekuke ne mopô. Yane hú kíxoane éxokea uhá koeti pahúkoku payásotihiko yara kúveu mêum.

<sup>6</sup> Ina kixôa Ndeâpu:

—Mborexópeatimo ítúkeovo íti exêa koêku uhá koêti ra natixókutihiko, koane ítikenemo uhá koêti ne úhe'ene. Yane ítimo hána'iti ihayú'iuti vo'ókuke. Vo'oku mborexókonoane uhá koêti rá'a, yoko koêkutimo ânja mboréxea, mborexóatimo.

<sup>7</sup> Poéhane ipíyikexi nonénguke kutí kixénuti Itukó'oviti, yane ítikenemo uhá koêti —kíxoane.

<sup>8</sup> Ina kixôa Jesus:

—Hara kôe ne yutoéti emó'uke Itukó'oviti: “Ópoeane Yúnae Itukó'oviti ipíyikexina. Poéhane motová kíxeokononeye” kôe —kíxoane.

<sup>9</sup> Yane omone Jesus ne Ndeâpu ya Njeruzálem xoko koati kirípuhike ne hána'iti imokóvokuti, ina kixôa:

—Enepo itikápuxo Xe'exa Itukó'oviti, kepúhakapapu poké'eke,

<sup>10</sup> vo'oku hara kôe ne yutoéti ya emó'uke Itukó'oviti:

“Pahukoâtimo Itukó'oviti ne ánuhiko, enepone ovóxe íhae vanúke, kátarakeopi.

<sup>11</sup> Énomonemo namukópopi ya vó'u maka hákone okó'okovo hívi ya mopô!” kôe.

*Sáramu 91.11-12*

<sup>12</sup> Ina kixôa Jesus:

—Haramaka kôe po'i yutoéti emó'uke Itukó'oviti: “Hako yoposí'okova ne Yúnae Itukó'oviti” koémaka.

<sup>13</sup> Uke'éxoane Ndeâpu hixópea ne Jesus ya uhá koeti kó'iyevoku hixópeake, yane kali ahíkuxopeovaiiko kuxotí'iko káxe unátiyeakumo kíxoaku ítea íkorokea pahunévitike.

### *Inâ turíxo ítuke ne Jesus Ngalíleyake*

*Mt 4.12-17; Mk 1.14-15*

<sup>14</sup> Ikénepoke, ina aukópovo ne Jesus Ngalíleyake. Koati xúnati ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti xokóyoke. Yoko hí'imé koêne xâne eyekóxeati unako ítuke yaneko poké'e.

15 Íhikaxomaka ne Jesus ya sinâgogahiko, enepone íhikaxovoku hó'e jûdeuhiko, koane uhá kó'iyea xâne iháyu'ikea.

*Pího Jesus ya Nazâre  
Mt 13.53-58; Mk 6.1-6*

16 Úkeane pího ne Jesus ya Nazâre, pitivóko éxokexeaku. Ya sâputu, pihóne ya íhikaxovoku hó'e jûdeuhiko kuteâti kixóvoku. Yane ina exepúko yúhoikea emo'u Itukó'oviti.

17 Yoko ápe porexoâti ne koyuhópeti, óvoku yútoe porofeta Izâiya, enepone koyúhoti emo'u Itukó'oviti mekúke. Mihe'ókoane Jesus, ina inixóponoa xoko kó'iyeeaku ne yutoéti:

18 “Anéye njokóyoke ne Sasá'iti Omíxone Vúnae, enepone hazakónuti ngoyúhoinoa xâne ákoti apeínoati ra inámati ihíkavoti ítuke Itukó'oviti. Pahúkonumaka ngoyúhoyea símeovone kaxena íteovo xunako vaherévokoti ne xanéhiko kutí koeti ákau váhere kixovókuti. Pahúkonumaka mboréxea ínixopea ne xâne komítiti, koane ngayápahikopea koêku ne xâne kutí koeti koínoti êno ínati koekúti vo'oku tiú'iko kóyeku.

19 Pahúkonumaka ngoyúhoyea símeovone kaxena kouhupu'ikeovo hána'iti seánakoa Vúnae ne xanéhiko” koêti. *Izâiya 61.1-2*

20 Uke'éxoa yúhoikea, yane exéxopane Jesus ne koyuhópeti, koane poréxopea ne xâne unakópati, ina ivatákopomaka ne Jesus. Yoko uhá koêti neko xanéhikoya, komomo-komomó kixoi xoane.

21 Ina kixovókoxoa Jesus:

—Enepora emo'u Itukó'oviti yuké'eu kémokenoyi, simóvone kíxone kó'oyene —kíxovokoxoane.

22 Yoko uhá koêti neko kamokénoti, ínixeahiko úhe'eeke neko yuho Jesus. Koati iyupáxovatihiko éxea koyúhoyea emo'útihiko yupihóvoti unáko kuteâti neko yúho. Hara kixókoko:

—Hainá'ikopo xé'a Yúse râ'a?

23 Ina kixovókoxoa Jesus:

—Koati kaná'uti keyúhoinonoamo ra kixonéti koêti: “Iti ipixáxoti, keítapapu” koêti. Koane: “Ítíkinaveamaka yara pitivóko peyá'yíku uhá koêti ne ítike veyékoune ítiki ya Kafanáum” kixénutimo.

24 Koati endó'okopitinoe koêku: Ako ápahuina porófeta koyúhoti emo'u Itukó'oviti ivavákokonoti xapa xâne úkeakuke.

25 Koati emo'úti ra yunzó'inopinoo: Êno sêno ivokóvoti íma ya Izarâe yanekóyoke ya kaxénake Íliya. Énomone yaneko ákoyeaku kêva úko ya kúveu mopo'âti xoénae sei koeti kohê. Yoko enómaka hímakati ya uhá koêti neko poké'e yanekóyoke.

26 Itea haina xoko ivokóvoti íma ya poké'exake Izarâe pahúkokono ne Íliya. Hane pahúkokono xoko sêno ákoti itukapu jûdeu, sêno ivokóvoti íma ya Sarépita poké'exake Sídom.

27 Enómaka xâne ya poké'exa Izarâe ya kaxénake porofeta Ilízeu yúvone koati koímaiti arinéti, enepone lépara kixonéti, itea ako ápahuina xapákuke koítovone ne porófeta. Poéhane Námm, hóyeno ákotimaka itukapu jûdeu íhae poké'exa Sírea koítovo —kíxovokoxoane Jesus.

28 Yane yupihovó koene ímaikinovo Jesus ne uhá koêti neko jûdeu kameâti yúho yane íhikaxovokuke hó'e.

<sup>29</sup> Xépuku koéponehiko, ina kopúhikopohiko Jesus meúkeke yane pitivóko xoko koati vanúke'exeakuke yane kali mopô, óvoku ne pitivóko. Ina kaha'áhiko amátitikea poké'eke koukeâti koati vanúke'exeakuke ne mopô,

<sup>30</sup> itea huvokó kixópa Jesus neko xanéhiko. Yane pihópeane.

*Koitóva Jesus ne hóyeno úroevo ndémoniu*

*Mk 1.21-28*

<sup>31</sup> Ina pího ne Jesus ya Kafanâum, po'i pitivóko ya Ngálíleya. Ya sâputu, ihíkaxotine xanéhiko ihikaxovokuke hó'e.

<sup>32</sup> Yupíhova iháyu'ikea xanéhiko ne kixoku íhikaxea. Koâti iyúseoti itúkeovo úkeakune xokóyoke ne hána'iti exóneti íhikaxone.

<sup>33</sup> Yoko ápe hóyeno úroevo ndémoniu yane íhikaxovokuke hó'e jûdeuhiko. Ina kohonóko emó'u kó'iyea:

<sup>34</sup> —Jesus, íhae Nazâre, na koeti yího'ixopoinovi? Simínetine yuké'exoponivi? Énjoa itíkivoa ne Sasá'iti Páhoe Itukó'oviti —kíxoane.

<sup>35</sup> Ina saya'íkoa Jesus neko ndémoniu. Hara kíxoa:

—Hákone keyúho, ipíhikapi ra hóyeno —kíxoane.

Yane íkorokoane ndémoniu neko hóyeno poké'eke xapákuke uhá koêti neko xâne, ina ipuhíkoepa ákoti aka'áka.

<sup>36</sup> Yupíhova iyúpaxeova uhá koeti xâne noixoâti koane kíxeokoko:

—Namea kixotí'iyé koêku enepo koyúho rá'a? Koati apêti hána'iti xunáko pahúkea ndémoniu ipuhíkoepa xoko xâne úroevo, koane kutípeahiko emó'u —kixókokone.

<sup>37</sup> Yane xapákuke neko pitivókohiko ákoti ahikápu, hi'imé koene xâne eyékoexa unáko ítuke ne Jesus.

*Koitóva Jesus imose Péturu*

*Mt 8.14-17; Mk 1.29-34*

<sup>38</sup> Ipuhíkoepane Jesus ne íhikaxovoku hó'e jûdeuhiko, hane yonópo óvokuke Símaum Péturu. Yoko ka'aríneta imóse ne Símaum, yupihóvoti xunako otuko mûyo. Ina epemóhiko Jesus huvó'oxea.

<sup>39</sup> Simeáne xêrerekuke ipéna, pahúkoane uké'epea ne otuko mûyo. Koá'axo, uké'epone neko êno otuko mûyo. Yane exépukopone neko sêno koane kátarakoepa evo Jesus.

*Êno po'ínuhiko ka'aríneta koítovone Jesus*

*Mt 8.16, 17; Mk 1.32-34*

<sup>40</sup> Koêku kaha'ayeane onómekeovo káxe yanekóyoke, heú koetíhiko neko xâne apêti ka'aríneta óvokuke, koêkuti kó'iyevokuku ne aríne, ómahiko xoko Jesus, koane koíteova Jesus koeku ípihea vô'u tutúkuke.

<sup>41</sup> Enómaka xâne úroevo ndémoniu koítovone. Koêku ipuhíkoepahiko ne ndémoniu, koane koyúhoyea ya koati hónotike emo'úti:

—Iti koati Xe'exa Itukó'oviti —koéhiko.

Ita sayá'íkoa Jesus, pahukoâtihiko ákoyea okóyuhu vo'oku éxeahiko itúkeovo Mésiya, enepone Páhoe Itukó'oviti koíteovo xâne.

*Koyúho emo'u Itukó'oviti ne Jesus*

*Mk 1.35-39*

<sup>42</sup> Yuponíne ipuhíkoepane Jesus neko pitivóko, hane yóno xoko ákoyeaku apêti. Yane opósi'ixoane xanéhiko. Inixóponoane, ákone síkahiko pihópea.

<sup>43</sup> Itea hara kixovokoxoa Jesus:



—Ngónokoamaka ngoyúhopena xoko po'ínuhiko pitivóko ra inámati íhíkavoti koyúhoti kixoku koéku natíxea ne Itukó'oviti xapa xâne. Koati énomone mbahúkinokono yara kúveu mêm —kíxoane.

<sup>44</sup> Énomone kíxoaneyé koyúhoyea emo'u Itukó'oviti ne Jesus ya íhikaxovokuke hó'e júdeuhiko ya poké'exa Njúdeya.

## 5

*Inúxotihiko íhikau Jesus íháxiu hókea*  
*Mt 4.18-22; Mk 1.16-20*

<sup>1</sup> Po'i káxe, hane óvo ne Jesus xe'ókuke Mar-na Njenezâre. Yoko ákone yónoku ahíkuxeovo ne Jesus vo'ókuke neko êno xâne xokóyoke kahá'atihiko kámea emo'u Itukó'oviti.

<sup>2</sup> Ina noíxo pi'âti vatéke ne Jesus xe'ókuke ne úne. Áko'ohiko vatékenake ne numíkuxoti, únae neko vatéke. Koati evesékopotine, kipo'íkopotine núníkuxope.

<sup>3</sup> Yane vesenekú koane Jesus neko po'i vatéke, ítuke Símaum, ina epemôa kali ahíkuxea upénoyeakuke úne. Vatá kóyene ne Jesus vatékeke íhikaxea neko êno xâne.

<sup>4</sup> Uke'éxone koyúhoyea ne Jesus, ina kíxo Símaum:

—Yahíkuxa upénoyeakuke ra vatéke, ínamo kiriná'eka ne núníkuxope —kíxoane.

<sup>5</sup> Ina yumopâ Símaum:

—Íhikaxotí, herú kixo úti yóti ko'ítukeyea úti, itea ako ápahuina vêho. Itea vo'oku pehúkinu, ngurinó'ekoati ra núnínguxope, indukoâti ra péhoenonu —kíxoane.

<sup>6</sup> Ina kurinó'ekoa Péturu yoko ha'ínehiko ne núníkuxope. Yane yupihovó koene êno hôe êho. Kalíhanini ekétokexea ne núníkuxope.

<sup>7</sup> Ina oenékoa ne ha'ínehiko ovoti po'íke vatéke epemoâti huvó'oxoponea. Yane pihínoanehiko. Puhí-puhí kíxoa neko pi'âti vatékenahiko. Kalíhanini yúpuririkeovohiko vo'ókuke.

<sup>8</sup> Noixoâne Simaum Péturu neko koekúti, ipuyuké koéne nonékuke Jesus koane kíxea:

—Unaém, yahíkuxipunu vo'oku undi xâne pahukóvoti —kíxoane.

<sup>9</sup> Koati iyupáxovati Símaum yoko uhá koeti ha'íne neko koekúti, noixoânehiko ne êno hôe itóponehiko.

<sup>10</sup> Koane Teâku yoko Xuâum, xé'a Nzebêdeu, ha'íne Símaum yane itúkovoke, iyúpaxovamaka. Ina kixôa Jesus ne Símaum:

—Hako píke. Hainá'ikomo hôe yíxovonoé, itea indukópopitinenemo íhíkaxoti xâne hókeonu —kíxoane.

<sup>11</sup> Mikukópanehiko ne vatékena movó'iyekuke, kurí kixone uhá koeti ítukevo, yane pihónehiko ikéneke Jesus.

*Koitóva Jesus neko yúvone lépara*  
*Mt 8.1-4; Mk 1.40-45*

<sup>12</sup> Ápe pitivóko símoku ne Jesus yanekôyo, tokópeaku hóyeno yúvone lépara herú kixeâti koxé'u. Simoné'e neko hóyeno xoko Jesus, ipúyukexea nonékuke koane ísu'okea nône poké'eke, ikoseânaxovati. Hara kixo Jesus:

—Unaém, enepo yakahá'a keítivonu, motóva —kíxoane.

<sup>13</sup> Ina sipo'ókoa Jesus koane kíxea:

—Ngahá'a, sesá'ipine ra yaríne —kíxoane.

Ehá'axo koyúhoa Jesus, má koépone ne aríne.

<sup>14</sup> Ina ixikó'okoa Jesus ákoyea éto'oe. Hara kíxoa:

—Yéxakapanapa ne sasedóti inuxínoti xanena úti hó'eke. Yamína iké'iparaxoke Itukó'oviti kuteáti páhoe Muíse yútoeke, yéxokovoqe itúkeovo yunatípotine —kíxoane.

<sup>15</sup> Itea inamá'axone itohíneo xapa xâne koêku neko ítuke Jesus, kutí'inoke pihinoáti ênoti xâne kámokenoponea koane íteovahiko ne aríne.

<sup>16</sup> Itea ápe ahíkuxeovaku Jesus ne xanéhiko motovâti itúkoponea orásaum ya mêum ákoti apêti.

*Koitóva Jesus ne isayú'ixovoti ákoti ehevákupu múyo*

*Mt 9.1-8; Mk 2.1-12*

<sup>17</sup> Po'íke káxe ixómoti ihíkaxo ne Jesus. Yoko ápe farízeuhiko, enepone yuixónvoti hókea yútoe Muíse, koánemaka ne ihíkaxotihiko yútoe Muíse vataká koyêtiya. Ako tópi pitivóko úkohikeaku ya uhá koeti ipuxónvokuti ya Ngalíleya, koáne ya Njúdeya, koánemaka ya pítivokona Njeruzálem. Koati hána'iti ne xunako Vúnae Itukó'oviti xoko Jesus kutí'inoke koitóvati ne ka'arínethihiko.

<sup>18</sup> Yane kenó'okone hóyehohiko omoti po'i hóyeno isayú'ixovoti ákoti ehevákupu múyo. Ixané kíxeahiko pouke ómea, koane opósikeahiko kíxoaku ómea ne isayú'ixovoti nonékuke Jesus,

<sup>19</sup> itea akó'oti évekoaku vo'ókuke neko êno xâne. Hukinónvoti alú'oakeahiko ouke péti, ina kohinókinoahiko évekoaku koévesekea. Ixané kíxeane ne pouke koévesekea xoko kohínokinoakuhiko téya ne péti nonékuke Jesus xapákuke neko êno xâne.

<sup>20</sup> Noixoáne Jesus ítúkeovo koati kuvovâtihiho, ina kixôa ne isayú'ixovoti:

—Hoyenó, ítúyopone pehúnevo —kíxoane.

<sup>21</sup> Ina kixokókohiko ne éskiriba ihíkaxoti yútoe Muíse koáne ne farízeuhiko:

—Kuti íkutixapovo ra hóyeno? Koati ítúkovoti Itukó'oviti nê'e, vo'oku poéhane Itukó'oviti motovâ kotúyopea pahunévoti —kixókokohiko.

<sup>22</sup> Itea éxea Jesus isóneuhiko, hukinónvoti kíxovokoxea:

—Na koeti kixíneanenoeye ne iséneu?

<sup>23</sup> Kuti ítúkóvovo ákoti hé'onoke'e, ngíxea ra isayú'ixovoti: “Ítúyopone pehúnevo?” áko'o, “Yexépuropa, yenápa” ngíxea.

<sup>24</sup> Itea kó'oyene, yexoátinenoemo ápeyea njunáko yâye yara poké'e ngotúyopea pahunévoti, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne —koéne.

Ina kixôa Jesus ne isayú'ixovoti:

—Mbahúkopi yexépuropa, viyápa ne peúke, pihépa yóvokuke —kíxoane.

<sup>25</sup> Koati énomone yaneko ókoku óra, xépu koépone neko hóyeno nonékuke neko xanéhiko, ina veyopá ne pouke tunúkuheixovokumeku, yane pihópone óvokuke koane iháyu'ikopea Itukó'oviti.

<sup>26</sup> Yupíhovahiko iyúpaxeova uhá koeti xâne noixoáti, koane iháyu'ikeahiko Itukó'oviti vo'ókuke. Êno hána'iti píkeahiko koane kó'iyea:

—Imáko koêku ra hána'iti iyupánevoti noíxone úti kó'oyene —koénehiko.

*Iná ihaxíkooa Jesus ne Lévi*

*Mt 9.9; Mk 2.13, 14*

<sup>27</sup> Yanê'e, koêku ukóponea ne Jesus, ápe hóyeno noíxone, koperáxinoti náti, vaata koyêti xoko kóperaxoku. Lévi koéha. Ina kixôa Jesus:

—Kiná'aka ingéneke —kíxoane.

<sup>28</sup> Yane xepú koéne Lévi. Kurí kíxoane uhá koêti neko ítúkovoqe, yane pihóne hókea Jesus.

*Iníkoa Jesus ne xanéhiko pahukóvoti*  
*Mt 9.10-13; Mk 2.15-17*

<sup>29</sup> Ina itúko êno hána'iti nikaxóvoti ne Lévi óvokuke. Êno po'ínuhiko kop-eráxinoti nâti kaha'íneati mesáke, koánemaka po'ínuhiko xâne húpiu.

<sup>30</sup> Yane enepohikone farízeu koánemaka ne éskiribahiko hokotímaka isóneu evo farízeu, kapáhakinova ne íhikauhiko Jesus. Hara kixovokoxoahiko:

—Na koeti ínikineanoe ne koperáxinoti nâti yoko xâne pahukóvoti?

<sup>31</sup> Ina kixovókoxxoa Jesus:

—Enepohikone xâne ákoti yuvâti, ako okónoko ipixáxoati. Poéhane ka'aríneti konokóãa.

<sup>32</sup> Haina nzimínoti xâne ponóvoti kixoku itúkeovo, itea hane nzimíno xâne pahukóvoti maka ikátivexane isóneuke ne pahúnevo koane kuríkopea —kíxovokoxoane.

*Koyuhôa Jesus nókone kó'iyea ne xâne enepo jejuá kôe*  
*Mt 9.14-17; Mk 2.18-22*

<sup>33</sup> Ínamaka apê xanéhiko kixoti Jesus:

—Enepohikone íhikau Xuaum Mbátita koánemaka ne íhikauhiko farízeu, kóyekune jejuá kó'iyea koane itúkea orásaum. Kene íhikeuhiko, anéko níkeahiko —kíxoanehiko.

<sup>34</sup> Ina kixoáhiko Jesus:

—Yusíkoikopomea pehúki jejuá kó'iyea ne húpiu kasátuxoti koêkuiko ápeyeva ne koyénoti xapákuke?

<sup>35</sup> Itea simóvotimo káxe veyópeokonokumo ne koyénoti xapákukehiko. Hainápo, jejuá koétimo yaneko káxe —kíxoanehiko Jesus, kixopóvoti yane éxetina.

<sup>36</sup> Ina kixovókoxxopamaka Jesus:

—Ako xâne veyoti inámati ipovóti itukoâti ihápa'akope xoko kúxoti ipovóti, vo'oku mani koukóponoati ívarereoku ne kúxotine ipovóti —kíxovokoxoanemaka, íhókoati inámati ipovóti ne íhikauvoti íhikaxone ákoti akutêa ne kúxoti hó'e xâne.

<sup>37</sup> Ina kixovókoxxopaikomaka Jesus:

—Ákomaka yusíka unákeovo inámati víyum ya yékoteno íhaku, itukéti ya vakamóto, mará'inamo ívarerea ne yékoteno íhaku enepo ihiyáka ne inámati víyum. Yane mani evókovoti ne víyum koánemaka ne íhaku.

<sup>38</sup> Itea konókoti ímeokono inámatike íhaku ne inámati víyum, (yane ako évakapu ne íhaku koáne ne ovâti).

<sup>39</sup> Itea ako ápahuina xâne kaha'âti ne inámatiko víyum uke'éxoane énoyeova ne kúxoti víyum, vo'oku hara koe isóneunoa: “Koati únateoxo ne kúxoti víyum” koéne isóneu —kíxovokoxoanemaka Jesus, exókoatihiko itúkeovo koati pó'iti koêku ne inámati íhíkavoti itúke yane kúxoti íhíkavoti.

## 6

*Jesus exêa koêku ne sâputu, káxe koati sasá'itino júdeuhiko*  
*Mt 12.1-8; Mk 2.23-28*

<sup>1</sup> Koati sâputu yanekóyoke vékeahiko evo Jesus kali xêne vekoti kavâne ya kaxena itóvope ha'i nonéti. Koêku vékeahiko koane marékea ha'i tiríku ne íhikauhiko, koane xokéxea, nikoátihiko.

<sup>2</sup> Yane ápe farízeuhiko, enepone yuixóvoti hókea yútoe Muíse kixoâti:

—Na koeti itíkinonoe koekúti ákoti parexá'avea hó'e úti yútoeke Muíse vitúkea ya sâputu?

<sup>3</sup> Ina yumopâ Jesus:

—Ákoikopo yíhoikiku ya emó'uke Itukó'oviti koêku ítuke Ndávi mekúke yaneko epékoa hímakati koánemaka ha'ínehiko?

<sup>4</sup> Énomone yaneko úrukeovaku Ndávi neko óvoku Itukó'oviti enepo veyôa neko pâum ikó'iparaxokonoke Itukó'oviti. Yane níkoa, koane poréxamaka ne ha'ínehiko upánini ákoyea paréxa yútoe Muíse níkeokono, vo'oku poéhane sasedótihiko inuxínoti xanéhiko hó'eke motovâ níkea.

<sup>5</sup> Ina kixoáhikomaka Jesus:

—Koati undíne exêa koêku ne sâputu, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne —kíxoanehiko.

*Koitóva Jesus ne hóyeno tímó'uti*

*Mt 12.9-14; Mk 3.1-6*

<sup>6</sup> Po'íke sâputu, úrukova Jesus ne sinâgoga, enepone íhikaxovoku hó'e júdeuhiko, yane íhikaxone. Yoko ápe hóyenoya tímó'iti poixo'o vò'u éxopeke.

<sup>7</sup> Ápemaka êskiribahiko yoko farízeuhiko ixómoti ivokó'oko Jesus koíteovamo neko hóyeno ya sâputu, oposí'ixoti évekinooku yúho ítúkeovo pahukóvoti ne Jesus enepo kaitápa.

<sup>8</sup> Itea exó kíxea Jesus isóneunoahiko. Yane hara kíxoa ne hóyeno tímó'iti poixo'o vò'u:

—Yexépuka, xe'ó yákoe nonekútike —kíxoane.

Yane exépukone ne hóyeno. Xe'ó koéne nonekútike.

<sup>9</sup> Ina kixovókoxxoa Jesus neko êskiriba yoko farízeu:

—Na kó'inoaye iséneu? Pahúkovi Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse vitúkea únati ya sâputu? áko'o vitúkea váhere, koíteovo uti ka'aríneta? áko'o síkó kíxea úti ivókeovo —kíxovokoxoane.

<sup>10</sup> Yane pono-ponó kixínoane úke Jesus uhá koêti neko xâne apêtiya. Ina kixôa ne hóyeno:

—Kepáya'akapa ne veð'u —kíxoane.

Koáne, kapáya'akopane ne vò'u. Yane unátipone.

<sup>11</sup> Yupihovó koénehiko ímaikexeevo neko êskiribahiko koane yúho'ixeokoko, oposíkoti kixókumo ítea íkorokea Jesus ya yumópope.

*Noívokoxo íhikauhiko ne Jesus*

*Mt 10.1-4; Mk 3.13-19*

<sup>12</sup> Yaneko káxehiko, pího Jesus oukeke kali mopôí ítukóponoti orásaum. Herú kixo yóti yúho'ixea Itukó'oviti.

<sup>13</sup> Yuponíne, iháxikoanehiko neko xâne hokoâti. Yane noívokoxone nduse koêti xapákuke. Yoko ápostulu íhaxeamaka Jesus neko nduse koeti noívokoe.

<sup>14</sup> Harâ'ahiko íha: Símaum, eneponeko íhaxopone Péturu; yoko Ándere, po'ínu Símaum; koane Teâku; Xuâum; Filípi yoko Mbatulúmeu.

<sup>15</sup> Ina apémaka Máteu; Túme; Teâku, enepone xé'a Áfeu; yoko Simaum Nzelóti;

<sup>16</sup> koane Njúda, enepone xé'a Teâku; yoko Njúda Iskarióti, eneponeko ítúkehovoti koeku hókea Jesus kurikoâti xapa xanéhiko puvâti.

*Po'ínuhiko koítovone Jesus*

*Mt 4.23-25*

<sup>17</sup> Evesékopeane kali mopôí ne Jesus, xané kixópa íhikauhiko. Hane óko xoko kutípu'iyekokoku ne poké'e xoko óvoheixoku êno po'ínuhiko xâne hokó'ixoati.

Koati êno xâne ukeâti uhá koeti Njúdeya yoko Njeruzálem, koánemaka Tíru yoko Sídom, enepone pitivókohiko ovoti xe'o mar.

<sup>18</sup> Simínotihiko kámokenoponea Jesus yoko épemea koíteova ya arínehiko. Ápe xâne úroevo ndémoniu koítovonemaka Jesus.

<sup>19</sup> Uhá koêti neko êno xâne, aínovo kaha'âti sipó'okoponeahiko Jesus vo'oku ápeyea xunáko ipuhíkeati xokóyoke koitóvati uhá koêti neko ka'arínatihiko.

*Koeku xâne koati únati koêku nonêkuke Vúnae*

*Mt 5.1-12*

<sup>20</sup> Ina komomâ Jesus ne íhikauhiko. Hara kíxovokoxoa:

—Koati únati kêku, itínoe hokónuti ákoti apeínoati, vo'oku yenópotimo xoko natíxoku Itukó'oviti vanúkeke.

<sup>21</sup> —Koati únati kêku, itínoe hokónuti épeu hímakati yara koêku kó'oyene, vo'oku ákomo konokínovopiti káxehiko keno'ókoti.

—Koati únati kêku, itínoe hokónuti iyôti koêku kó'oyene, vo'oku eloképotimo yokóvo káxehiko keno'ókoti.

<sup>22</sup> —Koati únatinoe kêku pivakána, koane kepúhikapakana xapákuke xâne kírivokoevo, koane itukáheakana kêku, koane yokoyúhokonomaka itíkivo ákoti aunáti vo'ónguke, undi íhae vanúke ikútípasikoponovoti xâne.

<sup>23</sup> Aélokenoe yokóvo simapúne káxe kíxikononeye. Yupihovó ákoe elókeyea yokóvo, vo'oku koati hána'itimo némoepo vanúkeke xoko Itukó'oviti. Yoko koati kíxoakunehikomaka yoxúnoekene púveahiko neko porófeta koyúhoti emo'u Itukó'oviti mekúke.

<sup>24</sup> —Itea koati kotívetimo kêku, itínoe íríku yuixóvoti kouhepekea kóyeku yara kúveu mêum, vo'oku koékuikonemo ne úhepeko kéyeku yáye yara kúveu mêum.

<sup>25</sup> —Koati kotívetimo kêku, itínoe kutí koeti xâne imatáxovotine ákoti nókone, vo'oku keno'ókoti káxe, kutí ketímo épeu hímakati. Koati hána'itimo ikénoko'ixivo.

—Koati kotívetimo kêku, itínoe ekóvoti, yuixóvoti kouhepekea kóyeku yáye yara kúveu mêum, vo'oku keno'ókoti káxe íyeínotinoemo hána'iti tiveko kékumo.

<sup>26</sup> —Koati kotívetimo kêku, itínoe ínixone uhá koeti po'ínuhiko xâne yánavokoevo itíkivo únati, vo'oku énomone kíxoaneye yoxúnoekene iháyu'ikea ne porófetahiko ákoti itukapu koati kaná'uti ovoxe Itukó'oviti mekúke — kíxovokoxoane Jesus.

*Ako omótova itúkoponea ésa'i ne váhere ítukeinokono*

*Mt 5.38-48; Lk 23.34; Át 7.60; Rm 12.14*

<sup>27</sup> Ina kíxovókoxopaikomaka Jesus:

—Hara ngxópinoe, itínoe kamokénonuti: Hákonoe motovâ yokóvo ne xâne itúkínopiti váhere. Itíkina únati ne xâne puvópiti.

<sup>28</sup> Yépe mina Itukó'oviti unako koêku ne hupará'ikopiti. Itíkinamaka orásum ne itúkóheoti kêku.

<sup>29</sup> Áva ipúsóhovoxopiti, síkeanemaka ipúsoeka poixó'oke. Koane áva hu'uxópiti keápana, síkeane omópeamaka rípiño.

<sup>30</sup> Heú koeti epemópiti ítikeyo, peréxa. Koane áva veyoti ítikeyo, hako hí'ixópa.

<sup>31</sup> Kuteâti kehá'ayi unáko kíxópíku ne xanéhiko, énomonemaka íxeaneye ne po'ínuhiko xâne kírivokoevo.

<sup>32</sup> —Enepo itukapu póhutine xâne ákoti omotóvopi okóvo ako omótovo yokóvo, apétíkopomo némoepo xoko Itukó'oviti vo'ókuke? Muhíkova xâne váhere

kixoku itúkeovo, ákomaka omótova okóvo ne po'ínuhiko xâne ákotimaka omotóva okóvo.

<sup>33</sup> Itukapu póhutine xâne itukínopiti únati itíkopino únati, apêtikopomo némoeo xoko Itukó'oviti vo'ókuke? Muhíkova xâne pahukóvoti itoa kíxeaneye.

<sup>34</sup> Koane itukapu póhutine ívexo ne xâne yéxone poréxopeopimo ívexoake, apêtikopomo némoeo xoko Itukó'oviti vo'ókuke? Muhíkova xâne pahukóvoti, ívaxomaka po'ínuhiko xâne pahukóvoti koêku éxea poréxopeamo ívaxoake.

<sup>35</sup> Itea hara ngxíópinoe, hako motovâ yokóvo ne xâne puvópiti, koane itíkina únati. Ívexamaka ákoti kixâ poréxopeopeamo ne ívexoake, yane koati hána'itimo ne íperapomo xoko Itukó'oviti, koane itínoemo koati xe'éxaxapa Itukó'oviti, enepone koati payásoti ya uhá koêti. Vo'oku muhíkova ne xâne ákoti ikará'ixapu xokóyoke, koánemaka ne koati váhere xâne, kóseana Itukó'oviti.

<sup>36</sup> Itikapuikopo seánati kuteâti koêku ne Yá'a íhae vanúke.

*Ako yusíka vitúkeovo xâne húketi isóneuno po'ínuhiko xâne*

*Mt 7.1-5; Rm 2.1-3*

<sup>37</sup> —Hákonoe itikovo xâne húketi isóneuno po'ínuhiko xâne, inixeâti itúkeovo pahukóvoti enepo hákoti yexôa koêku, vo'oku kúteanemakamo kixékonoku. Hákomaka keyuhôa kónokea ípíhóponeokono ne xâne ákoti koati yéxi koêku, vo'oku kúteanemakamo kixékonoku. Koane hákomaka yunakôa iséneuke ne váhere ítukeinopi po'ínuhiko xâne, itea kutí íxea ákoti váherexeaku ítukeinopi. Yane kúteanemakamo kixékonoku.

<sup>38</sup> —Ú'uso yákoye peréxi nókone po'ínuhiko xâne, vo'oku kúteanemakamo kixékonoku. Hanemo koéneye némoeo, kuteâti koêku ísahikea ovâti ne xáku vo'oku ákoyeane yónokuya, enepo yupihóvone yutútukeokono kopuhíkokono, vo'oku kuteâti kíxeaku ne po'íhiko xâne, kúteanemakamo kixékonoku —kíxovokoxoane Jesus.

<sup>39</sup> Ina itukínoahikomaka íhokoake ne áha íhikaxea. Hara kíxovokoxoa:

—Ako yusíka hiríkea komítiti ne po'i komítiti vo'oku enepo hirikâ, uhá koetímo ne pí'âti íkorono'ekeovo uhorókuke.

<sup>40</sup> Enepone íhíkaxovoti, haina énomone payasô ya íhíkaxoati. Itea uhá koeti íhíkaxovoti, itukovo koati únati íhikaxeokono, kutipasí koetímo íhíkaxoati.

<sup>41</sup> —Na koeti yíxinova kemómoyi ne kutí koeti kalíhuti koekúti yonoti ukékuke po'ínu xâne koêku ákoyea ínixepa ne kutí koeti koati hána'iti itátane tikóti yonoti yukékuke?

<sup>42</sup> —Na kíxeaye yéxoki po'i xâne pahúnevo koêku ákoyea ínixepa ne pehúnevo? Mani kutí keti xâne ákoti eapâ ne hána'iti itátane tikóti yoneâti ukéku, itea kóyeane kíxea ne po'ínu: “Mbo'ínú, veyámbinapeavo ne kali koekúti yonoti yukékuke” kixoâti. Itínoe ikútixapovoti sasá'iti yane po'ínuhiko xâne, viyápavo ínúxotike ne kutí koeti hána'iti itátane tikóti yonoti yukékuke maka sásasa ákoyepone ínixi, ínamo omotóva viyópi ne kutí koeti kali koekúti yonoti ukékuke ne pe'ínu —kíxovokoxoane Jesus.

*Kixoku itúkeovo éxeokono ne xâne*

*Mt 7.16-20; 12.33-35*

<sup>43</sup> Ina kixovókoxopaikomaka Jesus:

—Ako únati xuve tikóti poréxoti váhere há'i. Kúteanemaka koêku ne xuve tikóti ákoti aunáti, ákomaka parexa únati há'i.

<sup>44</sup> Uhá koeti xuve tikóti, hane éxeokono há'i pôreu. Vo'oku ako veyákana figu xuvékuke topekóxe. Koane ákomaka veyákana úva ya xuvékuke ka'aveti nonéti xapa úhiti.

<sup>45</sup> Enepone únati xâne, ainovo únatinoe koyúho vo'ókuke ne únatinoe koekúti unakóvoti isóneuke. Kene ne váhere xâne, ainovo ákoti aunáti koyúho vo'ókuke ne váhere koekúti unakóvoti isóneuke.

*Pi'áti kó'iyevoku poéheve péti*  
Mt 7.24-27

<sup>46</sup> –Na koeti “Unaém, Unaém” kixínenunoe koêku ákoyea itíka ne mbáhoenopinoe itíki?

<sup>47</sup> Uhá koetíhiko ne xâne simónuti koane kamokénoati ra emó'um yoko itukoâti,

<sup>48</sup> hane koéneye hóyeno itúkoti péti, upénoti kehókea inúxotike imókone itopóno mopô, ímoaku poéheve ne péti. Uséxoane ne péti, keno'ókone êno koiníkoti. Yane kayakakoane ne péti, itea ako íkaraka vo'oku kókoyuse kíxeokono itúkeokono.

<sup>49</sup> Itea enepone xâne kamokénoati ra emó'um ákoti itukâ, hane koéneye xâne itúkoti péti ákoti itúkina poéheve inúxotike. Póhu ouke poké'e ímoa. Keno'óko êno koiníkoti huvêo kayakákoati ne péti, ako oríko íkoroake. Yane heu-heú kôe itáhineya ne péti –koéne.

## 7

*Koitóva Jesus neko ahínoe tuti húndaru íhae Róma*  
Mt 8.5-13

<sup>1</sup> Uke'éxoane Jesus koyúhoinoa xanéhiko neko uhá koeti íhikaxeake, ina aukópovo ya Kafanáum.

<sup>2</sup> Yoko ápe tuti húndaru íhae Róma yane pitivóko apêti ahínoe ka'aríneta. Koati énotine koêku ne ahínoe, kahá'atine ivókeovo. Yoko yupíhova ákoyea omótova okóvo tuti húndaru neko ahínoe.

<sup>3</sup> Eyekóxoane tuti húndaru koeku ítuke Jesus, pahúkone tutíhiko júdeu xoko Jesus épemopoinoa xanépea óvokuke koíteova ne ahínoe.

<sup>4</sup> Simohíko neko pahoéti xoko Jesus, hopeno-hopenó kíxoa éhakeovo píhea. Hara kíxoa:

–Enepone hóyeno pahukó'oviti, koati motokeâti hivó'oxoponi,

<sup>5</sup> vo'oku koati ínikone viyénoxapa júdeu, koane itúkinovi víhikaxovoku hó'e úti –kíxoanehiko.

<sup>6</sup> Yane xanépoanehiko Jesus. Ye'éxeane óvoku, pahúkua tuti húndaru ne ínikonehiko kíxópoinoa Jesus:

–Unaém, mbuvâti mboréxeopi itukéti. Ako yomótokea yúrukivo kalíke óvongu.

<sup>7</sup> Énomonemaka ákoino mbíha xikóyoke ininjoâti ákoyea omóndokea yúnzo'ixoponeopi, iti hána'iti teyonéti. Póhu pahú íxea unátiipa ne anzínoe yákokene xoko yóvoheixoku, yane unatípotinemo.

<sup>8</sup> Vo'oku undímaka hóyeno konókoti itúkea páhoenonu payásoti ya undíke. Koane ápe húndaru konókoti itúkea mbáhoenoa. Poéhane kónoko “Píhe” ngíxea, yane pihotíne. Kene po'ínu “Kíná'aka” ngixôa, keno'ókotine. Koane “Hara itíka” ngixôa ne anzínoe, itúkua ne mbáhoenoa itúkea –koéne emó'u neko tuti húndaru páhoe xoko Jesus.

<sup>9</sup> Kamoáne Jesus neko emó'uinoa, yupíhova iháyu'ikea neko hóyeno. Ina sa'irí'okinova ne xanéhiko hokoâti koáne kíxovokoxea:

–Ako noínjeaku xâne koati kuvovónuti kuteâti ra hóyeno, muhíkova xapákuke viyénoxapa íhae Izarâe –koéne.



10 Yane káyukopovonehiko neko pahoéti óvokuke tuti húndaru, yoko inú'ikopane unátipeane neko ahinoéti.

*Koexéþukopa Jesus xé'a ne sêno ivokóvoti îma ya Nâim*

11 Ikénepoke, pihóne Jesus ya kali pitivóko koéhati Nâim, koane îhikauhiko xânea. Enómaka po'i xâne hokó'ixoati.

12 Ye'éxeane páhapetea ne pitivóko, apé koéne xanéhiko ipuhíkeati, ekoxóponoti xé'a sêno ivokóvotine îma. Yoko ako po'inu xe'éxa neko sêno, poéhane nekôyo. Êno xâne îhae ne pitivóko xaneâti neko sêno.

13 Noixoâne Vúnae êno ne ivokóvoti, yupihovó koéne kóseanayea.

—Hako iyêo —kíxoane Jesus.

14 Ina ahi'ókovaxo Jesus ne koínoyeokonoke, koane ípihea vô'uya. Yane xe'okó koénehiko neko koinoâti. Ina kixôa Jesus neko ivokóvoti:

—Hemenó, mbahúkopi yexéþukopi —kíxoane.

15 Yane vatá koépone neko ivokóvoti, koane turíxoþeovone koyúhoyea. Ina kixôa Jesus neko sêno:

—Anéyepo ra xí'a —kíxoane.

16 Yupihovó koene píkea uhá koéti neko xâne koane iháyu'ikeahiko Itukó'oviti. Hara koéhiko:

—Anéye koati teyonéti porófeta xapákuke ûti. Koati simotíne ne Itukó'oviti xapákuke ûti kóseanayeoþi, uti xanéna —koéhiko.

17 Eneþora koekúti, ituke Jesus, ako malíka yónoku eyékoþeokono ya uhá koeti poké'exa Njúþeya, koánemaka ya ipuxóvokutilhiko ákoti ahiká.

*Áþe páhoe Xuauþ Mbátita xoko Jesus*

*Mt 11.2-19*

18 Aþehiko îhikau Xuauþ Mbátita koyuhóþinoti Xuâuþ uhá koéti neko ítuþevo Jesus. Yane iháþikoane Xuâuþ pi'âti îhikau,

19 ina pahukoâþaka xoko Vúnae éþemoponea ítuþeova ne Méþiya, kúxone xâne síþeamo, áko'o kónokeako kúþea po'ínu.

20 Simoné'ehiko neko pi'âti xoko Jesus, hara kíþoa:

—Xuauþ Mbátita pahukó'ovi véþemoponeoþi ítuþeovo îti ne kúxone ûti síþeamo, áko'o kónokea kúþeako uti po'ínu —kíxoane.

21 Ênomone yaneko ókoku ôra, êno ka'arinéti koítovone Jesus koane xâne yúvone koati kotíveti arinéti yoko xâne úroevo ndéþoni. Enómaka komítiti koítovone.

22 Ina kixôa Jesus ne páhoe Xuâuþ:

—Yaúþapau xoko Xuâuþ. Yéþa'akapa koéku ra neíþone koáne ra kêmone, îþixoþeanehiko ne komítiti, yonóþeanehiko ne mohéþeu, koane unátipeanehikomaka ne xâne yúvone léþara. Yéþa'akapamaka kamóþeane ne mókere, yoko iyúþeovone ne ivokóvoti, koane koyúþeovone ne ináþati îhikauvoti ítuþe Itukó'oviti xapa xâne ákoti aþeþnoati.

23 Yoko koati únati koéku ne xâne ákoti oþoé'ainonu ísóþeu —kíxoanehiko.

*Þhayú'ikoa Jesus ne Xuauþ Mbátita*

24 Þihopóþehiko neko páhoe Xuâuþ xoko Jesus, turíþovone Jesus koyúþoino xanéhiko koeku Xuâuþ. Hara kíþovokoxoa:

—Eneþo þihenóþe neíþoþoni Xuâuþ ya mêuþ ákoti aþéti, kutí'ikopo kixónoþe neíþi? Xâne muyá'iti kuteâti koéku hí'e kayákae ihunóvoti? Ako kalíþuina.

25 Kutí'ikopoya ne neíþoþono? Hóþeno yupihóvoti úþe'ekae íþovo? Ako kalíþuina kó'iyeaneye ko'íþovoyea né'e. Vo'oku xâne únatinoe ko'íþovoyea,



enepone apêtimaka uhá koeti kó'iyevoku únatinoe koekúti ya xokóyoke, poéhane óvokuke nâti óvo.

<sup>26</sup> Kutí'ikopoya ne neíxopono? Porófeta koyúhoti emo'u Itukó'oviti? Êm, koati porófeta nê'e, yoko koati ngxópitinoe yupiheovo anú'ukea itúkeovo teyonéti ya po'ínuhiko porófeta.

<sup>27</sup> Vo'oku hara koe yuho Itukó'oviti emó'uke vo'ókuke neko neíxoponone:

“Mbahukoâtimo timúneke ne koyuhó'inonuti emó'um, maka míhe'akinapine yoxéne itíki índukexeopike xapákuke xâne” kôe. *Malaquias 3.1*

<sup>28</sup> —Koati ngxópitinoe: Xapákuke xâne yara kúveu mêum, ako teyonéti ya Xuâum. Itea upánini itúkeovo koati hána'iti teyonéti ne Xuâum yáye yara kúveu mêum, koati yupihóvotimo anú'ukea itúkeovo teyonéti ya Xuâum ne xanéhiko ya natíxokuke Itukó'oviti, muhíkova ne koati ákoti apayáso xapákuke —kíxovokoxoane Jesus neko xanéhiko.

<sup>29</sup> Uhá koêti neko kameâti yúho, muhíkinova ne koperáxinotihiko nâti, éxokopovo ínixea itúkeovo koati ponóvoti ne yuho Itukó'oviti vo'oku ikótivexea isónouke ne pahúnevo, koane áhikeovo xoko Xuâum.

<sup>30</sup> Itea enepohikoneko farízeu, yuixóvoti hókea yútoe Muíse, yóko'o ne ihákaxoti júdeuhiko ya hó'eke, ako áhikapu xoko Xuâum vo'oku ákoyea akáha'a ne mani ahá'inoa Itukó'oviti.

<sup>31</sup> Ina kíxovókokopaikomaka Jesus:

—Kutimea motóvo ínzokea ra xanéhiko apêti yara káxehiko kó'oyene? Kutimea koéneye?

<sup>32</sup> Hara ínzokoa kalivónohiko vataká koyêti ya none ovokúti ákoti ínixone unáko apê po'ínuhiko kalivóno kaha'âti ikómohixea. Yane hara kíxókonohiko: “Voxone oxokénati, móhikena elóketi okóvo, itea ákonoé yakáha'a kemóhiyi. Yane vimókovonemaka akene imokó'ikoti ivokóvoti, itea ákomaka yakáha'a” —kíxókonone.

<sup>33</sup> Ina kíxovókokopaikomaka Jesus neko xâne:

Énomonemaka kénenoeye, vo'oku simóne Xuaum Mbátita yuixóvoti jejuá kó'iyea yoko ákoyea énapu víyum, itea ako ínixeanoe unáko. “Úroevo ndémoniu nê'e” kíxeanoe.

<sup>34</sup> Ina nzímo xepákukenoe íningoti xâne, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne, itea ákomaka ínixeanoe unáko. Hara kôe iséneunonu: “Koati nípati yoko énovokenati víyum ne hóyeno, koane yómoti aínavokoxeovo koperáxinoti nâti yoko po'ínuhiko xâne pahukóvoti” kíxénunoe.

<sup>35</sup> Itea enepone koati kaná'uti exóneti, kóyea nemo iyúseyea kó'iyeaneye vo'oku kíxoku itúkeovo ne xâne hokoâti —kíxovokoxoane Jesus.

### *Ovohévexoa sêno ne Jesus*

<sup>36</sup> Ápe farízeu itaíkoti Jesus njántaxoponea óvokuke. Simoné'e Jesus óvokuke, ivátakone xe'o mêsa.

<sup>37</sup> Yane apê koene sêno íhae neko pitivóko yupihóvati éxeokono ákoyea aúnnati kíxoku itúkeovo. Eyekóxone níkóponea Jesus óvokuke farízeu, omó kíxone íhaku xêru, itukéti ya hopú'iti mopôí iháxoneti alabásturu, puhí koatí'iko ovâti.

<sup>38</sup> Simoné'e neko sêno, akéneke Jesus véko ahí'okeova íxómoyea íyo koeku kaláka'ikea heve Jesus, koane kíhuhevexopea ya híyeu tûti, yoko siúnoneyea hêve, koánemaka óvohevexea xêru ómone.

<sup>39</sup> Noixoâne farízeu, enepone itaíkoti Jesus, hara koe isóneunoa: “Eneponi itukápuxo porófeta, páhoe Itukó’oviti koyúhoyea emó’u ra hóyeno, mani exoâti itukóvotiye ra sêno isú’okovati itúkeovo ákoti aunáti kixoku itúkeovo” kôe isóneu.

<sup>40</sup> Ina kixôa Jesus neko farízeu:

—Simaúm, anéye ânja ngoyúhoinopea.

—Yokóyuhoakopo ihikaxotí —kíxoane Símaum.

<sup>41</sup> Ina kixôa Jesus:

—Ápe pi’âti hóyeno orevéxoti po’i hóyeno, poéha orevéxoati singu koeti séndu pe’u tiúketi, kene ne po’ínu, sinkoénta koe pe’u tiúketi orévexoake.

<sup>42</sup> Itea ákone tiúketina ne orevéxoatihiko mani poréxoapeake. Yane koyúhoinoane hóyeno iváxoati ne tiúketi ákoyeane okónokoa poréxoapea neko orévexoake. Yane pi’âti orevéxoti, kutimo itukóvo yupihóvati ákoyea omótova okóvo ne hóyeno iváxoati tiúketi? —kíxoane Jesus.

<sup>43</sup> Ina kixôa Símaum:

—Ya inzóneuke, hanemea ako omotóvaxo okóvo xu’ínati oréveu —kíxoane.

—Koati únati yimópope —kíxoane Jesus.

<sup>44</sup> Ina inonéxinova Jesus ne sêno. Yane hara kixo Símaum, kaha’âti kouhupu’ikinoa kixó’ekone ne xêti ítukeinoake:

—Neíxoane ra sêno? Kó’oyene koêku úrungeova ra kúveu yóvoku, ako kali peréxanu úne ngipóhevexope, kuteâti kixóvoku xâne xo’opeínokoko. Kene ra sêno, ho’oúke veínoa kipóhevexeonu yoko kíhuhevexopeonu ya híyeu tûti.

<sup>45</sup> Koeku nzímea yâyeke, ákomaka sínaneanu. Kene ra sêno, ukeátine inâ urúngovo kúveu yóvoku, ako áka siúnoneyea njêve.

<sup>46</sup> Ákomaka yáhipu’ikanu óliu inâ nzímo yóvokuke. Kene ra sêno, xêru veínoa óvohevexeonu.

<sup>47</sup> Énomone ngixínopi: Enepora sêno, sasá’ipeane ne éno pahúnevo. Koati yupihóvati ákoyea omótovonu okóvo. Itea koseánakono xâne ákoti koati pahúnevo, kúteanemaka kalíhuyea ne ákoyea omótova okóvo ne xâne koseánati —kíxoane.

<sup>48</sup> Ina kixoa’íkomaka Jesus neko sêno:

—Sesá’ipine ne pehúnevo, ngotúyopinopeane.

<sup>49</sup> Yane hara kixókoko neko ha’ínehiko ya xe’o mêsa:

—Kutimea itukóvove rá’a? Muhíkova pahunévoti koyúhoa kasása’ikopea.

<sup>50</sup> Ina kixopâmaka Jesus ne sêno:

—Itévone vo’oku kívivonu. Aúhepepone iséneu koêku pihépi —kíxoane.

## 8

### *Senóhiko huvó’óxoti Jesus ya nókone*

<sup>1</sup> Yane pihóne Jesus xapa uhá koeti pitivókohiko koane ipuxóvokutihiko koyuhoâti ne inámati ihíkavoti, enepone kixoku natíxea ne Itukó’oviti xapa xâne. Koane xáneheixoane ne nduse koeti íhikau.

<sup>2</sup> Ápemaka senóhiko úroevo ndémoniu, koítovone Jesus, xanéheixopatine, yoko po’ínuhiko sêno koítovone ya aríne. Xapákuke neko senóhiko, ápe Mâriya koéhatimaka Mandálana, eneponeko kópuhikopeake Jesus seti koeti ndémoniu.

<sup>3</sup> Ápemaka Xuâna, yeno Kûza, hóyeno ko’itúkeinoti Êrodi, enepone nâti. Ápemaka Súzana, koane enómaka po’ínuhiko sêno iko’ítukexoti apeínoati, huvó’oxope evo Jesus ya nókone.

*Éxetina Jesus apêti íhokoake koeku nôti**Mt 13.1-9; Mk 4.1-9*

<sup>4</sup> Yupíhovo êno xâne pihinoâti ne Jesus. Ho'uxo-ho'uxó kó'inoahiko ukeâti po'íkehiko pitivóko. Ina itukínoahiko Jesus xêti apêti íhokoake ne âha íhikaxea. Hara kíxovokoxoa:

<sup>5</sup> —Ápe hóyeno nopónoti ake nonéti. Koeku kásahikea, ápe irihíkovoti xe'ókuke xêne. Yane kapásikexokono, ínamaka keno'óko hó'openo ôti níkopâti.

<sup>6</sup> Kene po'ínuhiko, írihíkovo xoko enó'iyeku mopô. Ihonópone, movohí koéne vo'oku ákoyea alákahi ne móte írihíkovoku.

<sup>7</sup> Koane ápemaka irihíkovoti xapa tôpe. Xané kíxoane tôpe payákeyea ne nonéti. Yane ákone oxéne payákeyea ne nonéti vo'oku huruvokó kó'iyea tôpe.

<sup>8</sup> Ina apémaka irihíkovoti únatike poké'e. Koati únati íhonoepa nê'e. Poréxopo póhuti séndu há'i ne póhuti áke —kíxovokoxoane.

Ina kohonókoxo emó'u ne Jesus kó'iyea:

—Koêkuti kamoâti ra yúnzo, ivávaka —koéne.

*Kouhápu'íkopa Jesus koêku ne éxetina**Mt 13.10-23; Mk 4.10-20*

<sup>9</sup> Ina kíxo Jesus ne íhikauhiko:

—Kuti kíxó'eko ne yéxetina?

<sup>10</sup> Ina yumopâ Jesus:

—Koati ítínoe porexókoño éxea koêku ne koekúti ákoti po'í exoâti, koêku ne natíxea Itukó'oviti xapa xâne, itea ya xapákuke po'ínuhiko xâne, konókoti itúkeovo exetínati apêti íhokovoke veínokono íhikaxeokono. Yane enepo naixâ, kutí koetimo ákoti ínixâ, koane enepo kamâ, ákomo éxina isóneu kíxó'ekone.

<sup>11</sup> —Hara koe kíxó'ekone ra énjatina: Enepone ake nonéti, emo'u Itukó'oviti kíxó'eko.

<sup>12</sup> Enepone irihíkovoti xe'ókuke xêne, kíxo'êkoti xâne kamokénoati ne emo'u Itukó'oviti, ina keno'óko ne Ndeâpu veyopeâti ne emo'u Itukó'oviti isóneuke, puinoâti koíteova Itukó'oviti eneponi akutípoaxo.

<sup>13</sup> Kene enepone irihíkovoti xapákuke mopô, énomone kuteâti xâne ivavákoati ne emo'u Itukó'oviti koeku kámea, xaneâtimaka hána'iti elókeko okóvo. Itea vo'oku kutí kó'iyea nonéti ákoti poéheve, ako áxu'ikene hókea, yane itavókeatine enepo simôa tiú'iti koekúti híxópekonoke.

<sup>14</sup> Kene enepone irihíkovoti xapa tôpe, hane kíxó'eko xâne kamokénoati ne emo'u Itukó'oviti, itea koêku xu'íkeneyea, turíxovone pepókexea isóneu vo'oku nókone yara kúveu mêum, koane íyokeovomaka po'ínuhiko koekúti, yane ako únati ítukeino Itukó'oviti.

<sup>15</sup> Kene enepone irihíkovoti únatike poké'e, énomone kuteâti xâne itípakovoti isóneu, kutipoâti ne emo'u Itukó'oviti enepo kamôa, koane unakoâtimaka isóneuke. Yane êno unatinoe ítukeino Itukó'oviti vo'oku ákoyea kamúya'ikapu ikéneke —kíxovokoxoane.

*Koêku yúku kouhápu'íkoti**Mt 4.21-25*

Ina kíxovókoxopaikomaka:

<sup>16</sup> —Ako ihúxoti yúku xovopuí kíxoâti, itukovo imoâti opékuke ípe, itea hane ímoa xoko koati ókoku motovâti noíxea uhápu'ine uhá koeti urúkovati ne ovokúti.

17 Uhá koeti koekúti puvonéti éxeokono, kourápu'ikokonotimo. Koane uhá koeti kixovókuti he'onó'oeti kó'oyene, exókonotimo koane kouhápu'ikokonotimo.

18 —Yokóhiyanavonoe, kéyusea kémokenoyi ra yúnzo, vo'oku enepone apéti námoeya, kuri'úxovotinoxomo námoe. Kene ne ákoti koati ivávakea, muhíkova ne íkutixane apéti xokóyoke, evókoatimo —kíxovokoxoane Jesus.

*Simôa iyénoxapa ne Jesus xoko óvoheixoku*

*Mt 12.46-50; Mk 3.31-35*

19 Ina símo xoko Jesus ne êno yoko ámeno, itea ako omótova ahí'okoponevahiko vo'ókuke neko êno xâne kamokénoati.

20 Ina apé kixopónoti Jesus:

—Anêko ne mémaina koane yámeno meúkeke oposíkopiti.

21 Ina kôe ne Jesus:

—Enepone xâne kamokénoati ne emo'u Itukó'oviti yoko itukoâti, énomone indúkomaka ênom yoko mbo'ínuhiko —koéne.

*Ixikôa Jesus neko êno xúnati ihunóvoti*

*Mt 8.23-27; Mk 4.35-41*

22 Po'i káxe, úsa'ixovo vatékeke ne Jesus koane íhikauhiko. Hara kíxovokoxoa Jesus:

—Piháne úti poixô'oke ra mar —kíxovokoxoane.

Yane pihónehiko.

23 Koeku yóneahiko, imókone ne Jesus. Yane kenó'okone êno xúnati ihunóvoti yane mar, koane úrukeova úne kúveuke ne vatékene. Koati koímaiti koêkuhiko.

24 Ina ahí'ókovo Jesus ne íhikauhiko koyúkoati.

—Íhikaxotí, vivohíkovotinemoe —kíxoanehiko.

Iyukónvone ne Jesus, pahúkoa ókea ne xúnati ihunóvoti koáne ne êno xúnati ovósokeovo úne. Yane okóne ne ihunóvoti koáne ne úne, huvemoo koépone ikéne.

25 Ina kixovókokoxoa Jesus ne íhikauhiko:

—Imáko ákoyeanoe kivápuu —koéne.

Yoko yupihóvatihiko iyúpaxeovo koane píkea. Hara kixókoko:

—Kutimea itukóvove ra hóyeno? Muhíkova ihunóvoti yoko úne, ôko apé yuhó'inoa —kixókokonehiko.

*Hóyeno íhae Njêraza, úroevo ndémoniu, koítovone Jesus*

*Mt 8.28-34; Mk 5.1-20*

26 Ina ukopóno ne evo Jesus ya poké'e iháxoneti Njêraza, xoko hunókoku poké'exa Ngálíleya poixô'oke ne mar.

27 Ehá'axo evésekea Jesus ne vatéke, apé koéne hóyeno okotúmonexoati íhae neko pitivóko. Yoko koati úroevo ndémoniu nê'e. Mekutíne ako ituka ípovo, koane ákone ava ovokúti itea pe'áxatike óvoheixone.

28 Noixóne Jesus neko hóyeno, vaúkone. Yane íkorokovone poké'eke nonékuke Jesus, koane kóhonokea emó'u kíxea:

—Jesus, iti Xe'exa Itukó'oviti, iti xe'exa Koati Payásoti ya uhá koéti, na koeti yího'ixinonu? Émbemopi ákoyea ipíhepananu —koéne.

29 Kó'inokeneye yúho, koáhati pahukoátimuku Jesus ne ndémoniu ipúhikopea xoko hóyeno. Yoko enóne kíxoaku ndémoniu. Enepo ikahévexokono ne hóyeno koane ikavó'uxokono ya koati tiú'iti korénde, kóyeano kétokexea ne korénde, yane ehakoátine ndémoniu ya méum ákoti apéti.

30 Ina kixôa Jesus:

—Kuti kéha?

Ina yumopâ:

—Ákoti yumaxápu ngoéha —koéne.

Kó'inokeneye íha vo'oku ákoyea yumáxapu ndémoniu urúkovati.

31 Yane épemonehiko Jesus neko ndémoniuhiko ákoyea pahúkapa yane êno upenoti uhôro ínati haháku.

32 Yoko ouke neko mopô, xêrerekuke ne óvoheixokuhiko, ápe ênoti kûre ixómotihiko níko. Ênomone épemo ne ndémoniuhiko yonópea xapákuke maka ítúkapane óvoheixopoku. Yane síkoane Jesus.

33 Ípúhíhikopeane ndémoniuhiko neko hóyeno, ponokó koépone xapákuke neko êno kûre. Yane heú koéne neko kûre éhahikeovo koane íkorono'ekeovohiko ya mar. Heú koéne yúpuririhikeovo ukeâti ouke ne mopô.

34 Noixoâne koyónotihiko kûre neko koekúti, heú koe kohó'iyea koane koyúhoape ne koekúti yaneko pitivóko yoko xapákuke neko ko'óvokuti yane mêm vekópoku.

35 Yane noíxoponoamaka xanéhiko neko koekúti. Simoné'ehiko xoko Jesus, noíxoane neko hóyeno ípúhikopeakumeku ndémoniuhiko. Yoko ko'ípóvopotine koane unatípotine isóneu, vatá koyépotinemaka nonékuke Jesus. Yane yupihovó koéne píkeahiko vo'ókuke.

36 Enephikoneko xâne noixoâti ne koekúti, koyúhoinoa ne po'i xâne simôti kixoku koêku unátipinoke neko hóyeno.

37 Yane enepohikone uhá koeti ko'óvokuti ya Njêraza koane xe'ókuke, épemohiko Jesus ípúhikopea xapákuke. Koáhati yupihóvatihiko píkea. Yane úrukopovane evo Jesus ne vatéke, ukópeane pihôpo.

38 Kene ne hóyeno ípúhikopeaku ne ndémoniuhiko, épemovo xanépea Jesus. Itea pohu hara kíxoá Jesus:

39 —Yaúkapapu yóvokuke. Yokóyuhopinoa iyínoxapa ne uhá koeti ítukeinopi Itukó'oviti —kíxoane.

Yane pihópone ne hóyeno. Heú kíxoá yónea neko pitivóko koyuhó'inoati uhá koeti xâne neko ítukeinoa Jesus.

*Koitóvo sêno yoko ihine Njaíru ne Jesus*

*Mt 9.18-26; Mk 5.21-43*

40 Aukópovone Jesus poixô'oke neko mar, yupihovó koéne elókepea okóvo uhá koêti neko xanéhiko kuxoíxopati seópea.

41 Yane apé koéne hóyeno koéhati Njaíru simôti xoko Jesus. Enepone hóyeno, koati exoti koêku ne koekúti ya íhikaxovokuke hó'e jûdeuhiko. Ípúyukexo nonékuke Jesus, epemoâti xanépea óvokuke

42 vo'oku ápeyea íhíne nduse koetine xoénaena ka'aríneti, kahá'atine ivókeovo. Yoko ako po'i xe'éxa, poéhane neko kali íhíne.

Koêku yónea ne Jesus koane enó'iyea xâne hokoâti, xaneâtimaka inúmeokoko.

43 Yoko ápe sêno nduse koetine xoénae ká'arine ákoti áka evésekea aríne. Enepone sêno, koati uke'éxotine apeínoati xoko ípixáxotihiko, itea akó'oti koitóvati.

44 Akéneke Jesus véko neko sêno sipóheoponeati heve ípovo. Ehá'axo sípoheyea, etétukone aríne.

45 Ina kôe ne Jesus:

—Kuti sipohêo ímbovo? —koéne.

Itea ako ápahuina “Ûndi” kixoâti.

Ina kixôa Pêturu (yoko po'ínuhiko íhikau):

—Íhikaxotí, koati ênoti xâne isí'okovopiti koane inumópiti, (yépemovikomaka ápeyea sipóheoti ípevo) —kíxoane.

<sup>46</sup> Itea kóyeane neko isónéu Jesus. Hara koépomaka:

—Ako yusíka ákoyea sipóheoponoti ímbovo, vo'oku eómba ipúhikea njunáko njokóyoke —koéne.

<sup>47</sup> Noixoâne sêno ákoyea íta hé'ono'uxea ne koêku, ina ahi'ókovocho Jesus xaneâti ínayeá honóno'oko. Ipuyuké koéne poké'eke nonékuke Jesus, koane koyúhoyea nonékuke uhá koêti neko xâne kutí'inoke sipóheoponoti híyeu ípovo Jesus, koane koyúhoyea íteovane ne aríne ya oráke.

<sup>48</sup> Ina kixôa Jesus:

—Nje'exá, itévone vo'oku kívivonu. Pihépane, aúhepepone iséneu —kíxoane.

<sup>49</sup> Íxómoiko koyúho ne Jesus, simóné xâne ukeâti óvokuke Njaíru, enepone éxoti koeku íhikaxovoku hó'e júdeu. Hara kixo Njaíru:

—Ívókovone ihine íti. Hácone perexôa itukéti ne íhíkaxoti —kíxoane.

<sup>50</sup> Kameáne Jesus yúho, hara kixo Njaíru:

—Hako píke, kivápunu, itóvotimo ne ihine íti —kíxoane.

<sup>51</sup> Simoné'e óvokuke Njaíru, ako síka Jesus ápeyea urúkovati ákoti itukapu Pêturu, Xuâum, Teáku, koánemaka há'a yoko êno ne kalivóno ivokóvoti.

<sup>52</sup> Yoko yupíhovahiko iyokexea uhá koêti neko xâne, koane ipúsokeahiko xâ'a. Ina kixovókochoa Jesus:

—Hákonoe iyêo, vo'oku haina ivokóvoti ra kalivóno, pohu imókoti —koéne.

<sup>53</sup> Itea koémoke'ea xanéhiko kameáne neko yúho, exoâti itúkeovo ivokóvotimo ne kalivóno.

<sup>54</sup> Yane namú kíxeane Jesus vô'u ina kohonóko emó'u kíxea:

—Tenó, yexépuropa —kíxoane.

<sup>55</sup> Yane aúkopovone omíxone, exépukopone. Ina pahukôa Jesus poréxoepokono níka.

<sup>56</sup> Yupíhova iyúpaxeoá há'a yoko êno ne kalivóno. Ina ixikó'okoa Jesus ákoyea okóyuhoinoa po'ínuhiko xâne neko koekúti.

## 9

### *Ítukevohiko ne nduse koeti íhikau Jesus*

*Mt 10.5-15; Mk 6.7-13*

<sup>1</sup> Ina ihaxíhikoa Jesus neko nduse koeti íhikau. Yane pôrekexoanehiko xunakóti pahúkea uhá koeti ndémoniu ipúhikopea xoko xâne úroevo, koane koíteovo xâne ka'aríneti.

<sup>2</sup> Ínamaka pahukôa koyúhoyea kixoku natíxea ne Itukó'oviti xapa xâne, koane koíteovo ka'arínetihiko.

<sup>3</sup> Hara kíxovokoxoa:

—Hákonoe itíko yómone koeku píhi. Hako yómo piló'ina yoko íhaku ípevo. Hákomaka yómo imévo itukovo tiúketi. Muhíkova yesá'ikovo, hako yomá.

<sup>4</sup> Itukovo apêti ko'óvokuti poréxopiti yóki óvokuke, yâvanemoya tukú koetimo neko káxe ipihíkapine ne pitivóko.

<sup>5</sup> Áva pitivóko símeku hákoti kaha'ápi xanéhikoya, enepo ipihíkapine ne pitivóko, ikétatahevexapapumo, kirikópoti ipú'ine poké'e ukeâti xoko piríkatana, yexókoati ákoyeanemo omótokea íkameokonohiko emo'u Itukó'oviti —kíxovokoxoane Jesus neko íhikau.

<sup>6</sup> Úkeane pihohíko. Heú kíxoa vékea ne ipuxóvokutihiko koane koyúhoyea ne inámati ihíkavoti omínovike Jesus, koánemaka koíteovo xanéhiko ka'aríneta ya uhá koeti vékoku.

*Êrodi yoko Xuaum Mbátita*  
*Mt 14.1-12; Mk 6.14-29*

<sup>7</sup> Yoko eyékoxoane Êrodi, enepone nâti, uhá koeti neko koekúti, itea ako éxina isóneu vo'oku ápeyea koyuhoâti itúkeovo Xuaum Mbátita exepúkopone ukópea xapa ivokóvoti.

<sup>8</sup> Kene po'ínuhiko xâne, koyúhoa itúkeovo Íliya ne exepúkopone, enepone porófeta mekúke. Ina apémaka po'ínuhiko xâne koyuhoâti itúkeovo kúxoti porófeta koyúhota emo'u Itukó'oviti mekúke exepúkopone.

<sup>9</sup> Itea hara kôe neko Êrodi:

—Haina Xuaum Mbátita nê'e, vo'oku mbahúkoanepepo tetúnoyeokono nekôyo. Kutí'ikopomea itukóvoye ra hóyeno ngámoheixeake koeku ítuke? —koéne.

Yoko yupíhova yúmo'ixeova Êrodi noíxea Jesus.

*Kohiyákoa Jesus níka neko êno xâne*  
*Mt 14.13-21; Mk 6.30-44; Xu 6.1-14*

<sup>10</sup> Aukópovonehiko neko páhoe Jesus koyúhoyea emó'u xapa xâne, heú kíxoa koyúhopinohiko Jesus koêku neko ítuke. Ina xanêa Jesus neko íhikauhiko ya kali pitivóko koéhata Mbetâsáida. Yoko ainôvotinehiko, ako po'i xánena.

<sup>11</sup> Itea exoâne xanéhiko yónoku ne Jesus, hókoanehikoya, yoko ivávakoahiko Jesus. Koyúhoinoahikomaka kixoku natíxea ne Itukó'oviti xapa xâne, koane koíteovahiko ne ka'aríneta xapákuke.

<sup>12</sup> Kiyoné'e káxe, ahí'okovone Jesus neko nduse koeti íhikau koane kíxeahiko:

—Mani únati pehukápavo pihópea ra xanéhiko, motovâti ínixea imókoku koane níka ya xapa kali ipuxóvokuti, vekópokuhiko, koane xapa ko'óvokuti ya mêum xêrerekuke ipuxóvokutihiko, vo'oku ako apêti yara vóvoheixoku —kíxoanehiko.

<sup>13</sup> Itea hara kíxovokoxoa Jesus:

—Ítínenoe parexâ níka.

Ina kixopâmaka íhikauhiko:

—Ako apeínoviti ákoti itukapu singu koeti pâum yoko pi'âti hôe. Má'aina itukapu úti vanexópoinoa níkokónoti ra êno xâne, hainápo —kíxoanehiko.

<sup>14</sup> Yoko ítópono kuteâti singu koeti míli neko hóyeno apêtiya. Ina kixovókoxoá Jesus ne íhikauhiko:

—Pehúka ivátahikea ne xâne. Ho'uxó ho'uxo íxeanoe, sinkoentá sinkoenta koeti ho'úxovoku —kíxovokoxoane.

<sup>15</sup> Ina pahukoâhiko íhikau Jesus ivátahikea neko xâne.

<sup>16</sup> Ina veyôa Jesus neko singu koeti pâum yoko pi'âti hôe, ina komômo vanúke ikoró'ixovoti xoko Itukó'oviti vo'ókuke ne níkokónoti. Yane honó'ekexoane ne pâum, ina porexôa ne íhikauhiko pôrekexea neko xâne.

<sup>17</sup> Uhá koéhiko níkea koane imátaxeovohiko. Ina itíxôpa íhikauhiko Jesus neko haxâti, kopúhikopoikomaka nduse koeti sésta neko itátanehiko haxa níkokónoti.

*Koyuhôa Péturu itúkeovo páhoe Itukó'oviti koíteovovi ne Jesus*  
*Mt 16.13-19; Mk 8.27-29*



18 Yoko pohúxovoti ne Jesus itúkea orásaum yanekôyoke. Áko'ohiko neko êno xâne xokóyoke. Poéhane íhikauhiko kahá'ine. Yane ina kixovókoxoa Jesus neko íhikau:

—Kutimea íkutixanu ra xanéhiko?

19 Ina yumopâ íhikauhiko:

—Ápe koyúhote itíkivo Xuaum Mbátita iyukópovone. Kene po'ínuhiko, koyúhoa itíkivo Íliya iyukópovotine. Ina apémaka po'ínuhiko koyuhoâti itíkivo porófeta koyúhote emo'u Itukó'oviti mekúke iyukópovotine —kíxoane.

20 —Kene itínoe, kuti keyúhono indúkeova?

Ina kixôa Péturu:

—Iti Mésiya, páhoe Itukó'oviti koíteovo xâne —kíxoane.

*Koyúhoa Jesus ivókevomo koane ukópeamo xapa ivokóvoti*  
Mt 16.20-28; Mk 8.30-9.1

21 Ina ixikó'okoahiko Jesus ne íhikau ákoyea ápahuina xâne koyúhoinoake nê'e.

22 Ina kixovókoxopaikomaka:

—Konókoti yupíheovo ngoítóponeovo kotíveti, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne. Ákomo akútíponu ne tutíhiko viyéno júdeu, koáne ne payásotíhiko sasedóti inuxínoti xanena úti hó'eke, yóko'o ne íhíkaxotíhiko yútoe Muíse, enepohikone éskiriba. Koepékonutihikomo, itea ya mopó'apeke káxe, enjepúkopotinemo ungópea xapa ivokóvoti —kíxovokoxoane.

23 Ina kixovókoxopaikomaka Jesus uhá koêti neko xâne hokoâti:

—Enepone kahá'ati hókeonu, ako yusíka itúkeovo kouíhepeka kóyeku yara kúveu mêum yuíxovo. Konókoti hókeonu ya usó koyêti ínonexinovo tiú'iti koekúti itukovo káxe, kuteâti koêku xâne koinópoti kurúhuna iyonókonone xoko kurúhuxokonoku, yane kená'akane ingyeneke.

24 Vo'oku enepone xâne yuíxóvoti kouíhepeka kóyeku yara kúveu mêum, evókoatimo ne mani unako koépoku xoko Itukó'oviti. Itea enepone xâne usó koyêti évokea úhepeko kóyeku yara kúveu mêum vo'ónguke, énomonemo unatí koépoku xoko Itukó'oviti.

25 Kutí'ikopo itópoino xâne usó kó'iyea apeínoati yara kúveu mêum itea evókoti mani unako koépoku xoko Itukó'oviti?

26 Yoko koêkuti xâne teínónuti, koane teinoâti ra emó'um, simóvotimo káxe ndeínoakumakamo, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne. Koati énomonemakamo ngíxoaneyehiko yaneko káxe ngayukápapu, enepo naixápakananemaka indúkeovo hána'iti íhayú'iuti, anjenáponemaka êno njunáko, koane xunako Nzá'a, yoko xunako sasá'itíhiko ánju, enepone ovoxe Itukó'oviti ukeâti vanúke.

27 Koati emo'úti ra yunzó'inopinoo: Anéye xepákukenoo ávotimo ivakápu tumúneke noíxea natíxea ne Itukó'oviti xapa xâne —kíxoanehiko.

*Ípokóvo koeku Jesus nonékuke evo Péturu*  
Mt 17.1-13; Mk 9.2-8

28 Kuteâti póhuti sêmana ikénepoke neko yuho Jesus, xána Jesus ne Péturu, Xuáum, yoko Teáku oúke hána'iti mopôti itukóponoti orásaum.

29 Koeku itúkea orásaum ne Jesus, koane ípokeovo koêku ne nône. Hóhopu-hóhopu kóyenemaka ne ípovo, koane ínayeamaka uháhi híyeu.

30 Yane apé koéne pi'âti hóyeno yuhó'ixoati. Énomone neko Muíse yoko Íliya, enepohikone koyúhote emo'u Itukó'oviti mekúke.



31 Yoko ainovó koéne uhápu'ine íhae vanúke apê xokóyoke neko pi'âti. Hane koyúhoinokoko kixókumo ivókeovo ne Jesus kausáka ne ahá'inoa Itukó'oviti ya Njeruzálem.

32 Kene Pêтуру koánemaka ne pi'âti ha'íne, yupihovó koénehiko uheko ixépa. Koêku kahá'ayeá káharoyea ixépa, iyukovó koéponehiko. Yane noíxone êno uhápu'ine Jesus, koánemaka neko pi'âti hóyeno yuhó'ixoati.

33 Yane ahíkuxopeovone Jesus neko pi'âti hóyeno yuhó'ixoati. Ina kixôa Pêтуру ne Jesus:

—Íhikaxotí, koati únati vápeyea yâye. Poéhane vitúkinopinoe hú koêti mopo'âti kálíhunoe péti. Poéhamo ítike, koane poéhamo ítuke Muíse, koane poéhamo ítuke Íliya —kíxoane.

Itea mayane koyuhohí koêti ne Pêтуру. Akó'oti koati éxea mani yúho.

34 Ixómoiko koyúho ne Pêтуру, apé koéne kapási rama'úxoatihiko. Yane yupihovó koéne píkea ne íhikauhiko Jesus rama'úxoanehiko kapási.

35 Yane apé koéne emo'úti inu'íxoti xapa kapási. Hara kôe:

—Énomone nje'éxa râ'a, noívongoe ítúkeovo mbáhoe xapa xâne. Yakámokenoyi yúho —koéne.

36 Okoné'e neko emo'úti, pohú kóyepone ne Jesus. Áko'oponehiko neko yuhó'ixoati. Itea ako éto'oe ne evo Pêтуру yanekóyoke. Ako ápahuina xâne koyúhoinoake neko noíxonehiko.

*Koitóva Jesus ne homoêhou úroveo ndémoniu*

*Mt 17.14-21; Mk 9.14-29*

37 Poéha káxe ikénepoke, enepo evesékepeane evo Jesus neko hána'iti mopôí, yupíhova êno xâne okotúmonexopati.

38 Xapákuke neko êno xâne, apé koéne hóyeno vaúkoti Jesus. Hara kíxoa:

—Íhikaxotí, yokóseananu, neíxapainanu njé'a, vo'oku poéhane nè'e, ako po'ínu.

39 Yoko kóyekutine úrukeova ndémoniu. Enepo urúkova, apé koetíne yaíkea, yane íkorókoatine poké'eke xaneâti êno xunáko koyúyu'okea, koane puváhixeamaka páho. Koati okó'okoati, koane ôriti kuríkopea enepo kixoáneye.

40 Émbemoane ne íhikeuhiko kópuhikopea, itea ako íta kíxeaneye —kíxoane.

41 Ina kôe ne Jesus:

—Ímáko ítúkinovo tiú'iti kutípea ra xanéhiko yara káxehiko kó'oyene, koane váherehiko. Ná'íkopomeamo hunóko óvonzeixea xepáku? Ná'íkopomeamo nzunóko índea ákoyeanoe yakútiponu? Yáma yâkeneye ne xi'íxa —kíxoane Jesus neko hóyeno.

42 Koêku píhea ne homoêhou, íkorokoane ndémoniu poké'eke koane koyúyu'okea. Ina pahukôa Jesus ipúhikopea ne ndémoniu, koane koíteova neko homoêhou. Ina kixêa há'a:

—Anéyepo ra xi'íxa —kíxoane.

43 Yane yupíhovo iháyu'ikea hána'iti xunako Itukó'oviti uhá koêti neko xâne.

*Koyuhópamaka Jesus ivókeovomo*

*Mt 17.22-23; Mk 9.30-32*

Ya koêku yupíheovo iyúpaxeova xanéhiko, koane iháyu'ikeahiko uhá koêti neko ítuke Jesus, hara kíxovokoxoa Jesus ne íhikau:

44 —Yunákanoe iséneuke ra yunzó'inopi kó'oyene: Yé'exovone ngurí'okeokonokumo xunákoke xanéhiko yara kúveu mêum, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne —kíxovokoxoane.

<sup>45</sup> Itea ako éxina isóneuhiko íhikauhiko kíxone neko yuho Jesus. Koati he'onínovati ne koekúti ákoinoke éxa koèku. Yoko pikotíhikomaka épemo'ikea Jesus koèku neko yúho.

*Kixoku itúkeovo ne xâne ínixone Itukó'oviti itúkeovo koati payásoti*  
*Mt 18.1-5; Mk 9.33-37; Fp 2.3; 1 Pê 5.5*

<sup>46</sup> Yane turíxovone okópeokoko ne íhikauhiko Jesus koèku kahá'ayea éxea itukóvotiye ne koati payásoti xapákuke.

<sup>47</sup> Yoko exó kíxane Jesus koèku ne isóneuhiko, yane namú kixone kalivóno ina imôa xêrerekuke.

<sup>48</sup> Yane hara kíxovokoxo íhikau:

—Koèkuti itukínoati únati ra kalivóno vo'ónguke, undímaka kixóneye. Yoko koèkuti kixónutineye, koati kixoâtinemakaye ne Pahukónuti yara kúveu mêmum. Kó'inokeneye yunzó'inopinoye, vo'oku enepone ákoti kapayásakapu, enepone koati ikalíhuxopovoti xepákukeno, énomone itukóvoxo ne koati payásoti — kíxovokoxoane Jesus.

*Ako omótova ápeyea xâne píuvone úti*  
*Mk 9.38-40*

<sup>49</sup> Ina kixôa Xuâum:

—Íhikaxotí, ápe hóyeno noíxone úti kopúhikopoti ndémoniu ya ihéke, itea sayá'íkôa úti vo'oku ákoyea itúkapu xáneheixone úti.

<sup>50</sup> Ina kixôa Jesus:

—Hákonoe seya'íkôa, vo'oku enepone ákoti akapápinoye, koati huvo'óxopiti nê'e —kíxoane.

*Púvahiko íhae Samâriya ne Jesus*

<sup>51</sup> Koeku yé'exeovone kaxena pihópea Jesus ya vanúke, kousohone isóneuhiko nê'e píheha Njeruzálem. Yoko ako itoâti kátavokopea isóneuhiko ákoyea píha.

<sup>52</sup> Ina pahúko inuxínoatihiko. Pihónehiko neko páhoe xoko kali ipuxóvokuti ya Samâriya oposíkopoinoati ókokumoya.

<sup>53</sup> Itea simoné'e evo Jesus, ákone akáha'ainoa ko'óvokuti ókeaya, vo'oku iyúseyea kousokeane isóneuhiko yónea Njeruzálem.

<sup>54</sup> Enepone pí'âti íhikau Jesus, Teáku yoko Xuâum, noixoâne, hara koe yúho:

—Unaém, kehá'a viháikea yúku íhae vanúke uke'éxoati ra xanéhiko? — kíxoanehiko.

<sup>55</sup> Ina sa'írí'okinova Jesus saya'íkoatihiko. (Hara kíxo:

—Hako kixené'eye yíúho. Ákonoe yéxa úkeaku ne iséneuhiko.)

<sup>56</sup> Vo'oku haina nzmínoti ungé'exoponea xâne, itea nzmínoti ngoíteova, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne —kíxoanehiko.)

Yane pihónehiko po'íke ipuxóvokuti.

*Koeku apê kahá'ati hókea Jesus*  
*Mt 8.18-22*

<sup>57</sup> Ya xenékuke koèku yóneahiko, ápe hóyeno kixoti Jesus:

—Nzokópiti koèkutimo yénoku.

<sup>58</sup> Ina kixôa Jesus:

—Enepone úkoe, ápe úhorona, koáne ne hó'openohiko ôti, ápe mômko. Kene úndi, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne, ako óvongu yonómboku ómomingea yara kúveu mêmum —kíxoane.

<sup>59</sup> Ina kixoámaka Jesus ne po'i hóyeno:

—Kiná'aka ingéneke.

Ina kixopâ hóyeno:

—Unaém, sikénuvo engóxeakomo nzá'a inúxotike ivakápune, ínamo nzakâpi.

<sup>60</sup> Itea hara kíxoa Jesus:

—Síkeane ne kutí koeti ivokóvotinehiko ákoti yuixápu ítuke Itukó'oviti ekóxoapeamo ne ivokóvoti. Kene íti, yokóyuhoponoa kixoku natíxea ne Itukó'oviti xapa xâne —kíxoane.

<sup>61</sup> Ina kixôa po'i hóyeno:

—Nzokópitimo Unaém, itea sikénuvo aúngopeovo óvonguke íngoponeovo iyénonjapa inúxotike.

<sup>62</sup> Ina kixôa Jesus:

—Enepone xâne apêti itukéti tûriu, ina itavókea isóneue ne ítuke, hane koéneye xâne varereôti poké'e enepo na'akénexovo. Yane ákone aúnnati koêku. Xâne kuteâti, ako omótokea ítúkeovo ko'ítúkeinoti Itukó'oviti koukóponoati ne natíxea Itukó'oviti xapa xâne —kíxoane Jesus.

## 10

### *Ítukexeake Jesus neko setenta koeti íhikau páhoe*

<sup>1</sup> Yane ápe po'i setenta koeti noivokoe Jesus. Pi'á pi'a kíxoa pahúkea inúxinoa ya uhá koeti pitivóko vékokuikomo, koáne ya uhá koeti po'i yónoku.

<sup>2</sup> Yoko hara kíxovokoxoa pahukoâne:

—Koati hána'iti ra itukéti kuteâti koêku kavâne ainóvoti itóvotine ha'i nonéti ovâti, itea ako axú'inahiko ra ko'ítuketi. Yépemanoekopo Itukó'oviti, Únae ra itukéti, pahúkea po'ínuhiko ko'ítúkeati.

<sup>3</sup> Pihénenoe. Kutí koe mbahúkoti kálíhunoe xe'exa su'úso ya xapa yovíre koeku mbahúkeopinoe.

<sup>4</sup> Hákonoe yómo íhaku tiúketi. Hákomaka yómo sékolana, íhaku ípevo, koane pírikatana. Hákonoe ke'umókovo xenékuke yího'ixi xâne.

<sup>5</sup> Enepone inúxoti ovokúti símeku, koékuti yukóponoku, hara íxeanoe ne ko'óvokutiya: “Embemínopitinoe Itukó'oviti unako kêku” íxeanoe.

<sup>6</sup> Enepo áva xâne yane ovokúti usó koyêti kíxeokononeye kuteâti yépeminoake Itukó'oviti, itukínoatimo Itukó'oviti ne yépeminoake. Kene hakô'o, aukópínovopitimo kuteâti yépeminoake neko xâne.

<sup>7</sup> Yávane yane ovokúti peréxokonoku yóki. Koékuti níkokónoti koane ekâti pónepike ne ko'óvokuti, nemúka vo'oku koati motokeâti ápeyea námoe ne xâne ko'ítuketi. Hako ixomo ipé'ixovo ya po'íkehiko ovokúti.

<sup>8</sup> —Koékuti pitivóko símeku, koeku poréxeopi xanéhikoya yóki xapákuke, níkea koékuti níkokónoti pónepike.

<sup>9</sup> Enepo áva ka'arínetiya, keítapanoe. Ínamaka íxêa ne xanéhikoya: “Simóvone kaxena natíxea ne Itukó'oviti xepákukeno” íxea.

<sup>10</sup> Kene ya koékuti pitivóko símeku, enepo hákoti kaha'ápinoe xanéhikoya, hara íxepanoemo koeku vikópi none ovokúti ipihíkapi xapákuke:

<sup>11</sup> “Muhíkova ipú'ine poké'e yara pitivóko ovoti perékatanake úti, vikátata'ikopane, véxokeopikenoe ákoyeane yomótokea íkemikonoa ne emo'u Itukó'oviti. Itea ivévakanoe rá'a: Yé'exovone kaxena natíxeakumo ne Itukó'oviti xapa xâne yara kúveu mêmum” íxeamo.

<sup>12</sup> Ina kixovókokopaikomaka Jesus neko páhoe:

—Koati enjókopitinoe kixókonokumo ne ákoti akahá'apinoe. Simapúne kaxena ipihoponoe ne Itukó'oviti, muhíkova ne koati váhere xâne mekúke íhae

Sódoma, ákomo itápaneane tiveko ipíhóponeokonoke ne xanéhiko puvópiti íhae neko pitivóko —kíxovokoxoane Jesus.

*Keoku pitivóko óvohikoku xâne ákoti akutipó Jesus*

*Mt 11.20-24*

<sup>13</sup> Ina koe'íkomaka ne Jesus:

—Koati kotívetimo kêku, itínoe íhae Korâzim, keánemaka itínoe íhae Mbetâsáida. Enepone Tíru yoko Sídom, koati pitivókona xâne ákoti éxa Itukó'oviti, itea enepone itukapu xapákuke indúkoa ne iyupánevoti índuke xepákuke, mani mekutíne kuríkópohiko váherevoko. Mani ko'ipóvotihiko ko'ixéhiti xáku, koane mani purapú'íkopovotihiko pôu, koáneni ivátahikea xapa pôu, éxokovo yupiheovo ikótívehea isóneuke ne êno pahúnevohiko.

<sup>14</sup> Simapúne xaxena ipíhópone Itukó'oviti, iyuhí kixokónotimo tiveko ipíhóponeokonoko ne íhae Tíru yoko íhae Sídom ya itíke.

<sup>15</sup> Kene itínoe íhae Kafanáum, itínoe po'okoáti yupíheovomo kahána'ikeokono ya po'ínuhiko xâne, kirikókonotinoemo ipíhóponeovokutíke —koéne.

<sup>16</sup> Ina kixovókoxo íhikauhiko:

—Enepone xâne usó koyéti kámokenoyea yíúho, undímaka kámokeno. Kene enepone puvópiti, undímaka púvo. Koáne enepone puvónuti, hane púvo ne Pahukónuti yara kúveu mêmum —koéne.

*Seopóhiko xoko Jesus ne setenta koeti páhoe*

<sup>17</sup> Ukopeánehiko xoko pahúkonoko neko setenta koeti páhoe Jesus, yupihovó koénehiko elókepea okóvo. Hara kixópohiko Jesus:

—Unaém, muhíkova ndémoniuhiko itúkea yuho úti pahukôa úti ya ihéke ipúhíkopea xoko xâne úroevo —kíxoanehiko.

<sup>18</sup> Ina kixovókoxoa Jesus:

—Noínjoa ne Satánae kutí koeti ipixéneneoti irikóvoti ukeáti vanúkeke.

<sup>19</sup> Mboréxopineneo yókonuki koéxoe yoko pitánae, koane ákomo kixópiku. Mboréxopineneomaka xunakóti anu'úkoti uhá koeti xunako Satánae, vanáne. Ákomo ápahuina koekúti itoti váherexea ítukeinopi.

<sup>20</sup> Itea hako itukovo vo'oku itúkea yíúho ne ndémoniuhiko elókeinoko yokóvo, itea hane itíka elókeinoko yokóvo yutóxeovone íhe xoko Itukó'oviti vanúkeke —kíxovokoxoane Jesus.

*Hána'iti elókeko okóvo ne Jesus*

*Mt 11.25-27; 13.16-17*

<sup>21</sup> Énomone yaneko ókoku ôra, yupihovó koéne elókeyea okóvo ne Jesus vo'ókuke ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti xokóyoke. Hara kôe:

—Aínapo yákoe Pai, iti Únae vanúke koane poké'e, vo'oku ákoyea itúkapu hána'itínoe ko'éxoneti yoko hána'itínoe íhíxaxovoti yara kúveu mêmum yéxokoa ra koekúti, itea itúkeovo xâne ákotihiko apayáso nonékuke po'ínuhiko keúhupu'ikinoa ra koekútihiko. Koati énomone kíxea Pai, vo'oku ínixi unáko kó'iyeaneye —koéne.

<sup>22</sup> Ina koe'íkomaka ne Jesus:

—Kurí'okoponoane Nzá'a ne uhá koeti koekúti. Ako exónuti, undi Xe'exa Itukó'oviti, ákoti itukapu Nzá'a, poéhane exónu. Koane ákomaka exoáti ne Nzá'a ákoti itukapu úndi, undi Xe'éxa, yoko koékuti xâne ánjae énjekea —koéne.

<sup>23</sup> Ina inonéxinova Jesus ne íhikauhiko. Hara kíxovokoxoa, motováti ákoyea káma po'i xâne:

—Koati únati kêku, itínoe noixoáti ne koekúti neíxoneneo kó'oyene.

<sup>24</sup> Koati ngixópitinoe enó'iyea porófeta koyúhoti emo'u Itukó'oviti mekúke, koánemaka nâtihiko mani kaha'âti noíxea kuteâti ne neíxoneno, itea ako naíxa. Mani kaha'âtimaka kámea kuteâti ne kémomenoe, itea ako kâma —kixovokoxoane Jesus.

*Únati hóyeno íhae Samâriya*

<sup>25</sup> Apé koene hóyeno ihíkaxoti yútoe Muíse exepúkoti, oposi'okovoti Jesus, kaha'aínoati pahúkeovo ya yumópope. Hara kíxoa:

—Ihíkaxotí, kuti ngónoko indúkea motovâti ápeinonu inámati apéyeati ákotinemo hunókoku xoko Itukó'oviti?

<sup>26</sup> Ina yumopâ Jesus:

—Ná'ikopo kó'eye ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse? Na kíxeaye keúraru'iki enepo ihíkexo?

<sup>27</sup> Ina yumopâ hóyeno:

—“Heru'ó íxea yomíxone koane xináko koane iséneu ákoyea omótova yokóvo ne Yúnae Itukó'oviti.” Hara po'ínu: “Hako motovâ yokóvo ne po'ínuhiko xâne. Kuteâti kixépovoku ákoyea kemáxatikapapu, énomonemaka íxeaneye ne po'ínuhiko xâne” —koéne.

<sup>28</sup> Ina kixôa Jesus:

—Koati tokopóvoti ne yimópope. Énomone itíka motovâti itéponi ne inámati apéyeati ákotinemo hunókoku xoko Itukó'oviti —kíxoane.

<sup>29</sup> Yane vo'oku kahá'ayea ápeyea pó'onexeevoka neko hóyeno, hara kixópomaka Jesus:

—Kutí'ikopo itukóvoxo xâne nóngone ákoyea omótova ongóvo?

<sup>30</sup> Ina yumopâ Jesus itukínoati íhokoake:

—Ápe hóyeno ukeâti Njeruzálem yonoti Njeríko. Ya xenékuke namúkoane ómevotihiko. Véyeane uhá koeti apeínoati, ina yehepóke'exoa, éno óko'okea. Kalíhanini koépekeahiko kurikoâne.

<sup>31</sup> Yane apé koene sasedóti inuxínoti xanéhiko hó'eke vekoâtimaka neko xêne. Tavó kó'iyeano noixôa neko okó'okovoti.

<sup>32</sup> Yane apé koénemaka po'i hóyeno vekoâtimaka neko xêne. Énomone levíta itúkoti ítuke Itukó'oviti ya hána'iti imokóvokuti. Kúteanemaka kíxoaku, tavó kó'iyeanemaka noixoâne.

<sup>33</sup> Yane kenó'okone hóyeno ákoti itukapu júdeu íhae Samâriya, vekoâtimaka neko xêne. Tokononé koáne neko hóyeno okó'okovoti. Yane yupihovó koéne kóseanayea.

<sup>34</sup> Pihínoane koane ipíxaxeane óko'onevo ipíhinoati óliu yoko víyum. Ina ivú'ixopamaka péyo, iyonoâti xoko pénsaum koane katarákoati.

<sup>35</sup> Yaneko po'ípone káxe, ina porêxo únae pénsaum pi'âti pe'u tiúketi, ina kixôa: “Kétaraka ra hóyeno. Enepomo anu'úka ésa'i ra mbónepike kétarakike, kóyeanelo mboréxopeopi aungápapu” kíxoane.

<sup>36</sup> Ina kixoa'íkomaka Jesus neko hóyeno ihíkaxoti yútoe Muíse:

—Ya xapákuke ra mopo'âti, kuti ínixe ítúkeovoxo ákoti omótova okóvo neko hólono isoéti?

<sup>37</sup> Ina yumopâ hóyeno:

—Énomone neko koseánati.

Ina kixôa Jesus:

—Pihé'evó, énomonemaka íxeaneye kuteâti ítuke neko hóyeno —kíxoane.

*Márta yoko Mâriya*

<sup>38</sup> Koêku yónea ne Jesus yoko íhikauhiko, sîmo xoko kali ipuxóvokuti. Ápe senóya koéhati Márta, itaikoti Jesus ókea óvokuke.

<sup>39</sup> Enepone sêno, ápe po'ínu koéhati Mâriya. Yane vata-vatá kixóvone Mâriya poké'eke nonékuke Jesus ivavákoati ne íhikauvoti íhikau.

<sup>40</sup> Kene Márta, koati pepokéxoti isóneu vo'oku enó'iyea ítuke ya kúveu óvoku. Ina ahi'ókovo Jesus, hara kíxoa:

—Unaém, ako kó'inopiku kurí kíxeonu ne mbo'ínu mbóhuxeovo indúkea heú koêti ra itukéti? Pehúka huvó'oxeonu —kíxoane.

<sup>41</sup> Ina yumopâ Vúnae:

—Martá, imáko ké'iyivoku. Koati pepoké kixeti iséneu, koane êno yónoku iséneu,

<sup>42</sup> itea poéhaxo ne koekúti koáti nokonéti. Noívokoxoa Mâriya ne koáti únati ya uhá koêti, yoko ákomo veyopeáti —kíxoane Jesus.

## 11

*Ihikaxovi Jesus vitúkea orásaum*

*Mt 6.9-15; 7.7-11; Mk 11.24; Lk 18.1; 1 Ts 5.17*

<sup>1</sup> Po'íke káxe, ápe óvoheixoku oráxea ne Jesus. Uke'éxone ítúkea orásaum ápe íhikau kixoáti:

—Unaém, íhikexavimaka vitúkea orásaum kuteáti kíxoaku Xuaum Mbátita íhikaxea ne íhikauhiko.

<sup>2</sup> Ina íhikaxoahiko Jesus. Hara kíxovokoxoa:

—Enepo itikáneo orásaum, hara yáko: “Pai, émbemopi téyemo sasá'iti íhe ne uhá koeti xâne, koane ukóponeamo ne netíxi yara poké'e xapákuke xâne.

<sup>3</sup> Peréxavi nika úti itukovo káxe.

<sup>4</sup> Ketúyapa pahúnevo úti koêkumaka kóseanayea úti ne po'ínuhiko xâne va-heréxinoviti ítuke, kutí kixoáti uti ákoti pahukápu. Hako sike'évi víkorokeovo pahunévotike” yákoenoe —kíxovokoxoane.

<sup>5</sup> Ina itukínoamaka Jesus íhokoake ne íhikauvoti íhikaxone. Hara kôe:

—Ínani áva xepákuke pihôti óvokuke ínikone ya kuku yóti kixopónoati: “Iningoné, yokóseanau, ívexanu mopo'áti koxe'u pâum,

<sup>6</sup> vo'oku ínati simônu íningone xo'opeínonuti, yoko akó'oti níngaxeake” kixóponea.

<sup>7</sup> —Ínani akôe kúveuke óvoku: “Hákone tiri'ókoponovonu. Enjéxopane páhapetea ra óvongu. Ndunúkuxopovone, koánemaka uhá koeti nje'éxaxapa. Ákone omótova enjépuकिनopi” ínani akôe.

<sup>8</sup> —Koati ngxópitinoe, enepo hákoti exepúkinoa poréxoponea ne uhá koeti nókone vo'oku ítúkeovo ínikone, itea vo'oku ákoyea káyunuka nekôyo épemo'íxea, kóyeanemo exépuकिनoa poréxoponea.

*Konókoti kutípea úti yumópeovimo Itukó'oviti vitúko orásaum*

*Mt 7.7-11*

<sup>9</sup> Hukínóvoti ngxéopinoe: Yépema ne Itukó'oviti, vo'oku porexópeatimo. Yapásika nékone xokóyoke, vo'oku itepónoatimo. Hane yákoenemakaye xâne ipusókoti pahapéti, yane imihé'ókinopitimo.

<sup>10</sup> Vo'oku uhá koeti epémoti, poréxokonoa ne épemone. Koáne ne xâne oposíkoti itóponea konokínovati, itóponea. Koáne ne xâne kutí koeti ipusókoti pahapéti, mihe'ókinokonoatimo.

<sup>11</sup> Ítínoe apêti xe'éxa, (maní'íkopomea perexoáti mopôti ne xi'íxa epemápi pâum?) Manímea koéxoe peréxoa epemápi hêe?

12 Koáneni epemápi kopútoe tapí'i, manímea perexoâti pitánae kotíveti yutóko? Ako kalíhuina.

13 Muhíkova itínoe mapini xâne pahukóvoti nonékuke Itukó'oviti, itea kóyeane peréxi únatinoe koekúti ne xi'íxa. Ínapoxo ne Ha'a úti íhae vanúke, koati porexoâtimo Sasá'iti Omíxone ne epemoâti —kíxovokoxoane Jesus.

*Koyuhókono itúkeovo íhakoe Mbezêbu ne Jesus*

*Mt 12.22-30; Mk 3.20-27*

14 Po'i káxe, kópuhikopo ndémoniu ne Jesus xoko hóyeno úroevo. Yoko akó'otine okoyúho neko hóyeno vo'ókuke ne ndémoniu. Ipuhíkopeane ndémoniu, koyúhophone neko hóyeno. Enephikoneko êno xâne noixoâti, yupihovó koe iyúpaxeova.

15 Itea ápe xâne xapákuke koêti:

—Koati Mbezêbu, enepone pahúkoti uhá koeti ndémoniu, porexôa ra hóyeno kópuhikopea ndémoniu —koénéhiko.

16 Kene po'ínuhiko xâne, épemohiko Jesus itúkea iyupánevoti, hoénaxovepe itúkeovo xoko Itukó'oviti úkea xunáko, oposí'okovatihiko, kaha'aínoati pahúkeovo ya yumópope.

17 Exó kíxea Jesus isóneuhiko, énomone kixínoahiko:

—Uhá koeti natixókuti, óvoku xâne ixómoti okopókoko, itohíneotimo xanéhikoya, ákonemo ovâti. Kúteanemakamo koêku ne ko'óvokutihiko ovoti póhutike ovokúti. Itukovo ixómoti okopókoko, uké'etimo itúkeovo póhutine óvohikoku.

18 Kúteanemaka koêku xoko Satánae yoko ovóxehiko, vo'oku eneponi ixomo akapákaka, mani uke'éxopokokotihiko. Kó'inokeneye ra yunzó'inopinoo, koáhati keyuhoâtinoe itúkeovo xunákoke Mbezêbu ngópuhikopea ndémoniuhiko.

19 Eneponi itukapu xunákoke Mbezêbu ngópuhikopea ndémoniuhiko kuteâti iséneunonu, ná'ikopo kó'inoaye iséneu ne he'ínehiko ya hé'eke kopúhikopotimaka ndémoniu? Ako kalíhuina kó'inoaneye yíúho kuteâti ra yihó'inonu. Koati énomonehikomo kouhápu'iko itúkeovo pahukóvoti ne iséneunonu.

20 Koêku itúkeovo ya xunákoke Itukó'oviti ngópuhikopea ndémoniuhiko, koati iyúseoti símeovone kaxena natíxea Itukó'oviti xepákukeno.

21 —Noixó íxeanoe ne koati xúnati hóyeno usó kixoiótoti sa'íkovope, kohiyánati óvoku yoko uhá koeti apeínoati. Ako itoâti véyee ítukevo.

22 Itea enepo símo koati xúnatiya, ítoa omópea sa'íkovope, enepone íhuinovoke. Yane omópea uhá koeti apeínoati koane háxakexea xapa ha'íne —kíxovokoxoane Jesus, íhókoati xúnati hóyeno ne Satánae, koane kixopóvoti itúkeovo xunané'e ya Satánae.

23 Ina kixovókokoxopaikomaka Jesus:

—Eneponi ákoti huva'áxanu, koati okopónuti. Koane enepone ákoti itukapu nza'íne índukeke, itopó kíxoa ukóponea ne itukéti índuke —kíxovokoxoane.

*Koêku ne ndémoniu aukópova ne xâne ipúhikopeaku*

*Mt 12.43-45*

24 Ina koe'íkomaka ne Jesus:

—Enepo ipuhíkopea xâne úroevo ne ndémoniu, píhoheo ya mêmu ákoti apêti oposikoti ókoku, itea ako ínixapana. Yane hara kôe: “Aungópovotiko xoko ímbúhikopeaku” kôe.

25 Yane aúkopovane, yoko inú'ikopane sásasa koyépotine koane êno úhe'ene vo'oku ákoyea inú'epoya.



<sup>26</sup> Ina itaíkopono po'i seti koeti ndémoniu itúkoti xanépone. Yoko aínovo koati váhere yane inúxoti. Ina urúhikopovo xokóyoke neko hóyeno. Yane yupihovó koéne váherexea koépoku neko hóyeno yane inúxoti koêku —kíxovokoxoane Jesus.

*Yuho sêno ihayú'ikoti eno Jesus*

<sup>27</sup> Koêku ixómoyea koyúho ne Jesus, apé koéne sêno xapákuke neko êno xâne kohonókoti emó'u kó'iyea:

—Koâti únati koêku ne sêno koxe'éxapiti koane ohíkopiti ya xêne —koéne.

<sup>28</sup> Ina kôe ne Jesus:

—Hane itukóvoxo koati motokeâti “únati koêku” kíxeokono, xâne kamokénoati ne emo'u Itukó'oviti koane itukoâti ne páhoenoa —koéne.

*Hoénaxekonoke Njóna*

*Mt 12.38-42*

<sup>29</sup> Hara koe Jesus koêku ho'uxo-ho'uxó kó'iyea ne êno xâne xokóyoke:

—Koati váhere ra xanéhiko apêti yara káxehiko símokune úti, épemoikomaka iyupánevoti, hoénaxovope itúkeovo xoko Itukó'oviti úkea njunáko. Itea ákomo ápahuina iyupánevoti noíxonemo, ákoti itukapu kuteâti koêku xoko Njóna mekúke.

<sup>30</sup> Vo'oku kuteâti koêku Njóna itúkeovo hoénaxovope xunako Itukó'oviti xapákuke neko íhae Nínivi mekúke, énomonemakamo ngoéneye, undi íhae vanúe ikútipasikoponovoti xâne. Undímakamo hoénaxovope xunako Itukó'oviti xapákuke ra xanéhiko apêti yara káxehiko símokune úti.

<sup>31</sup> Simapúne kaxena yúhoikopeakumo Itukó'oviti ne xanéhiko, enepone seno nâti mekúke íhae poké'e koéhati Sâba, hanekóxonomo xapákuke ne xanéhiko apêti kó'oyene. Exepúkotimo neko sêno, exókoatimo pahúnevo ra xanéhiko apêti kó'oyene, vo'oku yupíheovo ákoyea malíka úkeaku neko sêno kámokenoponea ne êno hána'iti kó'exoneyea ne Salúmaum. Yoko anéyene koati payásoti ya Salúmaum, enepora yuhó'ixopitinoe, itea ako itúkokonoke yúho.

<sup>32</sup> Koánemaka ne íhaehiko Nínivi, hanekóxonomo xapákuke ne xanéhiko apêti kó'oyene yaneko káxe yuhaíkapa Itukó'oviti ne xanéhiko. Exepúkotimo neko íhaehiko Nínivi exókoatimo pahúnevo ra xanéhiko apêti kó'oyene, vo'oku enepone íhae Nínivi, kamon'é'e yuho Njóna koyúhoti emo'u Itukó'oviti mekúke, ikótivexoa isóneuke ne váherevoko koane kuríkopahiko. Yoko anéyene kó'oyene koati payásoti ya Njóna, enepora yuhó'ixopitinoe, itea ako itúkokonoke yúho.

*Koêku yúku kouhápu'ikopeti*

*Mt 5.15; 6.22-23*

<sup>33</sup> Ina koe'íkomaka ne Jesus:

—Ako ihúxoti yúku kouhápu'ikope he'onó kixoâti xoko ákoyeaku iyúsea. Ákomaka xovopuí íxa ya sésta, itea hane ímoa xoko koati imókonoku kouhápu'ikopeti motovâti ínixea koêkuti urúkovati ne ovokúti.

<sup>34</sup> Kuteâti koêku yúku kouhápu'ikopeti, énomone koéneye ne yúke kexé'uke. Itukovo únati ne yúke, uhapú'itike yóvoheixo. Kene hákoti unâti ne yúke, hahákutikemo yóvoheixo.

<sup>35</sup> Yokómoma koêku ne mani uhapú'iti xikóyoke, enepone mani kouhápu'ikoti iséneu, mará'inamo itúkapu hahákutike imópi.

<sup>36</sup> Enepo itukapu aínóvoti uhapú'iti apê xikóyoke, ákoti óvaku kali hahakú koyêtiya, aínóvotimo uhapú'itike yóvoheixo kuteâti koêku kouhápu'ikopeti koati xúnati uhápu'iyea kouhápu'ikopiti —kíxovokoxoane Jesus.



*Koyúhoinoa Jesus pahúnevo ne farízeuhiko*

*Mt 23.1-36; Mk 12.38-40*

<sup>37</sup> Uke'éxone koyúhoyea ne Jesus, ápe farízeu itaíkoati níkóponea óvokuke. Urúkovane Jesus óvokuke ne farízeu, ivátakone xe'o mēsa.

<sup>38</sup> Yoko iyúpaxova farízeu noixôa ákoyea háka Jesus ne kixoku kípóvo'uxeovo farízeuhiko tumúneke níkea.

<sup>39</sup> Ina kixôa Vúnae Jesus neko farízeu:

—Itínoe farízeu, kutí kénœe xâne kókoyuse kixóixoti kípó'ikea enovápeti yoko úto meúkeke, itea kúveuke koati ênoti ihómuyo. Énomone kénœoye koêku ítúkeovo ainóvoti váhere koekúti ovâ ne iséneu, koane usó kéyeyi yaúpu'iki po'ínuhiko xâne, kutí koeti hi'ixíti ítúkevo motovâti kirí'uxi apeínopiti.

<sup>40</sup> Itínoe xâne ákoti isóneu. Haina póhutine koekútihiho noixone po'ínuhiko xâne ivávako ne Itukó'oviti, itea koati ivavákotimaka ovoti isóneuke xâne.

<sup>41</sup> Itúkapuikopo ovoti iséneuke iké'iparaxo Itukó'oviti, yane sasá'itimo uhá koeti kixeku ítíkivo.

<sup>42</sup> Koati kotívetimo kêku, ítínoe farízeu. Kaná'uti ápeyee íperaxoke Itukó'oviti, huxakínoati póhuti yane uhá koeti yehí koeti ítikevo perêxo ndízimu. Muhíkínova ne kálíhunoœe neóne xe'o yóvoku kuteâti otélam yoko áruta koane po'ínuhiko neóne kuteâti, peréxomaka ndízimu ya koêkúti yé'akeye yêho. Itea enepone ítíki ponóvoti koekúti koane ákoyea omótovo yokovo Itukó'oviti, ákonœe ítíka. Yoko énomone ítukóvovo koâti nékone ítíki, ákotimaka kurí ixêa ítíki ne po'ínuhiko koekúti.

<sup>43</sup> Koati kotívetimo kêku, ítínoe farízeu, vo'oku iti yómoti ivátakea xoko ivatákokuti ya nonekútike xoko ivátakoku koati payásotihiko ya íhíkexovokuke hé'e. Epó'oxo enepo yihoíkokono koêku víki ya none ovokúti, koati yáhatimaka yéxikono ítíkivo teyonéti.

<sup>44</sup> Koati kotívetimo kêku, ítínoe kutí koeti poké'e ekóxokonoku ivokóvoti, ákoti iyusêa ápeyee ekoxóvatiya. Vekôa xâne oukeke, ako éxa ápeyee imuyúkoti opékuke —kíxovokoxoane Jesus.

*Exókoa Jesus pahúnevo ne éskiribahiko*

<sup>45</sup> Ina kíxo Jesus ne po'i ihíkaxoati ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse:

—Ihíkaxotí, koêku kíxineye yihó'inoa ne farízeuhiko, kotívetinovimaka, uti ihíkaxoti yútoe Muíse.

<sup>46</sup> Yane hara kíxoa Jesus:

—Keáne ítínoe ihíkaxoti yútoe Muíse, kotívetimakamo kêku. Vo'oku yane ênoti ihíkavvoti íhíkexone, kutí kee íkeínoxoti po'ínuhiko xâne êno ínati koekúti ákoti itá koínoyee. Ákomaka kalíhuina yónea iséneu kénoyi póhuti kali koekúti yane íkeínoxike po'ínuhiko xâne.

<sup>47</sup> Koati kotívetimo kêku, vo'oku kéxepuki katátumbana porófeta, enepohikone koyúhoti emo'u Itukó'oviti mekúke, koépeu yoxúnoekene.

<sup>48</sup> Yane kixeku ítíkivo, koati keyuhópovoti kutipasí kó'iyee iséneu ne isóneu yoxúnoekene vo'oku kíxoaku ne porófetahiko. Koati énomonehiko koepékoa, ina kino'ókonoœe kexépukinoati katátumbana ne koépeuhiko, kutipasí keâti ne váhere ítúke yoxúnoekene.

<sup>49</sup> Énomone kó'ino ne Itukó'oviti yane hána'iti kó'exoneyee xoko kó'iyeeaku: “Mbahúkínoatihihikomo porófeta koyúhoti emó'um xapákuke, koánemakamo ápostulu, po'i mbáhoœnoa, itea koepékotihikomo po'ínuhiko mbáhoœ, koane ikóitoponoatimo kotíveti ne po'ínuhiko” kôe.

<sup>50</sup> Énomone kutí'inoke yoneâtimo oukeke ra xanéhiko apêti kó'oyene ne itina heú koeti porófetahiko koépeuti ukeátine inâ turixóvo ra mêum,

<sup>51</sup> ukeâti kaxénake koépekeokonoku Âmbeu tukú koeti kaxena koépekeokonoku Nzakâriya, enepone koépeuti ukeâti ne hána'iti imokóvokuti yonoti xoko áta yane kîndanake hána'iti imokóvokuti. Aungópaticama ngíxeopinoe: Oúke ra xanéhiko apêti kó'oyene yóneamo itina uhá koetihiko néko koépeuti.

<sup>52</sup> —Koati kotívetimo kêku, itínoe íhíkaxoati ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse, vo'oku itínoe kutí koeti omó'ixoati ne xáve poréxoti xâne éxea ne kaná'uti exóneti íhae xoko Itukó'oviti, itea ako iké'itukexa, epó'oxo itopó kíxea ne po'ínuhiko xâne kaha'âti éxea —kíxovokoxoane Jesus.

<sup>53</sup> Ipuhíkopeane Jesus, koati imaíkinovati éskiribahiko yoko farízeuhiko, koane opósi'okevahiko ya épemo'ikeake. Ako tópi kíxoaku yuhó'inoahiko, kaha'aínoti Jesus pahúkeovo ya yumópope.

<sup>54</sup> Koati kuxoâtihiko ápeyeamo koêkuti yuhu Jesus kutí'inoke motovâti koyúhoyeahiko itúkeovo pahukóvoti.

## 12

### *Po'ínuhiko íhíkaxovike Jesus*

#### *Mt 10.26-31*

<sup>1</sup> Yoko koati yupihóvotine êno xâne ho'uxo-ho'uxó koetíne koane ókonuhevekexeoakoko. Yane turixovone íhíkaxea ne Jesus. Íhíkauhiko ínuxo íhíkaxea. Hara kíxovokoxoane:

—Neíxipa ne kutí koeti kohiyákopeti pâum, ánahixope farízeuhiko, ákoti oríko ukóponea xapa po'ínuhiko xâne, enepone kutí kó'iyea koati sasá'iti ya po'ínuhiko xâne koeku enó'iyea ítuke ákoti aunáti.

<sup>2</sup> —Ako kixovókuti pikonéti éxeokono kó'oyene ákotimo kaurápu'ikakana. Koánemaka ne he'onó'oeti kó'oyene, kóyeaneamo urápu'iyea.

<sup>3</sup> Vo'oku uhá koeti he'onó'ú kíxene keyúhoyi, kóyeaneamo koúrpu'ikeokono xapa xâne. Koánemaka ne koekúti hahaa kíxene keyúhoyi kúveuke yóvoku, kohonókokonotimo koyúhoyeokono, kutí'inokemo exoâti uhá koeti xâne.

<sup>4</sup> —Itínoe íningone, hara ngxípinoe kó'oyene: Hákonoe píke xâne motovâti koépekeopi, vo'oku poéhane kexé'u íto koépekea, yane ákone xunáko itúkea po'í koekúti.

<sup>5</sup> Itea énjakapivo nékone tíyi, énomone ne Itukó'oviti apêti xunáko koépekeopi koane iyónopeopi ipihóponovokutike. Ngáyukoa ngíxeopinoe: Itúkapu énomone tíyo.

<sup>6</sup> —Ákoikopo akávanevo singu koeti kálíhunoe hó'openo ôti ya kali pi'âti pe'u tiúketi ákoti axu'ína ovâti? Itea ako kalíhuina ápeyea xapákuke nê'e ákoti exêa koêku Itukó'oviti.

<sup>7</sup> Muhíkova híyeu tiúti, éxoa Itukó'oviti yé'akeye. Hákoikopo píke, vo'oku itínoe yupihóvo itóponone nonékuke Itukó'oviti yane ênoti hó'openo ôti —kíxovokoxoane.

### *Koêku teinôa xâne koyúhoyea hókea Jesus koáne akô'o teinâ*

#### *Mt 10.32-33; 12.32; 10.19-20; 2 Tm 1.8*

<sup>8</sup> Ina kixovókoxopaikomaka Jesus:

—Koati ngxípinoe: Uhá koeti xâne koyuhoâti nonékuke po'ínuhiko xâne itúkeovo hokónuti, kúteanemakamo ngíxoaku nê'e nonékuke ánjuhiko

ya vanúkeke. Ngoyuhoâtimakamo itúkeovo hokónuti, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne.

<sup>9</sup> Itea enepone koyuhoâti nonékuke xanéhiko ákoyea itúkapu hokónuti, ngoyuhópatimakamo nonékuke ánuhiko vanúkeke ákoyea itúkapu hokónuti.

<sup>10</sup> —Áva xâne vaheréxionuti emó'u, apêtikomo oxéne itúyoepa pahúnevo. Itea enepone xâne koyuhoâti itúkeovo váhere ne ítuke Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, ákonemo itúyoepaku ne pahúnevo.

<sup>11</sup> —Enepo yamakánanoe yíhoikikono ya íhikaxovoku hó'e xanéhiko, koane nonékuke pahúkotihipo yoko po'ínuhiko payásoti tuti xanéhiko, hako pipokéxinoa iséneu ne kixékumo yimópíke koane koékumo ne yíúho,

<sup>12</sup> vo'oku yaneko óra, íhikaxopitinoemo Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti nékonemo keyúhoyi nonékukehiko —kíxovokoxoane Jesus.

*Ako yusíka ixómoyea ipúpakinoa visóneu kahá'ayea úti vírikuxea*

<sup>13</sup> Yane apé koéne hóyeno xapákuke neko éno xâne kixoti Jesus:

—Íhikaxotí, pehúka ne mbo'ínu haxákeana ne apeínoati kúreinovike haíkene úti —kíxoane.

<sup>14</sup> Ina kixôa Jesus:

—Hoyenó, undí'ikopo yúhoikovoku xâne? Haina indúkovoze nzaxákeokokoa ne xâne kúreinoa haíkene —kíxoane.

<sup>15</sup> Ina kixovókokopaikomaka Jesus neko éno xâne kamokénoati:

—Yokóhiyanavao ne uhá koeti kó'iyevovoku koekúti íyekovoke, enepohikone mani ixómoinoke ipúpakinoa iséneu keha'âti kuri'uxeovo apeínopiti, vo'oku haina énomone ápeino ne xâne yara kúveu mêum —kíxovokoxoane.

<sup>16</sup> Ina itukínoahiko Jesus íhokoake ne áha íhikaxea. Hara kíxovokoxoa:

—Ápe hóyeno íríku, énoti pôreu ha'i nóne isáneke.

<sup>17</sup> Ina koe isóneupinovo: “Námeamo ngíxoaneyeye ra éno ha'i nónem? Vo'oku ákone iyónoangu”.

<sup>18</sup> Ina koepómaka isóneupinovo: “Énjoa ngíxoakumo. Ngatahíneatimo ra unákovoku ha'i nónem, ínamo indukápa koati hána'itiya. Énomonemo unángoa ra ha'i nónem, koáne ra uhá koeti apeínonuti.

<sup>19</sup> Yane ínamo angôe: Éno apeínonuti ngoúnae. Ákomo malíka yónoku. Kó'oyene, poéhane ómomingea, níngea, énoyevom yoko elókeyea ongóvo, ngoétímo.”

<sup>20</sup> Itea hara kíxoa Itukó'oviti: “Iti koati ákoti isóneu. Kó'oyene yara yóti, ivekóvotinemo. Kutí'ikopomo itópoinopi uhá koéti ne apeínopiti yúnahiu?” kíxoane Itukó'oviti —kôe éxetina Jesus.

<sup>21</sup> Ina koe'íkomaka ne Jesus:

—Koati énomone koéneye ne xâne yuixóvotoexo kuri'uxea apeínoati yara kúveu mêum, itea ako apeínoati xoko Itukó'oviti —koéne.

*Kuvóvoti Itukó'oviti*

*Mt 6.25-34*

<sup>22</sup> Ina kixovókokoxoamaka Jesus ne íhikauhiko:

—Énomone ngixínopinoe ákoyea ixomo ipúpakina iséneu kixékumo kêku itukovo káxe, ukínopikumo níke, koane nókone kexé'u, yoko kixékumo iké'ipovoxopivo.

<sup>23</sup> Vo'oku enepone kéyeku itukovo káxe, haina pohúneti níki, koane hainámaka pohúneti iké'ipovoxopivo yápeino.

<sup>24</sup> Ivévakapihi ne hó'openohiko ôti. Ako nâ, koane ako ítxeaku ha'i nóne. Ákomaka unákoku nika, koane ákomaka óvoku ítxoku êno níkokónoti, itea kóyeane poréxea Itukó'oviti nika. Ákoikopo yéxa itúkeovo itínoe yupihóvo itóponone yane hó'openohiko ôti?

<sup>25</sup> Ako ápahuina ya xepákukenoé itotimo kóukoponea kaxena ávoveani ivákapu, yusíkoti yupíheovo kahá'ayeá kóukoponea.

<sup>26</sup> Neíxoaneikopo, koêku ákoyea ite itiki kálíhuti koekúti, ná'ikopo koeti ixómoino yónoheixoá iséneu ne po'ínuhiko koekúti?

<sup>27</sup> Ivévakapihimaka koêku payá'iyea ne koati uhé'ekoti hîu ne itunoêvoti ya mêum, enepone iháxoneti humanévoti. Ako hûka kuteâti xâne, koane ákomaka ixúxuka, itea koati ngxópitinoe: Muhíkova neko uhá koeti úhe'ene nâti Salúmaum, enepone hána'iti íríku mekúke, ako itápana úhe'ene hîu ne itunoêvotihiko íhae mêum.

<sup>28</sup> Katarákoapo Itukó'oviti ne itunoêvoti íhae mêum, mapini póhutine kó'oyene ápeyea, ihârotike oro'ókokonotinemo yúkuke, ínapomo hako katarákopi Itukó'oviti, itínoe xâne ôriti kúveova.

<sup>29</sup> Hákonoeokopo ixomo yonóheixoá iséneu úkeakumo ne níke koane yêka. Hákomaka kenóko'inoe vo'ókuke ra koekúti.

<sup>30</sup> Vo'oku koati énomone yónoheixo isóneu xâne ákoti éxa Itukó'oviti ya uhá koeti óvohikoku yara kúveu mêum. Yoko éxoa Yá'a íhae vanúke kénokinoe uhá koêti ra koekúti.

<sup>31</sup> Inúxotike ya uhá koêti, hane itíka yónoheixoku iséneu ítuke Itukó'oviti, yane kousókinopeatimo Itukó'oviti ne po'ínuhiko nékone —kíxovokoxoane Jesus.

*Koêku ne kaná'uti íríkuxea xâne*

*Mt 6.19-21; 1 Pê 1.4*

<sup>32</sup> Ina kixovókokopaimakoma Jesus neko íhikauhiko:

—Itínoe hokónuti, itínoe kutí ngxone kálíhunoe su'ûso ákoti axu'ína ikéneke koyonoâti, hákonoe píke, vo'oku koati ahá'inopinoo Yá'a íhae vanúke itíkivo xanéna koane yenópi vanúke natíxokuke.

<sup>33</sup> Enepone apeínopiti, yakávanea, koane pêrekeexamaka xâne ákoti apeínoati ne ésa'i. Yane apêtímo íhaku tîketina ákotinemo ípúpa'ixeaku, koane enómakamo apeínopiti ákoti uké'eyeaku vanúkeke xoko ákoyeaku itápana ómevoti, koane xoko ákoyeakumaka kálíhunoe hó'openo níkhéati.

<sup>34</sup> Vo'oku koêkúti yunákoaku ne apeínopiti, itukapu vanúkeke, áko'o itukapu poké'eke, énomonemakamo yónoheixo iséneu —kíxovokoxoane.

<sup>35</sup> Ina koe'íkomaka Jesus:

—Itíkapu xâne usó koyêti kuteâti koêku xâne iyukovó koyêti, ko'ipovó kixoiótímatika ípovo, koane ihuvé koyêtimaka yukúna aukákapu kúxoixopone.

<sup>36</sup> Kutí yákoyenoe ahinoêti ixómoti noimé'exopo seópope pátaraua ukopeâti áyuike kasátuxoti. Seopóne pátaraua, enepo ipusókopo pahapéti, usó kóyepone ahínoe míhe'okopinoo.

<sup>37</sup> Koati únatímo koêku ne ahinoêtihiko inú'epo pátaraua ixómoti noimé'exopa. Koati emo'úti ra yunzó'inopinoo: Itukovó koetimo koati pátaraua silo'íxopomo ípovo ko'ítukeyea. Yane kavátahikoatimakamo neko ahínoe xe'o mésa ominoâti nika.

<sup>38</sup> Yusíkoti itúkeovo ya nuku yóti, áko'o ya máturukata seópea ne pátaraua, koati únatímo koêku neko ahínoe inú'epo ixómoti noimé'exopa.

<sup>39</sup> Koati endó'okopitinoe koêkumo: Eneponi exá únae ovokúti orana símope ne ómevoti, mani koyonoâti ne óvoku, ákoni síka úrukeova ne óvoku.

40 Keánenomemaka, neímexa ne aúngopovopemo, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne, vo'oku ya koati ákoyeakumo kixápanu, énomonemo aúngopeovo —kíxovokoxoane Jesus.

*Éxetina Jesus koeku únati yoko váhere ahinoêti*  
*Mt 24.45-51*

41 Ina kixôa Pêturu ne Jesus:

—Unaém, enepora yéxetina apêti íhokovoke, koati utíne itíkino? áko'o uhá koetímaka xâne —kíxoane.

42 Ina kixôa Jesus itukínoati po'i íhokoake:

—Kutí'ikopomea itukóvo kuteâti ne ahinoêti koati yuixóvoti ítukexeokonoke, koane ponóvoti isóneu ítuoke? Énomone neko poréxoakemaka pátaraua éxea koêku ne po'ínuhiko ahínoe, motovâti kóusokinoa nókone koatíke kaxénaxeokonoke.

43 Koati únatimo koêku ne ahinoêti inú'epomo pátaraua kíxeaneye ko'ítukeyea aukápapu.

44 Koati endó'okopitinoe koêkumo: Kuri'ó kixoâtimo pátaraua kóyoninoa uhá koeti apeínoati.

45 Itea enepo akôe isóneu ne ahinoêti: “Yupíhovane xu'íkeneyea ne mbátaraua” akôe, ina turixápu yehépoke'exeá ne po'ínuhiko ahinoêti, ha'íne, koane yuíxeovo níkea, énoyeovo yoko kohíhiyea, naíxapu nê'e.

46 Vo'oku seopó koetímo pátaraua ya káxe koati ákoyeaku kuxápa, koáne ya ôra ákoyeakumaka éxa káyukopeovomo. Yanê'e, koati kotívetimo kíxoaku pátaraua ípíhápana. Iyonópatimo xoko iyónopoku xâne ákoti akutípo.

47 —Enepone ahinoêti exoâti ne ahá'inoá pátaraua, itea ákoti usó akóye kóusokea, ákotimaka itukêa ne áha, koatimo xúnati yehépoke'exeokono íp-íhápanakana.

48 Itea enepone ákoti exâ ne ahá'inoá pátaraua, yusíkoti váherexea ítuke koane motókeyea xu'ínayea ípíhoponeokono, itea ákomo áxuna kíxoakumo pátaraua yehépoke'exeá ípíhápana. Vo'oku enepone xâne ênoti pónekonoke, konokoâti enó'iyeamaka únatinoe koekúti ítuke, pôreupo vo'oku enó'iyea pónekonoke. Kúteanemaka koêku ne xâne xu'ínati ípara, koati konokoâti enó'iyea pôreupo anu'úkopati ne yé'akeye pónekonoke —kíxoane.

*Xâne okopókokoti vo'oku Jesus*  
*Mt 10.34-36*

49 Ina koe'íkomaka ne Jesus:

—Enepone nzímea yara kúveu mêmum, ínzokoa yúku oro'ókoti, yoko ehá'ani turíxeovone kó'iyeaneye.

50 Itea anéyeiko kotíveti koekúti véngokuikomo. Koati konokoâti itúkeovo oúngékemo yóno ne êno tiveko koekúti, epó'oxo koati hána'ítine tiveko ínzóneu koêku ávoyea ndarú'luxa.

51 Ikítixatinoe nzímínoti motó'iyeeva úhepeyea isóneunokoko ne xâne yara kúveu mêmum? Ákomo ákoeneye. Koati endó'okopitinoe koêku: Apêtimo okopókokoti vo'ónguke.

52 Ukeátine kó'oyene, itukovo apêti singu koeti ko'óvokuti ya póhutike ovokúti, mopó'amo okopâti ne po'í pí'âti, itukovo pí'âti okopâtimo ne po'í mopo'âti vo'ónguke.

53 Kúteanemakamo koeku hóyeno yoko xé'a. Okopâtimo hóyeno ne xé'a, áko'o itukovo xé'a okopâmo ne há'a vo'ónguke. Kúteanemakamo koeku sêno yoko

ihíne. Okopâtimo sêno ne ihíne, áko'o itukovo ihíne okopómo êno vo'ónguke. Kúteanemaka koeku sêno yoko sinéna vo'ónguke, okopâtimo sêno ne sinéna, áko'o itukovo sinéna okopâ ne imóse vo'ónguke —kíxovokoxoane Jesus.

*Hoénaxovope yé'exeovone hunókoku ra mêum*

*Mt 16.2-3*

<sup>54</sup> Ina kixovókoxopaikomaka Jesus neko êno xâne:

—Enepo neixónoe kapási ukeâti kíyo'i káxe, “Úko rakéne” kénoe. Koáne, kevo'oxo.

<sup>55</sup> Koáne enepo sa'irí'okovo ne ihunóvoti, neixoâtinoo ne úkeaku, “Kotúpotinemo” kénoemaka. Koá'axo, kotúpo.

<sup>56</sup> Itínoe ikútixapovoti koati ko'éxoneti, é'exo kíxeanoe koêku ra mêum koáne ra vanúke, koêku kahá'ayea kévea koane kotú'iyea, itea inípono ákoyea yéxa itukóvotiye ra káxehiko símokune úti.

<sup>57</sup> Manímaka konókoti yéxinoe péni iséneunoa ra koekútihiko! —kíxovokoxoane Jesus.

<sup>58</sup> Ina koe'íkomaka:

—Itukovo apêti évotikopike po'i xâne, ina omôpi yuhoíkovokutike, ya koêkuiko yéni, tumúneke sími yuhoíkovokutike, yapásika kíxeaku unátipinokoko iséneu, maka hákone iyonópi nonékuke ne pahúkoti yuhoíkovokutike, vo'oku mani kurikópiti nê'e xoko pulísea. Kene ne pulísea, mani kurikópiti ika ákovokutike.

<sup>59</sup> Enepo akoéneye, koati ngixópiti ákoyeamo ipíhikapi koêku ákoyea peréxapa uhá koêti ne yoréveu —kíxovokoxoane Jesus, exókoatihiko kónokea épemea Itukó'oviti kotúyopinoa pahúnevo tumúneke seópea nonékuke.

## 13

*Konókoti kuríkopea úti ne váhere vítuke*

<sup>1</sup> Koati énomone yaneko koyúhoyeaku Jesus, apé koéne xanéhiko simoâti, koyuhó'inoati koêku ne íhaehiko Ngalíleya, koépeu Pilátu, itúkeovo isúkotihiko hó'openo, ikó'iparaxoke Itukó'oviti, yaneko koepékokonone.

<sup>2</sup> Ina kixoáhiko Jesus:

—Ikítixatinoemea koati yupihóvoti váherevoko ya po'ínuhiko xâne íhae Ngalíleya nekôyohiko vo'oku kixókonokuhiko koépekeokonone?

<sup>3</sup> Ako kalíhuina kó'iyeaneye. Koati ngixópitinoe: Enepomo hákoti iketívexoa iséneuke ne pehúnevo, koane hákotimaka kirikópa, koati kotívetimakamo kixékonoku ya hunókokuke.

<sup>4</sup> Kene neko dizoitu koati ivokóvoti ya Silôe íkoro'uxovone neko éyevoti péti vanúkeke koexépoeti, pe'okoâtinoemea itúkeovo koati yupihóvoti váherevoko ya uhá koeti po'ínuhiko xâne íhae Njeruzálem?

<sup>5</sup> Koati ngoyuhó'inpitinoe: Enepomo hákoti iketívexoa iséneuke ne pehúnevo, koane hákoti kirikópa, koati kotívetimakamo kixékonoku ya hunókokuke —kíxoanehiko Jesus.

*Koeku xuve figu ákoti há'i*

<sup>6</sup> Ina itukínoahiko Jesus íhokoake ne áha íhikaxea. Hara kíxovokoxoa:

—Ápe hóyeno apêti xuve figu xapákuke xuve úva nóne. Po'i káxe opósikoponea há'i yane xúve itea ako êho.

<sup>7</sup> Yane ina kixôa neko koyonónoati ne nóne: “Mopó'ane xoénae ixomo ombósi'ixoponea há'i râ'a, itea anéyeiko ávovea ênjo. Titúkane kó'oyene, vo'oku ovohí koâti ra poké'e koêku ákoyea pôreu” kíxoane.

8 Ina yumopâ ahínoe: “Síkeavone yara xoénae. Imbanó'ekoatikomo, ínamo imbíhina katamú'ikoati.

9 Yane enepo parêxa há'i, únatimo. Kene hákotimo, pehúkanemo tetúkeovo” kíxoane —koéne éxetina.

*Sêno ka'aríneti koítovone Jesus*

10 Ya sâputu, káxe koati sasá'iti xoko evo jûdeu, ixómoti ihíkaxo ne Jesus ya íhikaxovoku hó'e jûdeuhiko.

11 Yane simóne sêno ka'aríneti. Dizoitu koetíne xoénae ixomo iká'arinexoa ndémoniu. Yupíhovone itipu'í kó'iyea vo'ókuke, ákone ita ponópeovo.

12 Noixoâne Jesus, iháxikoane ina kixôa:

—Senó, itivoane ra yaríne —kíxoane.

13 Yane ípiho vô'u Jesus muyókuke. Ehá'axo kíxoaneye, ponópovone koxé'u neko sêno. Yane yupíhovó koéne iháyu'ikea Itukó'oviti neko sêno.

14 Itea ímaikovo ne inuxínoti itukéti yane íhikaxovoku hó'e jûdeu, vo'oku koíteova Jesus ne sêno ya sâputu. Hara kôe:

—Anéye sei koeti káxe motovâti ko'ítukeyea ne xâne. Énomone síminoe ítivoa ne yaríne, kene ako yusíka itúkeovo ya sâputu, káxe koati sasá'iti hó'eke úti —koéne.

15 Ina kôe ne Vúnae:

—Ítínoe ikútixapovoti koati sasá'iti ya po'ínuhiko xâne, ákonikopo kíxeapanaoe ne píyo vûi, itukovo píyo juméntu xoko ómomikoku íyikoaponi úne ya sâputu?

16 Ina keno'óko ra sêno, koati ámoripono Ábraum iká'arinexone Satánae dizoitu koetíne xoénae. Ná'ikopo koeti ákoino omótova íteova ya aríne ya sâputu? —kíxovokoxoane.

17 Uke'éxone koyúhoyea Jesus, teyó koénehiko neko uhá koeti okopâti, itea yupíhova elókeyea okóvo ne po'ínuhiko jûdeu vo'ókuke uhá koéti neko ihayú'iuti ituke Jesus.

*Éxetina Jesus koêku ukóponea ne ake nonéti koéhati mostarda*

*Mt 13.31-32; Mk 4.30-32*

18 Háramaka koe íhikaxea ne Jesus:

—Kutimea koéneye ukóponea ne natíxea Itukó'oviti xapa xâne? Kutimea ínzokoa?

19 Hara koéneye kalíhuti ake nonéti, enepone iháxoneti mostarda enepo nôa hóyeno ya isáneke. Ihonópone, paya'ínemaka, itúkovone xuve tikóti. Yane itúkotine môko ne hó'openo ôti káva'oke —koéne.

*Éxetina Jesus koêku ne kohiyákopeti pâum*

*Mt 13.33*

20 Ina koe'íkomaka ne Jesus:

—Kutimea ínzokoa kixoku ukóponea ne natíxea Itukó'oviti xapa xâne?

21 Hane koéneye kohiyákopeti pâum veínoake sêno ánahíxea mopo'âti ihíxopeti tiríku. Ehane heú kíxoa kohiyakea ne tiríku —koéne.

*Koeku kalíkuti pahapéti*

*Mt 7.13-14; 7.21-23*

22 Koêku yónea ya Njeruzálem ne Jesus, koane íhikaxea emo'u Itukó'oviti yane pitivókohiko yoko ipuxóvokutihiko vékoku.

23 Yane ápe xâne kixoti Jesus:

—Unaém, ákomeamo axú'ina ne xâne koítovone Itukó'oviti yonopâti xokóyoke?

24 Ina yumopâ Jesus, itukínoati íhokoake.



—Kéxuna'ixapunoé víki ne kutí koeti kalíkuti pahapéti. Koati ngxópitinoe: Enómo kaha'áti vékea itea ákomo íta —kíxoane.

<sup>25</sup> Ina itukínoamaka po'i xéti, íhokopovoqe, koane íhokoake ne xâne ákotimo urúkapapa ne natíxoku Itukó'oviti vanúkeke. Hara kôe:

—Exepúka ne únae ovokúti, exexápáne ne pahapéti, itukapu meúkeke yovó'íkonoé íxómoyea ípísoko pahapéti ké'iyi: “Únaém, míhi'akinavea ne pahapéti” ké'iyi, yane haramo kíxópi: “Hainánoé iti ovónje” kíxópitinoemo.

<sup>26</sup> Ínamo íxeánoe: “Kahá'inepipepo úti xe'o mésa óvoku níkokónoti yoko ekâti yanekôyoke, koane koati vípuxovokuke íhíkexopepo” kíxeátimo.

<sup>27</sup> Itea haramo koépomaka yuhó'inopinóe únae ne ovokúti: “Ako énjapinoe. Yahíkuxipunu, itínoe itúkoti váhere” kíxópitinoemo.

<sup>28</sup> Yane neixoâtinemo ne Âbraum, Izáki koane Njáko ya natíxokuke Itukó'oviti, koánemaka uhá koetíhiko ne páhoe Itukó'oviti koyúhoyea emó'u mekúke, itea kirikókonotinemo meúkeke yane natíxokuke Itukó'oviti. Yoko enómo iyókexoti yoko ngarutútukexoti óe vo'oku hána'iti tiveko koeku xâne xoko yenópoku.

<sup>29</sup> Enómo xâne ivatákopotimo xe'ókuke mésa ya natíxoku Itukó'oviti ukeâti ya uhá koêti ra kúveu mêm, xoko úkeaku ihâroti, yoko xoko íyeu kíyo'i káxe, koane xoko úkeaku kásati, yoko xoko úkeaku ihunóvoti.

<sup>30</sup> Apêtimo xâne ákoti apayáso ovoti íkenétike koêku kó'oyene itukóvotimo koâti teyonéti ya po'ínuhiko xâne yaneko káxe. Kene xapákuke ne teyonéti koêku kó'oyene, apêtimo okópoti koati íkenétike —koene Jesus.

*Ako omótova okóvo Jesus ne íhae Njeruzálem*

*Mt 23.37-39*

<sup>31</sup> Koêkuiko koyúhoyea ne Jesus, ápe farízeuhiko kíxopónoti:

—Hákone yovóheixo yáye. Ipíhikapi rá'a, vo'oku kahá'ati koépekeopi ne Êrodi —kíxoanehiko.

<sup>32</sup> Itea hara kíxoa Jesus yumópeahiko:

—Yéta'akapana ne Êrodi, enepone kutí koeti éxeako úkoe, ngópuhikopeakomo ndémoniu xoko xâne úroevo, yoko ngoíteovokomo ka'aríneta kó'oyene yoko ihârotike. Yane mopó'apeke káxe, unzéxotinemo índuke.

<sup>33</sup> Ngonókotiko ungóponea ya po'íkehiko pitivóko kó'oyene, koane ihârotike, yoko po'íke ihâroti, motovâti nzímea Njeruzálem, vo'oku ákomo po'í koépekokonoku porófeta koyúhoti emo'u Itukó'oviti, ákoti itukapu ya Njeruzálem.

<sup>34</sup> Ina koe'íkomaka ne Jesus:

—Ímáko ké'iyivoku, itínoe íhae Njeruzálem. Aínovonoé iti xâne yómoti koépeka porófeta koyúhoti emo'u Itukó'oviti. Aínovonoemaka iti koépekenati ovoxe Itukó'oviti páhoe xepákukenoe, hípokoâti ya mopô. Kuteâti kíxoaku tapí'i ho'úxea ne xe'éxaxapa opékuke kêvi, mani ngaha'átimaka ngíxeopineye kuteâti, itea ákonoé yakáha'a.

<sup>35</sup> Yara kuteâti kêkunoe, ákonemo ovâti ra yóvokunoe. Koati emo'úti ra yunzó'inopinóe: Ukeátine kó'oyene, ákonenoemo neíxapanu tukú koeti yaneko káxe ké'iyikunoemo: “Viháyu'ika ne páhoenovi Vúnae Itukó'oviti, enepone keno'ókoti ya íháke Itukó'oviti” yakoénoe —koéne ne Jesus.



<sup>1</sup> Po'íke sâputu, pîho Jesus níkóponea óvokuke farízeu. Yoko koati tey-onéti neko hóyeno xapákuke po'ínuhiko farízeu. Enepone xanéhikoya, koati komómoti Jesus.

<sup>2</sup> Ápemaka hóyeno ya momo'ópixoti. Koati nonékuke Jesus óvoheixo.

<sup>3</sup> Ina kixovókoxxoa Jesus ne júdeuhiko íhíxaxoti yútoe Muíse, yóko'o ne farízeuhiko:

—Yane Ponóvoti Kixovókuti hó'e úti, poréxovi koíteovo uti xâne ya sâputu? áko'o ako paréxavea —kíxovokoxoane.

<sup>4</sup> Itea yunuku-yunukú koénehiko. Ina namu'ókoa Jesus neko hóyeno, yane koítovane, ina porexôa pihópea.

<sup>5</sup> Ina kixovókoxxopamaka Jesus neko xâne:

—Ínani áva xí'íxa, áko'o vuina íti íkoróno'ekovoti íkokúti. Yusíkotini itúkeovo ya sâputu, ákonikopo yéhaka viyópi? —kíxovokoxoane.

<sup>6</sup> Itea ákohiko éxa kíxoaku yumópea.

*Kahaná'ikokonotimo ne xâne ákoti kapayásakapapu*

*Lk 22.26-27; Fp 2.3; 1 Pê 5.5*

<sup>7</sup> Koêku íxómoyea komóma Jesus ne hupíútihiko koane kixoku noívokoxea haxaéti ivatákokuti xe'ókuke mêsa xapákuke xâne koati payásoti, yane turíxovone itúkinoa íhokoake ne áha íhíkaxea. Hara kôe:

<sup>8</sup> —Enepo itéikakana níképoni xoko áyui kasátuxoti, hako neivókoxxo ivétakoku ovoti xêrerekuke kasátuxoti, vo'oku enepo síma koati payásoti ya itíke,

<sup>9</sup> yane simópitimo ne itaíkopiti, enepone itaíkoatimaka ne po'i simôti, epemópitimo ípekivo motovâti ivátakea ne po'i simôti. Yane hána'itimo tíyapana koêku vatahí képi po'íke.

<sup>10</sup> —Itea enepo áva itaíkopiti, hane yéna ivétakoponi xoko ivatákokutihiko ákoti itukapu ivátakoku payásoti. Yane enepo pihinápi ne itaíkopiti, haramo kixópi: “Íningoné, hara ivétakapana nonekútike xêrerekuke ne kasátuxoti” kixópitimo. Yane kuteâti kixópiku, koati kapayásokopitimo nonékuke uhá koeti po'ínuhiko itá'iuti.

<sup>11</sup> —Vo'oku koteyókokonotimo ne uhá koeti kapayásokopovoti. Kene ne ákoti kapayásakapapu, kahaná'ikokonotimo —koéne.

<sup>12</sup> Ina kixoá'ikomaka Jesus ne itaíkoati:

—Enepo áva íte'iu yóvokuke arámusakoponea, áko'o jántaxoponea, hako itukovo ínikenehiko íteiko, itukovo pe'ínuhiko, áko'o itukovo iyínoxapa. Hákomaka íteiko míxone xêrerekuke yóvoku áva íríkuhiko xapákuke. Vo'oku íxeáneye, itaíkopopitimakamo níképoni óvokuke. Yane koati nemukópatinemo ésa'i ne itíkinoa únati ne po'í xâne.

<sup>13</sup> Itea enepo yokoyûi, hanemo íteika xâne ákoti apeínoati, koáne ne apêti isáyunevo poíxo'o múyo, koáne ne mohéveu yoko komítitihiko.

<sup>14</sup> Yane koati únatimo kêku, vo'oku ákoyea oxéne ne íte'iu poréxopeopi ésa'i únati ítikeinoa. Itea koati apêtimo némoepo yaneko káxe exépukopeakumo ukópea xapa ivokóvoti ne kasása'iupo Itukó'oviti, enepohikone ponóvoti kixoku itúkeovo —kíxoane Jesus.

*Éxetina Jesus koeku hóyeno kóyuiti*

*Mt 22.1-10*

<sup>15</sup> Yoko ápe ha'ine Jesus xe'ókuke mêsa kameâti neko yúho. Yane hara kixo Jesus:

—Koati únatimo koêku ne xâne apêti xapa nikaxóvoti ya natíxokuke Itukó'oviti vanúkeke —kíxoane.

<sup>16</sup> Ina itúko xêti ne Jesus. Hara kôe:

—Ápe hóyeno itúkoti hána'iti nikaxóvoti, ênoti húpiu.

<sup>17</sup> Simovóne orána neko nikaxóvoti, pahúkone ahínoe kixóponea neko húpiuhiko yusíkea píheanehiko vo'oku usó'iyeané uhá koêti.

<sup>18</sup> —Itea póhutihiko neko hupíúti, aínovo apêti pó'onexeovoke. Hara kíxo inúxoti yumopâti: “Apêti pok'e inámati váneum. Koati ngonokoâtiko noínjoponea. Yokóseanano, yêta'akapinanamo ne pétaraua ákoyeanemo omótova mbíheá” kíxoane.

<sup>19</sup> —Ina kixóá po'ínu: “Apêti singu koeti vûi ka'apénékokoti, váneum, yoko ngonokoâtiko nzixópea. Yokóseanano, yêta'akapinanamo ne pétaraua ákoyeanemo omótova mbíheá” kíxoanemaka.

<sup>20</sup> —Ina koemáka ne po'ínu: “Ínati ngoyêno. Ako omótova mbíheá” kôe.

<sup>21</sup> —Aukópovo ne ahinoêti xoko pátaraua, heú kíxoá koyúhopinoá uhá koêti neko koekúti. Yane yupíhova ímaikinovo xanéhiko húpiu neko únae ovokúti. Ina kíxo ahínoe: “Yéhakapu, píhéne ya uhá koeti none ovokúti ya pítivokona úti, ya koêkúti xe'o ovokúti vékoku xâne. Víyahikapana ne xâne ákoti apeínoati koáne ne isayú'ixovoti poixo'o múyo, yóko'o ne komítiti, koáne ne mohéveu” kíxoane.

<sup>22</sup> —Koane píhóne. Ikénepoke, hara kíxoá ahínoe: “Unaém, indúkoane ne péhoenonu, itea anéyeiko ivatákokuti” kíxoane.

<sup>23</sup> —Ina kixóá pátaraua: “Yéhaka víki ya none ovokúti koáne ya kálihunoe xêne. Koêkúti tekópone, pehúka yákeneyé maka ipúhikane ra óvongu.

<sup>24</sup> Koati ngixópitinoe: Ákomo ápahuina xâne xapákuke neko inúxotihiko nzúpiu mboréxeakemo níkea ra níkokónoti ngoúseune” koéne —koe éxetina Jesus.

*Nókone kó'iyea isóneú ne kahá'ati hókea Jesus*

*Mt 10.37-38; Lk 9.23-24; Xu 12.26*

<sup>25</sup> Yoko yupíhova êno xâne hokó'ixoti Jesus koêku yónea. Ina inonéxinova Jesus, hara kíxovokoxoa:

<sup>26</sup> —Uhá koêti xâne kahá'ati hókeonu, konókoti itúkeovo úndi ako omótovoxo okóvo ya uhá koêti, ínati yusíko itúkeovo ínzikau. Ako yusíka itúkeovo há'a, êno, yêno, xe'éxaxapa, itukovo po'ínuhiko ako omótovoxo okóvo ya undíke, muhíkovamaka unako koêku yara kúveú mêum.

<sup>27</sup> Koáne enepone xâne ákoti usó akóye koítóponeovo kotíveti koêku hókeonu, ákotimaka akahá'a kutí kíxeovo xâne koínoti kurúhuna iyonókono xoko kurúhuxokonokumo, ako yusíka itúkeovo hokónuti.

<sup>28</sup> Konókoti itúkinoá isóneú xâne inúxotike íteamo hókeonu, áko'o ákoyea, kuteáti koêku áva xepákukenoe kahá'ati koéxepukea éyevoti péti vanúkeke. Ako yusíka itúkó kíxea, ákoti itúkinoá isóneú yé'akemoye ésa'i ovâti inúxotike. Konókoti ivátakinoá okóvoxea yé'akemoye ésa'i inúxotike, noixoâti motó'iyevamo ne tiúketina.

<sup>29</sup> Vo'oku eneponi uke'é akôe tiúketina, póhutikone poéheve úsexo, ákotinini omótova úsexea háxa, yane mani koemóke'eati uhá koeti xâne noixoâti

<sup>30</sup> koáneni kíxeokono: “Enepone hóyeno, pohu turí kixo ítuke, ako úsexa” mani kixokónoti.

<sup>31</sup> —Kúteanemaka koêku xoko nâti. Ákoni píhó ákoe okótumonexea po'i nâti, anáne, kaha'áti okópea ákoti ivatáka inúxotike, itúkinoati isóneú íteamo ya yehí koeti mili húndaruna ne keno'ókinoati okópea omoti vinti koeti mili húndaruna.

<sup>32</sup> Vo'oku eneponi inixâ ákoyeamo íta, ya koêku âvöyeya malíka ne anáne, mani apêtimo páhoe xokóyoke epemóponoati nókone itúkea motovâti ákoyea isukókoti.

<sup>33</sup> —Keánenomemaka, uhá koeti xepákukenoe kahá'ati hókeonu ákoti usó akóye kuríkea uhá koeti itukevo, ákomo omótova hókeonu —kíxovokoxoane.

*Koeku yúki ákotine uhéko*

*Mt 5.13; Mk 9.50*

<sup>34</sup> —Koati únati koekúti ne yúki, itea enepo auké'e taú'iko, ákonemo oxéne aúkopinokonoa.

<sup>35</sup> Yane ákone itúkovoke. Muhíkova eneponi kurikákana poké'eke xoko nonéti, koaneni anahíxakana isiko hó'openo, ákoni itúkovoke. Poéhane kuríkeokono. Koêkuti kamoâti ra yúnzo, ivávaka —kíxovokoxoane Jesus neko xanéhiko.

## 15

*Kóseana Jesus ne xâne pahukóvoti*

*Mt 18.12-14*

<sup>1</sup> Yoko êno koperáxinoti nâti, enepone ánu'ukenati kóperau, koane enómaka xâne pahukóvoti pihôti xoko Jesus, kamokénoponoati.

<sup>2</sup> Yane kapáhakinovohiko koeku Jesus ne farízeu, enepohikone yuixóvoti hókea yútoe Muíse, koáne ne ihíxaxoti yútoe Muíse, enepone éskiribahiko. Hara kixókoko:

—Imáko ra hóyeno anahíxovoti xâne pahukóvoti koane iníkoatihikomaka —kixókokone.

*Ihíkavoti ihókovoti koeku moyóniti su'úso*

<sup>3</sup> Ina itukínoahiko Jesus ihokoake ne âha íhikaxea. Hara kíxovokoxoa:

<sup>4</sup> —Ínani áva hóyeno xepákukenoe apêti póhuti séndu su'úsona. Kavú'íxa póhutiya, ákonikopomea kurí íxahiko ne noventai nove koêti ya xoko óvoku kóyonoyea ya mêum, koeku opósikoponea neko moyóniti tukú koeti inixápana?

<sup>5</sup> Yane inixápanane, mani yupihovó koeti elókepea okóvo. Mani imó kixopâti povókuke omópea.

<sup>6</sup> Yane seapáne óvokuke, mani ho'úxoti ínikonehiko yoko ko'óvokutihiko xêrerekuke óvoku ínani ixâ: “Hivá'axapananu ya elókeko ongóvo, vo'oku íninjopane ne nzu'úsona ivu'íxoti” ákoni íxa?

<sup>7</sup> —Koati ngixópítinoe kó'iyeanemakaye ne êno elokékoti okovóti ya vanúkeke enepo apê póhuti pahukóvoti ikotívexoati isóneuke ne váhere kixoku itúkeovo, koane epémoti Itukó'oviti kotúyopinoa. Enoné'e elokékoti okovóti vo'ókuke neko póhuti koxe'u xâne yane noventai nove koeti ponóvoti kixoku itúkeovo ákoti okonóko épemea Itukó'oviti kotúyopinoa pahúnevo —koéne.

*Ihíkavoti ihókovoti koeku tiúketi kovú'e sêno*

<sup>8</sup> Ina koe'íkomaka ne Jesus:

—Ínani áva sêno apêti yehí koeti pe'u tiúketina. Kavú'íxa póhuti yane yehí koêti, ákonikopomea íhuxa yukúna, ina kókoyuse ixâ kaúha'íxea uhá koêti ne kúveu óvoku opósikopati tukú koeti ínixoponea?

<sup>9</sup> Inixápanane, mani ho'úxoti ínikonehiko yoko ko'óvokutihiko oveâti xêrerekuke óvoku, ínani ixâhiko: “Hivá'axapananu ya elókeko ongóvo vo'oku íninjopane ne po'í pe'u ndiúketina ngovú'emeku” ákonikopomea ákoe?

10 —Koati ngixópitinoe: Énomonemaka koéneye elókeko okóvo ne ánju, enepo-hikone ovoxé Itukó'oviti ya vanúke enepo apé póhuti pahúkóvoti ikotívexoati isóneuke ne váhere kixoku itúkeovo koane epémotimaka Itukó'oviti kotúyopinoá —koéne.

*Ipuhíkati óvoku há'a ákoti kayúsea kixoku itúkeovo*

11 Ina koe'íkomaka íhikaxea Jesus:

—Ápe hóyeno pi'áti xé'a.

12 Po'íke káxe, hara kixo há'a ne nihí'iti xé'a: “Pai, mani ngaha'átine peréxinoá ne íkinonuke yane apeínopiti” kíxoane.

—Yane haxákoane há'a apeínoati neko pi'áti xe'éxa.

13 Avo áxu'ikene, kaúnakovo neko homoêhou. Yane ómane uhá koêti ne apeínoati. Úkeane pího po'íke poké'e ákoti malíka. Heu-heú kíxoá komóhiyeaneko tiúketina. Koêkuti áha kíxeova, itúkoa. Koati vahéréxoti kixoku itúkeovo.

14 —Uke'éxoane heú koêti neko tiúketina, kenó'okone êno hímakati yaneko poké'e. Yane turíxovone ikónoko'ixeovo neko homoêhou. Épekoanemaka hímakati.

15 Úkeane pího xoko hóyeno íhae neko poké'e oposíkonoti itukétiya. Yane pahúkoane hóyeno óyonokuke kátarakinoá kuréna.

16 Yákoxonoye, íyokovane níkea neko nika kúre. Koáhati ákoti porexoáti níka.

17 Ina itukópinoá isóneu neko homoêhou. Hara koe isóneupinovo: “Enepo-hikone ko'itúkeinoti nzá'a, áinovo koati únatihiko níka. Inímbono yáye ngoítóponovoti kotíveti ya hímakati.

18 Ngaúnakapapuvo, mbihópotine xoko nzá'a kó'oyene. Ká'aye ngixopátimo: ‘Pai, koati undi ákoti aunáti kixoku itúkeovo nonékuke Íhae Vanúke koane nenékuke.

19 Ákone omóndokea indúkeovo xi'íxa. Kutí íxepanune yahínoe' ngixopátimo” koéne isóneupinovo.

20 Yane kouúnakopovone neko homoêhou ina pihôpo xoko há'a.

—Avo malíkapa, ínixopane há'a yákeneye koane yupíheovo kóseanayea. Ina ehakóvo okótumonexoepa koáne opóno'ekopea.

21 Ina kíxo há'a neko homoêhou: “Pai, koati undi ákoti aunáti kixoku itúkeovo nonékuke Íhae Vanúke koane nenékuke. Ákone omóndokea indúkeovo xi'íxa” kíxoane.

22 —Yane hara kixo ahínoehiko neko há'a: “Yéhakapunoe, yámane ne koati únati ipovóti, itíkapi na ra nje'éxa. Itíkapi namaka horóxona yoko hapátuna.

23 Viyápananoemaka ne koati kínati xe'exa váka koane isíkanoe. Vokóyui, aélokenemaka vokóvo

24 vo'oku kutí koetine ivokóvoti ra nje'éxa, itea iyúkopovone. Kutí koe ivu'íxoti, itea íninjopane” kíxoane.

—Yane turíxovonehiko kóyuiyeya.

25 —Yoko mêum óvoheixo ne xuvé'eti xe'éxa neko hóyeno. Ye'éxopone óvoku há'a, kamone êno emo'u oxokénati yoko hiyokéxotihiko.

26 Ina ihaxíko ahínoe há'a epemoáti kó'inokeneye ne koekúti.

27 —Yane hara kíxoane ahinoêti yumopâ: “Seópotine yâti. Yoko kóyuiti ne yá'a. Pahúkomaá isúkeovo ne koati kínati xe'exa váka vo'oku ákoyea yuvâti ne yâti koeku seópea xokóyoke” kíxoane.

28 —Yane yupihovo koene ímaikeovo xuvé'eti xe'éxa neko hóyeno kamôa. Ako akáha'a úrukopeovo ovokúti xoko ayuúti. Ina ipuhíkinoá há'a oposíkoati kouhepeopea isóneu.

<sup>29</sup> Itea hara kixo há'a neko hóyeno: “Pai, enóne xoénae ngo'ítukeinopi. Ako anú'ungeaku yemó'u koane koêkuti péhoenonu, indúkoa. Itea muhíkova kali xe'exa váxikita, ako peréxinoaku motovâti ngóyuiyea xapa íningone.

<sup>30</sup> Itea koeku seópea ne xi'íxa, enepone heú kixoti uké'exea apeínopiti yâtikeneye xapa mohîti sêno, ainovó koe énomone ítúkino ayuúti. Pehúkoakomaka isúkeovo ne koati kínati xe'exa vakana úti!” kíxoane.

<sup>31</sup> —Ina kixôa há'a: “Nje'exá, koati yóvokune yâye njokóyoke. Heú koeti apeínonuti, ítikenemaka.

<sup>32</sup> Yoko koati konokoâti kóyuiyea úti koane elókeyea vokóvo vo'oku enepora yâti, kutí koe ivokóvotine, itea iyúkopovone. Kutí koémaka ivu'íxoti, itea íninjopane” kíxoane há'a —kôe éxetina Jesus.

## 16

### *Ihíkavoti ihókavoti koeku hóyeno koyónoti ítukevo pátarauxa*

<sup>1</sup> Ina kixovókoaxa Jesus ne íhíkau:

—Ápe hóyeno íríku apêti ahínoe exeâti koêku ne uhá koeti ítukevo. Ina apê koyuhópinoati yupiheovo évokeovo ya apeínoati vo'oku ítúkeovo aúpu'ikenati ne exeâti koêku ne ítuke.

<sup>2</sup> Yane pahúkoane íríku iháxikeovo neko ahínoe ina kixôa: “Kaná'uti ra eyéngou ve'óku? Konókoti yéxokinu kixoku koêku ne ítikeinonu, vo'oku ákone omótova yóvi ra itukéti” kíxoane.

<sup>3</sup> —Ina koe isóneu neko hóyeno: “Namo ángoeneye kó'oyene? Pahúkoponune ra mbátarauxa. Ako inda indúkea ínati itukéti kuteâti ngo'ítukeyea kavâne. Koane ndéyo indúkeovo épemokenati.

<sup>4</sup> Énjoane ngíxoaku kó'oyene, maka mbahukápakakanane aváne íningone usó koyêti óngea óvokuke, ínzuinovokemo káxehiko keno'ókoti” koéne isóneu.

<sup>5</sup> —Yane heú kíxoá iháxihikea neko orevéxeati pátarauxa. Ina kixôa neko inúxoti simoâti: “Na yé'aye yorévéxoake ne mbátarauxa?”

<sup>6</sup> —Ina yumopâ: “Poéha séndu korótina azeite” kíxoane.

—Harâ'a ne koyuhópeti yutóxovoku yé'akeye ne yoréveu. Ivétaka hú koêti, yitaxa sinkoenta koêti” kíxoane.

<sup>7</sup> —Ina kixoámaka ne po'i orevéxoti: “Kene îti, na yé'aye yoréveu?”

—“Poéha mili xákuna tiríku” —kíxoane.

—“Harâ'a ne koyuhópeti óvoku yoréveu. Yitáxapa oitu koeti séndu” —kíxoane.

<sup>8</sup> —Upánini ákoyea opónovo ítuke neko hóyeno, itea kóyeane iháyu'ikea pátarauxa vo'oku éxea kixoku ítúkea isóneu.

Ina koe'íkomaka ne Jesus:

—Enepohikone xâne yara kúveu mêum ákoti éxa Itukó'oviti, ya xapákuke ne xâne kuteâtihiko, yupihóvone éxea kixoku ítúkea isóneu yane hokotíhiko Itukó'oviti ya ítukeke.

<sup>9</sup> Koati ngxópitinoe: Enepone tiúketi, koati kixovókuti íhaene yâye yara kúveu mêum, itea konókoti yéxi iké'itukexi ya únatike, maka enepo simapúne hunókoku kaxena yápeyi yara kúveu mêum, usokó ákoepone íhinovokemo káxehiko keno'ókoti. Énomone neko únatinoe koekúti kuxópitimo ya xoko yanópoku ákotinemo uké'eyeaku.

<sup>10</sup> Enepone xâne motovâti kúveovokono póna ítuke ya ákotike axu'ína, koati motovâtimaka kúveovokono ya xu'ínatike. Kene enepone ákoti oponóvo ítuke ya ákotike axu'ína, ákomakamo oponóvo ítuke ya xu'ínatike.

11 Enepo hákoti motôvo kívivokono unátiyea kixeku iké'itukexi tiúketi, kixovókuti íhae yáye yara kúveu méum, namo kixoaye peréxikonoa ne koati kaná'uti apeínoviti íhae xoko Itukó'oviti?

12 Kene hákoti motôvo kívivokono péni ítike koeku iké'itukexi ítukevo po'i xâne, namo kixoaye peréxikonoa koati ítikevomo?

13 —Ako ahinoêti motovâti pi'á kíxea pátaraua. Vo'oku koêkumo ivávakea ne po'ínu, yane ákomo itúkoake ne po'ínu, áko'o itukovo yuíxovoxo ítukexeake ne po'ínu, yane ákomo itúkoake ne po'ínu. Kúteanemaka koeku ákoyea yusíka yíxivo ítuke Itukó'oviti koeku yíxivo kirí'uxi tîketina —kíxovokoxoane Jesus.

*Po'ínuhiko ihíkavuti ítuke Jesus*

*Mt 11.12-13; 5.31-32; Mk 10.11-12*

14 Yoko vo'oku ixómoyea ipúpakino isóneu kaha'aye enó'iyea tiúketina ne farízeuhiko, yupíhova koémoke'eyea neko yuho Jesus kamoánehiko.

15 Ina kixovókoxoa Jesus:

—Kutí kénœ koati ponóvoti ya nonékuke po'ínuhiko xâne, itea éxoa Itukó'oviti koêku ne iséneu. Enepone ínixone xâne itúkeovo yupihóvoti unáko, kótirina Itukó'oviti.

16 —Tukú koeti kaxena Xuuum Mbátita, hane apê Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse, koánemaka ne yútoe porófetahiko koyúhoti emo'u Itukó'oviti mekúke. Ukeátine kaxena Xuáum, turíxovone koyúhoyeovo ne inámati ihíkavuti, enepone kixoku natíxea Itukó'oviti xapa xâne, yoko êno xâne koati xúnati yúmo'ixeovo itúkopeovo xanena Itukó'oviti koane yonópea natíxokuke.

17 Ako'óneni oríko uké'eyea ra vanúke yoko poké'e yane veyópeovo póhuti kali telépu'i xapákuke ne létarana emo'úti yane Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse.

*Koeku kuríkoti yêno*

*Mt 19.9-12; Mk 10.10-12*

18 —Enepone kuríkoti yêno ina okoyénopomaka po'i sêno, ya xoko Itukó'oviti koati aupú'ikoati ne inúxoti yêno. Kúteanemaka koêku ne koyenópati ne sêno kûre îma, ya xoko Itukó'oviti koati aupú'ikeatimaka inúxoti îma ne sêno —kíxovokoxoane Jesus.

*Íríku yoko Lâsaru*

19 Ina koe'íkomaka Jesus koeku íhikaxea:

—Ápe hóyeno íríku ainóvoti koati kohépiti ipovóti kalísoti híyeu itúko ípovo. Yupíhovo úhepeko kóyeku koane unako níkea itukovo káxe.

20 Ina apémaka hóyeno koéhati Lâsaru ákoti apeínoati. Enepone hóyeno, épemokenati. Êno ulaláketi muyókuke. Hane óvoheixo, páhapeteake óvoku neko íríku

21 kuxoíxoti irihíkovoti íhone níkokónoti ukeâti mesánake neko íríku. Koane ápe tamúkühiko ixómoti timarúkexea ne ulaláketi muyókuke.

22 Po'i káxe, ivókovone neko épemokenati, yane omópane ánuhiko, enepone ovoxe Itukó'oviti vanúkeke, omopâti xoko Âbraum, yonópoku kasása'iuo Itukó'oviti. Yane ivókovonemaka ne íríku, ina ekoxókono.

23 Ipihóponovokutike yonópe neko íríku, koane yupíheovo koítoponeovo kotívetiya. Ina noiméxo ákotike malíka, yane noíxone Âbraum yoko Lâsaru ya xokóyoke.

24 Ina vaúko Âbraum neko íríku. Hara kíxoa: “Pai, yokóseanau. Pehúkinana ne Lâsaru kaláka'ikea kirípuhi vó'u ina pehuká njokóyoke motovâti íkasaxea

nênem, vo'oku yupíhoveone ngoítóponeovo kotíveti yara óvonneixoku xapákuke ra yúku" kíxoane.

<sup>25</sup> —Ina yumopâ Âbraum: “Nje'exá, puyákapanapa yokóvo enó'iyea apeínopiti koane unako kêku yovo'íko ya kúveu mêm. Kene Lâsaru, kotíveti kóyeku yanekóyo, itea kó'oyene uhépépotine koépoku koeku itúkeovoiko íti koitópovono kotíveti.

<sup>26</sup> Haina póhutine nê'e, itea anéyemaka êno koímaiti uhôro ínati haháku haxakoâti ra óvonneixoku yane yóvoheixoku. Enepone ovoti njokóyoke kahá'ati yonópea xikóyoke, ako omótova. Kúteanemaka koêku ne ovoti xoko yóvoku, ákomaka omótova kenó'okoepa yâkeneye” kíxoane.

<sup>27</sup> —Ina kôe ne íríku: “Pai, yokóseanenu, pehúkinana ne Lâsaru óvokuke nz'a'a, vo'oku harakóxonoiko singu koeti mbo'ínu. Pehúka koyúhopoinoa koêku yâye mará'inamo yanápmaka yâye xokóyoke ra êno kotíveti koekúti enepo ivakápuhiko” kíxoane.

<sup>29</sup> —Ina yumopâ Âbraum: “Anêko yútoe Muíse koánemaka yútoe porófetahiko koyúhoti emo'u Itukó'oviti mekúke. Ene akámokenohiko” kíxoane.

<sup>30</sup> —Itea hara kixópoikomaka Âbraum ne íríku: “Pai, ákomaka akámokenoyea yúho nekóyo, itea eneponi áva exepúkopotí ukópea xapa ivokóvoti pihinoâti, mani ikotívexoati isóneuke ne pahúnevo koane kuríkopea” kíxoane.

<sup>31</sup> —Ina yumopâ Âbraum: “Enepo hákoti kamokéno yuho Muíse yútoeke koane yuho porófetahiko, ákonimaka akútípo muhíkovaní áva exepúkopotí ukópea xapa ivokóvoti” kíxoane Âbraum —kôe éxetina Jesus.

## 17

*Koímaiti pôreu ne váhere kixovókuti*

*Mt 18.6-7, 21-22; Mk 9.42; Rm 1.32; 2 Pê 2.1-2, 18*

<sup>1</sup> Ina kixovókoxoa Jesus ne íhikau:

—Koati kóyekutinemo ápeyea koekúti kopoé'akoti isóneue xâne kutí'inoke itavókeati hókeonu, itea koati kotívetimo koêku ne xâne kixotíneye po'ínu.

<sup>2</sup> Tumúneke kíxeaneye, yusikóneni iká'akeokono koati pú'iti mopôí anúkuke ínani kuriná'ekakana úneke ya mar yaneko kópoe'akea isóneue póhuti xapákuke ra kálíhunoe kutipónuti koane kátavokopeahiko hókeonu —kíxovokoxoane.

*Nókone vitúkea apê váhere ítukeinovike ne po'ínu úti*

<sup>3</sup> —Yokóhiyanavonoe. Enepo vahéréxa ítukeinopi ne pe'ínu xoko Itukó'oviti, yéxaka pahúnevo. Enepo ikatívexapa isóneuke ne váhere ítukeinopi, hákone yunakôa iséneuke. Kutí íxepane ákoti váherexeaku ítuke.

<sup>4</sup> Yusíkoti seti kó'iyea váherexo ítukeinopi ya kúveu póhuti káxe, koane enepo seti akóemaka kixóponeopi: “Kotíveti inzóneuke ngíxepineye, hako kixênu” íxapánapi, hákone yunakôa iséneuke ne váhere ítukeinopi. Kutí íxepane ákoti váherexeaku ítuke —koéne Jesus.

*Koêku ne kúveovo uti Itukó'oviti*

<sup>5</sup> Ina kíxo Vúnae neko íhikau, enepohikone ápostulu, páhoe koyúhoyea emó'u xapa xâne:

—Unaém, kirí'uxinavi kúveovopeoxo úti.

<sup>6</sup> Ina kixovókoxoa Vúnae:

—Eneponi akutéa kali itóvoku ake ha'i mostarda ne kívivonu, mani motovâti pehúki ne xuve figu póhuxeovo marékopeovo koane nópeovo ya kuku mar, yane mani itukoâti kuteâti ne yemó'uino.



7 —Eneponi áva xepákukenoe apêti ahínoe ko'itúkeinoati isáneke, áko'o itukovo koyonínoati vakána, ina seôpo ne ahínoe ukopeâti mêum, námeamo kíxoaye yuhó'inoa pátarauxa? “Yahí'akapa ra mēsa, níké'evó” kixóâtímeamo?

8 Ako kalíhuina, itea haramo kíxoa pátarauxa: “Keúnakinanu níkokónoti mesáke, silé'ixa taki ripíno, yíxapu nóngone mesákuke, níkokónoti koane énga koeku nínga. Unge'éxane nínga, ínamo yahe'ákanu” kixóâtimo.

9 Konókotikopomeamo íkoro'ixínova pátarauxa enepo uséxa ahínoe itúkea uhá koeti páhoenoa itúkea? Ako kalíhuina.

10 Kúteanemaka kēku, itínoe ínzikau. Enepo itiká ne uhá koeti péhoenokono itíki, yusikóne ké'iyi: “Ako omóndokea inzáyú'íkeokono, vo'oku pohúneti indúkoti mbáhoenokono indúkea” ké'iyi iséneuke —kíxovokoxoane Jesus.

### *Koitóva Jesus ne yehí koeti yúvone lépara*

11 Koeku píhea ya Njeruzálem ne Jesus, hane véko xêne hunoneâti ne hunókoku émeuxa Samáriya yoko hunókoku émeuxa Ngálíleya.

12 Koeku símea xoko kali ípuxóvokuti, ápe yehí koeti hóyeno itókopovati. Aínovone yúvone koati koímaiti arinéti, enepone lépara kixonéti.

13 Ako koati malíkea okínoakuhiko vaúkea koane kó'iyea:

—Jesus, ihíkaxoti, yokóseanavi —kíxoanehiko.

14 Noixoâne Jesus, hara kíxovokoxoa:

—Pihénoe, yéxakapanapa ne sasedótihiko inuxínoti xâne hó'eke —koéne.

Úkeane pihohíko. Koeku píheahiko, koane uké'epea aríne.

15 Xapákuke neko yehí koéti, ápe póhuti kayú koépoti noixóne unátipea. Koati hónoti emó'u iháyú'íkea Itukó'oviti.

16 Ipuyuké koéne poké'eke nepúkuke Jesus koane íkoro'ixínova. Yoko íhae Samáriya nekôyo.

17 Ina kixóa Jesus:

—Ákoikopo yehí ákoe ne hóyeno itóvoti? Náhiko ne nové koéti?

18 Ako ápahuina xapákukehiko kayukóvoti iháyú'íkopea Itukó'oviti ákoti itukápa ra hóyeno ákoti itukapu xanena úti, uti jûdeu? —koéne.

19 Ina kixóa Jesus neko hóyeno:

—Yexépukapa, pihépane, itévone vo'oku kívivonu —kíxoane.

### *Koékumo xanéhiko ye'éxapune káyukopovope Jesus*

*Mt 24.23-28; 24.37-41*

20 Yoko ápehiko farízeu epémoti Jesus símeovokumo kaxena natíxea Itukó'oviti xapa xâne. Ina kixóahiko Jesus:

—Eneponi natíxea Itukó'oviti xapa xâne, haina koekúti motovâti níxeokono.

21 Ákomo koéti vo'ókuke: “Anéyene,” áko'o “Harakónone” ákomo koéti. Vo'oku enepone natíxea Itukó'oviti xapa xâne, koati isóneuke xâne óvo —kíxoanehiko Jesus.

22 Ina koe'íkomaka:

—Simóvotimo káxe yupíheovoku kehá'ayi neíxinunoe xoko nandíxoku, muhíkova itukápu ya kúveu póhuti káxe, vo'oku tivékomo ne koekútihiko, itea ákomo omótova neíxinunoe, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne.

23 Yane apêtimo kixópitinoe: “Anéyene,” áko'o “Harakónone” kixópitinoemo, itea hákonoemo píhe ikéneke. Hákonoemo hekóa.

24 Vo'oku kuteâti koeku ípixéneneoti uhapu'i-uhapu'í kíxea vanúke ukeâtime po'i poixó'o vanúke tukú koéti ya xoko po'i poixó'o, énomonemakamo koéneye aúngopovope, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne.



<sup>25</sup> Itea inúxotike, konókotikomo ngoítóponeovo kotíveti koane púveonu ra xanéhiko apêti yara koeku kó'oyene.

<sup>26</sup> Kuteâti koeku kaxénake Nôe, énomonemakamo koéneye simapúne kaxena aúngopovo.

<sup>27</sup> Poéhane níkea, énoyeovo, koane kâsatuxea, ene yuíxovo ne xanéhiko tukú koêti yaneko káxe urúkovane Nôe neko hána'iti vatéke. Yane kenó'okone neko éno koiníkoti, koane heú kíxea koupa'ixea neko xanéhiko.

<sup>28</sup> Kúteanemaka koeku yaneko kaxénake Lô, vo'oku hara yuíxovo neko xanéhiko, níkea yoko énoyeovo, vanéxea yoko kaványea, koane nó'iyea yoko koêxepukea óvoku.

<sup>29</sup> Itea yaneko káxe ipuhíkeane Lô ne Sódoma, kenó'okone irúmene yúku ukeâti vanúke xaneti énoxofere koxunákeati otúko. Yane heú kíxoa koupa'ixea neko xanéhiko.

<sup>30</sup> Énomonemakamo koéneye aúngopovo, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne.

<sup>31</sup> Yaneko káxe, koêkuti ovoti omómikokutike ouke pêno, hákone urúkopovo kúveu óvoku veyóponea ítukevo. Kúteanemaka koêku ne ovoti mêum, aká'ikaneye okóho'i. Hákone aukópovo veyóponea ítukevo óvokuke.

<sup>32</sup> Puyákapanapa yokóvo koêku ne yeno Lô.

<sup>33</sup> Koêkuti xâne yuixóvoti kouhepekea kóyeku yara kúveu mêum, evókoatimo ne mani unako koépoku xoko Itukó'oviti. Itea enepone xâne ákoti yuixápu kouhepekea kóyeku yara kúveu mêum, énomonemo unatí koépoku xoko Itukó'oviti.

<sup>34</sup> Koati ngxíópitinoe ápeyeamo pi'âti imókoti ya póhutike ípe yaneko yóti. Poéhamo veyopókonoti kene po'ínu, iríkovokunemo.

<sup>35</sup> Koane apêtímo pi'âti sêno kaha'ínekokoti ítútukea. Poéhamakamo veyopókonoti kene po'ínu, iríkovokunemo.

<sup>36</sup> (Koâne, apêtimakamo pi'âti xâne ya mêum. Veyopókonotimo póhuti kene ne po'ínu, iríkovokunemo) —koéne.

<sup>37</sup> Ina kíxo Jesus ne íhikauhiko:

—Unaém, ná'ikopomo óvo ne koekúti kíxene? —koénehiko.

Ina kixovókokoxopamaka Jesus:

—Koêkutimo óvoku ne ivokóvoti, énomonemakamo ho'úxovo ne varutútuhiho —kíxovokoxoane, itukínoati íhokoake ne aukopovopemo.\*

## 18

### *Kixoku vépemea Itukó'oviti*

<sup>1</sup> Ina ítúko xêti ne Jesus apêti íhokoake ne âha íhikaxea kouhápu'ikoti kónokea ítúke orašaum ne xâne, koane ákoyea kamúya'ika isóneu. Hara kôe:

<sup>2</sup> —Ápe pitivóko óvoku hóyeno yúhoikovoku xâne. Enepone hóyeno, ako teya Itukó'oviti koane ákomaka xâne téyone.

<sup>3</sup> Ápemaka sêno ivokóvoti íma yaneko pitivóko. Yoko kóyekune neko sêno kíxoixoponea neko hóyeno: “Yokótixonu vo'oku vaheréxoti ítukeinonu” kíxoixopona.

\* **17:37** Enepone kixó'ekone yuho Jesus vo'oku varutútu, ako tópi isóneunoa íhikaxovatihiko ra Bîbilea. Hara póhuti isoneúti vo'ókuke: Enepo apê ivokóvoti, ako apásika etó'okoati ne varutútu. Ako oríko ho'úxinovahiko. Énomonemakamo koéneye úti, uti kutípoti Jesus. Enepo aukápapu Vúnae, vexoátimo. Ákomo apásika ápeyea etó'okoviti.

4 —Itea kali êno ákoyea itúkoake hóyeno neko sêno. Ehane kôe isóneupinovo neko hóyeno: “Kaná’uti ákoyea ndeya Itukó’oviti, koane ákoyeamaka ndeya xâne,

5 itea vo’oku ákoyea káyunukanu ra sêno, indukínoatimo ra épemo’ixonuke, mará’inamo hako óko turí’okeovonu” koe isóneupinovo.

6 Ina koe íkomaka Vúnae:

—Itúkina iséneu yúho ne hóyeno, yúhoikovoku xâne. Haina hóyeno itípakovoti, itea kóyeane koyúhoyea huvó’oxeamo ne sêno.

7 Kene Itukó’oviti, ákoikopomo huvá’axa ne xanéna, enepone noívokoe epemó’ixoati kotíxeaxa káxe, yóti upánini kutí kó’iyeamo koati ko’okóriti yumópea?

8 Koati ngixópitinoe: Ákomo iká’akarixa Itukó’oviti huvó’oxeahiko. Itea apétiperameamo xâne inú’embo kuvovónuti, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne, enepomo aungápapu yara kúveu mêum? — kíxovokoxoane.

*Nókone kó’iyea ne xâne enepo kotuyópea Itukó’oviti ne pahúnevo*

9 Ina itukópinoamaka Jesus po’i xêti apêti íhokoake ne áha íhikaxea vo’ókuke ne xâne kuvovópovoti, enepohikone inixórovoti itúkeovo koati sasa’iti ya po’ínuhiko xâne. Hara kôe:

10 —Ápe pi’áti hóyeno itukóponoti orásaum ya témpulu. Poéha farízeu, enepone yuixóvoti hókea yútoe Muíse, kene po’ínu, koperáxinoti nâti.

11 Eneponeko farízeu, xe’ó koéne itúkea orásaum itea ako itápána Itukó’oviti ne orásaua. Ainovó kôe énomone yuhó’ixopovo. Hara kôe orásaua: “Hána’iti íngoro’ixeovo, iti Itukó’oviti vo’oku ákoyea angútea po’ínuhiko xâne, enepohikone ómevoti, koane ákoti oponóvo ítuke, koánemaka xâne aupú’ikoti yêno kapíneti po’i sêno. Hainámaka undi váhere xâne kuteâti ne koperáxinoti nâti, enepone ánu’ukenati kóperau.

12 Pi’a jejuá ngôe ya sêmana, koane mboréxomaka ndízimu, póhuti ya uhá koeti yehí koeti námoem” koéne.

13 Itea enepone koperáxinoti nâti, xe’ó kôe ákotike malíka. Ako mapíkapu komómoyea vanúke. Pohu ipúsokone xá’a koane kó’iyea: “Iti Itukó’oviti, yokóseanau, undi xâne pahukóvoti” kôe.

14 Ina kixovókoxoamaka Jesus neko xâne kamokénoati:

—Koati ngixópitinoe: Enepora hóyeno, énomone sasa’ipo nonékuke Itukó’oviti koeku pihópea, kene haina neko po’ínu. Yoko uhá koeti kapayásokopovoti, koteyókokonotimo, itea enepone ákoti kapayásakapu, énomonemo kahaná’íkokono —kíxovokoxoane Jesus.

*Epemínoa Jesus ne kalivónohiko unako koêku xoko Itukó’oviti  
Mt 19.13-15; Mk 10.13-16*

15 Ina apê xâne ominoâtihi komaka kalivóno ne Jesus motovâti ípiheha vô’u tutúkuke. Itea noixoâne íhikauhiko, sayá’ikoa.

16 Ina ihaxíkoa Jesus neko kalivóno ahí’okeovaxo, ina kíxo íhikauhiko:

—Síkeane kenó’okea ne kalivónohiko njokóyoke. Hako seya’íkoa, vo’oku kuteâti koeku usó kóyeyea kenó’okinonu rá’a, énomonemaka kónoko kó’iyeaneye ne xâne yonópoti natíxokuke Itukó’oviti vanúkeke.

17 Koati emo’úti ra yunzó’inopinoo: Enepone ákoti akahá’a íkutipasikeovo kalivóno ya usó kóyeyea kenó’okinonu, ákomo kalíhuina yonópea natíxokuke Itukó’oviti vanúkeke —kíxovokoxoane.

*Inámatiko hóyeno iríku**Mt 19.16-30; Mk 10.17-31*

<sup>18</sup> Ápe koati payásoti hóyeno yuhó'ixoponoti Jesus. Hara kíxoa:

—Íhixaxotí, ití koati únati. Kutimea ngónoko indúkea motovâti ómbea xoko Itukó'oviti ákotinemo hunókoku?

<sup>19</sup> Ina kixôa Jesus:

—Yéxoakopomea kixó'ekone ne yíûho keyuhónumeku indúkeovo únati? Vo'oku ako po'ínu únati ákoti itukapu Itukó'oviti.

<sup>20</sup> Yéxoa ne páhoenokono xâne itúkea yútoeke Muíse, enepone koêti: “Hako yaupú'iko po'í xâne kepiné'yiti yêno. Hako kepéko. Hako yomêxo. Hako itikóheo koêku po'ínuhiko xâne, koane tiya yá'a yoko yêno” koêti.

<sup>21</sup> Ina kôe ne hóyeno:

—Ukeátine ngalivónoxoiko, heú ngíxoa indúkea nê'e —koéne.

<sup>22</sup> Kameáne Jesus yûho, ina kixopâmaka:

—Poéhaiko koekúti nékone itíki. Yakávanea uhá koêti ne apeínopiti, ina perekéxa xâne ákoti apeínoati ne ésa'i. Yane apêtimo apeínopiti vanúkeke, ina kina'áka ingyéneke hékinu —kíxoaane.

<sup>23</sup> Kamoáne hóyeno neko yuho Jesus, yupihovó koéne isóne'ekeovo. Koati kama'âti neko éno apeínoati.

<sup>24</sup> Noixoâne Jesus isóne'ekeovo, hara kôe:

—Imáko itúkinovo tiú'iti yonópea natíxokuke Itukó'oviti vanúkeke ne xâne iríku.

<sup>25</sup> Ako'óneni oríko vékea kámelu xoko kali ihínone tópe uhe'ókopeti, yane yonópea natíxokuke Itukó'oviti vanúkeke ne xâne iríku —koéne.

<sup>26</sup> Ina koehíko neko kamoâti:

—Yane kuteâti koeku yûho, kutí'ikopomeamo motovâ itúkeovo koítovone Itukó'oviti koane yonópea xokóyoke? —kixókokonehiko.

<sup>27</sup> Ina kixovókokoxopamaka Jesus:

—Enepone ínixone xâne itúkeovo yupihóvoti tiú'iko, ako átiu'i xoko Itukó'oviti.

<sup>28</sup> Yane hara kixo Jesus ne Pêturu:

—Kuri kixo uti vóvoku koeku hókeopi úti.

<sup>29</sup> Ina kixôa Jesus:

—Koati emo'úti ra yunzó'inopinoo: Ako ápahuina xâne ákotimo námoepo yane ákoyea okótixo itukevo vo'oku kahá'ayea kóukoponea natíxoa Itukó'oviti xapa xâne. Vo'oku enepone ákoti okotíxo kuteâti óvoku, yêno, po'ínuhiko, há'a, éno, áko'o itukovo xe'éxaxapa,

<sup>30</sup> koati yupihovó koetímo námoepo yara koeku kó'oyene, koane keno'ókoti káxe yonópótimo xoko Itukó'oviti ákotine hunókoku —kíxovokoxoane.

*Koyuhópamaka Jesus ivókeovomo koane exépukepameo**Mt 20.17-19; Mk 10.32-34*

<sup>31</sup> Yane ahikú kíxoa Jesus ne nduse koeti íhikau koane kíxovokoxea:

—Kó'oyene Njeruzálem vonóne. Simané'e utíya, kousókovotinemo uhá koêti ne yutoxóvoti yútoeke porófetahiko vo'ónguke, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne.

<sup>32</sup> Nguri'ókokonotinemo xanéhiko ákoti itukapu viyénoxapa jûdeu, enepohikone éxoti koeku poké'exa úti. Koemóke'enutihikomo, komohínutihikomo, koane apurú'okonutihikomo.

<sup>33</sup> Ike yehépoke'exinenuhikomo, ínamo kaepékanu itea mopó'apeke káxe ikénépo, enjepúkopótimo ungópea xapa ivokóvoti —kíxovokoxoane Jesus.

<sup>34</sup> Itea ako éxina isóneu íhikauhiko Jesus neko yúho. Koati ákoti itapána isóneu éxea koêku, ákoinoke iyúseina kixó'ekone ne yúho.

*Koitóva Jesus ne komítiti íhae Njeríko  
Mt 20.29-34; Mk 10.46-52*

<sup>35</sup> Ye'éxoane Jesus ne pítivokona Njeríko, ápe hóyeno komítiti vaata koyêti xe'ókuke xêne íxómoti epêmo.

<sup>36</sup> Kameáne emó'u ne êno xâne hunoneâti, ina epemó'iko xanéhiko itukóvotiye neko ínati vélakai.

<sup>37</sup> Ina kixokóno ítúkeovo Jesus íhae Nazâre ne hunonêa.

<sup>38</sup> Yane vaúkone ne komítiti. Hara koe yúho vaúkea:

—Jesus, ámoripono Ndávi, yokóseananu! —koéne.

<sup>39</sup> Itea sayá'ikoa xanéhiko inuxó koeti tumúneke Jesus, pahukoâti kóyunukeovo, itea inamá'axone vaúko. Hara koe yúho vaúkea:

—Jesus, ámoripono Ndávi, yokóseananu! —kóye.

<sup>40</sup> Yane xe'ó kó'inoane Jesus, ina pahúko omínokonoa ne komítiti xokóyoke. Simoné'e xokóyoke, hara kíxoa Jesus:

<sup>41</sup> —Kuti kehá'a indúkinopea?

—Unaém, ngahá'ati íninjoepa —kíxoane.

<sup>42</sup> Ina kixoá'ikomaka Jesus:

—Ínixepane, itévone vo'oku kívivonu —kíxoane.

<sup>43</sup> Koati énomone yanéko ókoku ôra, ínixopone. Yane pihóne ikéneke Jesus, koane iháyu'ikea Itukó'oviti. Koane uhá koêti neko xâne noixoâti, iháyu'ikonehikomaka Itukó'oviti.

## 19

*Hóyeno koéhati Nzákeu, koperáxinoti nâti*

<sup>1</sup> Simoné'e ne Jesus ya Njeríko, úrukova neko pítivóko.

<sup>2</sup> Yoko ápe hóyenoya ênoti apeínoati koéhati Nzákeu, tutímaka koperáxinotihiko nâti.

<sup>3</sup> Eneponeko hóyeno, koati oposí'ixoti kixoku noíxea Jesus, itea akó'oti itâ noíxea. Koáhati ênoti xâne ikéneke Jesus, ínamaka itukovo kali karápe ne Nzákeu.

<sup>4</sup> Yane ehákovone tumúneke, ina alu'óko tikótike koéhati síkomoro, motovâti noíxea vo'oku koati vékokunemo ne Jesus opékuke neko tikóti.

<sup>5</sup> Ehá'axo símo ne Jesus opékuke, komomo vanúke ina kôe:

—Nzakeú, yéhaka yevésekopí, vo'oku ngonókoti óngea yóvokuke kó'oyene —kíxoane.

<sup>6</sup> Yane hú koéne evésekoepa ne Nzákeu, koane hána'iti elókeyea okóvo vo'oku xanépeamo Jesus óvokuke.

<sup>7</sup> Itea uhá koêti neko xâne noixoâti, turíxovone poé'ainoa isóneu koane koyúhoyea ítúkeovo xoko hóyeno ákoti aunáti ítuke, ánu'ukenati kóperau, okómo ne Jesus.

<sup>8</sup> Koeku xe'ó kóyeyea nonékuke Vúnae ne Nzákeu, hara kôe:

—Unaém, usó ngóyene mbôrekexea meyá koeti apeínonuti ne xâne ákotihiko apeínoati. Epó'oxo koêkuti omé'oem, mborexópatimo koaturu koêti yane póhutihiko oménjeake —kíxoane.

<sup>9</sup> Ina kôe ne Jesus:

—Kó'oyene sasá'ipone ya pahúnevo ra ko'óvokuti. Koáhati ámoriponomaka Ábraum rá'a.

<sup>10</sup> Yoko koati énomone nzimíno ombósikoponea yoko ngoíteova ne xâne pahukóvoti, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne —koéne.

*Yehí koeti ahinoêti namúkoti póhuti pe'u tiúketi xoko pátarauxa  
Mt 25.14-30*

<sup>11</sup> Koeku kámokenoyea xanéhiko, itúkinoa Jesus xêti apêti íhokoake ne áha íhikaxea, vo'oku yé'exeaheniko Njeruzálem yoko ikútixane xanéhiko itúkeovo simóvotine kaxena natíxea ne Jesus yane pitivóko.

<sup>12</sup> Hara kôe éxetina:

—Ápe hóyeno koati teyonéti yonoti poké'e ákoti malíka. Pihínoti poréxeekonomo itúkeovo natína neko xanéhikoya xoko úkeaku, ínani aukárapu natíxea.

<sup>13</sup> Tumúneke píhea, iháxihiko yehí koeti ahínoe, ina porekéxoa póhuti pe'u tiúketi ôro ne póhutihiko ahínoe. Ina kixoáhiko: “Kehíyakinana ra tiúketi maka kuri'uxapune nzeâpa” kíxoanehiko.

<sup>14</sup> —Itea enepohikoneko xâne xoko úkeaku neko hóyeno, yupíhova púvea. Pihoné'e yátikeneye neko hóyeno, ápe páhoe neko xanéhiko xoko yónoku ne hóyeno koyúhopena ákoyea akáha'ainoahiko itúkeovo natína.

<sup>15</sup> —Porexókonone neko hóyeno itúkeovo natínahiko, ike seópine xapákuke, pahúkoane iháxihikeovo neko ahínoe, enepohikoneko pðrekeu tiúketi tumúneke píhea. Kahá'a éxea kixeaku tiúketina ne póhutihiko.

<sup>16</sup> Yane símeane nonékuke ne inúxoti ahínoe. Hara kíxo: “Unaém, enepone póhuti pe'u tiúketi pénenu, anéyepo po'i yehí koeti kuteâti” kíxoane.

<sup>17</sup> —Ina kixôa pátarauxa: “Mbiú koe ítike. Iti koati únati ahinoêti. Koeku yíxivoaxo ne ítike yane kali mbónepike, itínemo exea koéku ne yehí koeti pitivóko yara nandíxoku” kíxoane.

<sup>18</sup> —Ina ahi'ókova po'i ahínoe. Hara kíxo: “Unaém, enepone póhuti pe'u tiúketi pénenu, anéyepo po'i singu koeti kuteâti” kíxoane.

<sup>19</sup> —Ina kixôa pátarauxa: “Mborexópitimo yéxi koeku singu koeti pitivóko ya nandíxokuke” kíxoane.

<sup>20</sup> —Ina ahi'ókovamaka po'i ahínoe. Hara kíxo: “Unaém, hará'apo ra póhuti pe'u tîketina pénenuke. Ú'una ngíxoixinopea koane á'aupu'i ngíxo ya léhu,

<sup>21</sup> vo'oku koati mbikópiti. Koáhati iti hóyeno ákoti omotóva ikómohixeekono. Upánini ákoyea neóku, itea kóyeane ápeyeya yêho. Koane iti itíxoti upánini ákoyea neóne” koéne.

<sup>22</sup> —Ina kixôa pátarauxa: “Koati iti váhere ahinoêti. Ya kixeku keyúhoyi, koati yexókovoti itíkivo motokeâti imbíhoponeopi. Yéxoá indúkeovo xâne ákoti omotóva ikómohixeekono. Yéxoamaka ápeyeya êngo upánini ákoyea nóngu, koánemaka índixea upánini ákoyea nónem.

<sup>23</sup> Ná'ikopo koeti ákoino ípihea ne ndiúketina bánkuke? Yane koeku nzeópea, mani ihiyákotine ne ndiúketina” kíxoane.

<sup>24</sup> —Ina kixoá'ikomaka únae tiúketi ne po'ínuhiko huvo'óxoati: “Viyápi ne póhuti pe'u tiúketi xokóyoke. Peréxapa ne apêti yehí koêti” kíxoane.

<sup>25</sup> —Ina kixoáhiko huvo'óxoati: “Itea anêkone yehí koeti ituke nê'e.”

<sup>26</sup> —Ina kixoáhiko pátarauxa: “Koati ngixópitinoe: Uhá koeti xâne xu'ínati êho, kuri'úxinokonoatimo. Itea enepone ákoti axu'ína êho, muhíkova ne kali apêti xokóyoke, veyoepðkonoatimo.

<sup>27</sup> Kene ne xâne puvónuti, enepohikone ákoti akahá'a indúkeovo natína, yáma yákeneye. Képekexa yáye nonénguke kó'oyene" koéne neko nâti – kíxovokoxoane Jesus, ihókopovati ne nâti púvone xanéhiko natíxea xapákuke.

*Thayú'ikokono Jesus urúkovo ya Njeruzálem  
Mt 21.1-11; Mk 11.1-11; Xu 12.12-19*

<sup>28</sup> Uke'éxone koyúhoyea ne Jesus, inuxó koéne tumúneke ihikauhiko yonotíya Njeruzálem.

<sup>29</sup> Koeku yé'exeane ipuxóvokutihiko koéhati Mbetefâje yoko Mbétanea, xêrerekuke kali mopô iháxoneti Olívera, pahúkoa Jesus ne pi'âti ihikau

<sup>30</sup> koane kíxeamaka:

–Pihéneoe yane ipuxóvokuti tumúneke úti. Ehá'axomo símea, inixéponotinoemo xe'exa njuméntu ika'ó koyèti ávoti ivú'ixeokonoku. Kíxeanoemo, ínamo yamapâ yákeneye.

<sup>31</sup> Enepomo áva epemó'ikopiti itíkoake kíxeinoakenoe, haramo íxea: "Konokoâtiko Vúnae rá'a" íxeamo –kíxoanehiko Jesus.

<sup>32</sup> Újeane pihohíko neko páhoe. Yane ínixoponoane kuteâti koeku yuhó'inoá Jesus.

<sup>33</sup> Koeku kúxeyeahiko ne xe'exa njuméntu, hara kíxoane únaehiko:

–Kuti itíkoa kíxeinoakenoe?

Ina yumopâhiko:

<sup>34</sup> –Konokoâtiko Vúnae –kíxoanehiko.

<sup>35</sup> Yane omópanehiko neko xe'exa njuméntu. Ina ramaké'exoahiko ya kápana, yane ina huvo'óxohiko Jesus ivú'íxea.

<sup>36</sup> Koèkuti vékoku ne Jesus koane ikápakinoá xanéhiko kápana kouhé'ekinoati vékoku.

<sup>37</sup> Ye'éxone Njeruzálem, koeku evésekeahiko yane poke'éxoti ya kali mópoina Olívera, elókehiko okóvo uhá koèti neko êno xâne hokó'ixoati koane kóhonokea emó'u iháyú'íkea Itukó'oviti vo'ókuke ne êno iyupánevoti ítuke Jesus noíxonehiko.

<sup>38</sup> Hara kóyehiko vaúkexea:

–Viháyú'íka rakene nâti páhoenovi Vúnae Itukó'oviti kóusokinokonoke xanéhiko úhepeko kóyeku ya vanúkeke. Koati hána'iti iháyú'íuti ne Itukó'oviti yâkonoye vanúkeke –koéhiko.

<sup>39</sup> Yoko xapákuke neko êno xâne, ápe farízeuhiko kixoti Jesus:

–Ihikaxotí, pehúka kóyunuhikeovo ne xanéhiko hokópiti.

<sup>40</sup> Itea hara kíxovokoxoa Jesus:

–Koati ngxópitinoe vaúkexeahikomo ne mopô enepomo kayunúhikapu ra xanéhiko –kíxovokoxoane.

<sup>41</sup> Koeku yé'exeane Jesus ne Njeruzálem, koane turíxeovone íyoyea noixoâne ne pitivóko.

<sup>42</sup> Hara koe yúho vo'ókuke ne xanéhiko ovâti ne pitivóko:

–Ehá'ani yéxinoe kó'oyene ne mani nékone, motovâti ápeyeya koati únati kèku ikéneke Itukó'oviti. Itea ako imíhe'aka iséneu motovâti yéxi.

<sup>43</sup> Koati simóvotimo káxehiko enó'iyekumo kixópiku yanáne. Yakukú kixópitinoemo uhôro, kéhoe xe'ókuke ne pitivóko, hé'oninovopiku koeku okópeopinoe. Ákomo itévokunoe.

<sup>44</sup> Ákomo ikénexeake ne pitivóko, koánemaka ne uhá koeti ko'óvokutihikoya. Heú kixokónotimo kotóhinekexeokono mópoina ra pétihiko, vo'oku ákoyeanoe yéxa símeovone kaxéna mani koíteovopiku Itukó'oviti –koéne ne Jesus.

*Kopúhikopa Jesus ne kavánetihiko ya hána'iti imokóvokuti*

*Mt 21.12-17; Mk 11.15-19; Xu 2.13-22*

<sup>45</sup> Ikénépoke, ina urúkova Jesus ne hána'iti imokóvokuti xoko kíndana, yane kópuhikopo xáne kavánetiya.

<sup>46</sup> Ina kixovókoxoane:

—Hara kôe emó'uke Itukó'oviti: “Enepora imokóvokuti óvongu, iháxeokonotimo óvoku itúkoti orásaum” kôe. Itea itíkooanene ho'úxovoku ónevotihiko —kixovokoxoane.

*Ihikaxo ne Jesus hána'itike imokóvokuti*

*Mt 21.23-27; Mk 11.27-33*

<sup>47</sup> Yoko uhá koeti káxe ihikaxo ne Jesus yane hána'iti imokóvokuti. Enepo-hikone tuti sasedóti, inuxínoti júdeu hó'eke, yóko'o ne ihikaxoti yútoe Muíse, enepone éskiribahiko, koánemaka ne po'ínuhiko pahúkoti xapákuke júdeuhiko, opósi'ixonehiko kixoku koépekea Jesus,

<sup>48</sup> itea akó'oti inixínahiko kixoaku koépekea, vo'oku enepone uhá koeti xanéhiko, yupíhovo kámokenoyea Jesus. Koati hána'iti ivávakea.

## 20

*Epemó'ikokono Jesus úkeaku xunáko*

*Mt 21.23-27; Mk 11.27-33*

<sup>1</sup> Po'ike káxe ya koeku ihikaxea ne Jesus témpuluke koane koyúhoyea ne inámati ihíkavoti, ihikaxone xapa xanéhiko, símoamaka tutíhiko sasedóti in-uxínoti júdeuhiko hó'eke, koáne ne éskiribahiko ihíkaxoti yútoe Muíse, yóko'omaka ne po'ínuhiko teyonéti xapákuke tutíhiko júdeu.

<sup>2</sup> Hara kixóhiko Jesus:

—Na úkea ne xunakóti itíkike ra koekútihiko? Kuti porexópea kixineye ne itike? —kixoanehiko.

<sup>3</sup> Ina yumopâ Jesus:

—Anéyemaka émbemopikenoe inúxotike, yimápanumo.

<sup>4</sup> Kuti porexôa ne Xuaum Mbátita áhikea? Íhae Vanúke? áko'o xâne yara poké'e —kixovokoxoane.

<sup>5</sup> Ina kixokókohiko:

—Enepomo vokoyúhoa itúkeovo Íhae Vanúke pahukôa, “Ná'ikopo koeti ákoino yakútipoanoe ne Xuâum?” kixo'óvitimo.

<sup>6</sup> Koáne enepo vokoyúhoa itúkeovo xâne yara poké'e pahukôa, koepékovitimo ra xanéhiko hepókeovi ya mopô, vo'oku heú koe xâne kutípea itúkeovo páhoe Itukó'oviti koyúhoyea emó'u ne Xuâum —kixókokonehiko.

<sup>7</sup> Énomone kixínohiko Jesus ákoyea éxa.

<sup>8</sup> Ina kixovókoxopamaka Jesus:

—Ákoikopomaka ongóyuhoinopeanoe porexónoati indúkea ra koekútihiko induke —kixovokoxoane.

*Ihíkavoti ihókovoti váhere xâne katarákinoati nóne ne únae kavâne*

*Mt 21.33-46; Mk 12.1-12*

<sup>9</sup> Yane turíxovone Jesus itúkea íhokoake ne áha ihikaxea. Hara kôe:

—Ápe hóyeno nôti êno xuve úva. Yane kuri'okoane ko'ítuketihiko kavâne kátarakinoane ne nóne, motováti haxákoepa avané'e êho. Yane pihóne po'íke poké'e neko únae, koane kó'umokeovo óveaya.

<sup>10</sup> Simovóne kaxena veyóvope ha'i nonéti, ina pahúko ahínoe xokóyoke ne katarákinoati ne nóne, motováti veyópoinoa námoepo, pôreu ne nóne úva. Itea



enepohikoneko katarákinoati nóne, yehépoke'exoa neko pahoéti xapákuke, ina pahúkópa káyukopeovo ákoti omópone.

11 Yane pahúkopomaka po'i ahínoe neko únae kavâne, itea yehépoke'exoahikomaka katarákinoati ne nóne. Êno komóhiyea, ina pahúkópa káyukopeovo ákoti omópone.

12 Ina pahúkópoikomaka po'i ahínoe neko únae kavâne. Mopó'apene páhoe, itea óko'okoamaka katarákinoati nóne, ina kopúhikopamaka.

13 Yane ina kôe neko únae nonéti: “Namea ínjanye kó'oyene? Yusikóne mbahúkea ra njé'a ákoti omotóva ongóvo. Ávaina téyahiko” koéne.

14 —Itea noixeânehiko xe'éxa, hara kixókokonehiko ne katarákoti nonéti: “Eneporá'a, koati ítukenemo ra poké'e ivakápune há'a. Hingá, kaépeka úti maka vitúkapeane ne mani ítuke, íkuinoake há'a ivakápu” kixókokonehiko.

15 Yane kópuhikopeanehiko meúkeke yane kavâne, ínahiko koepékoa —koe éxetina.

Ina kixovókokopamaka Jesus neko kamokénoati:

—Ná'ikopomo kixoaneyé únae nonéti neko katarákinoatihiko nóne?

16 Pihinoátimo, ínamo kaepékexa. Yane kurikópatimo xoko po'ínuhiko xâne ne nóne motovâti kátarakinoa —kíxovokoxoane.

Kamoáne xanéhiko neko éxetina Jesus, hara koéhiko:

—Ákomo paréxa Itukó'oviti kó'iyeaneyé kuteâti ne yíũho —koénehiko.

17 Yane pono-ponó kixínoane úke Jesus, ina kixovókokopamaka:

—Kutí'ikopo kixó'eko ne yutoéti emó'uke Itukó'oviti, enepone koéti?

“Enepone mopô, noivokoxine ítúkotihiko péti, ainovó koe ítúkovo koati turíxeovoku uhá koéti, kuteâti koéku koati inúxoti mopô turíxeokonoke péti” kôe ne yutoéti —kíxoane Jesus, ihókopovati ne mopô noivókokoxineti.

*Sáramu 118.22*

18 Ina kixovókokopamaka Jesus neko xanéhiko:

—Enepora mopô ngixínopike, uhá koeti xâne ikoró'uxovati, kutí koetimo póte enepo itatáko. Kene ne xâne íríp'ikovoke, ákonemo ipíxa, kutí koetimo póte muvake-muvaké kixonéti —kíxovokoxoane.

*Epemó'ikokono Jesus koeku isóneunoa ne kóperau nâti*

*Mt 22.15-22; Mk 12.13-17*

19 Koati énomone yaneko ôra, enepohikone éskiriba ihíkaxoti yútoe Muíse, yóko'o ne tutíhiko sasedóti inuxínoti júdeu hó'eke, kahá'ane iká'akea Jesus vo'oku exó kíxeanehiko ítúkeovo énomonehiko kíxo Jesus yane exetínati, itea koati pikoti xanéhiko.

20 Yane turíxovonehiko ivóko'oixea Jesus ya uhá koeti ítuke. Ina apémaka hóyehohiko poréxoke tiúketi koékumo épemo'ikoponea Jesus, koane ítukoheovohikomaka xâne ítípakovoti. Hane opósikhohike iyupaxó kíxea Jesus, kaha'aínoatihiko pahúkeovo ya yumópope motovâti ápeyea évotikoake namúkea koane kurí'okeamo ngovenádo, maka iká'akanehiko.

21 Ina kíxo Jesus neko pahoéti:

—Ihíkaxotí, véxoa ítúkeovo koati ponóvoti ne yíũho koane kixeku ihíkexi. Ya xikóyoke, kutíkokone uhá koeti xâne. Ako yokómomoyi payásoko koékuti xâne, itea kutíkokone uhá koeti xâne xikóyoke, koane koati ihíkexoati ne kaná'uti ihíkavoti ukeâti xoko Itukó'oviti.

22 Ná'ikopo kó'inoaye iséneu ne kóperaxovike Sêza, enepone payásoti nâti ya Róma éxoti koeku úti? Pahúkovi Ponóvoti Kixovókuti hó'e úti poréxea úti? áko'o ákomea okónokoa —kíxoanehiko.



<sup>23</sup> Itea exó kíxoane Jesus itúkeovohiko oposí'okovati, kaha'aínoatihikomaka pahúkeovo ya yumópope, yane hara kíxovokoxoa:

<sup>24</sup> —Yamínanunoe póhuti pe'u tiúketi. Kutí'ikopo itukôa nône yoko íha ovâ ra tiúketike? —koéne ne Jesus.

Ina yumopâhiko:

—Sêza.

<sup>25</sup> Ina kixovókokopamaka Jesus:

—Enepone ítuke nâti, peréxapa, koáhati ítukene. Kúteanemaka koêku xoko Itukó'oviti, koêkuti páhoenopi, konokoâtimaka itíki —kíxovokoxoane.

<sup>26</sup> Ako itáhiko kótéyokea Jesus ya koêkuti yumópope nonékuke ne xanéhiko, koane yupíhova iyúpaxevahiko unáko neko yumópope Jesus. Yane yunukú koénehiko.

*Epemó'ikokono Jesus exépukopeaxomo ne ivokóvoti*

*Mt 22.23-33; Mk 12.18-27; 1 Ko 15.12-57; 1 Ts 4.16-17*

<sup>27</sup> Yane ina ahí'ókovomaka Jesus ne sadúseuhiko, enepone koyúhoti ákoyeamo exépuhikapa ne ivokóvoti.

<sup>28</sup> Hara kixóhiko Jesus:

—Ihíxaxotí, hara kôe yútoe Muíse kûreinovi: “Enepo ivakápu hóyeno ákoti apáhuina xe'éxainoa ne yêno, konokoâti itúkeovo po'ínu ne ivokóvoti koyenópea yêno ne po'ínuike, maka enepo avané'e xe'éxainoa, kutí ákoepono xe'éxa ne ivokóvotino” koe yútoe.

<sup>29</sup> Yoko ápe nóvo seti koeti hóyeno kopo'ínukokoti. Kóyenone neko xuvé'eti. Ivokóvone, ako ápahuina xe'éxa.

<sup>30</sup> Enepone yêno, hane koyenópa atipo imá'ikene. Ivokóvone neko hóyeno, ákomaka xe'éxainoa neko sêno. Kúteanemaka koêku ne mopó'ape, ivókovone ákotimaka xe'éxainoa neko sêno.

<sup>31</sup> Eneponoko seti koeti hóyeno kopo'ínukokoti, heú koéhiko kóyenoyea neko sêno, koane heú koéhiko ívohikeovo, itea ako ápahuina ikoxé'exaxoati xapákuke.

<sup>32</sup> Ina ivokóvomaka ne sêno.

<sup>33</sup> Eneponi akaná'u exépuhikopea ne ivokóvoti, kutí'ikoponi itukópaxo koati yêno ne sêno xapákukehiko neko seti koeti ivokóvoti? Vo'oku heú kó'iyea kóyenoyeahiko neko sêno —koénehiko.

<sup>34</sup> Ina kixovókokoxa Jesus:

—Kóyenhiko ra hóyeno yara kúveu mêm. Koáne ne senóhiko, ko'ímahikomaka,

<sup>35</sup> itea enepohikone xâne ínixone Itukó'oviti motókeyea ópea xokóyoke káxehiko keno'ókoti xapa exépuhikopope ne ivokóvoti, ákonemo okóyeno, koane ákonemo okó'imahiko.

<sup>36</sup> Yane ákonemo ívahikapu, vo'oku kutí koépotinemo ánuhiko ya vanúke, enepone ovóxehiko Itukó'oviti. Koatíponehikomo xe'éxaxapa Itukó'oviti, koane aínopovonehikomo xâne exepúkopoti ukópea xapa ivokóvoti.

<sup>37</sup> Yoko enepone exépuhikopeamo ne ivokóvoti, koyúhoa Muíse koêku nê'e ya yútoeke xoko koyúhoyeaku koêku ne kali xuve tikóti ixómoti íruméko ákoti ara'ákapu, enepo koyúho itúkeovo kutípone Ábraum, koane kutíponemaka Izáki yoko Njáko ne Vúnae Itukó'oviti.

<sup>38</sup> Yane hainá'ikopo kuvónone ivokóvotihiko ne Itukó'oviti, ínapo “Ábraum-kene” akôe, itea koati kuvónone xâne iyukóvoti, vo'oku ya xoko Itukó'oviti, ákone aúke'e ne xâne —kíxovokoxoane Jesus.

<sup>39</sup> Ina apê éskiribahiko ihíxaxoti yútoe Muíse kixoti Jesus:

—Íhikaxotí, koati únati yimópope —koénehiko.

<sup>40</sup> Yanê'e, ákone mapikóvati épemo'ikea ne Jesus.

*Epemó'ikoa Jesus ne xanéhiko koêku ne Mésiya*

*Mt 22.41-46; Mk 12.35-37*

<sup>41</sup> Ina kixovókoxxoa Jesus:

—Ná'ikopo koeti koyúhoinokono itúkeovo ámoripono Ndávi ne Mésiya, enepone páhoe Itukó'oviti koíteovo xâne?

<sup>42</sup> Vo'oku koati teyonéti voxú'ikene Ndávi koyuhó'iyea koêku ya koyúhopeke Sâramu xoko kó'iyeku: “Hara kíxxoa Itukó'oviti ne Únaem: ‘Ívétakapa énjopeke xoko ivátakoku koati ngapáyasokone

<sup>43</sup> imókonemo ipuyúxxea nenékuke ne uhá koeti koêkuti okopópiti” kôe.

<sup>44</sup> Koati “Unaém” kixoáti Ndávi. Ápeikopo oxéne itúkeovo ámoripono Ndávi ne Mésiya? —kíxxovokoxoane.

*Koyuhôa Jesus váherexea kixoku itúkeovo ne éskiribahiko*

*Mt 23.1-36; Mk 12.38-40*

<sup>45</sup> Koeku uhá kó'iyea xâne kámokenoyea, hara kíxxovokoxoa Jesus ne íhikau:

<sup>46</sup> —Yokóhiyanavoa ne éskiribahiko, enepone íhikaxoti yútoe Muíse. Aínovo yómoti hamá kíxxea ípovo kahá'ati ínixeocono itúkeovo koati teyonéti. Koane enepo yuhoikokono koeku vékea ya none ovokúti, koati ahá'axomaka. Aínovomaka yómotihiko ivátakea xoko ivatákokuti ya nonekútike xoko ivátakoku koati payásotihiko ya íhikaxovokuke hó'e, koánemaka ya xapa ayuúti.

<sup>47</sup> Itea inípono kixoku senóhiko ivokóvoti íma, kutí koe hu'uxeáti óvoku. Yane vo'oku kó'umokea itúkea orásum, kutí koe koati ponóvoti. Itea vo'oku kixoku itúkeovo yupihóvotimo tivéko ipihoponeokono ya po'ínuhiko xâne —kíxxovokoxoane Jesus.

## 21

*Koeku tiúketi pôreu sêno ákoti apeínoati*

*Mk 12.41-44*

<sup>1</sup> Íxómoti komomâ Jesus ne xanéhiko, yane noíxxone íríkuhiko kuríkoti tiúketina íhakuke poreúti yane hána'iti imokóvokuti.

<sup>2</sup> Ínamaka noíxxo sêno ivokóvoti íma, ákotimaka apeínoati kurikóponoti kali pi'áti pe'u tiúketi ákoti axu'ína ováti.

<sup>3</sup> Ina kôe ne Jesus:

—Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe: Enepora sêno ivokóvoti íma, ákotimaka apeínoati, énomone xu'iná pôreu ya uhá koéti.

<sup>4</sup> Vo'oku enepone po'ínuhiko poréxxoti, xoko haxa tiúketina véyo enepo poréxxo. Kene ra sêno, heú kíxxoa poréxxea ne kali apeínoati, enepone mani kuvóvoneiko ya nókoneke —koéne.

*Koyuhôa Jesus uké'exeekonomo ne hána'iti imokóvokuti*

*Mt 24.1-2; Mk 13.1-2*

<sup>5</sup> Ápehiko koyuhó'iyeani koêku ne témpulu, ihayú'ikeati úhe'ene pâredena, enepone ainóvoti uhé'ekotinoe mopôti yoko po'ínuhiko kouhe'ekovo, pôreu xanéhiko.

<sup>6</sup> Ina kixoáhiko Jesus:

—Neíxxoane koêku rá'a? Simóvotimo káxxe ákoyeakunemo ápahuina mópoina pâredena rá'a ákoti katahínekexakana. Heu-heú koetímo kotóhinekexeekonomo —kíxxoanehiko.

*Turi kotíveti koekúti**Mt 24.3-14; Mk 13.3-13; 1 Pê 1.6-7; 2.19; 3.14; 4.12*<sup>7</sup> Yan'é, hara kixoa íhikauhiko:

—Íhikaxotí, namo ápeyea ra koekútihiko kixínevike? Kutimo itukóvo hoenaxovo pe enepomo kausákapune ra koekútihiko?

<sup>8</sup> Ina kixovókoخوا Jesus:

—Yokóhiyanavonoe, maka hákone aupú'ikopiti. Vo'oku enómo xâne simôti xepákuke íko'ítukexoti ínza. “Undi páhoe Itukó'oviti koíteovo xâne. Simóvone kaxéna” koetímo. Hákonoe hekôa.

<sup>9</sup> Enepo yeyekáxano e ápeyeane ákoti tópi óvoku isukókoti yoko okopókoti, hákonoe kenóko'i, vo'oku konókoti kó'iyeanemoye inúxotike, itea ávomo simápu hunókoku ra mêm.

<sup>10</sup> Ina kixovókoخوا paikomaka:

—Apêtimo íhae po'i poké'e isukóponoti xanéhiko íhae po'íke poké'e. Koane apêtihikomakamo náti isukókoti.

<sup>11</sup> Ákomakamo tópi óvoku xúnatinoe iyuyôti poké'e, koane hímakati, koane váherehiko arinétí omótokenati. Apêtimo koímaitinoe koekúti koane êno hána'itinoe iyupánevoti ya vanúke.

<sup>12</sup> —Tumúneke ápeyeahiko uhá koeti ra koekútihiko, ikeítotononotinoemo kotíveti, koane íke'ákonotinoemo. Yomokónotinoemakamo íhikaxovokuke hó'e xanena úti yíhoikono nonékuke teyonétiya, koane kirikókonotinoemo íka'ákovokutike. Yane yomokónotimakamo nonékuke náti yoko ngovenádohiko vo'oku itíkivonoe hokónuti.

<sup>13</sup> Kixínekononenemoye motovâti keyúhoinonu nonékukehiko, keyuhó'inoati koêku ra kitípone.

<sup>14</sup> Ukeátine kó'oyene, keúsakapunoe maka hákone pipokéxinoa iséneu ne kixékumo yimópi simapúne neko káxe.

<sup>15</sup> Vo'oku undínemo porexópi yimópikemo, koane mborexópitinoemo exóneti ukeâti njokóyoke ákoinokemo ápahuina itópiti xapákukehiko, koane ákoinokemakamo ita okópea yíúho.

<sup>16</sup> Muhíkova koati yá'a yoko yêno, kurikópopitinoemo íka'ákovokutike. Kúteanemakamo kixópiku pe'ínuhiko, yoko po'ímaka iyínoxapa koane ínikenehiko. Apêtimakamo koépeuti xepákukenoe vo'ókuke.

<sup>17</sup> Yupihovó koetímo púveopi uhá koeti xâne vo'oku itíkivo hokónuti.<sup>18</sup> Itea muhíkova kali póhuti híyeu tíuti, ákomo síka Itukó'oviti évokeovo.

<sup>19</sup> Epó'oxo yane ákoyea yaúkapapu ikíni, yixónvoti kékuna'ixivo ingéne, itévotinoemo —kixovokoxoane.

*Ayakúkakanane Njeruzálem**Mt 24.15-21; Mk 13.14-19*<sup>20</sup> Ina koe'íkomaka ne Jesus:

—Enepomo neixánenoe êno húndaru yakukú kixoti Njeruzálem, yexoâtinemo itúkeovo simóvotine kaxena katáhineyeokono.

<sup>21</sup> Yane enepohikone ovotíya Njúdeya, okóho'inehiko xapa hána'itinoe mopô. Kene enepohikone ovâti ne kúveu pitívoko, ipúhikapeahiko. Kene ne ovotíhiko ya mêm, hákone aukópovo pitívoko.

<sup>22</sup> Vo'oku yaneko káxehiko, koatimo kaxena ipíhoponeokonoku ovâti ne pitívoko, kousokeovokumakamo uhá koeti kíxone ne yutoéti emó'uke Itukó'oviti vo'ókuke.

<sup>23</sup> Hanemo kixovóhiko yaneko káxe, sêno ihaíkoti yoko ohíkotiko xe'éxa, vo'oku koati hána'itimo tivéko ne koekútihiko yara poké'exa úti, koane kotívetimo ipíhophoneokonoke ra xanéhiko.

<sup>24</sup> Enómo koépeuti ya hána'iti pirítai xapákukehiko. Kene po'ínuhiko, ika'ákokonotimo, iyonópokonotimo ya uhá koeti po'íkehiko poké'e yara kúveu mêum. Yoko íhaehiko po'í poké'e payasómo ya Njeruzálem tukú koetimo simapúne kaxena hunókoku payásoyea ne xanéhikoya ákoti itukapu júdeu — kíxovokoxoane.

*Koékumo kayukápapu Jesus*

*Mt 24.29-31; Mk 13.24-27; 1 Ts 4.15; 2 Ts 1.7; 2 Pé 3.10; Ap 1.7*

<sup>25</sup> Ina koe'íkomaka ne Jesus:

—Apêtihikomo iyupánevoti noixóneti xoko káxe, koane xoko kohê, yoko xapa hékerehiko. Epó'oxo yara kúveu mêum, pepoké koetínemo isóneu xanéhiko ya póhutihiko poké'e óvohikoku. Ákomo éxinahiko isóneu enó'inoke hónoti emo'u úne ya mar yoko xúnati ovóxokeovo ne úne.

<sup>26</sup> Apêtimo xâne ikorókovoti poké'eke vo'oku hána'iti píkea, yupihóvati yónea isóneu koékuiikomo ra kúveu mêum. Vo'oku itohínekexotimo ne heú koeti apêti ya vanúke.

<sup>27</sup> Yane noixóponutinemo xanéhiko ngena'ákapane híyeu kapási, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne. Xané ngxíxópotinemo njunáko koane êno únje'ene koeku indúkeovo hána'iti ihayú'iuti.

<sup>28</sup> Enepo turixápune ápeyehiko ra koekúti, aélokenoene yokóvo koane kéxepuka tíuti, vo'oku ye'ékóvotinemo kaxena yovópikumo xoko Itukó'oviti, enepone Koitóvopiti — kíxovokoxoane.

*Ihíkavoti ihókovoti koeku xuve figu*

*Mt 24.32-35; Mk 13.28-31*

<sup>29</sup> Ina itukínoahikomaka Jesus xêti apêti íhokoake ne áha íhikaxea. Hara kôe:

—Yokómomapihi koêku ne xuve figu koane uhá koeti xuve tikóti.

<sup>30</sup> Neixánenoe turixeovo íhonoepa inámati túti, yanê'e yexoâtinemo yé'exopeovone kaxena kevópope úko.

<sup>31</sup> Kúteanemaka koêku enepo neixánenoe ra koekútihiko ngxíxínopike, yanê'e yexoâtinenoemo yé'exeoovone kaxena pihópea natíxokuke Itukó'oviti vanúkeke ne xanéna.

<sup>32</sup> Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe: Enepone xanéhiko apêtimo yaneko káxehiko, ákomo ivákapu koeku ávoyea kaúsakapapu uhá koeti ra koekúti ngxíxínopike ápeyeamo.

<sup>33</sup> Uké'etimo ra vanúke koáne ra poké'e, itea ákomo uké'eyeaku ra emó'um.

<sup>34</sup> Yokóhiyanavo mará'inamo isáyu'ixapu iséneu enepo itukápu ayuúti yíxovo, koane xúnati ekáti, koánemaka koekúti kuteâti nékone yara kúveu mêum. Yokóhiyanavo mará'inamo iyupaxó íxapinoe rakene káxe, yakúteamo hó'openo namukókonoti ya noko'óti.

<sup>35</sup> Vo'oku itopónotimo uhá koeti xâne yara kúveu mêum ra káxe ngxíxínopikenoe.

<sup>36</sup> Usokó yákoyenoe ya uhá koeti óra. Itíkanoemaka orásaum maka ítipane uhá koêti ra váhere koekúti keno'ókotikomo, koane motovâtimaka sípi nonénguke, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne — kíxovokoxoane.

<sup>37</sup> Heú koeti káxe íhikaxo ne Jesus yane hána'iti imokóvokuti. Kene ya yóti pihópotine ya ouke kali mopôti, enepone iháxoneti Olívera.

38 Itukovo mâturukata, pihotíne xanéhiko hána'itike imokóvokuti kamokénoponoti Jesus.

## 22

*Oposíkokonone kixoku koépekeokono ne Jesus*

*Mt 26.1-5; Mk 14.1-2; Xu 11.45-53*

1 Yoko yanekóyoke, ákone ahíkapu kaxena áyui jûdeu hó'eke, enepone iháxoneti Páskoa níkeakuhiko páum ákoti kohiyákoati.

2 Enepohikone tuti sasedóti inuxínoti jûdeu hó'eke, koáne ne éskiribahiko ihíxaxoti yútoe Muíse, ixómotine itukínoa isóneú ne kixókumo koépekea Jesus he'ono'ú koetike vo'oku píkeahiko isóneúnoa xanéhiko.

*Oposíkoane Njûda kíxoakumo kuríkea ne Jesus xoko puvâti*

*Mt 26.14-16; Mk 14.10-11*

3 Yoko úrukovane Satánae ne Njûda, enepone iháxonetimaka Iskarióti, póhuti xapákuke ne nduse koeti íhikau Jesus.

4 Yane pihóne ne Njûda xoko tutíhiko sasedóti yoko xoko tutíhiko koyónoti hána'iti imokóvokuti, yuhó'ixoponoati, kaha'áti ápeyea oxéne kuríkea ne Jesus xokóyokehiko.

5 Yane yupihovó koéne elókeyea okóvo neko tutíyehiko, koane itúkinoa yúho, koati yuhóti poréxeamo tíúketi vo'ókuke.

6 Ínixoa Njûda unáko nê'e. Yane kúxoixone káxe ákoyeakumo koati xâne xoko Jesus motovâti kuríkea xokóyokehiko.

*Pahukôa Jesus kóyuseyeovo níkokuhikomo xapa áyuiti*

*Mt 26.17-25; Mk 14.12-21; Xu 13.21-30*

7 Yoko simóvotine kaxena áyui ne jûdeuhiko hó'eke, enepone níkeaku páum ákoti kohiyákoati, kaxena isúkeakumaka kali xe'exa su'úso, níka ya Páskoa.

8 Ina pahukôa Jesus ne Péturu yoko Xuâum koane kíxeahiko:

—Píhe, keúsakapainavea ne níkamo úti xapa áyui Páskoa.

9 Ina kixohíko Jesus neko pí'áti:

—Na kehá'aikopo kóyuseoponea úti?

10 Ina kixôa Jesus:

—Ehá'axomo siménoe pitivóko, tekópotimo hóyeno koínoti póte puhí koati úne. Hekápamo ne hóyeno xokóyoke ne ovokúti úrukopovokumo

11 Ínamo íxêa ne únae ovokúti: “Na óvo ne kúveu ovokúti óvongumo níngea xapa áyui Páskoa, úndi yoko ínzikauhiko? kixópi Íhíxaxoti” íxeamo.

12 Yane exókopitinoemo koati hána'iti kúveu ovokúti vanúkeke apêti mêsa yoko pánguhiko. Usó koyêtime uhá koetíya. Énomonemo keúsakinavi níkamo utíya —kíxoanehiko.

13 Úkeane pihohíko ya pitivóko. Yoko uhá koêti neko yuhó'inoá Jesus, áinovo tokopóvoti. Yane kóusokoanehiko neko níkámo xapa áyui Páskoa.

*Níko ne evo Jesus xapa áyui Páskoa*

*Mt 26.26-30; Mk 14.22-26; 1 Ko 11.23-25*

14 Simovóne orána, ahí'okovane Jesus ne mêsa, koánemaka ne íhikauhiko, enepohikone ápostulu páhoe koyúhoyea emó'u xapa xâne.

15 Ina kixovókoxoa Jesus:

—Koati yupihóvati ngahá'ayea ngahá'ineyeopinoe níngea yara Páskoa tumúneke ngoítoponeovomo kotíveti.

16 Yoko endó'okopitinoe ákoyeanemo íningeopiku xapa Páskoa imókonemo kausákapu koati kixó'ekone ya natíxokuke Itukó'oviti —kíxovokoxoane.

17 Yane ina namukôa Jesus ne enovópeti apêti ekâtiya koane íkoro'ixeovo xoko Itukó'oviti. Ina kôe:

—Nemúkanoe. Kalihú kalihu íxenoe yénoyivoa, uhá ketínoe.

18 Koati ngxíópitinoe ákoyeanemo énoyeovangu hô'o ra ha'i úva ukeátine kó'oyene tukú koeti seapánehiko heú koêti ne xanena Itukó'oviti vanúkeke xoko natíxoku —kíxovokoxoane.

19 Yane veyone pâum ne Jesus, ina ikoró'ixovo xoko Itukó'oviti. Yane honó'ekexoanemaka, ina porekéxoa íhikau koane kíxovokoxea:

—Enepora pâum, múyom kixó'eko, ésa'imo ngoíteovopinoe. Yákoyenenoye niki, puyákoponeovakemo yokóvo ne índukeinopi —kíxovokoxoane.

20 Uke'éxone njántaxeahiko, ina namukôa Jesus ne enovópeti kuteâtímaka kíxoaku ne pâum, koánemaka kíxovokoxea:

—Enepora ekâti yara enovópetike, hane kixó'eko inámati kixovókuti ítukeino xâne ne Itukó'oviti vo'oku óvokinovopinoemo índína.

21 Itea anéye xapákuke úti xe'ókuke ra mêsa ne itúkoheovoti koeku hókeonu, enepone kurikónutimo xoko xanéhiko puvónuti.

22 Koati kaná'uti ngoépekeokonomo, kuteâti koeku isóneunonu Itukó'oviti, itea koati kotívetimo koêku ne kurikónutimo xoko xanéhiko puvónuti, undí íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne —kíxovokoxoane.

23 Yane turíxovone ne íhikau Jesus épemo'ikeokoko, kaha'âtihiko éxea itukóvotiye xapákuke ne itúkoheovoti koeku hókea Jesus.

*Kixoku itúkeovo ne xâne koati payásoti nonékuke Itukó'oviti  
Mt 20.25; Tk 4.6*

24 Yane turíxovone kali enó'iyea yumópeokoko ne íhikauhiko Jesus, kaha'âti éxeahiko itukóvotiye ne koati payásoti xapákuke.

25 Ina kixovókoxoa Jesus:

—Koatíhiko nâti pahukô xapa xâne yara kúveu mêum. Koane enepohikone pahúkoti, uhé'ekinoati kíxeokono itúkeovo apêti xunáko kóusokino nókone xanéhiko.

26 Itea ako ákoeneye xepákukenoe, koati pó'iti koêku. Vo'oku enepone koâti payásoti xepákukenoe, konókoti kutí kixópeovo xâne yupihóvoti ákoyea apáyaso. Kene ne inuxinopiti, konókoti kutí kixópeovo ovoxe po'ínuhiko xâne.

27 Kutí'ikopo payasó'inopi, enepone ivatákoti xe'ókuke mêsa? áko'o enepone ominoâti nîka. Hainá'ikopo ne ivatákoti xe'ókuke mêsa? Itea hara ngoéneye xepákukenoe, ovoxéti.

28 Itínoe itukóvo koati kaha'ínenuti ya uhá koeti kotíveti koekúti véngoku ákoti kurikánu.

29 Kuteâti poréxeonu Nzá'a nandíxeamo, mborexópitinoemakamo netíxi

30 motovátimo kehá'ineyinu ya xe'o mêsa, óvoku níkokónoti yoko ekâti ya nandíxokuke, koane ivetákotimo xoko ivátakokuhiko pahúkoti nandíxokuke, yihoikopati ne nduse koeti iháxaxekoku xanena Izarâe, neixoâti unátíyeya, áko'o ákoyea aúnnati ne ítuke —kíxovokoxoane Jesus.

*Koyuhó'inoa Jesus koékumo ne Simaum Péturu  
Mt 26.31-35; Mk 14.27-31; Xu 13.36-38*

31 Ina kixo'ikomaka Péturu ne Jesus:

—Simaúm, imáko ké'iyivoku. Ítoane Satánae ne yúmo'ixovone híxópeopinoo. Yoko ákomo iyuhixapinoe. Hanemo koéneye kixópiku kuteáti koeku ákoyea iyuhixakana koyúyukexeokono ne vekoti komukéxopetike enepo komukéxokono.

<sup>32</sup> Itea émbeminopine Itukó'oviti ákoyea kirika kívivonu Simaúm. Koane enepo yaukárapune njokóyoke, kékunakapimo isóneu ne pe'ínuhiko ingéneke —kíxoane Jesus.

<sup>33</sup> Ina kixôa Péturu:

—Unaém, usó ngóye xané ngíxeopi iké'akivo koánemaka ngoépekeokono okonókovo.

<sup>34</sup> Itea hara kíxoa Jesus:

—Koáti endó'okopiti kékumo Peturú. Kó'oyene, tumúnekemo éneyea tapí'i, mopo'átinemo keyúho ákoyea yéxanu —kíxoane.

<sup>35</sup> Ina kixovókoxoamaka Jesus ne íhikau:

—Ápeikopo konokínovopitinoe yaneko mbahukópi keyúhoyi emó'um yátikeneye, yaneko ákoyeaku yama íhaku tîketina koane íhaku ípevo yoko piríkatana?

Ina yumopâhiko:

—Ako nókone úti.

<sup>36</sup> Ina kixovókoxopakomaka Jesus:

—Kó'oyene, enepone apêti íhaku tiúketina yoko íhaku ípovo, áma xokóyoke. Yoko enepone ákoti hána'iti pirítauna, yusikóne kaváneyea kápana itúka ésa'i vanéxeake ne hána'iti pirítauna.

<sup>37</sup> Vo'oku koati endó'okopitinoe kónokea kousokeovo njokóyoke neko yutoéti emó'uke Itukó'oviti, enepone koêti: “Kutí kixókono váhere kixoku itúkeovo” koêti. Vo'oku oránane kousokeovo ne emó'úti koyúhoti ngxókonomo —kíxovokoxoane Jesus.

<sup>38</sup> Ina kixôa íhikauhiko:

—Unaém, anéyene pí'áti hána'iti pirítau.

Ina kixoáhikomaka Jesus:

—Motóvane —kíxoane.

*Koeku Jesus koitóponovo kotíveti ya Njetisémani*

*Mt 26.36-46; Mk 14.32-42*

<sup>39</sup> Yane pihóne ne Jesus xoko kali mopôí iháxoneti Olívera, koane íhikau xáneahiko. Yoko kóyekune Jesus yóneya.

<sup>40</sup> Simoné'ehiko xoko áha óvea, hara kíxoa Jesus ne íhikauhiko:

—Ítikanoe orásaum, maka hákone ikerókovo enepo simâpi tiú'iti koekúti híxépikonoke —kíxoane.

<sup>41</sup> Yane kali ahikuu koéne ne Jesus, kuteátimea tirinta koeti méturu kíxoaku ne íhikau, ina ipuyúkexo epémoti Itukó'oviti. Hara koéne:

<sup>42</sup> —Paí, enepo itukapu yahá'inonu, yáhikuxapinana ra êno hána'iti tiveko ngoékumo, itea haináya anjáke, itea itúkapu yahá'inonu kousókovomo ya njokóyoke —koéne.

(

<sup>43</sup> Yane apé kó'inoane ánju íhae vanúke, ovoxe Itukó'oviti, koxunákoponeati isóneu.

<sup>44</sup> Koeku yupíheovo êno tiveko isóneu ne Jesus, inamá'axoneoxo itúko xunáko ya orásaunake. Yoko eneponeko yonúko, kutí koéne pú'itinoe itomíkexoti íti irihíkovoti poké'eke.)



45 Uke'éxone itúkea orásaum, exépu kopone, ina aukópovo xoko íhikauhiko. Inu'í kixópanehiko imókea vo'oku yupíheovo ikáxu'iyeahiko okóvo.

46 Ina kixoáhiko Jesus:

—Na koeti imékinonoe? Yexépuka, itíkanoe orásaum maka hákone ikerókovovo simápi tiú'iti koekúti híxépikonoke —kíxoanehiko.

*Ika'ákokonone Jesus*

*Mt 26.47-56; Mk 14.43-50; Xu 18.3-11*

47 Ixómoiko koyúho ne Jesus, símohikoane êno xâne. Yoko hane inuxínoahiko Njudá, póhuti yane nduse koeti íhikau Jesus. Énomone ahi'ókovo Jesus kaha'áti siunoné kíxea yúhoikea.

48 Yane hara kíxoa Jesus:

—Njudá, imáko itúkinovo ya ítikoheyivo sínoneyinu kirí'okinu xanéhiko puvónuti, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne!

49 Ina kíxo Jesus neko íhikauhiko oveáti xêrerekeke noixoâne neko koekúti:

—Unaém, visúkanehiko ya hána'iti pirítai? —koénehiko.

50 Yoko apé koéne póhuti xapákuke ne íhikau Jesus, hú kixoti tetúkenoxea ahínoe koati payásoti ya uhá koeti sasedóti inuxínoti júdeu hó'eke. Maturú kíxea kêno éxopeke.

51 Itea sayá'ikoa Jesus. Hara kíxoa:

—Ápene. Hákoné kixeáneye —kíxoane.

Ina itukópinoá kêno, yane unátipone.

52 Ina kixôa Jesus ne tutíhiko inuxínoti júdeu hó'eke, koáne ne tuti xanéhiko koyónoti hána'iti imokóvokuti, yóko'omaka ne po'ínuhiko payásoti xapa tuti júdeu ika'ákononatihiko:

—Undí'ikopo koati koyuvôrixovoti ísukenati omó kixínekenoe hána'iti pirítai yoko pulô'i, ísukópeti nemúkoponinu?

53 Uhá koeti káxe, óvonzeixokunepépo xepákukeneoe ya hána'itike imokóvokuti inzíkaxoti, itea ákonoe iké'akanu. Kó'oyene simóvotíne orana iké'akinu yoko oránanemaka xuná'iyea váhere ítukeinonu Satánae —kíxovokoxoane.

54 Ina ika'ákohiko Jesus, omátihiko óvokuke koati payásoti ya uhá koeti sasedóti inuxínoti júdeu hó'eke, ina usá'ixoahiko ovokútike. Kene Pêturu, ákone malíka kíxoaku hókea.

*Koyuhôa Pêturu ákoyea exa Jesus*

*Mt 26.57-58; 26.69-75; Mk 14.53-54; 14.66-72; Xu 18.12-18, 25-27*

55 Ina oxokúxohiko yúku kukúkeke kindana ne ovokúti. Yane ivátahikone onokóvotihiko. Koane Pêturu, ivátakoponomaka xapákuke.

56 Yane apé koene seno ahinoêti, noixoti Pêturu vaata koyêti xe'ókuke yúku onokóvoti. Pono-ponó kixínoane úke sêno, ina kôe:

—Koati xáneheixonemaka Jesus ra hóyeno —koéne.

57 Itea hara kíxoa Pêturu:

—Senó, ako énja ne hóyeno kixene —koéne yúho yumopâ.

58 Avo áxu'ikene, apé koéponemaka po'i noixoáti. Hara kíxoa:

—Koati itímaka po'ínu xanéheixone ne hóyeno —kíxoane.

Ina yumopâ Pêturu:

—Hoyenó, haina undi xáneheixone nê'e —kíxoane.

59 Poéhamea ôra ikénepoke, apé koéponemaka po'i koêti:

—Eneporâ'a, koati kaná'uti itúkeovo xáneheixone ne hóyeno, vo'oku koati íhaemaka Ngalíleya râ'a —koéne.

<sup>60</sup> Ina kixôa Pêturu:

—Hoyenó, ako énja ne kixene —koéne.

Avo uké'exa koyúhoyea ne Pêturu, éneone tapî'i.

<sup>61</sup> Ina na'akénexova Vúnae ne Pêturu, komomo-komomó kixoane. Énomone yanê'e, puyákoponovane okóvo Pêturu neko yuhó'inoa Vúnae yaneko kixôa: “Kó'oyene tumúnekemo éneyea tapî'i, mopo'átinemo keyuho ákoyea yéxanu” kixôa.

<sup>62</sup> Yane ipúhikopeane Pêturu ne óvoheixoku. Koati iyôti vo'oku yupíheovo kotíveyea isóneu.

*Koemóke'ekono ne Jesus*

*Mt 26.67-68; Mk 14.65*

<sup>63</sup> Enepohekoneko hóyeno koyónoti Jesus, ixómonehiko koemóke'ea koane isúkeahiko

<sup>64</sup> yoko ikauké kixoanehiko, ínamaka kixôa:

—Mahí'ipepo iti porófeta. Íhexaikopo itukóvotiye ra isukópiti —kixoanehiko.

<sup>65</sup> Yoko enómaka po'i yuhó'inoahiko koemóke'eati.

*Yuhóikokonone Jesus nonékuke koati payásoti yúhoikovoku jûdeu*

*Mt 26.59-66; Mk 14.55-64; Xu 18.19-24*

<sup>66</sup> Ehá'axo yúponi, ho'úxovonehiko uhá koeti payásoti hóyeno xapákuke tuti jûdeu, enepone tutíhiko sasedóti inuxínoti jûdeu hó'eke koánemaka ne éskiribahiko íhíkaxoti yútoe Muíse. Ina omokóno ne Jesus xoko ho'úxovokuhiko, enepone koati payásoti yúhoikovoku jûdeu. Ina kixohíko Jesus:

<sup>67</sup> —Itukápuxo íti ne Mésiya, enepone páhoe Itukó'oviti koíteovo xâne, yokóyuhoinovea itúkivoaxo —kixoanehiko.

Ina yumopâ Jesus:

—Enepo ongoyúhoa indúkeova, ákonoemo yakútíponu.

<sup>68</sup> Koane embemápinoe iséneunoa, ákonoemo yimápanu.

<sup>69</sup> Ukeátine kó'oyene, hanemo ivándakopone, undi íhae vanúke ikútípasikoponovoti xâne, éxopeke Itukó'oviti, enepone apêti xunáko pahúkea uhá koêti —kíxovokoxoane Jesus.

<sup>70</sup> Ina kixoáhiko uhá koêti neko tutíyehiko:

—Ítí'ikopo Xe'exa Itukó'oviti?

Ina yumopâ Jesus:

—Enepone yépemonuke, kouhapu'ikoa indúkeova —kixoane.

<sup>71</sup> Ina koehíko:

—Ákone vokónoko po'i koyuhó'inoveati pahúnevo râ'a. Koati kameátine uti yúho koyuhómeku itúkeovo Xe'exa Itukó'oviti —koénehiko.

## 23

*Omokóno Jesus xoko Pilátu*

*Mt 27.1-14; Mk 15.1-5; Xu 18.28-38*

<sup>1</sup> Yane heú koéne exépuhíka neko ho'uxóvotihiko, ina omohíko Jesus xoko Pilátu.

<sup>2</sup> Yane turíxovone koyúhoyeahiko ákoyea aúmati ítuke Jesus. Hara koéhiko:

—Enepora hóyeno, vinú'ikoa koésayu'ixea isóneu xanena úti, koane íhíkaxea xanéhiko ákoyea parexa kóperau koati payásoti natina úti, enepone Sêza. Koyúhomaka itúkeovo Mésiya, páhoe Itukó'oviti koíteovo xâne, koane itúkeovomaka nâti —kixoanehiko.

<sup>3</sup> Ina kixôa Pilátu ne Jesus:

—Ití'oxo natina jûdeuhiko?

Ina yumopâ Jesus:

—Enepone yépemonuke, kouhapu'ikoa indúkeova —kíxoane.

<sup>4</sup> Ina kixovókoxxoa Pilátu ne tutíhiko sasedóti inuxínoti jûdeu hó'eke, yóko'oneko êno xâne ho'uxóvotiya:

—Ako ápahuina íninjone váhere ítuke ra hóyeno —kíxovokoxoane.

<sup>5</sup> Itea inamá'axone koyuhôa tutíhiko jûdeu ápeyea váhere ítuke. Hara koéhiko:

—Koati koturíkexoti xanéhiko rá'a. Ihíkaxoti ya uhá koeti Njúdeya, ukeâti turíxeovoku poké'exa Ngalíleya tuku kíxoane yâye —koénehiko.

<sup>6</sup> Kameáne Pilátu ne yuhóhiko, ina epêmo ítúkeovo íhae Ngalíleya ne Jesus.

<sup>7</sup> Exoâne ítúkeovo ukeâti xoko iháxakoku poké'e natíxoku Êrodi, pahúkone Jesus xokóyoke. Yoko koati Njeruzálem óvo ne Êrodi yaneko káxehiko.

### *Omokóno Jesus xoko Êrodi*

<sup>8</sup> Yupíhova elókeyea okóvo ne Êrodi noíxo Jesus. Koáhati mekutíne kahá'a noíxea vo'oku enó'iyeani kámea koyuhó'iyeani koêku ne ítuke, koane kúxoamaka noíxea ítúkea iyupánevoti.

<sup>9</sup> Yupíhovo êno épemo'ikoake Êrodi, itea ako ápahuina yumópeake Jesus.

<sup>10</sup> Enepone tutíhiko sasedóti inuxínoti jûdeu hó'eke, yóko'one ne éskiribahikoya ihíkaxoti yútoe Muíse, inamá'axo kohonóko emó'u koyúhoyea ápeyea váhere ítuke ne Jesus.

<sup>11</sup> Yane komohí kixo Jesus ne Êrodi yoko uhá koeti húndarunahiko, koane koémoke'eyeahikomaka, ítukínoati kuteâti ípovo nâti koati kalísoti híyeu, hamá koêti poké'eke. Yane ina pahukópa Êrodi xoko Pilátu.

<sup>12</sup> Ênomone yaneko káxe, unátipinokokone isóneu ne Êrodi yoko Pilátu. Yoko koati ka'anánekokoti neko pi'âti yanekôyo.

### *Pahúkóno Jesus kurúhuxeokono*

*Mt 27.15-26; Mk 15.6-15; Xu 18.39-19.16*

<sup>13</sup> Ina ho'uxôa Pilátu ne tutíhiko sasedóti, yóko'one ne po'ínuhiko payásoti xapa tuti jûdeu, koánemaka ne xanéhiko.

<sup>14</sup> Ina kixovókoxxoa Pilátu:

—Enepora hóyeno yómone njokóyoke, keyúhoanoé ítúkeovo kopoé'akexoti isóneu xanéhiko. Émbemo'ikoane nenékukenoé, itea ako íninja ápeyea pahúnevo ra hóyeno kuteâti ne yéivotikoake.

<sup>15</sup> Kúteanemaka Êrodi, ákomaka ínixea pahúnevo. Hukínóvoti pahúkopeamaka yâyeke xoko úti. Koati iyúseoti ákoyea pahúnevo ra hóyeno mani évotikinokonoke koépeekono.

<sup>16</sup> Mbahukoâtikopo yehépoke'exeokono, ínamo ngurikápa —kíxovokoxoane Pilátu.

(  
<sup>17</sup> Yoko koati konokoâti Pilátu kuríkopea póhuti iká'aeti kaxénake neko áyui jûdeuhiko.)

<sup>18</sup> Itea vaúkexone uhá koêti neko xâne. Hara koe yúho vaúkexea:

—Enepora hóyeno, konókoti koépeekono. Hane kiríkapinavi Mbarâba —koénehiko.

<sup>19</sup> Yoko ika'ákovokutike óvo ne Mbarâba vo'oku kóturihikea xanéhiko yane pitívoko yaneko okopókono nâti, koane vo'oku ápeyea koépeu.

20 Yoko koati kahá'ati kuríkopea Jesus neko Pilátu. Énomone káyukopinoahikomaka ne yúho

21 itea inamá'axone kohonóko yúho neko xanéhiko vaúkexea:

—Kirúhuxa! Kirúhuxa! —kóyehiko.

22 Ina kixovókokoxopamaka Pilátu. Yoko mopó'apene káyukinoa neko yúho:

—Kutí'ikopo itúko pahúnevo ra hóyeno? Koati ákoti ininjêa váhere ítuke mani évotikinokonoke koépekekono. Mbahukoâtimo yehépoke'exeokono ínamo ngurikápa —kíxovokoxoane.

23 Itea inamá'axohiko kohonóko vaúkexea épemea kurúhuxeokonomo Jesus. Ehane ítoahiko ne áha vo'ókuke neko êno hónoti vaúkexea.

24 Yane itúkinoane Pilátu ne épemonehiko.

25 Kuríkopinoa ne épemone kuríkopeokono, enepone ovoti ika'ákovokutike vo'oku kóturihikea xanéhiko, koane vo'oku ápeyea koépeu. Kene Jesus, kurikoane xokóyokehiko, motovâti itúkea ne áha kíxeahiko.

### *Kuruhúxokonone Jesus*

*Mt 27.32-44; Mk 15.21-32; Xu 19.17-27*

26 Yaneko omonéhiko Jesus, ápe hóyeno koéhati Símaum ukoepâti mêum. Enepone hóyeno, íhae pitivóko iháxoneti Síreni. Yané'e, ípíhonehiko kurúhu povókuke Símaum ne húndaru koane pahúkea oko'íkené kíxea Jesus koínoinoa.

27 Koati yupihovó koeti êno xâne hokoâti. Ápemaka senóhiko xapákuke íxómoti iyókexo koane ipúsokopea xâ'a, kotiveâti neko kixókonoku Jesus.

28 Ina komomâ Jesus neko senóhiko, hara kíxovokoxoa:

—Ítínoe sêno íhae Njeruzálem, hákonoe iyeínonu itea ítínenoe iyápinapu yoko xí'íxaxapa.

29 Vo'oku simóvotimo káxe kó'iyekuneya xanéhiko: “Koati únati koèku ne senóhiko ákoti koxé'exayea, ákotimaka xe'éxa óhiu” koetímo.

30 Vo'ókuke ne hána'itimo tiveko koekúti yaneko káxehiko, ká'aye koetimo xanéhiko: “Ehá'ani íkoro'uxeovovi ne hána'iti mopô. Ehá'ani koépekexeovi” koetímo.

31 Ako kuxákana oró'okeovo ne tikóti tonó'otiko, poéhane movó'oti oro'ókovo. Koeku ngíxeokononeya kó'oyene, undi ákoti évotikokonoke, kutí koe koeku kurikókono ne tonó'oti tikóti yúkuke. Ná'ikopomeamo kó'eye tiveko kixókonoku ne koati motokeâti ipíhophoneokono, enepohikone kutí koeti movó'oti tikóti kurêti yúkuke? —kíxovokoxoane Jesus.

32 Yoko ápemaka po'i pi'âti hóyeno koati ákoti aunáti ítuke, íxánexokonoke Jesus kurúhuxeokono.

33 Simonéhiko ya xoko iháxoneti “Opepú'iti”, kurúhuxonehiko Jesus, koánemaka neko pi'âti hóyeno ákoti aunáti ítuke. Poéha éxopeke Jesus, poéhamaka lopékuke.

34 Ina kôe ne Jesus:

—Pai, hako ipihéponoa ra xanéhiko vo'oku ako éxa ne ítukeinonuhiko —kixone há'a.

Yane haxákokoahiko húndaru neko ípovo Jesus. Ina kurikóhiko, komomâti itukóvotimoye ípovo Jesus námoe póhutihiko.

35 Yoko ixomo komomâ xanéhiko heú koéti neko koekútihiko, koane ixomo koemóke'e Jesus ne tutíyehiko. Hara koéhiko:

—Koítovopepo po'i xâne rá'a. Kaítapapuikopo itukápuxo koati Mésiya, enepone páhoe Itukó'oviti koíteovo xâne —koénehiko.

<sup>36</sup> Koémoke'eamaka húndaruhiko. Ina ahi'ókovahikomaka ominoâti víyum ákoti koati unátiyea

<sup>37</sup> koane kíxeahiko:

—Itikápuxo natina jûdeuhiko, keítapapu —kíxoanehiko.

<sup>38</sup> Yoko ápe yutoéti tutíkuke kurúhuna Jesus (yutoxóvoti ya emó'uke ngerêku, koane emó'uke rómanu, yoko emó'uke jûdeu). Hara kôe: “Natina jûdeuhiko râ'a” kôe.

*Koêku ne pi'âti ákoti aunáti ítuke kuruhúxokonoti xêrerekuke Jesus*

<sup>39</sup> Ápe póhuti koemóke'etimaka Jesus yane pi'âti ákoti aunáti ítuke kuruhúxokonoti xêrerekuke Jesus. Hara kíxoa:

—Mahi iti Mésiya, páhoe Itukó'oviti koíteovo xâne. Keítapapuikopo, ínamo keítápuvimaka —kíxoane.

<sup>40</sup> Itea hara kíxoa po'i kuruhúxokonoti saya'íkoati:

—Muhíkova koeku kirúhuxikono, ako tiya Itukó'oviti?

<sup>41</sup> Koati ponóvoti kíxeokononeye úti, vo'oku koati motokeâti namúkopea úti ésa'i ne váhere vítuke. Kene ako váhere ítuke râ'a —kíxoane.

<sup>42</sup> Ina kixo'íkomaka Jesus nekôyo:

—Enepo yurúkapapu netíxokuke, puyákapunumo yokóvo —kíxoane.

<sup>43</sup> Ina yumopâ Jesus:

—Koati emó'úti ra yunzó'inopi: Keha'íneponutinemo kó'oyene ya xoko uhé'ekoti yonópoku ómomikopea ne kasása'iupo Itukó'oviti —kíxoane.

*Koeku Jesus ivokóvone*

*Mt 27.45-56; Mk 15.33-41; Xu 19.28-30*

<sup>44</sup> Yoko ye'ékotine itúmukea káxe yanekôyo. Énomone yanê'e ípukovone káxe, hahámone uhá koeti kúveu mêm tukú koeti mopo'âti óra ya kiyakáxe.

<sup>45</sup> Yoko ívarereone kukúkeke neko êno kopópoti váhere haxakeâti kúveu ne hána'iti imokóvokuti.

<sup>46</sup> Yane ápene koati êno hónoti emó'u Jesus koêti:

—Pai, nguríkopa ra omínjone xikóyoke —koéne.

Uke'éxoane koyúhoyea nê'e, ihunokoane ne omíxone, ivókovone.

<sup>47</sup> Noixoâne tuti húndaru neko koekútihiko, iháyu'iko Itukó'oviti koane kó'iyea:

—Koati kaná'uteoxo ítúkeovo ponóvoti ra hóyeno —koéne.

<sup>48</sup> Enepone êno opoíkovoti xâne ho'uxóvotiya komomóponoati neko koekúti, noixoânehiko nê'e, píhohikopone. Hána'iti ikáxu'iyeahiko okóvo koane ipúsokopea xâ'a.

<sup>49</sup> Yoko heú koetihiko neko ínikone Jesus, koánemaka ne senóhiko hokoâti ukeâtihiko Ngálíleya, kali ako malíka okínoakuhiko komómoyea neko koekútihiko.

*Koeku Jesus ekoxókonone*

*Mt 27.57-61; Mk 15.42-47; Xu 19.38-42*

<sup>50</sup> Yoko ápe hóyeno koéhati Yúse, koati teyonéti xapákuke neko po'ínuhiko pahúkoti yane koati payásoti yúhoikovoku jûdeu. Enepone hóyeno, koati itipákovoti koane koati ponóvoti kixoku ítúkeovo.

<sup>51</sup> Hane úkea pitivóko iháxoneti Arimáteya, po'í pitivokona jûdeuhiko. Yoko ako ínixa Yúse póneovo isónevo yoko ítuke ha'ínehiko yaneko yuhoíkokonone Jesus. Koati kuxoíxotinemaka símeovo kaxena natíxea Itukó'oviti xapa xâne neko hóyeno.

<sup>52</sup> Yane pihóne Yúse xoko Pilátu epemóponoati yusíkea veyópea ne muyo Jesus kuruhúke.

<sup>53</sup> Porexókonoane, yane veyóponoane xoko kurúhuxokonoku, ina aupíxoá ya hána'iti ipovóti líyum. Yane iyónoane xoko uhôro kehoéti mopoíke, ávoti ekoxóvati.

<sup>54</sup> Yoko koati úrukovope sâputu, kóusokovopene jûdeuhiko vo'oku áyui.

<sup>55</sup> Enepohikoneko sêno xánena Jesus ukeâti Ngalíleya, hokó kixo Yúse ivokó'okoponoti ekóxononoku Jesus koane kixóxononoku ne mûyo ipihokonone uhorókuke.

<sup>56</sup> Yane pihópone kóyuseopeahiko xêru yoko óliu, óvo'okopemo muyo Jesus.

Yaneko sâputu, ómomikoponehiko kuteâti páhoenoa yútoe Muíse.

## 24

*Koeku Jesus exepúkopone ukópea xapa ivokóvoti*

*Mt 28.1-10; Mk 16.1-8; Xu 20.1-10*

<sup>1</sup> Hahá'itiko yaneko lûmingu, pihóne ne senóhiko xoko ekóxononoku Jesus, ominoâtihiko neko xêru kóusokinoake.

<sup>2</sup> Simoánehiko, inú'ikoane neko mopôî exexoâti ne uhôro ahíkuxeokonone.

<sup>3</sup> Urúkovanehiko neko ekóxononoku, ákone inú'ikaya ne muyo Vúnae Jesus.

<sup>4</sup> Ákohiko éxina isóneu neko koekúti kó'inokeneye. Yane apé kó'inoane pi'âti kutí koeti hóyeno hóhopu koyêti ípovo.

<sup>5</sup> Yupihovó koéne píkea neko senóhiko vo'ókuke, koane puniniké kó'iyeahiko. Ina koehíko neko pi'âti noíxone:

—Na koeti yopósikinoa xapa ivokóvoti ne iyukópovotine?

<sup>6</sup> Áko'one yáye nê'e, exépkopone. Puyákanapananoé yokóvo neko yuhó'inopi yovo'iko ya Ngalíleya

<sup>7</sup> yaneko kíxeopikunoe: “Ngonókotimo ngurí'okeokono xâne váhere kíkoku itúkeovo, koane ngurúhuxeokono, yoko enjépkopeamo ya mopó'apeke káxe ikénepo, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne” kixópinoepepo —koénehiko neko pi'âti.

<sup>8</sup> Yanê'e, puyákoponovane okóvo senóhiko neko yuho Jesus.

<sup>9</sup> Ukopeánehiko xoko ekóxononoku Jesus, koyúhopinoane neko unze koeti íhikau Jesus, koánemaka ne po'íhiko xâne ovâti xapákuke, uhá koéti neko koekútihiko.

<sup>10</sup> Yoko hara íha neko senóhiko koyuhópati ne koekútihiko: Mariya Mandálena; Njuâna; yoko po'î koéhatimaka Mâriya, enepone eno Teâku. Ápemaka po'ínuhiko sêno xánena, koyuhópatimaka xapákuke neko unze koeti ápostulu kaná'uyea neko koekúti.

<sup>11</sup> Itea ako akútipeahiko ápostulu neko yúho. Kutí kó'inoa koyuhóheoti.

<sup>12</sup> Yane xepú koene Péturu ehakóvo xoko ekóxononoku Jesus. Simoáne, ina yupunínikovo, yane ákone noíxoneya ákoti itukápa neko ipovóti líyum, aúpi. Yane pihópone óvokuke koane iyúpaxeova neko koekúti.

*Pi'âti kutípoti Jesus oxéneke Emâu*

*Mk 16.12-13*

<sup>13</sup> Énomoikone yaneko káxe, ápe pi'âti kutípoti Jesus yonoti kali ipuxóvokuti íháxoneti Emâu. Hanêkomea kuteâti yehí koeti kílómituru kixoku Njeruzálem.

<sup>14</sup> Koeku yóneahiko, koane itúkea xêti uhá koéti neko koekútihiko.

15 Ya koeku ixómoyea yúho'ixokoko koane koyúhoinokoko isóneunoa, apé koene Jesus ahi'ókovatihiko koane xanee kíxeahiko.

16 Itea kutí koe apêti itopeâtihiko úke neko pi'âti, ákoinoke éxapana.

17 Ina kixôa Jesus:

—Kutí'oxoya ne itíkonoe yónoku iséneu ixómoinoke yúho'ixokoko koeku yéni? —kíxoane.

Xe'ókó koénehiko neko pi'âti, koati ikaxú'itihiko okóvo.

18 Ina kixôa póhuti yane pi'âti koéhati Keleópa:

—Poéhanekopomea íti itukóvo ovâti ne Njeruzálem ákoti exâ koêku ne koekútihiko apêti yara káxehiko pihotíne? —kíxoane.

19 —Kuti itukóvo koekúti? —koéne.

Ina yumopâhiko:

—Enepone uhá koeti kixókonoku ne Jesus íhae Nazâre, hóyeno páhoe Itukó'oviti koyúhoyea emó'u xapa xâne, koati hána'itimaka xunáko iyúseoti ya ítuke, koáne ya koyúhoyeake nonékuke Itukó'oviti, koane nonékuke uhá koeti xâne.

20 Itea enepone tutíhiko sasedóti inuxínoviti hó'eke úti, yóko'o ne po'íhiko pahúkoti xapákuke úti, pahúkoa koépekeokono nekóyo koane kurúhuxeokono.

21 Yoko énomone kúxo úti itúkeovo mani koitóvoviti, uti íhae Izarâe. Haina póhutine nê'e itea kó'oyene, koati mopo'âpoatine káxe ikéne neko koekútihiko.

22 Ápemaka senóhiko ha'íneheixone úti, viyúpaxeovake ne yuhópínovi ukopêa xoko ekóxokonoku Jesus ya yuponii koêti.

23 Ákonehi inú'íka ne muyo Jesus ya. Yane káyuhikopovone, koyuhópati ápeyehiko ovoxe Itukó'oviti noíxone, enepone ánjuhiko íhae vanúke, etó'okoati exépukepeane ne Jesus.

24 Yane pihómaka po'ínuhiko ha'íne úti xoko ekóxokonoku Jesus. Noíxoanehiko itúkeovo koati kaná'uti yúho ne senóhiko itea ako naíxahiko Jesus —kíxoanehiko.

25 Ina kixôa Jesus neko pi'âti:

—Imáko itíkinovonoe xâne ákoti isóneu koane óriti kutípea uhá koêti ne yuho porófetahiko emó'uke Itukó'oviti.

26 Koati konókotipepo koítoponeovo kotíveti ne Mésiya, enepone páhoe Itukó'oviti koíteovo xâne, motovâtimaka yupíheovo kahána'ikopeokono. —kíxoanehiko.

27 Yanê'e, xoko yútoe Muíse koukea kouhupu'ikinoa uhá koêti ne yutoéti emó'uke Itukó'oviti koyuhó'iyeyati koêku, koáne xoko heú koeti yútoe porófetahiko.

28 Ye'éxoanehiko ne kali ipuxóvokuti yonópokuhiko, ítukovo ukopónotiko ne Jesus.

29 Itea ako akáha'ainoa pi'âti xánena itávokea. Hara kíxoahiko:

—Yavá'avoneye xoko úti vo'oku kiyóne káxe, kahá'ane yotíxea —kíxoanehiko.

Yane xanépoane Jesus motovâti ókea xokóyokehiko.

30 Ya koeku ivátakeahiko xe'ókuke mēsa níkotíhiko, veyo pâum ne Jesus, ina ikoró'ixovo xoko Itukó'oviti. Yane honó'ekexoane ne pâum, ina porexôa neko pi'âti.

31 Yane imíhe'okonehiko isóneu koane éxoponoane, itea má koépeane Jesus.

32 Ina kixokókohiko neko pi'âti:

—Énomoneikopo yupíhinovo úhepeyeya kámokenoyea úti koane elókeyea vokóvo yâkeneye xenékuke, koeku yúho'ixeovi koane kourapu'ikinovea ne yutoéti emó'uke Itukó'oviti —kixókoko.



33 Énomone yaneko ókoku ôra, exépukoponehiko neko pi'âti, kayuké koéponehiko ya Njeruzálem. Inú'ikoako ho'úxeovo neko unze koeti íhikau Jesus koánemaka neko po'ínuhiko xâne xokóyoke.

34 Ina kixokóno neko pi'âti simôti:

—Exépukopone Vúnae. Kouútata'ixopinovone Símaum —kixókonone.

35 Yanê'e, koyúhoamaka neko pi'âti ne kixoku koêku ya xenékuke, koane kôeku exóponoanehiko ne Vúnae yaneko hono'ékexone páum.

*Exókopova Jesus neko íhikauhiko*

*Mt 28.16-20; Mk 16.14-18; Xu 20.19-23; Át 1.6-8*

36 Avo uké'exa koyúhoyeahiko neko koekúti, apé koéne Jesus xapákuke. Hara kíxoá:

—Aúhepeponoe iséneu.

37 Itea kónoko'i neko íhikauhiko koane yupihovó koéhiko píkea. Ikútixati koipíhapati.

38 Ina kixovókoxoa Jesus:

—Na koeti pepókexinonoe iséneu? Na koeti ákoinonoe yakútipoa iséneuke itúkeovo ûndi?

39 Yokómoma ra vô'um koáne ra njêve itúkeovo koati ûndi. Sipé'akanu motovâti yéxixo kaná'uyea. Vo'oku eneponi itukapu undi koipíhapati, ákoni mûyom koane ômbe kuteâti koêku neíxinu kó'oyene —kíxovokoxoane.

40 Koyuhoâne nê'e, ina exókooa ne vô'u koane hêve.

41 Koati yupihóvoti elókekohiko okóvo neko íhikau, itea vo'oku kóyeyeano ávoyea koâti kutípeahiko, koane vo'oku iyúpaxevahiko neko koekúti, hara kíxovokoxopamaka Jesus:

—Ápe nikokónoti yâye? —koéne.

42 Ina porexoâhiko itátane orópeuti hêe (yoko itátane íhaku ho'o mópo).

43 Yane níkoane nonékukehiko.

44 Ina kixovókoxopamaka Jesus:

—Enepora koekúti, énomone ne yunzó'inopinoo ovónzeixoiko xepákuke kónokea kousokeovo uhá koeti ngxókonokumo yutoxóvoti Ponóvotike Kixovókuti yútoe Muíse, koánemaka yútoeke porófetahiko, yoko ya Sâramu —kíxovokoxoane.

45 Yane míhe'okinoa Jesus isóneuhiko éxea kixó'ekone neko yutoéti emó'uke Itukó'oviti.

46 Hara kíxovokoxopamaka:

—Énomone kôe emó'uke Itukó'oviti kónokea koítóponeovo kotíveti ne Mésiya, páhoe Itukó'oviti koíteovo xâne, koane exépukopeamo ukópea xapa ivokóvoti ya mopó'apeke káxe ikénepo.

47 Koyúhoamaka kónokea koyúhoyeovomo xapa xanéhiko itúyoameo pahunévoti ya iháke nê'e. Énomone ne xanéhiko ikotívexoati isóneuke ne váherevoko, koane kurikópati. Koyúhoamaka itúkeovo turixeóvoti ya Njeruzálem koyúhoyeovomo ne íhíkavoti yonoti xapa uhá koeti xâne, koékuti poké'e óvohikoku yara kúveu méum.

48 Itínenoe itukóvo koyúhoâti ra kaná'uti koekúti neíxononoe.

49 Koane mbahukínopeatinenoemo ne kixínopike Nzá'a yanekôyoke poréxeopeanoemo. Yavá'avonenoe yara pitivóko tukú koeti símeopikumo ne xunakóti ukeâti vanúke xoko Itukó'oviti —kíxovokoxoane Jesus.

*Pihopóne Jesus ya vanúke**Mk 16.19-20; Át 1.9-11*

<sup>50</sup> Ina omâ Jesus ne íhikauhiko ya Mbétanea, koane koéxepukea vò'u koeku épeminoahiko unako koêku ikéneke Itukó'oviti.

<sup>51</sup> Koêkuiko épeminoahiko, turíxovone ahíkuxopeova, pihópotine ya vanúke.

<sup>52</sup> Ina ihayú'ikopa íhikauhiko koane káyuhikopeovo ya Njeruzálem. Koati hána'iti elókekohiko okóvo.

<sup>53</sup> Yoko kóyekunehiko yane hána'iti imokóvokuti iháyu'ikeahiko Itukó'oviti.

Hunókokune.

## YÚTOE XUÂUM koyúhoti koeku Jesus

Enepora koyuhópeti, hara yutoxôa íhikau Jesus koéhati Xuâum, po'ínu Teâku. Numíkuxoti itúko itúkovoqe ne Xuâum yoko Teâku. Ápemaka po'i Xuâum, enepone iháxoneti Mbátita ahíkexoti xâne mekúke, itea eneponeê'e, pó'iti yara Xuâum yutoxoâti rá'a.

Enepone inúxoti mopo'âti koyuhópeti ya Novo Testamento, enepone yútoe Máteu, Márku yoko Lúka, êno xêti kutikókotiya, koyúhoti koeku Jesus koane ítuke yara kúveu mêum. Itea xoko yútoe Xuâum, êno po'i íhikauvoti íhikaxovike Jesus akó'oti yane po'ínuhiko mopo'âti koyuhópeti.

Enepora 4 koeti koyuhópeti, Máteu, Márku, Lúka yoko Xuâum, ánovno apêti koati áha éxokeovi koêku Jesus. Xoko yútoe Máteu, hane kouhupu'ikovoya ítúkeovo náti ne Jesus. Kene xoko Márku, kouhupu'ikovo ítúkeovo ovoxe Itukó'oviti. Kene xoko Lúka ítúkeovo ikútipasikoponovoviti, uti xâne yara kúveu mêum, ene kouhupu'ikovoya. Kene ya yútoe Xuâum kouhupu'ikovo ítúkeovo koati Xe'exa Itukó'oviti ne Jesus, kuteâti koêku noíxea úti xoko kapitulu 20 vesikulu 31.

### *Kouhápu'ikinoviti koeku Itukó'oviti ne Xe'exa Itukó'oviti Kol 2.9-10; Êb 1.2; 1 Xu 5.20; Ap 1.17*

<sup>1</sup> Tumúneke ápeyea ra mêum, ápene ne Évekoaku Itukó'oviti Kouhápu'ikinoviti, enepone Xe'exa. Ukeátinekene ápeyea xoko Itukó'oviti neko Xe'exa, epó'oxo koati póhutinehiko nê'e.

<sup>2</sup> Koati óvoheixokune xoko Itukó'oviti nê'e, ukeátinekene tumúneke ápeyea ra mêum.

<sup>3</sup> Epó'oxo xoko Xe'exa évekoa Itukó'oviti ítúkea ne uhá koeti ítuke inâ ítukôa. Ako ápahuina apêti ákoti itukapu énomone kousókoa.

<sup>4</sup> Énomonemaka ítukóvo úkeaku ne inámapoti apéyeati ákotinemo hunóko. Yoko vo'oku ítúkeova, énomone kouhápu'iko xâne yara kúveu mêum.

<sup>5</sup> Anéyeiko kouhápu'ikea ovoti hahákutike nê'e, koane ako íta hahákuti ípukea.

<sup>6</sup> Ápe hóyeno páhoe Itukó'oviti koyúhoyea emó'u xapa xâne. Xuaum Mbátita koéha.

<sup>7</sup> Pahúkinokonoke nê'e motovâti koyúhoyea koêku neko Kouhápu'ikoti xâne ukeâti xoko Itukó'oviti, maka akútipoane uhá koeti xâne nê'e vo'oku yuho Xuâum.

<sup>8</sup> Haina Xuâum ítukóva ne Kouhápu'ikoti xâne, itea simínoke koyuhóponeati koêku nekóyo.

<sup>9</sup> Koati kaná'uti Kouhápu'ikoti xâne ne ngíxone, enepone simóti yara kúveu mêum kouhápu'ikea uhá koeti xâne.

<sup>10</sup> Símo yara kúveu mêum nê'e, yoko énomone kousókoa ne uhá koeti apêti, itea ako éxa xanéhiko ítukóvotiye.

<sup>11</sup> Koati xanéna simíno, itea ako ítúkeake xanéna emó'u.

<sup>12</sup> Itea uhá koeti koêkuti namukeâti emó'u, énomone poréxo ítúkopeovo xe'éxapone Itukó'oviti. Énomone neko xâne koati kutipoâti.

<sup>13</sup> Yoko enepone ítúkopeovohiko xe'éxapone Itukó'oviti ne kutipoâti, haina kuteâti koeku ipúhikea xe'exa xâne yara kúveu mêum. Ákomaka akútea koêku

kahâ'a koxé'exayea ne xâne. Hainámaka vo'oku ahá'inoa koyénoti itea koati ahá'inoa Itukó'oviti.

14 Enepone Évekoaku Itukó'oviti Kouhupu'ikinovovi, uti xâne, íkutipasikoponovovi. Koati opónoti xapákuke úti. Yoko áinovo kaná'uti kixovókuti íhae xoko Itukó'oviti yoko seánako Itukó'oviti apê xokóyoke. Noíxoane úti itúkeovo koati êno hána'iti ihayú'uti, poéhane motovâ itúkeova neko koati kaná'uti Xe'exa Itukó'oviti, ákoti po'ínu.

15 Hara koe yúho ne Xuaum Mbátita xapa xâne yanekôyoke koyuhó'iyeti koeku nekôyo:

—Énomone ngíxone rá'a enepo ngoyúho yanekôyo ápeyeamo hóyeno keno'ókoti ingénepoke koati teyonéti ya undíke, epó'oxo inuxóne ápe ya undíke, vo'oku tumúneke ámbeyea, ápene nê'e —kôe.

16 Ukeâti neko êno únatinoe koekúti apêti xokóyoke yoko itípanevo ákoti hunókoku, ápene íparaxeovike, uhá koeti úti. Iko'ipará iko'ipara kíxoixovi.

17 Vo'oku xoko Muíse évekinovea Itukó'oviti ne páhoenoví vitúkea yane Ponóvoti Kixovókuti yútoe, itea xoko Jesus Kristu évekinovea ne hána'iti seánakovi koáne ne uhá koeti kaná'uti kixovókuti ukeâti xokóyoke.

18 Ako ápahuina xâne noíxoti Itukó'oviti, itea enepone Xe'exa, ákoti po'ínu, enepone koati kuteátine Itukó'oviti, Há'a, énomone kouhápu'ikinovi koeku Itukó'oviti.

*Koeku yuhó'inoa Xuaum Mbátita neko pahoéti xokóyoke*

*Mt 3.1; Mk 1.1; Lk 3.2-3*

19 Yoko ápe páhoe payásotihiko júdeu ya Njeruzálem xoko Xuaum Mbátita. Enepone pahoétihiko, áinovo sasedóti, inuxínoti júdeu hó'eke, yoko levíta, enepohikone huvó'oxoti sasedótihiko itukeke. Hara kíxóponohiko Xuâum:

—Kuti íti?

20 Ina exókova Xuâum. Ako hé'ana'uxinapa. Hara kíxoahiko:

—Haina úndi ne Mésiya, páhoe Itukó'oviti koíteovo xâne —kíxoanehiko.

21 Ina kixopámaka pahoétihiko:

—Kuti'ikopo íti? Itímea Íliya, enepone koyúhoti emo'u Itukó'oviti mekúke?

—Áko'o —kíxoanehiko Xuâum.

Ina koepóhikomaka:

—Ití'ikopomea neko porófeta koyúhoti emo'u Itukó'oviti, kúxone úti símeamo? Yane hara kíxópahikomaka Xuâum:

—Haina úndi nê'e.

22 Ina kixopámaka pahoétihiko:

—Yokóyuhoinoveakopo itukóvotiye íti motovâti ápeyea yuhópinoa úti ne pahukó'oviti. Kuti'ikopo keyúhoinovi itukóvotiye íti?

23 Ina yumopâ Xuâum:

—“Énomone úndi ne kohonókoti emó'u ya mêum ákoti apêti xapa xâne kamokénoponoati, enepone koéti: Kéyuseapa ne kixeku itúkivo, perexoâti oxéne ne Vúnae itúkea ituke xepákukenoé” koéti —kíxoanehiko Xuâum, kuteâti koeku yútoeke porofeta Izâiya mekúke. *Izâiya 40.3*

24 Yóko'o neko pahoétihiko epemó'ikoponoti Xuâum, áinovo farízeu, enepohikone yuixóvoti hókea yútoe Muíse.

25 Ina kixo'ikohikomaka Xuâum:

—Ná'ikopo koeti yáhikino xâne iháke Itukó'oviti enepo hákoti itukovo iti Mésiya, simóya Íliya, simóyamaka neko porófeta koyúhoti emo'u Itukó'oviti, enepone kúxone úti símeamo?

<sup>26</sup> Ina yumopâhiko Xuâum:

—Kaná'uti ánjikea ya úne, itea anêkone xapa xâne kírivokoevo ávoti yexâ.

<sup>27</sup> Harakénemo ingyenepoke. Muhíkova anjí'okeova ngúxeino a imo perékatana, ako omóndokea —kíxoane.

<sup>28</sup> Yoko yaneko ápeyeaku neko koekútihiko, hane óvoheixo ne Xuâum poixó'oke húveona Njórdaum ya Mbétanea xoko áhikoku.

*Íhokokono xe'exa su'úso ne Jesus, ikó'iparaxeokonoke Itukó'oviti*

*Mt 3.11; Mk 1.10; Lk 3.22*

<sup>29</sup> Poéha káxe ikénepo, noíxoane Xuâum ne Jesus keno'ókinoati, ina kôe:

—Yokómomanoe rakene páhoenovi Itukó'oviti kotúyoepa pahúnevo xâne yara kúveu mêum, kuteátimaka koeku xe'exa su'úso isoéti, ikó'iparaxokonoke Itukó'oviti, ésa'i itúyoepa pahunévoti.

<sup>30</sup> Énomone ngíxone rá'a yaneko ngoyuhó'inopeanoe ápeyeano keno'ókoti ingyenepoke koati teyonéti ya undíke, vo'oku tumúneke ámbeyea, ápene nê'e.

<sup>31</sup> Muhíkova úndi, ako énja itukóvotiye yanekóyoke, itea nzimínoti ánjikea ya úne maka éxane íhae Izarâe itukóvotiye —koéne.

*Koyúho ne Xuaum Mbátita xapa xâne*

*Mt 3.13-17; Mk 1.9-11; Lk 3.21-22*

<sup>32</sup> Ina koyuhoá'ikomaka Xuâum koêku ne noíxone yanekóyoke. Hara kôe:

—Noínjoane ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti ukeâti vanúke kuti koeti kurúte evésékoati xokóyoke rakene hóyeno. Yoko ovo'ó koáne, ákone ipúhikapea.

<sup>33</sup> Avo énja itukóvotiye yanekóyoke, itea hara kixónu Itukó'oviti, enepone pahukónuti ánjikea ya úne: “Neixoátimo ne Sasá'iti Omínjone evéseke xoko hóyeno, epó'oxo ákonemo ipúhikapea. Énomonemo ahíko xâne haínati ya úne, itea ya xunákoke Sasá'iti Omínjone kuteâti yunzó'inopi” kixónu Itukó'oviti.

<sup>34</sup> Yoko koati noínjoâti yanekóyoke. Hukínóvoti ngoyúhoyea itúkeovo koati Xe'exa Itukó'oviti rakene hóyeno —kíxoanehiko Xuâum.

*Inúxotihiko hokoâti ra Jesus*

<sup>35</sup> Poéhapoa káxe ikéne, kahá'inepoane Xuâum ne pi'âti íhikauhiko.

<sup>36</sup> Yane noike'exonehiko Jesus yátike, ina kôe ne Xuâum:

—Yokómomanoe ratike páhoenovi Itukó'oviti. Koati kuteâti xe'exa su'úso isoéti nê'e, ikó'iparaxokonoke Itukó'oviti motovâti itúyoepa pahunévoti —koéne.

<sup>37</sup> Úkeanehiko hokópo Jesus neko pi'âti íhikau Xuâum kameáne neko yúho.

<sup>38</sup> Ina na'akénexovo ne Jesus koane noíxea neko pi'âti keno'ókoti ikéneke. Yane hara kíxoa:

—Kuti kehá'anoe?

Ina kixoáhiko:

—Na yóvo Rabí? —kíxoanehiko. (Yoko íhíkaxoti koéti ne Râbi koéti.)

<sup>39</sup> Ina yumopâ Jesus:

—Kiná'aka ingyéneke, neíxapana óvongu —kíxoanehiko.

Yane xanépoane komomóponeati óvoku. Óvanehiko óvokuke yaneko káxe vo'oku yé'exevone koáturu óra ya kiyakáxe.

<sup>40</sup> Yoko Ándere, po'inu Simaum Péturu itukóvo póhuti yane pi'âti hokópoti Jesus yaneko kámeaku Xuâum koyuhó'iyeani koêku.

41 Inúxotike, opósikoponoa Ándere ne Símaum, enepone koati po'ínu. Inixóponoane, hara kíxoa:

—Vínixoponoane ne Mésiya —kíxoane. (Yoko enepone Mésiya koêti, kuteátine Kristu koêti, enepone páhoe Itukó'oviti koíteovo xâne koêti.)

42 Úkeane omâ Ándere neko koati po'ínu xoko Jesus. Noixoâne Jesus ne Símaum, hara kíxoa:

—Iti Símaum, xé'a Xuâum. Séfa kéhaponemo —kíxoane Jesus. (Yoko enepone Séfa yoko Pêturu koêti, póhutine kixó'ekone. Aínovo kixo'êkoti mopôî.)

### *Ihaxíko Filípi yoko Natanâe ne Jesus*

43 Poéhapoa káxe ikéne, kousokovone Jesus yóneamo ya Ngalíleya. Yane tokópone Filípi, ina kixôa Jesus:

—Kiná'aka ingyéneke —kíxoane.

44 Yoko pitivóko koéhati Mbetâsaida úkea ne Filípi, úkeakumaka Ándere yoko Pêturu.

45 Ina oposíkoa Filípi ne Natanâe. Inixóponoane, hara kíxoa:

—Tokópane úti ne hóyeno kíxone Muíse ya Ponóvotike Kixonókuti yútoeke, enepone kíxonemaka ne po'ínuhiko koyúhoti emo'u Itukó'oviti mekúke. Énomone ne Jesus íhae Nazâre, xé'a Yûse.

46 Ina kixôa Natanâe:

—Na kixoâtiye ápeyea únati koekúti ukeâti Nazâre?

Itea hara kíxoane Filípi:

—Hingá, naíxapana úti —kíxoane.

47 Noixoâne Jesus yé'exeeane ne Natanâe, hara kôe vo'ókuke:

—Yokómoma rakene hóyeno. Koati itípakovoti izaraelíta nê'e. Ákomaka ítukaheapu. Koati ponóvoti ne uhá koeti kixoku itúkeovo —koéne.

48 Ina kixôa Natanâe:

—Na yéxinu?

—Tumúneke iháxikoponeopi Filípi, noínjopine xoko yóvoheixoku opékuke ne xuve fígu —kíxoane Jesus.

49 Ina kixôa Natanâe:

—Íhikaxotí, iti Xe'exa Itukó'oviti. Iti natina úti, uti íhae Izarâe —kíxoane.

50 Ina kixôa Jesus:

—Vo'oku ngoyúhoinopi noínjeopi opékuke ne xuve fígu, ene kutí'inoke kítipónuti? Koati neixotikomo koekúti hána'iti yarâ'a —kíxoane.

51 Ina kixoá'íkomaka:

—Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe, ivévaka: Neixoâtimi ne vanúke imíhe'okea, koánemaka ne ánjuhiko íhae vanúke, enepohikone ovoxe Itukó'oviti koeku ahíkuxeovonumo yána vanúke koane evésekinonumo, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne —kíxoanehiko Jesus.

## 2

### *Koeku Jesus hupixókono yónea ya áyui kasâtuxoti*

1 Pí'apoane káxe ikéne, ápe áyui kasâtuxoti ya Kána, kali ipuxóvokuti ya Ngalíleya. Yoko ápe eno Jesus yane ayúitike.

2 Hupíxokonomaka ne Jesus yoko íhikauhiko.

3 Ehane uké'e ne ekâti. Yane hara kixo Jesus ne êno:

—Yokómoma, ákone víyum.

4 Ina kixôa Jesus:

—Ako apásika keyúhoinonu índukemo. Avo simápu kaxena énjokeakumo njunáko xapa xâne —kíxoane.

<sup>5</sup> Ina kixôa eno Jesus neko ovoxétiya:

—Ítíka uhá koêti ne páhoenopinoe ítíki —kíxoane.

<sup>6</sup> Yoko ápe sei koeti íhaku úneya, itukéti ya mopôdi, ímoaku jûdeuhiko ne úne kasása'ikovoqe ya hó'eke. Enepone íhaku úne, aínovo motovâti óvea kuteâti oitena koeti líturu, áko'o póhuti séndu líturu úne.

<sup>7</sup> Ina kixoáhiko Jesus neko ovoxéti:

—Kepúhikexanoe ra íhaku úne —kíxoanehiko.

Koáne, puhi-puhí kíxoanehiko.

<sup>8</sup> Ina kixopâhikomaka Jesus:

—Kó'oyene, heúkanoe, yámane xoko exeâti koêku ra ayuítí —kíxoanehiko.

Koáne, itúkeanehiko yúho.

<sup>9</sup> Yane énovane éxoti koeku ayuítí neko víyum sa'irí'oeopoti. Yoko ako éxea úkeaku. Poéhane neko ovoxéti haukóponoati ne úne exôa. Enepo hixopâne ne víyum ina íhaxíkoa neko hóyeno kasátuxoti.

<sup>10</sup> Hara kíxo:

—Koati kixóvoku uhá koeti xâne kópuhikea ne koati únati víyum ya inúxotike enepo koyúí. Má'aina enoné'e énoyeovo ne xâne, ínati kopúhikokono ne víyum ákoti koati unátiyea. Kene íti, koati pé'itinovo, vo'oku ínati kepúhikoa ne koati únati víyum —kíxoane.

<sup>11</sup> Énomone kôe inâ turixóvo ne Jesus itúkea iyupánevoti koeku óvea ya Kána, ya Ngallileyake, exókovoti itúkeovo koati hána'iti íhayú'íuti. Yane kutípoane íhikauhiko.

<sup>12</sup> Ikénépoke, ukóponone ne Jesus ya pitivóko koéhati Kafanáum. Hane xâne ámeno yoko éno koánemaka íhikauhiko. Kali ye'á koe káxe óveaya.

*Kopúhikopa Jesus ne kavánetihiko ya hána'iti imokóvokuti*

*Mt 21.12-13; Mk 11.15-17; Lk 19.45-46*

<sup>13</sup> Yanekóyoke ye'exovone áyui evo júdeu ya hó'eke, enepone íhaxonehiko Páskoa. Yane pihónemaka ne Jesus ya Njeruzálem.

<sup>14</sup> Simoné'e témpuluke, enepone hána'iti imokóvokuti, meúkeke xoko kíndana péti inú'iko xâne kaváneti túru, su'úso yoko kurúte, koánemaka xâne vatá koyéti koperáxoti xanéhiko esa'íkoti tiúketina.

<sup>15</sup> Ina véyo máreso ne Jesus itúkoti ikátakoke. Yane uhá kíxo kópuhikopea neko xâne kaváneti yaneko óvoheixoku, koánemaka ne su'usóhiko yoko túru. Kásahikoamaka poké'eke neko tiúketina ne esa'íkoti tiúketi, koane kasá'irikeamaka mesána.

<sup>16</sup> Ina kixôa Jesus neko xanéhiko kaváneti kurúte:

—Heú íxepa képuhíhikopi yarâ'a. Hako itikôa kavanékuti ra imokóvokuti, óvoku Nzá'a —kíxovokoxoane.

<sup>17</sup> Yane puyákovane okóvo íhikau Jesus neko kúxoti yutoéti ya emó'uke Itukó'oviti, enepone koêti: “Kuteâti koeku xunako yúku xoko oró'oe, énomonemaka koéneye njokóyoke ne ngotíxea ra yóvoku” koêti.

<sup>18</sup> Ina kíxo Jesus ne tutíhiko júdeu:

—Kutimo itukóvo iyupánevoti ítíkinovike motovâti véxea tokópeovo kíxineye kuteâti ne ítíkemeku?

<sup>19</sup> Ina kixovókoaxoa Jesus:

—Enepora sasá'iti óvoku Itukó'oviti, yusíkotimo ketáhineyi, itea kóyeane mo ngoéxepukopea ya kúveu mopo'âti káxe.



<sup>20</sup> Ina kixopâmakã jûdeuhiko:

—Koaréntai sei koe xoénae ómone ra sasá'iti óvoku Itukó'oviti ina úso. Inípono yemó'u kéxepukopimo ya kúveu mopo'âti káxe —kíxoanehiko.

<sup>21</sup> Itea enepone sasá'iti óvoku Itukó'oviti kíxone Jesus yara yûho, koati múyo kixópo, kene haina péti kixo.

<sup>22</sup> Xepúkopone ne Jesus ukópea xapa ivokóvoti, puyákoponeova okóvo íhikauhiko neko yûho vo'ókuke. Yoko kutípoanehiko ne yutoéti ya emó'uke Itukó'oviti yóko'o neko emo'u Jesus.

*Heú kixo éxea isóneu xâne ne Jesus.*

<sup>23</sup> Koeku óvoheixeako Jesus ya Njeruzálem ya kaxénake áyui Páskoa, êno xâne kutipoâti vo'oku noíxeahiko ne iyupánevoti ítuke.

<sup>24</sup> Itea ako akútípoa Jesus ikána'uxeahiko kutípea, vo'oku heú kíxea Jesus éxea isóneu neko xâne.

<sup>25</sup> Ako apásika ápeyea xâne etó'okoati koêku ne xanéhiko yara kúveu mêum, vo'oku heú kíxea Jesus éxea isóneuhiko.

### 3

*Jesus yoko Nikôdemu*

<sup>1</sup> Ápe hóyeno koéhati Nikôdemu, koati teyonéti xapákuke tuti jûdeu. Yoko farízeumaka nekôyo. Énomone ne koati yuixóvoti hókea yútoe Muíse.

<sup>2</sup> Eneponeko hóyeno, pího ya yóti noíxoponea Jesus. Hara kixóponoa:

—Íhikaxotí, véxoa ítúkeovo iti hána'iti íhikaxoti páhoenovi Itukó'oviti, vo'oku enepone iyupánevoti ítike, ako íta xâne ítúkea ákoti Itukó'oviti xokóyoke —kíxoane.

<sup>3</sup> Ina kixôa Jesus:

—Koati emo'úti ra yunzó'inopi, ivévaka: Enepono hákoti inamápo ne xâne, ákomo omótova noíxopea natíxoku Itukó'oviti.

<sup>4</sup> Ina kixôa Nikôdemu:

—Na kixoaye inámapeako ne yékoteno xâne? Ápeikopo oxéne aúkopeovo okóvoike êno motovâti inámapeakomaka? —kíxoane.

<sup>5</sup> Ina yumopâ Jesus:

—Koati emo'úti ra yunzó'inopi, ivévaka: Koêkuti ákoti asasá'ipo ya xunákoke Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, ákomo omótova yonópea natíxokuke Itukó'oviti.

<sup>6</sup> Koati pót'iti koêku ne kalivôno ipuhíkea xoko êno, koane pót'itimaka koêku ne xâne iko'inamakopa Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti.

<sup>7</sup> Hákoikopo iyipáxova ra emó'uinombinoe kónokea inémapi, ítínoe xâne yara kúveu mêum.

<sup>8</sup> Noixó íxea ne ihunóvoti. Koêkuti kahá'ayeaku ihúneovo, ihúnovo. Kémi emó'u, itea ako yéxa koati úkeaku, koánemaka yonópoku. Énomonemaka koéneye xoko uhá koeti xâne iko'inamakopa Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti —kíxoane.

<sup>9</sup> Ina kixopâmakã Nikôdemu:

—Na kixoâtiye koêku?

<sup>10</sup> Yane hara kíxoã Jesus:

—Inípono ítíkivo íhikaxoti xanena úti, uti íhae Izarâe! Yusíkoikopo ákoyea yéxa koêku ra kixovókuti?

<sup>11</sup> Koati emo'úti ra yunzó'inopi, ivévaka: Enepono véxone, énomone koyúho úti. Koane enepone noíxone úti, énomonemaka koyúho úti ítúkeovo koati kaná'uti noíxone vúke, itea ako kali yakútipoaneo.

12 Koeku ákoyea yakútíponunoe enepo ngoyuhôa koêku ra kixovókuti yara kúveu mêum, ná'ikopomo kíxeaye kitípinu ongoyúhoinopea koêku ra kixovókuti vanúkeke?

13 Ako noixóponoati rakoxo vanúke ákoti itukápa ne ukeâtiya. Yoko enepone íhae vanúke ikútípasikoponovoti xâne, énomone ra yuhó'ixopiti.

14 Kuteâti koeku mekúke enepo koexépukoa Muíse neko okovo koéxoe ya tikótike yaneko mêum ákoti ovâti, motovâti íteovo neko xanéhiko ohónoe koéxoe, énomonemaka ngónoko ngíxeokononeye ya tikótike, undi íhae vanúke ikútípasikoponovoti xâne,

15 motovâti ápeinoa inámapoti apéyeati ákotinemo hunókoku xoko Itukó'oviti ne uhá koeti koêkúti xâne kutipónuti —kíxoane Jesus.

16 Vo'oku yupíheovo ákoyea omótova okóvo Itukó'oviti ne xâne yara kúveu mêum, énomone pahúkinoa ne Xe'exa, ákoti po'ínu, ivókinovahiko, maka hákone yonôpo ipihóponovokutike ne uhá koeti xâne kutipoâti, itea itúkapune xoko Itukó'oviti yonópohiko ákotinemo hunókoku.

17 Pahúkinoake Itukó'oviti ne Xe'exa yara kúveu mêum, haina ipíhopenope xâne nê'e, itea énomone kuti'inoke ítóvotihiko.

18 Enepone kutipoâti ne Xe'exa Itukó'oviti, ákomo ipíhapanakana. Itea enepone ákoti akútípoa, koati hoenáxovotine yonópeamo ipihóponovokutike, vo'oku ákoyea akútípoa ne Xe'exa Itukó'oviti, poéhane itukóvo xe'exa ákoti po'ínu.

19 Hara kuti'inoke ipihóponokonotimo. Simóne yara kúveu mêum ne Kouhápu'ikoti xâne, itea unatí'inoane xanéhiko óvoheíxea hahákutike yaneko kóuhapu'ikeekonohiko. Koáhati ainóvoti váhere ne ítuke.

20 Yoko uhá koeti ítúkoti váhere, koati puvâti ne uhapú'iti, ako ahí'akapa, puvâti éxeokono ne váhere ítuke.

21 Itea enepone xâne hokoâti ne kaná'uti kixovókuti, hane kahá'a óvoheíxea uhapú'itike, motovâti iyúseyea kixoku ítuke ítúkeovo hokoti Itukó'oviti.

### *Yuhu Xuaum Mbátita koeku Jesus*

22 Úkeane pího ne Jesus yoko íhikauhiko ya poké'exa Njúdeya. Óvanehikoya, koane áhikexea xanéhiko ne Jesus.

23 Ahíkotimaka ne Xuaum Mbátita ya Énom xe'ókuke Sâlim. Koáhati óvoku éno úne, koane éno xâne pihinoâti áhikeovo.

24 Yoko ávoti ika'ákapu ne Xuâum yanekôyo.

25 Po'íke káxe ápe íhikauhiko Xuâum yoko hóyeno júdeu yumopókokoti vo'oku kixoku kasása'ikeovo xâne ya hó'eke.

26 Ina kixopónohiko Xuâum:

—Íhikaxotí, eneponeko hóyeno simópiti yovo'íko poixô'oke húveona Njórdaum, enepone kíxene ítúkeovo kúxone úti símeamo, áhikexonemaka nê'e. Yoko yupihovó koe éno xâne pihinoâti.

27 Ina yumopâhiko Xuâum:

—Enepone ítone ítúkea ne hóyeno, ákoni ákoeneye eneponi hákoti porexôa Itukó'oviti kíxeaneye ne ítuke.

28 Kemónupepo yanekôyo enepo ngoyuhôa ákoyea ítúkapu úndi ne Mésiya, enepone páhoe Itukó'oviti koíteovo xâne. “Undi pohúneti inuxínoati koane koyuhó'inoati” ngoé'epepo.

29 Xapa kasátuxoti, enepone hóyeno kaha'íneati ne noívana, énomone ne koyénoti. Kené ínikone ne koyénoti, anêko ayuítike, koati hána'iti elókeyea okóvo

kamokénoyeati yûho ne koyénoti. Ngúteanemaka yara ngóyeku, elóketi ongóvo koeku itúkeovo énomone pihíno xanéhiko.

<sup>30</sup> Inamá'axone motokêa mboké'exeokono koeku itúkeovo énomone ukopónoxo itúkeovo hána'iti teyonéti —kíxoanehiko Xuâum.

### *Koêku ne ukeâti vanúke*

<sup>31</sup> Enepone ukeâti vanúke, koati teyonéti ya uhá koêti. Kene ne ipuhíkeati yâye yara kúveu mêum, koati íhaene yâye, koane kixovókuti yara kúveu mêum koyúho, vo'oku hana'íneoxo ne ukeâti vanúke.

<sup>32</sup> Enepone noíxoneya yoko kámoneya, énomone koyúho, itea ako koati kutipeâti emó'u.

<sup>33</sup> Itea enepone xâne kutipeâti yûho, koati exókovoti kutípeamaka itúkeovo kaná'uti ne Itukó'oviti.

<sup>34</sup> Vo'oku koati emo'u Itukó'oviti koyúho neko páhoe, koane ako íyuhixa Itukó'oviti poréxea ne Sasá'iti Omíxone ovo'ó kó'ieya.

<sup>35</sup> Ako omótova okóvo Itukó'oviti ne Xe'éxa. Énomone poréxo éxea koêku ne uhá koeti koekúti.

<sup>36</sup> Hukínóvoti ngó'ieya: Koêkuti kutipoâti ne Xe'exa Itukó'oviti, anêko xokóyoke ne inámati apéyeati ákotinemo hunókoku. Itea koêkuti kotiú'ikovoti ákoyea akáha'a kutípea, ákomo naíxa ne inámati apéyeati ákotinemo hunókoku xoko Itukó'oviti. Koati hoenáxovotine itúkeovo ípíhophonemo Itukó'oviti nê'e.

## 4

### *Tokôpo seno samarítana ne Jesus*

<sup>1</sup> Yoko éxoane Jesus eyékoxeane evo farízeu koêku ne ítuke itúkeovo énomone yupihóvone íhikau koane áhiu ya Xuuum Mbátita.

<sup>2</sup> (Itea haina Jesus ne ahíkexo xanéhiko. Koati íhikauhiko ne ahíkexo.)

<sup>3</sup> Énomone yaneko exoâne Jesus nê'e, ipúhikopeane Njúdeya, ina aukópovo ya Ngalíleya.

<sup>4</sup> Koeku káyukopeovo ya Ngalíleya, kónoko vekópeamaka poké'exake evo samarítanu.

<sup>5</sup> Koeku vékea Jesus neko poké'e, simóne ya Síka, pítivokona evo samarítanu. Yoko ako ahíka ne poké'e pónaake Njáko ne xé'a, enepone Yúse, yaneko mekúke.

<sup>6</sup> Enomonemaka óvo íkoku Njáko. Momíne ne Jesus vo'oku yónea, ina ivatáko xe'ókuke ne ikokúti. Yoko ye'éxotine itúmukea káxe yanekóyo.

<sup>7</sup> Yanê'e, kenó'okone sêno íhae ne pítivóko ikopónoti úne. Ina kixôa Jesus:

—Yokóseanau, peréxanu úne —kíxoane.

<sup>8</sup> Yoko áko'o neko íhikauhiko, pihó'iko pítivóko vanexóponoti nikokónoti.

<sup>9</sup> Ina kíxo Jesus neko seno samarítana:

—Iti júdeu, na koeti yépeminonu úne, undi sêno íhae Samâriya? —kíxoane. (Kó'inokeneye yûho, iyupáxovati neko yuhó'ixoati vo'oku púvea júdeuhiko ne íhae Samâriya.)

<sup>10</sup> Ina kixôa Jesus:

—Eneponi yexâ ne mani pónepike Itukó'oviti, epó'oxo itukóvotiye ra epemópiti úne, mani itíne epemónu, koane mani mborexópeati ne úne porexópitimo inémapí.

<sup>11</sup> Ina kixôa sêno:

—Ako mbêritina heúkike ra úne, yoko koati upénoti ra ikokúti. Ná'ikopomo kíxeye peréxinoa ne úne kíxene, enepone poréxoti xâne inámapea?

<sup>12</sup> Koati teyonéti neko voxú'ikene Njáko porexó'oveati ra ikokúti. Énovane ra úne koánemaka xe'éxaxapa yoko peyóxapa. Ití'ikopo koati teyonéti yaneko voxú'ikene motó'inovake peréxinu koati únati úne yarâ'a?

<sup>13</sup> Ina yumopâ Jesus:

—Koèkuti enovâti ra úne ukeâti ra ikokúti, kóyeanelo épekepeako úne.

<sup>14</sup> Itea enepone enovâti ra úne mbôreu, koati eopâtimo kuteâti koeku xâne ákotinemo épekeaku úne, vo'oku enepone mbóneake, porexoâti inámati apéyeati ákotinemo hunókoku. Kutí koetimo uke úne vo'eroo vo'ero koyêti ákoti ítikeyovoku ya xokóyoke —kíxoane.

<sup>15</sup> Ina kôe neko sêno:

—Peréxanaikopo ne úne kixene maka hákone epékonu úne epó'oxo maka hákone ngayúxovo íngea úne.

<sup>16</sup> Ina kixôa Jesus:

—Íhèxikapanaikopo íme, ínamakamo yaukápapu yâye.

<sup>17</sup> —Ako ímam —koéne ne sêno yumopâ.

Ina kixopâmaka Jesus:

—Koati kaná'uteoxo ne yíúho ákoyea íme,

<sup>18</sup> vo'oku singu koéne íme, ina keno'óko ne hóyeno ovoti xikóyoke kó'oyene, hainámaka íme. Koati kaná'uteoxo ne yíúho.

<sup>19</sup> Ina kôe neko sêno:

—Kutí'inonu iti porófeta, páhoe Itukó'oviti koyúhoyea emó'u.

<sup>20</sup> Yâye ya Samâriya ouke ra kali mopôdi yóno voxúnoekene iháyu'ikoponea Itukó'oviti, uti samarítanu. Kene itínoe júdeu, keyúhoanoé poéhayeane ya Njeruzálem yúsíkea iháyu'ikoponea Itukó'oviti ne xanéhiko.

<sup>21</sup> Ina kixôa Jesus:

—Senó, koati motovâti kitípi yunzó'inopi símeovone kaxéna ákoyeakunemo itúkapu yâye oukeke ra mopôdi, simóya yâkonoye ya Njeruzálem yóno xanéhiko iháyu'ikoponea Itukó'oviti, Ha'a úti.

<sup>22</sup> Itínoe samarítanu, ákonoe yexa ihéyu'iu. Kene úti, uti júdeu, koati vexoâti vo'oku xapákuke úti, uti júdeu úkea ne Koitóvoti xâne.

<sup>23</sup> Yé'exovone káxe ápeyeakumo koati kaná'uti iháyu'ikeokono Ha'a úti íhae vanúke, epó'oxo turíxovone koeku kó'oyene. Enepone koati kaná'uti iháyu'ikeokono Itukó'oviti, konókoti ikána'uxeokono koeku itúkeovo ya inámapotike isóneu xâne vekínoa. Yoko énomonemaka kahá'ainoa Ha'a úti íhae vanúke kixeaneye ne xâne.

<sup>24</sup> Enepone Itukó'oviti, ako múyo, koane ako inixoâti. Hukínóvoti kónokea itúkeovo ya inámapotike isóneu xâne iháyu'ikea, ikaná'uxoati iháyu'ikea.

<sup>25</sup> Ina kixôa sêno:

—Énjoa kenó'okeamo ne Mésíya koéhatimaka Kristu, páhoe Itukó'oviti koíteovo xâne. Énepo simané'e, kouhápu'ikinoveatimo uhá koèti —kíxoane.

<sup>26</sup> —Undíne ne kixene, undi yuhó'ixopiti —kíxoane Jesus.

<sup>27</sup> Énomone yanê'e, apeké koépone neko íhikau Jesus. Iyúpaxovahiko vo'oku yúho'ixea Jesus neko sêno. Itea ako épemea áha xokóyoke kutí'inoke yuhó'ixoati.

<sup>28</sup> Kene ne sêno, kamoáne neko yuhó'inoá Jesus, kurí kixone póténa, ina kayukópovo ya pitivóko. Urúkopovane ne pitivóko, ká'aye kixovokoxoa ne kó'óvokutiya:

<sup>29</sup> —Hingá, neíxapananoé ne hóyeno heu-heú kixoti koyúhoinonu ngoèku. Haináperamea ne Mésíya? —kíxovokoxoane.

<sup>30</sup> Úkeane ipuhíkea pitivóko neko éno xâne noixóponoti Jesus.

31 Yoko koeku káyukopeovoiko pitivókoke ne sêno, hara kixo Jesus ne íhikauhiko:

—Unaém, níké'evo.

32 Itea hara kixovokoxoa Jesus:

—Anéye níkokónoti nînga ákoti yexâ itukóvotiye —kixovokoxoane.

33 Kameáne íhikauhiko ne yûho, hara kixókoko:

—Ápenemea ominoâti nîka? —kixókokone.

34 Ina kixôa Jesus:

—Hara indúko nînga, indúkea âha ne Pahukónuti yara kúveu mêum, yoko ngousexea ne itukéti pónenu indúkea.

35 Ká'aye kéyenoé yara símoku úti kó'oyene, “Koaturu koé'iko kohê âvoti, ínamo simâpu kaxena ítxovope ha'i nonéti” kéyenoé. Itea koati ngxópitinoé: Neímexa ratíke. Enepone xanéhiko, áinovo kutí koeti kaváne óvoku ha'i nonéti usó koyétine ítxopinokono Itukó'oviti.

36 Enepone itixoâti, ápene êho ko'ítukeya koeku kó'oyene, koane ákomo évakapu ne ítxone vo'oku hanekónomo xoko Itukó'oviti. Yoko ákomo hunókoku óvea xokóyoke. Hukínóvoti xané kíxeokoko elókeya okóvo ne noâti koánemaka ne itixoâti.

37 Koati kaná'uti ne kixonéti koêti: “Ápe noâti ina keno'óko po'ínuhiko itixoâti” koêti.

38 Mbahúkopinoé ítxi upánini ako itúkapu itínoé nôa. Ápe koati turixoâti ne itukéti, kene itínoé íhuínova ne ko'ítukeine —kixovokoxoane Jesus neko íhikau.

39 Êno samarítanu íhae neko pitivóko kutípoti Jesus vo'oku yûho neko sêno, enepo etó'okoahiko heu-heú kíxea Jesus koyúhoína koêku.

40 Yaneke noíxoponeaku Jesus ne samarítanuhiko, ítaikoa óveako xapákuke. Yane pí'a káxe ókoa Jesus xapákuke.

41 Enómaka po'ínuhiko xâne kutípoti Jesus kameáne yûho.

42 Hara koe yuhó'inoahiko neko sêno:

—Haina vo'oku yemó'u kutípinoá úti, itea koati vo'ókuke ne emo'u Jesus, kámonene úti xokóyoke, epó'oxo véxoaneoxo itúkeovo koati énomone ne Koitóvoti xanéhiko yara kúveu mêum —kíxoanehiko.

### *Kounátikopa Jesus xe'éxa ne ko'ítúkeinoti nâti*

43 Evesékone neko pí'âti káxe ókea xapákuke, úkeane aukópovo ne Jesus ya Ngalíleya.

44 Kó'inokeneye, koati kuteâti neko yuho Jesus, vo'oku énomone koyuhôa koêku ne porófeta koyúhoti emo'u Itukó'oviti, ákoyea teyoâti koatíke poké'exa.

45 Énomone yaneko káyukopeovoku ne Jesus ya Ngalíleya, ivávakopa xanéhiko, vo'oku noíxeahiko uhá koeti kixoku itúke ya Njeruzálem ya kaxénake ayúiti, yónokumaka neko xanéhiko.

46 Úkeane kayukópovomaka ne Jesus yane kali pitivóko koéhati Kána ya Ngalíleya, xoko óvoku sá'iri'okopea úne ya víyum yanekóyoke. Yoko ápe hóyenoya ko'ítúkeinoti nâti. Enepone hóyeno, ápe xé'a ka'aríneta ya Kafanáum.

47 Eyekóxoane neko hóyeno seópeane Jesus ya Ngalíleya ukópea Njúdeya, pihóne opósikoponea. Inixóponoane, ina epemôa xanépea motovâti kouñatikópinoá ne xé'a, vo'oku kahá'atine ivókeovo.

48 Ina kixôa Jesus:

—Enepo hákoti neixónoe hána'iti iyupánevoti índuke, hoénaxovope njunáko, ákomo kalíhuina kítípinu —koéne.

49 Ina koe'íkomaka neko hóyeno:

—Yokóseanau, yaxénaponu kó'oyene tumúneke ivókeovo ne njé'a —kíxoane.

50 Ina kixôa Jesus:

—Yaúkapapu yóvokuke. Unátipone ne xi'íxa, ákomo ivákapu —kíxoane.

Koáne, pihópone neko hóyeno. Koati kutipoâti neko emó'uinoa Jesus.

51 Koeku pihópea koane kenó'okea ahínoehiko yâkeneye okótumonexoponea. Tokopânehiko xenékuke, éto'okoane unátipeane ne xé'a.

52 Ina epemôa ókokune ôra yusíkopo neko xé'a.

Yane hara kíxoane ahínoehiko:

—Kiyakáxeke ya póhuti ôra etétukea ne utuko múyo —koénehiko.

53 Puyaa kixóponovane okóvo neko hóyeno itúkeovo énomone ne ôra koyúhoinoaku Jesus unátipeane xé'a. Yane kutíponehiko Jesus ne hóyeno, koánemaka yêno, yoko uhá koeti oveâti óvokuke.

54 Yoko enepora iyupánevoti ítuke Jesus, hoénaxovope xunáko, pí'apene koeku seópea ya Ngalíleya ukopeâti Njúdeya.

## 5

### *Koitóvo hóyeno ákoti yána ne Jesus*

1 Ikénepoke neko koekúti, simóvone kaxena áyui júdeu ya hó'eke. Úkeane pího ne Jesus ya Njeruzálem.

2 Yoko ápe kali tángiya iháxoneti Mbétesda ya emó'uke júdeu. Xe'ókuke pahapéti iháxoneti Vekoku Su'úso óvo neko tángi. Yoko ápe singu koeti kálihuahoe ngárpaum xe'ókuke neko tángi.

3 Énomone óvoheixo êno xâne ka'aríneti. Ápe komítitiya, koane mohéveu, koane isayú'ixovoti ákoti ehévákapu múyo. (

4 Aínovo kuxoíxoti ovóxokeovo neko úne. Vo'oku ápe evésekeaku ánju, ovoxe Itukó'oviti ukeâti vanúke, ovoxókoati neko úne. Yoko koêkuti inuxó koeti kûrino'ekeova ne tángi koeku ovóxokeovo ne úne, énomone itovô ya aríne, koêkuti kó'iyevovoku arínéti yuvâti.)

5 Xapákuke neko ka'aríneti, ápe hóyeno tiríntai oitu koetíne xoénae ká'arine.

6 Noixoâne Jesus ya xoko tunúkuheixovoku, hara kíxoa:

—Kehá'a ítivoa ne yaríne? —kíxoane.

Yoko éxoane mekú'iyeané ká'arine.

7 Ina yumopâ ne ka'aríneti:

—Unaém, akó'oti ipihonuti úneke enepo ovoxókovo ne úne. Koeku ngahá'ayea úrungeova, ápe inuxó koeti úrukeovo ya undíke.

8 Ina kixôa Jesus:

—Yexépukapa, viyápa ne peúke, yenápa —kíxoane.

9 Koati énomone yan'éle, itóvone neko hóyeno. Yane veyópone pouke, yonópone. Yoko sâputu yanekóyo, káxe koati sasá'itino júdeuhiko.

10 Hukínóvoti ápeyea tutíhiko júdeu kixoâti neko hóyeno unatípotine:

—Sâputu rakéne. Mani ákoti yusíka keínopi ra peúke kó'oyene.

11 Ina yumopâ neko hóyeno:

—Itea pahukónu enjépukopea ne koitónvoti koane veyómbea mboúke yoko yonómbea.

12 Ina kixopâmaka tutíhiko júdeu:

—Kutí'ikopo itukóvove neko pahukópiti kíxineye? —kíxoanehiko.

13 Itea eneponeko hóyeno unatípotine, ako éxa itukóvotiye neko koitóvati vo'ókuke neko éno xanéya, yoko kúrivokoxopovane Jesus neko xanéhiko.

14 Avo áxu'ikene, tokópopanemaka Jesus neko hóyeno yane hána'iti imokóvokuti, ina kixôa:

—Koati ité'votine. Hákone pehukóvo mará'inamo yuvápapi arinéti yupihóvoti váherexea yane inúxoti yuvópiti —kíxoane.

15 Úkeane aukópovo neko hóyeno xoko tutíhiko júdeu, etó'okoponoati itúkeovo Jesus koitóva.

16 Yane turíxovone okópea Jesus neko tutíyehiko, vo'oku ápeyea po'ínuhiko ítuke Jesus kuteáti, kouéseumaka ya sáputu.

17 Ina kixôa Jesus neko tutíhiko júdeu:

—Anéye ko'ítukeyea ne Nzá'a tukú koeti kó'oyene, ngoánemaka —kíxovokoxoane.

18 Vo'ókuke neko yuhu Jesus, inamá'axo oposíkoa tutíhiko júdeu koépeka. Vo'oku haina pohúneti itúkoti itukéti, kuteáti koíteovo xâne ya sáputu, itea vo'ókukemaka koyúhoyea ítúkeovo Itukó'oviti itúko há'a. Yoko koati "Itúkuvoti kuteátine Itukó'oviti nê'e" koéti isónéunua tutíhiko júdeu.

### *Úkeaku ne xunako Jesus*

19 Ina kixovókokoxa Jesus neko xanéhiko:

—Koati emo'úti ra yunzó'inopinoo, ivévaka: Ako ápahuina koekúti índone índúkea ya njunákoke. Poéhane noínjone ítúkea Nzá'a, ene índúko. Kuteáti kixoku ítúkeovo ne Nzá'a, énomonemaka índúko.

20 Éxokonoa Nzá'a uhá koeti koéku ne ítuke vo'oku ákoyea omótovonu okóvo, undi Xe'éxa. Epó'oxo exókonutimo po'ínuhiko koekúti índukeikomo koáti hána'iti yane pihotíne índuke, kutí'inoke hána'itimo iyípaxivoa.

21 Kuteáti kíxoaku Nzá'a kóyukoepa ivokóvoti porexoáti inámapea, kúteanemakamo ngíxoaku ingó'inamakopea koékuti xâne ânja ngíxeaneyee.

22 Hainamo Nzá'a exókopa yonópokumo ne xanéhiko, itea undímo exókopa yonópokumo,

23 maka teyánune uhá koeti xâne kuteáti kixoku téyehiko Nzá'a. Enepone ákoti teyánu, ákomaka teya Nzá'a, enepone Pahukónuti yáyeke.

24 —Koati emo'úti ra yunzó'inopinoo, ivévaka: Koékuti kamoáti ra emó'um epó'oxo kutipoáti ne Pahukónuti yara kúveu mêum, ápene xokóyoke ne apéyeati ákotinemo hunókoku. Ákomo ipihapanakana. Ipúhikopeane xêne yonópoti ipihóponovokutike. Koati vekopáti ne xêne yonópoti xoko inámapoti apéyeati ákotinemo hunókoku.

25 —Koati emo'úti ra yunzó'inopinoo, ivévaka: Yé'exovone ne káxe kámeakumo emó'um ne xanéhiko kutí koeti ivokóvoti, enepohikone evókovoti ya váherevoko, yoko turíxovone yara koeku kó'oyene. Koékuti mihe'ókinoati kéno ne emó'um, undi Xe'exa Itukó'oviti, apétimo inámati apéyeati xokóyoke ákotinemo hunókoku.

26 Kuteáti ítúkeovo xoko Nzá'a úkea inámapoti apéyeati ákotinemo hunókoku, poréxonoo Nzá'a ítúkeovo njokóyokemaka úkea nê'e, undi Xe'éxa.

27 Poréxonumaka énjokopeamo yonópoku ne xanéhiko hunókokuke ra mêum, vo'oku undíne ne íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne.

28 —Hákonoe iyipáxova rá'a, vo'oku harakénemo káxe kámeakumo emó'um ne uhá koeti ivokóvotine xoko ekóxopokonoku, yoko exepúhikopotinemo kamáne.



29 Enepohikone únati kixoku itúkeovo, exepúhikopinotimo yonópea xoko Itukó'oviti. Kene ne váherehiko kixoku itúkeovo, exepúhikopinotimo yonópea ipihóponovokutike.

30 Ina koe'íkomaka ne Jesus:

—Ako ápahuina koekúti índone indúkea ya njunákoke. Enepo enjákapane yonópokumo ne xanéhiko, hane nzóko kuteâti ngámone xoko Nzá'a. Énomone kutí'ino koati ponóvoti ne ngíxoakumo enepo enjákapane yonópokumo ne xanéhiko, vo'oku ako ambásika indúkea ânja, itea ahá'inonu Itukó'oviti, enepone Pahukónuti yara kúveu mêum, ene indúko.

31 —Eneponi itukápuxo póhutine úndi ixomo koyuhópovo itúkeovoxo ne kaná'uti Xe'exa Itukó'oviti, ákoni okónoko kutípeokono ne yúnzo.

32 Itea ápe po'i koyuhónuti indúkeova, yoko énja itúkeovo koati kaná'uti ne yúho vo'ónguke.

33 Pehúkonoe epemó'ikoponoti Xuaum Mbátita, yoko koati koyuhó'inopeati ngoèku kaná'uyeoxo indúkeova.

34 Ako ongónoko xâne koyúhote indúkeovo kaná'uti itea ngoyúhoinopeakenoe ra koekúti, ngaha'aínopiti itíkivonoe ngoítovone.

35 —Kuteâti koeku ihúveti lámpada kouhupu'ikea, énomone koéneye ne Xuaum Mbátita. Epó'oxo ápe ye'aa koeti káxe usó kéyeyiku keúhepekivo yane uhapú'iti omínoké xâne.

36 Itea anéye koekúti koyuhónuti, hána'iti yane koyúhoyeonuke Xuâum. Énomone ra itukéti pónenu Nzá'a indúkea. Enepora koekútihiho índuke, énomonemaka koyuhónu pahúkeonu yáyeke ne Itukó'oviti Nzá'a.

37 Koati Nzá'a koyuhónu indúkeovo kaná'uti páhoe, itea ako kémiku emó'u nê'e. Ákomaka neixiku,

38 epó'oxo áko'omaka ne emó'u xikóyokenoe vo'oku ákoyea yakútiponu, undi páhoe.

39 Koati ihíxovatinoe ne yutoéti emó'uke Itukó'oviti pe'okoâti itéponimo ne apéyeati ákotinemo hunókoku xoko Itukó'oviti vo'ókuke. Yoko ainovó koe úndi koyúho neko yutoéti.

40 Itea kóyeane ákoyea yakáha'a kitípinu, undi mani kutí'inoké apéti xikóyokenoe ne inámapoti apéyeati ákotinemo hunókoku.

41 —Haina ngahá'ati ihayú'ikonuti xapa xâne yara kúveu mêum ngixínopikeneye.

42 Kene pó'iti iséneu, vo'oku énja áko'oyea xikóyokenoe ne hána'iti ákoyea omótovovi okóvo Itukó'oviti.

43 Iháke Nzá'a nzímea, itea ákonoe yakútiponu. Enepo kena'áka po'i xâne ákoti itukapu páhoe Nzá'a, itukapu isóneupinovo hóko, énomoneoxomo kitípo.

44 Na kixoâtiye kitípinu? Koáhati itínoe oposíkoti itúkeovo kapáyasokone xanéhiko yara poké'e ya koèkuni yopósi'ixi itíkivo kapáyasokone ne kaná'uti Itukó'oviti ákoti po'i kuteâti.

45 Hako kalihú'ina ápeyea iséneuke ngoyúhoyeamo nonékuke Nzá'a ákoyea aúnnati ne ítike. Koati Muíse koyuhópinoemo nonékuke, enepone kivónone.

46 Vo'oku eneponi akaná'uxo kitípinoe Muíse, manímaka kitíponuti. Koáhati úndi koyúho nê'e.

47 Itea koeku ákoyea yakútipoa yútoe nekóyo, ná'ikopomo kíxeaye kitípi yúnzo? —kíxovokoxoane Jesus.



## 6

*Kohiyákoa Jesus nika neko êno xâne  
Mt 14.13-21; Mk 6.30-44; Lk 9.10-17*

<sup>1</sup> Ikénepoke, ina taru'úxopamaka evo Jesus neko mar-na Ngalíleya, iháxonetimaka mar-na Tibêriyade.

<sup>2</sup> Yupíhova êno xâne hokó'ixoati, vo'oku noíxea ne hána'itihiko iyupánevoti ítuke koiótovo ka'arínethiko.

<sup>3</sup> Ina pího ne Jesus oúke kali mopô, ivátakoane. Íhikauhiko xâne.

<sup>4</sup> Yoko yé'exovone kaxena Páskoa, áyui jûdeuhiko hó'eke.

<sup>5</sup> Ina noiméxo ne Jesus, yane noíxone êno xâne keno'ókinoati. Ina kíxo Filípi: —Námeamo vanéxea uti pâum, mani nika ra êno xâne?

<sup>6</sup> Itea hixópoti Filípi kó'inokeneye yúho, vo'oku éxoane Jesus kíxoakumo.

<sup>7</sup> Ina yumopâ Filípi:

—Mani konókoti uti ênoti tiúketi kuteâti pi'âti séndu pe'u tiúketi, itea kóyeane ni ákoyea víta'uxa —kíxoane.

<sup>8</sup> Apé koene yuho po'i íhikau Jesus koéhati Ándere, po'ínu Símaum Pêturu. Hara kôe:

<sup>9</sup> —Anêko hóyeno kalivôno apêti singu koeti paúna, ítuke sévada, yoko pi'âti kálíhunoe hôe. Itea kutimo ítópono nonékuke ra êno xâne?

<sup>10</sup> Ina kixoáhiko Jesus:

—Pehúkaikopo ivátahikea ne xâne.

Yoko ápe uhé'ekoti kálíhunoe ngaráma yane ivátahikoku. Kalíhanini ítóponea singu koeti mili hóyeno neko êno xâne.

<sup>11</sup> Yane véyoane Jesus ne pâum. Uke'éxone íkoro'ixeovo xoko Itukó'oviti vo'ókuke, ina pahukôa pôrekexeovo ne xanéhiko. Kúteanemaka kíxoaku ne hôe. Yane ítoponovohiko neko xâne, koêkuti yé'akeye áha níkea.

<sup>12</sup> Imatáxovonehiko, ina kixôa Jesus ne íhikauhiko:

—Ítixepa ne ítátanehiko, háxa ra níkokónoti, mará'inamo évakapu —kíxoanehiko.

<sup>13</sup> Ina ítixópahiko neko ítátane, kopúhikopoikomaka nduse koeti sésta, háxa neko níkotíhiko ukeâti neko singu koeti kali pâum ítuke sévada.

<sup>14</sup> Enepohikoneko noixoâti ne hána'iti iyupánevoti ítuke Jesus, hara koéhiko:

—Koati énomone porófeta kúxone úti símeamo yara kúveu mêum rá'a —koénehiko.

<sup>15</sup> Yoko éxeane Jesus isóneuhiko, kahá'ayea matitipenó kixópeahiko omópea, kaha'âtihiko ítúkea natína. Itea Jesus, ako akahá'a. Yane pohú koéne káyukopeovo oúke neko mopô.

*Koeku Jesus yóno inúkuke úne  
Mt 14.22-33; Mk 6.45-52*

<sup>16</sup> Yaneko hahaméne, píhohikopo neko íhikau Jesus xe'ókuke ne mar.

<sup>17</sup> Ivú'ixopohiko vatéke yonópotihiko poixô'oke, íyeukepo pítivokona Kafanáum. Yoko yotíxone, avo seápa Jesus xapákuke.

<sup>18</sup> Yane turíxovone ovóxokeovo ne úne vo'oku xúnati ihunóvoti.

<sup>19</sup> Itoné'e vatékexeahiko kuteâti singu koetímea, áko'o sei koetímea kílomituru, apé koéne noíxonehiko inúkuke úne yoneâti íyeuke vatékene. Yane yupihovó koene píkeahiko. Yoko koati Jesus noíxohiko.

<sup>20</sup> Ina kixovókoxoa Jesus:

—Hákonoe píke, undíneye —kíxovokoxoane.

21 Yane úhepepone isóneuhiko koeku úrukeova Jesus kúveuke vatéke. Énomone yanê'e, hú koéne símea xoko yónokuhiko.

*Íhokovo kuteâti koeku nikokónoti ne Jesus*

22 Yaneko po'ipone káxe, enepohikoneko xâne irikóvoti poixô'oke mar, ivávakoa ákoyea axénapoa Jesus neko íhikauhiko yaneko ivú'e. Ivávakoamaka ákoyea po'ínu ivú'eti ivú'epo Jesus.

23 Yanê'e, símo po'ínuhiko vatéke ukeâti pítivokona Tibêriyade. Enepone símoku, ako ahíka neko óvoheixoku níkeahiko pâum ike íkoro'ixinevo Jesus xoko Itukó'oviti.

24 Noixôa xanéhiko áko'oyea Jesus-ya koane íhikauhiko, yane ivu'í kíxoanehiko neko vatéke simôti, pihotínehiko ya Kafanáum oposíkoponoti Jesus.

25 Itopónoane ya poixô'oke mar, hara kíxoahiko:

—Íhikaxotí, ná'aye sími yâyeke?

26 Ina kixovókoaxa Jesus:

—Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe, ivévaka: Haina vo'ókuke ne iyupánevoti neíxonenoé indúkea yopósikinonu, itea koati vo'ókuke ne nikokónoti níke koimátaxopitinoe.

27 Hako itukovo nikokónoti ákoti oríko uké'eyea kékuna'ixinovo, itea hane kékuna'ixinapu nikokónoti ákoti auké'e, enepone omínoti xâne inámati apéyeati ákotinemo hunókoku. Yoko énomone ne nikokónoti mbónepikenoe, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne. Anéye ítukeinonuke Itukó'oviti Nzá'a, exókoti xâne indúkeova ne ngxínopike —kíxoane Jesus.

28 Ina kixôa xanéhiko:

—Kutí'ikopo kónoko vítúkea motovâti vítúkea ahá'inovi Itukó'oviti?

29 Ina yumopâ Jesus:

—Hara ahá'inopi Itukó'oviti kitípinu, undi páhoé.

30 Ina kixopâmaka xanéhiko:

—Namo kó'eye iyupánevoti ítike, hoénaxovope xináko, motovâti noíxea úti koane kutípeopi úti? Kutí'ikopomo ítíkoiko?

31 Yanekôyo, níkoa voxúnoekene neko mána yaneko mêum ákoti apêti, kuteâti koêku ne yutoéti ya emó'uke Itukó'oviti, enepone koêti: “Porexó xanéhiko nikokónoti ukeâti vanúke” koêti.

32 Ina yumopâ Jesus:

—Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe, ivévaka: Haina Muíse porexópeanoé ne nikokónoti íhae vanúke, itea enepone koati kaná'uti nikokónoti ukeâti vanúke, Nzá'a porexópeanoé.

33 Vo'oku enepone nikokónoti poréxopike Itukó'oviti, énomone ra ukeâti vanúke íko'ínamakopoti xâne yara kúveu mêum.

34 Ina kixôa xanéhiko:

—Unaém, peréxaveakopo uhá koeti káxe ne nikokónoti kíkxene.

35 Ina kixovókoaxopamaka Jesus:

—Undíne itukóvo ne nikokónoti poréxoti xâne yara kúveu mêum inámapea. Enepone simôti njokóyoke, kutí ngxoâtimo kuteâti xâne itopónovoti níkea ákotinemo épeakeku hímakati. Koane kutí koetimo xâne itopónovoti énoyeovo úne ákotinemo épeakeku úne.

36 Itea ngoyúhoinopeanoé ákoyea yakútíponu upánini neíxonu.

37 Uhá koeti koêkúti xâne pónenu Nzá'a kutípeonu, énomonemo simonú. Yoko enepone xâne simónuti, ákomo kalíhuina nguríkea.

38 Vanúke úngea. Haina nzimínoti indúkea ânja, itea nzimínoti indúkea ahá'inonu ne Pahukónuti yara kúveu mêum.

39 Yoko hara ahá'inonu ne Pahukónuti yâyeke ákoyea ápahuina évoem xapákuke ne uhá koeti xâne poréxonuke kutípeonu. Yoko ngoexépukopatihikomo enepo simapúne hunókoku ra mêum.

40 Vo'oku koati ahá'inoahiko Nzá'a ápeinoa inámati apéyeati ákotinemo hunókoku ne uhá koeti noixónuti koane kutipónuti, undi Xe'éxa. Yoko ngoexépukopatihikomo simapúne hunókoku ra mêum —kíxovokoxoane Jesus.

*Turixóvone poé'ainoa isóneu jûdeuhiko ne Jesus*

41 Yane kapáhakinova jûdeuhiko ne Jesus vo'ókuke neko yûho itúkeovo nikokónoti ukeâti vanúke.

42 Hara kixókokohiko vo'ókuke:

—Eneporá'a, hainá'ikopo Jesus xé'a Yûse? Hainá'ikopomaka véxone ne há'a yoko êno? Ná'ikopo koeti koyúhoino kó'oyene itúkeovo ukeâti vanúke? —kixókokohiko.

43 Ina kixovókoxxoa Jesus:

—Hákonoe kepahákinova ra yûnzo.

44 Ako ápahuina xâne motovâti símeonu enepo hákotimo itukovo ísimonuke Nzá'a, enepone Pahukónuti yâye, epó'oxo ngoexépukopatihikomo simapúne hunókoku ra mêum.

45 Hara kôe ne yútoe porófeta koyúhote emo'u Itukó'oviti mekúke: “Ihíkaxotimo heú koeti xâne ne Itukó'oviti” kôe. Hukínóvoti itúkeovo simónuti ne uhá koeti xâne poréxonuke Nzá'a kámea koane éxa koêku ne ihíkavoti íhae xokóyoke.

46 Ako xâne noixoâti ne Nzá'a. Poéhane ûndi noixôa, undi íhae xokóyoke.

47 Koati emo'úti ra yunzó'inopinoo, ivévaka: Enepone kutipónuti, ápeinoane ne inámati apéyeati ákotinemo hunókoku.

48 Undíne itukóvo ne nikokónoti poréxoti xâne yara kúveu mêum inámapea.

49 Enepone yoxúnoekene, níkoa neko mána yane mêum ákoti apêti, itea kóyeane ívohikeovo.

50 Kene ne nikokónoti ngixínopikenoo, énomone ne evesekeati vanúke porexoâti ne uhá koeti xâne níkoâti ákoyea uké'exa pevóti.

51 Undíne itukóvo ne nikokónoti evesekeati vanúke poréxoti xâne inámapea. Koêkuti níkoâti, apêtímo inámati apéyeati xokóyoke ákotinemo hunókoku. Yoko enepora nikokónoti mboréxoake ne xanéhiko yara kúveu mêum motovâti ingó'inamakopea, énomone ra múyom —kíxovokoxoane Jesus.

52 Koati okopókokoti isóneunoo jûdeuhikoya. Hara kixókoko:

—Namo kíxoaye níxaxeovi nau múyo ra hóyeno?

53 Ina kixovókoxxoa Jesus:

—Koati emo'úti ra yunzó'inopinoo, ivévaka: Enepomo hákoti kutí kixêa níkokónoti ra múyom, koane hákoti kutí kixêa ekâti ra indína, undi íhae vanúke ikútípasikoponovoti xâne, áko'omo xikóyokenoo ne inámati apéyeati ákotinemo hunókoku.

54 Itea koêkuti kutí kixoâti níkokónoti ra nau múyom, koane koêkuti kutí kixoâti ekâti ra indína, énomonemo apê ya xokóyoke ne inámati apéyeati ákotinemo hunókoku, koane ngoexépukopatímo enepo simapúne hunókoku ra mêum.

55 Vo'oku kuteâti koeku koati únati níkokónoti yoko ekâti, énomonemaka koéneye ra múyom yoko indína.

<sup>56</sup> Koêkuti xâne kutí kixoâti nikokónoti ra mûyom, koane koêkuti kutí kixoâti ekâti ra indína, inámapotike apéyeati ukeâti ya njokóyoke óvoheixo, yoko anêngomaka xokóyoke.

<sup>57</sup> Kuteâti koeku itúkeovo úkeaku uhá koeti apéyeati ne Nzá'a, enepone Pahukónuti yâyeke, epó'oxo kuteâtimaka ínzuinovo xunako Nzá'a ya uhá koeti ngxokú indúkeovo, énomonemakamo ngoéneye indúkeovomo ukínoaku ne inámati apéyeati ákotinemo hunókoku ítuke ne xâne kutí kixónuti nikokónoti.

<sup>58</sup> Anéye ra nikokónoti evesékeati vanúke. Yoko yupíhova ákoyea malíke'eka neko nikokónoti, nika yoxúnoekene. Vo'oku enepohikoné'e, níkoa yanekóyoke, itea kóyeanne ívohikeovo. Itea koêkuti xâne nikoâti ra nikokónoti ngxínopikenoe, apeínoatimo apéyeati ákotinemo hunókoku xoko Itukó'oviti —kíxovokoxoane Jesus.

<sup>59</sup> Yoko sinâgogake, enepone íhikaxovoku hó'e jûdeu, óvoheixo ne Jesus ya Kafanâum íxómoti íhíkaxo enepo koyuhôa ra koekútihiko.

*Poe'aínoa isóneu xanéhiko ne yuho Jesus*

<sup>60</sup> Kamoánehiko neko yúho Jesus, éno xâne xapákuke neko hokoâti koêti: —Tiú'iti emo'úti yúho rá'a. Kutí'ikopomo itôa kámokenoyea? —kíxoanehiko.

<sup>61</sup> Yoko exó kíxeane Jesus isóneuhiko ákoti koyuhó'inoati. Éxoá kapáhakinova neko yuhómeku. Hukínóvoti kíxeahiko:

—Koati poe'aínoati iséneu ne yunzómeku, haína?

<sup>62</sup> Ná'ikopomeamo kó'eye iséneunonu, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne, enepo neixánu aúngoepoovo xoko úngeaku, enepone óvonzeixoku inúxotike?

<sup>63</sup> Koati isoneûtike véko inámapea ne xâne, kene haina nautíke ngxíxo. Enepora yunzó'inopinoe, énomone iko'ínamakopo xâne, porexoâtimaka inámapoti apéyeati ákotinemo hunókoku.

<sup>64</sup> Itea kóyeanne ápeyeya ákoti akutíponu xepákukeneo —kíxovokoxoane Jesus.

Yoko éxoane Jesus ukeâti inâ apê hokoâti, itukóvotiye ne ákoti akutípoa xapákuke neko xâne, koane itukóvotiye ne itúkohevoti koeku hókea, enepone kurikoâtikomo xoko xanéhiko puvâti.

<sup>65</sup> Ina kixovókoxopamaka Jesus:

—Énomone ngxínopikenoemeku ákoyea ápahuina simónuti, enepo hákoti itukovo Nzá'a porexôa símeonu —kíxovokoxoane.

<sup>66</sup> Vo'ókuke neko yuho Jesus, éno xâne xapákuke neko hokoâti kurikópati hókea. Ákone axénaheixahiko.

<sup>67</sup> Ina kixovókoxoa Jesus neko nduse koeti íhikau:

—Kene itínoe, kehá'amaka kiríki hékinu?

<sup>68</sup> Ina yumopâ Simaum Pêturu:

—Unaém, kutí'ikoponi hakápa úti? Poéhane xikóyoke kámea uti emo'úti poréxoti xâne inámati apéyeati ákotinemo hunókoku.

<sup>69</sup> Kutípopi úti, epó'oxo véxoá itúkeovo íti ne Sasá'iti Páhoenovi Itukó'oviti —kíxoane.

<sup>70</sup> Ina kixovókoxoa Jesus:

—Koáhati úndi noivókoxopinoe, itínoe nduse koêti, itea kóyeanne ápeyeya póhuti xepákukeneo koati ovoxe Ndeápu —kíxovokoxoane Jesus.

<sup>71</sup> Yoko Njúda kíxo, enepone xé'a Simaum Iskarióti, vo'oku énomone itukóvo neko kurikótimo Jesus xoko xanéhiko puvâti. Yoko koatímaka po'ínu íhikau Jesus nê'e xapákuke neko nduse koêti.

## 7

*Muhîkinova ámeno ne Jesus, ako akútipoa itúkeovo páhoe Itukó'oviti*

<sup>1</sup> Ikénepoke ra koekútihiko, ehákoa Jesus ne pitivókohiko ya Ngalíleya. Opósikoa ákoyeane píhaheixa ya Njúdeya, vo'oku ápeyea tutíhiko júdeu oposí'ixoati kíxoaku koépeke.

<sup>2</sup> Yoko ákone ahikapu kaxena áyui júdeu ya hó'eke iháxoneti áyui Tabenáku.

<sup>3</sup> Ina kíxo Jesus ne ámeno:

—Hákone yovóheixo yáyeke. Píhe ya Njúdeya motovâti noíxeamaka ítikeyo ne hokópitíya.

<sup>4</sup> Vo'oku enepone kahá'ati ipúhíkea íha xapákuke xâne, ako yusíka he'onó kíxea ko'ítukeye. Koeku itíki itukéti kuteâti ne ítikeye, yéxakapu uhá koeti xanéhiko —koénehiko.

<sup>5</sup> Muhîkinova neko ámeno Jesus, ako akútipoa itúkeovo ukeâti xoko Itukó'oviti.

<sup>6</sup> Ina kíxoáhiko Jesus:

—Avo simápu kaxena mbíhe. Kene itínoe, koékuti kehá'ayiku píhi, motóva píhi.

<sup>7</sup> Ako omótova púveopinoe ne xanéhiko yara kúveu mêum. Kene ûndi, puvónuhiko vo'oku ngáuhapu'ikinoa váherevoko.

<sup>8</sup> Pihéneoe ayuítike, itea avo mbíha vo'oku avo simápu kaxena mbíhe — kíxoanehiko Jesus.

<sup>9</sup> Koyuhoâne Jesus nê'e, ôvaikone ya Ngalíleya.

*Pihoné'e Jesus xapa áyui júdeu iháxoneti Tabenáku*

<sup>10</sup> Ikénepoke píhine ne ámeno Jesus ayuítike, pihónemaka ne Jesus. Mayane he'onó koeti píhe puvâti noíxeokono.

<sup>11</sup> Yoko oposí'ixotine Jesus ne tutíhiko júdeu apêti ayuítike.

—Námea nê'e? —kixókokohiko.

<sup>12</sup> Ako tópi koeku yúho neko êno xâne vo'ókuke. Hara kôe po'ínuhiko:

—Itípakovoti ne hóyeno.

Itea hara kôe po'ínuhiko:

—Áko'o, koati aupú'ikoti xanéhiko nê'e —koéhiko.

<sup>13</sup> Itea he'onó'ú koeti koyúhoyeahiko vo'oku píkea tutíhiko júdeu.

<sup>14</sup> Yoko simotíne kúku ne ayuítike, enepone póhuti sêmana yónoku. Yane pihóne ne Jesus íhikaxea ya témpulu, enepone hána'iti imokóvokuti.

<sup>15</sup> Iyúpaxova tutíhiko júdeu. Hara koe yúho vo'ókuke:

—Enepora hóyeno, ako íhikauvo. Ná'ikopo kíxoaye éxea uhá koêti ra koekúti?

<sup>16</sup> Ina kixovókoxoa Jesus:

—Enepora íhíkavoti ínzikaxone, haina ukeâti ya njokóyoke. Koati ukeâti xokóyoke ne Pahukónuti ngoyúhoyea emó'u.

<sup>17</sup> Enepone kahá'ati itúkea aha Itukó'oviti, exoâtimo koéku ra íhíkavoti itúkeovo koati ukeâti ya xokóyoke, áko'o itúkeovo njokóyoke úkea.

<sup>18</sup> —Enepone xâne koyúhóti isoneú kíxone, koati oposí'ixoti íháyu'ikeokono, itea enepone oposíkoti íháyu'ikea ne pahukoâti, énomone kana'ú yúho, koane ako semékekexa yúho nê'e.

<sup>19</sup> Koati Muíse porexópeano ra Ponóvoti Kixovókuti, háina? Itea ako ápahuina xâne xepákuke itukoâti. Na koeti yopósikino képekinu? — kíxovokoxoane.

<sup>20</sup> Ina yumopâ xanéhiko:

—Koa tímea urúkovopiti ndémoniu koesáyu'ixoti iséneu, ikítixinake apêti kahá'ati koépekeopi —kíxoanehiko.

<sup>21</sup> Ina kixovókoخوا Jesus:

—Poéha iyupánevoti índuke, yane heú kénoe iyípaxivoa.

<sup>22</sup> Koeku itúkeovo páhoenopinoe yútoe Muíse sirkunsidá kíxi hóyeno kalivôno, muhíkova itukovo ya sâputu iríkeovo kónokea sirkunsidá kíxi, kóyane itíkinoe. Yoko haina ukeâti xoko Muíse nê'e, itea koati ukeâti xoko voxúnoekene, enepone turi viyénoxapa.

<sup>23</sup> Koeku sirkunsidá kíxi kalivôno ya sâputu motovâti kousokeovo neko páhoenopi Muíse itíki, ná'ikopo koeti ímeikinovonu koeku ngoíteovo hóyeno ya sâputu, mborexoâti heú kó'iyea unátipea ákotine yuvâti?

<sup>24</sup> Hako keyuhôa itúkeovo pahukóvoti ne ínixene itúkeovo ákoti aunáti, hákoti yexôa koéku. Konókoti yopósiki póneovoxo iséneunoa inúxotike tumúneke keyúhoyi —kíxovokoxoane Jesus.

*Ako tópi kó'inoaku isóneu jûdeuhiko ne Jesus*

<sup>25</sup> Yane ápe íhaehiko Njeruzálem koêti:

—Haina énomone opósiuti koépekeokono rá'a?

<sup>26</sup> Yokómoma, koati anéyetine xapákuke xanéhiko yoko ákone saya'íkoati. Hainámea kutipoâtine inuxínovitihiko itúkeova ne Mésiya, enepone páhoe Itukó'oviti koíteovo xâne?

<sup>27</sup> Itea koati vexoâti úkeaku rá'a. Enepomo síma ne Mésiya, ákomo exeâti úkeaku —kixókokonehiko.

<sup>28</sup> Koeku íhikaxea Jesus yane témpulu, kóhonoko emó'u kó'iyea:

—Íkítixatinoe yexónuti koane yexoâtimaka ne úngeaku? Haina nzimínoti indúkoponea ânja, itea enepone Pahukónuti nzímea, koati kaná'uti nê'e yoko ákonoe yéxa.

<sup>29</sup> Poéhane ûndi exôa, vo'oku itúkeovo úngeakune xokóyoke, yoko énomonemaka pahukónu nzímea —kíxovokoxoane Jesus.

<sup>30</sup> Yanê'e, mani ika'ákoti Jesus ne tutíhiko jûdeu, itea ako kíxoakuhiko vo'oku ávoveya simápu kaxena namúkeokono ne Jesus.

<sup>31</sup> Itea kóyane enó'iyea kutípoti Jesus xapákuke neko êno opoíkiovoti xâne kamokénoati. Hara koe yuhóhiko vo'ókuke:

—Enepo simané'e ne Mésiya, enepone iyupánevoti ítukemo, anu'úkoatiperameamo xunáko ítuke ra hóyeno? Koati énomone nê'e —koéhiko.

*Pahukókono ika'ákoponoti Jesus*

<sup>32</sup> Kameáne farízeuhiko kixoku koeku yúho ne xanéhiko vo'oku Jesus, ina pahukôa neko koyónotihiko hána'iti imokóvokuti iká'ákoponea Jesus. Yoko kaha'iné kixómaka farízeu ne tutíhiko sasedóti inuxínoti jûdeu hó'eke pahúkea neko ika'ákoponoti Jesus.

<sup>33</sup> Ina kôe ne Jesus:

—Ákonemo ánju'ikene xepákukenoe, yane mbihópotinemo xokóyoke ne Pahukónuti yáye yara kúveu mêm.

<sup>34</sup> Yoposíkonutinoemo, itea ákonemo ínixepanau. Koáne, ako omótova yéni xoko yonómboku.

<sup>35</sup> Ina kixokóko ne tutíhiko jûdeu:

—Ná'ikopomeamo yonópo rá'a ákoinokenemo vínixapana? Yonópotiperameamo xapákuke viyénoxapa kurivókokoxopovoti xâne po'íkehiko poké'e motovâti íhikaxeamaka xâne ákoti itukapu viyéno jûdeu?

<sup>36</sup> Kutí'oxomea kixo enepo koyuhómeku: “Yoposíkonutinoemo, itea ákomo ínixepananu” koáne “Ako omótova yéni xoko yonómboku” koeméku? — kixókokonehiko.

*Íhokova Jesus ne uke úne vo'eroo vo'ero koyêti*

<sup>37</sup> Yaneko káxe hunókoku ne ayúiti, enepone koati teyonéti káxe, xe'ó koéne ne Jesus kóhonokea emó'u koyúhoyea xapa xâne. Hara kíxovokoxoa:

—Enepone xâne eopâti kuteâti eópone ne épeu úne, kená'akapane njokóyoke maka ítapanapune yane mbóneakemo, kuteâti koeku xâne itopónovoti ya úne.

<sup>38</sup> Koêkuti kutipónuti, haramo koéneye xokóyoke ne mbóneake porexoâti inámapea, koati êno hunôti úne ákoti áka, kuteâtimaka koyúhoyeovo emó'uke Itukó'oviti —kíxovokoxoane.

<sup>39</sup> Yoko koati koyuhó'iyeani Jesus koêku ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, námoemo ne kutípohihiko Jesus. Vo'oku avo pahúkakana nê'e ya koeku ávovea pihápa vanúke ne Jesus, koeku ávovea ítúkapumaka hána'iti ihayú'itiya.

<sup>40</sup> Xapákuke neko êno xâne kamokényeati emó'u, ápehiko koêti:

—Koati énomone porófeta kúxone úti símeamo rá'a.

<sup>41</sup> Ina koehíkomaka po'ínu:

—Koati énomone Mésiya rá'a, enepone páhoe Itukó'oviti koíteovo xâne.

Ina apémaka po'ínuhiko koêti:

—Yusíkoikopo ítúkeovo ukeâti Ngalíleya ne Mésiya?

<sup>42</sup> Ákoikopo okóyuhua emo'u Itukó'oviti koêku ne Mésiya ítúkeovomo ámoripono Ndávi, enepone teyonéti natina viyénoxapa mekúke? Ákoikopomaka okóyuhua ítúkeovo Mbélem, úkeakumaka Ndávi, ipúhikomo? —kixókokonehiko.

<sup>43</sup> Yane koati haxakeôvokokoti ne xanéhiko vo'oku Jesus.

<sup>44</sup> Yoko xapákuke neko xâne, ápe kaha'âti iká'akea, itea akó'oti kíxoakuhiko.

*Kayúhikopovo xoko tutíyehiko ne pahoéti mani ika'ákonponiti Jesus*

<sup>45</sup> Yane kayuké koépone ne koyónoti hána'iti imokóvokuti xokóyoke ne tutíhiko sasedóti inuxínoti júdeu hó'eke koáne xoko farízeuhiko.

Ina kixôa pahukoâtihihiko:

—Na koeti ákoino yamápanoe?

<sup>46</sup> Ina yumopâhiko:

—Ako po'i xâne itopónoati unako koyúhoyea ne hóyeno.

<sup>47</sup> Ina kixôa farízeuhiko:

—Hainámaka aupú'ikopitinenoe ne hóyeno?

<sup>48</sup> Ako kutipóati nê'e xapákuke úti, uti pahúkotihihiko yoko uti farízeu.

<sup>49</sup> Kene ne xanehí koêti hokoâtine, enepohíkone ákoti exâ ne Ponóvoti Kíxovókuti hó'e úti, kayumákapunehiko. Poéhane ipíhophoneokonohikomo nê'e —kíxoanehiko.

<sup>50</sup> Yoko eneponeko Nikôdemu noixóponoti Jesus yanekôyo, koati póhuti xapákuke neko farízeuhiko. Hara kíxovokoxo po'ínuhiko:

<sup>51</sup> —Yane Ponóvoti Kíxovókuti hó'e úti, yusíkoikopo tumuné kó'iyea koyúhoyeovo kónokea ipíhophoneokono ne xâne koeku ávovea paréxakana koyúhoyea? koeku ákoyeamaka vakámokenoyea koêku ne ítuke? —kíxovokoxoane.

<sup>52</sup> Ina yumopâ po'ínuhiko farízeu:

—Ití'ikopomaka íhae Ngalíleya, ketíxinoake? Íhikexapa ne yutoéti emó'uke Itukó'oviti, yane neixoâtimo ákoyea ápahuina porófeta koyúhoti emo'u Itukó'oviti ukeâti Ngalíleya —kíxoanehiko.

(



53 Yane pîhohikopone óvokuke póhutihiko neko xâne.

## 8

### *Sêno pahukóvoti*

1 Kene Jesus, hane yonópo xoko kali mopôî iháxoneti Olívera.

2 Yuponíne ina kayukópovo hána'itike imokóvokuti ya Njeruzálem, koane pihínoa uhá koeti xâne. Yane ivátakone Jesus koane ihikaxea xanéhiko.

3 Yoko ápe sêno ómonehiko éskiriba yoko farízeu xoko Jesus. Inu'íkokonoti kapíneyea hóyeno ákoti itukapu îma neko sêno. Enephikone omáti, pahúkoa xe'ó kó'íyeya nonékuke uhá koêti neko xâne.

4 Ina kixohíko Jesus:

—Ihikaxotí, enepora sêno, koati inu'íkokonoti kapíneyea hóyeno ákoti itukapu îma.

5 Yutóxovo Ponóvotike Kixovókuti yútoe Muíse kónokea hepókeokono ya mopôî, kuteâti ra sêno, imókone ivakápu. Kene îti, na kó'eye yiúho vo'ókuke? —kíxoanehiko.

6 Itea kó'inokeneye yuhóhiko, koati oposí'okovoti Jesus, kaha'aínoatihiko pahúkeovo ya yumópope motovâti koyúhoyeahiko itúkeovo pahukóvoti. Yane ina yupunínikovo ne Jesus yutóxea poké'eke ya vò'u.

7 Vo'oku ákoyea káyunuka farízeuhiko kaha'aínoati yumópea, yane exépukopone ne Jesus. Ká'aye kíxovokoxoa:

—Enepone ákoti pahúnevo xepákukenoe, énomone inuxâ hepókea ra sêno —kíxovokoxoane.

8 Yane yupúninikopovonemaka yutóxea poké'eke.

9 Kameánehiko neko yúho, pohú puhu koépone pîhohikopea, inixópovotihiko itúkeovo pahukóvoti. Enepone yékotenohiko xapákuke inuxópo. Ehane póhuxovo ne sêno xoko óvoheixoku nonékuke Jesus.

10 Yane xe'oo koépone ne Jesus. Noixoâne áko'oyeane neko po'íhiko xâne koane póhuxeovo ne sêno nonékuke, hara kíxoane:

—Senó, náhiko ne isímopiti yáye koyúhoti ápeyeva váhere ítike? Ákone inixoâti kónokea hipókikono?

11 —Áko'one Unaém —koéne.

Ina kixôa Jesus:

—Ngúteanemaka. Ákomaka njepákapi. Pihépane, itea hákone yaukôa itíki ne váhere ítike —kíxoane.)

### *Jesus itukóvo kouhápu'ikoti xâne yara kúveu mêum*

12 Ina kixovókoxoakomaka Jesus neko xanéhiko:

—Undíne itukóvo kouhápu'ikoti xâne yara kúveu mêum. Enepone hokónuti, ákomo ávaheixa hahákutike itea kouhápu'ikokonotimo uhá koeti kóyeku, vo'oku ápeyane ne inámati apéyeyati xokóyoke ákotinemo hunókoku —kíxovokoxoane.

13 Ina poe'aínoa isóneu farízeu koane kíxeahiko:

—Koati itíne koyuhópovo itíkivo kouhápu'ikoti xâne yara kúveu mêum. Ako omótova kutípeokono ne yiúho —kíxoane.

14 Ina kixopâhiko Jesus:

—Yusíkoti itúkeovo ûndi koyuhópovo itúkeova kuteâti ra yûnzo, itea kóyeyane itúkeovo koati kaná'uti ra yûnzo vo'oku énjoa ne úngeaku koáne ne yonómboku. Kene itínoe, ako yéxa ne úngeaku simóya ne yonómboku.



15 Enepone iséneunoa ne koekúti, pohu isoneú kíxenenoe, ako takápapu. Kene ûndi, ako ínjaneye xâne kuteâti ne iséneunonu.

16 Itea enepo ngoyúho koèkuti íninjone vo'ókuke ra xâne, koati kaná'uti ra yûnzó, vo'oku haina mbohúxinovati koeku kó'inoaneye inzóneú, itea énomonemaka koéneye isóneunoa ne Pahukónuti nzímea yâye.

17 Yoko yane Ponóvoti Kíxovókuti yútoe Muíse hó'e, yutóxovomaka kónokea kutípeokono yuhóti koeku pí'ayea noixoâti koane koyuhó'iyeyati koèku.

18 Ngoyúhoane ne ngoèku. Koane Nzá'a, enepone Pahukónuti nzímea yâyeke, koyúhonumaka —kíxovokoxoane Jesus.

19 Ina kixoáhiko jûdeu:

—Na óvo ne yá'a?

Ina yumopâ Jesus:

—Ákonoe yéxanu. Simóya ne Nzá'a, ákomaka yéxa. Eneponi yexánu, manímaka yexoâti ne Nzá'a —kíxovokoxoane Jesus.

20 Enepo koyuhoâne Jesus ra koekútihiko, hána'itike imokóvokuti ya Njeruzálem óvo, ya xoko kuríkokonoku tiúketi íparaxokonoke Itukó'oviti. Yoko ako ika'ákoti Jesus vo'oku ávoyea simápu kaxena namúkeokono.

### *Itukóvotiye ne Jesus*

21 Ya po'íkemaka, hara kíxovokoxoa Jesus ne jûdeuhiko:

—Mbihopeôpitinenoemo. Yoposíkoponnutimo, itea yevókovotimo ya pehúnevo. Koati xané kixepoâtimo ivékivo vo'oku ako omótova yenópi xoko yonómboku.

22 Ina kixokóko ne jûdeuhiko:

—Kahá'atiperamea koépekepevo kutí'inoke koyuhoâti ákoyeamo omótova vonópea xoko yonópokumo?

23 Ina kixoá'ikomaka Jesus:

—Koati itínoe íhae yâye yara poké'e. Kene undi, vanúke úngea. Itínoe íhae ra kúveu mêum, kene haina undi íhae yâye.

24 Hukínóvoti ngíxeopinoe yévokivomo ya pehúnevo. Koati xané kixepoâtinoemo ivekápu, vo'oku enepo hákoti kitipónu indúkeovo énomone ne ngixínopike, yevókovotimo ya pehúnevo. Koati xané kixepoâtimo ivékivo —kíxovokoxoane Jesus.

25 Ina kixoáhiko jûdeu:

—Kutí'ikopo íti?

Ina yumopâhiko Jesus:

—Énomone kuteâti ngixínopike ukeâti inâ ndurixóvo ínzikaxea.

26 Mani êno yûnzó ve'ókuke, mani enjókopitinoe pehúnevo. Itea enepone Pahukónuti nzímea yâyeke, koati kaná'uti nê'e, kutí'inoke ngoyuhoâti xapákuke xâne yara kúveu mêum ne ngámone xokóyoke —kíxovokoxoane.

27 Itea enepohikoneko xâne, ako éxa itúkeovo Há'a íhae vanúke kixínoahiko Jesus.

28 Hukínóvoti kíxovokoxeamaka Jesus:

—Enepo kexépuakanune tikótike, undi íhae vanúke ikútisikiponovoti xâne, ínamo yexá indúkeovo énomone ne ngixínopike, koane yexoâtinenoemo yanê'e ákoyea itúkapu isoneú ngíxone nzóko, itea itúkeovo póhutine íhikaxeonuke Nzá'a ne ngoyúho.

29 Yoko enepone Pahukónuti nzímea yâyeke, anéye njokóyoke. Ako kurí íxanu mbóhuxeovo, vo'oku kóyekune indúkea koekútihiko iko'élokexeatí okóvo — kíxovokoxoane Jesus.

30 Uke'éxoane Jesus koyúhoyea ra koekútihiko, êno xâne kutipoâti.

*Yuhu Jesus koeku iteóvati ne pahúnevo yoko ovóheixootiki*

31 Ina kixovókoaxa Jesus neko júdeuhiko kutipoâti:

—Enepomo hákoti itevóki ra ihíkavuti yunzó'inopinoo, itimo koati kaná'uti hokónuti

32 epó'oxo yexoâtimo ne kaná'uti kixovókuti íhae xoko Itukó'oviti, yane itívoatimo ne kotíveti kéyeku.

33 Ina kixôa júdeuhiko:

—Uti ámoriponoiko Ábraum. Ako vitúkeovoku akaúti. Ná'ikopo koeti “Itívoatinemo ne kotíveti kéyeku” kixínevi?

34 Ina yumopá Jesus:

—Koati emo'úti ra yunzó'inopinoo, ivévaka: Uhá koeti xâne ovóheixoti pahunévotike, koati ákau váhere kixovókuti.

35 Yoko enepone akaúti, ápe hunókoku óvoheixea óvokuke únae. Haina kóyekutine xokóyoke. Itea enepone xé'a ne únae, koati ákoti hunókoku óvoheixeya.

36 Koeku itúkeovo ûndi koitóvopinoo, undi Xe'exa Itukó'oviti, koati itévotino.

37 Ênjoa itíkivonoo koati ámoriponoiko Ábraum, itea kóyeane kehá'ayi képekinu vo'oku ákoyea yakáha'a ne ínzikaxeopike.

38 Enephihikone kixovókuti noínjone itúkea Nzá'a, énomone ngoyúho. Kene itínoe, hane itíko, neíxone itúkea yá'a.

39 Ina kixopâmaka júdeuhiko:

—Ábraum vitúko ha'a úti.

Itea hara kíxovokoxoa Jesus:

—Itukápuxo Ábraum itíkonoo yá'a, hékaikopo kixoku itúkeovo ne Ábraum.

40 Itea koati yoposíkoti képekinu, undi koyuhó'inopeati ne kaná'uti kixovókuti ngámone xoko Itukó'oviti. Ako ákoeneye kixoku itúkeovo Ábraum.

41 Koati kixoku itúkeovo ne yá'a hekóponoo.

Ina kixopâhikomaka júdeu:

—Haina uti apení koêti ákoti há'a. Poéhaxo ne Ha'a úti, énomone ne Itukó'oviti.

42 Ina kixovókoaxopamaka Jesus:

—Eneponi itukápuxo yá'a nê'e, mani koati ákoti omotóvonu yokóvo, vo'oku koati úngeakune xokóyoke koeku nzímea yâyeke. Yoko hainámaka isoneú ngíxone nzímea itea énomone pahukónu yâyeke.

43 Ênjakapivo ákoinoke yexa yúnzo? Vo'oku koati mokerexo keyítinoe.

44 Itínoe koati hokoti Ndeâpu. Énomone itíko yá'a. Yoko ukeáatinekene, koati koépekenati nê'e. Ako káxuhevekapu nê'e kaná'utike kixovókuti vo'oku akó'oti ne kaná'uti kixovókuti xokóyoke. Enepo semekékexo, motókea kíxeaneye vo'oku koati kixovokune. Koati semékenovo'iti nê'e. Koatímaka poéheve ne uhá koeti semekénovo'iti.

45 Vo'oku ngoyúhoyea ne kaná'uti kixovókuti íhae xoko Itukó'oviti, énomone ákoino yakútiponu.

46 Ápeikopo xepákukenoo motovâti koyúhoyea ápeyee mbahúnevo? Koeku itúkeovo kaná'uti ra yúnzo, ná'ikopo koeti ákoino yakútiponu?

<sup>47</sup> Enepone xâne hokoti Itukó'oviti, usó kóye kámokenoyea emó'u. Kene ákoinokenoe yakámokenonu, koati vo'oku ákoyea itúkapunoe hokoti Itukó'oviti – kíxovokoxoane Jesus.

*Yuhó Jesus koeku Ábraum*

<sup>48</sup> Ina kixoá'ikomaka jûdeuhiko:

–Koati tokopóvoti visóneunopi itúkivo samarítanu, úroevo ndémoniu, isáyu'ixinovo ke iséneu.

<sup>49</sup> Yane hara kíxovokoxopamaka Jesus:

–Haina undi úroevo ndémoniu. Koati ngahaná'ikoti iha Nzá'a, kene yíxovonoe kémoke'eyinu.

<sup>50</sup> Haina ombosíkotí inzáyu'ikeekono, itea ápe kaha'aínonoati yoko énomone ponovó isóneunoa ra koekúti.

<sup>51</sup> Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe, ivévaka: Enepone xâne hokoáti ra yúnzo, ákomo uké'exa pevóti.

<sup>52</sup> Ina kixopámaka jûdeuhiko:

–Kó'oyene véxoaneoxo itúkivo isayú'ixovoti isóneu, úroevo ndémoniu. Ivókovone Ábraum, koánemaka ne porófetahiko koyúhoti emo'u Itukó'oviti mekúke, keyúhoikomaka ákoyeamo uké'exa pevóti ne xâne itukoáti ne yíúho.

<sup>53</sup> Ití'ikopo teyonéti ya voxú'ikene Ábraum? Ivókovo nê'e, koánemaka ne porófetahiko. Kutí'ikopo íkitixapovo?

<sup>54</sup> Ina kixovókokoxopamaka Jesus:

–Eneponi itukapu úndi ihayú'ikopovo, ákoni itúkovoke ne inzáyu'ikeekono, itea koati Nzá'a porexónu indúkeovo ihayú'iu, enepone keyúhoneno itúkeovo Itukó'oviti Yúnae.

<sup>55</sup> Itea ákonoe yéxa nê'e. Undíne exôa. Eneponi ongoyúhoa ákoyea énja, mani kutipasí ngoépitinoe indúkeovo semékenovo'iti. Itea énja nê'e, epó'oxo koati indukeáti yúho.

<sup>56</sup> Elókea okóvo yoxú'ikene Ábraum noíxeamo ngaxéna. Yoko noíxoane, koane hána'iti elókeyea okóvo vo'ókuke –kíxovokoxoane.

<sup>57</sup> Ina kixopámaka jûdeuhiko:

–Avo itépana sinkoenta koeti xénaena, keyúhoikomaka neíxi Ábraum?

<sup>58</sup> Ina yumopáhiko Jesus:

–Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe, ivévaka: Tumúneke ápeyea Ábraum, ámbene –kíxovokoxoane.

<sup>59</sup> Énomone yanê'e, namú kixone mopôti ne jûdeuhiko kahá'ati koépeka Jesus, itea ipúhikopea Jesus neko hána'iti imokóvokuti ya Njeruzálem ákoti noiké'exopati.

## 9

*Koitóva Jesus ne komítí'iyeatinekene*

<sup>1</sup> Koeku yónea ne Jesus, noíxone hóyeno komítí'iyeatinekene.

<sup>2</sup> Ina kixôa íhikauhiko:

–Íhikaxotí, itúkinovo ke komítí'iyeatinekene rá'a vo'ókumea pahúnevo? áko'lo vo'ókumea pahúnevo há'a yoko êno.

<sup>3</sup> Ina yumopâ Jesus:

–Haina vo'oku pahúnevo, koane hainámaka vo'oku pahúnevo há'a yoko êno komítino ra hóyeno, itea maka iyúseane ne xunako Itukó'oviti ya xokóyoke.

<sup>4</sup> Konókoti vitúkea ítuke ne Pahukónuti yâyeke koêkuiko ápeyea kaxena úti, vo'oku simóvotimo hunókoku ne ko'ítukeyea úti, kuteâti koêku enepo yotixóne.

<sup>5</sup> Koêkuiko óveam ra kúveu mêum, úndi kouhápu'íko xâne yara kúveu mêum —kíxovokoxoane Jesus.

<sup>6</sup> Uke'éxone koyúhoyea, ina apurúko poké'eke, kalaká'ikoti móte ya hô'o. Ina veyôa ne móte kaláka'iu, kihu'íkoa ukékuke neko komítiti

<sup>7</sup> ina kixôa:

—Kípeukeapanapu tánginake Silôe —kíxoane. (Yoko “pahoéti” koêti ne Silôe koêti.)

Ina pího neko komítiti kípeukeoponeovo. Yane ínioxopone aukópovo.

<sup>8</sup> Enepohekoneko múxone oveâti xêrerekuke óvoku, koánemaka ne po'ínuhiko xâne noixóheixoati ixómoyea épemo, hara kixókoko:

—Haina rá'a ne komítiti ixómoti ivatá'ixo yómoti épemea? —kixókokonehiko.

<sup>9</sup> Ina apê xâne xapákukehiko koêti:

—Énomone nê'e —kixoâti.

Itea hara kôe po'ínuhiko:

—Pó'iti, pohu akó'oti pahuíxa nê'e —koéhiko.

Ina kôe neko unatípeatine komítiyea:

—Énomoneoxo úndi.

<sup>10</sup> Ina kixôa xanéhiko:

—Ná'ikopo kixévotiye ínixepinoke?

<sup>11</sup> Ina yumopâ:

—Ápe hóyeno koéhati Jesus kalaká'ikoti móte ipíhoati ungékuke. Yane pahúkonune ngípoukeoponeovo xoko tángi, enepone víhaxone Silôe. Úngeane mbího ngípoukeoponeovo, yane íninoxopone —kíxovokoxoane.

<sup>12</sup> Ina kixopâ'ikomaka xanéhiko:

—Ná'ikopo ne hóyeno?

—Ako énja —koéne yumopâhiko.

### *Epemó'ikoa farízeuhiko neko hóyeno*

<sup>13</sup> Yane ina omokóno neko hóyeno unatípeatine komítiyea xoko farízeuhiko.

<sup>14</sup> Yoko sâputu nekóyo, káxe koati sasá'itino evo júdeu kalaká'iko móte ne Jesus ya hô'o, enepo koitóva neko hóyeno.

<sup>15</sup> Ina epemó'ikoa farízeuhiko neko hóyeno kixóvoku ínioxopinoke.

Hara kíxovokoxoa hóyeno:

—Áhiukeonu móte ne hóyeno ina ngipoukéoponovo. Kó'oyene íninoxopone —kíxovokoxoane.

<sup>16</sup> Énomone ápeino po'ínuhiko farízeu koêti:

—Hainá'ikopo páhoe Itukó'oviti neko hóyeno vo'oku ako teya sâputu —koénehiko.

Itea ápe po'ínuhiko koêti:

—Na kíxoaye ítúkeovo hóyeno pahukóvoti itukô haná'iti iyupánevoti kuteâti rá'a? —koénehiko.

Énomone kutí'ino okopókokoti neko farízeuhiko.

<sup>17</sup> Ina kayukópahikomaka épemo'ikea ne hóyeno unatípotine. Hara kixópahikomaka:

—Kene íti, na kó'inoaye iséneu koeku koíteovopi?

Ina yumopâ hóyeno:

—Kutí'inonu páhoe Itukó'oviti koyuhó'iyeani emó'u —koéne yumópope.

18 Yoko ako akútípoa tutíhiko jûdeu itúkeovoxo komítí'iyeatinekene inixópotine. Énomone iháxikinoahiko há'a yoko êno.

19 Yane ina epemó'ikoahiko tuti jûdeu. Hara kíxoahiko:

—Énomone xí'a rá'a keyúhonenoe itúkeovo komítí'iyeatinekene? Na kixóvotiye inixopinoke?

20 Ina yumopâ há'a yoko êno neko hóyeno:

—Véxoa itúkeovo xe'exa úti rá'a, koane itúkeovo komítí'iyeatinekene

21 itea ako véxa inixopinokene, koane ako véxa koitóvati. Yépema'ika, vo'oku úsotine. Énomonemo koyuhó'inoepa koêku —kíxovokoxoane.

22 Yoko kó'inokeneye yûho neko há'a yoko êno, koati pikoti isóneunoa tutíhiko jûdeuya. Vo'oku koyuhoátine tutíyehiko yanekôyoke kópuhikopeokonono ya íhikaxovoku hó'e ne koêkuti koyuhoáti itúkeova Jesus ne Mésiya, enepone páhoe Itukó'oviti koíteovo xâne.

23 Énomone koyúhoinoa há'a yoko êno neko hóyeno itúkeovo úsotine ne xé'a, koane kónokea itúkeovo énomone épemo'ikohiko koêku.

24 Ina ihaxíkopamaka farízeuhiko neko hóyeno unatípeatine komítíyeya. Yoko pí'apene iháxikoahiko. Hara kíxoa:

—Yokóyuhua iháke Itukó'oviti itúkeovo koati kaná'utimo ne yihó'inovi. Véxoa itúkeovo koati pahukóvoti neko hóyeno.

25 Ina kixôa hóyeno:

—Itúkeovo pahukóvoti, ako énja. Poéhane éngo ngomítíyeya nóvo, itea kó'oyene ínjinjopone —kíxovokoxoane.

26 Ina aukópamaka farízeuhiko kíxea:

—Na kixó'oye koíteovopi? Na kíxoaye poréxeopi ínixepi?

27 Ina yumopâ hóyeno:

—Ngoyúhoinopeanenemeku, itea ákonoe yakútíponu. Na koeti kehá'ainonoe ngáyukopeakomaka? Keha'átinoemea itíkivomaka íhikau ne hóyeno? —kíxovokoxoane.

28 Yane oríxoane farízeuhiko. Hara kíxoahiko:

—Ítine itukóvo íhikau nê'e. Kene uti íhikau Muíse.

29 Véxone yúho'ixea Itukó'oviti, poéhane Muíse. Kene ne hóyeno kíxene, muhíkova úkeaku ako véxa —kíxoanehiko.

30 Ina yumopâ neko hóyeno:

—Kouhé'exovoti ákoyea yéxanoe úkeaku, itea ínjinjopone vo'ókuke.

31 Véxoa ákoyea yumapa xâne pahukóvoti ne Itukó'oviti, itea hane yumópo, teyoáti yoko itukeáti áha.

32 Ukeátine inâ apê ra kúveu mêum, ako kámeaku xâne ápeyeya koitóvoti komítí'iyeatinekene.

33 Eneponi hákoti itukovo páhoe Itukó'oviti neko hóyeno, ákoni ítone itúkea —kíxovokoxoane.

34 Ina kixopâmaka farízeuhiko:

—Ínípono itúkeovo iti xâne pahukóvoti ukeátinekene inâ yapê xoko mémaina, kehá'aikomaka íhikexivi? —kíxoanehiko.

Yane kópuhikeanehiko ho'úxinovoku hó'e.

*Koêku ne po'ínuhiko xâne kutí koeti komítiti ikútixapovoti ponóvoti*

35 Yoko eyékoxoane Jesus kixókonoku ne hóyeno koítovone. Itopónoane, hara kíxoa:

—Kítípoa ne íhae vanúke ikútisapokonovoti xâne?

36 Ina yumopâ hóyeno:

—Kutí'ikopo nê'e motovâti ngutípea Unaém? —koéne.

<sup>37</sup> —Énomone ra neíxone kó'oyene, enepora yuhó'ixopiti —kíxoane Jesus.

<sup>38</sup> —Ngutípopi Unaém —koéne neko hóyeno, xaneâti ipúyukexea nonékuke ihayú'ikoati.

<sup>39</sup> Ina kixoá'ikomaka Jesus:

—Nzimínoke yara kúveu mêum maka ínixapane ne komítiti, koane itúkapuneoxomaka komítiti ne po'okoâti itúkeovo iníxoti. Énomone ngouhâpu'iko, nzimínoke yara kúveu mêum —kíxoane.

<sup>40</sup> Yoko âpe farízeuhikoya kamokénoyeati yúho. Ina kixohíko Jesus:

—Hainámea keyuhoâti vitúkeovomaka komítiti?

<sup>41</sup> Ina yumopâhiko Jesus:

—Eneponi itikápuxonoe komítiti, âkoni pehúnevo. Itea koeku íkitixapivonoe koati iníxoti koane exoâtimaka koêku ne kixovókutihiko, énomone kutí'ino anéyetiko pehúnevo —kíxoanehiko Jesus.

## 10

### *Íhokova Jesus ne koati únati koyónoti su'úso ya éxetina*

<sup>1</sup> Ina kixovókoxxoa Jesus:

—Koati emo'úti ra yunzó'inopinoo, ivévaka: Enepone kovesé'uxeovati ipi kúrapena ne su'úso âkoti vekêa páhapeteake, koati ómevoti koane hú'uxokenati nê'e.

<sup>2</sup> Itea enepone vekeâti páhapeteake, énomone koati koyonoâti ne su'úso.

<sup>3</sup> Yane enepone koyónoti pahapéti, míhe'okinoa porexoâti úrukeovo. Yoko éxoa su'úso emó'u ne únae. Koati íha veínoa únae íhaxea póhutihiko su'úsona, ina kopúhikoa meúkeke.

<sup>4</sup> Enepo kopúhikoane uhá koêti ne su'úsona, inúxinoahiko. Yane pihotínehiko íkéneke. Koáhâti exeâtihiko emó'u.

<sup>5</sup> Ako hokohí íxa xâne âkoti itukapu únae. Kohó'iyeahiko vo'oku ákoyea éxea emó'u —koéne Jesus.

<sup>6</sup> Itúkinoa Jesus xanéhiko ra xêti apêti íhokoake ne âha íhikaxeahiko, itea ako éxinahiko isóneu kixó'ekone.

<sup>7</sup> Ina kixovókoxxopamaka Jesus:

—Koati emo'úti ra yunzó'inopinoo, ivévaka: Enepone páhapetea kúrapena su'úso, undíne itukóva.

<sup>8</sup> Uhá koeti simôti tumúneke nzímea, hane koéneye ómevoti yoko hú'uxokenati. Itea enepohíkone kutí koeti su'úso, ako itúkeake ne yúho.

<sup>9</sup> Undíne itukóvo ne koati kaná'uti pahapéti. Enepone vekónuti, ngoítovatimo. Epó'oxo kuteâti koeku su'úso únati kátarakeovo, ipuhíkeati kúrapena níxaponeovo yoko urúkopovatimaka, énomonemakamo koéneye ne kutipónuti.

<sup>10</sup> Koati simínoti oméxea ne ómevoti, koane koépekea yoko kotóhineyee. Kene ûndi, nzimínoti motovâti yupíheovo unáko koêku, omínoândimaka inámâti apéyeati ákotinemo hunókoku.

<sup>11</sup> —Hara ngoéneye koati únati koyónoti su'úso usó koyêti ivókinova ne su'úsona.

<sup>12</sup> Enepone ahinoêti koyónoti su'úso, póhutine tiúketi itúkinoa ne itukéti, haina únae nê'e, koane hainámaka ítuke ne su'úso. Enepo noíxo yovíre keno'ókinoati, kohó'iyee, kurí kixôati ne óyonone. Yane ísukexoa yovíre neko su'úso kotohíneatine.

13 Kohó'inoke nê'e, vo'oku itúkeovo tiúketi kaha'a kóyoninoake ne su'ûso, kene haina kaha'a'ainoati unako koêku ne óyonone.

14 Kene ûndi, hara ngoéneye koati únati koyónoti su'ûso. Énjoa ne óyononem koane éxonuhikomaka,

15 kuteâti koeku véxeokoko, ûndi yoko Nzá'a. Yoko usó ngóye ivónginova ne óyononem.

16 Apêtimi po'ínuhiko óyononem ákoti itukapu íhae yâye. Ngonokoâtimakamo nzo'úxoepa xapákuke râ'a. Ivavákoatihikomo ra yûnzó. Yane póhutiponemo ne uhá koeti óyononem, epó'oxo mboéhanemo xapákuke ngoyonoâti.

17 —Hara ákoinoke omótovonu okóvo Nzá'a, vo'oku ivónginovamo ne óyononem, ínamakamo enjepúkapa.

18 Hainamo apêti uke'éxoati ra omínjone. Undínemo ihúnokoa kurikópati xoko Itukó'oviti. Ápe njunáko inzunokea koane inzáxikoepa. Yoko Nzá'a porexónu ngíxeaneye —kíxovokoxoane Jesus.

19 Vo'ókuke neko yuho Jesus, aúkopovomaka okópeokoko ne jûdeuhiko.

20 Êno xâne xapákuke koêti:

—Ûroevo ndémoniu nê'e. Koati pepokéxovoti. Na koeti kémokenoinoa?

21 Itea ápe po'ínuhiko koêti:

—Ako ákoeneye yuho úroevo ndémoniu râ'a. Koítovoikopo komítiti ne ndémoniu? —koéhiko.

### *Epemó'ikokono Jesus xapa ayuúti iháxoneti Dedikásaum*

22 Ya Njeruzálem yanekôyoke, koati kaxena kóyuipe jûdeuhiko hó'eke. Énomone ne áyui íhaxonehiko Dedikásaum. Yoko kaxena kásati yanekôyoke.

23 Hane véko ne Jesus varándanake ne hána'iti imokóvokuti ya Njeruzálem, enepone iháxoneti Varándana Salúmaum.

24 Yane ayákukoane jûdeuhiko. Hara kixóhiko Jesus:

—Námoye keyúhoyi itukóvotiye íti? Itukápuxo íti ne Mésiya, páhoe Itukó'oviti koíteovovi, hákone hi'onó'uxivovi —kíxoanehiko.

25 Ina kixovókoxoa Jesus:

—Ngoyúhoinopeanenoe, itea ákonoe yakútiponu. Enepora itukéti índuke ya iháke Nzá'a, énomone exókopinoe indúkeovo koati páhoe.

26 Itea ákonoe yakútiponu vo'oku hainánoe iti óyononem.

27 Enepone óyononem, ivávako yûnzó. Énjoanehiko, koane hokóponuhiko.

28 Mboréxoahiko inámapoti apéyeati ákotinemo hunóokoku. Ákomo yanapa ipihóponovokutike, epó'oxo ákomo hu'uxóponoati.

29 Enepone Nzá'a porexónoati, xunané'e ya uhá koêti. Ako itoâti hú'uxoepa xokóyoke.

30 Koati póhutine úti, ûndi yoko Nzá'a —kíxovokoxoane.

31 Yane veyó kixone mopôti ne jûdeuhiko, mani hepókoti Jesus, kaha'âtihiko koépekea kuteâti mani kíxoaku yanekôyoke.

32 Ina kixovókoxoa Jesus:

—Êno únatinoe itukéti índuke xepákukenoe, páhoenonu Nzá'a indúkea. Énomoneikopo kehá'aino hipókinu vo'ókuke?

33 Ina yumopá jûdeuhiko:

—Haina únati itukéti hepókinopike úti, itea koati vo'oku ákoyea tiya Itukó'oviti, iti xâne kuteâti úti itíkovoti Itukó'oviti —kíxoanehiko jûdeu.

34 Ina kixovókoxopamaka Jesus:

—Hainá'ikopo yutoxóvoti yane yutoéti hé'e, enepone Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse ne koéti: “Ngoé'epopo, ítínoemaka kuteâti ûndi, undi Itukó'oviti” koéti?

<sup>35</sup> Itukovo “Ítínoe kuteâti ûndi, undi Itukó'oviti” kixoâti Itukó'oviti neko xâne iyónoku yúho mekúke, yoko ako omótova pahúkeovo ne emo'u Itukó'oviti,

<sup>36</sup> ná'ikopo koeti “Ítíkovoti Itukó'oviti” kixínenunoe, vo'oku ngoyúhoyea indúkeovo Xe'exa Itukó'oviti? Koáhati undi noíovokoe ítúkea sasá'iti ítúke, koane undímaka páhoe yara kúveu mêm.

<sup>37</sup> Eneponi hákoti indukôa itukéti kuteâti ítúke ne Nzá'a, ákoni okónokoa kitípinunoe.

<sup>38</sup> Itea koeku indúkea kuteâti ítúke Nzá'a, yusíkoti ákoyea yakútiponu itea vo'ókuke ra itukéti índuke, mani konokoâti kitípinu. Yane mani yexínoati iséneu ítúkeovo póhutine úti, ûndi yoko Nzá'a, koeku ápeyea ne Nzá'a njokóyoke, koêkumaka ámbeyea xokóyoke —kíxovokoxoane Jesus.

<sup>39</sup> Yane kahá'apoaemaka jûdeuhiko iká'akea, itea ítópeovamaka Jesus.

<sup>40</sup> Ina kayukópovomaka yónea ne Jesus poixó'oke huvêo, enepone Njôrdau, xoko óvoheixoku Xuauum Mbátita áhikexea xâne yanekôyoke inâ turixóvo áhikea. Yane óvane Jesus-ya.

<sup>41</sup> Yoko koati êno xâne pihinoâti. Hara koe yuhóhiko vo'ókuke:

—Ako iyupánevoti ítúke ne Xuauum Mbátita kuteâti ítúke râ'a, itea uhá koeti yuhu Xuâum vo'ókuke ra hóyeno, áinovo koati kaná'uti —koénehiko.

<sup>42</sup> Yoko ako yumáxapu kutípoti Jesus xapákuke neko xâne.

## 11

### *Iyokóvo ne koéhati Lâsaru*

<sup>1</sup> Ápe hóyeno ka'arineti koéhati Lâsaru, íhae kali ipuxóvokuti iháxoneti Mbétanea, óvokumaka Mâriya yoko Márta, mokéxahiko.

<sup>2</sup> Enepone Mâriya, mokéxa ne ka'arineti, énomone neko ovohévexoti Jesus xêru koane kihuhévexopati ya híyeu túti.

<sup>3</sup> Enepone mokéxahiko Lâsaru, ápe páhoe xoko Jesus. Hara kixóponoa:

—Unaém, ka'arineti ne ínikene, enepone ákoti omótova yokóvo —kíxoane.

<sup>4</sup> Eyekóxoane Jesus, hara koéne:

—Enepone arinéti, hainamo koepékoati itea iháyu'ikeokonokemo xunako Itukó'oviti vo'ókuke, epó'oxo inzáyu'ikeokonokemakamo, undi Xe'exa Itukó'oviti —koéne.

<sup>5</sup> Yoko koati ákoti omótova okóvo Jesus ne Mâriya yoko po'ínu, enepone Márta, koánemaka Lâsaru, áyo.

<sup>6</sup> Ikénepoke eyékokinea Jesus ká'arineyea ne Lâsaru, pí'apoakomaka káxe óvoheixoa ne óvoheixoku.

<sup>7</sup> Yane hara kíxovokoxoa Jesus neko íhikauhiko:

—Hingá, vaúkapapu ya Njúdeya.

<sup>8</sup> Ina kixôa íhikauhiko:

—Íhixaxotí, koati ávoti axu'íkenepo ike kahá'ayea koépekeopi ya mopôî ne evo jûdeuya, keyúhoikomaka yaúkopivoya?

<sup>9</sup> Ina yumopá Jesus, itukínoati íhixovoke:

—Nduse ákoikopo ákoe ne ôra ya káxe? Itukovo yoneâti káxe ne xâne, ako ikaxáhevexoati. Koáhati iníxoti vo'oku uhápu'ine ne kauhápu'ikoati ra kúveu mêm.



10 Itea itukovo yoneâti yóti ne xâne, ikáxahevexovo vo'oku ákoyeane kouhápu'ikoti xokóyoke —koéne.

11 Ina kixovókokopaikomaka:

—Imókone neko vínikone Lâsarú itea mbihinoâti, ngoyúkoponoati.

12 Ina kixoáhiko íhikau:

—Unaém, enepo itukapu imókoti, ákoneikopomea yuvâti —kíxoanehiko.

13 Yoko “ívókovone” koêti neko yuhu Jesus. Itea ikútixati íhikauhiko koati imókoti.

14 Ina kauhápu'ikinoa Jesus koêku. Hara kíxovokoxoa:

—Ívókovone Lâsarú.

15 Epó'oxo elóke ongóvo ángo'oyea xokóyoke maka yakútíponuneno. Hingayá, naíxapana úti.

16 Ina kixovókoxo ha'ínehiko ne Túme, enepone íhautimaka Hapáparu:

—Hingá, maka xané víxane koépekeokono —koéne.

### *Jesus itukóvo koexépukopoti ivokóvoti*

17 Koeku símea ne Jesus ya Mbétanea, itone koaturu koeti káxe ike ekóxinevo ne Lâsarú.

18 Yoko mopó'amea kílomituru kíxoaku Mbétanea ne Njeruzálem.

19 Koati ênoti júdeu óvokuke Mâriya yoko Márta kouhépekoponeati isóneu ike ívókinevo âyo.

20 Eyekóxoane Márta kenó'okea ne Jesus, pihóne okótumonexea. Kene Mâriya, óvane óvokuke.

21 Tokopóne Jesus ne Márta, hara kíxo:

—Unaém, eneponi yáva yâye, ákoni ivákapu ne âyom.

22 Itea enepo yepêma Itukó'oviti kó'oyene, éjnoa poréxeopeamo ne yépemoake.

23 Ina kixôa Jesus:

—Íyukópovotimo ne yâyo.

24 Yane hara kixópamaka Márta:

—Éjnoa iyúkopeovomo simapúne exépukopope xanéhiko yaneko auké'ene ra kúveu mêum.

25 Ina kixôa Jesus:

—Undíne itukóvo koexépukopoti ivokóvoti, mborexópitimaka inámati apéyeati ákotinemo hunókoku. Enepone kutipónuti, yusíkoti ívókeovone itea kóyeane iyúkopeovo.

26 Heú koeti kutipónuti inamápoti ya njokóyane, ákomo uké'exa pevóti. Kitípoa ra yúnzo?

27 —Êm Unaém, ngutípoa —kíxoane Márta. —Ngutípoane itúkeovo íti ne Mésiya, enepone páhoe Itukó'oviti koíteovovi. Iti Xe'exa Itukó'oviti kúxone úti símeamo yara kúveu mêum —kíxoane.

### *Koeku Jesus iyô*

28 Uke'éxone koyúhoyea ne Márta, ina ihaxíkopono Mâriya, enepone po'ínu, motovâti ákoyea po'í kamoâti. Hara kíxo:

—Simóne ne Íhíkaxoti. Íti iháxico —kíxoane.

29 Kamoáne Mâriya, xepú koéne, pihóne xokóyoke.

30 Yoko avo úrukapa Jesus ne kali ípuxóvokuti, óvoheixoakone xoko tokópeaku Márta.

31 Enephikoneko jûdeu ovóheixeati óvokuke ne evo Mâriya kouhépekoponeati isóneu, noixoâne exépukea, hokó kíxoane, ikutíxatihiko, iyóponoti xoko ekóxokonoku áyo.

32 Simoáne Mâriya ne Jesus ya xoko óvoheixoku, ipuyuké kó'iyeeane nonékuke koane kíxea:

—Unaém, eneponi yáva yâyeke, ákoni ivákapu ne âyom —kíxoane.

33 Noixoâne Jesus íyoyea koánehikomaka neko jûdeu hokoâti, yupihovó koéne kotíveyea isóneuke xaneâti hána'iti kóseanayea.

34 Ina kôe ne Jesus:

—Ná'ikopo yekóxoanoe?

Ina yumopâhiko:

—Yókone Unaém, neíxapana —kíxoanehiko.

35 Yane íyone ne Jesus.

36 Ina kôe ne jûdeuhiko:

—Neíxoa koêku? Koati yupihóvati ákoyea omótova okóvo nê'e —koénehiko.

37 Itea ápe po'ínuhiko koêti:

—Koítovopepo komítiti râ'a. Manímea apêti kíxoaku motovâti ákoyeani ivákapu neko Lâsaru —koénehiko.

#### *Koexépukopa Jesus neko Lâsaru*

38 Yupihovó koéneoxomaka kotíveyea isóneuke Jesus. Úkeane pího xoko ekóxokonoku Lâsaru, kali hána'iti uhôro kehoéti mopoíke. Yoko ápe pú'iti mopôí exéxeokonoke.

39 Ina pahukôa Jesus veyópeokono ne mopôí. Itea hara kíxoa Márta, mokéxa neko ivokóvoti:

—Unaém, xúnatine ihópune, vo'oku koáturuxopene káxe kó'oyene ike ekóxinevo.

40 Ina kixôa Jesus:

—Ákoikopo ínjapimeku neíximo xunako Itukó'oviti enepo yakutípo yûnzó? —kíxoane.

41 Ina veyopókono neko mopôí. Yane hara kôe ne Jesus koeku komómoyea vanúke:

—Pai, aínapo yákoe vo'oku kéminu.

42 Énjoa kéyeyikune kéminu, itea kó'inokeneyea yûnzó kó'oyene vo'ókuke ra êno xâne yâyeke, maka akútíponune ítúkeovo íti pahukónu nzímea yara kúveu mêum —koéne.

43 Uke'éxone koyúhoyea nê'e, kóhonokoxo emó'u kó'iyea:

—Lâsaru, ipíhikapa meúkeke! —koéne.

44 Yane iyúkopovo ne ivokóvoti, ipúhikopone meúkeke koane ínayea aú'okexovo hêve yoko vó'u, koane aunoné kó'iyea ya léhu. Ina pahukôa Jesus kúxe'okopeokono motovâti yonópea.

#### *Oposíkokonone kixoku koépekokono ne Jesus*

*Mt 26.1-5; Mk 14.1-2; Lk 22.1-2*

45 Xapákuke neko jûdeu noixóponoti Mâriya óvokuke, êno kutípoti Jesus noixeâne ítuke.

46 Itea pihóne po'ínuhiko jûdeu xoko farízeuhiko étó'okoponea koêku ne ítuke Jesus.

47 Yane ho'úxohiko koati payásoti yúhoikovoku jûdeuhiko ne tuti sasedóti inuxínoti jûdeu hó'eke, yóko'o ne farízeuhiko. Ina koehíko:

—Namo víxaneye? Koati ênoti iyupánevoti ítuke ne hóyeno!

48 Enepomo sikáne ûti, kutipoâtimo heú koeti xâne. Yane keno'ókotimo ne payásoti ya utike íhae Róma uke'éxoatimo ra sasá'iti péti vimókovoku, koánemakamo ra poké'exa ûti —koénehiko.

49 Yoko ápe Kaífa xapákukehiko. Énomone neko koati payásoti ya uhá koeti sasedóti inuxínoti jûdeu hó'eke yaneko xoénae. Hara koe yûho xapákuke:

—Ako yéxonenoel!

50 Ako kali iséneunoa ra koekúti! Unatíneo xo ápeyea póhuti hóyeno ivokínovati ra xanéhiko ya koékuni itúkeovo poké'exa ûti uke'éxokono koane uhá koeti xanéhiko yara poké'exake ûti ivokóvo —kíxoanehiko.

51 Yoko enepone yûho, haina ukeâti xokóyokene, itea vo'oku itúkeovo koati payásoti ya uhá koeti sasedóti yaneko xoénae, poréxo Itukó'oviti koyúhoinoa koêku ne ávoti simâpu kaxéna, koyuhoâti ivókinovamo Jesus ne xâne yane poké'exa jûdeu.

52 Yoko haina pohúneti xanéhiko poké'exake jûdeuhiko ivókinovomo, itea ivokínovotimaka hó'úxoepa uhá koeti xe'éxapamo Itukó'oviti, koékuti óvohikoku, itukópatihiko póhutipone ikéneke.

53 Ukeátine neko káxe, kousocone isóneuno Jesus ne tutíhiko jûdeu koépekeamo.

54 Hukínóvotipo ákoyeane íhikaxa ne Jesus xapa jûdeuhiko. Pihópone kalíke pitivóko koéhati Efarâim xe'o mêm ákoti apêti. Énomone óvoheixo koánemaka íhikauhiko.

55 Yoko yé'exovone Páskoa yanekôyoke, áyui jûdeu ya hó'eke. Hukínóvoti enó'iyea xâne ukeâti neko óvoheixoku Jesus yonothihiko Njeruzálem tumúneke kaxena áyui, motovâti kasása'ikeovo kuteâti koeku páhoenóa hó'e itúkea.

56 Enepohikone xâne ya Njeruzálem, opósi'ixohiko Jesus. Koeku óveahiko yane hána'iti imokóvokuti, hara kixókoko vo'ókuke:

—Na kó'inoaye iséneu, keno'ókotiperameamo? áko'o ákoperameamo kená'aka ayúitike —kixókokohiko.

57 Yoko pahúkoane farízeuhiko yoko tutíhiko sasedóti inuxínoti jûdeu hó'eke, kónokea koyúhoyea óvoheixoku Jesus áva xâne noixoâti, motovâti iká'akoponeahiko.

## 12

### *Jesus ya Mbétanea*

*Mt 26.6-13; Mk 14.3-9*

1 Sei koé'iko káxe ávoti tumúneke neko áyui jûdeu hó'eke koéhati Páskoa, pího Jesus ya Mbétanea, óvokuke Lásaru, enepone ivokóvoti koéxepoepo.

2 Itúkohiko êno níkokónoti vo'oku símea Jesus. Márta itukóvo kaunákoti mêsa. Kene Lásaru, kahá'ine Jesus yoko po'ínuhiko xâne xe'o mêsa.

3 Yane ápe xêru yupihóvoti hepíko, ainóvoti nârdú ákoti ánahi véyone Mâriya. Yoko puhí koeti íhakuke neko xêru. Ina ovohévexo Jesus koane kíhuhevexoepa ya híyeu túti. Yupihovó koéne uheko ihópune ne xêru ya uhá koeti kúveu neko ovokúti.

4 Ina kôe ne Juda Iskarióti, po'ínu íhikau Jesus, enepone itúkoheovoti koeku hókea Jesus, enepone kurikoâtimakamo xoko xanéhiko puvâti:

5 —Mani êno tiúketi ovâti ra xêru akavánevo, kuteâti námoe xâne ko'ítuketi ovâti yehí koeti kohê. Na koeti ákoino akávanevo, ínani parekékakana xanéhiko ákoti apeínoati ne ésa'i? —koéne.

<sup>6</sup> Kó'inokeneye yûho, haina vo'oku yónea okóvo ne xâne ákoti apeínoati, itea vo'oku itúkeovo koyónoti tiúketina evo Jesus, yoko kóyekune véyeya apê tiúketi urúkovoti íhakuke.

<sup>7</sup> Ina yumopâ Jesus:

—Sikeane ra sêno. Unákinoake ne xêru motovâti kíxeonuneye, inúxoatine ne kixókonokumo ngoxé'u engaxápune.

<sup>8</sup> Kóyekunemo xepákukeno ne xâne ákoti apeínoati, itea ákomo ángoyeneye xepákukeno —kíxoane.

*Itúko isóneu ne tuti jûdeu koépeka Lâsarú*

<sup>9</sup> Yupihovó koe êno xâne xapákuke jûdeu eyekóxoati símeane ne Jesus ya Mbetanea. Úkeane noixóponoahiko. Haina pohúneti vo'oku Jesus pihínohiko, itea noixóponotimaka Lâsarú, eneponeko ivokóvoti koéxepoepo Jesus.

<sup>10</sup> Yoko kouókonehiko isóneu ne tutíhiko sasedóti inuxínoti jûdeu hó'eke koépekeamaka Lâsarú

<sup>11</sup> vo'oku koati ênoti jûdeu hokópoti Jesus vo'oku Lâsarú.

*Ihayú'ikokono Jesus urúkovo ya Njeruzálem*

*Mt 21.1-11; Mk 11.1-11; Lk 19.28-40*

<sup>12</sup> Poéha káxe ikénepoke, eyékokonehiko kenó'okea Jesus ya Njeruzálem neko êno xâne komomóponoti áyui Páskoá.

<sup>13</sup> Ina veyohíko tuti exáte, yane pihónehiko okótumonexea Jesus xaneâti vaúkexeahiko. Hara koéhiko yûho vaúkexea:

—Koati hána'iti ihayú'iuti rakéne. Viháyu'ika ra páhoenovi Vúnae Itukó'oviti.

Énomone ra natína úti, uti izaraelíta —koénehiko.

<sup>14</sup> Yoko ísimokono xe'exa njuméntu xoko Jesus, ina ivu'íxoá kuteâti koêku ne kúxoti yutoéti ya emó'uke Itukó'oviti, enepone koêti:

<sup>15</sup> “Hákonoe píke, itínoe íhae Njeruzálem, vo'oku harakéne netínanoe ivu'íxoti xe'exa juméntu” koêti. *Zacarias 9.9*

<sup>16</sup> Yoko avo éxa íhikauhiko Jesus kixó'ekone neko yutoéti yaneko káxe, itea itukópovone hána'iti ihayú'iuti ne Jesus ya xoko Itukó'oviti ike exépukopine ukópea xapa ivokóvoti, yane puyákovanehiko okóvo íhikau neko kúxotihiko yutoéti ya emó'uke Itukó'oviti koyuhó'iyeti koêku, koane exó kixóponea tokópeovoxo.

<sup>17</sup> Enepohikoneko êno xâne noixoti Jesus koéxepukoepa Lâsarú ukópea xapa ivokóvoti, koyúhopane neko noíxone xapákuke xanéhiko.

<sup>18</sup> Énomonemaka okótumonexino Jesus neko êno xâne vo'oku eyékoexa koêku neko hána'iti iyupánevoti ítuke.

<sup>19</sup> Ina kixokókohiko ne farízeu:

—Yokómomapihinoe, ákomo víta vo'oku heu-heú koéne xâne xokóyoke —kixókokonehiko.

*Kahá'a noíxea Jesus ne ngerêkuhiko*

<sup>20</sup> Xapákuke neko xanéhiko ihayú'ikoponoti Itukó'oviti xapa ayuíti hó'eke, ápemaka xâne ákoti itukapu jûdeu, enepone ngerêkuhiko.

<sup>21</sup> Énomone yuhó'ixopono Filípi íhae pitivóko íháxoneti Mbetásaida ya Ngalíleya, koyuhó'inoatihiko kahá'ayea noíxea Jesus.

<sup>22</sup> Pihóne ne Filípi éto'okoponea Ándere. Yane pihóne neko pi'âti éto'okoponeamaka Jesus.

<sup>23</sup> Ina kixoáhiko Jesus:

—Simóvone kaxena indúkeovo hána'iti ihayú'iyuti, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne.

<sup>24</sup> Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe, ivévaka: Enepone ake nonéti, kuteâti ake tiríku, enepo hákoti irikópovo poké'eke, hákotimaka ekoxópokono, kôyeane mo kóyeku. Itea enepo ekaxápakana, enópomo há'i pôreu.

<sup>25</sup> Koêkuti xâne ákoti omotóvo okovo kouhepeka kóyeku yara kúveu mêum, evókotimo mani unako koépoku xoko Itukó'oviti. Itea enepone xâne ákoti yuixápu ne mani unako kóyeku yara kúveu mêum, énomonemo unatí koépoku xoko Itukó'oviti ákotinemo hunókoku.

<sup>26</sup> Enepo áva xâne kahá'ati itúkea índukexeake, konókoti hókeonu. Yoko koêkutimo véngoku, énomonemakamo véko. Epó'oxo áva xâne itúkoti índukexeake, kahaná'ikoatimo Nzá'a —kíxoanehiko Jesus.

*Koyuhôa Jesus koêku ne ivókovope*

<sup>27</sup> Ina ko'e'íkomaka:

—Koati hána'iti tiveko inzóneu. Námeamo ángoene? “Keítapunu yara ôra nzímokune” ínjamea ne Nzá'a? Itea ako omótova vo'oku koati énomone nzímíno yara kúveu mêum.

<sup>28</sup> Pai, kehána'ika ra íhe —koéne.

Énomone yanê'e, apé koéne emo'úti inu'íxoti vanúke. Hara kôe:

—Ngahána'ikoane, epó'oxo ngahaná'ikopatikomakamo kó'oyene —koéne.

<sup>29</sup> Yoko enepohikoneko êno xâne ho'uxóvotiya, kamoánehiko neko emo'úti, koyúhoahiko itúkeovo xururúkoti. Kene po'ínuhiko, hara kôe:

—Koati ánju íhae vanúke, ovoxe Itukó'oviti yuhó'ixoa —koénehiko.

<sup>30</sup> Ina kourápu'ikinoahiko Jesus koêku. Hara kôe:

—Haina vo'ónguke itea ve'ókukenoe ápeino ne emo'úti.

<sup>31</sup> Simóvone kaxena kouhápú'ikeokonoku ipíhoponeokonono ne xâne yara kúveu mêum vo'oku váhere kixoku itúkeovo, koane veyopókonotinemo ne Satánae itúkeovo pahúkoti yara kúveu mêum.

<sup>32</sup> Kene ûndi, enepo ngaexépukakanane ungeâti poké'e, inzímotimo uhá koeti kó'iyevokua xâne njokóyoke —koéne.

<sup>33</sup> Kó'inokeneyene ne yúho, exókoati kixókumo koêku ivakápu.

<sup>34</sup> Ina kixôa xanéhiko:

—Enepone véxone ya yútoeke porófetahiko koyúhoti emo'u Itukó'oviti mekúke, ákomo ivákupu ne Mésiya, enepone páhoe Itukó'oviti koíteovo xâne. Ná'íkopo koeti keyúhoino kónokea koéxepukeokono ukeâti poké'eke ne íhae vanúke ikútipasikoponovoviti, uti xâne? Kutíyaikopomea nê'e? —kíxoanehiko.

<sup>35</sup> Ina yumopâhiko Jesus:

—Ákonemo áxu'ikene yâye xepákukenoe ne kouhápú'ikoti xâne. Víkaikopo uhápú'itike koêkuiko ápeyea xepákuke maka hákone simópi hahákuti. Vo'oku koêkuti yonóti xapa hahákuti, ako exa yónoku.

<sup>36</sup> Koeku ápeyeako xepákukenoe ne kouhápú'ikoti, yakútipoanoé motovâti itíkopiyo kouhápú'ikotimaka po'ínuhiko xâne —kíxovokoxoane Jesus.

Uke'éxone koyúhoyea ne Jesus, ipúhikopeane xapákuke. Yane ákone kúrivakaxapa.

*Ako akútipo Jesus ne júdeuhiko*

<sup>37</sup> Upánini enó'iyea iyupánevoti ítuke Jesus, hoénaxovope xunáko xapákuke neko xâne, kóyeane ákoyeahiko akútipoa.

38 Kó'inokeneye, koati tokopóvoti neko yútoe porofeta Izâiya mekúke, enepone koêti:

“Unaém, ako kutipoâti ra yemó'u koyúhone úti. Ako iyukínovati isóneu ne hána'iti xináko kÉpuhiu xapákuke” koêti. *Izâiya 53.1*

39 Ene ákoino omótova kutípeahiko, kuteâtimaka koeku kó'iyea po'íke yútoe Izâiya, enepone koêti:

40 “Poréxoa Itukó'oviti ákoyea itópoinoake komómoyea ya úke. Poréxoamaka kótiu'ikea omíxone ákoinoke itópoinoake noíxea ya úke. Énomonemaka ákoino éxina isóneu koêku, koane énomonemaka ákoino aúkapapu xoko Itukó'oviti. Koati ákoinokemakamo kaítapa Itukó'oviti” kôe. *Izâiya 6.10*

41 Kó'inokeneye yuho Izâiya, vo'oku noíxeane yanekôyoke itúkeovo koati hána'iti ihayú'iuti ne Jesus, koane koyúhoyea koêku.

42 Kóyeané enó'iyea kutípoti Jesus xapákuke neko tutíhiko jûdeu, itea he'ono'ú kixóvohiko hókea vo'oku píkea éxea farízeuhiko. Koati pikotíhiko kópuhikeokono íhikaxovokuke hó'e eneponi exâ farízeuhiko.

43 Koáhati ainóvoti oposí'ixoti úhepeyeané isóneunoa xanéhiko ya koêkuni itúkeovo Itukó'oviti kahá'ahiko úhepeyeané isóneunoa.

### *Koyuhôa Jesus kixókonokumo ne xâne ákoti akutipoa*

44 Ina kohonóko emó'u ne Jesus. Hara kôe:

—Koêkuti xâne kutipónuti, haina póhutine úndi kutípo, itea hane kutípoxo enepone Pahukónuti nzímea yara kúveu mêm.

45 Koane koêkuti noixónuti, koati noixoâtimaka neko Pahukónuti nzímea yâyeke.

46 Nzímínoti ngóuhapu'ikea xâne yara kúveu mêm, maka hákone ovóheixo hahákutike ne póhutihiko kutipónuti.

47 Enepo áva kamoâti ra yúnzo ákotimaka itukâ, haina úndi pahukoâmo ipihoponeokono, vo'oku haina nzímínoti mbahúkoepa xâne ipihóponovokutike, itea nzímínoti ngoíteova.

48 Eneponé ákoti akahá'anu, ákotimaka akutipoa yúnzo, anéko exókoati yonópeamo ipihóponovokutike. Eneponé íhikauvoti yúnzo, énomonemo exókoa yonópeamo ipihóponovokutike simapúne hunókoku ra mêm.

49 —Haina ukeâti njokóyoke ra yúnzo, itea koati Nzá'a, enepone Pahukónuti nzímea yara kúveu mêm, exókoku nóngone ngoyúhoyea koane nóngone ngóuhapu'ikea xapa xâne.

50 Eneponé páhoenonu ngoyúhoyea, énoa itúkeovo énomone porexó xâne inámati apéyeati ákotinemo hunókoku. Yoko enepora yúnzo, koati kuteâti páhoenonu Nzá'a ngoyúhoyea.

## 13

### *Kipohévekexoa Jesus ne íhikauhiko*

1 Yanekôyoke, koati tumúneke Páskoa, enepone áyui jûdeuhiko hó'eke. Éxoane Jesus símeovone kaxena ipúhikopea yara kúveu mêm koane káyukopeovo xoko Há'a. Yoko enepone ákoyea omótova okóvo Jesus neko hokoâtihiko yara kúveu mêm, tukú kíxoa yaneko pihopóné.

2 Énomone yanekôyo, níkotíhiko evo Jesus xapa Páskoa. Yoko tumúneke nê'e, ípihoane Ndeâpu isóneuke Juda Iskarióti, xé'a Símaum, kuríkeamo Jesus xoko xanéhiko puváti.

<sup>3</sup> Éxoamaka Jesus ápeyea xunáko, póneake Há'a, oukeke uhá koeti koekúti, koane éxoamaka itúkeovo úkeakune xoko Itukó'oviti yoko káyukopeovonemo xokóyoke.

<sup>4</sup> Ya koeku níkeakohiko, exépukone ne Jesus, ina kurikôa ne hamá koeti ípovo oveâti oukeke ne po'i ípovo. Yane ina véyo váhere ika'ákoa no'ékuke,

<sup>5</sup> Inamaka véyo úne koane kóhokeane mbásiyake. Yane turíxovone kipóhevekexea íhikau koane kíhuhevekexopea yane váhere iká'ae no'ékuke.

<sup>6</sup> Ina kixôa Simaum Péturu ahi'ókovane Jesus:

—Unaém, itínemo kipohévexonu?

<sup>7</sup> Ina yumopá Jesus:

—Avo yéxina iséneu ra índuke kó'oyene, itea yexoâtimo tumúneke.

<sup>8</sup> Ina kixoa'ikomaka Péturu:

—Ákomo kalíhuina kipéhevexinu.

Itea hara kixópa Jesus:

—Enepomo hákoti ngipohévexopi, ákonemo omótova hékinu.

<sup>9</sup> Yane hara kixópanemaka Péturu:

—Unaém, hákoikopo poeháne njêve itea kipé'ikamaka ra vô'um koane ndûti.

<sup>10</sup> Yane hara kixópamaka Jesus:

—Enepone xâne ahíkovotine, sasá'ipone. Poéhane hêve kopití'ipo koêkuiko ixómoyea yónokexo, kónokinoke kipóhevekeovo. Kene háxa, uhá koene sasá'ipea. Énomonemaka kénenoeye koeku itíkivo ngasása'iupone. Itea ako heú yákoenoe itúkeovo sasa'ipotine —kíxoane.

<sup>11</sup> Vo'oku éxoane Jesus itukóvotiye ne itúkoheovoti xapákuke ne hokoâti, enepone kurikoâtimo xoko xanéhiko puvâti. Énomone kó'ino: “Ako heú yákoenoe itúkeovo sasa'ipotine” kó'ino.

<sup>12</sup> Uke'éxoane Jesus kipóhevekexea ne íhikau, yane itúkopane ne hamá koeti ípovo ina aukópovo xe'oku mêsa. Hara kíxovokoxo íhikau:

—Yéxoanenoe koêku ne índukeinopi?

<sup>13</sup> Íhexinunoe Íhíxaxoti koane Yúnae. Yoko koati tokopóvoti ne yíúho vo'oku kaná'uteoxo indúkeova.

<sup>14</sup> Koeku íngutipasikeovo ovoxéti ngipóhevekeopinoe, undi Yúnae yoko Íhíxaxopiti, yusikónemaka kíkikokoneye.

<sup>15</sup> Vo'oku koati indukínopitinoe hékone motovâti itíkímaka kuteâti ra índukeinopinoe.

<sup>16</sup> Koati emo'úti ra yunzó'inopi, ivévakanoe: Haina ahinoêti payasô yane pátaraua. Koane hainámaka pahoêti payasô yane pahukoâti.

<sup>17</sup> Koeku yéxinoe ra koekúti, koati únatimo kêku enepo itikâ.

<sup>18</sup> —Enepora yunzómeku, haina uhá ketínoe ngíxo, vo'oku é'exo ngíxoixoane ne noívongoeponehiko. Kó'inokeneye, koati tokopóvoti kíxone ne yutoéti emó'uke Itukó'oviti mekúke xoko kó'iyeku: “Enepone ixómoti iníkonu, ainovó koe énomone vaheréxinonu ítuke” koêti.

<sup>19</sup> Éndo'okinopikenoe kó'oyene maka enepo avané'e ne koekúti, yakútipoanenoe indúkeova ne ngxínopike.

<sup>20</sup> Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe, ivévaka: Koêkutimo ivavákoati ne mbáhoe, undímakamo ivávako. Epó'oxo koêkutimo ivavákonuti, koati ivavákoati ne Pahukónuti nzímea yara kúveu mêum —kíxovokoxoane.

*Exókoa Jesus itukóvotiye ne kurikoâtimo xoko xanéhiko puvâti  
Mt 26.20-25; Mk 14.17-21; Lk 22.21-23*

21 Uke'éxoane Jesus koyúhoyea, yupihovó koéne kotíveyea isóneu ina kixovókoxo íhikau:

—Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe, ivévaka: Anéye póhuti xepákuke itúkoheovoti koeku hókeonu, enepone kurikónutimu xoko xanéhiko puvónuti —kíxovokoxoane.

22 Yane noinoneké kixókokone ne íhikauhiko, akó'oti hapiké'eka itukóvotimoye xapákukehiko.

23 Yoko ápe póhuti íhikau Jesus xêrerekuke, enepone ákoti omótova okóvo Jesus.

24 Vó'u veínoa Simaum Pêturu éxokea nê'e kahá'ainoa épemo'ikea Jesus itukóvotiye ne kíxone.

25 Yane hara kixo Jesus neko íhikau isu'oo koyeâti xa'ákuke:

—Unaém, kutíyane ne kíxe?

26 Ina yumopá Jesus:

—Énomonemo ne mbôreu itátane pâum ngaláka'iu utókuke —kíxoane.

Yane veyone itátane pâum ne Jesus, ina kalaká'ikoa utókuke, ina poréxo Njûda, xé'a Simaum Iskarióti.

27 Ehá'axo namúkoa Njûda neko itátane pâum, ûrukovane Satánae. Yane hara kíxoa Jesus:

—Yéhaka itíki ne ítikemo —kíxoane.

28 Yoko ako ápahuina xapákuke neko ovoti xe'o mêsa exínoati isóneu kó'inokeneye neko yuhu Jesus.

29 Vo'oku itúkeovo Njûda koyonínoa tiúketinahiko, ápéhiko ikutíxati pahukoâti Jesus ne Njûda vanéxoponea nókone vo'oku ayuíti, áko'o itúkeovomea pahukoâti pórekeoponea tiúketi xoko xâne ákoti apeínoati.

30 Ehá'axo namúkoa Njûda neko itátane pâum, ipúhikopeane xapákuke. Yoko yótine yanekóyo.

### *Inámati koekúti páhoenovi Jesus vitúkea*

31 Ipuhíkopeane Njûda xapákuke, ina kixovókoxoa Jesus ne íhikau:

—Oránane éxeokono indúkeovo hána'iti ihayú'iuti, undi íhae vanúke ikútipasikoponovoti xâne. Epó'oxo vo'ónguke, iyúsetinamakamo itúkeovo hána'iti ihayú'iuti ne Itukó'oviti.

32 Koeku ngouhupu'ikea itúkeovo koati hána'iti ihayú'iuti ne Itukó'oviti, koati Itukó'ovitimo kouhápu'iko indúkeovomaka hána'iti ihayú'iuti. Yoko kouhápu'ikoatimo kó'oyene.

33 Itínoe kutí ngíxone kálihunoe nje'éxaxapa, ákonemo ánju'ikene xepákukenoe. Yoposíkonutinoinoe itea kuteâti yunzó'inoe ne jûdeuhiko yanekóyo vo'oku yonómboku, kúteanemaka ne yunzó'inopinoe kó'oyene: Enepora yonómboku, avo omótova yenópi kó'oyene.

34 Anéye inámati mbáhoenopinoe itíki: Hako motovókoko yokóvo. Kuteâti ngixópiku ákoyea omótovopinoe ongóvo, énomonemaka íxekakaneye.

35 Yane heú koetímo xâne éxea itíkivo ínzikau, enepo hákoti motovókoko yokóvo —kíxovokoxoane Jesus.

### *Koyuhó'inoa Jesus koékumo ne Simaum Pêturu*

*Mt 26.31-35; Mk 14.27-31; Lk 22.31-34*

36 Ina kixo Jesus ne Simaum Pêturu:

—Ná'ikopo yenópo Unaém?

Ina yumopá Jesus:



—Avo omótova yéni xoko yonómboku yara koeku kó'oyene, itea áxu'ikenevo ínamo omótova hékinuya.

<sup>37</sup> Ina kixopâmakâ Pêturu:

—Unaém, na koeti ákoino omótova nzókeopi yara koeku kó'oyene? Okonókovo, usó ngóye ngoépekeokono ve'ókuke.

<sup>38</sup> Ina kixopâmakâ Jesus:

—Usó kéyeoxo képekikono vo'óngu? Koati emo'úti ra yunzó'inopi, ivévaka: Tumúnekemo éneyea ne tapí'i, mopo'átinemo keyuhu ákoyea yéxanu —kíxoane.

## 14

*Jesus itukóvo xêne yonópoti xoko Itukó'oviti*

<sup>1</sup> Ina kixopâmakâ Jesus ne íhikauhiko:

—Hákonoe aina kixe iséneu. Koeku kívivo Itukó'oviti, kivápunumaka.

<sup>2</sup> Ako yumáxapu iháxakoku kúveu ne óvoku Nzá'a. Eneponi hákoti koené'eye, ákoni ínjapineye. Koati ngounákopinopitinoemo yóvokuya.

<sup>3</sup> Mbihapáne, enepo ngausákapinapinenoe yóvoku, ínamo ngayukápapu ve'yómboneopinoo, maka enepone ómboku, itúkapunemaka yópoku.

<sup>4</sup> Yoko yéxoanenoe ne xêne yonopâti.

<sup>5</sup> Ina kixôa Túme:

—Unaém, ako véxa ne yenópoku. Ná'ikopo kixoâtiye véxea ne xêne yonopâti?

<sup>6</sup> Ina yumopâ Jesus:

—Undíne itukóvo xêne yonópoti xoko Itukó'oviti. Undíнемakâ itukóvo poéheve ne kaná'uti kixonókuti íhae xokóyoke. Undíнемakâ itukóvo úkeaku ne ínámápoti apéyeati ákotinemo hunókoku. Ákomo simoâti ne Nzá'a enepomo hákoti itukovo njokóyoke véko.

<sup>7</sup> Eneponi yexánuxo, manímaka yexoâti ne Nzá'a. Itea ukeátine kó'oyene, yexoâtinemo koane neíxoanenoe —koéne.

<sup>8</sup> Ina kixôa Filípi:

—Unaém, yéxakavea ne Yá'a, yane úhepetinemo visóneu.

<sup>9</sup> Ina kixopâmakâ Jesus:

—Filípi, enóne óveam xepákukenoe, itea kóyeakone ávovea yéxanu? Enepone noixónuti, noíxoanemaka ne Nzá'a. Na koeti: “Yéxakavea ne Yá'a” ké'ino?

<sup>10</sup> Ako yakútipoa anéyeya Nzá'a njokóyoke koánemaka undi xokóyoke? Enepora yunzó'inopinoo, haina ukeâti njokóyoke itea xoko Nzá'a úkea, enepone anéyeti njokóyoke. Énomone itukôa ne itukéti índuke.

<sup>11</sup> Yakútipoa anéyeya Nzá'a njokóyoke, koánemaka undi xokóyoke. Enepo hákotinoe kitipôa ra yúnzo, konokoâtiko kitípinu vo'ókuke ne iyupánevoti índuke, neíxoneno.

<sup>12</sup> Koati emo'úti ra yunzó'inopinoo, ivévaka: Enepone kutipónuti, itúkotimo itukéti kuteâti ne índuke, epó'oxo anu'úkotimo hána'iko índuke ne ítuke vo'oku aúngoepovonoe xoko Nzá'a.

<sup>13</sup> Uhá koeti koékuti yépemone ya inzáke, indukínopeatinoemo, maka iháyu'ikakanane Nzá'a vo'oku índukeinopimo.

<sup>14</sup> Enepo áva yépemone ya inzáke, indukínopeatimo —kíxovokoxoane.

*Koyuhôa Jesus pahúkeamo ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti*

<sup>15</sup> Ina kixonókoxopamakâ Jesus:

—Enepo hákotinoe motovónu yokóvo, itikoâtinemo ne mbáhoenopi.

16 Embemínopitinoemo Nzá'a pahúkinopi po'i Koxunákopiti ingéneke ukeâti ya xokóyoke, ákotinemo ahíkuxeovopiku.

17 Énomone ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, enepone kauhápu'ikoatimo ne kaná'uti kixovókuti íhae xoko Itukó'oviti. Enepone xâne yara kúveu mêum ákoti éxa Itukó'oviti, ako omótova namúkea vo'oku ákoyea naíxa, koane ákoyeahikomaka éxa. Itea yéxoanoe, vo'oku ápeyea xikóyoke koane ovo'ó koépitinoemo.

18 —Ákomo kurí ínjapinoe kuteâti koeku moyénoti. Kóyeaneo ngáyukopinovopinoe.

19 Ákone ahíkupu ákoyeakunemo naíxanu ra xanéhiko yara kúveu mêum, itea neixóponutikomo. Epó'oxo vo'oku ámbepakomo, keánenoemakamo.

20 Yaneko káxe, yexoâtinenoemo ápeyea ne Nzá'a njokóyoke, koane yápeyinoe njokóyoke, ngoánemaka xikóyokenoe.

21 —Enepone xâne exoâti ne mbáhoenoa itúkea koane itukoâti, koati énomone ako omotóvonu okóvo. Yoko enepone xâne ákoti omotóvonu okóvo, ákomakamo omótova okóvo Nzá'a. Ngoánemaka, ákomakamo omótova ongóvo, koane ngoutáta'ixinovatimo —kíxovokoxoane Jesus.

22 Ina kixôa Njûda, itea haína neko Njuda Iskarióti:

—Namo kixoâtiye itúkeovo póhutine úti keútata'ixinovo, ákotimaka keutáta'ixinapa ne xanéhiko yara kúveu mêum?

23 Ina yumopâ Jesus:

—Enepone xâne ákoti omotóvonu okóvo, itukoâtimo ne mbáhoenoa itúkea, yane ákomo omótova okóvo Nzá'a. Vitukoâtimo vóvoheixoku xokóyoke.

24 Enepone xâne puvónuti, ako ituka yúnzo nè'e. Yoko enepora emó'um kémone kó'oyene, haina ukeâti njokóyoke itea xoko Nzá'a úkea, enepone Pahukónuti nzímea yara kúveu mêum.

25 —Ngoyúhoinopeanenoe ra koekúti kó'oyene koêkuiko ámbeyea xepákukenoe,

26 itea enepone Koxunákopitinoe ingéneke, enepone Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, páhoemo Nzá'a itúkea índuke xepákukenoe, émononemo ihíkaxopinoe uhá koeti koekúti, yoko huvo'óxopitinoemakamo puyákoponeova yokóvo ne uhá koeti yunzó'inopi.

27 —Mboréxopinoe hána'iti úhepeko asako yomíxone ákoti pepakéxapu iséneu, kuteâti koeku úhepeko asako omínjone ákoti pepakéxapu inzóneu. Enepone mbónepike, haina kuteâti pónepike ra kúveu mêum. Hákonoe aina kixe iséneu, koane hákonoe píke.

28 Kémoanenoe ne yunzó'inopimeku mbihópeanemo, koane ngáyukopeovoikomo ngahá'inepeopi. Enepo itikápuxonoe ákoti omotóvonu okóvo, mani elokeâti yokóvo koeku aúngopeovomo xoko Nzá'a, vo'oku énomone payasô ya undíke.

29 Éndo'okinopikeno kó'oyene koeku ávoyea simápu kaxéna, maka simapúne, yakúti poane.

30 Ákonemo áxu'ikene yúnzo'ixeopinoe vo'oku oránane ko'ítukeyea ne Satánae, enepone pahúkoti yara kúveu mêum. Yoko ako xunáko oúngeke nè'e,

31 itea kó'inokenemoye ne véngoku, motovâti éxea xanéhiko yara kúveu mêum ákoyea omótova ongóvo ne Nzá'a yoko índúkea ne páhoenonu. Hingá, pihápáne úti —kíxovokoxoane.

## 15

*Êxetina Jesus ihókovoti koeku xuve úva*

<sup>1</sup> Ina kixovókoxoakomaka Jesus ne íhikau:

—Hara ngoéneye koati únati xuve úva, kene Nzá'a itukóvo katarákoati.

<sup>2</sup> Uhá koeti káva'oya ákoti parêxa há'i, tetúkoa Nzá'a. Kene uhá koeti káva'o poréxoti há'i, kasása'ikoa motovâti xu'ínayeaxo há'i pôreu.

<sup>3</sup> Koati sesa'ípotine vo'oku emó'um ngoyúhoinopikenenoe.

<sup>4</sup> Kuteâti koeku káva'o xoko xúve, énomonemaka kónoko ké'iyineye njokóyoke. Yane ngoánemakamoye ya xikóyoke. Kuteâti ákoyea parexa há'i ne káva'o haxá koyeâti xúve, keánenomemaka enepo ihexákinu.

<sup>5</sup> —Undíne itukóvo ne xuve úva, kene itínoe ne káva'ohiko. Enepone xâne koetíneye njokóyoke kuteâti koeku káva'o xoko xúve, epó'oxo ngoánemakaye xokóyoke, enómo há'i pôreu. Vo'oku hákoti úndi xikóyoke, ákomo ítene itíki.

<sup>6</sup> Enepone xâne haxá koyeðnuti, hanemo kixókononeye kuteâti kixókonoku káva'o ne tikóti tetoéti. Enepo movo'íne, ítxikokonohiko ina kurikókono yúkuke oro'ókotonoti.

<sup>7</sup> Itea enepo yakoéneye njokóyoke kuteâti koeku káva'o xoko xúve, epó'oxo enepo aváheixa iséneuke ne emó'um, motovâtimo yépemi koêkuti yâha yépemi, yane kousókinovopitinoemo.

<sup>8</sup> Yoko hane kutí'inoke ihayú'ikokonotimo ne Nzá'a enó'iyeamo únatinoe itike, epó'oxo koati itínenoemo ínzikau.

<sup>9</sup> Kuteâti koeku ákoyea omótoyonu okóvo Nzá'a, énomonemaka koéneye ákoyea omótoyopinoe ongóvo. Hako yahikúxivoa ne ákoyea omótoyopinoe ongóvo.

<sup>10</sup> Enepo itikânoe ne mbáhoenopi itíki, yovóheixotimo ya ákoyea omótoyopinoe ongóvo, kuteâtimaka ngíxoaku indúkea ne páhoenonu Nzá'a koane óvonzeixa ya ákoyea omótoyonu okóvo.

<sup>11</sup> —Ngoyúhoinopeakenoe rá'a, ngaha'âti ápeyea xikóyokenoe kuteâti ne eómbone, enepone úhepeko ínzóneu, epó'oxo ngaha'âtimaka yupihovó kó'iyea nê'e xikóyoke.

<sup>12</sup> Hara mbáhoenopinoe itíki: Hákonoe motovókoko yokóvo kuteâtimaka ngxópikunoe ákoyea omótoyopi ongóvo.

<sup>13</sup> Enepone ivokínovoti ínikonehiko, ako po'i seanákoti anu'úkoati.

<sup>14</sup> Itínoemo koati íningone enepomo itikâ ne mbáhoenopi itíki.

<sup>15</sup> Ákonemo ínaxapepinoe ovoxéti, vo'oku ako éxa ovoxéti ítukemo ne únae. Itea “íningone” ngxópinenoe vo'oku énjokeopea ne uhá koeti ngámone xoko Nzá'a.

<sup>16</sup> Hainánoe íti noivókoxonu, itea undíne noivókoxopinoe koane mbahúkopinoe itíki índuke xapa xâne, ngaha'áinopitinoe enó'iyea únati itike ákotinemo hunóko. Yane uhá koeti koêkutimo yépemone xoko Nzá'a ya ínzáke, porexópeatimo.

<sup>17</sup> Hara mbáhoenopinoe, ákoyea omótoyokoko yokóvo —kíxovokoxoane Jesus.

*Koitóponovotimo kotíveti ne kutípoti Jesus*

<sup>18</sup> Ina kixovókoxopaikomaka Jesus neko íhikau:

—Enepo puvapínoe ne xâne yara kúveu mêum ákoti éxa Itukó'oviti, yuyákanapa yokóvo itúkeovo úndi púvo ínúxoti ya itike.

<sup>19</sup> Eneponi yakutípaseahiko neko xâne, ákonihiko omótoyopinoe okóvo. Itea vo'oku ákoyea yakutípasea, koane vo'oku itíkiwonoe noivongoepono xapákukehiko, énomone puvínopinoe.

<sup>20</sup> Puyákapanapa yokóvo neko emó'uinombinoe yanekôyoke ngoyuhó'inopi ákoyea apáyaso ne ovoxéti yane únae. Koeku íngoitoponeokono kotíveti, kúteanemakamo kixékónoku. Koêkumaka kutípeokono emó'um, kutipókonotimakamo ne yemó'u.

<sup>21</sup> Itukínopeatinoemo uhá koêti ra koekúti vo'oku itíkivonoe ínzikau, epó'oxo vo'oku ákoyea éxahiko ne Pahukónuti yara kúveu mêum.

<sup>22</sup> Eneponi hákoti nzímo xapákuke, koane hákoti ngoyuhó'inoa emó'um, mani apêti pó'onexevoke yara koekúti, koane ákoni pahúnevo. Itea kó'oyene, ákone pó'onevohiko.

<sup>23</sup> Koêkuti xâne puvónuti, koati puvotímaka Nzá'a.

<sup>24</sup> Eneponi hákoti indúko koekútihiho xapákuke kuteâti ne itukéti índuke, ákoni pahúnevo yara koekúti. Itea kó'oyene, haina pohúneti noixoâti neko koekútihiho índuke, itea koati puvónuti koane puvómaka Nzá'a.

<sup>25</sup> Kó'inokeneye, koati kousókovoti neko kúxoti yutoéti yane Ponóvoti Kixovókuti hó'e, enepone koêti: "Puvónuhiko ákoti évotikonuke" koêti.

<sup>26</sup> —Itea simané'e ne mbáhoenopimo ukeâti xoko Nzá'a, enepone Koxunákoati ne kutipónuti ingéneke, ngxínopikenoe, énomonemo koyuhónu. Énomone ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, enepone kouhápu'ikoati ne kaná'uti kixovókuti íhae xoko Itukó'oviti.

<sup>27</sup> Keánenomakamo, keyuhónutimakamo, vo'oku ukeátinekene inâ ndurixóvo ínzikaxea, xéneheixonune.

## 16

<sup>1</sup> Ina kixovókokopamaka Jesus neko íhikau:

—Enepo kó'inokeneye yunzó'inopi maka hákone kopoe'ako iséneu ne tiú'iti koekúti keno'ókotimo.

<sup>2</sup> Vo'oku kepúhikikonotinoemo íhikaxovoku hó'e xanéhiko, koane simóvotimo káxe pó'okeakumo itúkeovo koati itúkoti itúke Itukó'oviti ne uhá koeti xâne kopékopiti, itínoe hokónuti.

<sup>3</sup> Itea kixínookenemoye vo'oku ákoyea exa Nzá'a, koane vo'oku ákoyeamaka éxanu.

<sup>4</sup> Éndo'okopinene kó'oyene koêkumo ne koekúti maka simapúne kaxéna, puyákapanapanene yokóvo éndo'okeopine. Ávoinoke énda'akapi yanekôyoke inâ hekonúnoe, vo'oku ámbeyeako xepákuke.

<sup>5</sup> Itea kó'oyene, mbihópotinemo xokóyoke ne Pahukónuti yara kúveu mêum. Yoko ako ápahuina xepákuke epemónuti yonómboku.

<sup>6</sup> Itea vo'ókuke ra yunzó'inopinoo, yupíhovo ikáxu'iyea yokóvo.

*Itúkovoke ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti*

<sup>7</sup> —Koati emo'úti ra yunzó'inopinoo: Unatínemo xikóyoke mbihópeane, vo'oku enepo hákotimo mbihópo, ákomo simápinoo ne Koxunákopitinoo ingéneke íhae xoko Itukó'oviti. Itea enepo mbihápa, mbahukínopeatinemo.

<sup>8</sup> Enepo simané'e, isukeátimo isóneu ne xanéhiko yara kúveu mêum. Exókoatimo itúkeovo pahukóvoti, koane kónokea sasá'ipea nonékuke Itukó'oviti, koane ápeyamakamo kaxena ipihóponopeti.

<sup>9</sup> Exókoatihikomo itúkeovo pahukóvoti vo'oku ákoyea akútiponuhiko.

<sup>10</sup> Exókoatihikomo kónokea sasá'ipea vo'oku mbihópeane xoko Nzá'a. Yane ákonemo neíxanunoo.

<sup>11</sup> Exókoatihikomo ápeyemo kaxena ipihóponopeti vo'oku kóusokovone ipihoponeokonokemo ne Satánae, enepone pahúkoti xanéhiko yara kúveu mêum.

12 —Enó'iko ânja ngoyúhoinopeano, itea ákoni ítea kémi ongoyúhoinopeano kó'oyene.

13 Enepo simané'e ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, enepone kouhápu'ikoati ra kaná'uti kixovókuti íhae xoko Itukó'oviti, énomonemo mihe'óko iséneu yéxi koeku uhá koêti ne kaná'uti kixovókuti íhae xoko Itukó'oviti. Vo'oku ákomo itúkupu isoneú kíxone koyúho, itea enepone uhá koeti kámone xoko Itukó'oviti, énomonemo koyúho, epó'oxo koyuhó'inopeatinoemakamo koêku ne koekútihiho keno'ókotikomo.

14 Kahaná'ikonutimo nê'e vo'oku veyoâtimo ne apêti njokóyoke ínamo okoyúhopinopeano.

15 Uhá koeti íteu Nzá'a, koatímaka índuke. Énomone ngixínopinomeku véyame Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti ne íhíkavoti apêti njokóyoke, ínamo okoyúhopinopeano.

### *Ikaxúneti okovóti yoko elokékoti okovóti*

16 —Yé'exovone ákoyeakunemo néixanunoe, itea ákomo áxu'ikene neixóponutikomakamo —kíxovokoxoane Jesus neko íhikau.

17 Yane ápe xapákuke neko íhikauhiko kixokókoti:

—Kutimea kixó'eko ne yuhó'inovimeku, enepone koêti: “Yé'exovone ákoyeakunemo néixanunoe, itea ákomo áxu'ikene neixóponutikomakamo” koêti? yóko'o ne “Mbihópotinemo xoko Nzá'a” koêti.

18 Kutimea kixo ne yuhómeku “Yé'exovone” koêti? Ako véxina visóneu —kixókokonehiko.

19 Yoko éxoane Jesus kahá'ayeahiko épemo'ikea vo'ókuke ne yúho. Hukínóvoti kíxea:

—Enepone yunzómeku: “Yé'exovone ákoyeakunemo néixanunoe, itea ákomo áxu'ikene, neixóponutikomakamo” ngoémeku, haina yepemó'ikokotinoe vo'ókuke?

20 Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe, ivévaka: Iyeótinoemo, koati kotívetimo iséneu itea elóketimo okóvo ne xâne yara kúveu mêum ákoti éxa Itukó'oviti. Ikaxú'itinoemo yokóvo, itea enepone ikáxu'ine yokóvo, sa'irí'okopovotimo ya hána'iti elókeko yokóvo.

21 Noixó íxea ne sêno ye'éxovotinoe ipúhikope xe'éxa. Ikáxu'i okóvo vo'oku símeovone koítotonovope kotíveti. Itea ipuhíkone ne xe'éxa, ákone puyákapanapa okóvo ne êno tiveko koêku. Poéhane êno hána'iti elókeko okóvo apê vo'oku ipúhikeane xe'éxa yara kúveu mêum.

22 Énomonemakamo koéneye ikáxu'iyea yokóvo kó'oyene, itea kóyeanelo noínjopeopikonoe. Yane yupihovó koetínemo elókeko yokóvo. Yoko ákonemo itoâti veyópea.

23 —Simapúne neko káxe, ákonemo yépeponuke. Koati emo'úti ra yunzó'inopinoe, ivévaka: Áva yépeponoe xoko Nzá'a ya inzáke, porexópeatimo.

24 Tukú koeti kó'oyene, avo yépeponoe ya inzáke. Yépeponoe, vo'oku perexókonoatimo, maka yupihovó ákoene elókeko yokóvo —kíxovokoxoane Jesus.

### *Yuhó Jesus ikopóvo íhikauhiko*

25 Ina kixovókokoxopamaka Jesus ne íhikau:

—Enepora yunzó'inopinomeku, ako ponó ínjinapea. Koati apêti ínzokinoepeake. Itea harakénemo káxe ákoyeakunemo íngá'itukexa kuteâti ínzokinopeakemeku vo'oku ponó ngixoâtimo ngoyúhoinopeano koêku ne Nzá'a.

<sup>26</sup> Yaneko káxe, yepémotimo Nzá'a ya inzáke. Ákonemo itúkapu undíne epemínopinoe.

<sup>27</sup> Kó'inokenemoye vo'oku ákoyea omótovopinoe okóvo ne Nzá'a koeku ákoyea omótovonu yokóvo, koane vo'oku kitípi itúkeovo úngeakune xokóyoke.

<sup>28</sup> Xoko Nzá'a úngea koeku nzímea yara kúveu mêm. Kó'oyene im-buhíkopeatinemo ra kúveu mêm, koane mbihópotinemo xoko Nzá'a — kixovokoxoane.

<sup>29</sup> Ina kixôa íhikauhiko:

—Kó'oyene, ínateoxo uhapú'inovi ne yíúho. Ákone itúkapu apêtike íhekoake.

<sup>30</sup> Kó'oyene, iyúseone yéxi uhá koeti koekúti. Ákone apásika epemó'ikopiti koêku. Énomone kutípinopi úti itíkivo koati ukeâti xoko Itukó'oviti —kíxoanehiko íhikau.

<sup>31</sup> Ina kixovókokoxopamaka Jesus:

—Kitípoaneoxo kó'oyene?

<sup>32</sup> Harakéne ôra, yoko koati simóvotine kó'oyene itéhineyimo, péhutinoe yenópotimo yóvokuke. Kurí kixénutinoemo mbóhuxeovo. Itea haina mbohúxovoti vo'oku anéye Nzá'a njokóyoke.

<sup>33</sup> Kó'inokeneye ra yunzó'inopi, ngaha'aínopitinoe úhepeyea iséneu ingéneke. Kene yara kúveu mêm, vikotínoemo kotíveti koekúti, itea hákonoe píke vo'oku undíne itôa uhá koeti koekúti yara kúveu mêm —kíxovokoxoane.

## 17

### *Itúko orásaum ne Jesus*

<sup>1</sup> Uke'éxoane Jesus koyúhoyea ra koekútihiko, ina komômo vanúke. Hara kôe: —Pai, simóvone ôra. Keúhupu'ika indúkeovo hána'iti ihayú'iuti, undi Xí'íxa, motovátimaka íhéyu'ikikonomo vo'ónguke.

<sup>2</sup> Koáhati úndi peréxo éxea koeku uhá koeti xâne motovâti mboréxea apéyeati ákotinemo hunókoku xoko uhá koeti xâne pénenu kutípeonu.

<sup>3</sup> Yoko enepone apéyeati ákotinemo hunókoku, énomone ne éxeopihiko itúkeovo póhutine íti itúkóvo koati kaná'uti Itukó'oviti, ákoti po'ínu, koane éxeonumaka, undi Jesus Kristu, péhoe yara kúveu mêm.

<sup>4</sup> Ngahána'ikopine koeku óveam yara kúveu mêm, ngousókoati ne itukéti péhoenonu indúkea.

<sup>5</sup> Kó'oyene Pai, kuteâti koeku indúkeovo hána'iti ihayú'iuti yanekóyoke ovo'íngo xikóyoke, tumúneke ápeyea ra mêm, peréxapanumaka ngó'iyeaneye koeku nzeópea xikóyoke.

<sup>6</sup> —Éxopine ra hóyenhohiko pénenu kutípeonu yara kúveu mêm, vo'oku ngoyúhoyeopi xapákuke. Aínovone ítike. Itúne porexónoa yoko kutípoanehiko ne yemó'u.

<sup>7</sup> Kó'oyene, éxoanehiko kaná'uyeoxo itúkeovo ukeâti ya xikóyoke ne uhá koeti peréxonuke kutípeonu,

<sup>8</sup> vo'oku ngoyúhoinoahiko yemó'u, námoem xikóyoke, yoko kutípoanehiko. Koati exoâtihiko itúkeovo xikóyoke úngea, ep'óxo kutípoahiko itúkeovo íti pahukónu yáyeke.

<sup>9</sup> —Koati énomonehiko émbeminopi. Kene hána ne xâne ákoti exápi yara kúveu mêm émbemino, itea koati embemínoati ra xanéhiko pénenu kutípeonu vo'oku itúkeovo ítikenehiko.

10 Uhá koeti índuke, ítikenemaka. Yoko uhá koeti ítike, índukenemaka, epó'oxo koati ngahaná'ikokonoti vo'ókukehiko rá'a.

11 Kó'oyene imbuhíkopeatinemo ra kúveu mêum, itea enepohikorá'a, óvokuikonemo yáye yara kúveu mêum koeku mbihópeane xikóyoke. Iti sasá'iti Nzá'a, ítíne okoyóninonoahiko ya xinákoke ne hóyenhiko pénenu kutípeonu, motovâti poéhapea vikéneke kuteâtimaka koeku poéhayeane úti.

12 Koeku ámbeyea xapákuke ne pénenu kutípeonu, undíne koyonôa ya xinákoke. Ngóyonoa maka hákone ikorókovo váhereke. Énomone ákoino ápahuina yonópoti ipihóponovokutike xapákuke, ákoti itukápa neko póhuti itúkohevoti koeku hókeonu, enepone motovâti pahúkopeokonoya. Kó'inokeneye, koati kousókovoti neko kúxoti yutoéti ya yemó'uke.

13 Kó'oyene, mbihópotinemo xikóyoke, itea kó'inokeneye ra yúnzo kó'oyene koêkuiko ámbeyea yara kúveu mêum, motovâti yupíheovo hána'iko úhepeko isóneu ne ínzikauhiko, kuteâtimaka koêku ne úhepeko ínzóneu.

14 Ngoyúhoinoanehiko yemó'u, yoko itúkovone púvonehiko xâne ákoti exápi yara kúveu mêum vo'oku ákoyea akútípaseahiko, kuteâtimaka ákoyea angútípaseahiko neko xâne.

15 Pai, haina embemópiti viyópi yara kúveu mêum ne kutipónutihiko, itea embemópiti kéyonoyihiko motovâti ákoyea íkarakapu váhereke,

16 vo'oku ako akútípaseahiko ne xâne yara kúveu mêum ákoti exápi, kuteâtimaka ákoyea angútípaseahiko.

17 Peréxahiko ne kutipónuti itúkeovo haxakínovoti ítike ya koeku hókeahiko ne kaná'uti kixovókuti íhae xikóyoke. Yoko yemó'u itúkovo ne kaná'uti kixovókuti.

18 Kuteâti pehúkinu yara kúveu mêum, mbahúkoamaka ra ínzikauhiko yara kúveu mêum.

19 Koati vo'ókukehiko, nzaxákinovo indúkea yahá'inonu motovâtimakamo itúkeovo haxakínovatihiko itúkea ne yahá'inoa.

20 —Haina póhutinehiko rá'a émbemino, itea émbeminoamaka ne kutipónutikomo, ehóponomo yuhóhiko rá'a,

21 motovâti poéhapeanehiko vikéneke. Kuteâti koeku ítíkivo póhutine njokóyoke Pai, koánemaka úndi xikóyoke, émbeminoamaka ne kutipónutihiko poéhapeamo xoko úti, motovâtimo kutípea xanéhiko ákoti exápi yara kúveu mêum itúkeovo íti pahukónu yáyeke.

22 Kuteâti peréxinu indúkeovo hána'iti ihayú'iuti, mboréxoanemaka ne ínzikauhiko kó'iyeaneye, motovâti poéhapeanehiko vikéneke kuteâti koeku poéhayeane úti Pai,

23 koeku ámbeyea xokóyokehiko, keánemaka njokóyoke. Yane ákomo iháxakexekaka, itea uha-uhá koetímo poéhapeanehiko vikéneke, kutí'inokemo exoâti xanéhiko ákoti exápi yara kúveu mêum itúkeovo íti pahukónu yáyeke, koane exoâtimakamo ákoyea omótovahiko yokóvo kuteâti ákoyea omótovonu yokóvo.

24 —Pai, ngahá'ainoahiko ne pénenu kutípeonu óvehahikomo njokóyoke, maka naíxanehiko peréxinu indúkeovo hána'iti ihayú'iuti. Koáhati ákoti omótovonu yokóvo ukeâtinekene tumúneke ápeya ra kúveu mêum.

25 Pai, koati ponóvoti ne kixeku ítíkivo. Ako éxapi ne xanéhiko yuixóvati ra kixovókuti yara kúveu mêum. Undíne exópi, koáne éxoamaka ra kutipónutihiko itúkeovo íti pahukónu yáyeke.



<sup>26</sup> Énjokoanehiko itukóvotiye ne ìti, epó'oxo káxehiko keno'ókoti, kóyeakonemo énjokeahiko, maka aváne xokóyokehiko ne hána'iti ákoyea omótovo yokovo xáne, kuteâti ákoyea omótovonu yokóvo, epó'oxo maka ovo'ó ángoanehiko —koe orásauna Jesus.

## 18

*Koeku Jesus namukókono ya Njetisémani*

*Mt 26.47-56; Mk 14.43-50; Lk 22.47-53*

<sup>1</sup> Uke'éxoane Jesus koyúhoyea neko koekútihiko, pihóne poixô'oke ne kali nótvaka koéhati Sêdorom. Íhikauhiko xáne. Yoko ápe kali njârdim-ya. Énomone yóno ne Jesus yoko íhikauhiko.

<sup>2</sup> Kene Njûda, enepone itúkoheovoti koeku hókea Jesus, enepone kuríkotimo Jesus xoko xanéhiko puvâti, éxoa óvoku neko njârdim, vo'oku kóyekune yónea Jesus-ya koane íhikauhiko.

<sup>3</sup> Úkeane pího ne Njûda yane njârdim porexókonoane ne húndaruhiko xané'eyea, koánemaka ne koyónotihiko hána'iti imokóvokuti. Yoko enepone xánehahiko, aínovo páhoe tutíhiko sasedóti inuxínoti jûdeu hó'eke, yoko farízeuhiko, enepone koati yuixóvoti hókea yútoe Muíse. Ako tópihiko káuhapu'ikope oxéne ómonehiko, yoko isukópeti.

<sup>4</sup> Yoko koati exoâti Jesus uhá koêti ne kixókonokumo, yane inuxó koene épemea itúkovohehiko. Hara kíxovokoxoa:

—Kuti yopósikonoe?

<sup>5</sup> Ina yumopâhiko:

—Jesus vopósiko, enepone íhae Nazâre.

—Undíneye —koéne ne Jesus.

Yoko ápe Njûda xapákuke, enepone kuríkoti Jesus xoko xanéhiko puvâti.

<sup>6</sup> Ehá'axo “undíneye” kó'iyea ne Jesus, aúkopovohiko ikéne neko xanéhiko, xaneâtimaka íkorohikeovo poké'eke.

<sup>7</sup> Ina kayukópaikomaka Jesus kíxovokoxea:

—Kutí'oxonoe yopósiko?

Ina yumopâhiko:

—Jesus íhae Nazâre.

<sup>8</sup> Ina kixovókokopamaka Jesus:

—Ngixópinepepomeku itúkeovo úndi ne yopósiunoe. Ya koeku itúkeovo úndi yopósikonoe, síkeaneikopo ra nza'ínehiko pihópea —kíxovokoxoane.

<sup>9</sup> Kó'inokeneye emó'u, motovâti kóusokea neko yúho yanekóyoye, enepone koêti: “Pai, ako ápahuina évoem yane pénenu kutípeonu” koêti.

<sup>10</sup> Énomone yanê'e, hé kíxoane Simaum Péturu ne hána'iti pirítauna. Matu-rukenó kixone ahínoe koati payásoti ya uhá koeti sasedóti inuxínoti jûdeu hó'eke. Koati éxopeke kèno neko ahinoêti koéhati Maúku etetúko.

<sup>11</sup> Itea hara kíxoa Jesus ne Péturu:

—Hako kixeáneye. Keúnakapa mótokike ne hána'iti piríteuna. Ikítixati ákotimo vengâ ne kotíveti koekúti évekonukumo Nzá'a? —kíxoane.

*Jesus nonékuke Ána*

<sup>12</sup> Yane namúkone Jesus ne húndaruhiko, koánemaka neko koati pahúkoti xapa húndaruhiko, koáne ne jûdeuhiko koyónoti hána'iti imokóvokuti, ina íka'ákohiko Jesus.



13 Ponó kíxoanehiko xoko Ána inúxotike, enepone imóxuko Kaífa. Yoko Kaífa, énomone neko koati payásoti ya uhá koeti sasedóti inuxínoti jûdeu hó'eke yaneko xoénae.

14 Yoko énomone ne Kaífa kixovókoxoa ne pahúkotihiko xapa jûdeu yanekôyoke motókeyea ápeyea póhuti hóyeno ivokínovati ne xanéhiko.

*Koyuhôa Pêturu ákoyea exa Jesus*

*Mt 26.57-58; 26.69-70; Mk 14.53-54; 14.66-72; Lk 22.54-57*

15 Yane pihóne ikéneke Jesus ne Simaum Pêturu, koánemaka ne po'i íhikau Jesus. Vo'oku itúkeovo éxone ne koati payásoti sasedóti neko po'i íhikau Jesus, xánena Simaum Pêturu, énomone úrukinova kíndanake óvoku neko koati payásoti sasedóti ikéneke Jesus.

16 Kene Pêturu, óvane meúkeke xe'ókuke pahapéti. Ina ipuhíkopomaka neko po'i íhikau Jesus, éxone ne koati payásoti sasedóti, ina epêmo árunoe koyonoâti ne pahapéti yusíkea úrukeovomaka ne Pêturu. Yanê'e, úrukovone Pêturu ikéneke.

17 Yane hara kixo Pêturu neko seno ahinoêti koyónoti pahapéti:

—Haina íti po'ímaka íhikau ne hóyeno?

—Haina úndi —kíxoane Pêturu.

18 Yoko óxokuxonehiko yúku neko ahinoêti, koánehiko ne koyónoti hána'iti imokóvokuti, itúkotihiko onókovoku, vo'oku itúkeovo kásati yanekôyo. Yane onókoponovonemaka Pêturu xapákuke.

*Koeku Jesus nonékuke ne koati payásoti sasedóti*

*Mt 26.59-66; Mk 14.55-64; Lk 22.66-71*

19 Yane épemo'iko Jesus ne koati payásoti sasedóti koêku neko íhikauhiko yoko koêku ne íhikauvoti íhikaxone.

20 Ina yumopâ Jesus:

—Uhá koeti inzíkaxo, xapákuke xâne óvom. Koati hána'itike imokóvokuti indúko ínzikaxoko, áko'o itukovo íhikaxovokuke hó'e xanéhiko, ho'úxovoku heú koeti jûdeu. Ako íhikauvoti njé'ono'oe.

21 Na koeti yépemo'ikinonu? Hane yépema'ikahiko kamokénonuti, vo'oku é'exo kíxoahiko neko yûnzo ínzikaxoake —kíxoane.

22 Koyuhoâne Jesus nê'e, ápe póhuti xapákuke neko koyónotihiko hána'iti imokóvokuti ipusókoti Jesus. Hara kíxo:

—Énomone kixókono yumópeokono ne koati payásoti sasedóti?

23 Ina kixôa Jesus:

—Áva mbahúnevo, yéxakanaikopo. Kene hakô'o, ná'ikopo koeti isíkinonu? —kíxoane.

24 Ina pahukópamaka Ána xoko Kaífa, enepone koati payásoti sasedóti. Yoko ina ikávo'uxovo ne Jesus píhea.

*Koyuhópamaka Pêturu ákoyea exa Jesus*

*Mt 26.71-75; Mk 14.69-72; Lk 22.58-62*

25 Yoko ixómoiko onokóvo ne Simaum Pêturu, apé kôe po'i kixopâti:

—Haina íti po'ímaka íhikau ne hóyeno?

—Haina úndi —koéne.

26 Yane apé koénemaka ahínoe koati payásoti sasedóti, iyéno neko mótorukeake kêno Pêturu. Hara kôe:

—Hainámeku íti noínjo njârdim-ke kehá'ineyi ne hóyeno?

27 —Haina úndi —kixópanemaka Pêturu.

—Hána'axo koyúhoa Pêturu nê'e, éneone tap'i.

*Omokónone Jesus xoko Pilátu*  
*Mt 27.1-14; Mk 15.1-5; Lk 23.1-5*

<sup>28</sup> Yane ukopeâne óvokuke Kaífa, omópohiko Jesus xoko óvoku nâti, enepone óvokumaka natíxea. Yoko yuponii koetíne. Ako úrukupahiko tuti jûdeu pikoti ákoyea parêxakanahiko níkea xapa áyui Páskoá eneponi ikapítí'ikapu, anahíxapani neko xâne ákoti itukapu jûdeu.

<sup>29</sup> Yane ipúhikinoa Pilátu yúho'ixoponeahiko. Hara kíxovokoxoa:

—Kuti itukóvo váhere ítuke ra hóyeno yomínoakenoe yâye?

<sup>30</sup> Ina yumopâ tutíhiko jûdeu:

—Íkítixatini vomâti yâyeke ra hóyeno eneponi hákoti vévotikoake?

<sup>31</sup> Ina kíxovókokoxopamaka Pilátu:

—Yamápaikoponoe. Itínenoe exâ kíxoaku, koêkúti ínixene kuteâti páhoenopi hé'e.

Ina yumopâ jûdeuhiko:

—Itea haina úti motovâ koépekea xâne kuteâti mani nókone kíxea úti, páhoenovi ho'e úti kuteâti nókone kíxeokono ra hóyeno —kíxoanehiko.

<sup>32</sup> Yoko kó'inokeneye, motovâti kousokeovo neko yuho Jesus koyúho yanekóyo kíxoku ivókeovomo.

<sup>33</sup> Ina urúkopovomaka ovokútike ne Pilátu. Yane iháxikone Jesus, ina kíxôa:

—Ití'oxo natína jûdeuhiko?

<sup>34</sup> Ina yumopâ Jesus:

—Koati ukeâti iséneuke kehá'ayi yéxi? áko'o kémone xapákuke xanéhiko koyuhoâti indúkeova, kutí'inoke yepemó'ikonuti —kíxoane.

<sup>35</sup> Ina yumopâ Pilátu:

—Haina undi jûdeu. Ako kalíhuina yuínjeovo koekúti kuteâti. Koati iyínoxapa jûdeu yoko tutíhiko sasedóti kurikóponopi njokóyoke. Kuti'ikopo ítíko pehúnevo?

<sup>36</sup> Ina yumopâ Jesus:

—Enepone nandíxea, haina kuteâti koeku natíxea xâne yara kúveu mêum. Eneponi akoéneye, mani kotixónuti ne ovoti njêrerekuke huvo'óxonuti nandíxea, maka hákoneni kixonúneye jûdeuhiko kuteâti ra kíxonuku. Itea enepone nandíxea, haina kuteâti natíxea xâne yâye yara kúveu mêum.

<sup>37</sup> Ina kíxôa Pilátu:

—Ití'ikopo nâti?

Ina yumopâ Jesus:

—Enepone yépeponuke, kaúhupu'ikoa indúkeova. Énomone imbúhikino yara kúveu mêum. Énomonemaka nzimíno yâyeke, motovâti ngoyúhoyea koêku ne kaná'uti kíxovókuti. Yoko uhá koeti xâne kutipoâti ra kaná'uti kíxovókuti, énomone kutipôa ra emó'um —kíxoane Jesus.

<sup>38</sup> Ina kíxôa Pilátu:

—Kuti'ikopo itukóvoye ne kaná'uti kíxovókuti? —kíxoane.

*Pahukókono kurúhuxeokono ne Jesus*  
*Mt 27.15-31; Mk 15.6-20; Lk 23.13-25*

Koyuhoâne Pilátu nê'e, ina aukópovomaka xoko jûdeuhiko meúkeke. Hara kíxovokoxoa:

—Ako ápahuina íninjone váhere ítuke ra hóyeno.

<sup>39</sup> Itea heú koeti xoénae ya kaxena yáyuinoe, kóyekune yépeminu nguríkopea póhuti iká'aeti. Kehá'aikopo nguríkopea ra netínanoe, ítínoe jûdeu? —kíxovokoxoane.

<sup>40</sup> Itea heú koénehiko vaúkexopeamaka. Hara koe yúho vaúkexea:  
—Ako vakáha'a kuríkopeokono nê'e. Hane kirikapa, Mbarâba —koénehiko yúho.

Yoko enepone Mbarâba, koati apêti váhere ítuke iká'akinokonoke.

## 19

<sup>1</sup> Yane pahúkoane Pilátu yehépoke'exeokono ne Jesus,

<sup>2</sup> ínamaka uhekéxinoa húndaruhiko ka'aveti káva'o tikóti itukínoati kôroana ne Jesus, ina ipíhea tutíkuke. Itúkinoamaka harará'iti ípovo hamá koeti, kuteâti ípovo nâti,

<sup>3</sup> koane ahí'okeovahiko koémoke'eyea. Hara koéhiko:

—Íháyu'ikakana ra natina jûdeu! —koéhiko, koánemaka ipúsononeyehiko.

<sup>4</sup> Yane ipúhikopinoamaka Pilátu neko jûdeuhiko meúkeke, ina kixovókoxo:

—Ngopúhikinopeati ra hóyeno maka yéxanenoé ákoyea ápahuina íninjone váhere ítuke —kíxovokoxoane.

<sup>5</sup> Yane ipúhikopinoamaka Jesus. Yoko ápe ne uhékeuti káva'o ka'aveti tikóti tutíkuke, kôroana, koáne ne harará'iti ípovo. Ina kixovókoxo Pilátu neko jûdeuhiko:

—Harâ'apo ra hóyeno —kíxovokoxoane.

<sup>6</sup> Itea ehá'axo noixo Jesus ne tutíhiko sasedóti inuxínoti jûdeu hó'eke yóko'o ne koyónotihiko hána'iti imokóvokuti, vaúkexonehiko. Hara koe yúho vaúkexea:

—Kirúhuxa! Kirúhuxa! —kóyehiko.

Ina kixovókoxo Pilátu:

—Ítínenoe kuruhúxa vo'oku ako ápahuina íninjone váhere ítuke ra hóyeno.

<sup>7</sup> Ina kixôa jûdeuhiko:

—Ápe Ponóvoti Kixovókuti hó'e úti. Kuteâti íhikaxeovike hó'e úti, konókoti koépekeokono ra hóyeno, vo'oku koati itúkuvoti Xe'exa Itukó'oviti —kíxoanehiko.

<sup>8</sup> Kameáne Pilátu neko yuhóhiko, yupihovó koéneo xo píkea.

<sup>9</sup> Ina urúkopovomaka ovokútike, enepone óvokumaka natíxea, ina epemó'iko Jesus úkeaku, itea ako yumápa Jesus.

<sup>10</sup> Ina kixôa Pilátu:

—Ako yimápanu? Ako yéxa ápeyeya njunáko mbahúkea kiríkopikono, áko'o kirúhuxikono?

<sup>11</sup> Ina yumopâ Jesus:

—Ákoni xináko kíxinuneye eneponi hákoti itukovo Itukó'oviti porexópea. Énomone itúkinovo koati hána'iti pahúnevo ne xâne kurikónuti xikóyoke —kíxoane.

<sup>12</sup> Ukeâti neko ókoku ôra, opósikoa Pilátu kíxoaku kuríkopea ne Jesus, itea koati vaikéxotine ne jûdeuhiko. Hara koe yúho vaúkexea:

—Enepo kirikápa ra hóyeno, hainá'ikopo iti ínikone koati payásoti natina úti, enepone Sêza, vo'oku uhá koeti xâne koyúhiti ítúkeovo nâti, koati okópoti Sêza nê'e —koénehiko vaúkexea.

<sup>13</sup> Kameáne Pilátu neko yuhóhiko, ina ómo Jesus meúkeke, ínamaka ivatáko yuhoíkovokutike xoko iháxoneti “Pavímentu”. Kene ya ebaraíku, emó'u jûdeuhiko, Ngâbata koéha.

<sup>14</sup> Yoko poéhaiko káxe ávoti tumúneke Páskoa, enepone áyui jûdeu va hó'eke. Ye'éxovotinemaka itumúkoti káxe yanekóyoke. Ina kixôa Pilátu neko jûdeuhiko:

—Harâ'a ra netínanoe —koéne.

<sup>15</sup> Itea hara koe yuhóhiko vaúkexea:

—Képeka! Képeka! Kirúhuxa! —kóyehiko.

Ina kixovókoxoa Pilátu:

—Keha'áinnutinoo mbahúkea kurúhuxeokono netínanoe?

Ina yumopâ tutíhiko sasedóti:

—Ako po'i natina úti ákoti itukapu Sêza —koénehiko.

<sup>16</sup> Yane kuri'okoane Pilátu neko xâne motovâti kurúhuxeahiko.

*Kuruhúxokono ne Jesus*

*Mt 27.32-44; Mk 15.21-32; Lk 23.26-43*

<sup>17</sup> Úkeane omohíko Jesus, koinó kixoti kurúhuna yonoti xokóyoke ne iháxoneti “Opepú'iti”. Kene ya yuho júdeu, Ngoúgota koéha.

<sup>18</sup> Énomone kurúhuxokono Jesus yoko po'i pi'âti hóyeno xêrerekuke. Enepone kurúhuna Jesus, kukúkeke óvo.

<sup>19</sup> Yoko ápe yútoe Pilátu ixupáxovoti tutíkuke ne kurúhuna Jesus. Hara kôe ne yutoétiya: “Jesus íhae Nazâre, natina júdeuhiko” kôe.

<sup>20</sup> Êno júdeu yuhoíkoati neko yutoéti, vo'oku ákoyea ahika pitivóko neko kurúhuxokonoku Jesus. Yuhóke júdeuhiko yutóxeovo, koáne ya yuhóke rómanu, yoko ya yuhókemaka ngerêku.

<sup>21</sup> Ina kixohíko Pilátu ne tutíhiko sasedóti inuxínoti júdeu hó'eke:

—Hako “natina júdeu” kixêa ne yútoe, itea hara ákoe, “Koyuhoâne rá'a itúkeovo natina júdeu” ákoe.

<sup>22</sup> Ina yumopâ Pilátu:

—Enepone yúndoe, usóne. Ákonemo ípakapu —kíxovokoxoane.

<sup>23</sup> Kuruhúxone Jesus neko húndaruhiko, haxákokoahiko ípovo ya koaturu koéti. Póhutíhiko húndaru, poéha íparaya. Ina apémaka po'ínu ípovo Jesus hamá koéti, ikó'itukeu opékuke po'i ípovo. Yoko ako úhe'o nê'e, herupí kôa.

<sup>24</sup> Yane hara kixókoko ne húndaruhiko:

—Yusikóne ákoyea kavararea úti rá'a, itea kuríkavo úti komomâti úti itukoâtimo —kixókokone.

Kó'inokeneye, koati tokopóvoti neko kúxoti yutoéti ya emó'uke Itukó'oviti, enepone koéti:

“Haxákokoa ne ímbovo, ina kurikóhiko, komomâti itukoâtimo ne po'i ímbovo” koéti. *Sâramu 22.18*

Yoko koati énomone kixínoaneyé húndaruhiko.

<sup>25</sup> Hevékuke ne kurúhu, ápe eno Jesus; yoko po'i êno; koánemaka Mâriya, enepone yeno Kolópa; yókomaka Mariya Mandálena.

<sup>26</sup> Noixoâne Jesus neko êno, yóko'omaka ne po'i íhikau ákoti omotóva okóvo xêrerekuke, hara kixo êno:

—Kutí íxepane xi'íxa rá'a —kíxoane.

<sup>27</sup> Kúteanemaka yuhó'inoa Jesus neko íhikau:

—Kutí íxepane mémaina —kíxoane.

Ukeátine yaneko káxe, omópone Mâriya neko íhikau Jesus óvokuke katarákopati.

*Koeku Jesus ivokóvone*

*Mt 27.45-56; Mk 15.33-41; Lk 23.44-49*

<sup>28</sup> Exoâne Jesus kousokeovone uhá koéti ne nókone kousokeovo xokóyoke, hara koéne:

—Epékonuti úne —koéne.

Yane koati tokopóvoti neko kúxoti yutoéti ya emó'uke Itukó'oviti koyuhoâti kó'iyeanemoye.

<sup>29</sup> Yoko ápe íhaku ekâtiya puhí koati viyum-hí koêti. Ina apê kalaká'ikoponoti esponja yane víyum, ika'ákoa kirípuhike mayane étakati íháxoneti isôpo, ina ipíhoa pahákuke Jesus, iyúkoati.

<sup>30</sup> Enovâne Jesus neko víyum, hara kôe:

—Únzexone uhá koeti nóngone indúkea —koéne.

Yane nonoo koéne, íhunokoane ne omíxone, ivókovone.

### *Yuvorókea húndaru xêrere ne Jesus*

<sup>31</sup> Yoko puvâti jûdeuhiko óvoheixeamo kuruhúke ya sâputu ne kurúhuxonehiko vo'oku itúkeovo kóyuseovopene áyui, koáne vo'oku itúkeovo koati téyonehiko neko sâputu ye'ékotine úrukeovo. Ene épeminohiko Pilátu pahúkea kehokeâti pukúna neko kuruhúxovotihiko, hopenóxoati ivókeovohiko motovâti veyópeovo kuruhúke tumúneke ne ayuíti.

<sup>32</sup> Yane pihónehiko ne húndaru kéhokexoponea pukúna ha'ínehiko Jesus kurúhuxeokono, enepone inúxoti koánemaka ne po'ínu.

<sup>33</sup> Itea koeku símea xoko Jesus, noixoâne ivókeovone, ákone kíxoaku.

<sup>34</sup> Itea ápe póhuti húndaru yuvorókeati xêrere ya suíke. Yane ipúhikone íti yoko úne.

<sup>35</sup> Enepone noixoâti ra koekúti, énomonemaka koyuhópa yarâ'a. Yoko koati kaná'uti ne yúho. Éxoa yutoxínoati rá'a itúkeovo koati kaná'uti yúho, kutí'inoke motovâtimaka kitípinoe.

<sup>36</sup> Enepo kixínokonokeneye Jesus, koati kousókovoti neko kúxoti yutoéti ya emó'uke Itukó'oviti, enepone koêti: “Ákomo ápahuina ôpe ekehókoti” koêti.

<sup>37</sup> Koane hara koémaka po'íke: “Noixoâtimo ne yúvoroe” koémaka.

### *Ekoxókonone Jesus*

*Mt 27.57-61; Mk 15.42-47; Lk 23.50-56*

<sup>38</sup> Ikénepoke neko koekútihiko, pihóne xoko Pilátu ne Yúse, enepone íhae pitivóko koéhati Arimáteya epemóponoati yusíkea veyópea muyo Jesus kuruhúke. Yoko koati íhikaumaka Jesus neko Yúse, itea he'ono'ú koêti itúkeova vo'oku píkea po'ínuhiko jûdeu. Poréxoa Pilátu itúkea kuteâti épemone. Yane pihóne ne Yúse veyóponea muyo Jesus kuruhúke.

<sup>39</sup> Yoko Nikôdemu xâne, enepone yuhó'ixoponoti Jesus ya yóti yanekôyoke. Ápe êno xêru, alêe anahíxovoti míra, ómone ne Nikôdemu, óvo'okope Jesus. Yoko ináko neko xêru, anêko kuteâti tirintai sinku koeti kílu ovâti.

<sup>40</sup> Yane veyóponehiko muyo Jesus kuruhúke, ina aupíxoahiko ya ipovóti ovóheovoti xêru, kuteâti kíxoaku jûdeuhiko enepo apê ivokóvoti xapákuke.

<sup>41</sup> Yoko yaneko óvoku Jesus kurúhuxeokono, ápe njârdim. Ápemaka uhôro kehoéti mopoíke, inámatiko ekóxokonoku ivokóvoti ávoti ekoxóvati.

<sup>42</sup> Énomone iyónopahiko neko muyo Jesus vo'oku ákoyea ahíka, koane iyóvotinehiko okóvo vo'oku itúkeovo kóyuseovopene jûdeuhiko vo'oku áyui.

## 20

### *Koeku Jesus exepúkopone ukópea xapa ivokóvoti*

*Mt 28.1-8; Mk 16.1-8; Lk 24.1-12*

<sup>1</sup> Yaneko yúponipe lúmingu hahá'iko, pihóne ne Mariya Mandálana xoko ekóxokonoku Jesus. Simonéya, noixoane ahíkuxeokonone neko mopôti exexoâti ne uhôro yane ekóxokonoku Jesus.

<sup>2</sup> Yane ehákopovo xoko Simaum Pêтуру, koánemaka xokóyoke neko po'i íhikau Jesus, enepone ákoti omotóva okóvo Jesus. Hara kixóponoa:

—Veyópokonone muyo Vúnae yane ekóxokonoku. Ako véxa iyónopokonoku — kixoane Mâriya.

<sup>3</sup> Úkeane pího ne Pêтуру koánemaka neko po'i íhikau Jesus xoko ekóxokonoku.

<sup>4</sup> Xané kixókokohiko ehákeovo neko pi'âti, itea xuxapáneoxo ya Pêтуру neko po'i íhikau Jesus. Inuxó koéne nê'e símeaya.

<sup>5</sup> Ina yupunínikovo komomá kúveuke. Tokononé koane úke ne ipovóti líyum, itea ako úrukapu uhorókuke.

<sup>6</sup> Oko'ikené kixoane Simaum Pêтуру símea, yane urukú koáne. Noíxoane ne ipovótiya,

<sup>7</sup> koánemaka neko léhu aúnone Jesus, itea haxá kóye óvoku, ako ánahixapa neko po'ínuhiko ipovóti aúpi.

<sup>8</sup> Yane úrukovanemaka po'i íhikau Jesus, enepone inuxó koeti símeaya. Noixoâne, kutípoane exépukopeane Jesus.

<sup>9</sup> Yoko tukú koêti neko ókoku ôra, avo éxinahiko isóneu neko yutoéti ya emó'uke Itukó'oviti koyúhoti kónokea exépukopea ne Jesus ukópea xapa ivokóvoti.

<sup>10</sup> Yane káyuhikopovone neko pi'âti íhikau Jesus óvokuke.

*Kautáta'ixopinovo Mariya Mandâlena ne Jesus*

*Mt 28.9-10; Mk 16.9-11*

<sup>11</sup> Koeku pihópea neko pi'âti, óvaikone ne Mâriya ixómoyea íyo xe'ókuke ne uhôro ekóxokonoku Jesus. Koeku iyoyea koane yupunínikeovo komómoyea kúveuke.

<sup>12</sup> Yane tokononé koane úke ne pi'âti ánju íhae vanúke, ovoxe Itukó'oviti, ainóvoti hopú'iti ípovo. Vataká kóye xoko óvine muyo Jesus, poéha tutíkuke, poéhamaka hevékuke.

<sup>13</sup> Ina kixohíko Mâriya:

—Senó, na koeti íyeino?

Ina yumopâ Mâriya:

—Omopókonotine mûyo ne Únaem. Akó'oti enjâ iyónopokonoku —kixoane.

<sup>14</sup> Uke'éxoane Mâriya koyúhoyea nê'e, ina na'akénexovo. Yane noíxone Jesus xe'ó koyêti itea ako éxapana.

<sup>15</sup> Ina kixôa Jesus:

—Senó, na koeti íyeino? Kuti yopósiko?

Yoko ikútixati Mâriya koyonoâti ne njârdim. Hukínóvoti kíxea:

—Unaém, itukapu íti veyopêa mûyo, yokóyuhoinonoa iméponoaku maka veyámbanane —kixoane.

<sup>16</sup> Yane ina iháxoá Jesus:

—Mariyá —kixoane.

Ná'akene koéne ne Mâriya, ina kixo Jesus ya emó'uke jûdeu:

—Raboní! —kixoane. (Yoko “íhíkaxoti” koêti ne rabóni koêti.)

<sup>17</sup> Ina kixôa Jesus:

—Hako nemu'ókonu, vo'oku âvoyea mbihápa xoko Nzá'a, itea píhe xoko ínzikauhiko, enepone kutí ngíxone mbo'ínuhiko. Yéta'akapanahiko mbihópeanemo xoko Itukó'oviti Nzá'a yoko Yá'anoemaka, enepone Únaem yoko Yúnaemaka —kixoane.

<sup>18</sup> Yane ponó koépone ne Mariya Mandâlena xoko íhikauhiko Jesus.

—Noínjopane ne Vúnae —kíxovokoxoane.  
Ina koyuhópinoahikomaka neko yuhu Jesus.

*Kautáta'ixopinova Jesus ne íhikauhiko*  
*Mt 28.16-20; Mk 16.14-18; Lk 24.36-49*

<sup>19</sup> Énomone yaneko lúmingu ya kíyo'i káxe, exexo'ikené koyépoti neko íhikauhiko Jesus yane ovokúti óvoheixoku, vo'oku píkea tutíhiko jûdeu. Yane apé koene Jesus xapákuke.

—Aúhepeponoe iséneu —kíxovokoxoane.

<sup>20</sup> Yuhóikoane, ina exókoa ne vô'u koáne ne xêrere. Yupihovó koépone elókepea okóvo ne íhikauhiko noíxopane ne Vúnae.

<sup>21</sup> Ina kixovókopamaka Jesus:

—Aúhepeponoe iséneu. Kuteâti kixónuku Nzá'a pahúkeonu yara kúveu mêum, émonemaka ngixópineye —kíxovokoxoane.

<sup>22</sup> Uke'éxoane koyúhoyea nê'e, ina api'ókexoahiko koane kíxovokoxoepamaka:

—Nemúkanoe ra Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti.

<sup>23</sup> Enepone xâne yéxokoake itúyoepa pahúnevo koeku kutípeonu, koati ituyôpotinemo pahúnevo. Kene ne xâne yéxokoake ákoyea itúyapa pahúnevo vo'oku ákoyea akútíponu, koati ákotimo veyapápu pahúnevo nê'e —kíxovokoxoane.

*Jesus yoko Túme*

<sup>24</sup> Yoko póhuti yane nduse koeti íhikau Jesus, enepone Túme íhauti Hapáparu, áko'o yaneko apé koepóne Jesus xapákukehiko.

<sup>25</sup> Ina kíxo Túme ne po'ínuhiko íhikau Jesus:

—Noíxopane úti ne Vúnae!

Yane hara koe Túme:

—Enepomo hákoti noinjêa ne ike perêku vo'ókuke, koane hákotimo mbirikôa, koane hákotimakamo imbiho vô'um xêrerekuke, ákomo kalíhuina ngútípea —koéne.

<sup>26</sup> Poéhapoane lúmingu ikénépoke, ho'uxoké koyépotihikomaka ne íhikau Jesus, koánemaka ne Túme xapákuke, exexo'ikené koyétihiko. Yane apé koéponemaka Jesus xapákuke.

—Aúhepeponenoe iséneu —kíxovokoxoane.

<sup>27</sup> Yane tumuné koéne kixo Túme:

—Piríka ra vô'um maka neíxane koêku, koane ípiheamaka ra veô'u njêrereke. Hákone itikovo xâne ákoti akútípo, itea itíkapu kutípoti —kíxoane.

<sup>28</sup> Ina kixôa Túme:

—Iti Únaem, íti ne koati kaná'uti Itukó'oviti —kíxoane.

<sup>29</sup> Ina kixopámaka Jesus:

—Koati kitipónuti vo'oku neíxinu, itea enepone xâne kutipónuti ákoti naixánu, koati únatimo koêku nê'e —kíxoane.

*Yutóxinovoke ra koyuhópeti*

<sup>30</sup> Koati kaná'uti enó'iyea po'ínuhiko iyupánevoti ítuke Jesus, noíxone íhikauhiko ákoti yutaxápu yara koyuhópetike.

<sup>31</sup> Itea kutí'inoke yutoxóvoti rá'a, koati kaha'aínopiti kitípinoe Jesus ítúkeovaxo ne Mésiya, enepone páhoe Itukó'oviti koíteovo xâne, enepone koati kaná'uti Xe'exa Itukó'oviti. Epó'oxo vo'oku kitípi, ike'íparaxokonotimo inámapoti apéyeati ákotinemo hunókoku xoko Itukó'oviti.

## 21

### *Kautáta'ixopinova Jesus ne seti koeti íhikau*

<sup>1</sup> Ikénépoke neko koekúti, kaútata'ixopinovamaka Jesus neko íhikauhiko xe'ókuke ne mar, enepone koéhati Tibêriyade. Hara kôe kixoku koêku.

<sup>2</sup> Kaha'iné kixoixokoko ne Simaum Pêтуру; Túme, enepone íhauti Hapáparu; Natanâe ukeâti Kána, pitivóko ya Ngálíleya; koánemaka neko xe'ahiko Nzebêdeu; yoko po'í pi'âti íhikau Jesus.

<sup>3</sup> Ina kixo ha'ínehiko ne Simaum Pêтуру:

—Numínguxotiko.

Ina kixohíko Simaum Pêтуру ne ha'ínehiko:

—Pihotímaka úti ikínike —koénehiko.

Úkeane pihohíko. Ivu'í kixone kali hána'iti vatékena numíkuxoponoti, itea ako ápahuina êho yaneko yóti.

<sup>4</sup> Yuponíne, ápene Jesus xe'ókuke neko úne, itea ako éxapana íhikauhiko.

<sup>5</sup> Ina kixovókoxxoa Jesus:

—Ápenoe yêho?

—Áko'o —koénehiko.

<sup>6</sup> Ina kixovókoxxopamaka Jesus:

—Kíríka éxopeke vetékena ne númikuxope. Apêtimo yehóya —kíxovokoxoane.

Yane itúkeanehiko ne yuhó'inoa. Yane ákone íta mikúkoepa ne númikuxope vo'oku yupíheovo êno hoéya.

<sup>7</sup> Ina kixo Simaum Pêтуру ne po'ínu íhikau Jesus, enepone ákoti omotóva okóvo Jesus:

—Vúnae nê'e! —kíxoane.

Kamoáne Simaum Pêтуру itúkeovo Vúnae, itúkopone ípovo. Koáhati veyoâti koeku númikuxea, yane kurino'é koene úne aráu kotine.

<sup>8</sup> Itea ivu'í kixopo vatékena ne po'ínuhiko íhikau koáne mikúkoepa ne númikuxope puhí koeti hôe, koáhati ákoti ahikâ ne poké'e xe'ókuke neko úne, kuteátímea póhuti séndu méturu kixoaku.

<sup>9</sup> Evesékopeanehiko vatékena xe'ókuke neko úne, noíxonehiko uhahá'ixoti xorómonikeya koane hôe oukeke. Yoko ápemaka páum.

<sup>10</sup> Ina kôe ne Jesus:

—Yamínanane kalihú koêti ne hôe némoenoemeku —koéne.

<sup>11</sup> Yane úrupopova Simaum Pêтуру ne vatéke ina mikukópa movó'ítike ne númikuxope puhí-puhí koati hána'itinoe hôe. Ápe póhuti séndu sinkoentai terei koeti hôe ovâti ne númikuxope, itea kóyeane ákoyea ekétakexa upánini ákoyea yumáxapu.

<sup>12</sup> Ina kixovókoxxoa Jesus:

—Yókone, níké'evonoe —kíxovokoxoane.

Yoko ako ápahuina xapákuke neko íhikauhiko mapikóvati épemo'íkea itukóvotiye, vo'oku éxeanehiko itúkeovo Vúnae.

<sup>13</sup> Yane veyóponoa Jesus ne páum ina porekéxoahiko. Kúteanemaka kixoaku ne hôe.

<sup>14</sup> Yoko mopó'apene kaútata'ixopinova Jesus ne íhikauhiko ike exépukopine ukópea xapa ivokóvoti.

### *Jesus yoko Pêтуру*

<sup>15</sup> Uke'éxonehiko níkea, ina kixôa Jesus ne Simaum Pêтуру:



—Simaúm, xe'a Xuâum, itíne yupihóvo ákoyea omótoyonu okóvo yara po'ínuhiko?

Ina yumopâ Pêturu:

—Êm Unaém, yéxoa ákoyea omótoyopi ongóvo.

Ina kixopâmaka Jesus:

—Yokóyonoakopo ne ngátarae, enepone kutí ngíxone inámatiko su'ûso konókoti katarákoati —kíxoane.

<sup>16</sup> Yane káyukoa Jesus yuhó'inoa, yoko pí'apene. Hara kíxoa:

—Simaúm, xe'a Xuâum, ako omótoyonu yokóvo?

Ina yumopâ Pêturu:

—Êm Unaém, yéxoa ákoyea omótoyopi ongóvo —kíxoane.

—Kétarakaikopo ne ngátarae, enepohikone hokónuti, enepone kutí ngíxone su'ûso konókoti inuxínoati —kíxoane Jesus.

<sup>17</sup> Ina kixopâ'ikomaka Jesus:

—Simaúm, xe'a Xuâum, ako omótoyonu yokóvo? —kixópanemaka, yoko mopó'apene épemo'ikoa.

Yane isone'ekovó koéne ne Pêturu vo'oku mopó'ayeane épemo'ikoa Jesus ákoyea omótova okóvo. Ina yumopâ Pêturu:

—Unaém, yéxoa uhá koeti koekúti. Yéxoa ákoyea omótoyopi ongóvo.

Ina kixopâmaka Jesus:

—Yokóyonoakopo ne ngátarae, enepohikone hokónuti.

<sup>18</sup> Koati emo'úti ra yunzó'inopi, ivévaka: Itikóvoiko homoêhou, itíne exópo koêku. Keunákovo nóvo, itíkone heô'e, yane pihetíne ya koêkuti yâha yéni. Itea yikatíxane, yeherúkotimo veô'u, itea po'imo xâne itukínopi ikéno'e iyonópiti xokóyoke ne ákoti yakahá'a —kíxoane.

<sup>19</sup> Yoko kó'inokeneye yúho ne Jesus, exókoti Pêturu kixókumo ivókeovo, kutí'inokemo kahaná'ikokonoti Itukó'oviti. Ikénepoke neko yúho, “Hekánu” kixóponemaka Pêturu ne Jesus.

<sup>20</sup> Ina na'akénexovo ne Pêturu, yane noíxone po'í íhikau Jesus hokoâti, ákoti omotóva okóvo Jesus. Énomonemaka neko isú'okovoti xa'a Jesus nikohíko, yaneko epemó'ikoamaka itukóvotiye neko itúkoheovoti, enepone kuríkotimo Jesus xoko xanéhiko puvâti.

<sup>21</sup> Noixoâne Pêturu nekóyo, hara kixo Jesus:

—Kene rá'a, namo kó'eye?

<sup>22</sup> Ina yumopâ Jesus:

—Enepo angahá'a ákoyeamo ivákapu rá'a tukú koeti ngáyukopovo, undíne exôa koêku. Kene íti, hara yíxapu hékinu —kíxoane.

<sup>23</sup> Hukínóvoti itáhineheyeane neko yuhôti xapákuke neko kutípotihiko Jesus ákoyeamo ivákapu neko íhikau. Itea ako okóyuhua Jesus ákoyeamo ivákapu. Puhu “Angahá'a ákoyeamo ivákapu rá'a tukú koeti ngáyukopovo, undíne exôa koêku” pohu koêti.

<sup>24</sup> Yoko koati undíne ra íhikau Jesus noixoâti, koyuhoâti, koane yutoxoâti uhá koêti ra koekútihiko. Epó'oxo véxoa itúkeovo kaná'uti emo'úti rá'a.

<sup>25</sup> Enó'iko po'ínuhiko koekúti ituke Jesus. Eneponi uha-uhá akôe yutóxeovo pohú pohu koêti, kutí'inonu ákoni omótova êno koyuhópeti ya uhá koêti ra kúveu mêm.

Hunókokune.

## ÁTU

### Yútoe Lúka koeku ítuke ne ápostuluhiko, enepone páhoe Jesus

Enepora koyuhópeti koéhati Átu, Lúka yutoxôa. Ápe ne inúxoti yútoe Lúka koyúhoti koeku Jesus koáne ne inámati ihíkavoti omínovike enepo símo ne Jesus yara kúveu mêm. Kene yara Átu, yutóxoá Lúka koêku neko ihikauhiko Jesus ya Njeruzálem kúxoixeahiko evésekeamo ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti xokóyoke, enepone porexoátimo xunakóti koyúhoyea xapa xâne ne inámati ihíkavoti omone Jesus. Yoko áko'one ne Jesus yara poké'e, pihópone vanúkeke. Anêko xoko kapitulu 2 koyuhó'iyeeati koêku enepo inâ eveséko ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti ovo'ó kó'iyee ne kutípotihiko Jesus.

Enepone inámati ihíkavoti koyúhoti koeku Jesus, tumúne yóno ukóponea yanekóyoke vo'ókuke xunáko ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti xokóyoke ne kutípotihiko Jesus. Inúxotike, ya Njeruzálem óvo koyúhoyeovo, ina ukopóno xapa íhae Samâriya. Yanê'e ukópone xapákuke uhá koeti po'ínuhiko xâne ákoti itukapu júdeu. Vo'oku haina pohúneti júdeu simíno ne Jesus, itea simínótimaka uhá koeti xâne yara kúveu mêm.

Yoko "Atos dos Apóstolos" íhaxeokono ne yútoe Lúka ya purútuyeke vo'oku so'íxeovo uhé'ekotinoe kixoku ítúkeovo ne ihikauhiko Jesus ya xunákoke Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, kuteâti koíteovo ka'aríneti. Éxokovimaka kixoku íteova xâne ne xunako Satánae motovâti yonópea natíxokuke Itukó'oviti vanúkeke.

#### *Tûri*

<sup>1</sup> Xoko inúxoti koyuhópeti yúndoenopi Teofilú, uhá ngíxoane ngayúmakinopea koêku ne turi ítuke Jesus, koánemaka ne ihíkavoti íhikaxoke xanéhiko

<sup>2</sup> tukú koêti yaneko káxe aukópovone ne Jesus ya vanúkeke. Yoko tumúneke pihópea, koyúhoinoane ya xunákoke Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti ítukexeakemo ne hóyenhiko noívokoe, enepohikone ápostulu, páhoe koyúhoyea emó'u.

<sup>3</sup> Énomonehikomaka kóútata'ixopinovo exepúkopone ukópea xapa ivokóvoti ikénepoke koítoponeovo kotíveti ya kuruhúke. Ako tópi kíxoaku kóútata'ixopinova, exókoati kaná'uko ne exépukopeane, ákoinoke ápahuina xâne motovâti koyúhoyea ákoyea akána'u. Vo'oku kúveu koarenta koeti káxe, kóútata'ixopinova Jesus neko ihikauhiko, koane koyúhoinoa koêku ne kixoku natíxeá Itukó'oviti xapa xâne.

<sup>4</sup> Yaneko kaha'íneakohiko Jesus ne íhikau, íxíko'okoahiko ákoyea ipúhikeahiko Njeruzálem koane kúxoixea ne páhoenoamo Ha'a úti íhae vanúke, kuteâti yuhu Itukó'oviti, enepone koati emo'úti nóvo ápeyeeamo.

<sup>5</sup> Ina kixovókokopamaka Jesus:

Énomonemaka kuteâti yunzó'inopinove yanekóyoke. Vo'oku koati kaná'uti ítúkeovo úne áhikea xâne ne Xuâum, itea harakene káxe epó'oxo yé'exovone, yahíkokonotinoemo haínati ya úne, itea ya xunákoke Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti –kíxovokoxoane.

*Pihópo Jesus vanúkeke*  
*Mk 16.19; Lk 24.50-51*

<sup>6</sup> Koeku ho'úxeovohiko neko íhikau, hara kixóhiko Jesus:

—Unaém, énomonemeamo yara koeku kó'oyene peréximo itúkeovo úti, uti íhae Izarâe, pahukópo yara poké'exa úti? —kíxoanehiko.

<sup>7</sup> Ina yumopâ Jesus:

—Ako okónokoa yéxinoe ápeyeakumo ne koekúti kuteâti, koane kaxénaxeakemo Yá'a íhae vanúke, vo'oku poéhane exôa koéku ápepemo.

<sup>8</sup> Itea nemukoâtimo xunakóti enepo evesékane xikóyokenoe ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti. Yane keyuhoâtinoemo xapa xâne kaná'uko ra koekúti neíxonenoe njokóyoke. Keyuhoâtinoemo yâye ya Njeruzálem, koáne ya uhá koeti Njúdeya yoko Samâriya, koánemaka ya uhá koêti ra kúveu mêum —kíxovokoxoane.

<sup>9</sup> Uke'éxoane Jesus koyúhoyea nê'e, yane pihópone vanúkeke koeku ixómoyea komóma íhikauhiko. Yane koomomo kíxoixoahiko tukú koeti onómekopeovo xapa kapási. Ehane ako ínixahiko.

<sup>10</sup> Koeku pono-ponó kíxoixea úke ne íhikauhiko vanúke koeku pihópea Jesus, apé koene pi'âti kutí koeti hóyeno, hóhopu koyêtihiko ípovo xêrerekuke neko íhikauhiko Jesus.

<sup>11</sup> Hara kíxovokoxoa:

—Ítínoe hóyeno íhae Ngalíleya, na koeti ixómoino kemomo vanúke? Enepone Jesus, neíke'euponoe kó'oyene pihópea vanúkeke, aukópovotimo kuteâti kíxeaku neíke'exopi —kíxovokoxoane.

### *Íhikauhiko Jesus ya Njeruzálem*

<sup>12</sup> Énomone yanê'e, aúhikopovone ya Njeruzálem ne íhikau Jesus ukopeâti xoko kali mopôí iháxoneti Olívera. Enepone mopôí, ako ahika Njeruzálem, kuteâti póhuti kílomituru kíxoaku.

<sup>13</sup> Seopóne pitivókoke, ina alu'ókopo sôparatuke yane ovokúti óvoku. Harâ'a íháhiko neko ho'uxóvoti: Péturu; Xuâum; Teâku; Ándere; Filípi; Túme; Mbatulúmeu; Máteu; Teâku, enepone xé'a Áfeu; Símaum iháxoneti Nzélóti; yoko Njúda, enepone xé'a Teâku.

<sup>14</sup> Yoko póhutine yónoku isóneuhiko yuíxeovo itúkea orásaum ho'uxoké koêti, koánemaka ne senóhikoya. Yoko ápe Mâriya, eno Jesus xapákuke neko senóhiko, koane ápemaka ne ameno Jesus.

### *Noivókokoxono Mátiya*

<sup>15</sup> Yaneke káxehiko exépuko ne Péturu koyúhoyea nonékuke ne po'ínuhiko kutípoti Jesus. Yoko itópono kuteâti séntui vinti koeti xâne neko ho'uxóvotihiko. Ina kixovókokoxa Péturu:

<sup>16</sup> —Ítínoe mbo'ínu xoko Vúnae, koati konokoâti tokópeovo ne yutoéti emó'uke Itukó'oviti koeku Njúda, enepone inuxínoti ika'ákotihiko Jesus. Énomone neko yuhu Ndávi mekúke, kóuhapu'ikinoake Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti tumúneke símeovo kaxéna.

<sup>17</sup> Vo'oku enepone Njúda, koati ha'ine úti ikéneke Jesus yanekôyoke. Itúkoamaka kuteâti ne vítuke —kíxovokoxoane.

<sup>18</sup> (Yoko ápe poké'e vaneúti yane tiúketi námoe Njúda, ésa'i kuríkea Jesus xoko xanéhiko puvâti. Énomone óvo koépekopeovo ne Njúda kopuhókopovo. Píxeké koe hûra ikorókovu. Homuxó koe ásurupi poké'eke.)

<sup>19</sup> Eyékokoxahiko uhá koeti kó'óvokuti ya Njeruzálem neko koekúti. Énomone kutí'inoke iháxokonoti Asêudama neko poké'e ya emó'ukehiko. Yoko "Poké'e óvokovoku íti" koêti neko emo'úti.)

<sup>20</sup> Ina koe'íkomaka ne Péturu:

—Koati kuteâti ne yutoéti ya emó'uke Itukó'oviti ya Sâramu, enepone koêti: “Itúkapu ovokú'ikeneti neko óvoku, epó'oxo hákonemo ko'óvokutiya” kôe. *Sâramu 69.25*

Ina koemáka:

“Enepone itukéti ítuke, paréxakana po'i xâne ahe'ókopati” koêti. *Sâramu 109.8*

<sup>21</sup> —Konókoti ápeyea po'i ha'ine úti ahe'ókopati. Yusikóne noívokoxea úti xapákuke ra xanéheixoviti apé'iko Vúnae Jesus xapákuke úti,

<sup>22</sup> ukeátine yaneko kaxena áhikea Xuaum Mbátita, tukú koêti neko káxe noíke'exopeaku úti pihópea vanúkeke. Énomonemo kaha'ínevi koyúhoyea úti xapa xâne exépukepea ne Jesus ukópea xapa ivokóvoti —kíxovokoxoane.

<sup>23</sup> Ina noívokoxokono pi'âti hóyeno. Enepone inúxoti, Yúse koéha. Mbarasâpa íhaxeokonomaka. Yoko Njústu itukóvo po'i íhaxeokonokemaka. Ina keno'óko koéhati Mátiya.

<sup>24</sup> Yane itúkohiko orásaum uhá koêti neko kutípoti Jesus. Hara koe épemone xoko Itukó'oviti:

—Unaém, iti éxoti isóneu uhá koeti xâne, yéxakavea ne neívokoe yara pi'âti hóyeno,

<sup>25</sup> motovátimo áhe'okopea Njúda koane kaha'íneyeovi yara itukéti pénevi vitúkea, uti péhoe koyúhoyea yemó'u. Vo'oku kuríkopane Njúda ra itukéti. Kó'oyene pihópone xoko ímetokenaxoake yonópea —koe orásauna.

<sup>26</sup> Ina kurikóhiko, noixoâti iríkovoku ne noívokoxope. Xoko Mátiya iríkovo. Yane itúkopovone ha'ínehiko ne unze koeti ápostulu.

## 2

### *Eyesékone ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti*

#### *Át 4.31*

<sup>1</sup> Simón'e ne kaxena áyui júdeuhiko ya hó'eke, enepone iháxoneti Pentekósti, poéhane ho'úxovokuhiko uhá koêti neko hokoti Jesus.

<sup>2</sup> Yane apé koéne kutí koeti emo'u xúnati ihunóvoti ukeâti vanúke. Uha-uhá kíxoá kúveu neko ovokúti óvoheixoku.

<sup>3</sup> Yane apé koénemaka kutí koeti kálihunoé irúmene yúku kuteâti koeku nenêti, yoneâti tutíkuke póhutihiko koxé'u neko xâne. Koati ovo'ó koatíne.

<sup>4</sup> Yane koâti xúnati ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti xoko póhutihiko neko xâne, koane turíxeovone koyúhoyeahiko inámati yuhôti ákoti itukapu éxone, kuteâti kíxoaku Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti ikó'iparaxea póhutihiko koyúhoyea.

<sup>5</sup> Yoko ápe ya Njeruzálem júdeuhiko teyoti Itukó'oviti ukeâti uhá koeti po'íkehiko poké'e yara kúveu mêm.

<sup>6</sup> Ho'úxinova éno xâne neko emo'úti kamoánehiko, itea akó'oti exínahiko isóneu, vo'oku kamotíhiko koyúhohi ya emó'uke póhutihiko neko xâne.

<sup>7</sup> Yúpíhova ákoyea éxina isóneu xanéhiko koane iyúpaxeova neko koekúti, ina kixokóko:

—Hainá'ikopo ainóvoti íhae Ngalíleya ra koyuhókexo?

<sup>8</sup> Ná'ikopo koeti kamínoa úti koyúhoyea ya vemó'uke, enepone yuho póhutihiko úti xoko vúkeaku?

<sup>9</sup> Koati anéyeti íhae Pátea, yoko Mêdea, koane íhaemaka Élaum, yoko Mezopotámiya koane Njúdeya. Ina apémaka ukeâti Kapadósea, Póntu, yoko Ázea,

<sup>10</sup> Ápemaka íhae Firîjea, Páfílea, Ejítu, Lípea yoko poké'e oveâti xe'ókuke ne Síreni, yoko íhaemaka Róma. Aínovone ko'óvokuti yáye.

11 Vanéye, uti jûdeu, koane anéyemaka po'ínuhiko xâne ikútípasikovoviti hokopâti ne hó'e úti. Anéyemaka íhae Keréta yoko íhae Ârabea. Ná'ikopo kixóvotiye kamínoake póhutihiko úti ya vemó'uke koyuhoâti koêku ne hána'itinoe ítuke Itukó'oviti? —kixókokone.

12 Koati yupihóvati iyupaxevahiko. Akó'oti exína isóneu kó'inokeneye. Hara kixókokohiko:

—Kutimea kixó'eko rá'a? —koéhiko.

13 Itea ápemaka po'ínuhiko xâne koemóke'eati, koyuhoâti ítúkeovo kohihiketi, kó'inokeneye neko yúho.

### *Koyúho ne Péturu nonékuke xanéhiko*

14 Ina exepúko ne Péturu yóko'omaka ne unzé koeti ápostulu. Ina kohonóko emó'u koyúhoyea ne Péturu. Hara kôe:

—Ítínoe iyénonjapa jûdeu, keánemaka uhá ketínoe íhae Njeruzálem, konókoti yéxi koeku rá'a. Ivévaka ra yúnzo:

15 Haina kohihiketi úti kuteâti iséneunovinoe, vo'oku nóveiko ôra ya yupóniti rakéne.

16 Itea enepora koekúti, énomone ne kíxone yuho porofeta Njôe koyúho emó'u Itukó'oviti xapa xâne mekúke, enepone koêti:

17 “Yaneko káxehiko tumúnekemo uké'eyea ra mêum, mbahúkotimo Sasá'iti Omínjone ovo'ó kó'iyea ne uhá koeti xâne” koe Itukó'oviti.

Ina koe'íkomaka:

“Koyuhoâtimo xí'íxaxapa, hóyeno yoko sêno, koekúti ngouhupu'ikinoake.

Enepone inámatiko xâne xepákukenoe, apêtimo noíxone ukeâti njokóyoke. Kene ne yékotenohiko, yunzoíkoatimo ya hopúneke.

18 Koánemaka xapákuke ovónje, hóyeno yoko sêno, mbahúkotimo Sasá'iti Omínjone ovo'ó kó'iyea yaneko káxehiko, inamo okoyúhohiko emó'um.

19 Apêtimakamo iyupánevoti índuke ya vanúke koánemaka yara poké'e, hoénaxovope njunáko, íti, irúmene yúku yoko ênoti kuríhoe.

20 IpuKóvotimo ne káxe. Kene ne kohê, kutí koetimo harâra'iyea íti koati tumúneke símeovo neko hána'iti teyonéti káxe yúhoikopeakumo Itukó'oviti ra xanéhiko yara kúveu mêum vo'oku kixoku ítúkeovo.

21 Itea ítóvotimo ne uhá koeti xâne ikoseânaxovoti Itukó'oviti” koe yútoe. *Njôe 2.28-32*

22 —Ítínoe hóyeno íhae Izarâe, yakámokenonu. Enepone Jesus íhae Nazâre, koati hóyeno éxokopikenoe Itukó'oviti ítúkeovo ukeâti ya xokóyoke vo'ókuke ne iyupánevoti ítuke, koane vo'ókumaka ne koekúti ákoti po'í itoâti ítúkea xepákukenoe, hoénaxovope xunako Itukó'oviti xokóyoke. Koati Itukó'oviti ko'ítúke xokóyoke, ítúkinoake Jesus neko hána'iti iyupánevoti xepákuke. Yoko koati yexoâtinoe kaná'uyea ra koekúti.

23 Itea kóyeane képekinoe nekôyo. Koati xâne ákoti panâpu ítuke kuruhúxinopeano. Itea yaneko kiri'ókokonoano, koati kousókovoti isóneunoa Itukó'oviti ukeátinekeneye, enepone heú kixoâti éxea ne koekúti tumúneke ápeyea.

24 Enepone képeuno, koéxepukopa Itukó'oviti yaneko uke'éxinoa xunako pevóti. Koáhati akó'oti omotóva óvoheixea pevótike ne Jesus,

25 kuteátimaka koêku ya yútoeke Ndávi enepo koyuhó'iyea koêku mekúke. Énomone ne koêti:

“Kóyekune ne Únaem njokóyoke. Anéye njêrerekuke koxunákonuti, ákoinoke íngarakapu.

26 Énomone elókeino ongóvo. Énomonemaka ipúhikino mbahákuke ne hána'iti elókeko ongóvo. Koane énomonemaka ngúxoixino enjépukopeamo ungópea xapa ivokóvoti.

27 Vo'oku ákomo kurí íxenu xapa ivokóvoti, iti Únaem, koane ákomo síkea uké'eyea ra múyom xoko engóxovoku, undi Sasá'iti Yovóxe.

28 Hara yévekonu xêne yonóvoti xoko apéyeati ákotinemo hunókoku xikóyoke. Koati ákotinemo hunókoku ne elókeko ongóvo enepo angahá'inepopine" kôe yútoeke Ndávi. *Sáramu 16.8-11*

29 Ina kixoa'ikomaka Pêturu:

—Itínoe iyénonjapa, ngaúhupu'ikinapeavo koêku ne Ndávi, eneponeko teyonéti voxú'ikene ivokóvoti koane ekoxóvoti mekúke. Yoko anéyeiko ne ekóxovoku tukú koeti kó'oyene yara poké'exa úti.

30 Koati porófeta ne Ndávi koyúhiti koekúti noíxone xoko Itukó'oviti ávoti simâpu kaxéna. Epó'oxo éxomaka yanekôyoke ápeyeamo póhuti ámoripono natíxotimo xapa xanena úti, kuteâti koeku yuhó'inoa Itukó'oviti kó'iyeanemoye. Yoko itúkinoa Itukó'oviti koati yuhôti, exókoati ákoyeamo aúka íkéne neko emó'uinoa.

31 Koati vo'oku ínixe Ndávi koekúti yanekôyoke ávoti simâpu kaxéna, énomone koyúhoinoa ya yútoeke exépukopeamo ne Mésiya ukópea xapa ivokóvoti enepo koyúho ákoyeamo kurí íxa Itukó'oviti ne ovóxe ya xapa ivokóvoti, koane ákoyeamo aúke'e ne múyo.

32 Yoko enepora Jesus, énomone ne koéxepoepo Itukó'oviti. Noínjopa, koane noíxopamaka uhá koeti nza'ínehiko.

33 Kó'oyene hanekóxopone éxopeke Itukó'oviti xoko ivátakoku kapáyasokopone Itukó'oviti. Yoko kousókinokonoane Jesus neko yuho Há'a yanekôyoke, enepo itúko koati emo'úti pahúkinoveamo ne Sasá'iti Omíxone. Énomone ra neíxoneno, koane kémoneno kó'oyene.

34 Énomone kixo yútoe Ndávi. Vo'oku haina Ndávi okopóno vanúkeke yanekôyoke, itea énomone yutoxínovea ra emo'úti koêti: "Hara kixoa Itukó'oviti ne Únaem: 'Ivétakapa enjopeke

35 tukú koeti simapúne kaxena mboréxeopikumo itíkivo koati payásoti nâti ya uhá koêti, ínamo ipuyúkexa nenékuke ne uhá koeti koêkúti okopópiti' " kôe.

36 Ngahá'a ú'uhapu'i ngixínopeano, uhá ketínoe íhae Izaráe, motovâti ákoyea oxéne ákoyea yakútipoa ne yunzó'inopi itúkeovo Jesus, enepone képu, poréxovike Itukó'oviti itúkeovo Vúnae koane Mésiya, enepone páhoe koíteovovi —kíxovokoxoane Pêturu.

### *Ahíkovo mopo'áti mili xâne ya íháke Jesus*

37 Koeku kámea yuho Pêturu neko xanéhiko, yupíhova ikótivexea isóneuke. Ina kixohíko Pêturu yoko po'ínuhiko ápostulu:

—Itínoe viyénoxapa, na vákoeneyé?

38 Ina yumopâ Pêturu:

—Konokoâti ikétivexinoe iséneuke ne pehúnevo koane kiríkopi. Konókotimaka yáhikivo ya íháke Jesus Kristu, motovâti kotúyopinopea ne pehúnevo, péhutinoe. Yane ínamo nemuká ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti ovo'ó kó'iyepinoe.

39 Koahati itínoe kixo ne Itukó'oviti koyuhôa yanekôyo ápeyeamo kousókinooke ne yúho. Koane koati xí'íxaxapa kixómaka, koánemaka uhá koeti po'ínuhiko ákoti maliká'avi, koêkúti iháxiupomo Vúnae Itukó'oviti xapákuke —kíxovokoxoane Pêturu.

<sup>40</sup> Enómaka po'i yûho kuteâti, koyuhó'inoati emo'u Itukó'oviti, koane enekoâtihiko. Ina kixovókokoxopamaka:

—Hako kitipásea ne xanéhiko apêti koeku kó'oyene, enepohikone váhere kixoku itúkeovo yonópotimo ipihóponovokutike —kíxovokoxoane.

<sup>41</sup> Enepohikone xâne kutipeâti yûho, áhikovohiko ya iháke Jesus. Yaneko káxe koati kuri'úxovoti ne xâne kutípoti Jesus. Kalíhanini itóponea mopo'âti mili xâne neko inámati ahiúti yanekóyoke.

### *Kixoku itúkeovo ne inúxotihiko hokópoti Jesus*

<sup>42</sup> Enepohikone kutípoti Jesus, koati yuixóvati ne ihíkavoti ihikaxoake ápostuluhiko, koane ainovo póhutine yónoku isóneuhiko ikéneke Vúnae ákoti ihaxákexekakaka. Kóyekunemaka ho'úxinovohiko níkea pâum, puyákoponeovoke okovo ivókinovovi Jesus, koane itúkeamaka orásaum.

<sup>43</sup> Koati hána'iti téyera Itukó'oviti póhutihiko neko xâne. Enómaka iyupánevoti ítuke ápostuluhiko, koane po'ínuhiko ítone itúkea kuteâti, hoénaxovope xunako Itukó'oviti xokóyoke.

<sup>44</sup> Kaha'iné kixókokohiko neko kutípoti Jesus. Ákomaka kamáxatikaka. Póhutihiko, kutí kíxoa ítukemaka po'ínuhiko neko apeínoati.

<sup>45</sup> Kaváneahikomaka ne poké'exa yoko po'i apeínoati, ina porekéxoa ésa'i ne apêti nókone xapákuke.

<sup>46</sup> Uhá koeti káxe, kutikókó koe yónoku isóneu ikéneke Vúnae koeku ho'úxeovo témpuluke, enepone hána'iti imokóvokuti. Kene ya óvokuehiko, ho'úxinovo níkea pâum, puyákoponeovoke okovo ivókinovovi Vúnae. Koane enepo nikohíko, koati elóketi okóvo, koane póhutine yu'óxoku isóneuhiko ítukeke Vúnae

<sup>47</sup> xaneâti iháyu'ikeamaka Itukó'oviti. Ínixoa uhá koeti xâne unako koêku neko kutípoti Jesus. Yoko uhá koeti káxe, kuri'uxinoa Vúnae po'ínuhiko xâne, enepohikone koítovone ya pahúnevo koeku kutípea.

## 3

### *Koitóvokono ne hóyeno mohéveu*

<sup>1</sup> Yane pihóne ne Péturu yoko Xuâum hána'itike imokóvokuti ya mopo'âti ôra ya kiyakáxe, orana itúkopehiko orásaum ne júdeuhiko.

<sup>2</sup> Yoko ápe hóyeno omeátinekene itúkeovo mohéveu. Heú koeti káxe ómeokono neko hóyeno xêrerekuke pahapêti iháxoneti “Uhé'ekoti”, enepone páhapetea kíndana ne hána'iti imokóvokuti, motovâti épemea tiúketi xanéhiko urúkovotiya.

<sup>3</sup> Noixoâne hóyeno úrukeovomo ne Péturu yoko Xuâum, épemoane tiúketi.

<sup>4</sup> Yane pono-ponó kixínoane úke Péturu yoko Xuâum, ina kixôa Péturu: —Yokómomovi.

<sup>5</sup> Ina komomâ hóyeno. Koati kuxoâti ápeyera póneake evo Péturu.

<sup>6</sup> Ina kixôa Péturu:

—Ako ndiúketina, itea enepone apêti njokóyoke, énomone mboréxopi: Ya iháke Jesus Kristu íhae Nazâre, yexépukapa yenápa —kíxoane.

<sup>7</sup> Ina namukêa vô'u éxopeke neko hóyeno huvo'óxoa exépukopea. Énomone yaneko ókoku ôra, xunápone anu hêve, koane hêve.

<sup>8</sup> Xépu koépone ne hóyeno, yane turíxovone yonópea. Xané kixone evo Péturu úrukeova ne hána'iti imokóvokuti. Koati talakíxovoti koane iháyu'ikea Itukó'oviti neko hóyeno.

<sup>9</sup> Noíxoa uhá koeti xanéhiko koeku yonópea koane iháyu'ikea Itukó'oviti.



10 Exó kixóponoanehiko itúkeova neko épemokenati ivatáheixoti xoko pahapéti iháxoneti “Uhé'ekoti” nonékuke ne hána'iti imokóvokuti. Koati hána'iti iyúpaxeovahiko, koane ako éxinahiko isóneu kó'inokeneye.

*Koyúho emo'u Itukó'oviti ne Péturu hána'itike imokóvokuti*

11 Ako kurika Péturu yoko Xuâum neko hóyeno. Noixoâne xanéhiko neko koekúti, uhá kôe éhahikinovo evo Péturu xoko óvoheixoku yane varánda iháxoneti varándana Salúmaum. Koati ákoti exínahiko isóneu neko koekúti.

12 Noixoâne Péturu ne éno xâne keno'ókinoatihiko, ina kôe:

—Itínoe iyénonjapa íhae Izarâe, na koeti iyípaxinova ra koekúti? Na koeti ínainonoe kemómovi kutí'iyea koati xunako úti, áko'o sasá'iko úti veínokono yonópinoke ra hóyeno?

13 Koati Itukó'oviti, enepone Unae voxúnoekene Âbraum, Izáki yoko Njáko, kahaná'iko Jesus, enepone sasá'iti ovóxe, kirí'oenoemaka payásotihiko pahúkoti, yaneko keyuhôa nonékuke Pilátu ákoyea yakáha'a itúkeovo netínanoe. Yoko maní úsotine isóneu Pilátu kuríkopea.

14 Itea itínenoe ako akahá'a neko Sasá'iti koane Ponóvoti páhoenoví Itukó'oviti. Ya koêkuni itúkeovo énomone yépemo kuríkopekono, itukovó koe koépekenati yépeponoe.

15 Itínenoe koepékoea ne Porexó'oviti vápeyea. Itea koéxepukopa Itukó'oviti ukópea xapa ivokóvoti. Yoko noíxopa úti yaneko exepúkopone, epó'oxo koati koyuhoáti úti xapa xâne kaná'uko ne noíxone úti.

16 Koati vo'oku iha Jesus, epó'oxo vo'oku kúveova hóyeno, ene kutí'ino unatípoti rá'a, kuteâti koeku neíxi kó'oyene koane yéxi. Ngoé'epopo, koati vo'oku kúveovo Jesus unatípinoke nenékuke, uhá ketínoe.

17—Itínoe mbo'ínuhiko, énja kóxineye Jesus vo'oku ákoyea koati yéxi koêku ne ítike. Kúteanemaka koêku ne natina úti.

18 Itea kó'inokeneye, koati kousókoati Itukó'oviti ne yúho, enepone ipuhíkeati pahákuke uhá koeti porófetahiko koyúhoti emo'u Itukó'oviti xapa xâne mekúke. Koyúhoa nekóyohiko kónokea koítóponeovo kotíveti ne Mésiya, enepone páhoe Itukó'oviti koíteovo xâne.

19 Énomone ngixínopinoe kónokea ínixepivo itíkivo pahukóvoti koane ípeki iséneu koane kixeku itíkivo motovâti sasá'ipea pehúnevo

20 Ínamo parexápi Vúnae Itukó'oviti úhepepa iséneu ikéneke, epó'oxo pahukínopeatinoemo ne Mésiya, enepone Jesus, noívokoenopinoe Itukó'oviti itúkeovo koitóvoviti, uti xâne.

21 Eneponé'e, koati konókoti pihópea vanúkeke imókonemo simápu kaxena ikó'inamakopeovo uhá koeti koekúti, kuteâtimaka koêku neko yuho Itukó'oviti ya xokóyoke ne porófetahiko, enepone sasá'iti ovóxe koyuhó'iyeatí emó'u xapa xâne mekúke.

22 Yoko enepone Muíse, koati koyuhó'iyeatí koêku mekúke ya yútoeke. Énomone ne koêti: “Xapákuke viyénoxapa, apêtimo po'i hóyeno kuteâti úndi, noívokoemo Itukó'oviti itúkeovo porófeta koyuhó'iyeatí emó'u xapa xâne. Uhá koeti kémone xokóyoke, konokoâtimo itíki.

23 Kene uhá koêti xâne ákoti akutípoa, koepékokonotimo. Yane áko'onemo xapákuke xanena úti” koe yúho.

24 Haina póhutine Muíse koyuhôa koêku ra káxehiko símokune úti, itea koyúhoamaka uhá koeti po'ínuhiko porófeta ukeâti kaxénake Samúe.

25 Itínoe iyénonjapa, yaínovone namukópati kóxone neko yútoe porófetahiko. Enepone yuho Itukó'oviti xoko voxúnoekene, itínoemaka kixo. Énomone neko



yuhó'ino Âbraum enepo kixôa Itukó'oviti itúkeovomo vo'ókuke ne ámoriponomo ápeyeamo unako koêku ne uhá koeti koêkuti kó'iyevoku xâne yara kúveu mêum.

<sup>26</sup> Yane ko exepukopeaku Itukó'oviti neko Sasá'iti Ovóxe, pahúkinopeano inúxotike, kaha'ainopiti unátiyea kêku ya koeku kirikopinoe váhere kixeku itíkivo —kíxovokoxoane Pêтуру.

## 4

### *Ika'ákovone Pêтуру yoko Xuâum*

<sup>1</sup> Ixómoiko koyuhó'inoa evo Pêтуру neko xanéhiko, simóne inuxínotihiko jûdeu hó'êke, koáne ne tuti húndaruhiko koyonoáti neko hána'iti imokóvokuti, yóko'omaka ne evo sadúseu, enepohikone jûdeu ákoti akutípo exépuhikopea ivokóvoti.

<sup>2</sup> Yoko koati yupihóvatihiko ákoyea aúhepe isóneuno evo Pêтуру vo'oku íhikaxea xanéhiko koêku ne exepúkopeati ukópea xapa ivokóvoti koeku koyúhoinoahiko exépukopea Jesus.

<sup>3</sup> Yane iká'akonehiko evo Pêтуру koane kuríkoanehikomaka ika'ákovokutike tukú koêti yuponíne, vo'oku koati kiyotíne káxe yanekóyo.

<sup>4</sup> Itea êno kutípoti yuho Pêтуру xapákuke neko xâne kamokénoati. Kalíhanini itóponea singu koeti mili hóyeno uhá koêti neko kutipóati.

### *Pêтуру yoko Xuâum nonékuke koati payásoti yúhoikovoku jûdeuhiko*

<sup>5</sup> Yuponíne, ho'úxovone ya Njeruzálem ne payásotihiko jûdeu, yóko'o ne po'ínuhiko teyonéti xapákuke tuti jûdeu, koáne ne éskiriba, enepohikone íhíkaxoti yútoe Muíse.

<sup>6</sup> Ápemaka Ána, enepone koati payásoti ya uhá koeti sasedóti inuxínoti jûdeu hó'êke, koane Kaífa, yoko Xuâum, Alíxandere, koane uhá koeti iyénoxapa neko koati payásoti sasedóti.

<sup>7</sup> Ina omokóno ne Pêтуру yoko Xuâum nonékuke uhá koêti neko payásotihiko, motováti épemo'ikeokono. Hara kixókono:

—Na úkea xináko itíki ra ítike? áko'o kuti pahukópi itíki?

<sup>8</sup> Yoko koati xúnati ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti xoko Pêтуру. Hara kíxovokoxoa:

—Ítínoe payásoti xapákuke úti, koane itínoe po'íhiko pahúkoti xapákuke úti,

<sup>9</sup> koati vo'oku koíteovokono hóyeno ka'aríneti, kutí'inoke yomónutínoe yáye yuhoikovokutike, yepemó'ikonuti, úndi yóko'o ra nza'íne, keha'áti yéxi kíxókonoku koíteovokono.

<sup>10</sup> Ngahá'a yéxi koêku, uhá ketínoe yáye, koánemaka uhá koêti ne íhae Izaráe, íteovone ra hóyeno nenékukeno vo'oku xunako Jesus Kristu íhae Nazáre, eneponeko képeunoe, enepone koéxepoepomaka Itukó'oviti ukópea xapa ivokóvoti.

<sup>11</sup> Enepora Jesus, koati pivoátínoe, kuteáti koeku mopôí noívofoxine itúkoti péti. Itea enepone pívoneno, ainovó koe énomone itukóvoxo koati turíxeovoku uhá koeti, kuteáti koeku koati inúxoti mopôí turíxeokonoke péti.

<sup>12</sup> Epó'oxo ako ápahuina motováti koíteovovi ákoti itukapu Jesus. Vo'oku ako po'í íhae pónevike Itukó'oviti xapákuke íha xâne ya uhá koeti kúveu mêum, porexo'oviti víteovo ya pahúnevo úti, ákoti itukapu íha Jesus —kíxovokoxoane.

<sup>13</sup> Itoxoáne pahúkutihiko ákoyea píkone koyúhoyea ne Pêтуру yoko Xuâum, koane ákoyea itúkavu xâne payásoti koane hainá'iyeamaka hóyeno ênoti íhikauvo, yupíhova iyúpaxeovahiko koane ivávakea itúkeovo ha'íneheixone Jesus yanekóyo.

14 Noixoâne tutíhiko jûdeu neko hóyeno itóvotine xêrerekuke evo Pêturu, ako vekínoaku emó'u okópea.

15 Ina pahukópohiko evo Pêturu ipúhikoepa yuhoíkovokuti, ina kixokókohiko:

16 –Na víxaye ra hóyenhohiko? Vo'oku éxoane uhá koeti ko'óvokuti yara Njeruzálem koêku ne hána'iti iyupánevoti ítuke. Ako oxéne koyúhoyea úti ákoyea akána'u.

17 Poêhaneikopo vípíkea maka hákone yupihóvo itáhineyera ra koekúti xapákuke xanéhiko, koane maka hákone koyuhó'iyea koêku ne Jesus xapa xanéhiko –kixókokonehiko.

18 Ina ihaxíkópohiko Pêturu yoko Xuâum koane kíxea:

–Hákonenoe keyuhôa koane hákone ihíkexo koeku Jesus.

19 Ina yumopâ Pêturu yoko Xuâum:

–Itíkina iséneue pónéovoku ra koekúti nonékuke Itukó'oviti itúkeovo itínoe kónoko kutípea úti, áko'o itúkeovo Itukó'oviti.

20 Na kíxoaye ákoyea vokóyuhoa ne noixone úti koáne ne kámone úti? Koati konokoâti koyúhoyea úti –koénehiko.

21 Ápemaka po'i yuhó'ino evo Pêturu ne pahúkoti hiko kahá'ati ípíkea. Yane koyúhoinoamaka kíxoakuhikomo okoyúhopomaka koeku Jesus. Yane kuríkopanéhiko. Akó'oti inixâhiko oxéne ipíhóponea vo'ókuke ne xanéhiko. Koáhati ainóvoti ihayú'ikoti Itukó'oviti vo'oku ítuke evo Pêturu koitóva neko hóyeno.

22 Yoko anú'ukone koarenta koeti xoénaena ne hóyeno iyupaxó kó'inoke xanéhiko vo'oku kixókonoku koíteovokono.

### *Itúko orásaum ne kutípoti Jesus*

23 Kuríkópokonone evo Pêturu yoko Xuâum, hane yonópo xapa po'ínuhiko kutípoti Jesus. Éto'okopahiko uhá koeti yuhó'inoa tutíhiko sasedóti inuxínoti xanéhiko hó'eke, yóko'omaka ne po'ínuhiko teyonéti xapákuke jûdeu.

24 Kamoné'ehiko yuho evo Pêturu, kutikokó kôe isóneue uhá koetíhiko yúho'ixea Itukó'oviti ya orásaum. Hara koe yúho:

–Iti Vúnae éxoti koeku uhá koeti koekúti, itíne pahukôa apé kó'iyea ne vanúke, koáne ra poké'e, koane uhá koeti ovâti. Itínemaka pahukôa ápeyera úne ya mar koane uhá koeti ovâti.

25 Itímaka itukôa yúho ipuhíkeati pahákuke ne yovóxe mekúke, enepone voxú'ikene Ndávi, yaneko ikoyúhoxoa Sasá'iti Yomíxone. Énomone ne koêti:

“Na koeti ímaikexinovo ne xanéhiko ákoti éxa Itukó'oviti? Na koeti kenó'okino isóneuke kahá'ayea okópea ne ákoti itâ okópea?”

26 Ho'úxovonehiko ne nâti yara kúveu mêm koánemaka ne po'ínuhiko pahúkoti, ho'uxínovotíhiko okópea Vúnae Itukó'oviti yoko Noívokoe, enepone Páhoe koíteovo xâne yara kúveu mêm” kôe. *Sâramu 2.1-2*

27 –Yoko koati kaná'uti kó'iyeaneye, vo'oku yara pítivokona úti, ho'úxovonepepo xâne okópea Sasá'iti Yovóxe, Jesus, enepone Neívokoe koane Péhoe koíteovo xâne yara kúveu mêm. Énomone neko Êrodi yoko Ponsiu Pilátu xaneâti ne xanena úti, uti íhae Izarâe, yóko'omaka ne po'ínuhiko xâne ákoti itukapu íhae Izarâe.

28 Ho'úxinova ípíhea tumúne ne isóneue, itea enepone uhá koeti ítuke, ainóvó koeti koati kousókoati ne ovoti iséneuke ukeátinekene, iti Itukó'oviti. Koati koekúti kousókovoti ya xinákoke.

<sup>29</sup> Kó'oyene Unaém, yokómoma kixoku ípíkeovihiko. Peréxavi vitúkeovo koati ákoti píkone koyúhoyea uti yemó'u, uti yovóxe.

<sup>30</sup> Iké'itukexa xináko keítivoa ne ka'aríneti, koáne ya iháke sasá'iti Yovóxe Jesus, itika iyupánevoti koane po'ínuhiko koekúti ákoti itoáti itúkea, hoénaxoype ne hána'iti xináko —koénehiko ya orásaum.

<sup>31</sup> Uke'êxone itúkea orásaum, iyúyo neko ho'úxovoku. Koáhati xúnati ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti xoko póhutihiko koaxé'u. Koane ákohiko píka koyúhoyea emo'u Itukó'oviti.

### *Kixoku itúkeovo neko kutípoti Jesus*

<sup>32</sup> Uhá koêti neko êno xâne kutípoti Jesus, poéhane yónoku isóneu, koane kutikokó koe áha itóponea ikéneke Vúnae. Ako ápahuina kamá'ati itúkevo xapákuke, koane kuti kíxeahiko ítukenemaka po'ínuhiko.

<sup>33</sup> Koati ênoti xunako Itukó'oviti xokóyoke ne ápostuluhiko koyúhoyea xapa xâne koêku exépukopea ne Vúnae Jesus ukópea xapa ivokóvoti. Koane koati hána'itimaka itipánevoti ukeáti xoko Itukó'oviti oúkeke póhutihiko koaxé'u neko xâne.

<sup>34</sup> Ako ápahuina ikonóko'ikovoti xapákuke vo'oku enepohikone apêti poké'exa, itukovo po'i óvokuhiko, kavané ítúkevo.

<sup>35</sup> Kene ne tiúketi ésa'i vâne, kuríkopoona xoko ápostuluhiko. Ina porekéxoahiko ne ikonóko'ixovoti xapákuke. Yoko nókone póhutihiko koaxé'u exôa námoé.

### *Pôreu Mbaranâbe*

<sup>36</sup> Xapákuke neko xâne, ápe hóyeno koéhati Yúse. Itúkinoa ápostuluhiko yonópoku íha. Mbaranâbe íhaxopeahiko. Yoko “kotiú'íkoti okovo po'ínuhiko” koêti neko yonópoku íha. Enepone hóyeno, hane ítukóvo levíta íhae Xípere.

<sup>37</sup> Ápe poké'exa vâne, ina kuríkopoona ne tiúketi, ésa'i ne vâne, xoko ápostuluhiko.

## 5

### *Anániya yoko Sáfira*

<sup>1</sup> Ápe hóyeno koéhati Anániya kavánetimaka poké'exa. Sáfira koéha yêno, ha'íne yaneko kavaneáne ne poké'exa.

<sup>2</sup> Itea véyoa Anániya poixo'o ésa'i neko poké'exa, ítúkoti kouánae. Kutikokó koéhiko isóneu neko hóyeno koane yêno véyeya poixó'o neko tiúketi. Kene háxa, kuríkopoona xoko ápostuluhiko ítúkoati heú kixoáti kuríkopea ésa'i neko vâne.

<sup>3</sup> Ina kixôa Péturu:

—Ananiyá, na koeti sikovó ké'ino Satánae ípihea semekénovo'iti iséneuke? Koati ítíkoheinovoti Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti koeku he'ono'ú kíxi víyi poixo'o ésa'i ne peké'exa!

<sup>4</sup> Avô'o yakavánae ne peké'exa, koati ítikene. Koane koeku keváneyi, ítikeikone ne tiúketi ésa'i. Ákoni okónoko ítíkivo herú kixepoáti kiríkopi. Na koeti ápeino iséneuke kíxineye? Koati Itukó'oviti váherexino ítike koeku simíkíkixi, kene haina xâne kíxéneye —kíxoane.

<sup>5</sup> Kamoáne Anániya neko emo'u Péturu, íkorokovone poké'eke, yane ivókovone. Yupihovó koe píkeahiko uhá koeti kamoáti neko koekúti.

<sup>6</sup> Yane kenó'okone homoêhouhiko ramápu'ikea ina ekoxóponoahiko.

<sup>7</sup> Kalíhanini itóponea mopo'áti ôra ikénepo, simónemaka yêno ne Anániya. Yoko ako éxea koêku neko íma.

8 Ina kixôa Pêтуру neko sêno:

—Koati yé'akeneoxoye ésa'i keváneyi ne peké'exa, îti yoko îme?

Ina yumopâ sêno:

—Ênomone koati yé'akeneye.

9 Ina kixoá'ikomaka Pêтуру:

—Na koeti kutipasí k'é'inoa ne îme kehá'ayi yopósi'okivo Sasá'iti Omíxone Vúnae? Harakénepo ra homoêhouhiko ekoxóponoati ne îme. Kó'oyene ití'ikomo kixónehikoye —kíxoane.

10 Koati ênomone yaneko ôra, íkorokovone poké'eke neko sêno nonékuke Pêтуру, ivókovone. Ina urúkopovomaka neko homoêhouhiko, inú'ikopanemaka neko sêno ivokóvotine. Yane ekóxoponoanemaka xêrerekuke îma.

11 Yupihovó koe píkea heú koêti neko kutípoti Jesus koánehikomaka uhá koeti eyekóxoati neko koekúti.

12 Êno iyupánevoti ítuke ne ápostuluhiko xapákuke neko xanéhiko, ákoti po'i itukoâti kuteâti, éxokovope xunako Itukó'oviti xapákukehiko. Yoko íxómotihiko ho'uxóvo yane hána'iti imokóvokuti xoko varánda iháxoneti varánda Salúmaum. Yoko kutikokó koe isóneu ikéneke Jesus neko uhá koeti kutipoâti.

13 Kene po'ínuhiko xâne ákoti itukápa ne ha'ínehiko, píkoa ánavokoxeova neko kutípotihiko Jesus. Itea kóyeane téyeahiko koane ínixea itúkeovo itípakovotihiko.

14 Yoko inamá'axo kuri'úxovo neko êno xâne hokópoti Vúnae Jesus. Koati êno xâne, hóyeno koánemaka sêno, ho'uxínovati ne ítuke Vúnae.

15 Ápemaka xâne ka'aríneti omonétihiko ya none ovokúti, ixané kixókonomaka ipéna, áko'o itukove pouke, kuxoâti itóponeameamo yúkurea Pêтуру koeku véka motovâti koíteovokonohiko ya aríne.

16 Enómaka xâne ukeâti po'ínuhiko pitivóko ákoti ahíka Njeruzálem, omotíhiko ka'aríneti yoko xâne úroevo ndémoniu. Heú koéhiko koíteovokono.

### *Ika'ákokono ápostuluhiko*

17 Yanê'e, eneponeko koati payásoti ya uhá koeti sasedóti inuxínoti júdeu hó'eke, koane uhá koeti ha'ínehiko, ímaikinovo ápostuluhiko vo'oku íyokeovahiko ne ítone itúkea. Yoko aínovohiko sadúseu neko imaíkinovati.

18 Yane namúkohiko evo ápostulu, ina kurikôa ika'ákovokutike.

19 Itea yaneko yóti, símoa ánjuna Vúnae, mihe'ókopoinoati páhapetea ika'ákovokuti, ina omopâ meúeke koane kíxeahiko:

20 —Pihépanoe. Hane yenápa hána'itike imokóvokuti. Yokóyuhopoinoa xanéhiko uhá koeti koêku ra inámapoti apéyeati ukeâti xoko Jesus —kíxoane.

21 Kameánehiko neko emó'u, pihóponehiko. Ehá'axo yúponi, úrukopovanehiko neko hána'iti imokóvokuti. Yane ôvane íhikaxopeamaka.

Yoko simoné'e yuhoíkovokutike ne koati payásoti ya uhá koeti sasedóti inuxínoti júdeu hó'eke, koáne ne ha'ínehiko, yane ho'úxoane uhá koêti neko tutíyehiko ovâti ne koati payásoti yúhoikovoku júdeu, ina pahukóhiko veyopónoati ne ápostulu ika'ákovokutike.

22 Itea simoné'e ika'ákovokutike ne húndaruhiko, páhoehiko veyóponea ne evo Pêтуру, áko'onehikoya ne opósiu. Yane kayú koéponehiko xoko pahukoâtihiko.

23 Hara kíxovokoxopa:

—Símo úti ya ika'ákovokuti, títiu kóye exéxeovo páhapetea. Koáne ne koyónoti, ápehiko pahapétike, itea mihe'ókoane úti, ákone apêtiya —kíxovokoxopane.

<sup>24</sup> Enepone tuti húndaru koyónoti hána'iti imokóvoti, yóko'omaka ne tutíhiko sasedóti inuxínoti júdeuhiko hó'eke, kameánehiko yuhópo, ákone éxina isóneu koêku ne ápostuluhiko áko'oinokenehikoya.

<sup>25</sup> Yane apé koéne eyékoxoponoati. Hara koe yúho:

—Enepokihone hóyeno iké'aenoe, harakóxoponehikomaka hána'itike imokóvokuti ihíkaxopotinemaka xanéhikoya —koéne.

<sup>26</sup> Yane pihónehiko ne húndaru koyonoáti ne hána'iti imokóvokuti, koánemaka ne payásoti húndaru inuxínoati, ina veyopónoa ne ápostuluhiko, itea itupa'ii kíxoahiko. Koáhati pikotíhiko hepókeokono, enepone vaheréxina ítuke, vo'oku ítukeovo kotíxone xanéhiko ne evo ápostulu.

<sup>27</sup> Ina omáhiko húndaru nonékuke uhá koéti neko pahúkotihiho ováti ne koati payásoti yúhoikovoku júdeu. Ina kixohíko ápostulu ne koati payásoti ya uhá koeti sasedóti inuxínoti xanéhiko hó'eke:

<sup>28</sup> —Pahúkopinepepo úti ákoeyane íhíkexa koeku Jesus, itea inamá'axoneoxo ketahíneanoa ra íhíkavoti xapa ko'óvokuti yáye yara Njeruzálem. Haina póhutine, itea ípe'okoveamaka ítukeovo úti koepékoa ne hóyeno —kíxoanehiko.

<sup>29</sup> Ina yumopá Péturu koáne ne po'ínuhiko ápostulu:

—Yusikóne vitúkea páhoenovi Itukó'oviti yaneko vitúkea páhoenovi xâne.

<sup>30</sup> Enepone Itukó'oviti, kutípone voxúnoekene, koéxepukopo Jesus, enepone képeunoe ya kuruhúke.

<sup>31</sup> Kapáyasokopamaka Itukó'oviti ya xunákoke, itukópati natina úti yoko koiótóvoviti, maka enepone viyéno íhae Izarâe, ikátivexane isóneuke ne pahúnevo, koane kuríkanemaka, koane katúyapinanemaka Itukó'oviti ne pahúnevo.

<sup>32</sup> Koati koyuhoáti úti xapa xâne kaná'uko ne koekúti noíxone úti, koane koati kouhápu'ikoatimaka Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, enepone poréxoake Itukó'oviti ne xâne ítukeáti emó'u —kíxovokoxoane evo Péturu.

<sup>33</sup> Kamoáne pahúkotihiho xapa júdeu yúho ne ápostuluhiko, yupihovó koéne ímaikinova koane kahá'ayeamaka koépekeahiko.

### *Yuhu Ngamalíye*

<sup>34</sup> Itea ápe hóyeno koéhati Ngamalíye exepúkoti xapákuke neko pahúkotihiho. Yoko farízeu neko hóyeno, íhíkaxotimaka yútoe Muíse, epó'oxo koati téyone uhá koeti xâne. Ina pahúko kopúhikoati ne ápostuluhiko meúkeke koeku koyúhoyea.

<sup>35</sup> Ina kôe:

—Ítínoe iyénonjapa íhae Izarâe, neíxipa ne yâha ítíkinoanoe ra hóyenhiko.

<sup>36</sup> Vo'oku ya káxehiko pihotíne, ápe hóyeno koéhati Teúda, ítúkovoti payásoti, ho'úxoti koaturu séntu koeti xâne. Itea koépekokono neko hóyeno. Yane heú koéne itáhineyeya ne hokoáti. Ákone koyuhoáti, uké'eyeane.

<sup>37</sup> Ikénepoke, ápemaka po'i hóyeno koéhati Njúda, íhae Ngalíleya, ya kaxénake kayúmáxexovo xanéhiko. Enómaka xâne hokoáti, itea koépekokonomaka, koane heú koémaka itáhineheyya neko hokoáti.

<sup>38</sup> Énomone ngixínopinoe kó'oyene: Kiríki veð'u ra hóyenhiko. Síkeanehiko, vo'oku enepo itukapu isóneuke xâne úkea ne yúho koane ítuke, uke'é koetímakamo.

<sup>39</sup> Itea enepo itukapu ukeáti xoko Itukó'oviti, ákonoemo ítea yuké'exi. Neíxapunoe, mará'inamo ítúkapu Itukó'oviti yokópo —kíxovokoxoane.

Yane heú koe ínixa unátíyeya neko yuhu Ngamalíye.

<sup>40</sup> Ina ihaxíkopamaka ne ápostuluhiko. Yane yehépoke'exoahiko, ina ixikó'okoa ákoyeane okóyuhu koeku Jesus, yane kurikopanehiko.

<sup>41</sup> Ipuhíkopeane ápostuluhiko ne yuhoikovokuti, yupihovó koe elókeyea okóvo vo'oku ínixea Itukó'oviti itúkeovo itoâtihiko koítoponeovo kotíveti vo'oku iha Jesus kutí'inoke porexoâti vékeahiko.

<sup>42</sup> Uhá koeti káxe yane hána'iti imokóvokuti, koánemaka ya ovokúti ya ovokúti, ákone áka ihikaxeahiko koane koyúhoyea koeku Jesus, enepone Mésiya, páhoe Itukó'oviti koíteovo xâne.

## 6

### *Inâ turixóvo ápeyea ndeákinu*

<sup>1</sup> Énomone yaneko káxehiko, tumúne yóno kuri'uxeovo xâne hokópoti Jesus. Itea enepohikone koyúhoti emo'u ngerêku kutípoti Jesus, kapáhakovo koane poé'ainoa isóneu ne kutípotihiko Jesus koyúhoti emo'u jûdeu, vo'oku uhá koeti káxe koeku pôrekexeokono nókone ne po'ínuhiko ivokóvoti íma xapákuke neko kutípotihiko Jesus, ákone puyakóvati okóvo nókone ne senóhiko koyúhoti emo'u ngerêku ivokóvoti íma.

<sup>2</sup> Yane ho'úxoane ndusé koeti íhikau Jesus uhá koêti ne po'ínuhiko kutípoti Jesus vo'ókuke ne koekúti, ina kixovókoxxoa:

—Ako yusíka kuri kíxea koyúhoyea úti ra emo'u Itukó'oviti xapa xâne motovâti yuíxeova úti koêku ne huvó'oxeokonoke xâne apêti nókone.

<sup>3</sup> Neívakaxaikopo seti koeti hóyeno xepákukenoe, itínoe po'ínu úti xoko Vúnae. Konókoti itúkeovo hóyeno teyonéti, koati xúnatimaka ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti xokóyoke, koane éxotimaka itúkea isóneu, motovâti poré'okea úti ra itukéti.

<sup>4</sup> Kene úti, uti ápostulu, hara yuíxovomo úti vitúkea orásaum koane koyúhoyea uti emo'u Itukó'oviti xapa xanéhiko —kíxovokoxoane.

<sup>5</sup> Ínixoa uhá koeti kutípoti Jesus unáko neko isóneu ápostuluhiko. Ina noivókoxxo Etévaum, hóyeno koati kuvóvoti Itukó'oviti koane koati xúnatimaka ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti xokóyoke. Noívokoxohikomaka Filípi; Porókoru; Nikáno; Tímaum; Pármena; yoko Mikúlau, eneponeko íhae Antiokíya hokópoti hó'e jûdeu yanekóyoke.

<sup>6</sup> Ina omâhiko nonékuke ápostuluhiko itukínoa orásaum koane ípihea vò'u tutíkuke haxakínoati ituke Itukó'oviti yanekóyoke.

<sup>7</sup> Tumúne yóno ukóponea ne emo'u Itukó'oviti. Kene ya Njeruzálem, koati kuri'úxovoti yé'akeneye ne xâne hokópoti Jesus. Ákomaka yumáxapu sasedóti, enepone inuxínoti jûdeu hó'eke, kutipoâti ne íhikauvoti koyúhoti koeku Jesus.

### *Omokóno Etévaum nonékuke koati payásoti yúhoikovoku jûdeu*

<sup>8</sup> Eneponeko Etévaum, koati iyúseoti ne hána'iti seánako yoko xunako Itukó'oviti xokóyoke koeku itúkea iyupánevoti xapákuke ne xanéhiko koánemaka po'ínuhiko koekúti, hoénaxovoqe ne hána'iti xunako Itukó'oviti xokóyoke.

<sup>9</sup> Itea ápe íhikaxovoku hó'e jûdeuhiko iháxoneti “Íhikaxovoku xâne iteóvoti itúkeovo akaúti”. Ako tôpi úkohikeaku neko xanéhiko yonóheixoati. Ápe ukeâti Síreni yoko Alíxandiriya, Silísea yoko Ázea. Koati okópoti Etévaum nekóyohiko.

<sup>10</sup> Itea enepone hána'iti exóneti, poréxoake Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti ne Etévaum, yupihovó kóe anú'ukea éxone ne xanéhiko okopâti.

11 Yane noixoânehiko ákoyea íta, poréxonehiko tiûketi hóyehohiko usó koyêti itúkoheyea koeku Etévaum. Hara koe yuhóhiko itúkoheyea koêku:

—Kámoa úti ra hóyeno váherexino yuho Muíse koánemaka Itukó'oviti — koénehiko.

12 Vo'ókuke neko yuhóhiko, ímaikexovo ne xanéhikoya, koánemaka ne po'ínuhiko teyonéti xapákuke tuti jûdeu yóko'o ne éskiriba, enepohikone íhíkaxoti yútoe Muíse. Ina namukóponohiko Etévaum, iyonoâti xoko koati payásoti yúhoikovoku jûdeu.

13 Simonéhikoya, ina pahukôa neko hóyehohiko itúkoheyea koeku Etévaum nonekútike. Hara koe yuhóhiko itúkoheyea koêku:

—Eneporâ'a, ako âka váherexinoa emó'u ne hána'iti imokónokuti, enepone sasá'iti óvoku Itukó'oviti, koánemaka ne Ponóvoti Kíxovókuti yútoe Muíse.

14 Vo'oku kámoa úti koyúhoyea kotóhinekexopeamo óvoku Itukó'oviti ne hóyeno koéhati Jesus íhae Nazâre, koane ípokeamo kixoku vitúkeovo, enepone páhoenoví Muíse vitúkea ya Ponóvoti Kíxovókuti yútoe —koénehiko.

15 Yoko uhá koéti neko ivatáhikoti kúveuke neko yuhoikovokuti, pono-ponó kixínonehiko úke Etévaum noixeâtihiko ne nône kutí kó'iyeanne none ánju.

## 7

### *Yuhó Etévaum*

1 Ina kíxo Etévaum ne koati payásoti ya uhá koeti sasedóti inuxínoti jûdeu hó'eke:

—Kaná'utimea ne yuhóhiko koêku ne ítike?

2 Ina yumopâ Etévaum:

—Ítínoe mbo'ínu, keáne ítínoe teyonéti xapákuke úti, yakámokenonu. Enepone hána'iti ihayú'iuti Itukó'oviti, kaútata'ixinovo voxú'ikene Ábraum yaneko ovo'íko Mezopotámiya tumúneke ípokepeovo ya Áram.

3 Hara kíxoa Itukó'oviti: “Ípíhiki peké'ixa koáne ya xapa iyínoxapa. Hara yenápa poké'e énjokopikemo” kíxoane.

4 Yane ipúhikopeane Ábraum ne poké'ixa kaúdeu yonópoti Áram. Ivokóvone há'a, ina íseópa Itukó'oviti yara poké'e vóvoku kó'oyene.

5 Itea avo poké'ixa Ábraum yara poké'e, muhíkova kalihú koeti itátane. Yane koyúhoínoa Itukó'oviti poréxeamo uhá koéti neko poké'e, koane itúkeovomakamo ítuke amósenopono ikénepoke, upánini ávovea xe'éxa yanekóyo.

6 Ina koyuhó'inoakomaka Itukó'oviti koékumo ne amósenopono ovó kó'iyeamo poké'e ákoti itukapu ítuke, koane itúkeovomo kaútiya, yoko komóhiyeekonomo kúveu koaturu séntu koeti xoénae.

7 —Ina kixoa'íkomaka Itukó'oviti: “Imbihóponoatimo ne xanéhiko itukoâtimo ákau ne yamósenopono. Ikénepoke, ínamo ipuhíkapea neko poké'e. Yane itukoâtimo ne mbáhoenoa ítúkea yâye yara poké'e” kíxoane Itukó'oviti ne Ábraum.

8 Yane pahúkoane Itukó'oviti sirkunsidá kó'iyea ne Ábraum, koánemaka xe'éxa, yoko uhá koeti hóyeno xapákuke amósenoponomo, hoénaxovepe itúkevohiko xanena Itukó'oviti. Ehane ápe Izáki, xé'a Ábraum. Oitú koené'e káxe ike ipúhikine, sirkunsidá kíxoane Ábraum. Paya'íne Izáki, ápe xe'éxa koéhati Njáko. Kene xe'éxaxapa Njáko, énomone neko ndusé koeti hóyeno, turi viyénoxapa.



9 —Enepohikonekôyo, kavánehiko Yûse, enepone âti, xoko íhae Ejítu. Kixínoakeneye, ahuxúkinovati okóvo neko âti vo'oku íyokeova kixoaku há'a kátarakea. Itea ako kuri íxa Itukó'oviti ne Yûse.

10 Koítova ya uhá koeti kotíveti kixókonoku. Poréxoamaka hána'iti itipánevoti koane exóneti nonéuke Faráo, natina Ejítu, eneponeko poréxoti Yûse itúkeovo pahúkoti ya poké'exa Ejítu. Poréxoamaka éxea koéku ne uhá koeti apêti óvokuke.

11 Ehane ápe êno hímakati ya uhá koeti poké'exa Ejítu. Enómaka kotíveti koekúti ya poké'exa Kanâm. Ákone nika neko voxúnoekeneya.

12 Eyekóxoane Njáko ápeyea êno nikokónoti ya Ejítu, pahúkoane neko xe'éxaxapa, enepohikoneko voxúnoekene, píheaya. Yoko inúxotikone pahúkoaya.

13 Ya pí'apeke pihóhiko, ina etó'okoa Yûse itúkeovo koati po'ínu. Yane éxoane Faráo neko iyénoxapa Yûse.

14 Pahúkoa Yûse neko po'ínuhiko veyóponea ne há'a, eneponeko Njáko, koane uhá koeti iyénoxapa. Yoko seténtai sinku koe uhá koêti neko iyénoxapa.

15 Yane ípokopovone Njáko ya Ejítu. Énomone ivókopovo, koánemaka neko voxúnoekene.

16 Itea omópokonohiko mûyo ya Síkem ekóxoponeokono xoko uhôro kehoéti mopoíke, enepone váneu Ábraum xoko xe'éxaxapa Ému mekúke —kíxovokoxoane Etévaum.

17 Ina koe'íkomaka:

—Ye'éxovone kaxena kousokea Itukó'oviti neko koati emo'úti ákoti aukápapu, yuhó'ino Ábraum nóvo, yupihovó koéne ukóponea neko viyénoxapa ya poké'exa Ejítu.

18 Enoné'e xoénae ike ivókinevo Yûse, ehane úrukovo po'i pahúkoti. Yoko ako exa Yûse nekôyo.

19 Eneponeko náti, koati ahúkoti ya aupú'ikeati. Komohí kixo voxúnoekene, koane íkoitoponoahiko kotíveti. Pahúkomaka voxúnoekene kûrihikea neko inámatiko xe'éxa, kaha'aínoati ívohikeovo.

20 Énomone yaneko káxehiko, ipúhikone Muíse. Yoko yupíhova itúkeovo koati exóketi kalivóno. Kúveu mopo'âti kohê, ítoa êno yoko há'a hé'onea óvokuke.

21 Ikénepoke enepo iyonôda huveóke, ipokôa hé'onoaku, ínixopa ihine Faráo. Yane omópáne óvokuke koexókexopati. Kutí kixópane koati xe'éxa.

22 Yoko ainovo exóneti ya Ejítu íhikaxokono neko Muíse. Koati hána'iti teyonéti nê'e, ênoti xunáko ya koyúhoyeake koáne ya uhá koeti ítuke.

23 —Koarénta koené'e xoénaena neko Muíse, kenó'okone isóneuke kahá'ayea noíxoponea iyénoxapa, enepohikone izaraelíta.

24 Yaneko noíxoponeaku, ápe hóyeno íhae Ejítu isúkoti izaraelíta ákoti évotikoake. Noixoâne Muíse, ina kotixôa neko izaraelíta vahéréxinokonoti ítuke. Itúkopihoa ésa'i, koépekoa neko íhae Ejítu.

25 Yoko ikútixati Muíse exoátimo iyénoxapa itúkeovo páhoe Itukó'oviti koíteovahiko. Manírapo ako éxahiko kó'iyeaneye.

26 Yaneko po'ípone káxe, noíxoanemaka Muíse ne iyénoxapa isukókoti. Ina kaha'â haxákea. Hara kíxoahiko: “Ítínoe hóyeno, koati kepo'ínukokoti. Na koeti isíkinokoko?” kíxoanehiko.

27 —Itea enepone hóyeno isúkoti po'ínu, okopo Muíse. Hara kíxo: “Inípono íti kehá'ati kepáyasokinovovi, kehá'atimaka itíkivo yúhoikovoku úti.

28 Hainá'íkopomea kehá'ati képekinu kuteâti kíxeaku ne íhae Ejítu kiyakáxeke?” kíxoane.



29 Kameáne Muíse neko yúho, oméxovone. Kohó'ine ya poké'e koéhati Midíyam. Koeku óveaya, ápene pi'áti xe'éxa, hóyeno kalivôno.

30 —Ikénépoke óvea koarénta koeti xoénae yaneko poké'e, koútata'ixinova ánju íhae vanúke xapákuke irúmene yúku, xoko kali xuve tikóti irumékoti. Yoko hane óvo poké'e ákoti ováti, xêrerekuke neko hána'iti mopôi koéhati Sinâi.

31 Koati hána'iti iyúpaxeova Muíse noixoâne neko koekúti, ina ahí'ókovaxo ivóko'okoponea. Yane apé koéne emo'u Vúnae kixoáti:

32 “Undi Itukó'oviti, kutípone yoxúnoekene Âbraum, Izáki yoko Njáko” kixoane. Yoko hána'iti pikea Muíse, koane honónokea mûyo. Ako íta komómoyea.

33 Ina kixoá'ikomaka Vúnae Itukó'oviti: “Víya ne piríkatana, vo'oku koati sasá'iti ra poké'e yókonukoku.

34 Koati noinjôáti koítoponeovo kotíveti ne njanéna ya poké'exa Ejítu, koane ngameâtihiko varú'inevo koeku koítoponeovohiko kotíveti. Énomone evénzekino ngoítoponeovahiko. Kó'oyene, keúsakapu, vo'oku mbahukópiti ya Ejítu” kixoane Itukó'oviti.

35 —Yoko énomone ne Muíse, púvone iyénoxapa itúkeovo yúhoikovoku. Hara-pepo kixókono: “Inípono íti kehá'ati kepáyasokinovovi, kehá'atimaka itíkivo yúhoikovoku úti” kixókono. Énomonemaka ne Muíse, páhoe Itukó'oviti itúkeovo túti yoko koitóvati yaneko koutáta'ixinova ánju xoko xuve tikóti.

36 Koati Muíse inuxópingo viyénoxapa ipuhíkoepa Ejítu. Kúveu koarénta koeti xoénae, êno iyupánevoti ítuke yoko po'ínuhiko koekúti, hoénaxovope xunako Itukó'oviti xokóyoke. Aínovone ítone ítúkea ya koeku óvea poké'exa Ejítu, koáne yane mar íhaxoneti Hararáno'evoti, koánemaka yaneko mêmum ákoti apétiya.

37 Koati Muíse itukoa yúho rá'a, yuhó'ino xanena úti, uti íhae Izarâe. Hara kôe: “Xapákuke viyénoxapa, apétimo po'i hóyeno kuteâti ûndi, noívokoemo Itukó'oviti itúkeovo porófeta koyuhó'iyeyati emó'u xapa xâne” kôe.

38 Koatímaka Muíse opónoa neko mêmum ákoti apêti xapákuke neko êno xâne ho'uxóvoti, koane xokóyoke ne ánju yuhó'ixoati oukeke neko hána'iti mopô, enepone Sinâi, koane xapa voxúnoekene. Koatímaka Muíse namukôa neko yuhóti apêti xunáko ikó'inamakopeovi, enepone yuhu Itukó'oviti, koane énomonemaka koyuhópinovea.

39 —Itea ako akáha'a ítúkea yuhu Muíse neko voxúnoekene. Koati puvâtihiko, koáne ya isóneuke aúkopovohiko ya poké'exa Ejítu.

40 Hara kixóhiko Áraum yanekóyo: “Itíkinavi okovo hokonéti, kuvónonemo úti, motovâti inúxinovi. Vo'oku enepone inuxópinoviti vipuhíkoepa poké'exa Ejítu, ákone véxea koêku” kixoanehiko.

41 Énomone yaneko káxehiko, ítúkone okovo xe'exa váka ne xanéhiko, ina isukínoahiko hó'openo ítúkínoati ikó'iparaxoake. Ínamaka koyuíhiko, elóketihiko okóvo vo'ókuke neko kixovókuti ítuke vô'u.

42 Vo'ókuke ne kixóvokuhiko, ahíkuxopeova Itukó'oviti. Sikó kixoane píhoheya ikéneke po'i ho'éti, enepone heú koeti hékerehiko ya vanúke, kuteâti koêku ne yútoe porófeta emó'uke Itukó'oviti. Énomone ne koéti:

“Ítínoe íhae Izarâe, koeku yóvoheixi neko mêmum ákoti apêti kúveu koarenta koeti xoénae, undi'íkopomea képekino hó'openo ítúkoti iké'iparaxonuke? Ako kalíhuina.

43 Kéxepukonoemaka kali pétí, ipó ipo kixonéti, óvoku ihéyu'iki hékone koéhati Molóki, yoko okovo hékere koéhati Réfam, aínóvoti ítikenoe ya veô'u. Vo'oku kurí kixépinu, hekópoti koekúti kuteâti, mbahukópopitinoemo ya poké'e ákoti

malika yâtikeneye ya Mbabílonea” kôe ne yútoe porófeta —kíxovokoxoane Etévaum. *Amós 5.25-27*

<sup>44</sup> Ina koe'íkomaka:

—Koati apêti óvoku Itukó'oviti xapákuke voxúnoekene. Énomone neko tabenákulu, ipó ipo kixonéti koeku yónoheyea xanéhiko yaneko mêum ákoti apêti. Enepone tabenákulu, itúkoa Muíse kuteâti páhoenoa Itukó'oviti itúkea, kuteâti neko éxokoake Itukó'oviti inúxotike, kaha'aínoti Muíse íkutipasikea neko íkomumuxoake.

<sup>45</sup> Enepone óvoku Itukó'oviti, ápenemaka ya kaxénake Njozûe. Ípohikoane voxúnoekene, koinoâti enepo itukópane poké'exa neko émeuxa xanéhiko kópuhíu Itukó'oviti. Yoko ápeikomaka neko pèti xapákuke viyénoxapaikene tukú koeti kaxena Ndávi.

<sup>46</sup> Enepone Ndávi, koati hóyeno kóseanane Itukó'oviti. Épemo Itukó'oviti, enepone kuvónonemaka voxú'ikene Njáko, yusíkea itúkinoa óvoku.

<sup>47</sup> Itea Salúmaum, xé'a Ndávi, itukóvo koexépukoati neko hána'iti imokónokuti, óvoku Itukó'oviti.

<sup>48</sup> —Itea ako ava ovokúti, koéxepoe xâne, ne Itukó'oviti, enepone koati payásoti ya uhá koêti, kuteâtimaka koêku ne yútoe porófeta mekúke, enepora koêti:

<sup>49</sup> “ Vanúke indúko óvongu nandíxea. Kene ra poké'e, kutí ngíxoa ómomikoku njêve' koe Vúnae Itukó'oviti. 'Kutí'íkopomo itukóvo ovokúti mani ítikeinonunoe? Manímea apêti ómomingoku ítikeinonu?”

<sup>50</sup> Hainá'íkopo úndi itukóa uhá koêti ra koekúti apêti? ” kôe yútoe porófeta —kíxovokoxoane Etévaum. *Izâiya 66.1-2*

<sup>51</sup> Ina kixovókoxopaikomaka Etévaum neko tutíhiko júdeu:

—Ítínoe xâne koati tiú'iti omíxone koane ákoti akutípo. Iti xâne exexeâti isóneu yoko kêno ne emo'u Itukó'oviti! Kéyekune kítíu'ikinoe yomíxone yokopâti ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, kuteâti kixoku itúkeovo neko yoxúnoekene.

<sup>52</sup> Ako ápahuina porófeta ákoti itukapu íkoitoponone kotíveti yoxúnoekene. Enephikoné'e, koépekexomaka ovoxe Itukó'oviti koyuhoâti nóvo kenó'okeamo neko koati Ponóvoti Páhoe Itukó'oviti, enepone váherexinokemaka ítike koane képekeunoemaka,

<sup>53</sup> ítínoe namukoâti ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse, omínopike ánjuhiko, enepone ovóxe Itukó'oviti ukeâti vanúke, itea ako ítíka —kíxovokoxoane.

### *Kixoku ivókeovo ne Etévaum*

<sup>54</sup> Kamoné'e yuho Etévaum neko tutíhiko júdeu, yupihovó koéneo xo ímaikinovahiko koane ngarútutukexea ôe.

<sup>55</sup> Itea koati xúnati ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti xoko Etévaum. Yane pononó kixone úke vanúkeke neko Etévaum koane noíxea êno uhé'ekoti uhapú'iti ukeâti xoko Itukó'oviti, koánemaka Jesus éxopeke Itukó'oviti,

<sup>56</sup> ina kôe:

—Koati imihé'okionnuti ra vanúke. Noínjopane ne Íhae Vanúke íkútípasikoponovoti xâne, xe'ó koyêti éxopeke Itukó'oviti xoko óvoku kapáyasokone Itukó'oviti —koéne.

<sup>57</sup> Yane vaúkexo neko okópoti Etévaum. Exexó kixónehiko kêno ya vô'u koane uhá kó'iyea éhahikeovo namúkoponea Etévaum.

<sup>58</sup> Yane káhakoane meúkeke yane pitivóko, ina hepokoâhiko ya mopô. Enephikone koyúhota ákoyea aúnnati ítuke Etévaum, veyópohiko kápana muyókuke, ina kurikoâhiko xoko homoêhou koéhati Saúlu

<sup>59</sup> koeku hepókea Etévaum. Kene Etévaum, Jesus vaúko ya orásaum-ke. Ha koe yúho vaúkea:

—Unaém, nemúkapa ra omínjone —koéne.

<sup>60</sup> Yane ipuyuké koéne, koane kóhonokea emó'u kó'iyea:

—Unaém, hako ipihéponoahiko vo'ókuke ra váhere ítukeinonu —koéne.

Yane ivókovone.

## 8

<sup>1</sup> Yoko ínixoamaka Saúlu unáko koépeekono ne Etévaum.

### *Koeku inâ puvokóno ne kutípotihiko Jesus*

Yaneko káxe, turíxovone ápeyea ikoítoponoati kotíveta ne kutípotihiko Jesus ya Njeruzálem. Yane itóhineone uhá koéti neko kutípoti Jesus ya po'íke ipuxóvokutihiko ya Njúdeya koánemaka ya Samâriya. Poéhane ápostuluhiko ako itahínehea.

<sup>2</sup> Yoko ápe hóyehohiko teyoti Itukó'oviti ekoxóponoati neko Etévaum, ikoítivexoatihiko isóneuke ne koekúti. Yupíhová kôe íyokexeahiko vo'ókuke.

<sup>3</sup> Kene neko Saúlu, koati vaheréxinoati ítuke ne kutípotihiko Jesus, kaha'âti uké'exeá. Koékuti ovokúti úrukovoku nê'e, koeku inú'íkea hokoti Jesus-ya, káhakoa meúkeke, hóyeno koánemaka sêno, omopâtihiko ika'ákovokutike.

### *Koyúho emo'u Itukó'oviti ne Filípi xapa íhae Samâriya*

<sup>4</sup> Kene neko kutípoti Jesus itohíneheoti, koyúhohiko emo'u Itukó'oviti koékuti vékokuhiko.

<sup>5</sup> Yoko Filípi, Samâriya yóno koane koyúhoyea koeku Kristu.

<sup>6</sup> Koyuhóne Filípi xapa xâne, yupíhova ivávakeekono neko yúho. Koáhati noixeâti xanéhiko neko ítuke, hoénaxovope xunako Itukó'oviti xokóyoke.

<sup>7</sup> Êno xâne úroevo ndémoniu koítovone Filípi. Koati kohonókoti emó'u vaúkea ne ndémoniuhiko koeku ipúhikopea. Enómaka xâne isayú'ixovoti ákoti ehévákapa múyo, koane mohéveu, koítovone Filípi.

<sup>8</sup> Koati hána'iti elókeyea okóvo ne xanéhiko yane pitivóko vo'ókuke.

### *Koixómoneti koéhati Símaum*

<sup>9</sup> Yoko yaneko pitivóko, ápe hóyeno koixómoneti koéhati Símaum. Ítoa íkutipea xanéhiko ya Samâriya ítúkeovo hána'iti ko'éxoneti, aupú'íkoati yane ítuke.

<sup>10</sup> Heú koe xâne ivávakea yúho, kúteane xâne payásoti yoko ákoti apayáso. Hara koéhiko vo'ókuke:

—Enepora hóyeno, koati ováti hána'iti xunako Itukó'oviti, íhaxinokonoke “Hána'iti Xunakóti” —koénehiko.

<sup>11</sup> Ivávakinokonoke neko Símaum vo'oku mekú'iyeané ítúkovo koixómoneti ítúkoti iyupánevoti, aupú'íkoati ne xanéhiko yane ítuke.

<sup>12</sup> Itea kutipoâne xanéhiko ne yuho Filípi koyuhó'inoane koéku ne natíxea Itukó'oviti xapa xâne koánemaka koeku Jesus Kristu, áhikovonehiko ya íháke Jesus, hóyeno koánemaka sêno.

<sup>13</sup> Muhíkova neko Símaum, kutípoanemaka. Yane áhikokonone. Koékuti yónoku Filípi, pihómaka ne Símaum ikéneke. Ako íríka. Koati hána'iti iyúpaxeevo ítuke Filípi, enepone êno hána'iti iyupánevoti ítuke, hoénaxovope ne xunako Itukó'oviti xokóyoke.

14 Eyékoxoanemaka ápostuluhiko ya Njeruzálem namúkeane emo'u Itukó'oviti ne íhae Samâriya. Yane pahúkinoahiko Pêтуру yoko Xuâum.

15 Simoné'e evo Pêтуру xapákuke, itúkinoa orásaum maka namúkanehiko ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti,

16 vo'oku ávovea evéseka pa xokóyokehiko. Pohúneti ahíkovotinehiko ya iháke Vúnae Jesus.

17 Yane íphihone vô'u evo Pêтуру tutíkuke neko xâne, yane namúkoanehiko ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti.

18 Noixoâne Símaum namúkeanehiko ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti koeku ípíha vô'u evo ápostulu tutíkuke neko xâne, yane kahá'ane poréxa tiúketi evo Pêтуру.

19 Hara kíxoá:

—Peréxanu xunakóti kuteâti xináko, motovâti namúkea Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti ne koékuti ímbihone vô'um tutíkuke —kíxoane.

20 Ina kixôa Pêтуру:

—Koati metokeâti yenópi ipihóponovokutike xané kixepoâti ne tíketina. Inípono íti, ikítixati vanêti ne íparaxeovike Itukó'oviti, enepone Sasá'iti Omíxone!

21 Ákomo kalíhuina itíkivo ha'ine úti yara itukéti, vo'oku ako panápu iséneu nonékuke Itukó'oviti.

22 Konókotiko ikétivexi iséneuke ne pehúnevo koane kiríkopi. Yépema Vúnae kóseanayeopi. Ávaina avá'avo oxéne itúyoepa ne váhere iséneu.

23 Koati ininjoâti yupíheovo kotíveya iséneuke ne ákoyea ítea itíki kuteâti ra índuke. Ika'ó kixópi ne váhere iséneu koeku yupíheovo íyekivoa itíki kuteâti ne índuke —kíxoane.

24 Ina kíxo Pêтуру ne Símaum:

—Yépeminanuikopo Vúnae Itukó'oviti maka hákone yóno oúngeke kuteâti ne yihó'inonumeku —kíxoane.

25 Uke'éxoane evo Pêтуру koyúhoyea emo'u Vúnae xapákuke neko xâne, aúkopovohiko Njeruzálem xoko vekópoku. Êno kálíhunoe ípuxovoku samarítanu koyúhoakumaka ne inámati ihíkavoti koyúhoti koeku Jesus koeku pihópeahiko.

### *Tokôpo hóyeno íhae Etiópea ne Filípi*

26 Kene Filípi ápe ánjuna Vúnae kixoâti:

—Keúsakapu, píhe ya íyeu úkeaku kásati. Hane víka xêne taru'úxoti mêum ákoti apêti, enepone ukeâti Njeruzálem yonoti Ngâza —kíxoane.

Úkeane pího ne Filípi.

27 Yoko ápe hóyeno íhae po'i poké'e koéhati Etiópea vekoâti neko xêne. Eunúku itukóvove neko hóyeno, koane koati payásoti ko'itúkeinoti sêno koéhati Kandáse, natina Etiópea. Ênomonemaka exôa koêku ne tiúketi ya natíxokuke Kandáse. Yoko ukopeâti Njeruzálem neko hóyeno, yónoku iháyu'ikoponea Itukó'oviti.

28 Vataa koépo karósanake ixómoti yuhoíkopo emo'u Itukó'oviti yútoeke porofeta Izâiya.

29 Ina kíxo Filípi ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti:

—Yahí'akapa rakene karósa, yaxénapoa —kíxoane.

30 Ina ehakínova Filípi. Koeku ahí'okeova, koane kámea ne hóyeno yúhoikea emo'u Itukó'oviti yútoeke porofeta Izâiya, ina kixôa Filípi:

—Yéxoa kixó'ekone ne yího'iu?

31 Ina yumopâ neko hóyeno:

—Namo ngíxoaye énjea hákotimo kourápu'ikinonoati? —kíxoane.

Yane ítaikone Filípi evésenekuyea ne ivú'e ivátakea xêrerekuke.

<sup>32</sup> Yoko eneponeko yúho'iu emó'uke Itukó'oviti, énomone ne koêti:

“Kutí kixókono su'úso omonéti xoko koépekokonoku. Kuteâti koeku ákoyea yaíka ne kali xe'exa su'úso enepo vate'íkono, énomonemaka koéneye ákoyea yúho râ'a.

<sup>33</sup> Yaneke yupíheovoku kixókonoku, ako ápahuina xâne ponoâti ne ítukeyeina. Ápeikopo itoâti kayúmakea váherevoko ne xanéhiko kûrivokoevo? Vo'oku koépekeokono, áko'one yara poké'e” koêti. *Izâiya 53.7-8*

<sup>34</sup> Ina kíxo Filípi neko hóyeno:

—Émbemopi keûrapu'ikinonoa kíxone ra porófeta. Kixopóvotimea? áko'o po'inu xâne kixómea —koéne.

<sup>35</sup> Ina kouhápu'ikinoa Filípi kíxone. Koati koukeâti yútoeke porófeta koyúhoinoa koeku Jesus.

<sup>36</sup> Ehánehiko itópono óvoku úne koeku yónea. Ina kôe neko hóyeno:

—Anéye úne. Motóvanemea ánjikeovo ya iháke Jesus? áko'o ápemea itopónuti.

<sup>37</sup> Ina kixôa Filípi:

—Enepo heru'ó ixêa yomíxone kitípi ne Vúnae, motóva yáhikivo ya iháke kó'oyene.

Ina kixôa neko hóyeno:

—Ngutípoa itúkeovo Xe'exa Itukó'oviti ne Jesus Kristu —koéne.)

<sup>38</sup> Ina pahukôa ixíkeovo ne ivú'e. Pihóne úneke neko pi'âti. Yane áhikoane Filípi.

<sup>39</sup> Ipuhíkopeanehiko úne, má kixópane Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti ne Filípi. Ákone naíke'exapa áhiu. Yane ukópononemaka neko hóyeno. Yoko koati hána'iti elókeyea okóvo koeku vekópea neko xêne.

<sup>40</sup> Kene Filípi, apé koépone ya pitivóko koéhati Azôtu. Koêkuti vekópoku yátikeneye, koyúhopinoa emo'u Itukó'oviti ne xanéhikoya. Koatine kóye; tukú kixópa seôpo ya Sezâreya.

## 9

### *Hokôpo Jesus ne Saûlu*

#### *Át 22.6-16; 26.12-18*

<sup>1</sup> Yoko koati ixómotiko oposi'ixoa Saûlu kíxoaku koépekexea ne kutípotihiko Vúnae Jesus. Koati kaha'âti uké'exea. Énomone pihíno xoko koati payásoti ya uhá koeti sasedóti inuxínoti jûdeu hó'eke

<sup>2</sup> epemóponoati koyuhópeti yonoti xoko inuxínotihiko itukéti íhikaxovokuke hó'e jûdeu ya pitivóko iháxoneti Ndamásku. Enepone koyuhópeti veyóponone, poréxoa iká'akea koêkuti kó'iyevovoku ínixoponone, hóyeno koánemaka sêno, hokoâti ne ihíkavoti íhauti Kaná'uti Xêne yonópoti xoko Itukó'oviti, koane omópea ika'ákovokutike ya Njeruzálem.

<sup>3</sup> Úkeane pího ne Saûlu. Koeku yé'exeane Ndamásku, apé koéne koati xúnati uhapú'iti ukeâti vanúke kouhápu'ikoati.

<sup>4</sup> Yane íkorokovone Saûlu poké'eke. Ápemaka emo'úti kámone kixoâti:

—Saulú, imáko ké'iyivoku. Na koeti váherexino ítikeinonu?

<sup>5</sup> Ina yumopá Saûlu:

—Kutí íti Unaém?

—Undi Jesus, enepone váherexinoke ítike.

6 Yexépukapa, yûrukapa ne pitivóko, ínamo yexákakana ne nékone itíki — kíxoane.

7 Kene xánena Saûlu, xe'okó koéne, yunukú koéne. Kámoahiko neko emo'úti itea akó'oti inixâ neko koyúhoti.

8 Ina exepúkopea poké'e neko Saûlu. Kahâ'a míhe'okopea úke, ákone ínixa. Yane ápene namukeâti vô'u hirikoâti tukú koeti Ndamásku.

9 Mopó'a káxe ako ínixa. Ákomaka nîka, koane ákomaka énapu úne.

### *Noixópono Saûlu ne Anániya*

10 Yoko ápe hóyeno ya Ndamásku kutípoti Jesus, koéhati Anániya. Yúho'ixoa Vúnae ya kutí koeti hopúne.

—Ananiyá —kíxoane.

Ina yumopâ Anániya:

—Usó ngóye koêkuti kevéxenuku Unaém.

Ina kixopâmaka Vúnae:

11 —Keúsakapuikopo, píhe ya xoko rúva iháxoneti Ponóvoti, óvokuke hóyeno koéhati Njûda. Yapásikamo hóyeno koéhati Saûlu íhae Társu. Yara koeku kó'oyene, ixómoti itúko orásum.

12 Mboréxoane ya kutí koeti hopúne ínixeopi yurúkovoti óvokuke, ipíhetai veô'u tutíkuke motovâti ínixopea —kíxoane Vúnae.

13 Ina yumopâ Anániya:

—Unaém, enóne xâne koyuhó'inonoati koêku ne hóyeno. Koati vahéréxinoati ítuke ne xanéhiko kesása'iupone ya Njeruzálem.

14 Epó'oxo koeku símea yâyeke, ápe koyuhópeti ómone, ukeâti xoko tutíhiko sasedóti inuxínoti xanéhiko hó'eke, porexoâti iká'akea uhá koeti kutipópiti.

15 Ina kixôa Vúnae:

—Píhe, vo'oku koati noivongoe itúkeovo ko'itúkeinonuti ne hóyeno. Koyúhotimo emó'um ya xapa xâne ákoti itukapu jûdeu, koáne ya nonékukehiko nâti, koánemaka xapa íhae Ízarâe.

16 Epó'oxo enjókoatimo kónokea yupíheovo koítóponeovo kotíveti índukeke — kíxoane.

17 Yane pihóne Anániya óvokuke Njûda. Urúkovone ovokútike, ípíhone vô'u tutíkuke Saûlu xaneâti kíxea:

—Saulú, iti mbo'ínu xoko Vúnae. Koati Vúnae pahúkonu yâyeke, enepone Jesus kautáta'ixinovopiti xenékuke xoko víkoku kíno'óko yâkeneye. Pahúkinonuke yâye maka ínixepane, koane áxunaneoxomaka ne Sasá'iti Omíxone xikóyoke — kíxoane.

18 Énomone yaneko ókoku ôra, apé koéne koekúti irihíkopovoti ukopeâti ukékuke ne Saûlu kutí koeti xo'orópiti. Yane ínixopone, ina exepúkopo, yane áhikovone ya íháke Jesus.

19 Ike níképea, xunápone koxé'u.

### *Koyúho koeku Jesus ne Saûlu ya Ndamásku*

Ápe kali ye'á koeti'íye káxe óveako ne Saûlu ya Ndamásku kaha'íneatihiko ne kutípoti Jesus.

20 Énomone yanê'e, turíxovone ne Saûlu koyúhoyea koeku Jesus ya Ndamásku ya íhikaxovokuke hó'e jûdeuhiko, koyuhoâti itúkeovo koati Xe'exa Itukó'oviti ne Jesus.

21 Yupíhova iyúpaxeova uhá koeti kamoâti. Hara koéhiko vo'ókuke:

—Hainá'ikopo énomone ne koepékexoti kutípoti Jesus ya Njeruzálem? Hainá'ikopomaka mani simínoké yáye iká'akoponea yoko omópea iká'ae xoko tutíhiko sasedóti inuxínoti xáne hó'eke úti ya Njeruzálem? —koénehiko.

<sup>22</sup> Itea inamá'axo ukopóno itúkeovo éxoti koyúhoyea koeku Jesus ne Saúlu. Enepohikoneko júdeu ko'óvokuti ya Ndamásku, ákone éxina isóneu kixoku yumópea Saúlu. Koáhati kouhápu'ikoati Saúlu itúkeovo Mésiya, páhoe Itukó'oviti koíteovo xáne, ne Jesus.

<sup>23</sup> Xu'ikénene, ina ho'uxóvo ne júdeuhiko oposíkinoati isóneu ne Saúlu kixokumo koépekea.

<sup>24</sup> Itea eyékoxxa Saúlu neko isóneunokono. Yoko káxe, yóti veyónehiko neko okopáti kóyonoyea páhapetea ne pitivóko kaha'átihiko koépekea.

<sup>25</sup> Itea ya yóti, íkoho'ixo Saúlu neko íhikauhiko, kopúhikopatihiko meúkeke yane pitivóko, evékopati oukeke ne ípi ya hána'iti sésta.

### *Saúlu ya Njeruzálem*

<sup>26</sup> Yane hane yonópo ne Saúlu Njeruzálem. Seopóneya, kahá'a ánavokoxopeova ne kutípotihiko Jesus, itea uhá kóe píkeahiko. Akó'oti akutípoahiko itúkeovo hokópotine Jesus.

<sup>27</sup> Itea óma Mbaranábe ne Saúlu xapákuke neko íhikau Jesus. Ina koyuhó'inoahiko koéku ne Saúlu xenékuke noíxea Vúnae, koane ápeyeamaka yuhó'inoa Vúnae. Koyúhoinoahikomaka ákoyea píkkone ne Saúlu enepo koyúho koeku Jesus ya Ndamásku.

<sup>28</sup> Yane kahá'inepoane Saúlu ne kutípotihiko Jesus koékuti yónokuhiko ya Njeruzálem, koane ako píka Saúlu koyúhoyea koéku ne Vúnae.

<sup>29</sup> Koyúhomaka koeku Jesus xapákuke ne júdeuhiko koyúhoti emo'u ngerêku. Koati yumopátihiko Saúlu. Yane opósikonehiko kixókumo koépekea Saúlu.

<sup>30</sup> Eyekóxoane po'ínuhiko kutípoti Jesus ápeyea kaha'áti koépekea ne Saúlu, ómanehiko ya Sezàreya. Ikénepoke ina iyonópamaka ya Társu.

<sup>31</sup> Yoko ú'uhepe kóyehiko neko kutípoti Jesus ya uhá koeti Njúdeya, yoko Ngalíleya koánemaka ya Samâriya. Ákone okopáti. Tumúne yóno kóxuna'ixeovohiko ikéneke Vúnae koane ukóponea itúkeovohiko teyoti Itukó'oviti, vo'oku huvó'oxea Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, koane kurí'uxeovomaka yé'akeye ne kutípoti Jesus xapákuke.

### *Koítóvo hóyeno koéhati Éneya ne Péturu*

<sup>32</sup> Kene Péturu, ako tópi pitivóko vékoku. Po'íke káxe, vekóponoamaka xapákuke ne kasása'iuvo Jesus ya pitivóko koéhati Lída.

<sup>33</sup> Énomone tokópea hóyeno koéhati Éneya. Enepone hóyeno, oitu koene xoénae óvoheixo ípeke, vo'oku itúkeovo isayú'ixovoti múyo ákoti ehévákupu.

<sup>34</sup> Ina kixóa Péturu:

—Eneyá, yexépukapa; koítovopine Jesus Kristu. Keúnakapa ne peúke — kíxoane.

Énomone yaneko ókoku ôra, xépu koépone Éneya.

<sup>35</sup> Noíxoahá koeti ko'óvokuti ya Lída yoko Sârona neko koítovone Péturu, koane enó'iyea hokópoti Vúnae Jesus vo'ókuke.

### *Koeku Ndórka exepúkopo ukópea xapa ivokóvoti*

<sup>36</sup> Ya pitivokona Njópi, ápe sêno kutípoti Jesus. Tabíta koéha. Enepora ihâe, enepo sa'írí'okopovo ya emó'uke ngerêku, Ndórka koéti. Enepone sêno, é'exo



kíxoixokono vo'oku únati kixoku itúkeovo, koane vo'oku ixómoyea huvó'oxo xâne ákoti apeínoati.

<sup>37</sup> Yaneko káxehiko, ká'arinene neko sêno. Ehane ivókovo. Ahíkopokonone ne mûyo, ina omopókono ya kúveu ovokúti sôparatuke.

<sup>38</sup> Yoko enepone pi'âti pitivóko, Lída yoko Njôpi, ako ahíkaka. Eyekóxoane kutípotihiko Jesus ápeyea ne Pêturu ya Lída, pahúkohiko pi'âti hóyeno xokóyoke épemoponea xanépea ya Njôpi hú koêti.

<sup>39</sup> Koáne, xanépoanehiko Pêturu. Simoné'e, ina omâhiko sôparatuke xoko imópokonoku muyo Ndórka. Heú koéhiko neko sêno ivokóvoti íma ayákukuyea Pêturu koane íyokexea, exókoatihiko ne híxo yoko po'i ípovo úhe'oenoahiko Ndórka koeku ápeyeako.

<sup>40</sup> Ina pahukôa Pêturu ipúhíhikoepa meúkeke heú koêti neko xanéhiko. Yane ípuyuké koéne épemea Itukó'oviti xaneâti inonéxinova ne ivokóvoti koane kó'iyea:

—Tabitá, yexépukapa! —koéne.

Ina mihe'óko úke neko sêno. Yane noíxone Pêturu, ina ivatákoipo ípeke.

<sup>41</sup> Yane namúkea vô'u Pêturu huvó'óxoati exépukopea, ina ihaxíhikoa Pêturu ne senóhiko ivokóvoti íma koánemaka ne po'ínuhiko kasása'iupo Jesus. “Harâ'apo” kíxovokoxoane.

<sup>42</sup> Yoko eyékoxokono neko koekúti ya uhá koeti Njôpi. Êno kutípoti Vúnae vo'ókuke.

<sup>43</sup> Êno káxe óvoheixea Pêturu ya Njôpi óvokuke eyoti vakamóto, hóyeno koéhati Símaum.

## 10

### *Koeku hóyeno koéhati Kôrneliu pahúkoti húndaruhiko*

<sup>1</sup> Ápe hóyeno ko'óvokuti ya Sezâreya koéhati Kôrneliu. Itáleanu itukóvoye neko hóyeno. Yoko pahúkoti póhuti séndu húndaru itúkovo, ainóvoti ituke iháxakoku húndaru iháxoneti “Itáleanu”.

<sup>2</sup> Koati teyoti Itukó'oviti neko hóyeno, koane yuixóvoti itúkea ponóvoti nonékuke. Kúteanemaka koêku ne uhá koêti ya óvokuke. Enómaka huvó'oxea ne ákoti apeínoati, koane kóyekunemaka itúkea orásaum.

<sup>3</sup> Po'i káxe ya kuteâti mopo'âti ôra ya kiyakáxe, ápe éxokoake Itukó'oviti ne Kôrneliu ya kutí koeti hopúne, itea ako imáka, iyukovó koyêti. Noixo ánju, ovoxe Itukó'oviti ukeâti vanúke, ahi'ókovati.

<sup>4</sup> —Korneliú —kíxoane ánju.

Pono-ponó kixínoane úke Kôrneliu koane yupíheovo píkea.

—Kutíya unaém? —kíxoane.

Ina kixôa ánju:

—Ako inátapa okóvo Itukó'oviti ne kixeku itíki orásaum, koánemaka ne kixeku ixómoyea huvó'oxo xâne ákoti apeínoati.

<sup>5</sup> Kó'oyene, pehuka yovóxe ya Njôpi iháxikoponea hóyeno koéhati Símaum, yonópoti íha Pêturu.

<sup>6</sup> Hane óko óvokuke po'ímaka koéhati Símaum, hóyeno eyoti vakamóto. Xe'ókuke mar óvo neko óvoku —kíxoane ánju.

<sup>7</sup> Ehá'axo pihópo ne ánju, iháxikone pi'âti ahínoe ne Kôrneliu. Ina apémaka po'i húndaru iháxiu. Eneponê'e, koati huvó'óxoati ya óvokuke koane teyotímaka Itukó'oviti.



8 Ina koyuhó'inoahiko Kôrneliu uhá koêti neko yuhó'inoa ánju. Yane pahúkoanehiko ya Njôpi.

*Noíxone Pêturu ya kutí koetike hopúne*

9 Yaneke po'ípone káxe ya koeku vékea xêne yonoti Njôpi neko páhoehiko Kôrneliu, koane ye'exea neko pitivóko, énomone yaneke ôra, pihóne ne Pêturu omómikokutike oúke péti itukóponoti orásaum. Yoko itumúkotine káxe yanekôyo.

10 Koati epékoatine hímakati ne Pêturu, itea koêkuiko ixómoyea koušokinokonoa ne nîka, apé koéne éxokoake Itukó'oviti ya kutí koeti hopúne itea ako imáka, iyukovó koyêti.

11 Hara noíxo vanúke imihé'okinoati. Yane ápene kutí koeti hána'iti ramápu'i ípe ika'oké kíxeokono koaturu koeti kêno koévesekeokono ukeâti vanúke.

12 Kúveuke, ápe hó'openo, heú koeti kó'iyevovoku apêti koaturu koeti hêve, koánemaka ne há koeti poké'eke yoneâti hûra, yókomaka hó'openo ôti.

13 Ina apé emo'úti kámone Pêturu. Hara kôe:

—Yexépuka Peturú. Képeka koêkuti yarâ'a ínamo níkêa —koéne.

14 Itea hara kixópa Pêturu:

—Ako kalíhuina Unaém, vo'oku ako níngeaku kuteâtihiko râ'a ákoti asasá'i nenékuke, ákotimaka parexá hó'e úti níkeokono —kíxoane.

15 Ina apépomaka emo'úti kixoti Pêturu:

—Enepora kasása'iupo Itukó'oviti, hako keyuhôa itúkeovo ákoti asasá'i —kíxoane.

16 Mopó'a koéneye, ina omopókono vanúkeke neko kutí koeti ramápu'i ípe.

*Símo xoko Pêturu ne páhoe Kôrneliu*

17 Kene ne hóyenhiko páhoe Kôrneliu, épemonehiko óvoku Símaum. Koeku ixómoyea itúkinoá isóneu Pêturu kixó'ekone neko koekúti éxokoake Itukó'oviti, xe'okó kóyene neko pahoéti pahapétike.

18 Ina ihaxíkohiko ko'óvokuti, epemoâtihiko ápeyea hóyeno koéhati Símaum, yonópoti íha Pêturu okoâtiya.

19 Yoko ya koêkuiko ixómoyea itúkinoá isóneu Pêturu kixó'ekone neko noíxone éxokoake Itukó'oviti, hara kíxoa Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti:

—Simóne pi'âti hóyeno oposíkopiti.

20 Yexépuka, yevésekina ínamo yaxenápoa. Hako poe'aínoa iséneu vo'oku undíne pahukoâhiko yâkeneye —kíxoane.

21 Yane evésekinonehiko Pêturu koane kíxeahiko:

—Undíne ne yopósiupono. Na koeti simíneneo?

22 Ina yumopâhiko:

—Uti páhoe hóyeno koéhati Kôrneliu, kali payásoti húndaru. Enepone hóyeno, koati ponóvoti ítuke koane teyotímaka Itukó'oviti. Ínixoa heú koeti júdeu itúkeovo itípakovoti. Ápe ánju íhae vanúke, sasá'iti ovoxe Itukó'oviti pahukoâti iháxikeopi óvokuke motovâti kámokenoyea yemó'u —kíxoanehiko páhoe Kôrneliu.

*Xanépoa Pêturu ne ihaxíkoponoati*

23 Yane ítaikoane Pêturu neko hóyenhiko úrukeovo ovokútike koane imókeakone yaneke yóti. Yuponíne, koúnakovone ne Pêturu ina xanepoâhiko. Ápemaka po'ínuhiko kutípoti Jesus íhae Njôpi xaneâti.

<sup>24</sup> Yaneke po'ípone káxe, simónehiko ya Sezâreya. Yoko ho'úxoanehiko Kórneliu ne iyénoxapa yoko po'i húpiu, enepohikone koati ínikone, kuxotínehiko Pêturu.

<sup>25</sup> Ehá'axo mani úrukovo ne Pêturu, ítokopovane Kórneliu koane ipuyuké kó'iyeano nonékuke kutí kixoâti Itukó'oviti.

<sup>26</sup> Itea pahúkoa Pêturu exépukopea. Hara kíxoa:

—Undímaka xâne kuteátine íti. Yexépukapa! —kíxoane.

<sup>27</sup> Koeku yúho'ixea Pêturu, koánemaka úrukeovo ovokútike. Tokononé koene éno xanéya ho'uxoké koyêti kuxoíxoati.

<sup>28</sup> Ina kixovókoaxa Pêturu:

—Yéxoanoé indúkeovo júdeu koane ákoyea sikákana júdeu ánavokoxeovo xâne ákoti itukapu júdeu. Muhíkova vahí'okeova, ako paréxakana úti. Itea éxokonoa Itukó'oviti ákoyea omótoxa ngíxeaneye koêkuti xâne. Ako yusíka kutí ngíxea ákoti asasá'i koane ákoyea aínangaxapa.

<sup>29</sup> Énomone ákoino mitatahí ángoe enepo pehúko ihaxíkopoanonuti. Kó'oyene yéta'akanu ihéxikinonuke —kíxoane.

<sup>30</sup> Ina kixôa Kórneliu:

—Mopó'apoane káxe ikéne, yunzó'ixoti Itukó'oviti óvonguke koené'ekene ya mopo'âti ôra ya kiyakáxe, orana vitúkope orásau. Yane apé kó'inonune kutí koeti hóyeno koati ú'uha koyêti ípovo.

<sup>31</sup> Ina kixónu: “Korneliú, kámoa Itukó'oviti ne yorásau. Ako inátapa okóvo ne kixeaku hívo'oxi ne xâne ákoti apeínoati.

<sup>32</sup> Kó'oyene pehuka yonoti Njópi iháxikoponea hóyeno koéhati Símaum yonópoti íha Pêturu. Xoko po'ímaka hóyeno koéhati Símaum óko, hóyeno eyoti vakamóto. Xe'o mar óvo neko óvoku” kixónune.

<sup>33</sup> Yane ákone íngá'akarixa mbahúkea ihaxíkopoнопiti. Aínapo yákoé kino'óko. Kó'oyene ho'uxoké kóye úti ya nonékuke Itukó'oviti. Usokó kóye kámokenoyea úti uhá koêti ne páhoenopi Vúnae keyúhoinovea —kíxoane Kórneliu.

### *Koeku yuhó'inoa Pêturu ne Kórneliu*

<sup>34</sup> Ina kixovókoaxa Pêturu:

—Kó'oyene énjooanoé ákoyea naívakaxa xâne ne Itukó'oviti. Kutíkokone uhá koeti xâne nonékuke.

<sup>35</sup> Epó'oxo ya koêkuti poké'e óvohikoku xâne yara kúveu mêum, úhepeti isóneunoa Itukó'oviti ne xâne teyoâti koane ponoâtimaka ne kixoku itúkeovo.

<sup>36</sup> Yéxoanoé koêku ne ihíkavoti páhoe Itukó'oviti xapa íhae Izarâe, enepone inámati ihíkavoti omínoti xâne unako koêku ikéneke Itukó'oviti ya xoko Jesus Kristu, Únae uhá koeti xâne.

<sup>37</sup> Yéxoanoé herumó kó'iyeano Njúdeya ra ihíkavoti turixeo'voti ya Ngalíleya, ikénepoke kaxena Xuaum Mbátita koyúhoyea xapa xâne koane áhikexea íháke Itukó'oviti.

<sup>38</sup> Énomone ne ihíkavoti koyúhoti koeku Jesus íhae Nazâre, enepone poréxoake Itukó'oviti hána'iti xunáko koáne yupíheovo xuná'iyeano ne Sasá'iti Omíxone xokóyoke. Ako tópi vékoku ne Jesus itúkoti únati vo'oku ápeyeano Itukó'oviti xokóyoke. Koítovomaka kixeo'voti xâne íkoitoponone kotíveti Ndeâpu.

<sup>39</sup> Noínjoa ungéku, koane noíxoamaka nza'ínehiko uhá koêti neko ítuke Jesus ya Njeruzálem, koánemaka ya uhá koeti poké'ixa úti, uti júdeu. Énomonemaka koepékokono, ikokókonoti kuruhúke.

<sup>40</sup> Itea koéxepukopa Itukó'oviti koukópeati xapa ivokóvoti ya mopó'apeke káxe ike ivókinevo. Poréxoamaka Itukó'oviti noíxopeekono ikéneke exépukopine.

<sup>41</sup> Haina uhá koeti xâne noixópati, vo'oku tumúneke ápepe ne koekúti, ápe xâne noívkoe Itukó'oviti noíxopeamo. Énomone úndi yoko nza'ínehiko, uti kaha'íneati ne Jesus xe'o mēsa óvoku nikokónoti yoko ekâti ikénepoke exépukopine ukópea xapa ivokóvoti.

<sup>42</sup> Ina pahukó'ovimaka koyúhoyea uti emó'u xapa xâne, koane véxokea xanéhiko itúkeovo énomone noívkoxo ne Itukó'oviti éxokopeamo yonópoku uhá koeti xâne, kúteane xâne iyukóvotiko koánemaka ne ivokóvotine.

<sup>43</sup> Énomonemaka koyúho ne heú koeti porófeta, enepohikone koyúhoti emo'u Itukó'oviti mekúke, exókoviti itúkeovo ya iháke Jesus kotúyopeovomo pahúnevo ne póhutihiko koxé'u xâne kutipoâti —kíxovokoxoane Pêturu.

### *Namukoâne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti ne ákoti itukapu júdeu*

<sup>44</sup> Ixómoiko koyúho ne Pêturu, evéseke ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti xokóyoke uhá koéti neko kamokénoti emo'u Pêturu.

<sup>45</sup> Enepohikoneko júdeu kutípoti Jesus xánena Pêturu, yupíhova iyúpaxeovo vo'oku ikó'iparaxeokonoanemaka xâne ákoti itukapu júdeu ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti.

<sup>46</sup> Kámea evo júdeu ne yúho enepo koyúho po'ínuhiko yuhôti ákoti itukapu éxone koane iháyu'ikea Itukó'oviti. Ina kôe ne Pêturu:

<sup>47</sup> —Ápeikopo motovâti itópea áhikeovo râ'a ya iháke Jesus? Vo'oku aínovonehiko namúkotine Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti kuteâti koêku yanekóyoke inâ namukôa úti, uti júdeu.

<sup>48</sup> Yane pahúkoane Pêturu áhikeovohiko ya iháke Jesus Kristu. Ina itaíko Pêturu neko xanéhiko ávovea pihápa, kaha'aínoatihiko óveako xapákuke kali ye'a koeti'ie káxe.

## 11

### *Koyuhópo koeku ituke ne Pêturu*

<sup>1</sup> Ehane eyékoaxa ápostuluhiko yoko po'ínuhiko kutípoti Jesus ya uhá koeti Njúdeya kutípeanemaka emo'u Itukó'oviti ne po'ínuhiko xâne ákoti itukapu júdeu.

<sup>2</sup> Itea seopóne Pêturu ya Njeruzálem, poé'ainoa isónevo po'ínuhiko júdeu hokoti Jesus, inixoâti ákoyea yusíka aínavokoxeovo xâne ákoti sirkunsidá akôe. Hara kixóhiko Pêturu:

<sup>3</sup> —Imáko kêku yúrukoponivo óvokuke xanéhiko ákoti sirkunsidá akôe, keha'íneatimaka níki! —kíxoanehiko.

<sup>4</sup> Yane heú kíxoa kayúmakopinoa Pêturu kixoku koêku. Hara kíxovokoxoa:

<sup>5</sup> —Ixómoti indúko orásaum yanekóyoke ya pítivokona Njópí, apé kôe éxokonuke Itukó'oviti ya kutí koeti njopúne, itea iyukovó ngoyéti. Noinjo koekúti kutí koeti hána'iti ramápu'i ípe ika'oké kixeókonoti koaturu koeti kênno evesékinonuti ukeâti vanúke. Ako ahíkapananu ókoku.

<sup>6</sup> Ina ngomomá'axo kúveuke. Yane noínjone hó'openoya. Ápe apêti koaturu koeti héve, yoko ipúhokovoti, yoko há koeti poké'eke yoneâti húra, koánemaka hó'openo ôti.

<sup>7</sup> Yane ngamone emo'úti kixónuti: “Yexépuka Peturú. Képeka koèkuti yarâ'a, inamo níkêa” kixónune.

8 Ina ngixôa: “Ako kalíhuina Unaém, vo'oku ako níngeaku kuteâitihiko râ'a, koekúti ákoti asasá'i nenékuke, ákotimaka parexâ hó'e úti níkeokono” ngíxoane.

9 Ina apépomaka ne emo'úti inu'ixoti vanúkeke kixónuti: “Enepora kasása'iupo Itukó'oviti, hako keyuhôa itúkeovo ákoti asasá'i” kixónune.

Yoko pí'apene yanê'e.

10 Mopó'a koéneye ina omopókono uhá koêti vanúkeke.

11 —Énomone yaneko ókoku ôra, simóne mopo'âti hóyeno pahoéti ukeâti Sezâreya oposíkoponoti yaneko ovokúti óngoku.

12 Ina exókonoa Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti ngónokea njanépeahiko ákoti opoé'ainoa inzóneu. Enepora sei koeti po'inu úti xoko Jesus apêti njokóyoke kó'oyene, áinovone njánenamaka. Heú koe úti vúrukeova óvokuke ne Kórneliu.

13 Yane koyúhoinovine noíxea ánju, ovoxe Itukó'oviti ukeâti vanúke, xe'ó koyêti nonékuke ya óvokuke. Hara kixoa ánju: “Itika péhoe ya Njôpi ihaxíkoponoti hóyeno koéhati Símaum, yonópoti íha Péturu.

14 Énomonemo koyuhó'inopi kixeku ítivoamo ne pehúnevo, koánemaka uhá koêti ne íhae yóvokuke” kixoane.

15 Ndurixóvone ngoyúhoinoahiko, evésekone ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti oukekehiko kuteâti koeku inúxotike xoko úti, uti jûdeu.

16 Yane puyákoponovane ongóvo neko yuho Vúnae yaneko kixo'óvi: “Kaná'uti itúkeovo úne áhikea xanéhiko ne Xuâum, itea yahíkokonotinoemo, haínati ya úne, itea ya xunákoke Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti” kixó'ovi.

17 Koeku kixeaneye Itukó'oviti ne ákoti itukapu jûdeu, iko'íparaxoatimaka kuteâti poréxovike koeku kutípea úti ne Vúnae Jesus, yusíkoikopo poé'ainoa inzóneu? Eneponi angoéneye, mani ongópoti Itukó'oviti —kixovokoxoane.

18 Kamoánehiko neko yuho Péturu, úhepeponehiko isóneu koane iháyu'ikeahiko Itukó'oviti. Hara koéhiko:

—Poréxoamaka Itukó'oviti ne ákoti itukapu jûdeu ikótivexea isóneuke ne pahúnevo koane kuríkoepa, kutí'inoke apeínoatihiko ne inámapoti apéyeati ákotinemo hunókoeku xoko Itukó'oviti —koénehiko.

### *Inâ turixóvo íhaxeokono hokoti Kristu ne kutípotihiko Jesus*

19 Ako tópi itóhineheoku neko kutípotihiko Jesus vo'oku ápeyea ikoítoponoati kotíveti ikénépoke koépekeokono ne Etévaum. Ápe yonoti tukú koeti Fenísea, Xípere yoko Antiokíya. Koékuti vékokuhiko, koane koyúhoyea emo'u Itukó'oviti. Itea poéhane jûdeuhiko koyúhoinoa.

20 Kene po'ínuhiko íhae Xípere yoko Síreni, hane yóno Antiokíya, koyuhoâtimaka xapákuke xâne ákoti itukapu jûdeu ne inámati ihíkavoti omínovike Vúnae Jesus.

21 Yoko êno xunako Vúnae xokóyokehiko kutí'inoke ênoti xâne kutipoâti ne ihíkavoti koane hokópoti Vúnae.

22 Enepohikone hokópoti Jesus ho'uxínovoti ítuke Vúnae ya Njeruzálem, eyékoxoane neko koekúti. Yane pahúkohiko Mbaranâbe ya Antiokíya.

23 Simoné'e ne Mbaranâbeya, yupihovó koe elókeyea okóvo, noixoâti ne seánako Itukó'oviti oukekehiko neko xâne, koane enékeahikomaka uhá koêti neko xâne kónokea kóxuna'ixeoivo ikéneke Vúnae koane ákoyea aúkapapu ikéne.

24 Yoko koati únati xâne ne Mbaranâbe, koane xúnati ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti xokóyoke, yoko hána'itimaka kúveovo Itukó'oviti. Koati ênoti xâne hokópoti Vúnae yanekóyoke.

25 Yane pihóne Mbaranâbe ya pitivóko iháxoneti Társu oposíkoponoti Saúlu.

<sup>26</sup> Nixóponoane, ina omâ ya Antiokíya. Kúveu póhuti xoénae, kóyekune ho'úxeovohiko yane imokóvokuti, koane yupihova êno xâne íhikau. Koati ya Antiokíya turíxeovo íhaxeokono hokoti Kristu neko kutípotihiko Jesus.

*Koyúho Ágabu ápeyeamo êno hímakati*

<sup>27</sup> Yaneko káxehiko, ápehiko porófeta íhae Njeruzálem yonoti Antiokíya.

<sup>28</sup> Ápe koéhati Ágabu xapákuke exepúkoti koyúhoyea ya xunákoke Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti ápeyeamo êno hímakati ya uhá koeti kúveu mêum. Yoko kaxénake Kalaútiu, enepone koati payásoti nâti, ápeyea nê'e.

<sup>29</sup> Enepohikoneko kutípoti Jesus ya Antiokíya, kóusokonehiko isóneu pahúkeamo kali huvó'oxeakehiko neko kutípoti Jesus ya Njúdeya. Yé'akeye apeínoati exôa pôreu póhutihiko.

<sup>30</sup> Yane pahúkoane ne huvó'oxopehiko xoko Mbaranâbe yoko Saúlu omínoahiko xapákuke neko inuxínotihiko ítuke Itukó'oviti ya po'íke imokóvokutihiko.

## 12

*Koépeko Teâku ne Êrodi ina ika'ákomaka Péturu*

<sup>1</sup> Yaneko káxehiko pahúkoa Êrodi, enepone nâti, iká'akeokono ne po'ínuhiko kutípoti Jesus. Koati kaha'âti íkoitoponeahiko kotíveti.

<sup>2</sup> Pahúkonemaka koépekeokono Teâku, po'ínu Xuâum, ya hána'iti pirítau.

<sup>3</sup> Noixoâne Êrodi ínixea júdeuhiko unátiyea ne ítuke, pahúkonemaka ika'ákoti Péturu ya xapa kaxena áyui júdeuhiko hó'eke, enepo níkohíko páum ákoti kohiyákoati.

<sup>4</sup> Namukónehiko Péturu, ina kurikôa ika'ákovokutike xoko dízései koeti húndaru koyonoâti. Koaturú koaturu kôe koyonoâti, koane ahe'ó ahe'ó kixókoko. Yoko isóneu ne Êrodi ómeani Péturu nonékuke xanéhiko ikénepoke ne ayúti, enepone iháxoneti Pásko, motovâti koépeka.

<sup>5</sup> Koeku óvoheixea ika'ákovokutike ne Péturu, ákonehiko áka itúkinoa orásum po'ínuhiko kutípoti Jesus ixómoti ho'uxínovo ítuke Itukó'oviti.

<sup>6</sup> Yaneko yóti, koâti tumúneke ne káxe mani iháxikeaku Êrodi ne Péturu nonékuke xanéhiko koépekeokono, ú'uhepe kóye imókea ne Péturu upánini ika'ó kóye ya pi'âti korénde kukúkeke pi'âti húndaru. Ina apé'ikomaka po'í koyonoâti páhapeteake ne ika'ákovokuti.

<sup>7</sup> Yane apé koéne ánju íhae vanúke, ovoxe Vúnae, simoâti ne Péturu. Uhapu'í kíxoane neko ika'ákovokuti. Ina yuróko xêrere Péturu koyúkoati. Hara kíxoá:

—Yéhakapu yexépuki —kíxoane.

Énomone yanê'e, ikúxeopone neko korénde ikávo'u.

<sup>8</sup> Ina kíxoá'ikomaka ánju:

—Keúnakapapu, itíkapa ne piríkatana —kíxoane.

Koáne, itúkopane Péturu. Ina kixopámaka ánju:

—Itíkapamaka keápana ínamo hekapánu —kíxoane.

<sup>9</sup> Yane ipúhíkopeane ika'ákovokuti ne Péturu. Hokó kixópone ánju, itea ako koati éxea itúkeovoxo kaná'uti neko koêku, áko'o áko'oyea. Kutí kó'inoa hopúne.

<sup>10</sup> Anu'úkopanehiko neko inúxoti ókoku koyónoti, koáne ne pí'ape, ina itopónoa ne pahapéti haváva urúkopovoti kúveu pitivóko. Seopâne, ímíhe'okone ne pahapéti ákoti mihe'ókoati. Ipuhíkopeanehiko, vekópone ya none ovokúti. Kalí tumúneke, pohú koépone ne Péturu, pihópone ne ánju.

11 Ina kôe isóneu ne Pêturu noixoâne itúkeovo kaná'uti neko koêku: “Ênjoane itúkeovo kaná'uti pahúkinonu Vúnae ánjuna koíteovonu ya mani kixónuku Êrodi yoko ya mani uhá koeti kúxone jûdeuhiko kíxeonu” koéne isóneu.

12 Ina itúko isóneu ne Pêturu kixóvokumo, yane pihóne óvokuke Mâriya, eno Xuâum. Ênomone neko Xuâum yonópoti íha Márku. Ênomone ho'úxovo êno xâne itukínoati orásaum.

13 Simoné'e ne Pêturu pahapétike nonékuke ovokúti, ina ihapápakó vô'u. Yane ipúhiko ovoxéti koéhati Rôdi noixóponoati itukóvotiye.

14 Exó kixóponoa árunoe itúkeovo emo'u Pêturu, itea ya koêkuni míhe'okinoa pahapéti motováti úrukeovo, kayú koépone ehákopeovo éto'okoponea po'ínuhiko itúkeovo Pêturu. Koati yupihóvotine elókeya okóvo neko árunoe.

15 Ina kixoáhiko éto'oe:

—Koati iti pepokéxovoti! —kíxoanehiko.

Itea inamá'axo koyuhôa árunoe itúkeovo kaná'uti. Ina kixopâhikomaka:

—Ávaina koípihapatina Pêturu nê'e —kíxoanehiko.

16 Kene Pêturu, óvaikone meúkeke ixómoyea ihápapakó vô'u. Ehane míhe'okinoahiko. Noixoânehiko itúkeovo koati Pêturu, hána'iti iyúpaxeovahiko.

17 Ina koexépuko vô'u ne Pêturu pahukoâti kóyunuhikeovo. Yane kayúmakopinoanehiko kixoaku Vúnae veyópea ya ika'ákovokutike. Ina koemáka hunókokuke:

—Yokóyuhopinoamaka Teâku yoko po'ínuhiko úti xoko Jesus —koéne.

Yane pihópone po'íke ovokúti.

18 Yuponíne, koyó'ikene neko húndaruhiko. Akó'oti exêa koêku ne Pêturu.

19 Pahukoâne Êrodi oposíkoponoati, ákone ínixapanahiko. Yane épemo'ikoane Êrodi ne húndaruhiko koyonoâti kixoku koêku, ina pahukôa Êrodi koépekeokonohiko. Ikénepoke neko koekúti, pîho ne Êrodi Sezâreyake ukeâti Njúdeya. Kali ye'á koe káxe óveaya.

### *Ivokóvo Êrodi*

20 Yanekôyoke koati imaíkinovati Êrodi ne xanéhiko íhae Tîru yoko íhae Sídom. Enepohikone xâne íhae neko pitivókohiko, kutikokó koéne isóneu noíxoponea Êrodi, iyuní'ikoponoati, kaha'aínoati unátipea isóneunoahiko, vo'oku itúkeovo poké'exa Êrodi úkea níkáhiko ne íhae Tîru yoko Sídom. Inúxotike, yúho'ixoponohiko koati payásoti ko'itúkeinoti nâti koéhati Mbalástu, enepone éxoti uhá koeti koekúti óvokuke Êrodi. Ênomone porexôa úrukeovohiko xoko nâti yúho'ixoponeahiko.

21 Yane ápe káxe íxíkoaku Êrodi símeahiko nonékuke. Yaneko káxe, itúkone koati uhé'ekoti ípovo ne Êrodi, iyóyonevo koeku itúkeovo nâti. Yane ivátakone xoko ivátakoku natíxea, ina koyúho.

22 Ina kohonóko emó'u neko xanéhiko ihayú'ikoati. Hara kôe yúho iyúni'ikeakehiko:

—Koati kuteâti yuho íhae vanúke râ'a. Hainá'ikopo yuho xâne! —koénehiko.

23 Ênomone yaneko ókoku ôra, ápe ánjuna Vúnae ipihóponoti Êrodi vo'oku ínixea unáko neko iháyu'ikeekonoke. Yoko poéhane Itukó'oviti motokêa kíxeokononeye iháyu'ikeekono. Ápe kanêti nikeâti mûyo, ivókovane Êrodi vo'ókuke.

24 Kene ne emo'u Itukó'oviti, inamá'axone ukopóno.

<sup>25</sup> Enepone Mbaranâbe yoko Poûlu, uséxonehiko ítuke ya Njeruzálem, káyukopovohiko ya Antiokíya. Xuâum xanépo, enepone iháxonetimaka Márku.

## 13

### *Perekáxopono ne Mbaranâbe yoko Poûlu ya po'íke poké'e*

<sup>1</sup> Ápehiko porófeta yoko ihíkaxoti ya xapákuke kutípoti Jesus yane imokóvokuti ya Antiokíya. Ká'aye koéhahiko: Mbaranâbe, Simeum Nije, Lúsiu íhae Síreni, Saûlu, yoko Manâem, enepone koéxokeu ha'a Êrodi, ha'ínemaka Êrodi itukóvoikohiko kalivôno.

<sup>2</sup> Po'íke káxe koeku ho'úxinovohiko ítuke Vúnae, koane jejuá kó'iyeahiko oposíkoti xunako Itukó'oviti, hara kíxoahiko Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti:

—Hexákinana ne Mbaranâbe yoko Saûlu ítúkeahiko ne ítukéti inzáxikinoake —kíxoane.

<sup>3</sup> Koêkuiko jejuá kó'iyeahiko yoko ítúkea orásaum, ípíhonehiko vô'u tutúkuke Mbaranâbe yoko Saûlu, koane pahúkeahiko ítúkea ne páhoenoa Vúnae ítúkea.

### *Koixómoneti koéhati Élima*

<sup>4</sup> Yaneke pahukoâne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti ne Mbaranâbe yoko Saûlu, píhónehiko ya pitivóko koéhati Seleúsiya. Énomone namúkea hána'iti vatéke yonoti kali poké'e koéhati Xípere kukúke úne.

<sup>5</sup> Simoné'e ya pitivóko koéhati Salámina, koyúhonehiko emo'u Itukó'oviti ya sinâgoga, enepone ihikaxovoku hó'e júdeuhiko. Yoko Xuaum Márku huvo'óxoahiko.

<sup>6</sup> Taru'úxoanehiko heú koéti neko kali poké'e, yane simóne pitivóko koéhati Páfu. Énomone tokópeahiko júdeu koixómoneti, itoti ítúkea iyupánevoti, itea haináya xunákoke Itukó'oviti. Mbarjézu koéha.

<sup>7</sup> Hane óvo xoko hóyeno koéhati Sesi Poûlu, ngovenâdo yaneko kali poké'e. Yoko koati hóyeno ko'ísóneuti neko ngovenâdo. Iháxiko Mbaranâbe yoko Saûlu nè'e, vo'oku kahá'ayea kámokenoyea emo'u Itukó'oviti.

<sup>8</sup> Itea okópa koixómoneti ne Mbaranâbe yoko Saûlu. Yoko Élima koéhamaka neko koixómoneti sa'írí'okopovo íha ya emó'uke ngerêku. Ako akáha'aino ngovenâdo kutípea emo'u Itukó'oviti.

<sup>9</sup> Yane pono-ponó kixínoane úke Saûlu, enepone iháxonetimaka Poûlu. Yoko koati xúnati Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti xokóyoke koeku sayá'ikea. Hara kíxoa:

<sup>10</sup> —Koati iti xe'exa Ndeâpu. Ainovó koe semekénovo'iti yoko váhere koekúti ovô xikóyoke. Iti ka'anáneti uhá koeti únati koekúti. Namó hunóko kápoe'aki ne ponóvoti ihíkavoti íhikaxovike Vúnae?

<sup>11</sup> Kó'oyene ípíhóponopitinemo Vúnae, kemítitinemo. Ákonemo ínixe ra uhápu'ine káxe yara ye'a koeti káxe —kíxoane Poûlu.

Énomone yaneko ókoku ôra, apé koéne kopúvahiyea úke neko hóyeno. Ehane ako ínixa. Yakukuhii kóyene oposíkoti hiríkoáti.

<sup>12</sup> Noixoâne ngovenâdo neko koekúti, kutípoaneoxo. Yupihovó koe íháyu'ikea ne ihíkavoti ítuke Vúnae.

### *Aukópovo Xuaum Márku ya Njeruzálem*

<sup>13</sup> Ukeáti Páfu, namúkone hána'iti vatéke ne Poûlu yoko xánenahiko. Hane yonóhiko pitivóko koéhati Pêrji ya Páfilea. Kene Xuaum Márku, káyukopovone ya Njeruzálem, kurí kixone evo Poûlu.



14 Ukeánehiko Pêrji, pihónehiko ya Antiokíya, pitivóko ovoti Písiteake. Ya sâputu pihónehiko ya íhikaxovokuke hó'e júdeuhiko. Urúkovanehiko, ina ivatáhiko.

15 Usoné'e yúhoikeokono ne emo'u Itukó'oviti yútoeke Muíse yoko yútoeke porófeta, ina epemôa tutíyehikoya ápeyea emó'u ne evo Poûlu. Hara kíxoá ítaíkea:

—Itínoe viyénoxapa íhae Izarâe, enepo áva yemó'u yenékike ra xanéhiko, yokóyuhua kó'oyene —kíxoanehiko.

### *Yuhu Poûlu ya Antiokíya, pitivóko ya Písitea*

16 Yane exépukone Poûlu, ina koexépukinoa vô'u pahukoâti yunukú kó'iyea. Hara kíxovokoxoa:

—Itínoe iyénonjapa íhae Izarâe, koane itínoe ákoti itukapu júdeu teyotímaka Itukó'oviti, yakámokenonu.

17 Koati Itukó'oviti, Únae xanena úti, uti íhae Izarâe, noivókoxo voxúnoekene. Énomonemaka porexôa yupíheovo ukóponeahiko yaneko óveaku poké'exake Ejítu, ina veyohíkopamaka ya hána'iti xunáko.

18 Ako ímaxapahiko Itukó'oviti upánini ako aúnnati ne kixoku itúkeovo kúveu koarenta koeti xoénae koeku óvea yaneko poké'e ákoti apêti.

19 Yoko uké'exinoa Itukó'oviti seti koeti kó'iyevokoku xâne ya poké'exa Kanâm, ina iko'íparaxea poké'exa ne voxúnoekene.

20 Yoko uhá koêti neko vékokuhiko tukú koeti iko'íparaxoa neko poké'e, koaturu sentu sinkoetia koeti xoénae ómo. Ikénepoke, ina itúkinoa Itukó'oviti neko voxúnoekene inuxínoatihiko, yúhoikovoku tukú koeti kaxénake porofeta Samûe, enepone koyúhota emo'u Itukó'oviti mekúke.

21 Yane épemonehiko Itukó'oviti itúkinoa natína. Koáne, itúkinoa Itukó'oviti kuteâti áha. Poréxoa Sâu, xé'a KÍ, ámoripono Mbejámi, itúkeovo natína kúveu koarenta koeti xoénae.

22 Veyopâne Itukó'oviti ne Sâu itúkeovo nâti, ípíhone Ndávi. Yoko hara koe Itukó'oviti vo'ókuke: “Enepone Ndávi, xé'a Njése, íninja itúkeovo hóyeno hokoâti ne ngxokoku ngo'ísoneuyea, itukoâtimo uhá koêti ne anjá'inoa” kôe.

23 Koati xapa amósenopono Ndávi úkea ne Jesus, enepone koitóvvoviti, páhoo Itukó'oviti Izarâeke, kuteâti koeku yuhu Itukó'oviti mekúke kó'iyeanemoye.

24 Itea inúxotike, tumúneke símea ne Jesus, símo Xuuum Mbátita koyuhó'inoati emo'u Itukó'oviti ne heú koeti xâne íhae Izarâe, koyúhota kónokea ikótvexea isóneuke ne pahúnevo yoko kuríkopea, koane áhikeope.

25 Yoko yaneko kousokeaku ituke neko Xuuum, ha kôe: “Haina úndi ne íkitixanuke. Keno'ókotimo ingyenepoke ne koati teyonéti ya uhá koêti. Muhíkova anj'íokeova ngúxeinoa imo perékatana, ako omóndokea” kôe.

26 Itínoe iyénonjapa, ámoripono voxú'ikene Ábraum, yoko itínoe ákoti itukapu júdeu teyotímaka Itukó'oviti, koati utíne koyúhoinokono ra íhikavoti koyúhota koeku víteova ne pahúnevo úti.

27 Itea enepohikoneko ko'óvokuti ya Njeruzálem yóko'o neko tutíhiko, ako éxa itukóvotiye ne Jesus. Ákomaka éxa nekóyohiko kixó'ekone ne íhikaxovike porófetahiko yuhoíkovoti heú koeti sâputu íhikaxovokuke hó'e. Yoko enepo koepékohiko Jesus, koati kousókoatihiko ne kúxoti yutoéti emó'uke Itukó'oviti.

28 Upánini ákoyea ápahuina pahúnevo ne Jesus mani évotikokonoke koépekeokono, kóyeane épemeahiko Pilátu pahúkea koepékoati.

<sup>29</sup> Usoné'e ítukeinoahiko, yoko énomone neko uhá koeti yutoxóvotine emó'uke Itukó'oviti mekúke kixókonokumo Jesus, ina veyopókono ne muyo Jesus kuruhúke, ina ekoxókono.

<sup>30</sup> Itea koéxepukopa Itukó'oviti koukópeati xapa ivokóvoti.

<sup>31</sup> Ápemaka xáneheixone Jesus yaneko ukêa Ngalíleya yóno Njeruzálem, ixómoti noixópa ike exépukopine kúveu ênoti káxe. Énomonemaka koyuhópo koeku noixone xokóyoke xapa xanéhiko yara koeku kó'oyene —kixovokoxoane Poúlu.

<sup>32</sup> Ina koepómaka:

—Hara koyúhoinopinove ûti inámati ihíkavoti koeku Jesus, enepone kixínoake Itukó'oviti neko voxúnoekene mekúke ápeyeamo.

<sup>33</sup> Kouósokinoveane Itukó'oviti ne emó'uinoa, uti ámoripono. Koéxepukopo Jesus koukópeati xapa ivokóvoti, kuteâtimaka koêku ne yutoéti yane pí'ape Sâramu, enepone koêti:

“Iti koati nje'éxa. Kó'oyene indúkopovone yá'a” koêti.

*Sâramu 2.7*

<sup>34</sup> —Koéxepukopinoake Itukó'oviti koukópeati xapa ivokóvoti, koati porexoâti ákoyeanemo ivákapu, kuteâtimaka koeku po'i yuho Itukó'oviti ya emó'uke, enepone koêti:

“Ngusókinopeatinoemo ra yunzó'ino Ndávi, enepone sasá'iti emó'um ákoti aukápapu ikéne” kôe.

*Izáiya 55.3*

<sup>35</sup> Énomone kó'inomaka po'i yuhôti ya Sâramu koêti:

“Ákomo síkea uké'eyeanne múyo ne Sasá'iti Yovóxe xoko ekóxokonoku” kôe.

*Sâramu 16.10*

<sup>36</sup> —Yoko enepo uséxoane Ndávi ne uhá koeti ahá'inoa Itukó'oviti ítúkea ya kaxénake, ivókovopepo. Pihópone kuteâti koeku oxúnoekene, koane óvane múyo yane ekóxopokonoku. Uké'epone yanekôyo.

<sup>37</sup> Itea enepone koéxepopepo Itukó'oviti ukópea xapa ivokóvoti, ako ávaheixa xoko ekóxokonoku, ako áuke'eyeanne muyóya.

<sup>38</sup> Itínoe iyénonjapa, ivéka'akanoe ra yuhó'inopi ûti ítúkeovo xoko Jesus kotúyopeokono pahunévoti.

<sup>39</sup> Koati vo'ókuke Jesus sasá'ipea nonékuke Itukó'oviti ne uhá koeti xâne kutipoâti, sasa'ipeati uhá koêti neko koekúti ákoti oxéne sasá'ipea koeku hókea ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse.

<sup>40</sup> Neíxapunoe mará'inamo ítúkapu ítínoe kixo ne yútoe porófeta, enepone koêti:

<sup>41</sup> “Itínoe émoketi, hána'itimo kénoko'iyyi. Má koetímo yomíxone. Vo'oku apêtimo índuke ya kexénake ákotimo yakutípoa muhíkovamo keuhápu'ikinakana” kôe —kixovokoxoane Poúlu.

*Habacuque 1.5*

<sup>42</sup> Yane ipúhikopeane Poúlu yoko Mbaranâbe neko íhikaxovoku hó'e jûdeuhiko. Koeku ipúhikopea, itaikoamaka xanéhiko káyukopinoamaka neko yúho yaneko keno'ókoti sâputu.

<sup>43</sup> Pihopóne ne Poúlu yoko Mbaranâbe, êno jûdeu hokopâti, koánemaka po'ínuhiko teyoti Itukó'oviti ákoti itúkapu jûdeu hokopâtimaka ne hó'e jûdeu. Koyúhoinoahiko evo Poúlu, kotiú'ikeati ísóneu, kaha'aínoatihiko ákoyea itávakea ne hána'iti seánakoa Itukó'oviti.

<sup>44</sup> Poéha sâputu ikéne, kalíhanini uhá kó'iyea ne ko'óvokuti yane pitivóko kámokenoponea emo'u Itukó'oviti.

<sup>45</sup> Itea noixoâne jûdeuhiko neko êno xâne, yupihovó koe ahúxukinovo okovo vo'oku íyokeovo ivávakeokono ne evo Poûlu. Ina turixóvo ne jûdeuhiko koémoke'eyea, koane koyúhoyea ákoyea akána'u neko yuho Poûlu.

<sup>46</sup> Itea ako kalíhuina píkea ne Poûlu yoko Mbaranâbe. Hara kíxovokoxoa:  
—Konókoti itúkeovo itínoe jûdeu inuxô ikameokonoa ra emo'u Itukó'oviti. Itea koeku ákoyea yakáha'a, inixépovotinoe ákoyea yomótokea ko'íparayea ne inámapoti apéyeani ákotinemo hunókoku, koyuhópoinoatinemo úti ne xâne ákoti itukapu jûdeu.

<sup>47</sup> Vo'oku hara koe páhoenonu ne Vúnae, úndi yoko nza'íne:  
“Íti indúko kouhápu'ikoati ne po'ínuhiko xâne ákoti itukapu jûdeu, motovâti iyúseyea ya uhá koeti kúveu mêum ne kíxoku íteova xâne ya pahúnevo”  
kôe —kíxovokoxoane evo Poûlu. *Izâiya 49.6*

<sup>48</sup> Kamoné'e yuho Poûlu neko ákoti itukapu jûdeu, yupihovó koe elókeyea okóvo koane iháyu'ikeahiko ne emo'u Vúnae. Yoko kutipo emo'u Itukó'oviti ne heú koeti xâne hoenáxovotinoe yonópeamo xoko Itukó'oviti ákotinemo hunókoku.

<sup>49</sup> Pihóne itóhineyea ne emo'u Vúnae ya uhá koêti neko poké'e.

<sup>50</sup> Itea enepohikone jûdeu, ítoa koésayu'íxea isóneu senóhiko koati teyonéti, teyotímaka Itukó'oviti, yoko isóneu pahúkutihiko yane pitivóko, kutí'inoke okópotihiko Poûlu yoko Mbaranâbe. Koati okopâti, ina kopúhikopahikomaka yaneko poké'exa.

<sup>51</sup> Itea ikátatahevexopovo ne evo Poûlu, kurikópoti ipú'ine poké'e oveâti hevékuke, exókoatihiko itúkeovo xâne ákoti omotókea ikameokono emo'u Itukó'oviti. Yane ukópononehiko pitivóko koéhati Íkoniu.

<sup>52</sup> Kene neko hokópoti Jesus ya Antiokíya, koati hána'iti elókeyeahiko okóvo ikéneke Itukó'oviti, koane êno xunako Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti xokóyoke.

## 14

### *Yóno ya Íkoniu ne Poûlu yoko Mbaranâbe*

<sup>1</sup> Ya Íkoniu, koyúhpono ihikaxovokuke hó'e jûdeuhiko ne Poûlu yoko Mbaranâbe. Vo'ókuke neko kíxoku koyúhoyea, yupihovó kôe êno xâne kutípoti Vúnae, jûdeuhiko koánemaka po'ínuhiko xâne ákoti itukápa.

<sup>2</sup> Enepohikone jûdeu ákoti akutipo yuho Poûlu, kopúhiko tuti xâne ákoti itukapu jûdeu, ihíkaxoati okópea Poûlu.

<sup>3</sup> Itea kóyeane xu'íkeneyea ne evo Poûlu yaneko pitivóko, koane ako kalíhuina píkea koyúhoyea emo'u Vúnae. Poréxoa Itukó'oviti itúkea iyupánevoti koane koekúti ákoti po'í itoâti itúkea, kouhápu'ikoati yane itúke itúkeovo koati kaná'uti ne yuhôti koêku ne hána'iti seánakoa.

<sup>4</sup> Yané'e, haxákeovokoko ne xanéhiko yane pitivóko. Ápe kotíxoti jûdeuhiko puvoti Poûlu, ina apê kotíxoti evo Poûlu.

<sup>5</sup> Yane ho'úxovone ne jûdeuhiko, yóko'o ne po'ínuhiko xâne ákoti itukapu jûdeu, koánemaka ne tutíyehiko okópea evo Poûlu. Koati kahá'ati váherexea itúkeino Poûlu yoko Mbaranâbe, koane koépekea, hepokoâti ya mopô.

<sup>6</sup> Eyekóxoane Poûlu yoko Mbaranâbe, kohó'ine xoko pitivókohiko iháxoneti Lístara yoko Ndêrbe ya Líkauneake, koánemaka xoko po'ínuhiko pitivóko ákoti ahiká.

<sup>7</sup> Ênomone koyúhoyeamaka ne inámati ihíkavoti koeku Jesus.

*Ya Lístara koítovokono hóyeno ákoti yána isayú'ixovoti hêve*

<sup>8</sup> Ya Lístara, ápe hóyeno ákoti yána. Poéhane ivátaixea itúkovo, vo'oku omeátinekene ákoyea ehévekapu ne hêve. Ako lévekexeaku.

<sup>9</sup> Enepone hóyeno, ixomo kamokéno Poûlu koyúhoyea. Yane pono-ponó kixínoane úke Poûlu koane noíxea itúkeovo kutípoti ápeyeya xunako Itukó'oviti, motó'inovake koíteovokono.

<sup>10</sup> Ina kohonóko emó'u ne Poûlu kíxea:

—Yexépuka! Xe'ó yákoel —kíxoane.

Énomone yanê'e, xépu koépone neko hóyeno koane yonópea.

<sup>11</sup> Noixoâne xanéhiko neko ítone Poûlu itúkea, hara koe emó'u vaúkexeahiko ya emó'uke:

—Simó'ovinehiko ra íhae vanúke ikútipasikovovitihiko, uti xâne yara poké'e —koénehiko.

<sup>12</sup> Ina itukínohiko evo Poûlu iha hó'ehiko. Njúpíte íhaxea Mbaranâbe. Kene Poûlu, vo'oku itúkeovo énomone ixomo koyuhô, Mérkuriu íhaxea.

<sup>13</sup> Yoko nonékuke páhapetea ne pitivóko, ápe hána'iti péti imóko'ikokonoku ne Njúpíte. Enepone sasedóti inuxínoti xâne hó'eke, kaha'a iháyu'ikea evo Poûlu. Hukínóvoti ómea vûi páhapeteake ne pitivóko koane iyoyónevoti itunoévoti ikó'iparaxoke evo Poûlu. Mani isukoâti ne vûi itúkoti ikó'iparaxoke Poûlu yoko Mbaranâbe kuteâti kixoku Njúpíte hó'e. Yoko kutipasí koémaka isóneu xanéhiko ho'uxóvotiya.

<sup>14</sup> Exoâne ápostuluhiko, enepone Mbaranâbe yoko Poûlu, âha ne xanéhiko itúkino, kávarerekexo ípovo muyókuke, éxokovope yupiheovo ikótivexea isóneuke neko koekúti, ina ehakóvo xokóyoke neko xanéhiko. Hara kíxovokoxoa:

<sup>15</sup> —Itínoe hóyeno, na koeti kixíneaney? Utímaka xâne kiteátinenoe. Enepone yeópone iséneuke, kúteanemaka veópone. Hara simíno úti koyúhoyea úti ra inámati ihíkavauti koyúhote koeku Jesus, maka kiríkapanenoe ra koekúti hékone ákoti itóponone, koane hekápanemaka ra koati kaná'uti Itukó'oviti, enepone pahukoâti apé kó'iyeya ne vanúke, koáne ra poké'e, koánemaka ne úne ya mar yoko uhá koeti ovátihiko.

<sup>16</sup> Yaneko káxehiko pihôti, síkoa Itukó'oviti pihohí kó'iyeya ne uhá koeti xâne ikéneke koêkuti âha hókea.

<sup>17</sup> Itea kóyeané ápeyeya koekúti, ítuke vo'u Itukó'oviti, kouhápu'ikinoati ne xanéhiko yara poké'e itukóvotiye ne Itukó'oviti. Énomone ne uhá koeti únati ítuke kuteâti koeku pahúkinopinone úko ukeâti vanúke, koane itúkinopinone kaxena ítovope ha'i nonéti, koane poréxeopinone nikokónoti motovâti imétaxivo, koánemaka elókeko yokóvo —kíxovokoxoane Poûlu.

<sup>18</sup> Upánini koéneye yuho Poûlu yoko Mbaranâbe, kalíhanini ákoyea íta sayá'ikea neko ákoti yumaxápu xâne kaha'âtihiko oró'okinoa hó'openo mani ikó'iparaxoake.

<sup>19</sup> Yoko ápe júdeuhiko íhae Antiokíya yoko íhaemaka Íkoniu kopuhíkoponeati túti neko xanéhiko, ihíkaxoati okópea Poûlu koane hepókea ya mopô. Yane hepókoanehiko, ina kahakôa meúkeke ya pitivóko po'okoâti ivókeovone.

<sup>20</sup> Itea yakukú kixo Poûlu ne kutípotihiko Jesus, yane exépukopone ne Poûlu, ina urúkopovamaka ne pitivóko. Poéha káxe ikénepoke, pihópone Poûlu ya pitivóko koéhati Ndêrbe. Mbaranâbe xanépo.

21 Koyuhoâne evo Poûlu ne inámati ihíkavoti koeku Jesus ya Ndêrbe, êno xâne hokópoti Jesus. Ina kayukópovamaka evo Poûlu neko pitivókohiko okóponoku inúxotike, enepone Lístara, Íkoniu yoko Antiokíya.

22 Yâkonoye, kótiu'ikeahiko isóneu ne hokoti Jesus, enekoâti kóxuna'ixeovohiko ikéneke Vúnae koane ákoyea aúkapapu ikéne. Éxokoahikomaka enó'iyea kotíveti koekúti nókone vékea úti tumúneke seópea úti natíxokuke Itukó'oviti vanúkeke.

23 Ina itukínomaka póhutihiko imokóvokuti inuxínoati ne itukéti. Ikénepoke, ina itukínoahiko orásaum koane jejuá kó'iyea, epémoti xunako Itukó'oviti oúkeke, ina kuri'ókoahikomaka Itukó'oviti, enepone kutíponehiko, epemoâti huvó'oxea.

24 Ina ukopóno ne evo Poûlu. Poké'e koéhati Písitea tarú'uxohiko yonoti Páfileake.

25 Yane koyúhonehiko emo'u Itukó'oviti ya Pêrji. Ikénepoke, ina yonôpo Átalea.

26 Ukopeâne Átalea, namúkopo hána'iti vatéke kayukópovoti Antiokíya ya Sírea, úkeakuhiko iná pahukókono yátikeneye enepo iná epemínokonomaka seánakoa Itukó'oviti yane itukéti úseune kó'oyene.

27 Seopónehiko, enepo ho'uxóvonemaka ne kutípotihiko Jesus imokóvokutike, koyúhopinoa evo Poûlu uhá koeti kíxoaku Itukó'oviti ikó'itukexea ya ítukeke, koane kíxoakumaka Itukó'oviti míhe'okinoa ne ákoti itukapu júdeu oxene kutípea.

28 Kali êno ókea evo Poûlu xapákuke neko kutípotihiko Jesus.

## 15

### *Apê ho'uxóvoti ya Njeruzálem*

1 Ápéhiko xâne ukeâti Njúdeya ihíkaxoponoati neko ákoti itukapu júdeu kutípotihiko Jesus. Hara kíxoa íhikaxea:

—Enepo hákotinoemo sirkunsidá kê itikoâti kexé'uke ne hoénaxovoepo itíkivo xanena Itukó'oviti, kuteâti íhikaxovike yútoe Muíse, ákomo oxéne sesá'ipi ya pehúnevo —koe íhikaxea.

2 Êno poé'ainoa isóneu Poûlu yoko Mbaranâbe yúho neko ukeâti Njúdeya, koane kali xúnati yumópeokoko vo'ókuke. Ina kousókohiko isóneu ne kutípoti Jesus kónokea yónea ne evo Poûlu ya Njeruzálem koánemaka ne po'ínuhiko noivókoeti xapákuke, motovâti épemo'ikoponeahiko ápostulu, enepohikoneko xáneheixone Jesus, isóneunoa yóko'omaka isóneunoa po'ínuhiko inuxínoti ítuke Itukó'ovitiya.

3 Enepohikoneko xâne ho'uxínovoti ítuke Vúnae pahúkoti evo Poûlu yónea Njeruzálem, kali xanee kíxoahiko oxéneke. Yane pihóne ne evo Poûlu. Hane vekóhiko poké'exa Fenísea yoko Samâriya. Koékuti vékoku xapákuke ne kutípoti Jesus, éyekoxoa ápeyea hokópoti Jesus xapákuke xâne ákoti itukapu júdeu. Uhá koêti neko kutípoti Jesus kamoâti, yupíhova elókeyea okóvo.

4 Enepo simohiko ya Njeruzálem, enepohikone kutípoti Jesus-ya koánemaka ne ápostuluhiko, yóko'omaka ne po'ínuhiko inuxínoti ítuke Vúnae, elókea okóvo símea ne evo Poûlu. Ina koyuhó'inoa Poûlu yoko ha'ínehiko heú koêti kíxoaku Itukó'oviti ikó'itukexea ya ítukeke.

5 Itea ápe farízeu, enepone yuíxóvoti hókea yútoe Muíse, kutípotimaka Jesus anavókoxovoti ne po'ínuhiko ho'uxóvotiya. Ina koyuhoâhiko kónokea sirkunsidá kó'iyea ne po'ínuhiko xâne ákoti itukapu júdeu koane kónokea yuíxeovo hókea yútoe Muíse.

6 Yane ho'úxovone ne ápostuluhiko koánemaka ne po'ínuhiko inuxínoti ítuke Itukó'oviti oposíkoti póneovoku isóneunoa ne koekúti.

7 Enoné'e yúho'ixeokoko vo'óku, ina exepúko ne Péturu. Hara kíxovokoxoa:

—Itínoe mbo'ínu xoko Jesus, yéxoanoe mekú'iyeeane noívokoxonu Itukó'oviti xapákuke úti ngyúhoyea ne inámati ihíkavoti koyúhoti koeku Jesus xapákuke po'ínuhiko xâne ákoti itukapu júdeu, motováti káema yoko kutípea.

8 Itukó'oviti enepone éxoti isóneu uhá koeti xâne, énomone exókovi koèku yaneko pahukôa ne Sasá'iti Omíxone ovo'ó kó'iyea ne po'ínuhiko xâne ákoti itukapu júdeu, kuteátimaka kixó'oviku yanekôyo, uti júdeu.

9 Ako ápahuina ínixone Itukó'oviti poé'ayea úti, uti júdeu, yane xâne ákoti itukapu júdeu. Kasása'ikopamaka Itukó'oviti nekôyohiko yane pahúnevo vo'oku kutípea, kuteátimaka kixó'oviku.

10 Ná'ikopo koeti kehá'ainone yopósi'okivo Itukó'oviti koeku kehá'ainoa ne xâne ákoti itukapu júdeu hokópotine Jesus ítúkea kixovókuti ákoti vitâ vitúkea, ákotimaka itâ voxúnoekene? Yara kêku, kutí kôe ikeínoxoatihiko koati ínati koekúti ákoti itoáti koínoyea.

11 Koati kutipoáti úti ítúkeovo vo'oku seánakovi Vúnae Jesus vitínovoke ya pahúnevo úti. Yoko énomone kutí'inoke itóvotimaka ya pahúnevo ne po'ínuhiko xâne ákoti itukapu júdeu —kíxovokoxoane.

### *Koeku isóneunoa Teáku*

12 Énomone yanê'e, kóyunukovone neko heú koeti xâne ho'uxóvoti. Ina kamokénohiko Mbaranâbe yoko Poúlu koyuhó'iyeeati koèku ne éno iyupánevoti poréxoake Itukó'oviti ítúkea xapákuke po'ínuhiko xâne ákoti itukapu júdeu, koane po'ínuhiko koekúti ákoti po'i itukoáti kuteáti.

13 Uke'éxonehiko koyúhoyea, hara kíxovokoxoa Teáku:

—Itínoe mbo'ínu xoko Jesus, ivévaka ra yúnzo.

14 Kámoanemeku úti ne Simaum Péturu koyuhó'iyea koèku inâ ihaxíkoa Itukó'oviti ne ákoti itukapu júdeu hokópea, motováti ítúkea xanéna.

15 Yoko koati énomonemaka koéneye yútoe porófetahiko, enepone koyúhote emo'u Itukó'oviti mekúke, xoko kó'iyea:

16 “Ikénépoke ra koekúti, aungóvotimo ngoéxepukopeamo ne kúxoti natíxoku Ndávi, enepone kutí koeti ovokúti itohíneotine. Enepone kixovókuti uké'etine yara koeku kó'oyene, ingo'ínamakopatimo.

17 Yane oposíkonutimo uhá koeti po'ínuhiko xâne, enepone uhá koetimo kó'iyeeovoku xâne ákoti itukapu júdeu ikoseánaxovonuti.

18 Énomone kôe ne Itukó'oviti, enepone kouhápu'ikoati ra koekúti mekúke” koe yútoe porófeta. *Amós 9.11-12*

19 Ina kixovókoxopamaka Teáku:

—Kuteáti koèku ra yuho porófeta, íninjoa unáko ákoyea aina víxa ne po'ínuhiko xâne ákoti itukapu júdeu hokópotine Itukó'oviti.

20 Yusikóne pohu yutóxinoa uti koyuhópeti koyuhó'inoati úti ákoyea yusíka níkea níkokónoti ikó'iparaxokonoke sánduhiko, koane ákoyea yusíka kapíneyea xâne ákoti itukapu koati múxone, koane ákoyea yusíka nau hó'openo kotitínoeti yoko íti.

21 Vo'oku koati énomone koéneye ne ihíkavoti yútoeke Muíse. Yoko ukeátinekene, kóyekune ápeyea koyuhoáti ya uhá koeti pitívoko enepo yuhoíkokono ne yutoéti ya sâputu, ho'úxovope viyéno júdeu íhikaxovokuke hó'e.

*Yutoéti yonoti xapa xanéhiko ákoti itukapu júdeu kutípoti Jesus*

<sup>22</sup> Yanê'e, enepohikoneko ápostulu yóko'o ne po'ínuhiko inuxínoti ítuke Itukó'oviti ya Njeruzálem, koánemaka uhá koèti ne po'ínuhiko kutípoti Jesus ho'uxínovoti ítuke Itukó'oviti, ínixoá unáko noívokoxea hóyenhiko xapákuke, páhoemo xanépea Poûlu yoko Mbaranâbe ya Antiokíya. Enepone noívokoe, énomone ne Njûda, iháxonetimaka Mbarasâpa; yókomaka Síla. Aínovo koati teyonéti xapákuke neko kutípoti Jesus.

<sup>23</sup> Énomone ominôa ne yútoe. Yoko hara kôe ne koyuhópeti ómone:

“Ítínoe po'ínu úti xoko Jesus, ítínoe ákoti itukapu jûdeu ya Antiokíya, Sírea yoko Silísea, yúhoikopínoe úti, uti ápostulu yoko inuxínoti ítuke Itukó'oviti yâye, uti pe'ínu xoko Vúnae.

<sup>24</sup> “Véxoa ápeyea xâne ukeâti xapákuke úti, ákoti itukapu páhoe úti, kopóé'akoponoti iséneu ya kixoku íhíkaxea emo'u Itukó'oviti.

<sup>25</sup> Kutikokó kó'inoá visóneu kónokea noívokoxea uti hóyeno, páhoe úti xepákukenoe xanépea ra pi'âti hóyeno ákoti omotóva vokóvu, enepone Mbaranâbe yoko Poûlu,

<sup>26</sup> hóyenhiko koitópónovoti kotíveti, mani koépeutimaka vo'oku itúkea ítuke Vúnae Jesus Kristu.

<sup>27</sup> Pahúkinopimaka uti Njûda yoko Síla. Énomonemo koyuhó'inopeano ra koekúti simapíne.

<sup>28</sup> Koati ínixoâti Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti koánemaka úti ákoyea yusíka kuri'uxinopea uti po'i nékone itíki ákoti itukápa ne koati nokonéti, enepora páhoenopi úti itíki.

<sup>29</sup> Harâ'ahiko: ákoyea nike nikokónoti íparaxeekonoke sánduhiko, koane ákoyea nike íti koane nau hó'openo kotitínoeti, koane ákoyeamaka yakápínea xâne ákoti itukapu koati míxone. Koati únatimo yokohíyanavao ra koekúti kixínopike úti yarâ'a. Koékuikone yuhó'inopi úti” kôe ne yútoehiko.

### *Yuhókoá íhae Antiokíya ne koyuhópeti*

<sup>30</sup> Úkeane pího neko pahoéti ya Antiokíya. Simoné'eya, ina ho'uxôa heú koèti neko kutípoti Jesus, yane poréxoane neko koyuhópeti ómone.

<sup>31</sup> Yuhókoanehiko, koati yupihovó koeti elókeyeahiko okóvo vo'oku koati kouhépekoepati isóneu.

<sup>32</sup> Enepone Njûda yoko Síla, koatímaka porófeta koyúhóti kouhupu'ikinoake Itukó'oviti. Kouhépekoma isóneu kutípótihiko Jesus neko pi'âti vo'oku kixoku enéka, koane kóxunakoamaka ikéneke Vúnae.

<sup>33</sup> Kali óvane xapákuke. Yane poréxoanehiko kutípoti Jesus aúkopeovo xapa pahukoâti kaha'aínoatimaka unako koêku yaneko pihópeaku. (

<sup>34</sup> Itea ínixoá Síla unáko óveakoneya.)

<sup>35</sup> Óvaikone Poûlu yoko Mbaranâbe ya Antiokíya. Enómaka po'ínuhiko ha'íne íhíkaxoati koane koyuhóati ne emo'u Vúnaeya.

### *Haxakeôvokokone Poûlu yoko Mbaranâbe*

<sup>36</sup> Ikénepoke, hara kíxoa Poûlu ne Mbaranâbe:

—Vaúkapapu noíxoponea po'ínu úti xoko Jesus ya uhá koeti pitivóko vékokune koyúhoyea úti emo'u Vúnae yanekôyo, maka véxane kóyekuhiko —kíxoane.

<sup>37</sup> Yoko kahá'ainoa Mbaranâbe ne Xuâum iháxonetimaka Márku xané'íyeya.

<sup>38</sup> Itea ínixoá Poûlu ákoyea yusíka kó'iyeaneye vo'oku yanekôyoke ya Páfilea, kuri kíxoa ne itukéti aukópovoti ikéne. Ákone axéna ya itukétike.



<sup>39</sup> Koati yupihóvati ákoyea akútikoko isóneunoa Poûlu yoko Mbaranâbe, kutí'inoke haxakeóvokoti vo'ókuke. Pihóne Mbaranâbe Xípereke ya hána'iti vatéke. Márku xáne.

<sup>40</sup> Kene Poûlu, Síla noífovokoxo. Úkeane pihohíko neko pi'âti itukínoane orásum po'ínuhiko kutípoti Jesus, epemínoati seánako Itukó'oviti.

<sup>41</sup> Hane vekóhiko poké'exa Sírea yoko Silísea huvu'óxoati ne kutípotihiko Jesus xoko póhutihiko imokóvokuti kóxuna'ixeovo ikéneke Vúnae.

## 16

### *Xanáe Timóti ne Poûlu yoko Síla*

<sup>1</sup> Ehane símo ne evo Poûlu ya pitivókohiko koéhati Ndêrbe yoko Lístara. Ápe kutípoti Jesus-ya koéhati Timóti, xé'a seno jûdeu kutípotimaka Jesus. Kene há'a, ngerêku.

<sup>2</sup> Enepone Timóti, ínixoa kutípotihiko Jesus ya Lístara yoko Íkoniu itúkeovo koati ponóvoti kixoku itúkeovo ikéneke Vúnae.

<sup>3</sup> Yane kahá'ainoa Poûlu xané'iyea. Énomone sirkunsidá kixínoa inúxotike, pikoti poé'ainoa isóneú jûdeuhiko, enepohikone ko'óvokuti yane pitivóko koane xe'ókuke, enepo hákoti sirkunsidá kixôa, vo'oku heú koe xáne éxea ákoyea itukapu jûdeu ne ha'a Timóti.

<sup>4</sup> Úkeane pihohíko. Koékuti pitivóko vékoku, éxokoa evo Poûlu ne kutípotihiko Jesus yútoe neko ápostuluhiko yoko po'ínuhiko inuxínoti itúke Itukó'oviti ya Njeruzálem, maka hákanehiko neko koekúti ínixone evo ápostulu kónokea hókeokono.

<sup>5</sup> Énomone kutí'inoke koukóponovoti ikéneke Itukó'oviti ne kutípotihiko Jesus xoko póhutihiko imokóvokuti. Koane káxe, káxe kurí'uxeovo yé'akeye xáne kutípoti Jesus.

### *Noíxone Poûlu ya kutí koeti hopúne koeku óvea Torôadi*

<sup>6</sup> Heú kíxoa yónea evo Poûlu ya poké'e koéhati Firíjea-Ngalásea vo'oku ávoyea síka Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti yóneahiko Ázea koyúhoponea emo'u Itukó'ovitiya.

<sup>7</sup> Ye'éxonehiko poké'exa Mísea, mani yonotíhiko íyeu Mbitinea, itea ávomaka síka Sasá'iti Omíxone Jesus yóneaya.

<sup>8</sup> Yane tarú'uxonehiko Mísea koane símea ya pitivóko koéhati Torôadi.

<sup>9</sup> Yaneko yóti koeku óvea yane pitivóko, ápe éxokoake Itukó'oviti ne Poûlu ya kutí koeti hopúne. Hara noíxo, hóyeno íhae Masêdonea xe'ó koyéti íhaxíkoati. Hara kíxoa: "Kiná'aka yâkeneye ya Masêdonea, hivá'axapanavi" koéne.

<sup>10</sup> Ehá'axo ápe neko éxokoake Itukó'oviti ne Poûlu, kousokovone úti vóneaya, vexoâti itúkeovo Itukó'oviti íhaxíkovi koyúhoponea úti ne inámati íhikauvoti koyúhoti koeku Jesus xapákuke ne íhae Masêdonea.

### *Hokópo Jesus ne sêno koéhati Lítea ya Filípu*

<sup>11</sup> Vipuhíkeane Torôadi ya hána'iti vatéke, ponó koene uti Samotarásiya. Po'ípone káxe ina vitopóno pitivóko koéhati Neápuli.

<sup>12</sup> Ukeâti Neápuli, Filípu vóno. Enepone pitivóko, koati hána'iti, epó'oxo koati exóneti yane po'ínuhiko pitivóko ya Masêdonea. Kutí koe kixoku koéku ya Róma yane pitivóko vo'oku itúkeovo ne ponóvoti kixovókuti ya Róma hokokónoya. Énomone vóko kali ye'á koeti káxe.

<sup>13</sup> Simovónē sâputu, vipúhikea ne pitivóko vonoti xe'o huvêo vo'oku hara koeti visóneu: “Anêkomea ho'úxovoku xâne itúkea orásau” koeti visóneu. Simoné'e utiya, ina vivatáko koane yúhoikea úti ne senóhiko ho'uxóvotine, koane koyúhoinoa úti ne emo'u Itukó'oviti.

<sup>14</sup> Xapákuke neko senóhiko kamokénoviti, ápe koéhati Lítea, íhae pitivóko iháxoneti Tiyâtira. Ká'aye itúkovo neko sêno, kaváneti koati únati ípovóti kalísoti híyeu. Koatímaka teyoti Itukó'oviti neko sêno. Míhe'okea isóneu Itukó'oviti kutípea neko yuho Poúlu.

<sup>15</sup> Ina ahíkovomaka iháke Jesus, koane uhá koeti xâne íhae óvokuke. Ike áhikinevo hara kixó'ovi:

—Itukapu kitipoâteexo indúkeovo hokópotine Jesus, yaxénaponuikopo óvonguke. Koati yókokunemo njokóyoke —koéne yuhó'inovi.

Êno íta'ixeovi, ehane xanépoa úti.

#### *Koitóvokono árunoe vekoti kovóti*

<sup>16</sup> Po'íke káxe koeku vónea ho'úxovokuke xâne itúkea orásau, ítokopovovi árunoe éxoti vékea kovóti vo'oku itúkeovo úrovo ndémoniu. Êno írikuxea ne hóyenhiko kovoxeáti neko árunoe.

<sup>17</sup> Koêkuti vékoku ne Poúlu koánemaka úti, hokó'ovi neko árunoe koane vá'uixea. Hara koe yúho vá'uixea:

—Enepora hóyenhiko, aínovo ovóxehiko Itukó'oviti, enepone koati payásoti ya uhá koêti. Epó'oxo simínoke koyúhoinopinoo kixeku ítivoa ne pehúnevo —kóye.

<sup>18</sup> Koati ênoti káxe kóyeyeaneye. Ehane ímaxova Poúlu. Na'akené kó'inoane, ina kixôa neko ndémoniu:

—Ya iháke Jesus Kristu mbahúkopi ípíhikopi ra árunoe —kíxoane.

Koati énomone yaneko ókoku ôra ípúhikopeane ndémoniu neko árunoe.

#### *Yehépoke'exokono ne Poúlu yoko Síla*

<sup>19</sup> Noixoâne hóyenhiko kovoxeáti neko árunoe ákoyeanemo namúkope tiúketi vo'ókuke, namúkonehiko Poúlu yoko Síla, ina kahakôa parásake nonékuke ne pahúkotihipo yane pitivóko.

<sup>20</sup> Isímoane nonékuke neko exeáti koêku ne koekútihiko yane pitivóko, hara koéhiko:

—Enepohikora hóyeno júdeu, koati kopoé'akoti isóneu xanéhiko yara pítivokona úti,

<sup>21</sup> ihíhaxoti kixovókuti ákoti omotóva kutípea úti, ákotimaka omotóva hókea úti vo'oku uti rómanu —koénehiko.

<sup>22</sup> Yane kutikókó koe isóneu ímaikinovo evo Poúlu neko êno ho'uxóvoti xâne. Ina véyo ípovo evo Poúlu neko pahúkotihipo koane pahúkea yehépoke'exeokono ya itátane tikóti.

<sup>23</sup> Enoné'e yehépoke'exeokono, ina kurikókono ika'ákovokutike. Koati ixikó'okokonoti ne éxoti koeku iká'aeti kókohiyana kíxoixea motováti ákoyea itápuhiko.

<sup>24</sup> Kamoáne éxoti koeku iká'aeti neko emó'uinokono, ina ómo evo Poúlu xoko koati tiú'iyeku iká'akeokono xâne, ínamaka ikahévexoa. Títuu kíxea hêve ya koati êno ínati tâpoa.

<sup>25</sup> Xu'ikénene, kuteáti kuku yóti, ixómonehiko itúko orásau ne Poúlu yoko Síla xoko iká'akokonoku, koane imóko'ixevohiko ihayú'ikoti Itukó'oviti. Yoko kámokenoane po'ínuhiko iká'aeti.

<sup>26</sup> Yane apé koéne xúnati iyuyôti poké'e koyuyoâti neko ika'ákovokuti ukeâti poéheveke. Uhá koe imíhe'okea páhapetea neko ika'ákovokuti vo'ókuke, epó'oxo heú koe ikúxeyea neko korénde, iká'o neko iká'aetihiko.

*Hokôpo Jesus neko éxoti koeku iká'aetihiko*

<sup>27</sup> Yane iyukovó koéne neko éxoti koeku iká'aetihiko. Noixoâne mihe'oké kó'iyeanee neko pahapétihiko, hé kixone hána'iti pirítauna, mani koepékopovoti. Itutixati kohó'itinehiko neko iká'aeti óyonone.

<sup>28</sup> Itea vaúkoa Poúlu. Hara kíxoa:

—Hako kixevóneye! Vanéye, uhá koeti úti, uti iká'aeti —kíxoane.

<sup>29</sup> Ina pahúko íhuxeokono yúku neko éxoti koeku iká'aetihiko. Yane éhakovo úrukeovo xoko óvoheixoku Poúlu yoko Síla, ina ipuyúkexea nonékuke xaneâti ínayea honónoko múyo.

<sup>30</sup> Yane ina kopúhikopo evo Poúlu meúkeke. Hara kíxoa:

—Unaém, kuti ngónoko motovâti índeova ne mbahúnevo?

<sup>31</sup> Ina yumopâ evo Poúlu:

—Yakútipo Vúnae Jesus. Énomonemo koitívopi ya pehúnevo, koánemaka uhá koeti xâne íhae yónokuke —kíxoane.

<sup>32</sup> Yane koyúhoinoane evo Poúlu emo'u Itukó'oviti neko hóyeno, koáne ne uhá koeti xâne íhae óvokuke.

<sup>33</sup> Énomone yaneko ôra ya yóti, kátarakopone evo Poúlu neko éxoti koeku iká'aetihiko, kipo'íkopinoati óko'onevo ike yehépoke'exinekono. Ikénepoke, áhikovo neko hóyeno ya íháke Jesus koánemaka uhá koeti xâne íhae óvokuke.

<sup>34</sup> Ina ómo evo Poúlu óvokuke porexoâti níka. Êno elókeyea okóvo neko hóyeno koánemaka uhá koeti íhae óvokuke vo'oku kutípeanehiko Itukó'oviti.

*Koeku yuhó'inoa tutíyehiko ne evo Poúlu*

<sup>35</sup> Yuponíne, pahúkone pulísea ne tutíyehiko xokóyoke ne éxoti koeku iká'aetihiko, pahukoâti kuríkopea evo Poúlu.

<sup>36</sup> Ina kixo evo Poúlu neko exoti koeku iká'aeti koyonoâti:

—Pahúkonu tutíyehiko nguríkopeopinoe. Motóvane pihépi, ákonemo yuvópitinoe —kíxoane.

<sup>37</sup> Ina yumopâ Poúlu:

—Ako yúhaikakana úti motovâti éxeokono ápeyee pahúnevo úti, itea kóyeane pahúkeovihiko yehépoke'exekono úti parásake nonékuke uhá koeti xâne, ina kurikó'ovi ika'ákovokutike. Ako omótova kixeokononeye úti, uti ovóheixoti opékuke xunáko ne ponóvoti kixovókuti ya Róma. Inípono kahá'ayeahiko pahúkea kuríkoponeokono úti kó'oyene he'ono'ú koêti ákoti exoâti. Ako yusíka kó'iyeaneye. Kena'ákanehiko kuríkopeovi —kíxoane Poúlu.

<sup>38</sup> Ina aukópovo neko pulísea xokóyoke ne tutíyehiko koane éto'okopeahiko yuho Poúlu. Kamoáne tutíyehiko neko yuhó'inoa pulísea, yupihovó koéne píkea exoâne ápeyee xunáko ne ponóvoti kixovókuti ya Róma kotíxexa evo Poúlu.

<sup>39</sup> Yane pihóne neko tutíyehiko xoko evo Poúlu. Hara kíxoahiko:

—Hako kixe'évi. Pahúkovo úti —kíxoanehiko.

Ina kurikópohiko evo Poúlu koane épemo'ixeahiko ipúhikopea neko pitivóko.

<sup>40</sup> Ipuhíkopeane ika'ákovokuti, pihóponehiko óvokuke Lítea. Noixópo po'ínuhiko kutípoti Jesus ne evo Poúlu, kóxunakopea isóneu, ínahiko pihôpo.

<sup>1</sup> Vekoáne Poûlu yoko Síla ne pitivókohiko koéhati Ánfipli yoko Apólonea, yane simónéhiko ya Tesálonika. Yaneko pitivóko ápe sinâgoga, íhikaxovoku hó'e jûdeuhiko.

<sup>2</sup> Koati kixóvokune ne Poûlu koékuti yónoku opósikea ne jûdeuhiko. Hukínóvoti píhea sinâgogake. Μορό'a sâputu yónoheixo Poûlu, koyuhó'inoati koéku ne yutoéti ya emó'uke Itukó'oviti.

<sup>3</sup> Kourapu'ikinóa Poûlu koéku neko yutoéti, koyuhó'inoati kónokea koítoponeovo kotíveti ne Mésiya, enepone páhoe Itukó'oviti koíteovo xâne, koane kónokeamaka ivókeovo yoko exépukopea ukópea xapa ivokóvoti. Haramaka kíxovokoxoa:

—Enepone Jesus ngixínopikenoe, énomone itukóvo Mésiya, páhoe Itukó'oviti koíteovovi —kíxovokoxoane.

<sup>4</sup> Xapákuke neko jûdeuhiko, ápe itukínoati isóneu neko yuho Poûlu koáne kutipoâti. Yane kahá'inepnehiko Poûlu yoko Síla. Xapákuke ne xâne teyoti Itukó'oviti ákoti itukapu jûdeu, enómaka kutipeâti yûho, koánemaka senóhiko teyonéti yane pitivóko.

<sup>5</sup> Itea ahúxukinovo okovo evo Poûlu neko jûdeuhiko ákoti akutipó Jesus. Koáhati iyókovatihiko kíxoaku xanéhiko ivávakea evo Poûlu. Hukínóvoti ítaikoponea koyuvôrixovoti hóyehohiko xané'iyea. Ina koturíhikopono xanéhiko yaneko pitivóko, kopuhíkeati túti, íhíkaxoati okópea evo Poûlu. Yane pihónehiko óvokuke Njázaum, kahá'atihiko veyóponea evo Poûlu koane káhakea meúkeke nonékuke neko xanéhiko.

<sup>6</sup> Itea ako inú'ika. Yane namúkohiko Njázaum koane po'ínuhiko kutípoti Jesus, ina kahakoâhiko nonékuke ne pahúkoti yane pitivóko. Yane hara kíxoahiko:

—Simó'ovinemaka ne hóyehohiko yómoti koésayu'ixea isóneu xanéhiko ya uhá koeti kúveu mêm.

<sup>7</sup> Poréxo Njázaum ókea óvokuke. Enepohikone hóyeno, aínovo okópoti yuho Sêza, natina úti vo'oku koyúhoyea ápeyeba po'í nâti koéhati Jesus —kíxoanehiko.

<sup>8</sup> Kameáne xanéhiko koánemaka ne pahúkotihiko yane pitivóko neko yûho, ako aúhepe isóneu.

<sup>9</sup> Itea kóyeane kuríkopeahiko Njázaum yoko ha'ínehiko. Itea tumúneke yúsikea pihópea, kónoko poréxea tiúketi. Yoko enepo hákoti po'í évotikokonoke ikénepoke, maní kayukópinokonoati neko tiúketi.

### *Pího Poûlu yoko Síla ya Mbêreya*

<sup>10</sup> Énomone yaneko yóti pahúkoa po'ínuhiko kutípoti Jesus ne Poûlu yoko Síla ya Mbêreya. Simóné'eya, pihóne íhikaxovokuke hó'e jûdeuhiko.

<sup>11</sup> Yoko unatíne isóneu ne íhae Mbêreya yane íhae Tesálonika. Koati ivavákoateoxo neko yuho evo Poûlu. Koane heú koeti káxe íhikaxova ne yutoéti emó'uke Itukó'oviti, noixoâti kó'iyeanexoye, kuteâti neko kámone xoko Poûlu.

<sup>12</sup> Énomone enó'ino xâne xapákuke kutipoâti neko yuho evo Poûlu. Ápe senóhiko ngeréku teyonéti kutipeâti yûho, koánemaka kalí xu'ínati hóyeno ngerékumaka.

<sup>13</sup> Itea enepohikone jûdeu íhae Tesálonika ákoti akutipó Jesus, ehá'axo éxoá símeane Poûlu ya Mbêreya koyuhoâti ne emó'u Itukó'ovitiya, pihónehiko kopuhíkoponeati túti ne xanéhiko yane pitivóko, íhíkaxoatihiko okópea evo Poûlu.

<sup>14</sup> Yane hú kíxoane kutípotihiko Jesus pahúkea ne Poûlu po'íke pitivóko xe'ókuke mar. Itea óvaikone Síla yoko Timóti ya Mbêreya.

15 Yoko ápe xánenahiko Poûlu koyonoâti, kurikóponoatihiko tukú koeti pitivóko koéhati Átena. Ina aukópovohiko xoko úkeaku, omópotihiko emo'u Poûlu páhoepino Síla yoko Timóti ákoyea iká'akarixapu píhea xokóyoke.

### *Koyúho ne Poûlu ya Átena*

16 Ya Átena, koeku kúxoixea Poûlu símea ne Síla yoko Timóti, yupíhova ikótivexea isóneuke vo'oku enó'iyea sáandu, kuvóvone neko xanéhiko yane pitivóko.

17 Énomone pihíno xoko íhikaxovoku hó'e jûdeuhiko koyuhóponoati ne emo'u Itukó'oviti xapákuke ne jûdeuya koánemaka ne ngerêkühiko teyoti Itukó'oviti ho'uxóvotimakaya. Kúteanemaka kixoku koyúhoino po'ínuhiko xâne ya parásake itukovo káxe, koêkuti tokópone.

18 Yoko ápe xâne áhati esá'ikeokoko isoneûti kuteâti ápeinoke xâne yara kúveu mêum koane póneovoku hó'e xâne. Xapákukehiko nekóyo, ápe xâne hokotíhiko isóneu hóyeno koéhati Épikuru. Ina apémaka po'ínuhiko xâne hokoti po'isoneûti iháxoneti éstoiku, po'i hó'e xâne. Xapákuke nekóyohiko, ápe kahá'ati yumópea Poûlu. Hara kixókokohiko vo'ókuke:

—Kútea koyuhóheoti rá'a. Kutimea itukóvove ne kíxone? —kixókoko.

Ina koehíko po'ínu:

—Po'ímea kó'iyevovoku hó'e xâne koyúho.

Yoko kó'inokeneye yúho vo'oku itúkeovo Jesus koane exépukopea ukópea xapa ivokóvoti koyúho ne Poûlu.

19 Ina omohíko Poûlu Areópaguke, ho'úxovoku pahúkotihiko yane pitivóko, kaha'átihiko éxea koêku ne inámati ihíkavoti íhikau Poûlu. Yane hara kíxoa xanéhiko:

20 —Koati pó'iti ne ihíkavoti yomínovike. Ako kámeaku úti kuteâti. Kahá'a úti véxea koêku —kíxoanehiko.

21 Yoko koati kixóvokune ne xanéhiko íhae Átena koánemaka ne po'ínuhiko xâne ko'óvokutimakaya íhae po'íhiko pitivóko, ako po'i yuixovonehiko ákoti itukapu koyúhoyea koane kámokenoyea inámati isoneûti.

22 Ina exepúko ne Poûlu nonékuke neko xanéhiko yane ho'úxovoku pahúkotihiko. Hara kíxovokoxoa:

—Itínoe ko'óvokuti ya Átena, noínjoa ya uhá koeti koekúti itúkivonoe xâne koati yuixóvoti hó'e.

23 Vo'oku koêkuti véngoku yara kúveu pitivóko, noínjoa ápeyeya sasá'iti kixovókuti kékexepoenohiko hé'e. Yoko xapákuke kékexepohiko, ápe póhutiya apêti yutoéti koêti: “Eneporâ'a, ítuke ra ho'éti ákoti vexâ” koêti. Enepora ákoti yexâ, énomone ngoyúhoínopinoe kó'oyene.

24 Itukó'oviti, enepone itukoâti ra mêum yoko uhá koeti ovâti, únae ra vanúke yoko poké'e, ako ava péti koékexepoe xâne.

25 Ákomaka nókone mani ítukeinoake xâne. Koáhati énomone porexó'ovi vápeyeya koane vómixekuyeovo, koane kóusokinovimaka uhá koeti po'ínu nókone úti.

26 Enepone inúxoti hóyeno ítuke, énomone úkea uhá koeti po'ínuhiko xâne póneake Itukó'oviti óvea ra uhá koeti kúveu mêum. Yoko mekúke itúkinoahiko Itukó'oviti kaxena ápepemo koane émeuxa óvohikoku,

27 motovâti opósikeahiko Itukó'oviti koane itóponea éxea yane opósikea ahí'okeova, upánini ako ahíka Itukó'oviti ne póhuti koxe'u xâne.

<sup>28</sup> Koati xokóyoke úkea vómixekuyeovo koane vehévokeovo. Énomonemaka úkea vápeyea, kuteâtimaka koeku kó'iyea yútoeke po'ínuhiko hóyeno xepákukenoe, enepone éxoti yutóxea poëziya, vo'oku hara kôe: “Útímaka xe'éxaxapa Íhae Vanúke” koe yútoe.

<sup>29</sup> Koeku vitúkeovo xe'éxaxapa Itukó'oviti, ako yusíka ápeyea visóneunoa ne Itukó'oviti itúkeovo kuteâti itukéti ya ôro, péhu koánemaka mopôdi, ítuke vo'u xâne, kuteâti isóneunoa itukoâti.

<sup>30</sup> Ako kíxoaku Itukó'oviti ne xâne koetíneye isóneunoa mekúke avô'o exâ koêku, itea kó'oyene éxokoane Itukó'oviti ne heú koeti xâne, koêkuti óvohikoku yara kúveu mêum, kónokea íkótivexea isóneuke ne pahúnevo koane kuríkopea.

<sup>31</sup> Vo'oku itúkinoane Itukó'oviti kaxena yúhoikopeakumo ne uhá koeti xâne vo'oku kixoku itúkeovo. Yoko koati ponóvotimo ítuke yaneko káxe yuhaikapavine neko noívokeo Itukó'oviti yúhoikopeovimo, enepone éxokoe uhá koeti xâne itúkeovo noívokeo yaneko koexépukopa ukópea xapa ivokóvoti — kíxovokoxoane Poúlu.

### *Ako akútikoko isóneuno yuho Poúlu ne íhae Átena*

<sup>32</sup> Kamoáne xanéhiko neko yuho Poúlu koêku ne exepúkopeati ukópea xapa ivokóvoti, ápe koemóke'ati. Itea hara koe po'ínuhiko:

—Kahá'a úti keyúhopinoveamakamo ra koekúti po'íke káxe —kíxoanehiko.

<sup>33</sup> Yane pihópeane Poúlu.

<sup>34</sup> Itea ápehiko xâne kaha'ínepoati, kutipeâti yúho. Xapákuke ne kutipoâti, ápe koéhati Ndiunísíu, hóyeno teyonéti xapákuke po'ínuhiko payásoti ya Areópagu. Ina apémaka sêno koéhati Ndámari, koánemaka po'ínuhiko xâne.

## 18

### *Poúlu ya Koríntu*

<sup>1</sup> Ikénepoke neko koekúti, ipúhikopeane Átena ne Poúlu. Hara yonópo pitivóko koéhati Koríntu.

<sup>2</sup> Énomone tokópea hóyeno júdeu koéhati Ákila, íhae Póntu. Enepone hóyeno, avo áxu'ikenepo seópine ukópea Róma ya Ítalea, vo'oku ápeyea nâti koéhati Kalaútiu ya Róma pahuhíkopotí ipúhikopea uhá koeti júdeu yaneko pitivóko. Xané kixópomaka yêno koéhati Pírísila. Ina yuhó'ixoponoahiko Poúlu.

<sup>3</sup> Yane ókeane Poúlu óvokuke vo'oku itúkeovo kutikókotine itúkovo. Koáhati ítúkoti hiko itukéti, kali péti ipó ipo kixonéti.

<sup>4</sup> Yoko uhá koeti sâputu koyúhotine koeku Jesus ne Poúlu sinâgogake, enepone íhikaxovoku hó'e júdeuhiko, kaha'aínoati ne evo júdeu koáne ne ngerêkuhiko kutípea ne íhikavoti íhikaxone.

### *Koyúho koeku Jesus ne Poúlu*

<sup>5</sup> Simoné'e Síla yoko Timóti ukeâti Masêdonea, ixíkoako Poúlu ne po'i ítuke motovâti itúkeovo póhutine koyúhoyea emo'u Itukó'oviti yuixovo, exókoati neko júdeuhiko itúkeovo Jesus ne Mésiya, enepone páhoe Itukó'oviti koíteovo xâne.

<sup>6</sup> Itea okópohiko Poúlu neko júdeuhiko koane koémoke'eyea. Ina íkatátaheopo ípovo ne Poúlu muyókuke exókoati ákoyeane omótokea íkameokonohiko emo'u Itukó'oviti. Hara kíxovokoxoa:

—Keyumákapunemo enepo itukapu ipihóponovokutike yenóponoe. Hainamo oúngeke yóno ne ipíheponikonomo. Ukeátine kó'oyene, ngoyuhó'inoatinemo emo'u Itukó'oviti ne xanéhiko ákoti itukapu júdeu —kíxovokoxoane.

<sup>7</sup> Ipuhíkopeane neko íhikaxovoku hó'e jûdeuhiko, hane yonópo ne Poûlu óvokuke hóyeno koéhati Tísiu Njústu, hóyeno koati teyoti Itukó'oviti. Yoko xêrerekuke íhikaxovoku hó'e jûdeu óvo.

<sup>8</sup> Enepone hóyeno koéhati Kiríspu inuxínoati ne itukéti yane íhikaxovoku hó'e jûdeu, kutipo Vúnae koane uhá koeti íhae óvokuke. Enómaka po'ínuhiko xâne íhae Koríntu kutipóati ne emo'u Itukó'oviti kamoáne, koane áhikovohiko ya íháke Vúnae.

<sup>9</sup> Yaneko yóti, ápe éxokoake Vúnae ne Poûlu ya kutí koetike hopúne. Hara kíxoá:

—Hako píke, itea yákoyeneye keyúhoyinu. Hako keyunúkovu

<sup>10</sup> vo'oku anéyem xikóyoke. Ákomo itoti itúkinopi váhere, vo'oku koati ênoti xâne kutipónutine yara pitivóko —kíxoane.

<sup>11</sup> Yoko poéha xoénae sei koe kohê óva Poûlu xapákuke íhíkaxoati emo'u Itukó'oviti yane pitivóko.

### *Omokóno Poûlu xoko Ngáliu*

<sup>12</sup> Itukóvone pahúkoti ne Ngáliu ya Ákaya, ho'úxovo neko jûdeuhiko okópoti Poûlu. Ina omá yuhoíkovokutike nonékuke Ngáliu.

<sup>13</sup> Hara kôe yuhóhiko:

—Enepora hóyeno, koati ahúkoti itokúxoti okovo xanéhiko, yoko kopóé'akeatimaka kixoku hókeahiko Itukó'oviti ya ákoti íhíkaxavea Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse —koénehiko.

<sup>14</sup> Ehá'axo mani koyúho ne Poûlu, hara kixovokoxoa Ngáliu ne jûdeuhiko:

—Ítínoe jûdeu, enepone itukapu ákoti aunátí ítuke ra hóyeno, áko'o itukápuni koati váhere koekúti kuteáti koepékoti ítúko, hainápo mani usó ngoyêti ngámea yiuhónoe.

<sup>15</sup> Itea koeku itúkeovo yuhóti, yoko íhâe hokonéti, yoko koekúti ya Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse hé'e, ítínenoe exêa koêku. Ako angáha'a énjeja koêku ra koekúti kuteáti —kíxovokoxoane.

<sup>16</sup> Ina kopúhikopahiko Ngáliu yane yuhoíkovokuti.

<sup>17</sup> Yane enepone xanéhiko ho'uxóvotiya, namúkone hóyeno koéhati Sósteni, tutíye ya ho'úxinovokuke hó'e jûdeu, ina yehepóke'exoa nonékuke yuhoíkovokuti. Itea ako ítúkoake Ngáliu neko koekúti.

### *Kayukópovone Poûlu ya Antiokíya*

<sup>18</sup> Kene Poûlu enó'iko káxe óvea ya Koríntu. Ehane íkopova ne kutípotihiko Jesus. Yane namúkopone hána'iti vatéke yonópoti Síreake. Hane xanépo Pirísila yoko Ákila. Yoko tumúneke ipúhikopea Sénkereya, kaúlalapu'ikovo ne Poûlu, éxokovope kousokeamo emó'u xoko Itukó'oviti.

<sup>19</sup> Simohíko ya pitivóko koéhati Éfezu, óvane Pirísila yoko Ákila. Ina ukopóno ne Poûlu, yonoti íhikaxovokuke hó'e jûdeuhiko koyúhopoinoa emo'u Itukó'oviti.

<sup>20</sup> Yane kahá'ainohiko Poûlu óvea kali ye'á koeti káxe, itea ako akáha'a Poûlu.

<sup>21</sup> Ina kixovókoaxoa Poûlu íkopóva:

—Itukapu ahá'inonu Itukó'oviti, aungópinovopitikomo yáye —kíxovokoxoane.

Yane namú kixópone ivú'e, ipúhikopeane Éfezu.

<sup>22</sup> Simoné'e ya Sezáreya, evésekeane neko ivú'e. Yane ukóponone ya Njeruzálem noixóponoati ne kutípotihiko Jesus-ya. Yane pihópone ya Antiokíya.



<sup>23</sup> Kali ôkoane Poûluya, ina ukopónopomaka. Hane véko ya poké'exe Ngalásea inúxotike, ina ukopóno poké'exe Firîjea koxunákoati ikéneke Vúnae ne uhá koeti kutípoti Jesus-ya.

### Ápolu ya Éfezu

<sup>24</sup> Énomone yaneko káxehiko, símo ya Éfezu hóyeno jûdeu íhae Alíxandiriya. Ápolu koéha. Enepone hóyeno é'exo kíxoaxo ne emo'u Itukó'oviti koane koati ahúkoti koyuhoâti.

<sup>25</sup> Éxoamaka koêku ne ihíkavoti íhauti Kaná'uti Xêne yonópoti xoko Itukó'oviti, enepone ihíkavoti koeku Vúnae. Yoko enepo koyúho neko Ápolu, koati heru'ó kíxoâti omíxone íhikaxea koane koati tokopóvotexo ne yúho koeku Jesus. Itea poéhane íhíkavoti koeku Jesus, íhikaxone Xuaum Mbátita yaneko ahíkexo xâne, ene éxo.

<sup>26</sup> Yane turíxovone koyúhoyea ákoti píkkone ya íhikaxovoku hó'e jûdeu. Yoko kámoa Ákila koane Pirísila. Uke'éxone koyúhoyea ne Ápolu, ina itaíkoa evo Ákila xanépea óvokuke koane íhikaxeahiko po'ínuhiko koekúti nókone éxea koêku ne kaná'uti xêne íhikaxovike Itukó'oviti.

<sup>27</sup> Yane kahá'ane yónea poké'exe Ákaya ne Ápolu, ina huvo'óxo po'ínuhiko kutípoti Jesus yutoxínoati koyuhópeti ómonemo yonoti xoko kutípotihiko Jesus ya Ákaya, epemoâtihiko kátarakea koeku símea Ápolu xapákuke. Simóné'eya, enepohíkone xâne kutípoti Jesus vo'ókuke ne hána'iti seánako Vúnae oukeke, êno huvó'oxeokono ikéneke Vúnae vo'oku ítuke Ápolu xapákuke.

<sup>28</sup> Yoko koati ú'uhapu'i-ú'uhapu'i kíxoíxinoati Ápolu ne jûdeuhiko, enepo koyúho íhikaxovokuke hó'e ítúkeovo Mésiya ne Jesus, enepone páhoex Itukó'oviti koíteova, exókoati ya emó'uke Itukó'oviti kó'iyeaneye.

## 19

### Poûlu ya Éfezu

<sup>1</sup> Koeku óvea ne Ápolu ya Koríntu, hane ayákukoponovo ne Poûlu vanúke'exeaku neko poké'e, haínati xe'o mar, ina símo ya Éfezu. Yoko ápe xanéhiko tokóponeya kutípoâti ne inámati íhíkavoti koyúhoti koeku Jesus.

<sup>2</sup> Ina epemó'ikoa Poûlu namúkeanehiko ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti koeku kutípea. Yane hara kíxópahiko:

—Muhíkinova ápeyea ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, ako kámeaku úti koyuhoâti —koénehiko.

<sup>3</sup> Ina kíxovókokoxopamaka Poûlu:

—Ná'íkopo kíxé'eyenoe yáhíhíkono?

Ina yumopâhiko:

—Kuteâti páhoenovi Xuaum Mbátita.

<sup>4</sup> Ina kíxovókokoxopamaka Poûlu:

—Enepone áhíkeovo ne xâne xoko Xuâum, énomone vo'oku ikótivexea isónuêke ne pahúnevo koane kuríkoepa koane kutípea neko keno'ókoti ikénepeke, enepone Jesus —kíxovokoxoane.

<sup>5</sup> Kamoánehiko neko yuho Poûlu, áhíkovonehiko ya íháke Vúnae Jesus.

<sup>6</sup> Ina ípíhoa Poûlu vô'u tutíkuke neko xâne, yane namúkoanehiko ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti ina turíxovo koyúhoyeahiko inámati yuhôti ákoti itukapu éxone, ikó'iparaxoake Itukó'oviti koyúhoyea, koane koyúhohikomaka koekúti éxokoake Itukó'oviti.

7 Yoko enepohikoneko hóyeno koetíneye, anêko kuteâti ndusé koêti.

*Poûlu ya íhikaxoku Tîranu*

8 Kúveu mopo'âti kohê, kóyekune ne Poûlu yane íhikaxovokuke hó'e jûdeu koyúhoyea koeku Jesus. Koati ákoti píkone koyúhoyea xapákuke neko xâne, exókoati ponóvoku ne íhikavoti koêku ne natíxea Itukó'oviti xapa xâne, kaha'aínoati kutípeahiko.

9 Itea ápe xâne tiú'iti omíxone xapákuke, ákoti akutípoa ne yuho Poûlu, koyuhoâti xapa xanéhiko ákoyea aúnnati neko íhíkavoti íhauti Kaná'uti Xêne yonópoti xoko Itukó'oviti. Yane ipúhikopeane Poûlu xapákuke. Xanépoamaka neko kutípotihiko Jesus. Yane turíxoponemaka íhikaxea ne Poûlu uhá koeti káxe íhikaxokuke hóyeno koéhati Tîranu.

10 Pí'a xoénae íhikaxoya, kutí'inoke kamotíhiko emo'u Vúnae ne uhá koeti ko'óvokuti ya poké'exa Ázea, jûdeuhiko koánemaka po'ínuhiko xâne ákoti itukápa.

*Xé'ahiko hóyeno koéhati Séva*

11 Yoko poréxoa Itukó'oviti ne Poûlu itúkea koati êno hána'iti iyupánevoti.

12 Muhíkova kuteâti léhuna Poûlu, áko'o itukovo ramá'o, omokóno xoko xâne ka'arínetai, yane koati itóvoti ne ka'arínetai koeku sípoheyeya, koane ipúhikopeamaka ne ndémoniuhiko xoko xâne úroevo.

13 Ápemaka jûdeuhiko ákoti tópi yónoku, kopúhikopoti ndémoniu xapa xâne. Ina kahá'a ikó'itukexea iha Vúnae Jesus kópuhikopea ndémoniu kuteâti kíxoaku Poûlu. Hara kixóhiko ndémoniu neko hóyenhiko:

—Ya íháke Jesus, enepone koyúhone Poûlu, mbahúkopi ipíhikopi ne xâne yúroevo —kíxoanehiko.

14 Yoko seti kôe ne hóyeno kixotíneye ítuke. Aínovo xe'éxaxapa jûdeu koéhati Séva, tuti uhá koeti sasedóti inuxínoti jûdeu hó'eke.

15 Itea hara kíxovokoxoa ndémoniu mani áha kópuhikopeahiko:

—Énjoa ne Jesus koánemaka itukóvotiye ne Poûlu, itea kuti itínoe? — kíxovokoxoane.

16 Yane enepone hóyeno úroevo ndémoniu, kovése'uxovanehiko. Koati yupihóvati xunáko, ákoinoke ítahiko sa'íkeova. Êno kíxoakuhiko. Mahupí koépo ne hóyenhiko kohó'ipea neko ovokúti óvoheixoku, koane êno óko'onevohiko.

17 Enepepe uhá koeti ko'óvokuti ya Éfezu, jûdeu koánemaka ne po'ínuhiko xâne ákoti itukápa, yupíhovo píkea eyekóxoa neko koekúti. Êno ihayú'ikoati ne iha Vúnae Jesus vo'ókuke.

18 Enómaka xâne kutípotine Jesus exepúkoti nonékuke po'ínuhiko xâne, koyuhópoti váhere ítuke yanekóyoke.

19 Enómaka koixómoneti kuríkoti itúkovoke, itixoátimaka ne koyúhopenhiko íhikaxovope ítúkea ítuke. Ina oro'ókoahiko nonékuke uhá koêti. Itukínoahiko yé'akeye tiúketi ovâti neko koyuhópetihiko, pó'okoahiko itóponea kuteâti sinkoenta koeti mili pe'u tiúketi. Koati yupíhovo koe êno tiúketi ovâti.

20 Ênomone koéneye yupíheovo itóhineyeya koane ukóponea ne emo'u Vúnae yanekóyoke.

*Koturíhikovo xâne ya Éfezu*

21 Ikénepokehiko ra koekúti, kóusokone isóneu ne Poûlu yónea Njeruzálem, koane vekópea poké'exa Masêdonea yoko Ákaya. Haramaka koeti isóneu: “Ikénepoke yóneam Njeruzálem, ngónokomaka yóneam Róma” koêti isóneu.

22 Yane pahúkone Timóti yoko Erástu yóneahiko Masêdonea. Enepone pi'áti, koati huvo'óxoti Poûlu ya ítukeke Vúnae. Kene Poûlu, ôvaikone ya poké'exa Âzea kali ye'á koeti káxe.

23 Énomone yaneko káxehiko, êno koturíhikovoti ya Éfezu vo'ókuke ne ihíkavoti íhauti Kaná'uti Xêne yonópoti xoko Itukó'oviti.

24 Ápe hóyeno koéhati Ndeméturu, ko'ítuketi péhu. Enepone ítúkovo, énomone ítúkea kali iyoyónevoti, okovo péti, óvoku sándu iháxoneti Ndeána, kuvóvone xanéhiko. Koati ênoti tiúketi námoe enepo kavanêa ne ítuke. Kúteanemaka koêku ne po'ínuhiko ko'ítúkeati.

25 Ina ho'uxôa Ndeméturu neko po'ínuhiko ko'ítúkeati ne kuteâti ítuke. Hara kíxovokoxoa:

—Ítínoe hóyeno, yéxoanoe ítúkeovo ukínoviku apeínoviti ra ko'ítukeyea úti rá'a.

26 Neíxoaneno koane kémoane koeku ítuke ne hóyeno koéhati Poûlu, enó'iyeano xâne ítone kutípea yúho koane kátavokeya ya hó'e úti. Yoko haina póhutine yâye Éfzuke, itea kalíhanini ya heú koeti poké'exa Âzea kíxeaneye. Koyúhoá ákoyea akána'u ne hó'e úti koeku ítúkeovo ítuke vo'u xâne.

27 Haina póhutine itukéti vitúkovokeya koímaí ákoyeano ítúkokonoke, itea koímaítimaka ákoyeano ítúkokonoke ne hána'iti ímokóvokuti ítuke sándu kuvóvone úti, enepone hána'iti teyonéti Ndeána. Koímaiteoxo uké'eyea ítúkeovo hána'iti teyonéti nê'e, hó'e ne heú koeti íhae Âzea koáne ne heú koeti xâne yara kúveu mêum —koéne.

28 Kamoáne xanéhiko neko yúho Ndeméturu, yupihovó koéne ímaikexeo, ina turixóvo vaúkexea:

—Hána'iti teyonéti ne Ndeána, hó'e úti, uti íhae Éfezu —koénehiko yúho vaúkexea.

29 Ehane koyó'i uhá koéti neko ko'óvokuti yane pitivóko ákoti koáti éxea koêku. Éhahikovo xoko ho'uxóvokuti iháxoneti teáturu, koane namúkeahiko pi'áti hóyeno íhae Masêdonea koéhati Ngáyu yoko Aristáku, ha'ine Poûlu. Káhakoa tukú koeti teáturuke.

30 Kahá'amaka úrukeova Poûlu xapákuke neko êno xâne, itea ako síka po'ínuhiko kutípoti Jesu.

31 Ápemaka pahúkotihiko yane poké'e, ínikone Poûlu, pahúkinoatimaka yúho ákoyea píha xapákuke neko xanéhiko.

32 Yoko pó'iti koeku yúho po'ínuhiko neko xâne, koánemaka po'ínuhiko. Koati ákoti tópi koêku yuhóhiko vaúkexea. Kalíhani uhá kó'iyea ákoyea éxina isóneu kó'inokeneye ne koekúti.

33 Enepone júdeuhikoya, veyo hóyeno koéhati Alíxandere xapákuke neko êno xâne, ina pahukôa píhea nonekútike koyúhoinoahiko. Yane koéxepukinoane vó'u Alíxandere, kaha'aínoati kóyunuhikeovo neko xâne motováti koyúhokeya.

34 Itea exoáne po'ínuhiko xâne ítúkeovo júdeu ne Alíxandere, heú koéne turíxeovo vaúkexea. Yoko kutikokó koe yúho vaúkexea kúveu pi'áti ôra. Hara kóyehiko:

—Koati hána'iti teyonéti ne Ndeána, hókone úti, uti íhae Éfezu —kóyehiko.

35 Yoko ápe pahúkoti yane pitivóko, yutoxínoti nâti, itoti kóyunukea neko xanéhiko. Hara kíxovokoxoa kóyunuhikinovokeya:

—Ítínoe hóyeno íhae Éfezu, enepora pítivokona úti, hi'imé koe xâne exoâti ítúkeovo utíne katarákoa ne hána'iti ímokóvokuti óvoku Ndeána, enepone

hána'iti teyonéti hó'e úti, koane utímaka katarákoa ne mopô, irikóvoti ukeâti vanúkeke, enepone okovóxinoviti Ndeána.

<sup>36</sup> Yoko ako motovâti koyúhoyea ákoyea akána'u. Yusikóneikopo kéyunukivo. Hako hú kixêa ne ítike. Itíkinanoe iséneu koêkumo inúxotike.

<sup>37</sup> Vo'oku enepohikora hóyeno yómone yâye, ako kaésayu'ixa hána'iti imokóvokuti óvoku hó'e úti. Ákomaka ókoemoke'e Ndeána, hó'e úti.

<sup>38</sup> Enepo áva xâne ínixonone Ndeméturu yoko ha'ínehiko poé'ayea ituke, ápe koati kaxena yúhoikeokonoku xâne epó'oxo anêko pahúkotihikoya. Yusikóneikopo itúkeovo énomone iyónoa.

<sup>39</sup> Ava'ávo po'inu koekúti yahánoe keyúhoyi vo'ókuke, ápe koati kaxena ho'úxinovaku xanéhiko ne koekúti kuteâti.

<sup>40</sup> Koati koímaiti ápeyeya koyúhóti vokópea pahúkotihiko vo'oku kóturihikeovo xanéhiko kó'oyene. Enepomo vihaxíkakana yuhoíkovokutike, ákomo yuhu úti sa'íkevake úti vo'ókuke ra êno koturíhikovoti —kíxovokoxoane

<sup>41</sup> Uke'éxone koyúhoyea, ina pahukôa pihópea ne xanéhiko.

## 20

### *Piho Poúlu ya Masêdonea koáne ya Ákaya*

<sup>1</sup> Koyunúhikovone neko koturíhikovoti, pahúkoane Poúlu iháxikoponeovo ne kutípotihiko Jesus. Simohíkone xokóyoke, kóuhepekoepa Poúlu isóneuhiko, ina ikopóvamaka. Yane pihóne poké'exake Masêdonea.

<sup>2</sup> Heú kíxoa vékea neko poké'e noíxoponea ne kutípotihiko Vúnae koane káxunakea ikéneke Vúnae yane êno enékeake. Yane pihóne Ákayake.

<sup>3</sup> Mopó'a kohê ovo Ákaya. Usó koyépone yónea Sírea ya hána'iti vatéke, eyékokone koeku júdeuhiko kahá'ayea koépeka. Yane káyukopovo ya Masêdonea.

<sup>4</sup> Yoko hara íha ne xanépotihiko Poúlu (tukú koeti Ázea): Sópaturu íhae Mbêreya, xé'a Píru, koane Aristáku yoko Sékundu íhae Tesálonika; yoko Ngáyu íhae Ndêrbe. Ina apémaka Timóti yoko pi'âti íhae Ázea, enepone Tíkiku yoko Torófimú.

<sup>5</sup> Enepohikorâ'a, inuxó koe tumúneke úti kuxo'óviti ya Torôadi.

<sup>6</sup> Ikénepoke áyui júdeuhiko ya hó'eke níkeaku páum ákoti kohiyákoati, vivú'ixopone hána'iti vatéke vukopeâti Filípu. Singu koe káxe ikénepo, tokópanehiko úti neko kuxo'óviti ya Torôadi. Poéha kúveu lúmingu vókoaya.

### *Poúlu ya Torôadi*

<sup>7</sup> Yane inúxoti káxe ya sêmana, ho'úxinovo níkea uti páum, puyákoponovoepo vokóvo ivókinovovi Jesus. Koeku itúkeovo pihópopenemo Poúlu yaneko po'i káxe, ixomo koyúho nê'e, enekoâti ne po'ínuhiko úti xoko Jesus. Tukú kíxoa kuku yóti koyúhoyea.

<sup>8</sup> Koati ênoti íhaku yúku ihuxoké koyêti yane kúveu péti vanúkeke ho'úxovoku úti.

<sup>9</sup> Yoko ápe homoêhou koéhati Eútika vatá koyêti njánelake. Ehane ítoa ixépa neko homoêhou koeku kó'umokea koyúhoyea ne Poúlu. Koati imókoti neko homoêhou. Yane íkorokovone ukeâti njánelake. Mopó'apeke ovokúti ya vanúkeke úkea. Eherúkoponokono ne homoêhou, uké'ene omíxone, ivókovone.

<sup>10</sup> Ina evesékinoa Poúlu, yane yupúninikinovane, ina xovokúxovo oúkeke ne homoêhou xaneâti kó'iyea:

—Hákonoe kenóko'i. Aúkopovone omíxone. Iyúkopovone —koéne.

11 Yane alú'okoponemaka ne evo Poúlu kúveuke ne péti, ina hono'ékexoane ne pâum, puyákoponovope okóvo ivókinovovi Jesus, ina níkôa. Enópoikomaka yuhó'inoahiko Poúlu. Tukú kíxoa uhapú'ine káxe, yane pihópone.

12 Kene ne homoêhou, xanépoa kutípoti Jesus, yoko ákone yuvâti. Yupihovó kôe úhepepea isóneuhiko vo'ókuke.

### *Ipuhíkopeane Torôadi ne Poúlu*

13 Ina namukópono uti hána'iti vatéke vonoti Áso, tokópeakunemo uti Poúlu kuteâti yuho úti yanekôyoke, vo'oku itúkeovo hêve yónea ne Poúlu tukú koeti Áso.

14 Tokopó'ovine Poúlu ya Áso, ina ivu'ixopomaka vivú'e vonoti pitivóko koéhati Mitíleni.

15 Yaneko po'ípone káxe, vukopeâne Mitíleni, ina hunonêo uti kali poké'e koéhati Kíyo kukúkeke úne. Poéha káxe ikéne, vitópono Sámu. Poéhapoakomaka káxe ikénepo, ina símo utíya Milêtu.

16 Yoko tumúneke símea úti, kóusokone isóneue ne Poúlu ákoyeamo áka ya Éfezu. Akó'oti akaha'a xu'ikeneyea ya poké'exa Ázea. Koáhati iyóvotine okóvo símea ya Njeruzálem, enepo omotóva, tumúne ne áyui jûdeu ya hó'eke, enepone Pentekósti.

### *Poúlu ya Milêtu simôa inuxínoti ítuke Itukó'oviti ukeâti Éfezu*

17 Koeku vókea ya Milêtu, pahúkoa Poúlu iháxikoponeovo ne inuxínotihiko itukéti imokóvokutike ya Éfezu.

18 Simoánehiko, hara kíxovokoxoa Poúlu:

—É'exo kíxeanoe ne ngxokoku indúkeovo xepákukenoe ukeâti inâ urúngovo poké'exa Ázea tukú koeti kó'oyene.

19 Yéxoanoe ne ngxokoku ngo'ítukeino Vúnae ákoyea ngapáyasakapu, koane enó'iyea írihikeovo nzo'ouke, koane enó'iyea kotíveti koekúti ndokópone vo'ókuke ne isóneunonu jûdeu kahá'atihiko koépekeonu.

20 Yéxoamaka ákoyea kuríinja ngoyúhoinopinoe uhá koeti nékone kéli motovâti keúkoponivo ikéneke Vúnae, koane ínzikaxeopinoe imokóvokutike koánemaka ya yóvokukenoe.

21 Ngoyúhoinoa emo'u Itukó'oviti ne jûdeuhiko koánemaka ne po'ínuhiko xâne ákoti itukápa, ngoyuhó'inoati kónokea ikótivexea isóneuke ne pahúnevo nonékuke Itukó'oviti, koane kuríkopeamaka, yoko kúveovomaka Vúnae Jesus (Kristu).

22 Kó'oyene koati eombâti ngónokea yóneam Njeruzálem. Ako énja ngxókónokumoya.

23 Poéhane éngo ne kouhapu'ikinonuke Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti ingá'akeokonomo yoko ápeyeamo kotíveti koekúti kuxónuti ya uhá koeti pitivóko véngokuikomo.

24 Itea ya uhá koeti koekúti, usó ngóye ngoítóponeovo kotíveti yoko ivóngoovo okonókovo. Poéhane ngahá'ayea únzexea ne itukéti ítukexeonuke Vúnae Jesus, enepone ngoyúhoyea ne inámati ihíkavoti koyúhoti koêku ne hána'iti seánakovi Itukó'oviti.

25 —Kó'oyene énja ákoyeanemo neíxanu, itínoe ngoyúhoinoke kixoku koeku natíxea ne Itukó'oviti xapa xâne.

26 Énomone ngxípinopinoe ákoyea itúkapu oúngékemo yóno áva yonópoti iphóponovokutike xepákukenoe.

<sup>27</sup> Vo'oku heu-heú ngíxoa ngoyúhoinopeano ne isóneunovi Itukó'oviti.

<sup>28</sup> Yokóhiyanavo, itínoe inuxínoti ítuke Itukó'oviti. Yokóhiyanamaka ne uhá koeti yixovone ítukeke Itukó'oviti, enepohikone kutí koeti su'úso konókoti katarákoati, pónepikemaka Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti iníxinoa ikéneke Vúnae. Koati kaha'aínopitinoe Vúnae hívo'oxi ne ho'uxínovoti ítuke pónéa kixoku hókea, vo'oku aínovone poréxopinoke ésa'i ítúyoepa pahúnevo yaneko ovokóvo ítina kuruhúke.

<sup>29</sup> Enepo mbihapáne, énja símeopimo kutí koeti ipúhokovotihiko yovíre, enepohikone xáne ákoti okoseána ne Inzau su'úso, yóyonone.

<sup>30</sup> Muhíkova xepákukenoe, exepúkotimo hóyenohiko poe'á kixoti íhikaxea emo'u Itukó'oviti, kahá'atihiko ítúkeovo énomone hokópo ne po'ínu úti kutípoti Jesus.

<sup>31</sup> Énomone ngixínopinoo: Yokóhiyanavo, koane yokóhiyanamaka ne po'ínu úti. Itikapunoe xáne iyukóvoti isóneu. Hako inotóva yokóvo ámbeyea xepákukenoe kúveu mopo'áti xoénae. Káxe, yóti ixómoyea enéngopi, péhutinoe, koane ápe írihikeovoku nzo'óúke ve'ókukeno.

<sup>32</sup> —Kó'oyene hane nguvínovopinoo Itukó'oviti yoko emó'u, enepone koyuhó'inoviti hána'iti seánakovi. Ápemaka xunáko neko emo'úti kótiu'ikeopinoo ikéneke Vúnae, koane ímotokenaxeopinoo nemúkopi kouánaenovi Vúnae yakahá'inepoane ne uhá koeti po'ínuhiko kasása'iupo.

<sup>33</sup> Ako ápahuina xáne íyongeovoke tíúketina koane uhé'ekotinoe ípovo.

<sup>34</sup> Yéxoapeponoe ngo'ítukeyea indúkoti ésa'i nóngone koánemaka nókone nza'ínehiko.

<sup>35</sup> Ya uhá koeti koekúti, énjokopineno kónokea ko'ítukeyea úti motováti huvó'oxea uti xáne apéti nókone, puyakóponovati vokóvo ne emo'u Vúnae Jesus enepo kôe: “Haina xáne iko'íparaxokonoti, itea xáne huvo'óxoti po'ínu ya nókone yupihóvomo unako koêku” kôe —kíxovokoxoane Poúlu.

<sup>36</sup> Uke'éxone koyúhoyea nê'e, ipuyuké koéne ítúkea orásaum koánemaka uhá koêti neko inuxínoti ítuke Itukó'oviti símoati.

<sup>37</sup> Koati éno hána'iti ikáxu'iyea okóvo uhá koêti, koane íyoyea, koane opóno'ekeahiko Poúlu, yoko siúnoneyea ikopóvati, exókoati hána'iko ne ákoyea omotóva okóvo.

<sup>38</sup> Hane ikótivexo isóneukehiko yuho Poúlu ákoyeanemo naíxahiko. Ina xanepoáhiko tukú koeti xoko hána'iti vatéke ívú'epo.

## 21

### *Yóno Njeruzálem ne Poúlu*

<sup>1</sup> Vuké'exone víkopeovahiko neko inuxínoti ítuke Itukó'oviti, yane namúkopone uti hána'iti vatéke, pihópone úti. Ponó koépone úti ya kali poké'e koéhati Kô ovoti kukúkeke úne. Poéhapoa káxe ikénepo, simóne úti ya Rôdi, ina vukopónomaka ya pitivóko koéhati Pátara,

<sup>2</sup> vitóponoku po'i hána'iti vatéke yonoti Fenísea. Énomone vivú'ixopo. Vúkeane pihôpo úti.

<sup>3</sup> Iyuseône Xípere yátike lopékuke úti, hunóneopane úti vonoti íyeuke Sírea. Ina símo uti pitivóko koéhati Tíru, kuríkoku ínone ne vivú'e.

<sup>4</sup> Yane pitivóko, vopósiko po'ínuhiko kutípoti Jesus. Vinixóponoa, poéha sêmana vókoa xapákukehiko. Vo'ókuke ne kouhapu'ikinoake Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti koêku ne kixókonokumo Poúlu, ixíko'okohiko Poúlu ákoyea píha ya Njeruzálem.

<sup>5</sup> Itea simovóne káxe pihópope úti, kóusokovone úti ina vukopóno. Yoko heú kôe neko po'ínu úti xoko Jesus píhea kuríkoponeovi, xané kixotíhiko yêno koane xe'éaxapa. Tukú kíxoá vipuhíkopeane ne pitivóko. Yákonoye xe'ókuke ne úne, vipúyukexo vitúkoti orásaum.

<sup>6</sup> Vikopóvanehiko, vivú'ixopa ne hána'iti vatéke. Yane káyhikopovone óvokuke ne po'ínuhiko úti kurikóponoviti.

### *Poúlu ya Sezâreya*

<sup>7</sup> Vukeáne Tíru, pího úti ya Tolêmaida. Yaneko pitivóko, ápe po'ínu úti xoko Jesus noíxoponone úti. Poéha káxe vókoá xapákuke.

<sup>8</sup> Yaneko po'ípone káxe, vipúhíkopea xapákuke vonoti Sezâreya. Simoné'e utiya, pihóne úti xoko Filípi, enepone koyuhóponoati xapa xanéhiko ne inámati ihíkavvoti omínovike Jesus. Yoko enepone Filípi, énomone póhuti xapákuke neko seti koeti ndeákinu noivókoeti yanekóyoke. Vókoane ya xokóyoke.

<sup>9</sup> Yoko ápe koaturu koeti ihíne, ainóvoti ávoti oko'íma, koyúhotimaka koekúti kóuhapu'ikinoake Itukó'oviti.

<sup>10</sup> Kali ye'á koeti káxe ike símine úti xoko Filípi, ápe hóyeno koéhati Âgabú simo'óviti ukeâti Njúdeya. Koati porófeta ne hóyeno koyúhotimaka koekúti kóuhapu'ikinoake Itukó'oviti.

<sup>11</sup> Simoné'e xapákuke úti, ina véyo ho'e Poúlu. Yane ikáhevexopeova koane ikávo'uxopeova, koane kó'iyea:

—Hara koe kóuhapu'ikinonuke Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti: Kuteâti ngxópovoku, énomonemo kíxoaneye júdeuhiko ya Njeruzálem únae ra ho'êti, ínamakamo kuriká xoko xâne ákoti itukapu júdeu, enepone payásoti ya utíke —koéne.

<sup>12</sup> Kamoáne úti ne yuhu Âgabú, uti ha'ine Poúlu koánemaka neko po'ínuhiko íhae Sezâreya, êno yuhó'inoá úti ne Poúlu ákoyea píha Njeruzálem.

<sup>13</sup> Itea hara kixó'ovi Poúlu:

—Na koeti íyeinonoe kehá'ati kemúya'iki inzóneu? Haina póhutine ingá'akeovo, itea usó ngóyemaka ivóngeoovo ya Njeruzálem okonókovo vo'oku íha Vúnae Jesus —kixó'ovine.

<sup>14</sup> Noixoâne úti ákoyea víta vípokea isóneu, síkó kíxoane úti kuteâti isóneunoa, koane kíxea úti:

—Kaúsakapuikopo ahá'inopi Itukó'oviti —kíxoane úti.

<sup>15</sup> Ikénepoke, kóusokopovone úti ina vukopóno ya Njeruzálem.

<sup>16</sup> Ápemaka po'ínu úti xoko Jesus íhae Sezâreya xane'éviti iyonó'oviti xoko Menáso, kúxoti kutípoti Jesus íhae Xípere, vo'oku itúkeovo vókokunemo óvokuke.

### *Poúlu ya Njeruzálem*

<sup>17</sup> Símo úti ya Njeruzálem, elókea okóvo símea úti ne po'ínu úti xoko Jesus.

<sup>18</sup> Yaneko po'ípone káxe, xané'evi Poúlu xoko Teáku. Ina ho'uxóvomaka uhá koêti neko inuxínoti ítuke Itukó'ovitiya.

<sup>19</sup> Yúhoikoanehiko Poúlu, yane uha-uhá kíxoá koyúhoinoa kíxoaku Itukó'oviti ikó'itukexea ya ítukeke xapákuke xanéhiko ákoti itukapu júdeu.

<sup>20</sup> Kamoánehiko neko yuhu Poúlu, íháyu'ikohiko Itukó'oviti ina kixohíko Poúlu:

—Iti po'ínu úti xoko Vúnae, yéxoapepo enó'iyeané mili xâne kutípoti Jesus xapákuke viyénoxapa júdeu, yoko ainóvoti koâti yuixóvati ne Ponóvoti Kixovókuti yútoenovi Muíse.



<sup>21</sup> Hara koe eyékoxeopikehiko íhíkexi uhá koeti jûdeu ovâti xapákuke ne xâne ákoti itukapu jûdeu kuríkea hókea yútoe Muíse. Mahi keyuhó'inoatihikomaka kónokea kuríkea sirkunsidá kíxea xé'ahiko, koane kuríkeamaka itúkea kuteâti hókone ne voxúnoekene, uti jûdeu, enepone yutoxóvoti yútoeke Muíse.

<sup>22</sup> Kó'oyene, namo víxaye maka éxane ákoyea akána'u ne eyékouhiko? Vo'oku eyekóxoatihikomo sími.

<sup>23</sup> Mani únati itikâ ra visóneunopi. Anéye koaturu koeti hóyeno xapákuke ûti itúkoti purumésa xoko Itukó'oviti.

<sup>24</sup> Yaxénahiko. Yákoenemakaye kuteâti nókone itúkea kasása'ikeovo nonékuke Itukó'oviti. Epó'oxo enepone nókone itúkea kaúlalapu'ikeovo koeku itúkea purumésa, itíne parexêa ésa'i kíxeovoneyehiko koane kíxivonemakaye. Yane exoátimo uhá koeti xâne ákoyea akána'u ne eyékou ve'ókuke, itea itúkeovo itíkoâteoxo ne páhoenovi Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse.

<sup>25</sup> Kene ne po'ínuhiko ûti kutípotimaka Jesus ákoti itukapu jûdeu, pahúkinoane uti visóneunoa ákoyea yusíka níkea níkokónoti ikó'iparaxokonoke sánduhiko, koane ákoyea yusíka níkea nau hó'openo kotítínoeti. Pahúkinoamaka ûti ákoyea yusíka kapíneyea xâne ákoti itukapu koati múxone —kixónehiko Poûlu.

<sup>26</sup> Yane xánae Poûlu neko koaturu koeti hóyeno yaneko po'ípone káxe. Xané kixókókohiko kasása'ikeovo nonékuke Itukó'oviti, ina urúhíkova ne hána'iti imokóvokuti, etó'okoponoati ne tuti imokóvokuti itúkóvotiye káxe evésekeamo nókone kúxeako motovâti ómeahiko ikó'iparaxope Itukó'oviti, kuteâti koeku nókone itúkea koeku ápeyea porómesana xoko Itukó'oviti.

### *Ika'ákokono ne Poûlu*

<sup>27</sup> Ye'ekóne uké'eyea neko seti koeti káxe, nókone kúxoixeahiko neko itúkotihiko porómesana, ápe po'ínuhiko jûdeu ukeâti Ázea noíxoti Poûlu ya témpuluke. Enepohikoneko jûdeu, ítoa ítokuxea okovo uhá koeti ne po'ínuhiko xanéya okópeahiko Poûlu koane namúkeahiko.

<sup>28</sup> Hara koe yuhóhiko vaúkexea:

—Itínoe izaraelíta, hivá'axavi. Enepora hóyeno, koati énomone ihíkaxo xanéhiko ya uhá koeti ipuxóvokuti okópea xanena ûti, koane okópea ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse, koane púvea ra hána'iti imokóvokuti, enepora témpulu. Háina póhutine, itea muhíkova úrukoa témpuluke ne xâne ákoti itukapu jûdeu, ikopítí'ikoati ra sasá'iti péti —kíxoanehiko.

<sup>29</sup> Kó'inokeneye yúho vo'oku noíxeane Torófimu, íhae Éfezu xané'iyea Poûlu yane kúveu pitívoko. Yoko ikútixati urúkoatine Poûlu témpuluke.

<sup>30</sup> Ehane ímaikexovo uhá koeti ovâti ne pitívoko, koane omoxohí koéne xanéhikoya. Ina namukóhiko Poûlu, kahakôa meúke yane témpulu, yane exéxopokonehiko páhapetea ne hána'iti imokóvokuti.

<sup>31</sup> Mani koepékotihiko Poûlu, itea enepone tuti húndaru pahúkoti uhá koeti húndaru íhae Róma ovâti ne pitívoko, eyékoxxoa enó'iyea koéku ne uhá koeti ko'óvokuti ya Njeruzálem.

<sup>32</sup> Yane ho'úxo neko po'ínuhiko tuti húndaru koánemaka ne húndaruhiko páhoe, ina ehahíkovo xapákuke xanéhiko. Noixóâne xanéhiko kenó'okea êno húndaru yóko'omaka ne koati payásoti tuti húndaru, kurí kixónehiko isúkea Poûlu.

<sup>33</sup> Ina pihínôa tuti húndaru koane namúkea Poûlu, ina pahúkôa iká'akeokono ya pi'âti korénde. Ina kaha'â tuti húndaru éxea itúkóvotiye ne iká'ae, koáne ne váhere ítuke.

<sup>34</sup> Ako tîpi kixoku vaúkexea ne xanéhiko yumopâ. Pó'iti koeku yûho po'ínuhiko koánemaka po'ínuhiko. Koáhati yupihóvati koêku ne xanéhiko vaúkexea. Vo'oku ákoyea iyúsea yuvâti, ina pahukôa tuti húndaru omópeokono ne Poûlu xoko óvohikoku húndaru.

<sup>35</sup> Seopânehiko xokóyoke ne hu'okókuti yonoâti, kónokoa húndaruhiko éherukea ne Poûlu vo'oku yupíheovo ímaikexinova xanéhiko.

<sup>36</sup> Hara koéhiko yûho vaúkexea neko xanéhiko:

—Képeka! Képeka! —kóyehiko.

<sup>37</sup> Ehá'axo mani úrukua húndaruhiko xoko óvohikoku, hara kixo tuti húndaru ne Poûlu:

—Motóva yúnzo'ixeopi?

Ina kixôa tuti húndaru:

—Yéxoikopomaka keyúhoyi emo'u ngerêku?

<sup>38</sup> Hainá'ikopo îti neko íhae Ejítu koturíkoti xanéhiko yanekóyoke, eneponeko omoti koaturu koeti mili hóyeno, ainóvoti ísukenatihiko, ya mêum ákoti apêti?

<sup>39</sup> Ina kixôa Poûlu:

—Undi jûdeu íhae Társu, hána'iti pitivóko ya Silísea. Embemópiti peréxinu ngoyúhoinoa ra xanéhiko —kíxoane.

<sup>40</sup> Porexókonone koyúhoyea ne Poûlu, xe'ó koéne yane hu'okókuti, ina koexépukinoa vò'u neko xanéhiko kaha'áinoati kóyunuhikeovo. Koáne, yunu-yunú koénehiko. Yane ina koyúho ne Poûlu ya emó'uke ebaraíku, yuho jûdeuhiko. Hara kíxovokoxoa:

## 22

### *Koyuhôa Poûlu ákoyea váhere ítuke*

<sup>1</sup> —Ítínoe mbo'ínu, keánemaka ítínoe teyonéti xapákuke úti, uti jûdeu, yakámokenoane ra yúnzo, maka yéxanenoe ákoyea váhere índuke — kíxovokoxoane Poûlu.

<sup>2</sup> Kamoáne xanéhiko itúkeovo emó'uke ebaraíku koyúho ne Poûlu, inamá'axoneoxo koyunúhikovo. Ina koepómaka ne Poûlu:

<sup>3</sup> —Undi jûdeu. Hane imbúhikea inâ ambê yara kúveu mêum Társu, pitivóko ya Silísea, ítea mbayá'iyekune yâye yara pitivóko. Undi íhikau Ngamaliye. Uha-uhá kíxoa íhikaxeonoa ne íhíkavoti yútoeke Muíse, hó'e voxúnoekene. Koâti yuinjóvoti nzókea Itukó'oviti kuteâti kíxeakunoe héki kó'oyene.

<sup>4</sup> Undi áhati íkoiptonoa kotíveti xâne hokoâti ra íhíkavoti íhauhi Kaná'uti Xêne yonópoti xoko Itukó'oviti, ngaha'âti ungé'exea. Koêkuti xâne hokoâti, hóyeno koánemaka sêno, ingá'akoa koane nguríkoamaka ika'ákovokutike.

<sup>5</sup> Éxoa koâti payásoti ya uhá koeti sasedóti inuxínoti xanena úti hó'eke itúkeovo kaná'uti ra yúnzo, koane éxoamaka uhá koeti po'ínuhiko pahúkoti xapákuke viyénoxapa, vo'oku énomonehiko itukínonu koyuhópeti ómonem ya Ndamásku xapákuke po'ínu úti, uti jûdeu, motovâti veyómbonea ne hokotíhiko Jesus-ya, koane omómbea ya Njeruzálem ika'ó koêti ya korénde motovâti ípíhophoneokonohiko.

### *Koyúho kixoku koêku inâ hokôpo Jesus ne Poûlu*

#### *Át 9.1-19; 26.12-18*

<sup>6</sup> —Yanekóyoke koeku véngea ne xêne yonoti Ndamásku, ako'óne anjiká ne pitivóko, ye'ékonemaka itúmukea káxe, apé koéne koati xúnati uhapú'iti ukeâti vanúke kouhápu'ikonuti.

7 Yane íngorokovone poké'eke koane ngámea emo'úti kixónuti: “Saulú, imáko ké'iyivoku. Na koeti ixómoino váherexo ítikeinonu?”

8 —Ina ngxîôa: “Kuti îti Unaém?”

—“Undi Jesus íhae Nazâre, enepone váherexinoke ítike” kixónune.

9 —Yoko noíxoá njánena ne uhapú'iti, itea akó'oti kamâ neko yuhó'ixonuti.

10 Ina ngxîopâmaka: “Unaém, kuti indúka?”

—“Yexépukapa, yûrukapa ne pitivóko yénoku, ínamo yexákakana uhá koêti ne nêkone ítiki” kixónune.

11 —Vo'oku ikómitixeonu neko êno xúnati uhapú'iti noínjone, namú kixópohiko vô'um ne njánena hiríkeonu, isímonuti ya Ndamásku.

12 Yoko ápe hóyenoya teyoti Itukó'oviti koéhati Anániya, ítúkotimaka páhoenovi yútoe Muíse vitúkea. Enepone hóyeno, koati téyonemaka uhá koeti viyénoxapa jûdeu ovâti neko pitivóko.

13 Opósikopononu ne hóyeno. Simoné'e njokóyoke, koeku ahí'okeovonu, hara kixónu: “Saulú, iti mbo'ínu xoko Vúnae Jesus, ínixepane” kixónune.

—Énomone yaneko ókoku ôra, íninjopone. Ina ngomomâ ne Anániya,

14 yane hara kixóponumaka: “Itukó'oviti, enepone hókone voxúnoekene mekúne, énomone noivókokopi yéxi ahá'inopi, koane néxi neko Sasá'iti Páhoenovi, koane kémi yúho koeku yúho'ixeopi.

15 Vo'oku ítinemo koyuhôa xapákuke uhá koeti xâne ne neíxone koane kémeone xokóyoke.

16 Kutí'ikopo kixó'iko kó'oyene? Yexépuka, yáhikapu iháke Vúnae motovâti sasá'ipea pehúnevo” kixónune —kíxovokoxoane.

### *Ítukexeake Itukó'oviti ne Poúlu*

17 Ina koe'íkomaka:

—Yane aúngopovone ya Njeruzálem. Koeku indúkea orásaum ya hána'itike imokóvokuti, ápe kouhupu'ikinonuke Itukó'oviti ya kuti koeti njopúne, itea iyukovó ngoyêti.

18 Noínjoa ne Vúnae, enepone yuhó'ixonuti. Ká'aye kixónu: “Yéhakapu ipíhikopi ra pitivóko, vo'oku ákomo akútipoa xanéhiko yâye ne yíúho vo'ónguke” kixónune.

19 —Ina ngxîôa: “Unaém, koati exoâtihiko ra ngxíxovoku ixómoyea mbího íhikaxovokuke hó'e úti, uti jûdeu, íngá'akea yoko yenjépoke'exeá ne kutipópitihiko.

20 Yaneko koépekeokonoku Etévaum, enepone koyúhoti yemó'u xapa xâne, ámbemakaya íninjoâti unáko koépekeokono. Muhíkova ngóyoninoa kápanahiko neko koepékoati” ngíxoane.

21 —Itea hara kixónune Vúnae: “Ipíhikapi ra pitivóko, vo'oku mbahukópitimo ákotike malíka xapákuke ne xâne ákoti itukapu jûdeu” kixónune —kíxovokoxoane Poúlu.

### *Iteôva Poúlu ne mani yehépoke'exeokono*

22 Koati kamokénoti Poúlu neko xanéhiko tukú koeti koyúho “mbahukópitimo xapákuke xâne ákoti itukapu jûdeu” koêti. Yane turíxovonehiko vaúkexea. Ká'aye koéhiko yúho vaúkexea:

—Konókoti koépekeokono hóyeno kuteâti rá'a. Ákone omótova óvea ra kúveu mêum! —koénehiko.

23 Koeku vaúkexeahiko neko jûdeu koane kóhupikeamaka kápana vanúkeke koane kuríkea marípa vanúkeke vo'oku yupíheovo ímaikinovo Poúlu.

24 Enepone payásoti húndaru pahúkoti po'ínuhiko húndaru, pahúkoa úrukeahiko ne Poúlu xoko óvohikoku ne húndaru. Pahúkoamaka yehépóke'exoati maka enepo epemá'ikakana, okóyuhone váhere ítuke évotikokonoke, kóturihikinovokemaka ne júdeuhiko.

25 Itea koêkuiko itúkinokono iká'ó, hara kíxoa Poúlu neko pahúkoti póhuti sendu húndaru xe'ó koyêtiya:

—Yusíkoikopo yehépóke'exeokono xâne koeku ávoveya iyúsea ápeyea váhere ítuke? Koáhati undi xâne ovóheixoti opékuke xunáko ne ponóvoti kixovókuti ya Róma, enepone kotíxoti xanéna —kíxoane.

26 Kamoáne húndaru neko yuhu Poúlu, úkeane kixopónoa ne pahúkoti uhá koeti húndaru. Hara kíxoa:

—Neixípa ne ítike! Vo'oku koati apêti xunáko ne ponóvoti kixovókuti ya Róma kotíxoa ne hóyeno —kíxoane.

27 Yane hara kixópono Poúlu ne pahúkoti uhá koeti húndaru:

—Kaná'uti ápeyea xunáko ne ponóvoti kixovókuti ya Róma kotíxoeopi?

—Êm, koati kaná'uti —kíxoane Poúlu.

28 Ina kixoá'ikomaka tuti uhá koeti húndaru:

—Koati êno tiúketi mbôreu, ésa'i koyuhópeti nóngone véyeam, kutí'inoke apêti xunáko ne ponóvoti kixovókuti ya Róma kotíxoeonu.

Ina kixôa Poúlu:

—Pó'iti ngoêku, vo'oku ukeátinekene inâ ambê, énomone ngoéneye vo'oku énomonemaka koéneye nzá'a —kíxoane Poúlu.

29 Énomone yaneko ôra, ahíkuxopeovo Poúlu neko húndaruhiko mani yehépóke'exoati vo'oku kahá'ainoa koyúhoyea itukóvotiye ne váhere ítuke. Enepone pahúkoti uhá koeti húndaru, exoáne ápeyea xunáko ne ponóvoti kixovókuti ya Róma kotíxoa Poúlu, kali koyó'ikenemaka vo'oku pahúkeameku Poúlu iká'akeokono. Yoko ako yusíka kíxeokononeye koeku ávoveya iyúsea ítúkeovo pahúkóvoti.

### *Poúlu nonékuke ne koati payásoti yúhoikovoku júdeu*

30 Poéhapoane káxe ikéne, pahúkoa pahúkoti uhá koeti húndaru veyópeokono ne korénde iká'akeokonoke Poúlu. Yane vo'oku kahá'ayeá éxeaxo puínoake júdeuhiko, pahuko ho'úxeovo ne tutihiko sasedóti inuxínoti júdeu hó'eke yoko uhá koêti neko pahúkotihiko yane koati payásoti yúhoikovoku júdeuhiko. Ina pahúkómaka veyopónoati ne Poúlu koane ísimeamaka nonékukehiko.

## 23

1 Yane pono-ponó kixínoane úke Poúlu ne pahúkotihiko yuhoíkovokutike koane kíxovokoxea:

—Ítínoe iyénonjapa izaraelíta, koati kaná'uti mbónea ngixoku indúkeovo nonékuke Itukó'oviti ákoti indúkaheapu tukú koeti kó'oyene —koéne.

2 Kamoné'e yuhu Poúlu ne Anániya, enepone koati payásoti ya uhá koeti sasedóti inuxínoti júdeu hó'eke, pahúkone hóyenhiko ovoti xêrerekuke Poúlu ipúsopahoxea.

3 Ina kixôa Poúlu ne Anániya:

—Okopópitimo Itukó'oviti, iti kutí koeti xâne sásasa koyêti nonékuke po'ínuhiko xâne, itea ainovó koe ítíkohevoti. Inípono, iti ivatákoti yara yuhoíkovokuti yúhoikeonu, mani konókoti héki ne yutoéti Ponóvotike Kixovókuti yútoe Muíse koeku yíhoikinu, pehúkoikomaka inzúkeokono, koekúti ákoti siká ne Ponóvoti Kixovókuti ítúkeokono —kíxoane.

<sup>4</sup> Ina kixóhiko Poûlu neko xâne oveâti xêrerekuke:

—Imáko ákoino tiya váherexinoa yíûho ne noívokoe Itukó'oviti, enepone payásoti ya uhá koeti sasedóti inuxínoti xâne ikéneke Itukó'oviti!

<sup>5</sup> Ina yumopâ Poûlu:

—Hako kixênu, itínoe iyénonjapa. Akó'oti enjâ itúkeova ne koati payásoti ya uhá koeti sasedóti, ínapo hako ngxioáneye, vo'oku ápe yutoéti ya emó'uke Itukó'oviti koêti: “Hako vaheréxinoa yíûho ne payásoti xapákuke xenéna” kôe —kíxoanehiko Poûlu.

<sup>6</sup> Yoko koati exoâti Poûlu pí'ayea iháxakoku hó'e ne jûdeuhiko yane yuhó'ikovokuti, farízeu yoko sadúseu. Énomone kóhonokino yíûho yanekôyoke kíxovokoxea:

—Itínoe iyénonjapa izaraelíta, undi farízeu. Undímaka xé'a farízeu. Koati yunzoíkotonoti kó'oyene vo'oku ngutípea exépukopeamo ne ivokóvoti —kíxovokoxoane.

<sup>7</sup> Ehá'axo koyuhu itúkeovo farízeu ne Poûlu, turíxovone yumópeokokohiko ne farízeu yoko sadúseu, yane haxákeovokokonehiko.

<sup>8</sup> Vo'oku ako akútípoa sadúseuhiko ápeyeya exépukopeati ukopeâti xapa ivokóvoti. Muhíkova ánju íhae vanúke, ovoxe Itukó'oviti, ako akútípoahiko ápeyeya. Ya isóneukehiko, koati uké'etine ne xâne ivokóvone, ako yonópoku. Kene ne farízeuhiko, uhá kôe kutípea ápeyeya ánju, koane yonópoku xâne ivokóvone.

<sup>9</sup> Ina turixóvo yupíheovo yumópeokokohiko neko xâne. Yane apé koéne éskiribahiko, enepohíkone ihíxaxoti yútoe Muíse, exepúhikoti koyúhoyea. Yoko farízeumaka neko ihíxaxotihiko yútoe Muíse. Koati kotíxotihiko Poûlu. Hara kíxovokoxo xanéhiko:

—Ako ápahuina váhere ítuke ra hóyeno vínixone. Ávaina ánju yuhó'ixoá, áko'o anékomea po'i kó'iyevoku yuhó'ixoati ákoti inixákana, kóuhapu'ikinoake Itukó'oviti —kíxovokoxoane.

<sup>10</sup> Yane vo'oku yupíheovo okópeokokohiko neko jûdeu, píkoa pahúkoti uhá koeti húndaru mítakexeekonomo ne Poûlu híyeuke. Hukínóvoti pahúkea ihaxíkoponoati neko po'ínuhiko húndaru kenó'okea veyóponea Poûlu koane omópea xoko óvohikoku húndaru.

<sup>11</sup> Yaneko yóti, apé kôe ne Vúnae xêrerekuke Poûlu yuhó'ixoati. Ká'aye kíxoá:

—Hako píke. Kuteâti koeku keyúhoyi ngoêku yáye yara Njeruzálem, énonemakamo kíxaneye keyúhoinonu pítivokonake Róma —kíxoane.

### *Mani koepékokono Poûlu*

<sup>12</sup> Yuponíne ho'úxovone ne jûdeuhiko, ina itúko koati yuhóti ya iháke Itukó'oviti epemóvoti pahúkopekonomo ipihóponovokutike enepo níka koane enápu koékuti kó'iyevoku ekâti ya koeku ávoyea kaepeka Poûlu.

<sup>13</sup> Yoko anú'uko koarenta koeti hóyeno ne kixotíneye yíûho.

<sup>14</sup> Yane pihónehiko koyúhoponea isóneu xoko tutíhiko sasedóti inuxínoti jûdeuhiko hó'eke yoko po'ínuhiko pahúkoti xapákuke jûdeu. Hara kíxóponoa:

—Vitúkone koati yuhóti ya iháke Itukó'oviti vepemóvoti pahúkopekonomo úti ipihóponovokutike enepo níka úti koeku ávoyea kaepeka úti Poûlu.

<sup>15</sup> Kó'oyene, itínoe, koánemaka uhá koêti ne pahúkotihiko yane koati payásoti yúhoikovoku úti, pehúkanoe yemó'u xokóyoke ne pahúkoti uhá koeti húndaru, yepemoâti pahúkinopinone Poûlu vo'oku kehá'ayinoe yépemo'ikiko, itíkavoti kehá'ati yéxi po'ínuhiko koekúti vo'ókuke. Itea koékumo kenó'okea ne Poûlu, usó koyétimo koépeka úti xenékuke tumúneke símea yáye —kíxovokoxoane.

16 Itea eyékoخوا xé'a mokeda Poúlu neko isóneunokono eúko. Úkeane pího xoko Poúlu ya xoko óvohikoku húndaru. Urúkovone, ina etó'oko Poúlu uhá koeti kámone.

17 Yane iháxikoane Poúlu ne pahúkoti póhuti sendu húndaru koane kíxea:  
—Yáma ra homoêhou xoko pahúkoti uhá koeti húndaru. Anéye áha koyúhoinoa —kíxoane.

18 Koáne, evékoane xokóyoke. Yane hara kixo pahúkoti uhá koeti húndaru:  
—Enepone iká'aeti Poúlu, iháxikonu epemónuti evéngéa ra homoêhou xikóyoke vo'oku ápeyea áha koyúhoinopea —kíxoane.

19 Yane namúkone vo'u homoêhou ne pahúkoti uhá koeti húndaru. Kali ahíkuxoa motovâti ákoyea po'i kamoâti, ina epemó'ikoa áha koyúhoinoa.

20 Yane hara kíxoane homoêhou:  
—Kousokone isóneu ne júdeuhiko épemeopi pehúki Poúlu yuhoíkovokutike ihârotike nonékuke ne júdeu pahúkotiya. Itúkovotihikomo kahá'ati éxea po'ínu koekúti xokóyoke.

21 Itea hako kitipôa, vo'oku xapákuke neko hóyenhiko, anêko itúkoti koati yuhôti ya iháke Itukó'oviti epemónvoti pahúkeokonomo ipihóponovokutike enepo níka koane enâpu koékuti kó'iyevokoku ekâti koeku ávoyea kaepeka Poúlu. Anú'uko koarenta koeti hóyeno kixotíneye yúho. Usokó kóyenhiko koépeka. Poéhane yemó'u pehúki Poúlu yónea yuhoíkovokuti kuxónehiko.

22 Yane ina kixôa pahúkoti uhá koeti húndaru:  
—Hako keyuhó'inoa koékuti xâne yéto'okinu —kíxoane.  
Yane pahúkoane pihópea.

### *Pahukókono ne Poúlu xoko ngovenâdo koéhati Fêli*

23 Yane enepone pahúkoti uhá koeti húndaru, iháxiko po'i pi'âti húndaru ainóvoti pahúkoti póhutihiko séndu húndaru. Hara kíxoa:

—Usó íxe pi'âti séndu húndaru, yoko po'i setenta koetihiko ivu'íxoti kámo, koánemaka po'i pi'âti sendu húndaru omoti suike yonotihiko Sezâreya. Usó íxeixa uhá koeti motovâti ipihiki ukeâti nove ôra óno ya yóti.

24 Keúsakane kámohiko ivú'emo evo Poúlu. Kétiu'ika kéyonoyi yomâti xokóyoke ne ngovenâdo, enepone Fêli —kíxoane pahúkoti uhá koeti húndaru.

25 Ina yutoxómaka koyuhópeti yonoti xoko Fêli. Hara koe yútoe:

26 “Mbahúkinopi yúndoe, iti Fêli, iti hána'iti teyonéti ngovenâdo. Yúnzoikopi, undi Kalautiu Lízea.

27 “Enepora hóyeno mbáhoenopi, iká'akoa júdeuhiko. Mani koepékoatine indopónoa, úndi yoko uhá koeti húndaru mbáhoe. Itea enjoâne ápeyea xunáko ne ponóvoti kixovókuti ya Róma kotíxea ne hóyeno, ngoítovane.

28 Yane vo'oku ngahá'ayeá énjea évotikoake júdeuhiko, mbahúkoane ómeokono ne hóyeno yuhoíkovokutike nonékuke ne pahúkotihiko xapa júdeu yane koati payásoti yúhoikovoku.

29 Hukínóvoti énjea itúkeovo koekúti ya Ponóvotike Kixovókuti hó'e puínokono, itea haina koekúti mani kutí'inoke koepékokonoti. Muhíkova iká'akeokono, ako omótova.

30 Eyengóxoane ápeyeamo he'onó koyêti xenékuke usó koyêtihiko koépeka Poúlu, ombósikoane hú ngíxea mbahúkea xikóyoke. Mbahúkoamaka neko puvâti píheamaka koyúhoponea puínoake xikóyoke. Koékune yúndoe” koéne yútoenoa.

31 Yane itúkoa húndaruhiko ne páhoenokono. Ya yóti omóhiko Poúlu yaneko pitivóko koéhati Antipátiride.

<sup>32</sup> Yaneko po'ípone káxe, aúkopovohiko po'ínuhiko húndaru xoko úkeaku. Poéhane ne húndaruhiko ivu'íxoti kámo ukopóno ómea Poúlu.

<sup>33</sup> Simoné'ehiko ya Sezâreya, poréxoanehiko neko koyuhópeti xokóyoke ne ngovenâdo koane kuríkeamaka Poúlu xokóyoke.

<sup>34</sup> Yuhoíkoane ngovenâdo neko koyuhópeti, ina epêmo Poúlu itukóvotiye poké'e úkeaku xapákuke neko poké'ehiko ítuke Róma. Exoâne ítúkeovo íhae Silísea, hara kixo Poúlu:

<sup>35</sup> —Enepo simahíka ne puvópiti, ínamo angamókeno yíũho —kíxoane.

Ina pahukôa ómeokono ne Poúlu íka'ákovokutike ya óvokuke nâti, enepone Êrodi, óvokumaka natíxea.

## 24

### *Koyũho ne tutíhiko jũdeu évotikoke Poúlu nonékuke Fêli*

<sup>1</sup> Singu koe káxe ikénepo, símo Sezâreya ne Anáníya, enepone koâti payásoti ya uhá koeti sasedóti inuxínoti jũdeu hó'eke. Ápemaka po'ínuhiko teyonéti xapákuke tuti jũdeu, yoko hóyeno koéhati Tétulu, ahúkoti ya koyuhó'iyeatike. Aínovone koyúhote évotikoke Poúlu nonékuke Fêli, enepone ngovenâdo.

<sup>2</sup> Ihaxíkoko nonékútike ne Poúlu, koyúhone ne Tétulu évotikoake jũdeuhiko. Hara kixo Fêli:

—Iti koati hána'iti teyonéti xapákuke úti. Aínapo yáko yexôa kíxeku netíxi xapákuke úti ákoinoke isukókoti koane ákoinoke aúke'e úhepeko kóyeku úti yara poké'exa úti. Enómaka ítene ítíki poké'exake úti. Koane vo'ókuke ne inámati isoneúti ípihene, énomone kutí'inoke yusikópotine koeku úti, uti jũdeu.

<sup>3</sup> Koati iyúseoti kó'iyeaneye ya uhá koeti kixé'eviku koáne ya uhá koeti ípuxovoku iyénonjapa jũdeu, epó'oxo ákomo hunókoku ne víkoro'ixinovopi vo'ókuke.

<sup>4</sup> Itea ákomo ngá'umaka ra yúnzo mará'inamo ngámamíkapi. Embemópiti kémokenoyinu koeku kalihú ngíxea emó'um vo'oku iti hóyeno seánati.

<sup>5</sup> Véxoa ítúkeovo áhati kópoe'akea isóneu xanéhiko ra hóyeno yuhoíkovoti nenékuke. Koékuti óvoku ítóhineyea ne jũdeuhiko ya uhá koéti ra kúveu mêum, koati koturíhikoati. Énomonemaka inuxínoa ne xanéhiko poe'âti hókone, enepone iháxoneti nazârenu.

<sup>6</sup> Ákomaka téya ne témpulu, enepone hána'iti imokóvokuti. Mani apêti úroeya ákoti parexâ Ponóvoti Kixovókuti hó'e úti úrukeova. Yane namúkoane úti. Mani yuhoíkovoti ne hóyeno nonékuke ne Ponóvoti Kixovókuti hó'e úti.

<sup>7</sup> Itea énomone yaneko mani víka'ákoa, kenó'okinovi Lízea, tuti uhá koeti húndaru, mikukóponoati xoko úti. Koati xúnati hú'uxopevea.

<sup>8</sup> Pahúkoamaka Lízea símeahiko yâye xikóyoke ne koyúhote ápeyea váhere ítuke ra hóyeno. Enepo yepemá'ika rá'a, kemoátimo xokóyoke uhá koéti ne koekúti yuhó'inopi úti kó'oyene, vévotikoake —kíxoane Tétulu.

<sup>9</sup> Kúteanemaka koeku yũho po'ínuhiko jũdeu. Aínovomaka koyuhoâti ítúkeovo koati kaná'uti kó'iyeaneye.

### *Sa'ikóva Poúlu yũho ne puvâti*

<sup>10</sup> Ina koexépuko vó'u neko ngovenâdo porexoâti ne Poúlu koyúhoyea. Yane hara kixo Fêli ne Poúlu:

—Énjoa enó'iyeanee xoénae ítíkivo yúhoikovoku úti, uti jũdeu. Énomone kutí'inoke úhepeti inzóneu nzímea nenékuke nza'íkeova ne yunzó'inokono.



11 Motóva éxeokono itúkeovo kaná'uti ra yûnzó ákoyea anú'uka nduse koeti káxe ike nzeópine ya Njeruzálem, yónongu inzáyú'ikoponea Itukó'oviti. Motóvamaka éxeokono kaná'uko ra yûnzó

12 ákoyeamaka angapa yuho xanéhiko ya hána'iti imokóvokuti, inu'íkonu ne jûdeuhiko. Ákomaka íngatuxa isoneu xanéhiko okópea koêkuti xâne, yusíkoti itúkeovo íhikaxovokuke hó'e jûdeuhiko, áko'o ya kúveu pitivóko.

13 Akó'otimaka oxene kouhupu'ikeokono kaná'uko ne yuhómeku ápeyeya váhere índuke.

14 Itea koati ngoyuhó'inopiti nzókea ra íhíkavoti íhauti Kaná'uti Xêne yonópoti xoko Itukó'oviti, enepone koyúhonemekuhiko itúkeovo poe'áti hokonéti. Énomone koéneye nzókea Itukó'oviti, enepone hó'emaka voxúnoekene, uti jûdeu. Ngutípoa uhá koêti ne yutoéti yara Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse, yoko uhá koeti yútoe porófetahiko, enepone koyúhóti emo'u Itukó'oviti mekúke.

15 Ápemaka ngúxoixone xoko Itukó'oviti, énjone kousokeovomo, kuteâtimaka kúxonehiko rá'a. Énomone exépukepeamo ne ivokóvoti, enepohikone únati kixoku itúkeovo koánemaka ne pahúkóvotihiko.

16 Énomone ngóxuna'ixinovo, ngaha'áti mbónea ngixoku indúkeovo nonékuke Itukó'oviti koane nonékuke uhá koeti xâne ákoti indúkaheapu.

17 —Kali enóne ike imbúhikine Njeruzálem ina aungópovoya, omombínóti iyénonjapa jûdeu kali huvó'oxekonoke ya nókoneke, koane indúkótimaka íngó'iparaxoke Itukó'oviti.

18 Énomone indúko ya hána'ítike imokóvokuti noixónu ne jûdeuhiko íhae Ázea. Yoko nguúsokoane ne nóngone indúkea ngasása'ikopeovo nonékuke Itukó'oviti inúxotike. Epó'oxo ako ho'uxóvoti xâne ya njokóyoke, koane ákomaka okopókototi.

19 Enepohikone jûdeu íhae Ázea, mani konokoáti símea nenékuke koyúhópea évotikonuke enepóni áva índuke ínixonehiko ákoyea aúnati,

20 áko'o itukovo ra jûdeu yáyeke, énomonehiko okoyúhoa áva váhere índuke, ínixone pahúkótihiko xapa jûdeu yaneko yunzoíkokono nonékukehiko yane koati payásoti yúhoikovoku.

21 Poéhanemea itukapu vo'ókuke neko hónóti yûnzó yuhoíkovokutike nonékukehiko évondikokono. Vo'oku hara koeti yûnzó yanekóyo: “Anéyem kó'oyene yúnzoikeokono nenékukenoé vo'oku ngutípea exépukepeamo ne ivokóvoti” ngóe —kíxoane Poúlu ne Fêli.

22 Yane vo'oku éxea Fêli koêku ne íhíkavoti íhauti Kaná'uti Xêne yonópoti xoko Itukó'oviti, íxíkopa po'i káxe épemo'ikeokono ne Poúlu. Ina kixóa Fêli ne Poúlu:

—Enepo síma Lízea, enepone pahúkoti uhá koeti húndaru, ínamo ongoyúho kixékonokumo —kíxoane.

23 Yane pahúkoa Fêli ne exóti koeku póhuti séndu húndaru itúkinoá koyonoáti ne Poúlu. Pahúkoamáka iyuhii kíxeokono ne Poúlu koane ákoyea itápa simínoa ínikonehiko kousókinoponoati nókone.

### *Poúlu nonékuke Fêli yoko Ndurúsila*

24 Avo áxu'ikene ikénepoke, aúkopovo ne Fêli xaneti yêno, seno jûdeu koéhati Ndurúsila. Yane pahúkoa Fêli íháxikoponoati ne Poúlu. Yane kámokenoyea yúho koyuhó'inoá Poúlu koêku ne kutípea Kístu Jesus.

<sup>25</sup> Koati koyuhó'inoati Poûlu kónokea pónéa kixoku itúkeovo ne xâne, koane éxea sayá'ikopeovo, koane kónokeamaka seópea nonékuke Itukó'oviti yúhoikopeokonono vo'oku kixoku itúkeovo. Yane yupíhova píkea Fêli. Hara kixo Poûlu:

—Motóva pihépi kó'oyene. Koêkutimo káxe motó'iyevaku, ínamakamo inzaxíkapapi—kíxoane.

<sup>26</sup> Yoko koati kuxoâtimaka Fêli ápeyeamo tiúketi pónéake Poûlu, ésa'i kuríkoepa. Énomonemaka kali enó'ino iháxi'ixea Poûlu yúho'ixea.

<sup>27</sup> Pí'a xoénae ikéne, ápe ahe'ókopati ne Fêli, hóyeno koéhati Posiu Féstu. Vo'oku kahá'ayea Fêli iyúni'ikea júdeuhiko, ene ákoino kuríkapa Poûlu. Síkoane óvoheixea ika'ákovokutike.

## 25

### *Epemóvo ne Poûlu yúhoikeokonono xoko koati payásoti nâti*

<sup>1</sup> Mopó'a káxe ike itúkopinevo pahúkoti ne Féstu yane poké'e, pihóne Njeruzálem ukeâti Sezâreya.

<sup>2</sup> Simoné'eya, ina pihinôa tutíhiko sasedóti inuxínoti júdeu hó'eke, yoko po'ínuhiko payásoti júdeu koyúhopoinoa évotikoke Poûlu,

<sup>3</sup> koane épemo'ixeahiko itúkinoa âha pahúkopea Poûlu Njeruzálem-ke. Yoko ápe isóneu nekóyohiko kousokeamo koepékoti Poûlu xenékuke épeminoakehiko.

<sup>4</sup> Ina kixovókoaxoa Féstu:

—Sezâreya iká'akokono ne hóyeno. Ákomo ánju'ikene yâye, yonómbokunemakamoya.

<sup>5</sup> Koêkuti kahá'ati píhea ya xepákukenoe, axénaponu, maka enepo áva váhere ítuke ne hóyeno, yokóyuhoponoane—kíxovokoxoane.

<sup>6</sup> Itopónone kuteâti oitu, áko'o yehí koeti káxe óvea ne Féstu xapákuke, ina aukópovo ya Sezâreya. Yaneko po'ípone káxe, ivátakone ne Féstu xoko óvoku pahúkoti yuhoikovokutike, yane ina pahúko veyóponeokonono Poûlu.

<sup>7</sup> Simoné'e Poûlu, yakukú kíxoane júdeuhiko, enepohikone ukeâti Njeruzálem, koyuhoâti enó'iyea koati váhere ítuke, itea ako veínoake kouhupu'ikea itúkeovo koati kaná'uti ne yúho.

<sup>8</sup> Ina kôe ne Poûlu sa'ikóva:

—Haina ongapâti ne Ponóvoti Kixovókuti hó'e júdeuhiko. Ákomaka váherexina índuke ne hána'iti imokóvokuti, koane ako angapa Sêza, enepone koati payásoti natina úti—koéne.

<sup>9</sup> Ina kixo Poûlu ne Féstu kaha'âti iyúni'ikea ne júdeuhiko:

—Kehá'aikopo píhi ya Njeruzálem yíhoikikono njokóyoke vo'ókuke ra koekútihiko?

<sup>10</sup> Ina kixóa Poûlu:

—Xoko Sêza, natina úti ya Róma, émbemovo yúnzoikeokonono. Énomone motókeyea yúnzoikeokonono. Ako váhere índukeinoke júdeuhiko. Yéxoapepo kó'iyeaneye.

<sup>11</sup> Eneponi áva ákoti aunáti índuke, itukapu apêti koati hána'iti mbahúnevo évondikokonoke ngoépekeokonono, mani usó ngoyêti ngoépekeokonono. Itea koeku ákoyea akána'u ne yuhóhiko vo'óngu, ako yusíka iyúni'ikeekonohiko ne júdeu ngurí'okeokonohiko. Émbemovo yúnzoikeokonono xoko Sêza—kíxoane.

<sup>12</sup> Yuhó'ixoane Féstu neko hóyenhiko huvó'óxoati yoko enekoâti ya natíxoku, ina kixo Poûlu

—Keha'ápo itúkeovo xoko Sêza yíhoikokono, énomonemo yéno—kíxoane.

*Símo Agirípa yoko Mbereníse xoko Féstu*

<sup>13</sup> Kali ye'á koeti káxe ikéne, ina símo ya Sezâreya ne nâti iháxoneti Agirípa. Yoko Mbereníse xáne. Koati yuhoíkopolonotihiko Féstu koeku itúkeovo inámati ngovenádo.

<sup>14</sup> Koeku ókeaya kali ye'á koeti káxe, koyúhoinoa Féstu koêku ne Poûlu. Hara kíxoá:

—Anéye hóyeno iká'ae Fêli. Ôvaikone ika'ákovokutike ipuhíkopeane Fêli itúkeovo ngovenádo.

<sup>15</sup> Yaneko mbiheaku ya Njeruzálem, enepone tutíhiko sasedóti inuxínoti júdeu hó'eke, yóko'omaka ne po'ínuhiko teyonéti xapákuke tuti júdeuya, koyúhoinonoa ne évotikoke Poûlu. Épemonuhikomaka mbahúkea koépekeokono.

<sup>16</sup> Ina ngixoáhiko ákoyea víxaneyé, uti íhae Róma. Ako pahuka uti koépekeokono ne koêkuti kó'iyevoku xáne koeku ávoveya síma xanéhiko yuhoíkovokutike koyúhoyea évotikoake, koane kónokeamaka ápeyea ne yuhoíkovi xapákuke maka omótovane sa'íkeova ne yuhó'inokono.

<sup>17</sup> Koati énomone yaneko símeakuhiko yâye njokóyoke, ako ingá'akarixa. Itea yaneko po'ípone káxe, ivándakone xoko óvoku pahúkoti yane yuhoíkovokutike, koane mbahúkoane ómeokono ne hóyeno.

<sup>18</sup> Ina koyuhóhiko évotikoake, itea ako ápahuina váhere ítuke ne hóyeno kuteâti mbó'okone koyúhoyeahikomo.

<sup>19</sup> Koati koekúti vo'oku hó'e okópinoahiko, ínapoxo vo'oku hóyeno ivokóvotine koéhati Jesus, koyúhone Poûlu itúkeovo ukopeâti xapa ivokóvoti.

<sup>20</sup> Akó'oti enjína inzóneu mani ngixoku ngóyuseopea ra koekúti. Yane émbemoa ne hóyeno kahá'ayea yónea ya Njeruzálem yúhoikoponeokonoya vo'ókuke ra koekútihiko évotikokonoke.

<sup>21</sup> Itea kahá'a óvoheixaneyé motovâti itúkeovo xoko Sêza yúhoikoponeokono. Yane mbahúkoa iká'akeovoiko tukú koeti mbahuká xoko Sêza —kíxoane.

<sup>22</sup> Ina kíxo Féstu ne Agirípa:

—Mani ngaha'átimaka ngámea yúho ne hóyeno —kíxoane.

—Kemoâtimo ihârotike —kíxoane Féstu.

*Yuhó'inoa Féstu ne Agirípa yoko xánena*

<sup>23</sup> Yaneko po'ípone káxe, úrukovone yuhoíkovokutike ne Agirípa yoko Mbereníse. Koati iyoyókovotihiko, koane êno teyonéti xánena, enepohikone payásoti húndaru pahúkoti po'ínuhiko húndaru yoko payásotihiko hóyeno yane pitívoko. Yane pahúkoane Féstu veyóponeokono ne Poûlu.

<sup>24</sup> Ina kixôa Féstu neko xanéhiko ho'uxóvotiya:

—Iti nâti Agirípa, yoko uhá ketínoe apêti yâyeke, enepora hóyeno neíxone, koati énomone simínonu uhá koeti júdeuhiko íhae yâye, koánemaka ukeâti Njeruzálem, koyúhoti kónokea koépekeokono.

<sup>25</sup> Itea akó'oti íninjone évotikokonoke mani koépekinokonoke. Yoko vo'oku épemeovo yúhoikeokono xoko Sêza, natina úti, ngóusokone inzóneu mbahúkeaya.

<sup>26</sup> Itea akó'oti ênja mani koeku yúndoe, mbáhoe xoko nâti, “Éha kôe pahúnevo rá'a” koêti. Énomone omínoam yâye nenékukenoe, ínapoxo nenékuke, iti nâti Agirípa, maka enepo epemá'ikakanane, aváne koekúti motovâti yundóxea vo'ókuke.

<sup>27</sup> Vo'oku íninjoa ákoyea aúnnati mbahúkea iká'aeti enepo hákotimaka yúndoe koyuhoâti évotikokonoke ne hóyeno —kíxovokoxoane Féstu.

## 26

*Yuhu Poûlu nonékuke Agirípa*

<sup>1</sup> Ina kíxo Poûlu ne Agirípa:

—Motóvane se'íkivoa yûho ne puvópitihiko —kíxoane.

Yane koéxepukone vó'u ne Poûlu koane turíxeovone sa'íkeova yûho ne puvâti. Hara kôe:

<sup>2</sup> —Koati úhepeti inzóneu kó'oyene koeku mboréxeokono nzímea nenékuke, iti nâti Agirípa, motovâti nza'íkeova uhá koêti ne yuhu jûdeuhiko puvónuti.

<sup>3</sup> Ínapoxo koeku yéxi uhá koeti kixoku itúkeovo ne jûdeuhiko, koánemaka ne koekútihiko ákoti akutíkoko isóneunoa yumópínokokoke. Énomone émbeminopi kévesekimo kémokenoyi ra yûnzo.

<sup>4</sup> —Enepora ngóyeku ya xapákuke iyénonjapa xoko úngeaku koánemaka ya Njeruzálem ukeátine indukóvoiko kalivóno tukú koeti kó'oyene, heú koe jûdeu éxeahiko ngoêku.

<sup>5</sup> Koati kaná'uti éxeonuhiko ukeátinekene ngalivónoxoiko. Yoko eneponi akahá'ahiko, mani motovâti koyúhoyea ngoêku vo'oku indúkeovo farízeu, enepone koati hokoâti ra hó'e úti, uti jûdeu.

<sup>6</sup> Kó'oyene koati vo'oku ngúxone xoko Itukó'oviti, énjone kousokeovomo, yúnzoikinokono. Énomone neko koati emo'úti yuhó'inoa Itukó'oviti ne voxúnoekene ápeyeamo.

<sup>7</sup> Énomonemaka kúxoixo ne nduse koeti iháxakoku viyénoxapa, uti jûdeu. Káxe, yóti kóxuna'ixovoxo ikéneke Itukó'oviti, kaha'âti itóponeamaka. Koati vo'ókuke ra ngúxone xoko Itukó'oviti, énjone kousokeovo, ene koyúhoino ne jûdeuhiko indúkeovo váhere.

<sup>8</sup> Námea koeti ínixinoa xâne xepákukeneo itúkeovo koati tiú'iti koéxepukopea Itukó'oviti ne ivokóvoti?

<sup>9</sup> —Yanekôyoke, íninjoamaka ngónokea xuná'iyeeavo ongópea ne hokotíhiko Jesus íhae Nazáre.

<sup>10</sup> Énomone indúko ya Njeruzálem. Namungóne koyuhópeti, yútoe tutíhiko sasedóti inuxínoti jûdeu hó'eke, koyúhoti indúkeovo páhoe, éno kasása'iupo Jesus ingá'ae. Enepo koyuhókono kixókonokumo, ámbemaka xapákuke neko xâne koyuhoâti kónokea koépekeokonohiko.

<sup>11</sup> Enómaka váhere indukeínoa ya uhá koeti íhixaxovoku hó'e jûdeu. Muhíkova mbahúkoa váherexinoa yûho ne Kristu. Koane vo'oku yupíheovo mbúveahiko, ako malíka yónongu ya pitivókohiko ya po'i poké'e nzopenókexoati.

<sup>12</sup> —Énomonemaka ngahá'a indúkea yanekôyo, mbihínoke ya Ndamásku omondí koyuhópeti ítukeinonu tutíhiko sasedóti inuxínoviti hó'eke úti, uti jûdeu. Enepone koyuhópeti, koati koyúhoti indúkeovo páhoehiko indúkea ne itukéti.

<sup>13</sup> Koeku véngea neko xêne, yoko itumúkotine káxe yanekôyo, apé koéne noínjone, éno xúnati uhapú'iti ukeâti vanúkeke anu'úkoti uhápu'ine káxe. Úhapu'i koéne njêrerekuke koane xêrerekuke njánena.

<sup>14</sup> Heú koe úti víkorohikeovo poké'eke. Ina ngámo emo'úti kixónuti ya yuhóke úti, uti jûdeu: “Saulú, imáko ké'iyivoku. Na koeti váherexino ítiikeinonu? Koati ítine okó'okopovo kuteâti kixópovoku vûi óko'okopeovo enepo ixómo akasúrafo heú'iti kiri haváva veínokonoke hokúxeokono” kixónune.

<sup>15</sup> Ina ngxóda: “Kuti ítí Unaém?” Ina yumopónu Vúnae: “Undi Jesus, enepone váherexinoke ítike.

16 Yexépukapa, xe'ó yákoepo! Ngoútata'ixinovopine kó'oyene vo'oku indukópitinemo ovónje. Keyuhó'inonoatimo xâne ne neixone njokóyoke kó'oyene, koáne ne íngomumuxeopikeikomo.

17 Ngoítovopitimo ya áha kíxeopi ne jûdeuhiko, koánemaka yane áha kíxeopi ne xanéhiko ákoti itukapu jûdeu ya xoko mbahúkopikumo keyúhoyi emó'um.

18 Yanê'e, imihé'okotimo isóneuhiko koane íphúhíkopeatihikomo hahákutike yonópoti uhapú'itike. Iteóvatimo ne xunako Satánae hokópotimo Itukó'oviti. Ituyópotinemo pahúnevo, koane itukópovotimo xanena Itukó'oviti, xaneâtimaka ne po'ínuhiko xâne sasa'ípotine vo'oku kutípeonuhiko" kixónune Jesus.

19 –Yoko enepone páhoenonu Jesus indúkea yaneko koútata'ixinovonuku xenékuke, énomone indúko, iti nâti Agirípa.

20 Inúxotike, ngoyúhoinoa ne íhae Ndamásku, koánemaka ne íhae Njeruzálem, yóko'omaka ne íhae uhá koeti poké'exa Njúdeya. Yane ngoyúhoinoamaka ne po'ínuhiko xâne ákoti itukapu jûdeu, enjókoatihiko kónokea ikótivexea isóneuke ne pahúnevo yoko kuríkopea, koane hokópea Itukó'oviti, yoko itúkea únatinoe koekúti kuteâti motókeyea itúkea ne xâne inámapoti kixoku itúkeovo ikéneke Itukó'oviti.

21 Vo'oku kó'iyeaneye ne yúnzo xapákuke xâne, énomone namúkinonu ne jûdeuhiko koeku óveam ya hána'iti imokóvokuti ina kaha'áhiko koépekeonu.

22 Itea vo'oku huvó'oxeonu Itukó'oviti, anéyeingo tukú koeti kó'oyene, ngoyuhó'iyeaneye emó'u xapa uhá koeti xâne, kúteanemaka xapákuke ne ákoti apayáso koánemaka xapa payásotihiko. Ako po'i yúnzo ákoti itukápa neko koyúhone porófetahiko koánemaka Muíse ápeyeamo.

23 Énomone ne kónokea koítóponeovo kotíveti ne Kristu, koane itúkeovo énomone inuxó exépukopo ukópea xapa ivokóvoti, motovâti kouhupu'ikea viyénoxapa jûdeu, koánemaka po'ínuhiko xâne ákoti itukapu jûdeu.

### *Tetú kixôa Fêstu koyúhoyea ne Poûlu*

24 Koêkuiko koyúhoyea ne Poûlu ixómoti sa'ikóva ne yuho puvâti, kóhonokone emó'u ne Fêstu tetú kixeâti yúho. Hara kixoa:

–Pípókexovone vo'oku enó'iyea íhikexivo Poulú.

25 Ina yumopâ Poûlu:

–Iti koati hána'iti teyonéti Fêstú, itea ako ángoeneye kuteâti iséneunonu. Haina undi pepokéxovoti. Ako kalíhuina! Itea enepora yúnzo, áinovo koati kaná'uti emó'úti. Haina yuho xâne pepokéxovoti ra yúnzo.

26 Éxoapepo nâti Agirípa uhá koêti ra koekúti. Ako ongónokoa ámbiku'ixea ongóvo yúnzo'ixea, enjoâti ákoyea ápahuina koekúti yara yúnzo ákoti exâ. Vo'oku ako he'onó ákoe itúkeokono ra koekúti.

27 Iti nâti Agirípa, ako ongónokoa émbemeopi kítipi itúkeovo kaná'uti ne yuho porófetahiko koyúhoti emó'u Itukó'oviti mekúke. Énjoa kítipi –kíxoane Poûlu.

28 Ina kixôa Agirípa:

–Íkítixati iténutimo nzokópea Kristu yara kalihú koeti emó'úti kuteâti yemó'uinonu?

29 Ina yumopâ Poûlu:

–Yusíkoti itúkeovo yara kalihú koeti ngoyúhoyea, áko'o ya umó'iyea, itea ehá'ani kutipasí ké'iyinu ya uhá koeti koekúti, ákoti itukápu ya ingá'akeovo. Haina póhutine íti, itea ehá'animaka kó'iyeaneye ra uhá koeti po'ínuhiko kamokénonuti kó'oyene –kíxoane Poûlu.

### *Mani kurikópovotine ne Poûlu*

<sup>30</sup> Yane exépkone nâti, koánemaka ne Fêli, enepone ngovenâdo, yoko Mbereníse, koánemaka uhá koeti neko ha'íne ivatáhikotiya.

<sup>31</sup> Ahikúxoepovonehiko Poûlu, ina exókoko isóneu. Hara koéhiko:

—Ako ítuke ra hóyeno mani koépekinokonoke. Muhíkova iká'akeokono, ákomaka évotikinokonoke —koénehiko.

<sup>32</sup> Ina kixôa Agirípa ne Féstu:

—Mani kurikópovotine ne hóyeno enepone hákoti epemóvo yúhoikeokono xoko Sêza —kíxoane.

## 27

### *Pahukókono ne Poûlu ya Róma*

<sup>1</sup> Usoné'e visóneunokono vóneamo Ítalea ya hána'iti vatéke, kuríkotonone ne Poûlu koánemaka ne po'ínuhiko iká'aeti xoko hóyeno koéhati Njúliu, kali payásoti húndaru pahúkoti póhuti séndu húndaru. Enepone hóyeno, hane úkea xoko iháxakoku teyonéti húndaru iháxoneti “Húndaruna Sêza”.

<sup>2</sup> Yane namúkone uti hána'iti vatéke íhae pitivóko koéhati Andaramítu. Yoko koati usó koyétine yónea ne ivú'eti íyeuke pitivókohiko ya poké'exa Ázea ya xe'o mar. Yane pihóne úti. Hane xáne úti Aristáku, íhae Tesálonika, pitivóko ya Masêdonea.

<sup>3</sup> Po'ípone káxe, simóne úti ya pitivóko koéhati Sídóm. Kóseana Poûlu ne Njúliu. Síkoa noíxoponea ínikonehiko motovâti kouókinohiko Poûlu nókone.

<sup>4</sup> Vukeáne Sídóm, hane véko úti íyeu norte ya kali poké'e iháxoneti Xípere kukúkeke úne. Akó'oti siká ihunóvoti vékea vivú'e xoko mani vékoku úti.

<sup>5</sup> Hunoneáne úti ne Silísea yoko Páfílea, ina símo úti ya Míra, pitivóko ya Lísea.

<sup>6</sup> Yaneko pitivóko, ínixopono po'i vivú'e ne pahukoâti ne húndaruhiko omo'óviti. Enepone vivú'epo, hane úkea Alíxandiriya. Kene Ítalea yóno. Yane pahúkovine ne pahúkoti húndaruhiko vivú'ixea.

<sup>7</sup> Kali êno káxe he'oo kóyeya vivú'e koane tiú'iti píhea tumúne, ina hunonêo uti pitivóko koéhati Kinídu. Koati okotumoné kixoti uti ihunóvoti ákoinoke omótova ponó kó'iyea úti xoko mani vékoku úti. Yanê'e vayákukoponovo poixô'oke kali poké'e koéhati Keréta xoko ákoyeaku áxuna ihunóvoti. Hane véko úti hunókokuke émeuxa Keréta, enepone iháxoneti Sáumona.

<sup>8</sup> He'oo kóye húse'okea uti Keréta tukú koeti pitivóko koéhati Únati Ókokuhiko Ivú'eti. Yoko ako ahika po'i pitivóko koéhati Láseya nè'e.

### *Koímaiti koane tiú'iti yoneáti*

<sup>9</sup> Vo'oku ko'ókoriyea ne vónea koane enó'iyeané káxe vévoe, simóvone kaxena tiú'ipe yoneáti ya hána'iti vatéke. Koáhati pihotíne ne áyui júdeuhiko hó'eke, enepone irikóvoti xapa kásati. Yane enékoa Poûlu ne po'ínuhiko úti.

<sup>10</sup> Hara kíxovokoxoa:

—Ítínoe hóyeno, íninjoa tiú'iyeamo vónea koane koímaitimo. Enómakamo evónevoti, haina póhutine ya xoko vivú'e koane ínone, itea enómo koeku úti, póhutihiko úti —kíxovokoxoane.

<sup>11</sup> Itea enepone pahúkoti húndaruhiko, hane kuvóvoxo isóneunoa únae ivú'eti, koánemaka ne iyonoáti ne hána'iti vatéke. Ako koati itúkoke yuho Poûlu.

<sup>12</sup> Yoko enepone ókoku vivú'e, haina koati únati okokúti ya xapa kaxena kásati yoko ihunóvoti. Énomone xu'ínaino ha'íne úti inixoâti kónokea vukóponea, kahá'atihiko itóponea pitivóko koéhati Feníse motovâti vékeaya xapa kásati. Enepone Feníse, po'i ókoku ivú'eti yane kali poké'e koéhati Keréta.

Yoko pi'á kôe ínónexinovoku úkeaku ihâroti. Ápe xoko úkeaku kótuti koánemaka xoko úkeaku kásati.

13 Yane turíxovone ápeyea ihunóvoti he'oo koyêti ihúneovo íhae úkeaku kásati. Yoko ikutíxatihiko itopónoatimo neko áha yónéa, énomone veyópoinoahiko neko ínati haváva ixikoâti ne vivú'e. Úkeane pího úti. Huse'oo kíxoá vivú'e ne poké'exa Keréta ákoti koati ahíkea.

14 Avo áxu'íkene yónéa, kenó'okone êno xúnati ihunóvoti iháxoneti “Nordeste” ukeâti íyeu Keréta.

15 Yane koati xúnati amátitikea vivú'e. Ákone víta vévekea xoko mani vâha vékea úti vo'oku xunáko ne ihunóvoti. Énomone síkó kíxínoa úti ya koêkuti iyónoaku ihunóvoti.

16 Yane hane véko úti xoko ákoyeaku áxuna ihunóvoti poixô'oke ya kali poké'e koéhati Kalaúda kukúke úne. Énomone veyópea úti ne kali vatéke híre ne vivú'e. Êno vikó'okorixea ina vitopá vúrukea vivú'eke.

17 Vurúkoane, ina ika'ákexoa ahinoêtihiko ya mâreso kotiu'ikoati, puvâti itóhineyea. Vo'oku píkeahikomaka ómeovimo ihunóvoti ya koéhati Siríte, óvoku êno haríri, ene poké'exinoanehiko ne kayápaehiko ihunóvoti iyonoâti ne vivú'e. Yane síkó kíxoanehiko ne vivú'e ya koêkuti iyónoaku ihunóvoti.

18 Yupíhovo kíxó'oviku ne êno xúnati ihunóvoti. Yane ko po'ípone káxe, kúrihikoanehiko ínone ne vivú'e oévoke úne motovâti yapáhiyea.

19 Yane mopó'apeke káxe, vânahixovane ne ahinoêtihiko huvo'óxoati úti kúrihikea oévoke úne ne po'ínu ípovo vivú'e.

20 Kali ápe káxe ákoyeane naíxa uti káxe koane hékerehiko. Ina apémaka neko êno xúnati ihunóvoti xánena úko itó'óviti. Yane ákone kúxa úti víteovomo.

21 Yoko enotíne káxe ákoyeane níka ne uhá koeti ivu'íxoati ne ivú'eti. Yane exépucone Poúlu xapákuke uhá koêti, ina kíxovókoxoá:

—Ítínoe hóyeno, mani konokoâti kitípinunoe yaneko ngoyuhó'inopinoe ákoyea yusíka vipúhikea Keréta. Yane áko'oni ra koímaiti koeku úti kó'oyene koáne ra êno vévonevo.

22 Itea kó'oyene injíko'okopinoe ákoyeane píke, vo'oku ákomo ápahuina ivokóvoti xapákuke úti. Poéhanemo ra vivú'e evókovó.

23 Kó'inokeneye ra yunzó'inopinoe, vo'oku yara yóti simónu ánju, ovóxe Itukó'oviti ukeâti vanúke. Yoko énomone nzóko ne Itukó'oviti. Koati undi ovóxe.

24 Hara kíxónu ánju páhoenonu: “Poulú, hako píke. Koati konokoâti sími xoko Sêza, enepone koati payásoti nâti. Epó'oxo ya hána'iti seánakopi Itukó'oviti, ákomo ápahuina ivokóvoti xapákuke ne xénena yara iví'e” kíxónune.

25 Hákonokopo píke itínoe hóyeno, vo'oku koati ngutípoti Itukó'oviti kousokeamo kuteâti ne yuhó'inonu.

26 Itea vamatítikokonotikomo xoko kali poké'e kukúke úne —kíxovokoxoane Poúlu.

27 Itopónone pi'âti kúveu lúmingu ákoyea íyuhixavi ne xúnati ihunóvoti koane ákoyea tópi iyónoviku yane mar koéhati Andiriyátiku, pó'okoa ahinoêtihiko yane vivú'e ákoyeane vahika poké'e. Yoko kukúnemea yóti yanekóyo.

28 Ina kurínó'ekohiko mâreso apêti ko'inákoati kirípuhike, ihíxoati upénoko neko úne. Yane éxoanehiko itúkeovo tirintai sei koeti méтуру upénoko. Ya kali tumúneke, ihixopahikomaka. Yane itóponoiko vinti seti koeti méтуру.

29 Vo'oku píkeahiko ínumeamo mopôti ne vivú'e, kurínó'ekinohiko koaturu koeti ínati haváva ya terékuke ne vivú'e motovâti ókea koáne ákoyeane píha



tumúne. Yane épemone hó'e póhutihiko neko xâne ákoyeanemo iká'akarixapu yúponiyea.

<sup>30</sup> Enepohikone ahinoêtihiko yane vivú'e, kahá'ane ínixeá oxéne kohó'iyea. Hukínóvoti koévesekeahiko úneke ne kali vatéke, enepone ípíhone kúveuke vivú'e yanekôyo. Koati itúkóvotihiko kahá'ati itúkinoá po'ínuhiko haváva ixikoâtimaka ne vivú'e ya nonekútike.

<sup>31</sup> Yane hara kíxovokoxoa Poûlu ne pahúkoti húndaruhiko koáne ne húndaruhiko páhoe:

—Enepomó hákoti óvo kúveuke vivú'e ne ahinoêtihiko, ákomo itépunoe — kíxovokoxoane.

<sup>32</sup> Yane tetúkoane húndaruhiko ne mâreso itopâti neko kali vatéke. Sikó kíxoane íríkeovo úneke.

<sup>33</sup> Kaha'áne yúponiyea, pahúkoa Poûlu uhá koêti neko xâne níkea. Hara kíxovokoxoa:

—Katoze koene káxe ixómoyea kíxoixinoe ákoti nikenôe tukú koeti kó'oyene.

<sup>34</sup> Koati mbahúkópiti níki vo'oku koxunákopitinoemo. Yoko péhutinoe, muhíkova póhuti kali híyeu tíuti ákomo évakapu —kíxovokoxoane Poûlu.

<sup>35</sup> Uke'éxoa Poûlu koyúhoyea nê'e, veyone páum, ina ikoró'ixinovo Itukó'oviti nonékuke uhá koêti, ina hono'ékexoa koane níkea.

<sup>36</sup> Yane úhepepone isóneu uhá koêti neko xâne, ínamaka níkohíko.

<sup>37</sup> Yoko duzentu setentai sei koe úti kúveuke neko hána'iti vatéke.

<sup>38</sup> Uke'éxonehiko níkea, kúrihikoane úneke ne tíríku, ínone vivú'e motovâtimaka yapáhiyea ne hána'iti vatéke.

<sup>39</sup> Yuponíne, ako éxapana poké'e símoku úti neko ahinoêtihiko. Itea noixoânehiko ápeyea tâki neko úne koane enó'iyea haríri xe'ókuke, ina yuhó'ixokoko oposíkoti kíxoaku iyónea vivú'eya.

<sup>40</sup> Ina tetukoâhiko ne mâresona ínati haváva ixikoâti ne vivú'e. Yane kuríkoane oévoke úne. Kúxeopamaka ne avekópeti, enepone iyonoâti ne vivú'e koêkúti áha iyónea. Ínamaka koexépukopa ne kayápaeti oveâti nonékuke ne vivú'e motovâti iyóneovi ihunóvoti iyeuke xe'ó ne úne.

<sup>41</sup> Itea vitopónoane ne ho'úxopovoku êno haríri oévoke úne, yúhurukovone none vivú'e xapa haríri, itópokonone. Yoko turíxovone itátakexea ne ivú'eti terékuke vo'oku yupíheovo xunáko ovóxokeovo ne úne.

<sup>42</sup> Yane ínixeá húndaruhiko kónokea koépekexea ne iká'aeti, puvâtihiko âraukea koane kohó'iyea.

<sup>43</sup> Itea vo'oku kahá'ayea koíteovo Poûlu ne koati payásoti húndaru, ako síka koépekeokonohiko. Yane pahúkoa ne xanéhiko éxoti âraukea inuxó kó'iyeahiko kuríno'ekovo úneke motovâti itóponea movó'iyeku poké'e.

<sup>44</sup> Kene ne po'ínuhiko xâne, pahúkókono namúkea tâpoa, áko'o itátakexine vivú'e motovâti iteovohiko. Énomone koéneye uhá kó'iyea itóponea movó'iyeku.

## 28

### *Kali poké'e koéhati Maúta kukúke úne*

<sup>1</sup> Vitopóvane neko poké'e, ina vexôa itúkeovo Maúta koéha.

<sup>2</sup> Koati únati kátarakeovi ne ko'óvokutiya. Óxokuxinovi yúku vo'ókuke ne úko yoko kásati.

<sup>3</sup> Ápemaka kali noku xelêke, ítixone Poûlu, kúremaka yúkuke. Yane apé koene koéxoe kohó'iyeani otuko yúku. Ikokó koéne vo'ókuke Poûlu.

<sup>4</sup> Noixoâne ko'óvokutihiko íkokeovo vo'ókuke Poûlu, hara kíxókokohiko:

—Koatímea koepékoti ra hóyeno. Íteova ne mani yúpuririkeovo, itea kó'oyene ipihóponokonotine kuteâti motókeyea kíxeokono —kixókokonehiko.

<sup>5</sup> Itea ikátatavo'uxovo ne Poûlu, kurikoâti ne koéxoe yúkuke. Yane ako yuvâti.

<sup>6</sup> Yoko kúxoane ko'óvokutihiko momó'oxeamo ne vô'u, áko'o hú kó'iyeamo ivókeovo. Xu'ikénene, noixoânehiko ákoyea yuvâti, ípokone isóneunoa. Yane koyuhoâtihiko itúkeovo íhae vanúke ne Poûlu.

<sup>7</sup> Yoko xêrerekuke neko nóvoheixoku, ápe émeuxa hóyeno koéhati Pûbiliu, enepone pahúkoti yane kali poké'e. Poréxovi ne hóyeno vókea óvokuke kúveu mopo'âti káxe. Koati únati kátarakeovi.

<sup>8</sup> Yoko ka'aríneta há'a ne Pûbiliu. Ípeke óvo, yuvâti xúnati ihoréketa yoko êno otuko múyo. Ina noixóponoa Poûlu, yane itúkinoane orásaum koane ípiphone vô'u tutúkuke koitóvati.

<sup>9</sup> Ikénepoke, heú koe símohikea ne po'i ka'aríneta yane kali poké'e koane koíteovahiko Poûlu.

<sup>10</sup> Koati ênoti íparaxeovike nekôyohiko. Simovóne kaxena pihópea úti, ípihoahiko xoko vivú'e ne uhá koeti nókone úti koêkumo vónea.

### *Ukopóno ne evo Poûlu yonoti Róma*

<sup>11</sup> Ya hunókokuke ne mopo'âti kohê vókea yane kali poké'e, namúkopone uti po'i ivú'eti íhae pitivóko koéhati Alíxandiriya. Yoko ókokunemaka yaneko poké'e xapa kaxena kásati. “Hapáparu” íhaxeokono neko hána'iti vatéke, hokópota íha pi'âti ipunéti, mahi hapáparu, hókone po'íhiko xâne.

<sup>12</sup> Simoné'e úti pitivóko koéhati Sirákusa, mopó'a káxe vókoaya,

<sup>13</sup> ina vukopónomaka. Yane simóne uti pitivóko koéhati Rêxiu. Poéhapoako káxe ikéne, turixovone ihúneovo ihunóvoti ukeâti úkeaku kásati. Pí'a káxe vómone ina símo úti pitivóko koéhati Potéyoli.

<sup>14</sup> Yane pitivóko, tokópone uti po'ínuhiko kutípoti Jesus. Épemojihiko vókea xokóyoke kúveu póhuti sêmana. Koáne, vókoaneya. Koatine kóye imókone vitopóno pítivokona Róma.

<sup>15</sup> Yoko eyékoxoane po'ínuhiko úti kutípoti Jesus ya Róma kenó'okeamo úti. Énomone pihíno okótumonexeovi ya ipuxóvokutihiko koéhati Parásana Ápiu yoko Mopo'âti Kavanékuti. Noixoânehiko Poûlu, íkoro'ixinovo Itukó'oviti koane úhepeponeoxo isóneuvó'ókukehiko.

### *Poûlu ya Róma*

<sup>16</sup> Simoné'e úti ya Róma, poréxokono ne Poûlu ápeyeta koati óvoku koane éxoepa koêku. Itea kóyeane ápeyeamaka húndaruya koyonoâti.

<sup>17</sup> Mopó'a káxe ike símine úti, ítaikoa Poûlu ne payásoti jûdeu íhae Róma simínoa. Hara kíxovokoxoa simonéhikoya:

—Ítínoe iyénonjapa jûdeu, ako váhere índukeinoane ne viyénoxapa jûdeu. Ákomaka angápa ne kixoku itúkeovo ne voxúnoekene kûreinovike. Itea kóyeane ingá'akeokono ya Njeruzálem, koane ngurí'okeokono íhae Róma.

<sup>18</sup> Uke'éxone épemo'ikeonuhiko íhae Róma koêku ra índuke, kahá'ahiko kurikopeonu, inixoâtihiko ákoyea váhere índuke mani ngoépekinokonoke.

<sup>19</sup> Itea ako kaha'á íxa viyéno jûdeuhiko nguríkopeokono. Énomone kutí'ino ngonokoâti émbemeovo yúnzoikeovo xoko koati payásoti natina úti, enepone Sêza. Kene haina nzimínoti yáye vo'oku ápeyeta váhere ítukehiko ne iyénonjapa jûdeu ânja ngoyúhoyea nonékuke náti.

<sup>20</sup> Inzáxikinopikenoē yâye, ngaha'âti noínjeopi yoko yúnzo'ixeopinoe. Koati vo'ókuke ne kúxoixone úti, uti íhae Izarâe, véxone kousokeovomo, ingá'akinovo yara korénde —kíxovokoxoane.

<sup>21</sup> Ina kixoáhiko jûdeu iháxiu:

—Ako ápahuina koyuhópeti simo'óviti ukeâti Njúdeya koyuhó'inoviti kêku. Ákomaka viyéno simo'óviti koyuhópinoviti ápeyea váhere ítike.

<sup>22</sup> Itea kóyeane kahá'ayeá kámokenoyea uti iséneu, vo'oku véxoane itúkeovo koati puvonéti ya uhá koeti poké'e ra ho'éti hékone —kíxoanehiko.

*Koyûho emo'u Itukó'oviti ne Poûlu ya Róma*

<sup>23</sup> Yoko hoénaxohiko káxe ho'úxovopemo. Simovóne neko káxe, êno simôti xoko Poûlu óvokuke. Ukeâti yuponi koêti, tukú kíxoa yóti koyúhoinoahiko Poûlu koeku natíxea Itukó'oviti xapa xâne, kaha'añoati kutípea Jesus. Hane veínoa ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse, koánemaka ne yútoe porófetahiko koyúhoti emo'u Itukó'oviti mekúke.

<sup>24</sup> Ápe ítonehiko Poûlu kutípea vo'oku yuhó'inoa. Kene po'ínuhiko, ako akútípoa.

<sup>25</sup> Koeku yumópeokoko ne jûdeuhiko yaneko pihópeaku, hara kíxovokoxoa Poûlu tumúneke pihópeahiko:

—Koati tokopónvoti yûho ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti mekúke vo'oku yoxúnoekene. Énomone ne yûho xoko porofeta Izâiya,

<sup>26</sup> enepone koêti:

“Yokóyuhopoina ra xanéhiko. Hara íxeahiko: ‘Kemoâtinoemo, itea ákomo kalíhuina yéxinoa iséneu ne kémone. Neixoâtimo, itea ákomo kalíhuina iyúseinopi koêku ne neíxone.’

<sup>27</sup> Vo'oku títiu kóyeyea omíxone ra xanéhiko, exexó kíxóhiko kêno koane úke. Yane ako ínixone koane kámone. Ákomaka éxina isóneu koêku. Yane ákomaka aúkapapu njokóyoke, koane ákomaka ngaítapahiko” kôe. *Izâiya 6.9-10*

<sup>28</sup> Ina kixovókoxopamaka Poûlu:

—Ivévaka itúkeovo xapa xâne ákoti itukapu jûdeu omókonomo ra ihíkavoti koyúhoti kixoku koíteovovi Itukó'oviti ya pahúnevo úti, uti xâne. Yoko ivavákoatihikomo nê'e —kíxovokoxoane.

<sup>29</sup> Uke'éxone koyúhoyea ne Poûlu, pihóponehiko ne jûdeu. Yoko kali xúnati yumópeokokohiko koeku pihópea vo'oku kámone.)

*Pí'a xoénae iká'akovo ne Poûlu*

<sup>30</sup> Pí'a xoénae óva Poûlu neko ovokúti alúkaxone, koane ú'uso kóye ivávakea uhá koeti xâne noixóponoati.

<sup>31</sup> Ako pikone ne Poûlu, koane ákomaka itopâti koyúhoyea koêku ne natíxea Itukó'oviti xapa xâne. Ákomaka itopâti íhikaxea ne ihíkavoti koyúhoti koeku Vúnae Jesus Kristu.

Hunókokune.

## RÓMANU

### Yútoe Poûlu páhoe xapa kutípoti Jesus íhae Róma

Yaneko yutoxôa Poûlu ra koyuhópeti, pítivokona Koríntu óvo. Ápe isóneu noíxoponea ne hokotíhiko Jesus ya pítivokona Róma, maka káxunakanehiko ikéneke Itukó'oviti. Itea tumúneke píheaya, kuríkoponoiko tiúketi ya Njeruzálem, huvó'oxeokonoke ne kutípotihiko Jesus yane pítivóko, páhoenoa íhae Masêdonea. Yutóxinoake Poûlu ra koyuhópeti, kouhápu'ikinoati ne hána'iti isóneunovi Itukó'oviti, uti xâne yara poké'e, yaneko pahukínovi Xe'éxa ivókinovovi. Éxokoamaka Poûlu ne íhae Róma ápeyea isóneu xo'ópeinoahiko.

Xapákuke ne jûdeu hokoti Jesus nóvo, ápe koyúhoti kónokea sirkunsidá kó'iyea ne xâne inúxotike, ina yusíka hokópea Jesus. Éxokoa Poûlu ya yútoeke ákoyea ákoeneye. Éxokoamaka itúkeovo vo'oku kúveovo uti Kristu ponópinovoke úti nonékuke Itukó'oviti, kutí'inokemakamo vonopâti natíxokuke vanúkeke, kene haina vo'oku vitúkea páhoenovi yútoe Muíse. Yokómomapihi ne yutoéti in-xúinoati ne Ngálata, yútoemaka Poûlu, vo'oku kouhápu'ikinovimaka koêku ne sirkunsidá koéti.

Anéye iháxakexoku kápituluhiko ya koyúhope Rómanu:

1.1 yonoti 1.15: turi yútoe Poûlu yuhoíkoti íhae Róma

1.16 yonoti 3.20: pahukóvoti nonékuke Itukó'oviti ne uhá koeti xâne, jûdeu koánemaka ákoti itukápa

3.21 yonoti 4.25: koítovovi Itukó'oviti yane pahúnevo úti vo'oku kúveovo uti Kristu yoko ítukeinovi ya kuruhúke, kene háina vo'oku sirkunsidá kó'iyea úti, itukovo vo'oku hókea uti yútoe Muíse.

5.1 yonoti 8.39: vinamápone xoko Kristu

9.1 yonoti 11.36: kotíxoponoa Poûlu ákoyea axú'ina hokoti Kristu xapákuke jûdeu, itea éxoa símeovoikomo káxe hokópeahikomo.

12.1 yonoti 15.13: ahá'inoa Itukó'oviti itúkea ne hokoti Jesus

15.14 yonoti 16.27: íkopovope Poûlu

#### *Turi yútoe*

<sup>1</sup> Yundóxinopinoe, undi Poûlu, undi ovoxe Jesus Kristu. Koati undi iháxiu Itukó'oviti koyúhoyea emó'u xapa xâne. Haxákonumaka Itukó'oviti indúkeovo koyuhoâti ra inámati ihíkavovoti ítuke.

<sup>2</sup> Yoko enepora inámati ihíkavovoti ukeâti xokóyoke, koyúhoane Itukó'oviti mekúke ápeyeamo. Anêko sasá'itike emó'u xoko yútoe porófeta, enepohikone koyúhoti emo'u Itukó'oviti mekúke

<sup>3</sup> koyuhoâti koêku ne Xe'exa Itukó'oviti. Yoko enepo ikútipasikoponovovi ne Xe'exa Itukó'oviti yaneko símeaku yara kúveu mêum, xapa ámoripono Ndávi, teyonéti nâti mekúke, úkea.

<sup>4</sup> Koati hána'iti kouhápu'ikeokono itúkeovoxo Xe'exa Itukó'oviti ne Vúnae Jesus Kristu, yaneko exépukopeaku ukópea xapa ivokóvoti ya xunákoke Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti.

<sup>5</sup> Koati vo'oku ítuke Jesus kóseanayeonu Itukó'oviti, porexónuti indúkeovo ápostulu ya iháke. Koane poréxonumaka ngoyúhoyea emó'u xapa xâne, enepone uhá koeti ákoti itukapu jûdeu, motovâti kúveovo Xe'exa Itukó'oviti koane hokópeamaka.

6 Yoko yanêkomaka xapákuke neko po'ínuhiko kuvovâti, itínoe iháxiupo Itukó'oviti hokópea Jesus Kristu.

7 Enepora koyuhópeti, mbahúkinoane ne uhá koeti xâne ya pítivokona Róma ákoti omotóva okóvo Itukó'oviti, itínoe iháxiupomaka Itukó'oviti itúkeovo kasása'iupo. Itúkapu hána'itike seánakopi Itukó'oviti, Ha'a úti, yoko Vúnae Jesus Kristu yóvoheixonoe, koánemaka úhепetike isoneúti ukeâti xokóyoke.

*Íkoro'ixovo xoko Vúnae ne Poúlu vo'ókuke ne kutípoti Jesus ya Róma*

8 Inúxotike, ya iháke Jesus Kristu, íngoro'ixovo xoko Itukó'oviti, nguvónvone, ve'ókuke, uhá ketínoe. Vo'oku ya uhá koeti kúveu mêum, anêko koyuhoâti kixeku kitípineneo Kristu.

9 Yoko Itukó'oviti, enepone ngurí'okovoke, enepone heru'ó ngíxonemaka omínjone indúkea ítukexeonuke, ngoyuhoâti ra inámati ihíkavoti omínovike Xe'éxa, éxoa itúkeovo koati kaná'uti ákoyea ánga indúkinopinone orásaum.

10 Kóyekune émbemea Itukó'oviti míhe'okinonumo onjéne noínjoponeopi yara koeku kó'oyene, itukapu ahá'inonu.

11 Koati yupihóvotine ngahá'ayea noínjoponeopinone, motovâti omínombi unako kêku ikéneke Itukó'oviti, kutí'inokemo kexunákovoti ikéneke Vúnae koeku nzímea xepákuke.

12 Hara ngíxo, mani ngahá'ayea kutikokó kó'iyea kóxunakeovo úti ikéneke, koeku ámbeyea xepákukeneo, ngoxunákovoti ikéneke Kristu vo'oku kixeku kívivo Vúnae, koêkumaka kexunakivo vo'oku ngixoku ngúveova.

13 Ngahá'amaka yéxi, itínoe mbo'ínu xoko Vúnae, enó'iyea ngahá'ayea mbíhea xepákuke, itea tukú koeti kó'oyene, ako tópi itopónuti. Mani ngaha'âti ápeyeamaka eho ngo'ítukeino Vúnae xepákukeneo, kuteâti koeku ápeyea xapákuke po'ínuhiko xâne ákoti itukapu júdeu po'íke ongóponoku.

14 Vo'oku koati apêti ítukexeonuke Itukó'oviti, nóngone indúkea. Énomone ne ngoyúhoyea emó'u xapákuke uhá koeti xâne. Haina pohúneti xapa xâne hána'iti ihíxaxovoti kuteâti ne ngerêkuhiko, itea koánemaka xapa xâne ákoti akutêa. Hainámaka pohúneti xapa xâne ko'éxoneti, itea koánemaka xapa xâne ákoti éxone.

15 Énomone ú'uso ngóyeino ngoyúhoyeamaka ne inámati ihíkavoti ukeâti xoko Itukó'oviti xepákuke, itínoe íhae Róma.

16 Ako ndeína ngoyúhoyea ra inámati ihíkavoti omínovike Jesus, vo'oku koati xunako Itukó'oviti nê'e koíteovo xâne ya pahúnevo, koêkuti kutipoâti. Énomone koéneye xapákuke júdeu inúxotike, koánemaka xapákuke po'ínuhiko xâne ákoti itukápa.

17 Vo'oku yane inámati ihíkavoti íhae xoko Itukó'oviti, kouhupu'ikovo ponópeovi Itukó'oviti nonékuke koeku kúveova úti. Yoko ukeâti túri tukú koeti hunókokuke, konókoti kúveova úti, kuteâtimaka koeku yutóxeovo emó'uke Itukó'oviti, enepone koêti:

“Enepone xâne ponóvoti nonékuke Itukó'oviti, enepone kuvovâti, itopónatimo ne inámati apéyeati ákoti hunókoku xoko Itukó'oviti” kôe.

*Koati váhere kixoku itúkeovo ne uhá koeti xâne*

18 Itea xoko Itukó'oviti vanúekeke úkea ipíhóponeokonokemo ne uhá koeti xâne yara kúveu mêum ákoti teyá ne kaná'uti kixovókuti íhae xoko Itukó'oviti, koánehikomaka ne xâne vahéréxoti kixoku itúkeovo, enepohikone itopâtimaka ne po'ínuhiko xâne éxea ne kaná'uti kixovókuti íhae xoko Itukó'oviti vo'oku váhere kixoku itúkeovo.

19 Kó'inokeneye, vo'oku enepone kixóvoku Itukó'oviti motovâti éxeokono xapa xâne, ú'uhapu'i kóye vo'oku kouhahu'ikinoanehiko Itukó'oviti ne xanéhiko yara kúveu mêum.

20 Enepone kixóvoku Itukó'oviti ákoti inixoâti, kuteâti ákoyea uké'eyeaku xunáko, koane itúkeova ne hána'iti teyonéti Itukó'oviti, koati iyúseoti ukeátine iná apé ra mêum, vo'óku ne uhá koeti koekúti ítuke vo'u Itukó'oviti. Énomone ákoino po'onexeovoke xanéhiko nonékuke Itukó'oviti.

21 Éxoahiko ápeyea Itukó'oviti, itea ako téyahiko, kuteâti mani nókone kíxeokono koeku itúkeova ne koati kaná'uti Itukó'oviti. Ákomaka íkara'ixinapahiko, itea hahakú koénehiko isóneu vo'oku aínovo koekúti ákoti itóponone ovêa isóneuke.

22 Vo'oku íkutixapeovohiko ko'éxoneti, énomone itúkinovo xâne ákoti isóneu.

23 Ya koêkuni kahána'ikea ne êno hána'iti ihayú'iuti Itukó'oviti ákoti hunókoku, ainovó koene ipunéti, okovo xâne vekotimo pevótike iháyú'iko, yoko ipunéti okovo hó'openo ôti, koane okovo po'ínuhiko hó'openo koaturu koeti hêve, yoko hó'openo há koêti poké'eke yoneâti hûra.

24 Vo'oku kixóvokuhiko, síkoane Itukó'oviti koésayu'ixopeovohiko yane itúkea váhere áha itúkea, koane ikópiti'ikopeokoko, koane kóteyokeokoko múyo yane váhere kíxókokokuhiko.

25 Koati kurikoâtihiko hókea ne kaná'uti kixovókuti íhae xoko Itukó'oviti, hokópiti kixovókuti ákoti akaná'u. Ainovó koe koéxokeu Itukó'oviti hokópohiko, koane énomone iháyú'iko ya koêkuni itúkeovo Itukó'oviti iháyú'iko, poéhanemaka motokêa iháyú'ikeokono ákotinemo hunókoku. Énomoneoxo ákoyeneye.

26 Vo'oku kó'iyeaneye kixoku itúkeovo ne xanéhiko yara kúveu mêum, síkó kíxoane Itukó'oviti itúkea váhere úhepune múyo, koeku koésayu'ixeahiko kixoku itúkeovo ikoyénoxopovokokoti. Vo'oku muhíkinova ne senóhiko xapákuke, ya koêkuni itúkeovo hóyeno ko'íma, kuteâti kixoku itúkeovo uhá koeti ko'ímati, kópo'e'akoa ne kixoku itúkeovohiko, iko'ímaxopovotine po'i sêno.

27 Kúteanemaka kixoku itúkeovo ne hóyenhiko. Enepone kóyenoyea sêno kuteâti kixoku itúkeovo uhá koeti koyénoti, kurí kíxoanehiko. Ainovó koéne po'i hóyeno oyókopone, koane kóyenopekokokohiko. Koati yupihóvotine ikópiti'ikopeokoko koeku ikóyeno xopeovokoko. Yoko koati motokeâti nekôyohiko namúkopea koxé'ukene ne ehopo ítuke, ésa'i ne váhere kixoku itúkeovo.

28 Enepone xanéhiko yara kúveu mêum, vo'oku ínixeá ákoyea itúkovoke ne éxea Itukó'oviti, síkó kíxoane Itukó'oviti hókea ne váhere isóneu, koane itúkea koekúti mani ákoti omotóva itúkeokono.

29 Aínovo xâne itúkoti hiko uhá koeti kó'iyevoku váhere kixovókuti, vahéréxinoatimaka ítuke ne po'ínuhiko xâne. Koatíhikomaka ipupákinoti isóneu kahá'ayea tiúketi, koane áhatimaka váherexea ítuke yoko poé'aino isóneu po'ínuhiko xâne vo'oku iyókeova ítukevo. Koatíhikomaka koépekenati, koane áhatimaka okópea po'ínuhiko xâne, koane semékekexea. Koati úhepetinoahikomaka itúkea váhere, koane itúkea xêti po'ínuhiko xâne itúkóheyeati koêku,

30 koane ikópiti'ikeamaka íha. Koatíhikomaka puvoti Itukó'oviti, koane kapayásokinovokokoti. Koati ikútixapovotihikomaka únati ya po'ínuhiko xâne, koane áhati iháyú'ikopeovo. Ákomaka tópi kixoku isóneu kahá'ayea itúkea váhere. Ákohikomaka akútipo há'a yoko êno.

<sup>31</sup> Aínovohikomaka xâne ákoti isóneu. Ákomaka kaúsaka emó'u enepo apê yûho. Ako ápahuina xâne ítupa'íkonehiko, muhíkinova koati êno yoko há'a. Koati ákoti xâne kóseanane.

<sup>32</sup> Upánini exo yuho Itukó'oviti motókeyea yonópea ipihóponovokutike ne xâne koetíneye ítuke, itea kóyeane váherexeahiko ítuke. Haina póhutine, itea ínixeahikomaka unáko ne po'ínuhiko xâne koetíneye kixoku ítúkeovo.

## 2

### *Aínovo pahukóvoti, jûdeuhiko koánemaka ne po'ínuhiko xâne*

<sup>1</sup> Énomone ngó'ino: Iti húketi isóneuno po'ínuhiko xâne, ínixeâti ákoyea aúnnati, neixapu. Yusíkoti ítíkivo ákoti apayáso, áko'o koati teyonéti, kóyeane ákoyeamo pé'onexivoke nonékuke Itukó'oviti. Vo'oku koeku kó'iyeaneye iséneuno po'ínuhiko xâne, koati kixepóvoti, koati keyuhóponovotimaka ákoyea yaúnati vo'oku ápemaka ítike kuteâti ne ínixene ákoyea aúnnati xoko po'ínuhiko xâne.

<sup>2</sup> Véxoa ítúkeovo koati ponóvoti ne Itukó'oviti enepomo ipihápana xâne vaheréxoti kixoku ítúkeovo.

<sup>3</sup> Koeku ínixi ákoyea aúnnati ne xâne koetíneye pahúnevo, ápeikopo oxéne ítivoamo ne ipíhohonope Itukó'oviti koeku ítíkímaka koekútíhiko kuteâti?

<sup>4</sup> Áko'o, kó'inokenemeaye iséneuno po'ínuhiko xâne vo'oku ákoyea ítíkoake ne êno hána'iti seánakovi Itukó'oviti ákoti imaíkinapu xâne koane ákoti imáxapuvi. Ákoikopo yéxa ítúkeovo koseánapiti Itukó'oviti vo'oku kahá'ainopi ikétivexi iséneuke koane kiríkopi váhere kixeku ítíkivo?

<sup>5</sup> Itea koeku ítíkivo xâne koati tiú'iti omíxone koane ákoyeamaka ikétivexa iséneuke ne váhere ítike, inamá'axone kuri'úxovo ne metókeinoke ipíheponikonomo yaneko káxe simapúne ipíhohonope Itukó'oviti, enepo kauhápu'ikakanane ne koati ponóvoti kíxoaku ipíhohonea ne xâne pahukóvoti.

<sup>6</sup> Vo'oku hane exôa kíxoakumo Itukó'oviti yuhaíkapanne ne póhutíhiko xâne, enepone kixoku ítúkeovo yáye yara poké'e.

<sup>7</sup> Porexoátimo Itukó'oviti ne inámati apéyeati ákotinemo hunókoku xoko xâne ixómotíhiko koxuná'ixovo ítúkea únati, enepohíkone kaha'átimaka ítóponea ne êno yupihóvoti unako koépokumo ya xoko Itukó'oviti yoko kahána'ikeekonomo ya xokóyoke ákotinemo uké'eyeaku.

<sup>8</sup> Itea enepohíkone xâne póhutine unako koêku yuúxovo, ákoti akutípota ne kaná'uti kixovókuti íhae xoko Itukó'oviti, koane áhatimaka váherexea kixoku ítúkeovo, kotívetimo kíxoaku Itukó'oviti ipihápananehiko.

<sup>9</sup> Koati kotívetimo koêku epó'oxo koati hána'ítimo tiveko kixókonoku ne uhá koeti xâne ítúkoti váhere. Énomonemo koéneye ínúxotike xapa jûdeu, koánemaka xapa uhá koeti po'í kó'iyevokú xâne.

<sup>10</sup> Itea enepohíkone xâne ítúkoti únati, yupihóvotimo unako koépoku xoko Itukó'oviti, koane kahaná'íkotonotimo ya xokóyoke, yoko hána'ítimakamo úhepeko isóneu ukeâti xoko Vúnae. Koati énomonemo koéneye ínúxotike xapa jûdeu, koánemaka xapa uhá koeti po'í kó'iyevokú xâne,

<sup>11</sup> vo'oku nonékuke Itukó'oviti kutíkokone uhá koeti xâne.

<sup>12</sup> Yanê'e, uhá koeti xâne ítúkoti váhere ákoti exá koêku ne yutoéti yane Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse, ákomakamo veínakana neko yutoéti yúhoikopeokono, pahukápakane ipihóponovokutike. Kene uhá koeti xâne ítúkoti váhere exoâti ne yutoéti yane Ponóvoti Kixovókuti, koati énomonemo veínokono yuhaíkapanane.



13 Vo'oku haina xâne pohúneti kamokenó kixoâti ne yutoéti ya Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse ponopóvo nonékuke Itukó'oviti, itea koati xâne itukoâti ne ponopóvo nonékuke.

14 Enepone po'ínuhiko xâne ákoti itukapu jûdeu, ákoti exâ ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse, enepo eopâhiko ya xokóyoke kónokea pónea kixoku itúkeovo, kuteâtímaka koêku ne páhoenokono xâne itúkea yane Ponóvoti Kixovókuti, yusíkoti ákoyea éxa neko yútoe Muíse, itea kóyeane kutí kó'iyea apêti xokóyoke, vo'oku eópea ya xokóyoke kónokea pónea kixoku itúkeovo.

15 Yane enepone isóneu ápeyea ponóvoti koekúti nókone itúkea, kutí kó'inoa ne yutoéti yane Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse. Iyúseo kó'iyeaneye vo'ókuke neko isóneu kónokea pónea kixoku itúkeovo. Epó'oxo éxoa ya xokóyokene enepo pahukóvo koánemaka tokopóvo itúke.

16 Yoko énomonemakamo koéneye yaneko káxe enepo parexâne Itukó'oviti ne Kristu Jesu éxokopea yonópoku ne xanéhiko vo'oku kixoku itúkeovohiko, koánemaka vo'oku kixoku ko'ísoneuyea ákoti po'i exoâti, kuteâtímaka koêku yane inámati ihíkavuti ukeâti xoko Itukó'oviti ngoyúhone xapa xâne.

*Ako pó'onexeovoke ne jûdeuhiko nonékuke Itukó'oviti*

17 Itínoe jûdeu, koati kixoâtinoo itúkeovo vo'oku hé'e, enepone Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse, ápeinoke sesá'iko nonékuke Itukó'oviti. Koatímaka yéyexovope ne héki Itukó'oviti,

18 koane yéxi ahá'inopi Itukó'oviti, koánemaka ne koati únatinoo kixovókuti ihíkaxopike ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse.

19 Koatímaka inixépovoti itíkivonoo hirikoâti ponóvotike xêne ne xâne kutí koeti komítiti, koane keuhápu'ikoti xâne ovoti hahákutike.

20 Itínoemaka ihíkaxoati emo'u Itukó'oviti ne xâne ákoti éxoneya, koáne ne inámatiko xâne, vo'oku ápeyea xepákuke ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse, poéheve ne exóneti koáne ne kaná'uti kixovókuti íhae xoko Itukó'oviti.

21 Iti ihíkaxoti po'ínuhiko xâne, maní kenokoâti ihíkexopivoa inúxotike ne ihíkavuti ihíkexone. Iti ihíkaxoti po'ínuhiko xâne ákoyea améxa, hainá'ikopomea itíkoti kuteâti nê'e?

22 Keyúhoinomaka po'ínuhiko xâne ákoyea yusíka kapíneyea xâne ákoti itukapu koati múxone. Kene íti, hainá'ikopomea itíkoti kuteâti nê'e? Koati ketirínateoxo ne hokonéti, itúke vo'u xâne ákoti itukápa ne koati kaná'uti Itukó'oviti. Itea peréxomea Itukó'oviti nékone peréxi? áko'o kutí koe yoméxoti maní kîrepino Itukó'oviti.

23 Iti itukoâti éyexovope yéxi ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse, hainá'ikopomea itíne kutí'inoo koyuhókonoti ákoyea aúnati ne itúke Itukó'oviti vo'oku ápeyea váhere ítike ákoti hakâ ne páhoenovoti Ponóvoti Kixovókuti vitúkea?

24 Énomonemaka kuteâti koêku ne yutoéti emó'uke Itukó'oviti, koêti:

“Vo'oku váhere ítikenoe, koémoke'ekono ne iha Itukó'oviti xapákuke ne po'ínuhiko xâne ákoti itukapu jûdeu” koêti.

25 Enepone hénaxovope itíkivo xanena Itukó'oviti yane sirkunsidá ké'iyi, itínoe jûdeu, koati apêti itópoinopike enepo itikâ ne páhoenovoti Ponóvoti Kixovókuti vitúkea yane yútoe Muíse. Itea enepo hákoti itíkôa, ákone itópoinopike sirkunsidá ké'iyi, epó'oxo kutí ketímo xâne ákoti sirkunsidá akôe, enepohíkone ákoti ne hoénaxovope itúkeovo xanena Itukó'oviti koxé'uke.

26 Kene ne xâne ákoti itukapu jûdeu, enepohíkone ákoti sirkunsidá akôe, enepo itukâ kuteâti ne yutoéti yane Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse,

hainá'ikopo kutipasí koâti ne xâne apêti hoénaxovope koxé'uke itúkeovo xanena Itukó'oviti, enepone sirkunsidá koêti? Hainâra koéneye.

<sup>27</sup> Epó'oxo enepohikone xâne ákoti itukapu jûdeu, ákotihiko sirkunsidá akôe, itukovo énomonehiko itukôa kuteâti ne yutoéti yane Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse, yane koati kouhápu'ikotihiko itúkivo pahukóvoti, itínoe jûdeu. Vo'oku upánini ápeyea hé'e, enepone yútoe Muíse, koane upánini itíkivo xâne sirkunsidá koêti, itea kóyeane itíkivo pahukóvoti vo'oku ákoyea itíka neko páhoenopi itíki yútoeke Muíse.

<sup>28</sup> Vo'oku enepone koati kaná'uti itúkeovo jûdeu ne xâne, haína koxé'uke óva. Koáne ne koati kaná'uti sirkunsidá kó'iyea ne xâne, hainámaka mótokike óva.

<sup>29</sup> Itea enepone itúkeovo koati kaná'uti jûdeu ne xâne, hane exôa oveâti isóneuke. Kúteanemaka koêku ne koati kaná'uti sirkunsidá kó'iyea ne xâne, koati isóneukemaka óva, koekúti itúkinoake Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, kene haina koxé'uke óvo ne hoénaxovope itúkeovo xanena Itukó'oviti kuteâti koêku yane yútoe Muíse. Yoko enepone xâne koetíneye ne sirkunsidá kó'iyea, Itukó'oviti koyuhó'iyeamo unako koêku kene haina xoko xâne yara kúveu mêum úkea ne iháyu'ikeokono.

### 3

<sup>1</sup> Koeku kó'iyeaneye, unatíneikopomea koeku jûdeu ya po'inuhiko xâne? áko'lo ápeikopomea itópoinoake sirkunsidá kó'iyeahiko? koetímeamo isóneue po'i xâne.

<sup>2</sup> Êm, koati hána'iti itópoinoake, koane ákomaka tópi koeku kó'inokeneye. Vo'oku énomonehiko itukóvo inúxoti íkamoake Itukó'oviti emó'u.

<sup>3</sup> Kene ne jûdeuhiko ákoti akutípoa? Hainámea vo'oku ákoyea akútípoahiko, ákoinoke oxéne kousokeovo neko yuhó'inoahiko Itukó'oviti? koetímeamo isóneunoa po'i xâne.

<sup>4</sup> Ako kalíhuina. Yusíkoti itúkeovo semékenovo'iti ne uhá koeti xâne, itea ako ákoeneye ne Itukó'oviti. Koati kaná'uti ne yúho, kuteâtímaka kó'iyea emó'uke Itukó'oviti, enepone koêti:

“Maka iyúseane itúkivo koati ponóvoti ya uhá koeti yíúho, koane aúrupu'inemaka itúkeovo koati sasá'iti ne itíke enepo áva inixoâti poé'ayea ne itíkivo”  
koêti. *Sâramu 51.4*

<sup>5</sup> Itea itukovo vo'oku pahúnevo úti inamá'axoinoke urapú'i itúkeovo koati ponóvoti kixoku itúkeovo ne Itukó'oviti, namo koéneikopoye? Ákonimea itúkapu koati pahukóvoti ne Itukó'oviti enepo ipihápanavi? (Yoko enepora yúnzo, koati kuteâti ko'ísoneueya úti, uti xâne ákoti ponóvoku isóneue.)

<sup>6</sup> Ako kalíhuina kó'iyeaneye. Eneponi akoéneye, ákoni oxéne yúhoikoepovimo ne Itukó'oviti vo'oku kixoku vitúkeovo.

<sup>7</sup> Itukovo inamá'axoti iyusêo itípanevo Itukó'oviti koane itúkeovo koati êno hána'iti ihayú'iuti vo'oku nzemékekexea, yusíkoikopo ipíhophoneonu vo'ókuke? koetímeamo isóneunoa po'i xâne.

<sup>8</sup> Eneponi akoéneye, mani motovâti kó'iyea úti: “Vitúkaikopo váhere maka iyúseaneoxo sasá'iko ne Itukó'oviti” mani koêti úti. Yoko koati énomone koéneye yúho ne itukóheotihiko ngoêku, koyúhote kó'iyeaneye ne yúnzo xapa xâne. Enepohikone xâne koetíneye yúho, koati motokeâtimo ne kixókonoku ipihápananehiko Itukó'oviti.

*Pahukóvoti ne uhá koeti xâne nonékuke Itukó'oviti*

<sup>9</sup> Ná'ikopomo kó'eye visóneunoa rá'a? Utí'ikopo unatí koêku, uti jûdeu, ya po'inuhiko xâne ákoti itukapu jûdeu? Ako kalíhuina, vo'oku énjokopeanenoe yara

yúndoe itúkeovo pahukóvoti ne uhá koeti xâne, jûdeuhiko koánemaka xâne ákoti itukápa,

<sup>10</sup> kuteâtímaka kó'iyea ne yutoéti ya emó'uke Itukó'oviti, enepone koêti: "Ako xâne ponóvoti nonékuke Itukó'oviti. Ako ápahuina xâne koetíneye nonékuke.

<sup>11</sup> Ákomaka xâne iyukínovati isóneu ne kaná'uti kixovókuti. Ákomaka oposíkoati ahí'okeova ne Itukó'oviti.

<sup>12</sup> Itávohikone uhá koêti. Uhá koénehikomaka koésayu'ixopeovo. Ako xâne únati ítuke nonékuke Itukó'oviti. Ako ápahuina xâne koetíneye ítuke nonékuke." *Sáramu 14.1-3*

<sup>13</sup> "Enepone emó'u ipuhíkeati pahákukehiko, aínovo ákoti aunáti, kuteâti koeku hehé'iyea ihópune imuyúkoti ukeâti ekóxovokuke enepo imihé'oko. Koatíhiko semékenovo'iti yoko aúpu'ikenati. Enepone yuhóhiko, kutí koe vénenuna koati ipúhokovoti koéxoe." *Sáramu 5.9; 140.3*

<sup>14</sup> "Koatíhikomaka íhakenati, epó'oxo aínovo koati kotíveti emo'úti koyúho." *Sáramu 10.7*

<sup>15</sup> "Kene hêve, ú'uso kóyemaka píhea xoko motovâti óko'okea koane koépeka.

<sup>16</sup> Koêkúti vékoku, poéhane koésayu'ixea koeku po'ínuhiko xâne koane omínoa kotíveti koekúti.

<sup>17</sup> Ákohiko exa óvoheixea kásatike isoneúti. Poéhane ipúhonevo yoko púvea po'í xâne éxo." *Izáiya 59.7-8*

<sup>18</sup> "Ákohikomaka teya Itukó'oviti" kôe. *Sáramu 36.1*

<sup>19</sup> Yoko uhá koêti ne yutoéti ovâti ne Ponóvoti Kixovókuti emó'uke Itukó'oviti, véxoa itúkeovo xâne hokoâti neko yutoéti kíxo. Ákoikopo ápahuina xâne apêti pó'onexeoake nonékuke neko yutoéti. Aínovo koati motokeâti ipihoponeokono.

<sup>20</sup> Iyúseoneikopo ákoyea ápahuina xâne ponóvoti nonékuke Itukó'oviti vo'oku ítone itúkea, koeku hókea neko yutoéti Ponóvotike Kixovókuti emó'uke Itukó'oviti, vo'oku énomone exóko xâne itúkeovo pahukóvotihiko.

### *Vo'oku kúveovo uti Kristu, koítovovi Itukó'oviti yane pahúnevo úti*

<sup>21</sup> Itea kouhupu'ikoane Itukó'oviti kíxoaku ponópea ne xanéhiko, ákoti itukapu vo'oku hókeahiko ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse. Yoko koyúhoamaka Muíse koane po'ínuhiko porófeta mekúke koêku ra koekúti ya yútoekéhiko.

<sup>22</sup> Énomone ne kíxoaku Itukó'oviti ponópea ne xâne nonékuke vo'oku kúveovohiko Jesus Kristu. Yoko énomone koéneye xoko uhá koeti koêkúti xâne kuvovâti, vo'oku ako poé'aku xâne nonékuke Itukó'oviti, kutíkokone uhá koêti.

<sup>23</sup> Koati pahukóvoti ne uhá koeti xâne koane kónokea ne éno hána'iti ihayú'íuti itípanevo Itukó'oviti xokóyoke.

<sup>24</sup> Itea poréxoa Itukó'oviti ponópeovo ne xâne nonékuke ya hána'iti seánakoa, ákotimaka ésa'ixoaake, vo'oku kixó'oviku Kristu Jesus koíteovovi ya pahúnevo úti.

<sup>25</sup> Koati Kristu itukóvo noivokoe Itukó'oviti óvokeovo itína kuruhúke, koane poréxopea ésa'í itúyoepa pahúnevo úti. Yoko poéhane kutípea úti konokóvo. Yaxínoakeneye Itukó'oviti, koati kouhápu'ikoati póneovo ne kixoku itúkeovo yaneko koseána xanéhiko pahukóvoti yanekóyoke enepo akó'o ipihápána.

<sup>26</sup> Kene kó'oyene vo'ókumaka ítukeinoví Kristu, kouhápu'ikoamaka póneovo ne kixoku itúkeovo. Énomone kutí'inoke iyúseoti itúkeovo koati ponóvoti, koane itúkeovo énomonemaka ponopâ ne xanéhiko kuvóvoti Jesus.

<sup>27</sup> Ápeikopo oxene xâne iháyú'ikopeovo nonékuke Itukó'oviti? Ako kalíhuina. Koatímea vo'ókuke ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse kó'inokeneye? Áko'o,

haína vo'ókuke nê'e, itea koati vo'ókuke po'i Ponóvoti Kixovókuti, enepone kixó'oviku Itukó'oviti ponopó'oviti vo'oku kúveovo uti Kristu.

28 Noíxoaneikopo úti itúkeovo vo'oku kúveovo Kristu ne xâne ponópínovo nonékuke Itukó'oviti, kene haina vo'oku itúkea páhoenoa Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse.

29 Enepone Itukó'oviti, poéhanemea júdeuhiko itukoa kuvónove? Hainá'ikopomaka kuvónove po'ínumaka xâne ákoti itukapu júdeu? Hainára, koatímaka kuvónove xanéhiko ákoti itukapu júdeu.

30 Vo'oku ako apí'a ne Itukó'oviti. Poéhaxo, yoko énomone ponopâ ne júdeuhiko, enepohikone sirkunsidá koêti vo'oku kúveova. Énomonemaka ponopâ ne po'ínumaka xâne ákoti itukapu júdeu, enepohikone ákoti sirkunsidá akôe, koêkumaka itúkeovo kuvovâti.

31 Ávaina hako inixôa po'ínuhiko xâne kutí kó'iyea ákotine itúkovoke ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse, vo'oku koyúhoyea úti kónokea itúkeovo Kristu kuvóvo úti. Ako kalíhuina! Itea vo'oku kúveovo uti Kristu, koati énomone kutí'inoke vikaná'uxoati vitúkea páhoenovi vitúkea ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse.

## 4

### *Koati vo'oku kúveovo Itukó'oviti ponínovo ne Ábraum*

1 Enepone voxú'ikene Ábraum, uti júdeu, ná'ikopo kó'eye yuhu úti vo'oku ítóponone ikéneke Itukó'oviti?

2 Eneponi itukapu vo'oku kixoku itúkeovo ponínovo ne Ábraum, mani apêti oxéne iháyu'ikopeovo, itea ako ákoeneye nonékuke Itukó'oviti.

3 Vo'oku hara kôe ya emó'uke Itukó'oviti vo'ókuke: “Koati kuvónvoti Itukó'oviti ne Ábraum ínixinoake Itukó'oviti itúkeovo ponóvoti nonékuke” kôe.

4 Enepone xâne ko'ítuketi, koati apêti námoepo. Haina ípara ne námoepo, itea koati konokoâti namúkea ne ésa'i ko'ítukeyea.

5 Kene enepone xâne ákoti oko'ítuke itea kuvónvoti Itukó'oviti, poéhane motovâ ponópea xâne pahukóvoti, énomone ínixo Itukó'oviti itúkeovo ponóvoti nonékuke vo'oku kúveova.

6 Yoko énomonemaka koéneye yuhu Ndávi mekúke enepo koyuhôa itúkeovo koati únati koêku ne xâne ínixone Itukó'oviti ponópeovo nonékuke ákoti itukapu vo'oku ítone itúkea.

7 Yoko énomone ne emo'úti koêti:

“Koati únati koêku ne xâne ituyôpotine váhere ítuke, enepohikomakane sasa'ípotine pahúnevo.

8 Koati únati koêku ne xâne ínixone Itukó'oviti ákoyeane okónoko ipíhóponeokono vo'oku pahúnevo” koêti.

*Sáramu 32.1-2*

9 Enepone xâne únati koeku nonékuke Itukó'oviti, kutíyaneikopo? Poéhanemea júdeu, enepohikone sirkunsidá koêti apêti hoénaxovope koxé'uke itúkeovo xanena Itukó'oviti? áko'o, po'ímaka xâne ákoti itukapu júdeu, ákotimaka sirkunsidá akôe. Vo'oku ínati ngoyuhôameku koêku ra yutoéti emó'uke Itukó'oviti koêti: “Vo'oku kúveovo Itukó'oviti ne Ábraum, ínixinoake Itukó'oviti itúkeovo ponóvoti nonékuke” koêti.

10 Ná'ikopo kixóvoye ne Ábraum inixôa Itukó'oviti itúkeovo ponóvoti nonékuke? Sirkunsidá koéne yanekôyoke? áko'o ávo. Koati énomone yaneko

káxehiko avô'o ne sirkunsidá kó'iyea xâne. Koati âvoti sirkunsidá akôe ne Âbraum yanekôyoke.

11 Enepo sirkunsidá kó'inoke ne Âbraum ikénepoke, koati hoénaxovope itúkeovone ponóvoti nonékuke Itukó'oviti vo'oku kúveova. Enepone kúveovo Itukó'oviti inuxô ina sirkunsidá kôe. Énomone koéneye motovâti itúkeovo Âbraum itukóvo turi uhá koeti po'ínuhiko kuvóvoti Itukó'oviti, upánini ákoyeahiko sirkunsidá ákoe, motovâtimaka ínixeokonohiko itúkeovo ponóvoti nonékuke Itukó'oviti.

12 Koáne énomonemaka itukóvo úkeaku ne xâne sirkunsidá koêti. Itea enepohikone sirkunsidá koêti ngíxone, haína ne xâne pohúneti apêti koxé'uke hoénaxovope itúkeovo xanena Itukó'oviti, itea enepone koati kaná'uti sirkunsidá koêti, énomone ne xâne kuvóvoti Itukó'oviti kuteâti kíxoaku Âbraum kúveova yaneko avô'o sirkunsidá akôe. Yoko koati kaná'uti itúkeovo ha'a ûti ne Âbraum koeku kúveovomaka uti Itukó'oviti.

### *Vo'oku kúveova Âbraum, énomone kóúsokinoa Itukó'oviti yuhó'inoa*

13 Haina vo'oku hókeahiko Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse ne Âbraum yoko amósenopono, itúkinoa Itukó'oviti ne yúho, enepone koati yuhôti ákoti aukápapu ikéne ko'íparayeamo uhá koeti koekúti yara kúveu mêm. Itea koati vo'oku kúveovo Itukó'oviti koane ínixeokono ponóvoko nonékuke kó'inokeneye.

14 Enepone xâne kíxone Itukó'oviti enepo koyuhôa ápeyeamo ípara, eneponi itukapu xâne ihuínovoti ponópeovo nonékuke vo'oku hókea ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse, yane ákoni itúkapu vo'oku kúveovo Itukó'oviti kóúsokinokono yuhó'inoa, koane ákoni itúkapu xunako yuho Itukó'oviti kousókinoa. Énomone neko yúho ákoti aukápapu ikéne.

15 Enepone Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse, exoko xâne pahúnevo koane kóuhapu'ikinoa kónokea ipíhopenekono vo'ókuke. Vo'oku koeku ákoyea páhoenokono xâne itúkea kuteâti ne páhoenovi Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse, ákomaka oxéne pahúkeovo ne xâne.

16 Énomone kónokino itúkeovo ukeâti kúveovo uti Itukó'oviti kóúsokeovo xoko ûti neko yuhó'inoa Itukó'oviti ne Âbraum mekúke, motovâti itúkeovomaka ya seánakovike Itukó'oviti kóúsokeovo, koane motovâtimaka ákoyea oxéne ákoyeamo kaúsakapu neko yúho xapákuke uhá koeti amósenoponomo Âbraum. Haina pohútine neko amósenoponomo júdeuhiko, enepone hokoâti ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse, itea koánemaka neko kuvóvoti Itukó'oviti kuteâti Âbraum mekúke, vo'oku koati énomone ne ha'a uhá koeti ûti, uti kuvóvoti Itukó'oviti.

17 Yoko énomonemaka kuteâti koêku emó'uke Itukó'oviti vo'oku Âbraum, enepone koêti: "Mborexópitimo itíkivo úkeaku ákoti yumaxápu kó'iyevoku xâne" koêti. Yoko hane koyuhó'inoa, Itukó'oviti, kuvóvone Âbraum, enepone koexépukopoti ivokóvotihiko, enepone pahúkotimaka apé kó'iyea koekútihiko akó'oti yanekôyo.

18 Upánini kutí koe ákoti oxéne kóúsokeovo neko yuhó'inokono, itea koâti kutipoâti Âbraum kóúsokeovomo ne kúxoixone. Énomone itúkinovo úkeaku ákoti yumaxápu kó'iyevoku xâne ne Âbraum, kuteâti yuhó'inoa Itukó'oviti, enepone koêti: "Énomonemo koéneye ákoyea yumáxapu ne yamósenoponomo" koêti.

19 Yoko komomópovo ne Âbraum, noíxoane ákoyeane xunako koxé'u, koane yé'ekeane póhuti séndu xoénaena, koane hóvenoxeane ne Sára, enepone yéno, itea kóyeane ákoyea kamúya'ika isóneu kúveovo Itukó'oviti.

20 “Kaná'utiperameamo?” ako ákoe isóneunoa neko yuhó'inoa Itukó'oviti. Haina ákoti akutípoa, itea vo'oku kúveovo Itukó'oviti, inamá'axo koxuná'ixovo ikéneke koane iháyu'ikeamaka Itukó'oviti.

21 Koati exoâti Âbraum ápeyea xunako Itukó'oviti kousokea neko yuhó'inoa.

22 Yoko vo'oku kúveova Âbraum, ínixoá Itukó'oviti itúkeovo ponóvoti nonékuke.

23 Enepone “ínixoá Itukó'oviti itúkeovo ponóvoti” koéti, haina póhutine Âbraum kíxo,

24 itea koati utímaka kíxo, uti kuvóvoti Itukó'oviti, enepone koexépukopoti Vúnae Jesus ukópea xapa ivokóvoti.

25 Koati ivokínovoviti ne Jesus kuruhúke vo'oku váherevoko úti, koane exépukopo ukópea xapa ivokóvoti motovâti ponópeovo úti nonékuke Itukó'oviti.

## 5

### *Ponópovone úti nonékuke Itukó'oviti vo'oku kúveova úti*

1 Koeku ponópeovone úti nonékuke Itukó'oviti vo'oku kúveova úti, úhepepone isóneunovi Itukó'oviti vo'oku kixó'oviku Vúnae Jesus Kristu ya kuruhúke.

2 Koati Kristu isíminovea ne hána'iti seánakovi Itukó'oviti koeku kúveova uti. Yoko títiu kóye úti ikéneke, koane hána'itimaka elókeyea vokóvo vo'oku kúxoixone úti véxone kousokeovomo, enepone kahá'inepeamo uti Itukó'oviti ya itúkeovo hána'iti ihayú'iuti.

3 Haina póhutine nê'e, itea muhíkova ne kotíveti koekúti vékoku úti, elókeamaka vokóvo, vexoâti itúkeovo énomone porexó'ovi ákoyea kamúya'ika uti visóneu, koane ákoyea vaúkapapu vikéne ya hókea uti Vúnae.

4 Kene enepone ákoyea kamúya'ika uti visóneu, koane ákoyea vaúkapapu vikéne, énomonemakamo kutí'inoke vitukóvoti xâne exoâteoxo vékea ne uhá koeti vékoku. Kene enepone vitúkeovo exoâti vékea ne uhá koeti vékoku, énomonemo kutí'inoke apêti kúxoixone úti xoko Itukó'oviti véxone kousokeovomo.

5 Kene enepone ápeyea kúxoixone úti xoko Itukó'oviti kuteâti nê'e, ákomo kuxohí víxa vo'oku ovo'ó kó'iyeeovi ne páhoenoviti Itukó'oviti, enepone Sasá'iti Omíxone uha-uhá kixoâti visóneuke ne éno hána'iti ákoyea omótovovi okóvo Itukó'oviti.

6 Vo'oku yaneko vitukóvoiko xâne muyá'iti isóneu ákoti xunáko itúkea únati, enepo simovóne koati kaxénaxeake Itukó'oviti, ivókinovovi Kristu, uti váhere xâne.

7 Muhíkinova ne xâne ponóvoti kixoku itúkeovo, ôriti ápeyea xâne ivokínovati. Énimeá ápeyea xâne koxunákovoti ivókinovo xâne koati itípakovoti.

8 Itea éxokovea Itukó'oviti kaná'uyea ne ákoyea omótovovi okóvo vo'oku ivókinovovi Kristu yaneko vitukóvoiko xâne pahukóvoti.

9 Kó'oyene, koeku ponópeovone úti nonékuke vo'oku óvokinovovi itína ne Kristu ya kuruhúke, koatímaka vo'oku Kristu víteovamakamo ne ipíhponopemo Itukó'oviti ipihápana xanéhiko.

10 Vo'oku uti xâne haxá koyeâti Itukó'oviti yanekóyoke vo'oku váhere vítuke. Itea koeku kó'iyeaneyeiko úti, unátipinoviti isóneu Itukó'oviti vo'oku ivókinovovi Xe'éxa kuruhúke. Kó'oyene koeku unátipinovine isóneu Itukó'oviti,

inamá'axonemo iyusêo vonópeamo xokóyoke vo'oku exépukopeane ne Kristu ukópea xapa ivokóvoti.

<sup>11</sup> Yoko haina pòhutine nê'e, itea hanemaka vitúko hána'iti elókeko vokóvo, Itukó'oviti yoko kixó'oviku ya xoko Vúnae Jesus Kristu, enepone kutí'inoke unatípotine isónéunovi Itukó'oviti.

*Ako akútea omínovike Ádaum ne omínovike Kristu*

<sup>12</sup> Kuteâti itúkeovo vo'oku pahúnevo neko inúxoti hóyeno turíxinovo pahunévoti yara kúveu mêum, epó'oxo kuteâti turíxeovomaka pevóti yara kúveu mêum vo'oku pahunévoti, énomonemaka itópoinoa pevóti ne uhá koeti xâne, vo'oku uhá kó'iyea itúkeovo pahukóvoti.

<sup>13</sup> Yoko tumúneke ápeyea ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse, ápene ne pahunévoti yara kúveu mêum. Itea yanekóyoke, ako ipihóponoati ne xâne pahukóvoti vo'oku ávovea ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse saya'íkoti xâne itúkea váhere.

<sup>14</sup> Itea kóyeane ápeyea pôreu ne pahunévoti. Énomone ne pevóti. Vo'oku ukeátine kaxena Ádaum tukú koeti kaxena Muíse, uhá koene xâne ivókeovo, muhíkova ne xâne ákoti akutêa pahúnevo Ádaum.

Yoko enepone Ádaum, koati exókoviti koeku po'i xâne, enepone koyúhone emo'u Itukó'oviti símeamo yara kúveu mêum, enepone Jesus Kristu.

<sup>15</sup> Itea koati pó'iti koeku pôreu ne pahúnevo Ádaum koáne ne hána'iti seánakovi Itukó'oviti ákotimaka ésa'ixinoveake. Kaná'uti itóponea uhá koeti xâne ne pevóti vo'oku pahúnevo neko inúxoti hóyeno, itea koati yupihóvoti xunáko ne hána'iti seánako Itukó'oviti itóponea koati énoti xâne yane hána'iti íparaxeovike ukeâti kóseanayeovi po'i hóyeno, enepone Jesus Kristu.

<sup>16</sup> Koane enepone hána'iti íparaxeovike Itukó'oviti, yupihovó koénemaka xunáko yane pahúnevo neko inúxoti hóyeno. Vo'oku kaná'uti motókeyea ipihoponeokono ne xâne vo'ókuke neko pòhuti pahunévoti, itea kó'oyene koeku yupíheovo xu'ínayea pahúnevo xâne, simó'ovi ne hána'iti seánakovi Itukó'oviti ponopó'oviti nonékuke.

<sup>17</sup> Koeku itúkeovo vo'ókuke neko pòhuti hóyeno koane pahúnevo itópoinoake pevóti ne uhá koeti xâne, inamá'axonemo itukóvo vo'oku kixó'oviku po'i hóyeno, enepone Jesus Kristu, kahá'inepinoakemo úti natíxea natíxokuke ákotinemo hunókoku, uti xâne iyónoaku Itukó'oviti ne éno hána'iti seánako, uti ikó'íparaxoakemaka ponópea nonékuke.

<sup>18</sup> Vo'oku kuteâti koeku itóponea uhá koeti xâne ne pòhuti pahunévoti, enepone pahúnevo neko inúxoti hóyeno, motókeinoko ípíhóponeokonohiko, kúteanemaka koeku itóponea uhá koeti xâne ne hána'iti seánakovi Itukó'oviti vo'oku pòhuti ponóvoti itukéti, enepone kixó'oviku Jesus ivokínovovi, porexó'oviti ponópeovo úti nonékuke yoko vonópea xokóyoke ákotinemo hunókoku.

<sup>19</sup> Yoko kuteâtimaka koeku itúkeovo vo'ókuke neko pòhuti hóyeno koane pahúnevo itúkinovo pahukóvoti ne ákoti yumaxápu xâne, kúteanemaka koeku itúkeovo vo'oku koévesekea ahá'inoa Itukó'oviti ne po'i hóyeno, enepone Jesus, ákoinokemakamo yumáxapu xâne ponopóvoti nonékuke Itukó'oviti.

<sup>20</sup> Ápeinoko ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse, koati kouhápu'ikoati ne éno pahunévoti ixómoti kuri'úxovo. Itea upánini kó'iyeaneye ne pahunévoti, koati inamá'axoti ukopónomaka ne hána'iti seánakovi Itukó'oviti.



<sup>21</sup> Yane kuteâti koeku itúkeovo itopónoti uhá koeti xâne ne pahunévoti omínó'oviti pevóti, kúteanemaka koeku itóponeovi ne seánakovi Itukó'oviti koane ponópeovi nonékuke, motovâti ákoyea hunókoku vópea xoko Itukó'oviti vo'oku kixó'oviku Vúnae Jesusu Kristu.

## 6

### *Koítovovi Itukó'oviti ya pahúnevo úti vo'oku ákoyea omótovovi okóvo*

<sup>1</sup> Yane namo koéneye? Yusíkoikopo vóvoheixea pahunévotike motovâti inamá'axoyea kuri'úxinovi hána'iti seánakovi ne Itukó'oviti?

<sup>2</sup> Ako kalíhuina! Nonékuke ne pahunévoti, kutí koene uti ivokóvoti koeku ákoyeane xunáko xoko úti. Ákoikopo yusíka vóvoheixea pahunévotike.

<sup>3</sup> Koati yexoâti koeku ne váhikeovo, uhá koeti úti ahíkovoti ya iháke Kristu Jesus, itúkeovo kixó'ekoti xaneâtine úti ne Kristu ya ivókeovo.

<sup>4</sup> Koeku kó'iyeaneye, koatímaka xané kixoâti úti ekóxeovo yaneko ivokóvo koeku váhikeovo ya iháke, motovâtimaka vinámepea ikéneke ya uhá koeti kixoku vitúkeovo, kuteâti koeku inámepea ne Kristu yaneko exepúkopo ukópea xapa ivokóvoti vo'ókuke ne êno hána'iti ihayú'iuti xunako Há'a xokóyoke.

<sup>5</sup> Vo'oku koeku kutí kó'iyea xané kixoâti úti ne Kristu ya ivókeovo, poéhapanemaka úti xoko Kristu exépukopea ukópea xapa ivokóvoti.

<sup>6</sup> Véxoanemaka uké'exeokono ne kúxoti kixoku vitúkeovo ákoti aunáti. Kutí koéne kuruhúxovotinemaka nê'e yaneko ivokóvo ne Kristu kuruhúke, motovâti uké'epea itúkeovo ikó'itukeu váhere kixovókuti ne muyo úti, koane motovâtimaka uké'exeokono itúkeovo xunako pahunévoti exô koeku úti.

<sup>7</sup> Vo'oku enepone xâne ivokóvotine, koati iteóvatine ne xunako pahunévoti.

<sup>8</sup> Koeku kutí kó'iyea vivokóvotine yaneko ivokóvo ne Kristu, kutípoamaka úti vinámepeane xokóyoke.

<sup>9</sup> Yoko véxoa ákoyeanemo ivákapu ne Kristu koeku ukópea xapa ivokóvoti, vo'oku ákoyeane xunako pevóti xokóyoke.

<sup>10</sup> Enepone ivókeovo ne Kristu, koati uke'éxopoti xunako pahunévoti. Yoko koati úsotine neko ítuke yanekóyoke, ákonemo okónokoa káyukea. Kene ne ápeyea kó'oyene ike exépukopine ukópea xapa ivokóvoti, koati kuri'ókopovotine Itukó'oviti.

<sup>11</sup> Énomonemaka yákoeneye. Kutí íxea ivokóvotine neko kúxoti kixévoku ákoti aunáti. Kene ne yápeyi kó'oyene, kuri'ó yáko Itukó'oviti koeku héki Kristu Jesus.

<sup>12</sup> Ákoneikopo yusíka itúkeovo váhere kixovókuti pahukó xikóyoke, kutí'inoke mani ítikitinoe váhere úhepune miúyo.

<sup>13</sup> Hákonemaka ike'ítukexoa ne iháxakexoku miúyo ítíki váhere koekúti, itea kirí'akapapu Itukó'oviti koeku ítíkivo inámapoti xokóyoke, vo'oku iti kutí koeti xâne exepúkopeatine ukópea xapa ivokóvoti. Kene ne miúyo, póhutihiko iháxakexoku, heú íxepinamaka Itukó'oviti motovâti itúkeovo ikó'itukeu ya únatike.

<sup>14</sup> Hainá'ikomo pahunévoti exô kêku. Vo'oku koati seánakovi Itukó'oviti exô kêku, kene hainá'ikomo Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse.

### *Konokoâti kurí'okopeova úti ne Itukó'oviti*

<sup>15</sup> Ná'ikopomo koéneye? Koeku hainá'iyeeane Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse exô koeku úti itea itúkeovo seánakovi Itukó'oviti, "Ákoikopo yuvâti pahúkeovo úti!" koetímeeamo isóneunoa po'i xâne. Itea ako kalíhuina!

16 Ákoikopo yéxa itúkeovo kirí'okovoke exô kêku? Itukovo kirí'okovoti itiki váhere kixovókuti, koatíne váhere kixovókuti exô kêku yoko iyenópokonotimo ipihóponovokutike vo'ókuke. Kene itukovo kirí'okovoti Itukó'oviti itiki ahá'inopi, hanemo itukóvo pôreu xikóyoke, ponóvoti kixeku itíkivo.

17 Itea aínapo ákoe Itukó'oviti vo'oku upánini itúkeovo váhere kixovókuti exô kêku yanekóyoke, kó'oyene herú kixene iséneu kitípi ne ihíkavoti íhikexokonoke.

18 Kó'oyene koeku ítivoa ne váhere kixovókuti, itíponenoe ovoxe Itukó'oviti koati ponóvoti kixoku itúkeovo.

19 Anéye ínzokoake ra koekúti, vo'oku mani ôriti yéxi koêku ya hákoti ngixoáneye. Kuteâti itíkivo kutí koeti akaúti yanekóyoke koeku yíxivo itiki váhere úhepune miúyo, koane ípihi tumúne ne váhere ítike vo'oku itúkeovo váhere kixovókuti exô kêku, kó'oyene kirí'akapu Itukó'oviti motovâti péni kixeku itíkivo koane itíkivo xâne koati sasá'iti nonékuke.

20 Vo'oku yanekóyoke, enepo itukóvoiko váhere kixovókuti exô kêku, koati ákoti panápu kixeku itíkivo.

21 Kene ne pôreu koeku ké'yineye, poéhane koekúti ominópitinoe tíyapana kó'oyene. Vo'oku ya hunókokuke, koati iyonópotimo xâne ipihóponovokutike.

22 Itea kó'oyene koeku ítivoa ne pehúnevo, itíponenoe ovoxe Itukó'oviti yoko pó'itipone pôreu xikóyoke. Énomone ne sesá'ipi nonékuke Itukó'oviti, yoko hunókokuke itepónoatinoemo ne inámati apéyeati ákotinemo hunókoku xoko Itukó'oviti.

23 Vo'oku hara pôreupo ne pahunévoti, iyónopea xâne ipihóponovokutike. Itea enepone koati hána'iti íparaxeovike Itukó'oviti vo'oku itukeinoví Vúnae Jesus Kristu ákoti ésa'ixinoveake, énomone ne vópeamo xokóyoke ákotinemo hunókoku.

## 7

### *Íhokoa Poúlu koeku sêno ko'ímati ne ihíkavoti íhikaxone*

1 Itínoe mbo'ínu xoko Jesus, koati é'exo kixeâti ne ponóvoti kixovókuti nokonéti hókeokono yara kúveu mêmum. Koati iyúseoti ápeyea xunáko nê'e xoko xâne koeku ápeyeako ne xâne yara kúveu mêmum.

2 Noixó íxea ne sêno ko'ímati. Nonékuke ne yutoéti ponóvotike kixovókuti, enepone sêno ko'ímati, koati koetínemoye itúkeova tukú koeti ivakápune ne íma. Itea ivakápune íma, koati hunókokunemo xunáko neko yutoéti xokóyoke, enepone koyuhoâti itúkeovo ko'ímati.

3 Yane enepo oko'ímapo po'í hóyeno koeku ávoyea ivákapu ne íma, in-ixókonotimo itúkeovo aupú'ikoti íma. Itea enepo ivakápune ne íma, koati itévatimo ne yutoéti koyuhoâti itúkeovo ko'ímati, epó'oxo enepo oko'ímapo, ákonemo yuvâti.

4 Keánenoemaka, itínoe mbo'ínu xoko Jesus. Nonékuke ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse, kutí koe ivekóvotine yaneko ivokínovovi ne Kristu ya kuruhúke, motovâti ápeyea inámapoti yúnae. Énomone neko Xe'exa Itukó'oviti, enepone exepúkopotí ukópea xapa ivokóvoti, motovâtimaka enó'iyea únati kixoku vitúkeovo nonékuke Itukó'oviti.

5 Vo'oku enepo hokoá'iko úti ne vâha kixeova úti, kutí koéneoxo inamá'axoti koyúkokono ne váhere vâha vitúkea, vo'ókuke ne vípikokonoke vitúkea yane Ponóvoti Kixovókuti, ina vitúko váhere. Kene pôreupo, énomone kúxea úti vonópea ipihóponovokutike.

<sup>6</sup> Itea kó'oyene, víteovane xunáko ne Ponóvoti Kixovókuti iyónopeovi ipihóponovokutike, vo'oku yaneko ivokínovovi Kristu, kutí koe vivokóvotinemaka, ákoínokene xunáko xoko úti neko éxoti koeku úti nóvo. Kó'oyene, motópvane hókea úti ne Itukó'oviti ya inámatike koépoku úti ukeâti xoko Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, kene haína ya kúxoti kixovókuti kuteâti koêku yaneko yutoéti Ponóvotike Kixovókuti.

*Koêku ne pahunévoti nonékuke ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse*

<sup>7</sup> Ná'ikopomo koéneye? Hainá'ikopomea koati váhere ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse? Ako kalíhuina! Itea koati kaná'uti ákoyeani énja ápeyea mbahúnevo eneponi hákoti exókonoa neko Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse. Vo'oku ákoni énja itúkeovo pahunévoti ne víyokeovo itukevo po'i xâne kaha'âti úti vitúkopea, eneponi hákoti ne yutoéti ya Ponóvotike Kixovókuti, enepone koêti: “Hako iyékovo itukevo po'i xâne” koêti.

<sup>8</sup> Koeku ápeyea ne Ponóvoti Kixovókuti ipíkonuti indúkea váhere, kutí koéneoxo inamá'axoti koyúkoko ne váhere ánja indúkea, kutí'inoke kuri'úxovoti ákoti tópi kó'iyevoku po'ínuhiko váhere ánja indúkea. Vo'oku eneponi hákoti ne Ponóvoti Kixovókuti ipíkoviti vitúkea váhere, ákoni máka pahúnevo úti.

<sup>9</sup> Yane kóyoke, avô'o enjá ne Ponóvoti Kixovókuti, ú'uhepe ngóye. Itea enjoâne ne ípikovike Itukó'oviti, yane ú'uso kóyene ne váhere ánja indúkea. Yane uké'ene ne úhepeko ngóyeku koane iyúseone mondókeyea yonómbea ipihóponovokutike.

<sup>10</sup> Enepone páhoenokono úti vitúkea yane Ponóvoti Kixovókuti, mani kutí'inoke kouhé'ekokonoti vápeyea yara kúveu mêm, itea ya hunókokuke, ainovó koe énomone iyonópo xâne ipihóponovokutike.

<sup>11</sup> Koati hána'iti pahúkeovo inzóneu. Ngó'inokeneye vo'oku enepone Ponóvoti Kixovókuti ipíkoviti vitúkea váhere, kutí koéneoxo koati énomone kuri'úxo ne ánja indúkea ne koekútihiko ímbikovoke. Yane kutí koe énomonemaka koepékonu koeku kouháp'u'ikeamaka mondókeyea yonómbea ipihóponovokutike vo'oku mbahúnevo.

<sup>12</sup> Iyúseo itúkeovo koati sasá'iti ne Ponóvoti Kixovókuti. Koati sasá'iti koane ponóvoti yoko únati ne páhoenoviti Itukó'oviti ovâti.

<sup>13</sup> Yusíkoikopo ípokeovo neko únati kixovókuti ya koekúti iyonóponuti ipihóponovokutike? Ako kalíhuina. Koatine mbahúnevo iyonóponu ipihóponovokutike. Itea koati únati koekúti, enepone Ponóvoti Kixovókuti, ene veínokono kouháp'u'ikeovo ne mbahúnevo. Yané'e koati kouháp'u'ikokonoti koêku ne pahunévoti itúkeovo koekúti yupihóvoti váherexea vo'ókuke neko yutoéti páhoenoviti Itukó'oviti vitúkea.

*Pí'a isoneúti okopókoti ya isóneuke xâne*

<sup>14</sup> Véxoaxo itúkeovo sasá'iti kixovókuti ukeâti xoko Itukó'oviti ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse. Kene úndi, ako nzasá'iko. Koeku ákoyeamaka njunáko indúkea únati, kutí koe ngavanévoti indúkeovo ovoxe váhere kixovókuti.

<sup>15</sup> Ákomaka énja ngó'inokeneye, vo'oku enepone koati ánja indúkea, ákone indúka. Ainovó koe koekúti íninjone yupiheovo ákoyea aúnti, ákotimaka an-gahá'a indúkea ne indúko.

<sup>16</sup> Koeku indúkea ne koekútihiko ákoti anghá'a indúkea, koati ininjôati itúkeovo únati ne yutoéti ya Ponóvoti Kixovókuti.

<sup>17</sup> Koeku kó'iyeaneye, hainá'ikopo ûndi kaha'â váherexea ítuke, itea koati vo'oku ákoyea kuríkanu ne váhere kixovókuti ú'uso koyêti njokóyoke, ene kó'inokeneye ne ngixoku indúkeovo.

<sup>18</sup> Ênja ákoyea ápahaina únati koekúti ya njokóyoke, hane ngíxo, enepone kúxoti ngixóvoku avô'o ainámambo. Vo'oku anéye njokóyoke ngahá'ayea indúkea únati, itea akó'oti njunáko indúkea.

<sup>19</sup> Enepone únati koekúti ânja indúkea, ako indúka nê'e. Ainovó koe koekúti ákoti aunáti, mbúvone indúkea, ne indúko.

<sup>20</sup> Koeku indúkea ne ákoti angahá'a indúkea, hainá'iko ûndi itukôa, itea enepone váhere kixovókuti ovóheixoti njokóyoke, ene kixonúneye indúkinoake ne váhere koekúti.

<sup>21</sup> Yanê'e, koeku ngahá'ayea indúkea únati, ako njunáko, vo'oku ako kuríkanu xunáko ne váhere kixovókuti ú'uso koyêti njokóyoke.

<sup>22</sup> Ya inzóneuke, uhé'ekinsonuti indúkea páhoenovi Itukó'oviti.

<sup>23</sup> Itea enepone úsotine ngixoku indúkeovo, anêko po'i exeâti koêku okopâti neko mani ânja indúkea. Ênomone ne váhere kixovókuti éxoti ngoêku, enepone kutí kixónutimaka akaúti indópínokonoke indúkea únati.

<sup>24</sup> Undi koati yupihóvoti tiú'iko kóyeku nóvo. Kutí'ikopo motovâ koíteovonu yane indúkeovo xâne pahukóvoti, koati motokeâti yonópea ipihóponovokutike?

<sup>25</sup> Aínapo ákoe Itukó'oviti vo'oku Vúnae Jesus Kristu koitóvonuti. Iyúseoneikopo ngoêku. Ya inzóneuke, undi kuri'ókovoti Itukó'oviti ngaha'âti indúkea ne sasá'iti kixovókuti páhoenovi vitúkea, itea enepone kúxoti ngixóvoku koane ânja indúkea, koati xunako váhere kixovókuti pahukóya.

## 8

### *Kixoku itúkeovo ne xâne kuri'ókovoti Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti*

<sup>1</sup> Kó'oyene, ákonemo ipihapana Itukó'oviti ne xâne kuvóvoti Kristu Jesus.

<sup>2</sup> Vo'oku ápe po'i xunakóti, énomone ne xunako Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti poréxoti xâne inámapea koeku kúveovo Kristu Jesus. Koati énomone porexónu índea xunáko ne váhere kixovókuti mani kutí'inoke yonómboti ipihóponovokutike.

<sup>3</sup> Vo'oku enepone ákoti omotóva itúkinovea ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse vo'oku vitúkeovo xâne muyá'iti koane ákotimaka xunáko sayá'ikeova ne váhere kixovókuti, itúkinovea Itukó'oviti yaneko pahukínovi Xe'éxa íkutipasikoponeovovi, uti xâne pahukóvoti, motovâti kotúyopinovi pahúnevo úti. Énomone yanekóyoke, poréxopa Itukó'oviti ésa'i ne kotúyopea pahúnevo úti iyonópa muyókuke Xe'éxa.

<sup>4</sup> Kixínoakeneye Itukó'oviti motovâti kousokeovo xoko úti ne páhoenovi Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse, koeku ákoyeane itúkapu váhere vâha kíxeova úti hóko úti, itea itúkeovo ahá'inovike ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti hóko úti.

<sup>5</sup> Vo'oku enepone xâne hokotí'iko váhere âha kíxeova, koati yónoheixokumaka isóneu ne koekúti kuteâti. Itea enepone xâne vekoti ahá'inoake Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, koati sasá'iti kixovókuti íhae xoko Itukó'oviti yónoheixo isóneu.

<sup>6</sup> Yoko enepone hókea uti koêkuti váhere vâha kíxeova úti, hane itukóvo pôreupo, iyónopeovi ipihóponovokutike. Itea enepone vékea uti ahá'inovike Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, poréxovi inámati koépoku úti ákoti hunókoku, koane hána'iti úhepeko visóneu ikéneke Itukó'oviti.

<sup>7</sup> Énomone ngó'ino: Enepone hókea úti ne váhere vâha kíxeova úti, vokópea Itukó'oviti itukóvo póreupo. Vo'oku koené'eye úti, haina páhoenovi Itukó'oviti emó'uke exô koeku úti, koane ákomaka oxéne itúkeovo énomone kutípo úti.

<sup>8</sup> Ákoikopo oxéne ikó'elokexea okovo Itukó'oviti ne xâne hokoti váhere âha kíxeova.

<sup>9</sup> Hainá'ikonoe iti xâne hokoti váhere âha kíxeova, itea koati ahá'inopike Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti vikónoe, itukapu koati kaná'uti ovo'ó kó'iyepi nê'e. Yoko koékuti xâne ákoti Sasá'iti Omíxone Kristu xokóyoke, haina xanena Kristu nê'e.

<sup>10</sup> Itea koeku kaná'uyea ovo'ó kó'iyepinoe ne Kristu, upánini vékeakomo pevótike ne kexé'u vo'oku itúkeovo ésa'i pahunévoti, uti xâne pahukóvoti, itea kóyeanaikomo ápeyea yápeyinoe ákotinemo hunókoku ya xoko Itukó'oviti, vo'oku itínoe ponopóvotinoe nonékue.

<sup>11</sup> Vo'oku enepone Koexépukopoti Jesus ukópea xapa ivokóvoti, itukapu ovo'ó koépitinoe Sasá'iti Omíxone nê'e, enepone Koexépukopoti Vúnae, koexépukopotimakamo kexé'u vekotí'ikomo pevótike. Yoko xunáko ne Sasá'iti Omíxone ovo'ó koépitinoe véinoamo kíxeopineye.

<sup>12</sup> Koeku kó'iyeaneye, itínoe mbo'ínu xoko Jesus, hainá'iko vâha kíxeova úti kónoko hókea úti. Hainá'iko énomone exô koeku úti.

<sup>13</sup> Vo'oku itukapu hekoâti ne váhere yâha kíxivoanoe, koati vikoâtiko ne xêne yonópoti íphóponovokutike. Itea itukapu yuke'éxopoti váhere kixeku itíkivo ya xunáko Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, ákomo hunókoku ne yápeyi xoko Itukó'oviti.

<sup>14</sup> Vo'oku uhá koeti xâne ihuínovati ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti éxokea vékoku, koati xe'éxapone Itukó'oviti nê'e.

<sup>15</sup> Yoko enepone Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti ovo'ó koépitinoe, ako kutí íxapi akaúti vo'oku ako évekapinoe xoko píki ípíheponikonomo, kuteâti kêku yanekóyoke, itea koati itukópopitinoe xe'éxapone Itukó'oviti kutí'inoe “Pai, iti Nzá'a” kixoâti úti ne Itukó'oviti.

<sup>16</sup> Koati Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti yuhó'ixo visóneu exókoviti kaná'uyeaxo vitúkeovo xe'éxapone Itukó'oviti.

<sup>17</sup> Yoko koeku vitúkeovo xe'éxaxapa Itukó'oviti, apêtimo êno únatinoe koekúti íkuinovike Itukó'oviti seapâne úti xokóyoke. Xané kixopâtimo úti ne Kristu vitúkeovo únae uhá koeti ítukevo Itukó'oviti. Enepo veká úti ne tiú'iti koekúti yâye kuteâtimaka vékea Kristu, kaha'iné kixopâtimakamo úti ne Kristu ya itúkeovo hána'iti ihayú'uti.

### *Koati hána'itimo ne unako koeku úti xoko Kristu káxehiko keno'ókoti*

<sup>18</sup> Yoko ya undíke, koati enjoâti koêku ne koítoponeovo uti kotíveti yara koeku kó'oyene kutí kó'iyeamo koati kalíhuti koekúti ákoti tivéko ya nonékuke neko êno unákomo koépoku úti xoko Itukó'oviti enepo vitukápapune êno hána'iti ihayú'uti xokóyoke.

<sup>19</sup> Yoko uhá koeti koekúti ítuke vo'u Itukó'oviti vanúkeke koane poké'eke, kutí koe kohixóvatinehikomaka símeovo neko káxe exákakanane neko inámati koépokumo ne xe'éxaxapa Itukó'oviti ya xokóyoke.

<sup>20</sup> Vo'oku enepone uhá koeti koekúti ítuke vo'u Itukó'oviti, isáyu'ixovone, koane poé'apoane yane inúxoti koêku iná itukôa Itukó'oviti. Itea haina énomonehiko koesáyu'ixopovo, itea koati Itukó'oviti kixoáneye urúkovone ne pahunévoti yara kúveu mêm.

21 Itea ixané kíxoamaka Itukó'oviti kúxeokono ápeyea hunókoku kó'iyeaneye, motovâti koíteovokono nekôyohiko ya óvoheixea isáyunevoke, kuteâtimakamo koépoku ne xe'éaxapa Itukó'oviti itapánane neko êno yupihóvoti unákomo koépoku xoko Itukó'oviti.

22 Vo'oku tukú koeti kó'oyene, enepone uhá koeti koekúti ítuke vo'u Itukó'oviti, véxoa kutí kó'iyea varu'íkovotihiko, kahá'ati íteova ne isáyunevo koane inámapea, eopâti kuteâti eópone ne sêno simovóne kaxena ipúhikope xe'éxa.

23 Yoko haina póhutine nekôyohiko koené'eye eópone, itea koánemaka úti, uti ovo'ó koéku Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, enepone inúxoti námoe úti xoko Itukó'oviti kíxo'êkinoviti kousexinoveamo Itukó'oviti ne po'ínuhiko yuhó'inovi. Kutí kôe koati ínátimaka vómexekuyeovo koeku yupíheovo iyeovone vokóvo ípokeovo koeku úti, iseápvine Itukó'oviti xokóyoke, uti xe'éxapone, íka'ínamakapanemaka koxe'u úti.

24 Yoko koítovovine Itukó'oviti ya pahúnevo úti motovâti ápeyea kúxoixone úti xokóyoke, véxonemaka kousokeovomo. Kene enepone koekúti noixóneti koeku kó'oyene, hainá'íko kuxonétiko. Vo'oku eneponi vinixâ kó'oyene, ákoni kúxaixa úti.

25 Itea enepo kuxâ úti ne koekúti ákoti vinixâ, koati vimoâti ákotike vimáxapa ne kúxoixea úti.

### *Huvó'oxovi Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti enepo vitúko orásaum*

26 Huvó'oxovimaka ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti koeku ákoyea xunako úti. Vo'oku ako véxa ne mani ponóvoti kíxoaku yúho'ixea úti ne Itukó'oviti enepo vitúko orásaum, itea koati Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti epemínovi. Epó'oxo enepone kíxoaku heru'ó kíxea omíxone épeminovi nè'e, ako emo'úti yuhóke úti, uti xâne, motovâti kayúmakopinovi koéku.

27 Yoko enepone Itukó'oviti, enepone heú kixoti éxea isóneu xâne, éxoamaka koeku isóneu ne Sasá'iti Omíxone, vo'oku koatíke ahá'inovi Itukó'oviti véko épemino kasása'iupo Itukó'oviti.

28 Véxoa ikó'itukexea Itukó'oviti ya únatike ne uhá koeti koekúti tokópone úti, uti ákoti omotóvo okovo Itukó'oviti, utímaka iháxiu hókea kuteâti koéku ne isóneunovi.

29 Vo'oku enepohikone xâne, éxone Itukó'oviti mekúke ítúkeovomo xe'éaxapa, énomonemaka hoénaxo ukeátinekene kutipasí kó'iyea kíxóvoku Kristu, enepone Xe'éxa, maka ítúkapune Kristu xuve'ê xapákuke ákoti yumaxápu po'ínuhiko xe'éxapone Itukó'oviti.

30 Yoko enepohikone noívokeo Itukó'oviti ukeátinekene kó'iyeaneye ikéneke, koati énomonemaka iháxiko hókea. Yoko enepone iháxiupo hókea, énomonemaka ponóvo nonékuke. Yoko enepone ponópone nonékuke, énomonemaka poréxo ítúkeovo hána'iti ihayú'iuti kaha'ínepoatimo vanúkeke.

### *Éxokovi Itukó'oviti ítúkeovo kaná'uti ne ákoyea omótovovi okóvo*

31 Koeku kó'iyeaneye ra koekútihiko, ná'íkopomo koéneye? Koeku ítúkeovo Itukó'oviti kotixó'ovi, ápeikopo oxene koésayu'ixeovi ne xâne okopó'oviti?

32 Koeku ákoyea akáma'ayeovea Itukó'oviti ne Xe'éxa, koane pahúkea ivókinovovi, uhá koeti úti, ákoikopomo kaúsakinavi uhá koeti po'ínuhiko koekúti ya hána'iti seánakovike?

33 Ápeikopomaka motovâti koyúhoyea ítúkeovo pahukóvoti ne noívokeo Itukó'oviti? Koáhati Itukó'oviti ponopáhiko.

<sup>34</sup> Koane ápeikopo motovâti iyónopeahiko ipihóponovokutike? Koáhati Kristu Jesus ivokínova, exepúkopinoatimaka ukópea xapa ivokóvoti. Énomonemaka ivatákopo éxopeke Itukó'oviti xoko ivátakoku kapáyasokone Itukó'oviti epemínoviti.

<sup>35</sup> Iyúseaneikopo ákoyea motovâti haxákopeovea ne hána'iti ákoyea omótovovi okóvo Kristu, muhíkinova koati tiú'iti koekúti, koane hána'iti tiveko visóneu, yoko víkoitoponeokono kotíveti, koane hímakati yoko ákoyeane vípovo, koane símeovi koati koímaiti koekúti, muhíkovamaka kaepékakana úti.

<sup>36</sup> Yoko énomone kuteâtimaka koeku emó'uke Itukó'oviti, enepone koêti: "Vo'oku hókeopi úti, Unaém, koati vinonéxinovoti pevóti heú koeti káxe. Kutí koe uti su'úso iyonókonoti xoko isúkokonoku" kôe. *Sáramu 44.22*

<sup>37</sup> Itea yara uhá koeti koekúti kuteâti, vítoa uhá koeti vo'oku Kristu, enepone ákoti omotóvovi okóvo.

<sup>38</sup> Yoko koati enjoâti ákoyea ápahuina koekúti motovâti haxákopeovea ne hána'iti ákoyea omótovovi okóvo Itukó'oviti. Muhíkinova pevóti, koánemaka koekúti tokópone úti koeku vápeyea yara kúveu mêmum, koánemaka ánjuhiko yoko po'ínuhiko payásoti ákoti inixákana vanúkeke, áko'o híyeu vanúke koêkuti pahúkoku. Kúteanemaka koêku ne kixovókuti apêti yara koeku kó'oyene, koánemakamo ya káxehiko keno'ókoti, ako omótova haxákopeovi Kristu. Kúteanemaka ne po'ínuhiko xunakóti apêti híyeu ra vanúke kuteâti ne xunakóti itoâti koyúyoyea ra poké'e.

<sup>39</sup> Koánemaka xoko hána'iko yonoti vanúke ukeâti poké'e, yoko xoko ákoyea malíka hunókoku opéku ra poké'e, ákomaka kixovókutiya itoâti haxákopeovi Kristu. Koane ákomaka ápahuina po'i koekúti apêti, motovâti haxákopeovea ne hána'iti ákoyea omótovovi okóvo Itukó'oviti ya xoko Vúnae Kristu Jesus.

## 9

### *Koeku isóneunoa Poúlu ne júdeuhiko ákoti akutipó Jesus*

<sup>1</sup> Enepora yúnzo, undi hokoti Kristu, koati kaná'uti, ako nzemékekexa. Énjoa ákoyea índukaheapu. Koáhati anéyetimaka ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti njokóyoke yuhó'ixoti inzóneu, kouhápu'ikoatimaka itúkeovo koati kaná'uti ra yúnzo

<sup>2</sup> enepo ngoyúho enó'iyea ikáxu'iyea ongóvo, koane yupíheovo tiveko inzóneu ákoti áka.

<sup>3</sup> Vo'oku mani usó ngoyêti itúkeovo úndi pahukópokono ipihóponovokutike, haxá ngoyeâti ne Kristu, eneponi omotóva ngoíteova ne mbo'ínuhiko vo'ókuke, enepone iyénonjapa íhae Izarâe.

<sup>4</sup> Koatíhiko izaraelíta, xanena Itukó'oviti nekôyohiko. Énomonemaka itúkopo Itukó'oviti xe'éxaxapa. Ipúhiko mekúke ne éno úhe'ene itípanevo Itukó'oviti xapákukehiko. Énomonehikomaka itúkinoa Itukó'oviti ne yúho ápeyeamo únati kíxoakumo enepo itukáhiko ne páhoenoa itúkea. Poréxoamaka Itukó'oviti ne Ponóvoti Kixovókuti hó'ehiko, enepone yutóxovoku ne yehí koeti páhoenoví Itukó'oviti vitúkea. Íhikaxoamaka Itukó'oviti koeku nókone ne imokóvokuti imóko'ikoaku, koane nókone kó'iyeahiko koeku itúkeovo xanéna hokoâti. Yoko itúkinoamaka Itukó'oviti ne koati yuhôti ákoti aukápapu ikéne, exókoati unako kíxoakumo.

<sup>5</sup> Ainóvotimaka koati iyénoxapa neko inúxotihiko noívokoe Itukó'oviti, turi júdeu, inâ turixóvo ápeyea xanena Itukó'oviti. Koane koatíhikomaka oxúnoekene



Kristu, enepone páhøe Itukó'oviti koíteovo xâne yaneko ikútipasikoponovo xâne yara kúveu mêum. Énomonemaka exôa koêku ne uhá koeti xâne, koane koatímaka kaná'uti Itukó'oviti nê'e, poéhane motokêa iháyu'ikeokono ákoti hunókoku. Énomoneoxo ákoeneye.

<sup>6</sup> Hákoikopo vikutíxa ákotine kausákapu ne emo'u Itukó'oviti. Vo'oku haina uhá koeti xâne íhae Izarâe itukóvoxo koati kaná'uti izaraelíta, enepone koati kaná'uti xanena Itukó'oviti.

<sup>7</sup> Hainámaka póhutine vo'oku ápeyea itina Âbraum xokóyoke itúkinovo koati kaná'uti amósenopono Âbraum. Vo'oku hara kíxoa Itukó'oviti ne Âbraum mekúke: “Poéhane xoko Izáki vekómo ne kaná'uti yamósenoponomo” kíxoa.

<sup>8</sup> Enepone yutoéti, koati kixo'èkoti hainá'iyekopo uhá koèti neko amósenopono Âbraum itukóvaxo ne koati kaná'uti xe'éxapone Itukó'oviti. Poéhane itukóvaxo ne xâne ukeáti xoko xe'exa Âbraum, enepone kixínoake Itukó'oviti ápeyeamo ênoti xoénae tumúneke ápepe.

<sup>9</sup> Vo'oku yaneko itukínoa Itukó'oviti ne Âbraum koati yuhôti ápeyeamo xe'exa xoko yêno, hara kíxoa: “Xoénae keno'ókoti akoéponekeneye, enjókopitimo njunáko. Koxe'éxatinemo ne yíno Sâra” kíxoa.

<sup>10</sup> Hainámaka póhutine xoko Sâra kó'iyeaneye, itea koánemaka xoko Rebéka enepo ihaíko yanekóyoke. Yoko xoko póhuti hóyeno, eneponeko voxú'ikene Izáki, úkea neko pí'ati kalivôno.

<sup>11</sup> Vo'oku avô'o ipuhíka neko xe'exa, hapáparu, koane avô'omaka itukáhiko únati koane váhere, ápe yuhó'inoa Itukó'oviti ne Rebéka vo'ókuke neko pí'ati xe'exa. Yoko kó'inokeneye, motovâti ápeyea neko noivokoe Itukó'oviti kuteáti mekú'iyane isóneunoa Itukó'oviti kó'iyeanemoye. Kene haina noivókoxinokonoti vo'oku ítone itúkea, itea koati vo'oku âha kó'iyea ne ihaxíkoati noivókoxinokonoke.

<sup>12</sup> Vo'oku kó'iyeaneye, hara kixókono ne Rebéka tumúneke ápeyea neko xe'exa, hapáparu: “Enepone xuvé'eti xi'íxa, koatimo ovóxe ne atípo” kixókono.

<sup>13</sup> Yoko koati tokopóvoti neko yuhu Itukó'oviti ya emó'uke, enepone koèti: “Ako omótovaxo ongóvo ne Njáko. Kene Ezâu, yupíhova ákoyea íninja unáko” kôe.

<sup>14</sup> Ná'ikopomo koéneye? Haina kutí koeti ákoti oponóvo ítuke ne Itukó'oviti? Ako kalíhuina!

<sup>15</sup> Vo'oku hara kíxoamaka Itukó'oviti ne Muíse yanekóyoke: “Ngoseánatimo ne ânja ngóseanaya, koane indúpa'ikoatimo ne ânja ngíxeaneye” kôe.

<sup>16</sup> Iyúseoneikopo ákoyea itúkapu aha xâne exôa, koane hainámaka vo'oku kóxuna'ixeovo itóponea, itea koati aha Itukó'oviti kóseanaya kixínokononene ne xâne.

<sup>17</sup> Koati énomone koéneye, vo'oku hara kixo Farâo ne Itukó'oviti ya emó'uke: “Mboréxinopike itúkivo náti motovâti énjokea njunáko ya ngixoku índukeinopi, epó'oxo motovâtimaka ákoyeamo malíka yónoku iháyu'ikeokono ínza xapákuke uhá koeti xâne yara kúveu mêum vo'oku ngixópiku” kôe.

<sup>18</sup> Iyúseoneikopo kóseanaya Itukó'oviti ne koati âha kóseanaya. Kene síkoane tíu'iyea omíxone ne ínixone kónokea kó'iyeaneye.

*Pí'a kixoku itúkeovo ne Itukó'oviti: ipihóponoti yoko koseánati*

<sup>19</sup> Ínani ixênu: “Yusíkoikopo koyúhoyea Itukó'oviti itúkeovo pahukóvoti ne xâne vo'oku kixoku itúkeovo? Koèkuti isóneunoa Itukó'oviti, énomone kónoko itúkea ne xanéhiko, haína?” kixénutimeamo.

20 Inípono iséneu, iti koetíneye yûho, keha'âti ípe'oki Itukó'oviti! Énomone kuteâti koeku itukeôvoti, koêkuti ituke vo'u xâne eneponi epemâ ne itukoâti kixínoakeneye itúkea.

21 Koatíne ipôti exôa kíxoaku ne ípune, haína? Yane enepo akaha'a ípoyea yane póhuti itátane móte koati kalísoti koane uhé'ekoti ípunéti, koáne ya háxa ne móte koemó kíxea po'i ípune ákoti kauhé'eka, ákoikopomaka omótova kíxaneaneyé?

22 Ná'ikopomo koéneye visóneuno Itukó'oviti koeku kahá'ayea éxokeovi kaxena ípihponope koane hána'iti xunáko? Yusíkoikopo poé'ayea visóneu vo'oku kíxoaku Itukó'oviti neko xanéhiko motokeâti yonópea ípihóponovokutike? upánini ko'ókoriyexao kíxaneaneyé Itukó'oviti koane yupíheovo ákoyea malíka yónoku ne ákoyea ímaxapahiko. Yoko enepohikoné'e, koati kutí koeti ípunéti ákoti aunáti kotóhineopone ípoâti.

23 Enepone ko'ókoriyea ípihponoekono neko xâne, kó'inokeneye motovâti éxokea Itukó'oviti ne êno hána'iti íhayú'iuti itípanevo xapa xanéhiko kutí koeti únatinoe ípune, enepohikone iyónoakumaka Itukó'oviti ne hána'iti seánako. Énomone neko kousoakumaka Itukó'oviti ne êno unako koépoku ya xokóyoke kuteâti isóneunoa mekúke.

24 Yoko énomone úti, uti íháxiupo Itukó'oviti hókea. Haina póhutine jûdeuhiko itea koánemaka po'ínuhiko xâne ákoti itukápa,

25 kuteâtimaka koêku ne em'o'u Itukó'oviti xoko yútoe Ôzeya, enepone koêti: “Indukópatinehikomo njanéna neko xanéhiko ákoti itukapu njanéna nóvo, koane ákonemo omótopova ongóvo ne xanéhiko ákoti ongoseâna nóvo” kôe. *Ôzeya 2.23*

26 “Yoko énomone yaneko óvoku xanéhiko kixínoake Itukó'oviti nóvo ákoyea itúkapu xanéna, íháxopokonotinememo xe'éxapone ne koati kaná'uti Itukó'oviti” kôe. *Ôzeya 1.10*

27 Itea vo'ókuke ne íhaehiko Izarâe, hara kôe Izâiya emó'uke Itukó'oviti: “Upánini ákoyea yumáxapu ne izaraelíta kuteâti koeku ákoyea yumáxapu íyeu haríri ya xe'o mar, kóyeane itúkeovomo ákoti axu'ína haxa xanéya koítovonemo ne Itukó'oviti.

28 Vo'oku kousókoatinememo Vúnae Itukó'oviti ne yûho, enepone koyúhone yanekôyoke itúkeamo yara uhá koeti kúveu mêum. Ákonemo iká'akarixapu kousokea, koane heu-heú kixoâtimo kousokea neko yûho” kôe. *Izâiya 10.22-23*

29 Énomonemaka kuteâti koêku ya yútoeke Izâiya, enepone koêti: “Enepone Itukó'oviti apêti xunáko pahúkea uhá koêti, eneponi parexâ heú kíxeokono úti uké'exeokono ákoti itóvoti enepo vipihóponokono yanekôyoke, mani kutipasí koeti uti kixókonoku íhae Sódoma, koane íhae Ngómora” kôe. *Izâiya 1.9*

### *Púva íhae Izarâe ne inámati íhíkavoti omínovike Jesus*

30 Ná'ikopomo koéneye? Énjakapivonoe koêku: Enepohikone ákoti itukapu jûdeu, upánini ákoyeahiko yána isóneu yanekôyoke kónokea ponópeovo nonékuke Itukó'oviti, itea ainovó koe énomonehiko ponopóvone vo'oku kúveovohiko Kristu.

31 Kene ne jûdeuhiko, enepone ixómoti koxuná'ixovo itúkea ne páhoenoa Ponóvoti Kixovókuti itúkea, oposi'ixoti kixoku ponópeovo nonékuke Itukó'oviti, enomónehiko ako itapána ne áha.

<sup>32</sup> Namea koetí'iyē? Vo'oku ákoyea itúkapu kúveovo Itukó'oviti íhuinovo, itea koati itúkea únatinoe itukéti íhuinovo. Yane itopó kixókono vo'ókuke ne mopô i kixonéti itopó kixoti xâne,

<sup>33</sup> kuteâtímaka koêku ya emó'uke Itukó'oviti, enepone koêti: “Xapákuke njanéna ya Síyaum, injíkoa ne ínzokone mopô. Enepora mopô, ápe itopó kixone, koane ápemaka íkoroe. Itea enepone kuvovâti, ákomo kuvovohí íxa” kôe. *Izâiya 28.16*

## 10

### *Púva jûdeuhiko ne mani kixoku ponópeovo nonékuke Itukó'oviti*

<sup>1</sup> Itínoe mbo'ínu xoko Jesus, enepone koâti anjá'inoa ne iyénonjapa jûdeu, kutí'inokemaka embemínoati Itukó'oviti ya orásaum, énomone koiteovahikomo Itukó'oviti yoko iyónopeamo xokóyoke.

<sup>2</sup> Koati endó'okopitinoe heru'ó kíxeahiko omíxone hókea Itukó'oviti, itea ako éxahiko ne mani ponóvoti kixoaku hókea.

<sup>3</sup> Vo'oku ákoyeahiko éxa kónokea itúkeovo Itukó'oviti ponopô xâne, koati koxunákovotihiko itúkeovo énomone ponopóvohiko nonékuke Itukó'oviti. Yane áhohiko itúkoake ne mani kixoaku Itukó'oviti ponópeahiko.

<sup>4</sup> Vo'oku enepone yúmo'ixovone xanéhiko hokoâti ra Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse, enepone mani itóponone koeku hókea, koati Kristu kousókinao, ponopâti ne uhá koeti xâne kutipoâti.

### *Kahá'a Itukó'oviti koíteovo uhá koeti xâne ya pahúnevo*

<sup>5</sup> Hara koe Muíse yútoeke vo'ókuke ne xanéhiko kahá'ati ínixekono itúkeovo ponóvoti nonékuke Itukó'oviti vo'oku hókeahiko ne páhoenoa Ponóvoti Kixovókuti itúkea: “Mani konókoti heu-heú kíxea itúkea páhoenoa Ponóvoti Kixovókuti itúkea, ínani itapána ne inámati apéyeati ákoti hunókoku xoko Itukó'oviti” kôe.

<sup>6</sup> Itea enepone ponópeovo xâne nonékuke Itukó'oviti vo'oku kúveovo Xe'éxa, hara koe Muíse yútoeke vo'ókuke: “Hako 'Kutí'ikoponi akapána vanúke?’ hako koe iséneu” kôe Muíse (kutí'iyea mani konókoti ápeyea xâne veyopónoti Kristu vanúkeke).

<sup>7</sup> Ínamaka kôe: “Hako 'Kutí'ikoponi akapána ya xapa ivokóvoti?’ hákomaka kê” koémaka, (kutí'iyea mani konókoti ápeyea xâne veyopónoti Kristu koukópeati xapa ivokóvoti).

<sup>8</sup> Itea hara kôe emó'uke Itukó'oviti vo'ókuke: “Enepone ihíkavuti, koati ákoti ahikápi. Pehákuke óvo, koane iséneuke óvo” kôe. Yoko énomone ra ihíkavuti koyúhoti kónokea kutípea uti Kristu, enepone koyúhone úti xapa xâne.

<sup>9</sup> Enepo yokoyúhoa nonékuke xâne itúkeovo Yúnae ne Jesus, koane heru'ó íxêa iséneu kitípi koéxepukopea Itukó'oviti ukópea xapa ivokóvoti, itívoatimo ne pehúnevo.

<sup>10</sup> Koati vo'oku heru'ó kíxea isóneu xâne kutípea, ene ponópinovo nonékuke Itukó'oviti. Koáne enepone koyúhoyea xâne itúkeovo Únae ne Jesus, énomonemaka kutí'inoke itéovati ne pahúnevo.

<sup>11</sup> Yoko haramaka kôe ne emo'u Itukó'oviti vo'ókuke: “Uhá koeti kutipoâti, ákomo kuvovohí íxa” kôe.

<sup>12</sup> Vo'oku nonékuke Itukó'oviti, ako poé'aku ne jûdeu ya ákoti itukápa, kutíkokone ne uhá koeti xâne nonékuke. Koáhati énomone itukóvo Únae

ne uhá koeti xâne, koane yupíhova hána'iko ne seánako oukeke uhá koeti ikoseânaxovati.

<sup>13</sup> Énomonemaka kuteâti koeku kó'iyea ya emó'uke Itukó'oviti, enepone koêti: “Uhá koeti ikoseânaxovoti Vúnae Itukó'oviti, iteôvatimo ne pahúnevo” kôe.

<sup>14</sup> Itea namo kíxoaye ápeyea ikoseânaxovati enepo hákoti xâne kuvovâti? Koane namo kíxoaye ápeyea kuvovâti enepo hákoti kameâti koêku? Námakamo kíxoaye ápeyea kamoâti, enepo hákoti xâne koyuhópoinoati?

<sup>15</sup> Koane namo kíxoaye ápeyea koyuhópoinoati, enepomo hákoti pahoéti koyúhopoinoahiko? Koati kuteâti koêku ne yutoéti ya emó'uke Itukó'oviti, enepone koêti: “Imáko úhe'ekino koêku ne pihôti xapákuke xanéhiko koyuhópoinoati ne únatinoe koekúti íhae xoko Itukó'oviti!” kôe.

<sup>16</sup> Itea haina uhá koeti xâne kutípeamo ne inámati ihíkavoti íhae xoko Itukó'oviti, kuteâtimaka koeku yútoe Izâiya emó'uke Itukó'oviti, enepone koêti: “Unaém, ako kutipôati ne yúnzo ngoyúho yemó'u xapákuke xâne” koêti.

<sup>17</sup> Iyúseoneikopo kónokea víkameokonoa koêku ne Kristu motovâti kúveova úti. Kene motovâti víkameokono koeku Kristu, konokoâti ápeyea koyuhó'inoevati ne emó'u.

<sup>18</sup> Itea anéye émbemopikeneo: Ávoikopomea káma jûdeuhiko? Ako kalíhuina kó'iyeaneyé! Kámoanepopo, kuteâtimaka koêku ne yutoéti emó'uke Itukó'oviti vo'ókuke, enepone koêti:

“Herumó kixone kúveu mêum ne koyuhó'iyevati koêku. Itóhineheone neko yúho ya uhá koeti poké'e yara kúveu mêum” koêti. *Sáramu 19.4*

<sup>19</sup> Aúngopovomaka ngíxeopinoe: Ákoikopomea itápana íhae Izarâe ra ihíkavoti? Ako kalíhuina kó'iyeaneyé, vo'oku hara koe yútoeke Muíse, yuhó'inoa Itukó'oviti ne íhae Izarâe:

“Iyékovatinoemo koêku ne po'ínuhiko xâne vo'oku ngíxoakumo, enepohikone ákoti itukapu noívongoe kuteâti itínoe, xâne ínixenemaka ákoyeahiko isóneu. Imaíngopitinoemo vo'oku únati ngíxoakumo” koe yútoe Muíse.

*Deuteronomio 32.21*

<sup>20</sup> Ápemaka po'i yútoe Izâiya koati kouhápu'ikoati, enepone yuho Itukó'oviti koêti:

“Enepohikone xâne ákoti apasíka éxeonu nóvo, ainovó koe énomonehiko itukóvo exónuti kó'oyene. Epó'oxo ne ákoti ikaseânaxapunu nóvo, énomone ngóútata'ixinovo kó'oyene” kôe. *Izâiya 65.1*

<sup>21</sup> Kene ne íhae Izarâe, hara koe yuho Itukó'oviti yútoeke Izâiya vo'ókuke:

“Heú koeti káxe índá'ixeahiko ahí'okeovonu, itea ako sikápuhiko. Ainovo xâne ákoti akahá'a itúkea mbáhoenoa, ákotimaka kênô” kôe. *Izâiya 65.2*

## 11

*Seánakoamo Itukó'oviti ne íhae Izarâe*

<sup>1</sup> Koeku kó'iyeaneyé, hara koe émbemopikeneo: Kutí kó'inopinoe puvátine Itukó'oviti ne xanéna, enepohikone izaraelíta? Ako kalíhuina! Vo'oku undímaka izaraelíta. Undímaka ámoripono Ábraum xoko Mbejámi, po'i iháxakoku izaraelíta.

<sup>2</sup> Ako púva Itukó'oviti ne xanéna, enepohikone mékutine noívokoxoa. Vo'oku koati yexoátinoe koêku ne yutoéti emó'uke Itukó'oviti koyúhoti koeku Íliya mekúke, yaneko kapahákinovo Itukó'oviti vo'oku váhere kixoku itúkeovo neko íhae Izarâe. Énomone ra koêti:

3 “Unaém, koépehexonehiko porófeta, péhoe koyúhoyea yemó'u. Kotóhinekexonanemaka ne átahiko, enepohikone imókonoku íperaxokonoke. Poéhaikone úndi kutipópi. Yoko oposíkotinemaka koépekeonuhiko” kôe.

4 Yanê'e, na kíxoaye yumópea Itukó'oviti? Hara kíxoá: “Ako péhuxapu. Ápeiko seti koeti mili xâne hokónuti ákoti ípúyukexeaku nonékuke sándu, enepone Mbâa, hó'e ne xanéhiko” kíxópa Itukó'oviti.

5 Kúteanemaka koeku kó'oyene. Ápeiko xapákuke ne jûdeu kali háxa ne kutipóatihiko kuteátimaka nekôyohiko, noívokeo Itukó'oviti vo'oku seánakoa.

6 Koeku itúkeovo vo'oku seánakoa Itukó'oviti, hainá'ikopo vo'oku únatinoe itukéti ítone itúkehiko noívokeoxinoake Itukó'oviti. Eneponi akoéneye, ákoni itúkapu vo'oku seánakoa Itukó'oviti.

7 Ná'ikopo koéneye? Énjakapivonoe koêku: Enepone opósi'ixonehiko íhae Izarâe, áha itóponea ikéneke Itukó'oviti, ako itápana. Hane itopónoa haxa xanéhiko, enepohikone noivókoeti. Kene uhá koeti po'ínuhiko xâne, síkoane Itukó'oviti tiú'iyea omíxone,

8 kuteátimaka ne yutoéti emó'uke Itukó'oviti, enepone koéti: “Sikó kíxoane Itukó'oviti ya ákoyeahiko iyúkapu isóneu. Koane sikó kíxoanemaka kutí kó'iyea komítiti yoko mókere tukú koeti kó'oyene” kôe.

9 Hara koémaka neko Ndávi yútoeke vo'ókukehiko:

“Enepone kóyuiyehiko hó'eke, ya koêkuni itúkeovo únati koekúti kuteáti isóneunoa, itúkapu énomone kouhápu'ikea pahúnevo, kutí'inokemo pahukókonoti ípíhóponovokutike.

10 Epó'oxo itúkapunehikomaka kutí koeti komítiti, koane kutí koeti xâne keyokeyó koetíne opékuke éno ínati ínone, ákotinemo íteovaku ne inakóti” kôe. *Sáramu 69.22-23*

11 Koeku kó'iyeaneye, hara koe émbemopikenoe: Koêku itávokea ne jûdeuhiko, ákonemea omótova káyukopeovo kaná'utike kíxonókuti íhae xoko Itukó'oviti? Ako kalíhuina kó'iyeaneye! Vo'oku koeku itávokeahiko, ímíhe'okinoane oxéne ne po'ínuhiko xâne ákoti itukapu jûdeu, itúkeovomaka koítovone Itukó'oviti ya pahúnevo. Kó'inokeneye, motováti íyokevohiko jûdeu koêku ne po'ínuhiko xâne ákoti itukapu jûdeu, vo'oku kíxoaku Itukó'oviti.

12 Yoko koeku itúkeovo pahúnevo jûdeuhiko, kutí'inoke apêti oxéne ponópeovo nonékuke Itukó'oviti ne uhá koeti po'ínuhiko xâne yara kúveu mêum, koane koeku itúkeovo vo'oku itávokeahiko ne jûdeu, kutí'inoke itopónoati hána'iti seánako Itukó'oviti ne uhá koeti xâne ákoti itukapu jûdeu, yupíhóvotíneoxomo unako koêku neko xanéhiko ákoti itukapu jûdeu, kayukápapunehiko ne jûdeu xoko Itukó'oviti.

### *Kotúyopa Itukó'oviti pahúnevo ne ákoti itukapu jûdeu*

13 Kó'oyene ití'ikonoe yúnzo'ixo, itínoe ákoti itukapu jûdeu. Vo'oku undi ápostulu, páhoe Itukó'oviti koyúhoyea emó'u xepákukeneo, yoko koati éyenjovope ra hána'iti itukéti ítukexeonuke.

14 Koeku kó'iyeaneye índuke, ávaina áva énju xapákuke iyénonjapa jûdeu, enepomea iyákapahiko unako koêku ne po'ínuhiko xâne íngamoake ra íhíkavoti ínzikaxone, iteápahikomaka ne pahúnevo vo'ókuke.

15 Yoko koeku ahí'okevone Itukó'oviti ne po'ínuhiko xâne yara kúveu mêum ákoti itukapu jûdeu, vo'oku sikó kíxoane Itukó'oviti ne jûdeuhiko ahíkuxeova, ná'ikopomo kó'eye yaneko káxe kayukápapunehiko ne jûdeu xoko Itukó'oviti?

Koati yupihóvotineoxomo unako koêku ne uhá koeti xâne, kuteâti koeku apê exepúkopeati ukópea xapa ivokóvoti.

<sup>16</sup> Vo'oku koeku itúkeovo sasá'iti neko júdeuhiko, noívokoe Itukó'oviti mekúke, koati sasá'itimakamo ne amósenopono ya hunókokuke. Koêkumaka itúkeovo sasá'iti nonékuke Itukó'oviti túri ne júdeuhiko nóvoke, enepone koati poéheve, kúteanemakamo ne uhá koeti káva'ohiko.

<sup>17</sup> Hane koénehikoye xuve azeitona koati katâraeti. Itea tétukexeokonone po'ínuhiko káva'o. Kene itínoe ákoti itukapu júdeu, kutí kénoe xuve azeitona ihonohí koeti hoíkuke ákoti katarákoati, ina ipíhopokono ne káva'ohiko xuvékuke ne koati katâraeti xuve azeitona. Yanê'e, koatíke poéheve koane xuvéku ne koati katâraeti xúve úkea xináko.

<sup>18</sup> Hákonoeokopo kepáyásokopinova neko káva'ohiko tetukéxokonoti. Kena áka iséneuke kepáyásokinova, hara puyákapanapu yokóvo: Haina xikóyokenoe úkea xunáko ne poéheve, itea koati xoko poéheve úkea xinákonoe.

<sup>19</sup> Ínanimeamo yakoénoe: “Itea tétukexinokonoke ne po'ínuhiko káva'o, motovâti itúkeovo utíne ipíhopokono xuvékuke xokóyoke ne tetúkinervo káva'o” ketínoemeamo.

<sup>20</sup> Kaná'uti, itea koati vo'oku ákoyeahiko akútípo tetúkinokonoke. Kene itínoe, koati vo'oku kitípi Vúnae títiu kéyeinoke ikéneke. Hákonoeokopo kepáyásokovo, itea yokóhiyanavonoe.

<sup>21</sup> Ako'ópo okoseâna Itukó'oviti ne koati katâraeti xúve, enepone tetúkopeakene kávo'ohiko, ínapomo hako kixópikunoe Itukó'oviti enepomo hákoti kitípôa.

<sup>22</sup> Itíkinaikopo iséneu koêku itúkeovo koati seánati ne Itukó'oviti koánemaka ákoti omótova ikómohixeokono. Vo'oku kíxoaku Itukó'oviti ne ikorókovoti pahunévotike, iyúseo ákoyea omótova ikómohixeokono. Kene itínoe, koati hána'iti ne seánakopi Itukó'oviti. Yoko kóyekuikonemakamo ne seánakopi koeku ákoyea yahíkuxapipa. Itea enepomo yahikúxipa, tetú kixópitinoemakamo, kuteâtimaka kíxoaku ne káva'ohiko tétone yanekóyoke.

<sup>23</sup> Kene ne júdeuhiko, enepohikone tetoéti káva'o, enepo kurikápahiko ákoyea akútípo, imopátimo Itukó'oviti xoko xúve tetúkeaku, vo'oku ápe xunáko kíxaneye.

<sup>24</sup> Koeku kutí ké'iyinoe tetoéti káva'o xuve azeitona íhae hôi ipíhonetí xuvékuke azeitona koati katâraeti, koekúti tiú'iti itúkeokono, ínapoxomo hako oríko ípíhopeokono xoko koati xúve úkeaku ne tetoéti káva'ohiko.

### *Kóseana Itukó'oviti ne uhá koeti xâne*

<sup>25</sup> Itínoe mbo'ínu xoko Jesus, ngahá'a yéxinoe koêku ne kaná'uti kixóvókuti íhae xoko Itukó'oviti kouhápu'ikovotine kó'oyene, enepone ákoti exákana mekúke, mará'inamo íkitixa póhutine iséneunoa ne koekúti ponovô. Enepone títiu kóyeyea omíxone ne xanéhiko íhae Izarâe, haina uhá koeti íhae Izarâe koetíneye, epó'oxo apétimo hunókoku neko kixóvoku enepo kausákapumo yé'akemoye xâne ákoti itukapu júdeu itukópovotimo xanena Itukó'oviti.

<sup>26</sup> Yane iteóvotimo pahúnevo ne uhá koeti xâne íhae Izarâe kuteâti koêku ya emó'uke Itukó'oviti, enepone koêti:

“Síyaum úkeamo ne Koitóvoti xâne. Énomonemo kotuyôpinoa váhere kixoku itúkeovo ne uhá koeti amósenopono Njáko.

<sup>27</sup> Yanê'e, kousókovotínemo yunzó'inoa ne njanéna enepomo unge'éxapinanehiko pahúnevo” kôe.

*Izâiya 59.20,21; 27.9*

<sup>28</sup> Enepone púvea jûdeuhiko ne inámati ihíkavvoti koyúhotti koeku Kristu, koati ve'ókuke kó'inokeneye, itínoe ákoti itukapu jûdeu, motovâti yahí'okivoxo Itukó'oviti. Itea vo'oku oxúnoekene nekôyohiko, enepohikone koati íteovoku ne jûdeu, koane noívokoe Itukó'oviti itúkeovo xanéna mekúke, ene ákoino omótovahiko okóvo Itukó'oviti.

<sup>29</sup> Vo'oku ako ípakapu isóneu ne Itukó'oviti enepo apê íparaxoke xâne, koane apê noívokoe.

<sup>30</sup> Yoko kuteâti koeku itíkivonoe xâne ákoti akutipó Itukó'oviti nóvo, itea kó'oyene itóponopinene ne hána'iti seánakovi Itukó'oviti vo'oku itávokopea ahá'inoe Itukó'oviti ne jûdeuhiko,

<sup>31</sup> énomonemaka koéneye ne ákoyea akútipohiko ne jûdeu kó'oyene. Yoko kó'inokeneye motovâtimakamo itóponea ne hána'iti seánakoa Itukó'oviti káxehiko keno'ókoti, kuteâti kixópikunoe Itukó'oviti koeku kó'oyene.

<sup>32</sup> Vo'oku síkó kíxoa Itukó'oviti itúkeovo pahukóvoti ne uhá koeti xâne motovâti itóponea uhá koeti xâne ne hána'iti seánakoa.

### *Koati motokeâti iháyu'ikeokono ne Itukó'oviti*

<sup>33</sup> Imáko ákoino hunókoku unako kó'isoneueya yoko kó'exoneyea ne Itukó'oviti! Ako xâne itopónoati isóneu éxea kixoku itúkea isóneu ne Itukó'oviti. Ákomaka itopónoati isóneu éxea kixoku kó'ítukeya.

<sup>34</sup> Yoko énomone kuteâtimaka ne yutoéti emó'uke Itukó'oviti, enepone koêti: "Ako xâne itopónoati éxea koeku oveâti isóneuke ne Vúnae. Koane ákomaka motovâti enéka.

<sup>35</sup> Ákomaka xâne inuxó kixoti ikó'íparaxea Itukó'oviti kutí'inoke mani konokoâti Itukó'oviti poréxopea íparaxoake" kôe. *Izâiya 40.13; Jó 41.11*

<sup>36</sup> Vo'oku uhá koeti koekúti apêti, koati Itukó'oviti pahukôa ápeyea. Aínovo koati ítuke pe'u vô'u. Aínovomaka itukínokonoti itúkeovo ikó'ítukeu Itukó'oviti. Viháyu'ikaikopo Itukó'oviti ákotinemo hunókoku. Énomoneoxo ákoeneye.

## 12

### *Inámapoti koépoku úti ikéneke Kristu*

<sup>1</sup> Koêkuikopo kó'iyeaneye, itínoe mbo'ínu xoko Kristu, injíko'okopinoe kuri'ó ké'iyi Itukó'oviti vo'ókuke ne hána'iti seánakovi. Hane yákoeneye kuteâti koêku ne ikó'íparaxokonoke Itukó'oviti mekúke ya átake, motovâti heú kó'iyea miúyo itúkeovo koati sasá'iti ikó'ítukeu. Yane koatímo únatinoe ne iké'íparaxoake. Yoko énomonemaka motókea ké'iyineye koeku héki.

<sup>2</sup> Hako kitipásea kixoku itúkeovo ne xâne ákoti éxa Itukó'oviti, enepohikone kírvokoevo yara káxehiko símokune úti, itea konókoti inámapea kixeku itíkivo koeku itúkeovo Itukó'oviti iko'inamakopo iséneu. Yane yexoâtimo víki ne koati únati ahá'inopi Itukó'oviti, enepone ínixonoe unátiyea, ákotimaka apáhuina óvaku ákoti aunáti.

<sup>3</sup> Vo'ókuke ne hána'iti seánakonu Itukó'oviti, hara koe yunzó'inopinoe: Hako kepayásokovo iséneuke, itea péna ne iséneupinovo, neixoâti ikéna'uxi iké'ítukexi ne ikó'íparaxopike Itukó'oviti, kuteâti isóneunopi Itukó'oviti koeku kívivoo.

<sup>4</sup> Vo'oku kuteâti koeku enó'iyea iháxakexoku ne muyo úti koane ákoyea akútíkoko itúkovoake ne póhutihiko iháxakexoku,

<sup>5</sup> énomonemaka koéneye poéhapeane úti ikéneke Kristu. Kutí koe uti póhuti koxe'úti upánini ako yumáxapu úti, koane póhutihiko úti, kutí koémaka uti iháxakoku muyo Kristu.



<sup>6</sup> Itea ako akútikoko ne vípara póhutihiko úti, enepone pónevike Itukó'oviti véxea vitúkea ítukeke ya hána'iti seánakovi. Itukapu koyúhoyea kouhupu'iuнови Itukó'oviti ne ko'ípara úti, vokóyuhoakopo, kuteáti ínixone Itukó'oviti unáko ikó'iparaxeovi koeku kúveova úti.

<sup>7</sup> Itukapu huvó'oxea po'ínu xâne ya nókoneke ko'ípara uti, yuixapaikopo úti vitúkea nê'e. Itukapu apêti ko'ipârati íhikaxea emo'u Itukó'oviti, hákoikopo koemó kixôa.

<sup>8</sup> Kene koêkuti ko'ipârati kóxunakea po'i xâne ikéneke Vúnae, káxunakapuikopo ítúkea ákoti kuri ixâ. Kene áva ko'ipârati poréxea tiúketina ítukeke Itukó'oviti, konókotí ákoyea okótixoponoa ne apeínoati, koane ákoyea íhixa ítóvoku ne póreu. Kene áva ko'ipârati inúxino ítuke Itukó'oviti, konókotí ívávakea ítúkea ne itukéti. Kene áva ko'ipârati kóseanayea po'ínuhiko xâne, ítúka ya elókekoke okóvo.

<sup>9</sup> Ikéna'uxanoe ne ákoyea omótovokoko yokóvo. Yupihovó íxea pívinoe ne váhere kixovókuti. Hane ítíka únatinoe koekúti.

<sup>10</sup> Hako kalihú kixêa ne ákoyea omótovokoko yokóvo, itea kutí íxekaka koati kopo'ínukokoti ákoti omotóvokoko okóvo. Ya koêkuni inuxó kó'iyea ítúkeovo unako kêku yíxovonoe, ítúkapu unako koeku po'i xâne yóno iséneu.

<sup>11</sup> Konókotí ú'uso kéyeyi itukétike ákoti yahuléke. Konókotimaka heru'ó kíxinoe yomíxone ke'ítukeino Vúnae.

<sup>12</sup> Aélokenoe yokóvo vo'oku kíxoixone xoko Itukó'oviti, yéxone kousokeovomo. Hako kemuyá'iko iséneu vo'ókuke ne tiú'iti koekúti tekóponenoe. Hákonoe maka kuri kixe ítíki orásaum.

<sup>13</sup> Koane hiva'axanoe ne kasása'iupo Itukó'oviti ya nókoneke. Usó yákoyemaka kétarakinoe koêkuti xâne simôti yóvokuke.

<sup>14</sup> Yépeminamaka Itukó'oviti unako koêku ne ákoti aunáti ítukeinopi. Yépemina únati, kene hako yupakínoa váherexea koêku.

<sup>15</sup> Aélokenoe yokóvo xapákuke xâne elóketi okóvo. Kene áva iyôti, íyeamaka xokóyoke.

<sup>16</sup> Ópoehane iséneunoe ikéneke Vúnae ákoti yakapákaka. Hákonoe maka kepayásokovo. Usó yákoyemaka ke'ínikoneyinoe xâne ákoti apayáso. Hákonoe ítukovó koe íti inixópovo ítúkeovo ko'éxoneti.

<sup>17</sup> Hákonoe maka keyukópinoa váhere ne xâne vaheréxoti ítukeinopi. Kéxuna'ixapunoe ítíki únati koekúti, enepone ínixone uhá koeti xâne ítúkeovo únati.

<sup>18</sup> Hákonoe sikovó kê, itea koêkuti nékone ítíki, énomone ítíkanoe motovâti ítúkeovo kásatike isoneúti yóvoheixo xapákuke uhá koeti xâne, ákotimaka yakapákaka.

<sup>19</sup> Hako ítikópinoa ésa'i ne váhere kixékonoku, ítínoe ákoti omotóva ongóvo. Síkeane ítúkeovo Itukó'oviti ítukópinoa ésa'i, vo'oku hara kôe emó'uke:

“Undínemo porexópinoepa. Undínemo ítukópinoipi yésa'i” koe Vúnae Itukó'oviti.

<sup>20</sup> Ya koêkuni ítíkopinoa yésa'i, enepo epéka hímakati ne puvópiti, peréxa níka. Koane epéka úne, peréxamaka. Vo'oku enepo íxeáneye, yupihovó koetimo téyapana, kuteáti koêku mani yupíheovo eópone eneponi kiripú'ika uhahá'ixoti xorómonike.

<sup>21</sup> Hako sikêa ítúkeovo váhere itopî, itea ítíne itâ ne váhere ítikópinoati únati ne vaheréxinopiti ítuke.

## 13

*Konokoâti téyea ûti ne pahúkotihiho*

<sup>1</sup> Konokoâti uhá koeti xâne téyea ne pahúkotihiho ya poké'exake, koane itúkea ne páhoenokono itúkea. Vo'oku ako ápahuina pahúkoti ákoti itukapu Itukó'oviti poreôxa pahúkea. Koêkuti pahúkoti apêti, ainovo ípíhone Itukó'oviti.

<sup>2</sup> Yanê'e, koêkuti xâne okopâti ne pahúkotihiho, enepohikone ípíhone Itukó'oviti, koati okópoti maní isóneunovi Itukó'oviti, epó'oxo koati epemópinovoti ípíhoponeokonono vo'ókuke.

<sup>3</sup> Vo'oku hainámaka itúkeovo píkone xâne ponóvoti kixoku itúkeovo ápeinoke ne pahúkotihiho, itea poéhane xâne itúkoti váhere, énomonehiko motovâ píkea nhê'e. Yakahá'a ákoyea píkea ne pahúkotihiho, konókoti ákoyea itika váhere. Yane ihayú'ikopitihikomo.

<sup>4</sup> Vo'oku enepohikonê'e, koati itúkoti itúkexeake Itukó'oviti, motováti unátiyea kêku. Motóvaikopo píki enepo itíka váhere, vo'oku éno xunáko nekóyohiko ípíhoponea xâne pahukóvoti. Yoko koati itúkotihiho ahá'inoa Itukó'oviti koeku ípíhoponea xâne itúkoti váhere, itukópinoatihiho ésa'i ne váhere ítuke.

<sup>5</sup> Konókotikopo tíyinoe ne pahúkotihiho, koane itíki ne páhoenopi. Hainámaka póhutine vo'oku ápeyea xunáko ípíhoponeopi, kónokinoke tíyinoe, itea koánemaka vo'oku yéxi iséneuke itúkeovo nékone itíki koane vo'oku motókeyeamaka kutípeekonohiko.

<sup>6</sup> Énomonemaka kónokino peréxinoe ímpostu, kóperau pahúkotihiho. Vo'oku koeku yúixeovohiko itúkea ítuke, koati itúkotihiho itúkexeake Itukó'oviti.

<sup>7</sup> Peréxaikoponoe ne uhá koeti nékone peréxi. Enepo áva kóperau nâti nékone peréxi, peréxa. Enepo áva po'ínuhikomaka nékone peréxi, peréxamaka. Koane enepo áva nékone tíyinoe, tíya. Koánemaka áva motokeâti ihéyu'iki, ihéyu'ika.

<sup>8</sup> Koêkuti kó'iyevovoku yoréveu, nékone peréxopinoe, yuké'exa peréxopi. Poéhane ne ákoyea omótova yokóvo ne po'ínuhiko xâne itukóvo koekúti nékonene peréxopi ákotinemo hunókoku kónokea peréxopi. Vo'oku enepone xâne ákoti omotóvo okovo po'ínuhiko xâne, koati uhá kixoâti itúkea ne páhoenovi Itukó'oviti ya Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse.

<sup>9</sup> Vo'oku hara kôe ne yutoétiya: “Hako yaupú'iko po'i xâne kepíné'iyiti múxone. Hako kepéko. Hako yomêxo. Hako poe'aínoa iséneu po'ínuhiko xâne iyékivoati ítukevo” kôe. Uhá koeti rá'a, koánemaka po'ínuhiko páhoenokono xâne itúkea kuteâti, koati kousókovoti yara emo'úti koéti: “Hako motovâ yokóvo ne po'ínuhiko xâne. Kuteâti ákoyea kemáxatikapapu, énomonemaka íxeaneye ne po'ínuhiko xâne” kôe.

<sup>10</sup> Enepone xâne ákoti omotóvo okovo po'ínuhiko, ako váherexa ítukeinoa. Yane koati iyúseoti itúkeovo ne ákoyea omótovokoko vokóvo kousókoaxo uhá koéti ne páhoenovi Itukó'oviti yane Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse.

<sup>11</sup> Énomone yákoenenoe, vo'oku yéxoa itukóvotiye ra káxehiko símokune ûti itúkeovo oránane iyúkeovo iséneu. Vo'oku enepone kaxena pihópea ûti xoko natíxoku Itukó'oviti vanúkeke, ako'óneoxo ahiká'avi yara koeku kó'oyene yaneko iná kutipoa ûti ne Vúnae.

<sup>12</sup> Kuteâti koeku yóti píheane uké'eye, koane kenó'okeane uhápu'iyea káxe, énomonemaka koéneye ye'ékeovine. Kuríkapaikopo ûti vitúkea kuteâti kixoku itúkeovo ne xâne ovóheixoti hahákutike. Usó víxaixaneikopomaka uhá koéti

ne sa'íkeovake ûti ne xunako vaherevokoti kuteâti kixoku itúkeovo ne xâne ovóheixoti uhapú'itike.

<sup>13</sup> Konókoti póna uti kixoku vitúkeovo, kuteâti itúke xâne ovóheixoti uhapú'itike. Hako vitukovo xâne áhati yetorehí kó'iyea xapa ayuúti, koane kohíhikenati, koane kapínekenati xâne ákoti itukapu koati múxone. Hákomaka vitukóvo xâne sikovó koeti itúkea ne váhere úhepune múyo. Hákomaka vorixókoko, koane hákomaka vimaí'ixinovo po'ínuhiko xâne vo'oku víyokeovo itúkeovo.

<sup>14</sup> Itea konókoti itúkeovo Vúnae Jesus Kristu iyusêo xikóyokenoe ya uhá koeti kixeku itíkivo. Hákone yoposíko oxene itíki kúxoti yâha itíki, enepone váhere úhepune miúyo yâha itíki yanekôyo avô'o yêxa Itukó'oviti.

## 14

### *Nókone kó'iyea visóneuno xâne aínati ínixo itúkeovo pahunévoti*

<sup>1</sup> Hako pivôa símea imékovokuke ne po'ínu ûti xoko Jesus aínati ínixo itúkeovo pahunévoti, koane hako ixomo yimopókoko vo'ókuke koekútihiko ínixone itúkeovo pahukóvoti.

<sup>2</sup> Vo'oku ápe xâne inixoâti yusíkea níkeokono koêkúti kó'iyevoku nikokónoti. Ina apê xâne aínati kóhíyanavo, inixoâti unáko níkea póhutine kuteâti nikokónoti íhae kavâne ákoti itukapu nau hó'openo.

<sup>3</sup> Enepone níkoti heú koeti kó'iyevoku nikokónoti, ako yusíka púvea ne xâne ákoti akoéneye isóneunoa. Kúteanemaka ne aínati kóhíyanavo, ákomaka yusíka koyúhoyea ákoyea aúnati itúke ne po'í xâne níkoti heú koeti koekúti. Vo'oku enepone xâne níkoâti ne ákoti níká po'ínuhiko xâne, ako ópoe'ainoa isóneuno Itukó'oviti.

<sup>4</sup> Iti koyúhote ákoyea aúnati ne po'í xâne, kutí'ikopo íkitixapovo? Haina yovóxe nê'e; pó'iti itukoâti ovóxe. Poéhane koati únae exôa tokópeovoxo itúke áko'o ákoyea takápapu. Itea ponóvotimo itúke, vo'oku xunako Itukó'oviti Únae oukeke huvo'óxoati, kutí'inokemo tokopóvoti.

<sup>5</sup> Ápe xâne inixoâti ápeyea káxe koati sasá'iti ya po'ínuhiko káxe. Kene po'ínuhiko xâne, ínixo kutíkokoyeane ne uhá koeti káxe. Koati konokoâti póhutihiko xâne hókea isóneunoake, ákoti hokohí íxa isóneunoa po'ínu xâne.

<sup>6</sup> Enepone xâne inixoâti ápeyea káxe koati sasá'iti ya po'ínuhiko káxe teyínoake, koati kahá'ati póna kixoku itúkeovo nonékuke Itukó'oviti. Kúteanemaka koêku ne inixoâti yusíkea níkea koêkúti kó'iyevoku nikokónoti, kó'inokenemakaye isóneuno, koati kahá'ati póna kixoku itúkeovo nonékuke Itukó'oviti, vo'oku íkoro'ixinovo Itukó'oviti enepo níká. Koánemaka ne xâne inixoâti ápeyea ákoti yusíka níkea, kó'inokeneye isóneuno káhá'atimaka póna kixoku itúkeovo nonékuke Itukó'oviti, koane kóyeaneemaka itúkeovo xâne íkoró'ixovoti xoko Itukó'oviti.

<sup>7</sup> Vo'oku ako ápahuina xâne xapákuke ûti motovâti éxopea koêku yara kúveu mêum pohúxinovoti, kutí'iyea ákoti Vúnae exeâti koêku. Kúteanemaka koêku vivakápu.

<sup>8</sup> Itukovo vapêtiko yara kúveu mêum, hane vápeino vitúkeovo ovoxé Vúnae Itukó'oviti. Kúteanemaka ne vivókeovo, kóyeane vitúkeovo ovoxé Vúnae seapáne ûti xokóyoke. Yusíkoti vápeyeako yara poké'e, áko'o vivókevone, kóyeane vitúkeovo ovóxe.

9 Yoko koati énomone kuti'inoke ivokóvoti ne Kristu, koane énomonemaka kuti'inoke exepúkopotí, motovâti itúkeovo Únae uhá koeti xâne, enepohikone ivokóvotíne, koánemaka ne ávoti ivakápu.

10 Ná'ikopo koeti ínixinea itúkeovo pahukóvoti ne po'ínu úti xoko Jesus? Námaka koeti íkitixapínovo yupihóvoti yéxone yane pe'ínu? Vo'oku konókotimo yumópea Itukó'oviti ne uhá koeti xâne yaneko káxe yuhaikapavine Itukó'oviti vo'oku kixoku vitúkeovo.

11 Yoko énomone kuteâti koêku ne yuho Itukó'oviti emó'uke, enepone koêti: "Hara koe Vúnae: 'Kuteâti kaná'uko ne ámbeyea, koati kaná'utimaka ípúyukexeamo nonénguke ne uhá koeti kó'iyevoku xâne. Koane ihayú'ikonutimo ne uhá koeti xâne, undi Itukó'oviti' " kôe. *Izâiya 45.23*

12 Yane iyúseo kónokeamo yumópea Itukó'oviti ne póhutihiko úti yaneko káxe yuhaikapavine.

### *Vokóhiyanavo mará'inamo víkaraka po'ínu úti hokoti Jesus*

13 Hákonéikopo vinixôa itúkeovo pahukóvoti ne po'ínu úti aínati kóhiyanavo. Ya koêkuni kó'iyeaneye, keúsaka iséneu ákoyeamo ápahuina ítike íkorókoti po'ínu úti ikéneke Vúnae, itukovo iyonoâti ya pahunévotike.

14 Ya undíke, éñoa ákoyea ápahuina níkokónoti motovâti ikópiti'ikeovi ikéneke Itukó'oviti. Koati eombâti inzóneuke, koeku nzókea Vúnae Jesus, tokópeovoxo inzóneunoa. Itea enepone xâne inixoâti ikópiti'ikeokonomo enepo níká, yane koati kopítí'itinoa.

15 Enepo inixâ pe'ínu xoko Kristu ákoyea aúnati níki níkokónoti, ínixone ákoyea yusíka níkeekono, na kíxeaye ákoyea omótova yokóvo, enepo ípihea tumúne níki? Hako íkeróko po'ínu úti vo'oku níkokónoti. Koáhati ivókinovokemaka Kristu nê'e.

16 Enepone ínixene itúkeovo únati, hákoikopo itukovo énomone poé'aino isóneunopi po'ínuhiko xâne, inixoâti ákoyea aúnati ne ítike.

17 Vo'oku enepone vitúkeovo xanena Itukó'oviti yonópoti natíxokuke, haina yuúxeovo úti sasá'iyea, áko'o ákoyea asása'i ne níkokónoti koane ekâti, itea hara konokóvo pónea uti kixoku vitúkeovo, koane úhepeyea visóneu ikéneke Vúnae ákoti vakapákaka, koane elókeyeamaka vokóvo ukeâti xoko Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti.

18 Yoko enepone xâne koetíneye hókea Kristu, úhepetinoa isóneu Itukó'oviti, koane inixeâtimakamo po'ínuhiko xâne unáko koêku.

19 Vapásikaikopo vitúkea koekútihiko porexó'oviti ákoyea vakápakaka yoko ákoyea puvákaka úti, enepone koekútihiko porexó'ovitimaka kóukoponeokoko úti ikéneke Itukó'oviti.

20 Hako kesáyu'ixo ítuke Itukó'oviti vo'oku níkokónoti. Kaná'uti ákoyea níkokónoti motovâti ikópiti'ikeovi ikéneke Vúnae enepo níká úti; itea kóyeane ákoyea aúnati níkeekono, itukapu énomone kuti'inoke íkorókovoti po'ínu xâne pahunévotike.

21 Unatíne ákoyea níke koêkúti kó'iyevoku nau hó'openo, koane ákoyea yénapu víyum, koane ákoyea ítika po'i koekúti, enepo itukapu íkerókoti po'ínu úti pahunévotike vo'ókuke, (áko'o itukapu kemuyá'ikiti isóneu, áko'o itukapu kurikópoti hókea Itukó'oviti vo'ókuke).

22 Koêkúti ínixene ikéneke Vúnae, kuteâti koekúti ínixene motó'iyevoa níki, áko'o ákoyea omótova níki, konókoti xuná'iyea iséneunoa nonékuke Itukó'oviti. Yoko koati únati koêku ne xâne itukoâti ne ínixone unátiyea ikéneke Vúnae, ákoti apí'áxa isóneunoa, xaneâtimaka xuná'iyea isóneu ákoyea itúkapu pahukóvoti.

<sup>23</sup> Kene enepone xâne ákoti koati éxinoa isóneu, pikoâti itúkeovomea koati ákoti omotóva níkeokono, yane enepo níkôa, koati pahukóvoti, vo'oku haina kutipoâti itúkeovo ahá'inoa Itukó'oviti níkínoake. Yoko uhá koeti kixoku vitúkeovo ákoti itukapu ukeâti kutípea úti itúkeovo ahá'inovi Itukó'oviti vitúkea, koati pahukóvoti nê'e.

## 15

### *Nókone kó'iyea úti xoko po'ínu úti aínati kóhíyanavo*

<sup>1</sup> Uti xúnati isóneu ikéneke Vúnae, ako yusíka inuxó kíxea uti vitúkea vínixone unátiyeya, itea konókoti huvó'oxea úti ne xâne ávoti koati xunáko isóneu, aínati kóhíyanavo, koane ako yusíka vímaxeova ne kixóvoku.

<sup>2</sup> Konokoâti póhutihiko úti vitúkea koekúti ominoâti unako koêku ne po'ínu úti, enepone ínixone unátiyeya ne po'ínuhiko úti, motovâti kóxunakeahiko úti ikéneke Kristu.

<sup>3</sup> Vo'oku énomone koéneye ne Kristu ákoyea ituka âha kíxeova, itea hara itúko, kuteâti koêku emó'uke Itukó'oviti xoko kó'iyekau: “Enepone ihákeopike puvópitihiko, oúngeke yonópo” kôe.

<sup>4</sup> Vo'oku uhá koeti yutoxóvoti emó'uke Itukó'oviti mekúke, koati yutoxínovoti íhikaxeovi, motovâtimaka ápeyeya hána'iti kúxoixone úti xoko Itukó'oviti, véxone kousokeovomo. Yoko koati emo'u Itukó'oviti úkea nê'e, koeku poréxeovi ákoyea kamúya'ika uti visóneu, koêkumaka kóuhepekopea visóneu ikéneke Itukó'oviti.

<sup>5</sup> Yoko Itukó'oviti, enepone poréxoti xâne ítea uhá koeti koekúti xaneâti ákoyea kamúya'ika isóneu, enepone kouhépekopotimaka visóneu ikéneke, itúkapu énomone parexápi póhapeane iséneu ikéneke, ákoti yakapákaka, kuteâtimaka ahá'inopi Kristu Jesus,

<sup>6</sup> motovâti uhá ké'iyi ihéyu'iki Itukó'oviti, enepone Ha'a Vúnae Jesus Kristu, kutí'iyea itínoe póhutipone koxe'úti koane kutí'iyeamaka póhutine ne yemó'u.

<sup>7</sup> Hákoikopo pivokóko, itea kuteâti kixó'oviku Kristu, énomonemaka ákoeneye kixékokoku, motovâti iháyu'ikeokono Itukó'oviti ve'ókuke.

<sup>8</sup> Vo'oku koati ngxópitinoe itúkeovo ovoxe Itukó'oviti ne Kristu xapákuke ne júdeu, enepohikone sírkunsidá koêti, motovâti éxokoponea Kristu kaná'uko neko yuho Itukó'oviti nóvoke, koane kousokoponea neko kúxoti yuho Itukó'oviti xoko oxúnoekene nekôyohiko.

<sup>9</sup> Haina póhutine nê'e, itea motovâtimaka iháyu'ikea Itukó'oviti ne ákoti itukapu júdeu, vo'ókuke ne hána'iti seánakoa Itukó'oviti. Énomone kuteâti koêku ne yutoéti ya emó'uke Itukó'oviti koêti:

“Énomone kutí'inoke inzayú'ikopitimo xapákuke ne xanéhiko ákoti itukapu júdeu. Ngahaná'ikopitimakamo imangá'ika hána'iko ne íhe” kôe. *Sáramu 18.49*

<sup>10</sup> Ina koe'íkomaka po'íke:

“Aélokenenoe yokóvo, itínoe xâne ákoti itukapu júdeu, xané kixeâti elókeyeamaka okóvo ne xanena Itukó'oviti” koémaka. *Deuteronomio 32.43*

<sup>11</sup> Ina koepó'ikomaka po'íke:

“Íhéyu'ika Vúnae, itínoe ákoti itukapu júdeu, uhá ketínoe. Konókoti kapáya'ikeamaka iha Itukó'oviti ne uhá koeti kó'iyevoku xâne” kôe. *Sáramu 117.1*

<sup>12</sup> Ina koemáka Izâiya yútoeke:

“Apêtimo ámoripono Njése keno'ókoti natíxoponea xapa xâne ákoti itukapu jûdeu. Énomonemo itukóvo hána'iti kúxonehiko neko xâne koíteovamo” kôe. *Izâiya 11.10*

<sup>13</sup> Yoko Itukó'oviti, enepone porexó'oviti ápeyea hána'iti kúxoixone úti xokóyoke, véxone kousokeovomo, énomonemo kuri'úxinapinoexo hána'iti elókeko yokóvo ikéneke, koane hána'iti úhepeko iséneu koeku kívivoa, maka heru'ó íxane yomíxone kíxoixi kousokeovo ne kíxone xokóyoke, ya xunákoke Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, enepone ovo'ó koépitinoe.

<sup>14</sup> Ya undíke, énjoa itíkivonoe xâne koati itúpakovoti, itínoe mbo'ínu xoko Jesus. Énjoamaka heú kíxi yéxi kaná'uko ra ihíkavoti hó'e úti, koane itíkivomaka ahúkoti enekókoti ikéneke Itukó'oviti.

<sup>15</sup> Itea kóyeane ákoyea ámbiku'ixa ongóvo ngíxeaneye ra yúndoenopi upánini yéxoanoe ra koekútihiko, vo'oku koati ngaha'aínopitinoe ákoyea inátapa yokóvo ne ihíkavoti yéxone. Énomone ngixínoaneye ya yúndoenopinoo, vo'ókuke ra hána'iti seánakonu Itukó'oviti,

<sup>16</sup> kutí'inokemaka indukópovoti ovoxe Kristu Jesus xapa xâne ákoti itukapu jûdeu, indukoâti ne sasá'iti itukéti pónenu Itukó'oviti indúkea, enepone ngoyúhoyea ne inámati ihíkavoti íhae xokóyoke. Yoko énomone indúko, maka ínixane Itukó'oviti unáko ne ingó'iparaxoake. Énomone ne xanéhiko ákoti itukapu jûdeu íngamoake ne emo'u Itukó'oviti koeku itúkeovohiko kasása'iupone Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti.

<sup>17</sup> Enepora itukéti pónenu Itukó'oviti indúkea, énomone indúko hána'iti elókeko ongóvo ikéneke Kristu Jesus.

<sup>18</sup> Yoko ákomo itukéti ákoti ambikú'ixina ongóvo ngoyúhoyea koêku, ákoti itukápu ne kouéseune Kristu ya njokóyoke, enepone ísimea xokóyoke ne ákoti itukapu jûdeu vo'oku yúnzo yoko índuke xapákuke,

<sup>19</sup> koánemaka vo'ókuke ne hoénaxovope xunako Itukó'oviti njokóyoke yóko'o ne iyupánevoti índuke, koánemaka vo'ókuke ne hána'iti xunako Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti. Koati énomone koéneye tukú ngíxea Ílireake ngotóhineyea ne inámati ihíkavoti omínovike Kristu, ungeâti Njeruzálem koáne ne pitívókohiko xêrerekuke.

<sup>20</sup> Koati ngixóvokune ngóxuna'ixeovo ngoyúhoyea ne inámati ihíkavoti omínovike Kristu xoko ávoveaku koyuhoâti, mbuvâti kutí ngó'iyea xâne koexépukoti péti oukeke túriune po'ínu xâne.

<sup>21</sup> Vo'oku hara koéneye índuke kuteâti koêku ya emó'uke Itukó'oviti xoko kó'iyeku:

“Enepoihikone ákoti eyékoxeaku koêku nê'e, iyusé'inoatimo. Koáne enepo-  
hikone ákoti kámeaku koêku nóvo, exeátimo koêku” kôe. *Izâiya*

*52.15*

### *Kahá'a Poûlu yónea Róma*

<sup>22</sup> Koati vo'ókukeiko ra índuke, ene ávoino omótova noínjoponeopinoo, itea éno yúmo'injeova.

<sup>23</sup> Kó'oyene, koeku únzexeane índuke yara poké'ehiko ngixínopikenoe yâye, epó'oxo koeku mekú'iyeeane ngaha'a noínjoponeopinoo,

<sup>24</sup> anéye inzóneu véngea xepákuke enepo mbíha Espanha. Ngúxoá indóponeopinoo koeku yóneam. Yanê'e, ngúxoamaka motó'iyeeova hívo'oxinunoe motovâti ungóponea ya Espanha ike kali óvinem xepákukenoé koeku úhepepamo inzóneu.

<sup>25</sup> Itea kó'oyene, yonondí'ikomo Njeruzálem motovâti nzuvó'oxoponea ne kasása'iupohiko Itukó'ovitiya.

<sup>26</sup> Vo'oku enepohikone po'ínu úti xoko Jesus ákoti itukapu jûdeu, enepohikone ovoti Masêdonea yoko Ákaya, Ínixoahiko unátíyeya Ítxeya huvó'oxeake ne ákoti apeínoati xapákuke neko kasása'iupo Itukó'oviti ya Njeruzálem.

<sup>27</sup> Koati úkeakune isóneuke kahá'ayea huvó'oxea. Yoko motókeahiko kíxeaneye vo'oku itúkeovo xapa jûdeu úkea ne kaná'uti ihíkavuti kámonehiko, kutí'inoke apêti unako koêku ikéneke Itukó'oviti. Yanê'e, koati motokeâtihikomaka huvó'oxea ne jûdeuhiko ya nókoneke.

<sup>28</sup> Enepo unzêxane ra itukéti nguríkopoinoa ovotíhiko Njúdeya ne páhoenoa po'ínuhiko úti, enepone huvó'oxeake ngixinopikenoe, vekó ngoetimo xepákuke kôekumo mbíheya ya Espanha.

<sup>29</sup> Enepo nzimané'e xepákuke, énjóa enó'iyeamo únatinoe koekúti ukeâti xoko Kristu íparaxeovikemo ya hána'iti seánakovike.

<sup>30</sup> Vo'ókuke ra Vúnae Jesus Kristu, koánemaka ne ákoyea omótovokoko vokóvo ukeâti xoko Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, émbemopinoe, itínoe mbo'ínu xoko Vúnae, kékuna'ixivoxo yépemo'ixinonu Itukó'oviti ya orásaum,

<sup>31</sup> maka índepane ne xâne puvoti Vúnae ya Njúdeya, koane ínixanemaka kasása'iupohiko Itukó'oviti ya Njeruzálem unáko ne nzimínoke xapákuke.

<sup>32</sup> Koáne enepo parexánu Itukó'oviti nzímeopinoe, itúkapu ya elokékotike okovóti nzímeamo xepákuke, motovâti kali ómomingea, koane úhepeyeya inzóneu xepákukeno.

<sup>33</sup> Itúkapu Itukó'oviti, enepone úkeaku úhepeti isoneúti ovó xepákukeno. Énomoneoxo ákoeneye.

## 16

### *Íkopovope Poúlu*

<sup>1</sup> Anéye anjá'inopinoe enepo simâpi Fêbi, mokexa úti ya xoko Jesus ko'ítuketi itúkeke Vúnae imokóvokutike ya Sénkereya.

<sup>2</sup> Enepo simané'e xepákukeno, kutí íxea pe'ínu ikéneke Vúnae, kuteâti motókeyea kíxeokononeye ne kasása'iupo Itukó'oviti. Epó'oxo hívá'axanoemo ya koêkúti nókone itúkea vo'oku koati ênoti xâne huvó'oe nê'e. Koane enómaka huvó'oxeonu.

<sup>3</sup> Mbahúkinoa yúnzo inángurukeova ne Pirísila yoko Ákila, enepone ko'ítúkeinotimaka Vúnae Jesus Kristu kuteâti úndi.

<sup>4</sup> Enepone pi'âti, ínonexinovo koâti koímaiti koekúti yanekôyoke oposíko koíteovonu ya koati koímaiti mani ngixókonoku. Hána'iti íngoroixinovahiko. Yoko haina póhutine úndi, itea íkoro'ixinovahikomaka uhá koêti ne kutípoti Kristu ya imokóvokutihiko xapákuke ne ákoti itukapu jûdeu.

<sup>5</sup> Yíhaikinana ne po'ínu úti ho'uxínovoti ítúke Vúnae óvokúke Pirísila yoko Ákila, koánemaka íningone Epênetu, enepone inúxoti kutípoti Kristu ya Ázea,

<sup>6</sup> koánemaka Mâriya, enepone yuixóvoteoxo unako kékunoe, koxuná'ixovoti ko'ítúkeyea ítúke Vúnae xepákuke.

<sup>7</sup> Mbahúkomaka yúnzo inángurukeovo Ândoroniku yoko Njúnea, iyénom jûdeu, nza'ínemaka íka'ákovokutike yanekôyo. Koati teyonéti xapákuke ápostuluhiko ne pi'âti, epó'oxo inuxónemaka hokopo Jesus ya undíke.

<sup>8</sup> Yíhaikinanu Ampilíyatu, enepone koati íningone ákoti omótova ongóvo ya xoko Vúnae.



9 Yíhaikinanumaka Ûrubanu, enepone ko'ítúkeinoti Kristu kuteâtimaka ûti, koánemaka Estáki, po'í íningone ákoti omotóva ongóvo.

10 Yíhaikinanumaka Ápeli, enepone exókovoti ítúkeovo koati kaná'uti hókoti Kristu, koánemaka uhá koeti óvokuke Aristóbulu,

11 koánemaka Erôdiaum, iyénom jûdeu, yoko uhá koeti kutípoti Vúnae óvokuke Násizu.

12 Yíhaikinanumaka ne pi'âti sêno Tirífena yoko Tirífosa, ko'ítuketimaka ítuke Vúnae, koánemaka Perésiti, mokexa ûti ákoti omotóva ongóvo, yupihóvotimaka ko'ítukeino Vúnae,

13 koánemaka Rúfu, teyonéti ovoxe Vúnae, yoko êno, enepone kutí ngíxonemaka ênom.

14 Yíhaikinanumaka Azíkiritu, Felegónte, Êremi, Pátoropa, Êrema yoko uhá koeti po'ínu ûti ha'ínehiko nekôyo ho'uxínovo ítuke Itukó'oviti.

15 Yíhaikinanumaka Fílologu yoko Njúlea, koánemaka Nêreu yoko mokéxa, koánemaka Olímpa yoko uhá koeti po'ínuhiko kasása'iupo Itukó'oviti ha'ínehiko ho'uxínovo ítuke Vúnae.

16 Yíhaikakanoe, siunoné kixekókoti kuteâti kixókokoku ûti yúhoikeokoko ûti, imeâtinoe sasá'ikoe iséneu vo'oku ítúnoe kopo'ínukokoti xoko Kristu. Yúhoikopinoemaka ne uhá koeti po'ínu ûti xoko Kristu ho'uxínovotihiko ítuke Vúnae yâye xoko póhutihiko ho'úxovoku.

17 Ítúnoe mbo'ínu xoko Jesus, injíko'okopimaka kéhiyanayivoa ne xâne yómoti háxakexea po'ínu ûti yoko kátavokeamaka ya hókea Itukó'oviti, vo'oku kixoku ítúkeovo ákoti aunáti, enepohikone ihíkaxotimaka koekúti ákoti itukápa ne ihíkavoti ihíkexokonoke. Yahíkuxipa ne xâne kuteâti,

18 vo'oku haina Vúnae Kristu hóko, itea koati âha kíxeova ne hóko. Koatímaka ahúkoti nê'e ya kouhe'ekea yúho koane ítúkoheyeya iháyu'ikea xanéhiko kutí'inoke itoâti aúpu'ikea ne kixeóvovoti xâne ákoti koati éxea koêku.

19 Énomone yákoyenoeye kéhiyanayivoa, vo'oku hi'imé koe xâne éxea ítíkivonoe hokoâti ne kaná'uti kixovókuti ítuke Vúnae. Énomone kutí'ino ike'élokexotinoe ongóvo. Ngahá'ainopinoe ítíkivo xâne éxoti ítúkea únatinoe koekúti. Itea ya ítíki váhere, kutí yákoé xâne ákoti éxone.

20 Yoko Itukó'oviti, enepone úkeaku hána'iti úhepeko isoneûti, uke'éxotimo xunako Satánae ya ákotinemo axu'íkene káxe. Yane kutí koetímó kepasípu'ikopotí Satánae. Itúkapu seánakopike Vúnae Jesus Kristu yóvoheixonoe.

21 Yúhoikopinoe ne Timóti, nza'íne ítúkeke Vúnae, koane Lúsiu, Njázauum yoko Sosípaturu, iyénonjapa jûdeu.

22 Yúnzoikopinoemaka ya iháke Vúnae, undi Tésíu, undi yutoxoâti ra yuho Poûlu, páhoenopinoe.

23 Yúhoikopinoemaka Ngáyu, óngeake óvokuke, koane uhá koeti po'ínuhiko ûti xoko Jesus ho'uxínovoti ítuke Vúnae yâye. Yúhoikopinoemaka Erástu, enepone éxoti koeku tiúketi kopêrauti yara pitívoko, koánemaka Koátu, po'ínu ûti xoko Jesus. (

24 Itúkapu seánakopike Vúnae Jesus Kristu yóvoheixo, uhá ketínoe. Énomoneoxo ákoeneye.)

### *Hunókoku yuho Poûlu yonoti xapa íhae Róma*

25 Viháyu'ika Itukó'oviti, enepone apêti xunáko kóxunakeopinoe ya ikéneke, kuteâtimaka kó'iyea yane inámati ihíkavoti poréxonuke ngoyúhoyea. Énomone ne ihíkavoti koeku Jesus Kristu ngoyúhone xapa xâne, enepone kouhupu'iune

Itukó'oviti kó'oyene, ákoti exákana mekúke vo'oku itúkeovo uná koyêti xokóyoke ukeátinekene tumúneke ápeyea ra mêum.

<sup>26</sup> Itea kouhupu'ikokonone yane yútoeke porófetahiko yutoxóvoti nóvoka. Yoko koati Itukó'oviti, enepone ákoti tûri koane ákoti hunókoku, pahukôa kouhupu'ikeovo, motovâti uhá kó'iyea xâne kutípea koane hókea, koêkuti poké'e óvohikoku yara kúveu mêum.

<sup>27</sup> Enepone Vúnae, poéhane itukóva ne koati kaná'uti Itukó'oviti yupihóvoti hána'iko kó'exoneyea, itúkapu énomone ihayú'ikokono ákotinemo hunókoku, vo'oku ítukeinovi Jesus Kristu. Énomoneoxo ákoeneye.

Hunókokune.

## 1 KORÍNTIU

### Inúxoti yutóxinoa Poûlu ne kutípoti Jesus íhae Koríntu

Poûlu turixóa ne imokóvokuti ya Koríntu yaneko koyuhópoino emó'u Itukó'oviti neko xanéhiko ovâti neko pitivóko. Yoko poéha xoénae meýá kôe óponea xapákuke yanekôyoke, kuteâti koeku noíxea úti ya Átu 18.1-18.

Yutóxinoake Poûlu ra koyuhópeti vo'oku pahúnevo po'ínuhiko xâne kutípoti Jesus yaneko imokóvokuti ya Koríntu, koane vo'oku háxakexeovokomaka. Éxokoa Poûlu nókone kó'iyea, motovâti ho'úxoepovohiko, kuteâti koeku nókone kó'iyea ne koati kaná'uti xanena Itukó'oviti.

Yoko tumúneke pahúkino Poûlu ne yútoe, ápe koyuhópeti yútoe íhae Koríntu, páhoe xoko Poûlu. Yane koyuhópeti, épemohiko Poûlu kó'inoaku isóneu ne koekútihiko, áha éxeahiko. Enepone épemoake, yumópa Poûlu ya kapitulu 7. Kene ya kapitulu 12 yonoti 14, koyúhoinoamaka Poûlu ápeyea íparaxoake Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti ne póhutihiko kutípoti Jesus, éxone itúkea itukeke Itukó'oviti. Ya kapitulu 13, anêko yúho koêku ne koati kaná'uti seanákoti. Kene ya kapitulu 15, éxokoa Poûlu itúkevo kaná'uteoxo exépukopea ne Jesus ukópea xapa ivokóvoti, koane vexépukopeamakamo, uti kutipoâti, vo'oku inuxó kó'inovi Jesus exépukopea.

<sup>1</sup> Yundóxinopinoe, undi Poûlu. Undi iháxiupo Jesus, páhoe koyúhoyea emó'u xapa xâne, kuteâtimaka ahá'inonu Itukó'oviti. Anéyemaka njokóyoke ne Sósteni, po'inu úti xoko Jesus.

<sup>2</sup> Pahúkinopeanoé úti ra koyuhópeti, itínoe ho'uxínovoti itúke Itukó'oviti ya pítivokonake Koríntu, itínoe kasása'iupo Kristu Jesus, koane iháxiupomaka Itukó'oviti itúkevo sasá'iti nonékuke, xané kixeâti ne uhá koeti po'ínuhiko úti, koêkuti óvohikoku ikóseanaxeovo Vúnae Jesus Kristu, Únaehiko koane Vúnae.

<sup>3</sup> Itúkapu hána'itike seánakopi Itukó'oviti, Ha'a úti, yoko Vúnae Jesus Kristu yóvoheixo, koánemaka úhepetike isoneúti ukeâti xokóyoke.

#### *Seánakoa Itukó'oviti ne íhae Koríntu*

<sup>4</sup> Kóyekune íngoro'ixinovopinoe xoko Itukó'oviti, vo'oku hána'iti seánakopi xoko Kíristu Jesus.

<sup>5</sup> Vo'oku koeku héki Jesus, yupihovó koe iké'iparaxikono ikéneke ya uhá koeti koekúti, kuteâti itíkivo koati exoâti koyúhoyea emó'u, koane heú kíxi yéxi kaná'uko ra ihíkavoti hékone.

<sup>6</sup> Koati kitipoâtinoo ne ihíkavoti koeku Jesus, koane títiu kéye ikéne.

<sup>7</sup> Énomone ákoino ápahuina íparáti konokóvotiko xepákuke yane póneake Itukó'oviti ne xanéna éxea itúkea itukeke. Énomone kénenoeye ya koêkuiko kíxoixopinoe aúkopovope Vúnae Jesus Kristu.

<sup>8</sup> Yoko énomonemo koxunákopinoe tukú koeti hunókokuke, motovâti itíkivo xâne ákoti koyuhoâti ápeyea óvaku pahúnevo yaneko káxe aukápapu Vúnae Jesus Kristu.

<sup>9</sup> Koati motovâti kúveovokono kíxeopineye ne Itukó'oviti, enepone iháxíkopitinoe poéhayeane iséneu xoko Xe'éxa, enepone Vúnae Jesus Kristu.

*Íxíko'okokono ne hokotíhiko Jesus vo'oku ixómyea háxákeovokoko*

10 Itínoe mbo'ínu xoko Jesus, injíko'okopinoe ya iháke Vúnae Jesus Kristu ákoyea ópoe'ainokoko yiúho, koane ákoyeamaka héxakexipukoko. Konókoti kutikókó ké'iyinoe ikéneke Vúnae, koane poéhayanemaka yónoku iséneu yoko yáha itíki ítukeke.

11 Kó'inokeneye yunzó'inopi, vo'oku éto'okonu xáne ukeâti óvokuke Kolôe ápeyea puvokókoti xepákukenoe.

12 Hara ngíxo, vo'oku ápeyea xepákuke ixómoti koyê: “Undi hokoti Poúlu” koyêti. Kene po'ínuhiko: “Undi hokoti Ápolu” koyêti. Kene po'ínuhiko: “Pêturu nzóko” kóye. Ina apémaka koyúhóti ítúkeovo hokoti Kristu.

13 Yusíkoikopomea háxakexeovo ne Kristu? Undí'ikopo kuruhúxinovopinoe? Inzákeikopomea yáhihikono? Ako kalíhuina!

14 Íngoro'ixinovo Itukó'oviti vo'oku ákoyea ánjiu xepákukenoe. Poéhane Kiríspu yoko Ngáyu ánjiko.

15 Koeku kó'iyeaneye, ako xáne motovâti koyúhoyea áhikeovo ya inzáke.

16 Ápepini Étefana koane uhá koeti ovâti óvokuke, ánjiumaka nê'e. Ava po'ínu, ákone énjapana. Kutí'inonu koékune nekóyohiko.

17 Vo'oku haina ánjikeya xáne pahúkinonu Kristu, itea ngoyúhoyea ne inámati ihíkavoti omínovike, ene pahúkinonu. Hainámaka ingo'ítukexoti exóneti ikó'ítukeu xáne hána'iti ko'éxoneti yara kúveu mêum, mará'inamo akútea énomone kutí'inoke itóvoti ne xanéhiko. Eneponi akoéneye yúnzo, mani kutí ngixoâti ákoti ítúkovo ne ivókinovovi Kristu ya kuruhúke koíteovo xáne.

### *Kristu itukóvo xunako Itukó'oviti koíteovo xáne*

18 Enepone yuhu úti vo'oku ivókinovovi Kristu ya kuruhúke, ya xapa xáne yonópotihikomo ipihóponovokutike, kutí kó'inoahiko hókone xáne ákoti aunáti isóneu. Itea xoko úti, uti koítovone Itukó'oviti, koati hána'iti xunako Itukó'oviti nê'e.

19 Yoko énomonemaka koéneye ne yuhu Itukó'oviti ya emó'uke, enepone koêti: “Unge'éxeatimo éxone ne hána'itihiko ko'éxoneti. Kúteanemakamo ngíxoaku ko'ísoneuyea ne hána'itinoe ko'ísoneuti” kôe. *Izâiya 29.14*

20 Koeku kó'iyeaneye, ná'ikopohiko ne hána'iti ko'éxoneti yara kúveu mêum? Ná'ikopohikomaka ne hána'iti ihíkaxoti koánemaka ne ahúkoti ya koyúhoyea? Áko'onehiko nê'e, vo'oku enepone kó'exoneyea ne xáne yara kúveu mêum, sá'iri'okopane Itukó'oviti ya koekúti ákoti itóponone.

21 Ya hána'iti ko'ísoneuyea Itukó'oviti, haina vo'ókuke ne éxone xanéhiko yara kúveu mêum, kutí'inoke itopónotihiko éxea Itukó'oviti. Itea ínixoá Itukó'oviti unáko ítúkeovo ya koyúhoyeovo emó'u, itínovoke ya pahúnevo ne xanéhiko kutipoâti, upánini ínixeá po'ínuhiko xáne ítúkeovo kixovókuti hókone xanéhiko ákoti isóneu.

22 Vo'oku poéhane noíxea iyupánevoti kahá'a ne júdeuhiko. Kene ne ngerêkuhiko, poéhane itóponea hána'iti exóneti, ene kahá'a.

23 Itea hane koyúho úti xapa xáne Kristu yoko ivókinovovi kuruhúke. Enepora ihíkavoti íkoroko júdeuhiko, koane ínixoá ngerêkuhiko ítúkeovo hókone xáne ákoti aunáti isóneu.

24 Itea xapákuke ne xáne iháxiupo Itukó'oviti hókea, enepone júdeuhiko koánemaka ne po'ínuhiko xáne ákoti itukapu júdeu, koati Kristu koyúho úti, enepone hána'iti xunako Itukó'oviti koíteovovi, évekoakumaka Itukó'oviti kóuhapu'ikea ne hána'iti kó'exoneyea.

<sup>25</sup> Vo'oku enepone ítukeinovi Itukó'oviti xoko Kristu, ínixone po'ínuhiko xâne ítúkeovo hókone xâne ákoti isóneu, koati hána'iti anú'ukea kó'exoneyea ne xâne yara kúveu mêmum. Koáne enepone koekúti ínixonehikomaka ítúkeovo muyá'iko Itukó'oviti, énomone yupihóvo anú'ukea xunako xâne.

<sup>26</sup> Itínoe mbo'ínu xoko Jesus, yokómomapihi kékunoe inâ ihaxíkopi Itukó'oviti héki. Vo'oku ako axú'ina xâne hána'iti ihíxaxovoti, koane payásotihiko xepákukeneo, koane xe'exa iríku kalísoti kixoku koéxokexeokono.

<sup>27</sup> Itea hane noívokoxo ne Itukó'oviti xâne ínixone po'ínuhiko xâne yara kúveu mêmum ítúkeovo ákoti isóneu, motovâti kótéyokeokono ne xâne hána'iti ko'isóneuti. Koáne, motovâti kótéyokeamaka payásotihiko yara kúveu mêmum, noívokoxoa Itukó'oviti ne xâne ínixone po'ínuhiko yara kúveu mêmum ákoyea xunáko.

<sup>28</sup> Kene ne inixóneti ákoyea ítúkokonoke, koane puvonéti, yóko'o ne koâti yupihóvoti kalíhuyea, enepohikone kutí koeti akó'oti, énomonemaka noívokoxo Itukó'oviti íkorohikea ne yupihóvoti xunáko, uke'éxopeati xunáko yoko ítúkeovo teyonéti.

<sup>29</sup> Kixínoakeneye Itukó'oviti maka hákone oxéne iháyu'ikopeovo ne xâne nonékuke.

<sup>30</sup> Kene ítínoe, yaínovone kasása'iuo Itukó'oviti vo'oku ítukeinovi Kristu Jesus. Énomonemaka poréxo ne Itukó'oviti ítúkeovo úkeaku kó'exoneyea úti koane kutí'inoke ponopóvoti úti yoko sasa'ípoti úti nonékuke. Énomonemaka kutí'inoke viteóvati ne pahúnevo úti,

<sup>31</sup> maka akúteane koêku ne yutoéti emó'uke Itukó'oviti xoko kó'iyeku: “Enepone kahá'ati ápeyea iháyu'iu ya xokóyoke, ítúkapu ítukeinoa Vúnae iháyu'iko” kôe.

## 2

### *Koeku yuho Poúlu koyúho ítúke Itukó'oviti xapa xâne*

<sup>1</sup> Itínoe mbo'ínu xoko Jesus, yaneko ngoyuhópoinopeaneo ra ihíkavoti ukeâti xoko Itukó'oviti, haina kalísotínoe emo'úti ôriti éxeokono veínoam, koane hainámaka kuteâti koyúhoyea hána'iti ko'éxoneti yara kúveu mêmum veínombínoe ngoyúhoyea.

<sup>2</sup> Vo'oku ngóusokone inzóneu yanekóyoke ákoyeamo po'i énjokopike, ákoti ítúkapu koeku Jesus Kristu yoko ivókinovovi ya kuruhúke.

<sup>3</sup> Yaneko ámbeyeaku xepákukeneo, yupíhovo eómbea kutí ngó'iyea xâne ákoti xunáko. Vo'oku ina njonóno'oko, koane hána'iti mbíkea, ininjoâti ákoyea índa indúkea ne ítúkéti.

<sup>4</sup> Enepone ngixoku ngoyúhoyea, koánemaka ne ihíkavoti ngoyúhoinopikeneo, ako akútea yuho hána'iti ko'éxoneti ahúkoti koyúhoyea, itea koati iyúseoti ápeyea njokóyoke ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti koánemaka xunáko.

<sup>5</sup> Kó'inokeneye ngoyúhoyea, motovâti ákoyea ítúkapu vo'oku hána'iti exóneti ítúke xâne yara kúveu mêmum kitípino Jesus, itea ítúkapune vo'oku xunako Itukó'oviti.

### *Koêku ne kaná'uti exóneti ukeâti xoko Itukó'oviti*

<sup>6</sup> Itea kóyeane koyúhoyea úti koati hána'iti exóneti xapákuke xâne koukóponovoti ikéneke Itukó'oviti, enepohikone xâne úsotíne ikéneke. Yoko ako akútea exóneti kuteâti ítóponone xâne éxea yara kúveu mêmum. Hainámaka

kuteâti éxone ne koati payásotihiko xâne yara kúveu mêum, xâne ákotimo oríko uké'eyea xunáko.

<sup>7</sup> Itea hara koyúho úti hána'iti exóneti ukeâti xoko Itukó'oviti ákoti exoâti mekúke, itea kouhápu'ikovotine kó'oyene. Énomone ne úsotine isóneuke Itukó'oviti ukeátinekene tumúneke ápeyea ra mêum, kaha'aínoviti vitúkeovo hána'iti ihayú'uti nonékuke.

<sup>8</sup> Yoko enepone hána'iti exóneti ngixínopikenoe, ako ápahuina xâne xapákuke ne payásotihiko yara kúveu mêum iyukínovati isóneuke éxea koêku. Eneponi exâhiko, ákoni kurúhuxa ne koati êno hána'iti ihayú'uti Vúnae.

<sup>9</sup> Yoko koati kuteâti ne yutoéti ya emó'uke Itukó'oviti, enepone koêti: "Ako xâne noixoâti, ako kamoâti, ákomaka xâne itopónoati isóneuke éxea koêku ne koekútihiko kousokinoake Itukó'oviti ne xâne ákoti omotóvo okovo Itukó'oviti" kôe. *Izâiya 64.4*

<sup>10</sup> Itea kouhápu'ikinovea Itukó'oviti ya xunákoke Sasá'iti Omíxone ovo'ó koe'éviti. Vo'oku ako ápahuina koekúti ákoti exâ ne Sasá'iti Omíxone. Simóya ne hána'iti isoneútihiko ya xoko Itukó'oviti ákoti po'i exoâti, éxoa Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti.

<sup>11</sup> Kene xapákuke úti, uti xâne yara kúveu mêum, ako ápahuina éxoti isóneuke po'i xâne. Poéhane únae ne isoneúti exôa. Kúteanemaka koêku ákoyea éxoti isóneuke Itukó'oviti ákoti itukapu Sasá'iti Omíxone.

<sup>12</sup> Yoko haina exóneti íhae ra kúveu mêum ko'ípara úti, itea koati Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti ko'ípara úti, motovâti véxea koeku uhá koêti ne ikó'iparaxovike Itukó'oviti ya hána'iti seánakovi.

<sup>13</sup> Énomonemaka koyúho úti xapa xâne. Yoko enepone yuho úti, haina íhikaxovike xâne hána'iti ko'éxoneti yara kúveu mêum, itea íhikaxovike Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti. Koati xapákuke xâne ovo'ó koékumaka ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti kouhápu'ikea úti ne kaná'uti kixovókuti kouhápu'ikinovike nè'e.

<sup>14</sup> Eneponi xâne ákoti ainámapo xoko Itukó'oviti, ako namúka ne íhíkavoviti ukeâti xoko Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti. Kutí kó'inoa hó'e xâne ákoti isóneuke. Koati ákoti exína isóneuke, vo'oku áko'oyea ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti ya xokóyoke kourápu'ikinoati.

<sup>15</sup> Kene ne xâne kuri'ókovati ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, ínixoa ponóvoku ne uhá koeti koekúti. Itea xapákuke xâne ákoti akoéneye, ako ápahuina motovâti pónea isóneunoa ne xâne kuri'ókovati ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti.

<sup>16</sup> Yoko énomone kuteátimaka koêku ya emó'uke Itukó'oviti, enepone koêti: "Ako itopónoti éxea isóneuke Itukó'oviti. Ákomaka motovâti enékea" kôe. *Izâiya 40.13*

Itea anéye ne isóneuke Kristu xoko úti, uti kutipoâti.

### 3

#### *Ovóxehiko Itukó'oviti*

<sup>1</sup> Kene itínoe mbo'ínu xoko Jesus, koati metokeâti kutí ngíxeopinoe yunzó'ixoti xâne ákoti kuri'ákapa ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti. Ngónoko kutí ngíxeopikonoe yuhó'ixoti xâne hokotí'iko koêkuti áha kíxeova, koane kuteâti kalivôno ávoti koati éxone ikéneke Kristu.

<sup>2</sup> Eneponi ngixoku ínzikaxeopinoe yanekóyoke, hane ínzokoa kuteâti koeku leite níkaxeokonoke ne inámatiko kalivôno ávoti íta níkea xúnati níkokónoti. Vo'oku eneponi akutêa koati níkokónoti, nika úsotine xâne, ákoni íteaneo. Yoko anéyeiko ávoya itea, vo'oku itínoe xâne hokotí'iko koêkuti áha kíxeova.

<sup>3</sup> Koeku ápeyea xâne xepákukenoe ixómoti iyókovo ítukevo po'ínuhiko xâne koane poé'ainoa isóneu vo'ókuke, koane koeku ápeyeamaka xâne ixómoti orixókoko, hainá'ikopo ítínoe xâne hokoti koêkuti âha kíxeova? Enepone kixeku ítíkivonoe, ákoikopomaka kutí ákoe kixóvoku xâne ákoti ainámapo xoko Itukó'oviti?

<sup>4</sup> Koeku ápeyea xepákukenoe ixómoti koyê: “Undi hokoti Poûlu” koyêti. Kene po'ínuhiko: “Undi hokoti Ápolu” koyêti, ákoikopomea iyúsea ítíkivonoe kutí koeti xâne ákoti ainámapo xoko Itukó'oviti?

<sup>5</sup> Kutí'ikopo íkitixavi, ûndi yoko Ápolu? Pohúneteoxo uti ovoxe Itukó'oviti koyuhó'iyeani emó'u, enepone kítiponenenoe. Yoko póhutihiko ovóxe, anêko ítukexeake Itukó'oviti.

<sup>6</sup> Kutí koe undi noâti ne emo'u Itukó'oviti koeku ngoyúhoyea xepákukenoe. Ina keno'óko Ápolu ingénepoke ixómoti ovo'íkoa. Itea poéhane Itukó'oviti porexôa ukóponea ne ítukéti.

<sup>7</sup> Iyúseoneikopo ákoyea ítúkapu vo'oku noâti, koane vo'oku ovo'íkoati kutí'inoke apêti êho, itea poéhane Itukó'oviti porexôa ukóponea ne ítukéti.

<sup>8</sup> Enepone noâti koáne ne ovo'íkoati, kutíkokone nonékuke Itukó'oviti. Yoko póhutihiko ko'ítuketi, apêtimo námoepo. Hanemo exôa koêku ne námoepo, kixoku ko'ítukeya.

<sup>9</sup> Vo'oku uti kaha'íneati ne Itukó'oviti ya ítukeke. Kene kutí koe ítínoe isane Itukó'oviti. Kutí kénomemaka péti koéxepoe Itukó'oviti.

<sup>10</sup> Ya hána'iti seánakonú Itukó'oviti, poréxonu inúnjinoa yoko indúkinoa poéheve ne ítukéti, kuteâti koeku koexépukoti péti mbiú kixoâti ítúkea ítuke. Ina keno'óko koukóponoati ne ítukéti ndûriu. Yoko póhutihiko ko'ítuketi, konókoti kóhiyanayea kixoku ko'ítukeya.

<sup>11</sup> Vo'oku ako yusíka ípiheokono po'i poéheve ákoti ítúkapu koukopo ne turiútine. Yoko enepone poéheve ne ítukéti ngíxone, énomone ne Jesus Kristu.

<sup>12</sup> Xapákuke koukóponoati ne ítukéti, anêko mbiú kixoâti ko'ítukeya kuteâti koeku xâne íko'ítukexoti únatinoe koekúti kuteâti ôro, péhu yoko uhé'ekotinoe uhá'iti mopôi yane koéxepoe. Ina apémaka kuteâti xâne veinoâti koekúti ákoti koati unátiyeyea, kuteâti tikóti, hí'e yoko tuti exáte.

<sup>13</sup> Yoko póhutihiko ko'ítúkeinoti Itukó'oviti, urapú'itinemo kixoku ko'ítukeya yaneko káxe aukápapu ne Vúnae Jesus Kristu. Yúkumo veínokono kouhápuikeokono kixoku ko'ítukeya ne póhutihiko xâne. Énomonemo kouhápu'íkoa ítúkeovo kuteâti xâne veinoâti hí'e ne ko'ítukeya, áko'o ítúkeovo kuteâti xâne veinoâti ôro.

<sup>14</sup> Enepone kixoku ko'ítukeya ne póhutihiko xâne koukóponoti ítuke Itukó'oviti oukeke ne poéheve, enepo akutéa kixovókuti ákoti itá yúku oró'okea, apêtimo námoepo xoko Vúnae.

<sup>15</sup> Itea enepo akutéa kixovókuti oro'ókovoti, hána'itimo évonevo, itea kóyeane mo kíteova Itukó'oviti neko xâne, upánini kutí koetimo huvokó kixópoti yúku íteovomo.

<sup>16</sup> Ákoikopo yéxanoe ítíkivo sasá'iti óvoku Itukó'oviti koane ítúkeovo ovo'ó koépitinoe ne Sasá'iti Omíxone?

<sup>17</sup> Enepo áva xâne kotohíneati ne sasá'iti óvoku Itukó'oviti, ítukópinoatimo Itukó'oviti ésa'i ne ítuke, vo'oku koati sasá'iti ne óvoku Itukó'oviti. Yoko koati ítínoe ne sasá'iti óvoku Itukó'oviti ngíxone.

*Haina exóneti íhae xapa xâne yara kúveu mêum koitóvovi*



18 Hákoikopo yaupú'ikopovo. Koêkuti xâne xepákuke inixópovoti itúkeovo koati ko'éxoneti xapa xanéhiko yara kúveu mêum, haina énomone ne koati kaná'uti exóneti nonékuke Itukó'oviti. Motovâti itóponea xâne ne kaná'uti exóneti, konókoti usó kóyeyea Ínixekono itúkeovo ákoti isóneu ya nonékuke xanéhiko yara kúveu mêum.

19 Vo'oku enepone exóneti, opósiu xanéhiko yara kúveu mêum, ako itúkoake Itukó'oviti, kuteâtímaka kó'yeya ya emó'uke Itukó'oviti, enepone koêti: “Enepone hána'iti ko'éxoneti xapa xâne yara kúveu mêum, koati éxone veyópihoa Itukó'oviti íkorokopea” kôe.

20 Epó'oxo hara koémaka po'íke: “Éxoa Itukó'oviti oveâti isóneuke ne hána'iti ko'éxoneti yara kúveu mêum, itúkeovo ainóvoti isoneûti ákoti itúkovo” kôe.

21 Hákoikopo iheyú'iko koêkuti xâne keyuhoâti itúkeovo énomone hekónoe. Vo'oku uhá koeti koekúti, ainovo pónepike Itukó'oviti

22 yusíkoti itúkeovo ûndi, undi Poûlu, áko'o Ápolu, áko'o Pêturu. Kúteanemaka koeku uhá koeti ovâti ra kúveu mêum, koáne ne yápeyiko yara kúveu mêum, koáne ne pihépi xoko Itukó'oviti. Kúteanemaka koêku ne koekútihiho apêti kó'oyene, koánemaka koekúti keno'ókotikomo ikénepoke. Aínovone pónepike Vúnae.

23 Yoko Kristu itíko Yúnae. Kene Itukó'oviti, enepone payásoti ya uhá koêti, énomone itúko Únae ne Kristu.

## 4

### *Koêku ne páhoehiko Kristu koyuhó'iyeti emó'u*

1 Konokoâti éxea xanéhiko vitúkeovo pohúneti ovoxe Kristu, ûndi yoko po'ínuhiko ko'ítuketi itúke Itukó'oviti. Kovóxevi Itukó'oviti koyúhoyea úti xapa xâne ne ihíkavuti íhae xokóyoke, ákoti exákana mekúke.

2 Yoko póhutihiko ovoxéti, konókoti itúkeovo kuvovóneti úsexeamo ne páhoenokono itúkea.

3 Yusíkoti ínixinoe kó'yeyane ne ngo'ítukeino Itukó'oviti, áko'o ákoyea ákoeneye, yusíkotímaka itúkeovo po'ínuhiko xâne koené'eye isóneunonu, ako mbepákexina inzóneu nê'e. Muhíkova inzóneupinovo, ákomaka nguvápa nê'e.

4 Kaná'uti ákoyea ápahuina váhere koekúti njé'onone inzóneuke, itea kóyeané ákoyea ongóyuhu tokópeovoxo uhá koeti índuke, vo'oku poéhane Itukó'oviti motovâ koyúhoyea tokópeovoxo, áko'o ákoyea.

5 Hákoikopo itíkovo xâne húketi isóneuno po'ínuhiko xâne, inixeâti ákoyea aúhati itúke koeku ákoyea koati yéxi koêku, vo'oku haina kaxénane yúhoikopeokono xâne. Itea aukápapune ne Vúnae, ínamo kauhápu'ika ne koekútihiho itúkókonoti hahákutike, ákoti po'í exoâti yara koeku kó'oyene, koane énomonemakamo kouhápu'ikoa itúkóvotiye ne isoneútihiho oveâti isóneuke ne póhutihiko xâne. Yane ihayú'ikoatimo Itukó'oviti ne póhutihiko xâne kuteâti motókeyea iháyu'ikeokono.

### *Saya'ikoa Poûlu ne íhae Koríntu*

6 Itánoe mbo'ínu xoko Jesus, enepora koati ánja énjokeopinoe yara yúndoe, ínzokoa ngxokoku indúkeovo koánemaka kixoku itúkeovo Ápolu, motovâti itúkeovo koeku úti kouhápu'ikinopea kixó'ekone ne yutoéti koêti: “Konókoti itúkeovo yutoéti emó'uke Itukó'oviti hokokóno, enepone ixikó'okoviti ákoyea kapáyasaka úti ne po'í xâne koeku ákoyea vitúkoake ne po'ínuhiko” koêti.

<sup>7</sup> Hainá'ikopo kehá'ati íkitixapivo únati ya po'ínuhiko xâne? áko'o ápeikopomea yéxone itíki ákoti itukapu pónepike Itukó'oviti. Ako kalíhuina. Yoko itukovo ke'ipáratí, ná'ikopo koeti kepáyasokinovo kutí'iyea itepónoati ya xinákoke?

<sup>8</sup> Inípono iséneupinovo kutí ké'iyi ákotine nókone ikéneke Itukó'oviti, inixépvoti itéponine uhá koeti ahá'inopi Itukó'oviti, koane itéponinemaka itíkivo náti ya xoko Kristu! Yoko ako'ópo vinixápapu, úndi yoko po'ínuhiko ápostulu! Ehá'ani netíxixo kuteáti iséneupinovo, motovátimaka kahá'ineyeopi úti xoko Kristu, úndi yoko nza'íne ítukeke Itukó'oviti.

<sup>9</sup> Itea ya undíke, énjoa itúkeovo Itukó'oviti porexó'ovi vitúkeovo okoti koati íkenétike ya uhá koeti xâne, uti ápostulu, uti páhoe koyúhoyea emó'u. Kutí koe uti iká'aeti iyonókonoti xoko koépekokonoku, koeku komómoponea uhá koeti xâne ováti ra káveu mêmum, koánemaka ánju íhae vanúke, enepohikone ovuxe Itukó'oviti.

<sup>10</sup> Vo'oku hókea uti Kristu, uti ápostulu, koati uti xâne inixóneti ákoyea isóneu. Kene inípono itínoe, koati inixépvoti itíkivo ko'éxoneti ikéneke Kristu! Utímaka xâne inixóneti ákoyea itóponone koane ákoyea xunáko, uti ápostulu. Itea inípenonoe, koati inixépvoti itíkivo hána'iti itóponone ikéneke Kristu koane éno xináko, íkitixapovotimaka koati teyonéti! Kene úti, uti puvonéti.

<sup>11</sup> Enepora úti, uti ápostulu, túkú koeti kó'oyene, uti épeu hímakati koane úne. Ye'ékonemaka ipúpa'íxea vípovo. Utímaka yehepóke'exokuti. Ákomaka koati vóvoku.

<sup>12</sup> Vivókoponovomaka ko'ítukeyea úti, vitúkoti ésa'i nókone úti. Enepo vihakókono, ako vitúkapina ésa'i ne íhakó'oviti, itea vépeminoa unako koêku xoko Itukó'oviti. Enepo vikoítoponokono kotíveti, vítoa tarú'uxea uhá koéti.

<sup>13</sup> Enepo apé itúkóheoti koeku úti, itupa'ii kíxoa yumópea úti, voposíkoti unátipinokoko visóneu. Túkú koeti kó'oyene, ya isóneunovi xanéhiko ákoti éxa Itukó'oviti, uti kuteáti sipurákineti, uti ápostulu. Uti kutí koeti koekúti kuréti yupihóvoti kótirinayeokono.

### *Enékoa Poúlu ne íhae Koríntu*

<sup>14</sup> Haina ngahá'ati ngóteyokeopinoo ngixínopikeneye yara yúndoe, itea enengópiti vo'oku kutí ngixópinoo koati nje'éxaxapa ákoti omotóva ongóvo.

<sup>15</sup> Yusíkoti yupíheovo enó'iyea íhíkaxopiti ikéneke Kristu, itea poéhaxo ne itúkópitinoe xe'éxaxapa. Yoko énomone ra yuhó'ixopiti, vo'oku undíne koyuhó'inopi koeku Kristu Jesus enepo iná kitipóa.

<sup>16</sup> Injíko'okopinokopo héki ngixoku nzókea Itukó'oviti.

<sup>17</sup> Énomonemaka kutí'ino mbahukínopitinoe Timóti, enepone po'ínu úti xoko Jesus, enepone kutí ngíxonemaka nje'éxa ákoti omotóva ongóvo. Koati kuvovóneti nê'e, yuixóvoti ko'ítukeino Vúnae, koane huvó'óxopitinoemo puyákoponeova yokóvo ne ngixoku nzókea Kristu Jesus, kuteátimaka ínzikaxea ya uhá koeti yónongu ya póhutihiko imokóvokuti nzímoku.

<sup>18</sup> Anêko xâne kapayásokopovoti xepákukenoé po'okoátihiko ákoyeamo nainjapanapinoe.

<sup>19</sup> Itea ákomo áxu'ikene, noinjóponopitinoemo enepo itukapu ahá'inonu Itukó'oviti. Yane enjoátimo ápeyea xunáko neko kapayásokopovoti itúkeaxo kuteáti neko yúho, áko'o itúkeovo pohúneti koyuhóheoti ákoti xunáko itúkeaxo.

<sup>20</sup> Vo'oku enepone vitúkeovo xanena Itukó'oviti yonópoti natíxokuke, haina pohúneti koyúhoyea úti, itea konókoti ipúhikea xunako Itukó'oviti ya kixoku vitúkeovo.

21 Kutí'ikopo kehá'anoe? nzímea xepákuke orínjeopimo? áko'o itupa'ii ngíxeopimo kuteâti koeku xâne ákoti omotóvopinoe okóvo.

## 5

### *Koeku xâne kutípoti Jesus koesáyu'ixoti kixoku itúkeovo*

1 Koati apêti koyuhópitinoe ápeyea xâne xepákukeno e ákoti saya'íkapeapa ne úhepune múyo vo'oku ixómoyea kaha'a sêno. Yoko enepora ákoyea káyusea kixoku itúkeovo, koati yupihóvoti koêku, ákotimaka kámeaku úti kuteâti, muhíkova xapa xâne ákoti éxa Itukó'oviti. Hane ngíxo vo'oku ápeyea ixómoti kapíne énoxaka.

2 Yoko inípenonoe, uhepee kóye iséneu! Ako kalíhuina ikétivexinoe iséneuke ne váhere koekúti xepákuke. Mani kenokoátinoe ikétivexi, motovâti kópuhikeokono xepákuke ne yupihóvoti váherexea ítuke.

3 Kaná'uti ángo'oyea yáko xepákuke, itea ya isoneútike, kóyeane kutí kó'iyea ambêti xepákuke. Epó'oxo ngoyuhó'ino pitine inzóneunoa kutí'iyea ambêti ya: Koati pahukóvoti ne kixotíneye ítuke.

4 Hara ngixópinoe ya iháke Vúnae Jesus: Enepo he'uxínapa ra koekúti, kutí koetímakamo ambêti xepákuke, koane apêtimakamo xunako Vúnae Jesus youúkeke.

5 Yane képuhika xepákuke ne ákoti ikatívexa isóneuke ne váhere ítuke. Kirí'akamaka Satánae komóhiyea múyo, motovâtimo éopea itúkeovoxo koati pahukóvoti koane kóyuseopeovomo, motovâtimaka ápepeamo xapákuke ne kasása'iupo Itukó'oviti yaneko káxe aukápapu Vúnae.

6 Ako aúnnati ne iséneupinonoe, ikítixapovoti xâne koati únati kóyeku ikéneke Vúnae ákoti konokínovopitinoe. Ákoikopo yéxa koêku ne pahunévoti itúkeovo kuteâti kalihú koeti kohiyáko peti pâum heú kíxea kohiyakea ánahi?

7 Kiríkapaikopo ne uhá koeti kúxoti kixeku itíkivo, enepone kutí koeti kohiyáko peti xepákuke, motovâti itíkivo inámata masa ákoti kohiyákoati. Yoko ésonone kénoneoye koeku itúyopea ne pehúnevo. Vo'oku enepone Pásko, úsone kixó'ekone xoko úti koeku ivókinovovi Kristu, enepone kutí kixonéti kali xe'exa su'úso koépeuti ya Pásko, ésa'i itúyopea pahunévoti.

8 Vokóyuineikopo kuteâti koêku ya kaxena Pásko. Itea enepone kixoku kóyuiyea úti, ako yusíka itúkeovo ya kúxoti kixoku vitúkeovo, enepone kutí koeti kohiyáko peti. Énomone ne váherexea vítukeino po'ínu úti yoko po'ímaka váhere vítuke. Itea hara vitúka kixoku kóyuiyea úti, vitúkeovo xâne ákoti semekékexa, koane pónea uti kixoku vitúkeovo. Énomone akútea ne osó'iuti pâum ákoti kohiyákoati, koyuúpeti ya áyui Pásko.

9 Ya po'íke yúndoenopi yanekóyo, mbahúkopinoe ákoyea yánahixapa ne xâne ákoti kayúsea kixoku itúkeovo, kapíneti ákoti itukapu koati múxone.

10 Itea haína xâne yara kúveu mêm ákoti éxa Itukó'oviti ne ngíxo, enepohíkone kapíneti ákoti itukapu koati múxone, koáne ne xâne ixómoti ipupákino isóneu kahá'ayea enó'iyea tíúketina, yóko'o ne ómevoti, koánemaka ne xâne kuvóvoti sánduhiko. Vo'oku eneponi itukápahiko ne xâne yara kúveu mêm ákoti éxa Itukó'oviti ne ngíxo, mani konokoâti ipihikopi ra kúveu mêm motovâti ákoyeani yánavakaxapa.

11 Itea hane itukóvo ne xâne ngixínopikeno e ákoyea yánavakaxapa, enepone koyúhoti itúkeovo po'ínu úti ya xoko Jesus, itea kóyeane váherexea kixoku itúkeovo. Énomone ne kapíneti ákoti itukapu koati múxone, koáne ne ixómoti

ipupákino isóneu kahá'ayea enó'iyea tiúketina. Énomonemaka ne xâne kuvóvoti sánduhiko, koáne ne váherexokenati yuhó'ino po'ínu xâne, koánemaka ne kohihikenati, yóko'omaka ne ómevoti. Xâne koetíneye kixoku itúkeovo koyúhóti hókea Jesus, muhíkova íniki hako kalihú'ina.

<sup>12</sup> Hainá'ikopo xâne ákoti itukapu po'ínu úti xoko Jesus ngónoko énjokea itúkeovo pahukóvoti koane nzayá'ikea. Itea enepone po'ínu úti xoko Jesus, hainápo koati konokoáti yéxoki itúkeovo pahukóvoti koane seyá'iki.

<sup>13</sup> Kene enepone xâne ákoti itukapu po'ínu úti xoko Vúnae, Itukó'ovitimo exôa kíxoaku nê'e. Képuhikapaikoponoe ya xepákuke ne vaheréxoti ítuke.

## 6

### *Nókone kó'iyea apé évotikokoke ne kutípotihiko Jesus*

<sup>1</sup> Enepo apé yévotikokoke, ákonoemea tíyapana yómikoko yuhoíkóvokutike nonékuke xâne ákoti asasá'i ítuke nonékuke Itukó'oviti? Na koeti ákoino yámanoe nonékuke po'ínu úti, kasása'iupo Itukó'oviti, motovâti enékeokono?

<sup>2</sup> Ákoikopo yéxanoe itúkevomo úti, uti kasása'iupo Itukó'oviti yuhoíkópamo ne xanéhiko yara kúveu mêm vo'oku kixoku itúkeovo? Koeku itúkevomo énomone yihoikopo, na kixeaye ákoyea yéxanoe kixeaku ne kalíhuti koekúti xepákuke?

<sup>3</sup> Ákoikopomaka yéxa itúkeovo utímaka yuhoíkópamo ne ánuhiko íhae vanúke, enepohikone ovóxe Itukó'oviti, vo'oku kixoku itúkevohiko? Ínapomo hako yexoánoe kixeaku kixekuxi ne kálíhunoe koekútihiko kuteâti tokópone úti itukovo káxe.

<sup>4</sup> Itea enepo apé koekúti kuteâti, hane iyénoanoe xoko xâne ákoti itukapu xanena Itukó'oviti, enepohikone ákoti yána égerejake.

<sup>5</sup> Ákoikopo ápahuina xâne ko'isóneuti xepákukenoé motovâti enékeopinoe, ítínoe kutípoti Jesus? Metókeanoé enepo kateyákapi ra yûnzol

<sup>6</sup> Ya koêkuni yómi ne koekúti xapa xanena Itukó'oviti ya égerejake, ponó kixékokonoé yuhoíkóvokutike enepo apé kixékokoku, yomokókoti nonékuke xâne ákoti akutipó Itukó'oviti.

<sup>7</sup> Póhutine ápeyea kixékokokunoe, iyúseo ápeyeako hána'iti nékone ikéneke Jesus. Mani unatíne sikovó ké'iyi apé vaheréxinopiti ítuke. Manímaka unatíne yévkivo vo'ókuke.

<sup>8</sup> Itea ya koêkuni ké'iyineye, ainovó koe ítínoe vaheréxinoa ítuke ne po'i xâne. Ainovó koe ítínoemaka koesáyu'ixo koeku po'ínu xâne. Yoko inípono itúkeovo koati pe'ínuhiko xoko Jesus ne kixeneye.

<sup>9</sup> Ákoikopomea yéxa ákoyeamo yanapa natíxokuke Itukó'oviti vanúkeke ne xâne vaheréxoti ítuke? Hákonoe yaupú'ikopovo yarâ'a, vo'oku ákomo pihápaya ne xâne koesáyu'ixoti kixoku itúkeovo, kapíneti ákoti itukapu koati múxone, koánemaka ne xâne kuvóvoti sánduhiko. Áko'omakamoya ne xâne aupú'ikoti múxone, kapíneti múxone po'i xâne. Kúteanemaka koêku ne hóyeno senoxóvoti, koánemaka ne hóyeno ikoyénoxovoti po'ínu hóyeno.

<sup>10</sup> Áko'omakamoya ne ómevotihiko yoko xâne ipupákinoti isóneu kahá'ayea enó'iyea tiúketina, koane kohihikenati. Kúteanemaka koeku xâne yómoti váherexino emó'u po'ínuhiko xâne, yoko xâne yómoti hú'uxea ítukevo po'i xâne. Ákomo yanápahiko natíxokuke Itukó'oviti vanúkeke kuteâti nê'e.

<sup>11</sup> Yoko ápe nóvo koetíneye kixoku itúkeovo xepákuke. Itea kó'oyene, ítínoe kasasá'íuti, ítínoemaka haxakínovoti Itukó'oviti itúkeovo xanéna,

koane penópovone nonékuke Itukó'oviti vo'oku ítukeinovi Vúnae Jesus Kristu koánemaka ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti.

*Iháyu'ikeekonoke Itukó'oviti ra koxe'u úti*

12 Koèkuti íninjone unátiyea indúkea, motóva indúkea. Kaná'uti nê'e, itea haina uhá koeti koekúti porexó'ovi unako koeku úti. Kaná'uti motó'iyeeova indúkea koèkuti íninjone unáko indúkea, itea kóyeane ngóhiyanayeovo, mará'inamo áyanzikapa indúkea, hákonemo indôa nguríkea.

13 Enepone nikokónoti, ápeino vo'oku íhaku nika úti. Kene enepone íhaku nika úti, ápeinomaka vo'oku nikokónoti. Itea apêtimo hunókoeku nê'e, vo'oku koèkutimo káxe, uke'éxoatimo Itukó'oviti ne koekúti hiko kuteâti. Itea pó'iti koèku ne muyo úti. Haina apeínoti kapinehí kíxea úti ákoti itukapu koati múxone úti, itea hane ápeino ítúkeovo iháyu'ikovo Vúnae, yoko ovo'ó kó'iyeeovimaka Vúnae.

14 Itukó'oviti, enepone koexépukopati ne Vúnae Jesus ukópea xapa ivokóvoti, koexépukopatimakamo ra koxe'u úti ya xunákoke.

15 Ákoikopo yéxa ítúkeovo ítuke Kristu ne miúyo? Maní'ikopomea motovâti iyóneam ne ítuke Kristu xoko senohí koèti, mborexoâti ikó'itukexea senohí koèti? Ako kalíhuina!

16 Ákoikopomaka yéxa ítúkeovo póhutipone múyo ne hóyeno xoko mohíti sêno enepo yuhó'ixoa? Koati kaná'uti kó'iyeaneye, vo'oku hara kôe emo'u Itukó'oviti: “Póhutipone múyo ne pi'âti” kôe.

17 Kene koèkuti kuri'ókovoti Vúnae Jesus, koati póhutiponemaka xokóyoke.

18 Yahíkuxipa ne pahunévoti kuteâti nê'e, enepone ákoyea sayá'ikapeapa xâne ne úhepune múyo vo'oku ixómoyea kaha'a sêno. Vo'oku uhá koeti koèkuti po'í kó'iyeeovoku pahúnevo xâne, haina muyókuke ítúkeokono ne pahúnevo. Itea enepone xâne ákoti sayá'ikapeapa ítúkea kuteâti, koati muyóne ítúkino váhere.

19 Ákoikopomaka yéxa koeku miúyo ítúkeovo óvoku ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, enepone ovo'ó koépitinoe, páhoenopimaka Itukó'oviti? Hainá'iko itínoe exópo koèku, itea énomone exo kêku.

20 Vo'oku kohépiti ne yésa'i pôreupo Jesus. Yusikóneikopo ítúkeovo iháyu'ikovo Vúnae Itukó'oviti ne miúyo.

## 7

*Yuhó'inoa Poúlu ne íhae Koríntu vo'oku kazaméntu*

1 Kuteâti neko yépemonukenoe yítóeke, hara koe inzóneunoa: Enepone ákoyea kóyeno ne hóyeno, únati nê'e, haina váhere.

2 Itea vo'oku ú'uso kóyeyea ákoyea sayá'ikapeapa xâne ne úhepune múyo vo'oku ixómoyea kaha'a sêno, unatíne ápeyeya koati yêno ne póhutihiko hóyeno koánemaka íma ne póhutihiko sêno.

3 Enepone koyénoti, ako yusíka ákoyea ítúkina úhepune múyo ne yêno, vo'oku koati kó'ímainokene ne sêno. Koánemaka ne sêno, ákomaka yusíka ákoyea ítúkina úhepune múyo ne íma.

4 Vo'oku enepone ko'ímati, ako yusíka poéhayeane akahá'a, ina itúkina áha ne íma, itea kahá'ayea íma exoámaka. Kúteanemaka koèku xoko hóyeno apêti yêno, haina poéhayeane akahá'a exôa, itea kahá'ayea yêno exoámaka.

5 Hako kema'âyikokoa nê'e, poéhane itukapu kutikokó koinoâti iséneuo ákoyea itíka ya kúveu ye'á koeti káxe, vo'oku kehá'ayi yíxivoxo itíki orásaum, itínoe

pi'âti. Itea hákomaka yupihovó kixeánoe kéxu'ikenexi, mará'inamo hixápapi Satánae, enepo hako'óne itêa ne ákoyeanoe itíka.

<sup>6</sup> Enepora yûnzó, pohúneti enjókopitinoe inzóneunoa, kene haina páhoenopi Itukó'oviti ké'iyineye.

<sup>7</sup> Ya inzóneunoake, mani únateoxo akutêa ngoêku ákoyea yênom ne uhá koeti hóyeno. Itea anêko kíxoaku Itukó'oviti ne póhutihiko xâne. Yoko ako akútíkoko koeku uhá koeti xâne. Pó'iti koeku po'ínuhiko koánemaka po'ínuhiko.

<sup>8</sup> Kene ya xoko âvoti múxone yoko xoko ivokóvoti múxone, íninja unátiyea kóyeyeano kuteâti ngoêku.

<sup>9</sup> Itea enepo hakô'o itoâhiko, unatíne opósikea múxone yaneko ixómoyea kóxuna'ixovo ítukeovo itoâti.

<sup>10</sup> Kene xoko apêtine múxone, anéye páhoena Vúnae itúkea, kene haina pohúneti inzóneunoa. Énomone ne ákoyea yúsika kuríkea íma ne ko'ímatine.

<sup>11</sup> Itea itukovo kurikoâtine, konókoti póhuxeovo ákoti oko'ímapo, áko'o aúkopeovo xoko íma. Kúteanemaka koêku ne hóyeno koyénoti, ako yúsika kuríkea yêno.

<sup>12</sup> Kene ya xoko po'ínuhiko, ako yuhu Vúnae Jesus vo'ókuke, itea hara kôe inzóneunoa: Enepone po'ínu úti xoko Jesus apêti yêno ákoti akutipó Jesus, ako yúsika kuríkea itukapu úhepeti isóneu yêno óvoheixea xokóyoke.

<sup>13</sup> Kene ne sêno apêti íma ákoti akutipó Jesus, ákomaka yúsika kuríkea, koeku úhepeyea isóneu íma óvoheixea xokóyoke.

<sup>14</sup> Vo'oku xoko sêno kutípotine Jesus apêti íma âvoti háka Jesus, haina koekúti ákoti asasá'i xoko Itukó'oviti ne itúkeovo komuxónkokoti, ínapo okonóko kotóhineopea itúkeovo komuxónkokoti. Koati sasá'iti, vo'ókuke ne yêno kutípoti Jesus. Kúteanemaka koêku xoko hóyeno kutípotine Jesus apêti yêno âvoti háka Jesus, kóyeano itúkeovo sasá'iti xoko Itukó'oviti ne itúkeovo komuxónkokoti, vo'ókuke ne hóyeno kutípoti Jesus. Enepo hákoti koené'eye, ákoni asasá'i ne xi'íxaxapa, ítínoe apêti múxone âvoti háka Vúnae. Itea koati kaná'uti itúkeovo ainóvoti sasá'iti ne xi'íxaxapa.

<sup>15</sup> Kene xâne ákoti akutipó Jesus, enepo hákoti kahâ'a óvoheixea xoko múxone kutípoti Jesus, unatíne pihópea. Koené'eye, ákone okónokoa po'ínu úti xoko Jesus, áko'o mokexa úti ísu'okeovoiko múxone, vo'oku iháxikinopikeneno Itukó'oviti héki, kaha'áinopiti yóvoheixi kásatike isoneúti.

<sup>16</sup> Vo'oku ako yéxa, ítínoe sêno, ítimo ne íme hokópea Jesus enepo yakamá'a óvoheixea xikóyoke. Kúteanemaka koêku ítínoe hóyeno, ako yéxa ítimo ne yíno hokópea enepo yakamá'a óvoheixea xikóyoke.

<sup>17</sup> Enepone pónéake Itukó'oviti kó'iyea ne póhutihiko xâne inâ ihaxíkoa hokópea, énomoikone ákoeneye péhutinoe. Koati énomone koéneye mbáhoeno xanéhiko ya uhá koeti koêkuti imokóvokuti yónongu.

<sup>18</sup> Enepo áva xâne xepákuke sirkunsidá koéfine tumúneke iháxikea Itukó'oviti, hako yonôa isóneu ípokeovo, únatine kuteâti kóyeku. Kúteanemaka koêku enepo áva xâne ákoti sirkunsidá akôe tumúneke iháxikea Itukó'oviti, únatine kuteâti kóyeku. Hako yonôa isóneu.

<sup>19</sup> Vo'oku enepone sirkunsidá kó'iyea xâne, koáne ne ákoyea sirkunsidá ákoe, ako ítópoinovike nê'e. Itea hane konokóvovo xoko úti vitúkea páhoenovi Itukó'oviti.

<sup>20</sup> Póhutihiko xâne, ákoyeneye kuteâti koêku inâ ihaxíkoa Itukó'oviti hokópea.

<sup>21</sup> Itukovo iti akaúti inâ ihaxíkopi Itukó'oviti, hako yonôa iséneu vo'ókuke. Itea imihé'aka yoxéne ítivoa ne itíkivo akaúti, únatimakaya.

22 Vo'oku enepone akaúti iháxiu Vúnae hokópea, koati itóvotine xoko Vúnae, koeku ákoyeane itúkapu ákau váhere kixovókuti. Kene enepone xâne ákoti itukapu akaúti inâ ihaxíkóa Vúnae hokópea, ovóxepone Kristu kó'oyene.

23 Koati porexópovotine ésa'i ne keítivokononoe. Ákoikopo yusíka itúkeovo xâne yara kúveu mêum exêa kêku, kutí'iyea ítínoe ákau.

24 Itínoe mbo'ínu xoko Jesus, kuteâti kêku inâ ihaxíkopi Itukó'oviti hekópi péhutinoe, énomoikone yákoene ikéneke Itukó'oviti.

*Énékeokonoke ne âvoti múxone vo'oku kaxena kotíveti koekúti*

25 Kene ne árunoehiko âvoti íma, ako yuhu Vúnae Jesus koêku râ'a ya páhoenovike vitúkea. Itea ngoyuhó'inopeatinoe inzóneunoa, undi xâne motokeâti kúveovokono isóneunoa vo'oku seánakonu Itukó'oviti.

26 Íninjoa unátiyea kóyeyekone kóyeku ne xâne, ákoti apasíka múxone, vo'oku tiú'itine ra káxehiko símokune úti.

27 Itea itukapu apêtine yíno, hako kirikôa. Kene itukapu âvoti yíno, hako yoposíko kéyenoyi.

28 Itea enepo yokoyéno, ákomo pehúkapu. Koánemaka ne árunoe, enepo oko'íma, ákomo pahúkapu. Itea kóyeanelo enó'iyea tiú'iti koekúti vékokuhiko ne komuxónekokoti. Yoko mani anjá'inopinoe ákoyea vika tiú'itike koekúti.

29 Koati ngixópitinoe, ítínoe mbo'ínu xoko Vúnae, ákoyanelo axú'ina kaxena úti motó'iyevaku kó'ítukeino uti Vúnae. Konókotikopo kutí kó'iyea ákoti múxone ne apêti yêno, motovâti yuíxeovo ítukexeake Vúnae.

30 Hainámaka póhutinehiko nê'e ngíxo, itea kúteanelo ne ikaxú'itihiko okóvo. Hako itukovo énomone yónoheixo isóneu, itea kutí ákoe ákoti aikáxu'i okóvo. Koánemaka ne xâne elóketi okóvo, hako itukovo énomone yónoheixo isóneu, itea kutí ákoemaka ákotihiko aelóke okóvo. Kúteanelo ne vanéxotihiko, hako itukovo váneu yónoheixo okóvo, itea kutí ákoe ákotihiko váneu.

31 Epó'oxo koekúti kixovókuti yara kúveu mêum vikó'itukeu, hako itukóvo énomone yuíxovoxo úti, itea kutí ákoe ákotimaka itukapu vikó'itukeu. Vo'oku enepora uhá koeti noíxone úti yara kúveu mêum, ákomo oríko uké'eyea.

32 Yoko enepora koâti anjá'inopinoe, énomone ákoyea ixomo ipúpakina iséneu ne kixovókuti yara kúveu mêum. Vo'oku enepone ákoti múxone, koati apêti oxéne yuíxovoxo ítukexeake Vúnae, oposí'ixoti kixoku ikó'elokexea okovo Vúnae.

33 Itea enepone apêtine yêno, koati kixovókuti yara kúveu mêum yónoheixo isóneu, kene opósi'ixea kixoku ikó'elokexea okovo yêno.

34 Énomone pí'á kó'ino yónoheixoku isóneu.

Kene ne sêno ivokóvoti íma, koánemaka ne âvoti íma, koati motovâti yuíxeovo ítukexeake Vúnae, koane kurí'okeovo Vúnae, herú kixoti isóneu koane mûyo ítúkeovo sasá'iti ikó'itukeu Vúnae. Itea enepone ko'ímati, koati kixovókuti yara kúveu mêum yónoheixo isóneu, vo'oku opósi'ixea ikó'elokexea okovo íma.

35 Ngixínopikeneye, ngahá'ati nzuvó'oxeopinoe, kene haina ngahá'ati indópeopi. Koati ngaha'aínopiti péni kixeku ítíkivo. Ngahá'amaka nzuvó'oxeopinoe ítíkivo hazakínovoti ítuke Vúnae, ákoti po'i yónoku iséneu.

36 Kene ne homoêhou kahá'ati ítúkea kuteâti ne yunzómeku, itea puvâti ítúkeovo tiú'itino noívana enepo hákoti okoyénoa, vo'oku pihínone anú'ukea kuteâti yé'akeye xoénaena mani ko'ímaya, epó'oxo inixâ homôêhou kónokea koévesekea neko inúxoti yuhó'ino, koane akahá'aiko kóyenoyea, ako koêku. Motóva kóyenoyea, ákomo pahúkapu.



<sup>37</sup> Itea enepo áva isónেকে homoêhou ákoyeanemo okóyenoa, epó'oxo inixá ákoyea okónokoa ómea tumúne ne kóyenyeya, koane inixámaka íteamo ne kixóvoku póhuxeovo, ako yuvâti koeku usó'iyeané isónéu ákoyeanemo okóyenoa ne noívana. Únatimo akoéneye.

<sup>38</sup> Yane, enepone koyenoâti ne noívana, únati koêku. Kene ne ákotine okoyénoa, unatíneoxxo koêku.\*

<sup>39</sup> Enepone sêno ko'ímati, koeku ávoyea ivákápu íma, ako yusíka kuríkea íma. Itea enepo ivakápu íma, motóva ko'ímapea po'i hóyeno, koêkuti áha. Itea konókoti itúkeovo hóyeno kutípoti Vúnae.

<sup>40</sup> Yoko kóyeané inzónéunoo unátiyeano koêku enepo hákoti ko'ímápo. Koati ininjoâtímaka itúkeovo xokóyoke ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti úkea inzónéunoo ra koekúti.

## 8

### *Koeku nikokónoti ikó'iparaxokonoke sánduhiko*

<sup>1</sup> Kó'oyene, ngoyuhoâtimo koêku ne nikokónoti ikó'iparaxokonoke sánduhiko. Uhá koeti úti, vínixoo pónéovo visónéunoo ne koekúti. Itea enepone vínixea pónéovo visónéunoo, kapáyasokeovo xâne poréxo. Itea enepone kixoku vitúkeovo poréxoti po'ínuhiko xâne kóukoponeovo ikéneke Itukó'oviti, énomone ne ákoyea omótovokoko vokóvo.

<sup>2</sup> Enepone xâne inixoâti pónéovo isónéunoo ne kixovókuti, kóyeané ákoyea itápana heú kíxea éxea ne mani nókone éxea.

<sup>3</sup> Kene ne xâne ákoti omotóvo okovo Itukó'oviti, koati éxone Itukó'oviti nê'e.

<sup>4</sup> Kó'oyene, kuteâti ne nikokónoti ikó'iparaxokonoke sánduhiko, véxoo ákoyea itúkápu kaná'uti kixovókuti ne sándu. Vo'oku poéhaxo ne koati kaná'uti Itukó'oviti, ako po'ínu.

<sup>5</sup> Kaná'uti ápeyaa kixovókuti ya vanúkeke koánemaka ya poké'eke, hókone xanéhiko, ákoti itúkápa ne kaná'uti Itukó'oviti, vo'oku êno hokonéti kuteâti. Yoko enepohikone xâne hokoâti, "Itukó'oviti" kíxoo íhaxea, koane "Únae" kíxoamaka.

<sup>6</sup> Itea xoko úti, poéhaxo ne koati kaná'uti Itukó'oviti, Há'a úti, enepone pahukoâti apé kó'iyee ne uhá koeti koekúti. Kene vitúkeovo ovóxe, énomone vápeino. Poéhaxomaka ne Vúnae, enepone Jesus Kristu. Énomone évekoa Itukó'oviti itúkea uhá koeti koekúti. Énomonemaka úkea vápeyaa.

<sup>7</sup> Itea ako uhá ákoe xâne exoâti ra kixovókuti véxone. Vo'oku ápe xâne ênoti xoénae kúveovo sánduhiko. Yoko enepone nikokónoti ikó'iparaxokonoke sándu, tukú koeti kó'oyene enepo níká, kutí kó'inoa pahukóvoti, vo'oku itúkeovo ikó'iparaxokonoke sándu inúxotike. Yane vo'oku ákoyea itápana pónéa isónéunoo, koati eópoti itúkeovo pahukóvoti enepo níká, koane ikó'ipiti'íkopovo vo'ókuke.

\* **7:38** Ako iyúsea koêku ya emó'uke ngerêku itúkeovo so'ixoti noívuna ne árunoe, áko'oo há'a ne árunoe. Áínovo motovâti. Énomone ákoino akútíkoko koêku ya uhá koeti Bibílea. Ya po'íke Bibílea hara kôe: " 36 Itea itukovo apêti inixoâti ákoyeano aúnnati xoko íhíne anú'ukea yé'akeye xoénaena mani ko'ímape, yoko inixá há'a ra árunoe kahá'ayea ko'ímayea, motóva ikó'imaxea akahá'a. Haina pahukóvoti oko'íma. 37 Itea itukovo itoâti íhíne ákoyea okó'íma, epó'oxo enepo hákoti úsotíne yuhóti ikó'imaxeekonomo, koane atíú'ixo isónéu há'a unátiyee kíxeaneyee ákoyea iká'imaxa íhíne, koati únátimo koêku akoéneye ítuke. 38 Yanê'e, enepone iko'imaxoti íhíne, únati ítuke. Kene enepone ákoti ika'imaxa, unatíneoxxo ítuke."

<sup>8</sup> Itea haina nikokónoti exoâmo sasá'iyea úti nonékuke Itukó'oviti. Koêkuti koêku, enepo nikâ úti, áko'o ákoyea níka úti, ako vévakapu, koane ákomaka itópoinovike nonékuke Itukó'oviti.

<sup>9</sup> Itea enepone ínixinoe motó'iyeeva níkeokono uhá koeti koekúti, koane enepone níki koekúti kuteâti, neixapu mará'inamo késayu'ixa po'ínu xâne ákoti akoéneye isóneunoa, enepone aínati kóhiyanavo.

<sup>10</sup> Vo'oku itukovo apêti xâne noixópití ímókovokuke xâne kuvóvoti sánduhiko, keha'íneatihiko níki, ití ko'éxoneti ya ítukeye Itukó'oviti, ákoikopomo ínixa po'ínuhiko xâne aínati kóhiyanavo yusíkeamaka níkea nikokónoti kuteâti, upánini ínixea ya isóneuke ákoyea aúnati?

<sup>11</sup> Yane enepone itíkivo ko'éxoneti ítukeye Itukó'oviti, koati énomonemo ikoróko pe'ínu ikéneke Jesus, enepone aínati kóhiyanavo. Yoko koatímaka xâne ivókinovoke Kristu nê'e.

<sup>12</sup> Koeku kó'iyeaneye pehúnevo yokó'okiti isóne ne po'ínu úti aínati kóhiyanavo, koatine Kristu váherexino ítike.

<sup>13</sup> Énomone ngó'ino: Itukápuikopo vo'oku níngea nau hó'openo íngorokino mbo'ínu, ákonemo níngea ku nê'e, maka hákone íngorókoa.

## 9

### *Púva ítúkeovo avaha xâne íkamone emo'u Itukó'oviti ne Poulu*

<sup>1</sup> Koati kaná'uti motó'iyeeva indúkea koekúti íninjone unátíyeya, haína? Hainâra koéneye. Kúteanemaka koêku kaná'uyeevo indúkeovo ápostulu, páhoe Vúnae koyúhoyea emó'u xapa xâne. Koane kaná'utimaka noínjea Vúnae Jesus ya ungéku. Yoko kaná'utimaka itíkivonoe eho ngo'ítukeino Vúnae.

<sup>2</sup> Yusíkoti ínixea po'ínuhiko xâne ákoyea indúkapu ápostulu, itea koati kaná'uti indúkeova xepákukenoe. Enepone kitípi yúnzo koeku Jesus, koati énomone koyuhónu kaná'uyea indúkeovo ápostulu.

<sup>3</sup> Énomonemaka indúko yumómbeake ne xâne koemóke'enuti, koyúhoti ákoyea indúkapu ápostulu.

<sup>4</sup> Koati motokeâti ko'íparayea úti nikokónoti yoko vêka, úndi yoko nza'ínehiko, koeku vomínopinoo emó'u Itukó'oviti, haína? Hainâra koéneye.

<sup>5</sup> Koatímaka motokeâti ápeyeya sêno kutípiti Jesus, yeno úti, motovátimaka xané'iyeevi koêkuti vónoku, kuteâti koeku Péturu koáne ne po'íhiko ápostulu yoko ámeno Jesus.

<sup>6</sup> Áko'o, xapákuke ne koyúhotihiko emo'u Itukó'oviti, kutí'inopinoo poéhanemea úndi yoko Mbaranâbe konokó ko'ítukeyea vitúkea ésa'i nika úti? Ako kalíhuina kó'iyeaneye.

<sup>7</sup> Noixó íxea húndaruhiko. Ako ápahuina húndaru pahoéti xapa isukókoti konókoti poréxopea ésa'ínókone. Kúteanemaka koêku ne xâne nôti. Ako ápahuina xâne noti xuve úva, ákoti nikâ ne ha'í nóne. Ákomaka ápahuina xâne apêti óyonone, kuteâti vakána, ákoti arekêa leítana ne óyonone.

<sup>8</sup> Enepora ínzokoake, pohúnetimea isoneú ngíxone kuteâti kixoku itúkea isóne ne xanéhiko yara kúve mêm? áko'o anékomea yútoe Muíse kuteâti yane Ponóvoti Kixovókuti emó'uke Itukó'oviti.

<sup>9</sup> Hainâramaka kôe yútoeke Muíse. Énomone ne koêti: “Hako ike'áki páho ne vúi enepo huva'áxapi ókonuheinopea ne itóvotine ha'í tiríku” kôe. Poéhaneikopomea vúi yóno isóne Itukó'oviti kó'inokeneye yúho?

10 áko'o utímaka kíxo kó'inokeneye ne yutoéti. Koati iyúseoti itúkeovo utímaka kíxo ne yutoéti emó'uke Itukó'oviti. Noixó íxeamaka xâne varereôti poké'exa. Itúkinoake ne itukéti, koati kuxoíxoati ápeyemo êho. Kúteanemaka koêku ne veyoti íhae isáne. Konókoti itúkeovo kuxoâti ápeyemo êho kutí'inoke itukoâti ne itukéti.

11 Koeku itúkeovo emo'u Itukó'oviti nô úti xepákukenoe, ákonikopomea omótova kúxea úti keúsokinovi nókone úti?

12 Koeku keúsokinoa nókone ne po'ínuhiko koyúhoti emo'u Itukó'oviti simópitinoe, ínapoxo hako motokêa kíxeokononeye úti.

Itea ako vakáha'a vitúkeovo yávahanoe. Vítoa uhá koêti ne tiú'iti koekúti vékoku úti, kaha'âti úti ákoyea vitápapinoe kitípi ne inámati ihíkavoti vomínopike koyúhoti koeku Kristu.

13 Yoko yéxoaneno koêku ne ko'ítuketi sasá'iti ituke Itukó'oviti ya témpuluke, itúkeovo énomonemaka ukínoa námoe. Koáne ne inuxínotihiko itukéti omâti átake ne ikó'iparaxokonoke Itukó'oviti, koati xoko iparáti átake ukínoamaka nika.

14 Kúteanemaka koêku yuho Vúnae vo'ókuke ne koyuhoâti ne inámati ihíkavoti ukeâti xokóyoke. Pahúkoamaka Vúnae itúkeovo vo'oku koyúhoyea emó'u ápeinoa námoe, kóusokovope nókone.

15 Itea tukú koeti kó'oyene, upánini motókêa ápeyema námoe, undíne ako akahá'a. Yoko haina vo'oku ngahá'ayeane, yundóxinopinooe kó'oyene. Ehá'ani ivóngoovo yaneko kó'iyeaneye, vo'oku koati éyenjovope ne ákoyea indúkapu yávahanoe itukeke Itukó'oviti.

16 Enepone ngoyúhoyea ne inámati ihíkavoti koyúhoti koeku Jesus, ako omóndokea inzáyu'ikeokono vo'ókuke. Koáhati undi pahoéti itúkea ne itukéti. Yane koati ngonokoâti indúkea. Mani mondokeâtimaka imbíhoponeokono eneponi hákoti ngoyuhôa.

17 Kene eneponi itukapu ukeâti inzóneuke usó ngóyeyea indúkea ne itukéti kutí'inoke indukoâti, ákoti indukápu pahoéti, hainápo mani motovâti ngúxea ápeyema námoe vo'ókuke. Itea koeku indúkeovo pahoéti, koati apêti nzó'exeokonoke, mbáhoenokono indúkea.

18 Koeku kó'iyeaneye, kutimea indúka námoebomo? Hará'a, hána'iti úhepeko inzóne vo'oku ákoyea énta'ixeake ngoyúhoyea ne inámati ihíkavoti koyúhoti koeku Jesus, koane ákoyeamaka indúkapu yávahanoe, koeku ákoyea itúkapu itínoe kousókinonooe ne nóngone, upánini mondókeyea ngóusokinokonooe koeku ngoyúhoínopinooe emo'u Itukó'oviti.

19 Koeku ákoyea porexónuti námoe, yane índeovo itúkeovo po'ínuhiko xâne exô ngoêku. Itea kóyeanee indúkeovo ovoxe uhá koeti xâne, motovâti xu'ínayeko xâne índone hokópea Jesus.

20 Xapa júdeuhiko, íngutipasikeova ne kixoku itúkeovo, ngaha'âti índea hokópea Jesus. Kúteanemaka ngoêku xapa xâne yuixóvatihiko hókea ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse, íngutipasikovamaka, motovâti hokópea Jesus vo'ókuke, upánini ákoyea itúkapu xunako Ponóvoti Kixovókuti exô ngoêku.

21 Kene xapákuke xâne ákoti hakâ ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse, íngutipasikovamaka. Itea haina ngoéti ákoyea ponóvoti kixovókuti nóngone indúkea nonékuke Itukó'oviti. Kóyeanee ápeyema vo'ókuke ne páhoenovoti Kristu vitúkea, enepone nókone. Íngutipasikinovake ne xanéhiko, koati ngaha'áinoati hokópea Jesus.

22 Xapákuke kutípoti Jesus aínati kóhiyanavo, po'okoâti itúkeovo pahunévoti ne koekúti kóhiyanavoke, ákomaka indúka ne íkutixane pahunévoti, motovâti

índea hokópea Kristu. Íngutipasikinovake ne uhá koeti xâne, motovâti ápeyea koítovone Kristu xapákuke, ênjo ya uha-uhá ngíxea íngutipasikeovo kixóvokuhiko xâne.

<sup>23</sup> Ngixínovokeneye vo'ókuke ne inámati ihíkavoti koyúhotei koeku Kristu, maka ngaúkapanane xapa xanéhiko ne únatinoe koekúti omínovike.

<sup>24</sup> Hane ínzokinopeano ra koekúti, kuríkotihiho kaxunákovoti ya xoko ehákovoku enepo ehahíkovone. Yoko yéxoano itúkeovo ehahíkovoti ne uhá koêti, itea poéhaxo ne itôti xapákuke. Poéhaxomaka omopâti ne iparáti. Kuteâti kóxunakeovo nekôyohiko, kóxunakapuikopomaka ikéneke Kristu, motovâti itéponi ípera xoko Itukó'oviti.

<sup>25</sup> Heú koeti kuteâti nekôyohiko ahúkoti éhahikeovo, kóxunakovo itúkea uhá koeti nókone itúkea motovâti itóponea ne iparáti. Yoko koati koekúti ákoti oríko uké'eye káh'a itóponeahiko. Itea enepone kóxuna'ixinovoke úti, koati vo'oku iparáti ákotinemo uké'eyeaku.

<sup>26</sup> Koeku kó'iyeaneye, ngóxuna'ixovomaka, kuteâti koêku ne ehahíkovoti. Yoko pono-ponó ngoéne xoko nóngone indóponea. Kutí koémaka xapa isukókoti óvom koeku ixómoyea ngóxuna'ixovo. Yoko haina koxunakovohí ngoêti. Ako angútea xâne ka'apéneti yúkurea isúkeokoko.

<sup>27</sup> Koati ákoti iyunzixapapu nzayá'ikopeovo. Kutí ngixópovo imbihóponovoti yane yupíheovo ngóxuna'ixeoivo indúkea ne itukéti, maka enepo ongoyúhoinoane emó'u Itukó'oviti ne po'ínuhiko xâne, hákone ainovó koe úndi inixókono ákoyea omótokea itúkeovo ovoxe Itukó'oviti.

## 10

### *Vípíkeokonoke kixoku itúkeovo ne izaraelíta yaneko inuxópioa Muíse*

<sup>1</sup> Itínoe mbo'ínu xoko Jesus, itúkinanoe iséneu kixoku itúkevohiko ne oxúnoekene iyénonjapa júdeu yaneko inuxópioahiko Muíse. Uhá koe inúxopinoahiko kapási, koane uhá koéhikomaka tarú'uxea neko mar iháxoneti Hararáno'evoti.

<sup>2</sup> Kuteâti koeku ahiúti kó'oyene ya iháke Vúnae, énomonemaka koéneye heú koêti neko voxúnoekene ikéneke Muíse, vo'ókuke ne kapási inuxínoatíhiko, koane vo'oku tarú'uxeamaka neko mar.

<sup>3</sup> Uhá koéhikomaka níkea neko níkokónoti ukeâti vanúke xoko Itukó'oviti.

<sup>4</sup> Uhá koéhikomaka énoyeova neko úne poréxoakehiko Itukó'oviti ukeâti mopóike. Yoko enepone koati kaná'uti úkeaku éka, enepone mopôti kixonéti apêti xapákuke koeku yónea, énomone ne Kristu.

<sup>5</sup> Itea upánini kó'iyeaneye, kóyeane ákoyea axú'ina ínixone Itukó'oviti unátíyeya koêku ya xapákuke neko xâne. Énomone ívohikinovo yaneko mêmum ákoti apêti.

<sup>6</sup> Enepone koekútihiho, áinovovo koati ipíkovihi, kaha'aínoviti ákoyea víyakapa ne váhere kixovókuti kuteâti íyokeovahiko.

<sup>7</sup> Hákomaka ikítipasikova ne kixoku itúkeovo yaneko kuvôvo sánduhiko, kuteâti koeku koyúhoinovea ya emó'uke Itukó'oviti xoko kó'iyea: "Ívátahiko, ina turixóvo níkeahiko koane énoyeovo, ina exepúkohikomaka, koane híyokexea" kôe.

<sup>8</sup> Hákomaka vitukóvo xâne itúkoti váhere úhepune mûyo, kapíneta ákoti itukapu múxone, kuteâti kixóvoku nekôyohiko ivohíkovo vinti trei koeti mili xâne ya póhuti káxe.

<sup>9</sup> Hákomaka ixomo vitúko váhere, voposi'okovoti Itukó'oviti kuteâti kixoku itúkeovo neko xanéhiko mekúke, kuti'inoke koepékokonoti po'ínuhiko yaneko ohonókexoa koéxoe.

<sup>10</sup> Hákomaka ixomo kepahákovu kuteâti kixóvokuhiko, kuti'inokemaka koepékexoponoati ovoxe Itukó'oviti ukeâti vanúke.

<sup>11</sup> Kó'inokeneye ne uhá koeti kixóvokuhiko, motovâti vípíkeokono vo'ókuke. Yutóxinovokemaka emó'uke Itukó'oviti motovâti ákoyea vituka váhere, uti xâne apêti yara káxehiko yé'exeovokune hunókoku ra mêmum.

<sup>12</sup> Énomone ngó'ino: Enepone xâne inixópovoti itúkeovo koati xúnati isóneu ikéneke Vúnae, naíxapu mará'inamo íkarakapu.

<sup>13</sup> Enepone tiú'iti koekúti víkokunoe, koati vékokunemaka ne uhá koeti po'ínuhiko xâne. Itea koati kuvónoneti ne Itukó'oviti, vo'oku ákomo paréxa anú'ukea xináko ne tiú'iti koekúti simópitinoe, itea exókopitinoemo kixeku ítivoa, motovâti terú'uxi.

<sup>14</sup> Énomone ngxínopinoe, itínoe ákoti omotóva ongóvo, hako itukóvo sánduhiko kivóvo.

<sup>15</sup> Itínoe yónoku ra yúndoe, koati itínoe xâne éxoti ikó'itukexea isóneu. Itíkinaikopo iséneu ra yunzó'inopinoe, motovâti yéxi nékone itíki vo'ókuke.

<sup>16</sup> Hane ngxio: Enepora enovópeti, óvoku ekâti, víkoro'ixinovo Vúnae, puyákoponovati vokóvo ne ivókinovovi, koati venóyeovati vo'oku poéhapeane visóneu xoko Kristu ákoti vihaxákea, vo'oku óvokinovovi itína kuruhúke, haína? Hainára. Kúteanemaka koéku ne pâum, honó'ekeu úti, níkinóake úti vo'oku poéhapeane ne visóneu xoko Kristu vo'oku ivókinovovi kuruhúke, haína? Hainára.

<sup>17</sup> Vo'oku poéhayeane ne pâum, uti póhutipone ikéneke Vúnae, kuteâti koeku póhuti koxe'úti, upánini ákoyea yumáxapu úti. Koáhati póhutike koxe'u pâum úkea nika uhá koeti úti.

<sup>18</sup> Itíkinaikopo iséneu koéku ne xanena Izarâe: Enepone itúkoti ítuke Itukó'oviti, nikoâtimaka ne nau hó'openo ikó'iparaxoke Itukó'oviti ya átake, koati exókovoti itúkeovo póhutine isóneu xoko Itukó'oviti, únae ne áta. Énomone koéneye koeku níkea, haína? Hainára koéneye.

<sup>19</sup> Koeku ngxíeopineye, pé'okoamea ngahá'ayea ngxíeopinoe itúkeovo sasá'iti kixovókuti ne sánduhiko, áko'o itúkeovo sasá'iti ne ikó'iparaxokonoke sándu. Itea ako kalíhuina kó'iyeaneye ânja!

<sup>20</sup> Koati ngxípitinoe itúkeovo ndémoniuhiko yúho'ixo ne xanéhiko enepo omíno sánduhiko ikó'iparaxoake. Kene haina Itukó'oviti omínoahiko. Yoko ako angáha'ainopinoe yího'ixi ndémoniuhiko.

<sup>21</sup> Na kíxoaye motó'iyeva yénoyivoa ne ekâti, puyákoponeovoke yokóvo ne ivókinovovi Vúnae, koékumaka yího'ixinoe kixovókuti ítuke ndémoniuhiko? Námaka kixeaye motó'iyeva níki ne pâum, puyákoponeovake yokóvo ne ítukeinovovi Vúnae, koékumaka yího'ixi kixovókuti ítuke ndémoniuhiko?

<sup>22</sup> áko'o, kixínoakeneye úti kaha'átímea úti voposi'okeovo Vúnae, po'okoâtímea úti vitúkeovo xúnati ya Vúnae, po'okoâtímea úti víteovamo ne mani ípíhoponeovi.

### *Konókoti kóhiyanayeokoko úti*

<sup>23</sup> Koékuti íninjone unátíyeva indúkea, motóva indúkea. Kaná'uti nê'e, itea haina uhá koeti koekúti porexó'oviti unako koeku úti. Koékuti íninjone unátíyeva, kaná'uti motó'iyeva indúkea, itea haina uhá koeti koekúti poréxeovimaka kóukoponeovo úti ikéneke Kristu.

<sup>24</sup> Hako poehâne unako kêku yíxovo, itea konókoti kehá'ainoamaka unako koêku ne po'ínuhiko xâne.

<sup>25</sup> Koêkuti nikokónoti yâha víyi ya xapa kavánetihiko, motóva níkinoe. Ako apásika yépemo'iki úkeaku, pivoâti itúkeovo koekúti kéhianavoke ákoyea omótova níkeokono.

<sup>26</sup> Vo'oku enepora kúveu mêum yoko uhá koeti ovâti, koati ítuke Vúnae.

<sup>27</sup> Enepo áva xâne ákoti itukapu po'ínu úti xoko Jesus itaikopitinoe óvokuke níképoni, píhe yakaha'a píhi, koane níkea koêkuti yâha níki yane níkokónoti apêti mesákuke. Ako apásika yépemi úkeaku, pivoâti itúkeovo kéhianavoke ákoyea omótova níkeokono.

<sup>28</sup> Itea enepo áva kixópiti: “Íparaxokonoke sándu rá'a” kixópiti, hako níkéa, kehíanati ne xâne etó'okopiti, koánemaka vo'ókuke ne isoneúti ákoyea yusíka níkeokono.

<sup>29</sup> Yoko enepone isoneúti ngíxone ákoyea omótova níkeokono, haina iséneunoano, itea koati vo'oku kó'iyeaneye isóneunoa po'i xâne.

Ínameamo akôe iséneu: “Itea namea koeti kónokino itúkeovo isóneunoa po'ínu xâne exôa yusíkea níngae, áko'o ákoyea níngae?”

<sup>30</sup> Vo'oku itukovo íngoró'ixinovatine Itukó'oviti ne níkokónoti, yusíkoikopo váherexinonu isóneu po'ínu xâne koeku íngoro'ixinovane Itukó'oviti?” ketímeamo.

<sup>31</sup> Itea hara ngixópinoe: Uhá koeti ítikevo, itukovo níkéti, áko'o yorékoti, áko'o itukovo ítíkoti koêkuti po'ínu koekúti, itika uhá koêti motovâti iháyu'ikeokono Itukó'oviti.

<sup>32</sup> Hako itukovo íti íkorokinovo ne po'ínu xâne pahunévotike, yusíkoti itúkeovo júdeuhiko, áko'o xâne ákoti itukapu júdeu, áko'o po'ínu úti xoko Kristu ho'uxínovoti ítuke Vúnae.

<sup>33</sup> Yoko ya uhá koeti koekúti, énomone ngixóvoneye ngóxuna'ixeovo xapa uhá koeti xâne, ombosíkoti ákoyea itúkapu unako ngoêku yuínjovo, itea itúkeovo unako koeku po'ínuhiko xâne ombósiko, motovâti enó'iyea xâne yonópotimo xoko Itukó'oviti vo'ókuke.

## 11

<sup>1</sup> Hara hekánoe ngixoku indúkeovo kuteâtimaka nzókea kixoku itúkeovo ne Kristu.

### *Kixó'ekone ítúkea ramánone ne senóhiko imokóvokutike ya Koríntu*

<sup>2</sup> Inzáyu'ikopinoe vo'oku kóyekuneyea puyákeovonu yokóvo, koane koati hekoâtinoe ne ihíkavvoti ínzikaxeopike, enepone hókoneamaka ne kutípotehiko Kristu inúxoti ya útike.

<sup>3</sup> Itea anéyeiko po'i anjá'inopi yéxi, harâ'a: Kristu itukovo tuti uhá koeti hóyeno. Kene ne hóyeno, sêno itukoa túti. Kene Kristu, Itukó'oviti kotúti.

<sup>4</sup> Yanê'e, enepo apê hóyeno ramanoné koêti ítúkea orásaum, áko'o koyúhoyea emo'u Itukó'oviti ya imokóvokutike, koati koteyókopovone vo'ókuke ne ramánone.

<sup>5</sup> Kene enepo apê sêno ákoti ramánone koeku ítúkea orásaum, itukovo koeku koyúhoyea emo'u Itukó'oviti imokóvokutike, koati koteyókopovone vo'oku ákoyea ramánone. Vo'oku sêno ákoti ramánone, mani kúteane koêku eneponi kaulálapu'ikapu.

<sup>6</sup> Yanê'e, yusikóneikopo ulalapu'í kó'iyeya, enepo hákoti kahâ'a itúkea ramánone. Itea enepo teinâ ne vaté'ikeovo áko'o koulalapu'ikopeovo, yusikóne itúkea ramánone.

<sup>7</sup> Kene ne hóyenhiko, ako omótova ápeyea ramánone, vo'oku kuteâti koeku Itukó'oviti itúkeovo hána'iti ihayú'iuti apêti xunáko oukeke uhá koêti, énomonemaka koéneye pónekonoke ne hóyenhiko kó'iyeya yara kúveu mêmum. Kene ne sêno, pó'iti pónekonoke kó'iyeya ya hóyeno, yoko koati iháyu'ikinokonoke koeku kó'iyeaneyea.

<sup>8</sup> Hainámaka xoko sêno úkea neko inúxoti hóyeno, itea enepone inúxoti sêno, koati úkeakune xoko hóyeno.

<sup>9</sup> Epó'oxo hainámaka sêno itúkinokono ne hóyeno, itea koati vo'oku hóyeno itúkinokono ne sêno.

<sup>10</sup> Epó'oxo vo'oku ánuhiko ivokó'oišoviti, ene kónokinomaka ikó'itukexea ramánone ne sêno, ékokovope itúkeovo hóyeno itúko tûti.

<sup>11</sup> Itea ya ikéneke Vúnae, kutíkokone kónokeokoko ne hóyeno yoko sêno.

<sup>12</sup> Iyúseo kó'iyeaneyea, vo'oku kuteâti koeku itúkeovo xoko hóyeno úkea neko inúxoti sêno, aínopovone ipuhíkeati xoko sêno ne hóyeno. Kene turi uhá koêti, énomone Itukó'oviti.

<sup>13</sup> Yapásika yéxi póniovoku ra koekúti. Ya iséneunoake, ako yuvâti enepo itúka orásaum ne senóhiko imokóvokutike ákoti ramánone?

<sup>14</sup> Noixó íxea rà'a: Koati inixoâti uhá koeti xâne poé'ayea koêku ne hóyeno úhiti tûti.

<sup>15</sup> Itea koati iháyu'ikeokonoke sêno ne hána'iyeya tûti. Poréxinokonoake sêno kó'iyeaneyea ne híyeu tûti, koati kutí koeti ramápu'i uso'íyeatinekene.

<sup>16</sup> Enepo áva okopâti ra yûnzo, koati ngxópitinoe ákoyea itúkapu kixóvoku ne senóhiko xapákuke úti ákoyea ituka ramánone. Kúteanemaka koêku xapákuke po'ínu úti ho'uxínovoti itúke Itukó'oviti ya uhá koeti po'ínuhiko êgereja.

### *Koêku ne puyákoponeovake vokóvo ne ivókinovovi Jesus*

<sup>17</sup> Kuteâti koêku ra ánja yundóxinopinoo kó'oyene, ako inzáyu'ikapinoe vo'oku enepo he'uxínovo itúke Itukó'oviti, mani únati pôreu, itea ainovó koe énomone kutí'inoke kuri'úšovoti pahunévoti xepákukeneo.

<sup>18</sup> Inúxotike, eyéngoxopinoo ápeyea haxakeôvokokoti xepákuke enepo he'uxínovo itúke Itukó'oviti. Koane ngahá'atine ngutípea.

<sup>19</sup> Yoko kutí koe ákoti po'i oxéne yéxinoe itukóvotiye xâne xepákuke motovâti inúxinopi ákoti itukapu ya héxakexivokoko.

<sup>20</sup> Enepo he'uxínovanoe ne pâum yoko ekâti, haina ivókinovovi Vúnae he'úxinovo puyákoponeovo yokóvo.

<sup>21</sup> Vo'oku inuxó koe níki péhutinoe, ákoti kixakáka. Yanê'e, ápe xâne xepákuke ákoti koati níkea, kene po'ínuhiko kohíhine.

<sup>22</sup> Inípono, kutí kénoe ákoti yóvoku motovâti énomoyeane yóvo níki koane yénoyivo! Áko'o, inuxó ké'inoke níki ákoti kixakákanoe, pivoâttimea ne pe'ínuhiko hokotímaka itúke Itukó'oviti, áko'o keha'âttimea kéteyoki ne ákoti apeínoati. Yara kuteâti kixeku itíkivo, metókeanoe inzáyu'ikeopi? Ako kalíhuina!

<sup>23</sup> Enepone ihíkavoti námoem xoko Vúnae, énomonemaka inzixaxopinoo yanekóyo. Hará'a: Yaneko yóti tumúneke kuri'okeokonone xanéhiko puvâti veyo pâum ne Vúnae Jesus,

<sup>24</sup> ina ikoró'ixovo xoko Itukó'oviti, yane ina hono'ékexoa koane kó'iyeya:

—Enepora pâum, mûyom kixó'eko, ésa'imo ngoíteovopinoo. Yákoyenenoyea níki puyákoponovoti yokóvo ne índukeinopinoo —koéne.



25 Uke'éxone njántaxeahiko, ina namukôa Jesus ne enovópeti kuteâtímaka kixoaku ne pâum, koánemaka kó'iyea:

—Enepora ekâti yara enovópetike, hane kixó'eko inámati kixovókuti ítukeino xâne ne Itukó'oviti vo'oku óvokinovopinoe indína. Yákoyenenoye yénoyivoa puyákoponeovake yokóvo ne índukeinopinoe uhá koetímo yénoyivoaku —koéne.

26 Vo'oku uhá koetímo nínikunoe ra pâum koane yénoyivoakumo ra ekâti, yexókoati kaná'uko ivókinovovi Vúnae tukú koetímo aukárapu.

27 Énomone motókeino ipíhóponeokono ne xâne níko kixoâti ne pâum, koane enovó kixoâti ne ekâti ákoti teyâ kixó'ekone ne muyo Jesus, koánemaka ne itína yaneko ivokínovovi.

28 Konókotikopo komómopeovo ne póhutihiko xâne tumúneke níkea ne pâum koane énoyeova ne ekâti.

29 Vo'oku koékuti xâne níko kixoâti ne pâum, koane enovó kixoâti ne ekâti ákoti teyâ ne kixó'ekone, koati epemópinovoti ipíhóponeokonono.

30 Énomone enó'ino xâne ákoti okomoíke koane ka'aríneti xepákukenoe. Kene po'ínuhiko, ívohikovone vo'ókuke.

31 Vo'oku eneponi vokomómopovo inúxotike, noixoti uti ápeyea pahúnevo úti motovâti kóyuseopeovo úti, ákoni apásika sayá'ikeovi ne Itukó'oviti.

32 Itea éxokovi pahúnevo úti ne Itukó'oviti koane évekovi kotívetike koekúti maka hákone pahukópokono úti ipihóponovokutike, kuteâti kixókonokumo ne po'ínuhiko xâne yara kúveu mêm.

33 Koeku kó'iyeaneye, itínoe mbo'ínu xoko Kristu, kixákakanoekopo, hako inuxó kê níki enepo he'uxápu puyákoponeova yokóvo ne ivókinovovi Vúnae.

34 Enepo áva xâne épeu hímakati xepákukenoe, yusikóne koímataxeovo óvokuke inúxotike tumúneke píhea égereja, maka hákone motókeinoke sayá'ikeokonono enepo he'uxínapanoe ne pâum yoko ekâti. Kene ne po'ínuhiko koekúti ánja ngoúraru'ikinopinoe, ngoyuhó'inopeatimo nzimané'e xepákukenoe.

## 12

### *Véxone vitúkea ítukeke Vúnae, pónevike Itukó'oviti*

1 Itínoe mbo'ínu xoko Jesus, kó'oyene ngoyuhoâtiko koéku ne vípara xoko Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, enepone véxone vitúkea ítukeke Vúnae, ngaha'âti yéxi koéku.

2 Yéxoponoanoe kêku nóvo avô'o yêxa Itukó'oviti pihohí ké'iyi ikéneke sánduhiko ákoti yumapápi, kuvovohí kixeâtinoe.

3 Énomone ngahá'aino yéxinoe ákoyeamo ápahuina xâne ihákoti Jesus, koeku ítúkeovo ya xunákoke Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti koyúhoyea. Koane ákomaka xâne motovâti íhaxea Jesus únae enepo hákoti itukóvo vo'ókuke ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti ya xokóyoke.

4 Ako tópi kó'iyevoku exóneti íparaxeovike Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, véxone vitúkea ítukeke Itukó'oviti, itea poéhaxo ne porexó'oveati. Énomone ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti.

5 Kúteanemaka koeku ákoyea tópi ítukexeovike ne Itukó'oviti, itea poéhaxo ne Vúnae.

6 Ákomaka tópi kixoaku úti vikó'ítukexea ne vípara, itea poéhaxo ne Itukó'oviti, enepone ko'ítuketi xoko uhá koeti úti, enepone kousókoatímaka uhá koêti ne ítukéti.

<sup>7</sup> Enepone véxone vitúkea póhutihiko úti ítúkeke Vúnae, pónevike Sasá'iti Omíxone, ikó'iparaxinoveake motovâti koukoponeokoko úti ikéneke Itukó'oviti.

<sup>8</sup> Vo'oku ápe xâne éxoti koyúhoyea xapa xâne ne exóneti íhae xoko Itukó'oviti, ikó'iparaxoake Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti. Kene po'ínuhiko, ikó'iparaxoa Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti éxea kouhupu'ikino po'ínuhiko xâne isoneúti íhae xoko Itukó'oviti.

<sup>9</sup> Kene po'ínuhiko xâne, ikó'iparaxoa Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti ítúkeovo hána'iti kuvóvoti Itukó'oviti. Koatímaka énomopone ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti iko'iparaxo po'ínuhiko xâne xunakóti koífeovo ka'arínatihiko.

<sup>10</sup> Kene po'ínuhiko, ítúkea iyupánevoti ko'íparahiko. Ina apémaka ne ko'ipáрати koyúhoyea xapa xâne koekútihiko éxokoake Itukó'oviti. Kene po'ínuhiko, ko'ípara éxea úkeaku ne yuhôti, ítúkeovo ukeâti xoko Itukó'oviti, áko'o ítúkeovo pó'ti úkeaku. Ina apémaka ne xâne ko'ipáрати éxea koyúhoyea inámati yuhôti ákoti exoâti kixó'ekone. Kene po'ínuhiko, ko'ípara éxea kourapu'ikopea kixó'ekone ne yuhôti kuteâti.

<sup>11</sup> Itea poéhaxo ne ko'itúkeati uhá koêti ra koekúti, enepone Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti. Pohú pohu kíxoa pôrekexea póhutihiko kuteâti ínixone unátiyea ikó'iparaxea.

### *Kutí koé póhutipone koxe'úti ne kutípotihiko Kristu*

<sup>12</sup> Yoko kuteâti koxe'u úti poéhayea, itea kóyeane enó'iyea iháxakexoku, yoko kuteâtimaka ítúkeovo póhuti koxe'úti itukôa uhá koêti ne iháxakexoku, énomonemaka koéneye úti ikéneke Kristu.

<sup>13</sup> Vo'oku poéhaxo ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, enepone kasasá'ikopotí uhá koeti úti, porexó'ovitimaka vitúkeovo kuteâti póhutipone muyôti ikéneke Vúnae, yusíkoti vitúkeovo jûdeu, áko'o ákoyea vitúkapa, yusíkotimaka vitúkeovo akaúti, áko'o ákoyea vitúkapa. Poéhaxomaka ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti ovo'ó koé'éviti, enepone kutí koeti koati únati úne vítoponovo, enepone yupihóvoti kouhepekeovi.

<sup>14</sup> Yoko hainámaka póhutine kó'iyevoku yoko póhutine ítúkovoke ne muyo úti, itea êno iháxakexoku, koane ako akútikoko ítúkovoke ne póhutihiko.

<sup>15</sup> Nánimea ákoeye enepo akahá'a haxákeovo muyo úti ne heve úti vo'oku ákoyea ítúkapu vo'úti? Yusíkotini kahá'ayea, itea kóyeane itúkeovo poixo'o muyo úti.

<sup>16</sup> Nánimea ákoeye akahá'amaka haxákeovo muyo úti ne keno úti vo'oku ákoyea ítúkapu ukêti? Yusíkotini kahá'ayea, itea kóyeane itúkeovo poixo'o muyo úti.

<sup>17</sup> Itukápuni ainovó koeti ukêti ne muyo úti, ákoni omótova kámea úti. Koáneni ainovó akôe kenôti, ákoni omótova voméhoyea.

<sup>18</sup> Itea pahúkoa Itukó'oviti ápeyea koxé'uke úti ne póhutihiko iháxakexoku kuteâti ínixone unátiyea.

<sup>19</sup> Eneponi akútikoko ne uhá koeti iháxakexoku muyo úti, ákoni ítúkapu muyôti yanê'e.

<sup>20</sup> Kaná'uti ákoyea tópi iháxakexoku muyo úti, itea kóyeane poéhayea ne muyo úti.

<sup>21</sup> Nánimaka ákoeye eneponi "Ako ongónokopi" ixâ vûke ne vo'u úti? Koáneni "Ako ongónokopi" ixâ tuti úti ne heve úti?

<sup>22</sup> Itea ya koékuni kó'iyeaneye, enepohikone iháxakexoku muyo úti vínixone ákoyea ítápana unako koêku po'ínuhiko, kóyeane kónokea úti.

<sup>23</sup> Koáne ne iháxakexoku muyo úti ákoti úhene, koati katarákoati úti. Koáne ne teínoko úti noíxeokono, vitúkinoa rama'úxoati. Yane, inamá'axone kouhé'ekoa úti.

<sup>24</sup> Itea enepone iháxakexoku muyo úti ákoti teiná úti noíxeokono, ako apásika kíxeaneye úti. Yoko enepone kíxoaku Itukó'oviti itúkea ne muyo úti, kíxínoakeneye porexoáti yupíheovo kátarakeovo ne iháxakexoku muyo úti ákoti itapána unako koêku ne po'ínuhiko iháxakexoku.

<sup>25</sup> Kíxínoakeneye Itukó'oviti, maka hákone pihí'íkoko ya kónokeovohiko, kaha'aínoatihiko koukoponeokoko yane kíxoku itúkeovo ne póhutihiko, ya koeku kutikokó kó'iyeahiko kátarakeokoko.

<sup>26</sup> Yane, atíu'i koêku ne póhuti xapákuke, eópamaka uhá koeti po'ínuhiko kuteáti eópone nê'e. Koane kauhé'ekakana póhutiya, kutí koémaka kíxeokononeye uhá koeti po'ínuhiko.

<sup>27</sup> Itínoe póhutipone kutí'iyea itínoe muyo Kristu koeku itúkeovo énomone kotúti úti. Yoko péhutinoe, hane kéneye kuteáti iháxakexoku mýyo.

<sup>28</sup> Kúteanemaka koêku ya xapákuke uhá koeti kutípoti Jesus, enepone ho'uxínovati ne ítuke: Inúxotike, kóúsokoa Itukó'oviti neko inúxotihiko noívkoe Kristu, páhoe koyúhoyea emó'u, enepone ápostuluhiko. Ikénepoke nekôyo, kóúsokoaamaka Itukó'oviti ne porófetahiko, enepohikone koyúhote éxokoake Itukó'oviti koyúhoyea xapa xâne. Kene ikénepoke nekôyohiko, kóúsokoaamaka Itukó'oviti ne ihíkaxeati emó'u. Ina keno'ókomaka ne itúkotihiko iyupánevoti, koáne ne koitóvotihiko ka'arínetai, yóko'omaka ne éxoti huvó'oxea po'ínuhiko, koánemaka ne éxoti inúxino itukéti, yóko'o ne ko'ipáratu koyúhoyea po'i kó'iyevoku yuhôti ákoti exoáti kíxó'ekone.

<sup>29</sup> Ako ainovó ákoe ápostulu. Ákomaka ainovó ákoe porófeta, itukovo ihíkaxoti emo'u Itukó'oviti, itukovo itúkoti iyupánevoti.

<sup>30</sup> Ákomaka uhá ákoe itúkeovo ko'ipáratu éxea koíteovo ka'arínetai, itukovo ko'ipáratu koyúhoyea po'i kó'iyevoku yuhôti ákoti exoáti kíxó'ekone, itukovo ko'ipáratu kóurapu'ikino po'ínuhiko xâne kíxó'ekone ne yuhôti kuteáti.

<sup>31</sup> Kéxuna'ixapuikopo yopósiki xoko Itukó'oviti ne koati únatinoe iparáti íparaxeovike.

Yoko enepone koati únateoxo ya uhá koéti, énomone ne ngoyúhoinopikenoemo kó'oyene.

## 13

### *Seanákti*

<sup>1</sup> Mani motováti énjea ngoyúhoyea uhá koéti ne yuhôti koyúhone xâne yara uhá koeti kúveu mêm, koánemaka ne yuho ovoxe Itukó'oviti íhae vanúke, enepone ánjuhiko, itea eneponi hákoti indukovo seánati, mani kutí ngoeti koati hónoti emo'u tóhe íxukovohí koéti, itukovo koati hónoti emo'u pé'utinoo haváva íxukohí kixonéti.

<sup>2</sup> Yusikotinimaka ngo'iparayea ngoyúhoyea xapa xâne koekútihiko éxokonuke Itukó'oviti, itea eneponi hákoti indukovo seánati, ákoni itóponone nê'e. Koane eneponi enjá uhá koeti kíxovókuti yupihóvoti hé'oneovo, ákoti po'i xâne exoáti, koane uhá koeti exónetai apêti, itea eneponi hákoti indukovo seánati, ákoni itópononuke. Kúteanemaka koeku eneponi indukupu hána'iti kuvóvoti Itukó'oviti kutí'inoke mani itúkoti emó'um ne koati hána'iti mopô, eneponi mbahuká ahíkuxeova ne ókoku, ákoni itóponone nê'e eneponi hákotimaka indukovo seánati.

<sup>3</sup> Yusíkotinimaka heú ngíxea mbôrekexea índukevo ne ákoti apeínoati, koane usó ngóyeya oró'onginovo po'i xâne yúkuke, anje'ókopati motovâti íteovo, itea eneponi hákoti itukovo vo'oku indúkeovo seánati, ákoni itópoinonuke.

<sup>4</sup> Enepone kaná'tuti seanákoti, enepone koati kaná'tuti ákoyea omótova vokóvo ne po'ínuhiko xâne, harâ'a: Koati ákoti vímauvo, váhatimaka vitúkino únati po'ínuhiko xâne. Ákomaka ópoe'ainoa visóneu ne koêkuti xâne vo'oku víyokeova ne unako koêku. Ákomaka viháyu'ikapapu. Ákomaka kapáyasakinapa úti ne po'ínuhiko xâne.

<sup>5</sup> Utímaka xâne koyúseoti kixoku itúkeovo. Ákomaka ópohane unako koeku úti vopósi'ixo, itea vopósi'ixinoamaka unako koêku ne po'ínuhiko úti. Ákomaka í'maikovo vákoe, koane ákomaka vunáka visóneuke ne koêkuti kotivé'eviti.

<sup>6</sup> Ákomaka aélokea vokóvo pahúnevo ne po'ínuhiko xâne, itea elókea vokóvo ne ponóvoti kixovókuti.

<sup>7</sup> Ako vímaxapa ne uhá koeti tiú'titi koekúti tokópone úti. Poéhanemaka únati koekúti vupákinova ne po'ínuhiko xâne. Ákomaka vímaxapa kúxoixea úti kousokeovo ne kúxoixone úti, koane vítoa tarú'uxea úti uhá koeti koekúti.

<sup>8</sup> Ákomo uké'eyeaku ne ákoyea omótovokoko vokóvo. Itea enepone koyúhoyea úti xapa xâne ne ihíkavoti éxokovike Itukó'oviti, apétimo hunókoku nê'e. Koánemaka ne koyúhoyea uti po'i kó'iyevoku yuhôti ákoti exoâti kixó'ekone, apétimakamo hunókoku nê'e. Kúteanemaka koêku ne kó'exoneyea úti koekúti yara kúveu mêm, simotímo káxe áko'oyeakunemo nê'e.

<sup>9</sup> Enepone véxone kó'oyene, ako apáya'ina, vo'oku êno po'ínuhiko koekúti ákoti vexâ. Kúteanemaka ne koyúhoyea uti xapa xâne ne éxokovike Itukó'oviti, énomaka po'ínuhiko koekúti kuteâti ákoti vexâ.

<sup>10</sup> Itea simapúne ne káxe iyúseopeakumo uhá koêti, yanê'e hunókokunemo ápeyea poixô'o ákoti vexâ.

<sup>11</sup> Noixó íxea râ'a: Enepo indukóvoiko kalivôno, enepone ngoyúhoyea koane eómbone yoko ngixoku ngo'ísoneuyea, ainovo kuteâti itúkeovo kalivôno. Itea mbaya'íne, ákone angútea itúkeovo kalivôno.

<sup>12</sup> Vo'oku yara koeku kó'oyene, kutí koe komomâti úti noixeôvoketike ákoti koati unátiyea. Itea simapúne neko káxe, kutí koetímo enepo noinoné kixóixokoko úti ákoti itopâti. Yara koeku kó'oyene, ápe ákoti enjá, itea yaneko káxe, heú ngixoâtimo énjea, kuteâti koeku heú kíxea éxea ngixoku indúkeovo ne Itukó'oviti.

<sup>13</sup> Anéyeiko ra kúveovo úti, yóko'o ra kúxoixea úti ne véxone kousokeovomo, koánemaka ra ákoyea omótovokoko vokóvo. Itea enepone koâti únati ya uhá koêti, énomone ne ákoyea omótovokoko vokóvo.

## 14

### *Unatí'oxo véxea koyúhoyea uti emo'u Itukó'oviti xapa xâne*

<sup>1</sup> Itíkapuikopone ákoti omotóvokoko okóvo, koane yépemamaka Itukó'oviti ikó'iparaxepinoe yéxone itíki ítukeke, ínapoxo ne keyúhoyi xapa xâne ihíkavoti kóuhapu'ikinopike Itukó'oviti.

<sup>2</sup> Vo'oku enepone koyúhoti po'i kó'iyevoku yuhôti ákoti exoâti kixó'ekone, haina xâne yúho'ixo, itea koati Itukó'oviti yúho'ixo, vo'oku ako xâne exeâti yúho. Koáhati koyúhoti kaná'tuti kixovókuti poréxoake Sasá'ti Omíxone Itukó'oviti koyúhoyea ákoti exoâti kixó'ekone.

<sup>3</sup> Itea enepone xâne koyúhóti ihíkavóti kóuhapu'ikinoake Itukó'oviti, koati xâne yúho'ixo. Yoko eneponê'e, kóukoponea xâne ikéneke Itukó'oviti itúko, koane enékeahiko yoko kóuhepekea isóneu ikéneke Itukó'oviti.

<sup>4</sup> Kene xâne koyúhóti po'i kó'iyevoku yuhôti ákoti exoâti kixó'ekone, ihuípinovane ne koyuhoâti. Itea enepone koyúhóti xapa xâne ihíkavóti kóuhapu'ikinoake Itukó'oviti, porexo uhá koeti po'ínuhiko xâne ya imokóvokutike kóukoponeovo ikéneke Itukó'oviti.

<sup>5</sup> Ehá'ani uhá ké'iyi peréxikono keyúhoyi po'i kó'iyevoku yuhôti ákoti exoâti kixó'ekone. Itea enepone koati anjá'inopinoe, énomone keyúhoyi xapa xâne ihíkavóti kóuhapu'ikinopike Itukó'oviti. Vo'oku enepone koyúhóti ihíkavóti kóuhapu'ikinoake Itukó'oviti, yupihóvone unátiyea ípara yane ko'íparayea koyúhoyea po'i kó'iyevoku yuhôti ákoti exoâti kixó'ekone. Itea enepo áva exoâti koyúhopinoa po'ínuhiko xâne ya imokóvokuti kixó'ekone ne yuhôti kuteâti, hainápo únatimo, maka uhá ákoene xâne imokóvokutike ukóponea ikéneke Itukó'oviti vo'ókuke.

<sup>6</sup> Itínoe mbo'ínu xoko Kristu, itukovo nzimôti xepákuke ngoyuhópoinopiti po'i kó'iyevoku yuhôti ákoti exoâti kixó'ekone, ákoni itópoinopike. Má'aina itukapu ihíkavóti kóuhapu'ikinonuke Itukó'oviti ngoyúhopoinopinoe, hainápo maní apêti itópoinopike. Kúteanemaka koêku áva po'i exóneti ukeâti xokóyoke omínombikeno, áko'o itukovo po'i kóuhapu'ikinonuke Itukó'oviti, áko'o itukovo kaná'uti kixovókuti nókone uti véxea hó'eke úti.

<sup>7</sup> Noixó íxea ne huxôe kuteâti étakati, áko'o árapa ákoti okoyúho, itea oxôvo, ápe emó'u. Kene eneponi opoéha koêku ne híyeu emó'u, ákoni iyúsea óxokena, haína? Hainára koéneye.

<sup>8</sup> Kúteanemaka koêku ne huxo húndaru, enepone kornéta kixonéti. Enepo hákotimo koyúseokono óxeovo, enepo ihaxíka húndaru xapa isukókoti, ákomo éxa húndaru itúkeovo ihaxíkokonoti.

<sup>9</sup> Énomonemakamo kénenoye. Enepo hákoti keyúho emo'úti éxone po'ínuhiko úti, yanê'e namo kixoaye éxeahiko yíúho? Kutí ketímo xâne koyuhóheoti.

<sup>10</sup> Ako yumáxapu kó'iyevoku yuhôti yara kúveu mêum yoko aínovo koati iyúseoti kixone.

<sup>11</sup> Itea enepo hákoti enjôa yúho ne yuhó'ixonuti, kutí ngoinoâti íhae po'i poké'e, pó'iti emo'úti yúho, epó'oxo kutí koetimakamo íhae po'i poké'e ne yuhó'ixonuti, pó'itimaka emo'úti koyúho.

<sup>12</sup> Kúteanemaka koêku yane kehá'ayi ápeyea ikó'íparaxeopike Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, yéxone itíki ítukeke Itukó'oviti. Yusikóne yopósiki inúxotike ya uhá koéti ne íparáti kóukóponeoatimo ikéneke Itukó'oviti ne po'ínuhiko xâne égerejake.

<sup>13</sup> Yanê'e, enepone koyúhóti po'i kó'iyevoku yuhôti ákoti exoâti kixó'ekone, yusikóne épemea Itukó'oviti poréxeamaka éxea kixó'ekone, motovâti kóurapu'ikinoa ne po'ínuhiko xâne.

<sup>14</sup> Vo'oku itukovo indúkoti orásaum ya po'i kó'iyevoku yuhôti ákoti exoâti kixó'ekone, koati Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti yuhó'ixo Itukó'oviti ya njokóyoke, itea ako íta inzóneu éxea koêku.

<sup>15</sup> Ná'ikopomo ángoeye? Indúkotimo orásaum koeku itúkeovo Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti yuhó'ixo Itukó'oviti ya njokóyoke ákoti indâ énjea kixó'ekone ya inzóneuke, koane yunzó'ixotimakamo Itukó'oviti ya exoâtike inzóneu. Kúteanemaka koêku imongóvo. Imongóvotimo koeku itúkeovo Sasá'iti Omíxone

Itukó'oviti imokóvo ya njokóyoke ákoti indâ énjeja kixó'ekone ya inzóneuke, koane imongóvotimakamo ya exoátike inzóneu.

16 Itukovo iheyú'ikoti Itukó'oviti koeku itúkeovo ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti koyuhó ya xikóyoke, keyúhóti emo'úti ákoti exoáti kixó'ekone, namo kíxoaye “Amém, énomone ákoeneye” kó'iyea ne xâne xepákuke ákoti ípara kuteáti, enepo yuke'éxa íkero'ixivo xoko Itukó'oviti? Koáhati ákotimo exá ne yíúho.

17 Kaná'uti mbiú kíxi íkero'ixivo xoko Itukó'oviti, itea akó'oti huva'áxa po'ínuhiko xâne, vo'oku ákoyea éxa ne yemó'u.

18 Koati ingoró'ixovoti xoko Itukó'oviti vo'oku ngo'íparayea ngoyúhoyea po'i kó'iyevoku yuhóti kuteáti, epó'oxo xunané'e njokóyoke yane uhá ketínoe.

19 Itea ya imokóvokutike, yusikóne ngoyúhoyea kali singu koeti emo'úti ya exoátike inzóneu motováti ínzikaxea po'ínuhiko xâne, yane ákoyea yumáxapu yúnzo ya po'i kó'iyevoku yuhóti ákoti exoáti kixó'ekone.

20 Itínoe mbo'ínu xoko Jesus, hako kutí kenôe kalivóno ya kixeku itíki iséneu. Itea ya váhereke kixovókuti, hainápo kutipasí yáko koati inámatiko kalivóno ávoti éxoneya. Kene ya kixeku itíki iséneu, kutí yákoé úsotíne xâne éxotíne kixoku pónea isóneu.

21 Yane Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse, ha kôe yuho Itukó'oviti:

“Hanemo veínoam yúnzo'ixea ra xanéhiko íhae yáye enepomo ingaítapanahiko kotívoti, xanéhiko íhae po'i poké'e koyúhóti po'i kó'iyevoku yuhóti ákoti itukapu éxone xanéhiko íhae yáye, itea kóyeané ákoyeamo akútíponuhiko”  
kôe Vúnae. *Izâiya 28.11-12*

22 Yane iyusé kóyeyekopo itúkeovo hoénaxovepe xunako Itukó'oviti ne koyuhó'iyea po'i kó'iyevoku yuhóti ákoti exoáti kixó'ekone. Itea haina hoenáxovopeti xoko xâne kutípoti Itukó'oviti. Koati hoénaxovepe xunako ípíhohonope Itukó'oviti xoko xanéhiko ákoti akútípea emo'u. Kene ne yuho xâne koyúhóti íhíkavóti kóuhápu'ikinoake Itukó'oviti, koati koukóponoti xanéhiko kutípoti emo'u Itukó'oviti, kene haina vo'oku xâne ákoti akútípo Itukó'oviti ápeino nê'e.

23 Itukapu he'uxínovotínoe ítuke Itukó'oviti ina tiríxápunoe keyúhoyi po'i kó'iyevoku yuhóti ákoti exoáti kixó'ekone, ina urúkapu xâne ákoti itukapu íhae xepákukenoe, itukovo xâne ákoti éxa emo'u Itukó'oviti, koyuhópitínoemo ítíkivo pepokéxovoti.

24 Itea enepo yokoyúhóne íhíkavóti kóuhápu'ikinopike Itukó'oviti, ina urúkapu xâne ákoti itukapu íhae xepákukenoe, itukovo ákoti éxa emo'u Itukó'oviti, yu'oxeátimo isóneu emo'u Itukó'oviti, koane iníxópovotimo itúkeovo pahukóvoti vo'oku yíúhóne.

25 Kouhápu'ikinokonoatimo ne isoneúti oveáti isóneuke ákoti po'i exoáti. Yane ípuyúkexotimo íháyu'íkea Itukó'oviti, koane koyuhoátimo itúkeovo koati kaná'uti ápeyá Itukó'oviti xepákukenoe.

*Konókoti kóyuseyeevo itúkeovo ne uhá koeti xâne ya imokóvokutike*

26 Ná'ikopomo koéneye, itínoe mbo'ínu xoko Jesus? Enepo he'uxínovonoe ítuke Itukó'oviti, ápe po'ínu úti imokóvoti. Kene po'i xâne, anêko íhíkavóti hó'êke úti áha íhíkaxea. Ina apémaka xâne koyúhóti íhíkavóti kóuhápu'ikinoake Itukó'oviti. Ina keno'óko po'ínu koyúhóti po'i kó'iyevoku yuhóti ákoti exoáti kixó'ekone. Ina apémaka kouhápu'ikoati kixó'ekone neko yuhóti. Uhá koeti nê'e, ítúkapuikopo kóukoponea po'ínuhiko úti ikéneke Itukó'oviti ítúkinokono.

27 Kene enepo áva xâne xepákuke koyúhóti po'i kó'iyevoku yuhôti ákoti exoâti kixó'ekone, ako yusíka anú'ukea pi'âti, áko'o mopo'âti koyuhoâti kuteâti nè'e. Epó'oxo konókoti ahe'ó ahe'o kíxeokoko ne koyuhoâti. Ako yusíka xanexané kíxeokoko koyúhoyea ne uhá koêti ya póhuti pího. Koane konókotimaka ápeya koyuhópati kixó'ekone neko yuhôti.

28 Kene enepo hákoti xâne ko'ipáti éxea koyúhoepa ne kixó'ekone, yusikóne yunú kóyeya kúveuke imokóvokuti ne xâne mani koyúhóti po'i kó'iyevoku yuhôti kuteâti. Yusikóne itúkea orásaum ya isónেকে yuhó'ixoti Itukó'oviti ákoti kahanáka emó'u.

29 Kene ne koyúhóti ihíkavoti kouhupu'ikinoake Itukó'oviti, ópohane pi'âti, áko'o mopo'âti koyúhóti, koékune. Kene ne po'inuhiko xâne égerejake, apásikahiko éxea úkeaku ne yuhôti itúkeovoxo ukeâti xoko Itukó'oviti áko'o ákoyea.

30 Enepo áva po'ínu úti vatá koyêtiya simó koati kouhupu'ikinoake Itukó'oviti, nókone koyúhoyea xapa xâne, konókoti kóyunukeovo ne inúxoti koyúhóti motovâti koyúhoyea ne pò'i.

31 Vo'oku motóva heú ké'iyi keyúhoyinoe kouhupu'ikinopike Itukó'oviti, ahe'ó ahe'o kixekókoti, motovâti heú ké'iyi ápeya inámati yéxone xoko Itukó'oviti, koane motovâtimaka kéxuna'ixikoko ikéneke Itukó'oviti.

32 Yoko koati motovâti sayá'ikopeovo ne xâne koyúhóti emo'u Itukó'oviti. Ápe xunáko koyúhoyea koane kóyunukeovo.

33 Vo'oku haina ahá'inovi Itukó'oviti ákoyea úxepaka koeku úti ya imokóvokutike, itea kahá'a kóyuseyeevo vitúkeovoya.

Kúteanemaka koêku ya uhá koeti imokóvokuti xapa kasása'iuvo Itukó'oviti,

34 konókoti yunukú kóyeyea ne senóhiko imokóvokutike. Ako yusíka koyúhoyea. Konókoti itúkeovo kutípoti kuteâti koeku ihikaxeovi ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse.

35 Itukovo kaha'âti éxea koêku ne ihíkavoti, épema'ika íma seâpa óvokuke, vo'oku mani hána'iti téyapana enepo okoyúhohiko imokóvokutike.

36 Poé'ainoamea iséneu ra yúnzo pe'okoâti yéxi ponóvoku ra koekúti ya undíke? áko'o ikitíxatimeá koati úkeaku ne kaná'uti kixovókuti emó'uke Itukó'oviti xepákukeneo, koane poéhayeane itínoe ápeino ne emo'u Itukó'oviti.

37 Enepone xâne inixópovoti itúkeovo koyúhóti ihíkavoti kouhupu'ikinoake Itukó'oviti koyúhoyea xapa xâne, koáne ne xâne inixópovoti itúkeovo kuri'ókovoti Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, exoâtimo itúkeovo koati páhoenopi Vúnae ra yúndoenopinoo.

38 Itea enepone xâne ákoti itúkoake ra yúndoe, enomónemo ako itúkokonoke nè'e.

39 Énomone ngixínopi, itínoe mbo'ínu xoko Jesus, yusíkea itúkeovo keyúhoyi ihíkavoti kouhupu'ikinopike Itukó'oviti keyúhoyi xapa xanéhiko, kehá'axo ke'íparayi. Kene ne xâne koyúhóti po'i kó'iyevoku yuhôti ákoti exoâti kixó'ekone, hako seya'íkoo.

40 Itea uhá koeti itukéti ya imokóvokuti, konókoti kóyuseyeevo koane póneovo koêku.

## 15

*Kixó'ekone exépukopea Jesus ukópea xapa ivokóvoti*



<sup>1</sup> Itínoe mbo'ínu xoko Kristu, ngahá'ainopinoe puyákoponeova yokóvo ne inámati ihíkavoti koyúhoti koeku Jesus ngoyúhoinopike, enepone kitíponenoe yoko hékone tukú koeti kó'oyene.

<sup>2</sup> Énomonemaka porexópi yenópimo xoko Itukó'oviti, enepo hákotimo kirikôa héki ne ínzikaxopike kuteáti koeku héki inâ nemukoãnoe. Kene hákoti koen'é'eye, koati itukohí kixeáti héki inúxotike.

<sup>3</sup> Enepone ihíkavoti éxokonuke Itukó'oviti, enepone koati nokonéti kutípeokono ya hó'eke úti, enepone ínzikaxopikenoemaka yanekôyo, énomone ne koéti: Ivókinovovi Kristu porexópoti ésa'i pahúnevo úti, kuteátimaka kó'iyea yane yutoéti emó'uke Itukó'oviti,

<sup>4</sup> koane ekóxokonomaka, itea exépkopo ukópea xapa ivokóvoti ya mopó'apeke káxe, kuteátimaka kó'iyea emó'uke Itukó'oviti.

<sup>5</sup> Éxokopovomaka Péturu, koáne ikénepoke éxokopovomaka po'ínuhiko íhikau, eneponeko nduse koéti.

<sup>6</sup> Ikénepoke, ápemaka po'ínuhiko úti xoko Vúnae noixópatimaka ya póhutike pího. Yoko anú'uko singu koeti séndu nekôyohiko. Xapákuke neko noixópati, enoné'e apétiko, itea ívohikovone po'ínuhiko.

<sup>7</sup> Yane noixopamaka Teáku. Ina noixópamaka uhá koeti ápostulu, enepohikone páhoe Vúnae koyúhoyea emó'u xapa xâne.

<sup>8</sup> Yane koati ikenétike, ínamaka exókopovonu, undi ákoti kuxoáti kó'iyeaneye kuteáti koeku kalivôno veó koéti ípúhikea.

<sup>9</sup> Vo'oku undi koati yupihóvoti ákoyea itóponone xapákuke ne po'ínuhiko ápostulu. Ako omóndokea ínzaxeokono ápostulu vo'oku éno íngoitoponeahiko kotíveti ne ho'uxínovoti ítuke Jesus nóvo, ngaha'áti ungé'exea.

<sup>10</sup> Itea enepora ngoépoku kó'oyene, koati vo'ókuke ne hána'iti seánakonu Itukó'oviti njokóyoke. Yoko ako porehí íxana ra hána'iti seánakonu. Ápe pôreupo, vo'oku undíne yupihóvo ko'ítukeya ya uhá koeti po'ínuhiko ápostulu, páhoe Vúnae koyúhoyea emó'u. Itea haina úndi kixopóvoneye. Koatíne hána'iti seánako Itukó'oviti ko'ítúke ya njokóyoke.

<sup>11</sup> Ákamaka yuváti ítúkeovo úndi perekáxo, áko'o ítúkeovo po'ínuhiko ápostulu, koati énomone koyúho uhá koeti úti, yoko énomonemaka kitíponoe.

### *Kaná'uti exépkopeamo ne xanéhiko ukópea xapa ivokóvoti*

<sup>12</sup> Koeku koyúhoyea úti xapa xâne kaná'uyea exépkopea ne Jesus ukópea xapa ivokóvoti, ná'ikopo koeti ápeino xâne xepákukenoé koyuhoáti ákoyeamo exépkapa ne ivokóvoti?

<sup>13</sup> Eneponi akoéneikopoye ákoyeamo exépkapa ne ivokóvoti, ákonikopomaka akána'u exépkopea ne Kristu.

<sup>14</sup> Kene eneponi hákoti kaná'u exépkopea ne Kristu, ákonikopo itóponone ne koyúhoyea úti koeku Jesus, epó'oxo ákonimaka itópinopike kitípi.

<sup>15</sup> Koane enepone koyúhoino uti Itukó'oviti, mani ainóvotikopomaka yuhôti semekékexoti, koeku koyúhoyea úti ítúkeovo koéxepoepo Itukó'oviti ne Kristu ukópea xapa ivokóvoti. Yoko ákoni íxaneye Itukó'oviti eneponi hákoti exépkopo ne ivokóvoti.

<sup>16</sup> Koáne, eneponi hákoti exépkopo ne ivokóvoti, ákoni akána'u exépkopea ne Kristu.

<sup>17</sup> Eneponi akaná'umaka ákoyea exépkapa ne Kristu, ákonikopo itópinopike kitípinoe, koane mani pahunévetike yóvoheixoiko ákotine yasasá'ipi ne pehúnevo.

18 Haina póhutine nê'e, itea enepone ivohíkovotine kutípoti Kristu, mani evókovotine yonópotihiko ipihóponovokutike.

19 Eneponi itukápuikopo póhutine yara kúveu mêum ápeyea kúxone úti xoko Kristu, mani uti koâti kixeóvovoti ya uhá koeti xâne yara kúveu mêum.

20 Itea koati kaná'uteoxo exépukopea ne Kristu ukópea xapa ivokóvoti. Koati énomone itukóvo inúxoti exepúkopotí ya uhá koeti ivokóvoti exepúhikopotimo.

21 Vo'oku kuteâti koeku turíxeovo ápeyea ivokóvoti yara kúveu mêum vo'oku póhuti hóyeno, énomonemaka koéneye ápeyea exepúkopotimo ukopeâti xapa ivokóvoti vo'oku po'í hóyeno.

22 Kuteâti itúkeovo vo'oku Âdaum ivókinovo ne uhá koeti xâne, énomonemaka koéneye itúkeovo xoko Kristu exépukopeamakamo ne uhá koeti xâne.

23 Ápe ne koati inúxoti, ina keno'óko ne po'ínuhiko ikénepoke. Kristu inuxó exépukopo ukópea xapa ivokóvoti. Ikénepoke, ina keno'ókomaka ne kutipoâti. Exepúhikopotimakamo nê'e aukápu Kristu.

24 Yane kousókovotimemo uhá koêti, koane uke'éxeatinemo Kristu xunáko ne tutíyehiko koêkúti pahúkoku, enepone uhá koeti pahúkoti ákoti inixákana híyeu vanúke, koánemaka ne inixóneti yara poké'e, yóko'omaka ne koêkúti po'íhiko xunákoti apêti. Ínamo kuri'ákapa Itukó'oviti, Há'a, ne natíxoku.

25 Vo'oku konókoti itúkeovo Kristu natixô imókonemo apayáso ya uhá koêti, uke'éxapeanemaka xunáko ne uhá koeti anáne.

26 Yoko enepone vanáne uke'éxokonotimo koati ikenétike, énomone ne pevóti.

27 Vo'oku hara kôe emó'uke Itukó'oviti: "Poréxoá Itukó'oviti ne Kristu payásoyeva ya uhá koêti". Enepo koyúho itúkeovo Kristu payasô ya uhá koêti, iyúseo ákoyea itúkapu kixoti payásoyeamo ya Itukó'oviti, enepone porexoâti kó'iyeaneye.

28 Yoko enepo apayásone Kristu ya uhá koêti, kuri'ókopovatinemo ne Há'a, enepone porexoâti kó'iyeaneye oukeke uhá koêti, maka itúkapune Itukó'oviti payasô oukeke uhá koeti koekúti.

### *Koati kaná'uti ko'éxepukopeokonomo muyo úti*

29 Kó'oyene hara ngxípinoe: Eneponi hákoti exepúkopo ne ivokóvoti, nánikopo kó'eye ne xâne ahíkovoti hó'eke úti ya iháke xâne ivokóvotine? Eneponi hákoti exepúkopo ne ivokóvoti, nánikopo koeti áhikinovohiko ya iháke?

30 Kene úti, nánikopomaka koeti ixómoino kóxuna'ixovo úti vínonexinovo tiú'iti koekúti ákoti kayunúkavi?

31 Káxe, káxe ínonenjinovo pevóti. Koati kaná'uti nê'e, itínoe mbo'ínu xoko Jesus, kuteâtimaka kaná'uyea itíkivonoe éyenjovope ikéneke Kristu Jesus, enepone Vúnae.

32 Enepone yupíheovo ngóxuna'ixeovo índea ne êno kotíveti koekúti ya pítivokonake Éfezu, kutí koe ongópoti êno ipúhokovoti hó'openo. Itea enepone hákoti ngúxone xoko Itukó'oviti énjone kousokeovomo, kutínikopo itópoinonu ixómoyea ngóxuna'ixovo? Eneponi hákoti kaná'u exépukopea ne ivokóvoti, yusikónenikopo yuíxeovo níkea úti yoko vénoyeovo vo'oku poéhaneni pevóti kúxoixo úti.

33 Hákonoe yaupú'ikopovo yarâ'a: Koêkúti yómoti kahá'ineyeva xâne ákoti kayúsea kixoku itúkeovo, koesáyu'ixokonotimakamo kixoku itúkeovo yane kahá'ineyeva.

<sup>34</sup> Konókoti iyúkopeovo iséneu kuteâti motókeyea ké'iyi. Hákonenoe ixomo pehukóvo, vo'oku ápeyea xâne xepákuke âvoti êxa Itukó'oviti. Yoko metókeano e nepo kateyákapi ra yúnzo.

*Inámatimo koépoku muyo úti vexepúkapa vukapêa xapa ivokóvoti*

<sup>35</sup> Ínani áva koêti: “Namo kixó'oye exépukopea ne ivokóvotine? Namo koépoye ne mýo exépúkapané?” koetímeamo.

<sup>36</sup> Koati ákoti iséneu itínoe xâne koetíneye yúho! Hane ínzokoa koeku ake nonéti neóne. Konókoti ekóxeokono inúxotike ina ihonópo.

<sup>37</sup> Epó'oxo enepo neonôe, koati áke né'iyi kuteâti ake tiríku, áko'o itukovo koêkuti po'i ake nonéti. Kene ako ná'iyekana xúve úsotine.

<sup>38</sup> Koati Itukó'oviti itukínoa kó'iyevoku ne xuve nonéti, koêkuti ahá'inoa kó'iyea. Póhutihiko ake nonéti, itúkinoa Itukó'oviti kó'iyevoku ne xúve. Koêkuti kíxoaku Itukó'oviti, énomone koéneye kuteâti ínixone unátiyea.

<sup>39</sup> Ako akútikoko kó'iyevoku ne uhá koeti apêti omíxone yara kúveu mêum. Pó'ti koêku ne koxé'u xâne yane hó'openohiko. Pó'itimaka koeku koxé'u ne hó'openo ôti yane hêe.

<sup>40</sup> Pó'itimaka koeku koxé'u ne íhaehiko vanúke yane ovâti ra kúveu mêum. Enepone úhe'ene ne íhaehiko vanúke, koati pó'ti ya úhe'enehiko ovâti ra kúveu mêum.

<sup>41</sup> Koati pó'ti úhe'ene ne uhápu'ine káxe yane uhápu'ine kohê. Koane pó'itimaka úhe'ene ne uhápu'ine hékerekhiko. Muhíkova xapákuke ne hékerekhiko, ako akútikoko úhe'ene uhápu'ine koane xunáko.

<sup>42</sup> Kúteanemakamo koêku exepúhikapane ne ivokóvoti. Kuteâti koeku ake nonéti inâ nokóno ákoyea akútea koêku ihonópone, énomonemaka koéneye koxe'u xâne. Pó'ti koêku ekaxápakananane, yane exepúkapanane. Ekoxókonone mýo ne ivokóvoti, pihínoti imúyukea, itea exepúkapanane, itopónoatinemo ne apéyeati ákotinemo hunókoku. Ekoxókonone, ákone aúhe'eka itea exepúkapanane, yupihovó koetímó úhe'ene.

<sup>43</sup> Ekoxókonone, ákone xunáko itea exepúkapanane, yupihovó koetímó xunáko.

<sup>44</sup> Ekoxókonone, koati muyo xâne yara kúveu mêum itea exepúkapanane, kutipasí koepoâtinemo ne íhaehiko vanúke. Koeku ápeyea muyo xâne yara kúveu mêum, koati kaná'utimaka ápeyea mýo ne íhaehiko vanúke.

<sup>45</sup> Vo'oku hara kôe ne yutoéti emó'uke Itukó'oviti: “Eneponeko Ádaum, inúxoti hóyeno, poréxokono ómixekuyeovo” kôe. Kene ne simôti hunókokuke, po'i Ádaum kixonéti, enepone Xe'exa Itukó'oviti, énomone porexókono itúkeovo úkeaku ne inámati apéyeati ákoti hunókoku.

<sup>46</sup> Yoko haina kuteâti koeku apêti ya vanúkeke ne inuxô, itea hane inuxô kuteâti koêku yáye yara poké'e. Ikénepoke, ina keno'óko kuteâti koêku ya vanúkeke.

<sup>47</sup> Eneponeko inúxoti Ádaum itukéti ya móte, koati íhaene yáye yara poké'e. Kene ne pí'ape Ádaum kixonéti, koati úkeakune ya vanúke.

<sup>48</sup> Kuteâti koeku itúkeovo íhae yáye yara kúveu mêum neko inúxoti hóyeno, énomonemaka koéneye ne uhá koeti po'ínuhiko xâne apêti yara kúveu mêum. Koane kuteâti koêku ne hóyeno íhae vanúke, énomonemakamo koéponeye ne po'ínuhiko xâne yonopâtimakamo ne vanúke.

<sup>49</sup> Kuteâtimaka víkutipasikeova ne inúxoti xâne apêti yara poké'e, konokoâtimakamo víkutipasikopeova ne hóyeno íhae vanúke, enepone Kristu.

*Poe'ápoatimo mûyo ne âvoti ivakápu enepo aukápapu Jesus*

<sup>50</sup> Koati ngixópitinoe, itínoe mbo'ínu xoko Jesus, ákoyeamo kalíhuina yonópea natíxokuke Itukó'oviti ne muyo xâne yara poké'e, enepone ainóvoti naúti yoko íti. Enepora muyo úti kó'oyene vekotí'ikomo pevótike, ákomo kalíhuina yonópea xoko Itukó'oviti xoko ákoyeakunemo aúke'e.

<sup>51</sup> Énjakapivonoe kouŕapu'ikinonuke Itukó'oviti, koekúti âvoti exákana yanekôyoke. Ákomo uhá vákoe vivókeovo, itea uhá koépotimo úti ápepeamo inámapoti muyo úti.

<sup>52</sup> Koati hú koetímo poé'apea ne muyo úti kuteâti hú kó'iyea ne iromíkeati. Énomonemo koéneye enepo axapápane torombétana Itukó'oviti, enepone oxóvotimo auké'ene ra kúveu mêum. Axapúne, exepúhikopotinemo ne ivokóvoti, yoko apêtihikomo inámapotine mûyo ákotinemo uké'eyeaku. Yane uhá koetínemo úti poé'apeamaka muyo úti.

<sup>53</sup> Vo'oku enepora kixeóvovoti muyo úti vekotí'ikomo pevótike, konókotikomo ápeyea inámati koépoku ákotinemo itá pevóti. Koane enepora muyo úti kó'oyene apêtímo hunókoku, konókoti poé'apea koêku maka hákone uké'eyeaku.

<sup>54</sup> Yaneko káxe ipakápapune koêku ra muyo úti ákoyeakunemo veka pevótike, koane ákoyeakunemo aúke'e, yane tokopóvotinemo ne yutoéti ya emó'uke Itukó'oviti xoko kó'iyea:

“Vítóane ra pevóti. Koati hunókokune ne ivokeôvoti!” koêti.

*Izâiya 25.8*

<sup>55</sup> “Koati ákotine xunáko ne pevóti. Ákone xunáko íkoitoponeokono kotíveti ne xâne vo'ókuke. Koati uké'etine nê'e” kôe.

*Ózeja 13.14*

<sup>56</sup> Enepone ápeinoke xunako pevóti iyónopea xâne ipihóponovokutike, koati vo'oku itúkeovo pahukóvotihiko. Epó'oxo koati vo'ókuke ne Ponóvoti Kixovókuti, yutóxovoku ne páhoenokono xâne itúkea, iyúseinoke itúkeovo pahukóvoti.

<sup>57</sup> Itea aínapo ákoe Itukó'oviti, enepone porexó'oviti vítea xunáko ne pahunévoti koane xunáko ne pevóti vo'oku itukeinoví Vúnae Jesus Kristu.

<sup>58</sup> Énomone ngixínopinoe, itínoe mbo'ínu xoko Kristu ákoti omotóva ongóvo: Kéxuna'ixapu ikéneke Vúnae. Itíkapunoe ákoti motovâti kátavokea yara hó'e úti. Hákomaka momí yakôe ya itukeke Vúnae, yexoâti ákoyea évakapu ne ke'itukeino Vúnae.

## 16

*Huvó'oxeake íhae Koríntu ne íhae Njúdeya*

<sup>1</sup> Kene ne tiúketi hivó'oxikemo ne po'ínuhiko kasása'iupo Itukó'oviti, hane íxeanoe kuteâti yunzó'inoa ne po'ínu úti ya imokóvokutihiko ya Ngalásea.

<sup>2</sup> Péhutinoe, hexáka ne yêho tiúketi heú koeti lúmingu. Némoe exoâmo yé'akeye ne héxae itukovo lúmingu. Uná una íxeanoe, maka hákone konóko ítixopeovoikomaka nzimané'e xepákuke.

<sup>3</sup> Enepo nzimapíneno, mbahukoâtimo ne po'ínu úti, koêkuti neívokoemo, motovâti ómea ne tiúketi hivó'oxike ne po'ínuhiko úti ya Njeruzálem, epó'oxo usó ngixinoâtimo ne koyuhópeti ómonehiko, kouhápu'ikovoti itúkoponovokeya xapákuke.

<sup>4</sup> Koáne enepo okonókovo, njaneâtihikomakamoya.

*Áha itúkea ne Poûlu*

<sup>5</sup> Ungapeâne Masêdonea, vengopópitinoemo vo'oku koati apêti inzóneu ndarú'uxea Masêdonea.

<sup>6</sup> Ako tópi koêku kali xu'ikeneyeamo óveam xepákuke. Koímaiti herú ngíxea kaxena kásati xepákuke motovâti hivó'oxinunoe indóponea ne po'ínu yónongumo, nónongemaka indóponea.

<sup>7</sup> Vo'oku yara koeku kó'oyene, ako angáha'a pouh vekó ngó'iyepinoe, itea ngúxoa kali nju'ikeneyeamo xepákuke enepo itukapu ahá'inonu Vúnae.

<sup>8</sup> Kene óvonguikonemo yâye ya Éfezu túkú koeti kaxena ayuítí, enepone Pentekósti.

<sup>9</sup> Vo'oku anéye êno hána'iti itukéti imihé'okionnuti ngoyúhoyea emo'u Itukó'oviti, xaneâtimaka enó'iyea okopónuti.

### *Koêku ne Timóti yoko Ápolu*

<sup>10</sup> Enepo simapíneneo ne Timóti, yéxaka elókeyea yokóvo símea, maka aúhepene isóneu xepákuke, vo'oku koati ko'itúkeinotimaka Vúnae nê'e nguteâtine.

<sup>11</sup> Konókotimaka tíyi nê'e, koane hivá'axa motovâti káyukopeovone yâye njokóyoke ákoti yuvâti. Vo'oku nguxopâtimo aúkopeovo, koánemaka ne po'ínuhiko úti xanépone.

<sup>12</sup> Kene ne Ápolu, po'ínu úti xoko Kristu, enóne ngoyúhoinoa yusíkea xané'eyea ne po'ínuhiko úti noixóponopitinoe, itea ávoxo akáha'a píhea yara koeku kó'oyene. Simapúne unátiyeaku yónea, kóyeane itóponeopinoe.

<sup>13</sup> Yokóhiyanavo, itíkapunoe iyukóvoti isóneu. Áxunamaka iséneu ikéneke Vúnae ákoti itevákinoe héki. Hákomaka píke, koane kékuna'ixapunoe ikéneke Vúnae.

<sup>14</sup> Heú koeti ítikeye, itíka ya ákoyea omótovokoko yokóvo.

### *Koêku ne Étefana, Futunátu yoko Ákaeku*

<sup>15</sup> Kó'oyene anéye anjá'inopinoe, itínoe mbo'ínu xoko Jesus. Yéxoaneo itúkeovo inúxotihiko hokópoti Jesus ya Ákaya ne Étefana yoko uhá koeti xâne óvokuke, koane itúkeovomaka kuri'ókovotihiko Vúnae huvó'oxea kasása'iupohiko Kristu.

<sup>16</sup> Ngahá'ainopinoe tíyi nekôyohiko koane ákoyea kepáyasakinapa. Énomonemaka yákoyeneye xapákuke uhá koeti po'ínuhiko ko'ítuketi itúke Itukó'oviti kuteâti nê'e, enepone ha'ínehiko úti itúkeke Itukó'oviti.

<sup>17</sup> Koati elóketi ongóvo koeku simeonu evo Étefana, koane Futunátu yoko Ákaeku, vo'oku êno huvó'oxeonu koeku itúkinonu kuteâti mani itíkeinonu eneponi yáva yâyeke.

<sup>18</sup> Koati kouhépepotihiko inzóneu koánemaka iséneu. Motókea itúkeovo koati teyonéti xapákuke úti ne xâne kuteâti.

### *Íkopovo Poúlu*

<sup>19</sup> Yúhoikopinoe ne po'ínu úti ho'uxínovoti itúke Itukó'oviti íhae ra poké'exa Ázea. Koati ênoti inákurukeovopi ya ikéneke Vúnae ne Ákila yoko Pirísila, koánemaka ne ho'uxínovoti itúke Itukó'oviti óvokuke.

<sup>20</sup> Yúhoikopinoemaka heú koeti po'ínuhiko úti xoko Jesus yâyeke.

Yíhaikakanoe, siunoné kixekókoti kuteâti kixókokoku úti yúhoikeokoko úti, imeâti sasá'ikoke iséneu vo'oku itínoe kopo'ínukokoti xoko Kristu.

<sup>21</sup> Enepora yúndoenopinoe kó'oyene inángurukeovopike, koati yútoe vô'um, undi Poúlu.

<sup>22</sup> Koati konokoâti ákoyea omótova vokóvo ne Vúnae Jesus. Koêkuti xâne ákoti akoéneye isóneunoa, motókea yonópeamo ipihóponovokutike.

“Ehá'ani ákoyeane ahíkapu aúkopovope ne Vúnae Jesus” ngôe.

<sup>23</sup> Itúkapu hána'itike seánakovi Vúnae Jesus yóvoheixonoe.

<sup>24</sup> Uhá ngixópinoe mbahúkinopi ákoyea omótovopi ongóvo, uti kopo'ínukokoti ikéneke Kristu Jesus.

Hunókokune.

## 2 KORÍNTIU

### Pí'ape yutóxinoa Poûlu ne kutípoti Jesus íhae Koríntu

Ikénepoke yutóxinea Poûlu ne 1 Koríntiu, ápemaka po'i yútoeno kutípoti Jesus yaneko pitivóko, itea ako irikapu ya Bíbilea. Xapákuke ne íhae Koríntu yanekóyo, ápe xâne ikaxú'iti okóvo namukôa neko koyuhópeti, ikotívexoati ne pahunévoti. Itea ápemaka po'ínuhiko xanéya okópoti Poûlu koyuhoâti ákoyea itúkupu koati kaná'uti páhoe Jesus Kristu nè'e, koane ákoyeamaka yusíka sayá'ikea xâne pahukóvoti ya imokóvokutike. Yaneko yutóxinoa Poûlu, éxokovo itúkeovo koati kaná'uti páhoe Jesus Kristu, hainá'iyea kuteâti ne po'ínuhiko xâne ákoti itúkupu páhoe Kristu itúkovotihiko ápostulu. Koyúhoamaka Poûlu koêku ne koati kaná'uti hokoti Jesus, koane koeku vinámapea vo'oku ítukeinovi Jesus Kristu.

1 Yundóxinopinoe, undi Poûlu, undi ápostulu páhoe Kristu Jesus koyúhoyea emó'u xapa xâne, kuteâtimaka ahá'ionu Itukó'oviti indúkea. Anéyenemaka njokóyoke ne Timóti, po'ínu úti xoko Jesus. Pahúkinopeanoe úti ra koyuhópeti, itínoe ho'uxínovoti ítuke Itukó'oviti ya pítivokonake Koríntu, koane paúkinoamaka úti ne uhá koeti po'ínu kasása'upuo Itukó'oviti ya uhá koeti Ákaya.

2 Itúkupu hána'itike seánakopi Itukó'oviti, Ha'a úti, yoko Vúnae Jesus Kristu yóvoheixonoe, koane úhepetike isoneúti ukeâti xokóyoke.

#### *Íkoro'ixovo xoko Itukó'oviti ne Poûlu*

3 Iháyu'ikakana ne Itukó'oviti, Ha'a Vúnae Jesus Kristu, úkeaku uhá koeti seanákti, úkeakumaka uhá koeti isoneúti kouhépekopoti isóneu xâne.

4 Koati énomone kouhépekopo visóneu ya uhá koeti tiú'iti koekúti vékoku úti, motovâti kouhépekopeamaka uti isóneu ne po'ínuhiko xâne ya koêkuti kó'iyevoku kotíveti koekúti tokópone. Enepone veínovike Itukó'oviti kouhépekopea visóneu, énomonemaka veínoa úti kouhépekopea isóneu ne po'ínuhiko xâne.

5 Vo'oku koati ákoti yumaxápu tiú'iti koekúti tokópone úti, kuteâtimaka vékoku ne Kristu yanekóyoke. Yoko kuteâti itóvoku hána'iko ne tiveko koeku úti, énomonemaka koéneye hána'iko ne kouhépekopeokono visóneu ukeâti xoko Kristu.

6 Itukovo koitóponovoti uti kotíveti ya itukétike, úndi yoko nza'ínehiko, kó'inokeneye motovâtimaka hív'oxikononoe ikéneke Vúnae koane itíkivo koítovone. Itukovo kouhépekopati Itukó'oviti ne inzóneu, koane isóneu ne nza'ínehiko, kó'inokeneye motovâti kó'iyeanemakaye iséneu ikéneke Vúnae, kutí'inokemo iteâti víki ne tiú'iti koekúti ákoti amuyá'í iséneu, kuteâtimaka vítea vékea úti.

7 Enepone kúxone úti ké'iyinemoye, haina kuxonetihí koêti, véxoa kousokeovomo. Kene koeku víkinoe kotívetike koekúti kuteâti úti, kouhépekopotimakamo iséneu ne Itukó'oviti kuteâtimaka kouhépekopea visóneu ikéneke.

8 Itínoe mbo'ínu xoko Jesus, ngahá'a yéxinoe koêku ne kotíveti koekúti vékoku úti, úndi yoko njánena ya poké'exa Ázea. Koati yupihóvoti tivéko ne koekúti yonoti vouéke. Ákone xunako úti víteovamo. Vikútixa mani vivokóvotinemo.



<sup>9</sup> Ya xokóyoke úti, mani ákotine vitóvoku, mani vivohíkovotine. Kó'inokeneye, maka hákone kuvovópovo úti, itea itúkapune Itukó'oviti, enepone koexépukopotí ivokóvoti kuvóvo úti.

<sup>10</sup> Énomone koiótovovi yane êno koímaiti koekúti kahá'ati uké'exeovi. Énomonemaka kúxoixo úti koíteovovikomo ya káxehiko keno'ókoti,

<sup>11</sup> koêkumaka hivó'oxivinoe ya orásaum, yepemínoviti xoko Itukó'oviti motovâti enó'iyeamo xâne xepákukenoe ikoró'ixovoti xoko Itukó'oviti vo'ókuke ne hána'iti kixó'ovikumo Itukó'oviti ya seánakovike, enepo yumapâ orásauna ne ákoti yumaxápu po'ínu úti epemínoviti.

### *Ípoko isóneu ne Poúlu vo'oku mani yónea*

<sup>12</sup> Enepone éyenjovope ikéneke Itukó'oviti, énomone énjea sasá'iyea inzóneu ákoti indukáhea ra yúnzo koeku ngó'iyea itúkeovo sasá'iti ne ngxixoku indúkeovo ya xapa uhá koeti xâne, ínapoxo xepákukenoe, ákoti indukáheapu. Koati énomone koéneye ngxixoku indúkeovo nonékuke Itukó'oviti, hainá'iyea ya exóneti ítuke ra kúveu mêum, itea koati vo'ókuke ne seánakonon Itukó'oviti.

<sup>13</sup> Ako po'i kixó'ekone ra yúndoenopinoe ákoti itukapu motovâti yéxinoa iséneu yihaíkane. Yoko ngúxoá heú kixinoemo yéxi koêku,

<sup>14</sup> kuteâti tiríxivo yéxi koeku úti kó'oyene vitúkeovo yéyexovopemo yaneko káxe aukápapu ne Vúnae Jesus Kristu, kuteâtimaka itíkivonoemo véyexovope, úndi yoko nza'ínehiko yaneko káxe.

<sup>15</sup> Vo'oku énjeaxo kó'iyeaneye iséneunoa ra koekúti hiko, ngóúsokone inzóneu tumurí ngó'iyeamo xepákukenoe yanekóyoke, motovâti vengópeopimaka. Yane mani kuri'úxovoti ne unako kêku ikéneke Vúnae omínombikenoe.

<sup>16</sup> Kó'inokeneye ne ânja, mani hivó'oxonutinoe ungóponea ya Masêdonea, epó'oxo koeku itúkeovomaka ânja vengópeopi ungopeâti Masêdonea, mani ngaha'âti hivó'oxopinumaka yóneam Njúdeya.

<sup>17</sup> Koeku usó'iyeané inzóneu indúkea nê'e itea ako mbíha, kutí kó'inopinomea ngoyuhóheoti. Enepo apê inzóneu indúkea koekúti, kutí kó'inopinomea pohu isoneú ngíxone, ákoti ambasíka isóneunonu Itukó'oviti, kuteâti koeku xâne “Êm” koêti, upánini ako kaúsaka emó'u.

<sup>18</sup> Itea ako ákoeneye. Kuteâti kaná'uyea itúkeovo kuvovóneti ne Itukó'oviti, motóvamaka kitípi vemó'uinopinoe ákoyea itúkapu “Êm” ngxixópitinoe, koeku ápeyeya inzóneu ákoyea ngaévesaka emó'um.

<sup>19</sup> Vo'oku enepone Xe'exa Itukó'oviti, Kristu Jesus, enepone koyúhone úti xepákukenoe, úndi koánemaka Síla yoko Timóti, haina kuteâti koeku xâne “Êm” koeti itea ako kaéveseka emó'u. Koâti kuvovóneti ne Jesus. Koati kuteâti “Êm” koêti, koeku kóúsokea uhá koeti páhoenoa Itukó'oviti ítúkea.

<sup>20</sup> Vo'oku uhá koeti yuhu Itukó'oviti mekúke koêkumo ne ítuke xapa xâne, enepone koati yuhóti ákoti aukápapu ikéne, aínovo kousókovoti xoko Jesus. Aínovo “Êm” koêti xokóyoke. Koati vo'ókumaka ítukeinovi Jesus “Kaná'uteoxo” kó'ino úti, kutí'inokemaka ihayú'ikokonoti Itukó'oviti.

<sup>21</sup> Yoko enepone koxunákoviti ikéneke Kristu, úndi yoko nza'ínehiko, énomone Itukó'oviti, enepone koxunákovitinoemaka ikéneke. Énomonemaka noivókovovi vitúkeovo ovóxe,

<sup>22</sup> itukínovitimaka hoénaxovope vitúkeovo xanéna yaneko porexó'ovea ne Sasá'iti Omíxone ovo'ó kó'iyeeovi, enepone inúxoti pónevike Itukó'oviti kixó'êkinoviti kóúsokinoveamo ne uhá koeti po'ínuhiko yuhó'inovi.

23 Ya iháke Itukó'oviti, ngoyúhoinopinoo itúkeovo koati kaná'uti ra yúnzo ávoveya aúngapapu ya Koríntu noínjoponeopinoo, vo'oku ákoyea angáha'a ngoikaxu'ikeaneo yokóvo, eneponimea ongonókoa nzayá'ikeopinoo.

24 Yoko haina kaha'áti úti kapáyasokinovopinoo úti ya ikéneke Vúnae, úndi yoko nza'ínehiko, kó'inokeneye ne yúnzo, itea koati vo'oku vitúkeovo huvu'óxopitinoo, kaha'aínopiti uti kurí'uxeovo elókeko yokóvo ikéneke Vúnae. Kene yane kívivo Vúnae, koati títiu keyétinoo.

## 2

1 Koeku kó'iyeaneye, ngoúsokone inzóneu ávoveamo aúngapapu hú koeti xepákuke, koeku ngónokeamea nzayá'ikeopinoo, mbuváti ngoikaxu'ikea yokóvo.

2 Indukápuikopo koikáxu'ikoti yokóvo, kutí'ikoponi ne iko'élokekopotí ongóvo? Ákoni po'ínu ákoti itukapu ítínoe, enepone ngoikaxu'ikeake okóvo.

3 Énomone kutí'inoke yundoxínopitinoo yanekóyoke, maka enepo nzimapíne, hákone ikaxú'i ongóvo ve'ókuke, ítínoe mani kutí'inoke elóketi ongóvo. Koati ngutipoáti kutí'iyeamo iséneu ne inzóneu elókeyeamakamo yokóvo, uhá ketínoe, enepo nzimapínoe ya elókekoke ongóvo.

4 Vo'oku yaneko yundoxínopinoo, koati hána'iti ikáxu'iyea ongóvo koane kotíveyea inzóneu. Koati énoti íyoyeam. Yoko haina ombosíkoti ngoikaxu'ikeaneo yokóvo, kó'inokeneye ne yúndoenopi yanekóyo, itea koati ngaha'aínopitinoo yéxi yupíheovo ákoyea omótovopinoo ongóvo.

### *Yuhu Poúlu vo'ókuke ne pahukóvoti yanekóyoke koyúseopovotine*

5 Enepone xáne ominópitinoo ikáxu'ine yokóvo vo'oku pahúnevo, haina úndi váherexino ítuke. Koati ítínoe kixóneye. Itea motováti ákoyea yupíhapu tíú'iko ra yúnzo vo'ókuke ne kixotíneye ítuke, haina ngoyuhoáti yupíheovo kixópikunoo, itea kóyeane ítóponea uhá ketínoe ne ikaxúneti okovóti vo'ókuke.

6 Yoko motóvaikone ne sayá'ikeekonoke nê'e, koeku enó'iyea xáne xepákuke saya'íkoati.

7 Kó'oyene, ya koékuni ípíhiko tumúne ne seyá'iki, oránane ákoyeane ávaheixa iséneue ne váhere ítuke, kutí kixeáti ákoyea pahúkapu nê'e. Keúhepekápinamaka isóneu, mará'inamo yupíhapu ikáxu'iyea okóvo vo'ókuke neko ítuke ákoti aunáti.

8 Énomone ngxínopinoo yusíkea yéxoki ákoyea omótova yokóvo.

9 Énomonemaka yundóxinopinoo yanekóyo, ngahá'ati noínjea ítíkivoxo koati itukoáti uhá koéti ne injíko'okopike.

10 Yoko enepo hákotine yunakóa iséneue ne váhere ítuke po'i xáne, ngúteanemaka. Vo'oku enepone xáne kutí ngíxone ákotine pahúnevo enepo apé pahukóvoti ngíxoneye, koati ve'ókukenoé ngxínoakeneye ya nonékuke Kristu,

11 maka hákone ito'óvi Satánae ya éxeako, vo'oku haina ákoti vexá ápeyea váhere ahá'inoviya.

### *Ako koati úhepeyea isóneu Poúlu koeku ákoyea takapa Títu*

12 Yaneko nzimóné'e ya Toróadi ngoyúhóponea ne inámati ihíkavoti koyúhoti koeku Kristu, míhe'okinonu onjéne ne Vúnae Itukó'oviti indúkea ne itukéti.

13 Itea ako aúhepe inzóneu koeku ákoyea ndakapa Títu, enepone mbo'ínu xoko Jesus. Énomone ungópoino poké'exake Masédonea, ike íngopinevohiko po'ínu úti xoko Jesus yane pitívoko.

### *Vito uhá koeti koekúti ya xunákoke Kristu*

14 Itea íngoro'ixinovo Itukó'oviti, enepone porexó'oviti kóyekuneyea vítea uhá koeti koekúti ya koeku kúveovo uti Kristu. Koati úti veínoa Itukó'oviti kotóhineyea éxeokono koêku ne Kristu ya uhá koeti vékoku úti, kuteâti koeku koati únati xêru ákoyea malíka yónoku ihópune.

15 Vo'oku ya xoko Itukó'oviti, utíne ne kutí koeti koati úheti ihopúnети kotohíneoti koeku Kristu xapa xâne. Énomone koéneye úti xapákuke xâne kasása'iupone Jesus ya pahúnevo, koánemaka xapákuke xanéhiko evókovoti, yonópotihikomo ipihóponovokutike.

16 Itea xapákuke ne xâne yonópotimo ipihóponovokutike, uti kutí koeti ihopúnети kixó'ékinoati pevóti. Kene xapa xâne kutípoti Kristu, kutí koe uti úheti ihópune kixó'ékinoati inámati apéyeati ukeâti xoko Itukó'oviti. Ápeikopo motokeâti itúkea itukéti kuteâti?

17 Haina uti kuteâti po'ínuhiko xâne, enepohikone pohu itukó kixoti namúkepo tiúketi ne koyúhoyea emó'u Itukó'oviti. Nonékuke Itukó'oviti, uti koati ovoxe Kristu ákoti itukáheapu koyúhoyea emó'u. Yoko koati Itukó'oviti pahukó'ovi vitúkea ne itukéti.

### 3

#### *Koati únati ne inámati kixovókuti itukeinovi Itukó'oviti*

1 Kutí kó'inopinoemea kapayásokopovoti úti koeku kó'iyeaneye yútoenopi úti? Konókotikopomea vómea koyuhópeti kuteâti ómone po'ínuhiko xâne? Hane ngíxo véxokopovope koeku símeopinoe úti, itukovo vómone vukopeâti xepákuke vukopóno xapa po'ínuhiko xâne.

2 Ako kalíhuina! Enepone koyuhópeti vómone koyuhó'oviti, énomone itínoe. Kutí koe vomíxoneke yutóxovo. Yoko koati éxone yoko yúho'iu uhá koeti xâne.

3 Koati iyúseoti itúkeovo yutoéti kouísexone Kristu koeku ko'ítukeyeya uti itúke Itukó'oviti xepákukeneo. Hainámaka tinta yutóxeovo, itea koati Sasá'iti Omíxone ne kaná'uti Itukó'oviti yutoxôa. Hainámaka mopoíke yutóxovo kuteâti koêku ne Ponóvoti Kixovókuti mekúke, itea koati isóneuke póhutihiko xâne yutóxovo.

4 Ya nonékuke Itukó'oviti, véxoaxo kó'iyeaneye ne kixovókuti vo'oku itukeinovi Jesus Kristu.

5 Kene haina apêti xunako úti, kutí'inoke vitoâti vitúkea ne itukéti, itea Itukó'oviti koxunákovi vitúkea.

6 Énomonemaka kouséxinovi uhá koeti nókone úti ya ikéneke, motovâti koyúhoyea úti koêku ne inámati kixovókuti itukeinovi Itukó'oviti. Yoko enepora inámati itukeinovi, haína yutoéti kuteâti mekúke yane Ponóvotike Kixovókuti yútoe Muíse, itea ainóvoti xunako Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti ová. Vo'oku enepone Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse, kouíhapu'iko pahúnevo xâne, exókoati motókeyeya yonópeahiko ipihóponovokutike. Itea enepone Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, ikó'inamakopovi koane poréxovi inámapoti apéyeati ákotinemo hunókoku.

7 Enepone Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse yutoxóvoti pe'úkuke mopô, enepone kouhápu'ikoti pahúnevo xâne, exókoatihikomaka motókeyeya yonópea ipihóponovokutike, koati éno hána'iti úhe'ene Itukó'oviti xokóyoke iná porexôa Itukó'oviti kutí'inoke ú'uhapu'i koyêti none Muíse. Koati vo'oku xunako uhápu'iyeya, upánini pihínone uké'epea yanekóyoke, ákoinoke íta izaraelítahiko komómoyea ne none Muíse.

<sup>8</sup> Koeku kó'iyeaneye ne úhe'ene Itukó'oviti yanekôyoke, inamá'axo ipuhíko kó'oyene xokóyoke ne inámati kixovókuti ítukeinovi, koeku ovo'ó kó'iyevovi ne Sasá'iti Omíxone.

<sup>9</sup> Enepone Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse, koati kixovókuti kouhápu'ikoti pahúnevo xâne, exókoatimaka yonópeamo ipihóponovokutike, itea koeku enó'iyea ipúhikea úhe'ene Itukó'oviti yanekôyoke iná porexókonoa, inamá'axo itukóvo êno ihayú'iuti koekúti ne inámati kixovókuti ítukeinovi Itukó'oviti kó'oyene, enepone poréxoti xâne ponópeovo nonékuke Vúnae.

<sup>10</sup> Énomone ngó'ino: Enepone kixovókuti yaneko mekúke ênoti úhe'ene Itukó'oviti xokóyoke, kutí koéneocho koati ákoti úhe'ene nonékuke ne êno hána'iti úhe'ene Itukó'oviti ováti ne inámati kixovókuti ítukeinovi kó'oyene.

<sup>11</sup> Vo'oku itukovo apêti êno úhe'ene Itukó'oviti mekúke xokóyoke neko kúxoti kixovókuti uke'épotine kó'oyene, inamá'axo ová úhe'ene Itukó'oviti ne inámati kixovókuti ítukeinovi kó'oyene, enepone ákotinemo uké'eyeaku.

<sup>12</sup> Koeku kó'iyeaneye ne hána'iti kúxoixone úti xoko Itukó'oviti, véxone kousokeovomo, ákoneoxo píka koyúhoyea úti ne emo'u Itukó'oviti.

<sup>13</sup> Ako vakútea Muíse mekúke ítúko ramánone, maka hákone noixôa xanéhiko koeku kahá'ayeane uké'epea ne úhe'ene Itukó'oviti xokóyoke.

<sup>14</sup> Itea kóyeane ákoyea iyúkapuhiko isóneu ne evo izaraelíta. Tukú koeti kó'oyene, enepo yuhoíkoahiko ne kúxoti yutoéti emó'uke Itukó'oviti, kutí koe apêtico ramanónetiya itopâti éxeahiko koêku neko yutoéti. Poéhane kutipóhiko Kristu, ina veyopóvo ne kutí koeti ramánone itopâti éxea koêku.

<sup>15</sup> Itea tukú koeti kó'oyene, enepo yuhoíkovo yútoe Muíse, kóyeane kutí kó'iyea apêtico ramanónetiya, hahakú kixeátihiko isóneu.

<sup>16</sup> Itea koeku ápeyea hokópoti Vúnae xapákuke, veyópovone ne kutí koeti ramanóneti itopâti éxea koêku.

<sup>17</sup> Yoko enepone "Vúnae" koêti yâyeke, énomone ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti. Epó'oxo koêkúti xâne ovo'ó koêku ne Sasá'iti Omíxone Vúnae, veyópovone uhá koêti ne itopâti éxea koêku.

<sup>18</sup> Yoko uhá koeti úti, uti kutípoti Jesus, koati kutí koeti uti xâne ákoti ramánone. Yoko kuteâti koeku noixeóvoketi enepo itopónoa uhapú'iti koeku ákoyea malíka yónoku uhápu'iyea, énomonemaka koéneye iyúseyea xoko úti ne úhe'ene Vúnae, kutí'inoke noixeátimaka po'ínuhiko xâne ne úhe'ene. Epó'oxo koeku komómoyeaxo uti ne úhe'ene Vúnae, tumúne vóno vípokeovo kutipasí kó'iyea uti kixóvoku Vúnae, koane inamá'axo uhapú'iyé xokóyoke úti ne êno úhe'ene ítípanevo. Yoko enepone Vúnae kixo'óvitineye, énomone ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti.

## 4

### *Ako kamúya'ika isóneu ne Poúlu ítukeke Itukó'oviti*

<sup>1</sup> Koeku poréxeovea Itukó'oviti ra itukéti ya hána'iti seánakovike, ako kamúya'ika uti visóneu.

<sup>2</sup> Púva úti uhá koeti koekúti he'ononú koeti ítúkeokono, enepone koekúti pikokónoti éxeokono omínoti xâne hána'iti téyapana. Ako vitúkapu xâne aúpu'ikenati, koane ákomaka kaésayu'ixa úti ne emo'u Itukó'oviti, itea yane ponó kíxea koyúhoyea úti ne kaná'uti kixovókuti xapa xâne, véxokovo uhá koeti xâne vitúkeovo ponóvoti nonékuke Itukó'oviti.

<sup>3</sup> Itea enepo hákoti iyusêo koêku ne inámati ihíkavvoti koyúhóti koeku Jesus, koyúhone úti xapa xâne, enepo kutí akôe rama'ú koetí'iko, koati xâne yonópótimo ipihópónovokutike kó'inokeneye.

<sup>4</sup> Yoko Satánae, enepone pahúkoti koeku kó'oyene yara kúveu mêum xapa xâne ákoti akutípo Itukó'oviti, énomone ikomítioxoa ne xanéhiko maka hákone uhapú'i isónuekehiko ne inámati ihíkavvoti koyúhóti koeku Kristu, enepone êno hána'iti ihayú'iuti koati kuteátine Itukó'oviti.

<sup>5</sup> Vo'oku enepo koyúho úti xepákuke, haina koyuhópovoti úti, itea Kristu Jesus koyúho úti, vexókopitinoe itúkeovo yúnae, koane vitúkeovomaka yovóxe vo'ókuke Jesus.

<sup>6</sup> Vo'oku enepone Itukó'oviti pahúkoti ápeyea uhapú'iti xapa hahákuti mekúke, énomone kouhápu'ikomaka visóneu kutí'inoke vinixoáti ne êno hána'iti ihayú'iuti itípanevo Itukó'oviti kouhápu'ikovoti ya xoko Kristu.

### *Xoko Itukó'oviti úkea xunako Poûlu*

<sup>7</sup> Enepora koekúti yupihóvoti unáko ítúkeinoviti Itukó'oviti, koati xoko úti óvo. Kutí koe unákeovo ne êno únatinoe koekúti ya póte ipunéti ya móte koeku ítúkeovo xoko úti óvo. Kó'inokeneye, motováti í'yuse kóyeyea ítúkeovo ukeáti xoko Itukó'oviti ne êno hána'iti xunakóti ákoti itoáti kayúmaka unako koêku, kene haina ukeáti xoko úti.

<sup>8</sup> Ya uhá koeti vekoku úti, ako káyunukavi kotíveti koekúti, itea ako pepákexapu visóneu vo'ókuke. Ápemaka ákoyeaku véxina visóneu vekínoake úti neko koekúti, itea ako kamúya'ika uti visóneu vo'ókuke.

<sup>9</sup> Ápemaka víkoitoponeokonoku kotíveti, itea ako kurí íxavi Itukó'oviti. Koati ênoti kixókonoku úti, itea kóyeane ákoyea vuké'exakana.

<sup>10</sup> Kuteáti yupiheovo tívoko kixókonoku Jesus, énomonemaka kixókononeye úti koêkúti vékoku úti, motovátimaka iyúseyea ápeyea xoko úti ne inámati apéyeati ukeáti xoko Jesus.

<sup>11</sup> Koeku vápéyeako yara kúveu mêum, kóyekune vínonexinovo pevóti vo'oku vitúkeovo ovoxe Jesus. Kó'inokeneye, motováti iyúseyeamaka ápeyea xoko úti, uti xâne vekotí'ikomo pevótike, ne inámati apéyeati ukeáti xoko Jesus.

<sup>12</sup> Koeku kó'iyeaneye, káxe, káxe vínonexinovo pevóti. Itea kó'inokeneye motováti ápeyea inámati kápokunoe ikéneke Vúnae koeku víkameopi emo'u Itukó'oviti.

<sup>13</sup> Enepone yutoéti emó'uke Itukó'oviti: "Ngutípoa, ene kutí'inoke ngoyuhoáti" koéti, kúteanemaka koeku visóneu, kutípoamaka úti kuteáti nekóyohiko mekúke. Koane vo'oku kutípea úti, koati koyuhoáti úti,

<sup>14</sup> vexoáti koéxepukopeovimo Itukó'oviti, enepone koexépukopotimaka Vúnae Jesus ukópea xapa ivokóvoti, koane íseopeovimo nonékuke xané kixopópítinoemo úti, ya koeku poéhapeane úti xoko Jesus.

<sup>15</sup> Enepora uhá koeti koekúti vékoku úti, kó'inokeneye motováti hivó'oxikono ikéneke Vúnae, epó'oxo motováti inamá'axoyea itopóno ênoti xâne ra hána'iti seánakovi Itukó'oviti, koane motovátimaka inamá'axoyea xu'ína xâne ikoró'ixovoti xoko Itukó'oviti kutí'inoke ihayú'ikokonotimo nê'e.

### *Pôreupo ne vékea úti tiú'itike koekúti, uti kuvóvoti Vúnae*

<sup>16</sup> Énomone ákoino kamúya'ika uti visóneu. Yusíkoti yékotixea koxe'u úti, itea kóyeane inámapea visóneu ítukovo káxe.

<sup>17</sup> Yoko enepora kalihú koéti koane hú koeti koítóponeovo uti kotíveti yara koeku kó'oyene, énomonemo kutí'inoke apéti êno hána'iti ihayú'iuti koépokumo

ûti xoko Itukó'oviti, yupihóvotimo unáko ákotinemo uké'eyeaku. Yoko enepone unako koépokumo ûti, yupihóvotimo anú'ukea tiú'iko ne kotíveti koekúti vékoku ûti yara koeku kó'oyene.

<sup>18</sup> Énomone ákoino yuixapu uti koekúti motovâti vínixea yara koeku kó'oyene, itea hara yuixovo ûti koekúti ákoti inixákana. Vo'oku enepora koekúti vínixone yara koeku kó'oyene, ákomo oríko uké'eyea. Itea enepone ákoti omotóva vínixea, ákomo hunókoku.

## 5

<sup>1</sup> Enepora koxe'u ûti, enepora kutí koeti peno ûti koeku vóvea yara poké'e, enepo itahineapane, véxoa ápeyeamo áheopo nê'e, ítukeinovi Itukó'oviti ákoti itukapu ítuke vo'u xâne, ákotinemakamo uké'eyeaku ya vanúkeke.

<sup>2</sup> Énomone varú'ikinovo ûti koêkuiko vóvea ra kúveu mêum, kaha'âtine ûti vitóponea ne inámati koépokumo ûti ya vanúkeke, enepone kutí koeti inámati vípovo.

<sup>3</sup> Yoko vitukápane, ákomo vakútea xâne mahupí koêti.

<sup>4</sup> Vo'oku koeku vápeyeako yáyeke, koati kaná'uti kutí kó'iyea uti xâne varu'ikovoti. Koati tiú'itimaka kóyeku ûti. Haina kaha'âti uti ákoyeane ne muyo ûti, itea koati iyóvotine vokóvo vitóponea ne inámati koépokumo ûti xoko Itukó'oviti. Yane uke'éxokonotimo ne kúxoti koeku muyo ûti apêti hunókoku vo'ókuke ne inámati koépoku ûti xoko Itukó'oviti, enepone inámati vápeyea ákotinemo hunókoku.

<sup>5</sup> Koati Itukó'oviti kousókinovea nókone ra inámati koépokumo ûti xokóyoke, porexó'oveatine ne Sasá'iti Omíxone ovo'ó kó'iyeevi. Yoko énomone ne inúxoti pónevike Itukó'oviti kixo'ékinoviti kousokinoveamakamo ne uhá koeti po'ínuhiko yuhó'inovi.

<sup>6</sup> Énomone ákoino kamúya'ika uti visóneu, vo'oku ya koeku vápeyeako yara poké'e, véxoa ávovea simápu kaxena vópeamo xoko Vúnae.

<sup>7</sup> Yoko enepora kóyeku ûti itukovo káxe, énomone kúveovo ûti Vúnae, kene haina vihuínovoti koekúti motovâti ínixeokono yara koeku kó'oyene.

<sup>8</sup> Vo'oku véxea kó'iyeaneye, énomone kutí'inoke mani unatí'inoviti kuríkopea ûti ra koxe'u ûti, enepora kutí koeti peno ûti yara kúveu mêum, koane pihópea ûti xoko Vúnae.

<sup>9</sup> Énomonemaka kutí'inoke koxuná'ixovoti ûti, motovâti vikó'elokexea okovo Vúnae, yusíkoti ítúkeovo yáye yara poké'e, áko'o seapáne ûti vanúkeke xokóyoke.

<sup>10</sup> Vo'oku konókotimo seópea uhá koeti ûti nonékuke Kristu yuhaíkavavine vo'oku kixoku vitúkeovo, motovâti namúkopea ûti ésa'i ne kixoku vitúkeovo koeku vóvea yara kúveu mêum, yusíkoti ítúkeovo únati, áko'o ákoyea aúnnati ne vítuke.

### *Koati heru'ó kixoti omíxone hókea Itukó'oviti ne Poúlu*

<sup>11</sup> Vo'oku véxea ákoyea ikámahixakana ne Vúnae, vopósi'ixo vítokuxea okovo xanéhiko kutípea ne kaná'uti kixovókuti. É'exo kíxoixovi Itukó'oviti, úndi yoko nza'ínehiko. Ngúxoamaka uhápu'iyea iséneuke vitúkeovoxo koati kaná'uti ovuxe Itukó'oviti.

<sup>12</sup> Kó'inokeneye ne yúndoenopi, haina voposíkopotimaka véxoekoovopinoe vitúkeovo kaná'uti ovuxe Vúnae, itea koati kaha'âti ûti ápeyea éyexinovovike yokóvo, maka yéxane kixeku yimópi xanéhiko yupihóvoti ivávakea koekúti iyuseínoti po'ínuhiko xâne ya koêkuni ítúkeovo ítípanevo isóneu ivávako.

13 Itukovo koyuhókonoti úti vitúkeovo pepokéxovoti vo'oku yupíheovo kóxuna'ixeovo úti ya ítukeke Itukó'oviti, ako yuváti. Koati vo'oku Itukó'oviti kó'inokeneye úti. Kene itukovo koyuhókonoti uti vitúkeovo ponóvoti kixoku isóneu, koati ve'ókukeneo kó'inokeneye úti, motováti unátiyea kékunoe ikéneke Itukó'oviti.

14 Yoko koati xúnati xoko úti ne hána'iti ákoyea omótovovi okóvo Kristu kó'inokeneye vítuke, vexoâteoxo ápeyea póhuti hóyeno ivokínovoti uhá koeti xâne. Epó'oxo vo'ókuke, kutí koéne ivokóvoti ne uhá koeti xâne.

15 Ivókinovo uhá koeti xâne ne Jesus, maka hákone yuixovo áha kíxeova ne xâne inámapoti ya xokóyoke, itea itúkapune Únae kuri'okopovo, enepone ivokínovoti koane exepúkópinoati ukópea xapa ivokóvoti.

16 Yane ukeátine kó'oyene yara tumúneke, ákone ápahuina xâne vínixone unátiyea áko'o ákoyea aúnnati pohu vo'oku visóneunoa, uti xâne yara kúveu mêmun ákoti oponóvo isóneu. Epó'oxo upánini kó'iyeaneve visóneuno Kristu yanekóyoke, ákone ákoyeneve visóneunoa kó'oyene.

17 Énomone ngó'ino: Koékuti xâne hokópotine Kristu, koati inamápotine. Uké'epone neko kúxoti kixoku ítúkeovo, inámapone uhá koeti xokóyoke.

18 Yoko enepora uhá koeti koekúti inamápotine, áinovo ukeáti xoko Itukó'oviti, enepone kounátikopoviti xokóyoke vo'oku ítukeinoviti Kristu. Énomonemaka porexó'ovi koyúhoyea úti emó'u xapa xâne, motováti koúnatikopevomaka pó'ínuhiko xâne xokóyoke.

19 Yoko enepora yuhu úti xapákuke xâne, hará'a: Kouúnatikopa Itukó'oviti ne xâne xokóyoke, koane kotúyopinoahiko pahúnevo vo'oku ivókinovovi Kristu. Énomone ne yuhóti pónevike Itukó'oviti koyúhoyea uti, koyúhoti kixoku kouúnatikopea xâne xokóyoke.

20 Iyúseoneikopo vitúkeovo páhoe Kristu koyúhoinoa emó'u xapa xâne. Koeku koyúhoyea úti, kutí koe Itukó'oviti ponó kôe xapa xâne ítaikea hókea. “Ya iháke Kristu konókoti keúnatikopivo xoko Itukó'oviti” koe yuhu úti xapákuke.

21 Enepone Vúnae Jesus ákoti pahúkeovoku, ítúkovone yonópoku pahúnevo úti, motováti ponópevo úti nonékuke Itukó'oviti vo'oku hána'iti ítukeinoviti.

## 6

1 Koeku vitúkeovo huvó'oxoti Itukó'oviti ítukeke, vixíko'okopinoe ákoyea ítúkapu namuhí kixeáti ne hána'iti seánakovi Itukó'oviti.

2 Vo'oku hara kôe Itukó'oviti emó'uke:

“Ngámoa ne yépemonuke ya káxehiko koati injíkopene ingóseanaxevokono.

Nzuvó'oxopi ya káxehiko koati injíkopene ngoíteovohiko xâne” kôe. *Izáiyá 49.8*

Yoko koati kaxénane ikóseanaxevokono kó'oyene. Koati kaxénanemaka ixíkope Itukó'oviti koíteovohiko xâne.

*Usó kóye ne Poulu koítóponeovo kottíveti vo'oku ko'ítukeino Kristu*

3 Ya uhá koeti kixoku vitúkeovo, kóhiyanavo úti motováti ákoyea ápahuina koekúti vítuke, kutí'inoke mani koemóke'ekonoti ne ítuke Itukó'oviti.

4 Koati vexókovoti ya uhá koeti koekúti, vitúkeovo kaná'uti ovoxe Itukó'oviti. Véxokovo vitúkeova yane ákoyea kamúya'ika uti visóneu, koáne yane éno kotíveti kixókonoku úti. Kúteanemaka koéku yane vékea úti tíú'itike koekúti vo'oku ápeyea konokínovoviti, koánemaka ya hána'itike tiveko visóneu.

5 Véxokovomaka vitúkeova yane yehépoke'exeokono úti yoko yane viká'akeokono, koánemaka yane vosósokeovi xâne imaíkinovoviti, okópoti vítuke.



Véxokovomaka vitúkeovo kaná'uti ovoxe Itukó'oviti yane kixoku vivókoponeovo itukétike, koánemaka yane ákoyeaku vimáka, yuixóvoti uti ítuke Itukó'oviti, koane yane épekeovi hímakati.

<sup>6</sup>Iyúseomaka vitúkeova yane sasá'iti kixoku vitúkeovo, koane yane véxeamaka ne kaná'uti kixovókuti íhae xoko Itukó'oviti, koane yane ákoyea vímauvo, koánemaka yane vítupa'íkea po'ínuhiko xâne, yóko'omaka vo'oku ápeyea Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti xoko úti. Iyúseomaka vitúkeovo koati kaná'uti páhoe Itukó'oviti yane vikána'uxea ne ákoyea omótova vokóvo ne po'ínuhiko xâne,

<sup>7</sup>koane yane kaná'uti ihíkavoti ukeâti xoko Itukó'oviti koyúhone úti xapa xâne, koánemaka vo'oku xunako Itukó'oviti xoko úti. Iyúseomaka vitúkeovo páhoe Itukó'oviti yane pónea uti kixoku vitúkeovo. Énomone ne kutí kíxone uti vokópope vanáne koane sa'íkevake úti, kuteâtimaka koeku húndaru yóno xapa isúkoti ómo'íxea isúkope koane sa'íkovope.

<sup>8</sup>Kúteanemaka koêku iyúseyea vitúkeovo ovoxe Itukó'oviti enepo vinixókono vitúkeovo teyonéti koáne enepo akô'o vitúkokonoke, koánemaka vitúkókono xêti áko'o itukovo vihayú'íkono. Haina póhutine, itea koánemaka enepo koyuhókono úti vitúkeovo semekékexoti upánini itúkovo koati kaná'uti yuho úti.

<sup>9</sup>Éno xâne exó'oviti, itea kóyeane kutí kíxeokono uti xâne ákoti itóponone, ákotimaka itúkokonoke. Kóyekune vínonexinovo pevóti itea vanéyeiko. Ápe koitoponeovoku uti kotíveti, itea kóyeane ávovea kaépekakana úti.

<sup>10</sup>Koíkaxu'íkono vokóvo, itea kóyeane elókeyea vokóvo. Ako tiúketina úti, itea kóyeane enó'iyea xâne irikuxoti ikéneke Itukó'oviti vo'oku vítuke. Ako apeínoviti, itea koati vítukene ne uhá koeti koekúti.

<sup>11</sup>Itínoe po'ínu úti ya pítivokonake Koríntu, enepone heú koeti veópone visóneuke, ako hé'ana'uxeapeanoe úti. Koyúhoinopea úti uhá koêti ne ovoti visóneuke yoko vomíxoneke.

<sup>12</sup>Haina úti poe'áinopinoe isóneu, itea koati itínenoe koetíneye isóneunovi.

<sup>13</sup>Kuteâti koeku míhe'okinopi uti visóneu, íxepavinemakaye. Yoko itínoe kutí ngíxone nje'éaxapa kó'inokeneye yunzó'inopi.

### *Enékoa Poúlu ne kutípoti Jesus kóhiyanayeova ne ákoti akutípo Jesus*

<sup>14</sup>Neíxapuikopone, mará'inamo yakútea vûi pihí'íkoti kángake, enepo itikâ yapéne ne xâne ákoti akutípo Jesus. Na kíxoaye ka'ápeneyea ponóvoti kixoku vitúkeovo ne ákoti panápu ítuke? Námaka kíxoaye kutí'iyekoko isóneu ne xâne ovoti uhapú'ítike, koáne ne ovoti hahákutike?

<sup>15</sup>Námaka kíxoaye poéhayeane yónoku isóneu ne Kristu yoko Ndeâpu? Ápeikopo oxéne kutí'iyekoko isóneu xâne hokoti Kristu koáne ne ákoti hakâ?

<sup>16</sup>Ápeikopomaka oxéne poéhapea koêku ne óvoku iháyu'íkeokono Itukó'oviti koáne ne ivávakokonoku sánduhiko? Vo'oku utíne itúkovo óvoku ne koati kaná'uti Itukó'oviti, kuteâti yuho Itukó'oviti emó'uke xoko kó'iyeku: “Ambêtimo xapákuke. Koati óvonzeixokunemo xapákukehiko. Undínemo kuvóvohiko, undi Itukó'oviti, koane indukóâtihihikomo njanéna” kôe.

<sup>17</sup>Énomonemaka kó'ino emo'u Itukó'oviti: “Ípíhikapinoe xapákuke. Yahíkuxípa” koe Vúnae. “Hako yihó'ixoa ne váhere kixovókuti. Yanê'e, ítíponemo nje'éaxapa.

<sup>18</sup>Undínemo itúkovo yá'a, koane indukópitinoemo nje'éaxapa” kôe ne Vúnae, enepone apêti xunáko pahúkea uhá koêti.

## 7

1 Itínoe ákoti omotóva ongóvo, vo'oku kó'iyeaneye neko yuhó'inovi Itukó'oviti ítukeinovimo, kuríkapaikopo úti uhá koeti koekúti ikopíti'ikoviti, enepone váhere kixoku vitúkeovo koáne ne váhere ko'ísoneuyea úti, koane yuíxapune kóxuna'ixeovo uti vitúkeovo xáne sasá'iti nonékuke Itukó'oviti, koane xáne teyoáti.

*Elókeinoke okóvo Poúlu*

2 Míhi'akinavi iséneu, vo'oku ako ápahuina xáne váherexinoke uti vítuke. Ákomaka ápahuina xáne koésayu'iu úti, koane ákomaka ápahuina xáne vukóvoke vo'oku kahá'ayea úti unátiyeya koeku úti.

3 Haina orinjópitinoe kó'inokeneye ra yúndoenopi, vo'oku ngoyúhoinopinopepomeku yupíheovo ákoyea omótovopinoe vokóvo, úndi yoko nza'ínehiko. Énomone ákoinoke iríkapihoe visóneu. Koati ákoti vihaxákeakaka yara koeku kó'oyene koeku vóvea yara kúveu mêmum, koánemakamo ikénepoke enepo vipuhíkapeane ra poké'e.

4 Koati hána'iti ómomikea inzóneu enjoáti títiu kéyeyi ikéneke Itukó'oviti. Itínoemaka hána'iti éyenjovo. Énomone yupíhinovo úhepepea inzóneu, koane énomonemaka kuti'inoke koati hána'iti elókeyea ongóvo ya uhá koeti tiú'iti koekúti vékoku úti.

*Itopóno Poúlu ne Títu*

5 Koeku símea úti ya poké'exa Masédonea, ako hé'akapapu ne kotíveti koekúti tokópone úti, itea inamá'axo kuri'úxovo ne tiú'iti koekúti xokóyoke úti. Éno okopó'oviti, ina keno'ókomaka ne yupíheovo yónea visóneu vo'oku po'ínu úti xoko Jesus.

6 Itea Itukó'oviti, enepone kouhépekopoti isóneu xáne ikaxú'iti okóvo, kouhépekopinovimaka visóneu vo'oku káyukopeovo Títu xoko úti.

7 Hainámaka póhutine vo'ókuke nê'e, itea koatímaka ve'ókukenoé úhepepino visóneu, vo'oku koyúhopinovea Títu inékurukivovine, koane ketíxoponivo keíkaxu'iki ongóvo yanekóyo, yoko ú'uso-ú'uso kéyeyinoe itíki anjá'inopi. Yane koati kuri'úxovoti elókeko ongóvo vo'ókuke.

8 Upánini ngoíkaxu'ikonoe yokóvo vo'oku yúndoenopi yanekóyo, itea kóyeané ákoyea ongótixoponovo yundóxinopi. Kaná'uteoxo ingótívexea inúxotike, vo'oku íninja koíkaxu'ikeanoé yokóvo ne yúndoenopi yanekóyoke. Itea hú kôe ne ikáxu'iyea yokóvo, ako á'umo.

9 Kó'oyene, elókepone ongóvo. Yoko haina vo'oku ikáxu'iyeanoe yokóvo yanekóyo, itea koati vo'oku ominopi ikétivexi pehúkivo neko ikáxu'iyea yokóvo. Enepone ikétivexi pehúkivo, koati kuteáti ahá'inopi Itukó'oviti, ákoinoke kaésayu'ixapinoe ne yúndoe.

10 Vo'oku enepone ikáxu'iyea okovo xáne, nókone kó'iyea nonékuke Itukó'oviti, poréxovi vikótívexea ne váhere vítuke koane kuríkopea úti, motovâti koíteovovi Itukó'oviti ya pahúnevo úti. Yoko enepone ikaxúneti okovóti kuteáti, ako paréxavi tívo'ikeovo úti. Kene ne ikáxu'iyea okovo xáne ákoti éxa Itukó'oviti, ipihóponovokutike iyónopa.

11 Enepone ikáxu'iyea yokóvo koeku ikétivexi pehúnevo, kuteáti ahá'inopi Itukó'oviti ké'iyi, yokómopapihi pôreu xepákuke: Poréxopinoe kemómopivo koane ínixinoe ne nékoneiko ikéneke Itukó'oviti. Poréxopinomaka kehá'ayi yéxokivo itíkivo ponopóvotine kixoku ítúkeovo. Koane vo'ókuke, koati ikétívexoatimaka iséneuke ápeyeva vaheréxoti ítúke xepákuke. Koati pikeátimaka

itíki váhere, koane koati hána'itimaka inékurukivonu, yexókovoti ya itíki ínzikaxeopike. Poréxopimaka heru'ó kíxi yomíxone penópi ne koekúti ákoti takapápu xepákukenoe. Koane vo'ókuke, koati yoposíkoatimaka seyá'iki ne itúkoti váhere xepákuke. Yane uhá koeti kixeku itíkivo, iyúseo penópi iséneu yara koekúti.

<sup>12</sup> Kaná'uti yundóxinopea neko koyuhópeti, itea haina vo'ókuke ne itúkoti váhere, koane hainámaka vo'ókuke ne vaheréxinokonoti itúke. Itea yundóxinoake neko koyuhópeti, maka iyúseane kixévokunoe nonékuke Itukó'oviti usó kéyeyi itíkinoe anjá'inopi.

<sup>13</sup> Énomone úhepepino inzóneu, úndi yoko nza'ínehiko. Haina póhutine nê'e, itea kurí'uxovo elókeko vokóvo vo'oku Títu. Koati kouhépekopovoti isóneu vo'oku únati kíxeaku kétaraki koeku óvea xepákuke.

<sup>14</sup> Yoko enepone yunzó'ino Títu inzayú'ikopitinoe yanekóyoke, ákonoe kéteyakanu vo'ókuke. Kuteâti itúkeovo kaná'uti ne uhá koeti yunzó'inopinoe yanekóyoke, énomonemaka koéneye tokópeovo ne uhá koeti kámone Títu njokóyoke enepo inzayú'ikopinoe.

<sup>15</sup> Yoko inamá'axo kurí'uxovo ákoyea omótovopinoe okóvo ne Títu vo'oku puyákoponeova okóvo usó kéyeyinoe itíki ne yúho, koane vo'oku kíxeakunoe tíyi iná simópi, koane vo'oku ákoyeamaka kepáyasakinapanoe.

<sup>16</sup> Elóke ongóvo vo'oku koati motovâti ngúveovopinoe ya uhá koeti koekúti.

## 8

### *Koeku huvó'oxeake íhae Koríntu ne ákoti apeínoati*

<sup>1</sup> Itínoe mbo'ínu xoko Jesus, kahá'ainopeanoe úti yéxi koèku ne hána'iti seánako Itukó'oviti oukeke ne kuvóvotihiko Jesus ya poké'exa Masêdonea xapa imokóvokutihiko.

<sup>2</sup> Vo'oku upánini enó'iyea tiú'iti koekúti tokóponehiko, itea kóyeano yupíheovo elókeyea okóvo, kutí'inoko itixoaâti ne púyaenovovo okóvo po'ínuhiko xâne. Koati ákotihiko mitatahí akoéhiko poréxea. Éno ítixone upánini itúkovo koati ákoti apeínoati.

<sup>3</sup> Koati ngoyuhó'inopeatinoe ú'uso kóyeyeahiko poréxea ne ítone poréxea. Yoko haina póhutine kuteâti ítone poréxea ne ítixohiko, itea enepone pôreu, ánu'ukoakomaka nê'e. Ákomaka xâne pahukoâti, itea koati unákoke isóneukehiko úkea poréxea.

<sup>4</sup> Ako áka épemo'ixeovihiko yanekóyo yusíkea pahúkinoa huvó'oxeake ne kasása'iuo Itukó'oviti ya Njúdeya, inixoâtihiko itúkeovo koati seánakoa Itukó'oviti huvó'oxea.

<sup>5</sup> Yoko enepone poréxehiko, haina póhutine kuteâti kúxone úti poréxeamo, itea inúxotike kurí'okopovohiko Vúnae Jesus, ínamaka heru'ó kixopóvo huvó'oxeovi ya itukétike, itúkoti ahá'inoa Itukó'oviti.

<sup>6</sup> Énomone kutí'ino vepemoâti ne Títu kousokea ne itukéti sínakoanoe ne po'ínu úti, enepone túriu Títu xepákukenoe yanekóyo.

<sup>7</sup> Koati itínoe xâne yupihóvoti kóxuna'ixeovo ya uhá koeti koekúti, kuteâti ya kívivo Itukó'oviti, koáne ya keyúhoyi emó'u, koánemaka ya yéxi ne kaná'uti kixovókuti íhae xokóyoke. Kúteanemaka koeku kóxuna'ixivo ú'uso kéyeyi ya uhá koeti itukéti, koánemaka ya ákoyea omótovovi yokóvo. Koeku ké'iyineye ya po'ínuhiko koekúti, énomonemaka yákoeneye kóxuna'ixivo ítixi hivó'oxike ne po'ínu úti.

<sup>8</sup> Haina mbahukópitinoe kónokea peréxi. Itea ngoyuhó'inopitinoe koeku po'ínu úti itúkeovo ú'uso koyéti poréxeahiko huvó'oxeake, vo'oku ngaha'âti kemómopivo, neixoti kaná'uyea ne ákoyea omótova yokóvo ne po'ínuhiko úti, áko'ó ákoyea.

<sup>9</sup> Yoko yéxoanenoe koêku ne hána'iti seánakopi Vúnae Jesus Kristu. Koati êno hána'iti unako koêku ya vanúkeke, itea ve'ókukenoe, kurí kixo uhá koeti nê'e, motovâti itíkivo íríku nonékuke Itukó'oviti vo'oku itukeinopi.

<sup>10</sup> Anéye inzóneunopinoe yara koekúti, vo'oku ukeâti pihôti xoénae tiríxoanenoe ne itukéti. Koati itínoe inuxô ítixi hivó'oxike ne po'ínu úti. Haina pohúneti, itea itínenomaka inuxô ápeyeya isóneunoa huvó'oxea.

<sup>11</sup> Yusikóneikopo keúsokinoe ne itukéti tíriunoe. Kuteâti koeku ú'uso kéyeyi kehá'ayi itiki ne itukéti inâ tirixôa, énomonemaka yákokoyeneye keúsoki kó'oyene, koêkúti itéponone peréxinoe.

<sup>12</sup> Vo'oku itukovo apêti xâne kaha'âti huvó'oxea, ako kuxákana poréxeokono koekúti ákoti itapána poréxea mani anu'úkoti apeínoati, itea hara paréxa, itóponone poréxea.

<sup>13</sup> Haina ombosikoati ngayápahikinoa po'ínuhiko úti koeku itúkeovo ínati xikóyokenoe, yonoâti youúkeke ne kónokea keúsokinoa nókone ne po'ínuhiko úti, itea koati voposikoti kutikokó kó'iyea koeku úti, itínoe íhae Koríntu koánemaka po'ínuhiko úti hivó'oe.

<sup>14</sup> Yara koeku kó'oyene, koeku ákoyea konokínovopitinoe, motóva keúsokinoa nókone ne po'ínuhiko úti. Kene po'íkemo káxe áva nékone, enepone hivó'oeno kó'oyene, motovâti itúkeovo énomone huvo'óxopinoe koeku ákoyea nókone. Yanê'e, kutikokó koetímoo koeku uhá koeti úti.

<sup>15</sup> Yoko énomonemaka kuteâti koêku ne yutoéti ya emó'uke Itukó'oviti koêti: “Enepone xu'ínati ítixone, motovó koâ ne nókone. Kene ne ákoti axu'ína ítixone, ákomaka okónokovo, motovó koâ” kôe.

### *Ítuke Títu yoko ha'ínehiko*

<sup>16</sup> Aínapo ákoe Itukó'oviti ipíhoa isóneuke Títu kahá'ayea kóxunakeopinoe ikéneke Vúnae, eopâtimaka kuteâti eómbone ve'ókukenoe.

<sup>17</sup> Vo'oku ú'uso kóye enepo vitaíkoa huvó'oxeovi yara itukéti. Haina póhutine, itea vo'oku ú'uso-ú'uso kóyeyea, kaha'áne noíxoponeopinoe. Koati ukeâti unákoke isóneu.

<sup>18</sup> Ápemaka po'ínu úti xoko Jesus, páhoe úti xané'eyea. Enepora po'ínu úti, koati ákoti malíka yónoku iháyu'ikeokono íha xapa kutípotihiko Jesus ya uhá koeti imokóvokutihiko, vo'oku kíxoaku ípihea tumúne ne ítuke Itukó'oviti.

<sup>19</sup> Haina póhutine, itea koatímaka noívokoe kutípotihiko Jesus ya imokóvokutihiko yáye xané'iyeevimo kurikápana úti ne ítixinokonoke po'ínuhiko úti xoko Jesus. Yoko énomonemo kutí'inoke iháyú'ikokonoti ne Vúnae Jesus, kutí'inokemakamo iyúseoti kahá'ainoa úti unako koêku ne po'ínu úti.

<sup>20</sup> Yanê'e, koeku kali xu'ínayea ovâti ne ítixinokonoke po'ínu úti vomínoakemo, ákomo oxéne váherexea yuhó'inokono úti vo'ókuke.

<sup>21</sup> Koati yonoâti vokóvo, kaha'âti úti iyúseyeamo nonékuke Itukó'oviti, koánemaka nonékuke po'ínuhiko xâne pónea úti kixoku vitúkeovo yara koekúti.

<sup>22</sup> Anéyemaka po'i páhoe úti yonoti xepákukenoe. Enepora po'ínu úti xoko Vúnae ngixinopike, enóne noíxea úti itúkeovoxo ú'uso koyéti ya ítukeke Itukó'oviti, koane ako topi koeku kouhapyú'ikeokono. Ínapoxo kó'oyene, koati

ú'uso koyêti huvó'oxoponeopinoe ikéneke Itukó'oviti, vo'oku inixoâti itíkivonoe koati kuvovóneti.

<sup>23</sup> Kene Títu, koati nza'íne yara itukéti nê'e, huvó'óxonuti ya uhá koeti ítuke Vúnae xepákuke. Kene ne po'ínuhiko úti ikéneke Jesus xánena Títu, koati páho kutípotihiko Jesus ya imokóvokutihiko yáye, koane aínovo kutí'inoke kahaná'ikokonoti íha Kristu.

<sup>24</sup> Yéxakaikopo ne hóyenohiko páhoenopinoe úti, ákoyea omótova yokóvo simapíne, maka iyúseinane ne kutípotihiko Jesus ya imokóvokutihiko yáye itíkivo motokeâti viháyu'ikeopi.

## 9

### *Pahukínokono ne kutípotihiko Jesus íhae Njúdeya huvó'oxeekonoke*

<sup>1</sup> Ako ongónokoa yundóxinopeanoe koêku ne hivó'oxope po'ínuhiko úti kutípotimaka Jesus ya Njúdeya.

<sup>2</sup> Vo'oku énjaosú usó kéyeyi hivó'oxi yanekôyoke. Yoko inzáyuy'ikopinoe nonékuke po'ínu úti íhae Masêdonea vo'ókuke. “Ukeátine pihôti xoénae usó kóyeyeahiko ne íhae Ákaya” ngíxoahiko enepo ngoyuhó'inoa kékunoe. Epó'oxo vo'oku ú'uso kéyeyinoe peréxi hivó'oxope, enómaka po'ínuhiko xâne kaha'atimaka huvó'oxea.

<sup>3</sup> Itea kóyeane mbahúkea ra po'ínuhiko úti xoko Jesus inuxó kó'iyea xepákukeno, maka keúsakane ne hivó'oxike yonoti xoko po'ínuhiko úti, kuteâti koêku yûnzó yanekôyo usokó kéyeyineno, maka hákone kutí kôe semekékexoti ne inzáyuy'ikeopinoe yanekôyo.

<sup>4</sup> Vo'oku enepo axenánu íhaehiko Masêdonea, eneponi naixâ ávoveya aúso hivó'oxike ne po'ínu úti, mani teyó koeti úti, ínapoxoni itínoe vo'oku yunzó'inoahiko yanekôyo ngúveovopi ápeyemo ítxene.

<sup>5</sup> Énomone kutí'ino ininjoâti unátiyea émbemea po'ínu úti xoko Jesus inuxó kó'ionu xepákukeno, motovâti huvó'oxeopinoe keúsoki ne hivó'oxope, enepone keyúhणे peréximo yanekôyo. Yanê'e, usó koyêtinemo nzimanê'e, epó'oxo iyúseotimo ú'uso kéyeyi peréxi ákoti íhíxea ítóvoku, ákotimaka pahukópiti.

<sup>6</sup> Itíkina iséneu ínzokoake ra koekúti: Enepone xâne ákoti kaxu'ínaka nóne, ákomakamo axú'ína ehópo. Itea enepone kaxu'ínakoati, xu'ínatimakamo ehópo.

<sup>7</sup> Péhutinoe, hane peréxa kuteâti ínixene iséneuke unátiyea peréxi. Hako mitatahí kixêa. Hákomaka itukovo vo'oku ápeya pahukópiti peréxi, itea aélokea yokóvo peréxi, vo'oku ako omótova okóvo Itukó'oviti ne xâne ú'uso koyêti poréxea.

<sup>8</sup> Yoko koati apêti xunáko ne Itukó'oviti kurí'uxinopinoe uhá koeti únatinoe koekúti. Haina póhutine motovâti kousokeovo uhá koeti nékone, itea motovâtimaka yupíheovo anú'ukea nê'e, kutí'inokome ênoti koekúti motovâti iké'itukexi ya uhá koeti únati itukéti.

<sup>9</sup> Yoko énomonemaka kôe emó'uke Itukó'oviti, enepone koêti:

“Huvó'oxo xâne ákoti apeínoati. Ako mitatahí ákoe pôrekexea. Ákomo uké'eyeaku ne itípanevo nonékuke Itukó'oviti vo'ókuke” kôe. *Sáramu 112.9*

<sup>10</sup> Yoko Itukó'oviti, enepone porexoâti ake nonéti ne xâne nôti, porexínoatimaka níkokónoti ne xâne, énomonemakamo kousókinopi uhá koeti koekúti, enepone nékone iké'itukexi únatike itukéti, koane porexoâtimakamo

enó'iyea yêho ukeâti ne únati kixeku itíkivo, kuteâti enó'iyeamaka ehópo ne xâne noti únatinoe ake nonéti.

<sup>11</sup> Enómo kuri'uxinopea Itukó'oviti ne uhá koeti únatinoe koekúti, maka hákone ihíxea itóvoku peréxoake ne po'ínuhiko xâne. Yane enómo xâne ikoró'ixinovoti Itukó'oviti vo'oku huvó'oxeake úti.

<sup>12</sup> Yanê'e, haina pohúneti keusókinoati nókone ne kasása'iupeo Itukó'oviti, itea énomonemaka kutí'ino hána'itimo ikoro'ixeovohiko xoko Itukó'oviti.

<sup>13</sup> Koane ihayú'ikotihikomakamo Itukó'oviti vo'oku itíki páhoenopi Kristu, kuteâtimaka koêku yane inámati ihíkavvoti omínovike. Ihayú'ikotihikomakamo Itukó'oviti vo'oku péhoenoahiko, ákoti ihíxea itóvoku, koane vo'oku péhoenoamaka ne uhá koeti po'ínuhiko xâne hivó'oenoe.

<sup>14</sup> Yanê'e, itukínopitinoehikomo orásaum, koane ákomo omótovopihiko okóvo, yoko ikoró'ixinovopitihikomakamo xoko Itukó'oviti vo'ókuke ne éno hána'iti itípanevo Itukó'oviti youúkeke, exókovoti ya itikeinoahiko.

<sup>15</sup> Viháyu'ika Itukó'oviti vo'oku hána'iti íparaxeovike pahukínovi Xe'éxa, enepone íparaxeovike ákoti itoâti kayúmaka unako koêku.

## 10

### *Éxokovope Poúlu itúkeovo koati kaná'uti páhoe Jesusu Kristu*

<sup>1</sup> Kuteâti koeku itúkeovo itúpa'ikoti koane seánati ne Kristu, énomonemaka koéneye ngixoku injíko'okeopinoe vo'oku ánja ké'eyi, undi Poúlu, undi koyuhókonoti itúkeovo itupa'ii kixópitinoe enepo ambê xepákukenoé itea enepo akó'o malingápi, mahi ánjati ngapáyasokinovopinoe. Itea ako kalíhuina kó'iyeaneye.

<sup>2</sup> Koati enjókopeatinoe ne anjá'inopi ké'eyi, maka hákone ingo'ítukexoa ne njunáko nzayá'ikeopinoe nzimané'e xepákuke, kuteâti usó ngóyeyea indúkea xapa xâne po'okoâti ákoyea itúkapu xunako Vúnae ingó'itukexo, itea itúkeovo isoneú ngíxone nzóko.

<sup>3</sup> Upánini vitúkovo íhae yara kúveu mêum kuteâti po'ínuhiko xâne, itea haina koekúti yara kúveu mêum víhuinovo vitúkea ne itukéti.

<sup>4</sup> Enephikone veínoake úti kóxuna'ixeovo úti yoko sa'íkeovo úti, haina íhae yáye yara kúveu mêum, itea koati ukeâti xoko Itukó'oviti, enepone éno hána'iti xunáko, kutí'inoke vitoâti kotóhineyeya úti ne koati tiú'iti vokópeokonoke ákoti po'i itoâti uké'exopea, koánemaka ne uhá koeti isoneúti okópoti Itukó'oviti.

<sup>5</sup> Énomone kutí'ino vitoti kotóhineyemaka uti uhá koeti exóneti, enepone kapáyasokopinovoke xâne, ákoinokemaka akáha'a éxea Itukó'oviti. Énomonemaka kutí'ino vitoâti sá'iri'okea úti uhá koeti koékuti kó'iyevoku isoneúti, maka hákone kapáyasokinovoti Kristu, itea itúkapune Kristu payasô ouúkeke uhá koéti.

<sup>6</sup> Yoko usó ngóye nzayá'ikeamaka uhá koeti po'ínu pahukóvoti, enepo penapáneneo uhá koeti kixeku itíkivo.

<sup>7</sup> Enepora koekúti ngixínopikenoe, koati í'yuse koyêti koêku, ivévakaikopo. Enepone xâne inixópvoti itúkeovo hokoti Kristu, itúkapinamaka isóneú ra koekúti hiko maka éxane indúkeovomaka ovoxe Kristu kuteátine.

<sup>8</sup> Yoko ákomo ndéya okonókovo inzáy'u'ikopeovoiko kalihú koéti, koeku ngoyúhoinopeano koêku ne xunakóti pónenu Vúnae, motovâti nzuvó'oxeopinoe keúkuponivo ikéneke, kene haina mborexókonoati ngoésayu'ixinopi.

<sup>9</sup> Ngó'inokeneye, mbuvâti kutí kó'iyeamo ngahá'ati ímbikeopi yara yúndoe.

<sup>10</sup> Vo'oku hara koeti yuho po'i xâne vo'ónguke: “Yane yútoe, kutí koe xâne konokoâti téyeokono. Kutí koémaka apéti xunáko sayá'ikea xâne, itea enepo

síma nê'e xapa xâne, ako xunáko sayá'ikea, koane ako itúkokonoke yúho" koéhiko.

<sup>11</sup> Enepone xâne koetíneye isóneunonu, hara ngíxo: Kuteâti koêku ngixóvoku yara yúndoenopinoo akó'o malingápi, énomonemakamo koéneye ne ngixoku indúkeovo nzimané'e xepákuke.

<sup>12</sup> Eneponihone xâne ihayú'ikopovoti, imákoikopo ne êno hána'iti itóponone ya undíke! Ákoni kalíhuina mambíkeova ngoyúhoyea indóponea kuteâti mahi itópononehiko, áko'o indóponea ngutí'iyehiko. Imákoikopomaka itúkeovohiko teyonéti ya undíke! Eneponihonekôyo, koeku komómopeokoko, kahá'ati anú'ukeokoko koane ketókeokoko, koati exókovoti itúkeovo xâne ákotihiko isóneu.

<sup>13</sup> Kene úti, úndi yoko nza'ínehiko, ákomo vanú'uka mani viháyú'ikinokonoke ítukeke Itukó'oviti, itea hane exóa viháyú'ikeekonomo, pónevike Itukó'oviti vitúkea, enepone ahá'inovi vitóponea kutí'inokemaka vitopónopitinoe ya xoko yóvoku.

<sup>14</sup> Haina vanu'úkoti isóneunovi Itukó'oviti koeku vónea xepákukenoe, kuteâti mani koêku eneponi hákoti itukóvo ahá'inovi Itukó'oviti vitóponeopi yaneko símeku úti xepákuke, vomínópeatinoe ne inámati ihikavoti koyúhoti koeku Kristu.

<sup>15</sup> Hainá'ikopo vitukoâti viháyú'ikovepe ne itukéti kouúseu po'ínuhiko xâne ya xoko ákoyeaku imá'avea Itukó'oviti. Hara kúxoixo úti, keúkaponivomo ya kívivo Itukó'oviti, motovâti inamá'axoyea kuri'úxovo vítone vitúkea ya xepákuke, kuteâti ahá'inovi Itukó'oviti, ákotimaka vanu'uka isóneunovi.

<sup>16</sup> Yanê'e, motovâtimo vitóponea poké'e yátikeneye ya yóvoku, koane koyúhopoinoa úti ne inámati ihikavoti koyúhoti koeku Kristu. Koêkumo kó'iyeaneye, ákomo vokónokoa vitúkea véyexovepe ne itukéti úseu po'ínuhiko xâne ko'ítuketi ítuke Itukó'oviti.

<sup>17</sup> Yoko enepone kahá'ati ápeyea iháyú'iu ya xokóyoke, itúkapu ítukeinoa Vúnae iháyú'iko.

<sup>18</sup> Vo'oku haina xâne ihayú'ikopovoti motokêa iháyú'ikeekono itea hane motokêa, kapáyasokone Itukó'oviti.

## 11

### *Éxokovepe Poúlu itúkeovo koati kaná'uti ovoxe Kristu*

<sup>1</sup> Mani ngaha'aínopitinoe ítiko ne kémokenoyinu, ákoti imaxovó íxeânœ ne inzáyú'ikopeovo, upánini kutí ngœ xâne ákoti isóneu koeku kó'iyeaneye ra yúnzo. Kalí yakámokenonuvonoe.

<sup>2</sup> Kuteâti koeku yupíheovo kahá'ainopinoo Itukó'oviti itúkeovo póhutine Kristu héko, énomonemaka koéneye inzóneunopinoo. Kuteâti koeku inámatiko árunoe ávoti hóyeno yuhó'ixoati, itea hoenáxokonotine ko'ímayeamo, énomonemaka ngíxoaneye nzoénaxeopi itúkeovo póhutine Kristu kirí'okopovo.

<sup>3</sup> Itea ngóhiyanapinoe, mbuvâti ápeyea aupú'ikopiti, kuteâti koeku aupú'iko Éva neko koéxœ mekúke ya éxeako. Ngóhiyanamaka kópoe'akexeokono iséneu ítévokopimo ne koati ponóvoti yoko sasá'iti kixeku héki Kristu.

<sup>4</sup> Vo'oku koeku símeopinoo xâne kopoé'akotihiko ihikaxeopi, koyuhó'inopiti koeku Jesus, ákoti itukápa kuteâti ne víhikaxopikeno, inípono ákoyea kali ópoe'ainoa iséneu. Koati ú'uhepe ko'inoâti iséneu. Kúteanemaka ihíkaxoahiko koêku ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti itea ákoti itúkapu kuteâti ne némœ yanekôyo, koane ihíkaxoahikomaka koêku ne inámati ihíkavoti mahi íhae xoko Itukó'oviti itea ákoti akutêa ne kitíponenoe yanekóyoke.



<sup>5</sup> Ya undíke, enepohikone xâne itukóheoti íhikaxea, enepohikone mahi páhoe Itukó'oviti xepákuke, ako kalíhuina ketókeonuhiko.

<sup>6</sup> Vo'oku upánini ákoyea indúkapu koati ahúkoti ya koyuhó'iyeyati, itea koati undi ahúkoti ya énjea ne kaná'uti kixovókuti íhae xoko Itukó'oviti. Ya uhá koeti koekúti, ngóuhapu'ikinopinoo kaná'uyea indúkeova.

<sup>7</sup> Yanekóyo ngoyuhó'inopea ra inámati íhíkavoti ukeâti xoko Itukó'oviti, ako námoem, koane ako ingálsakapu. Ngixínovokeneye motovâti itúkeovo itínoe unatí koêku ikéneke Vúnae. Ínixepakomea indúkea váhere koekúti koeku ngíxeovoneye?

<sup>8</sup> Koeku ngo'ítukeya ituke Itukó'oviti xepákuke, hane porexónu námoem kutípotihiko Jesus íhae po'i imokóvokutihiko. Kutí koe unge'éxopinoati apeínoatihiko koeku ápeyeyá námoem xokóyoke, motovâti nuzuvó'oxeopinoe keúkaponivo ikéneke Itukó'oviti.

<sup>9</sup> Yaneko óveangu xepákuke, enepo apê nóngone, ako émbemapinoe keúsokinooa, mbuvâti indúkeovo yávahano. Itea yaneko simohíko ne po'ínu úti xoko Jesus íhae Masédonea, énomonehiko kousókinonu nóngone. Ya uhá koeti ngoêku tukú koeti kó'oyene, ngóxunakovoneoxo, motovâti ákoyea indúkapu yávahano. Yoko ngíxoixovokunemo káxehiko keno'ókoti maka hákone ingoyó'ixopinoe.

<sup>10</sup> Epó'oxo kuteâti kaná'uko ápeyeyá njokóyoke ne kaná'uti kixovókuti ukeâti xoko Kristu, énomonemaka koéneye kaná'uko ra yunzó'inopi kó'oyene, ákoyeamo ápahuina xâne ya uhá koeti Ákaya itoâti ípokea ne ngixóvoku. Koati hána'iti éyenjovope nê'e ákoyea indúkapu yávahano.

<sup>11</sup> Namea koeti ngó'inoneye? Vo'ókumea mbúveopinoe? Ako kalíhuina! Éxoa Itukó'oviti ákoyea omótovopinoe ongóvo.

<sup>12</sup> Ngixínovokeneye kó'oyene, koánemakamo ya káxehiko keno'ókoti, maka enepo iháyú'ikapuhiko ne itukóheoti íhikaxea emo'u Itukó'oviti, hákone oxéne ápeyeyá iháyú'ikinokonoke kuteâti viháyú'ikinokonoke, undi yoko nza'inehiko.

<sup>13</sup> Vo'oku aínovonehiko xâne ákoti itukapu koati kaná'uti ápostulu. Haináhiko páhoe Jesus koyúhoyea emó'u. Aínovo aupú'ikotihiko, kahá'ati íkutipea xâne itúkeovohiko ko'itúkeinoti Itukó'oviti. Koati itoâtimaka kutí kó'iyeyá ovoxe Kristu ukékuke xanéhiko.

<sup>14</sup> Yoko ako okónokoa viyúpaxeova nê'e, vo'oku koati ahúkotimaka ne Satánae kutí kixópeovo ánju ovóheixoti uhapú'itike.

<sup>15</sup> Yanê'e, koati koêkunemaka ahúkeko ne ovóxehiko Satánae kutí kixópeovomaka xâne koati ponóvoti kixoku itúkeovo. Itea ya hunókokuke, enepone ehópomo, koati kuteâtimo motókeyea kixópeokono.

*Koítotonovo kotíveti ne Poûlu vo'oku koyúhoyea emo'u Itukó'oviti*

<sup>16</sup> Ngáyukovo ngó'iyeyá: Hako íkitíxanu xâne ákoti isóneu, itea akoéneye iséneunonu, ngayumákapunemo. Kalihú ngixotí'ikopo inzáyú'ikopeovo.

<sup>17</sup> Yoko haina páhoenonu Vúnae Jesus ngíxeaneye, epó'oxo koati kutí koeti ákoti inzóneu koeku kó'iyeanemoye ra yúnzo.

<sup>18</sup> Itea koeku enó'iyeyá xâne iháyú'ikopovoti vo'oku ítone itúkea xunákoke, ngoánemaka, inzáyú'ikopovotimakamo.

<sup>19</sup> Koeku ínixepivooe itíkivo hána'iti ko'éxoneti éxoti kixoku itúkea isóneu ya uhá koeti koekúti, iteâtikopomo ákoyea imaxovó íxea kémokenoyi xâne ákoti isóneu.

<sup>20</sup> Vo'oku muhíkova ne xâne kahaná'ikopovoti, enepohikone kutí kixópitinoe ákau, sikovó keánoe. Kúteanemaka kêku apê xâne ukovópitinoe, koane kouhépekopovoti, koêkumaka uké'exea apeínopiti, koane apê aupú'ikopiti, kutí kixópitinoe hó'openo námoe noko'ótike. Inípono iséneu, sikovo-sikovó keánoe. Kúteanemaka koêku apê kapayásokinovopiti, koane vaheréxoti kixópiku, koane apê kutí koeti ipusónoneopiti.

<sup>21</sup> Imákoikopo vitúkeovo xâne íreti, ûndi yoko nza'ínehiko ákoinoke víta kíxepineye ûti kuteâti kixópiku nekôyohiko!

Itea koeku ápeyea ákoti teína iháyu'ikopeovo, imbíhoatimakamo inzáyu'ikopeovo upánini kutí koe yuhu xâne ákoti isóneu ra yûnzo koeku ngó'iyeaneye.

<sup>22</sup> Enepohikoneko simópitinoe kopové'akoti íhikaxea emo'u Itukó'oviti, koati iháyu'ikovepéhiko itúkeovo êbereu, enepone koati xanena Itukó'oviti, itea undímaka êbereu nguteâtihiko. Koati éyexovopehikomaka itúkeovo íhae Izarâe, itea undímaka íhae Izarâe. Koati iháyú'ikopovotihiko vo'oku itúkeovo ámoripono Ábraum. Yoko ngúteanemaka.

<sup>23</sup> Inixópovotihikomaka itúkeovo ko'itúkeinoti Kristu, itea yupíhova ngetókeahiko ya indúkeova. Mbúva ngónokea ngíxeaneye ra yûnzo, vo'oku kutí kôe ákoti inzóneu koeku ngó'iyeaneye, itea koati undíne yupihóvo ko'ítukeyea, koane undínemaka yupihóvo iká'akeovo itukeke Kristu yane po'ínuhiko. Koáne ako índa ngayúmáxexea yé'akeye yenjépoke'exekono, evondíkokonoti ngó'ítukeino Kristu. Enónemaka véngea koati koímaiti koekúti. Mani mékutine ngoépekokono.

<sup>24</sup> Síngu koe isúkonu ne jûdeuhiko. Yoko póhutihiko yehépoke'exonu, trintai novi koe ípihoa njupúnuke.

<sup>25</sup> Mopó'amaka inzúkukono ya itátane tikóti. Poéhamaka mani ngoépekukono yaneko njepokókono ya mopô. Mopó'a yúpuririkovo ne hána'iti vatéke ivú'em. Poéha yóti, poéha káxe óvonzeixo úneke vo'ókuke.

<sup>26</sup> Enómaka yóneam, epó'oxo enómaka koímaitiyea ngoêku vo'oku koiníkoti huveóhiko xoko véngoku, koánemaka vo'oku ómevotihiko. Haina póhutine, itea koímaitimaka ngoêku xapa iyénonjapa jûdeu, koánemaka ya xapa po'ínuhiko xâne ákoti itukapu jûdeu. Koímaitimaka ngoêku ya koeku véngea pitivókohiko, koánemaka ya mêm ákoti apêti. Kúteanemaka koêku ya úne mar-ke, koánemaka ya xapa xâne ákoti akaná'u itúkeovo po'ínu ûti xoko Kristu.

<sup>27</sup> Enónemaka ngó'ítukeyea, koane ivóngoponeovo ya itukétike. Enómaka ákoyea imánga vo'ókuke ne itukéti. Enómaka épekeonu hímakati koane úne. Koane enómaka ákoyea nînga. Ápemaka kónokeovoku vonjí'u koane ímbovo.

<sup>28</sup> Haina póhutine uhá koeti nê'e, itea anéyemaka kutí koeti ínati koekúti yonoti oungeke. Énomone ne yónoheixea ongóvo itukovo káxe vo'ókuke ne po'ínuhiko úti xoko Jesus ya uhá koeti imokóvokutihiko.

<sup>29</sup> Enepo apê xâne xapákuke muyá'iti isóneu ikéneke Vúnae, koatímaka eombâti ya njokóyoke. Enepo apê xâne ikorókovoti váhereke, koatímaka yupihóvoti kotíveyea inzóneuke.

<sup>30</sup> Itea enepo okonókovo ápeyea inzáyu'iu njokóyoke, koati koekúti exókovoti ákoyea njunáko, enemo indúko inzáyu'iu njokóyoke.

<sup>31</sup> Yoko Itukó'oviti, poéhane motokêa iháyu'ikeekono ákotinemo hunókoku, enepone Há'amaka Vúnae Jesus Kristu, éxoa ákoyea nzemékekexa.

<sup>32</sup> Enepo ovo'íngo pítivokona Ndamásku, eneponeko ngovenâdo yaneko pítivóko ípíhone Aréta, enepone nâti, pahuko ápeyea koyonoâti páhapetea ne pítivóko motovâti iká'akeonu.

<sup>33</sup> Itea hána'iti sésta veínongono ngoévesekopeokono xoko njánela meúkeke yane hána'iti yoko kopópoti ípi xé'o ne pítivóko, kutí'inoke indeôvati yanekôyo.

## 12

### *Koúhupu'ikinoake Vúnae ne Poúlu ya kutí koeti hopúne*

<sup>1</sup> Ngónokoako inzáyu'ikopeovo motovâti kitípinu indúkeovo koati ovoxe Kristu, upánini ákoyea omótokea ngíxeaneye. Ngoyuhó'inopeatinoe kó'oyene ne noínjone ukeâti xoko Vúnae, koekúti ákoti exoâti yara poké'e, kóúhupu'ikinonuke Vúnae ya kutí koeti njopúne.

<sup>2</sup> Ápe hóyeno énjone kutípoti Kristu. Eneponê'e, hú kixókono ómeokono vanúkeke xoko Itukó'oviti. Yoko katoze koéne xoénae ikénepo. Ako énjaxo koêku, itúkeovo herú kixeókonoti múyo vanúkeke, áko'o itúkeovo omó kixeókonoti okóvo. Poéhane Itukó'oviti exôa.

<sup>3</sup> Itea énja píheane ne hóyeno. Yoko kuteâti yunzómeku, ako énja itúkeovo herú kixeókonoti múyo vanúkeke, áko'o itúkeovo omó kixeókonoti okóvo. Poéhane Itukó'oviti exôa koêku nekôyo.

<sup>4</sup> Itea hú kixókono ómeokono vanúkeke xoko êno úhepeko koekúti. Koane ápe emo'úti kámoneya ákoti emo'úti ya yuhóke xâne yara poké'e mani veínoake koyúhopea koêku. Ákomaka parexákana koyúhopeokono. Yoko ûndi ne hóyeno kixokónotineye.

<sup>5</sup> Koekúti kuteâti, énomonemo indúko inzáyu'iu njokóyoke. Kene ákomo inzáyu'ikapapu vo'oku koekúti índone indúkea. Poéhane koekúti exókoti ákoyea njunáko, énomonemo indúko éyenjovo.

<sup>6</sup> Itea yusíkoti inzáyu'ikopeovo, kóyeane ni ákoyea indúkapu koyuhóheoti kuteâti xâne ákoti isóneu, vo'oku mani koati kaná'uti ra yúnzo. Itea ákomo inzáyu'ikapapu vo'oku índone indúkea, mbuvâti ápeyea ikútixanuti hána'iti teyonéti vo'ókuke, ya koékuni itúkeovo vo'oku noíxone njokóyoke ya xoko ngixoku indúkeovo, yoko kámone xoko yúnzo, kutí'inoke koetíneye isóneunonu.

<sup>7</sup> Epó'oxo vo'ókuke ne êno hána'iti koane uhé'ekoti koekúti éxononuke Itukó'oviti vanúkeke, mará'inamo yupihovó ángoe ngapáyasokopeovo vo'ókuke, anéye tiú'iti koekúti eómbone, kutí koeti koati kotíveti ohone tópe muyónguke kurí'okonuke Satánae, íkoitoponeonuke kotíveti. Itea koati motovâti ákoyea inzáyu'ikapapu, kó'inokeneye.

<sup>8</sup> Mopó'a émbemo Itukó'oviti veyópinonoa.

<sup>9</sup> Itea hara kixónu: "Poéhane nzeánakopi youúkeke konokóvo. Vo'oku yane yeópi miyá'iko, énomone iyúseyeaneoxomo njunáko xikóyoke" kixónu. Hukínóvoti ú'uso ngóyeyea indúkea éyenjovo ne ákoyea njunáko, motovâti itúkeovo xunako Kristu iyusêo ya njokóyoke.

<sup>10</sup> Énomone elókeinoke ongóvo koeku eómba ákoyea njunáko, koánemaka apê vahéréxinonuti ítuke. Kúteanemaka koêku apê nóngone, koane apê íkoitopononuti kotíveti, koánemaka kotíve inzóneu vo'oku indúkeovo ovoxe Kristu. Vo'oku koeku ákoyea njunáko, inamá'axoneoxo apê xunako Kristu njokóyoke.

*Koati yonoâti okóvo Poúlu ne kutípoti Jesus ya Koríntu*

11 Kutí koe ákoti inzóneu ya koeku inzáyú'ikopeovo yara yúndoe, itea itínenoe kutí'inoke ngoetíneye. Vo'oku mani itínenoe ihayú'ikonu ya koékuni inzáyú'ikopeovo. Vo'oku hainá'ikopo ahúkoti ya undíke ne mahi ápostuluhiko xepákuke. Koati kaná'uti kó'iyeaneye upánini ako indóponone.

12 Enepone índuke, nzoénaxinokonoke indúkeovo koati kaná'uti ápostulu páhoe Kristu, koati inganá'uxoati xepákukeneo, ngoxaná'ixovoti indúkea, ákotimaka ngamuyá'ika inzóneu. Koati indúkoti koekúti hoénaxovope ápeyea xunako Itukó'oviti njokóyoke, koánemaka iyupánevoti, yoko po'i koekúti ya xunákoke Itukó'oviti ákoti po'i itoáti itúkea.

13 Ápeikopo koekúti índuke xapa kutípotihiko Kristu ya po'ínuhiko imokónovoti nzuvó'oe ákoti induká xepákukeneo? Ako poé'aku ngixoku ngo'ítukeyea koeku ámbeyea xepákuke. Poéhanemea itukapu vo'oku ákoyea indúkapu yávaha ya nóngoneke. Imákoikopo ngoêku indúkeovo koati váhere xáne koeku ákoyea mbaréxapinoe itukéti!

14 Kó'oyene usó ngóyenamaka ngáyukopeovo xepákukeneo. Yoko mopó'apenemo yará'a. Kóyeanemakamo ákoyea ingáya'ixapinoe ya nóngone, vo'oku haina mbihínoti úngeova ne apeínopiti, itea koati unako kékunoe ikéneke Itukó'oviti ngahá'a, itínoe kutí ngixone nje'éxaxapa. Noixó íxea kalivôno, vo'oku haina énomone kousókinoa nókone ne há'a yoko êno, itea énomonehiko kousókinoa nókone ne xe'éxaxapa.

15 Koati usó ngoyéti ivóngoponeovo ya itukétike, koane inamá'axonemo ngixovóneye motováti keúkaponivo ikéneke Itukó'oviti. Itea koeku kurí'uxeovo ákoyea omótovopinoe ongóvo, kútea inamá'axoneoxo ako itúkonuke.

16 Únatikopo, inixeátinoemeamo kaná'uyea ákoyea indúkapu yávaha ya koékuti nóngone, itea kóyeanemeamo ápeyea koyúhoti indúkeovo éxeati, koane indeamaka aúmbu'ikeopinoe.

17 Ínixepakopemea indúkeopi namúnge'exoku vo'ókuke ne xáne mbáhoe xepákuke huvo'óxonopiti?

18 Émbemo Títu píhea xepakúke, koane ápemaka po'ínu úti xoko Jesus mbáhoe xané'iyea. Ínixepakopo itúkeovo namukeópiti tiúketi ne Títu? Ako kalíhuina! Koáhati póhutine visóneu, úndi yoko Títu. Koáhati póhutinemaka kixoko vitúkeovo.

19 Kutí'inopinoemea xu'ikénetine ixómoyea ombósiko índokuxea yokóvo kitípi ákoyea váhere vítuke, úndi yoko nza'ínehiko, kutí'inoke yundoxínopiti. Itea ako kalíhuina kó'iyeaneye! Enepora yúnzo, koati yuho ovoxe Kristu, yoko koati nonékuke Itukó'oviti ngoyúhoyea. Uhá koéti ra índuke, koati ngaha'áti unátiyeya kéku ikéneke Itukó'oviti indúkinoake, itínoe ákoti omotóva ongóvo.

20 Ngóhiyanapinoe ákoyeamo inú'ingapi kuteáti ne anjá'inopi ké'eyi ikéneke Vúnae, enepo nzimané'e xepákuke. Epó'oxo koímaiti kó'iyeanemakaye iséneunonu, ákoyeamo angútea kuteáti koéku kíxonenoé njokóyoke, keha'aínonuti índupa'ikea xáne. Ngóhiyanamaka ápeyea puvokókoti xepákukeneo, koane poe'aínoti isóneu po'ínuhiko xáne vo'oku íyokeovo ítukeye. Ngóhiyanamaka ápeyea imaíkinovokokoti, yoko oposíkoti ketókeokoko, koane ápeyea vahéréxinokokoti yúho, yoko itúkoti xéti po'ínu, ikopítí'ikeati íha. Haina póhutine, itea koánemaka kapayásokinovokokotihiko, yoko ínati yomópokoko.

21 Yónoa ongóvo enepo aungápapu xepákuke, parexánu Itukó'oviti ndéyeya, enepomo iyám vo'oku inú'ingopeakomaka êno xáne xepákuke ákoti ikatívexa isóneuke ne pahúnevo. Énomone kuteáti ne ákoyea sayá'ikapeapa ne úhepune

mûyo vo'oku ixómoyea kaha'a sêno, koáne ne ikópiti'ikopeovohikomaka, itúkoti po'í koekúti kuteâti ákoyea asása'i, koáne ne ákoyeahiko sayá'ikapa isóneu koeku itúkeovo énomone ixomo yónoheixo isóneu.

## 13

### *Hunókoku yútoe Poûlu yoko enékeake ne íhae Koríntu*

<sup>1</sup> Yara koeku mbiheamo xepákuke kó'oyene, mopó'apenemo yará'a. Yoko haramo hóko úti kuteâti koeku emó'uke Itukó'oviti: "Enepo áva koyúhote ápeyea xâne váhere ítuke, konókoti pí'ayea, áko'o mopó'ayea xâne koyuhoâti noíxea, ina omotóva kutípeokono" kôe.

<sup>2</sup> Kuteâti ne yunzó'inopinoe yaneko pí'apeke nzímópi, ngayukoâtime ngoyúhopeamaka kó'oyene. Koeku ákoyea malíngapi kó'oyene, endó'okoati ne xâne pahukóvotihiko yanekóyo, ákoyeamo íyunzixa nzayá'ikea enepo aungápapu xepákuke. Haina póhutine, itea koánemaka ne uhá koeti po'ínuhiko xâne koétime ítuke.

<sup>3</sup> Énomonemo yéxinoa itúkeovo Kristu koyuhô njokóyoke koeku kehá'ayi neíxinoe índuke kouhápu'ikinopiti indúkeovo koati kaná'uti ovoxe Kristu! Yoko haina ákoti xunáko ne Kristu ponópeopinoe, koati éno xunáko kíxeopineye.

<sup>4</sup> Kaná'uteoxo kutí kó'iyea ákoti xunáko ne Kristu yaneko kuruhúxokono, itea kó'oyene, koati ainóvoti xunako Itukó'oviti ová koeku itúkeovo expúkopotine. Yoko kuteâti koeku ákoyea xunáko ne Kristu kuruhúxokono, kúteanemaka koeku úti. Itea kuteâtimaka iyúseyea xunáko ne Kristu enepo expúkopo, énomonemaka koéneye úti vo'oku xunako Itukó'oviti voukeke, koeku vitúkeovo póhutipone xoko Kristu. Yane motovâtimo huvó'oxeopinoe úti ikéneke Itukó'oviti.

<sup>5</sup> Yokómomopovonoe, neixoti itíkivoxo koati kaná'uti kutípoti Kristu, áko'o áko'oyea. Yapásika kíxeaku keúrupu'iki kaná'uyexao ne kívivoa. Vo'oku haina ákoti yexá kónokea ovo'ó kó'iyeeopi ne Jesus Kristu enepo akaná'uxo kitípi. Kene hakó'o, hainá'ikopo iti xanéna.

<sup>6</sup> Yoko ngúxo yéxinoe ákoyea vákoeneye kuteâti nè'e, undi yoko nza'ínehiko.

<sup>7</sup> Koati vepeminopitinoe Itukó'oviti ya orásaum-ke ákoyeamo ápahuina váhere ítike. Yoko haina motovâti kouhápu'ikeovo vitúkeovo koati únati ko'itúkeinoti Itukó'oviti, úndi yoko nza'ínehiko, itea koati kaha'aínopitinoe uti itíki únatinoe koekúti, upánini kutí kó'iyea uti pahukóvoti, úndi yoko nza'ínehiko ya ukékuke po'ínuhiko xâne.

<sup>8</sup> Haina motovâti vokópea ne kaná'uti kixovókuti ápeinoke xunako úti sayá'ikea uti xâne, vo'oku poéhane vípihea tumúne motóvo vitúkea.

<sup>9</sup> Koati elóketi vokóvo, úndi yoko nza'ínehiko, enepo vakutéa xâne ákoti apayáso koeku ákoyea vokónokoa vikó'itukexea xunako úti sayá'ikeopi, koeku xuná'iyea iséneu ikéneke Vúnae. Yoko énomone vépemo xoko Itukó'oviti ya orásaum-ke, itíkivonoemo koati úsotine koane ákoti konokínovati ikéneke Itukó'oviti.

<sup>10</sup> Kó'inokeneye ra yúndoe koêku ángo'oyea xepákuke, maka enepo nzimané'e híyeuke íti, hákone ngonôko ingó'itukexea ne xunakóti poréxonuke Vúnae Jesus nzayá'ikea ne xâne pahukóvoti. Yoko enepone xunakóti pónenuke, koati motovâti nzuvó'oxeopinoe keúkoponivo ikéneke Itukó'oviti, kene haina ngaha'âti ngoésayu'ixeopinoe vo'ókuke.

<sup>11</sup> Kó'oyene ingopóvopitine, itínoe mbo'ínu xoko Jesus. Yapási'ixa keúnatikopivo ya uhá koeti kixeku itíkivo. Hákone kutí kê ákoti kemá ne

injíko'okopike. Ópoehane yónoku iséneu ikéneke Vúnae. Itúkapu úhепetike isoneûti yóvoheixo ákoti yakapákaka. Yanê'e, Itukó'oviti ovomô xoko péhutinoe. Énomone úkeaku ákoyea omótovokoko okovo xâne, koane úkeakunemaka uhá koeti úhепeti isoneûti.

<sup>12</sup> Yíhaikakanoe, siunoné kixekókoti kuteâti kixókokoku ûti yúhoikeokoko ûti, imeâtinoe sasá'ikoke iséneu vo'oku ítínoe kopo'ínukokoti xoko Kristu. Yúhoikopinoemaka ne uhá koeti po'ínuhiko kasása'iupo Itukó'oviti.

<sup>13-14</sup> Itúkapu hána'itike seánakopi Vúnae Jesus Kristu, yoko hána'itike ákoyea omótovovi okóvo yóvoheixo, uhá ketínoe, xaneâtimaka ne ákoyea haxákeapukoko iséneu ikéneke Itukó'oviti, enepone ítukeinopike Sasá'iti Omíxone.

Hunókokune.

## NGÁLATA

### Yútoe Poûlu páhoe xapa kutípoti Jesus íhae Ngalásea

Yanekôyoke ike pihópine ne Vúnae vanúkeke, enepohikoneko kutípoti Jesus, aínovo jûdeu. Aínovomaka xâne sirkunsidá koêti kuteâti páhoenoa Itukó'oviti ne Âbraum yanekôyoke, enepone koati tûri ne jûdeuhiko. (Yíhaikamaka ne yutoéti hunókokuke ra Novo Testamento kouhápu'ikoati koêku ne **Sirkunsidá koêti** kixonéti.) Koeku xu'ikeneyea ike pihópine Jesus ya vanúkeke, pihóne itóhineyea ne inámati íhíkavoti xapákuke xâne ákoti itukapu jûdeu, ákotimaka sirkunsidá akôe.

Enepora yútoe Poûlu yâye, hane yóno xapa xâne hokoti Jesus ákoti itukapu jûdeu ya poké'e íháxoneti Ngalásea. Yoko Poûlu itukóvo ne inúxoti koyuhó'inoatihiko ne inámati íhíkavoti omínovike Jesus.

Ipuhíkopeane Ngalásea ne Poûlu ukopónoti po'íke pitivókohiko, ápe jûdeuhiko ákoti akutipó yuho Poûlu pihóti Ngaláseake, koyuhópinoati neko kutípotihiko Jesus ákoyea takápu ne íhíkaxea Poûlu. Koyúhoinoamaka kónokea hókeahiko ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse, koane kónokeamaka sirkunsidá kó'iyeahiko motovâti sasá'ipea nonékuke Itukó'oviti.

Yupíhovo ínixea Poûlu ákoyea aúnati ne kixoku íhíkaxea nekôyohiko, vo'oku koeku símea Jesus Kristu yara kúveu mêm ivókinovo xâne koane koíteova ya pahúnevo, ákone apásika sirkunsidá kó'iyea ne xâne. Poéhane itina Jesus ovokóvoti kuruhúke motovâ kasása'ikopea. Énomone yutóxinoa Poûlu ra koyuhópeti, motovâti éxeahiko ne hokópotine Jesus ya Ngalásea ákoyea po'i nókone, ákoti itukapu kúveovo Jesus. Éxokoahikomaka ákoyea itúkapu vo'oku hókeahiko ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse ovo'ó kó'inoa Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, itea koati vo'oku kutípea Jesus.

Ina itukínoa Poûlu íhokoake ne koekúti. Hane íhokoa koêku ne pi'âti xe'exa Âbraum mekúke, enepone Izimâe yoko Izáki. Enepone pi'âti xe'exa, kixo'êkoti pi'âti kixovókuti ákoti akutíkoko. Enepone Izimâe, xé'a Âbraum xoko ákau yêno, kixo'êkinoviti ítone xâne itúkea xunákoke. Énomone kuteâti ne jûdeuhiko íhíkaxoti itúkeovo vo'oku sirkunsidá kó'iyea ne xâne ponópinovo nonékuke Itukó'oviti. Kene Izáki, po'i xé'a Âbraum, enepone koyúhoinoake Itukó'oviti ápeyeamo xoko koati yeno Âbraum, upánini ákoyea omótova koxé'exayea nê'e, kixo'êkoti kúveovo uti Itukó'oviti. Énomone kuteâti ne xâne kuvóvoti Jesus koane ítukeinovi kuruhúke motovâti ponópeovo nonékuke Itukó'oviti.

Kaná'uti sirkunsidá kó'iyea ne Âbraum kuteâti páhoenoa Itukó'oviti itúkea yanekôyoke, itea usóne kúveovo Itukó'oviti inúxotike. Koati kúveovo Itukó'oviti inúxô. Énomone itukóvo koati nokonéti, kene haína ne sirkunsidá kó'iyea xâne kuteâti íhíkaxea po'ínuhiko jûdeu.

#### *Tûri ne yútoe Poûlu yuhoíkoti íhae Ngalásea*

<sup>1</sup> Yundóxinopine, undi Poûlu. Undi ápostulu, pahoéti xapa xâne koyúhoyea emo'u Itukó'oviti. Haina xâne pahukónu. Hainámaka xoko xâne ukínonu xunakóti indúkeovo pahoéti, itea undi páhoe Jesus Kristu yoko Itukó'oviti, Há'a úti, enepone koexépukopoti Jesus ukópea xapa ivokóvoti.



<sup>2</sup> Uhá koeti mbo'ínu xoko Jesus, nza'íneheixone yâye, yúhoikopimaka, itínoe ho'uxínovoti itúke Itukó'oviti ya Ngalásea.

<sup>3</sup> Itúkapu hána'itike seánakopi Itukó'oviti, Ha'a úti, yoko Vúnae Jesus Kristu yóvoheixone, koánemaka úhepetike isoneúti ukeâti xokóyoke.

<sup>4</sup> Koati kuri'ókopovoti Itukó'oviti ne Jesus yaneko ivokínovovi, enepo porexópo ésa'i pahúnevo úti, motovâti koíteovovi ya xunákoke váhere kixovókuti yara kúveu mêm, kuteâti ahá'inoa Itukó'oviti, Ha'a úti.

<sup>5</sup> Iháyu'ikakanaikopo Itukó'oviti uhá koeti káxe ákoti hunókoku. Énomoneoxo ákoeneye.

*Poéhaxo ne inámati ihíkavvoti koyúhovi koeku Jesus, ako po'ínu*

<sup>6</sup> Yupíhova iyúmbaxeovo kêku itínoe íhae Ngalásea. Ako yoríkonoe itévoki héki Itukó'oviti, enepone noivókokopiti ya seánakovike Kristu, hekópiti ihíkavvoti itúkohiu xâne, enepone mahi po'i inámati ihíkavvoti íhae xoko Itukó'oviti.

<sup>7</sup> Yoko haina inámati ihíkavvoti íhae xoko Itukó'oviti nê'e. Kó'inokeneye ne yúnzo, koáhati apêti xâne ákoti kayunúkapinoe íhikaxeopi, kahá'atimaka kópoe'akea ne inámati ihíkavvoti omínovike Kristu.

<sup>8</sup> Itea yusíkotini itúkeovo úndi yoko nza'ínehiko, áko'o itúkeovo koati ánju, enepone ovoxe Itukó'oviti ukeâti vanúke, koyuhó'inopinoe mahi inámati ihíkavvoti íhae xoko Itukó'oviti, itea hákoti itúkova kuteâti neko víhikaxopike yanekóyo, itúkapu ipíhophonone Itukó'oviti ipihóponovokutike nê'e ákoti hunókoku.

<sup>9</sup> Kuteâti yunzómeku, ngáyukopinopeanenoemaka: Koêkuti koyuhó'inopiti ihíkavvoti mahi omínovike Kristu, ákoti itúkapa neko víhikaxopikenoe yanekóyo, itúkapu ipíhophonone Itukó'oviti ipihóponovokutike nê'e ákoti hunókoku.

<sup>10</sup> Kutí'inopinoe koati ínixone xanéhiko unátiyea ombósi'ixo indúkea? áko'o ínixone Itukó'oviti unátiyea ne indúko. Íkítixanúnoe indúkoti isóneunonu xâne motovâti úhepeyea isóneunonu? Ako kalíhuina! Eneponi angoéneye, ákoni indúkapu kaná'uti ovoxe Kristu.

*Koeku Poúlu inâ noivókokokono koyúhoyea koeku Jesus*

<sup>11</sup> Itínoe mbo'ínu xoko Vúnae, koati enjókopeatinoe ákoyea úkea isóneuke xâne ra inámati ihíkavvoti omínovike Jesus, enepone ngoyúhone xapa xâne.

<sup>12</sup> Vo'oku haina xâne kauhápu'ikinonoa. Hainámaka xâne íhíkaxonoa, itea Jesus Kristu kauhápu'ikinonoa.

<sup>13</sup> Yoko yeyékoxoaneneo ngxokoku indúkeovo yanekóyo nzokoá'iko ne hó'e iyénonjapa júdeu. Koati ingoítponoati kotíveti ne kutípotihiko Jesus ho'uxínovoti itúke Itukó'oviti, ngaha'âti ungé'exeahiko.

<sup>14</sup> Xapákuke iyénonjapa júdeu, koati úndi yupihóvo koukóponeovo ya hó'eke úti. Xapákuke kuteâti yé'akeneye njoénaena hokoâtimaka, úndi yupihóvoxo yuíxeovo hókea kixokoku itúkeovo ne voxúnoekene, uti júdeu.

<sup>15</sup> Yoko tumúneke ámbeyea yara kúveu mêm, noivókokonune Itukó'oviti nzókea ya seánakonuke, koane íháxikonu indúkea ítukexeonuke.

<sup>16</sup> Simovóne kaxénaxeake Itukó'oviti kouátata'ixinonu Xe'éxa, íhaxíkonuti ngoyúhoyea koêku ne Xe'éxa xapa xâne ákoti itúkapu júdeu, ako ápahuina xâne émbemone nóngone indúkea.

<sup>17</sup> Muhíkova neko ápostuluhiko inúxoti ya undíke, páhoehiko Jesus koyúhoyea emó'u xapa xâne yanekóyoke, ákomaka naínjapanahiko ya Njeruzálem. Itea hara yónom Árabea yoko poké'e xe'ókuke, ina aungópovomaka ya Ndamásku.

18 Mopó'a xoénae ikénepo, ina mbího ya Njeruzálem noinjóponoti Péturu. Pí'a kúveu lúmingu óngoa xokóyoke.

19 Ako po'i ndokópone xapákuke neko inúxotihiko páhoe Jesus koyúhoyea emó'u ákoti itukapu Teáku, enepone koati ati Vúnae Jesus.

20 Enepora yúndoenopinoo, iháke Itukó'oviti ngoyúhoyea itúkeovo koati kaná'uti ákoyea nzemékekexinapinoo.

21 Ikénepoke, ina mbího ya Sírea yoko Silísea koane poké'ehiko xêrerekuke.

22 Yoko avo éxanuhiko neko kutípoti Kristu ho'uxínovoti itúke Itukó'oviti ya Njúdeya. Koati ávoti naixánuhiko yanekôyo.

23 Itea hara koe eyékouhiko vo'ónguke: “Enepone ikoítaponoviti kotíveti yanekôyo, kó'oyene itúkopovone koyuhoáti ra kaná'uti kixovókuti kutípone úti, mani áha uké'exea yanekôyo” koe eyékouhiko vo'óngu.

24 Epó'oxo iháyu'ikohiko Itukó'oviti vo'oku ngoépokune.

## 2

### *Éxokoa Poúlu itúke ne po'ínuhiko inúxoti ko'ítuketi itúke Jesus*

1 Katoze koe xoénae ikéne, ina aungópovomaka ya Njeruzálem. Mbaranábe njáne yoko Títu.

2 Mbihínoko vo'oku kouhupu'ikinonu Itukó'oviti yusíkea mbíhea. Nzi-moné'eya, énjokoa ne po'ínuhiko úti hokoti Jesus koêku ra yúnzo xapákuke xáne ákoti itukapu júdeu. Énomone ne inámati ihíkavoti koyúhoti koeku Jesus. Yáxoxonoye vainóvone, úndi yóko'o ne inixóneti itúkeovo payásotihiko ya itúkeke Itukó'oviti, énjokoa koêku ne índuke, mbuvâti kutí kó'iyea ituketihí koêti ne índukeiko kó'oyene koánemaka ne únzeu yanekôyo, eneponi opoé'ainoahiko isóne ne índuke.

3 Kene ne Títu, njánena, po'ínu úti xoko Jesus, haina xáne sirkunsidá koêti. Koáhati ngerêku né'e. Yoko enepohikone inuxínoti itukéti imokóvokutike ya Njeruzálem xoko yónongu, aínovo sirkunsidá koêti, itea ako ápahuina xáne xapákuke inixoáti kónokea sirkunsidá kó'iyeamaka ne Títu.

4 Epó'oxo ákoni koyuhoáti kónokea sirkunsidá kó'iyea, eneponi hákotihiko neko júdeu urukuhí koêti xapákuke úti, itúkoheovoti po'ínu úti xoko Jesus. Poéhane kahá'ayea ivóko'okoponea unako koeku úti koeku kutípea úti Jesus, koêkumaka víteova tiú'iko ne kixovókuti ya kúxoti hó'e úti. Yane mani kahá'atihiko káyukopeovi yane tiú'iti kóyeku úti xoko inúxoti hó'e úti.

5 Itea ako kalíhuina vitúkea ahá'inovi nekóyohiko, mará'inamo hako'óne iyusé'inopinoo ne koati kaná'uti kixovókuti nókone kitípi yane inámati ihíkavoti koyúhoti koeku Jesus.

6 Kene xapákuke neko inixóneti itúkeovo payásotihiko itúkeke Itukó'oviti ya Njeruzálem, ako ápahuina inixoáti ápeyaa óvaku ne ngxokoku ngoyúhoyea emó'u Itukó'oviti xapa xáne. Yoko “inixóneti itúkeovo payásotihiko” ngó'inomeku, vo'oku yusíkoti itúkeovoxo teyonéti nekóyohiko, itea ya njokóyoke ako xáne payásoti nonékuke Itukó'oviti, vo'oku ako naívakaxa xáne né'e, kutíkokone uhá koéti nonékuke.

7 Enepohikonekôyo, ya koêkuni ínixea ápeyaa óvaku ne ngxokoku ngoyúhoyea emó'u Itukó'oviti, exó kíxoanehiko índúkeovo koati páhoe Itukó'oviti xapákuke ne xáne ákoti itukapu júdeu ngoyúhoyea ne inámati ihíkavoti koyúhoti koeku Jesus, kuteátimaka koeku itúkeovo páhoe Itukó'oviti ne Péturu xapákuke júdeuhiko koyúhoyea emó'u.

8 Kuteâti itúkeovo páhoe Itukó'oviti ne Pêturu koyúhoyea emó'u xapa jûdeu, ngoánemaka xapa xâne ákoti itukapu jûdeu.

9 Yane exó kixoanehiko indúkeovo koâti noívoke Itukó'oviti ko'ítukeyea ítuke. Enepone Teâku, Pêturu yoko Xuâum, enepone ipihoneti itúkeovo koati payásotihiko inuxínoti ítuke Itukó'oviti xapákuke, namúkohiko vô'um, koane vo'u Mbaranâbe, exókovitihiko vitúkeovo ha'íne ya ítukeke Itukó'oviti, koane ínixeahikomaka póneovo itúkeovomo ûndi yoko Mbaranâbe ko'ítuke xapákuke ne ákoti itukapu jûdeu, koeku itúkeovo énomonehiko ko'ítuke xapákuke ne jûdeu.

10 Poéhane ixíko'okeovihiko ákoyea inátapa vokóvo huvó'oxea úti ne xâne ákoti apeínoati. Yoko kóyekune indúkea njunáko ngíxeaneyey.

### *Sayá'ikoa Poûlu ne Pêturu ya Antiokíya*

11 Po'íke káxe pího ne Pêturu ya Antiokíya. Simoné'eya, nzayá'ikoa vo'oku koati motokeâti kíxeokononeye.

12 Tumúneke símea jûdeuhiko páhoe Teâku, ínikoahiko Pêturu ne po'ínuhiko úti xoko Jesus ákoti itukapu jûdeu. Itea simonéhiko neko páhoe Teâku, kurí kixoane Pêturu ínikeahiko, koane ahíkuxopeova, pikoti poé'ainoa isóneu jûdeuhiko simôti, vo'oku ínikeahiko xâne ákoti itukapu jûdeu.

13 Kúteanemaka ne po'ínuhiko jûdeu hokoti Jesus, ha'íne Pêturu, kutipasí koe Pêturu kuríkea ínikeahiko. Muhíkova Mbaranâbe, muyá'í isóneu koane hókea kixoku itúkeovo ne po'ínuhiko.

14 Itea íninja ákoyea ítuka kuteâti ne páhoenoví kaná'uti kixovókuti yane inámati íhikaxovike Jesus. Énomone ngixínoa ne Pêturu ya nonékuke uhá koêti: "Íti jûdeu, itea hainá'iko ne kúxoti kixovókuti hó'e voxúnoekene héko. Enepone ítíkivo, koeku ákoyeane ítíka ne kúxoti hókone voxúnoekene, koati kuteátnemaka kixoku itúkeovo ne xanéhiko ákoti itukapu jûdeu. Ná'íkopo koeti ítíkinoiko kúxoti kixóvoku úti, uti jûdeu? Énomone ne kurí kíxi íniki ákoti itukapu jûdeu. Koeku kó'iyeaneyey ne ítíkivo, koati íhíkexoati ne ákoti itukapu jûdeu kónokeako ítúkea kuteâti ne ítíkovokeye ngíxoane."

### *Aínovo pahukóvoti, jûdeuhiko koánemaka ne po'ínuhiko xâne*

15 Kaná'uti vitúkeovo jûdeu hokoti Itukó'oviti ukeátnekene, kene haina uti kuteâti ne xâne ákoti itukapu jûdeu pahukóvotihiko, pó'itihiko hó'e.

16 Itea kóyeane véxea ákoyea ítúkapu vo'oku hókea xâne ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse ponópínovo nonékuke Itukó'oviti, itea koati vo'oku kutípea Kristu Jesus. Koánemaka úti, kutípoa úti ne Kristu Jesus motovâti ponópeovo uti nonékuke Itukó'oviti koeku kúveovo uti Kristu, kene haina vo'oku vitúkea páhoenoví Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse. Vo'oku ako ápahuina xâne ponopóvoti nonékuke Itukó'oviti vo'oku ítúkea páhoenova yútoe Muíse.

17 Itea koeku kutípea uti Kristu, uti jûdeu, voposíkoti ponóvoko úti nonékuke Itukó'oviti vo'ókuke, yane iyúseo vitúkeovomaka xâne pahukóvoti. Koeku kó'iyeaneyey, ínani áva koêti: "Hainá'íkopomea vo'oku Kristu vitúkinovo pahukóvoti kuteâti koêku ne po'ínuhiko xâne ákoti itukapu jûdeu?" Ínani akôe. Ako kalíhuina.

18 Itea enepóni aungápa ínzikaxopeamaka ne kúxoti kixovókuti ngûrene, hainápo, maní énomone kutí'inoke mbahukóvoti.

19 Hane ngoéneyey nonékuke ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse, kuteâti koeku ivokóvoti ákotine kúxone. Énomone ngoéneyey nonékuke vo'oku ákoyeane ngúxa ponópeonu. Ngó'inokeneyey nonékuke, motovâti itúkeovo inámati

ihikaxeovike Itukó'oviti ámbepino. Yaneko kuruhúxokono ne Kristu, kuti koémaka xané ngixoâti kurúhuxeokono.

<sup>20</sup> Kó'oyene ákoneikopo itúkapu ûndi exópo koêku itea Kristu, enepone ovo'ó koepónuti, exópone ngoêku. Epó'oxo enepora ngóyeku itukovo káxe, koati nguvóvoti Xe'exa Itukó'oviti, enepone ákoti omotóvonu okóvo, enepone kuri'ókovotimaka Itukó'oviti yaneko ivokínovonu.

<sup>21</sup> Yoko eneponi omotóva ponópeovo ne xâne nonékuke Itukó'oviti vo'oku itúkea ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse, yane ákoni itóponone ivókeovo ne Kristu. Itea haina énomone koéneye inzóneunoa, ínapo indukápu xâne ákoti itúkoake ne hána'iti seánakovi Itukó'oviti xoko Xe'éxa.

### 3

#### *Kotívea isóneuke Poûlu kixóvoku ne íhae Ngalásea*

<sup>1</sup> Itínoe íhae Ngalásea, kuti kénœe xâne ákoti isóne. Kutí kôe hehexókonotinoe, kutí'inœe itevóhikitinoe ne koati kaná'uti hó'e ûti. Vo'oku yanekóyoke, koati keurápu'ikinokonoati koêku ne Jesus Kristu yaneko ivokóvo ya kuruhúke. Kutí koe koati neixoâti ya yukékuke.

<sup>2</sup> Enepo inâ nemukoânoe ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, poréxinopeake Itukó'oviti vo'oku kékuna'ixivo itíki páhoenovi Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse vitúkea? Ako kalíhuina kó'iyeaneye. Koati iyúseoti itúkeovo vo'oku kívivo Jesus enepo koyuhóvone xepákuke.

<sup>3</sup> Imáko itíkinovonœe ákoti isóne! Inâ kitípo Vúnae, koati Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti íhinovonœe motovâti penópivo nonékuke Itukó'oviti, haína? Kene kó'oyene, ainovó koe xináko íhipinovone, pe'okoâti itúkeovo vo'oku héki ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse penópinovomo nonékuke Itukó'oviti!

<sup>4</sup> Yusíkoikopo itúkeovo vekohí keâti ne uhá koeti víkokunœe ikéneke Vúnae? Ako yusíka!

<sup>5</sup> Enepone Itukó'oviti pahukínopeati ne Sasá'iti Omíxone ovo'ó kó'iyœopi, enepone itúkotimaka iyupánevoti xepákukenœe, kixínoakeneye vo'oku kékuna'ixivo itíki páhoenovi Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse? Ako kalíhuina! Koati iyúseoti itúkeovo vo'oku kívivo Jesus enepo koyuhóvone xepákukenœe.

<sup>6</sup> Noixó ixœ koeku Ábraum mekúke. Koati kuvóvoti Itukó'oviti nê'e. Énomone ínixinoa Itukó'oviti itúkeovo ponóvoti nonékuke.

<sup>7</sup> Konokoâtikopo yéxinoe itúkeovo xâne kuvóvoti Itukó'oviti itukóvoxo koati kaná'uti amósenopono Ábraum.

<sup>8</sup> Yoko yutóxovo ya emó'uke Itukó'oviti ênoti xoénae tumúneke ápepe, itúkevomo ya kúveovo Kristu ponópeovomo xâne ákoti itukapu júdeu. Yane tumúneke ápepe ra koekúti, éxokokonoa Ábraum koêku ra inámati íhíkavoti koyúhoti kónœka kúveova xâne ne Jesus. Yoko énomone yaneko kixôa Itukó'oviti ne Ábraum: “Ve'ókuke, únatimo koêku ne uhá koeti xâne yara kúveu mêum” kíxoane.

<sup>9</sup> Énomone kutí'ino apêti unako koeku xâne ikéneke Kristu koeku kúveova, kuteâtimaka koeku kúveovo Itukó'oviti neko Ábraum mekúke.

<sup>10</sup> Itea uhá koeti xâne po'okoâti ponópeovomo nonékuke Itukó'oviti vo'oku itúkea páhoenovi yútoe Muíse vitúkea, poêhane ípíhóponeokonomo motóvo kúxea. Vo'oku enepo hákoti itukôa uhá koêti neko yutoéti, haramo kôe kuteâti koêku ne yutoéti ya emó'uke Itukó'oviti xoko kó'iyœaku: “Uhá koeti xâne ákoti

heú ixâ itúkea ne páhoenovi Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse, yonópótimo ipihóponovokutike” kôe.

<sup>11</sup> Iyúseoneikopo ákoyea ápahuina xâne ponopóvoti nonékuke Itukó'oviti vo'oku ítea heú kíxea itúkea ne páhoenovi Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse, vo'oku hara koémaka emo'u Itukó'oviti: “Enepone xâne ponóvoti nonékuke Itukó'oviti, enepone kuvovâti, itopónoatimo ne inámati apéyeati ákotinemo hunókoku xoko Itukó'oviti” koémaka.

<sup>12</sup> Enepone Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse, haina kúveovo uti Itukó'oviti épemo, ítea vitúkea páhoenovi konokóvoya, kuteâtimaka kó'iyea emó'uke Itukó'oviti xoko kó'iyeku: “Enepone itukoâti uhá koêti ne páhoenovi Ponóvoti Kixovókuti vitúkea, apeínoatimo ne inámati apéyeati ákotinemo hunókoku” kôe.

<sup>13</sup> Koati Kristu koítovovi yane mani vipíhoponeokono vo'oku ákoyea víta vitúkea ne páhoenovi Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse. Koítovovi Kristu yaneko ahe'ókopovi, enepo itukópovo ipihópononeti ya kuruhúke, kuteâti koêku ne yutoéti ya emó'uke Itukó'oviti, enepone koêti: “Ipihópononeti ne uhá koeti xâne ixupáxoneti kuruhúke” kôe.

<sup>14</sup> Kó'inokeneye, motovâti itúkeovo vo'oku Jesus Kristu itóponea unako koêku ne xâne ákoti itukapu júdeu, kuteâti neko unako koeku Ábraum enepo ponopâ Itukó'oviti mekúke. Énomonemaka kuti'inoke motovâti namúkea úti ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, uti kuvóvoti Kristu, kuteâtimaka koyúhoyea Itukó'oviti yanekóyoke pahúkeamo.

### *Yútoe Muíse yoko yuhó'inoa Itukó'oviti ne Ábraum*

<sup>15</sup> Itínoe mbo'ínu xoko Vúnae, anéye ínzixoake ra koekúti. Énomone ne kóyeku úti, uti xâne yara kúveu mêmum, enepo vitúko koati emo'úti. Enepo yutoxóvone koyuhópetike ne koati emo'úti, koane vipíhone viháya, yane ákone oxéne vaúkoepa ne yuho úti. Ákone yusíka vípokea, áko'vo vípihea po'i yuho utíya.

<sup>16</sup> Kúteane koeku yuho Itukó'oviti mekúke, enepone koati úsotine yúho ákoti kayukápapu. Énomone neko yuhó'ino Ábraum koane ámoriponomo. Yoko amósenopono Ábraum ako ákoe, ínapo itukapu kixoti opoikóvoti xâne. Ítea ámoriponomo Ábraum kó'inoke, vo'oku koati póhuti xâne ya xapákuke amósenopono kíxo. Yoko énomone ne Kristu.

<sup>17</sup> Hara ngahá'a ngaúhupu'ikinopinoe: Koeku ápeyeya yuhó'inoa Itukó'oviti neko Ábraum, koati úsotine yuhôti mekúke, ako yusíka itúkeovo Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse ipokôa, vo'oku inuxóne neko yuhó'inoa Itukó'oviti ne Ábraum. Kene ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse, koaturu sentu tirinta koe xoénae ikénepo, ina apé. Iyúseaneikopo ákoyea oxéne nekóyo uké'exopea xunáko neko inúxoti yuho Itukó'oviti xoko Ábraum.

<sup>18</sup> Enepone únati koépokumo úti, kixínovike Itukó'oviti ikó'iparaxeovimo, eneponi itukapu vo'oku vitúkea ne páhoenovi Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse namúkinoa úti, yane ákoni itúkapu vo'oku kaná'uko yuho Itukó'oviti kóúsokeovimo. Ítea enepo iná koyuhó'ino Ábraum ne Itukó'oviti poréxeamo, ákotimaka ésa'ixeake, koati iyúseoti kóúsokeovimo vo'oku kaná'uko ne yuho Itukó'oviti.

<sup>19</sup> Ínani áva koêti: “Ná'ikopo koeti poréxinovea Itukó'oviti ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse?” Poréxinoveake Itukó'oviti motovâti ákoyea vitúka váhere, koeku kúxeokono símea neko ámoripono Ábraum. Énomone neko kixínoake Itukó'oviti enepo itukínoa neko koati yuhôti ákoti aukápapu ikéne.

Yoko inâ porexôa Itukó'oviti neko Ponóvoti Kixovókuti, hane évekinoá xoko onóxehiko íhae vanúke, enepone ánuhiko. Ina apémaka xâne, enepone Muíse koyuhópinoati ne xanéhiko.

<sup>20</sup> Yane iyúseo ákoyea ponó ákoe xoko Muíse neko Ponóvoti Kixovókuti yuho Itukó'oviti, koeku ápeyea évekoaku Itukó'oviti mekúke. Kene neko yuhó'ino Ábraum, ponó kôe xokóyoke, vo'oku koati pohúxinovati Itukó'oviti inâ koyuhó'ino Ábraum.

### *Ápeinoke ne yútoe Muíse*

<sup>21</sup> “Enepone yuho Itukó'oviti koati yuhôti ákoti aukápapu ikéne, koyúhote kixoakumo Itukó'oviti ne xâne kuvovâti, hainá'íkopo okopâti Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse?” koémea iséneu. Ako kalíhuina. Vo'oku enepone áva ponóvoti kixovókoti apêti xunáko poréxeovi inámapoti apéyeati ákotinemo hunókoku xoko Itukó'oviti, yane maní ponopóvoti úti nonékuke Itukó'oviti vo'ókuke.

<sup>22</sup> Itea koyúhoa emo'u Itukó'oviti itúkeovo pahukóvoti ne uhá koeti úti, uti xâne. Yane motóvaikopo itúkeovo ya kúveovo uti Jesus kousokeovo neko koati yuhôti ákoti aukápapu ikéne, yuho Itukó'oviti mekúke kixoakumo ne xâne kuvovâti.

<sup>23</sup> Yaneko avô'o síma Jesus Kristu, koánemaka kaxena kúveova xanéhiko, koati Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse exô koeku úti, uti xâne yara poké'e. Kuteâti koeku xâne kókohiyana kixoixoneti motovâti ákoyea píhahea, énomonemaka koéneye úti opékuke xunako Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse, kuxoâti úti ne símope Jesus koane kaxena kúveova úti, enepone konókoti kouútata'ixeovomo.

<sup>24</sup> Enepone koeku úti nonékuke ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse, kutí koe koeku kalivôno namú kixoixeokonoti vó'u apê hirikoâti. Énomonemaka kixó'ovineye ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse tukú koeti símope Kristu. Kutí koe iyonó'oviti xoko Kristu nê'e, motovâti ponópeovo úti nonékuke Vúnae vo'oku kúveova úti.

<sup>25</sup> Itea kó'oyene koeku úrukeovo kaxena kúveovo uti Jesus, ákone itúkapu ne omo'óvitimeku víhuinovoiko, enepone Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse.

<sup>26</sup> Kene itíponenoe koati xe'éxapo Itukó'oviti, uhá ketínoe koeku kívivo Kristu Jesus.

<sup>27</sup> Vo'oku uhá koeti kasása'iupo Kristu xepákuke, enepohikone ahiúti ya iháke, í'yuse kóye ne kixóvoku Kristu xokóyoke yane inámapoti kixoku itúkeovo.

<sup>28</sup> Énomone ákoino poé'aku júdeu nonékuke Itukó'oviti ya po'ínuhiko xâne ákoti itukápa. Kúteanemaka koeku akaúti yoko ákoti itukápa, koánemaka hóyeno yoko sêno nonékuke Itukó'oviti, vo'oku péhapanenoe ya xoko Kristu Jesus.

<sup>29</sup> Koeku itíkivonoe xanena Kristu, itínoemaka amósenopono Ábraum, koane itínoemaka kixo ne Itukó'oviti yaneke koyuhó'ino Ábraum mekúke ápeyemo unako koêku ne amósenoponomo.

## 4

<sup>1</sup> Enepora yunzó'inopinoe, hane koéneye xâne apêti íkuinoakemo há'a. Koêkuiko itúkeovo kalivôno ne xâne, yusíkoti hoénaxeekonone namúkopeamo neko íkuinoakemo há'a, itea koêkuiko ávoveya namúkapa, ako poé'aku ya ahinoêti

<sup>2</sup> vo'oku ápeyea exeâti koêku koane apémaka koyonínoati ne námoepomo tukú koeti simápu kaxénaxeake há'a namúkopeakumo.

3 Énomonemaka koéneye ûti yanekôyoke, uti xâne yara kúveu mêum, novóheixoiko opékuke xunako kúxoti kixovókuti hó'e ûti.

4 Itea simovóne kaxénaxeake Itukó'oviti, yane pahúkoa neko Xe'éxa yara kúveu mêum ipúhikea xoko sêno kuteâti uhá koeti xâne. Yaneko ipuhíkone yara kúveu mêum, hane exeâ'iko koêku ne xanéhiko Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse.

5 Simínoko ne Xe'exa Itukó'oviti yara kúveu mêum motovâti koíteova ne xanéhiko hokoâti ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse, koane poréxea ítúkeovohiko koati kaná'uti xe'éxapo Itukó'oviti.

6 Kene kó'oyene koeku ítikivonoe xe'éxapone Itukó'oviti, pahúkoa Itukó'oviti ne Sasá'iti Omíxone Xe'exa ovo'ó kó'iyepinoe. Énomone kutí'ino "Pai, iti Nzá'a" kixeâti ne Itukó'oviti.

7 Hainá'ikonoe iti kuteâti ahinoêti kó'oyene, itea ítíponenoe koati xe'éxapone Itukó'oviti. Epó'oxo koeku ítikivo koati xe'éxapo, ítikenemaka ne uhá koeti únatinoe koekúti aha Itukó'oviti poréxea ne xe'éxapone.

### *Yónoa isóneu Poûlu ne íhae Ngalásea*

8 Yaneko avô'o yexâ ne Itukó'oviti, koati ítínoe kuvóvoti ho'éti ákoti itukapu koati kaná'uti Itukó'oviti, kutí kixeâti Itukó'oviti.

9 Itea kó'oyene, koeku yéxinenoe Itukó'oviti, áko'o koeku poréxeopineno Itukó'oviti yéxi mani koeti yúnzo, ná'ikopo koeti kehá'aino yaúkopivo xoko kúxotihiko kixovókuti ákoti xunáko, enepone hó'e xâne nóvo ákotimaka ítópoinovike? Ná'ikopo koeti kehá'aino yaúkopivo yóvi opékuke xunako kixovókuti kuteâti?

10 Yupíhovo yíxivo koekútihiko kuteâti káxehiko mahi sasá'iti, koane kohê, xoénae yoko po'ínuhiko káxe haxaéti.

11 Koati ngohiyánapitinoe. Koímaiti kutí kó'iyea ákotine ítópoinovike ne uhá koeti índuke xepákuke.

12 Itínoe mbo'ínu xoko Vúnae, ítítipasikapunu yane ákoyeane ínzuinapa ne kúxoti kixovókuti nzó'e, vo'oku indúkopovone kuteâti ítínoe ákoti itukapu júdeu. Ako váhere ítikeinonu yanekôyoke tukú koeti kó'oyene.

13 Yéxoanoe ítúkeovo vo'oku ngá'arineyeya yanekôyo ongínoke xepákuke iná ngoyuhó'inopea ne inámati íhíkavovoti koyúhote koeku Kristu.

14 Upánini ítúkovo tiú'itinopineno neko arínem, itea ako yókoemoke'enu, epó'oxo ákomaka pivánu vo'ókuke. Itea ivévakonunu kutí'iyeya undi ánju, enepone ovoxe Itukó'oviti ukeâti vanúke, áko'o kutí'iyeya undi koati Vúnae Kristu Jesus.

15 Ná'ikopo ne hána'iti elókeko yokóvo, enepone yeópone yanekôyo? Koâti inzayú'ikoti unako iséneunonu yanekôyoke nga'aríne. Mani usokó kéyeyi meréki ne yúke peréxinoa eneponi omotóva.

16 Kene kó'oyene, koímaiti mbúveokono vo'oku ngoyúhoinopi kaná'uti koekúti, kuteâti ovópiku ikéneke Vúnae.

17 Enepohikoneko xâne íhíkaxoponopiti ingyépoke, kutí koe kaha'aínopiti unako kêku iyúni'ikinopikeneo, itea pohúneti kahá'ati tetúkea ke'ínikoneyinu, motovâti ítúkeovo énomone hekóponeo.

18 Haina ngoêti ítúkeovo váhere viyúni'ikeokono. Únati nê'e, itea konókoti ítúkeovo ponóvotike isoneûti, koane hainámaka pohúneti ambê xepákuke.

19 Itínoe íhae Ngalásea kutí ngíxone nje'éxaxapa, kuteâti koeku sêno koítoponeovo kotívete enepo ipuhíko xe'éxa, énomopoikonemaka koéponeye



eómbone ve'ókukeno, ngaha'âti í'iyuse kóyeyea ne kixóvoku Kristu ya xikóyokenoe.

<sup>20</sup> Ehá'ani ámbeyea xepákuke kó'oyene motovâti enzá'ikea ngixoku enéngelopino, vo'oku yara koeku kó'oyene, ako énja ne mani yunzó'inopino.

*Kixó'ekone éxetina pí'âti sêno, Ága yoko Sâra*

<sup>21</sup> Yakámokenonu, itínoe kahá'ati óvoheixea opékuke xunako Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse. Ákoikopo yéxa koêku ne yutoxóvotiya?

<sup>22</sup> Énomone ne yutoéti koyúhoti pí'ayea xe'éxa neko Âbraum, xe'éxa xoko Ága, enepone ákau yêno, koane xoko Sâra, koati yêno.

<sup>23</sup> Enepone ápeyee xe'éxa xoko ákau yêno, koati kuteâti koeku ápeyee uhá koeti po'ínuhiko kalivôno yara kúveu mêum. Itea enepone xe'exa Âbraum xoko koati yêno, ápeinoke vo'oku êno xoénae tumúneke ápeyee, koyúhoane Itukó'oviti ápeyee.

<sup>24</sup> Ápe koati kixó'ekinovike ra kixovókuti. Enepone pí'âti sêno, hane kixó'eko pí'âti kixovókuti ítukeino xâne ne Itukó'oviti. Enepone póhuti sêno yane pí'âti, mópoina Sinâi kixó'eko, yutóxovoku ne Ponóvoti Kixovókuti, enepone kutí kixoti xâne akaúti koeku óvoheixea opékuke xunáko. Énomone kixó'eko ne Ága.

<sup>25</sup> Koati kixó'ekoti mópoina Sinâi ya Árabea neko sêno. Hanemaka kixó'eko pítvokona Njeruzálem kó'oyene, koánemaka ne xanéhiko ovâti. Koatíhiko kutí koeti kaúti koeku óvoheixea opékuke xunáko ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse.

<sup>26</sup> Itea enepone iháxonetimaka Njeruzálem, pítvokona Itukó'oviti ovoti vanúkeke, ako akútea koeku kaúti. Énomone ne kutí kíxone uti vêno, uti itevâti xunáko ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse.

<sup>27</sup> Yoko énomone kuteâtímaka koêku ne yutoéti ya emó'uke Itukó'oviti vo'ókuke, enepone koêti:

“Aéloke yokóvo, iti ákoti xe'éxa, iti ákotimaka koxé'exayeaku. Kéhanaka yemó'u elókeyea yokóvo, iti ákoti eópeaku ohone kalivôno. Vo'oku itínemo xu'inâ xe'éxaxapa, iti sêno sikhó kixonéti, yane sêno ko'ímati” kôe. *Izâiya 54.1*

<sup>28</sup> Itínoe mbo'ínu xoko Vúnae, koati itínoe xe'éxaxapa Itukó'oviti vo'ókuke neko koati yuhôti ákoti aukápapu ikéne, yuhu Itukó'oviti ítúkeamo, kuteâti koeku xoko Izáki mekúke.

<sup>29</sup> Yoko kuteâti koeku ítúkeovo xé'a ákau yeno Âbraum ikoítoponoa kotíveti ne po'í xé'a Âbraum nóvo, enepone ápeinoke vo'ókuke xunáko ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, koá'ikonemaka kó'oyene ne xâne ikó'inamaepo Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti ítúkeovo ikoítoponoa kotíveti ne xâne kutí koeti akaúti opékuke xunáko ne kúxoti kixovókuti hó'e.

<sup>30</sup> Ná'ikopo kó'eye yuhó'inovi ne emo'u Itukó'oviti vo'ókuke? Hara kôe: “Konókoti kópuhikopekono ne akaúti koánemaka xe'éxa, vo'oku ako námoepo ne xe'exa akaúti xoko há'a. Haina kuteâti kixóvoku ne po'í xe'exa ákoti itukapu akaúti, enepone apêti námoepo xoko há'a” kôe.

<sup>31</sup> Néixoaneikopo itínoe mbo'ínu xoko Vúnae, haina uti kutí koeti xe'exa akaúti, itea uti xe'exa ákoti itukapu akaúti, koeku víteova xunáko ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse.

## 5

1 Koítinonovike Kristu motovâti víteova vóvoheixea opékuke xunáko ne kúxoti kixovókuti hó'e xâne mekúke. Kéxuna'ixapuikopo ikéneke Kristu. Hako yaukópovo yóvoheixi opékuke xunako kixovókuti kutí kixópitinoe akaúti.

2 Ivévaka ra yúnzo, undi Poûlu: Enepo itikâ ne ahá'inopi xâne koyúhote kónokea sirkunsidá kél'iyi motovâti koíteovopi Itukó'oviti, yane ákonemo itópoinopike ne itukeinovi Kristu kuruhúke.

3 Aúngopamaka ngó'iyea: Uhá koeti xâne xepákuke itúkoti yuhó'inoa po'ínuhiko xâne koyúhote kónokea sirkunsidá kó'iyea, konokoâtimaka itúkea ne uhá koeti po'ínuhiko yutoéti ya Ponóvoti Kixovókuti yútoeke Muíse.

4 Itínoe oposíkoti ponópeovo nonékuke Itukó'oviti koeku itíki ne yutoéti ya Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse, koati yahikúxopivoati ne Kristu koánemaka ne hána'iti seánakovi Itukó'oviti ya xoko Kristu.

5 Kene úti, hara itukóvo hána'iti kúxoixone úti véxone kousokeovomo, énomone ne ponópeovo úti nonékuke Itukó'oviti vo'ókuke ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti xoko úti, koeku kúveovo uti Jesus.

6 Yusíkoti sirkunsidá kó'iyea xâne, áko'o ákoyea sirkunsidá ákoe, ako yuvâti. Ako itópoinovike nê'e ya ikéneke Kristu Jesus. Itea hara konokóvoxo, kúveovo uti Vúnae. Yoko enepone kaná'uti kúveova úti, iyúseo ya ákoyea omótovokoko vokóvo.

7 Nóvo, koati únati héki Jesus, kuti'ikopo itopópi ákoinoke opónovo héki ne kaná'uti kixovókuti hó'e úti?

8 Enepone ípokeovo iséneunoe, haina ukeâti xoko Itukó'oviti, enepone ihaxíkopiti héki Kristu.

9 Puyákapanapa yokóvo ra kixonéti koéti: “Enepone kalihú koeti kohiyáketi, heú kíxo kohiyakea ne xánena” kôe.

10 Itea ya ikéneke Vúnae, koati nguvonópitinoe kuti'iyeamo inzóneu ne iséneu yara koekútihiko. Itea enepone kopoé'akexoti iséneu, ákomo íteapa ne ípíhopenekonono, yusíkoti itúkeovo payásoti áko'o ákoyea apáyaso.

11 Kene úndi, itínoe mbo'ínu xoko Vúnae, eneponi akaná'u ngoyúhoyea xapa xâne kónokea sirkunsidá kó'iyeahiko, maní'ikopo apêti xâne ikóitopononuti kotíveti vo'ókuke? Eneponi akoéneye yúnzo mberekáxo Jesus yoko ivókinovovi ya kuruhúke, ákoni poe'aínonuti isóneu.

12 Enepohikone koesáyu'ixopitinoe, koyúhote kónokea sirkunsidá kó'iyea xâne motovâti ponópeovo nonékuke Itukó'oviti, ehá'ani itúkeovo énomoponehiko koesáyu'ixopovo.

13 Kene itínoe mbo'ínu, iháxikinopike Itukó'oviti héki, kaha'aínopiti ítivoa ne yóvoheixi opékuke xunako kúxoti kixovókuti hé'e. Itea enepone ítivoa, hako pe'okôa itúkeovo énomone kuti'inoke motovâti itíki koékuti váhere úhepune miúyo yâha itíki, vo'oku ápeyea oxene sasá'ipea úti ya hána'iti seánakovi Itukó'oviti. Ya koékuni kél'iyineye, konókoti yíxivo hívó'oxikoko vo'oku ákoyea omótovokoko yokóvo.

14 Vo'oku enepone póhuti páhoenokono úti vitúkea kousókoati uhá koéti neko po'ínuhiko páhoenovi yútoe Muíse, hará'a: “Hako motovâ yokóvo ne po'ínuhiko xâne. Kuteâti kixépovoku ákoyea kemáxatikapapu, énomonemaka íxaneyey ne po'ínuhiko xâne” kôe.

15 Itea enepo yakuteânoe kixóvoku hó'openohiko ixómoti aruxúkoko, koane ixómoti okopókoko, néixapu mará'inamo yuké'exapakaka.

*Kúxoti kixoku itúkeovo xâne koane inámapoti koépokú xoko Kristu*

16 Hara ngixópinoe: Konókoti itúkeovo Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti exô kêku. Yane ákonemo itúkapu kúxoti kixévoku, enepone váhere yâha kixivoa, pahukô xikóyokenoe.

17 Vo'oku koati pó'iti ne ahá'inovi Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti yane kúxoti vâha kixeova úti enepo avô'o vainámapo. Koati okopókokoti ne pi'âti. Énomone tiú'ino itíki ne únatinoe koekúti mani yâha itíki.

18 Itea itukovo Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti exô kêku, yane ákone itúkapu opékuke xunako Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse yóvoheixonoe.

19 Yoko koati iyúseoti koêku ne kúxoti kixóvoku xâne, enepone váhere âha kixeova. Énomone ne ákoyea sayá'ikapeapa ne úhepune múyo vo'oku ixómoyea kaha'a sêno, koánemaka ikópiti'ikeovo itúkoti po'i váhere koekúti kuteâti ákoyea asá'a'i, yoko ákoyea sayá'ikapa isóneu koeku ixómoyea itúkovo énomone yónoheixo isóneu.

20 Ina apémaka ne kúveovo sánduhiko, koane hokéxeokoko, púveokoko, koane okópeokoko. Ina keno'ókomaka ne ákoyea aúhepe isóneu xâne vo'oku ákoyea itápaneana unako koêku ne po'ínuhiko xâne, koane itúkeovo ipúhokovoti, yoko kahá'ayea kapáyasokeovo itúkeovo poéhayeane unatí koêku, koánemaka yumópeokoko, yoko haxákeovokoko.

21 Ina apémaka ne ixómoyea poé'ainoa isóneu ne po'ínuhiko xâne vo'oku íyokeovo ítukevo, yóko'omaka ne kohíhiyea, koane yetorehí kó'iyea xapa ayuíti, yoko po'ínuhiko koekúti kuteâti. Vo'ókuke ra koekúti, hara ngixópinoe kó'oyene, kuteâtimaka yunzó'inopi yanekôyo: Enepone xâne koetíneye kixoku itúkeovo, ákomo yanapa natíxokuke Itukó'oviti vanúkeke.

22 Itea hara koe pôreu ne ovo'ó kó'iyeevi Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti: ákoyea omótovokoko vokóvo, yoko elókeyea vokóvo koane kasá'iyea vomíxone ákoti vakapákaka, yoko vitúkeovo xâne ákoti ímauvo. Ina apémaka ne vitúkeovo seánati yoko itípakovoti koane koxuná'ixovoti ákoti aukárapu ikéne.

23 Ina keno'ókomaka vitúkeovo xâne itúpa'ikoti yoko véxeamaka sayá'ikopeovo úti. Koeku kó'iyeaneye kixoku vitúkeovo, ako apásika ápeyea yutoéti kuteâti yútoe Muíse, enepone Ponóvoti Kixovókuti, ipíkovi vitúkea koekúti kuteâti.

24 Enepone xâne kutípoti Kristu Jesus, kuríkopane ne kúxoti kixoku itúkeovo, enepone ixómoyea kaha'a itúkea váhere úhepune múyo vo'oku kahá'ayea sêno, yoko po'ínuhiko koekúti kuteâti. Kutí koe ixupáxoati kuruhúke motovâti uké'epa xokóyoke, kuteâti koeku enepo ivokóvo ne xâne kuruhúxokonoti.

25 Koeku vitúkeovo xâne óvoku Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, konókoti itúkeovo énomonemaka exô koeku úti ya uhá koeti vitúkovoke.

26 Hako vitukovo xâne ihayú'ikopovoti. Hákomaka vimaíko po'ínuhiko xâne. Koane hákomaka poe'aíno visóneu koêkuti xâne vo'oku víyokeova ítukevo.

## 6

### *Konókoti huvó'oxeokoko úti kóukoponeovo úti ikéneke Vúnae*

1 Itínoe mbo'ínu xoko Vúnae, enepo áva po'ínu úti íkoroe váhere kixovókuti, yéxaka kónokea ponópeovo koane aúkopeovo únatike, itínoe koxuná'ixovoti ikéneke Kristu. Itea itúpa'ii íxea ákoti kepayásakinapa, koane yokóhiyanavo vo'oku mani motovâti itúkeovo íti íkorókovomaka váhereke enepomo hix-epákana.

2 Hivá'axakaka yane tiú'iti koekúti simópitinoe. Yane keusókoatinemo ne Ponóvoti Kixovókuti páhoenoví Kristu vitúkea.

3 Vo'oku enepone xâne xepákukenoe ikútixapovoti koati teyonéti itea ako akána'u itúkeova, koati aupú'ikopovoti.

4 Póhutihiko úti, konókoti komómopea uti vítuke, noíxoti uti unátiyea, áko'o ákoyea aúnnati. Itukápuxo únati, motóva elókeyea vokóvo vo'ókuke, ákoti vokonókoa komómoyea uti anú'ukea unako koeku ítuke po'íhiko xâne.

5 Vo'oku póhutihiko úti, anéye hó'exeovike Itukó'oviti, enepone kutí koeti íkoinoxeovike, nókone úti vítúkea.

6 Enepepe xâne ihíkaxokonoti emo'u Itukó'oviti, konókoti huvó'oxea ihíkaxoati ya nókoneke, haxakínoati ne únatinoe koekúti ítukevo.

7 Hako yaupú'ikopovo yarâ'a: Ako itoâti aúpu'ikea ne Itukó'oviti. Itukovo ítúkoti váhere ne xâne, váheremakamo ne námoepo xoko Itukó'oviti. Itukovo únati ne ítuke, únatinakamo ne námoepo, kuteâtimaka koeku xoko xâne nôti. Enepepe ake nonéti nóne, énomone exôa kó'iyevokú ehópo.

8 Enepepe xâne yuixóvoti ítúkea ahápinovo, yoko váhere áha kíxeova, hanemo ítúkovo námoepo hunókokuke, évokopeovomo. Itea koeku yuíxeova xâne ítúkea ahá'inoa Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, porexoâtimo Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti ne inámapoti apéyeati ákotinemo hunókokú xoko Itukó'oviti.

9 Hako vimáxovo vítúkea únati, vo'oku simapúne kaxéna, enepo hákoti imaxovó kíxôa úti, apétimo únati námoepo úti.

10 Ya koêkuiko ápeya kaxéna motó'iyevokú vítúkea únati, yusikónaikopo vítúkinoá únati ne uhá koeti xâne, ínapoxo ne po'ínu úti kutípiti Jesus kuteâti úti.

### *Ikopóvati Poúlu ne íhae Ngálásea*

11 Yokómomanoe pu'íko ra létara yara yúndoe, vo'oku ítúkeovo koati yutoe vô'um râ'a.

12 Koati xâne kahá'atihiko úhepeyea isóneunoa po'ínuhiko, énomone koyuhó'inopinoe kénoki sirkunsidá ké'iyi. Koáhati puvoti íkoioponeekonomo kotíveti kuteâti mani kúxone eneponi okoyúhoahiko xapa xâne ítúkeovo pohúnéti ítúkeinovi Jesus ya kuruhúke koitóvo xâne ya pahúnevo.

13 Vo'oku muhíkova neko xâne sirkunsidá koéti, ako ítúka ne po'ínuhiko páhoenoa Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse ítúkea. Poéhane kahá'ainopinoe sirkunsidá ké'iyi motovâti kahána'ikeokono koeku éxokea po'ínuhiko xâne ítíkivo íhikau ítikoâti ne ahá'inopi.

14 Kene úndi, ákomo ápahuina koekúti ngahána'ikinokonoke ákoti itukapu vo'oku ivókinovovi Vúnae Jesus Kristu ya kuruhúke. Koati vo'oku ivókinovovi, ákoino iyevom yara kúvem mêum. Kutí koe uké'etine ne úhe'ene mêum njokóyoke epó'oxo kutí koémaka angó'oti nonékuke.

15 Yoko haina sirkunsidá kó'iyea ne xâne, áko'o ákoyea sirkunsidá ákoe ítúkovo ne hána'iti koekúti, itea hara konokóvovo, vinámapea xoko Itukó'oviti.

16 Uhá koeti xâne hokoâti râ'a, ítúkapu úhepetike isoneúti íhae xoko Itukó'oviti, koane hána'itike seánakoa Vúnae óvoheixo. Itúkapu énomonemaka óvoheixo ne uhá koeti xanena Itukó'oviti, enepone koati kaná'uti amósenopono Ábraum.

17 Ukeâti kó'oyene, koati iyúseoti koêku ra kixovókuti. Ákoneikopo okónokovo po'i yúnzo, vo'oku anéye muyónguke hoénaxovope indúkeovo ovoxe Jesus, enepone ike ókinenu íngoitoponeokono kotíveti vo'oku ngoyúhoyea emó'u.

18 Itínoe mbo'ínu xoko Vúnae, ítúkapu hána'itike seánakopi Vúnae Jesus Kristu yóvoheixo. Énomone ákoeneye.

Hunókokune.

## ÉFEZIU

### Yútoe Poûlu páhoe xapa kutípoti Jesus íhae Éfezu

Enepora yútoe Poûlu, hara yóno xapa kutípoti Kristu ya pitivóko iháxoneti Éfezu. Anú'uko pi'âti xoénae óvoheixea Poûlu yaneko pitivóko íhikaxea emo'u Itukó'oviti. Hara óvo koyuhoâti xoko Átu 19.10. Yane avo áxu'ikene xoénae ikénepo, yutóxo Poûlu ra koyuhópeti. Yoko ika'ákovokutike óvo ne Poûlu ya po'íke pitivóko yaneko yutoxôa. Enephikone xâne íhae Éfezu, haina jûdeu. Ákomaka éxahiko ne koati kaná'uti Itukó'oviti yanekóyoke. Yane yútoenoa Poûlu, éxokoa ne hána'iti isóneu Itukó'oviti ho'úxoepamo ne uhá koeti ovóxe ovoti vanúeke, koánemaka ya poké'eke yaneko káxe hoénaxone ho'úxoepakumo.

Yane inúxoti mopo'âti kápitulu, koûrapu'ikoa Poûlu koêku ne hokópoti Jesus ítúkeovo póhutipone xoko Vúnae, jûdeuhiko koánemaka po'ínuhiko ákoti itukapu jûdeu. Koáhati póhutipone nonékuke Itukó'oviti ákotine haxakeâpukoko, vo'oku ítúke Jesus kuruhúke, koánemaka vo'oku ovo'ó kó'iyea ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti.

Ya kapitulu 4 yonoti kapitulu 6, koyúhoa Poûlu koêku ne inámati koépoku xâne kutípoti Jesus koeku ítúkeovo Jesus kotútihiko. Enepone kalivónohiko, koyúhoinoa Poûlu kónokea kutípea há'a yoko êno. Kene hóyeno yoko yêno, éxokoa kónokea ákoyea omótovokoko okóvo. Kene ahinoêtihiko hokoti Jesus, pahúkoa kutípeahiko pátarauxa, koane pónea kixoku ko'ítukeyea. Yoko aínovonemaka nókone úti véxea yara íhíkavoti, koane nokone uti vitúkea koeku hókea uti Jesus.

<sup>1</sup> Yundóxinopinoe, undi Poûlu. Undi ápostulu, páhoe Jesus Kristu koyúhoyea emó'u xapa xâne, kuteâtimaka ahá'inonu Itukó'oviti indúkea. Yúnzoikopi, ítínoe kasása'iyupo Itukó'oviti ya pítivokona Éfezu, ítínoe koati kuvónvoti Kristu Jesus.

<sup>2</sup> Itúkapu hána'itike seánakopi Itukó'oviti, Ha'a úti, yoko Vúnae Jesus Kristu yóvoheixonoe, koane úhepetike isoneúti ukeâti xokóyoke.

#### *Unako koeku úti ikéneke Itukó'oviti vo'oku ítúkeinovi Kristu*

<sup>3</sup> Viháyu'ikaikopo Itukó'oviti, Há'a koane Únaemaka Vúnae Jesus Kristu, enepone porexó'oviti uhá koeti kó'iyevokú unatinoe koekúti ukeâti vanúeke xoko Kristu, enepone uhá koeti nókone úti vukóponea ikéneke.

<sup>4</sup> Tumúneke ápeyea ra mêum, noívokoxovine Itukó'oviti vitúkeovomo sasá'iti nonékuke koeku kutípea uti Kristu, koane vitúkeovomakamo ákoti ovó'oviku kopití'iti. Koane vo'oku ákoyea omótovovi okóvo,

<sup>5</sup> noívokoxovine yanekóyoke yane koati únati ahá'inovi, kaha'aínoviti vitúkeovomo koati xe'éxapone vo'oku kixó'ovikumo Jesus Kristu.

<sup>6</sup> Énomone koéneye, maka iyúseane ítúkeovo koati motokeâti iháyu'ikeekono ne hána'iti seánakovi, enepone kixó'oviku ya xoko Xe'éxa ákoti omótóva okóvo Itukó'oviti, enepone hána'itimaka íparaxeovike ákoti ésa'i.

<sup>7</sup> Koatímaka ya xoko Xe'éxa víteova ne pahúnevo úti yaneko ovokínovovi ítína kuruhúke, kotuyôpinoviti pahúnevo úti. Yoko eneponeko hána'iko ítúkeinovi Kristu, hane koéneye hána'iti seánakovi Itukó'oviti, enepone êno yupihóvoti unáko

<sup>8</sup> ákoti iyuhíxinavea Itukó'oviti ya hána'iti kó'exoneyea yoko ponóvoko isóneu.

<sup>9</sup> Kó'oyene, kouhaphu'ikinoveane Itukó'oviti neko hána'iti isóneu ákoti exákana mekúke, kuteâti áha itúkea ya unátikoke isóneunovi, enepone kixó'oviku ya xoko Kristu.

<sup>10</sup> Enepone hána'iti isóneu ákoti exákana nóvo, énomone koeku Kristu itúkeovo tuti uhá koeti apêti ya vanúke koane yara poké'e. Yoko kousókovotimo simapúne ne kaxénaxeake Itukó'oviti.

<sup>11</sup> Koatímaka ya xoko Kristu vitúkopinovo xâne yónoku ne êno únatinoe koekúti ukeâti xoko Itukó'oviti. Yoko ukeátinekene tumúneke ápeyea ra mêm, kousokeane Itukó'oviti ne isóneu kó'iyeane moye, kuteâti koeku ahá'inoa kó'iyea, vo'oku koati énomone kousóko uhá koeti koekúti kuteâti koeku isóneunova koane áha kó'iyea.

<sup>12</sup> Kixínoakeneye Itukó'oviti motovâti itúkeovo vo'oku úti, uti inúxoti ápe kúxone xoko Kristu, iyúseyea itúkeovo koati êno hána'iti ihayú'iuti ne Itukó'oviti, koati motokeâti kahána'ikeokono íha.

<sup>13</sup> Yoko koati vo'ókumaka Kristu poréxinopinove Itukó'oviti Sasá'iti Omíxone, hoénaxovepe itíkivo koítovone, kuteâtímaka koeku yuhu Itukó'oviti nóvo poréxeoveamo. Énomone koéneye pónepi Itukó'oviti yaneko kémiku ne kaná'uti kixovókuti íhae xokóyoke koyuhóvone xepákuke, enepone inámati ihikavoti omínovike Jesus, kutí'inoke itívoati ne pehúnevo yaneko kitipoáneoe.

<sup>14</sup> Enepone ápeyea Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti xoko úti, koati turíne ápeyea xoko úti ne po'ínuhiko únatinoe koekúti kounaenovi Itukó'oviti. Yoko énomonemaka véxinoa kousokeamo Itukó'oviti ne po'ínuhiko yúho itúkinoveamo yaneko káxe, iseápavine xokóyoke, uti xanéna, kutí'inokemakamo iyúseoti itúkeovo koati êno hána'iti ihayú'iuti ne Itukó'oviti, koati motokeâti kahána'ikeokono íha.

### *Epemínoa Poúlu ne íhae Éfezu ya orásaum*

<sup>15</sup> Koeku kó'iyeane, enepo eyengóxo kixoku koeku kívivonoe Vúnae Jesus, koane ákoyea omótova yokóvo ne uhá koeti po'ínuhiko kasása'iupo Itukó'oviti,

<sup>16</sup> ako ánga íngoroixeovo xoko Itukó'oviti ve'ókukeneoe. Kóyekune émbeminopi xoko Itukó'oviti ya orásaum.

<sup>17</sup> Enepone Itukó'oviti, Únae ne Vúnae Jesus Kristu, enepone Ha'a úti yupihóvoti itúkeovo hána'iti ihayú'iuti, émbemoa poréxeopinove isoneúti ukeâti ya xokóyoke. Émbemoamaka poréxeopinove iníxi inámati koekúti, nékone yéxi koeku héki, kutí'inoke keukóponovoti yéxi Itukó'oviti.

<sup>18</sup> Koane émbemoamaka míhe'okea iséneu, motovâti yéxi koêku ne hána'iti kúxoixone úti xokóyoke, enepone véxone kousokeovomo, kutí'inokemaka ihaxikopiti héki. Émbemoamaka éxokeopinove itúkeovo koati yupihóvoti unáko neko kounaeno kasása'iupohiko,

<sup>19</sup> koane émbemoamaka éxokeopinove koêku ne xunáko, itúkeovo koati êno hána'iti xunakóti veínovike huvó'oxeovi, uti kutipoâti.

<sup>20</sup> Enepone êno hána'iti xunáko, énomonemaka veínoa Itukó'oviti yanekóyo yaneko koexépukopo Kristu ukópea xapa ivokóvoti, enepo kavátakopamaka ya éxoepe vanúkeke xoko ivátakoku koati hána'iti kapáyasokone.

<sup>21</sup> Hanekóxono payásoyea oukeke uhá koeti koati payásoti pahúkoti vanúkeke yoko po'ínuhiko tutíye ákoti inixákana, koêkuti pahúkoku vanúkeke áko'o híyeu vanúke, koánemaka oukeke uhá koeti xâne apêti xunáko pahúkea, koêkuti kó'ieovoku, yoko oukekemaka uhá koeti nâtihiho, koane oukeke uhá koeti po'i



ihâe, iha xâne koati hâna'iti teyonéti yara koeku kó'oyene koeku ápeyeako ra kúveu mêum, koánemakamo ikénepoke.

<sup>22</sup> Poréxopamaka Itukó'oviti itúkeovo énomone exêa koêku ne uhá koeti koekúti. Énomonemaka poréxo itúkeovo tuti uhá koeti kutipoâti, enepohikone ho'uxínovati ne ítuke, koeku poéhayeane itukóvo únae ne uhá koeti koekúti.

<sup>23</sup> Yoko enepohikone kutipoâti, ho'uxínovati ne ítuke, koati póhutipone ikéneke kutí koeti muyôti koeku itúkeovo Kristu kotúti. Yoko uhá kíxoá kóúsokinoa Kristu ne nókonehiko, vo'oku koati énomone kousókinoa nókone ne uhá koeti koêkuti apêti.

## 2

### *Inâmapoti kixoku vitúkeovo, uti koítovone Kristu.*

<sup>1</sup> Poréxopinoe inâmapoti apéyeati ne Itukó'oviti yaneko itikóvoiko kutí koeti xâne ivokóvoti nonékuke vo'oku váhere ítike yoko pehúnevo yanekóyoke.

<sup>2</sup> Koati pahunévotike yóvoheixonoe nóvo, kuteâti po'ínuhiko xâne yara kúveu mêum ákoti háka Itukó'oviti, itíkotinoemaka nóvo ahá'inopi ne natina ndémonihiko ya híyeu vanúke, enepone éxotimaka koeku xanéhiko kó'oyene ákoti háka Itukó'oviti.

<sup>3</sup> Yoko koati vóvoheixokunemaka yanekóyoke, uhá koeti úti, vitúkoti koêkuti vâha vitúkea, uti xâne pahukóvoti, vitúkotimaka koêkuti pahukóvoti visóneu, vâha vitúkea. Vo'ókuke ne kixóvoku úti, mani motokeâti pahúkopeokono úti ipihóponovokutike, kuteâti koeku uhá koeti po'ínuhiko xâne.

<sup>4</sup> Itea koati hâna'iti ne seánakovi Itukó'oviti vo'oku yupíheovo ákoyea omótofovovi okóvo.

<sup>5</sup> Ya koêkuiko vitúkeovo kutí koeti ivokóvoti nonékuke, vo'oku váhere kixoku vitúkeovo, poréxopovi inâmapoti apéyeati, kuteâtimaka kíxoaku koéxepukopea ne Kristu ukópea xapa ivokóvoti. Koati vo'ókuke ne hâna'iti seánakovi Itukó'oviti kutí'inoke ítívoati ne pehúnevo.

<sup>6</sup> Kuteâtimaka kíxoaku Itukó'oviti koéxepukopea ne Kristu ukópea xapa ivokóvoti, énomonemaka kixó'ovineye, koane kávatapovimaka natíxokuke vanúkeke koeku poéhapeane úti xoko Kristu Jesus.

<sup>7</sup> Kixínovikeneye Itukó'oviti, maka iyúseane ya natíxokuke vanúkeke káxehiko keno'ókoti, itúkeovo koati êno hâna'iti ihayú'iuti ne seánakovi, ákoti kuteâti, vo'ókuke neko únati kixó'oviku ya xoko Kristu Jesus.

<sup>8</sup> Koati vo'ókuke ne hâna'iti seánako Itukó'oviti kutí'inoke ítívoati ne pehúnevo koeku kívivo Kristu. Yoko haina xikóyokenoe úkea ne ítívoa, itea koati pónepike Itukó'oviti.

<sup>9</sup> Hainámaka vo'oku ítone itúkea ne xâne, ínapo áva ihayú'ikopovoti vo'oku ítóponea ya xunákoke.

<sup>10</sup> Koáhati uti ikó'inamaepo Itukó'oviti vo'oku kixó'oviku Kristu Jesus, motovâti ápeyea únati kixoku vitúkeovo, kuteâti isóneunovi Itukó'oviti tumúneke vápeyea, enepone ahá'inovi vitúkea kó'oyene.

### *Poéhapoane ya xoko Kristu ne jûdeu koánemaka po'ínuhiko xâne*

<sup>11</sup> Énomone ngxínopinoe: Puyákanapa yokóvo ne kékunoe nóvo, ítínoe xâne ákoti itakapu jûdeu, ítínoe iháxoneti ákoti asasá'i vo'oku ákoyea sirkunsidá yákoenoe. Koati íhaxepike jûdeuhiko nê'e, enepohikone áhati íhaxopeovohiko sirkunsidá koêti. Itea enepone sirkunsidá kó'iyeahiko, pohu muyókuke óvo, kixovókuti ítukevo xâne yara poké'e.

<sup>12</sup> Koati itínoe xâne ákoti êxa Kristu nóvo. Pé'itinoe yane xanena Itukó'oviti, enepohikone íhae Izaráe. Haina itínoe kíxo Itukó'oviti mekúke yaneko koyuhó'ino íhae Izaráe itúkeamo xanéna koane kousoxinoamo neko únati koekúti yuhó'ino itúkeamo. Hainámaka apêti kíxoixonenoe xoko Itukó'oviti nóvo. Koáhati ávoti yexânoe Itukó'oviti yanekóyoke.

<sup>13</sup> Itea kó'oyene vo'oku ítukeinovi Kristu Jesus, yahí'okopovone Itukó'oviti vo'oku itina Kristu ovokóvoti ya kuruhúke, itínoe ákoti malí'ákapu Itukó'oviti nóvo.

<sup>14</sup> Koati vo'oku Kristu kutí'inoke unatípinokokoti visóneu, itínoe ákoti itukapu júdeu koánemaka uti júdeu. Énomone kutí'ino póhutipone júdeu yoko po'ínuhiko xâne ákoti itukápa vo'oku uké'exopeane Kristu ne púveokoko, enepone kutí koeti ípi haxakoáti ne júdeuhiko koane po'ínuhiko xâne ákoti itukapu júdeu.

<sup>15</sup> Enepone Ponóvoti Kíxovókuti yútoe Muíse, koáne ne ênoti páhoenovi vitúkea, ákone xunáko voúkeke vo'oku uké'exopinovea Jesus yaneko namukópo koxé'uke ésa'i pahúnevo úti ya kuruhúke. Yane ituko inámati koekúti koeku poéhapeane xokóyoke ne xanéhiko haxá koyeókokoti nóvo, enepone júdeuhiko yoko xâne ákoti itukápa, kutí'inoke uhépépotine isóneunokoko.

<sup>16</sup> Ahí'okopanehikomaka Itukó'oviti ya póhutipoke koxe'úti ne pí'áti kó'iyevoku xâne, enepone júdeuhiko koane po'ínuhiko xâne ákoti itukápa. Koati vo'ókuke ítuke Jesus ya kuruhúke kutí'inoke uke'exopinovoti púveokoko.

<sup>17</sup> Simoné'e ne Kristu yara kúveu mêum, omíno uhá koeti xâne inámati íhíkavoti porexoáti úhepeko isóneu ikéneke Itukó'oviti. Omínopea, itínoe ákoti itukapu júdeu ákoti malíka Itukó'oviti nóvo, koane omínoamaka ne júdeuhiko ákoti ahíka Itukó'oviti.

<sup>18</sup> Koati vo'oku ítukeinovi Kristu motó'iyeva símea nonékuke Itukó'oviti, Ha'a úti, ne júdeu, koánemaka ne po'ínuhiko xâne ákoti itukápa, koeku poéhayea ne ovo'ó koe'éviti, enepone Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti.

<sup>19</sup> Koeku kó'iyeaneye, hainá'ikonoe iti pó'iti ya xanena Itukó'oviti. Hainámaka kutí keti xâne yonóheoti ákoti poké'exa yonópoku. Itíponenoe yonópoti vanúkeke kuteátimaka ne po'ínuhiko kasása'iuvo Itukó'oviti. Itíponenoe xanena Itukó'oviti kopo'ínukokoti.

<sup>20</sup> Itínoemaka kutí koeti péti koéxepoe Itukó'oviti. Kene poéheve ne koexépoeti, énomone neko nduse koeti íhíkau Kristu, koánemaka ne po'ínuhiko porófeta, páhoe Itukó'oviti koyúhoyea emó'u. Kene koati turíxeovoku uhá koêti, kuteáti koeku koati inúxoti mopó turíxeokonoke péti, énomone ne Kristu Jesus.

<sup>21</sup> Énomonemaka porexó'ovi koukóponeovo úti ikéneke, kuteáti koeku ukóponea péti koexépoeti. Yoko póhutihiko úti, uti kutí koeti tíxuluya, ainóvoti koati tokopóvoti ókoku, kutí'inoke vukopónoti vitúkeovo koati sasá'iti óvoku Itukó'oviti, koati haxakínovotimaka Itukó'oviti.

<sup>22</sup> Yoko ya koeku héki Kristu, yanêkomakaya, xané kixeti uhá koeti po'ínuhiko kutipoáti yane itukéti koéxepoe, motováti ítíkivonoe óvoku Itukó'oviti koeku ovo'ó kó'iyevoti ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti.

### 3

#### *Ítuke Poúlu ya xapa xâne ákoti itukapu júdeu*

<sup>1</sup> Koeku kó'iyeaneye, émbeminopinoe Itukó'oviti, undi Poúlu, undímaka iká'aeti vo'oku ngoyúhoyea emo'u Kristu Jesus xepákuke, itínoe ákoti itukapu júdeu.

<sup>2</sup> Yoko énja yéxinoe poréxeonoe Itukó'oviti ngoyúhoyea xepákuke ne hána'iti seánakovi.

<sup>3</sup> Koati vo'oku kouhahu'ikinonoa Itukó'oviti énjinoake koêku ne ihíkavuti âvoti exákana mekúke, enepone ngoyúhoinopikemaka yane pihotíne yúndoe.

<sup>4</sup> Yoko enepo yihaikanenoe, yexoátimo poréxeonoa Itukó'oviti énjea ne koekúti âvoti exákana nóvo, enepone kouhahu'ikovotíne kó'oyene xoko Kristu.

<sup>5</sup> Mekúke tumúneke ra káxehiko símokune úti, ako paréxakana xanéhiko yara kúveu mêm éxa koêku, itea kó'oyene kouhahu'ikinoane Itukó'oviti neko sasá'iti ápostulu, enepohikoneko inúxoti iháxiu Kristu hókea, páhoemaka koyúhoyea emó'u xapa xâne. Kouhahu'ikinoamaka Itukó'oviti ne po'ínuhiko ovóxe koyuhó'iyeyati emó'u, evékinoatihiko xoko Sasá'iti Omíxone.

<sup>6</sup> Enepone ákoti exákana nóvo, kouhahu'ikinoakenehiko Itukó'oviti neko ovóxe, énomone itúkeovo itínoe ákoti itukapu júdeu namukópomakamo unako kíxoaku Itukó'oviti ne júdeuhiko, kuteâti kixínoake Itukó'oviti itúkeamo mekúke. Koane kouhahu'ikinoamaka itúkeovo he'uxópovoti ya póhutike koxe'úti, itínoe ákoti itukapu júdeu xané kixeâti ne júdeuhiko, koeku itúkeovo Kristu ketútínoe, koane itúkeovo xepákukeno yonómaka neko koati yuhôti ákoti aukápapu ikéne. Énomone neko yuhó'inoa Itukó'oviti ne xanéna mekúke koêku ne únati kíxoakumo, enepone kousexinovike vo'oku itúkeinovi Kristu Jesus, kémonenoe yane inámati ihíkavuti omínovike.

<sup>7</sup> Yoko koati énomone ngoyúho xapa xâne ne inámati ihíkavuti, kuteâti isóneunonu Itukó'oviti indúkea. Koati ímbara xokóyoke ya hána'iti seánakonu, índone indúke vo'ókuke ne hána'iti xunako Itukó'oviti ko'ítuketi njokóyoke.

<sup>8</sup> Úndi kixóneye Itukó'oviti, undi yupihóvoti ákoyea omótokea kíxeokononeye ya uhá koeti po'ínuhiko kasásá'iuo. Ikó'iparaxonoa Itukó'oviti ngoyúhoyea xapa xâne ákoti itukapu júdeu ne inámati ihíkavuti koyuhoâti koêku ne Kristu, koáne ne éno hána'iti itípanevo yoko seánavoki ákoti itoâti kayúmaka koêku.

<sup>9</sup> Poréxonumaka Itukó'oviti ngóuhapu'ikea xapa xâne, koêku ne hána'iti ihíkavuti íhae xokóyoke ákoti exákana mekúke, enepone uná koyêti ya isóneuke Itukó'oviti ukeátínekene. Yoko koati énomone pahúkôa ápeyeya ne uhá koeti koekúti.

<sup>10</sup> Poréxonu ngóuhapu'ikea ra kixovókuti kó'oyene, maka iyúseane hána'iko ne kó'exoneyeya Itukó'oviti ya uhá koeti kixoku ko'ítukeyeya xapákuke ne kutípotihiko Kristu, enepone uhá koeti ho'uxínovoti itúke. Koati kaha'âti Itukó'oviti iyúseyeya xapa uhá koeti payásotihiko pahúkoti vanúkeke, koánemaka xapa po'ínuhiko tutíye ákoti inixákana, koêkuti pahúkoku vanúkeke, áko'o híyeu vanúke.

<sup>11</sup> Yoko énomonemaka itukóvo isóneunoa Itukó'oviti ukeátínekene tumúneke ápeyeya ra mêm. Enepone isóneu, kousokeane Itukó'oviti xoko Vúnae Kristu Jesus,

<sup>12</sup> poéhane itukóvo motó'inovake yúho'íxea úti Itukó'oviti ákoti pícone úti, vexoâti yumópeovimo. Yoko kó'inokeneye vo'oku kúveova úti.

<sup>13</sup> Énomone ngixínopinoo ákoyea kemúya'ika iséneu yane ngoítóponeovo kotíveti koeku omínombinoe emó'u Vúnae. Koati énomone kutí'inoke motovâti elókeyea yokóvo, vo'oku yéxinenoe ne emó'u Itukó'oviti, enepone omínombike.

### *Po'i orásaua Poûlu epemínoti íhae Éfezu*

<sup>14</sup> Énomone ímbúyukexino nonékuke Ha'a úti íhae vanúke.

<sup>15</sup> Yoko anêko íha xoko uhá koeti xe'éxapone, koêkuti óvohikoku, itukapu vanúkeke, áko'o poké'eke.

16 Émbemo Itukó'oviti vo'oku itúkeovo êno hána'iti ihayú'iuti ákoti hunókoku itípanevo, évekinopinoe xunakóti ya xoko Sasá'iti Omíxone, motovâti itúkeovo koati xúnati ne iséneu ikéneke.

17 Yane motovâtimaka ovo'ó kó'ieopinoe Kristu koeku kívivoa, kutí'inoke kexuhévekotonotimo koane títi keyétinoemo ya hána'itike ákoyea omótovovi okóvo Kristu.

18 Yane yexoâtimo, kuteâti koeku uhá koeti po'ínuhiko kasása'iupo Itukó'oviti, itúkeovo koati yupihóvoti hána'iko ne ákoyea omótovovi okóvo Kristu, koane ákoyea hunókoku nê'e, kuteâti koekúti ákoti itoâti íhixea vakúko, eyékea, hána'iko yoko upénoko.

19 Koane yeopâtimo hána'iko ne ákoyea omótovovi okóvo Kristu, itúkeovo yupihóvoti anú'ukea itone isóneu xâne éxea koêku, kutí'inokemo uha-uhá koetímo ipúhikea ya xikóyokenoe ne hána'iti itípanevo Itukó'oviti.

20 Koati motovâti itúkea Itukó'oviti koekútihiko yupihóvoti anú'ukea uhá koeti mani vépemoake, koane uhá koeti koêkuti vâha, muhíkova ne isoneú kíxoneiko úti. Yoko kó'inokeneye vo'ókuke ne hána'iti xunáko ko'ítuketi xoko úti.

21 Itúkapiukopo énomone ihayú'ikakana vo'ókuke uhá koêti ne kutípotihiko Jesus ho'uxínovati ne ítuke, koánemaka vo'oku Jesus Kristu. Ákoeneye ya uhá koeti káxehiko ápeyeakumo xanéhiko yara kúveu mêum, koane ikénepoke, ákoti hunókoku. Énomoneoxo ákoeneye.

## 4

### *Póhutipone ne uhá koeti kuvóvoti Kristu*

1 Vo'oku kó'ieaneye, hara injíko'okopinoe, undi iká'aeti vo'oku ngoyúhoyea emo'u Vúnae: Konókoti yéxi yómivo nonékuke Itukó'oviti kuteâti motókeyea kó'iea ne kasása'iupo Itukó'oviti, kuteâtimaka ahá'inopi Itukó'oviti ihaxíkopi héki.

2 Itíkapunoe xâne ákoti kapayásakinapukoko, koane itúpa'ikoti, yoko ákoti ímauvo. Konókotimaka yéxi íti uhá koeti kíxóvoku po'ínuhiko úti ákoti imeíkinapa, koêkumaka ákoyea omótovokoko yokóvo.

3 Kéxuna'ixapumaka yíxivo ákoyea héxakexipukoko, koane itíkivo póhutipone ikéneke Kristu, kuteâti poréxoake Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti kó'iea ne xâne ikéneke Vúnae. Énomone yákoeneye, koêkumaka itúkeovo úhepetike isoneúti yóvoheixonoe, ákoinoke ópoe'ainokoko iséneu.

4 Vo'oku uti póhutipone kuteâti koeku koxe'úti, koeku itúkeovo Kristu kotúti úti. Poéhaxomaka ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti ovo'ó koe'éviti. Poéhaxomaka ne kúxoixone úti ikéneke Vúnae, véxone kousokeovomo, kuteâtimaka ahá'inopi Itukó'oviti, kutí'inoke ihaxíkopi héki.

5 Poéhaxomaka ne Vúnae koáne ne koati kaná'uti kúveova úti. Poéhaxomaka ne koati kaná'uti sasá'ipeane úti, kutí'inoke vahíkovoti ya iháke.

6 Poéhaxomaka ne Itukó'oviti, Ha'a uhá koeti úti, enepone éxoti koeku uhá koeti úti, enepone ko'ítuketimaka xoko uhá koeti úti, koane ovo'ó koâti ne uhá koeti hokoâti.

7 Yoko póhutihiko úti, anéye seánakovi Vúnae, véxone vitúkea ítukeke, kuteâti isóneunovi Kristu ikó'iparaxeovi, póhutihiko úti.

8 Yoko énomone kó'ino ya emó'uke Itukó'oviti:

“Yaneko pihopóne Kristu vanúkeke, koítovo xanéhiko iká'ae Satánae nóvo, koane ikó'iparaxeoamaka” kôe.

*Sáramu 68.18*

<sup>9</sup> Kutí'ikopomea kixó'eko ne “pihopóne vanúkeke” koèti? Ako po'i kixone ákoti itukapu evésekea inúxotike ukeáti vanúke tukú koeti poké'eke.

<sup>10</sup> Enepone evesékoti, énomoponemaka pihopô yâkonoye vanúkeke itúkeovo payásoti ouúke uhá koèti, motovâtimaka itúkeovo énomone kousóko ahá'inoa Itukó'oviti ne uhá koeti koekúti.

<sup>11</sup> Koati énomonemaka porexôa éxone itúkea ne póhutihiko xâne itúkeke. Hane porexo po'ínuhiko itúkeovo ápostulu, enepohikone inúxoti páhoe xapa xâne koyúhoyea kaná'uko ne noíxone xokóyoke. Ina apémaka xâne ikó'iparaxoake koyúhoyea xapa xâne ihíkavoti kouhupu'ikinoake Itukó'oviti. Ina apémaka po'ínuhiko xâne ko'ipârati koyúhoyea xapa xâne kixoku íteovo ya pahúnevo. Ina apémaka po'i xâne ko'ipârati itúkeovo inuxinoti ítuke Itukó'oviti. Kene po'ínuhiko, ihikaxea emo'u Itukó'oviti ko'ipara.

<sup>12</sup> Kixínoakeneye Itukó'oviti maka kaúsakinane nókone ne kasása'iuvo, porexoáti ukóponea ikéneke koane itúkeamaka itukexeake motovâti kóxuna'ixeovo ikéneke. Yoko áinovone póhutipone kuteáti koeku koxe'úti, koeku itúkeovo Kristu kotútihiko.

<sup>13</sup> Ehanemo vitapána vitúkeovoxo póhutipone vo'oku kúveovo uti Vúnae, koane vo'oku véxeaxo ne Xe'exa Itukó'oviti, koane vitopónotimakamo vitúkeovo úsotine ikéneke Kristu ákotine ovó'oviku, ákotinemaka konokínovoviti, kuteátimaka koeku usokó kó'iyea itípanevo Kristu, koane ákoyea ápahuina koekúti konokínovati.

<sup>14</sup> Yane ákonemo vakútea kalivôno ákoti axúna isóneu. Ákonemakamo vakútea koekúti ákoti ináko, émone ihunóvoti, kuteáti koeku xâne hokohí kixoti koèkúti kó'iyevoku ihíkavoti vekeáti xapákuke. Énomone ne ihíkavoti ukeáti éxeako xâne ahúkoti ya aúpu'ikea po'ínuhiko, yoko ahúkotimaka ya iyónea pahunévotike ne xanéhiko koésayu'iu, ákotihiko iyuseína koésayu'ixeokono.

<sup>15</sup> Itea koeku hókea úti ne kaná'uti kixovókuti íhae xoko Itukó'oviti, koane ákoyea omótovokoko vokóvo, kaúkapanapumaka úti ya uhá koeti kixoku vitúkeovo, motovâti kutí'iyea uti kixóvoku Kristu, enepone tuti úti.

<sup>16</sup> Koati énomone porexó'ovi koukoponeovo úti ikéneke, uhá koeti uti kutiveáti, uti kutí koeti muyo Kristu koeku itúkeovo énomone kotúti úti. Yoko enepone koxe'u úti, ápe itúkovoke ne póhutihiko iháxakexoku koane ekéyokoku yoko kúso, vékoku xunáko, kutí'inoke ehevókovoti koane únati ko'ítukeyea, kutí'inokemaka payá'iti koane ukopónoti. Yoko énomonemaka koéneye úti ikéneke Kristu koukoponeokoko úti yane véxone vitúkea itúkeke, koékumaka ákoyea omótovokoko vokóvo.

### *Inámati kixoku vitúkeovo koeku koíteovovi ne Kristu*

<sup>17</sup> Koeku kó'iyeaneye, injikó'okopitinoe ya iháke Vúnae ákoyeane yusíka kiti'iyi xâne ákoti éxa Itukó'oviti, vo'oku ainóvoti isoneúti ákoti itóponone nonékuke Itukó'oviti ne ko'ísonu.

<sup>18</sup> Koati hahakú koeti isóneuhiko. Áko'o xokóyoke ne inámapoti apéyeati ukeáti xoko Itukó'oviti, vo'oku ákoyea éxa ne kaná'uti kixovókuti íhae xokóyoke. Yoko kó'inokeneye vo'oku itúkeovo koati tiú'iti ne omíxone.

<sup>19</sup> Ákonehiko téyapana. Koati sikovó koèti itúkea ne váhere úhepune mûyo. Koati ú'uso-ú'uso koyéti itúkea uhá koeti kó'iyevoku koekúti yupihóvoti ákoyea aúnati.

<sup>20</sup> Itea ako ákoeneye neko ihikexokónoke koeku Kristu,

<sup>21</sup> itukovo koati kaná'uti kéminenoe yúho koane ihikexikonone koèku ne kaná'uti kixovókuti ukeáti xokóyoke.

<sup>22</sup> Énomone ne ihákaxopiti kónokea kiríkopi kúxoti kixeku itíkivo, enepone heu-heú koeti isáyu'ixeovo vo'ókuke ne váhere yâha itíkinoe ixómoti aupú'ikopi.

<sup>23</sup> Konokoâtimaka inámapa iséneu ya uhá koeti kixeku ke'ísoneuyi.

<sup>24</sup> Kuteâti kixóvoku xâne itúkopea sasá'iti ípovo, énomonemaka yákoeneye koeku ápeyea inámati kixérovoku kuteâtimaka kixóvoku Itukó'oviti, enepone porexópeatinoe. Énomone ne koati ponóvoti koane sasá'iti kixeku itíkivo ukeâti hekópi ne kaná'uti kixovókuti íhae xokóyoke.

<sup>25</sup> Konókotikopo kiríkopi simíkixi. Póhutinoe íti, konokoâti itúkeovo kaná'uti emo'úti ne keyúhoino po'ínuhiko úti, vo'oku uti póhutipone kuteâti koeku koxe'úti ya ikéneke Jesus tuti úti.

<sup>26</sup> Enepo áva ímeikivoku, hako pehukóvo vo'ókuke. Hako herú kixe káxe íme'ixivo, itea aká'ikaneye keúnakapa iséneu.

<sup>27</sup> Hákomaka perexôa ne Ndeâpu ápeyea vekínopiku.

<sup>28</sup> Enepone xâne yómotinovo oméxea, hákone oméxo. Konokoâti ko'ítukeyea, íko'ítukexoati ne vô'u ya únatike itukéti, motovâti ápeyea huvó'oxope po'ínuhiko xâne apêti nókone.

<sup>29</sup> Hako keyúho váhere emo'úti. Ópoeane únatinoe emo'úti yokóyuhu, maka ukápanane po'ínuhiko xâne ikéneke Vúnae vo'ókuke, itepónitimo nókone kámea. Yane yominoâtimo únati koêku ne kamópitihiko.

<sup>30</sup> Hako keikáxu'iki okóvo ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, enepone hoénaxeopike Itukó'oviti itíkivo xanéa yaneko káxe koíteovovikumo ya uhá koeti vaherévokoti yara kúveu mêm.

<sup>31</sup> Hako yunakôa iséneuke ne koêkuti kotivépiti. Kiríkapa nê'e, xaneâti ne húketi ímeinevo yoko kotú'iyea itúne. Kúteanemaka koêku ne yoríxikoko yoko ihékikoko, koane uhá koeti váhere ítikeye po'ínuhiko xâne.

<sup>32</sup> Itíkapunoe itípakinovokokoti koane koseánakokoti. Hákomaka íméheixoa iséneuke ne ítukeinopi po'i xâne kotivépiti, itea kutí íxea ákoti ítuke kotivépiti, kuteâtimaka kixópiku Itukó'oviti enepo kotuyópo pehúnevo vo'oku ivókinovovi Kristu.

## 5

### *Kixoku itúkeovo ne xâne hokoti Jesus*

<sup>1</sup> Hékaikopo kixoku itúkeovo ne Itukó'oviti vo'oku itúnoe xe'éxapone ákoti omótova okóvo Itukó'oviti.

<sup>2</sup> Enepone kixeku itíkivo, konokoâti ími ya ákoyea omótovokoko yokóvo, kuteâtimaka ákoyea omótovopinoe okóvo Kristu yaneko ivokínovovi, enepo itukópovo íkó'iparaxokonoke Itukó'oviti, ésa'í itúyoepa pahunévoti. Yoko ínixeá Itukó'oviti unako koêku neko ítuke.

<sup>3</sup> Kene ne ákoyea sayá'íkapeapa xâne ne úhepune múyo vo'oku ixómoyea kaha'a sêno, koáne ne íkópiti'ikeovo itúkoti po'i váhere koekúti kuteâti ákoyea asása'i, koáne ne ixómoyea íyokovo ítukevo po'ínuhiko xâne, ako yusíka ápeyea kixeku itíkivo kuteâti nê'e, vo'oku itúnoe kasása'iupo Itukó'oviti yoko motókea sasá'iyea kixeku itíkivo vo'ókuke.

<sup>4</sup> Hako keyúho emo'úti ákoti aunáti. Hákomaka keyúho kuteâti yuhu xâne ákoti isóneu. Koáne ya ikémohixi po'ínuhiko xâne, hákomaka kitêa ne xâne ákoti téyapana enepo koyúho, vo'oku ako ítópoinovike koekútihiko kuteâti. Itea hara konokóvo víkoro'ixeovo xoko Itukó'oviti.

<sup>5</sup> Koati konokoâti yéxi râ'a: Ákomo ápahuina xâne urúkopovoti natíxokuke Kristu xoko Itukó'oviti vanúkeke koeku itúkeovo xâne ákoti saya'íkapeapa ne

úhépune mûyo vo'oku ixómoyea kaha'a sêno, itukovo xâne koesáyu'ixopovoti, itúkoti po'ínuhiko koekúti kuteâti ákoyea asása'i. Kúteanemaka koêku ne xâne poe'ainoti isóneu po'ínuhiko xâne vo'oku íyokeovo ítukevo. Vo'oku enepone xâne koetíneye, hane hóko po'ínuhiko koekúti íyoevo, kene haina hokoti Itukó'oviti.

6 Hákonoe sikêa ápeyea aupú'ikopiti enepo áva xâne koyuhoâti ákoyea ákoeneye. Koati vo'oku koekúti kuteâti ipíhópoinoakemo Itukó'oviti ne xâne koetíneye kixoku ítukeovo, enepohikone ákoti itukâ ne páhoenovi Itukó'oviti.

7 Hákoikopo kitipásea ne xâne kuteâti nê'e.

8 Yoko mekúke, koati ítínoe xâne ovóheixoti hahákutike. Itea kó'oyene koeku hekópi Vúnae, uhapú'itike yóponenoe. Yusikóneikopo iyúseyea ítíkivo xâne ovóheixoti uhapú'itike vo'oku kixeku ítíkivo.

9 Vo'oku enepone óvoheixea uhapú'itike, hara pôreupo ítukeovo ítípakovoti ne xâne koane ponóvoti kixoku ítukeovo, koane ákoti semekékexa.

10 Yapásika yéxi ítíki koekúti ínixonoe Vúnae unátíyeva.

11 Hákonoe kitipáseahiko ne xâne ovóheixoti hahákutike, vo'oku ako únati pôreupo ne kixoku ítukeovohiko. Itea ítíne kauhápu'íkina ítukeovo pahukóvotihiko.

12 Vo'oku enepone kixoku ítukeovo xanéhiko ovoti hahákutike, yupíhovo váherexea. Póhutine koyúhoyea úti koêku, teínoa úti.

13 Itea uhá koeti koekúti enepo kouhápu'ikokono, iyúseo itukóvotiye vo'oku uhá koeti kouhápu'iuti, í'yuse kóye.

14 Énomone kó'ino ne kixonéti koêti: "Iyíkapu ítínoe kutí koeti imókoti. Yexérukapi xapákuke ne xâne kutí koeti ivokóvoti, enepohikone evókovoti ya váherevoko, ítínoe xâne kutipasí koâti, yane kouhápu'ikopopitinoemo Kristu" kôe.

15 Yokóhiyanaikopo kixeku ítíkivo. Hako ikítipasikovo xâne ákoti isóneu, itea ítíkapu kó'isóneuti.

16 Konókotimaka yéxi kixeku iké'itukexi kexéna, vo'oku enepora káxehiko símokune úti, koati ápepe váherehiko koekúti.

17 Hákoikopo ítíkovo xâne ákoti isóneu, itea yapásika yéxi ahá'inopi Itukó'oviti.

18 Hako sikovó kêa ítukeovo xúnati ekâti exô kêku, vo'oku poéhane váhere koekúti omíno xâne nê'e. Itea kírí'akapu Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, motovâti ítukeovo énomone exô kêku.

19 Kéxunakaka ya keyúhoinokoko sâramuhiko. Iméka'ikamaka Vúnae ya akenéti kahaná'ikeati íha, koane imékapumaka po'ínuhiko akenéti koyúhote kixóvoku Vúnae.

20 Itíkapu xâne ixómoti ikoró'ixinovo Itukó'oviti, Ha'a úti, ya iháke Vúnae Jesus Kristu. Énomone yákoeneye ya uhá koeti koekúti.

21 Hako kepayásokinovokoko, itea usó yákoenoe ítíki ínixonoe po'ínu úti unátíyeva, vo'oku ítíkivo xâne teyoti Kristu.

### *Ahá'inoa Kristu kó'yiea ne xâne komuxónekokoti*

22 Ako yusíka kapáyasokinovo íma ne senóhiko. Konokoâti téyeva. Yane akoéneye, koati exókovotihiko téyeamaka Kristu.

23 Vo'oku koati tuti sêno ne íma, kuteâtimaka koeku ítukeovo tuti uhá koeti úti ne Kristu, uti kutipoâti, uti póhutipone ikéneke kuteâti koêku koxe'úti. Énomone koéneye úti koeku kotútiyeva uti Kristu, enepone koitóvoviti ya pahúnevo úti.



<sup>24</sup> Kuteâti koeku itúkeovo Kristu exô koeku ûti, uti kutipoâti, uti ho'uxínovati ne ítuke, énomonemaka kónoko kó'iyeaneye ne sêno xoko îma ya uhá koeti koekúti.

<sup>25</sup> Kene ítínoe koyénoti, hákonoe motovâ yokóvo ne yîno. Hane ákoeneye, kuteâti kíxoaku Kristu ákoyea omótova okóvo ne kutipoâti, enepohikone uhá koeti ho'uxínovati ne ítuke, koeku ivókinova.

<sup>26</sup> Kixínovikeneye, uti kutipoâti, motovâti vitúkeovo haxakínovati ne ítuke, uti kasása'iupone koane ahiúti ya iháke vo'oku sasá'iti emó'u.

<sup>27</sup> Kixínovikenemakaye, motovâti vitúkeovo êno hána'iti ihayú'iuti ákoti visáyunevo nonékuke, ákotimaka koêkuti ovó'oviku, itukovo po'ínu koekúti kuteâti, motovâti vitúkeovo koati sasá'iti, koane ákotimaka ovó'oviku kopití'iti nonékuke.

<sup>28</sup> Kene ne koyénoti, kúteanemaka koêku kónokea ákoyea omótovo okovo yêno. Kuteâti kixópovoku ákoyea kamáxatikapapu nê'e, énomonemaka kónoko kíxeaneye ne yêno. Vo'oku enepone hóyeno kixotíneye yêno, koati ákotimaka kamaxátikapapu.

<sup>29</sup> Ako ápahuina xâne puvopóvoti. Ako kalíhuina, itea kátarakopovo, kuteâtimaka kíxoaku Kristu ne kutipoâti, enepohikone uhá koeti ho'uxínovati ne ítuke.

<sup>30</sup> Vo'oku uti kutí koeti muyo Kristu koeku itúkeovo énomone kotúti ûti.

<sup>31</sup> Yoko hara kutí'inoke kuríkoti há'a yoko êno ne koyénoti, komúxoneye yêno. Yanê'e, koati póhutipone ne pi'âti.

<sup>32</sup> Enepora poéhapeane ne pi'âti, koati hána'iti isoneûti ovâti ákoti itopónoati éxea koêku. Yoko hara ngíxo itúkeovo póhutipone xoko Kristu ne kutipoâti, enepone heú koeti ho'uxínovati ne ítuke.

<sup>33</sup> Yoko ítínoemaka kíxo. Hákoikopo motovâ yokóvo ne yîno, póhutinoe îti. Kuteâti kixépovoku ákoyea kemáxatikapapu, énomonemaka íxeaneye ne yîno. Kene ne ko'ímati, konókotimaka téyeta îma.

## 6

### *Nókone kó'iyea ne kalivôno koane há'a yoko êno*

<sup>1</sup> Yakútiponee yá'a yoko mémaina, ítínoe kalivôno, koeku itíkivo kutípoti Vúnae Jesus, vo'oku koati ponóvoti ké'iyineye.

<sup>2</sup> “Tíya ne yá'a yoko mémaina.” Vo'oku xapákuke neko yehí koeti páhoenovi Itukó'oviti vitúkea emó'uke, koati énomone ne inúxoti páhoenovi, koyúhote vikó'iparaxeokonono vitukâ.

<sup>3</sup> Énomone ra koêti: “Maka aúnatine kêku, epó'oxo maka á'umone yóvi yara kúveu mêm” koêti.

<sup>4</sup> Kene ítínoe koxe'éxati, hákomaka imeíkoa ne xi'íxaxapa enepo seya'íka. Itea yenéka, seya'íkoati, koane yexókoati nókone kó'iyea kuteâti íhikaxovike Vúnae.

### *Nókone kó'iyea ne ahinoêti koáne ne pahukoâti*

<sup>5</sup> Kene ítínoe ahinoêti, itika uhá koeti páhoenopi itíki ne pétarauxa, koane tíya, pikeâti ákoyea opónovo ne ítike. Hako itukohí kixe ke'ítukeyi, itea keyúsea. Enepo akoéneye, koati yexókovoti itúkeovo Kristu ke'ítukeyi.

<sup>6</sup> Hákomaka poehâne keyúseyi ke'ítukeyi koeku komomó kíxoixeopi pétarauxa, keha'âti iháyu'ikeopi, itea heru'ó íxea yomíxone itíki ne ítike kuteâti ahá'inopi Itukó'oviti vo'oku itíkivo ovoxe Kristu.

<sup>7</sup> Hako mitatahí kê ke'ítukeyi, itea itíka ya unákoke iséneu, yexókovoti itúkeovo Vúnae peníno ke'ítukeyi, kene haina pohúneti ke'ítukeyi.

<sup>8</sup> Ákoeneye ítike, yexoâtimaka ápeyemo námoepo póhutihiko xâne ítúkoti únati, káyukopinoakemo Itukó'oviti, yusíkoti ápeyea pahukoâti ko'ítukeyea, áko'o áko'oyea.

<sup>9</sup> Keänenoe, ítínoe apêti ahínoe, konókoti péni kíxeaku ne yahínoe. Hako va-heréxinoa yiúho keha'áinoati píkeopi, vo'oku yéxi ápeyemaka Yúnae vanúkeke, Únaemaka ne yahínoe. Yoko kitúkokenoenoe nonékuke.

### *Sa'íkevake úti ne Ndeâpu*

<sup>10</sup> Tumúneke únzexea ra yúndoe, anéyeiko po'i injíko'okopikeno. Itúkapu Vúnae yoko hána'iti xunáko koxunákopinoe.

<sup>11</sup> Iké'itukexa ne uhá koeti xunakóti, enepone kutí koeti ikó'itukeu húndaru yóno xapa isukókoti, pónepi Itukó'oviti se'íkivoa ne Ndeâpu, motovâti títiu kéyeyi ákoti íkarákapi nè'e ya koêkuti maní veínopike ya éxeako.

<sup>12</sup> Vo'oku enepora kóxuna'ixeovo úti sa'íkevake úti ne okopó'oviti, haina xâne apêti múyo kuteâti úti vokópo, itea koati vokópoti xunakóti ákoti vinixá, enepone xunako koati rayásotihiko ndémoniu, ovóxehiko Ndeâpu, yoko uhá koeti po'ínuhiko ovóxe koêkuti pahúkoku, enepohikone pahukoâti ne xanéhiko yara kúveu mêum ovóheixoti hahákutike. Énomonemaka ne xunako ákoti yu-maxápu ndémoniuhiko ovóheixoti ya híyeu vanúke ítúkoti uhá koeti kó'iyevoku váhere koekúti.

<sup>13</sup> Iké'itukexaikopo ne uhá koeti pónepike Itukó'oviti, enepone kutí koeti ípovo húndaru, sa'íkovope yóno xapa isukókoti, maka usó ákoe ne se'íkovope enepo simâpu káxehiko kurí'uxeovokuxomo váhere kixovókuti. Enepomo iteáne se'íkivoa uhá koeti ne xunako Ndeâpu okópeopike, títiu keyêtimo, koane ákomo itoti íkorokeopi.

<sup>14</sup> Kéxunakapukopo yane kaná'uti kixovókuti kitípone, enepone kotíú'íkopiti kuteâti koeku hó'e húndaru kótiu'ikea uhá koeti po'i ípovo. Yíxapumaka péni kixeku ítíkivo, vo'oku énomone kutí kôe sa'íkovope húndaru ípíhone xa'ákuke.

<sup>15</sup> Kene kuteâti koeku hapátuna húndaru kóxuhevake, kéxuhevkapumaka yane ítíkivo usó koyêti koyúhopoinoa xâne ne inámati ihíkavoti koyúhoti koeku Kristu, enepone ominoâti unako koeku ikéneke Itukó'oviti.

<sup>16</sup> Enepone kívivo Itukó'oviti, ítíkamaka se'íkovope, enepone kutí koeti pé'uti haváva, ómo'ixone húndaru, topíkope xuméxeake anáne, maka se'íkapane ne uhá koeti koímaiti veínopike Ndeâpu, enepone kutí koeti koâti koímaiti xuméxeopike nè'e.

<sup>17</sup> Kene ne koíteovopi Kristu ya pehúnevo, kutí íxea xovo'i húndaru, kéhiyanape tíuti, motovâti ákoyea vekínopiku Ndeâpu koésayu'ixea iséneu. Kene ne emo'u Itukó'oviti, enepone ikó'itukeu Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti isóneuke xâne, ítíkamaka ke'ítukepe, enepone kutí koeti hána'iti pirítauna húndaru.

<sup>18</sup> Énomone yákoeneye, koêkumaka yómi xoko Itukó'oviti ya orásaum ne uhá koeti koekúti, yepemoâti huvó'oxeopi. Ya uhá koeti kéyeku, ítika orásaum ya xunákoke Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti. Hako kutí kê xâne imókooyêti, itea ítíkapu iyukóvoti isóneu, ákotimaka imaxovó ixêa ítíkino orásaum ne uhá koeti kasása'iupo Itukó'oviti.

<sup>19</sup> Yépeminanumaka Itukó'oviti, maka enepo ongoyúhoyea emó'u xapa xâne, ongóyuhoeane ákoti mbíkone, koane omótovanemaka ngoúhupu'ikino xanéhiko ne ihíkavoti ávoti iyusêa mekúke, kouhápu'ikovotine kó'oyene yane inámati ihíkavoti koyúhoti koeku Jesus.

<sup>20</sup> Yoko énomone pahúkinonu Itukó'oviti ngoyúhoyea xapa xâne ne Jesus, upánini itúkovo ika'ákovokutike óvom kó'oyene. Itíkinanunoe orásaum maka ongóyuhoane ne emo'u Itukó'oviti ákoti mbíkone kuteâti nóngone indúkea.

*Ítuke Tíkiku yoko íkopovope Poúlu yútoeke*

<sup>21</sup> Haramo koyuhó'ínopinoe uhá koeti ngóyeku koane índuke, Tíkiku, enepone po'ínu ûti xoko Jesus ákoti omótóva ongóvo. Yoko koati kuvovóneti nê'e yuixóvoti ko'ítukeino Vúnae.

<sup>22</sup> Mbahúkoa xepákukenoe itúkopoinopi yeyékou maka yéxane kóyeku ûti yâye, epó'oxo maka aúhepene iséneu koeku yéxi kóyeku ûti.

<sup>23</sup> Itúkapu úhepetike isoneûti ukeâti xoko Itukó'oviti yóvoheixonoe, itínoe po'ínu ûti xoko Vúnae. Koane itúkapu ákoyeake omótovokoko yokóvo ukeâti xoko Itukó'oviti, Ha'a ûti, yoko Vúnae Jesus Kristu yóvoheixomaka, koêkumaka kívivo Vúnae.

<sup>24</sup> Itúkapumaka hána'itike seánakovi Itukó'oviti óvoheixo ne uhá koeti xâne ikaná'uxoati ne ákoyea omótovo okóvo Vúnae Jesus Kristu.

Hunókokune.

## FILÍPENSI

### Yútoe Poûlu páhoe xapa kutípoti Jesus íhae Filípu

Enepora koyuhópeti, hara yóno xapa xanena Itukó'oviti ya pitivóko iháxoneti Filípu. Turíxoá Poûlu neko êgereja yaneko pí'apeke yónoa koyúhopenea emo'u Itukó'oviti. Yokómomapihi ne Átu 16.12-14. Koati ika'ákovokutike óvo ne Poûlu yutoxóda ra koyuhópeti. Éxokoa Poûlu neko íhae Filípu enó'iyea tiú'iti koekúti vékoku xâne hokoti Jesus. Yónoa okóvo Poûlu neko inámati kutípotihiko Jesus vo'oku ápeyea xâne xapákuke ihíkaxoti ihíkavoti ákoti itukapu ukeâti xoko Itukó'oviti. Éxokoa Poûlu nókone kó'iyeahiko vo'ókuke ne tiú'iti koekúti vékokuhiko. Haina póhutine, itea koati ikoró'ixinovotimaka íhae Filípu vo'oku páhoenoahiko, huvó'oxeake ya nókone.

Éxokoamaka Poûlu ne íhae Filípu ákoyea omótova okóvo. Koyúhoinoamaka iyúseyea kaná'uko ne hókeahiko Jesus vo'oku kixoku kúveovo Vúnae, koáne vo'oku elókeyea okóvo, koáne vo'oku ákoyea haxákeapukoko, koáne vo'oku itúkeovo tiú'iti ikéneke Jesus. Enékoahikomaka kónokea íkutipasikeovo kixónvoku Kristu ya ákoyea kapáyasakapu, koáne ya itúkea ahá'inoa Itukó'oviti, kuteâtimaka kixoku itúkeovo ne Kristu yaneko ivokóvo kuruhúke, kutí'inokemaka kapáyásokopati Itukó'oviti, porexoâti itúkeovo hána'iti ihayú'iuti ya uhá koêti.

<sup>1</sup> Yutóxinopinoe úti, undi Poûlu yoko Timóti, uti ovoxe Kristu Jesus. Pahúkinopeanoe úti ra koyuhópeti, itínoe íhae Filípu kasása'iupone Kristu Jesus, keánemaka itínoe inuxínoti itukéti ihíkaxoti emo'u Itukó'oviti, yoko itínoe noivókoeti itúkeovo ndeákinu ya imokóvokutike.

<sup>2</sup> Itúkapu ya hána'itike seánakopi Itukó'oviti, Ha'a úti, yoko Vúnae Jesus Kristu yóvoheixonoe, koánemaka ya úhepetike isoneúti ukeâti xokóyoke.

#### *Orásauna Poûlu*

<sup>3</sup> Íngoro'ixovo xoko Itukó'oviti, nguvónvone, vo'oku uhá koeti púyaevo ongóvo ve'ókukeno.

<sup>4</sup> Uhá koeti indúko orásaum, kóyekune émbeminopinoe Itukó'oviti ya elókekoke ongóvo.

<sup>5</sup> Íngoroixovo xokóyoke vo'oku kixékunoe hivó'oxinu ngoúkoponea ne inámati ihíkavoti koyúhotei koeku Jesus, ukeâti iná kitipoánoe tukú koeti kó'oyene.

<sup>6</sup> Enepone únati itukéti túriu Itukó'oviti xepákuke, koati enjoâti kousokeamo tukú koetímó neko káxe aukápapune Kristu Jesus.

<sup>7</sup> Koati motokeâti kó'inopineye inzóne, vo'oku ákoyea nguríkapinoe inzóneuke, yuskoti itúkeovo ika'ákovokutike óvonzeixo, áko'o koeku énjokea kaná'uko ra inámati ihíkavoti xoko ávoti akutípóa, áko'o koeku nzuvó'oxea po'ínu úti kóxuna'ixeovo hókea, koáhati kutikókotine úti vitúkeovo ko'itúkeinoti Itukó'oviti ya hána'itike seánakovi.

<sup>8</sup> Éxoa Itukó'oviti kaná'uyea yupíhevo inángurukeovopinoe, koane yupíhevo ákoyea omótovopinoe ongóvo. Yoko enepora kó'iyeaneye ra inzóneunopinoe, koati ukeâti xoko Kristu Jesus.

<sup>9</sup> Émbeminopinoemaka Itukó'oviti inamá'axoyeane ukopóno ne ákoyea omótovokoko yokóvo, xaneâtimaka itíkivo koati exoâti ne kaná'uti kixovókuti íhae xoko Itukó'oviti. Émbemoamaka yéxi péni iséneuno uhá koeti koekúti,

10 maka itúkapune kixovókuti yupihóvoti unáko ya uhá koèti ne neífovokoxo, epó'oxo itúkapunemaka ponóvoti ákoti óvaku yaneko káxe aukápapu Kristu Jesus,

11 koáne itúkapunemaka ainóvoti únatinoe koekúti itíko vo'oku xunako Jesus Kristu ya xikóyoke, kutí'inokemo ihayú'ikokonoti koane kahaná'ikokonotimo ne Itukó'oviti.

### *Koati ovoxe Kristu ne Poúlu*

12 Itínoe mbo'ínu xoko Jesus, ngahá'amaka yéxi itúkeovo vo'ókuke ne uhá koeti tiú'iti ngxíkonoku, kutí'inoke ukopónoti ra inámati ihíkavoti koyúhote koeku Jesus.

13 Yoko koati exoáti húndaru koyonónuti ika'ákavokutike itúkeovo vo'oku ngoyúhoyea koeku Kristu kutí'inoke inga'ákokonoti. Koane éxoamaka ha'ínehiko, enepone uhá koeti húndaru koyónoti ya óvokuke nâti, kó'iyeaneye. Éxoamaka uhá koeti po'ínuhiko xâne yâye.

14 Epó'oxo vo'ókuke ne ingá'akeovo, inamá'axoneoxo ako pika koyúhoyea emo'u Itukó'oviti ne po'ínuhiko úti xoko Kristu, kalíhanini uhá kó'iyea.

15 Kaná'uti ápeyea po'ínuhiko koyúhote koeku Kristu vo'oku kahá'ayea itúkeovo ihayú'iuti ya undíke, oposíkoti enó'iyea hokoáti ya undíke. Itea ápemaka po'ínuhiko koati ponóvoti isóneu koyúhote koeku Kristu.

16 Enepohikone ponóvoti isóneu, koati itukoáti ne itukéti vo'oku ákoyea omótovo okovo po'ínuhiko xâne, exoáti noífovokoxeonu Itukó'oviti énjokea kaná'uko ra inámati ihíkavoti koyúhote koeku Jesus xoko ávotihiko akutípoa.

17 Itea enepohikoneko po'i koyúhote emo'u Itukó'oviti, koyúhoinoke koeku Kristu, koati kahá'ati kapáyasokeovo, kene haina vo'oku pónevohiko isóneu, po'okoátihiho kurí'uxeovomo tiveko ngoèku vo'ókuke, koeku óveam ika'ákavokutike.

18 Yusíkotí kó'iyeaneye, itea ako yuvâti, vo'oku koèkute koeku koyúhoyeovo ne inámati ihíkavoti koyúhote koeku Jesus, kóyeane elókeyea ongóvo. Yusíkotí itúkeovo vo'oku kahá'ayeahiko ikótivexea ngoèku, áko'o vo'oku itúkeovo ya ponóvoti isóneu koyúhoyeahiko, kóyeane elókeyea ongóvo. Epó'oxo ákomo hunókoku ra elókeko ongóvo.

19 Yoko énja itúkevovomo ya koeku itíkinonu orásaum, koáne vo'oku huvó'oxeonumaka Sasá'iti Omíxone Jesus Kristu, kutí'inokemo mihe'ókinonoati Itukó'oviti ne onjéne imbúhikopea ra ika'ákovokuti.

20 Enepone koáti hána'iti yúmo'injovone koane ánja indóponea hará'a, ákoyeamo ápahuina índuke koteyókonutimo nonékuke Itukó'oviti, koane íxómoyeamo ombósiko ngahána'ikea Kristu ya uhá koeti ngxíxoku indúkeovo, ákoti apáhuina xâne mbíkone. Yoko kuteáti íxómoyea koéneye inzóneu tukú koeti kó'oyene, énomonemaka koéneye ombósi'ixone kó'oyene, koèkuiko ámbeyea yara kúveu mêm, koánemakamo ya pevótike.

21 Vo'oku hara indúko ámbeinoke, ngo'ítukeino Kristu. Kene ivangápu, yupihóvotínoxomo unako ngoèku ya xokóyoke.

22 Itea ava'ávo éngo vo'oku indúkea ítuke Itukó'oviti koeku ámbeyeko yara poké'e, yane ákone enja noívongoe.

23 Koati apéti ne pi'áti koekúti ánja indúkea, ákoinoke enja noívongoe yane pi'áti. Ngahá'anemaka mbihópea xoko Kristu. Koáhati énomone itukóvovo koekúti yupihóvoti unáko ya uhá koèti.

24 Itea ve'ókukeneo, énomone kónokino ámbeyeko yara kúveu mêm.

<sup>25</sup> Epó'oxo koeku énjea kénokinunoeko, koati enjoâti itúkeovomo yâye ovó'ingo. Énjoa kóyeyeanemo ámbeyeko xepákukenoe, motovâti yukóponi ikéneke Kristu, koane motovâtimakamo elókeyea yokóvo ya kívivo Kristu.

<sup>26</sup> Yané'e inamá'axonemo áva kutí'inoke itikónuti yéyexovope koeku ngáyukopeovoikomo xepákuke.

<sup>27</sup> Kene enepone koati nokonéti xepákukenoe, énomone kénoki péni kixeku itíkivo, kuteâti nókone kó'iyea úti yane inámati ihíkavoti ihikaxovike Kristu. Yane yusíkoti noínjoponeopinoe, áko'o yusíkoti ángo'oyea xepákukenoe, kóyeanemo énjea títiu kéyeyi ikéneke Kristu, koane poéhayeanemo yónoku iséneu ikéneke. Koane enjoâtimakamo kutikokó ké'iyinoe kékuna'ixivo ípihi tumúne ne inámati ihíkavoti koyúhoti koeku Jesus kutípone úti.

<sup>28</sup> Hákonoe kalihú'ina píki koékuti okopópiti, vo'oku énomonemo éxeahiko yonópeamo ipihóponovokutike. Énomonemakamo yéxi yenópimo xoko Itukó'oviti. Yoko koati ukeâti xoko Itukó'oviti ne ákoyea píke.

<sup>29</sup> Enepone seánakopi Itukó'oviti, haina póhutine kitípi Kristu, itea koatímaka keítoponivo kotíveti vo'ókuke.

<sup>30</sup> Yoko koati kexuná'ixivotinoe ya tiú'itike koekúti ikéneke Kristu, kuteâtimaka neíxonenoe njokóyoke yanekóyoke. Yoko énomonemaka yeyékoxonoe kóyeyekone ngoêku.

## 2

### *Ixíko'okoa Poúlu ne íhae Filípu kónokea kóseanayeokoko*

<sup>1</sup> Enepone koati kaná'uti kixóvoku úti ikéneke Kristu, koati yuixóvoti uti venékeokoko koane kotiú'ikokoti uti visóneu, vo'oku ákoyea omótovokoko vokóvo, haína? Hainá'ikopomaka poéhapeane visóneu xokóyoke ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti ákoti ihaxákeakaka visóneu? Hainá'ikopomaka vítupa'ikeokoko yoko kóseanayeokoko úti? Hainâra, koati énomone koéneye ne kaná'uti kixóvoku úti ikéneke.

<sup>2</sup> Embemopinoe iké'elokexi ongóvo koeku itíkivo xâne póhutine yónoku iséneu ikéneke Vúnae, koane kutikokó ké'iyinoe ya kixeku ákoyea omótovokoko yokóvo, koánemaka ya itíkivo xâne póhutine eópone omíxoneke yoko iséneuke, póhutinemaka yúmo'ixovone itúkea ikéneke Vúnae.

<sup>3</sup> Koékuti itukéti ítike, hako itukovo vo'oku poéhayeane unako kêku yíxovo, áko'o vo'oku yopósiki ihéyu'ikikono, itea itíka ya ákotike kepayásakapu. Yoko péhutinoe, konókoti yónea yokóvo unako koêku ne po'ínuhiko xâne. Kene hako itúkivo unako kêku yóno ne iséneu inúxotike.

<sup>4</sup> Hákomaka poehâne yâha itíki yíxovo, itea usó yákoymaka ya aha po'ínuhiko xâne itúkea.

### *Kixoku koeku isóneu Jesus enepo inâ ikútipasikovovi*

<sup>5</sup> Enepone kixoku koêku isóneupinovo ne Kristu Jesus, énomonemaka ákoeneye iséneupinovo.

<sup>6</sup> Vo'oku koati póhutinehiko ne Jesus yoko Itukó'oviti, itea usó kóye ne Jesus kuríkea itúkeovo koati kuteâti ne Há'a.

<sup>7</sup> Epó'oxo uha-uhá kíxoa kuríkea neko kixóvoku itúkeovo koati kuteátine Há'a yaneko itukóponovo ovoxéti, enepo ikútipasikoponovo xâne yara kúveu mêmum. Koati ikútipasikoponovoviti yaneko símeaku.

<sup>8</sup> Yaneko íhokoponeovoku kixóvoku xâne, yupíhova ikálíhuxopeovo, epó'oxo kuri'ó koe Itukó'oviti itúkea ahá'inoa, muhíkova ya ivókeovo kuruhúke.

<sup>9</sup> Koeku kó'iyeaneye, koati kapayásokopati Itukó'oviti ya uhá koeti po'ínuhiko teyonéti. Poréxopamaka Itukó'oviti ítúkeovo teyonéti ne iha Jesus ya uhá koeti po'ínuhiko ihâe

<sup>10</sup> maka uhá ákoene xâne ya vanúke koáne yara poké'e koánemaka ya xapa ivokóvotihiko, ipúyukexino Jesus,

<sup>11</sup> koane heú ákoenemaka xâne koyúhoyea nonékuke po'ínuhiko xâne ítúkeovo unae uhá koéti ne Jesus Kristu, kutí'inokemo ihayú'ikokonoti Itukó'oviti, Ha'a úti.

### *Kauhápu'ikoti xâne kúrivokoevo ne kutípoti Kristu*

<sup>12</sup> Itínoe ákoti omotóva ongóvo, kuteâti koeku kóyekuneyea kitípinu, yoko haina póhutene yaneko ambê xepákukenoe, itea ínapoxo kó'oyene koeku ángo'oyea, ípihea tumúne ne itiki ahá'inopi Itukó'oviti, ítínoe koítovone. Énomone ítiko, yexókovotimaka ítíkivo teyoti Itukó'oviti, pivoâtimaka keíkaxu'iki okóvo.

<sup>13</sup> Vo'oku koati Itukó'oviti ko'ítúke xikóyoke. Énomone porexópi iséneu kehá'ayi itiki ítúke, koane énomonemaka koxunákopi keúsoki kuteâti ne únati ahá'inovi.

<sup>14</sup> Koèkuti ítike, ítika ya ákotike kepahákapu, koáne ya ákotike yarixákaka,

<sup>15</sup> maka ítíkapune xâne ákoti koyuhoâti ápeyeya váhere ítúke. Yanê'e, ítímakamo koati sasá'iti xe'éxapone Itukó'oviti ákoti óvaku, ákotimaka íkapítí'ikapu xapa xâne kúrivokoevo, enepohikone ainóvoti ákoti panâpu, ákotimaka kayúsea kixoku ítúkeovo. Yane keuhápu'ikoatihikomo kuteâti kíxoaku hékerekhiko ya vanúke kauhápu'ikea ovâti ra poké'e.

<sup>16</sup> Koeku yéxoki po'ínuhiko xâne ne inámati ihíkavoti poréxoti inámapoti apéyeati ákotinemo hunókoku, ítínoemo éyenjovope yaneko káxe aukápapu Kristu, vo'oku ítínoe ákoinoke ko'ítukehí ángoe ítúkeke Itukó'oviti, koane ítínoemaka kutí'inoke apêti ítóponone ne ngóxuna'ixeovo ya ítúkeke Itukó'oviti.

<sup>17</sup> Yusíkoti óvokeovo indína enepo ngaepékakana, itea enepomo injakánaneye, kutí koetímo ingó'iparaxoke Itukó'oviti nê'e yoneâti ouúkeke ne inúxoti ímbaraxoake, enepone ngóxunanevo ítúkeke kutí'inoke kivóvotínoe Itukó'oviti. Epó'oxo enepo injakánaneye, elóketimo ongóvo, koane motóvamaka elókeyea yokóvo.

<sup>18</sup> Aélokeneokopo yokóvo. Ngoánemakamo, kutíkokó koetímo ne elókeko vokóvo.

### *Ha'ínehiko Poúlu*

<sup>19</sup> Ngúxoá ya xoko Vúnae Jesus ákoyeamo ingáxu'ikenexa mbahúkinopinoo Timóti, motovâti kóuhepekopeamaka inzóneu enjáne kéyekunoe.

<sup>20</sup> Vo'oku ako po'ínu kuteâti isóneu Timóti, íkaná'uxoateoxo yónea okóvo ne unako kékunoe.

<sup>21</sup> Uhá koeti po'ínuhiko xâne, ainovo yonóheixoati okóvo ne ítúkevo. Ako yána okóvo ne ítúke Kristu Jesus.

<sup>22</sup> Koati yexoâtineneo motó'iyeoava kúveovokono ne Timóti, vo'oku kaha'iné kíxeonu ngoyúhoyea ne inámati ihíkavoti ítúke Kristu kuteâti koeku xe'exátí huvó'oxea há'a.

<sup>23</sup> Ehá'axomo enja ngixókonokumo, ngúxoá mbahúkeamo nê'e xepákuke.

<sup>24</sup> Ngúxoamaka ya xoko Vúnae ákoyeamo ánju'ikene mbíheá xepákuke.

<sup>25</sup> Itea kóyeane íninja ngónokea mbahúkopinopinoo Epaforodítu, mbo'ínu xoko Jesus, nza'inemaka ya ítukétike. Eneponê'e, koati ivokóponovoti



ko'ítukeeya ya ítuke Vúnae. Koatímaka péhoenonu omínonu hivó'oxinuke ya nóngoneke.

<sup>26</sup> Mbahukópatimo vo'oku inákurukeovopineno, koane êno tiveko isóneu vo'oku yeyékoxi ká'arineya.

<sup>27</sup> Koati kaná'uti enó'ieya kíxoaku aríne. Kalíhanini ivókeovo vo'ókuke, itea kóseana Itukó'oviti. Haina póhutine nê'e, itea kóseananumaka, puinónuti yupiheovo ikáxu'ieya ongóvo eneponi ivakápu.

<sup>28</sup> Vo'oku ká'arineya yanekôyo, íyovoneoxo ongóvo mbahúkopinopea kó'oyene, maka aélokeneoxo yokóvo neixápa, epó'oxo maka hákone po'i yónoku inzóneu.

<sup>29</sup> Aélokeneo yokóvo simâpi vo'oku ítúkeovo po'ínu úti xoko Vúnae. Xâne kuteâti, koati konokoâti tíyinoe.

<sup>30</sup> Kalíhanini ivókeovo vo'oku yupiheovo kóxuna'ixeovo ya ítukeke Kristu. Yoko usó kóye ivókeovo, motovâti huvó'oxeonu ya nóngoneke, koeku ákoyea omótova hivó'oxinu, vo'oku ákoyeanoe melíkanu.

### 3

#### *Yuhu Poúlu koêku ne poe'á kixoti íhikaxea emo'u Itukó'oviti*

<sup>1</sup> Itínoe mbo'ínu xoko Jesus, tumúneke únzexea ra yúndoe, anéyeiko po'i ánja ngoyúhoinopea: Aélokeneo yokóvo ikéneke Vúnae. Ako ímanjapu ngáyukopinopi yúnzo kuteâti koeku yunzó'inopi yanekôyoke, vo'oku kotiú'íkopitinoemo.

<sup>2</sup> Neixipa ne xâne ínzaú tamúku, enepohikone ákoti itukapu kaná'uti ko'ítúkeinoti Itukó'oviti. Enephikonê'e, koati íhikaxoti xanéhiko kónokea ápeya muyókuke hoénaxovopé ítúkeovo xanena Itukó'oviti, enepone sirkunsidá kó'ieya, motovâti koíteova Itukó'oviti.

<sup>3</sup> Koati utíneoxo apê muyókuke ne kaná'uti hoénaxovope vitúkeovo xanena Itukó'oviti, uti ihayú'ikoti Itukó'oviti ya xunákoke Sasá'iti Omíxone. Utímaka koati elokeâti okóvo ne ítúkeinovi Kristu Jesus, vitukoâti víhuinovoke nê'e, ya koêkuni ítúkeovo koekúti kuteâti sirkunsidá kó'ieya ne xâne víhuinovo.

<sup>4</sup> Eneponi omótova ítúkeovo koekúti kuteâti sirkunsidá kó'ieya víhuinovo, mani êno ínzuinovoke. Koêkuni inixoâti yusíkea íhuinovo koekúti kuteâti, ínapoxo úndi eneponi akoéneye.

<sup>5</sup> Vo'oku oitu koé'iko ngaxéna ike imbúhikine yara kúveu mêum, sirkunsidá ngoéne, kuteâti nókone ngó'ieya, undi izaraelíta, undi ámoripono xanéhiko noífovoke Itukó'oviti. Undímaka ámoripono Mbejámi, po'i iháxakoku njanéna íhae Izaráte. Undímaka koati kaná'uti ébereu ákoti ánahi. Yane yuínjeovoxo nzókea ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse, undi farízeu.

<sup>6</sup> Yane yupiheovo ngahá'ayea ngotíxea nzó'e, koâti vahe réxinoati índuke ne kutípotihiko Jesus nóvoke, ininjoâti ítúkeovo pahukóvotihiko. Yane mbónea ngxokoku índúkeovo, kuteâti páhoenovi ne Ponóvoti Kixovókuti vitúkea ya yútoeke Muíse, undi koati sasá'iti ákoti motovâti koyúhoyea ápeya mbahúnevo.

<sup>7</sup> Itea enepora uhá koeti íninjone ítúkeovo hána'iti itópoinonuke nóvoke, kutí ngxóva ákoti ítúkovoke kó'oyene koeku énjeane Kristu.

<sup>8</sup> Koati yupihóvoti íninjea ákoyea ítúkovoke ne uhá koeti po'ínuhiko koekúti, nonékuke unáko ne énjea Únaem Kristu Jesus, enepone yupihóvoti anú'ukea unáko ne po'ínuhiko koekúti. Énomone nguríkopinoá ne uhá koeti ínzuinovoke nóvo, koane kutí ngxóva íhomúyoti yupihóvoti kótirinayeokono, motovâti ápeya Kristu ya njokóyoke,

<sup>9</sup> motovâtimaka nzasá'ipea xokóyoke, ákoti itukapu nzasá'iko ínzuinovo ukeâti indúkea páhoenovi Ponóvoti Kixovókuti vitúkea, itea itúkeovo nzasá'iko ukeâti ngúveovo Kristu ne ínzuinovo. Énomone ne sasá'iko úti itukeinovike Itukó'oviti koeku kúveovo uti Kristu.

<sup>10</sup> Ngaha'a ungóponea énjea Kristu, koáne ne hána'iti xunáko exókovoti yaneko exepúkopo ukópea xapa ivokóvoti. Ngahá'amaka ngahá'ineyea Kristu koeku véngea kotívetike koekúti, kuteâtimaka vékea Kristu yanekóyoke, koane íngutipasikeovamaka yaneko ivokóvo kurúhuke.

<sup>11</sup> Yane ya uhá koeti ngixoku ngóxuna'ixeovo, ngúxoá indóponeamo ne yúmo'injovone ámbepea ya xapákuke kutípoti Jesus, exepúkapea ukópea xapa ivokóvoti.

### *Kóxuna'ixovo Poúlu ikéneke Kristu*

<sup>12</sup> Haina ngoêti indóponeane indúkeovo úsotine ikéneke Vúnae ákotine ovónuku, áko'o indúkeovo ponóvoti ákotine mbahukápu, itea anéyeingo ngóxuna'ixeovo motovâti indóponea ne ahá'inonu Kristu Jesus, enepone iháxikinonukemaka nzókea.

<sup>13</sup> Itínoe mbo'ínu xoko Jesus, íninja ávovea indápana nê'e, itea hara ngôe: Nguríkoane ingéneke ne koekútihiko pihotíne, koêkumaka ixómoyea ngóxuna'ixovo indóponea ne koekútihiko ovotí'iko ndumúneke.

<sup>14</sup> Mbihotíne xoko ánja indóponea, enepone koâti únati íparaxeonukemo Itukó'oviti, enepone iháxikinonukemaka nzókea Kristu Jesus.

<sup>15</sup> Hukínóvoti ngíxeopinoo: Uhá koeti xapákuke úti úsotine ikéneke Kristu, ákotinemaka óvaku, ákoenemakaye isóneu. Itukovo pó'iti koêku ne iséneu, kóyeane mo kouhupu'ikinopeano Itukó'oviti ne nêkone ké'iyi.

<sup>16</sup> Yoko kuteâti koeku íhikaxeovike ne íhíkavoti hókone úti, vítone vitúkea tukú koeti kó'oyene, énomoneikopo háka úti.

### *Itúkohevoti ya hókea Kristu*

<sup>17</sup> Itínoe mbo'ínu xoko Kristu, hara hekánoe ngixoku indúkeovo. Yapá'akamaka ne xâne hókeaxo, kuteâti ne neixone xoko kixoku vitúkeovo, úndi yoko Timótí.

<sup>18</sup> Vo'oku êno xâne okopâti ne íhíkavoti koyúhoti ivókinovovi ne Kristu kuruhúke, enepone víhikaxone. Yoko kali êno ngáyu'ixea yanekóyoke ngoyúhoinopeano koêku, koane ngáyukopinopeakomaka kó'oyene. Koati kotívetinonu koeku nekôyohiko. Írihikovo nzo'ouke vo'ókuke.

<sup>19</sup> Yoko ya hunókokuke, koati ipihóponovokutike yonópomo. Poéhane áha kíxeova hokóhiko, ya koêkuni itúkeovo Itukó'oviti hóko. Enepone koekúti mani teínoe itúkea, koati énomone itúkohiko éyexovope. Poéhane kixovókuti yara kúveu mêmum yónoheixo isóneu.

<sup>20</sup> Kene úti, hara yónoheixo visóneu xoko koati kaná'uti poké'exa úti vanúkeke, úkeakumaka Koitóvoviti, enepone Vúnae Jesus Kristu, kúxoixoponemaka úti káyukopeovomo.

<sup>21</sup> Énomonemo sa'irí'okopa ne kixeóvovoti muyo úti, uti xâne yara kúveu mêmum, ya inámati koxe'u úti, yupihóvotinemo unáko kuteátine muyo Kristu. Yoko koati apêti xunáko kíxeovinemoye, vo'oku ápe xunáko natíxea oukeke uhá koeti koekúti ákoti motovâti okópea.

1 Itínoe mbo'ínu xoko Jesus ákoti omotóva ongóvo, yupihóvotinemaka inángurukeova, yákoyenenoeye kuteâti kéyeku kékuna'ixivo ikéneke Vúnae. Koati itínoemaka elókeinoke ongóvo, koane itínoemaka ápeinokemo ímbara xoko Itukó'oviti, enepone kutí koeti koati uhé'ekoti kôroa.

2 Émbemoa ra Évodea yoko Síntike ákoyeane ópoe'ainokoko isóneu koane kutikokó kó'iyea isóneu ikéneke Vúnae.

3 Émbemopimaka, iti koati kaná'uti nza'íne ya ítukeke Itukó'oviti, hivó'oxi ra pi'âti mokexa úti, vo'oku aínovo koxuná'ixovoti huvó'oxeonu ya itukétike yanekóyoke, koeku ngoyúhoyea ne inámati ihíkavoti koyúhote koeku Jesus. Kuteâti huvó'oxeonu ne Keleménti yoko po'ínuhiko nza'íne, énomonemaka kíxeaneye huvó'oxeonu ne pi'âti sêno. Yoko aínopovone apêti íha koyúhopeke Itukó'oviti, enepone yutóxovoku íha xâne apeínoatine inámati apéyeati ákotinemo hunókoku xoko Itukó'oviti.

4 Itikapunoe xâne ixómoti elóke okóvo ikéneke Vúnae. Aúngopomaka ngó'iyea: “Aélokenoe yokóvo.”

5 Konókoti iyúseyea kixévoku ya nonékuke uhá koeti xâne itíkivo kásati omíxone, ákotimaka itikápu húketi ímainevo, vo'oku yé'exopovone aúkopovope Vúnae.

6 Hako pipokéxinoa iséneu ne koékuti koekúti, itea yáma nonékuke Itukó'oviti ne uhá koeti yáha ya orásaum, yepemoâti kousexinopi nékone, koékumaka íkero'ixivo xokóyoke.

7 Yane enepone hána'iti úhepeko isoneúti ukeâti xoko Itukó'oviti, ákoti itoâti éxea koêku, énomonemo porexópi ákoyea pepákexapu iséneu ikéneke Kristu Jesus.

8 Tumúneke únzexea ra yúndoe, itínoe mbo'ínu xoko Vúnae, hara motokeâti ímeheixi iséneuke: uhá koeti koati kaná'uti koekúti motovâti koyúhoyeokono ítúkeovo únati, koane uhá koeti ponóvoti yoko sasá'iti koekúti, yoko uhá koeti uhé'ekoti koekúti inixóneti ítúkeovo koati ihayú'iuti. Enepo itukapu koati únateoxo koane motokeâti iháyu'ikeokono, ítúkapu énomone ovóheixo iséneuke.

9 Enepone ihíkavoti ínzikaxeopikeno, enepone némo, koane kémone, yoko neíxone njokóyoke, énomone héka. Yanê'e, Itukó'oviti ovomô xikóyokenoe, enepone úkeaku uhá koeti úhepeti isoneúti koane asako omíxóneti.

### *Íkoro'ixinova Poúlu ne íhae Filípu*

10 Yupíhova elókeyea ongóvo ikéneke Vúnae kó'oyene, vo'oku tiríxopovonemaka pehúkinonu hivó'oxinuke ya nóngoneke, yéxokovope kétarakopinu ike xu'íkeneyeane ákoyea péhoenonu. Yoko kóyekune ápeyea péhoenonu yanekóyoke, itea kali okínoke, akó'toti yoxénenoé hivó'oxinu.

11 Yoko haina vo'ókuke ápeyea nóngone, kó'inokeneye yunzó'inopi, vo'oku éngo'okovane ra ngóyeku. Koékuti ngoêku, ako pepákexapu inzóneu.

12 Éngo'okovane véngea ne uhá koeti koekúti, yusíkoti ítúkeovo ákotike apeínonuti, yusíkoti ítúkeovo unátiyeakuke ngoêku. Uhá koeti koékuti vékoku ne xâne, véngoane, kuteâti imandáxovotike koane épekeonuke hímakati. Kúteanemaka ákotike nóngone koane énotike, aínovone véngoku.

13 Índoa véngea uhá koeti koekúti ya xunákoke Vúnae, enepone ixómoti koxunákonu.

14 Itea kóyeane íninjea ítúkeovo únati, koeku hivó'oxinu ya tiú'itike koekúti véngoku.

<sup>15</sup> Itínoe íhae Filípu, yéxoanemaka koêku enepo inâ turixóvo koyúhoyeovo ne inámati ihíkavoti koyúhoti koeku Jesus xepákukeno, yaneko imbúhikopeaku Masêdonea. Yéxoanoé ákoyea po'í êgereja huvó'óxonuti ya nóngoneke, ákoti itukapu ítínoe.

<sup>16</sup> Muhíkova ovo'íngo ya Tesálonika, ápenoe péhoenonu. Yoko haina póhuti pího ne kali púyaenovonuke yokóvo ya nóngoneke, itea kényukoanoé ne péhoenonu.

<sup>17</sup> Yoko haina ngónokea ngo'íparayea yonó'oxo inzóneu, itea hara ngahá'a noínjea kurí'uxeovomo yehópo xoko Itukó'oviti vo'ókuke ra hivó'oxinuke.

<sup>18</sup> Namúngoane ne uhá koeti péhoenonu. Kalíhani ákoyea iyónoangu ne po'ínu. Usó kixínenoa ne nóngone yane péhoenonu xoko Epaforodítu. Yoko enepora púyaenovonunoe yokóvo, kutí kôe úheti ihopúneta itopónoti Itukó'oviti, kuteátimaka koeku hó'openo oró'oeti íparaxokonoke Itukó'oviti. Yoko ínixea Itukó'oviti unáko nê'e, koane úhepetinoamaka isóneu.

<sup>19</sup> Uhá koeti koêkuti nékone, kousókinopeatinoemo Únaem Itukó'oviti. Vo'oku koati ákoti hunókoku ne únatinoe koekúti, yupihóvoti itúkeovo ihayú'iuti, évekinopeakunoe ya xoko Kristu Jesus.

<sup>20</sup> Itukapu Itukó'oviti, Ha'a úti, ihayú'ikakana ya uhá koeti káxe ákoti hunókoku. Ákoyeneye.

### *Hunókoku yútoe Poúlu*

<sup>21</sup> Yúnzoiko póhutihiko kasása'iupo Kristu Jesus yáko. Enepora po'ínu úti xoko Jesus njokóyoke, yúhoikopinoemaka.

<sup>22</sup> Kúteanemaka koêku ne uhá koeti kasása'iupo Jesus yáyeke, yúhoikopinoemaka, ínapoxo ne po'ínu úti xoko Vúnae ko'ítuketai ya óvokuke koati payásoti nâti, enepone Sêza.

<sup>23</sup> Itúkapu hána'itike seánakopi Vúnae Jesus Kristu yóvoheixo.

Hunókokune.

## KOLÓSENSI

### Yútoe Poûlu páhoe xapa kutípoti Jesus íhae Kolósu

Enepone kutípotihiko Jesus yane imokóvokuti ya pítivokona Kolósu, yónoku ra yútoe Poûlu, ápe inixoâti itúkeovo Épafara itukóvo ne inúxoti ominoâti ne inámati ihíkavoti koyúhotei koeku Jesus. Koeku óvea íka'ákovokutike ne Poûlu, eyéxoxo koêku ne hokoti Jesus íhae Kolósu ápeyea xâne xapákuke ihíkaxoti ihíkavoti ákoti itukapu ukeâti xoko Itukó'oviti. Énomone kutí'inoke yutoxínoati Poûlu neko íhae Kolósu. Koati topikeâti tumúne neko xâne ákoti akaná'u ihíkavoti ihíkaxone. Íxíko'okoahikomaka Poûlu ne íhae Kolósu títiu kóyeyea kúveovo Jesus, kuteâtimaka íhikaxoake Épafara inúxotike, vo'oku poéhane Jesus motovâ koíteovo xâne, yoko poéhanemaka motovâ kotúyoepa pahunévoti. Éxokoamaka inámapeexo kixoku itúkeovo ne xâne hokópotine Kristu, koane iyúseyea itúkeovohiko xanena Itukó'oviti koeku ákoyea omótofovokoko okóvo.

#### *Turiyútoe*

<sup>1</sup> Yundóxinopinoe, undi Poûlu, undi ápostulu, páhoe Kristu Jesus koyúhoyea emó'u xapa xâne, kuteâtimaka ahá'inonu Itukó'oviti indúkea. Anéyemaka njokóyoke ne Timóti, po'ínu úti xoko Jesus.

<sup>2</sup> Pahúkinopeanoe úti ra koyuhópeti, itínoe ovoti pítivokonake Kolósu, itínoe po'ínu úti xoko Kristu yainóvoti kasása'iupo, koane koati kivovâti.

Itúkapu hána'itike seánakopi Itukó'oviti, Ha'a úti, yóvoheixonoe, koane úhepetike isoneúti ukeâti xokóyoke.

#### *Itúkinoa orásau Poûlu ne íhae Kolósu*

<sup>3</sup> Uhá koeti vitukínopinoe orásau, kóyekune víkoro'ixinovopi xoko Itukó'oviti, Ha'a Vúnae Jesus Kristu,

<sup>4</sup> ukeátine iná veyekóxopinoe kívivo Kristu Jesus, koánemaka vo'oku ákoyea omótova yokóvo ne uhá koeti po'ínuhiko kasása'iupo Itukó'oviti.

<sup>5</sup> Ké'inokeneye, vo'ókuke ne hána'iti kíxoixone yéxone kousokeovomo, enepone kounaenopi Itukó'oviti vanúkeke. Yoko kémoanenoe koêku nê'e yanekóyoke iná koyuhóvo xepákukeneo ne kaná'uti kixovókuti íhae xoko Itukó'oviti, enepone inámati ihíkavoti omínovike Jesus.

<sup>6</sup> Enepone ihíkavoti itopónopitinenoe, ukópononemaka xapa uhá koeti po'ínuhiko xâne yara kúveu mêum, koane éno ého xapákukehiko, kuteâtimaka ápeyea xepákukeneo ukeâti iná kemôa, enepo iná yexôa kaná'uko ne hána'iti seánakovi Itukó'oviti.

<sup>7</sup> Yoko énomone ne íhikaxeopike Épafara, ha'ine úti ya ítukeke Itukó'oviti ákoti omotóva vokóvo, enepone koati kuvovóneti koane yuixóvoti ko'ítukeino Kristu xepákukeneo.

<sup>8</sup> Énomonemaka koyuhó'inovi ákoyea omótofovoti yokóvo vo'ókuke ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti ovo'ó koépitinoe.

<sup>9</sup> Koeku kó'iyeaneye, énomone kutí'ino vitukínopitinoe orásau. Ukeátine iná veyekóxopinoe, ako váka vépeminopi Itukó'oviti poréxeopinoe hána'iti isoneúti ukeâti ya xokóyoke. Vépemoamaka poréxeopinoemo yéxi kixeku péni iséneu ya uhá koeti koekúti, motovâti uha-uhá kíxi yéxi ahá'inopi.

10 Yanê'e, enepone kixeku itíkivo, hokoâtimo nókone kó'iyea ne xâne ku-tipoâti ne Vúnae, koane inixoâtimo Vúnae unáko ne kíxeaku héki ya uhá koeti koekúti. Keukóponovotinoemakamo ya itíki uhá koeti kó'iyevokoku únati koekúti, koane yukopónotinoemakamo yéxi Itukó'oviti.

11 Vépeminopimaka kékuna'ixivomo ya uhá koeti xunakóti, enepone êno ihayú'iyuti xunakóti íhae xoko Itukó'oviti, maka hákone kemuyá'iko iséneu ikéneke, koane íteanemaka ne uhá koeti koekúti, ákoti iméxapa, xaneâtimaka elókeyea yokóvo,

12 koékumaka íkero'ixivo xoko Ha'a úti íhae vanúke, enepone imótokenaxopitinoe nemúkopi kounaenopi vanúkeke. Ênomone ne ikó'iparaxokemo kasása'ipupohiko yonópotimo natíxokuke uhapú'itike.

13 Koítovovi Itukó'oviti ya xunako pahunévoti yane kúxoti vóvoheixoku hahákuti, koane íseopovi natíxokuke Xe'éxa, enepone ákoti omotóva okóvo.

14 Yoko koati ênomone koitóvovi ne Xe'exa Itukó'oviti, kotuyópinoveati ne pahúnevo úti.

### *Kixóvoku Kristu yoko ítuke*

15 Enepone Itukó'oviti, ako inixoâti itea heru-herú kíxea Kristu ne kixóvoku, epó'oxo tumúneke ápepe ne uhá koeti koekúti ítuke vo'u Itukó'oviti, ápene ne Kristu.

16 Koati ênomone évekoa Itukó'oviti kousokea uhá koeti koekúti apêti inâ itukôa Itukó'oviti, enepone koekútihiho ya vanúke koánemaka poké'eke, yusíkoti ínixeocono áko'o ákoyea inixoâti, yusíkotimaka itúkeovo koati payásotihiko ánju pahúkoti vanúkeke, áko'o po'ínuhiko teyonéti xapákuke ya koékuti pahúkoku, áko'o uhá koeti koékuti po'ínu payásoti yoko tutíye apêti ya xapákuke, aínovomaka ítuke vo'u Xe'exa Itukó'oviti, epó'oxo itúkinokonokehiko uhá koêti nekôyo motovâti itúkeovo ikó'itukeu Xe'exa Itukó'oviti.

17 Tumúneke ápeyeya uhá koeti po'ínuhiko koekúti, ápene ne Xe'exa Itukó'oviti. Epó'oxo koati ênomonemaka ákoino itáhinea uhá koeti koekúti apêti.

18 Ênomonemaka itukóvo tuti uhá koeti kutipoâti, enepohikone póhutipone ikéneke kuteâti koeku koxe'úti, koeku itúkeovo Kristu kotútihiko. Koati Kristu itukóvomaka úkeaku uhá koeti koekúti. Koati turíxeovokumaka exépukopea ukópea xapa ivokóvoti nê'e, motovâti itúkeovo ênomone payasô ya uhá koêti.

19 Xoko Kristu ápeyeamaka ne uhá koeti itípanevo koane úhe'ene Itukó'oviti. Yoko ínixoa Itukó'oviti unáko kó'iyeaneye.

20 Yaneko ovokóvo itina Xe'éxa ya kuruhúke, uké'exopinovea Itukó'oviti ne ákoyea malí'akapa úti vo'oku pahúnevo úti. Koane vo'ókukemaka ítukeinovi Xe'éxa, míhe'okinoane Itukó'oviti oxéne aúkopeovo xokóyoke ne uhá koeti koekúti, koékuti óvohikoku ya poké'e koánemaka ya vanúkeke.

21 Itínoemaka hazakeôvoti Itukó'oviti yanekóyoke, koane yokopâti ya iséneuke vo'oku vahere kixeku itíkivo.

22 Itea kó'oyene uké'exopinopeanenoe Itukó'oviti ne hexákivoa. Uké'exopinopeanenoe ya muyókuke Xe'éxa yaneko ikútipasikoponovovi, uti xâne, enepo ivokóvo kuruhúke motovâti itíkopivo xâne koati sasá'iti nonékuke, ákoti óvaku kopiti'iyea, ákotimaka évekinokonoku emó'uínokono ápeyeya ítuke ákoti aunáti.

23 Yoko koati ênomone kénenoeye itukapu koati kaná'uti ípihi tumúne ne kívivo Vúnae ákoti yaukápapu ikíni, ákotimaka kurí ixêa ne hána'iti kíxoixone, yéxone kousokeovomo, enepone koyuhóvoti yane inámati ihíkavoti omínovike Jesus, kémone yanekóyoke, koane koyuhóvotinemaka xapákuke uhá koeti xâne

yara kúveu mêum. Yoko énomonemaka pahúkonu Itukó'oviti ngoyúhoyea xapa xâne, undi Poûlu.

*Koêku ne ítuke Poûlu páhoenoa Itukó'oviti ítúkea*

<sup>24</sup> Kó'oyene hane indúko elókeko ongóvo ngoítóponeovo kotíveti koeku ngoyúhoínopinenoemo'u Itukó'oviti. Enepone tiú'iti koekúti yonoti oukeke Kristu yanekóyo, kutí'inoke ukopónoti ikéneke Vúnae ne kutipoâtihiko, enepohikone kutí koeti muyo Kristu koeku ítúkeovo énomone kotútihiko, koati tumúne yóno ngóúsokea ya ngoxé'uke koekúti kuteâti. Énomone ne koekútihiko ndumúneiko, nókone kousokeovo ve'ókukeneo.

<sup>25</sup> Koati vo'ókuke ne kutípotihiko Kristu pahúkinonu Itukó'oviti indúkeovo ovóxe xapákuke, motovâti nzuvó'oxeahiko ukóponea ikéneke, koane heú ngíxea ngóuhapu'ikinoahiko emo'u Itukó'oviti.

<sup>26</sup> Enepone ihíkavoti íhae xoko Itukó'oviti ákoti kauhápu'ikinakana ne xanéhiko mekúke, kouhapu'ikinoane Itukó'oviti ne kasása'iupo koeku kó'oyene.

<sup>27</sup> Énomonehiko kahá'a kouhapu'ikinoa Itukó'oviti hána'iko ne ihíkavoti ákoti exákana mekúke, kaha'áinoati éxeahiko ítúkeovo koati êno hána'iti koekúti motokeâti íháyu'ikeokono ne kouhapu'iune kó'oyene xapákuke uhá koeti kó'iyevoku xâne. Yoko enepone kouhapu'iune, énomone ne ovo'ó kó'iyepi Kristu, kutí'inoke apêti koati hána'iti kíxoixonenoexo xoko Itukó'oviti, yéxone kousokeovomo. Énomone ne itíkivomo êno hána'iti íhayú'iuti ya xoko Kristu.

<sup>28</sup> Koati énomone koyúho úti xapa xâne ne Kristu. Í'ixiko'o kíxoixo uti uhá koeti xâne, koane heú kíxoa úti víhikaxea xanéhiko uhá koeti koêku ra exóneti íhae xoko Itukó'oviti, motovâti vísimea uhá koêti nonékuke Itukó'oviti koane motovâtímaka usó'iyeahiko ikéneke Kristu, ákotinemaka óvakuhiko.

<sup>29</sup> Énomonemaka ivóngopoinovo ngo'ítukeino Kristu. Koati ngox-uná'ixovotoexo, ingó'ítukexoati ne uhá koeti xunakóti pónenu Kristu, enepone hána'iti xunáko kó'ítuketi njokóyo.

## 2

<sup>1</sup> Ngahá'ainopinoe yéxi yupíheovo ngóxuna'ixeovo ítukeke Itukó'oviti ve'ókukeneo, koane vo'ókuke ne íhae Laudíseya, koánemaka vo'oku uhá koeti po'ínuhiko úti xoko Vúnae ávoti noíxeonuku.

<sup>2</sup> Ngixínoakeneye, ngoxuná'ixovoti itukétike maka áxunane iséneu ikéneke Vúnae, koáne maka yópoehapooaneno ikéneke koeku ákoyea omótovokoko yokóvo, koane yupíhapunemaka unako kékú ikéneke Vúnae vo'oku heu-heú kíxi yéxi koêku ne kaná'uti kixovókuti hékone. Yane yexoâtinooemo heú koeti koêku ne hána'iti ihíkavoti ákoti exákana mekúke kouhapu'iunovine Itukó'oviti. Yoko énomone ne koyúhoti koeku Kristu.

<sup>3</sup> Enepone uhá koeti exóneti koáne ne isoneúti kouhápu'ikoati koêku ne kaná'uti kixovókuti íhae xoko Itukó'oviti, enepone kutí koeti êno únatinoe koekúti he'onóneti opékuke poké'e, poéhane xoko Kristu motó'iyeeva éxeokono.

<sup>4</sup> Kó'inokeneye ne yunzó'inopinoe maka hákone íto kátavokeopinoe ne xâne ahúkoti koyúhoyea ihíkavoti ákoti akaná'u.

<sup>5</sup> Vo'oku upánini ángo'o xepákukeneo, itea hanekóxo inzóneu xepákuke. Kutí koe ambêti ya xepákuke, koane elóke ongóvo noínjea kutikokó kél'iyi ikéneke Vúnae, koane títiu kéyeyi ya kívivo Kristu.

*Kahá'ainoa Poûlu ne íhae Kolósu unako koêku ikéneke Kristu*



6 Kuteâti kixeku kívivo Kristu Jesus Vúnae inâ hekopâ, énomonemaka ákoeneye kívivoa ya uhá koeti kixeku itíkivo.

7 Koati Kristu yokópoeheve. Itúkapumaka énomone kutí'inoke yukopónoti koeku kívivoa. Átíu'i héki kuteâti íhixexikono, koane itúkapumaka xâne ixómoti ikoró'ixovo xoko Itukó'oviti.

8 Yokóhiyanavo maka hákone itekóno ya isoneûtihiko aúpu'ikenati, enepone hokoti kixoku ko'ísoneuyea xanéhiko yara kúveu mêm, koáne ne po'i kixoku itúkeovo xanéhiko ukeâti xoko oxúnoekene, enepone koati kúxotihiko kixovókuti hokonéti ukeátinekene ákoti itukapu ukeâti xoko Kristu.

9 Yoko enepone uhá koeti itípanevo koane úhe'ene Itukó'oviti, ápemaka xoko Kristu yaneko ikútipasikoponovovi, uti xâne yara kúveu mêm.

10 Epó'oxo ápenemaka xikóyokenoe uhá koéti nê'e, kuteâti koeku ápeyea xoko Kristu. Koati Kristu payasó ya uhá koeti koati payásotihiko pahúkoti vanúkeke, koáne ya koékuti po'ínuhiko tutíye ákoti inixákana, koékuti pahúkoku vanúkeke, áko'o híyeu vanúke.

11 Koeku kitípi Kristu, itínenoemaka koati kaná'uti sirkunsidá koéti. Kene ne sirkunsidá ké'iyinoe, haina kixovókuti itúke vo'u xâne yara poké'e, itea koati vo'ókuke uké'exopinopea Kristu ne kúxoti kixeku itíkivo, yaneko ivokínovovi, itukínopeati ne koati kaná'uti sirkunsidá ké'iyi, enepone kaná'uti hoénaxovepe itíkivo xanéna.

12 Koáhati itínoe kutí koeti xané kixoti Kristu ekóxeokono yaneko yahíkovo iháke, koane kutí koetímaka xané kixepoâti exépukepea ukópea xapa ivokóvoti ya koeku kívivoa Itukó'oviti, ihínovatimaka ne hána'iti xunáko, enepone koexépukepoti Jesus ukópea xapa ivokóvoti.

13 Koati itínoe kutí koeti ivokóvoti nonékuke Itukó'oviti yaneko avô'o katuyâpa ne pahúnevo, itea ikó'inamakopopinenoe Itukó'oviti kuteátimaka kixoaku koéxepukepea ne Kristu ukópea xapa ivokóvoti. Yane kotúyopinovi uhá koeti pahúnevo úti.

14 Veyópovimaka Itukó'oviti ya opékuke xunáko ne yutoéti kouhápu'ikoti vitúkeovo xâne pahukóvoti, enepone Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse, yutóxovoku ákoti yumaxápu páhoenokono úti vitúkea, koyúhotimaka motókeyea ipíhoponeokono ne xâne ákoti heú ixâ itúkea. Heu-heú kíxoá Itukó'oviti uké'exopinovea xunáko nê'e. Kutí kíxoá ixupáxoati kuruhúke.

15 Énomone yanekóyo ya kuruhúke, itoa Kristu ne koati payásotihiko pahúkoti ákoti inixákana híyeu vanúke, enepone ovóxehiko Satánae yoko po'ínuhiko tutíye xapákuke, koékuti pahúkokuhiko. Énomone yanekóyoke, uké'exopea Kristu xunáko nekóyohiko, koane nonékuke uhá koeti, kouhápu'ikoa Kristu itúkevohiko kóteyokone ákotine xunáko voukeke.

*Kixovókuti ákoti itópoinoke xâne, po'i kó'iyevoku ho'étihiko*

16 Hákoikopo sikêa ápeyea xâne kopoé'akoti iséneu koyúhote itíkivo pahukóvoti vo'oku koekúti kuteâti níkokónoti mahi ákoti parexákana níkeokono, áko'o itukovo vo'oku koékuti kó'iyevoku ekâti. Kúteanemaka koéku itukovo vo'oku káxehiko mahi teyonéti, koane vo'oku po'ínuhiko kaxena ayuíti, kuteâti áyui inámati kohê, koánemaka vo'oku sâputu, káxe ínixonehikomaka kónokea téye inokono sasá'iko.

17 Vo'oku uhá koéti hó'e xâne mekúke kuteâti, aínovo kixo'ékinoveati ne koati kaná'uti kixovókuti simóvotine kaxéna yara koeku kó'oyene, enepone koekúti kousókovotine ya xoko Kristu.

18 Hákomaka sikêa ápeyea xâne koyúhoti itíkivo pahukóvoti, ikútixapovoti sasá'iti ya itúke, ikútixapovotihikomaka koati ikalíhuxopovoti nonékuke Itukó'oviti kuteati mani nókone kó'iyea ya koeku ákoyea mapíkapa ponó kó'iyea xoko Itukó'oviti, itea itúkeovo xoko ánjuhiko vekínoa. Mahi apêti éxokoake Itukó'oviti kó'inokeneye kixoku hókea, itea koati kapayásokopovoti nekôyohiko yoko áinovo isoneú kixone ne itúkohiko. Kene haina isoneúti ukeáti xoko Itukó'oviti.

19 Kó'inokeneye isóneuhiko, koati haxá koyeâtihiko Kristu mani tûti. Yoko koati xoko tuti úti úkea ne xunakóti yonoâti ne uhá koeti muyo úti vekotíya xoko kuso úti yoko ekéyokoku ne póhutihiko iháxakexoku, kutí'inoke koukóponovoti muyo úti. Yoko énomonemaka kuteâti koeku úti xoko Kristu, uti kutipoâti, uti kutí koeti múyo koeku itúkeovo énomone kotúti úti, kutí'inoke koukóponovoti úti ikéne, kuteâti isóneunovi Itukó'oviti.

*Uti xâne inámapoti ikéneke Kristu, inámapotimaka kixoku itúkeovo*

20 Itukovo koati kaná'uti kutí kó'iyea ivekóvoti yaneko ivokínovovi Kristu, ákoneikopo xunáko xikóyoke ne kúxotihiko kixovókuti hó'e xâne mekúke. Ná'ikopo koeti kitípasino xanéhiko yara kúveu mêum hekoâtimaka ne kixovókuti hókonehiko?

21 Énomone ne ákoti tópi ípikone xâne kuteâti koekúti pikonéti yúho'ixeokono koane níkeokono simóya sipókeokono.

22 Enepone pikonéti kuteâti, áinovo koekúti uke'é koêti enepo iko'ítukexokono. Koati áinóvoti ihíkavoti isoneú kixone xâne koyuhókonoti xapa xâne kónokea itúkeokono.

23 Enepora koekútihiko, kaná'uti kutí kó'iyea hókone xâne koati ko'éxoneti koane koati yuixóvotimaka hókea hó'e. Kutí koémaka hókone xâne éxoti ikálíhuxopeovo nonékuke Itukó'oviti, ákotihikomaka iyuhíxapapu yane koekúti ípikokonoke itúkea, itea ako itópoinoake ne koekútihiko, vo'oku ako xunáko huvó'oxea sayá'ikopeovo itúkea váhere úhepune múyo.

### 3

1 Koeku kutí kó'iyea xané kixépotine Kristu exépukeopea ukópea xapa ivokóvoti, itúkapuikopo koekútihiko ovoti vanúkeke ke'ísoneupone, kixovókutihiko íhae xoko Kristu yane óvoku ivátakea éxopeke Itukó'oviti, ivátakoku koati kapáyasokone Itukó'oviti.

2 Itúkapu énomone yónoheixo iséneu ne kixovókuti íhae xoko Itukó'oviti vanúkeke, kene hako itukóvo kixovókutihiko íhae yáye yara poké'e yónoheixo iséneu.

3 Vo'oku nonékuke ne kúxoti kixeku itíkivo, kutí koe ivekóvoti, koeku ákoyeane xunáko xikóyoke. Enepone koati kaná'uti inémapí, hane óvo xoko Kristu xoko ákoyeaku ínixa xâne yara poké'e, koánemaka xoko Itukó'oviti.

4 Koeku itúkeovo xoko Kristu vóvoheixo koeku vinámapea ikéneke, enepo exákapapane Kristu ne xanéhiko yara poké'e, kaha'iné kixepoâtinoemakamo ya itúkeovo hána'iti ihayú'iuti.

*Nókone kó'iyea úti koeku ápeyea inámati vápeyea ikéneke Itukó'oviti*

5 Kiríkapanekopo ne kúxoti kixeku itíkivo, enepone ákoyea seyá'ikapipa ne úhepune miúyo vo'oku ixómoyea keha'a sêno, koáne ne iképiti'íkivo itíkoti po'í váhere koekúti kuteâti ákoyea asása'i. Kúteanemaka ne sikovó k'é'iyi ya isoneúti kuteâti, perexoâti itúkeovo énomone exó kékú, yóko'o ne ákoyea ítea seyá'ikopivo koeku itúkeovo énomone ixomo yónoheixo ne iséneu. Kúteanemaka koêku ne kehá'ayi itíki váhere yáha itíki, koáne ne ixómoyea íyekovo ítukevo po'ínuhiko

xâne. Vo'oku enepone xâne ixómoti iyókovo ítukevo po'ínuhiko xâne, koati koekútihiho yuúxovo ya koékuni itúkeovo Itukó'oviti hóko.

<sup>6</sup> Yoko koati vo'oku koekútihiho kuteâti ipíhópoinoakemo Itukó'oviti ne xâne koetíneye ítuke, enepohikone ákoti itukâ ne páhoenoví vitúkea.

<sup>7</sup> Yoko koati énomonemaka kénénoeye yanekôyoke.

<sup>8</sup> Itea kó'oyene, kiríkapa ne uhá koeti koekúti kuteâti ne ipíhonevo, koane kotú'iyea itíne. Kúteanemaka koêku ne váherexea ítiikeino po'ínu xâne, yoko íhêki, koánemaka keyúhoyi koekúti ákoti aunáti, kuteâti koyúhoyea xâne ákoti téyapana enepo koyúho.

<sup>9</sup> Hákonemaka simikíxixinokoko. Koáhati kirikópotine kúxoti kixévoku, xaneâti ne váhere kixeku itíkivo kuteâti koeku xâne kuríkoti kopití'iti ípovo.

<sup>10</sup> Koane itíkópatine ne inámati ípevo. Énomone ne inámati kixeku itíkivo ukeâti xoko Itukó'oviti, enepone ixómoti iko'inamakopo iséneu ikéneke, motovâti yukóponi itíkivo kuteátine kixoku itúkeovo. Yane yukopónoteoxomo yéxi Itukó'oviti.

<sup>11</sup> Koeku kó'iyeaneye úti ikéneke, ákone poé'aku júdeu yane ákoti itukapu júdeu. Kúteanemaka koeku xâne sirkunsidá koêti yane ákoti sirkunsidá akôe, yoko xâne ákoti íhikauvo yane kuteâti xâne íhaehiko hôi, koane akaúti yane ákoti itukápa. Vo'oku poéhane Kristu itukóvo koati hána'iti nokonéti, yoko énomonemaka ovo'ó kôa ne uhá koeti kutipoâti.

<sup>12</sup> Itínoe noívokoe Itukó'oviti koane kasása'ipunemaka, ákotimaka omotóva okóvo Itukó'oviti, kutí íxeakopo itíkoti inámati ípevo ne késeanayi po'ínuhiko xâne, koane itíkivonoe itípakovoti yoko ákoti kapayásakinapukoko. Énomonemaka yákoeneye itíkivo xâne itúpa'íkoti koane ákotimaka ímauvo.

<sup>13</sup> Konókoti íti uhá koeti kixóvoku po'ínuhiko úti ákoti imeíkinapukoko. Hákomaka íméheixoa iséneuke áva yévotikoke po'ínu úti. Kuteâti kixópiku Itukó'oviti enepo kotuyópo pehúnevo, énomonemaka íxekakanoe késeanayikoko.

<sup>14</sup> Yoko enepone koati nékone ké'iyi ya uhá koêti, énomone ne ákoyea omótovokoko yokóvo, vo'oku énomone porexó'ovi poéhapeaneoxo úti ikéneke Kristu ákoti víhaxákexekaka.

<sup>15</sup> Itúkapu kásati isoneúti ákoti pepakéxapu ukeâti xoko Kristu exô kêku ya uhá koeti koekúti. Yoko koati énomone íháxikinopi Itukó'oviti motovâti itíkivonoe póhutipone ikéneke, kuteâti koeku póhuti koxe'úti, koeku itúkeovo Kristu kotúti úti. Koane itíkapunoemaka xâne ixómoti íkoró'ixovo xoko Itukó'oviti.

<sup>16</sup> Uha-uhá ákoe iséneuke ne íhixaxopike Kristu. Íhixexikaka koane yenékikakamaka vinoâtinoe ne uhá koeti exóneti íhae xoko Itukó'oviti. Íhéyu'ikamaka Itukó'oviti, imekó'ikoati ya sáramu, koáne ya akenéti kahaná'ikeati íha, koánemaka ya po'ínuhiko akenéti koyúhoti kixóvoku Vúnae. Koane itíkapunoemaka xâne ixómoti íkoró'ixinova.

<sup>17</sup> Yoko uhá koeti ítike, yusíkoti itúkeovo ya keyúhoyi, áko'o ya kixeku itíkivo, itíka ya íháke Vúnae Jesus. Koáne ya íhákemaka íkera'ixinapu Itukó'oviti, Há'a úti.

### *Nókone kó'iyea ne hóyeno yoko yêno hokoti Jesus*

<sup>18</sup> Itínoe kó'ímati, hako kepayásokinovo íme itea tíya, vo'oku koati énomone ne nékone ké'iyi ikéneke Vúnae.

<sup>19</sup> Kene itínoe koyénoti, hako motovâ yokóvo ne yíno. Hákomaka aina kíxea.

<sup>20</sup> Kene itínoe kalivôno, yakútipo yá'a yoko yêno ya uhá koeti koekúti, vo'oku ínixoa Itukó'oviti unátiyea nê'e.

<sup>21</sup> Kene itínoe koxe'éxati, hako imeíkoa ne xi'íxaxapa mará'inamo képa'e'aki isóneu.

<sup>22</sup> Itínoe ahinoêti, itíka uhá koêti ne páhoenopi pétarauxa itíki. Hako poeháne koeku komomó kixoixeopi kényuseyi ke'ítukeyi, keha'âti ápeyea xâne ihayú'ikopiti, itea itíka ya ponóvotike iséneu, vo'oku itúkivo teyoti Vúnae Jesus.

<sup>23</sup> Uhá koeti koêkuti itíke, heru'ó íxea yomíxone itíki, yexókovoti itúkeovo Vúnae peníno ke'ítukeyi, kene haina pohúneti xâne ke'ítukeino,

<sup>24</sup> yexoâtimaka ápeyeamo némoepo xoko Vúnae, kaúnaepinopinoe, vo'oku koati Vúnae Kristu ke'ítukeino.

<sup>25</sup> Enepone xâne itúkoti váhere, koati váheremakamo ne námoepo, ésa'ipo ne váhere ítuke. Yoko ákomo ápahuína xâne pó'iti kixókonoku, vo'oku ako payásoti nonékuke Itukó'oviti, kutíkokone ne uhá koeti xâne nonékuke.

## 4

<sup>1</sup> Itínoe pataraûxati, konókoti póneo kixeaku ne yahínoe ákoti yaupú'ika, yexoâti ápeyeamaka Yúnae vanúkeke, éxoti uhá koeti koekúti.

### *Po'i enékeake Poúlu ne íhae Kolósu*

<sup>2</sup> Hako kurí kixe itíki orásaum. Hákomaka kutí kê imokoo koyêti, itea konókoti iyúkeovo ne iséneu, koane íkera'ixapu xoko Itukó'oviti.

<sup>3</sup> Yépeminavimaka Itukó'oviti, maka míhe'akinavine voxéne koyúhoyea úti xapa xâne ne ihíkavoti koyúhoti koeku Kristu, enepone ákoti exákana mekúke kouhápu'ikovotine kó'oyene. Yoko vo'oku ngoyúhoyea nê'e, énomone ingá'akinovo.

<sup>4</sup> Yépeminavimaka ya orásaum, maka énjanelo ngíxoaku ngoúhupu'ikea ra ihíkavoti, kuteâti nóngone indúkea.

<sup>5</sup> Itíkapu xâne éxoti pónea kixoku itúkeovo nonékuke xâne ákoti itukapu po'ínu úti xoko Kristu. Itíkapumaka xâne éxoti ikó'itukexea kaxéna ákoti eváka.

<sup>6</sup> Ya uhá koeti keyúhoyiku, hane ákoeneye itípanevo yiúho, kuteâti nikokónoti koati mbiú koeti yukína. Koeku kó'iyeaneye, yéxotimo kixeku yimópi uhá koeti epemó'ikopiti.

### *Koeku Tíkiku yoko Ónezimu*

<sup>7</sup> Enepora ngóyeku yáyeke, uhá kixinópeatimo koyúhoepa ne Tíkiku, po'ínu úti xoko Jesus. Enepora hóyeno, koati ákoti omótova ongóvo, nza'ínemaka ya ítukeke Itukó'oviti, epó'oxo koati kuvovóneti, yuixóvoti ko'ítukeino Vúnae.

<sup>8</sup> Mbahukínopatinemo, maka okóyuhoinopeanenoe ra uhá koeti kóyeku úti yáye, motovâtime úhepepa iséneu.

<sup>9</sup> Mbahukoâtimakamo ne Ónezimu xané'yiea. Eneponê'e, koati mbo'ínu xoko Jesus íhae xepákukeno. Ako omótova ongóvo, koane koati kuvovóneti ítukeke Vúnae. Énomonehikomo koyuhó'inopeaneo ra uhá koeti kóyeku úti.

### *Hunókoku yuho Poúlu*

<sup>10</sup> Yúhoikopinoe ra Aristáku, nza'íne ingá'akeovo. Yúhoikopimaka ne Márku, enepone prímuna Mbaranábe. Yoko nemúkoanenoe ne yuhó'inopi úti vo'ókuke, vepemópi kêtarakí enepo simapínoe.

<sup>11</sup> Yúhoikopinoemaka ne Njózúe iháxonetimaka Njústu. Enepohikora mopo'âti, poéhane itukóvo iyénonjapa júdeu huvó'oxonuti ngoúkoponea ne natíxea Itukó'oviti xapa xâne. Yoko yupíhovahiko huvó'oxeonu.

12 Pahúkinopinomaka yúho inákurukeovopi ne Épafara, enepone íhae xepákuke, ovóxemaka Kristu Jesus. Enepone hóyeno, koati yupihóvoti kóxuna'ixeovo épemo'ixinopinoe Itukó'oviti. Ako áka itúkinopinoe orásaum, kaha'aínopiti itíkivomo xâne úsotine, ákotinemaka óvaku ikéneke Vúnae, koane itíkivonoemo xâne kousókoti uhá koeti ahá'inoa Itukó'oviti.

13 Eneponê'e, koati ngoyuhó'inopeatinenoe yupíheovo kóxuna'ixeovo ya itukétike, kaha'aínopitinoe unako kêku ikéneke Vúnae. Kúteanemaka ahá'ino íhaehiko Laudíseya yoko íhaemaka Yerápoli.

14 Yúhoikopinomaka ne Lúka, enepone ndútu ákoti omotóva vokóvo, koánemaka Ndéma.

15 Yúnzoikoamaka ne po'ínuhiko úti xoko Vúnae íhae Laudíseya, koánemaka ne Nífa, yóko'omaka ne po'ínuhiko úti ikéneke Vúnae ho'uxínovoti ítuke Vúnae ya óvokuke.

16 Enepo yihaíkapanne ra koyuhópeti mbáhoenopinoe, pehúkamakamo yúhoikeovo ya imókovokuke íhaehiko Laudíseya. Koánemaka ne yúndoe mbáhoeno íhaehiko Laudíseya, mbahúkoamaka yúhoikeovo xepákukenoe.

17 “Yíxapa itíki ne itukéti némoe xoko Vúnae, maka keúsakane” íxinenamo ne Ákipu.

### *Íkopovope yútoe Poúlu*

18 Enepora yúndoe, íngopeovopikenoe, koati yútoe vó'um, undi Poúlu. Puyákapununo yokóvo koeku itúkeovo íka'ákovokutike óvom. Itúkapu hána'itike seánakopi Vúnae yóvoheixonoe.

Hunókokune.

## 1 TESALONÍSENSI

### Inúxoti yutóxinoa Poûlu ne kutípoti Jesus íhae Tesálonika

Enepohikone kutípoti Jesus ya Tesálonika, aínovo eho evo Poûlu yaneko koyuhópoinoahiko emo'u Itukó'oviti. Êno xâne íhae Tesálonika kutipeâti emó'u, itea ápemaka jûdeuhiko ákoti akutípo Jesus okópoti Poûlu, kaha'âtihi komaka koépekea. Yane kohó'ine ne Poûlu yoko Síla ya Mbêreya, itea kóyeane píhea jûdeuhiko íhae Tesálonika íkoitoponeahiko kotíveti xoko yonópoku evo Poûlu kohó'iyea. Yokómomapihi ne Átu 17.1-13. Ikénepoke, koeku óvea ne Poûlu ya Koríntu, omínoa Timóti eyekoûti, kóyekuhiko neko hokoti Jesus ya Tesálonika.

Yane yutóxinoahiko Poûlu, etó'okoatihiko yupíheovo elókeyea okóvo vo'oku eyékoxea íxómoyea kóxuna'ixovohiko ikéneke Itukó'oviti. Enékoahikomaka ákoyea kamúya'ika isóneu ikéneke Itukó'oviti. Kouhepekeamaka Poûlu isóneuhiko neko ikaxú'iti okóvo, vo'oku iyéno ivokóvotine, kutípotihiko Jesus. Koyúhoinoa Poûlu itúkeovo hána'iti kúxone úti ne aúkopovope Jesus Kristu. Ixíko'okoamaka ákoyea kurí íxa kúveovo Itukó'oviti, vo'oku iháxikeovi Itukó'oviti ya hána'iti seánakovike vópeamo xokóyoke koeku kutípea úti Jesus Kristu. Kene haina ihaxíkinoviti vonópea ipihóponovokutike.

<sup>1</sup> Yutóxinopinoe úti, undi Poûlu, koane Síla yoko Timóti. Pahúkinopeanoé úti ra koyuhópeti, itínoe ho'uxínovoti ítuke Itukó'oviti ya Tesálonika, itínoe koati xanena Itukó'oviti, Ha'a úti, yoko Vúnae Jesus Kristu. Itúkapu hána'itike seánakopi Itukó'oviti yóvoheixo, koánemaka úhepetike isoneúti ukeâti xokóyoke.

<sup>2</sup> Kóyekune víkoro'ixinovopinoe xoko Itukó'oviti, uhá ketínoe. Ákomaka vâka vépeminopi Itukó'oviti ya orásaum.

<sup>3</sup> Hara puyákoponovo vokóvo nonékuke Itukó'oviti, Ha'a úti, ítenenoe itíki vo'oku hána'iti kívivoa ne Vúnae, koánemaka ne ivékoponivonoe ítukeke Itukó'oviti vo'oku ákoyea omótovo yokovo po'ínuhiko xâne, yóko'omaka ne ákoyea ímexapa kíxeixi ne yéxone kousokeovomo xoko Vúnae Jesus Kristu.

<sup>4</sup> Itínoe po'ínu úti xoko Jesus, ákoti omotóva okóvo Itukó'oviti, véxoa itíkivonoe koati noívakoe Itukó'oviti,

<sup>5</sup> vo'oku enepo iná koyuhôa úti xepákuke ne inámati ihíkavoti omínovike Jesus, haina pohu koyuhó kixoaâti úti, itea xané kíxoamaka xunako Itukó'oviti ya xoko Sasá'iti Omíxone. Koati iyúseotimaka itúkeovo kaná'uti ne emo'úti vomínopikenoe. Yéxoanoemaka itúkeovo koati ponóvoti ne kixoku vitúkeovo xepákuke, koane kahá'ainopi úti unako kêku.

<sup>6</sup> Koati hekoâtinoe ne kixoku vitúkeovo koánemaka ne kixoku itúkeovo Vúnae Jesus. Epó'oxo yaneko kitípoânenoe ne vemó'u, koyuhó'inopi uti koeku Jesus, êno víkinoe tiú'itike koekúti, itea kóyeane yupíheovo elókeyea yokóvo ukeâti xokóyoke ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti.

<sup>7</sup> Ênomone itíkinovonoe motokeâti hókeokono kixoku itúkeovo xapákuke ne uhá koeti po'ínuhiko kutípoti Jesus ya Masêdonea koánemaka ya Ákaya.

<sup>8</sup> Vo'oku koati xepákuke úkea ukóponea ra emo'u Vúnae ya Masêdonea yoko Ákaya. Haina póhutineya, itea ya xapákuke uhá koeti po'ínuhiko xâne koékuti óvohikoku, eyékoxopinene itíkivo koati kuvóvoti Itukó'oviti. Hukínóvoti ákoyeane okónoko po'i yuhu úti vo'ókuke.

<sup>9</sup> Koati énomonehiko koyuhô koêku inâ simôpi ûti, itúkeovo kirikópotinenoé kívivo sánduhiko hekópine ra koati kaná'uti Itukó'oviti, úkeaku uhá koeti apéyeati.

<sup>10</sup> Koyúhoahikomaka ixómoyea kíxoixopo aúkopovope Xe'exa Itukó'oviti ukópeamo ya vanúke, enepone Jesus, koéxepoepo Itukó'oviti ukópea xapa ivokóvoti, enepone koitóvovitimakamo ya ipíhohonope Itukó'oviti keno'ókoti káxe.

## 2

### *Koeku ituke evo Poúlu ya Tesálonika*

<sup>1</sup> Itínoe po'ínu ûti xoko Jesus, koati neixoâtinoe ápeyea êho ne vóvoheixea xepákuke.

<sup>2</sup> Yéxoanoemaka koêku ne váhere kíxókonoku ûti, koane váherexea vemó'uínokono koeku vóvea ya Filípu, itea vo'oku kúveovo uti Itukó'oviti, ako kali píka koyúhoyea ûti xepákuke ne inámati ihíkavoti ukeâti xoko Itukó'oviti, upánini ápe êno okopó'oviti.

<sup>3</sup> Enepone emo'úti vomínpikenoe, haina kopoéheveti koekúti ákoti akaná'u. Hainámaka koyuhoâti ûti vo'oku ápeyea váhere visóneu kahá'ayea uti vúkeovopinoe. Hainámaka vo'oku kahá'ayea uti vaúpu'ikeopinoe,

<sup>4</sup> itea koati vo'oku ínixea Itukó'oviti yusíkea kovóxeyeovi koyúhoyea ûti ne inámati ihíkavoti koyúhoti koeku Jesus, énomone kutí'inoke koyuhoâti ûti. Yoko haina ínixone xanéhiko unátiyea, vopósiko vitúkea, itea koati voposíkoti vitúkea ínixone Itukó'oviti unátiyea, vo'oku énomone exôa koeku visóneu, itúkeovo ponóvoti áko'o áko'oyea.

<sup>5</sup> Yéxoanoé koêku enepo koyúho ûti xepákuke, ákoyea itúkapu ihayu'ikohí kíxópitinoe ûti, pohu kaha'âti ûti vítokuxea yokóvo, epó'oxo hainámaka vitúkoti namúkope uti tiúketi koyúhoinoake ûti ne emo'u Itukó'oviti xepákukenoé. Éxoamaka Itukó'oviti kaná'uyea ra yûnzo.

<sup>6</sup> Hainámaka voposíkoti viháyui'ikeokono. Ako kalíhuina kó'iyeaneye koeku vóvea xepákuke, muhíkova koeku vóveamaka xepákuke po'ínuhiko xâne.

<sup>7</sup> Koeku vitúkeovo páhoe Kristu koyúhoyea emó'u xepákuke, mani motovâti kúxea ûti keúsokinovi nókone ûti, itea ya koêkuni kó'iyeaneye, itupa'ii kíxópinoe ûti kuteâti kíxoaku sêno itupa'ikea ne kálíhunoe xe'éxa.

<sup>8</sup> Koane vo'oku yupíheovo ákoyea omótovopinoe vokóvo, ako ópohane koyúhoinopeanoé ûti ne inámati ihíkavoti íhae xoko Itukó'oviti, itea usó kóyemaka ûti vivókoponeovo ya itukeke Itukó'oviti ve'ókukenoé. Koáhati ákoti omotóvopinoe vokóvo.

<sup>9</sup> Itínoe po'ínu ûti xoko Jesus, yéxoponoa yupíheovo ko'ítukeyeya ûti koane vivókoponeovo, vitúkoti ituke Itukó'oviti. Káxe, yóti ko'ítukeyeya ûti, vitúkoti véyope nókone ûti, motovâti ákoyea itúkapu ínati koekúti xikóyokenoe koeku vóvea xepákuke, koyuhó'inopeati ûti ra inámati ihíkavoti íhae xoko Itukó'oviti.

<sup>10</sup> Éxoá Itukó'oviti, koane yéxoanoemaka koeku ûti xepákuke, vitúkeovo teyoti Itukó'oviti, koane itúkeovomaka ponóvoti vitúke, ákoti motovâti koyúhoyea ápeyea váhere vitúke koeku vóvea xepákuke, itínoe kutípoti Vúnae.

<sup>11</sup> Yéxoanoemaka koeku venékeopi, póhutinoe kexé'u, itúkeovo kuteâti kíxoaku ha'a kalivôno enékea ne xe'éxaxapa.

<sup>12</sup> Koati énomone kíxópineye ûti kóxunakeopinoe ûti ikéneke Vúnae, koánemaka víxíko'okeopi, maka yéxane kixeku yómivo nonékuke Itukó'oviti, kuteâti



metókeyi ké'iyineye nonékuke ne ihaxíkopiti kehá'inepi ya natíxokuke, koane itíkivomaka hána'iti ihayú'uti ya xokóyoke.

*Kixoku koêku ne íhae Tesálonika enepo simôa tiú'iti koekúti*

<sup>13</sup> Harâ'amaka po'i koekúti ákoinoke vâka víkoro'ixeovo xoko Itukó'oviti: Enepo inâ kemoânoe ra emo'u Itukó'oviti vomínopike, ako kutí íxea pohnu emo'u xanéhiko yara poké'e, itea koati kitipoâtinoo itúkeovo emo'u Itukó'oviti. Yoko koati kaná'uti itúkeova. Epó'oxo êno xunáko xikóyoke, itínoe kutipoâti.

<sup>14</sup> Itínoe po'ínu úti xoko Kristu ákoti itukapu júdeu, enepone víkokunoe, kúteanemaka vékoku ne júdeuhiko kutípoti Kristu ya Njúdeya, enepohikone ho'uxínovoti ítuke Itukó'oviti. Vo'oku enepone iyínoxapa ákoti akutípo Jesus, íkoitoponopinoe kotíveti kuteâtimaka kíxoaku iyénoxapa nekôyohiko.

<sup>15</sup> Enepohikone ákoti akutípo Jesus ya Njúdeya, haina póhutine Vúnae Jesus koépeko yanekóyo, koánemaka ne porófetahiko koyúhote emo'u Itukó'oviti, itea váherexinovimaka ítuke, úndi yoko po'ínuhiko kutípoti Jesus. Ákomaka iká'elakexa okovo Itukó'oviti, epó'oxo koati okópoti uhá koeti xâne.

<sup>16</sup> Muhíkova vomínoa xâne ákoti itukapu júdeu ne emo'u Itukó'oviti motovâti íteovahiko ne pahúnevo, opósikomaka topíkeovi. Koatine kóye kohíyakeahiko váhere ítuke, kutí'inoke kousókovotine uhá koeti kó'iyevokova vahevévokoti motovâti ítúkeahiko. Yoko kó'oyene, ákone ipíxa, vo'oku yónoane ímainevo Itukó'oviti oukeke.

*Yónoa isóneu Poúlu ne íhae Tesálonika*

<sup>17</sup> Itínoe po'ínu úti xoko Kristu, avo áxu'ikene ike vipúhikine xepákuke, itea yupíhovane vinákurukeovopi. Kaná'uti váko'oyea ya xepákuke, itea harakóxonoo visóneu xikóyokenoe. Koati êno yúmo'ixeovo káyukopeovo úti noixopeopinoe úti.

<sup>18</sup> Koati kaha'âti úti vitúkea nê'e, áko'oneoxo úndi, undi Poúlu. Ápe ngahá'ayeaku mbíheaa xepákuke, itea itóponu Satánae.

<sup>19</sup> Koáhati itínoe kutí'inoke apêtimo vípara, kúxoixone úti vitóponeamo xoko Itukó'oviti. Itínoemaka elókeinoo vokóvo. Ve'ókukeneo, apêtimo námoevo úti, kutí koeti koati uhé'ekoti kôroana úti ominó'oviti elókeko vokóvo koane úhepeko visóneu nonékuke Vúnae Jesus yaneko káxe aukápapu.

<sup>20</sup> Koati kaná'uteoxo ítúkeovo itínoe kutí'inoke vihayú'ikokonoti, koane itínoemaka ápeinoo elókeko vokóvo.

### 3

*Pahúko Timóti ne Poúlu ya xapa íhae Tesálonika*

<sup>1</sup> Ako'óne indâ ákoyea énja kéyekunoo, íninjoa unátiyaa mbóhuxeovoiko ya Átena

<sup>2</sup> koeku mbahúkinoopea ra Timóti, po'ínu úti xoko Vúnae. Koatímaka ko'itúkeinoti Itukó'oviti nê'e, koane kookóponoati ne inámati ihíkavoti koyúhote koeku Kristu. Mbahúkinoake huvó'oxoponeopinoe keúkoponivo ya kívivo Itukó'oviti, koane enékoponeopimaka ikéneke Vúnae,

<sup>3</sup> motovâti ákoyea ápahuina xâne xepákuke komuyá'ikoti isóneu vo'ókuke ne tiú'iti koekúti simópiti. Vo'oku yéxoanoo itúkeovo koati vékokune úti nê'e, uti hokoti Kristu.

<sup>4</sup> Yaneko óveangu xepákuke, ngoyúhoinoopeanoepeo koítoponeovomo uti kotíveti. Yoko énomoneoxo koéneye, epó'oxo yéxoa kó'iyeaneye.

<sup>5</sup> Vo'oku tiú'iko ne víkoku, ako'óne inda ákoyeane enja koêku, mbahuko noixóponopiti, ngaha'âti énjea kéyekunoo ikéneke Itukó'oviti, ngohiyánati

íteopinoe Satánae, enepone áhati kátavokea isóneu xâne, mbuvâtimaka itúkeovo ko'itukehí koeti úti xepákuke.

6 Itea kó'oyene koeku aúkopeovo Timóti ukópea xepákuke, omópinonu únati eyekoúti ixómoyea kivovo Itukó'oviti, yoko ákoyea omótovokokonoe yokóvo. Koyúhopinonumaka kóyekuneyea puyákeovonu yokóvo koane úhepeyea iséneunonu. Kúteanemaka iséneunoa ne nza'inehiko. Koyúhopinovimaka kehá'ayinoe neixopivi, kuteâtimaka yupíheovone kahá'ayea noíxopeopinoe úti.

7 Itínoe po'ínu úti xoko Jesus, upánini enó'iyea koekúti tiú'itinovi koane enó'iyeamaka koítoponeovo uti kotíveti yáyeke, úhepepone visóneu vo'oku kívivoxo Itukó'oviti.

8 Koati énomone koéneye visóneu kó'oyene koeku véxea ixómoyea kéxuna'ixovonoe ikéneke Vúnae.

9 Vo'ókuke ra êno hána'iti elókeko vokóvo nonékuke Itukó'oviti ve'ókukenoe, ako véxa kíxoaku úti víkoro'ixinovopi xoko Itukó'oviti.

10 Káxe, yóti véyo úti vépemo'ixea Itukó'oviti. Koati kaha'áti úti noíxoponeopi úti, motovâti huvó'oxeopinoe úti enepo ava'ávo kali konokóvotiko ya kixeku héki Vúnae.

### *Épeminoa Poúlu ne íhae Tesálonika xoko Itukó'oviti*

11 Itúkapu Itukó'oviti, Ha'a úti, koáne Vúnae Jesus mihe'ókinovimo voxéne káyukopeovoikomo úti xepákuke.

12 Itúkapumaka Vúnae kuri'úxinopinoe ákoyea omótovokoko yokóvo, itínoe hokoti Kristu, koane énomonemaka porexópi ákoyea omótova yokóvo ne uhá koeti po'ínuhiko xâne, kuteâti ákoyeamaka omótovopinoe vokóvo.

13 Yane kexuná'ixovotimo ikéneke Vúnae ya itíkivo koati sasá'iti koane ákotimaka pahúnevo nonékuke Ha'a úti, enepo aukápapu ne Vúnae Jesus, axenápanemaka ne uhá koeti kasása'iupo.

## 4

### *Kixoku vitúkeovo koati iko'élókexoti okovo Itukó'oviti*

1 Ya tumúneke únzexea ra yúndoe, anéyeiko koâti anjá'inopi, itínoe mbo'ínu xoko Jesus: Injíko'okopinoe ya íháke Vúnae Jesus héki kuteâti koêku ne ínzikaxopike yanekôyoke, motovâti iké'elokexi okovo Itukó'oviti. Koati énomoneoxo kénye ikéneke Vúnae kó'oyene, itea ngaha'aínopitinoe inamá'axoyea kené'eye ikéneke.

2 Yoko yéxoane ne páhoenonu Vúnae Jesus ngoyúhoinopinoe, nékone itíki.

3 Hara ahá'ainopinoe Itukó'oviti, itíkivo xâne koati sasá'iti, éxotimaka sayá'ikopeova ne úhepune múyo vo'oku ixómoyea kaha'a séno.

4 Enepone úhepune míyo, konókoti yéxi ími sasá'itike. Konókotimaka tíyi ne ahá'inovi Itukó'oviti yara koekúti.

5 Ako yusíka ákoyea seyá'ikapipa, mará'inamo yakútea xâne ákoti éxa Itukó'oviti.

6 Yara koekúti, mbahuko ákoyea vaheréxoti itukeino po'ínu. Ako yusíka ápeyea aupú'ikoati ne po'ínu úti, kapiné'iyeani yêno, vo'oku koati púvone Vúnae ne koekúti kuteâti. Yoko kuteâti yunzó'inopinoe yanekôyoke enepo ngouhápu'ikinopea ne koekúti, koati ngxópitinoe ipíhoponeamo Itukó'oviti ne xâne kixoâtineye.

7 Vo'oku haina ihaxíkinoviti Itukó'oviti vitúkeovo xâne ákoti saya'íkapeapa ne váhere úhepune múyo, itea ihaxíkinoviti vitúkeovo xâne kuri'ókopovati, koane koati sasá'itimaka nonékuke.

8 Énomone ngó'ino, enepone xâne ákoti akaha'a itúkea ne ihíkavoti ínzikaxeopikeno, haina inzóneu, undi xâne yara poké'e púvo, itea koati puvoti isóneu Itukó'oviti, enepone porexópitinoe Sasá'iti Omíxone.

9 Ako apásika ngoyúhoinopeano kónokea ákoyea omótovokoko vokóvo, vo'oku koati Itukó'oviti ihíxaxopi kónokea kíxikokoneye.

10 Yoko koati kaná'uti ákoyea omótova yokóvo ne uhá koeti po'ínu úti xoko Kristu ya uhá koeti poké'eva Masêdonea. Itea kóyeane enéngelopinoe kénoki keúkophonivo ké'iyineye, itínoe mbo'ínu xoko Vúnae.

11 Yapási'ixa yóvoheixi úhepetike iséneunokoko ákoti ixomo yarixákaka. Hane yíxapu nékone itíki, koane yokó'ituke, itíkoti ésa'i nékone kuteâti koeku mbáhoenopi yanekóyo.

12 Yanê'e, itínoemo teyonéti xapákuke xâne ákoti hakâ ra hó'e úti, koane ákomo yokónokoa íhinovo po'i xâne kouósinopinone nékone.

### *Kixókumo koêku ne ivokóvoti kutípoti Kristu aukápapune Vúnae*

13 Itínoe mbo'ínu xoko Vúnae, ngahá'ainopeano yéxi koêku ne po'ínu úti omómikopotine xoko Itukó'oviti, maka hákone ikaxú'i yokóvo koane hákonemaka kitea xâne ákoti kúxoixopone xoko Itukó'oviti.

14 Vo'oku koeku kutípea úti ivókeovo ne Jesus yoko exépukopea ukópea xapa ivokóvoti, kúteanemakamo ne kúxone úti xoko ivokóvotihiko, vo'oku koéxepukopeamo Itukó'oviti ne omómikopotine xokóyo. Enepo aukápapu ne Jesus, ixanéxopatihikomo Itukó'oviti nê'e.

15 Yoko hara pahúkonumaka Vúnae ngóuhapu'ikinopinone: Uti ávotimo ivakápu yaneko káxe aukápapu Vúnae, ákomo inuxó vákoepea neko inuxópotinehiko ya utíke.

16 Vo'oku apêtímo emó'u Vúnae pahúkoti ovóxe koane emó'umaka ne koati payásoti ánjuna inuxínoati ne po'ínuhiko ánju, yóko'omaka ne emó'u huxôe páhoe Itukó'oviti óxeovo. Yane keno'ókopotinemo Vúnae ukópea vanúke, yoko inuxó koépotimo exépuhikopea ne ivokóvotihiko kutípoti Kristu.

17 Yane hú koépotimakamo vomópeokono xapa kapási ikénekehiko, uti ávoti ivakápu motovâti tokópeamo uti Vúnae kukúke vanúke. Yane ákonemo hunókoku vópea xokóyo.

18 Énomone ngíxínopinone, kékunakikanoe iséneu yara yunzó'inopinone.

## 5

### *Konókoti usó kóyepinoe xâne ne aúkopovope Vúnae Jesus*

1 Itínoe mbo'ínu xoko Vúnae, ako okónoko yundóxinopeanoe itukóvotimoye káxe, koane ápeyeakumo ra koekútihiko.

2 Vo'oku enepone kaxena aúkopovope Vúnae, é'exo kíxeanenoe kutí kó'iyeamo koêku enepo símo oméxoti ya yóti ákoti kuxoâti.

3 Enepomo akoéne ra xanéhiko: “Ako yuvo'óviti. Koati únati koeku úti” akoéne, yane apé koetínemo hána'iti tiveko koekúti kuteâti koeku apé kó'iyea ohone xe'éxa ne sêno koxe'éxati, enepo simovóne kaxena ipúhikope xe'éxa. Yoko ákomo iteóvati neko káxe.

4 Itínoe mbo'ínu xoko Jesus, ákone yávaheixanoe hahákutike, ínapomo iyupaxó ixâpi neko káxe kuteâti koeku enepo símo ómevoti.

5 Koáhati yovóheixotinoe uhapú'itike kuteâti koeku xâne yoneâti káxe. Kene haina vovóheixoti hahákutike kuteâti koeku xâne yoneâti yóti.

<sup>6</sup> Hákoikopo kutí kôe uti xâne imókoti, kuteâti koeku po'ínuhiko xâne ákoti éxa Itukó'oviti. Itea hara vákoeneye xâne noimee koyêti ixómotimaka iyukóvo isóneu vo'oku ápeyea kúxoixone.

<sup>7</sup> Enepone xâne imókoti, yóti imókea, koáne hahákutikemaka óvoheixo ne kohíhiti.

<sup>8</sup> Kene úti, koeku itúkeovo uhapú'itike vóvoheixo, vitúkapuikopo xâne iyukóvoti isóneu. Enepone kúveovo uti Itukó'oviti koane ákoyea omótovokoko vokóvo, énomone vitúka sa'íkovepe úti kuteâti koeku ípíhone húndaru xa'ákuke enepo yóno xapa isukókoti. Kene ne hána'iti kúxoixone úti vópeamo xoko Itukó'oviti, véxone kousokeovomo, énomone vitúkamaka kóhiyanavo pe visóneu, kuteâti koeku itúkeovo kóhiyanavo pe tuti húndaru ne xovó'i, ikó'itukeu enepo yóno xapa isukókoti.

<sup>9</sup> Vo'oku haina ihaxíkinoviti vonópea ipihóponovokutike ne Itukó'oviti, itea iháxikinovike vópea xokóyoke vo'oku itukeinoviti Vúnae Jesus Kristu,

<sup>10</sup> enepone ivokínovoviti, motovâti vóvoheixea xokóyoke, yusíkoti itúkeovo koeku vápeyeako yara poké'e, áko'o ike vivókinevo.

<sup>11</sup> Kéxunakikakanoe kopo iséneu, epó'oxo hivá'axakaka keúkoponivo ikéneke Vúnae, kuteâti koêku itíkivo kó'oyene.

*Ako tôpi enékeake Poúlu ne íhae Tesálonika*

<sup>12</sup> Kó'oyene itínoe mbo'ínu xoko Jesus, konokoâti tíyinoe ne ko'ítuketi ituke Itukó'oviti xepákuke, enepone inuxínopitinoe ikéneke Vúnae koane enekópiti.

<sup>13</sup> Konókoti ákoyea omótovahiko yokóvo, koane tíyanoe vo'ókuke ne ituke xepákuke, koeku ko'ítukeyea ituke Itukó'oviti. Hákomaka yokopókokonoe, itea itúkapu úhepekoke iséneunokoko yóvoheixo.

<sup>14</sup> Itínoe mbo'ínu xoko Kristu, enepone xâne yómoti kapáyasokinovo po'ínuhiko úti, injíko'okopinomaka yenéki ákoyeane ákoeneye. Kéxunakapi isóneu ne xâne kahá'atine komúya'ikea isóneu. Hivá'axamaka ne xâne ákotine xunáko ikéneke Itukó'oviti, koane yokóseana uhá koeti xâne ákoti imaxovó íxêa kixóvoku.

<sup>15</sup> Yokóhiyanavo, maka hákone xâne xepákukeno e itukópinoati ésa'i ne váhere kixókonoku. Konókotimaka kóyekuneyea itíkinokoko únati, itínoe kopo'ínukokoti xoko Vúnae. Koane itíkinamaka únati ne uhá koeti xâne.

<sup>16</sup> Konókoti ixómoyea elóke yokóvo.

<sup>17</sup> Hákomaka kurí kixe itíki orásaum.

<sup>18</sup> Íkera'ixinapa ne Itukó'oviti ya uhá koeti koekúti, vo'oku énomone itukóvo ahá'inopinoe Itukó'oviti ya koeku héki Kristu Jesus.

<sup>19</sup> Hako tepikôa ko'ítukeyea ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti.

<sup>20</sup> Hákomaka kutí kixêa ákoti itúkovo ke ne ihíkavvoti kouhupu'ikinoake Itukó'oviti ne po'ínu úti.

<sup>21</sup> Yapásika yéxi itúkeovo koati únati ne uhá koeti ihíkavvoti kuteâti, koane itúkeovo ukeâti xoko Itukó'oviti, áko'o áko'oyea. Itukapu únati, hako kirikôa.

<sup>22</sup> Yahíkuxipa ne uhá koeti kó'iyevovoku váhere kixovókuti.

*Orásaua Poúlu vo'ókuke ne íhae Tesálonika*

<sup>23</sup> Enepone Itukó'oviti, úkeaku hána'iti úhepeko isoneúti koane asako omíxoneti, itúkapu énomone poroxópi kirí'okopivoa ya uhá koeti koekúti, motovâti uha-uhá kó'iyea iséneu, yomíxone, koane kixeku itíkivo ponovó nonékuke, ákoti motovâti koyúhoyea ápeyea óvaku véherevoko yaneko káxe aukárapune Vúnae Jesus Kristu.

<sup>24</sup> Yoko koati motovâti kúveovokono kíxeopineye ne Itukó'oviti, enepone ihaxíkopiti héki.

*Hunókoku yútoe Poúlu*

<sup>25</sup> Itínoe mbo'ínu xoko Vúnae, émbemopi itíkinovi orásaum.

<sup>26</sup> Yíhaikanoe uhá koeti po'ínu ûti xoko Vúnae, siunoné kixeâti kuteâti kixókokoku yúhoikeokoko ûti, imeâtinoe sasá'ikoke iséneu vo'oku itínoe kopo'ínukokoti xoko Kristu.

<sup>27</sup> Ya iháke Vúnae injíko'okopinoe yíhoikinoa uhá koeti po'ínu ûti xoko Jesus ra koyuhópeti mbáhoenopinoe.

<sup>28</sup> Itúkapu hána'itike seánakopi Vúnae Jesus Kristu yóvoheixonoe.

Hunókokune.

## 2 TESALONÍSENSI

**Pí'**ape yutóxinoa **Poûlu ne kutí**poti **Jesus íhae Tesálonika**

Ikénepoke pahúkea Poûlu neko inúxoti koyuhópeti xoko hokotíhiko Jesus ya Tesálonika, pahúkopoamaka ra pí'ape koyúhope. Koati yonoátihiko okovo Poûlu neko kutípotihiko Jesus, vo'oku ákoyea tópi ihíkavuti itohíneoti xapákuke koyuhoáti neko ne aukopovope Jesus. Xapákuke neko íhae Tesálonika, ápe koyuhoáti aukopeovone Jesus. Kene po'ínuhiko xâne, koyúhoa itúkeovo ákotine ahikápu aukopovope. Yane ápe xâne ákotine akahá'a ko'ítukeyea vo'ókuke. Puhu ovohí koetíne kuxópotine Jesus. Koyúhoinoa Poûlu ákoyea yusíka kó'iyeaneye.

Ina exókoahikomaka ukóponeaxomo ne váhere kixovókuti tumúneke aukopeovomo Jesus. Koyúhoinoamaka kuri'uxeovoxomo xunako Satánae, koane enó'iyeamo isukókoti yara uhá koeti kúveu mêmum tumúneke káyukopovope Jesus. Kúteanemaka ne xâne okópotihiko Itukó'oviti, kuri'úxovoteoxomo. Itea ya hunókokuke, Itukó'ovitimo itôa ne Satánae, uke'éxeati xunáko. Ixíko'okoahikomaka Poûlu neko kutípoti Jesus títiu kóyeyea kúveovohiko Itukó'oviti, koane ákoyea háka ne ihíkavuti ákoti akaná'u.

<sup>1</sup> Yutóxinopinooe úti, undi Poûlu koane Síla yoko Timóti. Pahúkinopea úti ra koyuhópeti, itínoe ho'uxínovoti ituke Itukó'oviti ya Tesálonika, itínoe xanena Itukó'oviti, Ha'a úti, yoko Vúnae Jesus Kristu.

<sup>2</sup> Itúkapu hána'itike seánakopi Itukó'oviti, Ha'a úti, yoko Vúnae Jesus Kristu yóvoheixonoe, koane úhepekoke isoneúti ukeáti xokóyoke.

*Íkoro'ixinovoqe ne Poûlu xoko Itukó'oviti*

<sup>3</sup> Itínoe po'ínu úti xoko Jesus, koati motokeáti ákoyea áka víkoro'ixinovopinooe xoko Itukó'oviti, vo'oku yupíheovo ukóponea ne kívivo Itukó'oviti, koane tumúne yóno kuri'uxeovoxo ákoyea omótofovokoko yokóvo.

<sup>4</sup> Énomone kutí'inoke vihayú'ikopitinoe, vitukópiti véyexovope xapákuke po'ínuhiko kutípoti Jesus ya po'íkehiko imokónovokuti, vo'oku kéxuna'ixivo ikéneke Vúnae ákoti kemuyá'ika iséneu, koane vo'oku kívivoxo Itukó'oviti upánini enó'iyea kotíveti yoko tiú'iti koekúti víkokunoe, iteáti uhá koéti ákoti imaxovó ixêa.

<sup>5</sup> Enepone víki kotívetike, iteáti uhá koéti, koati énomonemo kutí'inoke iyúseoti ponóvoku ne kíxoakumo Itukó'oviti ne xanéhiko yuhaíkápamo vo'oku kixoku itúkeovo. Vo'oku urapú'itimo yaneko káxe itíkivo xanena Itukó'oviti motokeáteoxo yonópea natíxokuke. Yoko énomone kutí'inoke keitóponovoti kotíveti kó'oyene vo'oku itíkivo xanéna keukóponoati ne natíxea xapa xâne.

<sup>6</sup> Koati ponóvotimo kixoku itúkeovo ne Itukó'oviti, vo'oku ikoítoponoatimo kotíveti ne ikoítoponopitihiko kotíveti, itukópinopiti yésa'i,

<sup>7</sup> koane kouhépekopinopitimo kêku, itínoe ixómoti koitóponovo kotíveti kó'oyene. Kúteanemakamo kixó'oviku, úndi yoko nza'ínehiko, enepo kayukápune Vúnae Jesus ukópea vanúke, axenápoanemaka ne koati xúnati ánjunahiko,

<sup>8</sup> koánemaka irumékoti yúku, ipíhophoneake ne xâne ákoti éxa Itukó'oviti, yóko'omaka ne xanéhiko ákoti akutípoa ne inámati ihíkavuti koyúhoti koeku Vúnae Jesus.

<sup>9</sup> Ya xoko pahúkópokonokuhiko, ákomo hunókoku íkoitoponeokono kotíveti. Ákonemo omótova noíxea Vúnae koáne ne éno hána'iti ihayú'iuti xunáko

<sup>10</sup> yaneko káxe aukápapu Jesus, enepo ihayú'ikakanamaka koane kahaná'ikakanamaka vo'ókuke ne kasása'iupo, enepohikone uhá koeti kutipoáti. Yoko yarakóxonomakamo xapákukehiko vo'oku kitípi ne ihíkavoti vomínopikenoe.

<sup>11</sup> Énomonemaka ákoino váka vitúkinopinoe orásaum, maka huvá'axapine Itukó'oviti yómivo nonékuke kuteáti motókeyea kó'iyeaneye ne xâne iháxiu Itukó'oviti hókea. Vépeminoamaka itúkeovo ya xunákoke keúsokinoe uhá koeti únati koekúti, yâha itíki, koane uhá koeti itukéti yúseumo vo'oku kívivo Itukó'oviti.

<sup>12</sup> Yane ihayú'ikokonotimo ne iha Vúnae Jesus ve'ókuke, epó'oxo iheyú'ikokonotimakamo vo'oku Vúnae ya xikóyoke, vo'ókuke ne hána'iti seánako Itukó'oviti yoko Vúnae Jesus Kristu youékeke.

## 2

### *Koékumo ne Váhère Hóyeno heru'ó koeti kuri'okeovo Satánae*

<sup>1</sup> Itínoe po'ínu úti xoko Jesus, anéye vixíko'okopinone vo'ókuke ne káyukopovope Vúnae Jesus Kristu ha'uxápavine xokóyoke:

<sup>2</sup> Hako sikovó kê, kutí'inoke mani itokúxokonoti yokóvo ya po'i isoneúti, koane hákomaka pipokéxo iséneu pe'okoáti símeovone kaxena aukopovope Vúnae, áva xâne koyúhoti ápeyea kouhupu'ikinokonoke ukeáti vanúke kó'iyeaneye. Kúteanemaka koéku áva perekáxoati nê'e, áko'o yutoxínopeati kutí'ieya itúkeovo ukeáti xokóyoke úti ne ihíkavoti.

<sup>3</sup> Hákonoe sikévo yaúpu'ikikono ya koékuti veínopikehiko, vo'oku ákomo simápu kaxena aukopovope ne Vúnae koeku ávoyea ukápanaxo kuríkea hókea Itukó'oviti ne xanéhiko yara kúveu mêum. Konókotimaka kouátata'ixeovo neko póhuti hóyeno heru'ó koeti kuri'okeovo Satánae itúkeovo ovóxe, enepone í'iyuse koyétimaka yonópeamo ipihóponovokutike ipihoponeokono ákotinemo hunókoku.

<sup>4</sup> Enepone hóyeno, okópotimo uhá koeti kó'ieovoku hó'e xanéhiko, koánemaka uhá koeti kixovókuti sasá'itino xâne. Kapayásokovotimo ouéke uhá koéti, yoko urúkovatimakamo ne hána'iti imokóvokuti, enepone témpulu ya Njeruzálem, ivatákoportunotimoya, itúkovatimo ne koati kaná'uti Itukó'oviti.

<sup>5</sup> Ákonoekopo puyákananapa yokóvo yanekóyo ovo'íngo xepákukenoengoyuhó'inopea ra koekútihiko?

<sup>6</sup> Epó'oxo yéxoanoe itopátiko neko hóyeno ávoinoke kaútata'ixapu, vo'oku konókoti kúxeokono ne káxe ixíkoaku Itukó'oviti ápepemo.

<sup>7</sup> Koati anéyetine koeku kó'oyene ukóponea ne váhere kixovókuti, itea mayane he'onó koyétiko. Poéhane kúxo veyópeovo neko itopátiko yara koeku kó'oyene,

<sup>8</sup> Ínamo kautáta'ixapu neko hóyeno heru'ó koeti kuri'okeovo Satánae itúkeovo ovoxe, enepone koépeumo Vúnae Jesus ya póhuti kali apihí koeti omíxone. Uke'éxopatimo Vúnae kautáta'ixapapu ukapêa vanúke.

<sup>9</sup> Enepone váhere hóyeno, koatimo ya xunákoke Satánae símea. Koati aínovoti xunako Satánae ovámo xokóyoke itúkinokemo hána'iti iyupánevoti koane koekúti ákoti po'i itukoáti, itea aínovomo aúpu'ikope xanéhiko.

<sup>10</sup> Ákomo tópi kó'ieovoku váhere koekúti veínokemo aúpu'ikea ne xanéhiko yonópotimo ipihóponovokutike, vo'oku púveahiko ne koati kaná'uti kixovókuti íhae xoko Itukó'oviti, enepone mani kutí'inoke iteóvati ne pahúnevo eneponi akútípoa.



11 Énomonemaka kutí'ino sikoâti hikomo Itukó'oviti íteokono yane semekénovo'iti. Koati kutipoâteoxohikomo kutí'iyea koati kaná'uti.

12 Yanê'e pahukópokonotihikomo ipihóponovokutike ne uhá koeti xâne ákoti akutipoa ne kaná'uti kixovókuti, enepohikone kouhépekoti itúkea váhere.

### *Kíxoaku Poûlu enékea ne íhae Tesálonika kutípoti Jesus*

13 Itínœ po'ínu úti xoko Jesus, ákoti omotóva okóvo Vúnae, koati motokeâti kóyekuneyea víkoroixinovopinoe xoko Itukó'oviti, vo'oku ukeâtinekene tumúneke ápeyea uhá koeti koekúti, noívoxopine Itukó'oviti yenópinœ xokóyoke. Kó'inokeneyea vo'oku kasása'ikeopi Sasá'iti Omíxone yaneko kitipôa ne kaná'uti kixovókuti íhae xokóyoke.

14 Yoko iháxikinopikenœ Itukó'oviti yane inámati ihíkavoti vomínopike, úndi yoko nza'ínehiko, enepone koyúhotei koeku Jesus, koati kaha'aínopeatinoe kehá'ineyi Vúnae Jesus Kristu yane itúkeovo êno hána'iti ihayú'iuti.

15 Koeku kó'iyeaneyea, itínœ po'ínu úti xoko Jesus, vixíko'okopinoe kékuna'ixivo ikéneke Vúnae, ákoti kemuyá'ika iséneu. Yíxapumaka ne víhikaxepikenœ yanekóyo, yusíkoti itúkeovo koekúti koyúhoinopikenœ úti koeku vóveako xepákuke, áko'o po'i koekúti yutóenopi úti.

16 Enepone Vúnae Jesus Kristu yoko Itukó'oviti, Ha'a úti, enepone ákoti omotóvovi okóvo, porexó'ovitimaka úhepepea visóneu ákotinemo uké'eyeaku yoko uhé'ekoti kúxone úti yupihóvoti unáko, vo'oku hána'iti seánako vouúkeke,

17 itúkapu énomone porexópinœ kékuna'ixivo ikéneke. Itúkapu énomonemaka koxunákopi, motovâti itúkeovo ainóvoti únatinœ koekúti itíko koane keyúho.

## 3

### *Epemôa Poûlu ne íhae Tesálonika itúkinoa orásau*

1 Itínœ po'ínu úti xoko Jesus, tumúneke únzexe ra yúndœ, émbemopinoe itíkinovi orásau, maka ukápananeoxo ra emo'u Vúnae, epó'oxo iháyu'ikakananemaka xapa po'ínuhiko xâne kuteâti koêku ya xepákukenœ.

2 Koane yépeminavi, maka víteapane ne váherehiko xâne yoko xâne koyuvôrixovoti, vo'oku ako uhá ákœ xâne kutípoti emo'u Itukó'oviti.

3 Motóva kúveovokono ne Vúnae. Koati koxunákopitinoemo nê'e. Ákomo síka ne Ndeâpu íkorokepinoe.

4 Koati motovâti ómomikea visóneu ikéneke Vúnae ve'ókukeno, vexoâti yíxivo itíki ne páhoenopi uti itíki. Yoko haina póhutine yara koeku kó'oyene, itea koánemakamo ya káxehiko keno'ókoti.

5 Paréxapinoe Vúnae Itukó'oviti yóvoheixi yane hána'iti ákoyea omótovovi okóvo. Énomonemaka huva'áxapinoe kékuna'ixivo ya héki, ákoti yaukápapu ikínike, kuteâtimaka kixoku kóxuna'ixeovo ne Kristu, ákotimaka aukápapu ikéneke.

### *Ixíko'okoa Poûlu kónœka ko'ítukeyœ ne uhá koeti xâne*

6 Itínœ po'ínu úti xoko Vúnae Jesus, vixíko'okopinoe ya iháke Vúnae yahíkuxivoa ne uhá koeti xâne omó'ixoti hulékeko, ákoti áha itúkea itukovo káxe, ákotimaka akahá'a hókea ne ihíkavoti víhikaxopikenœ.

7 Yoko yéxoanoepopo kixoku vitúkeovo xepákuke. Yéxoamaka itúkeovo nékone héki, vo'oku yaneko vóveaku xepákuke, ako váhuleke.

<sup>8</sup> Ákomaka kúxeaku ûti poréxeokono nika ûti ákoti ésa'i. Itea koati vi-vokóponovoti ko'ítukeya ûti. Káxe, yóti yupíhovo momí'iyea ûti, puváti ûti vitúkeovo yávahano.

<sup>9</sup> Maní'oxo motovâti kúxea uti keúsokinovinoe nókone ûti, itea koati kahá'ati uti vitúkinopinoo hékone ya kixoku ko'ítukeya ûti.

<sup>10</sup> Vo'oku yaneko vóveakuiko xepákukeno, hara koe páhoenopi ûti itíki: "Enepone xâne ákoti akahá'a ko'ítukeya, hákomaka porexókono nîka" koe yuhó'inopi ûti.

<sup>11</sup> Kó'inokeneye ra vemó'uinopinoo vo'oku ápe xâne etó'okoviti ápeyea huléketi xâne xepákuke, ákoti oko'ítuke, yómoti í'inuxo kó'iyea xoko itúkovo ke po'ínu xâne, yuixóvoti koekúti ákoti itúkapu mani yuixovone.

<sup>12</sup> Ya iháke Vúnae Jesus Kristu, sayá'ikoa ûti ne xâne koetíneye, koane vixíko'okoa yuixeovo ko'ítukeya, ákoti í'inuxo akóe xoko itúkovo ke po'ínuhiko xâne, maka aváne vanéxope nîka.

<sup>13</sup> Itínoe po'ínu ûti xoko Vúnae, hako imaxovó kixe itíki únati.

<sup>14</sup> Enepo áva xâne ákoti akahá'a itúkea ne vixíko'okopikeno yara yútoenopi ûti, hénaxa, epó'oxo yahíkuxipa, maka kátayakakanane.

<sup>15</sup> Itea hako kutí kixêa yanáne. Yenéka, kuteâti koeku venékea po'ínu ûti xoko Vúnae.

*Hunókoku yútoe Poúlu koane íkopovope*

<sup>16</sup> Enepone Vúnae, úkeaku uhá koeti úhepeti isoneûti, itúkapu énomone ixomo porexópinoo úhepeko iséneu ikéneke, ya uhá koeti kéyeku. Itúkapu énomonemaka ovóheixo ya póhutinoe kexé'u.

<sup>17</sup> Enepora yúndoe íngopeovopikeno, koati yútoe vó'um, undi Poúlu. Koati koékune ya uhá koeti hunókoku yúndoe mbáhoe, hoénaxovope itúkeovo undíne yutoxôa. Énomone ngíxoaneye nzunókea ra yúndoe.

<sup>18</sup> Itúkapu hána'itike seánakopi Vúnae Jesus Kristu yóvoheixo, póhutinoe kexé'u.

Hunókokune.

## 1 TIMÓTI

### Inúxoti yutóxinoa Poûlu ne Timóti

Enepora yútoe Poûlu, xoko homoêhou koéhati Timóti yóno. Kutípoa Timóti ne kaná'uti ihíkavoti koyúhoti koeku Jesus yaneko kamôa xoko Poûlu. Énomone “nje'êxa” kixínoa Poûlu. Êno xáneheixea Timóti ne Poûlu koeku koyúhoponea emo'u Itukó'oviti xapa xâne. Po'íke káxe, ôvane Timóti ya Éfezu inúxino ítuke Itukó'oviti koeku ukóponea ne Poûlu po'íke pitivóko. Énomone ôvoheixoiko ne Timóti pahukínoane Poûlu ra koyuhópeti, inúxoti yútoenoa.

Éxokoa Poûlu ne Timóti nókone kó'iyea ne inuxínatihiko ítuke Itukó'oviti ya imokóvokuti, koane nókone ítúkea ne xanena Itukó'oviti. Koyúhoinoamaka Poûlu koêku ne inuxínatihiko xanena Itukó'oviti kónokea okópea ne ihíkavoti ákoti akaná'u, enepone koyúhoti koeku kixovókuti kuteâti ákoyea yusíka níkeokono po'ínuhiko kó'iyevoku níkokónoti, koáne ákoyea yusíka kóyenoyea koane ko'ímaya ne xâne. Ixíko'okoa Poûlu ne inuxínatihiko imokóvokuti yuíxeovo ítúkea ne ítukéti pónekono ítúkea. Ina enekómaka Timóti ítúkeovo xâne motovâti hókeokono kixoku ítúkeovo ya uhá koeti ítuke. Enékovimaka pónea uti kixoku vitúkeovo, uti kutípoti Jesus, koane vitúkeovo xâne kuri'ókovoti Itukó'oviti. Enékovimaka vitúkeovo koati kaná'uti kuvóvoti Itukó'oviti, koane ákoyea omótovokoko vokóvo yoko kóxuna'ixeovo úti ikéneke Jesus, ákotimaka kapayásakapu úti.

#### *Tûri*

<sup>1</sup> Yundóxinopi, ûndi Poûlu, undi ovoxe Kristu Jesus, ngoyuhó'iyeani emó'u xapa xâne, kuteâti páhoenonu indúkea ne Itukó'oviti, enepone Koitóvoviti, yoko Kristu Jesus, enepone porexó'oviti hána'iti kúxoixone úti ikéneke Itukó'oviti, véxone kousokeovomo.

<sup>2</sup> Mbahúkinopea ra koyuhópeti Timotí, iti koati kaná'uti nje'êxa vo'oku kívivo Jesus yaneko ngoyuhó'inoepa koêku.

Iká'iparaxapi Itukó'oviti, Ha'a úti, yoko Kristu Jesus Vúnae, uhá koêti ne únatinoe koekúti ukeâti xokóyoke. Koane ítúkapumaka hána'itike seánakopi yóvoheixo, koane úhepetike isoneúti ukeâti xokóyoke.

#### *Ítukexeake Poûlu ne Timóti ya Éfezu*

<sup>3</sup> Kuteâti yunzó'inopi yanekôyo koeku yóneam íyeu Masêdonea, ngáyukopoikomaka émbemopeopi yóvoheixikone ya Éfezu. Ngahá'ainopi seyá'iki ne xâne kopoé'akoti ihíkaxea, maka hákone ihíkaxo ihíkavoti ákoti akaná'u,

<sup>4</sup> yoko hákonemaka yuíxóvo kutí koeti xetihí koêti, yoko yutoéti ákoti hunókoku kayumákoti iháhiko voxúnoekene ukeátine inâ turixóvo viyénoxapa. Enepora koekútihiko yuíxovo, koati yumópeokoko xâne poréxo, ya koêkuni huvó'oxea ítúkea ítuke Itukó'oviti. Yoko kúveovo Itukó'oviti konokóvo motovâti ítúkeokono ítuke.

<sup>5</sup> Itea hara kutí'inoke mbahukínopiti yûnzo, ngaha'a'ainopiti ákoyea omótovo yokovo po'ínuhiko xâne. Yoko enepone ákoyea omótova yokóvo, konókoti ítúkeovo ukeâti xoko sasa'ípotine iséneu, yexoátimaka ákoyea ítikaheapu ikéneke Vúnae, koane ikéna'uxixo kívivoa.

<sup>6</sup> Itea ápe xâne ákotine akoéneye. Pihohí koéne isóneu xoko po'ínuhiko koekúti ákoti ítópoinoake, koekútihiko poréxotimaka xâne ixómoyea yumópokoko.

<sup>7</sup> Enephikone xâne, koati kaha'âti itúkeovo éxoti íhikaxea ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse, itea ako éxa kixó'ekone ne íhíkavoti íhikaxone, koane ákomaka koati éxea koêku ne yúho vo'ókuke, upánini ya kixoku koyúhoyea kutí koéhiko koati exoâti.

*Itúkovoke ne Ponóvoti Kixovókuti*

<sup>8</sup> Véxoa itúkeovo koati únati koekúti ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse, enepo akutípokono.

<sup>9</sup> Yoko ápeinoke ra Ponóvoti Kixovókuti, haina vo'ókuke xâne únati kixoku itúkeovo, itea vo'ókuke xâne pahukóvoti, koáne ne puvâti ne páhoenoví Itukó'oviti vitúkea, yóko'o ne ákoti téyone, koánemaka ne vaheréxoti kixoku itúkeovo. Ápeinokemaka nê'e vo'oku xâne ákoti asasá'i nonékuke Itukó'oviti, yoko xâne ákoti teyâ ne sasá'iti kixovókuti, koáne ne koepékoti há'a yoko êno, yóko'omaka ne koepékoti po'i xâne,

<sup>10</sup> koánemaka vo'oku xâne ákoti saya'íkapeapa ne úhepune múyo vo'oku ixómoyea kaha'a sêno, yoko hóyeno koyenópoti po'i hóyeno, koane xâne oméxoti po'i xâne itukoâti ákau. Ápeinokemaka ne Ponóvoti Kixovókuti vo'oku xâne semékenovo'iti, koáne ne itukóheoti koeku po'ínuhiko, koánemaka vo'oku uhá koeti po'ínuhiko okopâti ne koati ponóvoti íhíkavoti,

<sup>11</sup> enepone koyúhoinovike ne inámati íhíkavoti omínovike Jesus. Yoko koati êno hána'iti ihayú'iuti íhíkavoti nê'e ukeâti xoko Itukó'oviti, enepone motokeâti kahána'ikeokono íha. Énomonemaka ne íhíkavoti mbáhoenokono ngoyúhoyea xapa xâne.

*Hána'iti elókeko okovo Poúlu vo'oku seánakoa Itukó'oviti*

<sup>12</sup> Aínapo ákoe Vúnae Kristu Jesus koxunákonu, enepone inixónutimaka indúkeovo motovâti kúveovokono, kutí'inoke porexónuti ngo'ítukeinoa,

<sup>13</sup> upánini indúkovo yómoti koémoke'eyea Jesus mekúke, ingóitoponoatimaka kotíveti ne xanána, koane yupihóvati váherexinoahiko índuke. Itea kóyeane kóseanayeonu Itukó'oviti, vo'oku akó'oti enjá indúkeovo pahukóvoti yanekóyoke avô'o nguvápu Jesus.

<sup>14</sup> Koati yupihóvati kóseanayeonu Vúnae, porexónuti ngúveova, koane ákoyeamaka omótovo ongóvo po'ínuhiko xâne, kuteâti pónevi Kristu Jesus kó'iyea úti ikéneke.

<sup>15</sup> Enepora emo'úti yutoxóvoti yâye, koati kaná'uti, koane koati motovâti kúveovokono: Énomone símeane ne Kristu Jesus yara kúveu mêm koíteovo xâne pahukóvoti. Yoko undíne yupihóvoxo pahúkeovo ya uhá koêti.

<sup>16</sup> Kóseanainonuke Vúnae, undi yupihóvoti pahúnevo ya uhá koeti po'ínuhiko xâne, koati kaha'âti kouhupu'ikea koêku ne Jesus Kristu ya njokóyoke, itúkeovo ôriti ímaxeovo kúxoixea xâne kutípea. Koati kaha'âtimaka itúkeonu éxokoke po'ínuhiko xâne ne hána'iti seánakovi, koêkuti yé'akeye kutipoâtimo, kutí'inoke ítopónotihikomo apéyeati ákotinemo hunókoku xokóyoke.

<sup>17</sup> Kahána'ikaikopo úti ne Itukó'oviti, natina úti, enepone kóyekutine ápeyee, ákoti túri koane ákoti uké'eyeaku, ákotimaka inixoâti, poéhanemaka itukóvo koati kaná'uti Itukó'oviti. Itúkapu énomone itukóvo hána'iti teyonéti koane hána'iti ihayú'iuti ya uhá koeti káxe ákotinemo hunókoku. Ákoyeoxoye.

<sup>18</sup> Hara kôe injíko'okopike Timotí, iti kutí ngxíone nje'éxa xoko Jesus: Kéxuna'ixapu itíki ne únati itukéti itukexeopike Vúnae, kuteâti koeku kóxuna'ixeovo húndaru, puyakóponovati yokóvo íxíko'okopike neko yuhó'inopi

po'ínu úti, enepone éxokoake Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti itúkeovomo íti itukôa ra itukéti.

<sup>19</sup> Yákoyeneye kéxuna'ixivo koeku kívivo Itukó'oviti, yexoâtimaka ákoyea itikaheapu itea itúkeovo ponóvoti ne íti. Yoko ápe xâne ákotine akoéneye isóneu. Kene kó'oyene, koati hána'itine koésayu'ixekoano koêku vo'ókuke.

<sup>20</sup> Xapákukehiko, anêko Imíneu koane Alíxandere. Yoko mboré'okoane Satánae íkoitoponekonohiko kotíveti, maka hákone koemóke'ekono ítuke Itukó'oviti vo'oku váhere ítuke.

## 2

### *Konókoti itúkea orásaum ne kutípoti Jesus*

<sup>1</sup> Inúxoti ya uhá koêti, hana injíko'okopi: Konókoti itíkinoá orásaum ne uhá koeti xâne, yepemínoati seánakoa Itukó'oviti, yepemínoatimaka nókone xaneâti íkero'ixivo xoko Itukó'oviti.

<sup>2</sup> Itíkina orásaum ne nâtihiho koane uhá koeti po'ínuhiko pahúkoti, maka aúnatine koeku úti, koane maka hákone isukókoti yoko okopókokoti, motovâti vitúkeovo teyoti Itukó'oviti koane vitúkeovomaka itípakovoti.

<sup>3</sup> Vo'oku Itukó'oviti, enepone Koitóvoviti, ínixoá unáko nê'e, koane koati ponóvotinoá kó'iyeaneye.

<sup>4</sup> Yoko kahá'ainoa Itukó'oviti ne uhá koeti xâne íteova ne pahúnevo koane kutípea ne kaná'uti kixovókuti ukeâti xokóyoke.

<sup>5</sup> Vo'oku poéhaxo ne Itukó'oviti, ako po'ínu. Poéhamaka ne Epemínoviti nonékuke Itukó'oviti. Énomone ne Kristu Jesus, enepone ikútípasikoponovoviti, uti xâne.

<sup>6</sup> Kuri'okopovo Itukó'oviti nê'e enepo ivokóvo kuruhúke, yaneko porexópo ésa'i pahúnevo uhá koeti xâne. Yoko kouhupu'ikovone neko koekúti simovóne kaxénaxeake Itukó'oviti urápu'iyea.

<sup>7</sup> Énomone noíwokoxinonu Vúnae, motovâti ngoyúhoyea koeku nê'e. Émononemaka pahúkinonu xapa xâne. Yoko koati kaná'uti ra yúnzo, haina nzemekékexoti. Noíwokoxinonuke motovâti ínzikaxea ne ákoti itukapu júdeu koêku ne kaná'uti kixovókuti, kutípone úti.

<sup>8</sup> Ngahá'ainoahiko ne hóyeno, koêkuti óvoheixoku, itúkea orásaum, koane ákoyea váhere ítuke vò'u koéxepoeno Itukó'oviti ya orásaum, ákotimaka xâne ímaikinovoke koane ákotimaka púvone.

<sup>9</sup> Kúteanemaka ne senóhiko, ngahá'ainoamaka kóyuseyeya kixoku ko'íповoyea, ákoti akutéa senóhiko ákoti téyapana. Konókotimaka itúkevohiko éxoti kixoku itúkea isóneu ya uhá koeti koekúti. Enepone kouhé'ekoati, ako apásika itúkeovo koekúti kuteâti uhé'ekoti ikáhi, koane ôro iyóyonevo, yoko po'ínuhiko kohépiti iyoyókovopeti, koane ko'ípovoyeamaka koati únati ípovóti.

<sup>10</sup> Itea hane itúka kouhé'ekoati, ponóvoti kixoku itúkeovo, kuteâti motókeyea itúkea ne senóhiko koyúhote itúkeovo teyoti Itukó'oviti.

<sup>11</sup> Enepo íhíkaxakana senóhiko ne emo'u Itukó'oviti, konókoti yunú kóyeyea, koane téyea ne íhíkaxoati ákotimaka kapayásakinapa.

<sup>12</sup> Ákomaka nzíka ne senóhiko íhíkaxea koane pahúkea íma. Konókoti éxea yunú kóyeyeahiko.

<sup>13</sup> Vo'oku Ádaum inuxô itúkeokono, ina itukókono Éva ikénepoke.

<sup>14</sup> Koane hainámaka Ádaum ne aupú'ikokono, itea koatíne sêno aupú'ikokono, íkorókovoti pahunévotike.

<sup>15</sup> Itea kóyeaneo iteovo ohone xe'éxa ne senóhiko enepo okoxé'ixa, koane ákomakamo yuvâti enepo yuixápu kúveovo Vúnae, koane itukápumaka ákoti omotóvo okovo po'ínuhiko xâne, koane itukápumaka sasá'iti nonékuke Itukó'oviti, koane éxotimaka kixoku itúkea isóneu ya uhá koeti koekúti.

### 3

#### *Nókone kó'iyea ne inuxínoti ítuke Itukó'oviti ihíkaxoti imokóvokutike*

<sup>1</sup> Enepora emo'úti yutoxóvoti yâye, koati kaná'uti koane koati motovâti kúveovokono. Hará'a: Enepone xâne kahá'ati itúkeovo inuxínoti ítuke Itukó'oviti ihíkaxoti ya imokóvokuti, koati únati itukéti kahá'a.

<sup>2</sup> Itea enepone kaha'âti itúkeova, konókoti itúkeovo ákoti évekinokonoku emó'uínokono ápeyea váhere ítuke. Konókotimaka ákoyea apí'a yêno, koane éxea sayá'ikopeovo, yoko éxea kixoku pónea isóneu ya uhá koeti koekúti. Konókotimaka itúkeovo únati kixoku itúkeovo, koane konókoti ú'uso kóyeyea kátarakea koékuti simoâti óvokuke. Konókotimaka itúkeovo éxoti íhikaxea emo'u Itukó'oviti.

<sup>3</sup> Ako yusíka itúkeovo yómoti kumá'am. Ákomaka yusíka itúkeovo ísukenati po'i xâne, itea konókoti itúkeovo koati únati koane itúpa'ikoti. Konókotimaka púvea ápeyea orixókokoti. Ákomaka yusíka íxómoyea ipúpakino isóneu kahá'ayea enó'iyea tiúketina.

<sup>4</sup> Konókotimaka éxea kíxoaku ne íhae óvoku, koane éxea kíxoaku koéxokexea ne xe'éxaxapa, saya'íkoati koane ihíkaxoati itúkeovo teyoti po'i xâne.

<sup>5</sup> Vo'oku enepone hóyeno ákoti exá kíxoaku ne íhae óvoku, ákomo kalíhuina éxea inúxino xâne imokóvokutike.

<sup>6</sup> Ákomaka yusíka itúkeovo inámati kutípote Jesus, mará'inamo kapáyasakeapa, akúteamo kixókonoku Ndeâpu kapayásokopovo yanekôyoke, kutí'inoke kopúhikopeati Itukó'oviti nonékuke, kuxokónoti káxe ipíhohonokonopemo.

<sup>7</sup> Konókotimaka itúkeovo teyonéti xapákuke xâne ákoti itukapu kutípote Jesus, maka hákone vekínoaku Ndeâpu íkorokea váhereke, kutí'inoke mani hána'iti téyapana.

#### *Ndeákinu*

<sup>8</sup> Kúteanemaka koêku ne noivókoetihiko itúkeovo ko'ítuketi imokóvokutike, enepone ndeákinu. Konókotimaka itúkeovo teyonéti ákoti itukáheapu. Ákomaka yusíka itúkeovo yómoti kumá'am. Ákomaka yusíka íxómoyea ipúpakino isóneu kahá'ayea enó'iyea tiúketina.

<sup>9</sup> Konókotimaka yuíxeovahiko hókea ne kaná'uti kixovókuti kutípote úti, enepone ákoti exákana mekúke, kóuhapu'ikinovike Itukó'oviti kó'oyene, koane ákoyea ítukaheapu hókea.

<sup>10</sup> Konókotimaka híxópeokono ya ítukeke Itukó'oviti. Enepo itukápu xâne ákoti évekinokonoku emó'uínokono ápeyea váhere ítuke, motóvane itúkeovo ndeákinu.

<sup>11</sup> Kúteanemaka koeku yêno ne ndeákinu. Konókoti itúkeovo teyonéti, ákoti itukapu ítukenati xêti po'ínuhiko xâne. Konókotimaka éxea kixoku itúkea isóneu ya uhá koeti koekúti, koane itúkeovo xâne motovâti kúveovokono ya uhá koeti koekúti.

<sup>12</sup> Enephikone ndeákinu, ako yusíka pí'ayea yêno. Konókotimaka éxea kíxoaku ne xe'éxaxapa koane íhae óvoku.

<sup>13</sup> Yoko enepohikone ndeákinu koati únati kixoku itúkea ítuke Itukó'oviti, itopónotimo ítúkeovo koati teyonéti, koane iyúseotimo ítúkeovo é'exo kixóixoati ne kaná'uti kixovókuti hó'e úti, motókeinoke koyúhoyea koêku.

<sup>14</sup> Ngúxoá ákoyeamo ánju'ikene noínjopeopi Timotí, itea yundóxinoake ra koekúti,

<sup>15</sup> maka enepo anju'ikene, yéxane nókone kó'iyea úti imokóvokutike, enepone óvoku ne koati kaná'uti Itukó'oviti, enepone kotíxovoku koane kóúkoponovokumaka ne kaná'uti kixovókuti íhae xoko Itukó'oviti.

<sup>16</sup> Koati hána'iti ne ihíkavoti ákoti exákana mekúke, kouhápu'ikovotine kó'oyene, enepone kutípone úti. Énomone rá'a:

Enepone simoâti ra kúveu mêum, íkutipasikovovi, uti xâne. Kouhápu'ikea sasá'iko ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti. Noíxoamaka ánjuhiko, enepone ovoxe Itukó'oviti íhae vanúke. Peréxaxokono koêku xoko póhutihiko poké'e óvohikoku xanéhiko yara kúveu mêum. Kutípokono yáye yara poké'e, ina pihópo vanúkeke xoko éno hána'iti ihayú'iuti ópoku.

## 4

### *Koêku ne kopové'akoatimo íhikaxea ne emo'u Itukó'oviti*

<sup>1</sup> Ú'urapu'i kíxoá Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti koêkumo yaneko káxehiko ye'éxapune hunókoku ra mêum, ápeyeamo xâne kurí kixoti kúveovo Itukó'oviti, hokópoti aúpu'ikenati, páhoé Satánae, koane ihíkavoti ítuke ndémoniuhiko,

<sup>2</sup> íhikaxone xâne ákoti oponóvo ítuke, koyúhote ítúkeovo sasá'iti, íhíkaxotimaka koekúti ákoti akaná'u, itea ákone eápapu ítúkeovo pahukóvoti, vo'oku ítúkeovo váhere koekúti ixomo ítúkohiko.

<sup>3</sup> Enepohikonê'e, ako síka kóyenoyeahiko koane ko'ímaya ne xâne. Anêkomaka nikokónoti ákoti siká níkeokono, koyúhote ítúkeovo pahukóvoti níkokóno. Itea uhá koeti nikokónoti, áinovo poréxovike Itukó'oviti, motovâti níkea úti koeku víkoro'ixinova, uti kutípote Jesus, uti exoâtimaka ra kaná'uti kixovókuti íhae xokóyoke.

<sup>4</sup> Vo'oku uhá koeti koekúti ítuke vo'u Itukó'oviti, áinovo únati, epó'oxo ítukovo vikoró'ixinovatine xoko Itukó'oviti, ako yusíka kutí kíxeokono ákoti aunáti.

<sup>5</sup> Koati sasá'iti vo'oku yuho Itukó'oviti emó'uke, koane vo'oku vitúkinoá orásaum.

### *Nókone kó'iyea ne únati ko'itúkeinoti Vúnae*

<sup>6</sup> Enepomo ihíkexa po'ínuhiko úti xoko Jesus ra koekútihiko, itimo koati únati ko'itúkeinoti Kristu Jesus. Epó'oxo enepora emo'u Itukó'oviti kítípone, enepora únati ihíkavoti hékone, koxunákopitimo ikéneke Vúnae koeku yíxivoa.

<sup>7</sup> Itea hako kemokénoa ne xetihí koeti ákoti itóponone, íhikaxone xâne ákoti haká ne kaná'uti ihíkavoti íhae xoko Itukó'oviti. Hara yíxapuxo, kékuna'ixivo ikéneke Itukó'oviti.

<sup>8</sup> Vo'oku enepone ixómoyea yuíxovo kóxunakea múyo ne xâne, ako ahíkapu yónoku ne itópoinoake. Itea enepone yuíxeovo kóxuna'ixeovo ikéneke Itukó'oviti, ákomo hunókoku ne itópoinoake, vo'oku apétimo yara koeku kó'oyene koánemakamo seâpa vanúkeke.

<sup>9</sup> Enepora emo'úti yutoxóvoti yáye, koati kaná'uti, koane koati motovâti kúveovokono.



<sup>10</sup> Énomone yupíhinovo kóxuna'ixeovo úti, vivokóponovoti ko'ítukeyea úti, vo'oku hane kuvóvo úti ne koati kaná'uti Itukó'oviti, enepone usó koyèti koíteovo uhá koeti xâne, áko'oneoxo ne kutipoâti.

<sup>11</sup> Ixíke'aka, koane íhíkexa xanéhiko ra koekútihiko.

<sup>12</sup> Ako yusíka ápeyea xâne ákoti itúkopike pohu vo'oku itíkivo inámatiko, itea ya xapákuke ne kutípoti Jesus, itíkapu koati motovâti hókeekono kixoku itúkeovo, ya kixeku keyúhoyi, ya kixeku itíkivo, koáne ya ákoyea omótovo yokovo po'ínuhiko xâne, koánemaka ya kívivo Itukó'oviti yóko'omaka ya sasá'ieya iséneu.

<sup>13</sup> Tukú koeti aungápapu xikóyoke, yíxapu yíhoiki emo'u Itukó'oviti xapákuke xâne. Yéxakamaka nókone kó'ieya, koane íhíkexamaka emo'u Itukó'oviti.

<sup>14</sup> Iké'itukexa ne íparaxeopike Itukó'oviti, yéxone itíki ítukeke, enepone kouhupu'ikinoake Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti ne inuxínoti itukéti égerejake yanekóyoke, enepo koyuhó'inopi ítukexeopike Itukó'oviti, enepo ipíhoamaka vô'u titíkuke haxakínopiti ítukeke Itukó'oviti.

<sup>15</sup> Yíxapa ra koekútihiko, koane kóxuna'ixapu itíki, maka naíxane uhá koeti xâne ne kixeku keúkoponivo ya ítukeke Itukó'oviti.

<sup>16</sup> Yokóhyanavo, koane yokóhyanamaka ra ihíkavoti. Ípihea tumúne ra itúkéti vo'oku íxeáneye, hainamo póhutine íti koítovo Itukó'oviti, itea ítóvotimakamo ya pahúnevo ne xanéhiko kamokénopiti.

## 5

### *Éxkoa Poûlu ne Timóti nókone kó'ieya enêko xânehiko*

<sup>1</sup> Hako kepayásokinovo hóyeno xuvé'eti ya itíke. Seyá'ika enepo áva pahúnevo, itea kutí íxea yá'a enepo yenekâ. Kene ne homoêhouhiko, kutí íxea pe'ínuhiko.

<sup>2</sup> Kutí íxamaka mémaina ne úsotine senóhiko. Kene ne árunoehiko, konókoti sasá'ieya iséneunoa tityoâti, kutí kixeâtimaka mekéxa.

<sup>3</sup> Hivá'axa ne ivokóvotinehiko íma koati pohúxovoti, ákoti po'i huvó'óxoati.

<sup>4</sup> Itea enepo áva xe'éxaxapa itukovo amósenoxapa, konókoti itúkeovo énomone katarákopa, vo'oku konókoti itúkeovo íhae óvokuke yuíxovo ne xâne inúxotike. Konókotimaka éxea xâne poréxopea ne ítukeinoa há'a yoko êno, itukóvo óxu yoko ôse. Vo'oku koati ponóvoti xoko Itukó'oviti nê'e.

<sup>5</sup> Enepone ivokóvoti íma koati pohúxovoti, ákoti po'i huvó'óxoati, Itukó'oviti kuvóvo, koane kóyekutine ítúkea orásaum. Káxe, yóti véyo épemo'ixea Itukó'oviti huvó'oxea.

<sup>6</sup> Kene ne ivokóvoti íma yuíxovoti ítúkea váhere úhepune mûyo, kutí koe ivokóvotine upánini ápeyeako yara kúveu mêm.

<sup>7</sup> Pehúkaikopo po'ínu úti ítúkea ra koekúti yara yúndoenopi, maka hákone évekinokonoku emó'uínokono ápeyea váhere ítúke.

<sup>8</sup> Enepone xâne kutípoti Jesus, itea ákoti kataráka iyéno, ínapoxo ne oveâti kúveu óvoku, koati xâne ákotine ítúkoake ne hó'e úti, epó'oxo hana'íne pahúnevo yane xâne ákoti hóko Itukó'oviti.

<sup>9</sup> Hako yutoxóvo íha ne ivokóvoti íma xapákukehiko ne huvó'oe égereja enepo hácoxovoti itopóno sesenta koeti xoénaena, koane konókoti ítúkeovomaka póhutine ko'íma nekó'íkene.

<sup>10</sup> Konókotimaka ítúkeovo sêno únati kixoku ítúkeovo, koane únatimaka kixoku koéxokexea xe'éxaxapa, ú'uso koyètimaka katarakea koékuti simoâti óvokuke, koane ú'uso koyèti kutí kixópeovo ovoxéti huvó'oxea ne po'ínuhiko kasása'iuvo

Jesus. Konókotimaka itúkeovo huvo'óxoti apêti nókone, koane yuixóvoti itúkea uhá koeti únati koekúti.

11 Kene ne inámatiko sêno ivokóvoti îma, hako yitoxí îha xapa iha po'ínuhiko huvó'oeti, vo'oku enepo yupihápu xuná'iyea kahá'ayea ko'ímapea, ko'imápotimo. Yane ákonemo itúka ne inúxoti yúho itúkeovo haxakínovoti ítuke Kristu.

12 Koati iyúseotimo itúkeovo pahukóvoti nê'e, vo'oku ákoyea itúka neko inúxoti yúho ákoyeanemo okó'imapo, koane itúkeovomo póhutine ítuke Itukó'oviti yuúxovo.

13 Haina póhutine itea koeku kó'iyeaneye, turíxovomaka óyohikeovo ovohí kó'iyea koane ákoyeane okó'ítuke, koane yónoheyea ya xapa ko'óvokuti. Yoko haina pohúneti ovohí kó'iyea ákoyea ítuke, itea koati ítúkotimaka xêti po'ínuhiko xâne, koane oposí'ixoti éxea koeku ítuke po'i xâne mani ákoti itukapu yuúxovone, koukóponotimaka xêti mani ákoti yusíka koyúhoyeokono.

14 Ngahá'ainoakopo ne inámatihiko sêno, ivokóvoti îma, ko'ímapea koane koéxokexea xe'éxaxapa, yoko itúkeovo únati katarákoti óvoku, maka hákone évekinoaku yuho puvoti hó'e úti koyúhoyea ákoyea aúnati ne ítuke.

15 Vo'oku koati apêti senóhiko, ivokóvoti îma, itavókeatine ra hó'e úti, hokópotine Satánae.

16 Enepone sêno ivokóvoti îma apêti iyéno, konókoti itúkeovo iyéno huvo'óxo, maka hákone yupihóvo kátarae ne êgereja. Yanê'e, koati motovâti itúkeovo senóhiko ivokóvoti îma ákoti po'i katarákoati huvó'oxo ne êgereja.

*Nókone itúkea kutípotihiko Jesus ya xoko inuxínoti imokóvokuti*

17 Enepone inuxínoti itukéti imokóvokutike koati mbiú kixoti ko'ítukeyea, motókea kurí'uxinokono námoe, koane ínixeokono itúkeovo teyonéti, áko'oneoxo ne ivokóponovoti koyúhoyea emo'u Itukó'oviti koane íhikaxea.

18 Yoko énomonemaka kuteâti ne yutoéti emó'uke Itukó'oviti, enepone koêti: “Hako ike'áki páho ne vûi enepo huva'áxapi ókonuheinopea ne itóvotine ha'í tiríku” kôe, koyúhoti koêku ne ko'ítuketi kónokea ápeyea níka. Ina koe'íkomaka: “Koati motokeâti ápeyea námoe ne ko'ítuketi” koémaka.

19 Itukovo apêti koyúhoti ápeyea váhere ítuke ne inuxínoti itukéti imokóvokutike, ako yusíka poéhayea xâne koyuhoâti. Konókoti pí'ayea, áko'o mopó'ayea xâne noixoâti, koane koyuhoâtimaka itúkeovo koati kaná'uti kó'iyeaneye, ina yusíka kutípeokonoxo.

20 Kene ne po'ínu úti xoko Jesus ovóheixoti pahunévatike, seyá'ika nonékuke uhá koêti ya imokóvokutike, maka pikáne kíxeaneye ítuke ne po'ínuhiko kutípoti Jesus.

21 Nonékuke Itukó'oviti yoko Kristu Jesus koánemaka ne sasá'itihiko ánju íhae vanúke, ovoxe Itukó'oviti, injíko'okopi itíki ra koekúti ngxínopike yarâ'a. Ako yusíka seyá'iki po'ínuhiko xâne koeku ketíxi ínikene, itea konókoti kutikokó kíxi seyá'iki uhá koeti xâne pahukóvoti.

22 Hako iyovó kôa yokóvo ípihi veó'u tutíkuke ne xâne keha'âti hexákinoa ítuke Itukó'oviti. Hako kitipásea ne xâne ítúkoti váhere. Yokóhiyanavo maka itikapune xâne koati sasá'iti.

23 Hako poehâne úne yénovoheixo, itea kalihú íxea yénoyivomaka víyum vo'oku yeópone yokóvoike, vo'oku kayú kayu kóyeyea ne yaríne.

24 Ápe pahúnevo xâne í'yuse koyêti iyonoâti yuhoíkovokutike. Kene pahúnevo po'ínuhiko xâne, poéhane xu'íkénene ina iyusé.

<sup>25</sup> Kúteanemaka koêku ne únati kixoku itúkeovo ne xâne. Ápe okó'ikeakuneye iyúseo ne únati kixoku itúkeovo. Kene po'ínuhiko, ako aká'ikaneye iyúsea, itea kóyeaneo urápu'iyea.

## 6

### *Nókone kó'iyea ne ahinoêti yoko pataraúxati*

<sup>1</sup> Uhá koeti kutípoti Jesus apêti pátarauxa, konókoti téyea ne pátarauxa ya uhá koeti koekúti, maka hákone koemóke'ekono iha Itukó'oviti koánemaka ne ihíkavoti hókone úti.

<sup>2</sup> Kene ne ahinoêti apêti pátarauxa kutípotimaka Jesus, enepone itúkeovo kopo'ínukokoti xoko Jesus ne pi'áti, haina kixo'êkoti ákoyea okónokoa téyea pátarauxa vo'ókuke. Konókoti inamá'axoyea koxuná'ixovo ko'ítukeinoa, vo'oku enepone pátarauxa namukópati ne únati ítukeinoa, koati po'ínu xoko Jesus, koane koati xâne ákoti omotóva okóvo. Íhikexa ra koekútihiho koane ixíke'aka kónokoa ítukeokono.

### *Koêku ne koati kaná'uti vírikuxea*

<sup>3</sup> Enepo áva ihíkaxoti ihíkavoti ákoti itukápa ne ponóvoti íhikaxeovike Vúnae Jesus Kristu, itea ítúkeovo pó'iti yane ihíkavoti koyuhó'inoviti kónokoa vitúkeovo teyoti Itukó'oviti ya uhá koeti kixoku vitúkeovo, enepone hó'e úti,

<sup>4</sup> koati kapayásokovoti nê'e, epó'oxo ako éxone. Poéhane kahá'a turíxea yumopókokoti koane okopókokoti vo'oku kixó'ekone ne emo'útihiho. Yoko énomone ápeino xâne kahá'ati anú'ukeokoko, koane opósi'okeovokoko yoko ihákeokoko. Énomonemaka ápeino vahehéxinokokoti isóneu,

<sup>5</sup> koane orixókokoti. Koati ákoti hunókoku kó'iyeaneye xapa xâne pahukóvoti isóneu, ákotine ne kaná'uti kixovókuti xokóyoke, inixoátihikomaka ítúkeovo únati namúkope tiúketi ne ítúkea ítuke Itukó'oviti.

<sup>6</sup> Kene kaná'uti írikuxea ne xâne vo'oku ítúkea ítuke Itukó'oviti, itea haína ya tiúketi. Koati vo'oku ákoyea aina íyakapu, koane vo'oku úhepeyeya isóneu ikéneke Itukó'oviti.

<sup>7</sup> Koáhati ákoti apeínoviti iná vipuhíko yara kúveu mêum, koane ákomakamo ápahuina vomópone vipuhíkapea ra kúveu mêum.

<sup>8</sup> Koeku ápeyeya nika úti yoko vípovo, yusikóne úhepeyeya visóneu koane ákoyea aina víyakapu.

<sup>9</sup> Itea enepohikone xâne kahá'ati írikuxea, ako oríko aúpu'ikeokono koane íkorokeovo váhereke kixovókuti vo'ókuke. Ákomaka oríko íyokeovo koekúti ákoti ítópoinoake, omínoátimaka hána'iti tiveko koêku. Koati énomone íkorokinovo ne xâne váhereke koane énomone iyónopinokono ípíhóponovokutike.

<sup>10</sup> Vo'oku koati turi ákoti tópi kó'iyevokoku pahunévoti ne yupíheovo íyokeovokono ne tiúketi. Yoko koati apêti xâne itavókopeatine ne kúveovo Jesus vo'oku íyokeovo tiúketi, koane koati ihaxíkopinovotimaka êno kotíveti koekúti vo'ókuke.

### *Enékeake Poúlu ne Timóti*

<sup>11</sup> Kene íti Timotí, iti koati kaná'uti hokoti Itukó'oviti, yahíkuxipa ne koekúti kuteáti. Yíxapu péni ítike koane ítíkivo teyoti Itukó'oviti ya uhá koeti kix-eku ítíkivo. Yíxapumaka kívivo Itukó'oviti koane ákoyea omotóva yokóvo ne po'ínuhiko xâne. Itíkapumaka ákoti kurí íxa ítuke, koane ítíkapumaka ítúpa'íkoti.

<sup>12</sup> Kéxuna'ixapu kuteáti koeku kóxuna'ixeovo húndaru, koeku ítíki ne únati itukéti hó'exeopike Vúnae. Yane itepónoatimo ne apéyeani ákotinemo

hunókoku xoko Itukó'oviti, enepone kutí'inokemaka ihaxíkopiti Itukó'oviti héki. Énomonemaka kutí'ino keyuhoâti nonékuke êno xâne yanekôyoke itíkivo kutípote Vúnae.

<sup>13</sup> Nonékuke Itukó'oviti, enepone poréxoti ápeyea ne uhá koeti koekúti, koane nonékuke Kristu Jesus, enepone ákoti píka koyúhoyea ne kaná'uti kixovókuti nonékuke Pilátu,

<sup>14</sup> mbahúkopi heu-heú itíki páhoenopi Itukó'oviti, motovâti ákoyea xâne koyúhote koemó kíxea itíki. Énomone íxea ukeâti kó'oyene tukú koetimo káyukopovoqe Vúnae Jesus Kristu.

<sup>15</sup> Koati aukópovotimo nê'e simapúne kaxéna. Yane koutáta'ixoatimo Itukó'oviti, poéhanemaka itúkovo úkeaku ne apéyeati ákoti hunókoku. Koáhati êno xúnati uhápu'ine xokóyoke ákoti itoâti ahí'okeova. Ako xâne noixoâti, ákomaka íta xâne komómoyea. Itúkapuneikopo énomone ihayú'ikokono, koane énomone itúkovo koati payásoti pahúkoti ya uhá koeti káxe ákoti hunókoku. Ákoyeneyexo.

*Koêku ne xâne iríku*

<sup>17</sup> Enepone xâne ênoti apeínoati yara koeku kó'oyene, yenéka ákoyea kapáyasakapu vo'oku enó'iyea apeínoati, koane ákoyea kuvápa ne apeínoati, vo'oku ákomo oríko uké'eyea. Itea konókoti itúkeovo Itukó'oviti kuvóvo, enepone ákoti kamaxátikavi, porexó'ovitimaka uhá koeti koekúti vo'oku kahá'ayea ikó'elokexea vokóvo.

<sup>18</sup> Yenékahikomaka itúkea únati, koane itúkeovo iríku nonékuke Itukó'oviti vo'ókuke ne únatinoe itúke. Yenékamaka ákoyea kamáxatika po'ínuhiko xâne, koane usó kóyeyea huvó'oxea ya nókone,

<sup>19</sup> motovâti ítxopea apeínoati ákoti uké'eyeaku, kuvónonemo ya káxehiko keno'ókoti ya xoko Itukó'oviti. Akoéneye, itopónoatimo ne koati kaná'uti apéyeati íhae xoko Itukó'oviti.

*Hunókoku yútoe Poûlu yonoti xoko Timóti*

<sup>20</sup> Kene íti Timotí, yokóhiyana ne itukéti pónepike Itukó'oviti itíki. Yokóhiyanapamaka ne yuhotihí koêti, ákoti itópoinovike, ákotimaka parexá'avi koukóponeovo úti ikéneke Itukó'oviti. Hoko kemokénoa yúho ne okópote hó'e úti, enepone iháxoneti koati kaná'uti exóneti, itea koati yupihóvoti ákoyea malíke'eka.

<sup>21</sup> Vo'oku anêko xâne hokoâti nê'e kutí'inoke itavókopeati ne kutípone úti.

Itúkapu seánakopike Itukó'oviti yóvoheixonoe.

Hunókokune.

## 2 TIMÓTI

### Pí'ape yutóxinoa Poûlu ne Timóti

Enepora koyuhópeti, pí'apene páhoe Poûlu yonoti xoko Timóti. Enepo yutoxóda Poûlu ra koyuhópeti, ika'ákovokutike óvoheixo ya Róma, yoko éxoane ákoyeane ahíkapu kaxena ivókovo. Énomone kutí'ino ixikó'okoati ne Timóti kóxuna'ixeovo kúveovo Itukó'oviti yoko itúkeovo koati únati húndaruna Jesus Kristu. Ixikó'okoamaka kónokea itúkeovo koati únati inuxínoti ituke Itukó'oviti.

#### *Tûri*

<sup>1</sup> Yundóxinopi, undi Poûlu, undi páhoe Kristu Jesus koyúhoyea emó'u xapa xâne, kuteâti ahá'inonumaka Itukó'oviti indúkea motovâti ngoyúhoyea koêku ne apéyeati ákoti hunókoku xoko Itukó'oviti, enepone koyúhoinovike Itukó'oviti poréxeovea ya xoko Kristu Jesus.

<sup>2</sup> Mbahúkinopea ra koyuhópeti Timotí, iti kutí ngíxone nje'éxa ákoti omotóva ongovo ikéneke Jesus.

Iká'iparaxapi Itukó'oviti, Ha'a úti, yoko Kristu Jesus, Vúnae, uhá koêti neko únatinoe koekúti ukeâti xokóyoke, koane itúkapumaka hána'iti seánakopike yóvoheixo, koane úhepetike isoneúti ukeâti xokóyoke.

#### *Íkoro'ixinovo Itukó'oviti ne Poûlu vo'oku Timóti*

<sup>3</sup> Íngoro'ixovo xoko Itukó'oviti, enepone hókone voxúnoekene, koane nzókonemaka, enjoâti ákoyea indukáheapu koane sasá'iyea inzóneu koeku nzókea. Ako ánga indúkinopi orásaum, Timotí. Káxe, yóti púyaxeovopi ongóvo nonékuke Itukó'oviti.

<sup>4</sup> Puyákoponova ongóvo irihíkovo he'oúke yanekóyo, koane yupíhovane ngahá'ayea noínjopeopi, maka kurí'uxapuneoxo elókeko ongóvo.

<sup>5</sup> Puyákoponovamaka ongóvo ne kixeku kívivo Itukó'oviti, ákoti itikáheapa kuteâtimaka kíxoaku yóse Loídi kúveova inúxoti ya itíke, koánemaka mémaina Euníse, koane énjoomaka kó'iyeaneye ne kívivoa.

#### *Enékoa Poûlu ne Timóti ákoyea kurí'ixa itúkea ituke Itukó'oviti*

<sup>6</sup> Enepora injíko'okopike, énomone vo'ókuke ne íparaxeopike Itukó'oviti, yéxone itíki itukeke, enepone némoe yaneko ímbeheaku vó'um titúkuke ngurí'ókopi ituke Vúnae. Iké'itukexa nê'e, hako rera'íkoa.

<sup>7</sup> Vo'oku ako paréxavi Itukó'oviti vitúkeovo xâne muyá'iti isóneu, itea poréxovi xunakóti, koane ákoyea omótovokoko vokóvo, koane véxea ponea uti visóneu ya uhá koêti koekúti.

<sup>8</sup> Hákoikopo tinôa keyúhoyi koêku ne Vúnae. Hákomaka tinónu, undi iká'aeti vo'oku ituke Vúnae. Ya xunákoke Itukó'oviti, usó yákoye keítopinivo kotíveti kuteâti úndi, vo'ókuke ra inámati ihíkavoti koyúhoyi koeku Jesus.

<sup>9</sup> Koáhatai Itukó'oviti koitóvovi ya pahúnevo úti. Énomonemaka ihaxíkovi ko'ítukeyea uti sasá'iti ituke. Yoko haina vo'ókuke ápeyea únati vitúkeovo iháxikinovike, itea koati vo'oku itúkeovo aháne iháxikeovi ya hána'iti seánakovi, enepone évekinovike xoko Kristu Jesus, koekúti kouéxinovike ukeátinekene tumúneke ápeyea ra mêum,

<sup>10</sup> itea ínati iyuseô'oxo, koeku símea ne Kristu Jesus, enepone Koitóvoviti, yara kúveu mêum. Eneponé'e, haina póhutine xunako pevóti uké'exopinovine,

itea omínovimaka inámati vápeyea ákoti hunókoku xoko Itukó'oviti, enepone kouhapu'ikinovikene yane inámati ihíkavoti omínovike.

11 Énomone noívokoxinonu Itukó'oviti, motovâti ngoyúhoyea emó'u koeku indúkeovo páhoe xapa xâne, koane motovâti ínzikaxea emó'u.

12 Koati ngoitóponovoti kotíveti vo'oku ngoyúhoyea emó'u itea ako ndeína, vo'oku énjoa ítúkeovo motokeâti kúveovokono ne ngutípone. Yoko énjoa ápeyea xunáko kóyoninonoa ne ngurí'okoake tukú koêti yaneko káxe aukápapu.

13 Timotí, itika íhixope póneovo héki Vúnae ne ponóvoti ihíkavoti kémone njokóyoke, koane yíxapumaka kívivo Itukó'oviti, koánemaka ákoyea omótovo yokovo po'ínuhiko xâne, kuteâtimaka poréxoake Kristu Jesus kó'iyea ne xâne hokoâti.

14 Yokóhiyana ne koati únati kurí'okopike Itukó'oviti, enepone hó'exeopike, itikoâti ya xunákoke ne Sasá'iti Omíxone, enepone ovo'ó koe'éviti.

15 Timotí, énjoa yéxi kuríkeonu ne uhá koeti po'ínu úti ovâti ra poké'exa Ázea. Xapákuke ne xâne ngíxone, ápe Félixu yoko Eromójeni.

16 Kene ne Onezífuru yoko uhá koeti óvokuke, poéhane seánakoa Itukó'oviti oúkeke nguvínova, vo'oku êno kouhepekoepa inzóneu. Ákomaka teínanu koeku óveam ika'ákovokutike.

17 Yaneko símeaku yâye yara Róma, ako kurika opósi'ixeonu imókone in-ixópononu.

18 Poéhane hána'iti seánakoa Vúnae oúkeke nguvínova yaneko káxe yuhaíkapané Itukó'oviti ne uhá koeti xâne vo'oku kixoku ítúkeovo. Yoko é'exo kíxeya ya undíke, Timotí, koêku ne êno únati ítukeinonu enepo óvom ya Éfezu.

## 2

### *Enékoa Poúlu ne Timóti kóxuna'ixeovo ya ítukeke Itukó'oviti*

1 Kene íti Timotí, íti kutí ngíxone nje'éxa xoko Vúnae, kóxuna'ixapu ya hána'iti seánakovike Kristu Jesus.

2 Enepone kémone njokóyoke ngoyúho yanekôyo nonékuke êno xâne, énomonemaka íhikexa po'ínuhiko hóyeno kuvovóneti, motovâtimaka íhikaxoepa po'ínuhiko xâne.

3 Usó yákoye keítaponivo kotíveti, kuteâti koeku únati húndaruna Kristu Jesus, kuteâtimaka ngoítoponeovo kotíveti.

4 Vo'oku koeku ítúkea páhoenokono ítúkea ne húndaru, ako yuíxapu po'ínuhiko kixovókuti yara kúveu méum. Poéhane páhoenokono ítúkea yuíxovo, motovâti ikó'elokexea okóvo ne pahukoâti.

5 Kúteanemaka koêku ne ehakóvoti kahá'ati ítea iparáti. Ákomo namúka ne iparáti enepomo hákoti hokôa ne nókone vékea.

6 Koánemaka ne kó'ítuketi kavâne, enepone ivokóponovoti kó'ítukeyea isáneke, koati motokeâti ítúkeovo énomone inuxô níkoa ne ha'i nóne.

7 Itíkina iséneu kixó'ekone ra yunzó'inopi yoko mihe'ókinopeatimo Vúnae ne isénu motovâti uhá kíxi yéxi koêku.

8 Puyákanapau yokovo Jesus Kristu, enepone exepúkopotí ukópea xapa ivokóvoti, enepone ámoripono Ndávi, natina víyénoxapa mekúke, kuteâtimaka koeku kó'iyea yane inámati ihíkavoti koyúhoti koeku Jesus, ngoyúhone xapa xâne.

<sup>9</sup> Yoko inga'ákinovoti vo'oku ngoyúhoyea nê'e, kutí ngixokónoti koati váhere xâne. Itea upánini ndopíkoko ngoyúhoyea, ako itoâti topíkea ne emo'u Itukó'oviti.

<sup>10</sup> Hara kutí'inoke indoâti uhá koêti, vo'oku noíwokoe Itukó'oviti, ngaha'ánoatihiko itúkeovo koítovone Kristu Jesus, koane ákoyea hunókoku unako koépoku ya xokóyoke.

<sup>11</sup> Enepora emo'úti yutoxóvoti yâye, koati kaná'uti:

“Itukovo kaná'uti kutí kó'iyea xané kixoti uti Kristu ivokóvo kuruhúke, yane koati kaná'utimaka kutí kó'iyea uti xané kixoâti exepúkopo.

<sup>12</sup> Enepomo vitâ uhá koêti ákoti kamuyá'ika uti visóneu, yane kaha'iné kixopátimakamo úti ne Kristu natíxea natíxokuke. Itukapu koyúhoti úti ákoyea vexa Kristu, kutí kixóvoti uti ákoti hakâ, simóvotimo káxe koyúhoyeakumakamo Kristu ákoyea éxavi.

<sup>13</sup> Enepo hákoti vitukóvo kuvovóneti, kóyeane itúkeova Kristu, vo'oku ako oxéne ítukoheyeovo.”

*Ixíko'okoa Poúlu ne Timóti ákoyea akámokeno ihíkavoti ákoti akaná'u*

<sup>14</sup> Yokóyuhopino po'ínu úti koêku ra koekúti yunzó'inopi. Hako iy-ihíxoa ixíke'oki uhá koetihiko ya iháke Itukó'oviti ákoyea aríxakakahiko vo'oku kixó'ekone ne emo'úti hiko. Vo'oku ako itópoinoake koekúti kuteâti. Poéhane koésayu'ixea kamoâti ítúko.

<sup>15</sup> Yapásika itíkivo xâne ínixone Itukó'oviti itúkeovo únati ko'itúkeinoati, ákotimaka tínoke, yexoâtimaka péni ihikexi ne kaná'uti emo'u Itukó'oviti.

<sup>16</sup> Hako kemokénoa ne xâne koyuhóheoti vo'oku ako itópoinovike. Ákomaka paréxavi kouíkoneovo úti ikéneke Itukó'oviti. Yoko xâne kixotíneye yúho, áhatimaka kámokenoyea koekúti kuteâti, tumúnemo yóno váherexea ítuke.

<sup>17</sup> Enepone yuhóhiko, koésayu'ixo xâne. Kutí koe váhere arinéti ákoti oríko ukóponea muyókuke xâne, kutí'inoke ivokóvoti. Yoko xapákuke ne xâne kuteâti, anêko Imíneu yoko Filétu.

<sup>18</sup> Enepokikone pi'âti, itávokeane ra kaná'uti kixovókuti koyuhoâti itúkeovo pihotíne ne kaxena exepúkopopeti ukópea xapa ivokóvoti ne xâne. Yoko ápe xâne ítone koésayu'ixea kúveovo Vúnae vo'ókuke.

<sup>19</sup> Itea enepone ítuke Itukó'oviti, kóyeane títi kóyeyea ne poéheve. Anêkomaka yútoe Itukó'ovitiya, hoénaxeake ne koati kaná'uti hokoâti. Hara kôe: “Éxoa Vúnae ne xanéna” kôe, koane “Konókoti ahíkuxopeovo váhere ne uhá koeti koyúhoti kúveovo Vúnae” koémaka.

<sup>20</sup> Ya koati hána'iti ovokúti, haina póhutine ihakúti itukéti ya ôro yoko péhu apê, itea ápemaka itukéti ya tikóti yoko móte. Anêkomaka xapákuke koati kalísoti koane únatinoe ihakúti. Kene po'ínuhiko, ako úhe'ene.

<sup>21</sup> Énomonemaka koéneye úti ikéneke Vúnae. Enepone xâne kohiyánavoati ra váhere koekúti ngixínopike, koati kuteátine ne únatinoe ihakúti sasá'itino únae, koane hána'itimaka itópoinoake, usó koyétimaka ya uhá koeti únati itukéti.

<sup>22</sup> Yokóhiyanavo pahunévoti, enepone ákoyea sayá'ikapeapa xâne ne váhere úhepune múyo, áhati íkorokea inámati xâne. Yíxapu péni kixeku itíkivo, koánemaka kívivo Itukó'oviti, yoko ákoyea omótova yokóvo ne po'ínuhiko xâne. Yíxapumaka itúkeovo úhepetike isoneúti yóvoheixo ákoti yakapákaka, kuteátimaka kixoku itúkeovo ne xâne sasá'iti isóneu ikoseánaxovoti Itukó'oviti.

<sup>23</sup> Hako kemokénoa ne koyuhóheoti, enepone yuhôti ákoti itóponone, vo'oku yéxo pôreu. Poéhane okópeokoko xâne poréxo.



<sup>24</sup> Kene ne ovoxe Itukó'oviti, ako omótova itúkeovo okópokenati po'i xâne. Konókoti itupa'ii kíxea uhá koeti xâne, koane éxea kíxoaku íhikaxea, ákoti imaxovó íxêa.

<sup>25</sup> Konókotimaka éxea kíxoaku enékea ne okopâti, koane ítupa'ikea yuhó'inoa, kuxoâtimaka ne seánako Itukó'oviti oukeke ne okopâti, motovâti ikótivexea isóneuke ne pahukóvoti itúke, koane éxea ne kaná'uti kixovókuti.

<sup>26</sup> Haina póhutine, itea yanê'e, ponopóvotimo isóneu, koane iteôvatimo ne veínoake Ndeâpu iká'akea, vo'oku koatínovo ákau nê'e itúkeâti ahá'inoa.

### 3

#### *Koêkumo ukóponea vaherévokoti ye'éxapune hunókoku ra mêum*

<sup>1</sup> Ngahá'amaka yéxi koêkumo ye'éxapune hunókoku ra mêum yupihovó kó'iyeamo tiú'iko.

<sup>2</sup> Vo'oku haramo koéneye kixóvoku ne xanéhiko: Poéhanemo unako koeku yuíxopovo. Ixómotihikomo ipupákino isóneu kahá'ayea enó'iyea tiúketina. Áhatihikomakamo iháyu'ikopeovo koane kapáyasokinovo po'ínuhiko xâne. Ákonemo téyonehiko. Émocketinehikomo koane íhakenatihikonemo. Ákonemo akútipo há'a yoko êno. Ákonemo íkoro'ixinovoke, koane ákonehikomakamo teya Itukó'oviti yoko sasá'itihiko kixovókuti.

<sup>3</sup> Títíu koyétinemo omíxone. Ákonehikomo seána, muhikóva iyéno íhae óvoku. Ákonehikomo itoâti ponópea isóneu imaikapu. Itukóheotimo koeku po'ínuhiko xâne. Ákonemo sayá'ikapeapahiko ne vaherévokoti. Vo'oku ipúhonevo, ákonemo iyúhixa po'ínuhiko xâne. Puvotínehikomo uhá koeti únati koekúti.

<sup>4</sup> Vaheréxinoatihikomo itúkeino po'i xâne akéneke ákoti évotikoake. Húketinemo ípiheahiko tumúne koékuti áha itúkea ákotimaka itúkina isóneu koêkumo tumúneke. Yupihovó koetínemo kapáyasokeovo. Ákonemo omótova okóvo ne kixovókuti yara kúveu mêum omínoâti elókeko okóvo, ya koêkuni itúkeovo Itukó'oviti ako omótovohiko okóvo.

<sup>5</sup> Áhatinehikomo éxokeovo yónea êgereja, itea ya kixoku itúkeovo, iyúseotimo ákoyea aínamapo xoko Itukó'oviti koane ákoyea xunako Itukó'oviti ya xokóyoke.

Yahíkuxipa ne xâne kuteâti.

<sup>6</sup> Vo'oku xapákukehiko, ápe hóyeno kopoé'akoti íhikaxea, koyúhote itúkeovo ovoxe Itukó'oviti, yonotímaka xapa ko'óvokutihiko. Itea ako eápa ko'óvokuti ákoyea itúkapu páhoe Itukó'oviti. Yane ápe senóhiko ákoti oríko íteokono ya íhíkavoti kuteâti. Yoko aínovo sêno ákotimaka yumaxápu pahúnevo, koane kuti koe ákau ne ákoti tópi kó'iyevovoku váhere áha kíxeova.

<sup>7</sup> Enepone senóhiko, kóyekune ápeyea íhíkavoti kámokenone, itea ako itápana isóneu éxea koéku ne koati kaná'uti kixovókuti íhae xoko Itukó'oviti.

<sup>8</sup> Yoko kuteâti kíxoaku Njáni yoko Njámbe okópo Muíse mekúke, énomonemaka kíxoaneye nekóyohiko okópea ne koati kaná'uti kixovókuti íhae xoko Itukó'oviti. Aínovo hóyeno koati pahukóvoti isóneu, ákotinemaka hakâ ne kaná'uti hó'e úti.

<sup>9</sup> Itea ákomo ítonehiko itúkea, vo'oku iyuseínotimo uhá koeti xâne itúkevohiko ákoti isóneu, kuteâtimaka koeku iyúseyea mekúke ákoyea aúnati itúke neko Njáni yoko Njámbe.

#### *Iháyu'iko Timóti ne Poúlu koane enékoamaka*

<sup>10</sup> Kene íti Timotí, koati hekoâti ne ínzikaxeopike, yoko ngxoku indúkeovo, koánemaka ne ánja indóponea ikéneke Itukó'oviti. Koati hekoâtimaka ne

ngixoku ngúveovo Itukó'oviti, yoko ngixoku ngóxuna'ixeovo ikéneke Vúnae ákoti amuyá'i inzóneu. Haina póhutine, itea koánemaka ngixoku ákoyea omótovo ongovo po'ínuhiko xâne, koáne ngixoku indúkea ra itukéti, indoáti uhá koéti ákoti aungápapu ingéne.

<sup>11</sup> Yéxoamaka koéku ne okopónuti, yoko ngixoku ngoítoponeovo kotíveti, kuteáti ngixókonoku yaneko óveangu ya Antiokíya, Íkoniu yoko Lístara. Koati ákoti tópi kó'iyevoku kotíveti koekúti véngoku, itea koítovonu Vúnae ya uhá koéti.

<sup>12</sup> Yoko uhá koeti xâne kahá'ati pónea kixoku itúkeovo ikéneke Kristu Jesus, koiótponovotimo kotíveti.

<sup>13</sup> Itea enepone xâne vahéxoti kixoku itúkeovo, koáne ne itúkoheovotihiko, tumúnemo yóno vahéxeya ituke koane aúpu'ikea, koane itúkeovomaka aúpu'iu po'ínuhiko xâne.

<sup>14</sup> Kene íti Timotí, ípihea tumúne héki ne ihíkavoti íhikexokonoke, enepone é'exo kixene itúkeovo kaná'uti, yexoátimaka itukóvotiye ne íhikaxopeati.

<sup>15</sup> Vo'oku ukeátine itikóvoiko kalivóno, yéxoane ne sasá'iti emo'u Itukó'oviti, enepone porexópiti yéxi kixeku ítivo ya pehúnevo koeku kívivo Kristu Jesus.

<sup>16</sup> Yoko uhá koeti yutoxóvoti emó'uke Itukó'oviti, aínovo koati ukeáti isóneuke Itukó'oviti, epó'oxo koati ênoti itópoinovike, vo'oku íhikaxovi, koane ípikovi vitúkea váhere. Éxokovimaka pahúnevo úti yoko íhikaxovi kixoku pónea uti vítuke,

<sup>17</sup> motováti ákoyea pó'onexeovoke ne ovoxe Itukó'oviti, itea itúkeovo ímotokenaxeake Itukó'oviti ya uhá koeti únati ituke.

## 4

### *Ixikó'okono Timóti ákoyea áka koyúhoyea emo'u Itukó'oviti*

<sup>1</sup> Ya iháke Itukó'oviti, koáne ya iháke Kristu Jesus, enepone exókopatimo yonópoku uhá koeti xâne, kúteane ne ávoti ivakápu, koánemaka ne ivokóvotine, yaneko aukápapune, natixánemaka,

<sup>2</sup> énomone ya ihákehiko injíko'okopi keyúhoyi emo'u Itukó'oviti. Yusíkoti unátiyea kaxena koyúhoyeovo, áko'o ákoyea koati unátiyea, konókoti usó kéyeyi keyúhoyi. Pehúka ponópea ituke ne xâne pahukóvoti. Konókotimaka seyá'iki koane yenéki. Yokóyuhoinoamaka nókone kó'iyea, ákoti imaxovó íxêa, xaneátimaka keúhupu'ikinoa koéku ne ihíkavoti hókone úti.

<sup>3</sup> Vo'oku simóvotimo káxe ákoyeakunemo akáha'a xanéhiko kámea ra koati ponóvoti ihíkavoti. Haramo hokóne, koékuti úhepune itúkea, koane ihaxíkotimo xokóyoke íhikaxotihiko koekúti kuteati áha kámea.

<sup>4</sup> Vo'oku ákonehikomo akáha'a kámea ra kaná'uti kixovókuti íhae xoko Itukó'oviti, itea koyuhóheovoti, énomonemo ivávako.

<sup>5</sup> Kene íti Timotí, ítíkapu éxoti kixoku itúkea isóneuve ya uhá koeti koekúti. Itíkapumaka ítoti uhá koeti tiú'iti koekúti simópiti. Yokóyuhoponoamaka xapa xâne ne inámati íhíkavoti koyúhoti koeku Jesus. Heú íxeamaka ítíki ne itukéti pónepike Itukó'oviti ítíki.

### *Koyuhôa Poúlu ákoyeane ahíkapu ivókovope*

<sup>6</sup> Kene úndi, énojoa yé'exeovone kaxena mbihópope xoko Itukó'oviti. Enepo ngaepékakana, avakápu indína vo'oku indúkea ituke Itukó'oviti, enepone ivóngeovo, kutí koetímo ominókono ikó'iparaxokonoke ne Itukó'oviti.

<sup>7</sup> Enepone únati itukéti ítukexeonuke Vúnae, ngóxuna'ixovone indúkea kuteâti koeku kóxuna'ixeovo húndaru. Ngóúsexoane ne ahá'inonu Itukó'oviti indúkea, ákoti kurí injâ ne ngúveovo Itukó'oviti.

<sup>8</sup> Hukinóvoti ápeyea íparaxeonuke Itukó'oviti kuxopónuti vo'oku póneovo ngixoku indúkeovo. Porexónoatimo Itukó'oviti yaneko káxe okomómopane ne kixoku vitúkeovo, uti xâne, noixoti unátiyea, áko'o ákoyea aúñati ne vítuke. Yoko koati ponóvotimo kíxoaku Itukó'oviti ne uhá koeti xâne. Hainamo póhutine úndi ko'ipâramo, itea koánemakamo ne uhá koeti po'ínuhiko xâne kohuxóvatine símeovo kaxena aúkopovo Vúnae.

*Ako kuríka Itukó'oviti ne Poúlu yaneko kuríkôa ha'ínehiko.*

<sup>9</sup> Yapásika ákoyea yokó'okori kinó'oki njokóyoke.

<sup>10</sup> Vo'oku kurí kixónune ne Ndéma, pihópone ya Tesálonika. Koáhati yupihóvoti ákoyea omótova okóvo ne kixovókuti yara kúveu mêmum. Kene Kerésenti pihóne Ngalásea. Kene Títu, Ndaumásea yóno.

<sup>11</sup> Poéhane Lúka ra njokóyoke. Enepo kina'áka yákeneye, yaxénamo ne Márku, vo'oku koati ininjoâti ítúkeovo únati huvo'óxonuti yara ítukétike.

<sup>12</sup> Kene Tíkiku, mbahúkoane ya Éfezu.

<sup>13</sup> Enepo kina'áka, yamínanamo ne ngápana, ngúre ya Torôadi óvokuke Kárpú, koánemaka ne koyuhópetihiko, ínapoxo ne yutoéti yane koati kalísoti koyuhópeti.

<sup>14</sup> Yupíhova váherexea ítukeinonu ne Alíxandere, enepone ko'ítuketi haváva, itea ítukópinoatimo Itukó'oviti ésa'i ne váhere ítukeinonuke.

<sup>15</sup> Neíxipana nê'e, vo'oku yupíhova kótiu'ikea omíxone okópea uhá koeti yúnzo yanekóyo.

<sup>16</sup> Yaneko inúxoti yúnzo yuhoíkóvokutike, enepo ngoyuhôa ákoyea akána'u emó'u ne puvónutihiko, ako ápahuina kotixónuti. Kurí kixónuhiko uhá koéti. Ngúxoá ákoyeamo ítúkapina Itukó'oviti ésa'i ne kuríkeonuhiko.

<sup>17</sup> Itea kóyeane huvó'oxeonu Vúnae, koxunákonuti motovâti heú ngíxea ngoyúhoyea emó'u xapa xâne, kutí'inoke kamoâti uhá koeti ákoti ítukapu júdeu. Énomonemaka koitóvonu ya koati koímaiti kixovókuti, kutí koe indeóvoti paho líyaum.

<sup>18</sup> Koane koitóvonutikomakamo ya uhá koeti váhere koekúti, epó'oxo omopónutimo xoko natíxoku vanúkeke ákoyeakunemo yuvónuti. Iháyu'ikakana Itukó'oviti ya uhá koeti káxe ákoti hunókoku. Ákoyeneyeoxo.

*Pahuko inákurukeovo po'ínuhiko kutípoti Jesus ne Poúlu*

<sup>19</sup> "Inákurukovopine Poúlu" íxinenumo Pirísila yoko Ákila, koánemaka uhá koeti óvokuke Onezífuru.

<sup>20</sup> Óvane ya Koríntu ne Erástu. Kene Torófimu, ka'aríneti yaneko imbuhíkea Milétu.

<sup>21</sup> Yéhaka kinó'oki njokóyoke tumúneke kaxena kásati. Yúhoikopi Eúbulo koánemaka Purudénti, yoko Línu, koane Kalaútea yoko uhá koeti po'ínuhiko úti xoko Jesus yáye.

<sup>22</sup> Timotí, ítúkapu Vúnae ovóheixo xikóyoke.

Itúkapumaka hána'itike seánakopi Itukó'oviti yóvoheixonoe.

Hunókokune.

## TÍTU

### Yútoe Poûlu páhoe xoko Títu

Enepora koyuhópeti, xoko homoêhou koéhati Títu, pahúkoa Poûlu. Koati ínikone Poûlu ne Títu, koane há'ínemaka ya ítukeye Itukó'oviti. Yokómomapihi ne Ngálata 2.1-3. Tumúneke hokópea Jesus ne Títu, ako exa emo'u Itukó'oviti. Yoko haina jûdeu ne Títu. Hane itúko iyénoxapa xâne iháxoneti ngerêku.

Ápe kali ílea koéhati Keréta, óvoku xanéhiko hokópoti Jesus. Énomone ímoa Poûlu ne Títu ko'ítukeyea ítukeye Itukó'oviti. Pahúkoa Poûlu kókoyuse kixoixea ne itukétiya, yoko itúkinoa inuxínoati ne xanéhiko yane imokóvokuti yane Keréta. Éxokoamaka Títu neko inuxínoati ne itukéti nókone kó'iyea. Ixíko'okoa kónokea enékea xanena Itukó'oviti, maka aúnatine kixoku itúkeovo ikéneke Itukó'oviti. Éxokovimaka Poûlu yane yútoeno Títu ákoyea itúkapu ya xunákoke úti víteova ne pahúnevo úti, itea itúkeovo vo'oku hána'iti seánakovi Itukó'oviti xoko Kristu.

<sup>1</sup> Yundóxinopea ra koyuhópeti, undi Poûlu, undi ovoxe Itukó'oviti. Undímaka ápostulu, páhoe Jesus Kristu koyúhoyea emó'u xapa xâne, maka ukápanane ne koati kaná'uti kuveóvoti Itukó'oviti, kuteâti kúveova kasása'iupo, enepohikone noívokoe, koáne, maka ukápanane exoâti ne kaná'uti kixovókuti, enepone hókone xâne teyoti Itukó'oviti,

<sup>2</sup> enepone porexó'oviti ápeyea kúxoixone úti xoko Itukó'oviti vópeamo xokóyoke ákotine hunóku, véxone kousokeovomo, kuteâtimaka koyúhoyea Itukó'oviti kó'iyeanemoye tumúneke ápeyea ra mêum. Yoko ako semékekexa ne Itukó'oviti, koati kaná'uti ne yúho.

<sup>3</sup> Simovóne koati kaxéna, kouhupu'ikokono neko emó'u, enepone ngoyúhone xapa xâne, páhoenonu ngoyúhoyea ne Itukó'oviti, enepone Koitóvoviti.

<sup>4</sup> Yundóxinopea ra koyuhópeti Titú, iti kutí ngíxone nje'éxa ya xoko Jesus koeku poéhayeane ne kuvóvone úti.

Itúkapu hána'itike seánakopi Itukó'oviti, Ha'a úti, yoko Jesus Kristu, Koitóvoviti, yovóheixo, koane úhepetike isoneúti ukeâtimaka xokóyoke.

#### *Ítukeye Títu ya Keréta*

<sup>5</sup> Nguríkinopike ya Keréta Titú, ngaha'aínopiti kényuseyi ne uhá koeti konokóvotikoya, yoko itúkinoamaka inuxínoati ne itukéti imokóvokutike ya póhutihiko pitivóku, kuteâti yunzó'inopi yanekóyo.

<sup>6</sup> Enepohikone inuxínoati ne itukéti, konókoti itúkeovo xâne ákoti évekinokonoku emó'uínokono ápeyea váhere ítukeye, koane ákoyea apí'a yéno. Kene xe'éxaxapa, konókoti itúkeovo hokotímaka Jesus, ákotimaka itukoâti xéti itúkeovo váherehiko, itea itúkeovo kutípotihiko koane teyoti há'a yoko éno.

<sup>7</sup> Vo'oku enepone inuxínatihiko itukéti ítukeye Itukó'oviti, konókoti itúkeovo ákoti évekinokonoku emó'uínokono ápeyea váhere ítukeye. Ákomaka yusíka itúkeovo kapayásokopovoti koane í'imaikovo koyéti. Koáhati ko'ítuketi ítukeye Itukó'oviti. Ákomaka yusíka énoyeevo kumá'am, áko'o itúkeovo ísukenati. Ákomaka yusíka íxómoyea ipúpakino ísoneu kahá'ayea enó'iyea tiúketina.

<sup>8</sup> Itea konókoti ú'uso kóyeyea kátarakea koékuti xâne simoâti óvokuke. Konókotimaka yuíxeovo itúkea únati, koane éxea kixoku pónea isóneú ya uhá koeti koekúti. Konókotimaka itúkeovo ponóvoti ya uhá koeti ítukeye,

koane itúkeovomaka teyoti Itukó'oviti ya uhá koeti koekúti, koane éxeamaka sayá'ikopeovo.

<sup>9</sup> Konókotimaka hókea ne ihíkavuti ihikaxeovike hó'e úti, enepone motóvoke kúveovokono, koane ákoyea itávakea nê'e, maka omótovane enékea po'ínuhiko xâne kónokea hókea ne koati ponóvoti ihíkavuti. Konókotimaka éxokea pahúnevo ne xâne koyuhoáti ákoyea opónovo ne ihíkavuti hókone úti.

*Enekókono ne Títu vo'oku xâne ihíkaxoti koekúti ákoti akaná'u*

<sup>10</sup> Kó'inokeneye nékone itíki, vo'oku êno xâne kapayásokopovoti, itavókeati ne kaná'uti kixovókuti íhae xoko Itukó'oviti, áko'oneoxo xapákuke ne júdeuhiko. Koati puvoti ápeyea pahukoáti, ina ihíkaxomaka koekúti ákoti itóponone. Koati ainóvoti aúpu'ikenatihiko.

<sup>11</sup> Konókoti pahúkeokono kóyunuhikeovo, vo'oku ápeyea ovokúti yónoheixokuhiko ihikaxea, yoko itoa koésayu'ixea isóneu ne heú koeti ko'óvokutiya koeku ihikaxea koekúti mani ákoti yusíka ihikaxea, itukoáti namúkope tiúketi vo'ókuke.

<sup>12</sup> Xapákuke ne íhaehiko Keréta, ápe koati teyonéti hóyeno póhutine yutóxea kálíhunoe xêti itúkovo. Yoko hara kôe yútoe: "Enepone xanéhiko íhae Keréta, koati kixóvokune itúkeovo semékenovo'iti. Kutí koéhiko ipúhokovoti hó'openo. Aínovomaka huléketi koane nípatihiko" kôe.

<sup>13</sup> Koati kaná'uteoxo yútoe nekóyo. Hákoikopo iyihíxoá seyá'iki neko xâne, maka opónovone hókea hó'e úti,

<sup>14</sup> koane hákonemaka yuixóva ne ihíkavuti ákoti akaná'u, ihikaxone júdeuhiko, koánemaka neko páhoenokono itúkea ihikaxoake xanéhiko itavókeati ne kaná'uti ihíkavuti íhae xoko Itukó'oviti.

<sup>15</sup> Xoko xâne sasá'iti isóneu, uhá koe sasá'ieya xokóyoke. Kene xokóyoke ne ákoti asasá'i isóneu koáne ne ákoti kutípone, uhá koémaka ákoyea asasá'i xokóyoke, vo'oku koati isayú'ixovoti ne isóneu, koane ákone oxéne eópea itúkeovo pahukóvoti.

<sup>16</sup> Koyuho éxea Itukó'oviti, itea ya kixoku itúkeovo éxokovo ákoyea éxa. Koati yupihóvoti váherexea kixoku itúkeovo. Koatímaka xâne ákotihiko ituká ne páhoenovi Itukó'oviti. Ako ápahuina únati itukéti kuxokónoti yane kixoku itúkeovo.

## 2

*Koéku ne ponóvoti ihíkavuti*

<sup>1</sup> Kene íti, Titú, hara íhikexa kixovókuti ihikaxovike hó'e úti, enepone koati kaná'uti yoko ponóvoti ihíkavuti.

<sup>2</sup> Íhikexa ne úsotine hóyenhiko kónokea éxea sayá'ikopeovo, koane kónokea itúkeovo teyonéti. Konókotimaka éxea kixoku pónea isóneu ya uhá koeti koekúti, yoko ákoyeamaka rará'ika ne kúveovo Itukó'oviti koane xuná'ieyamaka ne ákoyea omótovo okovo po'ínuhiko xâne, yóko'o ne yuixéovo hókea Itukó'oviti, ákoti kurí íxâ.

<sup>3</sup> Kúteanemaka ne úsotine sêno, íhikexamaka kónokea itúkeovo koyúseovoti ya uhá koeti kixoku itúkeovo, ákotimaka itukapu ítukenati xêti po'ínu. Ákomaka yusíka itúkeovo yómoti xúnati ekâti, itea konokoáti itúkeovo ihíkaxoti únati koekúti.

<sup>4</sup> Yanê'e, motovâtimo éxokea inámatiko sêno ínati ko'íma kónokea ákoyea omótovo okovo íma yoko xe'éxaxapa.

<sup>5</sup> Íhikexamaka kónokea itúkeovo éxoti kixoku pónéa isóneu ya uhá koeti koekúti, koane kónokea itúkeovo sasá'iti isóneu, yoko éxeamaka kixoku itúkea nókone itúkea kúveu óvoku. Konókotimaka itúkeovo itípakovoti koane teyoti íma, ákoti kapayásakinapa, maka hákone oxéne koémoke'eyeokono emo'u Itukó'oviti vo'oku kixoku itúkeovo.

<sup>6</sup> Kúteanemaka ne homoêhouhiko, yenéka, motovâtimaka itúkeovo éxoti kixoku itúkea isóneu ya uhá koeti koekúti.

<sup>7</sup> Itíkapu motovâti hókeekono kixoku itúkeovo ya uhá koeti koekúti. Enepo íhíkexa, yéxakapu ákoyea itíkaheapu, yuixóvotimaka ítukexeokonoke ákoti okomóhi.

<sup>8</sup> Enepo yokoyúho, itúkapu emo'úti motovâti huvó'oxea po'ínuhiko xâne keyúho, maka hákone évekinopiku váherexea yuhó'inopi ne koêkuti xâne, epó'oxo maka teyáne ne okopó'oviti vo'oku ákoyea évekinoviku yúho koémoke'eyeovi.

<sup>9</sup> Kene ya xoko apêti pátarauxa, yéxaka ákoyea omótova kapáyasokinovo pátarauxa. Konókoti itúkeovo kutípoti ya uhá koeti koekúti, motovâti úhepeyea isóneunoa pátarauxa. Ákomaka yusíka itúkeovo yumópokenati.

<sup>10</sup> Hákomaka omêxo, itea éxakapu itúkeovo kuvnovóneti ya uhá koeti kixoku itúkeovo, maka ínixane po'ínuhiko xâne, ya uhá koeti koekúti, motókeyea íhayú'ikeokono ne íhíkavoti íhíkaxevike Itukó'oviti, enepone Koitóvoviti.

### *Hána'iti seánakovi Kristu*

<sup>11</sup> Vo'oku urápu'ine ne hána'iti seánakovi Itukó'oviti, ene kutí'inoke motovâti íteua uhá koeti xâne ne pahúnevo.

<sup>12</sup> Enepora hána'iti seánakovi Itukó'oviti, íxíko'okovi kónokea kuríkopea úti ne váhere kixoku vitúkeovo, koánemaka ne íxómoyea yónoheixoa visóneu ne koekútihiko yara kúveu mêm, maka vitúkapune éxoti kixoku itúkea isóneu ya uhá koeti koekúti, koane opónovonemaka kixoku vitúkeovo, koane teyánemaka uti Itukó'oviti koeku vápeyea yara kúveu mêm.

<sup>13</sup> Énomone kónoko kó'iyeaneye úti koeku kúxoixea úti kousokeovo ne kúxone úti, enepone kutí'inoke apêtimo koati únati koeku úti. Énomone ne kouátata'ixovope itúkeovo koati hána'iti íhayú'iuti ne êno teyonéti Itukó'oviti koane Kristu Jesus, enepone Koitóvoviti.

<sup>14</sup> Énomone ivokínovovi yanekôyo motovâti koíteovovi ya uhá koeti va-herévokoti, koane kasása'ikopeovi, ítukópoviti xanéna koati ú'uso koyêti itúkea únatinoe koekúti.

<sup>15</sup> Yokóyuhua ra koekútihiko. Íxíke'aka koane seyá'ika, yexókovoti ápeyea xunakóti pónepike Itukó'oviti kíxineye. Hako sikêa ápeyea ákoti itúkoake ne yíúho.

## 3

### *Nókone kó'iyea ne kutípoti Jesus*

<sup>1</sup> Íxíke'aka ne xanéhiko kónokea téyeya ne tutíyehiko yóko'omaka ne payásotihiko xâne éxoti koeku úti, koane kónokea itúkeovohiko kutipoâti. Usó ákoyemaka itúkea uhá koeti únati itukéti.

<sup>2</sup> Ako yusíka itúkea xêti po'ínuhiko xâne, koane ákomaka yusíka itúkeovo yumópokenati, itea konókoti itúkeovo itúpa'ikoti, exókovotimaka itúkeovo itípakovoti xoko uhá koeti xâne.

<sup>3</sup> Vo'oku utímaka ákoti isóneu yanekôyoke, ákotimaka kutípone, koane pihohi koêti. Kutí koémaka uti ákau vahérévokoti yanekôyoke, ákoti víteovaku ne váhere visóneu koáne ne ákoti tópi kó'iyeevoku koati váhere vâha vitúkea. Enepone kóyeku úti itukovo káxe, poéhane vitúkea váhere yoko poé'aino visóneu po'ínuhiko xâne viyókeovati ítukeyo, koane púveokono úti yoko púveamaka úti po'ínuhiko xâne.

<sup>4</sup> Itea enepo simovóne kaxena éxokeovi hána'iti seánakovi ne Itukó'oviti, enepone Koitóvoviti, koane éxokeovi hána'iti ákoyea omótovovi okóvo, uti xâne yara kúveu mêum,

<sup>5</sup> koitovovine. Haina vo'oku ápeyea ponóvoti vítuke, itea vo'oku itúkeovo koati hána'iti ne seánakovi. Énomone koítinovovi ya xunákoke Sasá'iti Omíxone, enepone kasasá'ikopoviti koane ikó'ínamakopoviti.

<sup>6</sup> Koati porexó'veati Itukó'oviti ne Sasá'iti Omíxone, ákoti akamá'ayeovea, vo'oku ítukeinovi Jesus Kristu, enepone Koitóvoviti.

<sup>7</sup> Kixínovikeneye, motovâti vitúkeovo ikó'iparaxone Itukó'oviti ya koeku ponópeovi nonékuke ya hána'iti seánakovike, ko'ipâрати úti ne apéyeati ákotinemo hunókoku xokóyoke, enepone hána'iti kúxoixone úti kó'oyene, véxone kóúsokeovomo.

<sup>8</sup> Koati motovâti kúveovokono ra ihíkavoti. Ngahá'a kókoyuho kíxeixi ra koekútihiko, maka yuíxapuneoxo itúkea únati ne kutípotihiko Itukó'oviti. Enepora koekúti yúndoenopi, koati yupihóvoti unáko, koane koati hána'iti itópoinoke uhá koeti xâne itukoâti.

<sup>9</sup> Yahíkuxapipa ne xâne ixómoti yumopó'ixokoko vo'oku ihíkavoti ákoti itóponone, kuteâti ne yutoéti kayumákoti iháhiko oxúnoekene júdeuhiko ukeátine inâ turixóvo iyénoxapa. Kúteanemaka koêku ne yumopeðkokoti koane okopeðkokoti vo'ókuke koekútihiko yane Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse, vo'oku ako huvá'axavi, koane koati ákoti itópoinovike.

<sup>10</sup> Seyá'ika ne xâne kopoé'akoti isóneu po'ínuhiko xâne kutí'inoke haxakeðvokokotihiko. Yoko enepo hákoti kutipópi api'áne seyá'ikoa, yahíkuxapipamaka.

<sup>11</sup> Vo'oku xâne kuteâti nê'e, yéxoane itúkeovo koati pahukóvoti isóneu, koane itúkeovo ovóheixoti pahunévotike, epó'oxo koati iyúseoti motókeyea ipíhoponeokono vo'oku kixoku itúkeovo.

### *Hunókoku yútoe Poúlu yoko ixíko'okoke Títu*

<sup>12</sup> Enepo mbahukáne ne Átema xikóyoke áko'o itukapu Tíkiku, yéhakapumo kinó'oki ya Nikópoli yokótumonexinu, vo'oku ngoúsokoane ne inzóneu óveangonemoya xapa kaxena kásati.

<sup>13</sup> Hivá'axa ne Nzéna, enepone adevôgadu, koánemaka ne Ápolu, maka hákone konokóvoti xokóyoke.

<sup>14</sup> Kene ra po'inu úti xoko Jesus yáko, konókoti éxeahiko yuíxeovoxo itúkea únati, motovâti huvó'oxea po'ínuhiko xâne apêti nókone, koane enó'iyea únatinoe koekúti ítone itúkea.

<sup>15</sup> Yúhoikopi ne uhá koeti nza'íne yâye. Yíhaikinanu uhá koeti kutípoti Kristu yáko xikóyoke ákoti omotóvovi okóvo, úndi yoko nza'ínehiko.

Itúkapu hána'itike seánakovi Itukó'oviti yóvoheixo, uhá ketínoe.

Hunókokune.



## FILÉMOM

### Yútoe Poûlu páhoe xoko Filémom

Enepora Filémom namukoâti ra koyuhópeti, hóyeno hókoti Jesus ya pitivóko koéhati Kolósu. Enepone hóyeno, koati koxunákoti po'ínuhiko kutípoti Jesus. Ápe ovóxe neko Filémom koéhati Ónezimu omexeôvati. Ako malíka yónoku kohó'iyea. Po'íke káxe, kámoa Ónezimu ne emo'u Itukó'oviti koeku perékaxea Poûlu, yane itúkópovone hokoti Jesus. Yoko ika'ákovokutike óvo ne Poûlu yaneko kamôa Ónezimu ne emo'u Itukó'oviti xokóyoke.

Ínixoa Poûlu kónokea aúkopeovo ne Ónezimu xoko únae. Énomone pahúkinoia Filémom ra koyuhópeti, epemoâti ákoyea ímaikinapu Ónezimu, koane namúkopea koeku káyukopeovo xokóyoke.

Xapákuke xâne ihíkaxoti emo'u Itukó'oviti, ápe po'okoâti itúkeovo póhutine yutóxove ne koyuhópeti yonoti xoko íhae Kolósu koánemaka ra koyuhópeti yonoti xoko Filémom, vo'oku aínovo kuríkopolone Ónezimu.

<sup>1</sup> Yundóxinopi, undi Poûlu, undi iká'aeti vo'oku ngoyúhoyea koeku Kristu Jesus. Anéyemaka njokóyoke ne Timóti, po'ínu úti xoko Vúnae. Pahúkinopea úti ra koyuhópeti Filémóm, iti ákoti omótova vokóvo, iti po'i huvo'óxovitimaka yara itukéti itukexeovike Vúnae.

<sup>2</sup> Pahúkinoamaka uti vemó'u ne Áfea, mokexa úti ya xoko Vúnae yóko'omaka ne Ákipu, po'ínu úti, koxuná'ixovoti ítukeye Itukó'oviti kuteâtimaka úti, koánemaka ne uhá koeti ho'uxínovotihiko ítukeye Itukó'oviti yóvokuke.

<sup>3</sup> Itúkapu hána'ítike seánakopi Itukó'oviti, Ha'a úti, yoko Vúnae Jesus Kristu yóvoheixonoe, koánemaka ya úhepetike isoneúti ukeâti xokóyoke.

*Élôke okovo Poûlu vo'oku kixoku kúveovo Itukó'oviti ne Filémom*

<sup>4</sup> Íngoroixovo xoko Itukó'oviti ve'ókuke Filémóm. Kóyekune puyákevopi ongóvo indúko orásaum.

<sup>5</sup> Vo'oku kóyekune eyéngoxeopi ákoyea omótova yokóvo ne uhá koeti kasása'iupo Itukó'oviti, koane itíkivomaka koati kuvóvoti Vúnae Jesus.

<sup>6</sup> Enepone ákoyea iháxakea iséneu ya visóneu ikéneke Vúnae vo'oku kitípi Jesus kuteâtimaka úti, émbemo Itukó'oviti itúkeovo énomone kuti'inoke inamá'axoti kuri'úxovo yéxi koêku ne uhá koeti únatinoe koekúti ukeâti xoko Itukó'oviti koeku hókea uti Kristu.

<sup>7</sup> Mbo'inú, koati ike'élóhexoti ongóvo, koane keuhépekopoti inzóneu vo'oku kixeku ákoyea omótovo yokovo po'ínu úti xoko Vúnae. Koáhati keuhépekopoti isóneu po'ínuhiko úti, kasása'iupo Itukó'oviti, vo'oku kíxeaku hivó'oxi.

*Épemoa Poûlu ne Filémom kóseanayea Ónezimu*

<sup>8</sup> Koeku kó'iyeaneye úti ikéneke Kristu, ákoni ndéya ponó ngíxea mbahúkeopi itíki koati nokonéti itúkeokono.

<sup>9</sup> Itea vo'oku ákoyea omótovopi ongóvo, émbemopi itúkeovo ya unákoke iséneu itíki ra anjá'inopi, undi Poûlu, undi yékoteno, undi iká'aetimaka kó'oyene vo'oku ngoyúhoyea koeku Kristu Jesus.

<sup>10</sup> Yoko enepone anjá'inopi itíki, koati vo'oku Ónezimu, enepone kuti ngíxone nje'éxa ikéneke Kristu, enepone índone hokópea Vúnae koeku óvonzeixea ika'ákovokutike.

11 Eneponê'e, énjoa ákoyea itópoinopike yanekôyoke, itea kó'oyene koati apêti itópoinonuke koánemaka itópoinopike.

12 Kó'oyene mbahukópatimo xikóyoke Filemóm. Yoko kutí koe imarékoti omínjone koeku mbahúkopinopea, vo'oku yupíheovo ákoyea omótova ongóvo.

13 Mani ngaha'âti óveakoneye njokóyoke, mani huvo'óxonuti koeku óveango ra ika'ákovokutike, undi evótikokonoti koyúhoyea ra inámati ihíkavoti íhae xoko Itukó'oviti. Kene mani énomonemaka ahe'ókopi koeku ákoyea melíkanu.

14 Itea mbúva indúkea koêkuti koekúti koeku ávoyea énja iséneunoa. Unatí'inonune itúkeovo ya unátikoke iséneu ápeyea sínakonu, ya koékuni itúkeovo mitatahí koetíke itíki, yeopâti kónokeamea kó'iyeaneye kuteâti koeku anjá'inoa, itea ákoti koati kehá'ayi kó'iyeaneye.

15 Yoko mani motovâti itúkeovo ipuhíkopeati ra Ónezimu xikóyoke yara kali ye'á koeti káxe, motovâti aukopeovo xikóyoke ákoyeakunemo ípúhikapea ko'ítukeinopi.

16 Yoko hainá'ikomo pohúneti motovâti ko'ítukeinopi, itea kó'oyene yupihovó koetímó itópoinopike koeku itúkopeovo koati pe'ínu ya xoko Kristu ákoti omotóva yokóvo. Koati énomone koéneye inzóneunoa. Ínapoxomo motokêa kó'iyeaneye iséneunoa vo'oku ko'ítukeinopi, koánemaka vo'oku itúkeovo pe'ínupone xoko Kristu.

17 Itukovo inixeâti indúkeovoxo he'íne, ngo'ítuketi ítuke Itukó'oviti kuteâtimaka íti, nemúkapaikopo ra Ónezimu. Kutí íxepa úndi ne simô, aukápapune xikóyoke.

18 Enepo áva ítukeinopi yanekôyo ákoti aunáti, itukovo apêti orévexopike, sikénane, undínemo porexópoepa.

19 Koati yútoe vó'um rá'a, undi Poúlu. Undínemo porexópoepa, koêkuti orévexopike. Yoko ako ongónokoa éndo'okeopi ápeyea hána'iti yoréveunu. Koati vo'ónguke, vo'oku emo'u Itukó'oviti kémone njokóyoke, ápeinopi inámati apéyeati ukeâti xoko Itukó'oviti.

20 Iti mbo'ínu xoko Vúnae, ngúxoa itíkimo kuteâti anjá'inopi koeku hókea uti Vúnae Jesus. Yane keuhépekopotimo inzóneu ikéneke Kristu.

21 Yundóxinopea ra koyuhópeti, enjoâti itíkimo kuteâti yunzó'inopi. Haina póhutinemo nê'e, itea énjoa anú'ukeamo émbemopike ne ítíkemo.

22 Yokóseanau, keúnakinonumaka imóngoku yóvokuke, vo'oku ngúxoa aúngopeovomo xepákuke koeku yépemo'ixinonu xoko Itukó'oviti.

### *Hunókoku yútoe Poúlu yonoti xoko Filémom*

23 Yúhoikopi ne Épafara, po'ínu úti xoko Kristu, nza'ínemaka yâye ika'ákovokutike, evótikokonotimaka ko'ítukeino Kristu Jesus.

24 Yúhoikopimaka Márku, Aristáku, Ndéma yoko Lúka, po'íhiko nza'íne ítukeke Itukó'oviti.

25 Itúkapu hána'itike seánakopi Vúnae Jesus Kristu yovóheixo.

Hunókokune.

## ÊBEREU

### Yutoéti yonoti xapa jûdeuhiko hokópotine Jesus

Enepora koyuhópeti, hara pahúkoko xapákuke ne jûdeu hokópotine Jesus nóvo. Yoko êbereu itukóvomaka po'í ihaxeokonoke ne jûdeuhiko. Ako oxéne véxea yutoxoâti ra koyúhope Êbereu, itea ápe inixoâti itúkeovo yútoe Poúlu.

Êno koítoponeovo kotíveti ne jûdeuhiko hokópotine Jesus nóvo vo'oku ínixa po'ínuhiko jûdeu kuríkeane hókea páhoenoa Itukó'oviti itúkea ya Velho Testamento. Enepone yutoxoâti ne Êbereu, kóhiyana ne hokópotine Jesus, puvâti aúkopeovomo xokóyoke ne kúxoti hó'e, koane itúkeovo énomone ihuipinovo ponópeovohiko nonékuke Itukó'oviti koeku opósikea itúkea.

Enepone yutoxoâti ra koyuhópeti, kouhupu'ikoa itúkeovo koati Xe'exa Itukó'oviti ne Jesus, koane itúkeovo payásoti ya uhá koéti. Payasóneoxo ya ánjuhiko, koánemaka yane uhá koeti ovoxe Itukó'oviti mekúke, kuteâti Muíse yoko Njózûe, koane payasónemaka yane koati payásotihiko sasedóti xapa jûdeu. Kouhupu'ikoamaka koêku ne ínâmati kixovókuti itukeinoviti Itukó'oviti yaneko ivokínovovi Kristu, itúkeovo koati únati yane kúxoti kixovókuti itukeinoa Itukó'oviti ne xanéhiko mekúke xoko Muíse, enepo inâ porexôa Itukó'oviti ne Ponóvoti Kixovókuti. Kúteanemaka koêku ne íparaxoake Kristu ne Itukó'oviti, unatíne yane hó'openohiko koépeuti mekúke, ikó'íparaxokonoke Itukó'oviti. Ya Êbereu kapitulu 11, koyúhovo koêku ne xâne mekúke koati kuvóvoti Itukó'oviti upánini koítoponovo kotíveti. Yanê'e, enékonomaka neko êbereuhiko hokópotine Jesus kóxuna'ixeovohiko ikéneke, koane ákoyea kamúya'ika isóneu.

#### *Payasóne ne Xe'exa Itukó'oviti ya ánjuhiko íhae vanúke ovoxe Itukó'oviti*

<sup>1</sup> Yaneko mekúke, êno yuhó'inoa Itukó'oviti ne voxúnoekene, uti jûdeu. Ákomaka tópi kíxoaku Itukó'oviti yúho'ixeahiko, evékinoati yúho xoko porófetahiko.

<sup>2</sup> Itea yara káxehiko símokune úti tumúneke uké'eyea ra mêmum, xoko Xe'éxa vekínovi Itukó'oviti yúho'ixeovi. Koati énomone poréxo Itukó'oviti itúkeovo unae uhá koeti koekúti, enepone évekokumaka xunáko inâ itukôa ra vanúke yoko poké'e koane uhá koeti apéti.

<sup>3</sup> Enepone êno hána'iti úhe'ene yoko itípanevo Itukó'oviti, iyúseomaka xoko Kristu. Koati heru-herú kixoti Itukó'oviti nê'e. Enepone yúho ne Kristu, koati êno hána'iti xunakóti ovâti, kotíú'ikoti uhá koeti koekúti ovâti ra vanúke koáne ra poké'e ákoinoke itáhinehea. Yoko kousókone ésa'i kotúyopea pahun'évoti nê'e, ivátakopo vanúkeke éxopeke Itukó'oviti, enepone koati payásoti ya uhá koéti.

#### *Ovoxe Itukó'oviti ne ánjuhiko kene Jesus, koati Xe'exa Itukó'oviti*

<sup>4</sup> Yaneko kousókone hána'iti itukeinoviti ne Xe'exa Itukó'oviti, yupihovó koene itúkeovo koati hána'iti teyonéti yane ánjuhiko. Kúteanemaka koêku ne íha, yupíhovamaka itúkeovo koati teyonéti ya íha ánjuhiko.

<sup>5</sup> Vo'oku enepone Itukó'oviti, ako ápahuina ánjunahiko kíxone:  
 "Iti koati nje'éxa. Kó'oyene indúkovone yá'a" ako kíxone.

*Sâramu 2.7*

Koáne ya po'íke:

"Undímo itúko há'a, kene énomonemo itukóvo nje'éxa" ako ákoe yúho vo'oku ánju.

*2 Samuel 7.14*

<sup>6</sup> Koáne yaneko pahukôa Itukó'oviti neko Xe'éxa yara kúveu mêum, enepone apêti tumúneke ápeyea uhá koeti po'ínuhiko koekúti, hara kôe Itukó'oviti vó'ókuke:

“Téyahiko ánju râ'a, kuteâti koeku téyeonuhiko” kôe.

*Sâramu 97.7*

<sup>7</sup> Kene vo'ókuke ne ánjuhiko, haramaka koe emó'uke Itukó'oviti:

“Enepone ánjuhiko, ovóxe, kutipasí kíxoahiko Itukó'oviti ihunóvoti yoko irumékoti yúku” kôe.

*Sâramu 104.4*

<sup>8</sup> Itea vo'ókuke ne Xe'éxa, hara koêti ne yûho:

“Iti Itukó'oviti, ákomo hunókoku netíxi. Koati ponóvoti ne kixeku netíxi.

<sup>9</sup> Ako omótova yokóvo ne ponóvoti kixovókuti, kene ne váhere kixovókuti, pívoa. Énomone kutí'ino noivókokopiti Yúnae Itukó'oviti, porexópiti koati êno hána'iti elókeko yokóvo ákoti po'ínu eopâti kuteâti” kôe.

*Sâramu 45.6-7*

<sup>10</sup> Ina koe'íkoma:

“Unaém, itíne pahukôa apé kó'iyea ra poké'e. Pe'u veô'u itukoâmaka ne vanúke.

<sup>11</sup> Apêtimo uké'eyeakuhiko nê'e. Kene íti, ákomo yuké'eyiku. Ipupá'ixotimo ra poké'e yoko vanúke, kuteâti koeku ákoyea oríko ipúpa'ixea ipovóti.

<sup>12</sup> Kuteâti kixókonoku ipovóti itipú'ixokono, énomonemakamo kíxeaneye ne vanúke yoko poké'e. Koane kuteâti koeku xâne esa'íko ípovo, kúteanemakamo koeku ípokeovomo nekôyo. Itea ákomo ípekapu, epó'oxo ákomo hunókoku ne yápeyi” kôe.

*Sâramu 102.25-27*

<sup>13</sup> Ákomaka ópoeha ánjuna kíxone ne Itukó'oviti:

“Ívétakapa énjopeke tukú koeti simapúne kaxena mboréxeopikumo itíkivo koati payásoti nâti ya uhá koêti, ínamo ipuyúkexa hivíkuke ne uhá koeti koékuti okopópi” ako kíxone xapákuke ánju.

*Sâramu 110.1*

<sup>14</sup> Kutí'ikopoya ne ánjuhiko? Aínovohiko ovoxe Itukó'oviti. Aínovomaka páhoe Itukó'oviti koyonínoati xanénahiko, enepohikone koítovone yonópotimo vanúkeke káxehiko keno'ókoti.

## 2

### *Koati hána'iti kixoku koíteovovi ne Itukó'oviti*

<sup>1</sup> Énomoneikopo kónokino kutípeaxo úti, koane títiu kóyeyea úti yane kaná'uti koekúti, kámone úti, maka hákone vitavókea.

<sup>2</sup> Koeku kaná'uyea ákoyea ipokoâti neko ihíkavoti, kúrepo ne ánjuhiko mekúke, enepone Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse, koane koeku ipíhoponeokono neko ákoti hakâ, koáne ne ákoti akutípoa, kuteâti motókeyea kíxeokononeye,

<sup>3</sup> ákoxomo oxéne ákoyea vipíhapanakana, enepomo hákoti vitúkoake ne koati hána'iti kixó'oviku Itukó'oviti, porexó'oviti víteova ne pahúnevo úti. Énomone neko koyúhoinovike Vúnae Jesus, enepone inúxoti koyuhoâti. Yanê'e, enepohikoneko kamoâti xokóyoke, éxokoveamaka kaná'uko neko emo'úti.

<sup>4</sup> Koánemaka Itukó'oviti, éxokoveamaka itúkeovo koati kaná'uti yûho nekôyohiko, vo'oku poréxea xunáko itúkea koekúti, hoénaxovope itúkevohiko ovóxe, koane koekútihiko ákoti po'i itukoâti, enepone ákoti tópi kó'iyevokou iyupánevoti, koane exóneti ikó'iparaxoake Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti kutí'inoke apêti éxone itúkea itukeke Itukó'oviti, kuteâtimaka isóneunoa koane ahá'inoa Itukó'oviti itúkea.

*Jesus Kristu Koítovoviti*

5 Enepone natíxoku Itukó'oviti vonópokumo káxehiko keno'ókoti, enepone kixínopike úti kó'oyene, haina ánuhiko poréxo ne Itukó'oviti itúkeovomo pahúkotiya,

6 itea koatimo xâne pahukóya kuteâti koêku ne yutoéti emó'uke Itukó'oviti, enepone koêti:

“Kutí'ikopo ínixe xokóyoke ne xâne, iti Itukó'oviti, puyákinovake yokóvo?

Kutí'ikopo ínixe xapákuke, kétarakinoake?”

7 Inâ itikôa ne xanéhiko yara kúveu mêum, kalíha ikélihuxi ya ánuhiko, perexoâtimaka itúkeovo ihayú'iuti yoko teyonéti. (Koane peréxoamaka éxea koêku ne uhá koeti po'ínuhiko kékoxe yara poké'e.)

8 Uhá koeti koekúti ítike yara kúveu mêum, peréxoa itúkeovo xâne exêa koêku”  
kôe. *Sâramu 8.4-6*

Koeku itúkeovo xâne poréxo Itukó'oviti éxea koêku ne uhá koeti koekúti yara kúveu mêum, ako ápahuina koekúti ákoti exêa koêku. Itea yara koeku kó'oyene, avo naíxa úti kó'iyeaneye ne xâne éxehiko koêku ne uhá koeti koekúti.

9 Itea noíxoane úti ne Jesus ikálihuxopeovo ya ánuhiko, ya ákoti axu'ína káxe, motovâti ivókinovo uhá koeti xâne ya seánakoake Itukó'oviti, motovâtimaka itúkeovo êno hána'iti teyonéti vo'oku tiveko kixókonoku ivokínovovi.

10 Yoko Itukó'oviti, enepone pahúkoti ápeyea uhá koeti koekúti, motovâti itúkeovo ikó'itukeune, koati énomone motokêa ímotokenaxea Jesus, evékoati kotívetike, motovâti itúkeovo itoti tarú'uxea uhá koeti koekúti, koeku itúkeovo énomone kousókinovi oxene víteova ne pahúnevo úti. Yoko kixínoakeneye Itukó'oviti, koati iseópoti ákoti yumaxápu po'ínuhiko xe'éxapo xokóyoke, xoko êno unako kóyeku vanúkeke.

11 Vo'oku enepone Jesus, enepone kasasá'ikopotí xâne ya pahúnevo, koánemaka ne uhá koeti xâne kasása'iupo, póhutinehiko Há'a. Énomone ákoino teína Jesus íhaxea koati po'ínu neko kasása'iupohiko.

12 Yoko hara koe emó'uke Itukó'oviti vo'ókuke:

“Ngoyuhó'inoatimo ítike ne mbo'ínuhiko. Imongó'ikopitimo xapa ho'uxínovoti ítike” kôe, koyúhoti koeku yuhu Jesus xoko Há'a. *Sâramu 22.22*

13 Ina koemáka po'íke, kixotímaka koeku Itukó'oviti:

“Énomonemo nguvóvo” kôe.

*Izâiya 8.17*

Ina koe'íkomaka:

“Anéyem kó'oyene, yóko'ohiko ne kalivôno poréxonuke Itukó'oviti” kôe. *Izâiya 8.18*

14 Enepone kalivôno, kíxone, koeku itúkeovo xâne apêti mûyo yoko itína, kúteanemaka koeku Jesus enepo ikútipasikoponovo xâne. Ápe mûyo kuteâti mûyo nekóyohiko, motovâti uké'exopea xunako Ndeápu, enepone omâti ne pevóti yara kúveu mêum yanekóyoke. Yoko uké'exopane yaneko ivokóvo kuruhúke.

15 Yanê'e, koítova Jesus ne xanéhiko, enepone uhá koeti kutipasí koeti ákau Satánae koeku ixómoyea pikóhiko ivókeovo.

16 Koati iyúseoti ákoyea itúkapu ánuhiko huvó'oxopono ne Xe'exa Itukó'oviti, itea itúkeovo amósenopono Ábraum ne huvó'oxoponone.

17 Énomoneikopo kónokino eópea Jesus kuteâti veópone, uti po'ínuhiko, ya uhá koeti koekúti, koeku vékea kuteâti vékoku úti. Kó'inokeneye motovâti itúkeovo koati Payásoti Sasedótina úti, koati seánati, motovâtimaka kúveovokono yaneko itúkeaku itukexeake Itukó'oviti, koane motovâti poréxopea ésa'i pahúnevo xanéhiko.

18 Yoko vo'oku vékeane êno kotíveti koekúti yanekôyoke, koane vo'oku tarú'uxeane neko kotíveti hixópeokonoke, koati motovâti huvó'oxeamaka ne xâne hixopókonotiko kó'oyene, enepohikone vekotí'iko kotívetike koekúti.

### 3

#### *Jesus payasô yane Muíse*

1 Itínoe mbo'ínu kasása'iupone Itukó'oviti, koane iháxiu yonópeamakamo vanúkeke, itíkinapihi iséneu koêku ne Jesus, enepone Ápostulu, páhoe Itukó'oviti koyúhoyea emó'u, koáne ne koati Payásoti Sasedóti ya hó'eke úti.

2 Enepone Jesus, koati kuvovóneti, kousókoati ne páhoenoa Itukó'oviti itúkea, enepone noivókoxoati itúkea ne itukéti, kuteâtimaka koeku itúkeovo kuvovóneti ne Muíse ya kousokea ne ítukexeake Itukó'oviti ya xapákuke xanena Itukó'oviti.

3 Itea enepone Jesus, koati motokeâti yupíheovo iháyu'ikeokono ya Muíse, kuteâti koeku itúkeovo koexépukoti péti motokêa yupíheovo iháyu'ikeokono yane péti koéxepoe.

4 Yoko uhá koeti péti, anêko itukoâti. Itea poéhane Itukó'oviti itukôa ne uhá koeti koekúti.

5 Eneponeko Muíse, koati kuvovóneti ya kousokea ne ítukexeake Itukó'oviti xapákuke xanena Itukó'oviti. Koati únati ovoxe Itukó'oviti nê'e, epó'oxo koeku kó'iyeaneyea, koati okovóxinoveati koêku ne koekútihiko koyuhóvotikomo ya káxehiko keno'ókoti.

6 Kene Kristu, haina pohúneti ovoxéti kuteâti koeku Muíse kousókoti hó'exeokonoke itúkea óvokuke Itukó'oviti, itea koati heu-heú kixoâti Kristu éxea koêku neko óvoku, vo'oku itúkeovo koati Xe'exa Itukó'oviti. Yoko utíne neko óvoku Itukó'oviti, éxeake koêku ne Kristu, enepo vatiú'i ikéneke, hákotimaka kamuyá'iko uti visóneu kúxoixea úti, tukú koeti hunókokuke, ne véxone kousokeovomo ya xokóyoke.

#### *Kíxoaku úti vitóponea ne koati kaná'uti omómikeati pónevike Itukó'oviti*

7 Énomone kuteâti koeku yúho ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, enepone koêti: "Enepo kemânoe ne emó'uinopi Itukó'oviti kó'oyene,

8 hákonoe ketiú'iki yomíxone, mará'inamo yakútea neko yoxúnoekene oposí'okovoti Itukó'oviti ya mêum ákoti apêti yaneko kaxénake hixópeokonoku" kôe.

9 Ina koemáka ne Itukó'oviti:

"Énomone óvoheixo yanekôyo oposí'okovonuhiko ne yoxúnoekene, enepo hixopónuhikomaka, noixoti ngíxoaku ngátarakea kúveu koarenta koeti xoénae.

10 Vo'oku ákoyea akútíponu neko xanéhiko, ene kutí'ino imaínginovati. Hara ngôe vo'ókuke: 'Kóyekunehiko pahúkeovo ne isóneu. Ako akáha'a vékea ne mani évengoaku.'

11 Énomone indúkino yúnzo, koati yuhôti ákotinemo aukápapu ikéne, yaneko imaínginovaku. Hara ngôe vo'ókuke: 'Ákomo kalíhuina seópea yane mani mboréxoake ómomikopea' ngoéne" kôe ne Itukó'oviti. *Sáramu 95.7-11*

12 Yokóhiyanavo itínoe mbo'ínu xoko Kristu, maka hákone koené'eye iséneu, kuteâti váhere isóneu neko yoxúnoekene ákoti akahá'a kutípea Itukó'oviti. Neixapunoe mará'inamo itévaki ne koati kaná'uti Itukó'oviti akutêa iséneu ne isóneuhiko.

<sup>13</sup> Itea ya koêkuni ké'iyineye, kékunakakanoe ikéneke Kristu, uhá koeti káxe, koeku itúkeovoiko iháxoneti “kó'oyene”, kaxénaiko Itukó'oviti iháxikea xâne hókea. Yákoenenoe, mará'inamo ava xâne tiú'iti omíxone xepákukeno, aúpu'iu ne váhere kixovákuti.

<sup>14</sup> Vo'oku enepo vikaná'uxaxo ne kúveova úti tukú koeti hunókokuke, kuteáti kíxoaku kúveova úti iná kutipôa úti, kaha'ínepoatimo úti ne Kristu natíxokuke.

<sup>15</sup> Yoko énomonemaka kôe emo'u Itukó'oviti, enepone koêti:

“Enepo kemânoe ne emó'uinopi Itukó'oviti kó'oyene, hákonoe ketiú'iki yomíxone, mará'inamo yakútea neko yoxúnoekene oposí'okovo Itukó'oviti mekúke” koêti.

<sup>16</sup> Kutí'ikopo neko oposí'okovo Itukó'oviti kameáne emó'u? Hainá'ikopo uhá koêti neko xâne veyópone Muíse ukopêa Ejítu?

<sup>17</sup> Kutí'ikopomaka imaikinovo ne Itukó'oviti kúveu koarenta koeti xoénae? Hainá'ikopo neko xâne pahúkenavoti, enepohikoneko ivohíkovotimaka yaneko mêum ákoti apêti?

<sup>18</sup> Yoko kutí'ikopomaka neko koyúhoino Itukó'oviti ákoyeanemo seápa yane mani poréxoake ómomikopea, yaneko apê yúho, koati yuhôti ákoti aukápapu ikéne? Ako po'ínu kíxone ákoti itukápa neko xanéhiko ákoti akahá'a itúkea ne emo'u Itukó'oviti yanekóyoke.

<sup>19</sup> Noíxoaneikopo úti yuvâti ákoinoke seápahiko yane mani poréxokonoke ómomikopea. Koati vo'oku itúkeovohiko xâne ákoti akutípo.

## 4

<sup>1</sup> Yoko véxoá ápeyea koati yuhôti, yuho Itukó'oviti ákoti aukápapu ikéne, poréxeamo ne xanéna seópea koane ómomikopea xokóyoke, itea neíxapunoe, mará'inamo âva xepákukeno ákoti seapáya.

<sup>2</sup> Vo'oku ápe koyuhó'inoevati ne inámati ihíkavoti koyúhoti koeku Jesus, kuteátimaka koeku koyúhoinokono emo'u Itukó'oviti neko izraelíta mekúke. Itea koeku ikameokonoahiko, ako itópoinoake vo'oku ákoyea akútípoa.

<sup>3</sup> Kene úti, uti kutipoâti, vitóponoane ne vómomikopea. Yoko énomonemaka kuteáti yuho Itukó'oviti emó'uke, enepone koêti:

“Yaneko imaínginovahiko, induko koati emo'úti ákoti aukápapu ikéne. Hara ngôe: ‘Ákomo kalíhuina seópea yane mani mboréxoake ómomikopea’ ngôe” koéne ne Itukó'oviti. *Sáramu 95.11*

Énomone kôe upánini kousokeovo ukeátine iná itukôa ra mêum neko mani ómomikopokuhiko kíxínoake Itukó'oviti poréxeamo.

<sup>4</sup> Koati usotíne vo'oku ápe yutoéti emó'uke Itukó'oviti koêku ne sétixope káxe. Hara kôe: “Ya sétixopeke káxe, ómomiko ne Itukó'oviti yane itúkea uhá koeti itukéti úseu” kôe.

<sup>5</sup> Ina koepómakaya: “Ákomo kalíhuina seópeahiko yane mani mboréxoake ómomikopea” kíxoá Itukó'oviti neko izraelíta.

<sup>6</sup> Ako seápa neko inúxotihiko kamoâti ne únati ihíkavoti emó'uinoá Itukó'oviti yaneko mekúke vo'oku ákoyea akútípoa, itea kóyeane ápeyea po'ínuhiko xâne seopátimo.

<sup>7</sup> Koati kaná'uti kó'iyeaneye, vo'oku ixíkopa Itukó'oviti ya yútoeke Ndávi po'i káxe iháxoneti “kó'oyene”. Yoko enepone yútoe Ndávi, koati ênoti xoénae ikénepoke neko inúxoti yuho Itukó'oviti yaneko mekúke, enepo “kó'oyene” kôe. Énomone ne yutoéti koêti:



“Enepo kemânoe ne emó'uinopi Itukó'oviti kó'oyene, hákonoe ketiú'iki yomíxone ákoyea yakútípoa” koêti.

<sup>8</sup> Yoko enepone itukapu Njözûe porexôa ne koati kaná'uti ómomikopea xanéhiko, ákoni okóyuhopa Itukó'oviti, ikénepoke kaxéna, ápeyeamo ne po'ínu káxe koati vómomikopeakumo.

<sup>9</sup> Iyúseoneikopo poréxeakomo Itukó'oviti ne xanéna ómomikopea.

<sup>10</sup> Yoko enepone xâne itopónoati ne poréxoake Itukó'oviti ómomikopea, koati omómikopeatine ne uhá koeti ítuke, kuteâtimaka koeku ómomikopea Itukó'oviti uséxoane neko uhá koeti ítuke mekúke.

<sup>11</sup> Káxunakapuikopo úti, motovâti vitóponea ne pónevike Itukó'oviti vómomikopea, maka hákone itavókoti kuteâti koeku neko xanéhiko mekúke, vo'oku ákoyea ituka neko páhoenoa Itukó'oviti.

<sup>12</sup> Vo'oku enepora emó'u Itukó'oviti, koati xúnati koáne itoa ikó'inamakopea xâne. Heu'íneo xa hána'iti pirítaiu pi'âti tetúkope. Muhíkova isoneúti visóneuke ákoti po'i exoâti yoko veópone vomíxoneke, yu'óxo. Kuteâti koeku koati heú'iti pirítaiu itea tetúkea irókokoku koane itóponea kúveuke opêti, énomonemaka koéneye xunáko ne emó'u Itukó'oviti kouhupu'ikea heú koeti koêku ne visóneu yoko vâha.

<sup>13</sup> Ako he'oneôvati ne Itukó'oviti. Uhá koeti koekúti, iyusé kóye xokóyoke. Uhapu'í kóyemaka ne uhá koeti koekúti nonékuke. Yoko uhá koeti úti, konokoâtimo yumópea uti Itukó'oviti vo'oku kixoku vitúkeovo yaneko káxe yuhaíkapavine.

### *Kóseanavi Jesus, enepone koati payásoti sasedótina úti*

<sup>14</sup> Koeku ápeyea koati payásoti sasedóti oukeke uhá koeti po'ínuhiko sasedóti, enepone Jesus, Xe'exa Itukó'oviti pihópoti vanúkeke, káxunakapuikopo úti kúveova úti.

<sup>15</sup> Vo'oku enepone Jesus, hána'iti sasedótina úti payásoti ya uhá koeti po'ínuhiko sasedóti mekúke, koati éxoti kóseanayeovi ya muyá'iko úti, koáne ya uhá koeti vínixone tiú'iyea, vo'oku veko uhá koeti vékoku úti nê'e. Hixópokonomaka ya uhá koeti koekúti, itea ako pahúnevo.

<sup>16</sup> Hákoikopo teinóvo símea úti nonékuke, xoko ivátakoku natíxea, koeku itúkeovo hána'iti koseánaviti motovâti kóseanayeovi koane huvó'oxeovi ya koêkúti kónokeaku úti.

## 5

### *Jesus itukóvo sasedótina úti koati payásoti yane sasedóti mekúke*

<sup>1</sup> Uhá koeti koati payásoti sasedóti, koati úkeakune xapákuke po'ínuhiko xâne motovâti inúxinoahiko ikéneke Itukó'oviti. Omínoahiko ikó'iparaxoke Itukó'oviti, koane hó'openo koépeu, ésa'í kotúyopinoa Itukó'oviti ne pahúnevohiko.

<sup>2</sup> Enepone muyá'iko xâne ákoti éxa mani nókone kó'iyea ikéneke Itukó'oviti, koáne ne pihohí koêti itavókeati Itukó'oviti, eópamaka sasedóti kuteâti muyá'iko nekóyohiko, vo'oku koatímaka xâne apêti muyá'iko nonékuke Itukó'oviti ne sasedóti.

<sup>3</sup> Énomone kónokino koépekea hó'openo, ikó'iparaxoke Itukó'oviti, ne sasedótihiko, motovâti itúyoepa pahúnevo, koánemaka pahúnevo po'ínuhiko xâne.

<sup>4</sup> Ako xâne noivókokopovoti itúkeovo sasedóti, itea Itukó'oviti noivókoaxo, kuteâti koeku noivókoxo Áraum mekúke.

<sup>5</sup> Kúteanemaka koeku Kristu, haina énomone kapayásokopovo itúkeovo sasedóti, koati payásoti ya uhá koêti, itea Itukó'oviti kixoáneye, enepone kixoâti:

“Iti koati nje'éxa. Kó'oyene indúkopovone yá'a” kixoâti.

*Sâramu 2.7*

<sup>6</sup> Yoko po'íke yutoéti emó'uke Itukó'oviti hara koémaka:

“Itinemo itúkovo sasedóti ákotinemo hunókoku, kuteâti koêku ne Meukizedéki”  
kôe.

*Sâramu 110.4*

<sup>7</sup> Koeku óponea yara kúveu mêum ne Jesus, koati kohonókoti emó'u vo'oku tiveko isóneu enepo itúko orásaum, koane írihikovomaka ho'ouêe épemea Itukó'oviti, poéhane motovâ koíteova ya pevóti. Epó'oxo kámoa Itukó'oviti vo'oku itúkeovo koati kuri'ókovati Jesus.

<sup>8</sup> Yoko upánini itúkovo koati sasá'iti Xe'exa Itukó'oviti nê'e, kóyeane itúkeovo vo'ókuke ne kotíveti koekúti vékoku itúkinovo kutípoti, koane éxotimaka itúkea ahá'inoa Itukó'oviti ya uhá koeti koekúti.

<sup>9</sup> Epó'oxo vekoâne Jesus ne uhá koeti kó'iyevoku koekúti, nókone vékea, yane kousokinovi oxene víteova ne pahúnevo úti, motovâti ákoyea hunókoku ovópea xoko Itukó'oviti ne uhá koeti xâne kutipoâti, enepohikone itúkoti páhoenovi vitúkea.

<sup>10</sup> Vo'oku noívoxoxoa Itukó'oviti yanekóyo itúkeovo koati payásoti ya uhá koeti sasedóti, kuteâtimaka kixoku koeku Meukizedéki mekúke.

*Enepone kutípoti Jesus xapákuke júdeuhiko, ôriti ukóponea ikéneke*

<sup>11</sup> Enó'iko maní yunzó'inopinoe vo'ókuke ra kixovókuti, itea tiú'iti ngóuhapu'ikinopea vo'oku ôritinoe kitípi.

<sup>12</sup> Mani motovâtine itúkeovo itúneoe íhíkaxo po'ínuhiko xâne, vo'oku kali enó'iyeané ike hekópine Kristu, itea kénokoikonoe koyuhópinopeati neko inúxotihiko íhikauvi emó'u Itukó'oviti. Kutí kék'ikonoe kalivóno ohíkotiko, ya koêkuni itíkivo xâne níkotí koati níkokónoti, nika úsotine xâne.

<sup>13</sup> Itea uhá koeti xâne ákoti ukapána ikéneke Jesus, enepone kutí koeti kalivóno ohíkotiko, iyúseo ákoyea koati ukóponea yane kaná'uti kixovókuti íhíkaxevike emó'u Itukó'oviti, koane iyúseo kutí kó'iyeko kalivóno.

<sup>14</sup> Enepone koâti níkokónoti, poéhane úsotine xâne motovâ níkea, koáhati exó'okovatine níkea. Kúteanemaka koêku ne xâne ukopónoti ikéneke Itukó'oviti, koati exoâtinehiko koêku ne únatinoe koekútihiko, koáne ne koekútihiko ákoti aunáti.

## 6

<sup>1</sup> Háconeikopo itukovo pohúneti neko inúxotihiko véxone yane íhíkavoti, íhíkaxevike Kristu, vóvoheixo. Itea vukápanane ikéneke Kristu, motovâti vitóponea kuteâti itóponone xâne úsotine ikéneke. Ákone okónoko keyúhopinokonoa neko koâti inúxotihiko íhíkavoti, véxone xoko Kristu, kuteâti koeku kónokea víkótivexea vísoneuke ne váherevoko úti koane kuríkopea úti, koane kónokea kuríkopeamaka úti kúxoti vitúkeovo maní iyonópoviti ípihóponovokutike, yoko kónokeamaka kúveovo uti Itukó'oviti.

<sup>2</sup> Ákomaka apásika keyúhopinokonoamaka ne íhíkavoti koyúhóti kixoku koeku áhikeovo xâne ikéneke Itukó'oviti, yóko'o ne ípiheokono vo'úti tutíkuke ovoxe Itukó'oviti haxakínokono itúke Itukó'oviti, koánemaka ne íhíkavoti koyúhóti koeku exépuhikopea ne ivokóvoti, yóko'omaka ne ípihóponopemo Itukó'oviti ákotinemo hunókoku.

<sup>3</sup> Itea kaúkapanapu úti ikéneke Vúnae. Yoko énomonemo vitúko ya seánakovike Itukó'oviti.

4 Kene ne xâne kouhápu'ikokonoti isóneu yanekóyo vo'oku ítuke Itukó'oviti, namo kó'eye koêku? Ênomone ne xâne namukoâtimaka ne íparaxeovike Itukó'oviti ukeâti vanúkeke, ovo'ó koékumaka ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti.

5 Ênomone ne xâne eopâtimaka ya xokóyoke unako koêku ne emo'u Itukó'oviti, koáne ne xunako Itukó'oviti veínoakemo nê'e natíxea natíxokuke káxehiko keno'ókoti.

6 Enepo puvapâhiko ne hó'e úti koane aukápapu ikéne koeku hokópea kúxoti hó'e, ákone oxéne ikó'inamakopeokono, vo'oku koati kutí koeti kuruhúxopotinemaka Xe'exa Itukó'oviti ya xokóyoke, yoko koati porexoâti ne Xe'exa Itukó'oviti ítúkeovo koémoke'eu uhá koeti xâne noixoâti.

7 Noixó íxea ne itátane poké'e. Enepone poké'e siukoâti ne úko ixómoti irikóva, koane porexópati únati nonéti, ehópo ne ko'ítúkeati, koati únati koêku opékuke pe'u vo'u Itukó'oviti.

8 Itea enepone poké'e póhutine tópe poréxo yoko po'i úhiti ka'áveti ákoti aunáti, koati ákoti kuxokónoti ukeâti, epó'oxo ákone ahíkapa váhere kixókonoku. Koáne ya hunókokuke, oro'ókokonotimo.

### *Konókoti kóxuna'ixeovo ikéneke Kristu ne kutipoâtihiko.*

9 Kene itínoe ákoti omotóva ongóvo, upánini kó'iyeaneye yunzó'inopimeku, koati ngutipoâti ákoyeamo yákoenenoeye koane ngutípoamaka unátiyeamo kixeku héki Kristu kuteâti kixoku ítúkeovo ne xâne koati koítovone Kristu.

10 Koati ponóvoti ne Itukó'oviti. Ákomo kalíhuina inótoyeva okóvo ne kixeku ke'ítukeinoa, koánemaka ne ákoyea omótova yokóvo, iyúseoti ya kixeku hivó'oxi po'ínuhiko kasása'ipuo Itukó'oviti. Yoko anéyeiko hivó'oxinoe.

11 Koati ngaha'aínopitinoe kéyeyikoneye kóxuna'ixivo ikéneke Itukó'oviti, péhutinoe, tukú koeti hunókokuke, motovâti itéponixo kixoxone xoko Itukó'oviti, enepone yéxone kousokeovomo.

12 Ngaha'aínopitinoemaka ákoyea yáhuleke. Hékamaka kixoku ítúkeovo ne xâne koati kuvóvoti Itukó'oviti, enepohikone ákoti kamuyá'ika isóneu ikéneke Vúnae, kutí'inoke itopónoati ne yuhó'inovi, enepone koati yuhôti ákoti aukápapu ikéne.

### *Koati kaná'uti ítúkeamo Itukó'oviti ne yúho*

13 Yaneko mekúke enepo itukínoa Itukó'oviti koati yuhôti ne Âbraum, koati iháne veínoa Itukó'oviti ikána'uxeaxo neko yúho, vo'oku ákoyea po'i ihâe payásoti yane îha.

14 Hara kíxo: “Indukínopitimo únati epó'oxo mborexoâtimo yupíheovo ukóponea ne yamósenoponomo” kíxoane.

15 Yane xu'ikénene, enoné'e kúxoixea Âbraum neko kixínoake Itukó'oviti ákoti imaxovó íxâ, kousokinoa Itukó'oviti neko yuhó'inoe.

16 Xapákuke xâne yara kúveu mêm, íha koâti payásoti veínoa enepo kahâ'a éxokea kaná'uyeaxo ne yúho. Yane koati konokoâti ítúkea neko yúho, epó'oxo ákone ixomo yumapákaka koeku kó'iyeaneye.

17 Koánemaka ne Itukó'oviti, koati ihákene veínoa éxokea kaná'uyeaxo ne yúho, kaha'âti kóxunakea xapa namukópatihikomo kíxone neko yúho, ítúkeovo koati kaná'uti kixovókuti ákoti omotóva ípokeovo.

18 Yoko anêko pi'âti koekúti ákoti ipakápu, enepone yuho Itukó'oviti, koati yuhôti ákoti aukápapu ikéne, koánemaka ne îha, veínoake Itukó'oviti ikána'uxeaxo. Aínovo éxokovike Itukó'oviti ákoyea semékehexa. Koati énomone porexó'ovi kutípeaxo úti kousokeovomo ne kixínovike Itukó'oviti, kutí'inoke vitopónoatimo ne kúxone úti xokóyoke, uti kohó'iti xokóyoke.

19 Yoko enepone kúxoixone úti, véxone kousokeovomo, koati kótiu'ikovope úti ikéneke Itukó'oviti. Ákomo ípakapu. Títu-títu kóye, vo'oku hanekóxopo sasá'itike óvoku Itukó'oviti vanúkeke, enepone kixó'ekinovike ne Kúveu Koati Yupihóvoti Sasá'iko akéneke ne kopópoti váhere ya hána'iti imokóvokuti.

20 Yoko koati énomone yonópo ne Jesus, inuxópinovitine xoko Itukó'oviti, kousókopinovitinemaka vóvokuya, vo'oku itúkeovo sasedótina úti, koati payásoti ya uhá koeti po'ínuhiko sasedóti. Yoko ákomo hunókoku itúkeova, kuteátimaka koéku neko Meukizedéki mekúke.

## 7

### *Koati kixó'êkinoviti Kristu neko Meukizedéki*

1 Eneponeko hóyeno mekúke koéhati Meukizedéki, natina pitivóko koéhati Sálem. Koatímaka sasedóti nê'e, epemínoti xanéhiko xoko Itukó'oviti, enepone Vúnae koati payásoti ya uhá koéti. Enepo ukopêa xapa isukókoti ne Ábraum yaneko koepékexopono nâtihiko, okótumonexopa Meukizedéki. Ina epemíno Ábraum unako koéku xoko Itukó'oviti.

2 Énomonemaka poréxoa Ábraum ndízimuna, póhuti yane uhá koeti yehí koeti êho xapa isukókoti. Yoko ápe kixó'ekone íha ne Meukizedéki. Inúxotike “nâti koati ponóvoti kixoku itúkeovo” kixó'eko. Kene ne po'í íha, natina Sálem koéti, “nâti omínoti xanéna unako koéku” kixó'ekomaka.

3 Ako exeâti há'a koane êno yoko oxúnoekene neko Meukizedéki. Ákomaka exeâti koeku túri koane hunókoku. Yane koati kuteátine Xe'exa Itukó'oviti, vo'oku ako hunókoku itúkeovo sasedóti.

4 Imáko itúkinovo koati hána'iti teyonéti neko Meukizedéki! Vo'oku enepone Ábraum, upánini itúkovo turi uhá koeti voxúnoekene, kóyeane poréxea ndízimuna xoko Meukizedéki ukeâti uhá koeti neko koati únatinoe koekúti êho xapa isukókoti.

5 Yoko enepohikone hóyeno, noivókoeti itúkeovo sasedóti ya xapa amósenoxapa Lévi, pahúkoa Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse namúkea ndízimuna po'ínuhiko xâne, upánini itúkovo ainóvoti iyéno, póhutine úkeaku xoko Ábraum.

6 Kene eneponeko Meukizedéki, haina ukeâti xoko Lévi kuteâti po'ínuhiko sasedóti, itea kóyeane namúkea ndízimuna Ábraum yanekóyoke. Ínamaka epemíno Ábraum unako koeku xoko Itukó'oviti, upánini itúkovo hána'iti teyonéti ne Ábraum, koane énomonemaka itúkinoa Itukó'oviti koati yuhôti ákoti aukápapu ikéne.

7 Yoko koati iyúseoti koéku ne xâne epemínoti po'ínu unako koeku xoko Itukó'oviti, itúkeovo payasóne yane xâne épeminoke.

8 Enephikone sasedóti yara koeku kó'oyene namukoâti ne ndízimu, ainovo xâne konókoti vékea pevótike. Kene Meukizedéki, enepo koyuhó'iyeya emo'u Itukó'oviti koéku, haina ivókeovo koyúho, itea koati koyúhoti kixoku ápeyena ne Meukizedéki.

9 Mani motovâti koyúhoyeovo itúkeovo Lévi, enepone namúkoti ndízimuna iyénoxapa, itukóvomaka poréxoti ndízimuna yaneko porexôa Ábraum ne ndízimuna xoko Meukizedéki, vo'oku kutí kôe Lévi porexoâmaka ya xoko Ábraum, ôxu.

10 Yoko ávo neko Lévi yaneko okótúmonexo Ábraum ne Meukizedéki, itea kóyeane kutí kó'iyeya apétine yanekóyo vo'oku xoko Ábraum úkeaku neko Lévi.

*Pó'iti koêku itúkeovo sasedóti ne Kristu yane po'ínuhiko sasedóti*

11 Yaneko mekúke porexôa Itukó'oviti ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse, pahuko turíxeovo ápeyea sasedóti kousókoati neko koekúti yutoxóvoti yane Ponóvoti Kixovókuti. Koyúhoamaka Itukó'oviti kónokea itúkeovo xapa amósenopono Lévi úkea ne sasedótihiho, turixeoñvoti xoko Áraum, úkeaku ne uhá koeti sasedóti. Itea enepone sasedótihiho, amósenopono Lévi, eneponi omotóva ponópea xâne nonékuke Itukó'oviti, ákoni apásika ápeyea inámati sasedóti kuteâti Meukizedéki, ákoti itukapu amósenopono Áraum.

12 Yoko koeku esá'ikeovone kixoku ápeyea sasedóti, kónokomaka esá'ikeovo ne ponóvoti kixovókuti koyuhó'iyeti koêku.

13 Vo'oku enepone Vúnae Jesus, kixínokonoke ra koekútihiho, haina ukeâti xoko iháxakoku Lévi. Pó'iti itukoâti ámoripono. Yoko yane iháxakoku úkeaku, ako ápahuina sasedóti yuhó'ixoati ne áta, oró'okovoku hó'openo ikó'iparaxokonoke Itukó'oviti.

14 Vo'oku koati iyúseoti itúkeovo xoko iháxakoku Njúda úkea ne Vúnae Jesus. Kene ako okóyuhua Muíse yútoeke ápeyeamo sasedóti ukeâti xoko iháxakoku Njúda.

15 Kó'oyene, inamá'axone iyusêo koêku, vo'oku ápeyeane inámati sasedóti kuteâti koêku Meukizedéki.

16 Yoko enepone itúkeovo sasedóti, haina yutoéti kuteâti koeku yútoe Muíse imótokenaxoa itúkeovo sasedóti, itea enepone itúkeovo ákoti hunókokoku ápeyea, énomone imótokenaxoa itúkeova.

17 Énomonemaka kuteâti kó'iyea ya emó'uke Itukó'oviti xoko kó'iyekau: "Ítínemo itukóvo sasedóti ákotinemo hunókokoku, kuteâti koêku ne Meukizedéki" kôe. *Sáramu 110.4*

18 Uké'exopa Itukó'oviti neko kúxoti kixovókuti ákotine xunáko, ákotinemaka koati itópoinoke xâne.

19 (Vo'oku enepone kúxoti kixovókuti yútoe Muíse, ako ápahuina koekúti ítone ponópea.) Itea anéye kixovókuti unatíne kó'oyene, enepora hána'iti kúxoixone úti xoko Itukó'oviti, véxone kousokevomo, porexó'oviti vahí'okeova.

*Poéthane Kristu itukóvo sasedóti, poéhanemaka itukóvo únati*

20 Yoko enepone itúkeovo sasedóti ne Jesus, ihákene ímoa Itukó'oviti éxokea kaná'uyeaxo ne yúho kó'iyeanemoye. Kene ne po'ínuhiko sasedóti, ako íxinaneye Itukó'oviti ne yúho iná itukóvonehiko sasedóti.

21 Itea pó'iti koêku ne Jesus, vo'oku koati ihákene ímoa Itukó'oviti koyúhoyea itúkeovo sasedóti ne Jesus. Hara koe yútoe ne koyuhó'iyeti koêku:

"Íhákene ímoa Vúnae éxokea kaná'uyeaxo ne yúho. Ákomo ípaka ísonéu. Hara kôe: 'Ítine sasedóti ákotinemo hunókokoku'" kôe. *Sáramu 110.4*

22 Vo'oku kixínokononeye ne Jesus, iyúseo itúkeovo vo'oku Jesus kousokinokono úti inámati kixovókuti ítukeinovike Itukó'oviti ya xokóyoke. Yoko unatíneo x nê'e yane kúxoti kixovókuti ítukeinokono xâne mekúke.

23 Enepo kutí'inoke koati opoíkovoti ne sasedótihiho mekúke, koati vo'oku ápeyea hunókokoku itúkeovo sasedóti enepo ivokóvo.

24 Kene Jesus, vo'oku ákoyea uké'eyeaku, ákomo hunókokoku itúkeovo sasedóti.

25 Énomonemaka kutí'ino motovâti koíteovo póhutihiko xâne ahí'ókovoti Itukó'oviti, koane íseopea vanúkeke ákotihiko pahúnevo, ainóvotimaka koati sasá'iti. Yoko vo'oku ákoyeanemo hunókokoku ápeyea ne Jesus, ákomo hunókokoku ne épeminohiko koítovone xoko Itukó'oviti.

<sup>26</sup> Koati motokeāti itúkeovo sasedótina ūti payásoti ya uhá koēti ne Jesus, vo'oku itúkeovo koati sasá'iti, ákotimaka óvaku váhere isóneu, koane ákotimaka pahúkeovoku. Ya sasá'ikoke, ákomaka malíke'eka kíxoku itúkeovo xâne pahukóvoti. Koane énomonemaka kapáyasoko Itukó'oviti oukeke uhá koeti vanúkeke.

<sup>27</sup> Ákomaka okónokoa Jesus ómea hó'openo ikó'iparaxoke Itukó'oviti uhá koeti káxe, kuteāti kíxoaku po'ínuhiko koati payásoti sasedóti. Enepone po'ínuhiko sasedóti, koati porexópohiko ésa'i pahúnevo inúxotike, ina porexópomaka ésa'i pahúnevo xanéhiko. Kene Jesus, yaneko ivokóvo kuruhúke, itukópovone ikó'iparaxoke Itukó'oviti vo'oku pahunévoti, poéha itúkoa ne itukéti, ákone káyuixa.

<sup>28</sup> Yane Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse, enepone xâne noivókoeti itúkeovo koati payásoti sasedóti, aínovone kuteāti po'ínuhiko xâne apétimaka muyá'iko nonékuke Itukó'oviti. Itea ikéneke yutóxea Muíse ne Ponóvoti Kixovókuti, koyúhoa Itukó'oviti itúkeovo koati payásoti sasedóti ne Xe'éxa. Yoko ihákene koyúhoa Itukó'oviti, exókoati kaná'uko ne yúho koyuhôa kó'iyeaneye neko Xe'éxa, enepone ákotinemo hunókoku ápeyea sasá'iko ákoti pahúkeovoku.

## 8

### *Jesus itukóvo epemó'ixinoviti Itukó'oviti*

<sup>1</sup> Enepone koati ánja ngóuhapu'ikea yara uhá koeti yúndoenopinoo, énomone ne ápeyea sasedótina ūti koati payásoti ya uhá koeti po'ínuhiko sasedóti. Yoko enepone'é, koati ivátákopotine éxopeke ivátakoku Itukó'oviti natíxea, xoko ivátakoku koati payásoti ihayú'iuti.

<sup>2</sup> Harakóxopone vanúkeke epemó'ixinoviti Itukó'oviti kúveuke koati kaná'uti tabenákulu, itúke Itukó'oviti, haínati itúke vo'u xâne.

<sup>3</sup> Yoko uhá koeti koati payásotihiko sasedóti, ixíko'okokono omino Itukó'oviti ikó'iparaxoake xanéhiko yoko hó'openo koépeu, ikó'iparaxoke Itukó'oviti, ésa'i itúyopea pahunévoti. Énomonemaka kónokino ápeyea íparaxoke Itukó'oviti ne koati payásoti sasedótina ūti, enepone Xe'exa Itukó'oviti.

<sup>4</sup> Itukápuní yáye yara poké'e óvo nê'e, ákoni itúkupu sasedóti, vo'oku anêkohiko sasedóti exeāti koêku ne ómone xâne, ikó'iparaxoke Itukó'oviti, kuteāti páhoenoa Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse.

<sup>5</sup> Enepone itukéti, itúke ne sasedótihiko nonékuke Itukó'oviti, kuti koe yúkurea neko koati kaná'uti kixovókuti ovoti vanúkeke, okovóxinoveatimaka neko koati kaná'uti kixovókutiya. Énomone kixínoa Itukó'oviti ne Muíse pahukôa itúkea neko péti: “Neíxa ne ítike. Ítíka uhá koēti kuteátine neko énjokopike oukeke ne hána'iti mopôí” kíxo.

<sup>6</sup> Itea enepone itukéti, póneake Itukó'oviti ne Jesus itúkea, yupihóvoneoxo unátíyeya yane ítukexeokonoke ne po'ínuhiko sasedóti. Kúteanemaka koêku ra inámati kixovókuti ítukeinovi Itukó'oviti ya xoko Jesus, yupihóvoneoxomaka unátíyeya yane kúxoti kixovókuti ítukeinokono xâne mekúke, vo'oku enepone koati yuhôti, yuhó'inovi Itukó'oviti vo'oku ítúke Jesus, yupihóvoneoxomaka unátíyeya yane koati yuhôti, yuhó'inoa Itukó'oviti neko xâne mekúke.

<sup>7</sup> Yoko eneponi hákoti konokínovoti yane inúxoti kixovókuti ítukeinokono xâne mekúke, ákoni apásika inámati koekúti kó'oyene ahe'ókopati.

<sup>8</sup> Itea ínixoá Itukó'oviti ápeyea óvakuya vo'óku hara koe yúho emó'uke saya'íkoahiko neko xâne:

“Simóvotimo káxehiko ápeyeakumo inámati kixovókuti índukeinoa ne íhaehiko Izarâe yoko íhaehiko Njúda.

<sup>9</sup> Ákomo akútea ngíxoaku ne oxúnoekene yaneko kutí ngíxoáhiko kalivóno namukeókonoti vò'u, enepo veyombâ ya poké'exa Ejítu, vo'oku ikénepoke, ákone yuíxapu hókea neko yunzó'inoa. Énomonemaka ákoino ivávanga neko xâne” kôe ne Itukó'oviti.

<sup>10</sup> Ina koe'íkomaka Itukó'oviti: “Harâ'a ra inámati kixovókuti índukeinoamo ne íhae Izarâe yaneko káxehiko: Imbíheatimo isóneukehiko ne ponóvoti kixovókuti mbáhoenoa ítúkea, koane kutí ngíxoátimo yundoxeâti omíxoneke. Undínemo itukóvo Itukó'oviti Únae. Indukoâtihi komakamo koati njanéna.

<sup>11</sup> Ákonemo ápahuina xapákuke kixoti múxone xêrerekuke óvoku koane koati po'ínu: ‘Konókoti yéxi Vúnae’ kixoâti. Ákonemo okónokoa íhikaxea koeku emó'um, vo'oku heú koetíhikomo éxeonu ukeátine ákoti apayáso, tukú koêti ne koati payásoti.

<sup>12</sup> Ngoseánapoatinehikomo, ákonemakamo imbíhapana vo'oku váherehiko ítúke, koane ákonemo puyákapanapa ongóvo neko pahúnevohiko” kôe ne Itukó'oviti. *Njerémija 31.31-34*

<sup>13</sup> Koeku koyúhoyea Itukó'oviti ápeyea inámati kixovókuti ítúkeino xanéhiko, iyúseo yékotixeane neko inúxoti kixovókuti ítúke. Yoko koeku yékotixeane koane ipúpa'ixeane, koati kahá'atine uké'epea.

## 9

### *Ako xunáko ne yútoe Muíse kasása'ikopea xâne hokoâti*

<sup>1</sup> Eneponeko inúxoti kixovókuti ítúkeino xâne ne Itukó'oviti mekúke, ápe sasá'iti yutoéti, nókonehiko hókea, koane ápemaka koati sasá'iti ovokúti yáye yara poké'e ho'úxinovaku xâne ne ítúke Itukó'oviti.

<sup>2</sup> Enepone péti iháxoneti tabenáku, pí'a iháxakoku kúveu. Enepone inúxoti iháxakoku, “Sasá'iti Kúveu” íhaxeokono. Ápe íhaku yúkuya, koane mêsa, koane ápemaka paúm-ya, íparaxokonoke Itukó'oviti.

<sup>3</sup> Ina apê koati kopópoti váhere ipixoâti ne po'i kúveu, ákoti itukápa ipixoâti ne inúxoti kúveu xoko páhapetea. Akéneke neko koati kopópoti váhere, ápe ne iháxoneti “Kúveu Koâti Yupihóvoti Sasá'iko”.

<sup>4</sup> Enepoyane kúveu, ápe iháxoneti áta, ainóvoti ôro parápu'i, oró'okovoku ísensu, enepone êno úheti ihópune íparaxokonoke Itukó'oviti. Ina apémaka káxau, ainóvotimaka ôro parápu'i, kixo'êkoti ápeyea yuho Itukó'oviti ítúkinoamo únati ne xanána ítúkêa neko páhoenoa. Ya kúveuke ne káxau, ápe póte ôro, unákovoku mána. Ina apémaka neko puló'ina Áraum, eneponeko kohiúpoti yanekôyo, yóko'o neko pí'âti pe'u mopô, yutóxovoku ne Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse.

<sup>5</sup> Oúkeke êxe ne káxau, ápe okovo kerúbim, enepohikone kutí koeti ánju kixo'êkinoveati ne êno úhe'ene Itukó'oviti apêtiya. Kene kêvi ne kerúbim, rama'ú kixea êxe ne káxau, óvoku épemokonoku Itukó'oviti kotúyopea pahúnevo xâne. Itea haina oránane kó'oyene uha-uhá ngíxea ngoyúhoyea koêku ra koekútihiko.

<sup>6</sup> Yoko ike kousokinevo uhá koêti ra koekúti mekúke, ápe sasedótihiko urúkovati ne inúxoti kúveu uhá koeti káxe, kousókoponoti nókone ítúkea ya hó'eke.

<sup>7</sup> Kene ne pí'ape kúveu, enepone iháxoneti “Kúveu Koâti Yupihóvoti Sasá'iko”, poéhane ne koâti payásoti ya uhá koeti sasedóti urúkova. Yoko poéha úrukova



ya xoénae. Kónokomaka ómea itina hó'openo koépeu, ikó'iparaxoke Itukó'oviti, ésa'i itúyoepa pahúnevo yoko pahúnevo ne po'ínuhiko xâne.

<sup>8</sup> Kahá'ainovea Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti véxea yara koekúti ávovea imíhe'akina xâne ne kutí koeti Kúveu Koâti Yupihóvoti Sasá'iko vanúkeke ya koeku ápeyeako yara poké'e ne inúxoti péti, óvoku Itukó'oviti, enepone tabenáku.

<sup>9</sup> Enepohikone koekúti mekúke, ikó'iparaxokonoke Itukó'oviti, koáne ne hó'openo oró'okinokonoke, ésa'i itúyoepa pahúnevo xâne, ápe éxokovike yara káxehiko símokune úti kó'oyene. Énomone ákoyea xunáko nekôyohiko kasása'ikopea isóneú xâne ikó'iparaxoti Itukó'oviti koekúti kuteáti.

<sup>10</sup> Vo'oku aínovo kixovókuti íhae yáye yara kúveu mêm, koyúhoti koeku nikókónoti, yoko ekáti yoko kixoku koeku kipó'ikeovo koekúti ya hó'eke xâne enepo kasása'ikovo. Koekúti hiko kuteáti nè'e, aínovo nokonéti hókeokono tukú koeti kaxena ikó'inamakopekono ra kixovókuti.

*Poéhane ítuke Kristu ya kuruhúke motovâ kotúyoepa pahúnevo xâne*

<sup>11</sup> Itea simóne ne Kristu, enepone koáti payásoti ya uhá koeti sasedóti, enepone exoáti koéku ne únatinoe vípara xoko Itukó'oviti yara koeku kó'oyene. Kene ne tabenáku kixonéti, enepone ópoku Kristu éxea koeku ítuke Itukó'oviti kó'oyene, koati yupihóvotine unáko koane sasá'iko yane po'i péti, vo'oku haina ítuke vo'u xâne. Koane hainámaka kixovókuti íhae ra kúveu mêm.

<sup>12</sup> Yaneko seopóne ne Jesus nonékuke Itukó'oviti, koati uséxotine ítuke. Yoko seopáneya, hané koéneye kuteati koéku urúkova sasedóti nóvo neko Kúveu Koâti Yupihóvoti Sasá'iko. Ako ixomo kayuíxapu ítúkea kuteáti koéku ne po'ínuhiko sasedóti. Hainámaka itina vâxikita yoko itina xe'exa váka ikó'iparaxo Itukó'oviti, itea koati itínane ikó'iparaxoa yaneko koitóvovi ya pahúnevo úti, porexó'oviti apéyeati ákotinemo hunókoku xoko Itukó'oviti.

<sup>13</sup> Itukovo motovâti sasá'ipea nóvo ne xâne nonékuke hó'e vo'oku ítúkeovo óvo'ikone itina vâxikita yoko itina túru ikó'iparaxo Itukó'oviti, koane vo'ókukemaka épouxa ne oró'oeti inámatiko váka kásapu'ikeake,

<sup>14</sup> Ínapoxo ne itina Kristu. Koati xunáko Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, enepone ákoti uké'eyeaku, kurí'okopeovo Itukó'oviti ne Jesus, enepo porexópo ésa'i pahúnevo úti. Yoko ako ápahuina óvaku isáyunevo nè'e. Koati yupihóvoti xunáko ne itina Jesus kasása'ikopea visóneú koane koíteovovi ya kúxoti kixoku vitúkeovo, enepone mani iyonópoviti ipihóponovokutike, koane anêkomaka xunáko poréxeovi hokópea úti ne koati kaná'uti Itukó'oviti.

<sup>15</sup> Koati énomone itúkinovo xoko Kristu usó'iyea ne inámati kixovókuti ítúkeino xâne ne Itukó'oviti, motovâti itóponea iháxiupohiko Itukó'oviti neko kixínoake Vúnae, enepone koati yuhôti ápeyemo unako koépoú xâne ákotinemo uké'eyeaku. Koati motovâti kó'iyeaneye vo'oku ivókeovo Jesus kotuyôpinoati pahúnevhiko. Yoko enepone pahunévtihiko, énomone kutí'inoke mani ipihópokonoti ne xâne koeku óvea opékuke xunáko neko inúxoti kixovókuti ítúkeino Itukó'oviti ne xâne nóvo.

<sup>16</sup> Noixó íxea yarâ'a. Enepo apê yutoéti koyúhoti íha xâne namukópatimo ítúkevo ne xâne ivokóvoti, konókoti ivókeovo únae inúxotike motovâti ápeya namukópeati ítúkevo.

<sup>17</sup> Poéhane ivokóvone ne únae, ina motovâ kousokeovo neko yutoéti koyúhoti íha xâne namukópeatimo ne ítúkevo. Itea ya koeku ávovea ivákapu únae, koati ákoti oxéne kousokeovo neko yutoéti.

18 Ênomonemaka kónokino ápeyea ivokóvoti koane ovokóvoti itína yane inúxoti kixovókuti ítukeinoa Itukó'oviti ne xanána, motovâti ikána'uxeokono.

19 Yoko ikénepoke, koyúhoinoa Muíse ne uhá koeti xanéhiko mekúke, páhoena Itukó'oviti hókea, enepone heú koeti yutoxóvoti ya Ponóvoti Kixovókuti yútoe. Yane ina véyo itína xe'exa váka yoko itina váxikita, koépeu, anahíxovoti úne, ina kasahêa oukeke ne koyuhópeti yutóxovoku ne Ponóvoti Kixovókuti. Hane veínoa kásaheyea evo'i su'úso homoxóvoti ya harará'iti. Yoko ika'ákovotimaka nê'e ya kirípuhike kali káva'o nonéti iháxoneti isôpo. Haina póhutine ne koyuhópeti kásaheo, itea kásaheamaka xapákuke uhá koéti neko xanéhiko.

20 Ina kôe ne Muíse: “Enepora íti, koati ikaná'uxoati ra kixovókuti ítukeinopi Itukó'oviti, enepone páhoenopinoe héki” koéne.

21 Kúteanemaka kíxoaku Muíse kásaheyea íti kúveuke ne péti, enepone tabenáku, óvoku Itukó'oviti, koane oukeke uhá koeti sasá'iti ko'ítúkepeti kúveuke ne péti.

22 Kalíhanini heú kó'iyea koekúti sasá'ipea ya íti kuteâti koeku kó'iyea ya Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse. Poéhane ya óvokeovo íti motó'iyeva ítúyoepa pahunévoti.

### *Kristu kotuyôpo pahúnevo úti yaneko ivokínovovi*

23 Enepohikone koekúti kixo'êkinoveati ne koati kaná'uti kixovókuti ovotíya vanúke, konókoti ítúkeovo ya itina hó'openo, ikó'iparaxokonoke Itukó'oviti, kasása'ikopeovo, itea enepone koati kaná'uti kixovókuti ovoti vanúkeke, opósiko koekúti koati únati yane itina hó'openo.

24 Vo'oku haina péti kuteâti ítúke vo'u xâne úrukopovo ne Kristu, péti kuteâti ne tabenáku kixo'êkinoveati ne kaná'uti óvoku Itukó'oviti vanúkeke, itea koatíke vanúke úrukopovo ne Kristu epemínoviti Itukó'oviti.

25 Ákomaka káyuixapu ne Kristu poréxopea ésa'i pahunévoti. Haina kuteâti ítúkovo ne koati payásoti sasedóti témpuluke, enepone urúkovati neko óvoku Itukó'oviti heú koeti xoénae xoko Kúveu Koâti Yupihóvoti Sasá'iko, omoti itina hó'openo, ikó'iparaxoke Itukó'oviti.

26 Eneponi akoéneye ne Kristu káyuixea ítúke, mani konokoâti enó'iyea koítoponeovo kotíveti ukeátine inâ apê ra kúveu mêmum. Itea kó'oyene, simóne ne Kristu yara káxehiko tumúneke símeovo hunókoku ra mêmum, yoko poéha pího ne ítúke. Ákomo káyuixa, vo'oku koati uke'éxopinoveati xunáko ne pahunévoti yane ivókinovovi, enepo porexópinovi ésa'i pahúnevo úti.

27 Kene úti, uti xâne, poéha vivókovo, ínamo yuhaikapakana úti vo'oku kixoku vitúkeovo.

28 Ênomonemaka koéneye ne Kristu. Poéha ivókovo motovâti kotúyopinoa pahúnevo ne ákoti yumaxápu xâne yara kúveu mêmum. Ákomo káyuka ítúke. Yane kayukópovotimo ne Kristu, itea hainá'ikomo kayukópinovoti kotúyoponea pahunévoti, itea koati veyopónoatinemo ne xanéhiko noiméxopati koane omopátinehikomo xoko Itukó'oviti.

## 10

### *Yupihóvoneoxo unáko ne kixovókuti ítukeinovi Itukó'oviti xoko Kristu*

1 Enepone Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse, haina ominó'oveati neko koati únatinoemo koekúti kousexinovikene Itukó'oviti, vitópononemo káxehiko keno'ókoti, itea pohu okovóxinoveati neko koati kaná'uti koekúti. Yane

ákoxo xunáko nekôyo kasása'ikopea xanéhiko omínoti Itukó'oviti ikó'iparaxoake, kuteáti páhoenoa yútoe Muíse itúkea. Koáhati xoénae, xoénae kónokea káyuixeahiko ómea neko koekúti ikó'iparaxoke Itukó'oviti vo'oku pahúnevo.

<sup>2</sup> Eneponi hákoti konokôa káyuixeahiko, mani okotíne ómea, vo'oku mani sasa'ípotine ya pahúnevo ya póhuti pího, ákoti okonókoa káyuixea, koane ákoni ixomo inixápapu itúkeovo pahukóvoti.

<sup>3</sup> Itea vo'ókuke neko ikó'iparaxoke Itukó'oviti ómonehiko, ene kutí'ino puyakóponovatihiko okóvo ne pahúnevo uhá koeti xoénae.

<sup>4</sup> Vo'oku koati ákoti xunáko ne itina túru yoko itina váxikita kotúyoepa pahunévoti.

<sup>5</sup> Énomone ápeino yuho Kristu yaneko simôa ra kúveu mêum, enepone koêti: “Iti Itukó'oviti, haina isoéti hó'openo, ésa'i itúyoepa pahunévoti kehá'a, koane po'ínuhiko omonéti iké'iparaxokonoke, itea peréxonu ápeyea múyom.

<sup>6</sup> Ákomaka iké'elakexa yokóvo ne oró'oeti hó'openo ouke áta, koane po'ínuhiko omonéti iké'iparaxokonoke, ésa'i itúyoepa pahunévoti.

<sup>7</sup> Yane ina ngôe: Iti Itukó'oviti, usó ngóye yokovóxenu. Koati nzimínoti indúkoponea yahá'inonu kuteáti koêku ne yutoéti koyúhoti ngoêku yemó'uke yane Ponóvotike Kixovókuti yútoe Muíse” koe yúho. *Sáramu 40.6-8*

<sup>8</sup> Anêko ne inúxotinovo yúho, enepone koêti: “Haina isoéti hó'openo, ésa'i itúyoepa pahunévoti kehá'a, koane po'ínuhiko omonéti iké'iparaxokonoke kuteáti. Ákomaka yakáha'a yoró'okinokono hó'openo ouke áta koane po'ínuhiko omonéti iké'iparaxokonoke. Haina énomone ikó'elokexo yokóvo” koêti. (Yoko énomone kôe, upánini itúkovo ainóvoti koekúti yutoxóvoti ya Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse nê'e, enepone nókone xanéhiko ikó'iparaxea Itukó'oviti mekúke.)

<sup>9</sup> Ina apé'ikomaka po'i yúho ikénepoke, enepone koêti: “Iti Itukó'oviti, usó ngóye yokovóxenu. Koati nzimínoti indúkoponea yahá'inonu” koémaka. Yara yúho, iyusé kóye uké'exopeane Itukó'oviti ne inúxoti kixovókuti itukeinoke xâne, kixoku kotúyoepa pahúnevhiko, motovâti ápeyea inámati kixoku koêku.

<sup>10</sup> Yane itúkoa Kristu ne ahá'inoa Itukó'oviti enepo namukópo ésa'i pahúnevo úti ya koxé'uke kasása'ikopeovine ya pahúnevo úti. Yoko koati úsotine ne ítuke, ako apásika káyuixea.

<sup>11</sup> Uhá koeti sasedóti xapa xâne, káxe, káxe ítúkea ne sasá'iti itukéti nókone ítúkea. Éno káyuixea ómea hó'openo koépeu, ikó'iparaxoke Itukó'oviti, upánini ákoyea xunáko nê'e kasása'ikopea pahunévoti.

<sup>12</sup> Kene Jesus, poéha ikó'iparaxo Itukó'oviti yaneko poréxeaku ésa'i kasása'ikopea pahúnevo úti. Yoko koati úsotine ne ítuke yanekôyo, ákone káyuixapu. Ina ivatákopo éxopeke Itukó'oviti xoko ivátakoku kapáyasokone Itukó'oviti,

<sup>13</sup> kuxoâti símeovomo kaxena ítúkeovokumo koati payásoti nâti oukeke ya uhá koeti, ipúyukexeakumakamo ne uhá koeti okopâti nonékuke.

<sup>14</sup> Vo'oku yane póhuti ikó'iparaxoke Itukó'oviti, enepo porexópa Jesus ne ésa'i itúyoepa pahúnevo úti, ponópa nonékuke Itukó'oviti ne uhá koeti xâne kasása'iupo, ákoti okonókoa káyuixea neko ítuke.

<sup>15</sup> Yoko éxokoveamaka Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti kó'iyeaneye ne koekútihiko vo'oku hara kôe:

<sup>16</sup> “Hará'a ra inámati kixovókuti índukeinoamo ne xanéhiko yaneko káxehiko, kôe ne Vúnae Itukó'oviti. Imbíheatimo omíxoneke ne Ponóvoti Kixovókuti mbáhoenoahiko ítúkea, koane kutí ngixoâtimo yundoxeáti isóneuke” kôe.

17 Ina koe'íkomaka ikénepoke:

“Koáne ne pahúnevohiko yoko váhere ítuke, ákonemo puyákoponeovaku ongóvo.  
Yoko ákomo hunókoku kó'iyeaneye inzóneunoa” kôe ne Itukó'oviti.  
*Njerémíya 31.33-34*

18 Yoko koeku kotúyopeokono ne pahúnevo xâne, ákone apásika po'i íparaxokonoke Itukó'oviti, ésa'i kotúyoepa pahunévoti.

*Ko'ípara seópea xoko Itukó'oviti ne kutípoti Kristu*

19 Itínoe mbo'ínu xoko Kristu, enepone koati sasá'iti óvoku Itukó'oviti vanúkeke, enepone kixó'ekinoveake ne Kúveu Koáti Yupihóvoti Sasá'iko mekúke, ákone píka úti ponó kó'iyea utíya vo'oku óvokinovovi itina Jesus ya kuruhúke,

20 koane vo'ókumaka míhe'okinoveane Kristu ne inámati xêne porexó'oviti vitóponea ne apéyeati ákoti hunókoku xoko Itukó'oviti. Kixínovikeneye Jesus yaneko kavareokono múyo kuruhúke, kuteáti koeku ívarereyea ne kopópoti ipovóti ípíxoáti neko Kúveu Koáti Yupihóvoti Sasá'iko yane témpulu.

21 Koati apétine hána'iti sasedótina úti exeáti koêku ne óvoku Itukó'oviti, enepone koati payásoti ya uhá koeti po'ínuhiko sasedóti.

22 Vahí'akapuikopo Itukó'oviti ya sasá'ikoke visóneu, vexoáti kó'iyeaneye vo'oku kúveova úti, vexoáti ítúkeovomaka sasá'ipotine visóneu ya uhá koeti váherevoko úti, ákoinoke vímaheixa visóneuke vitúkeovo pahukóvoti, vexoátimaka sasá'ipeane uhá koeti kixoku vitúkeovo vo'oku kasása'ikopeovi ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti.

23 Hako kurí kixôa úti ne kúxoixone úti xoko Itukó'oviti, véxone kóusokeovomo, enepone apéti xoko úti vo'oku kutípea uti Kristu, enepone koyúhonemaka úti xapa xâne. Hákomaka keno'óko visóneuke kahá'ayea úti ákoyea vakútípoa vo'oku enepo apê yuhó'inovi Itukó'oviti, koati motovâti kúveovokono kóusokeamo neko yuhó'inovi.

24 Vokóhiyanakoko, epó'oxo kaúkapanakaka úti motovâti ákoyea omotóvokoko vokóvo koane vitúkea únatinooe koekúti.

25 Hákonoe kurí kixêa he'úxinova ítuke Itukó'oviti. Ngixínovikeneye vo'oku koati kixóvoku po'ínuhiko xâne ákoyeane ha'úxinapa. Koane kékuna'ixakaka ikéneke Itukó'oviti, ínapoxo kó'oyene koêku neíxi ákoyeane ahíkapu kaxena aúkopovope Vúnae.

26 Vo'oku itukovo vexoáteoxo ne koati kaná'uti kixovókuti íhae xoko Itukó'oviti, itea kóyeane vípihea tumúne ne váhere vítuke, yane ákone po'í ípíxa sasá'ipeane pahúnevo úti.

27 Poéhane kúxea uti símeovo neko koati koímaiti káxe ípíhoponope Itukó'oviti, koáne ne éno kótuti yúku uke'éxotimo xanéhiko okópoti Itukó'oviti.

28 Yoko koékuti xâne ákoti itukâ ne páhoenoa Ponóvoti Kixovókuti yútoe Muíse ítúkea yanekóyoke, ako okóseanakono. Koépekokono apê váhere ítuke koeku ápeyea pí'áti, áko'o mopo'áti xâne koyuhoáti noíxea ítúkea váhere.

29 Ákoikopo ínixeá kónokea yupíheovomo xunáko íkoitoponeokono kotíveti íp-ihápanakana ne xâne kurikópati hókea ne Xe'exa Itukó'oviti? Énomone ne xâne kutí kixoáti ne Xe'exa Itukó'oviti koekúti ákoti aunáti. Énomonemaka ne xâne kutí kixoáti koekúti ákoti ítópone ne itina Jesus ovokóvoti kuruhúke, enepone sasá'iti veinoake Itukó'oviti ikána'uxea ne inámati kixovókuti ítukeinovi. Xâne kuteáti, koati koemóke'eati ne ítukeinovi Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, enepone ominó'oviti hána'iti seánakovi Itukó'oviti.

<sup>30</sup> Yoko koati vexoâti itukoâti ne yuhôti koêti: “Undíne ipihóponoa ne xâne vaheréxoti ítuke. Undínemo itukópinoá ésa'i ne váhere ítuke” kôe. Ina koemáka: “Yuhóikopatimo Vúnae Itukó'oviti ne xanéna vo'oku kixoku ítúkeovo koeku óvea yara kúveu mêm” kôe.

<sup>31</sup> Koati koímaiti, koímaiti koekúti ipíhóponeakemo xâne ne koati kaná'uti Itukó'oviti.

<sup>32</sup> Puyákapanapanoe yokóvo ne káxehiko pihôti inâ kouhápu'iko iséneu ne Kristu. Koati tiú'iti ne víkoku koane hána'iti keítaponivo kotíveti, itea ako kemúya'ika iséneu.

<sup>33</sup> Ápe xu'ínayea ku váherexea kixékonoku nonékuke xanéhiko koane íkeitoponikono kotíveti. Ina apémaka yeópiku iséneuke kuteâti eóponehiko ne po'ínuhiko xâne kixokónotinemakaye váherexinokono kixókonoku.

<sup>34</sup> Késeananomaka ne iká'aetihiko ya kixoku koítoponeovo kotíveti. Haina póhutine nê'e, itea ítínoemaka xâne hu'uxókonu ítúkevo, epó'oxo koeku kíkikononeye, kirí'okopa Itukó'oviti koane elókea yokóvo ikéneke Vúnae, yexoâti ápeyea keúnaepinokono vanúkeke yupihóvoti unátiyea ákotinemakamo uké'eyeaku.

<sup>35</sup> Hákoikoponeo kurí kixêa kívivoa ne Vúnae, yanê'e, hána'itimo némoepo káxehiko keno'ókoti vo'ókuke.

<sup>36</sup> Koati konókotí ákoyea kemúya'ika iséneu. Yanê'e, enepo keusákanenoe ne uhá koeti ahá'inopi Itukó'oviti, nemukópatinoemo ne kixínovike ítúkinoveamo, enepone koati yuhôti ákoti aukáparu ikéne.

<sup>37</sup> Vo'oku koati kuteâti koêku ya emó'uke Itukó'oviti, enepone koêti:

“Ákonemo áxu'ikene, seópotinemo ne kuxopóneti.

<sup>38</sup> Enepone xâne ponóvoti nonénguke, enepone kuvónuti, itopónoatimo ne inámatai apéyeati ákotine hunóokoku njokóyoke. Itea enepo aukáparu ikéne, ákomo íninjae unáko.” kôe. *Habacuque 2.3-4*

<sup>39</sup> Haina uti kuteâti ne xâne aukópovoti ikéne, enepohikone yonópoti ipihóponovokutike, itea uti koati kuvónvoti Itukó'oviti koane vonópoti vanúkeke.

## 11

### *Koêku ne kaná'uti kúveovokono Itukó'oviti*

<sup>1</sup> Enepone koati kaná'uti kúveovo uti Itukó'oviti harâ'a: Véxeaxo kousokinokonoamo úti ne kúxoixone úti xokóyoke, koane kutí kó'iyea vinixoâtine ne ávoti naixâ úti.

<sup>2</sup> Enepohikone xâne kuvónvoti Itukó'oviti mekúke, koati énomone ínixeá Itukó'oviti unako koêku vo'oku kixoku kúveova.

<sup>3</sup> Koati vo'oku kúveovo uti Itukó'oviti, ene véxinoa ítúkeovo pohúneti ya koyuhó kixoâti Itukó'oviti, apé kó'inoke ra poké'e yoko vanúke. Enepora uhá koeti noíxone úti, aínovo ukeâti ya koekúti ákoti vinixâ.

### *Xanéhiko mekúke koati kuvónvoti Itukó'oviti*

<sup>4</sup> Koati vo'oku kúveovo Itukó'oviti ne Âmbéu, kutí'inoke unatíneoxo ikó'iparaxoke Itukó'oviti yane ikó'iparaxoke Itukó'oviti ne Káim. Epó'oxo énomone iyúseino ítúkeovo koati ponóvoti ne Âmbéu, vo'oku ínixoá Itukó'oviti unáko neko ikó'iparaxoake. Yoko anéyeiko kutí'iyea yuhóikoviti ne Âmbéu vo'ókuke nê'e, upánini mekú'iyeeane ivókovo.

<sup>5</sup> Koatímaka vo'oku kúveovo Itukó'oviti neko Enóki mekúke, herú kixópinoake Itukó'oviti ne múyo omópea ya vanúkeke ya ákotike ivakápu. Ukeátine

yanekôyo, ákone noixópati vo'oku itúkeovo Itukó'oviti omopâ. Yoko tumúneke omópea Itukó'oviti vanúkeke, heú koe exoâti itúkeovo íko'elokexoti okovo Itukó'oviti ne kixoku itúkeovo Enóki.

<sup>6</sup> Yoko enepo hákoti kuvovâ'axo úti ne Itukó'oviti, ako oxéne vikó'elokexea okóvo. Vo'oku koêkúti xâne ahí'ókovoti Itukó'oviti, konokoâti kutípea ápeyeaxo nê'e, koane yumópeamo Itukó'oviti ne uhá koeti xâne oposíkoati.

<sup>7</sup> Koatímaka vo'oku kúveovo Itukó'oviti itúkinoake Nôe neko hána'iti vatéke mekúke, kutí'inoke itóvoti ne uhá koeti óvokuke. Koati itukoâti neko yuhó'inoa Itukó'oviti yaneko etó'okoane Vúnae koêkumo ne koekúti keno'ókoti, ávoti noixoâti. Epó'oxo vo'ókumaka kúveovo Itukó'oviti, énomone kouhapu'ikinoa Nôe ne po'ínuhiko xâne ovâti ra kúveu mêum yanekôyo, motókeyea ipíhóponeokono, koane énomonemaka kutí'inoke inixoâti Itukó'oviti itúkeovo ponóvoti ne Nôe nonékuke, kuteâti koeku ínixekono ne xâne koati kuvóvoti Itukó'oviti.

*Teyonéti xâne mekúke, turí jûdeuhiko kuvóvoti Itukó'oviti*

<sup>8</sup> Koati vo'oku kúveovo Itukó'oviti ne Âbraum, ene kousokinao Itukó'oviti neko yuhó'inoa yaneko ihaxíkoa, pahukoâti yónea xoko poké'e kixínoake poréxeamo. Yane pihóne ne Âbraum upánini ako éxa iyónoakumo Itukó'oviti.

<sup>9</sup> Koati vo'oku kúveovo Itukó'oviti ne Âbraum, ene ítinoa ne kixóvoku ixómoyea yónokexo yaneko poké'e kixínoake Itukó'oviti poréxeamo. Kali péti itukéti ya kopópoti ipovóti itúko pêno, enepone tenda kixonéti, koeku ixómoyea ípoixovo yaneko poké'e. Yoko kutí kôe poké'ixa po'ínuhiko xâne óvo ákoti itukapu koati poké'ixa. Kúteanemaka koêku neko Izáki yoko Njáko mekúke, po'ínumaka ko'ipáratí neko poké'e, kixínoake Itukó'oviti poréxeahikomo.

<sup>10</sup> Kó'inokeneye, vo'oku koati kutipoâti hiko itóponeamo ne pitivóko, tiú'iti poéheve ákotinemo uké'eyeaku, koéxepoe Itukó'oviti, enepone itukoâtimaka isóneu kixókumo koêku neko pitivóko.

<sup>11</sup> Koati vo'oku kúveovo Itukó'oviti ne Sâra mekúke, ene poréxinoa Itukó'oviti koxé'exayea, upánini yupíheovone hóvenoxea. Koáhati kutipoâti Sâra motó'iyeva kúveovokono ne Itukó'oviti, enepone koyuhó'inoati koxé'exayeamo.

<sup>12</sup> Énomonemaka itúkinovo xoko póhuti hóyeno, xâne kutí koeti ivokóvotine vo'oku yékovivoko, úkea ne ákoti yumaxápu xâne, amósenopono. Yoko enepohikone ákoti yumaxápu amósenopono, hane koéneye kuteâti koeku ákoti yumáxapu éno hékere vanúkeke, kuteâtimaka ne éno kálíhunoe íyeu haríri ákoti itoâti kayúmáxexea ya xe'o mar.

<sup>13</sup> Uhá koetíhiko neko xâne, aínovo kuvóvoti Itukó'oviti tukú koeti ivokóvonehiko, ávoti naixá kousokeovo uhá koêti neko yuhó'inoa Itukó'oviti itúkinoamo. Itea kutí koe koati noixoâti nehiko ákotike malíka, koane elókeyea okóvo vo'oku éxea kousokeovomo, koane koyúhoyea itúkevohiko kutí koeti xâne yonóheoti ákoti óvoku yara kúveu mêum.

<sup>14</sup> Yoko uhá koeti xâne koetíneye yúho, koati exókovoti opósikea yonópoku ya vanúke.

<sup>15</sup> Eneponi puyakápanapu okóvo úkeakuhiko, eneponi akahá'a káyukopeova, maní motovâti káyukopeova.

<sup>16</sup> Itea ya koêkuni kó'iyeaneye, inamá'axo koxunákovohiko itóponea ne koati unátiyeaku poké'ixa, enepone ovoti vanúkeke. Énomone úhepeinoa isóneu Itukó'oviti íhaxeokono Únae. Koáhati énomonemaka kousókopinoahiko pitivóko, yonópokumo vanúkeke.

17 Koati vo'oku kúveovo Itukó'oviti neko Âbraum yaneko hixópeaku Itukó'oviti, usó kóyeinoko Âbraum koépekeka Izáki, enepone xe'éxa ákoti po'ínu, itúkoti ikó'iparaxoke Itukó'oviti mekúke. Yoko enepone xe'exa Âbraum, énomone ne kixínoake Itukó'oviti itúkeovomo úkeaku ákoti yumaxápu amósenopono Âbraum.

18 Koati énomone kíxo ne Itukó'oviti yanekôyoke, enepo kôe: "Izáki itukóvomo úkeaku yamósenopono" kôe.

19 Koati kutipoâti Âbraum ápeyea xunako Itukó'oviti káyukopinova omíxone ne xe'éxa ukópea xapa ivokóvoti. Yoko kutí koéneo xo koati kayukópinovati Itukó'oviti omíxone neko xe'éxa yanekôyo hixopókono ne Âbraum.

20 Koánemaka Izáki, koati vo'oku kúveovo Itukó'oviti, énomone épemino unako koêkumo Njáko yoko Ezâu xoko Itukó'oviti, epémoti koekútihiko kousokeovokomo káxehiko keno'ókoti.

21 Koatímaka vo'oku kúveovo Itukó'oviti ápeinoko épemone Njáko xoko Itukó'oviti yaneko ye'éxovone ivókovo. Épemino unako koêku neko pi'âti ámori xoko Yúse, enepone xe'a, koane iháyu'ikea Itukó'oviti koeku namú'okeova ne puló'ina.

22 Eneponoko Yúse, yaneko ye'éxovone ivókovo, koati vo'ókumaka kúveovo Itukó'oviti koyúhoyea ipúhikopeahikomo Ejítu neko iyénoxapa, enepohikone izaraelíta. Koane ápe ixíko'okoake neko iyénoxapa vo'oku ôpe ivakápune, pahukoâtihiko omópinova ipúhikapeanehiko Ejítu.

### *Koeku Muíse*

23 Eneponoko Muíse, inâ ipuhíko, koati vo'oku kúveovo Itukó'oviti ne há'a yoko êno hé'oninoakehiko neko xe'éxa ya kúveu mopo'âti kohê, vo'oku noíxea itúkeovo exóketi ne xe'éxa, koane ako pika yuhu nâti koyúhoti kónokea koépekexeokono uhá koeti hóyeno kalivóno yanekôyoke.

24 Koati vo'oku kúveovo Itukó'oviti neko Muíse ákoinoko akáha'a íhaxeokono xe'a ihine Farão, nâti mekúke, yaneko paya'íne Muíse.

25 Unatí'inoane íkoitoponeokono kotíveti xapákuke xanena Itukó'oviti, yane ikó'elokexopea okóvo ya kixovókuti ákoti oríko uke'eyea yara kúveu mêum, kixovókuti ákotimaka aunâti nonékuke Itukó'oviti.

26 Koati iníxoâti Muíse itúkeovo unatíneo xo púveokono vo'oku Kristu, yaneko ápeinova uhá koeti únatinoe koekúti apêti ya Ejítu. Koáhati pono-ponó kixinoâti úke ne námoeopomo xoko Itukó'oviti. Énomone ixomo yónoheixo isóneu.

27 Koati vo'oku kúveovo Itukó'oviti ne Muíse ipúhikopinoko Ejítu. Énomonemaka ákoino píka yaneko imaíkinova nâti. Ákomaka kamúya'ika isóneu. Kutí kôe koati iníxoti Itukó'oviti upánini ako iníxoâti.

28 Koati vo'oku kúveovo Itukó'oviti ne Muíse ikóyuixinoake neko iníxoti Páskoa. Énomonemaka pahúkino va homóxeovo ya íti ne páhapetea óvoku ne xanéhiko, maka hákone kixókonoku ne xuvé'eti xe'exa izaraelíta vekôa ánju, páhoe Itukó'oviti koépekexea xuvé'eti xe'exáti.

29 Koati vo'oku kúveovo Itukó'oviti neko evo izaraelíta tarúuxinoahiko ne mar, enepone iháxoneti Hararáno'evoti. Kutí kixoahiko vekoti movó'itike poké'e. Itea yaneko mani taru'úxoanehikomaka íhae Ejítu hopenó'ixoahiko ne izaraelíta, heú koéhiko yúpuririkeovo.

### *Koeku izaraelítahiko ya poké'eva Kanâm*



<sup>30</sup> Koati vo'oku kúveovo Itukó'oviti ne izaraelítahiko itínoake íkorohikea neko êno tiú'iti ipixoâti xê'o neko pítivokona Njeríko, ikénepoke ayákukueyahiko ya kúveu seti koeti káxe.

<sup>31</sup> Enepone Râbe, mohíti sêno inúxotike, itea vo'oku kúveovo Itukó'oviti yanekôyoke, ene ákoino aká'anepoa ne po'ínuhiko xâne ipupá'ixoti íhae neko pítivóko, enepohikone ákoti itukâ ne ahá'inoa Itukó'oviti. Kó'inokeneye, vo'oku hé'oneahiko Râbe óvokuke neko pi'âti hóyeno komomóponoti pítivokona.

<sup>32</sup> Ná'ikopo ngíxoaye ngoyúhoyeako koeku po'ínuhiko xâne kuteâti? Mani ákoti omotóva ngaxéna ongoyúhoavo koêku neko evo Jidiaum, Mbaráki, Sánsaum, Njéfite, Ndávi, Samûe yoko porófetahiko koyúhoti emo'u Itukó'oviti xapa xâne mekúke.

<sup>33</sup> Vo'oku kúveovohiko Itukó'oviti, ápe itoti anáne, natina xâne íhae po'i poké'e, koane uhá koeti húndaruna. Kene po'ínuhiko, vo'oku kúveovo Itukó'oviti, koati hána'iti póna kixoku itúkeovo. Kene po'ínuhiko, noíxoá kousokeovo neko kixínoake Itukó'oviti, enepone koati yuhôti, yuhó'inoa itúkeamo. Kene po'ínuhiko, vo'oku kúveovo Itukó'oviti, ako kíxoaku líyaum. Koati exexó kixeâti pâho ne Itukó'oviti.

<sup>34</sup> Kene po'ínuhiko, kutí kíxoá ákoti xunáko otúko ne koati kótuti, kótuti yúku. Kene po'ínuhiko, íteova ne mani koépekeokono ya hána'iti pírítai. Kene po'ínuhiko, upánini ako xunáko itea itúkópovone koati xúnati. Kene po'ínuhiko, koati koxuná'ixovoti xapa isukókoti itínoakemaka íkoho'ixea ne húndaruhiko íhae po'i poké'e.

<sup>35</sup> Ápemaka senóhiko koexépukopinokonoti iyéno ivokóvotine.

Kene po'ínuhiko kuvónoti Itukó'oviti, koati yupihóvoti kixókonoku íkoitoponeokono kotíveti. Mani motovâti íteova ne tiveko kixókonoku eneponi aukápapu ikéne, kurikópoti hókea Itukó'oviti, itea ako kaha'á íxa vo'oku unatí'inoane itóponea ne apéyeati ákoti hunókoku xoko Itukó'oviti, yane íteova ne íkoitoponeokono kotíveti yara kúveu mêum koeku kónokea évokopea ovópoku xoko Itukó'oviti vo'ókuke.

<sup>36</sup> Kene po'ínuhiko, enómaka kixókonoku komóhiyeokono koane yehépoke'exeokono. Ápemaka po'ínuhiko kurikókonoti ika'ákovokutike ika'ákokonoti ya korénde.

<sup>37</sup> Kene po'ínuhiko, koépekokono hepokókonoti ya mopô. Koane po'ínuhiko, honó'ekokono ya ehehéketi koépekeokono. Ápemaka koépeuti ya hána'iti pírítai. Ina apémaka kohó'itihiko, ko'ipóvoti mótoki su'úso yoko mótoki vâxikita. Koati xâne ákotine apeinoati, íkoitoponokonomaka kotíveti, koane váherexinokono ítuke.

<sup>38</sup> Ápe pihohí koetíne ya mêum ákoti apêti, itúkoti óvoku xapa mopô, áko'o xapa úhoroxeaku mopô, áko'o itukovo ya uhoróku poké'eke. Ainóvotihiko xâne yupihóvoti itípanevo, ákoti omotókea óvoheixea xapákuke po'ínuhiko xâne kúrivokoevo yara kúveu mêum, enepone vahéréxoti kixoku itúkeovo.

<sup>39</sup> Uhá koetíhiko nekôyo, ainovo koati ihayú'iuti vo'oku kúveovo Itukó'oviti, itea kóyeane ákoyea naíxahiko ukékuke kousokeovo neko koati yuhôti yuho Itukó'oviti mekúke.

<sup>40</sup> Vo'oku ápe isóneunovi Itukó'oviti koati únatiya. Énomone ne kaha'iné kixópeokoko úti vitóponeamo unako koépoku úti xokóyoke.

## 12

*Exókovi Jesus kixoku tará'uxea úti tiú'iti koekúti*

<sup>1</sup> Koeku enó'iyea inúxotihiko kuvóvoti Itukó'oviti ya utíke, enepone kuti koeti yakuku-yakukú kixó'oviti, exókoviti kónokea kutípea uti Itukó'oviti, yuskónoikopo kuríkopea úti ne uhá koeti itopó'oviti, koáne ne pahunévoti ú'uso koyêti xoko úti, koeku kóxuna'ixeovo úti ikéneke Itukó'oviti, ákotimaka kamuyá'ika uti visóneu kuteâti kixoku itúkeovo ne ehakóvoti póhutine tumúne yuxovo, kaha'ati símea xoko koati áha itóponea.

<sup>2</sup> Vákoeneye, koeku ákoyea kuríkea vúke ne Jesus, enepone mihe'ókinoviti oxéne kúveova úti, enepone kousókopinoveatimakamo ne kuvínovake úti. Koati énomone koxuná'ixovo vékea ne éno kotíveti kixókonoku kuruhúke yanekóyoke, vo'oku éxea enó'iyeamo elókeko okóvo ikénepoke, ákoinokemaka itúkoake neko éno hána'iti kóteyokeokono ya kuruhúke. Yoko kó'oyene, vatá kóyepone éxopeke ivátakoku Itukó'oviti natíxea, óvoku koati hána'iti ihayú'iyuti.

*Vo'oku sayá'ikeovi Yúnae iyúseyea vitúkeovo koati xe'éxapone*

<sup>3</sup> Itikinapihi iséneu koêku ne Jesus, koáne ne kixoku ítea ne éno hána'iti kotíveti kíxoaku váherehiko xâne puvâti, maka hákone kemuyá'iko iséneu, epó'oxo hákonemaka keyukópovo ikíni.

<sup>4</sup> Vo'oku ya koeku kóxuna'ixivoxo yokópi ne váhere kixovókuti, kóyeané ávovea yupíhapu kixékonoku kuteâti kixókonoku Jesus ovokóvo itúna kuruhúke.

<sup>5</sup> Inótovanemea yokóvo ne yuhó'inopinoo Itukó'oviti, ixíko'okopikenoe enepo iháxopinoo xe'éxa. Énomone ne koêti:

“Nje'exá, ivévaka enepo saya'íkapi Yúnae Itukó'oviti. Hako kemuyá'iko iséneu enepo exákapi pehúnevo, kaha'aínopiti ponópeovo kixeku itíkivo.

<sup>6</sup> Vo'oku sayá'ikoa Itukó'oviti ne xâne ákoti omotóva okóvo, epó'oxo ísimo túti'iti koekúti xoko póhutihiko koati kaná'uti xe'éxapone apé váhere ítuke, kaha'aínoati ponópeo ítuke” kôe. *Provêrbios 3.11-12*

<sup>7</sup> Ixapíneye Itukó'oviti, hako imaikovó kê. Sikovó yákoé enepo exákapi nékone ké'iyi, kuteâti koeku kíxoaku há'a ne kalívonona pahukóvo. Vo'oku koeku kíxeopineye ne Itukó'oviti, koati exókopiti itíkivo koati kaná'uti xe'éxaxapa. Ápeikopomea kalívono ákoti kíxoaku há'a enepo pahukóvo?

<sup>8</sup> Enepo hákoti kixopíneye ne Itukó'oviti áva pehúkvokoku, kuteâti kíxoaku ne uhá koeti po'ínuhiko xe'éxaxapa, hainá'ikopo iti koati xe'éxa. Iti kuti koeti apéhí koêti ákoti exeatí há'a.

<sup>9</sup> Po'í koêku, enepo saya'íkovi ne ha'a úti yâye yara poké'e enepo pahukóvo úti, téyoa úti. Ínapoxo ne Ha'a úti íhae vanúke, yupihóvoneoxo motókeyea téyea úti enepo saya'íkavi. Yanê'e, ínamo vitapána ne apéyeati ákotinemo hunókoku xokóyoke.

<sup>10</sup> Enepohikora ha'a úti yâye yara poké'e, ako á'eno xoénae ixómoyea ápe veínovike sayá'ikeovi enepo apé pahúnevo úti, exókoviti nókone kó'iyea úti. Yoko enepone kixoku sayá'ikeovi, koati kuteâti ínixone unátíyeya. Itea enepo apé tú'iti koekúti évekoviku ne Itukó'oviti, koati exókoviti nókone kó'iyea úti. Kixínovikeneye, koati kaha'aínoviti unátíyeya koeku úti motovâti vitúkeovo sasá'iti kuteâtímaka koeku itúkeovo sasá'iti ne Itukó'oviti.

<sup>11</sup> Enepone uhá koeti tú'iti koekúti évekoviku, ako aúhepeinovi enepo vekôa úti. Omínovi ikánu'iyea vokóvo. Itea ikénepoke, koati únati pôreu xoko xâne taru'úxoati ne évekokonoku. Hane pôreu, úhepeko isóneu koane ponópeovo kixoku itúkeovo.

<sup>12</sup> Kéxuna'ixapuikopo, hákonoe kuti kê xâne ákoti xunáko, kuteâti xâne muyaké koeti vô'u yoko púyu.

13 Yapásikapa péni kixeku itíkivo, motovâti keúnakino po'ínuhiko xâne koati sasá'iti xêne vékoku, ákoti maturúpu'itiya, maka hákone itavókea kaná'uti xêne ne xâne kutí koeti otoyókoti xepákukenoe, itea áxunaponehiko ikéneke Vúnae.

*Konókoti kóhiyanaya kixoku vitúkeovo*

14 Yapási'ixa úhepeinokoko iséneu xapa uhá koeti xâne, motovâti ákoyea yakápakaka. Itikapumaka sasá'iti. Vo'oku xâne ákoti akoéneye, ákomo yanapa xoko Itukó'oviti.

15 Yokóhiyanavonoe, maka hákone ahikúxeovati ne seánakoa Itukó'oviti. Hako yunakôa iséneuke ne íme'ixivo mará'inamo kaésayu'ixapi, kaésayu'ixamakamo ákoti yumaxápu po'ínuhiko xâne, kuteâti koeku poéheve koati váhere úhiti opékuke poké'e ihonópoti koane yupihóvoti ukóponea.

16 Hákomaka itíkívo xâne ákoti saya'íkapeapa ne úhepune múyo vo'oku ixómoyea kaha'a sêno. Koane hákomaka itíkívo xâne ákoti teyâ ne sasá'iti kixovókuti ítuke Itukó'oviti, kuteâti koeku Ezâu. Vo'oku enepone mani sasá'iti íparaxeokonoe ukeâti ítúkeovo xuvé'eti xe'exa há'a, esa'í kixoa níkokónoti.

17 Yoko yéxoa koeku ikénepoke. Opósikopaikoni ikó'iparaxea, itea ákone ítúkinakana ne épemone. Koati ákotine oxéne ípokea neko ítuke. Yoko upánini enó'iyea írihikeovo ho'ouke, kóyeane ákoyea íta neko áha.

*Pó'iti koêku ne kixovókuti ítukeinoake Itukó'oviti ne xâne mekúke koane kó'oyene*

18 Enepora símekunenoe kó'oyene, ako akútea símoku xanena Itukó'oviti mekúke símohiko ya Sinâi, xokóyoke neko hána'iti mopô. Yoko enepone Sinâi, koati íhaene yâye yara kúveu méum, koekúti motovâti sipókeokono, óvokumaka koati kótuti yúku, koane êno hahákuti, koane kuteâti koati ínati hahá'i kuríhoe yoko xúnati ihunóvoti.

19 Koati inú'ixokumaka torombéta yoko emo'útihiko omínoti xanéhiko kamoâti hána'iti píkea, kutí'inoke epémotihiko ókea neko koyúhoti.

20 Koáhati ákotihiko itâ neko kámonehiko, enepone ixikó'okoati, koêti: "Muhíkovamo itukapu hó'openo pihô xokóyoke ne hána'iti mopô, konókotimo hepókeokono ya mopô imókónemo ivakápu" koêti.

21 Eneponeko noíxone xanéhiko, koati koímaiti. Muhíkova neko Muíse, píkoa koane kó'iyea: "Njonóno'okone, koati yupihóvati mbíkea" kôe.

22 Itea koati pó'iti símekunoe kó'oyene. Énomone ne hána'iti mopô iháxoneti Síyaum, enepone pítivokona ne koati kaná'uti Itukó'oviti. Énomonemaka neko pítivóko iháxoneti Njeruzálem ovoti vanúkeke, óvoku ákoti yumaxápu ánuhiko ákoti itoâti kayúmakexea.

23 Enepone símekune kó'oyene, koati xoko ho'úxopovoku ne elóketihiko okóvo xe'exaxapa Itukó'oviti, ko'ipáratihiko kouánaepinoa Há'a, enepohikone apétimaka íha yutoxóvotine vanúkeke. Enepone símekune kó'oyene, koatímaka xoko Itukó'oviti, enepone yúhoikopovokumo uhá koeti xâne, yoko xoko xanéhiko ponóvoti kixoku ítúkeovo pihópotine vanúkeke, enepohikone ákotine pahúnevo nonékuke Itukó'oviti.

24 Enepone símekunenoe kó'oyene, koatímaka xoko Jesus, enepone kousókinoveati ne inámati kixovókuti ítukeinovike Itukó'oviti, kousókinoveati yaneko óvokeovoku ítina, enepo kutí kixokóno ítina koépeuti hó'openo kásahiu sasedóti mekúke. Yoko enepone óvokeovo ítina Jesus, koati koyúhoti koekúti yupihóvoti unátiyea yane ítina Âmbeu ovokóvo mekúke.

25 Neíxapunoe, hako mokerexó keinôa ra koyúhoti kó'oyene. Vo'oku enepohikoneko xâne mekúke, ako íteapa ne ípíhopenekonoe yaneko

imókerexovahiko ne ovoxe Itukó'oviti íhae yâye yara kúveu mêum koyuhó'inoati emo'u Itukó'oviti. Ná'ikopomo kíxoaye ákoyea vipihapanakana enepomo vimákerexeapa ne emó'u kó'oyene, koeku itúkeovo íhae vanúke koyuhó'inovea?

<sup>26</sup> Enepone koyúhoti yanekôyoke, koyúyo poké'e enepo koyuhóne. Itea kó'oyene, hara koêti ne koati yuhôti, yuhó'inovi ákotimo aukápapu ikéne: "Poéhaikomo ngoyúyoa ne poké'e. Koane hainamo póhutine ne poké'e ngoyúyo, itea ngoyuyoátimakamo ne vanúke" kôe.

<sup>27</sup> Enepone yúho "poéhaikomo ngoyúyoa" koêti, kixo'êkoti uké'exeekonomo ne koekúti motovâti koyúyoyeokono, enepone uhá koeti koekúti ituke vo'u Itukó'oviti yara kúveu mêum, maka itúkapune koekúti ákoti omotóva koyúyoyeokono apé'iko ákotinemo hunókoku.

<sup>28</sup> Koeku ákoyeamo aúke'e ne natíxoku Itukó'oviti vonópoku, víkara'ixapuikopo, koane viháyu'ika Itukó'oviti kuteâti motókeyea íháyu'ikeokono, koane téya úti, vexoâti itúkeovo ákoti omotóvo komóhiyeokono.

<sup>29</sup> Vo'oku enepone Itukó'oviti, kuvóvone úti, kutí koe koati kótuti, kótuti yúku uke'éxoti oró'oe.

## 13

### *Nókone kó'ieya úti xapákuke po'ínu úti*

<sup>1</sup> Enepone ákoyea omótovokoko yokóvo vo'oku itíkivonoe kopo'ínukokoti ikéneke Kristu, konókoti ákoyea hunókoku.

<sup>2</sup> Konókotimaka usó kényeyi kétaraki koêkuti xâne simópiti, vo'oku ápehiko katarákoti simoâti yanekôyo ákoti exá itúkeovo ánju íhae vanúke, enepone ovoxe Itukó'oviti, ne simôa.

<sup>3</sup> Puyákapamaka yokóvo ne ovoti ika'ákovokutike, yeopâti kuteâti eóponehiko, kutí'ieya itínoemaka kaha'ínea ika'ákovokutike. Kúteanemaka ne vahéréxoti itúkeinokono, ikétivexamaka iséneuke ne kixókonoku, yeopâti kuteâti eópone, kutí'ieya koati itínoemaka kixokónoneye.

<sup>4</sup> Konokoâti heú kó'ieya xâne éxea itúkeovo koati sasá'iti koekúti, mo-tokeâtimaka téyeokono ne kóyenoyeokoko xâne. Ako yusíka aúpu'ikeokoko ne komuxónekokoti, enepone hóyeno yoko yéno, vo'oku ipihóponoatimo Itukó'oviti ne aupú'ikoti múxone kapíneti po'i xâne. Kúteanemaka kixókonoku ne ákoti múxone ákoti sayá'íkapeapa ne úhepune múyo.

<sup>5</sup> Hákonoe ixomo ipupákinóa iséneuke kehá'ayi enó'ieya ne tikitina. Koêkuti kali apeínopiti, aúhepene iséneunua, vo'oku hara kôe ne Itukó'oviti:

"Ákomo kalíhuina ánjikuxeovopi. Ákomo kurí ngíxeopiku" kôe. *Deuteronomio*

### 31.6

<sup>6</sup> Yoko vo'oku véxea kaná'uyeoxo ne yúho, énomone kutí'ino motovâti kó'ieya úti: "Koati Itukó'oviti huvo'óxonu. Ákoikopomo mbíkone.

Ákoikopo oxéne koésayu'ixeonu xâne" koeti úti.

*Sâramu 118.6*

### *Nókone kó'ieya úti nonékuke Itukó'oviti*

<sup>7</sup> Puyákanapananoé yokóvo ne inuxínopitinoe, enepohikone koyuhó'inopeati ne emo'u Itukó'oviti. Itíkina iséneu ítonehiko itúkea koeku óvea yara kúveu mêum, epó'oxo héka ne kixoku kúveovohiko Itukó'oviti.

<sup>8</sup> Enepone Jesus Kristu, ako ípakapu. Kuteâti kixóvoku yanekôyoke, kúteakone kó'oyene koánemakamo káxehiko keno'ókotí.

<sup>9</sup> Hákonoe itevóko héki Kristu vo'ókuke ne ákoti tópi kó'ieyovoku ihíkavوتي ákoti itukápa ne koati kaná'uti hó'e úti. Itea hara unatí, kóxuna'íxea uti visóneu

ya seánakovike Itukó'oviti, kene haináya ihíkavvoti koyúhoti koeku nikokónoti, enepone motovâti níkeokono, koáne ne ákoti omotóva níkeokono. Vo'oku enepone'e, koati ákoti itópoinoke xâne yuixóvati.

<sup>10</sup> Kuteâti ápeyea áta mekúke, imókonoku ikó'iparaxokonoke Itukó'oviti, motovâti itúyoepa pahunévoti, ápemaka kuteâti ne áta hó'eke úti kó'oyene. Énomone neko óvokeovo itina Jesus. Yoko enepohikone yuhó'ixoatiko ne áta ya témpulu, koeku itúkeovo énomone yuixovoiko, ako yusika itúkeovo ovâti ne áta hó'eke úti úkea unako koêku ikéneke Itukó'oviti.

<sup>11</sup> Epó'oxo enepohikone itina koépeuti hó'openo ikó'iparaxokonoke Itukó'oviti motovâti itúyoepa pahunévoti nóvo, óma koati payásoti ya uhá koeti sasedóti kúveuke ne Kúveu Koâti Yupihóvoti Sasá'iko. Itea koxé'u neko hó'openo, oró'okokono meúkeke yane ípuxovoku xanéhiko.

<sup>12</sup> Énomonemaka itúkinovo meúkeke yane pitivóko koítaponovo kotíveti ne Jesus ya kuruhúke, motovâti kasása'ikopea xanéhiko ya pahúnevo ya koeku óvokeovo itina.

<sup>13</sup> Yusikóneikopo vahí'okoponeovo Jesus kutí'ieya vipuhíkeati ne pitivóko ípuxovoku viyéno, koane usó vákoyemaka koémoke'eyeokono úti kuteâti Vúnae Jesus.

<sup>14</sup> Vo'oku enepoyara kúveu mêum, ako pitivóko ákotimo hunókoku vóveaya. Itea koati pitivóko vitópononeikomo káxehiko keno'ókoti kúxo úti.

<sup>15</sup> Yusikóneikopo itúkeovo vo'oku itukeinovi Jesus ákoyea váka viháyu'ikea Itukó'oviti. Itúkapu énomone itukóvo vikó'iparaxoke Itukó'oviti, enepone viháyu'ikea. Énomone ne eho paho úti, uti koyúhoti nonékuke po'ínuhiko xâne itúkea Kristu Únae.

<sup>16</sup> Hako inotóva yokóvo ne itíki únati yoko hivó'oxikoko, vo'oku énomone itukóvo vikó'iparaxoke Itukó'oviti koati iko'élokexeati okóvo.

<sup>17</sup> Itika yuhó'inopi ne inuxínopitinoe ikéneke Vúnae. Hákonoe kepayásokinova, vo'oku koati kaha'aínopitinoe unako kêku ikéneke Vúnae. Yoko éxohikomaka kónokea yumópeamo Itukó'oviti vo'oku kixoku itúkea ítuke Itukó'oviti. Enepo yakutípoa ákoti kepayásakinapa, motovâtimo itúkeahiko ítuke Itukó'oviti xepákuke ya elókekoke okóvo hainá'ieamo ya ikáxu'ieake okóvo. Vo'oku itukáhiko ya ikáxuneko okóvo, ákomo itópoinopikenoe.

<sup>18</sup> Itikinavi orásaum. Koati vexoâti sásasa kóyeyea visóneu ákoti vitukáheapu, úndi yoko nza'ínehiko, kaha'âti úti pónea kixoku vitúkeovo ya uhá koeti koekúti.

<sup>19</sup> Koati ngaha'aínopitinoe hivó'oxinu ya orásaum, motovâti okó'ikoneyea aúngopovo xepákuke.

### *Epémoti Itukó'oviti ya orásaum*

<sup>20</sup> Kó'oyene, émbeminopinoe Itukó'oviti, enepone úkeaku hána'iti úhepeko isoneúti, enepone koexépkopotimaka Vúnae Jesus ukópea xapa ivokóvoti. Yoko koati Payásoti Koyonó'oviti ikéneke Itukó'oviti ne Jesus, katarákoviti kuteâti kíxoaku koyónoti su'úso ne óyonone. Énomone itúko, koeku óvokeovo itina kuruhúke, ésa'i ne inámati kixovókuti ákotinemo hunókoku, ítukeinovi Itukó'oviti.

<sup>21</sup> Koati embémoti Itukó'oviti kousokinopinoe koêkuti konokóvoti motovâti itíki uhá koeti kó'ieovoku únati itukéti ahá'inopi. Ébemoamaka kousokeamo ya kixóyokenoe ne ínixonone unátiyea ya xoko Jesus Kristu, enepone motokeâti ákoyea hunókoku iháyu'ikeokono. Ákoeneyexo.

<sup>22</sup> Itínoe mbo'ínu xoko Jesus, koati embemópitinoe ákoyea ímexapa yíhoiki ra yúndoenopi yara koyuhópeti, vo'oku haina koati úmoteoxo.

<sup>23</sup> Éndo'okopinoe ipúhikopeane ika'ákovokutike ne Timóti, po'ínu úti xoko Vúnae. Enepo aka'íkaneye seápa, njaneâtimo enepo mbíha noínjoponeopinoe.

<sup>24</sup> Yíhaikinana ne inuxínopiti ikéneke Vúnae, koánemaka ne uhá koeti po'ínuhiko kasása'upo Itukó'oviti. Yúhoikopinoemaka ne íhae Ítalea, enepo-hikone po'ínu úti xoko Jesus.

<sup>25</sup> Itúkapu hána'itike seánakopi Itukó'oviti yóvoheixo, uhá ketínoe. Hunókokune.

## YÚTOE TEÂKU

Enepone Teâku yutoxoâti ra koyuhópeti, koati po'ínu Vúnae Jesus xoko êno kuteâti koeku noíxone úti xoko Márku 6.3. Kene ya Átu 21.18 noíxoa úti itúkeovo Teâku inuxínoa ne itukéti imokóvokutike ya Njeruzálem. Hane pahúkinu yútoe xapákuke xanena Itukó'oviti ákotine tópi óvohikoku ya po'íhiko poké'e itóhineheoku vo'oku íkoitoponeokonohiko kotíveti.

Éxokoa Teâku neko xanena Itukó'oviti ákoyea itópoinoke xâne koyúhoyea kúveovohiko Itukó'oviti enepomo hákoti iyuséo itúkeovo koati kuvovâti yane kixoku itúkeovo, vo'oku mani kuteâti koeku muyóti uké'etine omíxone ákotine ehévákapu. Enepone xâne ikaná'uxoati ne kúveovo Jesus, iyúseo xoko kixoku itúkeovo, vo'oku ako iríkaka ne pi'âti, enepone kúveovo Itukó'oviti ne xâne, koáne ne ápeyea únati ítuke vo'oku kúveova.

1 Yundóxinopinoo, undi Teâku, undi ovoxe Itukó'oviti yoko Vúnae Jesus Kristu. Mbahúkinopeano ra koyuhópeti, ítínoe iyénonjapa júdeu itohíneheotine ya po'íkehiko poké'e.

*Únati omínovike ne kotíveti koekúti vitoâne tarú'uxea úti*

2 Itínoe mbo'ínu xoko Vúnae, aélokenoe yokóvo enepo vikanôe ákoti tópi kó'iyeeovoku kotíveti koekúti,

3 yexoâti ne pôreupo hixepókono kívivoxo Vúnae, vo'oku iteáne terú'uxi uhá koêti, ítínemo itukóvo xâne ákoti kamuyá'ika isóneu, koane ákotimaka aukápapu ikéne ya hókea Vúnae.

4 Enepone ákoyea kemúya'ika iséneu, koane ákoyea yaúkapapu ikíni, síkeanemaka ápeyea pôreupo xikóyokenoe. Yane koati yúsotinemo ikéneke Vúnae. Itínoemakamo koati ponóvoti, ákoti konokínovopiti ikéneke Vúnae.

*Kíxoaku úti vépemea ne Itukó'oviti isoneúti ukeâti ya xokóyoke*

5 Enepo áva xâne xepákukenoé konókoti isoneúti, yusikóne épemea xoko Itukó'oviti, yoko porexoátimo vo'oku usó kóye Itukó'oviti poréxea koêkuti epemoâti ákoti akamá'ayea, ákotimaka kateyákavi.

6 Itea enepone epemoâti, konokoâti kutípeaxo yumópeamo Itukó'oviti. Ako yusíka “Yumopónutiperameamo?” kó'iyea isóneu. Vo'oku enepone xâne koetíneye isóneu, kutí kôe úne ya mar ixómoti ovoxoókovo ya koêkuti iyónoaku ihunóvoti.

7 Enepone xâne koetíneye isóneu, hako ikutíxa yumopátimo Vúnae enepo apé épemone xokóyoke.

8 Koáhati ákoti tiú'iko isóneu. Pi'á kôe yónoku ne isóneu, epó'oxo ako exa nókone kó'iyea ya uhá koeti vékoku.

*Hú kôe ne vóvea yara kúveu mêum*

9 Enepone po'ínu úti ikéneke Kristu ákoti apeínoati, hane itúka elókeinoke okóvo itúkeovo kapáyasokone Itukó'oviti.

10 Kene ne xâne ênoti apeínoati, aélokene okóvo koeku kouhupu'ikinoa Itukó'oviti ákoyea payásoko nonékuke vo'oku apeínoati. Vo'oku kuteâti koeku hiu hí'e hú kó'iyea uké'eyea, kúteanemaka koêku ne xâne ênoti apeínoati.

11 Vo'oku paya'íne káxe, kotuné'eoxxo, isónuheo ne hí'e. Yané'e irikóvotine hîu, uké'etine úhe'ene. Kúteanemo koêku ne xâne ênoti apeínoati, koêkutimo káxe koeku yuíxeovo áha ítúkea, uké'etinemo.



*Úkeaku vaherévokoti*

12 Koati únatimo koêku ne xâne ákoti kamuyá'ika isóneu, itoáti tarú'uxea ne tiú'iti koekúti veínokonoke híxópeokono. Vo'oku itáne tarú'uxea uhá koêti, ko'ipâratimo kutí koeti koati uhé'ekoti kôroana, enepone inámapoti apéyeati ákoti hunókoku xoko Itukó'oviti. Yoko enepone xâne ákoti omotóvo okovo Itukó'oviti, énomonemo ikó'iparaxoa Itukó'oviti, kuteati yúho kíxeaneye.

13 Koêkuti xâne apêti váhere isóneu kahá'ati itúkea ákoti aunáti, hako koyuhôa itúkeovo Itukó'oviti ípihea isóneuke kahá'ati noíxea itúkeamo váhere áko'o ákoyea. Vo'oku ako ikorókoti Itukó'oviti váhereke, epó'oxo ako kalíhuina opósikea Itukó'oviti íkorokea xâne.

14 Haina Itukó'oviti kixóanéye, itea koati aháne ne póhutihiko xâne. Enepone xúnati kahá'ayeaxo, énomone míkukô xâne koane énomonemaka ikorókoa.

15 Íhono isóneuke xâne inúxotike kahá'ayeá itúkea váhere, ehane kurí'uxovoxo kahá'ayeá itúkea, ehane itúkoa. Yoko pôreupo hunókokuke, énomone iyónopea ípihóponovokutike.

*Úkeaku únati*

16 Itínoe mbo'ínu xoko Vúnae ákoti omotóva ongóvo, hako yaupú'ikopovo.

17 Uhá koeti koati únati koekúti yupihóvoti unáko, áinovo ukeâti xoko Ha'a úti íhae vanúke, enepone pahukoâti ápeyea uhá koeti uhapú'iti, enepone ákotimaka ípakápu, muhíkinova kalihú koeti kuteâti ko'ókoriyea noíxeokono ípokeovo yukureâti.

18 Koati Itukó'oviti kaha'á itúkopeovi xe'éxapone, iko'ínamakopoviti ya emó'uke, enepone ainóvoti kaná'uti kixovókuti ováti. Kixínovikeneye Itukó'oviti, kaha'áinoviti vitúkeovo kuteâti koêku ne koati inúxoti ha'i nonéti ikó'iparaxokonoke Itukó'oviti mekúke. Énomone koéneye úti koeku vitúkeovo koati háxaeipinoa Itukó'oviti ya xapa uhá koeti po'ínuhiko koéxoeku.

*Konokoâti vitúkea ne kámone úti ya emó'uke Itukó'oviti*

19 Itínoe mbo'ínu xoko Vúnae ákoti omotóva ongóvo, hako inotôva yokóvo rá'a: Péhutinoe, itíkapu xâne ú'uso koyêti kámokenoyea. Hako itíkóvo húketi koyúhoyea, áko'o húketi ímaínevo.

20 Vo'oku enepone imaínevoti, ako ponóvoti koekúti pôreu. Ako malíke'eka mani ahá'inovi Itukó'oviti.

21 Hákoikopo itíko váhere úhepune miúyo. Kiríkapaikopomaka uhá koeti po'ínuhiko kó'iyevoku vaherévokoti. Síkeane itúkeovo emo'u Itukó'oviti exó kêku, enepone ihónotine iséneuke, vo'oku ápe xunáko nê'e kasása'ikopeopi koane iyónopeopi xoko Itukó'oviti.

22 Itíkapuikopo xâne yuixóvoti itúkea ahá'inopi Itukó'oviti emó'uke. Hákonoe pohu kamokenó kixéa mará'inamo yaúpu'ikapapu pe'okoâti itíkivo hokoti Vúnae.

23 Vo'oku enepohikone xâne pohu kamokenó kixoâti ne emo'u Itukó'oviti ákoti itukâ, hané koéneye xâne komomópovoti ya noixeôvoketike.

24 Pohu komomó kixópovo, ahikú koépeane, yanê'e inótopovane okóvo koêku neko noíxoneya.

25 Itea ako ákoeneye ne xâne yuixóvati ne páhoenovi Itukó'oviti, enepone ponóvoti kixovókuti yupihóvoti unáko porexó'oviti víteova ne váhere kixovókuti. Enepone xâne ixómoti koxuná'ixovo itúkea, haina pohúneti kamokenó kixoâti, itea koati ikaná'uxoati itúkea. Yoko xâne kuteâti, koati únatimo koeku nonékuke Itukó'oviti ya uhá koeti kixoku itúkeovo.

26 Koêkuti xâne po'okoâti itúkeovo hokoti Itukó'oviti, enepo hákoti exôa sayá'ikoepa yûho, koati aupú'ikopovoti koane itukohí kíxoa hókea ne hó'e.

27 Enepone ínixoné Itukó'oviti, Ha'a úti, itúkeovo koati kaná'uti koane sasá'iti kíxoaku hókea úti harâ'a: Koyóviyea uti kalivôno moyénoti yoko kixéóvovoti sêno ivokóvoti íma vekoti tiú'itike koekúti, koane huvó'oxea úti ya nókoneke, koánemaka kóhiyanayeova úti ne váhere kixovókuti maka hákone ikorókovi.

## 2

### *Ako yusika noívokoxea uti xâne*

1 Itínoe mbo'ínu xoko Vúnae, ako yusíka neívokoxi xâne koeku itíkivo hokoti Jesus Kristu, enepone hána'iti ihayú'iuti Vúnae.

2 Itukovo apêti hóyeno simôti ya imékovokuke apêti horóxona ôro yoko uhé'ekoti ípovo, ina keno'óko po'i hóyeno ákoti apeínoati, ínati ívarerekexo ípovo,

3 enepo ivevákaxo ne únati ko'ípoovoyea koane ixêa: “Unaém, ivétakapana yâye nonekúitike koatíke únati ivatákokuti” ixêa, kene ixêa ne ákoti apeínoati: “Xe'ó yákoé yâko” itukapu “Vatahí yákoé yâko” ixêa,

4 hainá'ikopo neívokoxoti xâne? Hainá'ikopomaka pahukóvoti kixeku ínixi po'ínuhiko xâne vahe réxinoatimaka iséneu?

5 Yakámokenonu, itínoe mbo'ínu xoko Vúnae ákoti omotóva ongóvo, hainá'ikopo koati xâne ákoti apeínoati yara kúveu mêum noívokoxo Itukó'oviti itúkeovo yupihóvoti apeínoati xokóyoke vo'oku kúveova? Hainá'ikopomaka énomone yonopóhikomo natíxokuke? Koati énomonemo koéneye kuteátimaka koêku yuhóke Itukó'oviti, enepone koati yuhôti ákoti aukápapu ikéne koyúhohi yonópokumo ne xâne ákoti omotóvo okovo Itukó'oviti.

6 Inípono iséneu, itínoe ákoti itúkoake ne xâne ákoti apeínoati. Hainá'ikopomaka ne íríku ikotívexo kêku? Koati énomonehiko iyonópinoe nonékuke yuhoíkovokuti vahe réxinopiti ítuke!

7 Koane énomonemaka vahe réxinoa emó'u ne sasá'iti iha Kristu kitípone!

8 Itea koati únatimo ne ítike enepo itikâ ne páhoenovi Itukó'oviti vitúkea, uti xâne natíxoku, kuteâti ne yutoéti ya emó'uke Itukó'oviti, enepone koêti: “Hako motovâ yokóvo ne po'ínuhiko xâne. Kuteâti ákoyea kemáxatikapapu, íxeanemakaye ne po'ínuhiko xâne” koêti.

9 Itea enepo neivákaxa xâne, koati pehukóvotimo. Hanemo kouhápu'iko pehúnevo neko páhoenovi Itukó'oviti emó'uke.

10 Enepo áva xâne koyuhoâti itúkea uhá koêti ne páhoenovi Itukó'oviti vitúkea emó'uke, itea áva kali póhuti koekúti ákoti itukâ, kóyeane ákoyea itúka uhá koêti ne páhoenovi Itukó'oviti vitúkea.

11 Vo'oku enepone yutoéti koêti: “Hako yaupú'iko míxone kepíneti múxone po'i xâne” koêti, énomoponemaka ne kixo'óviti: “Hako kepéko” kíxó'ovi. Enepo hákoti kepíne múxone po'ínu xâne, itea itukapu kepékoti, kóyeane ákoyea ítíka ne sasá'iti páhoenovi Itukó'oviti vitúkea.

12 Yane yiúho koane kixeku itíkivo, itíkapunoe seánati, vo'oku koati ihíkavuti kasasá'ikopoti pahúnevo úti, koitóvoviti ya maní vipíhophoneokono, veínoamo Itukó'oviti yúhoikoepovi vo'oku kixoku vitúkeovo.

13 Vo'oku enepone xâne ákoti okoseâna po'ínu, ákomakamo okóseanakono yuhaíkapakana. Itea yuhaíkapakana ne seánati, ákomo píka. Koáhati únati ítuke.

*Konókoti unátiyemaka ne vítuke koeku kúveovo uti Vúnae*

14 Itínoe mbo'ínu xoko Vúnae, kuti itópoino xâne koyúhoyea kúveovo Itukó'oviti enepo hákotimaka únati ítuke? Xâne koetíneye kúveova, yonópotiperameamo xoko Itukó'oviti?

15 Enepo áva po'ínu úti xoko Vúnae konokínovati ípovo áko'o nîka itukovo káxe,

16 ina áva ya xepákuke kixoâti: “Aúhepepo iséneu. Huvá'axapi Itukó'oviti ya nîke yoko ípevo” kixoâti, itea ákoti apáhuina póneake ya nókone, kutí'ikopo ítópono kíxeaneye?

17 Kúteanemaka koêku ne koyúhoti kúveovo Itukó'oviti ákotimaka únati kixoku ítúkeovo. Kuveóvoti kuteâti, hane koéneye muyôti uké'etine omíxone ákotine ehevákupu.

18 Ínani áva koêti: “Hane apê xikóyoke kívivo Itukó'oviti, kene únati ngixoku indúkeovo apê njokóyoke” koêti. Itea hara ngôe: Namó kíxoaye éxokeonu kaná'uyeaxo kúveovo Itukó'oviti ne xâne ákoti únatinoe ítuke? Kene úndi, énjokovo ngúveovoxo Itukó'oviti vo'oku únati índuke.

19 Kitípoakopo ápeyea póhuti koati kaná'uti Itukó'oviti? Mbiú kôe kitípi, itea neíxipa, vo'oku muhíkova ne ovóxehiko Satánae, kutípoamaka nê'e koane yupíheovo honóno'okea vo'oku koati pikoti Itukó'oviti.

20 Iti ákoti isónue, enjókopeatine ákoyea ítóponone kúveovo uti Itukó'oviti ákotimaka únati kixoku vitúkeovo.

21 Noixó íxea ne Ábraum. Hainá'ikopo vo'oku ítuke ínixinoake Itukó'oviti ítúkeovo ponóvoti nonékuke? Énomone yaneko ítúkeaku yuhó'inoa Itukó'oviti enepo usó koyê koépekea Izáki, enepone xe'éxa, itukoâti ikó'iparaxoke Itukó'oviti ya átake.

22 Yokómomapihi koêku neko Ábraum ákoyea íríkaka neko kúveovo Itukó'oviti koánemaka ne ítúkea páhoenoa Itukó'oviti ítúkea. Koati vo'ókuke neko kixoku ítúkeovo éxokopeova Ábraum kúveovoxo Itukó'oviti.

23 Yanê'e, kousokovone ne yutoéti ya emó'uke Itukó'oviti, enepone koêti: “Koati kuvóvoti Itukó'oviti ne Ábraum. Yane ínixoa Itukó'oviti ítúkeovo ponóvoti nonékuke” koêti. Ina koemáka: “Íhaxeokono ínikone Itukó'oviti ne Ábraum” koémaka.

24 Neíxoaneikopo, koati vo'oku kixoku ítúkeovo ponópinovo ne xâne nonékuke Itukó'oviti, kene haina pohúneti vo'oku pohu koyuhó kíxea kúveovo Itukó'oviti.

25 Kúteanemaka koeku Râbe mekúke, enepone mohîti sêno ínuxotike. Hainá'ikopomaka vo'oku kátarakea neko hóyehohiko kutí'inoke ponopóvoti nonékuke Itukó'oviti? Énomone neko hóyehohiko pahóéti komómoponea koêku ne poké'e mekúke, pahukoámaka Râbe vekópea ya po'íke xêne koitóvati ya anáne.

26 Vo'oku enepone kúveovo Itukó'oviti ne xâne ákotimaka únati kixoku ítúkeovo xánena, hane koéneye muyôti uké'etine omíxone, ákotine ehevákupu.

### 3

#### *Konókoti véxea sayá'ikopea yuho úti*

1 Itínoe mbo'ínu xoko Vúnae, unatíne ákoyea axú'ina xâne xepákukenoe oposíkoti payásoti itukéti imokóvokutike íhikaxea po'ínuhiko, vo'oku enepomo yuhaikapavine Itukó'oviti vo'oku kixoku vitúkeovo, uti íhíkaxeati emó'u, véxoa ákoyeamo íyuhixavi Itukó'oviti enepomo hákoti vitukó'a kuteâti ne víhikaxone.

<sup>2</sup> Vo'oku kaná'uti enó'iyea pahúnevo úti, heú koeti úti, itea enepo áva xâne ákoti pahukápu ya yuhóke, koati itopónoati ne nókone kó'iyea epó'oxo koati éxoti herú kíxea sayá'ikopeovo.

<sup>3</sup> VÍpíhinoake imoíne ne kámo maka akútipovine. Yanê'e, véxoane koêku ne uhá koeti múyo, viyonoâti ya koêkutike vâha viyónea.

<sup>4</sup> Yokómomapihimaka koêku ne koati hána'iti vatéke. Koati xúnati ihunóvoti iyonôa, itea kalíhuti ne avékovope veínoake iyonoâti sá'iri'okea ya koêkuti áha iyónea.

<sup>5</sup> Kúteanemaka koêku ne nene úti ya muyókuke úti. Kalíhaxo, itea ako malíka yónoku kópuhiu. Yokómomapihi kíxoaku kalíhuti írúmene yúku oró'okea êno hána'iti hôi.

<sup>6</sup> Kúteane koeku yúku ne nene úti. Ako hunókoku ne váhere koekúti kópuhiu. Ya xapákuke po'ínuhiko iháxakoku muyo úti, koatine vo'oku kópuhiu nene úti kopítí'inoke úti. Kuteâti koeku yúku oró'okea, énomonemaka kíxoaneyee nene úti koésayu'ixea heú koeti kóyeku úti ya koeku vóvea yara kúveu mêum. Yoko kutí koe yúku ukeâti ipihóponovokutike.

<sup>7</sup> Enepone uhá koeti kó'iyevoku ipúhokovotihiko hó'openo, motóva koéxokeokono, kuteâti hó'openo ôti, hó'openo yoneâti húra kuteâti koéxoe, yoko hó'openo íhae úne. Koati ítone xâne yara poké'e heú kíxea koéxokea kuteâti.

<sup>8</sup> Itea ako ápahuina xâne itoâti sayá'ikopea emó'u. Ako káyunukapu kahá'ayea koyúhoyea váhere, epó'oxo ra váhere vemó'u, kutí koe vénenu koépekoti.

<sup>9</sup> Énomone veínoa úti viháyu'ikea ne Vúnae, enepone Ha'a úti vanúkeke. Énomonemaka veínoa úti vihákea ne xâne, enepone ítuke Itukó'oviti ákoti pahuíxa Únae.

<sup>10</sup> Poéhaxo ne paho úti, itea pí'a vitúkoake, viháyu'ikea koane vihákea. Itínoe mbo'ínu xoko Vúnae, ako yusíka kó'iyeaneyee.

<sup>11</sup> Yusíkoikopo ipúhíkea itíveti úne yoko suvá'iti úne xoko póhuti úkeaku?

<sup>12</sup> Yusíkoikopomaka poréxea ha'i azeitona ne xuve figu? itukovo ha'i figu ne xuve úva? Simóya taú'iti uke úne, ako kalíhuina poréxea itíveti úne. Énomonemaka koéneyee kónokea poéhayee kaná'uti koekúti ipuhíkea ne paho úti.

### *Koêku ne isoneúti ukeâti xoko Itukó'oviti*

<sup>13</sup> Itukovo apêti xâne ya xepákukenoee ko'éxoneti yoko ko'isóneuti, konókoti iyúseyea ítúkeovaxo ya únati kíxoku ítúkeovo ákoti kapayásakapu, kuteâti kíxoku ítúkeovo ne koati ko'isóneuti.

<sup>14</sup> Itea ítíkápunoee xâne ixómoti kahâ'a anú'ukea po'ínuhiko xâne, epó'oxo áva kotivépití koane ixómotimaka hexakívokoko, hako uhêpe iséneupinovo. Hákomaka yaupú'ikopovo pe'okoâti ítíkivo ko'isóneuti.

<sup>15</sup> Haina ukeâti xoko Itukó'oviti vanúkeke ne isoneúti kuteâti itea úkeakuneyee yara kúveu mêum. Koati kíxóvokunemaka xâne ákoti éxa Itukó'oviti nê'e, koane ukeâtimaka xapa ndémoniuhiko.

<sup>16</sup> Ya koeku ápeyee xâne ixómoti kahâ'a anú'ukea po'ínuhiko xâne koane haxákevokoko, anêkomaka koésayu'ixeokoko koêku, koane heú koeti po'ínhiko kó'iyevoku koekúti ákoti aunáti.

<sup>17</sup> Itea enepone isoneúti ukeâti xoko Itukó'oviti vanúkeke, inúxoti kíxóvoku, koati sasá'iti. Ina porexó'ovimaka vitúkeovo xâne kásati omíxone, koane ítúpa'íkoti, yoko ú'uso koyêtimaka kámokenoyea isóneu po'ínuhiko. Énomonemaka

kuti'inoke uti seánati, koane únati kixoku itúkeovo, ákoti naivákaxa xâne, koane ákotimaka itúkaheapu.

<sup>18</sup> Kuteáti eho xâne noti ênoti únatinoe ake nonéti, énomonemaka koéneye êho ne xâne kásati omíxone ikasáxotimaka omíxone po'ínuhiko xâne. Enepone pôrepu, aínovo koati únatinoe koane ponóvotinoe itúkéti.

## 4

### *Ápeinoke púveokoko ne xâne*

<sup>1</sup> Ná'ikopo úkea ne pívikoko yoko ímeikinovokoko? Ako po'i úkeaku ákoti itukapu xoko váhere iséneu ákoti kayunúkapinoe.

<sup>2</sup> Poé'ainonoe iséneu po'ínuhiko xâne vo'oku íyekivoa ne ítukevo. Koane vo'oku ákoyea ítea, usó kéyenoé képeki motovâti itéponi. Pivókoko yoko isíkokomaka vo'ókuke, ítea ako ítea ne yâha vo'oku akó'oti yepêma Itukó'oviti.

<sup>3</sup> Epó'oxo enepo yepemôa, ako paréxapea vo'oku koati pahukóvoti iséneu. Pohúneti keha'áti keúhepekivoa yane váhere yâha ítíki.

<sup>4</sup> Itínoe xâne ú'uso koyêti itávokea hókea Itukó'oviti, ákoikopo yéxa itíkivo puvoti Itukó'oviti koeku aínayea íyekovo yara kúveu mêm? Enepone xâne iyókovati ne kixovókuti yara kúveu mêm, koati puvoti Itukó'oviti.

<sup>5</sup> Hako íkítíxa yutoxovohí koêti ne yutoéti ya emó'uke Itukó'oviti, enepone koêti: “Enepone Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, pónevi Itukó'oviti óvoheíxea xoko úti, yupíhova kahá'ainovi vitúkeovo kuri'ókopovoti Itukó'oviti, puvátimaka aínayea víyokovo.”

<sup>6</sup> Ítea inamá'axo xúna xoko úti ne seánakovi Itukó'oviti, kuteátimaka koeku po'i yutoéti ya emó'uke Itukó'oviti, enepone koêti: “Okópa Itukó'oviti ne kapayásokopovoti ítea huvó'oxoa ne xâne ákoti kapayásakapu, enepone ikoseánaxovati” kôe.

<sup>7</sup> Síkeaneikopo itúkeovo Itukó'oviti exô kêku. Kéxuna'ixapu yokópi ne Ndeâpu, yanê'e ahikúxeovopitimo.

<sup>8</sup> Yahí'akapaxo ne Itukó'oviti, yanê'e ahi'ókovopitimakamo. Kiríkapa ne váhere kixeku itíkivo, itínoe itúkoti váhere. Kene itínoe pi'asó kixoti ko'ísoneuyea, kehá'ati héki Itukó'oviti koánemaka ne kixovókuti yara kúveu mêm, ópoeane Itukó'oviti héko.

<sup>9</sup> Ikétivexa iséneuke ne véherevoko. Aíkaxu'ea yokóvo, epó'oxo íyea. Hákononoe yekóvo ítea tíve'ikapu. Hákonoe elóke yokóvo ítea aíkaxu'ine yokóvo.

<sup>10</sup> Hako kepayásokovo, koane ikéseanaxapapu Vúnae, yane kahaná'ikopitimo.

### *Ako yusíka húkeyea visóneuno po'ínu úti koyúhoyea úti itúkeovo váhere*

<sup>11</sup> Itínoe mbo'ínu xoko Vúnae, hákonoe itíkóvo húketi isóneunokoko yixóvoti keyúhoyikoko ákoyea yaúnati. Vo'oku enepone xâne húketi isóneunoe ákoyea aúnati ne po'ínuhiko xâne, koyuhoâti itúkeovo pahukóvoti hákoti exôa koêku, koati inixoátimaka ákoyea itúkovo ne sasá'iti páhoenovi Itukó'oviti vitúkea ya emó'uke, koane koyuhoâti ákoyea aúnati nê'e. Akoéneye ítíke, hainá'ikopo íti itukoâti ne páhoenovi Itukó'oviti vitúkea, ítea koati inixeâti ákoyea itúkovo.

<sup>12</sup> Poéhane Itukó'oviti motovâ éxokea xâne ne ponóvoti kixovókuti nókone itúkea, koane poéhanemaka yumópomo xâne nê'e. Poéhanemaka nê'e motovâ koíteovo xâne, koane poéhanemaka motovâ pahúkopea ipihóponovokutíke nê'e. Kuti'ikopo íkitixopovo inixépvoti yusíkea húkeyea iséneuno po'ínuhiko xâne keyúhoyi ákoyea aúnati?

### *Koêku ne pahukóvoti isoneúti*

13 Kó'oyene yakámokenonu, itínoe áhati kó'iyea: “Éhamo itukovo káxe vónope, koane éhamo itukovo pitivóko vónoku. Poéhamo xoénae vóvea ya, koane vipihoati tumúne ra vítuke. Yane enómo apeínoviti” kó'iyea.

14 Itea ako kalíhuina yéxi kékunoemo ihâroti. Énjakapivonoé Ínzixoake ne yápeyi yara kúveu mêmum. Koati kuteâti apé kó'iyea kali yôu, yane ako oríko uké'epea.

15 Ya koékuni “Éhamo itukovo káxe vónope” ké'iyi, hara mani kêti: “Itukapu ahá'inovi Vúnae, haramo vítuko, koane haramo kíxoa úti ne vítuke” mani koeti yíúho.

16 Itea kuteâti ra kêku, yupihovó koene kepáyasokivo yane keyúhoyi ítenemo itíki. Yoko uhá koeti yuhôti kuteâti, ako aúnati.

17 Neíxoaneikopo, enepone exoâti kónokea itúkea únati itea ákoti itukâ, koati pahukóvoti.

## 5

### *Kixoku váherexea itúkeovo ne iríku*

1 Kó'oyene yakámokenonu, itínoe iríku. Íyeanoe, epó'oxo ikétivexa iséneuke ne kékumo vo'ókuke ne váhere koekúti simópitinoemo.

2 Enepone êno apeínopitinoe, pihínotine ákoyeane aúnati. Enepone êno ípevo yúnaheixone, níkoheane kálíhunoe hó'openo.

3 Enepone tíketina, ôro yoko péhu yúnaheixonemaka, koati ko'ihómuyotine. Yoko énomonemo koyuhópinoe nonékuke Itukó'oviti ákoyea panápu ne itíkivo. Epó'oxo ya hunókokuke, kutí ketímo oró'oeti vekoti xapa yúku vo'ókuke. Énomonemo itukóvo yehópo yaneko káxe vo'ókuke ne êno apeínopiti yúnaheixone kó'oyene.

4 Enepone mani námoepo ko'itúkeinopitinoe iséne, yúnaepinovo ákoti perexânoe, énomonemakamo koyuhópi nonékuke Itukó'oviti. Epó'oxo enepone tívo'ikeovo ko'itúkeinopitinoe, itópono Itukó'oviti, enepone Vúnae éxoti koeku uhá koeti koekúti.

5 Koati ikelísokopovotinoe. Ako nékone yara poké'e. Poéhane yíxivo keúhepeki kéyeku yara kúveu mêmum itíkovo. Yara kéyeku, kutí kénœe hó'openo kokínaeti tumúneke koépekeokono.

6 Pehúkoamaka iká'akeovo yoko koépekeokono ne kixéovovoti xâne yahínoe ponóvoti kixoku itúkeovo, ákotihiko oxéne opósikea kotixoâti.

### *Konókoti véxea vítea vékea úti kotíveti koekúti ákoti vaukápapu vikéne*

7 Kene itínoe mbo'ínu xoko Vúnae, hákonoe kemuyá'iko iséneu vo'oku tiú'iti kéyeku, tukú koeti aúkopovo Vúnae. Kutí yákoé ko'ítuketi kavâne yane ákoyea ímaxapa kúxoixea ne ha'i nóne isáneke, kuxoixoati ne inúxopoti úko inâ nœa, koánemaka ne hunókoku úko motovâti íteovo ne nóne.

8 Énomonemaka yákoenenœye ákoyea kemúya'ika iséneu koane títiu kéyeyi ikéneke Itukó'oviti, vo'oku yé'exopovone aúkopovo Vúnae.

9 Itínoe mbo'ínu xoko Jesus, hákonoe kepahákinovokoko mará'inamo ínixa Itukó'oviti ápeyea pehúnevo yuhaikapavine. Yoko ákone ahíkapu ne kaxena yúhoikopeovikumo vo'oku kixoku vítúkeovo.

10 Itínoe mbo'ínu xoko Vúnae, hane motokêa hókeokono kixóvoku ne porófetahiko koyúhoti emo'u Itukó'oviti mekúke, koeku ítea heú koêti neko tiú'iti koekúti vékoku ákoti imaxovó íxâ.

11 Vínixoa unátiyea koêku nekôyohiko, vo'oku títiu kóyeyea ikéneke Vúnae ákoti aukápapu ikéne. Yoko kémoanenœe koêku neko Njô mekúke. Yéxoanœe unátiyea

kixópaku Itukó'oviti hunókokuke vekoáne Njô neko tiú'itihiko koekúti, vo'oku itúkeovo koati seánati yoko itípakovoti ne Vúnae.

*Ako tōpi ixíko'okovike Teāku nókone kó'iyea ūti*

<sup>12</sup> Itínoe mbo'ínu xoko Vúnae, harâ'a koati nékone ké'iyi: Enepo itíka koati yuhôti, hako keyuhôa ya iháke ne Íhae Vanúke, áko'o itukovo ya iháke ne poké'e, áko'o itukovo ya iháke koêkuti po'ínuhiko koekúti. Itea itukovo “Êm” kêti, énomone yákoé, koane itíka ákoti iké'itukexa po'i ihâe yéxoki kaná'uyeaxo ne yíúho. Itukovo “Áko'o” kêti, énomone yákoé, koane itíka ákoti po'i ihâe vínoake ikéna'uxi. Énomone yákoeneye maka hákone ipihéponokono.

<sup>13</sup> Enepo áva xâne koitóponovoti kotíveti xepákukenoe, yusikóne itúkea orásaum. Enepo áva elóketi okóvo, imáka'ika Itukó'oviti.

<sup>14</sup> Enepo áva xâne ka'arínati ya xepákukenoe, ihéxihika ne inuxínotihiko itúke Itukó'oviti motovâti itúkinoahiko orásaum koane áhipu'ikea óliu ya iháke Vúnae.

<sup>15</sup> Yoko itóvotimo ne ka'arínati vo'ókuke ne orásaum xâne kuvóvoti Itukó'oviti. Koexépukopatimo Itukó'oviti koane enepo áva pahúnevo ne ka'arínati, kasasá'ikopinotimo Itukó'oviti.

<sup>16</sup> Hako hi'onó'uxikoko pehúnevo. Yokóyuhopinokokoa, koane itíkinakaka orásaum motovâti ítivoa ne váhere kixovókuti. Vo'oku koati êno ítone itúkea ya orásaum ne xâne ponóvoti kixoku itúkeovo.

<sup>17</sup> Eneponeko Íliya koyúhoti emo'u Itukó'oviti mekúke, koati xâne kuteátine ūti. Enepone eópone koane kixoku ko'ísoneueya, kuteátinemaka ūti. Yanekóyoke koati koxuná'ixovoti itúkea orásaum, epémoti Itukó'oviti ákoyeamo kêva úko yara poké'e. Yoko yumópa Itukó'oviti. Mopó'a xoénae sei koe kohé ako keva úko yara poké'e.

<sup>18</sup> Ikénepoke, ina epemópomaka Itukó'oviti kevópeamo. Koá'axomaka, kevópone. Yane heú koépomaka íhonopea nonéti yara poké'e koane poréxopeamaka há'i.

<sup>19</sup> Itínoe mbo'ínu xoko Itukó'oviti, enepo áva xepákukenoe itavókeati ra kaná'uti kixovókuti íhae xoko Itukó'oviti, epó'oxo áva xâne huvo'óxopati aukopeovo xokóyoke ne kaná'uti kixovókuti,

<sup>20</sup> puyákapanapa yokóvo râ'a: Enepone huvo'óxopati aukopeovo únatike, koati koitóvati ne pahukóvoti ya mani yonópea ipihóponovokutike, epó'oxo sasa'ípotinemo ne êno pahúnevo vo'oku itúkeinokono ne pahukóvoti.

Hunókokune.



## 1 PĒTURU Inúxoti koyuhópeti páhoe Péturu

Enepora koyuhópeti, hane pahúkokono mekúke xapa xáne ya po'ihiko poké'e koitópónovoti kotíveti vo'oku kutípea Jesus.

Éno ihíaxovati ra emo'u Itukó'oviti po'okoâti itúkeovo pítivokona Róma óvo ne Péturu yutoxôa ra koyuhópeti, itea ako ponó íxa xoko koati íha ne pitivóko. Íhaxoa Mbabílonea, kuteâti koeku yútoe xoko 5.13, vo'oku itúkeovo íhâe kixo'ékoti pitivóko óvoku xâne ikoitoponoati kotíveti ne xanena Itukó'oviti mekúke. Anêkomaka xoko Apokalípisi 18 kuteâti.

Vo'oku itúkeovo kotívetihiko vékoku neko xâne, opósikoa Péturu kóuhepekoea isóneu, koane huvó'oxea píheane tumúne kóxuna'ixeovo hókea Jesus. Koyúhoinoamaka itúkeovo hixopókonoti motovâti iyúseyea kaná'uyeaxo ne kúveovo Jesus. Ina exókoamaka itúkeovo Kristu inuxô koitóponeovo kotíveti ya útké, koane itúkeovo koati vékokunemaka uhá koeti úti, uti hokoti Vúnae. Íxíko'okoamaka kónokea itúkeahiko únati, motovâti iháyu'ikeokono ne íha Itukó'oviti vo'ókuke. Enepora yutoéti, huvó'oxoa neko xanéhiko puyákoponeova okóvo ne nókone kó'íyeya ya koeku itúkeovohiko koítovone Itukó'oviti.

### *Turi yútoe*

<sup>1</sup> Yundóxinopinoe, undi Péturu, páhoe Jesus Kristu koyúhoyea emó'u. Mbahúkinopeanoe ra koyuhópeti, itínoe noívokoe Itukó'oviti tahinehí koéti ya po'íkehiko poké'e. Énomone ya Póntu, Ngalásea, Kapadósea, Ázea yoko Mbítinea.

<sup>2</sup> Itínoe koati noívokoeone Itukó'oviti, Ha'a úti, kuteátimaka koeku ahá'inopinoe ukeátinekene tumúneke ápeyaa ra mêum. Koati Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti itukópinoe háxaepone xoko Itukó'oviti, kutí'inoke kitípiti Jesus Kristu koane sesa'ípotine yane itína ovokóvoti ya kuruhúke.

Kaúkapainapeanoe Itukó'oviti ne hána'iti seánakovi koane úhepeti isoneúti ukeâti xokóyoke.

### *Motókea iháyu'ikeokono Itukó'oviti vo'oku seánakovi xoko Xe'éxa*

<sup>3</sup> Koati motokeâti iháyu'ikeokono ne Itukó'oviti, Ha'a Vúnae Jesus Kristu. Yane hána'iti seánakovi, ikó'inamakopovi koane poréxovimaka kúxoixone úti xokóyoke ákoti itukapu kuxohí kixonéti, vo'oku exépukopeane ne Jesus Kristu ukópea xapa ivokóvoti.

<sup>4</sup> Énomone ápeino kouánaepinovi Itukó'oviti, poréxopovikemo seapáne úti xokóyoke. Yoko haina kixovókuti motovâti ipúpa'íxeya nê'e. Ákomaka motovâti ikópiti'íkea. Ákomakamo itáhinea. Ú'una kíxoixinopeanoe Itukó'oviti xokóyoke,

<sup>5</sup> itínoe kókoyono kixonéti xunákoke Itukó'oviti koeku kívivoa, motovâti yenópi xokóyoke. Enepone vonópea xokóyoke, kóusexoane Itukó'oviti nókone kó'íyeya, itea poéhane ya hunókokuke uhá koeti koekúti ínamo simápu kaxéna.

<sup>6</sup> Énomone aélokeino yokóvo upánini ikáxu'íyeeamea yokóvo kó'oyene, vo'ókuke ra ákoti tópi kó'íyevokvu tiú'iti koekúti simópiti. Itea eneponé víki tiú'itike koekúti, ákomo áxu'íkene, hú koetímo.

<sup>7</sup> Koati hixepókonoti kívivoxo Itukó'oviti kutí'inoke simópiti ra tiú'itinoe koekúti. Muhíkova ôro, koekúti apêti hunókoku unáko, kónoko vékea yúkuke motovâti uké'epea ánahi. Ínapoxo hako motokêa kíkikononeye koeku kívivo

Itukó'oviti. Konókotimaka hixé'epikono, maka iyúseane itíkivonoe koati kuvóvoti Itukó'oviti. Yoko teru'úxa uhá koèti, ákoti yaukárapu ikíni, koati únatimo kèku. Yupihóvotimo anú'ukea unako koati únati ôro ákoti ánahi ne unáko kèkumo. Vo'oku aukárapu Kristu, iheyú'ikokonotimo. Itímakamo teyonéti koane kahaná'iuti, vo'oku itíkivo koati kuvováti.

<sup>8</sup> Ako neixiku Jesus, itea kóyeane ákoyea omótova yokóvo. Ako ínixeá koèku kó'oyene, itea kóyeane kitípi. Énomone kuti'ino apèti hána'iti elókeko yokóvo, ákoti itoâti kayúmakea koèku, vo'oku yupíheovo hána'iko úhepeyea neko elókeko yokóvo.

<sup>9</sup> Yoko enepone yehópo, itépononemo koeku kívivo Itukó'oviti, énomone ne apéyeati ákotinemo hunókoku ya xokóyoke.

<sup>10</sup> Enepora kasása'ikopeovi Itukó'oviti kuti'inoke vopátimo xokóyoke, êno yúmo'ixeova éxea koèku ne porófetahiko koyúhóti emo'u Itukó'oviti mekúke. Êno itúkinoahiko isóneu, kaha'âti éxea koèku. Vo'oku êno káxe tumúneke ápepe neko koekúti, poréxoane Itukó'oviti ne porófetahiko koyúhoyea koèkumo. Énomone neko hána'iti seánakovi Itukó'oviti simo'óvitine kó'oyene.

<sup>11</sup> Êno opósi'ixeahiko porófeta éxea ápeyeakumo, koane koèkumo neko koekúti éxokoake Sasá'iti Omíxone Kristu ovâti xokóyoke, enepo koyuhó'inoahiko koeku koitoponeovomo kotíveti ne Kristu tumúneke kaxena ápepe, koánemaka ne kixókonoku iháyu'ikeekonomo ikénepoke.

<sup>12</sup> Enepora ihákaupoti námoe porófetahiko, éxokoa Itukó'oviti ákoyea itúkapu vo'ókukehiko, itea itúkeovo ve'ókukenoe, itínoe apèti kó'oyene, koyúhoinoahiko ne koekúti. Yoko énomone ra némoenoe kó'oyene xokóyoke ne koyuhó'inopeati ne inámati ihákaupoti omínovike Jesus, enepohikone koyuhó'inopeati ya xunákoke Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, páhoe Itukó'oviti ukeâti vanúke. Muhíkova ánjuhiko ya vanúke, yúmo'ixova éxea koèku.

### *Kahá'ainoveá Itukó'oviti vitúkeovo sasá'iti*

<sup>13</sup> Hukínóvoti ngó'iyea, itúkapu iyukóvoti ne iséneu. Itíkapumaka éxoti kixoku itúkea isóneu ya uhá koeti koekúti. Hara itíka kíxoixone ákoti kurikâ iséneu kíxoixi, enepone hána'iti seánakopi Itukó'oviti kousexinopikemo yaneko káxe aukárapu Jesus Kristu.

<sup>14</sup> Koeku itíkopivonoe kutípoti Itukó'oviti, hákonenoe itíko váhere koekúti kuteâti koèku yâha itíki yanekóyoke avô'o yexânoe ne emo'u Itukó'oviti.

<sup>15</sup> Itea itíkapunoe sasá'iti ya uhá koeti kixeku itíkivo, kuteâtimaka koeku Itukó'oviti, enepone ihaxíkopitinoe héki.

<sup>16</sup> Vo'oku hara koe yúho emó'uke: "Itíkapunoe sasá'iti, vo'oku undi sasá'iti" kôe.

<sup>17</sup> Enepo itíkónoe orásaum, koati "Pai" kixeâti ne Itukó'oviti, enepone exókopatimo yonópoku ne póhutihiko xâne vo'oku kixoku itúkeovo. Yoko ákomo iteôvati ne Itukó'oviti, vo'oku ako xâne payásoti nonékuke. Yusikónaikopo tíyinoe Itukó'oviti ya uhá koeti kixeku itíkivo yâye yara poké'e, itínoe pohu vekó keâti ra kúveu mêm, ákoti itúkapu koati yóvokunenoe,

<sup>18</sup> yexoâtimaka ákoyea itúkapu koekúti kuteâti ôro, áko'o péhu ákoti ahikápu yónoku itóponone, veínoa Itukó'oviti itúkea ésa'i koíteovopi, veyopópinoe yane kúxoti kixeku itíkivo ákoti apáhuina únati koekúti omínopike, enepone itúkeôvoti yéxone xoko yoxúnoekene.

<sup>19</sup> Itea hane veínoa Itukó'oviti koíteovopinoe, itina Kristu yupihóvoti unáko, enepone kuteâti koèku itina koati únati xe'exa su'úso, ákoti óvaku kopíti'iyea,

enepo itukókono ikó'iparaxokonoke Itukó'oviti, ésa'i itúyoepa pahúnevo xâne yara poké'e.

<sup>20</sup> Yoko tumúneke ápeyea ra kúveu mêm, koušokone isóneu ne Itukó'oviti kó'iyeanemoye ne Kristu, itea ínati pahukínovea yara koeku kó'oyene koeku yé'exeovone hunókoku uhá koeti koekúti.

<sup>21</sup> Koati vo'oku Jesus kivínovoneo Itukó'oviti, enepone koexépukopati ukópea xapa ivokóvoti, enepone porexoátimaka itúkeovo hána'iti ihayu'iuti. Yane koati Itukó'oviti kivóvoneo, enepone úkeakumaka ne hána'iti kíxoixone, yéxone koušokeovomo.

<sup>22</sup> Koeku sesá'ipinenoe yane kitípi ne kaná'uti kixovókuti íhae xoko Itukó'oviti, koane koeku itúkeovo kaná'uti ne ákoyeamaka omótovokoko yokóvo, ákoti itíkaheapunoe, heru'ó íxeakopo xináko ákoyea omótovokoko yokóvo.

<sup>23</sup> Vo'oku enepone inémapi ikéneke Itukó'oviti, haina itukeinopi xâne yara kúveu mêm, ínapo áva hunókoku. Itea koati itínoe eho emo'u Itukó'oviti, enepone apéti xunáko ikó'inamakopea xâne. Yoko koati kóyekutinemo ne emó'u ákotinemo uké'eyeaku,

<sup>24</sup> kuteátimaka kó'iyea ne yutoéti emó'uke Itukó'oviti, enepone koéti: “Uhá koeti xâne, hane koéneye hí'e ya mêm. Kúteanemaka koeku uhá koeti itóponone xâne itúkea, enepone iháyu'ikinokonoke, kuti koe hiu hí'e.

Enepone hí'e, ako oríko movóhiyea yane ikorókovotine hû,

<sup>25</sup> itea ákomo uké'eyeaku ne emo'u Itukó'oviti” kôe. *Izâiya 40.6-8*

Yoko énomone ne emo'úti simópitinoe, enepone inámati ihíkavoti koyúhoti koeku Vúnae.

## 2

### *Íhokokono mopô, poéheve péti ne Jesus*

<sup>1</sup> Kiríkapaikopo uhá koeti váhere ítikeino po'ínuhiko xâne, yoko simúkixixi, koane ítikoheyivo, yoko poé'aino iséneu po'ínuhiko xâne vo'oku íyekivoa ítukevo, koánemaka ne ihéki po'ínuhiko xâne.

<sup>2</sup> Kuteâti koeku inámatico kalivôno opósi'íxea óhika, íxeanemakaye ne emo'u Itukó'oviti, enepone kutí koeti koati kínati leite ákoti ánahi, koxunákopitinoe ikéneke Vúnae, kutí'inoke itepónotimo uhá koeti ahá'inopi Itukó'oviti, enepone kutí'inoke koitóvopitinoe.

<sup>3</sup> Énomone yákoeneye, itukovo koati kaná'uti ikéna'uxi xikóyoke ne hána'iti seánakovi Vúnae.

<sup>4</sup> Yahí'akapanoe ne Jesus, enepone kutí koeti inúxoti mopô imonéti poéheveke péti, ya koeku itúkeovo poéheve kutípone úti. Eneponê'e, ínixoaxanéhiko yara kúveu mêm ákoyea itúkovo. Itea koati noívokoe Itukó'oviti nê'e, koane ínixoamaka Itukó'oviti yupíheovo unáko.

<sup>5</sup> Kene itínoemaka kutí koeti mopô ipóvoti ya xoko kutí koeti sasá'iti péti, koéxepoe Itukó'oviti, yóvoku itíki sasá'iti ítuke Itukó'oviti, motovâti ápeyea sasá'iti iké'iparaxoke Itukó'oviti ákoti akutêa ne hó'openohiko oró'oeti mekúke. Yoko koati vo'oku itukeinovi Jesus Kristu ínixeamo Itukó'oviti unako koêku ne íperaxike.

<sup>6</sup> Énomonemaka kuteâti koeku yuho Itukó'oviti emó'uke, enepone koéti: “Xapákuke njanéna ya Síyaum injíkoa ne ínizixone mopô, koati turíxeovoku uhá koeti, kuteâti koeku koati inúxoti mopô turíxeokonoke péti. Eneponê'e, koati noívongoe, yupihóvotimaka unáko. Epó'oxo koêkuti kutipoâti, ákomo kuvovohí íxa” kôe. *Izâiya 28.16*

<sup>7</sup> Koati yupihóvoti unáko xikóyoke nê'e, itínoe kutipoâti, itea ya xokóyoke ne ákoti akutípoa, hara kó'inoa, kuteâti koêku ne yutoéti ya emó'uke Itukó'oviti koêti:

“Enepone mopôî noívokoxine xanéhiko itúkoti péti, ainovó kôe énomone itukóvovo turíxeovoku uhá koêti, kuteâti koeku koati inúxoti mopôî turíxeokonoke péti” kôe. *Sáramu 118.22*

<sup>8</sup> Ina koemáka po'íke:

“Enepora mopôî, ápe itopó kíxone, koane ápemaka íkoroé” koémaka. *Izâiya 8.14-15*

Itopó kíxínokonoke xâne vo'oku ákoyea akútipo emo'u Itukó'oviti. Yoko íkoroekocono itukóvo íkuinoake Itukó'oviti ne koétíneye isóneu.

<sup>9</sup> Itea ako yákoenenoe. Koáhati itínenoe háxaepo Itukó'oviti itúkeovo xanéna. Itínoemaka ko'ítuketi sasá'iti ítuke Itukó'oviti kuteâti koêku ne sasedótihiko inuxínoti ítuke Itukó'oviti mekúke. Itínoemaka sasá'iti xâne natíxoku Itukó'oviti. Koati itínenoe poréxopino Itukó'oviti ésa'í itúkeovo xanéna, maka yokóyuhoeane xapákuke xâne koêku ne koati êno hána'iti ihayú'iuti kixóvoku Vúnae, enepone veyopópiti ya hahákutike, iyonópópiti xoko êno uhé'ekoti uhapú'iti ovâti xokóyoke.

<sup>10</sup> Yoko haina itínoe xanena Itukó'oviti yanekóyoke, itea itíponenoe kó'oyene. Yanekóyoke haina itínoe kóseanane, itea kó'oyene itóponopínoe hána'iti seánakopi ne Itukó'oviti.

### *Konókoti pónoovo kixoku itúkeovo ne xâne hokoti Jesus*

<sup>11</sup> Itínoe ákoti omotóva ongóvo, koeku itíkivonoe xâne pohanu vekó koâti ra kúveu mêmum, ákoti itukapu peké'exa, injíko'okopinoo ákoyea itika váhere úhepune miúyo. Vo'oku eneponê'e, koati okópóti inámapoti kápoku ikéneke Itukó'oviti.

<sup>12</sup> Konókoti péninoe kixeku itíkivo xapákuke xâne kírivokoevo ákoti éxa Itukó'oviti. Yanê'e, koêkuti okopópiti koyúhóti itíkivo váhere xâne, noixoátimo ponóvoko ne kixeku itíkivo, koane konokoátimo iháyuikea Itukó'oviti yaneko káxe exákapeane pahúnevohiko.

<sup>13</sup> Koati ahá'inopinoo Vúnae Jesus Kristu ákoyea kepáyasakinapu koêkuti payásoti apêti xunáko pahúkea xapa xâne yara kúveu mêmum, yusíkoti itúkeovo koati payásoti nâti, áko'o

<sup>14</sup> yusíkoti itúkeovo páhoehiko nâti éxea koeku úti, yoko ipíhóponea vahéréxóti ítuke, koane iháyuikea ponóvoti kixoku itúkeovo.

<sup>15</sup> Vo'oku koati ahá'inopinoo Itukó'oviti itíki únati, motovâti ákoyea évekinopiku emó'u ne xâne ákoti isóneu, enepone áhatimaka koyúhoyea isóneunoa ne koekútihiko ákoti koati éxea koêku.

<sup>16</sup> Kaná'uti keítivokono ya pehúnevo, itea enepone koíteovopi Itukó'oviti, haina ípe'onexivoke itíki váhere. Ako kalíhuina, itea konókoti péni kixeku itíkivo vo'oku itínoe ovoxe Itukó'oviti.

<sup>17</sup> Tiya uhá koeti xâne. Hako motovâ yokóvo ne po'inu úti xoko Kristu. Tiyámaka Itukó'oviti koánemaka natina úti.

### *Konókoti hókea uti kixóvoku Kristu ya vékea tiú'iti koekúti*

<sup>18</sup> Itínoe ahinoêti, tiya pétarauxa. Hako kepáyasokinova, haina póhutine itukapu itúpakovoti yoko itúpa'íkoti, itea koánemaka itukapu váhere xâne nê'e.

<sup>19</sup> Enepo itêa ne váhere kixékonoku ákoti yévotikokonoke, yexoâti itúkeovo ahá'inopi Itukó'oviti, inixoátimo Itukó'oviti unako kêku.

<sup>20</sup> Itea enepo itukapu ésa'i váhere ítike ne keítopenivo kotíveti, yusíkoti sikovó ké'iyi iteâti uhá koêti, itea kóyeane ákoyeamo ihayú'ikopiti vo'ókuke. Kene itukovo keítóponovoti kotíveti vo'oku itíki únati, iteâtimaka uhá koêti ákoti imaxovó ixêa, hainápo koati inixoâtimo Itukó'oviti unako kêku.

<sup>21</sup> Yoko koati énomone ne ahá'inopinoo Itukó'oviti iháxikinopike héki. Vo'oku koítopenovomaka kotíveti ne Kristu yaneko ahe'ókopinoo ya mani ipíheponikono, itukínopitinoe hékone, kaha'aínopitinoemaka kó'iyeaneye kixeku itíkivo.

<sup>22</sup> Eneponé'e, ako váhere ítuke, koane ako ápahuina semekénovo'iti ipuhíkeati pahákuke.

<sup>23</sup> Enepo apê vaheRéxinoati yúho, ako aúkapina váhere emo'úti. Koane enepo apê ikoítopenoati kotíveti, ako ixomo íkama emó'u itúkopinoo ésa'i, itea kurí'okopovo Itukó'oviti, enepone kotíxoti xâne ponóvoti kixoku itúkeovo, koane ipihóponoati ne vaheRéxoti ítuke.

<sup>24</sup> Koati namukópati Jesus ne pahúnevo úti, porexópeati ésa'i koxé'uke koeku kurúhuxeokono, motovâti uké'exopea xunako pahunévoti xoko úti, motovâtimaka itúkeovo ainóvoti ponóvoti koekúti vitúko nonékuke Itukó'oviti. Koati vo'oku óko'okeovo Jesus ya kuruhúke kutí'inoke itévoti.

<sup>25</sup> Vo'oku ítínoe kutí koeti su'úso yómoti píhoheya yanekóyoke. Itea kó'oyene kiríkopone píheheyi, koane hekópotine Jesus, enepone éxoti kátarakeopi, inuxínopitinoe kuteâti koeku únati koyónoti su'úso, enepone kókoyono kixoxopitinoemaka ikéneke.

### 3

#### *Enékeake Péturu ne ko'ímati yoko koyénoti*

<sup>1</sup> Itínoe sêno ko'ímati, kuteâti yunzó'inoameku ne po'ínuhiko xâne, émononemaka koéneye ra yunzó'inopinoo. Hako kepayasókinova ne íme, itea tíya, maka enepo áva xepákukenoe apêti íma ákoti akutípo emo'u Itukó'oviti, itúkapu vo'oku kixeku itíkivo kutí'inoke kutípotoimo Itukó'oviti, ákoti yokonókoa ápeya yihó'inoa,

<sup>2</sup> vo'oku noixoâtimo ne ponóvoti kixeku itíkivo, yoko itíkivo koati teyoti íma.

<sup>3</sup> Koane enepone iyéyonevo, ítínoe sêno, ako apásika itúkeovo koekúti kuteâti koati uhé'ekoti ikéhi yoko iké'itukexi iyoyónevoti ôro, koánemaka uhé'ekoti ípevo.

<sup>4</sup> Itea hane ítíka kouhé'ekopiti itípenevo. Vo'oku enepone úhe'ene sêno kuteâti asako omíxone koane itípanevo, ákomo uké'eyeaku nê'e. Yoko émononemaka inixo Itukó'oviti yupíheovo unáko.

<sup>5</sup> Émononemaka itúko exókeko ne senóhiko teyoti Itukó'oviti mekúke, enepohikone apêtimaka kúxoixone xoko Itukó'oviti. Aínovo ákoti kapayasákinapu íma koane teyoâti.

<sup>6</sup> Énomone koéneye Sâra, yeno Ábraum mekúke. Koati kutípiti íma nê'e. "Unaém" kíxo. Epó'oxo kuteâti kixoku itúkeovo ne Sâra, émononemaka kénenoeye koeku péni kixeku itíkivo, koane ákoyea píkene ya uhá koeti tiú'iti koekúti simópiti.

<sup>7</sup> Kene ítínoe hóyeno koyénoti, konókotí yéxi ítípa'iki yíno ya koeku kemúxoneyikoko, puyakóvatimaka yokóvo ákoyea akútea xunako hóyeno ne sêno, koánemaka vo'oku kutikokó ké'iyinoo itíkivo ko'ipâratí ne apéyeati ukeâti xoko Itukó'oviti ya hána'iti seánakopike. Énomone yákoeneye, maka hákone itopâti ne yorásana.

### *Konókoti ákoyea kapáyasakinapukoko ne hokoti Jesus*

<sup>8</sup> Tumúneke únzexea ra yúndoe, hara injíko'okopinoo: Ópoe hane yónoku iséneu ikéneke Kristu ákoti ihaxákeakaka iséneu, koane yokóseanakoko. Hákomaka motovókoko yokóvo. Itupa'ii íxekaka, koane hákomaka kepayásokinovokoko.

<sup>9</sup> Hako itikópino a ésa'i áva va heréxinopiti ítuke itukovo yúho, itea ítíkapina únati, vo'oku énomone kahá'ainopinoo Itukó'oviti, iháxikinopikenoemaka héki. Énomonemakamo kutí'inoke nemukópoti únatinoo koekúti ukeáti ya xokóyoke,

<sup>10</sup> kuteátimaka koéku ne yutoéti emó'uke Itukó'oviti xoko kó'iyeeaku:

“Enepone xáne kahá'ati unátiyee kóyeku yara kúveu mêm koane elókeyea okóvo itukovo káxe, konókoti éxea sayá'ikopea yúho, maka hákone va heréxo emó'u xapa xáne, koane hákonemaka ípuhíkea semekénovo'iti pahákuke.

<sup>11</sup> Konókotimaka ahíkuxeova ne váhere kixovókuti koane ítúkea únati. Konókotimaka opósikea óvoheixea kásatike isoneúti, koane kóxuna'ixeovo ítóponea.

<sup>12</sup> Vo'oku anêko uke Itukó'oviti koyonoáti ne ponóvoti kixoku ítúkeovo, koane usó kóyemaka kámokenoyea koéku epeponehiko xokóyoke. Itea ako aúnati isónuonoa Itukó'oviti ne ítúkoti váhere” kôe. *Sáramu 34.12-16*

<sup>13</sup> Itukovo yixóvoteoxo ítíki únati, ápeikopo motováti koésayu'ixeopinoo?

<sup>14</sup> Muhíkova áva ikóitoponopiti kotíveti vo'oku ítíki únati, kóyeaneo unátiyee kêku ikéneke Itukó'oviti. Hákonoe kopo pikêa. Hákomaka pipokéxo iséneu vo'ókuke,

<sup>15</sup> itea kirí'akapunoo Kristu, perexoáti ítúkeovo énomone exô kêku. Usó yákoyemaka yéxoki uhá koeti xáne epemó'ikopeati ápeinoo ne kuxonéti kíxoixone xoko Vúnae, yéxone kóusokeovomo.

<sup>16</sup> Itea konókoti ítípa'iki yane yimópíke, koane yéxokivo ítíkivo teyoti po'ínuhiko. Konókotimaka sasá'iyee iséneu, yexoáti ákoyea ítíkahaepu nonékuke Itukó'oviti. Yanê'e, enepo áva ítúkóheoti kêku koyúhóti ítíkivonoo váhere xáne, hána'itimo téyapana vo'ókuke ne únati kixeku ítíkivo koeku héki Kristu.

<sup>17</sup> Vo'oku unatine íkeitoponikono kotíveti vo'oku únati ítíke, ítúkápuxo énomone ne ahá'inopi Itukó'oviti, yane ítúkeovo keítóponovoti kotíveti vo'oku ápeyee váhere ítíke.

<sup>18</sup> Yoko énomonemaka koéneye Kristu yaneko ivókeovoku. Yoko poéha ivókovo. Koati úsotíne ítúkéti ne ítúke. Ákone káyuíxa poréxopea ésa'i pahúnevo úti. Koati ponóvoti kixoku ítúkeovo nê'e, ivokínovati ne ákoti oponóvo ítúke, mihe'ókinovitimaka voxéne vahí'okeovo Itukó'oviti. Kaná'uti ivókeovo yanekóyo koeku ítúkeovo xáne yara kúveu mêm apéti múyo kuteátimaka úti, itea exépukopo ya xunákoke Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti.

<sup>19</sup> Koatímaka xunákoke Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti véko yaneko píheakumaka xapa ivokínovotihiko. Énomone yaneko ikámoponoamaka Jesus ne áha koyúhópinooahiko yane óvoheixokuhiko xoko ákoyeeaku omótova ípuhíkopea.

<sup>20</sup> Yoko enepohikonekóyo, aínovone ákoti akutípo yuho Itukó'oviti nóvo, akô'o imáxapa Itukó'oviti kúxoixea kuríkopeahiko váhere ítúke ya kaxénake Nôe, enepo ítúkôa ne hána'iti vatéke, kayápee úne mekúke. Ako axú'ina xáne ítóvoti yanekóyo yane vatéke. Póhu oítu koe íteóvati ne va herévokoti koeku iyápeake yane êno úne.

<sup>21</sup> Yoko enepone kixoku koíteovokonohiko, koati kixó'êkinoviti áhíkeovo xáne ikéneke Kristu, kuteáti koeku enepone kesása'íkikono kó'oyene. Itea enepone

kasása'ikeokono uti kó'oyene, haína ne ihómuyo koxé'u úti, itea koati kixo'èkoti vèpemeane Itukó'oviti kasása'ikopea visóneu vo'oku ítuke Jesus Kristu expúkopo ukópea xapa ivokóvoti.

<sup>22</sup> Yoko pihopóne Jesus vanúkeke, éxopeke Itukó'oviti ovópo, koeku ítúkeovo hána'iti kapáyasokone Itukó'oviti, koane éxea koeku ánjuhiko koane uhá koeti po'ínuhiko payásoti yoko tutíyehiko apèti xunáko pahúkea, koèkuti pahúkoku.

## 4

### *Inámati kixoku ítúkeovo ne hokoti Jesus*

<sup>1</sup> Vo'oku koítoponeovo kotíveti ne Kristu koxé'uke, énomonemaka ákoeneye iséneu usó kéyeyi keítaponivo kotíveti, kuteáti koeku Vúnae. Vo'oku koèkuti koitópovovoti kotíveti koxé'uke, ákone sikovó áko pahunévotike.

<sup>2</sup> Énomone yákoeneye, koèkuikomo yóvi yara kúveu mêmum, maka hákone itikôa ne váhere úhepune miúyo, itea ítúkapune ahá'inopi Itukó'oviti ítíko.

<sup>3</sup> Vo'oku enóne ítíki váhere yanekóyoke, kuteáti ítúkovo ne xâne ákoti éxa Itukó'oviti. Énomone ne sikovó ké'iyi ítíki váhere úhepune miúyo, yoko kepíneyi xâne ákoti itukapu koati míxone, koáne ne kehíhiyi yoko pepokehí kíxi ítíkivo. Kúteanemaka ne yetorehí ké'iyi xapa ayuúti vo'oku yemoko kumá'am, koáne ne po'i ítíkovo yupihóvoti ákoyea aúnnati koeku héki hokonéti ákoti itukápa ne koati kaná'uti Itukó'oviti.

<sup>4</sup> Koati vo'oku ákoyeane yakáha'ine po'ínuhiko xâne koetíneye ítuke, enepone yuixóvoti ítúkea uhá koeti kó'iyevovoku koekúti ákoti aunáti, ene poé'ainopinoe isóneuhiko, koane ihákeopinoe vo'ókuke.

<sup>5</sup> Itea konokoátihihikomo yumópea Itukó'oviti, enepone exókopoti yonópoku uhá koeti xâne, kúteane ne ávoti ivakápu koánemaka ne ivokóvotínehiko.

<sup>6</sup> Énomonemaka kutí'inoke koyuhóvoti ne inámati ihíkavovoti koyúhovi koeku Jesus xapákuke xâne ivohíkovotíne, enepone inuxópinoviti, motovâti ítúkeovo xoko Itukó'oviti ópo ákotinemo hunókoku, upánini kónokea vékea pevóti inúxotike, kuteáti koeku uhá koeti xâne yara kúveu mêmum.

<sup>7</sup> Ye'ékone hunókoku uhá koeti koekúti. Itíkapuikopo éxoti kixoku ítúkea isóneu ya uhá koeti koekúti. Hákomaka kutí kê ímokoo koyèti, itea ítúkapu iyukóvoti iséneu, motovâti ítíki orásum.

<sup>8</sup> Yoko enepone koati nékone ké'iyi ya uhá koèti, énomone ákoyea omótovokoko yokóvo ákoti ítíkaheapu. Vo'oku enepone ákoyea omótovokoko vokóvo, ramápu'íko ákoti yumaxápu kálíhunoe koekúti mani kutí'inoke poe'ainokokoti visóneu.

<sup>9</sup> Usó yákoenoe kataraki koèkuti simópiti yóvokuke, ákoti kepahákapa.

<sup>10</sup> Enepone íparaxeovike Itukó'oviti yéxone ítíki ítúkeke, iké'itukexa motovâti hív'oxikoko ikéneke Kristu. Yane itimo koati únati ovuxe Itukó'oviti, éxoti ikó'itukexea íparaxeopike, enepone ákoti tópi kó'iyevovoku exóneti íparaxovike Itukó'oviti ya hána'iti seánakovike.

<sup>11</sup> Enepone kó'ipârati éxea koyúhoyea emo'u Itukó'oviti, konókoti ítúkeovo kuteáti kouhupu'ikinovike Itukó'oviti ne koyúho. Enepone kó'ipârati huv'oxea po'ínuhiko xâne, konókoti ítúkeovo ya xunákoke Itukó'oviti ítúkea. Yane íhayú'ikokonotimo Itukó'oviti ya xoko Jesus Kristu ya uhá koeti koekúti. Yoko énomoneoxo motokêa ítúkeovo hána'iti íhayú'iuti, payásoti ya uhá koèti, ákotinemo hunókoku. Énomoneoxo ákoeneye.

*Hána'iti ítópovovike ikéneke Kristu ne vékea úti tiú'itike koekúti*



<sup>12</sup> Itínoe ákoti omotóva ongóvo, hákonoe poe'aínoa iséneu enepo víka tiú'itike koekúti, kuteáti koeku ohone koati kótuti yúku oro'ókopitinoe. Koati simínoti hixópeovi. Hako iyipáxova kutí'iyea ákoti itukapu vékoku ne uhá koeti úti.

<sup>13</sup> Ya koêkuni poe'aínoa iséneu, yusikóne elókeyea yokóvo vo'oku kehá'ineyi Kristu, kuteáti nóvo véko kotívetike koekúti. Yane yupihóvotimakamo elókeyea yokóvo yaneko káxe koúrapu'ikeokonokumo itúkeovo hána'iti ihayú'iuti ne Kristu.

<sup>14</sup> Itukapu apêti koemóke'epitinoe vo'oku héki Kristu, ako yuvâti. Koati únati kêku vo'ókuke ne êno ihayú'iuti Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti ovo'ó koépitinoe.

<sup>15</sup> Itea ako omótova itúkeovo vo'oku képeki po'ínu xâne vikínoko tiú'itike, áko'o itukovo vo'oku yoméxi, áko'o vo'oku ápeyea vahere ítike, áko'o vo'oku yopósiki yéxi koekúti xoko po'ínuhiko xâne maní ákoti omotóva yíxivoa.

<sup>16</sup> Itea itukovo vikoti tiú'itike koekúti vo'oku héki Kristu, hako tíyo, itea ihéyu'ika Itukó'oviti koeku itúkeovo Kristu héko.

<sup>17</sup> Vo'oku simóvone kaxena hixópeokono úti ya tiú'iti koekúti, uti xanena Itukó'oviti. Yoko itukovo turixóvoti xoko úti, uti kutípoti Itukó'oviti, námeamo ákoeneye hunókoku ne xâne ákoti akutípoa ne inámati ihíkavoti ítuke Itukó'oviti?

<sup>18</sup> Epó'oxo itukovo konokoáti vékea uti tiú'itike koekúti, uti koítovone Itukó'oviti, uti ponóvoti kixoku itúkeovo ikéneke, námeamo ákoeneye hunókoku ne xâne ákoti akutípo Itukó'oviti koánemaka ne xâne vaheréxoti ítuke?

<sup>19</sup> Énomone ngó'ino, enepohikone xâne vekoti tiú'itike koekúti ya ahá'inoake Itukó'oviti, yusikóne kurí'okopeovo Itukó'oviti, enepone pahúkoti ápeyea uhá koeti koekúti, enepone motokeátimaka kúveovokono, koêkumaka yuíxeovo ítúkea únatinoe koekúti.

## 5

### *Nókone ítúkea ne inuxínotihiko ítuke Itukó'oviti*

<sup>1</sup> Kó'oyene anéye injíko'okoake ne inuxínotihiko ítuke Itukó'oviti xepákukenoe, vo'oku undímaka inuxínoti ítuke Itukó'oviti, koane koati noinjoáti yaneko koitóponovo kotíveti ne Kristu, epó'oxo ngaha'ínepoatimakamo yaneko káxe koúrapu'ikeokonokumo itúkeovo êno hána'iti ihayú'iuti.

<sup>2</sup> Itínoe inuxínoti ítuke Vúnae, enepone xanena Itukó'oviti yâko iníxinoke, enepone kuti koeti su'úso oposíkoti koyonoáti, hiva'axa kóukoponeovo ikéneke Vúnae. Haina vo'oku pohu itúkeovo ítíkovoke, hainámaka mitatahí keyétike, itea ítika ya usó kényeyi, kuteátimaka ahá'inopi Itukó'oviti ítíki. Hákomaka itukóvo vo'oku itúkeovo nemúkope tiúketi, itea ítika vo'oku usó kényeyi ítíki ítuke Itukó'oviti.

<sup>3</sup> Hákomaka kepayásokovo, kehá'ati ítíkivo pahukoáti ne pónepike Vúnae iníxinoa ítukeke, itea ítikapu xâne motovâti hókeokono kixoku itúkeovo ya xapákuke po'ínuhiko kutípoti Jesus, enepohikone hivó'oe ikéneke Vúnae koeku iníxinoa.

<sup>4</sup> Yoko enepo aukápapu ne Inuxínoviti koati payásoti ya uhá koeti po'ínuhiko inuxínoti xâne ítukeke Itukó'oviti, apêtimo kuti koeti koati uhé'ekoti kôroa, némoepo, ákotinemo ipúpa'ixeaku, yupihóvotimaka unáko.

### *Po'ínuhiko ixíko'okoake Pêturu ne hokoti Jesus*

<sup>5</sup> Kó'oyene anéyemaka injíko'okopike, itínoe inámatiko xâne. Hako kepayásokinova ne xuvé'eti ya ítike, itea tíyahiko. Émonememaka ákoeneye ákoyea

kepáyasakinapukoko, vo'oku okópa Itukó'oviti ne kapayásokovoti, itea kóseana ne ákoti kapayásakapu.

<sup>6</sup> Hákoikopo kepayásokovo itea ikélihuxapu opékuke xunako pe'u vo'u Itukó'oviti, ínamo kapayásakapi simapúne koati kaxéna.

<sup>7</sup> Kiri'aka Itukó'oviti ne uhá koeti yónoheixoku iséneu, vo'oku itínoe kátarae.

<sup>8</sup> Itikapumaka éxoti kixoku itúkea isóneu ya uhá koeti koekúti. Hako kutí kē imokoo koyēti, itea itúkapu iyukóvoti ne iséneu vo'oku enepone Ndeápu, yanáne, anéko xíririkuke ayákukuixeopinoe, kuteâti koeku líyaum ixomo ené'ixovo oposíkoti níka, kahá'ati íkorokeopi.

<sup>9</sup> Konókoti yokópi ya títiu kéyeyi kívivo Itukó'oviti, yexoâti ákoyea péhuxapu víki tiú'itike koekúti, itea itúkeovo vékokunemaka po'ínuhiko úti xoko Kristu kurivókokoxovotine xâne po'íkehiko poké'e.

<sup>10</sup> Yoko Itukó'oviti, enepone úkeaku uhá koeti seanákoti, enepone ihaxíkopitimaka ya xoko Kristu kehá'ineyi ya natíxokuke itúkeovo hána'iti ihayú'iu ti ákotinemo hunókoku, ikénepoke víki tiú'itike koekúti ákoti koati umó'iyea, porexópitinoemo itíkivo úsotine yoko títiu koyēti ikeneke, koane koxunákopitimo yoko koxuhévekopitinoemakamo ikéneke.

<sup>11</sup> Itúkapu énomone payasô oukeke uhá koeti koekúti ákotinemo hunókoku. Énomoneoxo ákoeneye.

#### *Hunókoku yútoe Péturu*

<sup>12</sup> Enepora kalihú koeti yúndoenopinoe, évengoa xoko Síla, enepone po'ínu úti xoko Kristu, íninjone itúkeovo koati motovâti kúveovokono ikéneke Vúnae. Yundóxinoake rá'a, ngaha'âti ngouhepekopea ne iséneu ikéneke Kristu, koane ngoyúhoinopinoe itúkeovo kaná'uti seanakovi Itukó'oviti ra yúndoenopi. Énomone yávaheixa ákoti yaukárapu ikíni.

<sup>13</sup> Enepohikone xâne noívoakoemaka Itukó'oviti kuteâti itínoe, enepohikone íhae pitivóko ínzaunopinoe Mbablonea, yúhoikopinoe. Koane yúhoikopinoemaka Márku, enepone kutí ngíxone nje'éxa ikéneke Itukó'oviti.

<sup>14</sup> Yíhaikaka, siunoné kixekókoti kuteâti kixókokoku yúhoikeokoko úti tokopókoko úti, imeâtinoe sasá'ikoke iséneu, itínoe kopo'ínukokoti xoko Kristu.

Itúkapu úhепetike isoneúti yóvoheixo, uhá ketínoe kutípoti Kristu.

Hunókokune.

## 2 PÊTURU

### Pí'ape koyuhópeti páhoe Pêturu

Enepora koyuhópeti, yutóxinoake Pêturu, koati okópoti ihíkavoti ákoti akaná'u itohíneoti xapákuke hokotihiko Jesus.

Ápe xâne kaxénake Pêturu ihíkaxoti imokóvokutike ákoyeamo aukápapu ne Jesus. Itea éxokoa Pêturu ne kutípotihiko Jesus itúkeovo vo'oku yupíheovo ákoyea ímaxapa Itukó'oviti kúxoixa ne xâne kutípea Xe'éxa koane kuríkoepa ne pahúnevo ko'ókorinoke aúkoapeovo Jesus.

Enepohikoneko xâne kopoé'akoti íhikaxea, aínovomaka koesáyu'ixoti kixoku itúkeovo, yuixóvoti itúkea váhere úhepune múyo, koane koésayu'ixea isóneu po'ínuhiko xâne vo'ókuke. Koyúhoa Pêturu ipihoponeamo Itukó'oviti ne xâne kuteâti. Íxíko'okoamaka Pêturu neko kutípotihiko Jesus kóxuna'ixeovo ikéneke Vúnae, koane itúkeovo kuri'ókovatihiko tukú koeti aukápapu ne Jesus, motovâti itúkeovo sasá'itihiko nonékuke Itukó'oviti yaneko káxe aukápapune Jesus.

<sup>1</sup> Yundóxinopinoe, undi Simaum Pêturu, undi ovoxe Jesus Kristu koane páhoemaka koyúhoyea emó'u xapa xâne. Mbahúkinopeano ra koyuhópeti, itíneo kuvóvoti Vúnae kuteâtimaka úti, inixeâtinoe itúkeovo koati hána'iti itópoinopike ne kívivoa, kuteâtimaka koeku vínixone yane kúveova úti. Koati vo'oku ponóvoku ne itukeinovi Itukó'oviti, enepone kuvóvone úti, yoko Jesus Kristu, Koitóvvoviti, kó'inokeneye.

<sup>2</sup> Kaúkapainapinoe Itukó'oviti hána'iti seánakopi yoko úhepeti isoneúti ukeâti xokóyoke, ya koeku yukóponi yéxi Itukó'oviti koánemaka Vúnae Jesus.

#### *Ahá'inoa Itukó'oviti ne xâne koeku itúkoapeovo xe'éxapone*

<sup>3</sup> Kouósokinovea Itukó'oviti ya hána'iti xunáko ne uhá koeti nókone úti ikéneke, motovâti ápeyea inámapoti koépoke úti ikéneke, koane motovâtimaka vitúkeovo xâne teyoâti ya uhá koeti vekoku úti. Kó'inokeneye, koati vo'oku véxea Itukó'oviti, enepone ihaxíkoviti hókea úti, kaha'aínovitimaka vitúkeovo êno hána'iti ihayú'iuti kuteâti itúkeova. Koati kousókinovitimaka uhá koeti nókone úti ikéneke, motovâti ápeyea vitípanevo kuteâtimaka itípanevo.

<sup>4</sup> Koeku kó'ieaneyeye, anéye yuhó'inovi Itukó'oviti, koati yuhôti ákoti aukápapu ikéne yupihóvoti unáko, yupihóvotimaka vínixea hána'ieya ne itópoinovike. Koati vo'ókuke neko yúho ákoti aukápapu ikéne, kutí'ino apêti xoko úti itípanevo kixóvoku ne Itukó'oviti, kutí'inokemaka viteóvati ne vahérévokoti yara kúveu mêm koesáyu'ixoti xâne, enepone uhá koeti kó'ieovoku váhere aha xâne itúkea.

<sup>5</sup> Kéxuna'ixapuiokopo ikéneke Itukó'oviti, maka xané íxane itípenevo ne kívivo Itukó'oviti. Kene ne itípenevo, xané íxanamaka ne kaná'uti exóneti íhae xoko Itukó'oviti.

<sup>6</sup> Kene ne kaná'uti exóneti íhae xoko Itukó'oviti, xané íxanamaka ne yéxi seyá'ikopivo. Kene ne yéxi seyá'ikopivo, xané íxanamaka ne ákoyea kemúya'ika iséneu héki Vúnae. Kene ne héki Vúnae ákoti kemuyá'ika iséneu, xané íxanamaka ne tíyi Itukó'oviti ya uhá koeti kixeku itíkivo.

<sup>7</sup> Kene ne tíyi Itukó'oviti ya uhá koeti kixeku itíkivo, xané íxanamaka ne kutí kixi koati pe'ínu ne po'ínuhiko úti xoko Jesus. Kene ne kutí kixi koati pe'ínu ne po'ínuhiko kutípoti Jesus, xané íxanamaka ne ákoyea omótovo yokovo uhá koeti xâne.

<sup>8</sup> Vo'oku enepo akoéneye kixeku itíkivo, epó'oxo enepo keukápana ké'iyineye ikéneke Vúnae, ákomo itíkupu xâne ákoti ítone ítukea koane ákotimaka êho ikéneke.

<sup>9</sup> Itea enepone xâne ákoti akoéneye, kutí koe komítiti. Poéhane ákoti ahikápu ínixo, epó'oxo inótovane okóvo sasá'ipeane ne pahúnevo yanekóyoke.

<sup>10</sup> Yapásikaikopo inamá'axoyea yixóva ra koekútihiko, itínoe mbo'ínu xoko Vúnae, motovâti í'yuse kóyeyea itíkivo koati iháxiu Itukó'oviti hókea, koane noívokoemaka yonópea xokóyoke. Enepo yakoéneye, ákomo itévokiku hó'êke úti.

<sup>11</sup> Epó'oxo énomonemakamo kutí'ino yupihóvoti unátiyeamo kêku sîpa natíxokuke Vúnae Jesus Kristu Koitóvoviti, enepone ákotinemo hunókoku natíxea.

### *Yutóxiinoake Péturu ra koyuhópeti*

<sup>12</sup> Énomone kutí'ino usó ngoyêti ixómoyea ngoyúhoinopeanoe ra koekútihiko, motovâti ákoyea inátapa yokóvo, upánini yéxoa kaná'uko ne ihíkavuti némoenenoe, koane títiu kéye ákoyea kiríka héki.

<sup>13</sup> Koêkuiko ámbeyea yâye yara kúveu mêum, koati ininjôati ítúkeovo ponóvoti ngóyukea iséneu, nzuvó'oxopitinoe puyákoponeova yokóvo ra koekútihiko.

<sup>14</sup> Vo'oku énjoa yé'exevone imbúhikopeaku yara kúveu mêum, vo'oku kouhupu'ikinonoane Vúnae Jesus Kristu.

<sup>15</sup> Koati ngoxuná'ixovoti nzuvó'oxeopinoe, maka ákoyenemoye puyákoponeova yokóvo uhá koêti ra koekúti ike mbihópine xoko Itukó'oviti.

### *Koati kaná'uti ra emo'u Itukó'oviti*

<sup>16</sup> Yoko enepo koyuhó'inopeanoe úti, ûndi yoko nza'ínehiko, koêku ra hána'iti xunako Vúnae Jesus Kristu yoko aukopovopemo, haina koyúhote uti ihíkavuti ítúkohiu xâne ya éxeako itea, koati noíxone vúke nê'e ítúkeovo koati hána'iti ihayú'iyuti.

<sup>17</sup> Vo'oku koati Itukó'oviti, Há'a, kapayásokoa exókoviti ítúkeovo êno hána'iti ihayú'iyuti yaneko inú'ixeaku emó'u xoko óvoku vanúkeke ákoti kuteâti úhe'ene. Énomone ne yúho koêti: “Eneporâ'a, énomone Nje'éxa ákoti omotóva ongóvo, porexónuti hána'iti elókeko ongóvo” kôe.

<sup>18</sup> Kámoa úti neko emo'úti inu'íxoti vanúkeke yaneko kaha'ínea úti ne Vúnae yane sasá'iti vóvoheixoku oukeke ne hána'iti mopô.

<sup>19</sup> Énomone kutí'ino iyúseoti motó'iyeeva kutípea úti ne yuho porófetahiko mekúe koyuhóati koêku ne koekútihiko simóvotine kó'oyene. Yoko koati únatimo kêkunoe iveváki yúho, enepone kuti koeti yúku kouhápu'ikoti xapa hahákuti tukú koeti simapúne neko káxe aukápapu ne Kauhápu'ikopitinoemo, enepone kuti koeti koêku ne pú'iti hékere xánena ihâroti.

<sup>20</sup> Itea inúxoti ya uhá koêti, konókoti yéxinoe ákoyea ápahuina emo'u porófeta yutoxóvoti emó'uke Itukó'oviti ítúkovo isoneú kíxone porófeta.

<sup>21</sup> Vo'oku enepone yutoéti emó'uke Itukó'oviti koyúhote koêku ne ávoti simápu kaxéna, ako ápahuina ukeâti ya isóneuke xâne. Itea ápe (sasá'iti) hóyenohiko éxokoake Itukó'oviti ahá'inoa koyúhoyea, enepohikone kouhupu'ikinoakemaka Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti áha koyúhoyea.

## 2

*Koêkumo ne ákoti itukapu kaná'uti páho Itukó'oviti koyúhoyea emó'u Njû 3-16*

<sup>1</sup> Kuteâti koeku ápeyea xâne mekúke koyúhoti ápeyea kouhupu'ikinoake Itukó'oviti koyúhoyea xapákuke xanéhiko itea ákoti akaná'u, énomonemakamo koéneye xepákukenoe ápeyeamo xâne kuteâti. Itea ôriti iyúseyea koêku ne íhikauvoti íhikaxone itúkeovo iyonópati ipihóponovokutike ne xâne hokoâti. Muhikóvatimo íhikaxeahiko ákoyea akána'u ne Vúnae, enepone porexópinoati ésa'í itúyopea pahúnevo. Yoko énomonemo kutí'inoke simó koatímo ne ipihoponeokonohiko.

<sup>2</sup> Enómo xâne hokoâti yane váhere kixoku itúkeovo, enepone sikovó kó'iyea itúkea váhere úhepune múyo. Yoko vo'ókukehiko, enómo xâne koemóke'eati ne kaná'uti kixovókuti hó'e úti.

<sup>3</sup> Koane vo'oku ixómoyea ipúpakinohiko isóneu kahá'ayea enó'iyea apeínoati, apétimo íhikaxeopikeno, itukohí kíxone, kahá'atihiko íteopinoe yoko itúkeopi íhikau. Kutí ketínoemo váneu nê'e, ítonehiko yane ákoti akaná'u yúho. Itea mekúne kóusokinokonohiko ipihoponeokono ipihóponovokutike. Yoko ákomo íteovaku neko kixópokonokumo.

<sup>4</sup> Hanemo koéneye kuteâti kíxoaku Itukó'oviti ne ánjuhiko pahukóvoti nóvo ákoyea okóseana. Kuríkoahiko xoko koítoponeovoku kotíveti íka'ó koyêti xoko éno upénoti uhôro ínati haháku, kuxoâti ne káxe éxokopeakumo Itukó'oviti yonópokumo ne uhá koeti xâne.

<sup>5</sup> Ákomaka okóseana Itukó'oviti ne váherehiko xâne mekúke. Poéhane Nôe koítovo, enepone koyúhoti xapa xanéhiko kónokea pónea kixoku itúkeovo. Yoko koítovamaka Itukó'oviti ne po'i seti koeti xâne yaneko pahukôa koínikea ne kúveu mêmum, koupá'ixoti xanéhiko váhere kixoku itúkeovo.

<sup>6</sup> Koane heu-heú kíxoa Itukó'oviti uké'exopea neko váherehiko xâne ovâti neko pitivókohiko mekúke íháxoneti Sódoma yoko Ngómora. Poéhane épouxa irikóvo, exókoati Itukó'oviti kíxeanemoye ipihoponea ne uhá koeti xâne itúkoti váhere.

<sup>7</sup> Itea koítovo Lô, hóyeno ponóvoti kixoku itúkeovo, íkotívexoatimaka isóneuke kixoku itúkeovo neko váhere xanéhiko ákoti teya Itukó'oviti, enepohikone sikovó koyêtihiko itúkea váhere úhepune múyo.

<sup>8</sup> Vo'oku koati hóyeno ponóvoti kixoku itúkeovo ne Lô, kotiveâti isóneuke ne kámone yoko noíxone itukovo káxe vo'oku váhere kixoku itúkeovo neko xanéhiko kúrivokoevo xoko ípuxovoku.

<sup>9</sup> Iyúseoneikopo éxea Vúnae koíteovo xâne teyoâti yane kotíveti koekúti vékoku, koane haxá kíxeamaka ne váherehiko xâne, kuxoâti símeovo kaxena éxokopeakumo Vúnae yonópoku ne uhá koeti xâne.

<sup>10</sup> Áko'oneoxomo ne xâne yuixóvoti itúkea váhere úhepune múyo, koane koekútihiko yupihóvoti ákoyea aúmati, enepohikone ákotimaka teyâ ne payásotihiko ya utíke maní nókone téyeya úti. Ainóvotimaka xâne ákoti kamâ, xúnatimaka isóneu ípihea tumúne koêkuti áha itúkea, koane áhatimaka kapáyasokinovo po'ínuhiko xâne. Ákomaka píka íhákea ne koati hána'iti teyonétihiko, nókone téyeya úti.

<sup>11</sup> Muhíkinova ne ánjuhiko, enepone yupihóvoti itúkeovo xúnati koane payásoti ya utíke, ako íxaneye yúho nonékuke Itukó'oviti koyuhoâti motókeyea ipihoponeokonohiko ne xâne íhákone nekóyohiko.

<sup>12</sup> Itea enepohikone xâne ngixínopike vaheréxoti kixoku itúkeovo, koati kuteâti hó'openohiko íhae hói ákoti isóneu, hokotíhiko koêkuti iyónoaku áha. Yoko kuteati ápeinoke hó'openo íhokeokono yoko koépekeokono, koánemaka nekóyohiko. Koati ainóvohiko koemóke'eti koekúti ákoti exína isóneu koêku,

epó'oxo kuteâti hunókoku ne hó'openohiko namukókono, énomonemakamo koéneye hunókoku nekôyohiko kurikákana ipihóponovokutike.

13 Enepone námoepo vo'oku váhere ítuke, harâ'amo, váherexinokonomaka ítuke hunókokuke. Koati úhepetinoahiko ítúkea váhere úhepune mûyo, muhíkova ya káxe. Enepo ainóvokoxovopinoe he'uxínovonoe níki, puyakóponovomaka yokóvo ivókinovovi Vúnae, kutí koéhiko ihomúyoti koane isayúnevoti híyeuke koati sasá'iti koekúti enepo kaha'ínepinoe, koeku ítúkeovo xâne ákoti saya'íkeapu ítúkea váhere âha kíxeova.

14 Enepohikonê'e, ako ita noíxea sêno ákoti akahá'a ítúkea váhere âha xokóyoke. Ako momí'ieyaku ítúkea váhere. Koati ahúkotihiho ya ítea po'ínuhiko xâne ákoti koati tiú'iko ikéneke Vúnae. Aínovomaka xâne ipupákinoti isóneuh káhá'ayea enó'ieya apeínoati. Koati motokeâti yonópea ipihóponovokutike.

15 Aínovomaka itavókeati ne kaná'uti xêne, hokópoti kixoku ítúkeovo Mbaláum, xé'a Mbêo mekúke, enepone usó koyêti ítúkea váhere motovâti namúkea tiúketi.

16 Ítea sayá'ikokono nê'e yanekóyoke vo'oku váhere ítuke. Poréxoa Itukó'oviti ne péyo njuméntu koyúhoyea kuteâti koeku úti, uti xâne. Énomone saya'íkoo, puinoâti ítúkea âha, enepone kutí koeti kixoku ítúkeovo xâne ákoti isóneuh.

17 Enepohikone xâne ngíxone xepákuke, kutí koe uke úne itikóvotine. Kutí koémaka kapási kayápae xúnati ihunóvoti. Koati kousókinoatine Itukó'oviti yonópokuhikomo xapa êno hahákuti ipihóponovokutike.

18 Kutí koéhiko koati ahúkoti ya koyúhoyeake, itea ako itópoinoke xâne neko yúho. Itóhiko po'ínuhiko xâne hokópea kixoku ítúkeovo vo'oku poréxeahiko sikovó kó'ieya ítúkea váhere úhepune mûyo yoko koêkuti váhere ahápinovo. Yoko énepohikone xâne ítone, ainóvoti mani ínati ipuhíhikopea xapákuke xâne ovóheixoti pahunévotike.

19 Itínokonoke nekôyohiko, vo'oku koyúhoinokono ákoyea itopó'oviti, uti xâne, vitúkea koêkuti vâha vitúkea. Yoko inípono neko kixotíneye yúho, aínovo xâne kutí koeti akaúti opékuke xunáko ne váhere kixovókuti. Vo'oku koêkuti koekúti ito'óviti, uti xâne, uti kutí koeti akaúti opékuke xunáko nê'e.

20 Énomone ngó'ino: Enepone xâne éxoti Jesus Kristu, enepone Vúnae yoko Koitóvoviti, koane iteóvati ne xunako váhere kixovókuti yara kúveu mêmum vo'ókuke, enepo kayukápapu yane váhere kixovókuti, koati yupihóvotinemo koêku hunókokuke ya inúxotike.

21 Vo'oku unatíne ákoyeani éxa koêku ne kaná'uti xêne ihíxaxoviti ponea uti vítuke, yaneko turíxea hókea ina kayukópovo ikéneke, itavókopeati ne sasá'iti ihíkavoti páhoenovi Itukó'oviti, íhikaxokonoke.

22 Enepone xâne koetíneye kixoku ítúkeovo, koati kousókoati xokóyoke ne kaná'uti kixonéti koêti: "Káyukopinovomaka tamúku níkópea ne oévo" koáne "káyukopovomaka ne ahiúti kúre komótekexoepovo xapa yomómo" koêti.

### 3

#### *Koêkumoyuho xanéhiko tumúneke káyukopovo Vúnae Jesus*

1 Itínoe ákoti omotóva ongóvo, pí'apene yúndoenopinoe rá'a. Ya uhá koêti ra pí'âti yúndoenopi, ombósiko ngixoku ixómoyea nekóyukoa ne sasá'iti iséneuh koeku nzuvó'oxeopinoe puyákoponeova yokóvo ra koekútihiho,

2 motovâti ákoyea inátapa yokóvo yúho neko koati sasá'itihiko porófeta koyúhoti emo'u Itukó'oviti mekúke, koánemaka ne páhoenovi vitúkea ne Vúnae

yoko Koitóvoviti. Énomone ne íhíkavvoti íhikaxone ápostuluhiko, enepohikone páhoe Jesus xepákuke.

<sup>3</sup> Inúxotike, tumúneke símeovomo hunóko ra mêum, konókoti yéxi ápeyeamo xâne émoketihiho, yuixóvoti itúkea váhere úhepune mýu.

<sup>4</sup> Haramo koe yúho koémoke'eyea aúkopovepe Jesus: “Koyúhopepo káyukopovomo. Ná'ikopo? Vo'oku ukeátine iná ívohíkovo neko voxúnoekene, kóyeakone kóyeku ne uhá koeti koekúti kuteáti koèku iná apê” koetihihikomo.

<sup>5</sup> Kó'inokeneye ne yuhómo, akó'oti akahá'a puyákoponeova okóvo râ'a: Koati mékutine ápe ne vanúke koánemaka ra poké'e. Itea inúxotike, ipúhikea úneke ra poké'e koane yane ítxopeovoku ne úne, ápene ne movó'iti poké'e iná pahukôa Itukó'oviti ápeya.

<sup>6</sup> Ákomaka puyákapanapa okóvo nekóyohiko uké'exeokono ra kúveu mêum yaneko mekúke koiníko êno úne.

<sup>7</sup> Kene enepora vanúke koáne ra poké'e apêti kó'oyene, koati hoenáxonoti oró'okeekonome ya yúku kuteátimaka páhoe Itukó'oviti kó'iyeanemoye. Koati kuxokónoti símeovo kaxena éxokeakumo Itukó'oviti yonópokumo ne xanéhiko váhere kixoku itúkeovo, pahukákanahiko yonópea ipihóponovokutike.

<sup>8</sup> Itínoe mbo'ínu ákoti omotóva ongóvo, ako yusíka inótuyeova yokóvo râ'a: Ya xoko Vúnae Itukó'oviti, kutí koe póhuti mili xoénae ne póhuti káxe. Kene póhuti mili xoénae kutí kôe póhuti káxe xoko Vúnae.

<sup>9</sup> Haina kookóponoati Vúnae ne kaxena káyukopovepe, enepone koati yuhôti yuhó'inovi yanekóyoke. Haina ko'okóriti itúkea neko yúho, kuteáti isóneunoa po'ínuhiko xâne, itea koati yupihóvoti ákoyea ímaxapa kúxoixeopínoe, puvâti ápeyea xâne pihópótimo ipihóponovokutike, kaha'aínotimaka uhá koeti xâne ikótivexea isóneuke ne pahúnevo koane sasá'ipea nonékuke.

<sup>10</sup> Enepone kaxena aúkopovepe Vúnae, kutí koetímo símo ne ómevoti. Yaneko káxe, uke'épotinemo ne vanúke xaneáti koati êno hónoti emo'u ipuhókoti. Yoko oro'ókovotimo uhá koeti ovâti ne vanúke. Kúteanemakamo kixoku uké'exeokono ra poké'e yoko uhá koeti ovâti.

<sup>11</sup> Koeku kó'iyeanemoye uké'exeokono uhá koêti ra koekútihiho, yusikónaikopo sasá'iyea kixeku itíkivo koane itíkivo teyoti Itukó'oviti ya uhá koeti koekúti,

<sup>12</sup> koèkuikomaka kúxoixopi símeovo ne kaxena Itukó'oviti, yehákoatimaka símeovo koeku yíxivo itíki ahá'inopi. Yoko simapúne neko káxe, uke'éxopatimo yúku heú koeti ovâti ne híyeu vanúke yoko poké'e, koane iturékexotimo uhá koeti vo'oku otúkomo ne yúku.

<sup>13</sup> Kene úti, uti kutípoti Vúnae, hara kúxo úti ápepeamo inámati vanúke yoko poké'e ovópokuhiko ne ponóvoti kixoku itúkeovo, kuteátimaka koeku yuho Vúnae, enepone koati yuhôti ákoti aukápapu ikéne.

### *Nókone kó'iyea úti koeku kúxoixopea úti ne káyukopovepe Vúnae*

<sup>14</sup> Énomone ngxínopi, itínoe ákoti omotóva ongóvo, kéxuna'ixapu koeku kúxoixi ápeyeakumo ne koekútihiho, maka enepo aukápapu Vúnae, inú'ikapapínoe ya ákoyea pepákexapu iséne ikéneke, ákotimaka ovópiku pehúnevo, koane ákotimaka xâne motovâti koyúhoyea ápeyea váhere ítike.

<sup>15</sup> Yoko konókoti yéxi ákoinoke ímaxapa Vúnae kúxoixea xâne kutípea, itúkeovo poréxoti xanéhiko oxéne íteova ne pahúnevo, kuteátimaka koèku ne yútoenopi Poúlu, po'ínu úti xoko Vúnae ákoti omotóva vokóvo. Yoko ainóvoti exóneti póneake Itukó'oviti veínoa kúxeaneyé yútoe.



<sup>16</sup> Énomone koyúho ya uhá koeti koyuhópeti, yútoe, kuteâti ra yunzó'inopinoe kó'oyene. Ápe koekúti kali tiú'iti éxeokono kixó'ekone ya xapákuke neko yútoe. Enepohikone koekútihiho, kópoe'akoa xâne ákoti exêa koêku, ákotimaka tiú'iko ikéneke Vúnae, kuteâtimaka kíxoaku kópoe'akea ne po'ínuhiko ihíkavoti emó'uke Itukó'oviti. Yoko yonópotihikomo ipihóponovokutike vo'ókuke.

<sup>17</sup> Kene itínoe ákoti omotóva ongóvo, koeku yéxinoe ra koekútihiho, konókotí kéhianayivo, maka hákone ketávokokono vo'ókuke ne pahukóvoti isoneûti hókone ne xanéhiko ákoti panâpu kixoku itúkeovo. Hákonemaka ukê'e ne títiu kéyeyi ikéneke Vúnae ákoti kirikâ héki.

<sup>18</sup> Itea yapási'ixanoe keúkoponivo yane hána'iti seánakovi Vúnae yoko Koitóvoviti, enepone Jesus Kristu, koane yapási'ixamaka keúkoponivo yéxi nê'e. Itúkapu énomone itukóvo hána'iti ihayú'iuti yara koeku kó'oyene, koánemakamo ya uhá koeti káxehiko keno'ókoti ákotinemo hunóko.

Koékuikone.

## 1 XUÂUM

### Inúxoti karta yútoe Xuâum, páhoe xapa kutípoti Jesus

Enepora koyuhópeti, koánemaka ne pi'âti oko 'ikenexoati, víhaxoa “karta yútoe Xuâum”. Ako ipúhika iha Xuâum koatíke yútoe, itea ukeâtinekene “karta yútoe Xuâum” éxeokono. Ápe póhuti Evangelho, enepone inámati ihíkavoti koyúhotei koeku Jesus, yútoemaka Xuâum, koánemaka ne Apokalípisi.

Hara koati áha ne Xuâum koyúhoinovi yara kártana, kónokea ákoyea omótovokoko vokóvo vo'oku ákoyea omótovovi okóvo Itukó'oviti, koane kónokea vóvoheixea ya uhapú'itike ákotine váhere kixoku vitúkeovo.

Yaneko káxehiko yutoxôa Xuâum ra koyuhópeti, ápe xâne ihíkaxoti itúkeovo ainóvoti kixovókuti ákoti asasá'i nonékuke Itukó'oviti, ne uhá koeti koêkuti apêti yara kúveu mêum, koêkuti noíxone xâne koane sípoe. Ya isóneunoakehiko, koeku itúkeovo sasá'iti ne Jesus, ako oxéne ápeyea múyo kuteâti muyo úti, uti xâne yara poké'e, ínapo hako sasá'iko ne Jesus. Énomone ihikaxinohiko neko xâne ápeyea xunáko ne Jesus pohu kuti kó'iyea muyo úti ne múyo, ákoti itukapu koati muyóti kuteâti muyo úti, uti xâne pahukóvoti. Kóhiyana Xuâum neko hokoti Jesus, puinoâtihiho kutípea neko ihíkavoti, vo'oku ákoyea itúkapu ukeâti xoko Itukó'oviti, itea itúkeovo ukeâti xoko Okópoti Kristu.

Ápemaka xâne ihíkaxoti ákoyea oxéne sasá'iyea kixoku itúkeovo ne xâne nonékuke Itukó'oviti koeku ápeyeako yara kúveu mêum, vo'oku yusíkoti sasá'ipeane omíxone, itea kóyeane itúkeovo koêkune xâne hókea váhere úhepune múyo koeku ápeyeako yara kúveu mêum. Yane kuteâti isóneunoahiko, ako apásika kóyuseyea kixoku itúkeovo ne xâne. Enepohikone xâne koetíneye isóneu, sikovó koéne ya pahunévotike, po'okoâti itúkeovo pohúneti omíxone xâne itovómo. Kene koxé'u, pó'okoa ákoyea oxéne sasá'iyea kixoku itúkeovo. “Koati kixovókuti íhaene yáye yara kúveu mêum ákoti asasá'i. Ako oxéne ípokeovo” koeti isóneunoa. Itea éxokovi Xuâum itúkeovo koati pahukóvoti nonékuke Itukó'oviti ne xâne ákoti asasá'i kixoku itúkeovo. Ako oxéne sasá'iyea isóneu yoko omíxone ne xâne koeku váherexea kixoku itúkeovo. Ú'uhapu'i kixínovea yútoe Xuâum kónokea sasá'iyea kixoku vitúkeovo koeku hókea uti Jesus.

#### *Koeku Jesus, enepone Kouhápu'ikinoviti koeku Itukó'oviti, Há'a*

<sup>1</sup> Hara yundóxinopinoo koêku ne kóyekutine ápeyea ukeâtinekene tumúneke ápeyea ra mêum, enepone ominó'oviti inámapoti apéyeati ákotinemo hunókoku, enepone Évekoako Itukó'oviti kouhápu'ikinoviti. Eneponé'e, koati kámone úti koyúhoyea, úndi yoko nza'ínehiko, koane noíxone úti ya vukékuke. Koatímaka komómone úti yoko sipó'oe vo'u úti nê'e.

<sup>2</sup> Kouátata'ixovone nê'e, eneponeko ominó'ovitimaka inámapoti apéyeati ákotinemo hunókoku. Noínjoane, koane noíxoanemaka nza'ínehiko, epó'oxo koyúhoane úti koêku ne noíxone úti xokóyoke, koane vetó'okopitinoo koêku neko ominó'oviti inámapoti apéyeati ákotinemo hunókoku, enepone ovóheixoti novo xoko Itukó'oviti, Há'a, enepone koutáta'ixinovovitimaka.

<sup>3</sup> Enepone noíxonene úti yoko kámonene úti, énomone koyúhoinopinoo úti, motovâti poéhayeane visóneu ikéneke Itukó'oviti ákoti vihaxákeakaka. Yoko

enepone kó'iyeaneye visóneu, hane úkea xoko poéhayeane visóneu xoko Itukó'oviti, Ha'a úti, yoko xoko Jesus Kristu, Xe'éxa.

<sup>4</sup> Yutóxinoake úti ra koekúti kaha'áti úti yupihovó kó'iyea elókeko vokóvo.

*Enepone sasá'iko Itukó'oviti, koati kuteâti koeku uhapú'iti*

<sup>5</sup> Enepone ihíkavoti kámone úti xoko Kristu, enepone koyúhoinopikemaka úti, énomone ne itúkeovo ainóvoti sasá'iti ne Itukó'oviti kuteâti koeku uhapú'iti. Ako hahákuti xokóyoke.

<sup>6</sup> Enepo vokoyúho poéhapeane visóneu xoko Itukó'oviti ákoti vihaxákea, itea novóheixoti hahákutike, koati semekékexoti úti, epó'oxo ako vitúka ne kaná'uti kixovókuti íhae xoko Itukó'oviti.

<sup>7</sup> Itea itukapu novóheixoti uhapú'itike kuteâti koeku Itukó'oviti, koati póhutipone visóneu ikéneke Itukó'oviti ákotine vihaxákeakaka, epó'oxo kasása'ikopane itina Jesus, Xe'éxa Itukó'oviti, ne uhá koeti pahúnevo úti.

<sup>8</sup> Enepo vokoyúho ákoyea pahúnevo úti, koati vaupú'ikopovoti. Áko'omaka xoko úti ne kaná'uti kixovókuti íhae xoko Itukó'oviti.

<sup>9</sup> Itea enepo vokoyúhopinoa Itukó'oviti ne pahúnevo úti, koati motovâti kúveovokono nê'e pónea ítuke, koane kóúsokeamo yúho kotúyopinoveamo, koane kasása'ikopinoveamo ya uhá koeti koekúti ákoti aunáti xoko úti.

<sup>10</sup> Enepo vokoyúhoa ákoyea pahúnevo úti, koati koyuhoâti úti itúkeovo semékenovo'iti ne Itukó'oviti, epó'oxo áko'o xoko úti ne vitúkea emó'u.

## 2

<sup>1</sup> Itínoe kutí ngíxone nje'éxaxapa ikéneke Kristu, yundóxinopeakenoe ra koekútihiko maka hákone pehukóvo. Itea enepo áva xâne pahukóvoti, anéko epemínoviti xoko Ha'a úti íhae vanúke. Énomone ne Jesus Kristu, enepone ponóvoti kixoku itúkeovo.

<sup>2</sup> Énomone kasasá'ikopovi ya pahúnevo úti. Yoko haina póhutine pahúnevo úti, itea anékomaka xunáko kasása'ikopea pahúnevo uhá koeti xâne yara kúveu mêm.

<sup>3</sup> Hane véxea vitúkeovoxo xâne éxoti Itukó'oviti, enepo vitukâ ne páhoenovi.

<sup>4</sup> Enepone xâne koyúhoti éxea Itukó'oviti itea ákoti itukâ ne páhoenovi, koati semékenovo'iti nê'e, epó'oxo áko'o ya xokóyoke ne kaná'uti kixovókuti ukeâti xoko Itukó'oviti.

<sup>5</sup> Itea enepone xâne itukoâti ne páhoenovi Itukó'oviti, koati heu-heú koeti kóúsokeovo ya xokóyoke ne ákoyea omótovovi okóvo Itukó'oviti. Hara véxea vitúkeovoxo xe'éxapone Itukó'oviti:

<sup>6</sup> Enepone xâne koyúhoti óvoheixea inámapotike apéyeati ukeâti xoko Kristu, konókoti pónea kixoku itúkeovo kuteâti koeku Kristu.

*Pahúkovi Itukó'oviti ákoyea omótovo vokovo po'ínuhiko xâne*

<sup>7</sup> Itínoe ákoti omotóva ongóvo, haina inámati koekúti ra páhoenovi Itukó'oviti vitúkea yara yúndoenopinoe. Énomone ne kúxoti páhoenovi Itukó'oviti, kémone ukeâti inâ kitipónoe Kristu. Enepone kúxoti páhoenoa Itukó'oviti ne xâne ítukea, énomonemaka ne kémone yanekóyoke.

<sup>8</sup> Itea kóyeané itúkeovo inámati yara yúndoenopi, kuteâti koeku iyúseyea xoko ítukeinovi Kristu, koánemaka ya ítíkovoke, vo'oku tumúne yóno uké'eyea ne hahákuti koeku uhapú'iyea ne koati kaná'uti uhapú'iti.

<sup>9</sup> Enepone xâne koyúhoti vékea uhapú'itike, itea puvoti po'i xâne, koati hahákutike ovó'iko tukú koeti kó'oyene.

10 Itea enepone xâne ákoti omotóvo okovo po'ínuhiko, koati uhapú'itike óvoheixo, epó'oxo ako ápahuina koekúti ya xokóyoke ikorókoti po'i xâne.

11 Kene ne puvoti po'ínu, hahákutike óvoheixo. Koati énomone ixomo véko. Ákomaka exa yónoku vo'oku kuti kôe komítiti koeku vékea hahákutike.

12 Itínoe kuti ngíxone nje'éxaxapa, yundóxinopinoe vo'oku sasá'ipeane pehúnevo vo'oku ítuke Kristu.

13 Itínoe úsotine hóyeno, yundóxinopi vo'oku yéxi neko kóyekutine ápeyea ukeátine tumúneke ápeyea ra mêm. Itínoe inámatiko xâne, yundóxinopi vo'oku koati iteáti seyá'ikopivoa ne Ndeâpu.

14 Itínoe kuti ngíxone nje'éxaxapa, yundóxinopinoe vo'oku yéxi Ha'a úti íhae vanúke. Keánenoe, itínoe úsotine hóyeno, yundóxinopinoemaka vo'oku yéxi ne kóyekutine ápeyea ukeáti tumúneke ápeyea ra mêm. Kene itínoe inámatiko xâne, yundóxinopinoe vo'oku xúnati ne iséneu ikéneke Kristu, koane koati óvoheixokune iséneuke ne emo'u Itukó'oviti, epó'oxo íteanoe seyá'ikopivoa ne Ndeâpu.

15 Hako itikovo xâne ákoti omotóva okóvo ra kúveu mêm, koánemaka ne kixovókutiya. Vo'oku enepone xâne ákoti omotóva okóvo ra kúveu mêm, áko'o xokóyoke ne ákoyea omótovovi okóvo Itukó'oviti, Ha'a úti.

16 Vo'oku uhá koeti koekúti yara kúveu mêm, kuteáti koeku váhere úhepune muyo xâne, koane íyoevo úke, koane kahá'ayea koekúti kutí'inoke kapayásokovoti, haina ukeáti xoko Ha'a úti íhae vanúke, itea koati íhaene yáye yara kúveu mêm.

17 Yoko enepora kúveu mêm, koánemaka ne uhá koeti kuteáti váhere íyoevo xanéhikoya, uké'etimo. Itea enepone xâne itúkoti ahá'inoa Itukó'oviti, ákomo hunókoku ovópea xoko Itukó'oviti.

### *Okópoti Kristu*

18 Itínoe kuti ngíxone nje'éxaxapa, ye'ékone hunókoku ne uhá koeti koekúti. Kémoanenoe símeamo ne iháxoneti Okópoti Kristu. Yoko anéyene kurí'uxeovo ne xâne okópoti Kristu. Énomone véxinoa ye'exeovone hunókoku ne uhá koeti koekúti.

19 Yoko enepohikone xâne okópoti Kristu, áinovo ipuhíkopeati xapákuke úti, uti hokoti Kristu, itea haináhiko koati kaná'uti po'ínu úti xoko Kristu nê'e. Eneponi itukápaxo, mani anéyetiko xapákuke úti. Itea ipúhikopinokehiko, motovâti iyúseyea ákoyea ápahuina po'ínu úti xoko Kristu xapákukehiko.

20 Kene itínoe, koati ike'íparaxokonoatine ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti. Énomone uhá ké'ino yéxi ne kaná'uti kixovókuti íhae xoko Itukó'oviti.

21 Haina yundoxínopitinoe vo'oku ákoyea yéxa ne kaná'uti kixovókuti íhae xoko Itukó'oviti, itea vo'oku yéxi, koane vo'oku yéxi ákoyea ápahuina semékénovo'iti ukeáti ne kaná'utike kixovókuti.

22 Énjakapea itukóvotiye ne semékenovo'iti? Énomone ne koyuhoâti ákoyea itúkapu Jesus ne Mésiya, páhoe Itukó'oviti koíteovo xâne. Énomonemaka ne okópoti Kristu, enepone koyuhoâti ákoyea itúkapu kaná'uti ne Itukó'oviti koánemaka Xe'éxa.

23 Uhá koeti koyuhoâti ákoyea itúkapu Xe'exa Itukó'oviti ne Jesus, áko'omaka ne Itukó'oviti ya xokóyoke. Itea enepone koyuhoâti itúkeovo Xe'exa Itukó'oviti ne Jesus, anékomaka Itukó'oviti, Ha'a úti, xokóyoke.

<sup>24</sup> Konókoti óvoheixea iséneuke ne íhíkavoti kémone, ukeâti inâ kitipôa. Enepo aváheixa iséneuke nê'e, yovóheixotimo inámapotike apéyeati ukeâti xoko Xe'exa Itukó'oviti yoko xoko Ha'a ûti íhae vanúke.

<sup>25</sup> Yoko enepone koati yuhôti koyúhoinovike Kristu ákoti aukápapu ikéne, harâ'a, vópeamo xoko Itukó'oviti ákotinemo hunókoku.

<sup>26</sup> Enepora yúndoenopinoe, koati koyuhoâti koêku ne xâne kahá'ati kátavokepinoe.

<sup>27</sup> Itea anéye keúhupu'ikikono ukeâti ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, páhoenopinoe Kristu, ákoinoke okónokovo po'i íhíkaxopiti. Enepone keúhupu'ikikono vo'oku íhikexikonoke koeku uhá koêti ra koekútihiko, koati kaná'uti koane haina semekénovo'iti. Énomoneikopo yakútipo, kuteâtimaka koêku íhikexikonoke.

<sup>28</sup> Kó'oyene itínoe kutí ngíxone nje'éxaxapa, konókoti itúkeovo inámapotike apéyeati ukeâti xoko Kristu yóvoheixonoe, maka hákonemo píkone ûti yaneko káxe aukápapu, koane hákonemakamo teyínoke ûti, enepone mani kutí'inoke he'oneóvati ûti.

<sup>29</sup> Koeku yéxi itúkeovo koati ponóvoti kixoku itúkeovo ne Kristu, konokoâtimo yéxi itúkeovo ikó'inamaepomaka Kristu ne uhá koeti xâne ponóvoti kixoku itúkeovo

### 3

#### *Koêku ne Itukó'oviti koane ikó'inamaepo*

<sup>1</sup> Itíkina iséneu koeku hána'iko ne ákoyea omótovovi okóvo Itukó'oviti, Ha'a ûti, víhaxinokonoke xe'éxapone. Yoko koati kaná'uti vitúkeova. Hane ákoino éxa xanéhiko yara kúveu mêum vitúkopeovo xe'éxapone Itukó'oviti, vo'oku ákoyea éxahiko Itukó'oviti.

<sup>2</sup> Itínoe ákoti omotóva ongóvo, koati kaná'uti vitúkopeovo xe'éxapone Itukó'oviti. Yoko avo iyúsea ne koépokumo ûti seâpa ûti ya xokóyoke, itea enepo aukápapune Kristu, véxoa kutipasí koépeamo ûti, vo'oku koati noixópatimo ûti kuteâtimo koeku kixóvoku nê'e.

<sup>3</sup> Uhá koeti xâne apêti kúxone xokóyoke noixopeamo Kristu, koati yuixóvoti póna kixoku itúkeovo, maka itúkapune sasá'iti kuteâti koeku itúkeovo sasá'iti ne Kristu.

<sup>4</sup> Itea uhá koeti xâne pahukóvoti, koati vo'oku ákoyea ituka páhoenovi Itukó'oviti pahúkinovo. Yoko enepone pahúkeovo ûti, uti xâne yara poké'e, énomone ne ákoyea vitúka ne páhoenovi Itukó'oviti.

<sup>5</sup> Yéxoamaka itúkeovo kotuyôpoti pahúnevo ûti simínoké ne Kristu yara kúveu mêum. Yoko ako pahúnevo nê'e.

<sup>6</sup> Uhá koeti xâne ovóheixoti inámapotike apéyeati ukeâti xoko Kristu, ako ávaheixa pahunévotike. Kene uhá koeti ovóheixoti pahunévotike, ako aûrapu'inoa koeku Kristu, koane ákomaka éxa.

<sup>7</sup> Itínoe kutí ngíxone nje'éxaxapa, hako sikêvo yaúpu'ikikono. Vo'oku enepone xâne ponóvoti kixoku itúkeovo, koati ponóvoti kuteâtimaka koeku Kristu.

<sup>8</sup> Itea enepone ovóheixoti pahunévotike, koati ovoxe Ndeâpu nê'e. Vo'oku ukeátinekene tumúneke ápeyeya ra mêum, koati pahúkenavoti nê'e. Yoko énomone simíno Xe'exa Itukó'oviti yara kúveu mêum uké'exoponea ítuke ne Ndeâpu.

9 Uhá koeti xâne ikó'inamaepono Itukó'oviti, ákone ávaheixa pahunévotike, vo'oku anêko xokóyoke ne inámati itúkeovo poréxoake Itukó'oviti. Ákone omótova óvoheixea pahunévotike, vo'oku koati xe'éxapone Itukó'oviti nê'e.

10 Hane éxeokono ne xe'éxapone Itukó'oviti koánemaka ne ovóxehiko Ndeâpu: Uhá koeti xâne ákoti oponóvo ítuke, haina xe'éxapone Itukó'oviti. Kúteanemaka koêku xâne puvoti po'ínu, hainámaka xe'éxapone Itukó'oviti.

### *Konókoti ákoyea omótovokoko vokóvo*

11 Enepono ihíkavoti kémone ukeátine iná kitipónoe Kristu, énomone kónokea ákoyea omótovokoko vokóvo.

12 Ako yusíka kutí kó'iyea uti Káim, enepone itúkoti ahá'inoa Ndeâpu yaneko koepékopo áti mekúke. Ná'ikopo koeti koépekino? Vo'oku koati ákoti aunáti kixóku ítúkeovo ne Káim. Kene kixoku ítúkeovo neko áti, koati ponóvoti.

13 Itínoe mbo'ínu xoko Kristu, hako iyipáxova enepo puvápi xanéhiko yara kúveu mêum ákoti éxa Itukó'oviti.

14 Vêxoa ákoyeanemo vanapa ipihóponovokutike, koane ítúkeovo xoko Itukó'oviti vonópomo, vo'oku ákoyea omótovo vokovo po'ínu úti. Itea enepone puvoti po'ínuhiko xâne, koati vekotí'iko xêne yonópoti ipihóponovokutike.

15 Uhá koeti xâne puvoti po'ínuhiko xâne, koati kuteátine xâne koepékoti. Yoko yéxoanoé áko'oyea ne inámapoti apéyeati ákotinemo hunókoku xoko xâne koepékoti.

16 Hane véxea ne kaná'uti seanákoti, vo'oku ivókinovovi Kristu yaneko kuri'ó kó'iyeku Itukó'oviti kuruhúke vo'oku úti. Yusikóneikopomaka kuri'ó kó'iyea uti Itukó'oviti, vo'oku po'ínu úti xoko Vúnae, motovátimaka huvó'oxea úti.

17 Enepono apêti apeínoati, itea ákoti okoseâna po'ínuhiko xâne enepo noixôa ápeyea nókone, ná'ikopo kíxoaye ápeyea xokóyoke ne kaná'uti ákoyea omótovokoko vokóvo ukeâti xoko Itukó'oviti?

18 Itínoe kutí ngíxone nje'éxaxapa, enepone ákoyea omótovokoko vokóvo, konókoti vikána'uxea ya xoko kixoku vitúkeovo, kene haina pohú koyuhó kixoâti úti ya vemó'uke.

19 Énomonemo iyúseyea vitúkeovoxo hokoâti ra kaná'uti kixovókuti íhae xoko Itukó'oviti. Énomonemaka iyúseyea úhepeyeamakamo visóneu nonékuke Itukó'oviti, vexoâti ákoyea vítukaheapu.

20 Itukovo vexópovoti vítukoheyeovo, ínapoxo hako exôa Itukó'oviti vo'oku éxea uhá koeti koekúti nê'e.

21 Itínoe ákoti omótova ongóvo, enepo vexápapu ákoyea vítukaheapu, ako pikone úti nonékuke Itukó'oviti.

22 Koáne enepo apê vépemoake, yumópovi, vo'oku vitúkea páhoenovi yoko koekúti hiko ínixone unátiyea.

23 Yoko hara ítukóvo páhoenovi, kutípea uti Jesus Kristu, Xe'éxa, yoko ákoyea omótovokoko vokóvo, kuteátimaka koeku páhoenovi vitúkea.

24 Enepono xâne ítukoâti ne páhoenovi Itukó'oviti vitúkea, koati inámapotike apéyeati ukeâti xoko Itukó'oviti óvoheixo, koane anêkomaka Itukó'oviti ya xokóyoke. Hane véxea ápeyea ne Itukó'oviti xoko úti, vo'oku Sasá'iti Omíxone pónevike.

## 4

*Véxeake ne kaná'uti koyúhoti emo'u Itukó'oviti koáne ne ákoti akaná'u*

<sup>1</sup> Itínoe ákoti omotóva ongóvo, hako kitípo uhá koeti xâne koyuhoâti ápeyea kouhupu'ikinoake Itukó'oviti, itea yapásika yéxi itúkeovo koati ukeâti xoko Itukó'oviti ne yúho, áko'o áko'oyea. Vo'oku êno xâne koyuhóvoti itúkeovo páhoe Itukó'oviti yátikeneye koyúhoponea xapa xâne kouhupu'ikinoake Itukó'oviti, itea ako akána'u.

<sup>2</sup> Hanemo yéxi itúkeovoxo ukeâti xoko Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti ne yúho: Uhá koeti ihíkavoti koyúhote íkutipasikoponeovo xâne yara kúveu mêum ne Jesus Kristu, koati ukeâti xoko Itukó'oviti.

<sup>3</sup> Kene uhá koeti ihíkavoti ákoti akoéneye, haina ukeâti xoko Itukó'oviti, itea koati ihíkavoti okópoti Kristu nê'e. Yoko kómoanenoé ápeyeamo kuteâti nê'e, epó'oxo anéyene kó'oyene yara kúveu mêum.

<sup>4</sup> Itínoe kutí ngxíone nje'éxaxapa, koati itíponenoé kasása'iuo Itukó'oviti, koane íteanenoé seyá'ikopivoa ne ihíkavoti ómone xâne koyúhote ápeyea kouhupu'ikinoake Itukó'oviti, itea ako akána'u. Vo'oku enepone ovo'ó koépitinoe, xunané'e ya Satánae, enepone pahúkoti xâne yara kúveu mêum ákoti éxa Itukó'oviti.

<sup>5</sup> Enepohikone xâne ákoti akaná'u, koyúhote itúkeovo páhoe Itukó'oviti, hane úkea íhae xapákuke ne xâne yara kúveu mêum ákoti éxa Itukó'oviti. Énomonemaka koyúhoino kixovókuti yara kúveu mêum. Yoko ivávakea yúho ne xâne ákoti éxa Itukó'oviti.

<sup>6</sup> Kene koati uti ikó'inamaepone Itukó'oviti. Yoko enepone éxoti Itukó'oviti, ivávako yuho úti. Itea enepone ákoti itukapu ikó'inamaepo Itukó'oviti, ako ivávaka yuho úti. Énomone véxea itukóvotiye ne hokoâti ne kaná'uti ihíkavoti ukeâti xoko Itukó'oviti, koánemaka ne xâne hokoâti ne ihíkavoti ákoti akaná'u.

*Ako omótovo okovo uhá koeti xâne ne Itukó'oviti*

<sup>7</sup> Itínoe ákoti omotóva ongóvo, konókoti ákoyea omótovokoko vokóvo vo'oku koati ukeâti xoko Itukó'oviti ne ákoyea omótovokoko vokóvo. Uhá koeti xâne ákoti omótovo okovo po'ínuhiko, koati ikó'inamaepone Itukó'oviti, epó'oxo koati kaná'uti éxea Itukó'oviti.

<sup>8</sup> Enepone pivoti po'ínu, ako exa Itukó'oviti, vo'oku enepone Itukó'oviti, ako omótovo okovo uhá koeti xâne.

<sup>9</sup> Éxokovi Itukó'oviti ákoyea omótovovi okóvo yaneko pahúkeaku Xe'éxa, ákoti po'ínu, yara kúveu mêum, motovâti ápeinovi inámapoti apéyeati ukeâti ya xokóyoke vo'oku ítukenovi Xe'éxa.

<sup>10</sup> Enepone koâti kaná'uti seanákoti, haína ne itúkeovo utíne ako omótovo okovo Itukó'oviti, itea koati Itukó'oviti ako omótovovi okóvo, koane pahúkinovi Xe'éxa poréxoepa ésa'i kotúyoepa pahúnevo úti.

<sup>11</sup> Itínoe ákoti omotóva ongóvo, koeku kó'iyeaneye yupíheovo ákoyea omótovovi okóvo Itukó'oviti, yusikóneikopo ákoyeamaka omótovokoko vokóvo.

<sup>12</sup> Ako noixoâti ne Itukó'oviti, itea enepo hákoti motovókoko vokóvo, koati kaná'uti ápeyea Itukó'oviti xoko úti, epó'oxo koati heu-heú koêti kousokeovo xoko úti ne kaná'uti ákoyea omótovokoko vokóvo ukeâti xoko Itukó'oviti.

<sup>13</sup> Vo'oku poréxoepa Itukó'oviti ne Sasá'iti Omíxone ovo'ó kó'iyevoti, énomone véxinoa nóvoheixene inámapotike apéyeati ukeâti xoko Itukó'oviti, koane véxinoakemaka ápeyea Itukó'oviti xoko úti.

<sup>14</sup> Noínjoane ne Xe'exa Itukó'oviti, koánemaka ne nza'ínehiko, noíxoanemaka, epó'oxo koyúhoa úti xapa xâne itúkeovo páhoe Há'a úti yara kúveu mêum koíteovo xanéhiko ya pahúnevo.



<sup>15</sup> Enepone koyúhoti kutípea itúkeovo Xe'exa Itukó'oviti ne Jesus, koati apêti Itukó'oviti xokóyoke, epó'oxo koati inámapotike apéyeati ukeâti xoko Itukó'oviti óvoheixo.

<sup>16</sup> Véxoa, epó'oxo kutípoa úti ákoyea omótovovi okóvo ne Itukó'oviti.

Koati kixóvokune ne Itukó'oviti itúkeovo seánati ákoti omótovo okovo xâne. Enepone xâne ákoti omótovo okovo po'ínuhiko xâne, koati inámapotike apéyeati ukeâti xoko Itukó'oviti óvoheixo, koane anêkomaka Itukó'oviti xokóyoke.

<sup>17</sup> Yanê'e, uha-uhá koetimo kóusokeovo xoko úti ne kaná'uti ákoyea omótovokoko vokóvo, ákoinokemo píkkone úti nonékuke Itukó'oviti yaneko káxe yuhaíkavavine vo'oku kixoku vitúkeovo. Vo'oku kuteâti kixoku itúkeovo ne Kristu, énomonemaka koénye kixoku vitúkeovo yara kúveu mêm.

<sup>18</sup> Ako píkkone úti koeku ákoyea omótovokoko vokóvo, vo'oku uké'exopo píkea úti ne koâti kaná'uti ákoyea omótovokoko vokóvo. Enepone píkea úti, hane poréxovi pepókexeevo visóneu. Yoko enepone xâne pikóti, áko'o xokóyoke ne koati kaná'uti ákoyea omótovo okovo po'ínuhiko xâne.

<sup>19</sup> Hara ákoino omótovokoko vokóvo, vo'oku itúkeovo Itukó'oviti inuxô ákoyea omótovovi okóvo.

<sup>20</sup> Enepone xâne koyúhoti ákoyea omótovo okovo Itukó'oviti itea puvoti po'ínu, koati semékenovo'iti nê'e. Koeku púvea po'ínu motovâti noíxea, na kíxoaye ákoyea omótovo okovo Itukó'oviti mapini ákoti inixâ?

<sup>21</sup> Yoko koati Itukó'oviti exókovi kónokea ákoyea omótova vokóvo ne po'ínu úti, koeku ákoyea omótovo vokovo Itukó'oviti.

## 5

### *Kúveovo uti Itukó'oviti porexó'ovea víteova ne váhere kixovókuti*

<sup>1</sup> Uhá koeti kutipoâti itúkeovoxo Mésiya ne Jesus, enepone páhoe Itukó'oviti koíteovo xâne, koati ikó'inamaepone Itukó'oviti nê'e. Yoko uhá koeti xâne ákoti omótova okóvo ne Ha'a úti ihæ vanúke, enepone iko'inamakopoviti, ákonemaka omótovo okovo po'ínuhiko xe'éxapone Itukó'oviti.

<sup>2</sup> Yoko hara véxea ákoyea omótova vokóvo ne po'ínuhiko xe'éxapone Itukó'oviti, ákoyea omótova vokóvo ne Itukó'oviti koane vitúkea ne páhoenovi.

<sup>3</sup> Enepone kaná'uti ákoyea omótova vokóvo ne Itukó'oviti harâ'a, vitúkea ne páhoenovi. Yoko haina koati tiú'iti koekúti xoko úti vitúkea nê'e.

<sup>4</sup> Vo'oku uhá koeti ikó'inamaepone Itukó'oviti, itoa sayá'ikopeova ne váhere kixovókuti yara kúveu mêm. Yoko hane porexó'ovi víteova, enepone kúveova úti.

<sup>5</sup> Kutí'ikopo itôa sayá'ikopeova ne váhere kixovókuti yara kúveu mêm? Énomone ne xâne kutipoâti itúkeovo Xe'exa Itukó'oviti ne Jesus.

### *Mopó'axo exókoviti itukóvotiye ne Jesus*

<sup>6</sup> Enepone Jesus Kristu, énomone exókopovo itúkeovo kaná'uti páhoe Itukó'oviti yaneko ahíkkono úneke ya iháke Itukó'oviti, koánemaka yaneko ovokóvo itina kuruhúke. Haina pohúneti ya áhikeovo úneke éxeokono, itea koánemaka ya óvokeovo itina kuruhúke. Enepone Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, énomone exókovi kaná'uko nê'e, vo'oku koati kaná'uti ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti.

<sup>7</sup> Enepone koyuhó'inoveati koeku kaná'uko ne kixovókuti vo'oku Jesus, mopó'axo (ya vanúke: Itukó'oviti, Ha'a úti, koánemaka ne Kouhápu'ikinoviti koeku Itukó'oviti, Há'a, koánemaka ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti. Yoko póhutinehiko ra mopó'âti.

<sup>8</sup> Koane mopó'amaka yâye yara poké'e exókoveati kaná'uko ne kixovókuti): Énomone ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, yoko áhikeokono Jesus úneke yanekóyoke, koánemaka óvokeovo itína ivokínovovi. Yoko enepone mopo'âti, koati póhutinemaka kixó'ekone yane éxokovike.

<sup>9</sup> Koeku kutípea uti yuhu xâne koyuhó'inoviti koeku noíxone, ínapoxo koati motokeâti kutípeokono yuhu Itukó'oviti. Yoko enepora yuhó'inovi Itukó'oviti, énomone ra éxokovike koêku ne Xe'éxa.

<sup>10</sup> Enepone kutipoâti ne Xe'exa Itukó'oviti, éxoaxa ya xokóyoke kaná'uko ne kixovókuti. Enepone ákoti akutípo yuhu Itukó'oviti vo'oku Xe'éxa, kutí kíxoaxa semékenovo'iti ne Itukó'oviti, ínapo akutípea yúho koêku ne Xe'éxa.

<sup>11</sup> Yoko enepone éxokovike Itukó'oviti, harâ'a, poréxeovine inámapoti apéyeati ákotinemo hunókoku, yoko itúkeovo xoko Xe'éxa úkea.

<sup>12</sup> Enepone kutípoti Xe'exa Itukó'oviti, anéhone xokóyoke ne inámapoti apéyeati ákotinemo hunókoku. Itea enepone ákoti akutípoaxa ne Xe'exa Itukó'oviti, áko'o xokóyoke ne inámapoti apéyeati ákotinemo hunókoku.

*Koêku ne inámapoti apéyeati ákotinemo hunókoku*

<sup>13</sup> Yundóxinoaxe ra koekúti, maka yéxane ápeinopinoo ne inámapoti apéyeati ákotinemo hunókoku xoko Itukó'oviti, itínoe kutípoti Xe'exa Itukó'oviti.

<sup>14</sup> Hara kutí'inoké úhepeti visóneú yumópeovimo Itukó'oviti: Itukovo vimoâti ahá'inovike ne vépemoaxe, ákomo ímakerexepuvi.

<sup>15</sup> Yoko koeku véxea ákoyea ímakerexepuvi, koati vexoâti itúkinoveamo ne vépemoaxe.

<sup>16</sup> Enepo áva xâne xepákukenoé noíxoti po'i xâne pahúkeovo, ákoti itukapu pahunévoti ákoti omotóva kotúyopeokono, enepone iyonópoti xâne ipihóponovokutike, yusikóne itúkinoaxa orásaum, ínamo kasasá'ikapa Itukó'oviti enepo hákoti itukovo pahunévoti ákoti omotóva kotúyopeokono. Vo'oku ápe pahunévoti koetíneye ákoti omotóva kotúyopeokono. Yoko enepo akoéneye pahúnevo ne xâne, ákomo mbahúkapihoe itúkinoaxa orásaum.

<sup>17</sup> Uhá koeti kixoku vitúkeovo ákoti panâpu, koati pahunévoti nê'e. Itea haina uhá koeti pahunévoti ákoti omotóva kotúyopeokono, enepone iyonópotimaka xâne ipihóponovokutike.

<sup>18</sup> Uhá koeti xâne ikó'inamaepone Itukó'oviti, véxoaxa ákoyeane ávaheixa pahunévotike. Koáhati koyonoâtihiho Xe'exa Itukó'oviti. Áko íta Ndeâpu koésayu'ixea.

<sup>19</sup> Véxoaxa vitúkeovo xe'éxapone Itukó'oviti, kene uhá koeti po'ínuhiko xâne, koati xunákoxe Ndeâpu óvoheixoiko.

<sup>20</sup> Véxoanemaka símeane ne Xe'exa Itukó'oviti yara kúveú mêum. Énomone mihe'ókinovi visóneú véxea ne kaná'uti Itukó'oviti. Koati apéti inámati kixoku vitúkeovo ukeâti ya xokóyoke ne kaná'uti Itukó'oviti, koane ukeâtimaka xoko Jesus Kristu, Xe'éxa. Enepora ngxínopike, énomone ne kaná'uti Itukó'oviti, koane énomonemaka ra inámapoti apéyeati ákotinemo hunókoku.

<sup>21</sup> Itínoe kutí ngxíxone nje'éxaxapa, hako sikévo kétavokikono hekópi po'ínuhiko koekúti ákoti itukápa ne koati kaná'uti Itukó'oviti.

Hunókokune.

## 2 XUÂUM

### Pí'ape karta yútoe Xuâum

Koyúhoa Xuâum yara yútoeke itúkeovo xoko “sêno noívokoepone Itukó'oviti yoko xe'éxaxapa” yóno ra koyuhópeti. Êno xâne ihíkaxovati ra emo'u Itukó'oviti inixoâti itúkeovo imokóvokuti yoko ho'uxínovoti itúke Itukó'oviti imokóvokutike kixó'eko ne “sêno noívokoepone Itukó'oviti yoko xe'éxaxapa” koêti. Pohúmea kíxoakune Xuâum íhaxea ya yútoeke ne imokóvokuti yoko ho'uxóvotiya. Itea ápemaka po'ínuhiko ihíkaxovati ne Bíbilea inixoâti itúkeovo koati sêno éxone, yoko xe'éxaxapa ne sêno kíxo.

Enékoa Xuâum ne xanéhiko, yónoku ra koyúhope, kónokea ákoyea omótovokoko okóvo yoko ákoyea akámokenoa ne ihíkavoti ákoti akaná'u, itahíneheotine yara uhá koeti kúveu mêum.

<sup>1</sup> Yundóxinopi, undi Xuâum, undi inuxínoti itúke Itukó'oviti ya imokóvokutike. Mbahúkinopea ra koyuhópeti, iti sêno noívokoepone Itukó'oviti, keánemaka itínoe xe'éxaxapa ákoti omotóva ongóvo vo'ókuke ne kaná'uti kixovókuti véxone íhae xoko Itukó'oviti. Yoko haina póhutine úndi ako omotóvopinoe okóvo, itea koánemaka uhá koeti po'ínu úti exoâtine ra kaná'uti kixovókuti íhae xoko Itukó'oviti.

<sup>2</sup> Kó'inokeneye, vo'ókuke ne kaná'uti kixovókuti ákotinemo hunókoku xoko úti.

<sup>3</sup> Koati nóvoheixokunemo yane uhá koeti únati itúkeinovi Itukó'oviti, Ha'a úti, yoko Jesus Kristu, Xe'éxa, koánemaka yane hána'iti seánakovi yoko úhepetike isoneúti ukeáti ya xokóyoke, kutí'inoke vovóheixoatimo yane kaná'uti kixovókuti hókone úti koêkumaka ákoyea omótovokoko vokóvo.

#### *Koati ahá'inovi Itukó'oviti ne ákoyea omótovokoko vokóvo*

<sup>4</sup> Êno hána'iti elókeyea ongóvo vo'oku ápeyea xi'íxaxapa ndokópone koati yuixóvati hókea ra kaná'uti kixovókuti hó'e úti, kuteáti páhoenovi vitúkea ne Itukó'oviti, Ha'a úti.

<sup>5</sup> Kó'oyene, ngoyuhó'inopiti kónokea ákoyea omótovokoko vokóvo. Yoko haina inámati páhoenovi Itukó'oviti vitúkea ra mbáhoenopi, vo'oku énomone neko inúxoti páhoenovi Itukó'oviti vitúkea ukeátinekene iná kutipôa úti.

<sup>6</sup> Yoko enepone kaná'uti ákoyea omótovokoko vokóvo, énomone ne vitúkea páhoenovi Itukó'oviti. Yoko enepone páhoenovi vitúkea, enepone kémone ukeátinekene iná hekôpo Kristu, énomone ne pahukó'oviti ákoyea omótovokoko vokóvo.

#### *Koêku ne kopoé'akoti íhikaxea emo'u Itukó'oviti*

<sup>7</sup> Kó'inokeneye yúndoenopi, vo'oku yupíheovone itóhineheyea xapa xâne kopoé'akexeatí isóneu, koyuhó'inoatíhiko ákoyea múyo ne Jesus Kristu kuteáti muyo úti. Énomone koéneye kixoku koyúhoyea ne kopoé'akexoti isóneu po'ínuhiko xâne, enepone okópotimaka Kristu.

<sup>8</sup> Neíxapunoe, mará'inamo évakapu neko vítone vitúkea xepákukenoe, yane êno kóxuna'ixeovo úti itúkeke Itukó'oviti. Yokóhiyanavonoe, motovátimaka usó koépea uhá koeti némoepoemo xoko Itukó'oviti.

<sup>9</sup> Uhá koeti xâne ákoti aváheixa yane ihíkavoti íhikaxeovike Kristu, enepo-hikone anu'úkoati vo'oku kutípea po'ínuhiko koekúti ákoti itukapu íhikaxovike

Kristu, ako Itukó'oviti xokóyoke. Itea enepone xâne ovóheixoti ya íhikaxovike Kristu, koati apêti Itukó'oviti yoko Xe'éxa Itukó'oviti xokóyoke.

<sup>10</sup> Enepo áva xâne simópitinoe ominópiti íhíkavoti ákoti itukápa ne íhikaxovike Kristu, hako iteíkoa ókea yóvokuke. Muhíkova “Aínapo yákoe simênu” hako kixêa.

<sup>11</sup> Vo'oku koêkuti xâne itaíkoati ókea óvokuke, koati huvo'óxoati yane ítuke ákoti aunáti.

*Hunókoku yútoe Xuâum*

<sup>12</sup> Mani enó'iko yúndoenopinoe, itea ákone angáha'a pohu yutoxó ngxínopanoe, vo'oku ngúxea indóponeopimo. Yane naixákaka úti, ínamo yuhá'ixakaka úti maka yupíhapuneoxo elókeko vokóvo.

<sup>13</sup> Yúhoikopinoe ra íhae yâye, enepohikone noívokoemaka Itukó'oviti, pe'ínuhiko xokóyoke.

Hunókokune.

### 3 XUÂUM

## Mopó'ape karta yútoe Xuâum

Enepone xâne yónoku ra koyuhópeti, Ngáyu koéha, hóyeno teyonéti ya imokóvokuti. Iháyu'ikoa Xuâum nê'e, koánemaka po'i hóyeno iháxoneti Ndeméturu. Itea po'i hóyeno koéhati Ndiótterefe, sayá'ikoa Xuâum vo'oku ákoyea aúnati kixoku itúkeovo.

<sup>1</sup> Yundóxinopi, undi Xuâum, undi inuxínoti ítuke Itukó'oviti imokóvokutike. Mbahúkinopea ra koyuhópeti Ngayú, iti ákoti omotóva ongóvo vo'ókuke ne kaná'uti kixovókuti véxone íhae xoko Itukó'oviti.

<sup>2</sup> Enepone koáti émbeminopike xoko Itukó'oviti, iti ákoti omotóva ongóvo, énomone unátiyeamo píhea ne uhá koeti ítike, koane enó'iyeamo xunako miúyo, kuteáti koêku unátiyeaxo kêku ikéneke Itukó'oviti.

<sup>3</sup> Koati hána'iti elókeyea ongóvo simohíko ne po'ínu úti xoko Jesus, koyúhóti ítíkivo koáti ikaná'uxoati héki ne hó'e úti, koane koati hekoáti ne kaná'uti kixovókuti íhae xoko Itukó'oviti.

<sup>4</sup> Ako po'i elókeko ongóvo hána'iti ya eyéngoxea koêku ne kutí ngíxone nje'éxaxapa ikéneke Itukó'oviti, itúkeovo koati hokoáti ne kaná'uti kixovókuti íhae xoko Itukó'oviti.

#### *Iháyu'ikokono ne Ngáyu*

<sup>5</sup> Iti ákoti omotóva ongóvo, koati únati koekúti ítike. Hane ngíxo vo'oku hivó'oxi po'ínuhiko úti ko'itúkeinoti Jesus. Muhíkova akó'o itukápu véxone ne po'ínu úti simópiti ko'ítuketi ítuke Itukó'oviti, kóyeane hivó'oxi.

<sup>6</sup> Enepokoné'e, koyúhópa yáyeke imokóvokutike nonékuke uhá koeti xâne, koêku ne ákoyea omótova yokóvo. Koati únatimo ne kixeku ítike hiva'áxamakama kuteáti motókeyea kíxeokononeye ne ítúkoti ítuke Itukó'oviti. Énomone ákoeneye ítikeino, koeku ukóponea koyúhóponea emo'u Itukó'oviti xapa po'ínuhiko xâne po'íkehiko ipuxóvokuti.

<sup>7</sup> Koati vo'oku ítuke Jesus pihínohiko yátikeneye. Yoko ako épemahiko xâne ákoti éxa Itukó'oviti huvó'oxea ya nókone,

<sup>8</sup> kónokinoke huvó'oxea úti, motováti vitúkeovo ha'ínehiko yane koukoponeahiko ne kaná'uti kixovókuti íhae xoko Itukó'oviti.

#### *Koêku ne pi'áti hóyeno koéhati Ndiótterefe yoko Ndeméturu*

<sup>9</sup> Ápe kali yúndoe, mbáhoeno po'ínu úti imokóvokutike yáko, itea enepone Ndiótterefe áhati kapáyasokeovo, ako itúkoake neko yúnzo.

<sup>10</sup> Enepo nzimané'e yáko, yunzó'ixóatimo vo'oku ítuke, vo'oku koyúhoyea koekúti ákoti aunáti vo'ónguke, ákotimaka akaná'u. Haina póhutine nê'e, itea enepo simohíko ne po'ínu úti xoko Jesus, ako paréxa ókokuya, koane sayá'ikomaka po'ínuhiko xâne imokóvokutike enepo apé kaha'áti poréxea ókoku, ina kopúhikopamaka Ndiótterefe ya imokóvokuti.

<sup>11</sup> Iti ákoti omotóva ongóvo, hako kitipásea ne xâne ákoti aunáti ítuke, itea enepone xâne ítúkoti únati, ene héka. Enepone xâne ítúkoti únati, koati ikó'inamaepone Itukó'oviti, kene ne ákoti aunáti ítuke, ako exa Itukó'oviti nê'e.

<sup>12</sup> Enepone Ndeméturu, ínixoa uhá koeti xâne ítúkeovo koati únati ítuke. Hanemaka kouhápu'ikoa kaná'uyea kó'iyeaneye, enepone kaná'uti kixovókuti íhae xoko Itukó'oviti ipuhíkoti ya kixoku itúkeovo. Kúteanemaka noíxone úti

xokóyoke koane yuho ûti vo'ókuke, ûndi yoko nza'ínehiko yâyeke. Yoko yéxoá itúkeovo koati kaná'uti ne yuho ûti.

*Hunóoku yútoe Xuâum*

<sup>13</sup> Mani enó'iko yúndoenopi, itea ákone angáha'a pohu yutoxó ngxínopea.

<sup>14</sup> Ngúxoá ákoyeanemo áxu'ikene, noinjópopitinemo. Naixákaka ûti, ínamo yuhá'ixakaka ûti.

<sup>15</sup> Itúkapu úhepetike isoneûti ukeâti xoko Itukó'oviti yovóheixo. Yúhoikopi ne uhá koeti vínikone yâye. Koáne uhá koeti vínikone yâko, pohú pohu íxea yíhoikinonoa.

Hunókokune.

## YÚTOE NJÛDA

Xapákuke ihíkaxovati ra Bîbilea, ape inixoâti itúkeovo ati Jesus xoko êno ne Njûda, enepone yutoxoâti ra koyuhópeti, kuteâti koêku xoko yútoe Márku 6.3, koyuhoâti ápeyea âti ne Jesus koéhati Njûda. Enepora koyuhópeti, hane pahúkoa Njûda xapa uhá koêti neko inúxotihiko kutípoti Jesus nóvo, motovâti usokó kîxoixeahiko yumópeake ne xâne ihíkaxoti ihíkavoti ákoti akaná'u. Enepora kóuhapu'iu Njûda yane yútoeke, kalíhanini kutí'ieya yútoe Pêturu yane pí'ape koyúhope.

Koati oposíkoati Njûda kóxunakopea ne hokotíhiko Jesus, kaha'aînoati ikó'itukexea uhá koêti ne pôneake Itukó'oviti kóxuna'ixeovo ikéneke. Ixíko'okoamaka Njûda neko hokotíhiko Jesus ákoyea akámokenoa ne xâne kopoe'akoti kixoku ihíkaxea emo'u Itukó'oviti, vo'oku koati motokeâti ipihoponeokono ne xâne koetíneye ihíkaxea.

<sup>1</sup> Yundóxinopinoe, undi Njûda, ovoxe Jesus Kristu, undi po'ínumaka Teâku. Mbahúkinopeanoe ra koyuhópeti, itínoe iháxiupo Itukó'oviti itúkeovo xe'éxapone, itínoe ovóheixotimaka ya ákoyea omótovovi okóvo Itukó'oviti, Ha'a úti, itínoemaka kótiu'ikone Jesus Kristu ikéneke.

<sup>2</sup> Kaúkapainapinoe Itukó'oviti hána'iti seánakovi, yoko úhepeti isoneûti ukeâti xokóyoke, koane ákoyea omótovokokonoe yokóvo.

### *Yutóxinoake Njûda ra koyuhópeti*

<sup>3</sup> Itínoe íningone ákoti omotóva ongóvo, ápe inzóneu yundóxinopeanoe kixoku víteovo ya pahúnevo úti koeku vitúkeovo ainóvoti kuvóvoti Kristu. Itea koati ininjoâti ngónokea injíko'okeopinoe kékuna'ixivo ketíxi ra kaná'uti hó'e úti, enepone úsotine ihíkavoti ákotinemo ipakápu, kûreinovi Itukó'oviti, uti kasása'iuo.

<sup>4</sup> Kó'inokeneye inzóneu, vo'oku ápeyea xâne anavócoxovotine po'ínu úti hokoti Kristu, ákoti iyusêa ákoyea itúkapu koati po'ínu úti xoko Kristu. Enepohikone xâne ngíxone, mekúne hoénaxokono itúkeovo ipihóponovokutike yonópomo. Koati xâne ákoti aunáti kixoku itúkeovo nê'e, kopoe'akoatimaka ne ihíkavoti koyuhoâti koêku ne hána'iti seánakovi Vúnae Itukó'oviti ya xoko Kristu. Enepone sasá'ipea pahúnevo xâne ya seánakovi Itukó'oviti, kópo'e'akoa nekôyohiko, koyuhó'inoti xâne ákoyea yuvâti pahúkeovo vo'oku kasása'ikopeamo Itukó'oviti ne pahúnevo. Yane énomone kutí'inoke sikovo koeti itúkea koêkúti váhere úhepune múyo. Ákohikomaka kaha'á íxa koyúhoyea itúkeovo Únae ne Jesus Kristu, poéhane itukóvo kaná'uti Vúnae, éxotimaka koeku uhá koeti koekúti.

### *Kaha'aînoviti ákoyea vakútea xâne ákoti kayúseapu mekúke*

<sup>5</sup> Hainánoe ákoti yexá uhá koêti ra koekúti yunzó'inopinoemo yarâ'a, itea kóyeane ngahá'ainopi puyákoponeova yokóvo koêku ne xanéhiko mekúke. Koítovahiko Vúnae yaneko veyopâ ya poké'exa Ejítu, itea ikénepoke, kóyeane koépekexea neko ákoti akutípoa xapákukehiko.

<sup>6</sup> Kúteanemaka koêku neko ovoxe Itukó'oviti vanúkeke, enepohikone ánju, ákoti auhépe isóneunoa ne inúxoti kixóvoku itúkinoake Itukó'oviti, enepohikone kurí kixoâti ne inúxoti ímoaku Itukó'oviti óvea. Pahúkoa Itukó'oviti nekôyohiko iká'akeokono ákotinemo ipúhikoapeaku xapa êno koímaiti hahákuti, kuxoâti



símeovomo neko êno hána'iti teyonéti káxe, exákapanemo Itukó'oviti yonópeamo ipihóponovokutike.

<sup>7</sup> Kúteanemaka koêku neko íhae Sódoma yoko íhae Ngómora, enepone kúxoti pitivóko mekúke, koánemaka neko íhae kálíhunoe pitivóko oveâti xêrerekuke. Váherexomaka kixoku itúkeovo kuteâti neko ánjuhiko. Enepohikone xâne, áinovo ákoti kayúsea kixoku itúkeovo, itúkoti úhepune múyo xoko xâne ákoti itukapu koati múxone, koane ikóyeno xopeovo hóyeno ne po'í hóyeno. Enepone kixoaqu Itukó'oviti ipíhóponea ya yúku, kixínoakeneye itukínoviti íhokoake ne yúku ipihóponovokutike ákotinemo uké'eyeaku, motovátimaka píkea uti vitúkea váhere koekúti kó'oyene.

<sup>8</sup> Kúteanemaka koêku ne xâne ngixínopike kó'oyene kopoe'akoati ne ihíkavuti kutípone úti. Koati aupú'ikopovoti yane ihíkavuti íhikaxone, enepone pó'okone itúkeovo kouhupu'ikinoake Itukó'oviti. Vo'oku haina pohúneti sikovó koéti yane itúkea váhere úhepune múyo, itea ákomaka téya ne pahúkotihiko xapákuke, koane váherexinoa yúho ne payásotihikoya, enepohikone mani nókone téyea.

<sup>9</sup> Itea muhíkova neko koati payásoti ánju inuxínoti po'ínuhiko ovoxe Itukó'oviti vanúkeke, enepone koéhati Míke, ako kapáyasakapu yaneko okópo Ndeâpu enepo yumopókokohiko vo'oku muyo Muíse inâ ivokóvo. Ákomaka váherexina yúho itea: "Itukó'oviti saya'ikapimo" pohu kixoa.

<sup>10</sup> Kene enepohikone xâne kopoe'akoati ne ihíkavuti kutípone úti, koémoke'e uhá koeti koekúti ákoti itapána isóneu éxea koêku. Kene ne po'ínuhiko koekúti éxone, enepone kixoku itúkeovo uhá koeti xâne ákoti íhíkaxoati, yane koekútihiko koati kutí kixóvoti itúkeovo hó'openohiko ákoti isóneu, koane koésayu'ixopeovo vo'ókuke.

<sup>11</sup> Kotívetimo koêku nekóyohiko, vo'oku koati pahukóvoti isóneu kuteâti Káim mekúke. Epó'oxo vo'oku íyokeovohiko tiúketi, koati ikorókovotimaka pahunévotike, enepone kuteâti pahúnevo Mbalâum mekúke. Koane kuteâti evo Kôre kapáyasokinovo ovoxe Itukó'oviti, koane okópeahiko mekúke, yoko ipíhóponeokono vo'ókuke, kúteanemaka koêku ra hóyeno hiko kó'oyene okópea ne kaná'uti íhíkavuti, koane ipíhóponeokonomo vo'ókuke.

<sup>12</sup> Enepohikone hóyeno, áinovokoxovopínoe he'uxínovo níki, puyakóponovo yokóvo ivókinovovi Vúnae. Ya xepákuke, hane koéneyehiko kuteâti koeku mopó ákoti iyuséa huveóke, kohínokoti ivú'eti enepo hupu'íkoo. Ako kálíhuina píkeahiko sayá'ikeokono kaha'ínepinoo níki. Poéhane unako koêku yuíxovo. Hanemaka koéneyehiko kapási kayápae ihunóvoti, kuxokónotinini ómea úko. Kutí koéhikomaka xuve tikóti ákoti há'i ya kaxénake mani itóvope há'i, ipo'érekotinemaka, enepone koati ákotinemo kuxakána há'i póreu.

<sup>13</sup> Kutí koéhikomaka êno xúnati ovóxo keovo úne ya mar ákoti kayunúkapu. Kene ne váhere kixoku itúkeovo, kutí koe êno puváhine pípiti koyéti xánena ovóxonevo úne. Koeku kópo'e'akeahiko íhikaxea hanemaka koéneye, hékere píhohii koéti, ákotine áka xoko koati mani ókoku. Énomone kouókono Itukó'oviti ne iyónopokonoku xapa êno koímaiti hahákuti ipihóponovokutike. Yoko ákonemo ipíhíkopeakuya.

<sup>14</sup> Eneponeko Enóki, enepone sínguxope ámoripono Ádaum, koati ênoti xoénae tumúneke ápepe ra koekútihiko, koyúhoane kixókonokumo neko xané hiko ngíxone. Hara koe yúho vo'ókukehiko: "Keno'ókotimo Vúnae Itukó'oviti xané kixoti êno opókovoti ánjuna, enepohikone sasá'iti ovóxe íhae vanúke.

15 Simĩnoti yũhoikoponea uhá koeti xâne koane éxokoepa yonópokumo. Exókopatimo motókeyea ipĩhoponeokono ne xâne vaheréxoti kixoku itúkeovo vo'oku uhá koeti váhere ítuke, yoko uhá koeti váhere yũho veĩnoake kapáyasokinovo Itukó'oviti” kôe neko Enóki mekúke.

16 Koati ainóvoti kapáhakenavotihiko, koane ákomaka aúhepe isóneu. Aínovo sikovó koèti ya ítúkea váhere úhepune mũyo. Ako áka koyúhoyea koeku ítone ítúkea, kapayásokopovoti. Koati éxotimaka kixoku yũho iyúni'ikea po'ínuhiko xâne vo'oku kahá'ayea ítea ne áha xokóyoke.

### *Enékeake Njũda ne kutĩpotihiko Jesus*

17 Kene itĩnoe ákoti omotóva ongóvo, puyákapanapa yokóvo yũho neko inúxotihiko noĩvokoe Vúnae Jesus Kristu, enepone íhikauhiko, páhøe koyúhoyea emó'u xapa xâne yanekóyoke.

18 Hara koe yũho: “Yaneko káxehiko ye'éxapune hunókoku ra mêum, apêtimo koemóke'eati ne sasá'iti kixovókuti, itúkotimaka uhá koeti váhere áha ítúkea” kôe.

19 Énomone ne xâne haxakéxoti po'ínuhiko úti ya ikéneke Vúnae. Poéhane isoneú kixone hóko, vo'oku áko'o ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti xokóyoke.

20 Kene itĩnoe ákoti omotóva ongóvo, keúkapanapu yara hó'e úti, enepone yupihóvoti sasá'iko. Itíkamaka orásaum ya xunákoke Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti.

21 Koane yíxapumaka ítúkeovo ákoyeake omótovovi okóvo Itukó'oviti ne yóvoheixonoe, koèkumaka kíxoixi kóúsokeovomo ne hána'iti seánakovi Vúnae Jesus Kristu, enepone porexó'ovitimo vitóponea apéyeati ákotinemo hunókoku xokóyoke.

22 Yókóseana ne xâne ákoti koati xunako isóneu ikéneke Vúnae.

23 Hivá'axa íteova ne váhere koekúti. Kutí íxea viyopáti xoko oró'okovoku yúkuke. Kene ne po'ínuhiko xâne, yokóseanamaka, itea yokóhiyanavao ne váhere kixoku ítúkeovo, kutí kixeáti kopití'iti ipovóti kétirinayi sipéki nè'e, pivoáti pehúktivomaka.

24 Koati apêti xunako Itukó'oviti poréxeopinøe ákoyea íkerakapu pahunévatike, koane íseopeopinøemo ya hána'iti elókeko yokóvo, sásasa-sásasa keyêti nonékuke ne hána'iti ihayú'iuti úhe'ene yoko itĩpanevo Vúnae,

25 poéhanemaka itukóvo koati kaná'uti Itukó'oviti ákoti po'ínu, poéhanemaka itukóvo Koitóvoviti vo'oku ítukeinoviti Jesus Kristu Vúnae. Itúkapu énomone ihayú'ikakana vo'oku ítúkeovo hána'iti ihayú'iuti, koane hána'iti natĩna úti, ákoti po'ínu kuteáti xunáko yoko úhe'ene. Itúkapu énomonemaka pahukó úkeke uhá koèti, koane énomone xuná ya uhá koèti, ukeátinekene tumúneke ápeyea ra kúveu mêum, koane kó'oyene, koánemaka ya uhá koeti káxe ákotinemo hunókoku. Énomoneoxo ákoeneye.

Hunókokune.

## APOKALÍPISI

### Yútoe Xuâum koyuhoâti koêku ne koekútihiko ya káxehiko keno'ókoti

Enepora koyuhópeti, ápostulu Xuâum yutoxôa. Yaneko yutóxeaku, ika'ákovoti ya Pátimu, kalíke poké'e kukúkeke úne, evótikovoti koyúhoyea inámati ihíkavoti omínovike Jesus. Yoko koati yékotenone ne Xuâum yaneko ika'ákokono.

Enepora koyuhópeti yútoe, hara pahúkoa xoko seti koeti imokóvokuti ya Ázea. Enekoâti Xuâum neko kutípoti Jesus yane imokóvokutihiko kónokea koukoponeovohiko ikéneke Jesus, koane ákoyea kamúya'ika isóneu koeku enó'iyea ikoítoponoati kotíveti. Koati apêti nâti ya Róma kutí kixopóvoti Itukó'oviti, pahúkoti xanéhiko ipúyukexinoa. Kohiyánati Xuâum neko kutípotihiko Kristu, puvâti komúya'ikeamo isóneu vo'oku ikoitoponea kotíveti nâti. Énomone yutóxinoa ra koyuhópeti koxunákeatihiko isóneu.

Koyúhoa Xuâum yara yútoe ne kouhupu'ikinoake Itukó'oviti ya kutí koetíke hopúne. Éxokoa Itukó'oviti uké'exeekonomone ne xunako Satánae, koane itúkeovo Jesus itó hunókokuke. Koyúhoamaka ko'íparayeamo inámapoti apéyeati ákotinemo hunókoku vanúkeke ne uhá koeti koukóponovotihiko kúveovo Jesus Kristu.

Enepora yútoe Xuâum, vo'oku kixó'ekea koekútihiko ya káxehiko keno'ókoti, koekúti mayane he'onóvotiko koeku kó'oyene, óriti éxea yuhoíkoati ra koyuhópeti kixó'ekone. Itea kóyeane iyúseyea yara koyuhópeti kahá'ainovi Xuâum ákoyea pika úti ne tiú'iti koekúti keno'ókotimo vo'oku itúkeovo koâti hána'iti teyonéti ne Jesus Kristu, pahúkoti uhá koeti po'ínuhiko payásoti.

<sup>1</sup> Eneporara koyuhópeti, yutóxovoku ne koekútihiko kouhupu'ikone Jesus Kristu, poréxoake Itukó'oviti éxokea ovóxehiko. Énomone ne koekútihiko ákotinemo axu'íkene símeovo kaxena kousokovope. Yoko ápe ánjuna Jesus, páhoé éxokea ra koekútihiko xoko ovóxe, enepone Xuâum.

<sup>2</sup> Enepone heú koeti koekúti éxokokonoke, énomone koyúhopo yarâ'a, koêku ra emo'u Itukó'oviti koáne ra kaná'uti kixovókuti kouhupu'ikinoake Jesus Kristu.

<sup>3</sup> Koati únatimo koêku ne xâne yuhoíkoati ra koyuhópeti, koane kamokénoati, yoko itukoâti páhoenoa ra yutoéti yara koyuhópeti koyuhoâti koêkumo ne káxehiko keno'ókoti. Vo'oku ákone ahikapu, simóvotinemo kaxéna kousokeovoku ra koekútihiko.

#### *Yónoku ra yútoe Xuâum*

<sup>4</sup> Itínoe mbo'ínu xoko Vúnae ovâti ra seti koeti imokóvokuti ya poké'ixa Ázea, yúnzoikopinoe, undi Xuâum.

Itukó'oviti, enepone kóyekutine ápeyea ukeátinekeneye, enepone apêtikomaka yara koeku kó'oyene, koane ákotinemo hunókoku, itúkapu énomone porexópinoe hána'iti seánakopi yoko hána'iti úhepeko isoneúti ukeâti xokóyoke, ukeâtimaka xokóyoke ne Sasá'iti Omíxone, enepone seti koeti kixoku koutata'ixeovo ovóheixoti nonékuke ivátakoku Itukó'oviti natíxea,

<sup>5</sup> yoko ukeâtimaka xoko Jesus Kristu, enepone heú kixoâti koyúhoinovea ne kaná'uti kixovókuti íhae xoko Itukó'oviti, enepone inúxotimaka exépuvoko ukópea xapa ivokóvoti, payásotimaka ya uhá koeti po'ínuhiko nâti yara kúveu mêum.

Koati énomonemaka ako omotóvovi okóvo, koane énomonemaka koitóvovi ya pahúnevo úti yaneko ovokóvo itína kuruhúke.

<sup>6</sup> Poréxovimaka vitúkopeovo óvoku natíxea Itukó'oviti, xâne hazakínovoti sasá'iti ítuke Itukó'oviti, Há'a. Itúkapu Jesus Kristu ihayú'ikokono koane énomone payasô ákotinemo hunókoku. Énomone ákoeneye.

<sup>7</sup> Keno'ókopotimo xapa kapási nê'e. Noixópatimo uhá koeti xâne, muhíkova neko yuvorókoati. Yane ínamo iyaína uhá koeti kó'iyevovoku xâne, koékuti poké'e óvohikoku yara kúveu mêum. Koati kaná'uti kó'iyeanemoye. Koati énomoneoxomo kôe.

<sup>8</sup> “Undíne itukóvo túri koane hunókoku ne uhá koeti koekúti” kôe ne Vúnae Itukó'oviti. “Úndi ne kóyekutine ápeyea ukeátinekeneye. Undi apétikomaka yara koeku kó'oyene, koane ákotinemo hunókoku ámbeyea. Undímaka ne apêti xunáko pahúkea oúke uhá koeti apêti” kôe.

### *Koeku Jesus noixôa Xuâum*

<sup>9</sup> Undi Xuâum, pe'ínunoe xoko Jesus. Kutipasí ngoépinoe ya keítaponivo kotíveti, koáne ya itíkivo xanena Itukó'oviti, koánemaka ya íti víki koékuti kixékonoku ikéneke Jesus ákoti kemuyá'ika iséneu. Undi iká'aeti ya Pátimu, enepone kali poké'e kukúkeke úne, evóndikokonoti ngoyúhoyea emo'u Itukó'oviti yoko ngouhupu'ikea ne kaná'uti kixovókuti koyúhoti koeku Jesus.

<sup>10</sup> Ya lûmingu, ápe éxokonuke Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, vo'oku koati xúnati njokóyoke nê'e. Apé koéne êno hónoti emo'úti kutí koeti emo'u torombéta oxóvoti, inu'íxoti angéneke.

<sup>11</sup> Hara kixónu:

—Yitáxamo koyuhópetike ne neíxonemo, ínamo puhúkina ne seti koeti imokónovoti ya pítivokona Éfezu, koáne ya Êzmirna, Pêrgamu, Tiyátira, Sârade, Filadéufeá yoko Laudíseya —kixónune.

<sup>12</sup> Ina na'angénexovo ngomomâ ne yuhoíkonuti. Tokononé koane únge ne seti koeti íhaku yúku ainóvoti ôro.

<sup>13</sup> Yoko koati kukúkeke ne íhaku yúku, ápe ne ikútipasikoponovoviti, uti xâne. Enepone hóyeno noínjone, hamá koe ípovo hevékuke. Ápemaka hô'e ainóvoti ôro xa'ákuke.

<sup>14</sup> Hóhopu-hóhopu kóye ne híyeu túti. Kutí koe hopú'iko ne koâti sasá'iti evo'í su'úso. Kutí koémaka hopú'iyea imatákoti. Kene úke, kutí koe irúmene yúku.

<sup>15</sup> Kene hêve, kutí koe hiyá'iti haváva uhá'iti, enepone koati únati haváva ú'uha koyêti veyéatine yúku ánahi. Enepone emo'ú, kutí koe emo'ú êno hónoti mboo koeti úne.

<sup>16</sup> Yoko ya pe'úke vó'u éxopeke, ápe seti koeti hékere. Ápemaka ipuhíkeati pahákuke kutí koeti êno heú'iti hána'iti pirítai pi'âti tetúkope. Kene ne nône, ú'uhapu'i-ú'uhapu'i kóye kuteâti koeku uhápu'ine káxe ya itumúkoti.

<sup>17</sup> Noinjoâne, íngorokovone nonékuke. Kutí koene ivongóvotine. Ina ipíhoa ne vó'u éxope njokóyoke, koane kíxeonu:

—Hako píke. Undíne itukóvo túri koane hunókoku ne uhá koeti koekúti.

<sup>18</sup> Undi úkeaku ne apéyeati ákotinemo hunókoku. Ivóngovo yanekóyoke, itea enjépukopo ungópea xapa ivokóvoti. Ákonemo hunókoku ámbeyea. Enepone ivókeovo xâne koane pahúkeokono ipihóponovokutike, undíne exêa koêku.

<sup>19</sup> Yitáxa uhá koêti ra neíxonemeku, koáne ra koekúti neíxone yara koeku kó'oyene, koánemaka ra neíxoneikomo.

<sup>20</sup> Enepora he'ono'ú koeti'iko kixó'ekone, enepone seti koeti hékere neíxone pe'úkuke vò'um énjopeke, koáne ra íhaku yúku ôro, harâ'a: Enepora seti koeti hékere, hane kixó'eko seti koeti inuxínoti itukéti xapákuke ne seti koeti imokóvokuti. Kene ne seti koeti íhakahiko yúku ôro, seti koeti imokóvokutihiko kixó'eko —kixónune.

## 2

### *Koyuhópeti páhoenokono xâne imokóvokutike ya pitivóko koéhati Éfezu*

<sup>1</sup> Ina kixopónumaka:

—Hara ákoe yitóxinoake ne inuxínoti itukéti imokóvokutike ya Éfezu:

“Hara koe emó'uinombinoe, undi namukoâti ya pe'úkuke vò'u éxopeke ne seti koeti hékere, undímaka ixómoti yóno xapákuke ne seti koeti íhaku yúku ainóvoti ôro:

<sup>2</sup> Énjoa ne kixeku itíkivonoe, enepone kixeku ke'ítukeyi ya índukeke ákoyea kemúya'ika iséneu. Énjoa ákoyea síkó íxea ne váherehiko xâne xepákuke itúkea âha itúkea. Énjoamaka híxépinoe ne xâne koyúhóti itúkeovo mbáhoe itea ákoti akaná'u. Koati yexoâti itúkeovo semékenovo'itihiko.

<sup>3</sup> Koatímaka ipíhetai tumúne hékinu ákoti kirikâ, koane êno keítaponivo kotívetai vo'ónguke, ákoti ívakápu iséneu.

<sup>4</sup> Itea anéye íninjone ovópikunoe: Énomone ne ákoyeane akútea kékunoe inúxotike, yaneko itikóvoikonoe xâne yupihóvoti ákoyea omótovonu okóvo.

<sup>5</sup> Puyákapapanoe yokóvo neko inúxoti kêku, motovâti ínixi ákoyeane melíke'eka kó'oyene. Konókoti ikétivexi iséneuke koane ípeki ne kixeku itíkivo. Yaúkapapunoe itíkopi kuteâti kixeku itíkivo inúxotike inâ hekônu. Kene enepo hákoti keyúseopovo, neíxapu vo'oku unge'éxootimo ne itíkivo kouhápu'ikoti xâne enepo hákoti ípekôa ne kixeku itíkivo.

<sup>6</sup> Itea anéye koekúti íninjone unátiyea, énomone ra pívi kixoku itúkeovohiko ne nikolaíta, kuteâtimaka mbúvea.

<sup>7</sup> “Koékuti kamoâti, ívávaka yuhó'inoa Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti ne xanéhiko yara póhutihiko imokóvokuti.

“Enepora itoâti tarú'uxea uhá koéti ra tíu'itihiko koekúti, mborexoâtimo níkea há'i ne tikóti yane óvoku nonéti natíxokuke Itukó'oviti, enepone kixó'ékinoviti únatinoe koekúti vitapána ne inámapoti apéyeati ákotinemo hunókoku xoko Itukó'oviti” ákoe ne yitoenoa —kixónune.

### *Koyuhópeti páhoenokono xâne imokóvokutike ya pitivóko koéhati Êzmirna*

<sup>8</sup> Ina kixopónumaka nê'e:

—Hara ákoe yitóxinoake ne inuxínoti itukéti imokóvokutike ya Êzmirna:

“Hara koe emó'uinombinoe, undi túri koane hunókoku ne uhá koeti koekúti, undi ne koépeuti yanekóyo, itea enjépukopone ungópea xapa ívokóvoti:

<sup>9</sup> Énjoa yupíhevonoe keítaponivo kotívetai, koane ákoyea apeínopiti. Itea po'í koéku, itínoe koati ênoti apeínoati ya nonékuke Itukó'oviti. Énjoamaka itúkoheyea kékunoe ne koyúhotihiko itúkeovo júdeu, ikútixapovotihiko koati kaná'uti xanena Itukó'oviti, itea haína. Koatíhiko xanena Satánae.

<sup>10</sup> Hákonoe pikéa ne tíu'iti koekúti víkokuikomo. Xepákukenoe, apétimo kure Ndeápu ika'ákovokutike, kahá'ati híxópeopinoe. Keítaponovotimo kotívetai kúveu yehí koeti káxe. Itea hákomo kemuyá'iko iséneu, muhíkova okonókovo víki pevótike vo'óngu. Yane ingo'íparaxopopitinoemo kutí koeti koati uhé'ekoti kôroa, enepone inámapoti apéyeati ákotinemo hunókoku njokóyo.

11 “Koêkuti kamoâti, ivávaka yuhó'inoa Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti ne xanéhiko yara póhutihiko imokóvokuti.

“Enepone itoâti tarú'uxea uhá koêti ra tiú'itihiko koekúti, ákomo véka ne iháxoneti pí'ape ivokeôvoti, enepone ipihoponeokono ne xâne ákotinemo hunókoku” ákoe ne yítoenoa —kixónune.

*Koyuhópeti páhoenokono xâne imokóvokutike ya pitivóko koêhati Pêrgamu*

12 Ina kixopónumaka:

—Hara ákoe yitóxinoake ne inuxínoti itukéti imokóvokutike ya Pêrgamu:

“Hara koe emó'uinombinoe, undi apêti hána'iti pirítauna pí'âti tetúkope, koati heú'íteoxo:

13 Énjoa ne yóvoku itúkeovo koati óvoku ivátakoku Satánae natíxea, itea kóyeane títiu kéyeyi ingyeneke. Ako kurí ixé kívivonu. Ako yaúkapapu ikíni muhíkova koepékokono Ántipa, enepone ovónje koati yuixóvoti koyúhoyea emó'um yanekóyoke ákoti kurí ixâ enepo koepékokono yane pitivóko yóvokunoe, enepone koati óvoku Satánae.

14 Itea anéye íninjone ovópikunoe. Énomone ne ápeyea xâne hokoti ihíkavoti kuteâti ítuke Mbaláum mekúke enepo exóko Mbaláki kixoku íkorokea íhae Izarêe ya níkeahiko níkokónoti ikó'iparaxokonoke sánduhiko, koane ítúkea úhepune múyo xoko xâne ákoti itukapu koati múxone.

15 Anêkomaka xepákukenoe kuteâti, hokoâtihiko ne ihíkavoti ítuke evo níko-laíta.

16 Ikétivexaikopo iséneuke ne pehúnevo, koane kiríka, vo'oku enepo hákotimo kirikópa, ákomo ingá'akarixapu nzímea xepákuke nzayá'ikoponea ne vaheréxoti ítuke, koane ongópeamaka ya emó'um, enepone kutí koeti hána'iti pirítau.

17 “Koêkuti kamoâti, ivávaka yuhó'inoa Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti ne xanéhiko yara póhutihiko imokóvokuti.

“Enepo hikone itoâti tarú'uxea uhá koêti ne tiú'iti koekúti, mborexoâtimo ne koati kaná'uti níkokónoti íhae vanúke, unaétiko koeku kó'oyene, koane mborexoâtimakamo kali hopú'iti mopôî apêti inámati íha yutoxóvotiya, ákoti exá po'i xâne. Poéhanemo ne namukópati exoâmo” ákoe ne yítoenoa —kixónune.

*Koyuhópeti páhoenokono xâne imokóvokutike ya pitivóko koêhati Tiyâtira*

18 Ina kixopónumaka:

—Hara ákoe yitóxinoake ne inuxínoti itukéti imokóvokutike ya Tiyâtira:

“Undi Xe'exa Itukó'oviti, undi apêti úke kutí koeti írúmene yúku. Kene njêve, kutí kôe híyá'iti haváva koati uhá'iti. Hara koe emó'uinombinoe:

19 Énjoa ne kixeku ítíkivo. Énjoa ákoyea omótova yokóvo ne po'ínuhiko xâne, koane kívivonuxo. Énjoamaka ípihi tumúne hékinu ákoti kirikâ, koane énjoamaka koêku ne ítikeinonu enó'iyeano yara koeku kó'oyene yaneko inâ kitipónu.

20 Itea anéye íninjone ovópikunoe. Énomone ne ákoyea seyá'ika ne hokoti kixoku itúkeovo Njezâbe, enepone sêno koyúhote itúkeovo páhoe Itukó'oviti koyúhoyea kouhupu'íkinoake Itukó'oviti xapa xâne, itea ákoti akaná'u. Yoko yane kixoku íhikaxea, kátavokoa ne ovónjehiko xoko ákoti itukapu anjá'inoa, koyuhoâti ákoyea yuvâti ítúkea úhepune múyo ne xâne xoko ákoti itukapu koati múxone. Enepone sêno, koyúhomaka yúsíkea níkea níkokónoti ikó'iparaxokonoke sánduhiko.

21 Enóné ngúxea ne sêno ikótivexea isóneuke ne pahúnevo koane kuríkoepa, itea ako akáha'a kuríkoepa ixómoyea kapine hóyenhiko ákoti itukapu íma.

<sup>22</sup> Kó'oyene inga'ârinexoatimo, ngurikoâtinemakamo ípeke. Mborexoâtimo yupíheovo tiveko koêku, xané ngixoâtihiho ne ímaxeovoke, enepohikone koesáyu'ixoti kixoku itúkeovo xokóyoke. Énomonemo ngíxoaneyeye neko xâne enepo hákoti ikotíxexoa isóneuke koane hákotimaka kurikópa ne pahúnevo, íhikaxoake sêno.

<sup>23</sup> Ngoepékexeatimakamo xe'éxaxapa. Yane exoâtimo xanéhiko ya uhá koeti imokóvokuti indúkeovo exoti isóneuve xâne koane áha itúkea. Yoko póhutihiko kexé'unoe, mborexópopeatinoemo ésa'i ne kixeku itíkivo, yusíkoti únati itúkeovo áko'o ákoyea aúnnati ne ítike.

<sup>24</sup> "Itea ákonemo po'ínu mbáhoenopinoe itíki, itínoe íhae Tiyâtira ákoti háká ne váhere ihíkavoti. Hane ngíxo, uhá ketínoe ákoti exâ koêku neko koekúti yupihóvoti váherexea, enepone iháxoneti ihíkavoti éxone xanéhiko yupihóvoti hókea Satánae.

<sup>25</sup> Poéhane émbemopinoe kétiu'ikivo ingéneke tukú koetímo aúngopovo.

<sup>26</sup> "Koêkuti itoâti vékea uhá koêti ne tiú'itihiko koekúti koane itoâtimaka itúkea ne mbáhoenoa itúkea tukú koeti hunókokuke, mborexoâtimo éxea koêku ne xanéhiko yara kúveu mêm ákoti akutiponu.

<sup>27</sup> Yoko ákomo íyuhixa natixánehiko. Hanemo koéneye xunako natíxea, kuteâti koeku xâne katatákexoti póte ya puló'i haváva, kalike-kaliké kixoâti.

<sup>28</sup> Kuteâti kíxoaku Nzá'a poréxeonu xunakóti mbahúkea xapa xâne, énomonemakamo ngíxoaneyeye ne kutipónuti, enepohikone itoti uhá koeti koekúti. Ínamakamo mbarexâhiko kutí kó'iyeya uhápu'ine ne pú'iti hékere xánena íhâroti.

<sup>29</sup> "Koêkuti kamoâti, ivávaka yuhó'inoa Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti ne xanéhiko yara póhutihiko imokóvokuti" ákoe ne yitoenoa —kixónune.

### 3

#### *Koyuhópeti páhoenokono xâne imokóvokutike ya pitivóko koéhati Sârade*

<sup>1</sup> Ina kixopónuikomaka ne Xe'exa Itukó'oviti:

—Enepone inuxínoti itukéti imokóvokutike ya Sârade, hara ákoe yitóximoake:

"Undí apêti xokóyoke ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, enepone seti koeti kixoku koutata'ixeovo. Anéyemaka ne seti koeti hékere vo'ónguke. Hara koe emó'uinombinoe: Enjo ítike. 'Enepohikon'é, ovoxe Itukó'oviti koati kox-uná'ixovotihiko ítuoke Vúnae' kixópinoe po'ínuhiko xâne, itea nonénguke, kutí kénenoe ivokóvotine ákotine oko'ítuke.

<sup>2</sup> Iyíkapunoe, kóxunakapa ne koekúti motovâtiko kóxunakopeovo xepákukenoe, upánini kutí kó'iyeya muyá'itine kahá'atine uké'eyea. Vo'oku íninjoa enó'iyeya óvaku ne ítike nonékuke Únaem Itukó'oviti.

<sup>3</sup> Puyákapapanoe yokóvo neko inúxoti ihíkavoti némoé inâ kamôa. Yaúkapapunoe ítiki ne inúxoti kémone. Ikétivexa iséneuke ne pehúnevo koane kiríkapa. Enepo hákotinoemo iyikóvo, kutí ngoetimo ómevoti nzímeopinoe, vo'oku ákonoemo kalíhuina yéxi itukóvotiye óra nzímeamo íngoitoponeopinoe kotíveti vo'oku kixeku itíkivo.

<sup>4</sup> Itea kóyeane ápeyea xâne xepákukenoe yara Sârade ákoti ikapítí'ikapu upánini ákoyea axú'inahiko. Ngaha'ínepoatihikomo nê'e. Koati hóhopu koyétimo ne ípovo vo'oku koati motokeâtihiho ko'ípovoyea kuteâti.

<sup>5</sup> "Enepohikone itoâtimo vékea uhá koêti ne tiú'iti koekúti, hóhopu-hóhopu koyétimo ípovo. Ákomo kalíhuina ngotúyopea íha yane koyuhópeti yutóxovoku íha xâne yonópotimo xoko Itukó'oviti. Koane ngoyuhoâtimo nonékuke Nzá'a,



koane nonékuke ánjuhiko, enepone ovoxe Nzá'a íhae vanúke, itúkeovo koati kaná'uti hokónuti neko xanéhiko.

<sup>6</sup> “Koèkuti kamoâti, ivávaka yuhó'inoa Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti ne xanéhiko yara póhutihiko imokóvokuti” ákoe yítoenoa —kixónune.

*Koyuhópeti páhoenokono xâne imokóvokutike ya pitivóko koéhati Filadéufe*

<sup>7</sup> Ina kixopónumaka:

—Enepone inuxínoti itukéti imokóvokutike ya Filadéufe, hara ákoe yitóxinoake:

“Undi sasá'iti yoko kaná'uti. Undi exoâtimaka itukóvotiye ne motokeâti yonópea natíxokuke Itukó'oviti iháxoneti inámati pítivokona Ndávi. Enepone mínje'oe, ako itoâti exéxopea. Kúteane koèku ne enjéxone, ákomaka itoâti míhe'okopea. Hara koe emó'uinombinoe:

<sup>8</sup> Heú ngxíoa énjea koèku ne ítikenoe. Hanêko kutí koeti pahapéti mihe'ó koyèti, ímbihone tímúnekenoe, ákoti itoâti exéxopea. Énjoamaka kalíhuyea ne xináko, itea kóyeane itíki ne emó'um, mbáhoenopi itíki. Ákonemaka ítikaheapu ákoyea yéxanu.

<sup>9</sup> Anêko koyúhotihiko itúkeovo júdeu, ikútixapovoti koati kaná'uti xanena Itukó'oviti, itea hane ínzaxeahiko xanena Satánae. Ainóvoti koati semékenovo'itihiko. Enepohikonê'e, indukínoatimo ipúyukexoponeahiko nenékukeno, maka éxane ákoyea omótopinoe ongóvo.

<sup>10</sup> Vo'oku yíxívoa itíki ne emó'uinombi mbahukópinoe keúkoponivo ingéneke ákoti kemuyá'ika iséneu, nzuvo'óxopitimo víki ne kotíveti koekúti keno'ókotikomo yara heú koeti kúveu mêm hixópotimo xanéhikoya.

<sup>11</sup> Ákonemo ánju'íkene, aungópovotinemo. Yokóhiyanavo, koane yokóhiyanamaka ne itéponone ingéneke mará'inamo yévaka ne kutí koeti koati uhé'ekoti kôroa íparaxeopikemo Itukó'oviti sípa ya xokóyoke.

<sup>12</sup> “Enepone itoâti vékea uhá koèti ne tiú'iti koekúti, mborexoâtimo kutí kó'yeya koati xúnati tikóti kotíú'ikoati ne hána'iti imókovoku Únaem Itukó'oviti. Ákomo áhikuxeokonokumo xoko ókoku, koane ákonemo hunókoku óveaya. Yundoxoâtimakamo xokóyoke ne íha Únaem Itukó'oviti, koane íha pítivokona Itukó'oviti, enepone inámati Njeruzálem evesékeati vanúke ukeâti xoko Itukó'oviti. Koane yundóxotimakamo inámati ínza xokóyoke.

<sup>13</sup> “Koèkuti kamoâti, ivávaka yuhó'inoa Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti ne xanéhiko yara póhutihiko imokóvokuti” ákoe yítoenoa —kixónune.

*Koyuhópeti páhoenokono xâne imokóvokutike ya pitivóko koéhati Laudíseya*

<sup>14</sup> Ina kixopónuikomaka ne Xe'exa Itukó'oviti:

—Kene enepone inuxínoti itukéti imokóvokutike ya Laudíseya, hara ákoe yitóxinoake:

“Undíne ne 'Énomone koéneye' kixonéti, vo'oku ûndi kousóko uhá koeti yuho Itukó'oviti. Undímaka ne motovâti kúveovokono vo'oku heú ngxíoa ngoyúhoyea ne kaná'uti kixovókuti íhae xoko Itukó'oviti. Undi úkeakumaka ne uhá koeti ítuke Itukó'oviti iná apê. Hara koe emó'uinombinoe:

<sup>15</sup> Énjoa koèku ne ítikenoe ákoyea itíkapu koâti koxuná'ixovoti ingéneke koane hainá'yeamaka haxá keyínuti. Ehá'ani heru'ó ké'yinoe kirí'okopivonu, áko'o heru'ó ké'yinoe hexákivonu.

<sup>16</sup> Itea vo'oku itukohí kíxi hékinu, kutí ngxópitinoemo koekúti mbahákuke mbúvone, ámburoepomo.

17 Yoko hara kénoue: ‘Enóne apeínonuti, koane enóne ngóúkoponeovo ítukeke Itukó’oviti. Ákone nóngone ikéneke’ kénoue. Itea ákonoe yéxa ítíkivo yupihóvoti ákoyea aúnati koèku, koane yupihóvoti nókone. Nonékuke Itukó’oviti kutí kénoue xâne ákoti apeínoati, komítiti koane urapí koèti.

18 Hukínóvoti injíko’okeopinoe víyi njokóyoke ne koekúti hána’iti ítópoinopike ingéneke, enepohikone kutí koeti koati únati ôro veyeátine yúku ánahi, motovâti ítíkópivo ênoti apeínoati nonékuke Itukó’oviti. Víyamaka njokóyoke ne kutí koeti hóhopu koyêti ípevo maka hákone keno’óko ne tíyapana vo’oku yurápiyi. Víyamaka njokóyoke ne kutí koeti ipixáti ipíxexope yúke, motovâti ínixepi nékone ínixi ingéneke.

19 Nzayá’ikoa ne uhá koeti xâne ákoti omotóva ongóvo, koane énjokoa nókone kó’iyea. Heru’ó íxea yomíxone hékinu. Ikétivexamaka iséneuke ne pehúnevo koane kiríkapa.

20 Hane ngóeneye xâne xe’ó koyêti pahapétike ixómoti ihapápako vó’u kahá’ati úrukeovo. Koèkuti kamónuti, enepomo mihe’ákinana, urúngovatimoya. Yane kutí koetímó koeku xâne koati ko’íníkonekokoti inikó kixokókoti níkea.

21 “Enepone itoâti vékea ne uhá koeti tiú’iti koekúti, mborexoâtimo ivátakopea njêrerekuke xoko ivándakoku nandíxea, kuteâtimaka ngóeku índea uhá koeti yanekóyoke koane ivándakopea xêrerekuke Nzá’a xoko ivátakoku natíxea.

22 “Koèkuti kamoâti, ivávaka yuhó’inoa Sasá’iti Omíxone Itukó’oviti ne xanéhiko yara póhutihiko imokóvokuti” ákoe yítoenoa —kixónune.

## 4

### *Koeku noíxone Xuâum xoko ivátakoku natíxea Itukó’oviti ya vanúkeke*

1 Ikénepoke nê’e, ápe po’i noínjone, pahapéti mihe’ó koyêti vanúkeke. Ápepomaka emó’u ne yuhoíkonuti, enepone ngámone inúxotike. Yoko kutí kôe emó’u torombéta oxóvoti. Hara kixónu:

—Kiná’aka yâkeneye motovâti énjokeopea koèkumo ra koekútihiko káxehiko keno’ókoti.

2 Yane koati xúnati njokóyoke ne Sasá’iti Omíxone Itukó’oviti. Poréxonu noínjea ivátákokuti vanúkeke, ivátakoku nâti. Ápemaka nâti vatá koyêtiya.

3 Enepone nâti, koati xúnati uhápu’ine ukeâti. Hane koéneye kuteâti koeku uhápu’ine uhé’ekoti uhá’iti mopô, enepone njáspi koáne ne sarâdoniu kixonéti. Ina keno’óko ne hepípi koèti kuteâti úpikovoe, ínati uháhi, vekeâti xêrerekuke ne ivátakoku nâti. Koati kuteâti uhápu’ine ne uhé’ekoti uhá’iti mopô iháxoneti esmêrauda nê’e.

4 Eneponeko ivátakoku nâti, ápemaka po’i vinti koaturu koeti ivátakoku payásoti yakukú kixoâti. Ápemaka vinti koaturu koeti xâne teyonéti inuxínoti ítuke Itukó’oviti ivátakoati. Yoko ainóvoti hóhopuke koyêti ípovo. Póhutihiko, ápe kôroana ainóvoti ôro tutíkuke.

5 Ápemaka ipixéneneoti inu íxoati neko ivátakokuke nâti, yoko hónoti emó’úti, yoko xururúkoti. Nonékuke ne ivátakoku, ápemaka seti koeti yúku irumékoti. Eneponê’e, hane kixó’eko Sasá’iti Omíxone Itukó’oviti, enepone seti koeti kixoku koutáta’ixeovo.

6 Yoko nonékuke neko ivátakoku nâti, ápe kutí koeti úne ya mar, itea ainóvoti víduru, kutí koeti sásasa koyêti uhé’ekoti uhá’iti mopô iháxoneti kirístau.

Xoko póhutihiko poixô'o ne ivátakoku nâti, kukúkeke póhutihiko poixô'o, ápemaka koaturu koeti ehevókovoti, ko'isóneutimaka kuteâti xâne, yakukú kixóâti neko ivátakoku nâti. Enepohikonê'e, êno úke nonékuke koane akéneke.

<sup>7</sup> Enepone inúxoti noínjone, kutí koe líyaum. Kene ne pí'ape, kutí koe kali túru. Kene ne mopó'ape, hane koéneye konónyeya, hóyeno. Kene ne koáturuxope, kutí koe pú'iti hó'openo ôti koeku ó'iyea, enepone iháxoneti ágea.

<sup>8</sup> Yoko póhutihiko neko koaturu koeti noínjone, áinovo apêti seí koeti kêvi. Êno úke kevíkuke, opékuke koane oukeke ne kêvi. Káxe, yóti veyóhiko ixómoyea koyúho ákoti áka. Hara kóyehiko:

—Koati sásasa-sásasa-sásasa koyêti ne Vúnae Itukó'oviti, enepone apêti xunáko pahúkea uhá koêti, enepone kóyekutine ápeyeya ukeátinekeneye, enepone apêtiko yara koeku kó'oyene, koane ákotinemo hunókoku.

<sup>9</sup> Koeku kó'iyeaneye yúho nekóyohiko ihayú'ikoati yoko kahaná'ikeati íha, koane ikoró'ixinovati neko Kóyekutine Ápeyeya ákotinemo hunókoku, enepone vatá koyêti xoko ivátakoku natíxea,

<sup>10</sup> yane enepone vinti koaturu koeti xâne teyonéti inuxínoti itukéti, ipúyukexohiko xaneâti ísu'okea nône poké'eke nonékuke neko Kóyekutine Ápeyeya. Énomone neko vatá koyêti xoko ivátakoku natíxea. Koeku iháyu'ikea, koánemaka véyehiko ne kóroana, koane ípiheahiko nonékuke Itukó'oviti xaneâti kíxehiko:

<sup>11</sup> —Íti Vúnae Itukó'oviti, koati metokeâti ihéyu'ikikono koane kapáyasoekono ne íhe, yoko iháyu'ikeekono ne êno xináko, vo'oku itúkeovo íti pahúkôa ápeyeya uhá koêti ra apêti. Koati keha'âti ápeyeya uhá koêti ra koekúti, énomone kutí'ino apêti. Áinovo ítuke pé'u veô'u —koénehiko.

## 5

### *Koyuhópeti apêti hoénaxovopehiko exéxovope, motovâti ákoyea míhe'ókoati*

<sup>1</sup> Noínjomaka koyuhópeti éxopeke vó'u ne nâti vatá koyêti ivátakokuke natíxea. Enepone koyuhópeti, ápe yutoéti kúveuke yoko meúkeke, yoko ápe seti koeti hoénaxovope exéxovope puvâti míhe'okeokono.

<sup>2</sup> Noínjoamaka ne êno xúnati ánju kohonókoti emó'u kó'iyea:

—Ápeikopo motokeâti veyópea exéxovope ne koyuhópeti koane míhe'okea? —kôe.

<sup>3</sup> Yoko ako ápahuina xâne ya vanúke, koáne yara kúveu mêum, koánemaka xapákuke ne ivokóvotinehiko motovâti míhe'okea yoko komómoyea ovâti ne koyuhópeti.

<sup>4</sup> Yane koati iyôndi vo'oku ákoyea ápahuina xâne motokeâti míhe'okea yoko komómoyea ovâti neko koyuhópeti.

<sup>5</sup> Yane ápe póhuti yane vinti koaturu koeti xâne teyonéti inuxínoti itukéti kixónuti:

—Hako iyêo. Enepone iháxoneti Líyaum ukeâti xapa amósenopono Njúda, enepone ámoriponomaka nâti Ndávi, ítoane uhá koêti, kutí'inoke motovâti veyópea ne seti koeti hoénaxovope exéxovope ne koyuhópeti yoko míhe'okea —kixónune.

<sup>6</sup> Yane noínjoane ne Xe'exa Su'úso kixonéti, enepone ikó'iparaxokonoke Itukó'oviti yaneko porexópo ésa'í kotúyopea pahunévoti. Yoko ápe ókinekono koepékokono. Seti koe sévereina. Seti koémaka úke. Áinovo kixo'êkoti Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti, enepone seti koeti kixoku kóutata'ixeovo, páhoe Itukó'oviti

yara uhá koeti kúveu mêum. Xe'ó kóye nonékuke ne ivátakoku nâti kukúkeke neko koaturu koeti ehévókovoti, ko'isóneutimaka kuteâti xâne, yóko'omaka ne vinti koaturu koeti xâne teyonéti inuxínoti itukéti.

<sup>7</sup>Ina veyopónoa Xe'exa Su'úso kixonéti ne koyuhópeti éxopeke vò'u neko nâti vatá koyéti ivátakokuke natíxea.

<sup>8</sup>Namukoâne ne koyuhópeti, enepohikone koaturu koeti ehévókovoti, ko'isóneutimaka kuteâti xâne yóko'o ne vinti koaturu koeti xâne teyonéti inuxínoti itukéti, ipúyukexohiko xaneâti ísu'okea nône poké'eke nonékuke ne Xe'exa Su'úso kixonéti. Póhutihiko, ápe ómo'ixonehiko huxôe iháxoneti árapa, yoko enovópeti, itukéti ya óro, puhí koati xêru. Yoko enepone xêru ovâti ne enovópeti, hane kixó'eko orásaunahiko kasása'iupo Itukó'oviti.

<sup>9</sup>Yane ina imokóvohiko inámati akenéti. Hara koéhiko:

—Koati metokeâti nemúki ne koyuhópeti yoko viyópi ne exéxovope, vo'oku itíne neko ivokínovoti xâne. Koati ovokóvoti ne itíne yanekôyoke, ésa'i itúyopea pahúnevo xâne, motovâti itúkopeovo xanena Itukó'oviti ne uhá koeti kó'iyevoku xâne, koékuti iháxakoku úkeaku, koêkutimaka kó'iyevoku yuhôti yúho, koêkutimaka kó'iyevoku neko xâne, koane koêkutimaka poké'e óvohikoku yara kúveu mêum.

<sup>10</sup>Énomone itíkohiko xanena Itukó'oviti, haxakínovoti itúkea sasá'iti ítuke. Yoko énomonehikomo natixô yara poké'e —koe akéne.

<sup>11</sup>Ina ngomomâ, ngamone emo'u ákoti yumaxápu ánju yakukú kixoâti ne ivátakoku nâti, yakukú kixoâtimaka neko koaturu koeti ehévókovoti, ko'isóneutimaka kuteâti xâne, koánemaka ne vinti koaturu koeti xâne teyonéti inuxínoti itukéti. Koati ákoti yumaxápu neko ánju, ákoti itoâti kayúmákexea yé'akeye.

<sup>12</sup>Koatímaka hónoti ne emó'u kó'iyeahiko:

—Enepone Xe'exa Su'úso kixonéti, isoéti yanekôyoke, enepone ikó'iparaxokonoke Itukó'oviti yaneko porexópo ésa'i kotúyopea pahunévoti, koati motokeâti itúkeovo nâti éxoti koeku uhá koeti koekúti. Motókeamaka ikó'iparaxeokono uhá koeti únatinoe koekúti, koane itúkeovo hána'iti ko'éxoneti. Motókeamaka ápeinoa uhá koeti xunakóti koane itúkeovo hána'iti teyonéti yoko hána'iti ihayú'iti ákoti kuteâti. Koati motokeâtimaka kahána'ikeokono íha —koénehiko emo'u ánju.

<sup>13</sup>Yane ngámoanemaka uhá koéti ne koéxokeu Itukó'oviti ya vanúke, koánemaka yara poké'e, koane xapákuke ivokóvotínehiko, yoko úneke ya mar, koane uhá koeti koékuti óvohikoku. Hara koéhiko:

—Enepone nâti payásoti ya uhá koéti, enepone vatá koyéti xoko ivátakoku natíxea, énomone kapayásakakana íha, koánemaka íha ne Xe'exa Su'úso kixonéti. Itúkapu énomonemaka teyokóno koane énomone ihayú'ikakana, koane énomone pahukó uhá koéti, ákotinemo hunókoku —koe yúho ne uhá koeti koéxokeu Itukó'oviti.

<sup>14</sup>Yane enepohikone koaturu koeti ehévókovoti, ko'isóneutimaka kuteâti xâne, hara koéhiko yumópeake:

—Énomoneoxomo ákoeneye —kóyehiko.

Koáne ne vinti koaturu koeti xâne teyonéti inuxínoti ítuke Itukó'oviti, ipúyukexohiko xaneâti ísu'okea nône poké'eke nonékuke ihayú'ikoati.

## 6

*Veyovóne neko hoénaxovope exéxovope ne koyuhópeti*

1 Yane noínjoane ne Xe'exa Su'úso kixonéti, enepone ikó'iparaxokonoke Itukó'oviti yaneko porexópo ésa'i kotúyoepa pahunévoti. Véyoane ne inúxoti yane seti koeti hoénaxovoepo exéxovoepo ne koyuhópeti. Yane inamaka ngamôa póhuti yane koaturu koeti ehevókovoti, ko'ísóneutimaka kuteâti xâne. Kutí koe êno hónoti emo'u xururúkoti enepo koyûho.

—Yókone —koéne.

2 Ina ngomomâ, yane apé koene hopú'oti kámo apêti ivu'íxoati. Enepone ivu'íxoati, ápe xuména, koane itúkinokono kôroana tutíkuke. Koati pihínoti ítea xapa isukókoti yoko koati itôti.

3 Enepone Xe'exa Su'úso kixonéti, veyoáne ne pí'ape hoénaxovoepo exéxovoepo ne koyuhópeti, yane ngámeane emó'u ne pí'ape ehevókovoti, ko'ísóneutimaka kuteâti xâne.

—Yókone —koéne.

4 Yane apé koene po'i kámo harará'oti. Enepone ivu'íxoati, poréxokono uké'exea úhepeko kóyeku ne xanéhiko yara kúveu mêum, kutí'inoke isukókotihiko koane koepéxekokoti. Poréxokonomaka koati êno hána'iti pirítaiu neko ivu'íxoti kámo.

5 Enepo veyoáne Xe'exa Su'úso kixonéti ne mopó'ape hoenáxovopeti, yane ngámeanemaka emó'u ne mopó'ape ehevókovoti, ko'ísóneutimaka kuteâti xâne.

—Yókone —koénemaka.

Ina ngomomâ, yane apé koene hahá'oti kámo. Enepone ivu'íxoati, hane ómo'ixo ihíxopeti vo'ókuke.

6 Yane ngamone emo'úti kutí'iyea inu'íxoati xapákuke ne koaturu koeti ehevókovoti, ko'ísóneutimaka kuteâti xâne. Hara koe yûho:

—Enepone ésa'i kali póhuti líturuna tíríku, kohépitimo. Enepone hepíko, kúteanemo yé'akeye námoe xâne ko'itúke ya póhuti káxe. Kúteanemaka ésa'i kali mopó'âti líturuna sévada. Kene azeite yoko víyum, hákomo ikehépíxoá —koéne.

7 Veyoáne Xe'exa Su'úso kixonéti ne koáturuxope hoenáxovopeti, yane ngámeane emó'u ne koáturuxope ehevókovoti, ko'ísóneutimaka kuteâti xâne.

—Yókone —koénemaka.

8 Ina ngomomâ, yane apé koéne hiyá'oti kámo. Enepone ivu'íxoati, “Pevóti” koéha. Ápemaka oko'íkenexoati. “Óvoku Ivokóvoti” koéha nè'e. Enepone pí'âti, poréxokono koépekexea kali ênoti xâne yara uhá koeti kúveu mêum ya isukókoti, hímakati, arinéti yoko ipúhokovotihiko hó'openo. Enepone xâne koépeu, kúteane yé'akeye eneponi ihaxáka uhá koeti xâne yara kúveu mêum ya mopó'âti iháxakoku, yane mani póhuti iháxakoku koépekexekono.

9 Yane véyoanemaka ne sínguxope hoénaxovoepo exéxovoepo ne koyuhópeti. Hane noínjo ivokínevetihiko opékuke ne áta, imókono ne ikó'iparaxokonoke Itukó'oviti. Enepohikone xâne noínjone, ainovo koépeuti vo'oku kutípea emo'u Itukó'oviti, koane vo'oku ákoyea kurí íxa hókea Jesus.

10 Enepohikonê'e, kóhonoko emó'u vaúkea. Hara koéhiko:

—Íti Vúnae éxoti koeku uhá koeti koekúti, iti koati sasá'iti koane kaná'uti, námoye itíkinopinovi vésa'i, ipihéponoati ne xanéhiko yara kúveu mêum ovókoti vitína? —koénéhiko.

11 Póhutihiko koxé'u nekôyo, pôrekekxonone hopú'iti ípovo, ina pahukókonomaka kali ómomikeako tukú koeti kausákapune yé'akeye po'ínuhiko ovoxe Itukó'oviti koépeutikomo kuteâti kixókono kuhiko.

12 Yane noínjoa ne Xe'exa Su'úso kixonéti véyee ne seíxope hoenáxovopeti. Yane apé koéne êno xúnati iyuyôti poké'e. Ípukovomaka ne káxe. Háhaha kóyene

kuteâti koeku ipovóti kaháha'ikovoqe xâne ikotívexoti isóneu ike ivokóvoti. Kene ne kohê, kutí koéne íti harâra'iyea.

<sup>13</sup> Írihikovonemaka ne hékere poké'eke, kuteâti koeku tonóketi ha'i figu írihiu xúnati ihunóvoti.

<sup>14</sup> Kene ne vanúke, heú koe veyópeovo, kuteâti koeku koyuhópeti atupíri'okokonoti inúxotike káyukopeovo exéxopeovo enepo kú'uri kíxokóno. Enepoihikone hána'itinoe mopô, koáne ne kálihunoqe poké'e kukúkeke úne, heú koe ahíkuxeovohiko óvoku.

<sup>15</sup> Ina he'onóvo uhá koeti xâne, enepohikone payásoti koáne ne nâtihiko yara poké'e, koáne ne pahúkotihiho inuxínoti húndaru, koane íríkuhiko yoko po'ínuhiko apêti xunáko pahúkea, koánemaka uhá koeti akaúti, yoko uhá koeti po'ínuhiko xâne ákoti akutéa koeku akaúti. Hé'onovohiko ya xoko hána'itinoe uhôro yoko xoko uhoróxotihiko xapa hána'iti mopô.

<sup>16</sup> Ina vaukóhiko kaha'aínoati íkoro'uxeovahiko ne hána'itinoe koane pú'itinoe mopô, maka hé'anane, puvâti ínixeahiko nâti, enepone vatá koyêti ivátakokuke natíxea vanúkeke, puvâtihihomaka itóponea ímainevo ne Xe'exa Su'úso kíxonéti.

<sup>17</sup> Vo'oku símeovone ne hána'iti teyonéti káxe, kaxena ímainevo Itukó'oviti, ímainevomaka Xe'exa Su'úso kíxonéti. Yoko ákonemo xâne iteóvati.

## 7

### *Xanéhiko íhae Izarâe apêti hoénaxovoqe Itukó'oviti inúkuke*

<sup>1</sup> Ikénepoke neko koekútihiko, noínjonemaka koaturu koeti ánju xe'okó koyêti xokóyoqe ne koaturu koeti úkeaku ihunóvoti yara kúveu mêm. Ako síkahiko ihúneovo ne ihunóvoti ukeâti xoko póhutihiko úkeaku. Énomone ákoino ihúnapu ihunóvoti yara poké'e, koáne ya xoko úne ya mar, koánemaka xapa koêkuti xuve tikóti.

<sup>2</sup> Ina noinjómake po'i ánju ukeâti xoko úkeaku ihâroti, apêti hoénaxoqe ne koati kaná'uti Itukó'oviti ya xokóyoqe. Eneponé'e, vaukinoa neko po'ínuhiko koaturu koeti ánju porexókonoti koésayu'íxea ra poké'e yoko úne.

<sup>3</sup> Hara kíxoqa:

—Hákoxovone vaheréxinoa ítike ra poké'e, koáne ra úne, yóko'o ne xuve tikótihiho. Kixá'avo vitúkinoa hoenáxovopeti inúkuke ne ovóxehiko Vúnae Itukó'oviti exókovoti itúkeovohiko koati xanéna —koéne.

<sup>4</sup> Yane ina ngámo koyúhote yé'akeye ne kíxokónotineye inúkuke. Sentu koarentai koaturu koe míli neko xanéhiko, ukeâti uhá koeti iháxakexoku xanéhiko íhae Izarâe.

<sup>5</sup> Enepone iháxakoku Izarâe, amósenopono Njúda, ndusé koe míli ne hoenáxokonotiya. Kúteanemaka yé'akeye ya po'i iháxakoku, enepone amósenopono Rúbi, koánemaka xapa amósenopono Ngádi.

<sup>6</sup> Kúteanemaka yé'akeye xapa amósenopono Ázer koáne ya po'i iháxakoku, enepone amósenopono Nafítali, koánemaka xapa amósenopono Manáse.

<sup>7</sup> Yoko xapa amósenopono Simêum, Lévi, yoko Isâka, kúteanemaka yé'akeye.

<sup>8</sup> Koánemaka xapa amósenopono Nzebûlom, yoko amósenopono Yúse, koane amósenopono Mbejámi, kúteanemaka yé'akeye. Nduse koe míli hoenáxokonoti ukeâti póhutihiko iháxakoku neko íhae Izarâe.

### *Noíxo êno xâne ne Xuâum*

<sup>9</sup> Ikénepoke neko koekúti, noínjonemaka koati êno opoíkovoti xâne ákoti itoâti kayúmakexea, ukeâti xapa uhá koeti kó'iyevovoku xâne, koêkuti poké'e óvohikoku yara kúveu mêm, koêkuti iháxakoku úkeaku, koêkutamaka kó'iyevovoku neko

xâne, koane koêkuti kó'iyevoku ne yuhôti yûho. Xe'okó kóyehiko nonékuke ivátakoku Itukó'oviti natíxea, koane nonékuke ne Xe'exa Su'úso kixonéti, enepone ikó'iparaxokonoke Itukó'oviti yaneko porexópo ésa'i kotúyopea pahunévoti. Enepohikonekôyo, hóhopukee kóye ípovo. Ainóvotimaka omó'ixoti tuti exáte.

<sup>10</sup> Hara koe kóhonokeaxo emó'u:

—Enepora víteovo ya pahunévoti, koati ukeâti xoko Itukó'oviti, enepone vatá koyêti xoko ivátakoku natíxea, koánemaka xokóyoke ne Xe'exa Su'úso kixonéti —koénehiko.

<sup>11</sup> Yoko xe'okó kóyehiko ne uhá koeti ánju yakukú kixoâtihiho ne ivátakoku Itukó'oviti natíxea, yakukú kixoâtihihomaka neko vinti koaturu koeti xâne teyonéti inuxínoti itukéti, yóko'omaka neko koaturu koeti ehévókovoti, ko'isónéutimaka kuteâti xâne. Ina ipuyúkexohiko xaneâti ísu'okea nône poké'eke nonékuke ivátakoku natíxea ne Itukó'oviti ihayú'ikoti Itukó'oviti.

<sup>12</sup> Hara koéhiko:

—Kaná'uteoxo motókeyea itúkeovo Itukó'oviti ihayú'ikokono. Énomonemaka motokêa itúkeovo êno hána'iti ihayú'iyuti, únae uhá koeti exóneti. Énomonemaka motokêa íkoro'ixinovokono, koane itúkeovo hána'iti teyonéti, payásoti ya uhá koêti. Énomonemaka motokêa ápeyea uhá koeti xunakóti xokóyoke, ákotinemo hunókoku kó'iyeaneye. Ákoeneyeoxo —koéhiko.

<sup>13</sup> Yoko xapákuke neko vinti koaturu koeti xâne teyonéti inuxínoti ítuke Itukó'oviti, ápe póhuti kixónuti:

—Yéxoa itukóvotiyehiko ra hóhopukee koyêti ípovo? Yéxoamaka úkeakuhiko?

<sup>14</sup> Ina yumombâ:

—Ako énja unaém. Poéhane íti exôa.

Ina kixónu:

—Enepohikorâ'a, ainovo vekotíya kaxénake koati hána'iti tiveko koekúti. Hóhopu kóyepinoke ípovo, vo'oku itúkeovohiko kasása'iuo itina Xe'exa Su'úso kixonéti.

<sup>15</sup> Énomone xe'okó kóyeinohiko nonékuke ivátakoku Itukó'oviti natíxea. Káxe, yóti veyóhiko ixómoyea ikó'elokexea okóvo yane sasá'iti óvoku Itukó'oviti. Yoko Itukó'oviti, enepone vatá koyêti ivátakokuke natíxea, anêko xapákuke ixómoti koyonoâhiko.

<sup>16</sup> Ákonemo épekahiko hímakati koane úne. Ákonemo ará'akahiko káxe, koane koêkuti po'i kó'iyevoku kótuti,

<sup>17</sup> vo'oku koyonoâtihihokomo Xe'exa Su'úso kixonéti, enepone ovâti xokóyoke ivátakoku Itukó'oviti natíxea. Énomonemo kouséxinoahiko nókone, porexoâtimaka úhepeko kóyeku ákoti hunókoku, enepone kutí koeti vo'eroo koyêti uke úne ákoti ítikevoku. Koane kihú'íkopinoatinemo Itukó'oviti ne uhá koeti ho'ouke.

## 8

### *Veyovóne ne sétixope hoénaxovope exéxovope ne koyuhópeti*

<sup>1</sup> Veyoâne Xe'exa Su'úso kixonéti ne sétixope hoénaxovope exéxovope ne koyuhópeti, huvemoo koéne ya vanúkeke ovâti meýá koeti ôra.

<sup>2</sup> Yane noínjone seti koéne ánju xe'okó koyêti nonékuke Itukó'oviti. Póhutihiko nekôyo, poréxokono húxo, enepone torombéta kixonéti.

<sup>3</sup> Yane ina keno'óko po'i ánju omoti íhaku xêru, itukéti ya ôro. Xe'ó koéne nonékuke ne áta, imókono iparaxokonoke Itukó'oviti. Ina porexókono êno



xêru neko ánju motovâti oró'okea nonékuke Itukó'oviti ya xoko áta, enepone ainóvoti ôro. Hane óvo nonékuke ne ivátakoku natíxea Itukó'oviti. Xané kixo orásauna uhá koeti kasása'iupo Itukó'oviti neko xêru koeku oró'okeovo.

<sup>4</sup>Xoko íhaku xêru pe'úkuke vô'u ánju úkea íkuriheha ne oró'oeti xêru simôti xoko Itukó'oviti, xané kixoâti ne orásaunahiko kasása'iupo Itukó'oviti.

<sup>5</sup>Yane ina namukôa ánju ne íhaku xêru, kopúhikoane ihúveti yúku ukeâti xoko áta, ina kurikoâmaka xapa xâne yara poké'eke. Ênomone yanê'e, apé koéne êno xururúkoti yoko emo'úti hiko, koane êno ipixéneneoti yoko iyuyôti poké'e.

### *Oxôvo torombétahiko*

<sup>6</sup>Yane enepohikone seti koeti ánju apêti torombétana, kousovonehiko óxea ne húxo.

<sup>7</sup>Ina óxo torombétana neko inúxoti ánju. Yane apé koéne êno yúku xánena evêke, anahí koeti êno íti, irikóvoti xapa xâne yara poké'e. Êno oro'ókovoti yara kúveu mêum vo'ókuke. Hane koéneye yé'akeye oro'ókovoti, kuteâti eneponi ihaxáka ra kúveu mêum ya mopo'âti iháxakoku, mani póhuti yane mopo'âti iháxakoku oró'okeovo. Kúteanemaka kixókonoku ne tikótihiko koáne ne ngaráma.

<sup>8</sup>Ina oxomáka torombétana ne pí'ape ánju. Yane apé koéne koekúti kuteâti koati hána'iti mopô i xómoti oró'ókovo. Ina kurinó'ekokono úne ya mar. Isáyu'ixovo poixô'o ne úne yane mar vo'ókuke. Kutí koépone íti. Hane koéneye itóvoku ne koésayu'iu, kuteâti eneponi ihaxáka ne uhá koeti úne ya mar ya mopo'âti iháxakoku, mani póhuti yane mopo'âti iháxakoku isáyu'ixeovo vo'ókuke.

<sup>9</sup>Kúteanemaka koêku yé'akeye ivokóvoti xapa uhá koeti hó'openo ovâti ne úne ya mar. Koánemaka ne hána'iti vatéke uke'éxokonoti vo'ókuke, kúteanemaka yé'akeye.

<sup>10</sup>Yane oxone torombétana neko mopó'ape ánju. Ehá'axo óxoa, apé koene pú'iti hékere ínati irúmeko, ukeâti vanúke irikóvoti xoko óvokuhiko úne, koésayu'ixoati. Hane koéneye itóvoku koésayu'iu, kuteâti koeku itóvoku ne úne ya mar koésayu'ixokonoti inúxotike. Ênomonemaka koéneye itóvoku koésayu'ixeokono ne huveóhiko, koáne ne ukéhiko úne xoko irín'ekovoku neko hékere.

<sup>11</sup>Súsuva koyêti koéha ne hékere, yoko súsuva kíxoixo úne xoko irín'ekovoku. Êno xâne ivohíkovoti vo'oku suvá'iko neko úne kosúva'iu.

<sup>12</sup>Yane oxónemaka torombétana neko koáturuxope ánju. Oxoáne, isáyu'ixovo ne káxe, kohê yoko hékerekohê. Kuteâti koeku xoko po'ínuhiko koekúti, itúkeovo póhuti yane mopo'âti isáyu'ixeovo, ênomonemaka koéneye isáyu'ixeovo uhápu'iyea ne káxe, koánemaka ne hékerekohê yóko'o ne kohê ya yóti.

<sup>13</sup>Ina ngomomâ, yane apé koene hána'iti hó'openo ôti, enepone iháxoneti ágea, ákoti malíka vékoku ó'iyea ya kuku vanúke. Ngámoa koeku vaúkea. Hara koe yúho vaúko'i:

—Imáko hána'iti tivékomo koêku ne uhá koeti ko'óvokuti yara kúveu mêum kamáne emó'u ne torombéta, óxoneikomo ne mopo'âti hiko ánju ávoti axâ ne húxo.

1 Yane oxónemaka torombétana neko síngxoxope ánju. Yane noínjone hékere irikóvoti ukeáti vanúke, yonoti xapa xâne yara poké'e. Ina porexókonoa ánju mihe'okea ne êno upénoti uhôro ínati haháku.

2 Mihe'ókoane ánju, ipúhikone kuríhoe kutí koeti íkurihea koati hána'iti oso'íxokuti. Yane ákone aúhapu'i ne káxe. Hahakú koéne kúveu ra mêum vo'ókuke ne kuríhoe ipuhíkeati neko êno upénoti uhôro.

3 Ápemaka hána'itinoe vohóho yonoáti ra poké'e, ipuhíkeati xapákuke ne kuríhoe. Poréxokonohiko yutókea xâne. Hane koéneye xunáko yutókea, kuteáti yutókea pitánae yara poké'e.

4 Íxíko'okokonohikomaka ákoyea kíxoaku ne ngaráma yara poké'e, koánemaka koèkuti kó'iyevoku nonéti yoko xuvéhiko tikóti. Poéhane xâne ákoti hoénaxovope Itukó'oviti inúkuke pahúkinokonohiko óko'okea.

5 Ako sikákanahiko koépekexea neko xanéhiko, itea poréxokono íkoitoponea kotíveti kúveu síngu koeti kohé. Enepone ohóne ne ike yutókine, hane koéneye ohone yutókine pitánae.

6 Yaneko káxehiko, yupihóvotimo kahá'ayea ivókeovo ne xanéhiko, itea ákonemo paréxakana. “Ehá'ani ivóngeo” koetihikomo, itea ákonemo ivákapuhiko.

7 Enepokone vohóho, hane koéneye kámo usó koyétine píhea xapa isukókoti. Ya tutíkuehiko, ápe kutí koeti kôroa ainóvoti ôro. Kene nône, kutí koéhiko none hóyeno.

8 Enepone túti, kútea híyeu tuti sêno. Kene ne ôe, kutí koe oe koati ipúhokovoti hó'openo, eneponé líyaum kixonéti.

9 Ápemaka oveáti xa'ákuke, lapá'iti haváva, kuteáti ikó'itukeu húndaru yóno xapa isukókoti. Kene emó'u ne kêvi, kutí koe emó'u karósahiko míkoe ákoti yumaxápu kámo ehahíkovoti xapa isukókoti.

10 Enepone íhi yoko yutókope, kúteane yutókope pitánae. Koati apêti xunáko ne íhi óko'okea, koane íkoitoponea kotíveti ne xanéhiko yútoe ováti síngu koeti kohé.

11 Ápemaka ánju, natínahiko neko hána'itinoe vohóho exeáti koèku ne êno upénoti uhôro ínati haháku. Ambátu koéha ya emó'u ebaraíku. Kene Apolíyaum koéha ya emó'u ngerêku. Yoko póhutine kixó'ekone neko pi'áti ihâe. Aínovo kixo'êkoti “koépekoti”.

12 Yane pihóne ne inúxoti tiveko koekúti. Itea ikénepoke, apêtikomo po'i pi'áti kotíveti koekúti kuteáti.

### *Oxôvo ne seíxope torombéta*

13 Yane oxónemaka torombétana ne seíxope ánju. Ina ngámo emó'úti inu'íxoati xokóyoke ne koaturu koeti isúlune áta ovoti nonékuke Itukó'oviti. Yoko énomone ne áta ainóvoti ôro, oró'okokonoku ísensu.

14 Eneponeko emó'úti ngámone, hane yúho'ixo seíxope ánju omó'ixoti torombétana. Hara kíxoa:

—Kiríkapa ne koaturu koeti ánju ika'oké koyéti xe'ókuke ne hána'iti huvêo koéhati Eúfarate —kíxoane.

15 Yane kuríkokonone ne koaturu koeti ánju. Yoko mekúne kóusokovohiko, kuxoáti neko ôra, káxe, kohé yoko xoénae motováti koépekexea xâne yara poké'e. Enepone yé'akeye koépeu, hane koéneye: Eneponi ihaxáka uhá koeti xâne apêti yara kúveu mêum ya mopo'áti iháxakoku, mani póhuti yane mopo'áti iháxakoku koépekexeokono.

16 Yane ngamone emo'úti koyuhoâti yé'akeye ne êno ehahíkoviati kámo apêti ivu'íxoati yonoti xapa isukókoti. Koati ákoti yumaxápu êno míli neko kámo. Pí'a séndu míleaum nekóyo.

17 Yaneko noínjoneke kutí koeti njopúne, ápe kámo koane ivu'íxoatihiko. Yoko ápe oveâti xa'ákukehiko lapá'iti haváva, kuteâti ikó'itukeu húndaru yóno xapa isukókoti. Enepone ikó'itukeu xa'ákuke, ápe háharara koyêtiya, kuteâti koeku yúku, koane hóhono no koyêti, kuteâti koeku honóno'iko uhé'ekoti uhá'iti mopô, enepone iháxoneti sáfira. Ápemaka híhiya koyêti, kuteâti koeku hiyá'iko énxofere. Hanemaka koéneye túti neko kámohiko, kuteâti koeku tuti líyaum. Yoko ápe yúku ipuhíkeati pahákuke, koane kuríhoe yoko énxofere, enepone ikotúxoateoxo ne yúku.

18 Vo'ókuke neko mopo'âti kotíveti koekúti, yúku, kuríhoe yoko énxofere ipuhíkeati pahákuke neko kámo, énomone koépekexino êno xâne. Enepone yé'akeye koépeu, hane koéneye: Eneponi ihaxáka uhá koeti xâne apêti yara kúveu mêum ya mopo'âti iháxakoku, mani póhuti yane mopo'âti iháxakoku koépekexeokono.

19 Enephikone kámo, pahákuke óvo xunáko yoko ihíkuke. Kene íhi, kutí koe koéxoe. Ápe tuti koéxoeya, yoko énomone veínoa óko'okexea xanéhiko.

20 Kene haxa xanéhiko, enepone ákoti ivahíkupu vo'ókuke ne kotíveti koekúti, ako ikátivexa isóneuke ne váhere ítuke, koane ako kuríka. Enepone ítúkovoke, énomone ne hókea ndémoniuhiko, koane kúveovo sánduhiko ítuke vo'u xâne, itukéti ya ôro, péhu, kôpere, mopô yoko tikóti, kixovókuti ákoti iníxa, ákotimaka káma, koane ákotimaka yána.

21 Enephikoneko váhere xâne hokoâti, koati ákoti ikátivexa isóneuke ne ítúkeovo koépekenati, koane hokéxokenati, koane ákoti uhéva'uxa kapínetai xâne ákoti itukapu koati múxone, koánemaka ómevoti.

## 10

### *Ánju omó'ixoti kali koyuhópeti*

1 Yanê'e, noínjonemaka po'í ánju koati xúnati evesékoti ukeâti vanúke. Yoko kutí koe ko'ipóvoti kapási. Ápemaka kuteâti úpikoveo, ínati uháhi, oúkeke túti. Kutí koeti káxe ne nône. Kene hêve, kutí koémaka ponóvoti írúmene yúku.

2 Ápemaka kali koyuhópeti pe'úkuke vô'u vahe'ú koyêti. Xoko úne ya mar ókonuko ne éxope hêve, kene lôpe, xoko movó'iyeaku poké'e óvo.

3 Ina kohonóko emó'u vaúkea. Koati hónoti ne yúho vaúkea. Kutí koe emo'u líyaum. Ike vaúkine, ápe seti koeti emo'úti koati xúnati kuteâti koeku xururúkoti.

4 Énomone yanê'e, mani yundoxoâti ne kixó'ekone, itea apé koéne emo'úti ngámone inu'íxoti vanúkeke kixónuti:

—He'ono'ú íxea kíxone ne seti koeti emo'úti koati xúnati kuteâti koeku xururúkoti, kémonemeku. Hako yitoxóa —kixónune.

5 Yane enepone ánju noínjone, xe'ó koyêti xoko úne ya mar koane poké'eke, koéxepuko vô'u éxope, ponó kixoâti vanúkeke.

6 Ina koyúho koati emo'úti ákoti aukárapu ikéne. Koyúhoa ya iháke Itukó'ovoti, enepone kóyekutine ápeyea ákoti hunókokoku, enepone pahukoâtimaka ápeyea ne vanúke, koáne ra poké'e, koáne ne úne ya mar, yoko uhá koeti koékuti apêtiya. Hara koe yúho:

—Ákonemo áxu'ikene.

<sup>7</sup> Vo'oku yaneko káxe okoyúhone ne sétixope ánju, enepo kausákapune óxea torombétana, yane kousókovotinemone ne koekúti ákoti exâ xanéhiko mekúke, enepone kouhápu'ikivotine kó'oyene, kuteâtimaka yuhó'inoa Itukó'oviti neko porófetahiko, enepone ovóxe mekúke koyuhó'iyeyati emó'u —koéne.

<sup>8</sup> Ina apépomaka neko emó'úti ngámone, inu'ixoti vanúkeke, yuhoikoponutimaka. Hara kixónu:

—Nemúkapana ne kali koyuhópeti imihé'okoti, ómo'ixone ne ánju xe'ó koyêti xoko úne ya mar koánemaka yara poké'e —kixónune.

<sup>9</sup> Embemóponoa ne kali koyuhópeti, hara kixónu:

—Nemúka, ínamo níkêa. Koati súsuva koyêtimo yokóvoike, itea itívetime pehákuke kuteâti koeku ho'o mópo —kixónune.

<sup>10</sup> Ina namungôa ne kali koyuhópeti, ómo'ixone ne ánju. Yane níngoane. Kutí koe itíveyea ho'o mópo mbahákuke, itea nzuiríkoane, koati súsuva koyêti ongóvoike.

<sup>11</sup> Ina ngixokónomaka:

—Konokoâtiko keyúhoyi kouhápu'ikinopike Itukó'oviti, koêku ne ákoti yu-maxápu kó'iyevoku xâne, ákoti tópi poké'e óvohikoku yara kúveu mêum, ákotimaka tópi yúho, koánemaka ne nâtihiho —ngixókonone.

## 11

### *Pi'âti ovoxe Itukó'oviti koyuhó'inoati emó'u*

<sup>1</sup> Ikénepoke ra koekútihiho, ina mborexókono ponóvoti itátane tikóti, ihíxopeti. Ina ngixokóno:

—Pihéne, ihixepanane itóvoku ne témpulu, enepone hána'iti imokóvokúti, koánemaka itóvoku ne áta ovâti, enepone imókonoku íparaxokonoke Itukó'oviti. Keyúmakeexamakamo yé'akeye ne xanéhiko ihayú'íkoti Itukó'oviti apêti yane hána'iti imokóvokúti.

<sup>2</sup> Kene kíndana nê'e, ávane. Hako ihíxi itóvoku vo'oku poréxokonoane ne xanéhiko ákoti háka Itukó'oviti payásoyea yane Sasá'iti Pitívoko ovâti koarentai doi koeti kohê.

<sup>3</sup> Mbahúkotimo pi'âti ovónje, yoko koyuhoâtimo ne ngoúhupu'ikinoake kúveu mili duzentu sesenta koeti káxe. Hanemo itúko ípovo ko'ixéhiti xáku neko pi'âti ovónje koeku koyúhoyeahiko ngoúhupu'ikinoake —koe Itukó'oviti.

<sup>4</sup> Enepone pi'âti koyúhoti, énomone ne iháxoneti pi'âti xuve olívera, yoko pi'âti íhaku yúku ovoti nonékuke Itukó'oviti, Únae ra kúveu mêum.

<sup>5</sup> Ápe irumékoti yúku ipuhíkeati pahákukehiko, koépekeuxe koêkúti kaha'âti váherexea ítukeinoa. Énomone kixókononeye koépekeokono ne vahéréxoti ítukeinoa.

<sup>6</sup> Ápehikomaka xunáko neko pi'âti pahúkea ákoyea kêva úko ya uhá koêti neko káxehiko koeku koyúhoyea páhoenoa Itukó'oviti koyúhoyea. Ápemaka xunáko pahúkea sá'iri'okopeovo íti ne úne, koane koésayu'ixea ra poké'e ya ákoti tópi kó'iyevoku kotíveti koekúti, koêkúti kaha'áyeaku.

<sup>7</sup> Yane enepo kausákane koyúhoyea ahá'inoa Itukó'oviti koyúhoyea, apêtimo hóyeno kutí koeti koati koyuvôrixovoti hó'openo ukeâti ne êno upénoti uhôro. Énomonemo isukóponoati neko pi'âti ovoxe Itukó'oviti, koane itoâtimo, koepékoatihikomo.

8 Hanemo óvoheixo muyóhiko rúvanake ne hána'iti pitivóko, kurúhuxokonokumaka Únae. Yoko koati apêti kixó'ekinovike neko pitivóko ihaxinokonoke Sódoma koane Ejítu.

9 Enómo xâne yara uhá koeti kúveu mêum, póhutihiko iháxakoku úkeaku, póhutihikomaka kó'iyevoku ne yúho, koane póhutihikomaka poké'e óvohikoku, komomó'iyeti múyo neko pi'áti ovoxe Itukó'oviti ya kúveu mopo'áti káxe, meyá koêti. Ákomo síka xanéhiko ekóxeokono.

10 Yupihovó koetimo elókeko okóvo ne xanéhiko yara kúveu mêum vo'oku koépekeokono neko pi'áti ovoxe Itukó'oviti. Kóyuitihikomo, koane iko'íparaxokotihikomo, vo'oku ya koeku ápeyeako neko pi'áti, koati ikoítoponoati kotíveti ne ko'óvokutihiko yara kúveu mêum.

11 Itea ikénepoke neko mopo'áti káxe meyá koêti, porexópaticakamo Itukó'oviti ómixekopeovo. Yane exepúkoptinehikomo. Yoko yupihovó koetimo píkea ne noixoátimo.

12 Yane apé koetimo êno hónoti emo'úti inu'íxotimo vanúkeke, ihaxíkoati neko pi'áti páhoe Itukó'oviti koyuhó'iyeti emó'u. Haramo kixókónohiko:

—Kiná'aka yâkeneye —kixókónotimo.

Yane pihópotinemo vanúkeke neko pi'áti ovoxe Itukó'oviti, xané kixópotinemo kapási. Yoko koati komomo-komomó kixóixootimo puvátihiko.

13 Énomonemo yaneko ôra, apé koetimo êno xúnati iyuyôti poké'e, yoko enómo koésayu'iu yane pitivóko. Hanemo koéneye itóvoku ne koésayu'iu, kuteáti koêku eneponi ihaxáka ne pitivóko ya yehí koeti iháxakoku, yane mani póhuti iháxakoku uké'exekono. Seti koe mili xâne ivohúkovotimo vo'ókuke neko iyuyôti poké'e. Kene háxa ne xanéhiko, yupihovó koetimo píkea koane iháyu'ikeahikomo xunako Itukó'oviti íhae vanúke.

14 Pihóne ne pi'ape koati kotíveti koekúti. Ákomo áxu'ikene, keno'ókotinemo ne mopó'ape kotíveti koekúti.

### *Oxôvo ne sétixope torombéta*

15 Yane enepone sétixope ánju, óxoanemaka ne torombétana. Yane apé koéne êno hónotihiko emo'úti vanúkeke koêti:

—Kó'oyene, Vúnae Itukó'oviti yoko Kristu, enepone páhoe koíteovo xâne, itukóa xunáko pahúkea yara kúveu mêum. Yoko énomonemo natixó ákotinemo hunókoku —kôe.

16 Yane enepohikone vinti koaturu koeti xâne teyonéti vataká koyêti xoko ivátakoku natíxea nonékuke Itukó'oviti, ipúyukexohiko nonékuke Itukó'oviti xaneáti Ísu'okea nône poké'eke ihayú'ikoati.

17 Hara koéhiko:

—Iti Vúnae Itukó'oviti apêti xunáko pahúkea uhá koêti, itímaka itukóvo ne kóyekutine ápeyea ukeátinekene, koánemaka yara koeku kó'oyene, víkoro'ixinovopi vo'oku iké'itukexi ne hána'iti xináko, koane itíkovone nâti kó'oyene.

18 Koati yupihovó koetínehiko ímaikinovopi ne xanéhiko ya póhutihiko poké'e, koêkúti óvohikoku yara kúveu mêum. Itea simóvone kaxena ipíheponope, kaxena namúkoepamaka ésa'i kixoku itúkeovo ne ivokóvotinehiko, koane kaxena ápeyeamaka námoepe ne yovóxe, enepohikone porófeta koyúhoti yemó'u xapa xâne, yoko uhá koêti ne kesása'iupo, koánemaka ne uhá koeti teyópiti, enepone payásotihiko, koane ákoti apayáso. Koati kaxénanemaka itíkopinóa ésa'i ne xanéhiko koesáyu'ixoti ováti ra poké'e —koénehiko.

<sup>19</sup> Yane imíhe'okone ne sasá'iti kúveu ya vanúke koane iyúseyea neko sasá'iti káxau, enepone árkana alíansa. Yane apé koéne êno ipixéneneoti yoko xururúkoti, koane iyuyôti poké'e, yoko êno evêke.

## 12

### *Koeku sêno yoko ndarâgaum*

<sup>1</sup> Yane apé koene hána'iti iyupánevoti vanúkeke, sêno kuti koeti ko'ipóvoti káxe, koane ápemaka kohê opékuke hêve. Ápemaka kôroana tutúkuke apêti nduse koeti hékereya.

<sup>2</sup> Ihaíkoti neko sêno. Koati ya'ixoti vo'oku ohóne ne xe'éxa ye'éxovotine ipúhikea.

<sup>3</sup> Ina apépomaka po'i iyupánevoti vanúkeke, êno hána'iti harará'oti ndarâgaum. Enepone koímaiti hó'openo, seti koe túti yoko yehí koe sévereina. Áinovohiko apêti kôroana neko túti.

<sup>4</sup> Ito káhakea ênoti hékere vanúkeke ya îhi, ina kurihíkoa poké'eke. Enepone yé'akeye hékere káhae, hane koéneye: Eneponi ihaxáka ne uhá koeti hékere apêti ya mopo'áti iháxakoku, mani póhuti iháxakoku yane mopo'áti íto káhakea. Yane xe'ó kóyene ne ndarâgaum nonékuke ne sêno ye'ékotine ipúhikea xe'éxa, kuxeâti ipúhikea ne xe'éxa motovâti níkea.

<sup>5</sup> Yane ipúhikone xe'éxa neko sêno, hóyeno kalivôno. Yoko énomonemo pahukó uhá koeti xâne, koêkuti poké'e óvohikoku yara kúveu mêum. Ákomo ítoâti okópea. Ina hú kixokóno omópeokono ne kalivôno xoko Itukó'oviti ya xoko ivátakoku natíxea vanúkeke.

<sup>6</sup> Kene ne sêno, kohó'ipo ya mêum ákoti apêti xoko kouókinoake Itukó'oviti óvea, ímoakumaka kátarakea kúveu mili duzentu sesenta koeti káxe.

<sup>7</sup> Yoko ápe isukókoti vanúkeke, Míke yoko po'ínuhiko ánju ha'íne okopâti ne ndarâgaum yoko ánjuhiko ovóxe.

<sup>8</sup> Évokovo ne ndarâgaum yoko ánjunahiko. Ákone omótovahiko óvea vanúkeke.

<sup>9</sup> Yane kópuhikokono ne hána'iti ndarâgaum. Énomone neko kúxoti koéxoe iháxoneti Ndeâpu, enepone Satánae, enepone yómoti aúpu'ikea uhá koeti xâne yara kúveu mêum. Kuríkokono poké'eke íxané kixókono ánjunahiko.

<sup>10</sup> Yane ngamone êno hónoti emo'úti inu'ixoti vanúkeke koêti:

—Kó'oyene, simóvone kaxéna koíteovaku Itukó'oviti ra xanéna, yoko éxokea hána'iti xunáko itúkeovo énomonemo natixô. Kaxénanemaka éxokeovo ápeyea xunáko pahúkea ne Kristu, enepone noívokoe, vo'oku kópuhikeokonone vanúkeke ne Satánae, enepone áhati koyúhoyea itúkeovo pahukóvoti ne po'ínu uti xoko Jesus, koyúhuti motókeyea ipíhóponeokonohiko vo'ókuke. Káxe, yóti kíxoixeaneye yúho nonékuke Itukó'oviti.

<sup>11</sup> Itea ítoanehiko po'ínu úti vo'oku ítina ne Xe'exa Su'úso kixonéti, enepone ikó'iparaxokonoke Itukó'oviti yaneko porexópo ésa'i kotúyoepa pahunévoti. Ítoanehikomaka vo'oku ikána'uxeahiko emo'u Itukó'oviti ya xokóyoke. Muhíkova inonéxinovohiko pevóti vo'oku ítuke Itukó'oviti, usokó kóyehiko koépekeokono.

<sup>12</sup> Kó'oyene, oránane ápeyea hána'iti elokékoti okovóti vanúkeke. Aélokeneoxo yokóvo uhá ketínoe ovâti ne vanúke. Itea hána'itimo tiveko koekúti yara kúveu mêum, koáne ya xoko mar vo'oku evésekone ne Ndeâpu xepákukenoe, yoko yupihovó koéne ímaikeye. Koáhati exoâtine ákoyeane axú'ina kaxena ko'ítukepe.

### *Koêku ne sêno hokó'ixoane ndarâgaum*

13 Noixoâne ndarâgaum kuríkeokono poké'eke, yane turíxovone hóko'ixea ne sêno koxe'éxati hóyeno kalivôno.

14 Itea hane poréxokono sêno pi'âti kevi hána'iti hó'openo ôti, enepone iháxoneti âgea, motovâti ó'iyea yonópoti ya mêum ákoti apêti. Énomonemo óvoheixo kátarakeokono ya kúveu mopo'âti xoéna meýá koêti xoko ákoyeaku itápana ndarâgaum.

15 Yane ápe koati ênoti úne ikéneke ne sêno, kópuhiu ndarâgaum pahákuke. Kutí koe huvêo ne úne kûre. Mani kaha'aínoati ne sêno má kíxeokono yane úne.

16 Itea huvó'oxokono neko sêno, vo'oku taú kó'iyea ne poké'e, motovâti yonópeaya heú koêti neko úne kutí koeti huvêo, ipuhíkeati pahákuke ne ndarâgaum.

17 Yupihovó koéne ímaikinova ndarâgaum neko sêno. Énomone pihíno isúkoponea haxa amósenopono neko sêno, enepohikone itúkoti páhoenovi Itukó'oviti vitúkea, uti xâne, enepohikone ikaná'uxoatimaka xokóyoke ne kaná'uti kixovókuti omínovike Jesus.

18 Yane xe'ó koéne neko ndarâgaum xapa haríri xe'ókuke ne mar.

## 13

### *Koêku ne pi'âti hóyeno kutí koeti koati koyuvôrixovoti hó'openo*

1 Ikénepokemaka ra koekútihiko, noínjonemaka xâne kutí koeti koati êno koyuvôrixovoti hó'openo ukeâti úneke ya mar. Yehí koe sévereina, yoko seti koe tûti. Póhutihiko ne sévereina, ainovo apêti kôroana. Koane póhutihiko tûti, ápe iháya íhaxopeovoke kapáyasokepeovo, kutí kixopóvoti Itukó'oviti.

2 Enepone xâne noínjone kutí koeti êno koyuvôrixovoti hó'openo, hane koéneye koxé'u muyo síni. Kene héve, kúteane heve úrsu. Kene páho, kutí koe páho líyaum. Hane porexôa xunakóti ndarâgaum. Poréxoamaka ndarâgaum itúkeovo koati payásoti nâti ênoti xunáko pahúkea.

3 Yoko ápe póhuti tûti okó'okovoti xapa po'ínuhiko tûti. Yupihovó koe koêku neko óko'onevo. Mani énomone kutí'inóke ivokóvoti, itea íteova neko óko'onevo, unátipeane. Yupíhova iyúpaxeova uhá koeti xâne yara kúveu mêum, koane itúkea hókone vo'ókuke.

4 Enepone ndarâgaum kutí kixo Itukó'oviti ne xanéhiko, vo'oku itúkeovo xokóyoke ne ndarâgaum úkea xunáko payásoyea neko kutí koeti êno koyuvôrixovoti hó'openo noínjone. Haina póhutine neko ndarâgaum kutí kixokóno Itukó'oviti, itea koánemaka neko hóyeno kutí koeti êno koyuvôrixovoti hó'openo. Hara kôe ne xanéhiko yara kúveu mêum vo'ókuke:

—Ápeikopo po'ínu koati xúnati kuteâti xunáko rá'a? Kutí'ikopomo itôa okópea? —koéhiko.

5 Enepone kutí koeti êno koyuvôrixovoti hó'openo, poréxokono yupíheovo kahána'ikopeovo yane koyúhoyea, koane yupíheovomaka kapáyasokeovo kutí kixopóvoti Itukó'oviti. Poréxokonoanemaka xunakóti pahúkea ya kúveu koarentai doi koeti kohé.

6 Enepo koyuhóne, yupíhova kapáyasokepeovo, koane koémoke'ekea Itukó'oviti yoko íha, koánemaka óvoku Itukó'oviti yoko uhá koeti ovâti ne vanúke xoko Itukó'oviti.

7 Poréxokonoamaka isúkoponea ne kasása'iupohiko Itukó'oviti yoko ítea. Poréxokonomaka pahúkea oukeke uhá koeti kó'iyevoku xâne, koêkuti iháxakoku úkeaku, koêkutimaka kó'iyevoku, koane koêkuti koêku ne yuhôti yúho, koane koêkutimaka poké'e óvohikoku yara kúveu mêum.



<sup>8</sup> Énomonemo hóko uhá koeti xâne ovâti ra kúveu mêum. Kutí kixoâtihihikomo Itukó'oviti. Énomone neko xâne ákoti yutaxápu iha xoko yutóxovoku iha xâne ákotinemo hunókoku ópea xoko Itukó'oviti. Énomone neko koyuhópeti uso'íyeatinekene ne iha xanéya ukeâtine tumúneke ápeyea ra kúveu mêum, koyúhopene ne Xe'exa Su'úso kixonéti, enepone itukópovoti ikó'iparaxokonoke Itukó'oviti yaneko porexópo ésa'i kotúyoepa pahunévoti.

<sup>9</sup> Koêkuti xâne kamoâti, ivávaka rá'a:

<sup>10</sup> Apêtimo xâne itokónoti iká'akeokono, yoko koati konokoâtihihikomo vékea neko koekúti. Apêtimakamo xâne koépeuti ya hána'iti pirítau. Yoko koati konokoâtihihikomakamo vékea neko koekúti. Énomone kónokino ákoyea kurí ixa kúveovo Itukó'oviti ne kasása'iuipo, koane ákoyea kamúya'ika isóneu ikéneke Itukó'oviti.

<sup>11</sup> Ina apémaka noínjone, po'ímaka kutí koeti êno koyuvôrixovoti hó'openo ukeâti ra poké'e. Pí'a sévereina nê'e. Yoko hane koéneye koxé'u, muyo su'úso. Itea enepone emó'u, kutipasí koe emo'u ndarâgaum.

<sup>12</sup> Kúteane xunáko neko inúxoti xâne noínjone kutí koeti êno koyuvôrixovoti hó'openo, epó'oxo koati ovóxe nekôyo, itukoâti ne páhoena itúkea. Yoko enepone pí'ape xâne noínjone, enepone kuteâti koeku komúyoyea su'úso, koati itokúxeati okóvo ne uhá koeti xâne yara kúveu mêum kutí kíxea Itukó'oviti neko inúxoti noínjone, enepone hóyeno kutí koeti êno koyuvôrixovoti hó'openo, enepone unatípeatimaka óko'onevo mani koépekeokono.

<sup>13</sup> Enepone pí'ape koati koyuvôrixovoti xâne noínjone, enepone kuteâti koeku komúyoyea su'úso, ito itúkea koekútihihiko ákoti noíxeekonoku, iyupaxó kixoti xanéhiko. Muhíkova iháxikea irúmene yúku ukeâti vanúke evesékoati ra poké'e nonékuke xanéhiko, itúkoa nê'e.

<sup>14</sup> Énomone aúpu'ikino xanéhiko ovâti ra kúveu mêum, vo'ókuke neko iyupánevoti ituke nonékuke neko inúxoti koati koyuvôrixovoti xâne noínjone, úkeakumaka xunáko itúkea iyupánevoti. Enepone pí'ape xâne noínjone, enepone kuteâti komúyoyea su'úso, pahúkoamaka ne xanéhiko yara kúveu mêum ípoyea okóvo neko inúxoti koati koyuvôrixovoti xâne, eneponeko iteóvati ne mani koépekeokono vo'oku óko'onevo ya hána'iti pirítau.

<sup>15</sup> Yane poréxokonomaka xunáko itúkea ómixekuyeovo neko ipunéti, okóvo neko inúxoti koyuvôrixovoti xâne noínjone, kutí'inoke koyúhote neko ipunéti. Yane koépekexo uhá koeti xâne ákoti háká, enepohikone ákotimaka kutí ixá Itukó'oviti.

<sup>16</sup> Eneponé'e, pahúkumaka uhá koeti xâne, payásoti koane ákoti apayáso, iríku koane ákoti apeínoati, akaúti yoko po'ínuhiko xâne ákoti akutéa koeku akaúti, itúkinokono hoenáxovopeti éxopeke vó'u, áko'o itukovo inúkuke,

<sup>17</sup> motovâti ákoyeane vanéxa koane ákoyeanemaka akávane enepo hákoti itukínokono hoénaxovope iha ne inúxoti koati koyuvôrixovoti xâne, áko'o itukovo númeruna iha.

<sup>18</sup> Enepone koekúti, konókoti êno exóneti motovâti éxeokono kixó'ekone. Koêkuti xâne koati ko'isóneti, ivávaka númeruna ne koyuvôrixovoti xâne kutí koeti êno koyuvôrixovoti hó'openo, vo'oku enepone númeruna, koati iha hóyeno kixó'eko. Énomone ne númeru, seisentu sesentai sei.

<sup>1</sup> Ikénépokemaka nê'e, ina noeménjo, noínjoamaka ne Xe'exa Su'úso kixonéti, enepone ikó'iparaxokonoke Itukó'oviti yaneko porexópo ésa'i kotúyopea pahunévoti. Yoko xe'ó koyêti oukeke ne hána'iti mopôï koéhati Síyaum. Hane kahá'inehiko, sentu koarentai koaturu koeti mili xâne. Póhutihiko, anêko iha ne Xe'exa Su'úso kixonéti, yoko iha Há'a, enepone Itukó'oviti, yutoxóvoti inúkuke.

<sup>2</sup> Yane ngamone emo'úti inu'íxoti vanúkeke. Kutí koe emo'u êno hunôti úne, koane emo'u koati hónoti xururúkoti. Hanemaka koéneye, emo'u óxokena ne oxotíhiko árpa.

<sup>3</sup> Enepohikoneko sentu koarentai koaturu koeti mili xâne, aínovohiko imokóvoti inámati akenéti koeku xe'ókó kóyeyea nonékuke ivátakoku Itukó'oviti natíxea, koane nonékuke ne koaturu koeti ehevókovoti, ko'isóneutimaka kuteâti xâne, yóko'omaka nonékuke ne vinti koaturu koeti xâne teyonéti inuxínoti ítuke Itukó'oviti. Yoko ako po'i itoâti éxea akéne neko sentu koarentai koaturu koeti mili koítovone Itukó'oviti xapákuke xâne yara kúveu mêum, ákoti itukápahiko.

<sup>4</sup> Enepohikonê'e, aínovo koati sasá'iti, ákoti ikapítí'ikapu ya kapíneyea sêno ákoti itukapu koati yêno. Koêkuti yónoku ne Xe'exa Su'úso kixonéti, anêko ikéne hokó'ixoatihiko. Aínovohiko koítovone Itukó'oviti ya xapákuke xanéhiko yara kúveu mêum, motovâti ítúkeovo haxakínovotihiko Itukó'oviti, koane haxakínovati ne Xe'exa Su'úso kixonéti, kuteâti koeku haxakínovo Itukó'oviti ne ha'i nonéti, inúxoti itóvo, itukókono ikó'iparaxokonoke Itukó'oviti.

<sup>5</sup> Enepohikonekôyo, aínovomaka ákoti semékekexeaku, ákotimaka óvaku kopítí'ikea.

### *Emo'u ánju inu'íxoti vanúkeke*

<sup>6</sup> Yane inamaka noínjo po'í ánju. Ako malíka ya kuku vanúke véko koyúhoyea ne inámati ihíkauvoti ákoti uké'eyeaku ihae xoko Itukó'oviti. Xapa xanéhiko yara kúveu mêum koyúhoa, koêkuti poké'e óvohikoku yara kúveu mêum, koêkutimaka iháxakoku úkeaku, koêkutimaka kó'iyevoku yuhôti yúho, koane koêkutimaka kó'iyevoku neko xâne.

<sup>7</sup> Koati kohonókoti emó'u kó'iyea:

—Tiya Itukó'oviti, kepáyasakinoemaka iha, vo'oku simóvone kaxena yúhoikopeaku Itukó'oviti ne xanéhiko yara kúveu mêum vo'oku kixoku ítúkeovo. Ihéyu'ikamaka Itukó'oviti, enepone pahukoâti ápeyeya ne vanúke, koáne ne poké'e, koánemaka ne úne xoko mar, yoko uhá koeti úkeaku úne —koéne.

<sup>8</sup> Yane apé koénemaka po'í ánju. Hara kôe:

—Uké'exokonone ne Mbabílonea. Koati uke'éxokonotine neko hána'iti pitívoko. Enepone yupiheovo váherexea kixoku ítúkeovo koane ákoyea asása'i, hane koéneye koati êno xúnati víyum póneake énoyeva ne uhá koeti xâne, koêkuti poké'e óvohikoku yara kúveu mêum —koéne.

<sup>9</sup> Yane ápemaka po'í ánju, mopó'apene. Koati kohonókoti emó'u kó'iyea:

—Koêkuti xâne kutí kixoâti Itukó'oviti ne hóyeno kutí koeti êno koyuvôrixovoti hó'openo, koáne ne ipunéti okóvo, énomone neko xâne apêtimaka hoénaxovope nekôyo inúkuke ítukovo vo'ókuke,

<sup>10</sup> koati xúnatimo ne ímainevo Itukó'oviti ipihápanahiko. Kutí koetímo koati êno xúnati ekâti iyukoakehikomo Itukó'oviti. Yupihóvotimo koítoponeovo kotíveti nonékuke ne sasá'iti ánjuhiko koane nonékuke ne Xe'exa Su'úso kixonéti. Ipihóponokonotimo ya yúku xané kixoti énoxofere, enepone ikotúxoateoxo ne yúku.

11 Ákomakamo uké'eyeaku íkurihea ne yúku ikoítoponoatihiko kotíveti. Káxe, yóti kó'iyeanemoye koítoponeovohiko kotíveti ákotinemo amámika. Énomonemo kixókono ne uhá koeti xáne hokoáti ne hóyeno kutí koeti koyuvórixovoti hó'openo yóko'o ne ipunéti okóvo, kutí kixoátimaka Itukó'oviti. Énomone ne xáne apétimaka hoénaxovope íha neko hóyeno xokóyoke.

12 Énomone kónokino kóxuna'ixeovo ne kasása'iupo Itukó'oviti ákoti kamuyá'ika isóneu. Énomone ne itúkotihipo páhoenoa Itukó'oviti itúkea koane kuvóvotihiko Jesus —kôe.

13 Yane ínamaka ngámo emo'úti inu'íxoti vanúkeke, kixónuti:

—Hara yitáxa: Ukeáti kó'oyene, koati yupihóvotimo unako koêku ne ivohíkuvoti kuvóvoti Vúnae —kixónu.

—Koati kaná'uteoxo —kôe ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti —vo'oku motovâti ómomikopeahiko ítuke komomíkoati nóvo, koane xané kixopátimaka ne únatinoe ítuke —kôe.

### *Koêkumo ne xanéhiko yara poké'e simapúne hunókoku ra mêum*

14 Yane ina noeménjo. Hane noínjo kapási hóhopu koyêti yoko vatá koyêtiya ikútipasikoponovoti, uti xáne. Ápe kôroana tutíkuke ainóvoti ôro. Kene vo'ókuke, ápe ómo'ixone, xopilókoti héheu koyêti.

15 Ápemaka po'i ánju ipuhíkeati xokóyoke ne sasá'iti kúveu vanúkeke. Ina vaukôa neko vatá koyêti xoko kapási. Koati hónoti vaúkea. Hara kíxoax:

—Yámame ne xepílokotina motovâti véyeovo ne ha'i nonéti, vo'oku simóvone kaxena veyóvope. Koati ítóvotine, konókotine véyeovo —kíxoane.

16 Yane ípíhone xopilókotina yara poké'e ne vatá koyêti xoko kapási, veyoátine ne ha'i nonéti ovâti ra poké'e.

17 Ínamaka ipuhíkea po'i ánju xokóyoke ne sasá'iti kúveu vanúkeke. Ápemaka xopilókotina koati héheu koyêti.

18 Ina apé'ikomaka po'i ánju ipuhíkeati xokóyoke ne áta, enepone imókonoku ikó'iparaxokonoke Itukó'oviti. Yoko énomone exêa koêku ne yúku. Koati hónoti emó'u vaúkea neko po'i ánju omó'ixoati ne heú'iti xopilókoti. Hara kíxoax:

—Yáma ne heú'iti xepílokotina. Pihéne ítixea ne kutí koeti putí'uhiko ha'i úva xúveke, vo'oku usó kóyene ítixeevo —kíxoane ánju, koyúhoti koêku ne xanéhiko ovâti ra kúveu mêum.

19 Yane ípihoane ánju ne xopilókotina yara poké'e. Ina veyôa ne kutí koeti ha'i úva xúveke, enepohikone xáne ovâti ra kúveu mêum. Yane kutí kíxoax kurikoáti hána'itike tángi kótikovoku ho'o úva, kixo'êkoti koati xúnati ímainevo Itukó'oviti.

20 Enepone kótikovoku úva kixonéti, enepone ipíhoponokonoku xanéhiko, meúkeke ya pitivóko óvo. Koati ênoti íti ipuhíkeati. Hane ítóvoku upénoko ne íti, poéha méturu meyá kôe, yoko mopó'a séndu kilomíturu yónoku húnea neko íti.

## 15

### *Koêku ne ipíhoponopemo Itukó'oviti hunókokuke ra mêum*

1 Apé koéne noínjone vanúkeke, koati hána'iti iyupánevoti. Ápe seti koeti ánju exeáti koêku neko seti koeti koati hunókoku ipíhoponope Itukó'oviti, enepone kousokovope ímainevo.

2 Yane ina noínjo koekúti kutí koeti mar, itea hána úne, ainóvoti víduru anahíxovoti yúku. Ápe xáne xe'okó koyêtiya iteóvati neko xáne kutí koeti êno

koyuvôrixovoti hó'openo yóko'o ne ipunéti okóvo, koáne ne númiru kixo'êkoti îha. Enepohikoneko xâne, ápehikomaka hũxo árpa, poréxoake Itukó'oviti.

<sup>3</sup>Yoko hane imókovohiko akene Muíse, ovoxe Itukó'oviti nóvo, yoko akéne ne Xe'exa Su'úso kixonéti. Hara koéhiko:

—Imáko itúkinovo koati hána'iti, koane koati motovâti iháyu'ikeokono ne ítike, iti Vúnae Itukó'oviti, iti apêti xunáko pahúkea uhá koêti. Koati kaná'uti, koane koati ponóvoti ne kixeku itúkivo, iti natina uhá koeti xâne, koêkuti poké'e óvohikoku yara kúveu mêum.

<sup>4</sup>Kutí'ikopomo ako teyapí? Kutí'ikopomakamo ako kapayásaka îhe, iti Vúnae? Vo'oku poéhane îti itukóvo koati sasá'iti. Énomone simínopimo ipúyukexoponea nenékuke ne uhá koeti xâne, ukeâti uhá koeti koêkuti poké'e óvohikoku yara kúveu mêum. Vo'oku koati iyúseoti ne ponóvotinoe ítike —koe akéne.

<sup>5</sup>Ikénepoke ne koekútihiho, ina ngomomá, noínjoane imíhe'okeane ne sasá'iti kúveu, óvoku ne tabenáku yara vanúkeke.

<sup>6</sup>Enepohikone seti koeti ánju exeâti koêku ne seti koeti ipíhohonope Itukó'oviti, hane ipúhihikea xokóyoke neko sasá'iti kúveu. Aínovo ko'ípóvoti líyum, koati hóhopu koyêti ipovóti. Ina uhápu'i neko ípovo. Ápemaka ho'êti, aínóvoti ôro, vekeâti xa'ákukehiko.

<sup>7</sup>Ina apê póhuti yane koaturu koeti ehevókovoti, ko'isóneuti kuteâti xâne, poréxoti enovópeti xoko póhutihiko neko seti koeti ánju. Enepone enovópeti, aínovo ôro, yoko puhí koati ímainevo Itukó'oviti, enepone kóyekutine ápeyea ákoti hunókoku.

<sup>8</sup>Yane kopúhikoa êno úhe'ene Itukó'oviti yoko xunáko neko sasá'iti kúveu. Kutí koe êno kuríhoe ipuhíkone. Yane ákone itoâti úrukeova imókonemo kausákapu ne seti koeti ipíhohonope Itukó'oviti, ómonehiko ne seti koeti ánju.

## 16

### *Seti koeti kixoku koeku ímainevo Itukó'oviti*

<sup>1</sup>Ina ngámo koati hónoti emo'úti inu'íxoati ne sasá'iti kúveu, yuhó'ixoati ne seti koeti ánju. Hara koe yuhó'ino:

—Pihéneoe yara kúveu mêum. Yávaka ovâti ne seti koeti enovópeti, enepone ímainevo Itukó'oviti —koéne yuhó'inokono.

<sup>2</sup>Yane pihóne ne inúxoti ánju óvokea ómone ovâti ne enovópeti. Óvokoane yara poké'e. Yane ipúhihikoane êno koímaitinoe kotívete uka'áti muyókuke neko xanéhiko apêti hoénaxovope itúkeovo xanéna ne hóyeno kutí koeti êno koyuvôrixovoti hó'openo, enepohikoneko ipuyúkexinoatimaka ne ipunéti okóvo.

<sup>3</sup>Yane óvokoane pí'ape ánju ne ómone ovâti ne enovópeti. Xoko úne ya mar óvokoa. Yane sá'iri'okopovone íti ne úneya. Kutí koe itina ivokóvoti neko úne. Heú koe ívohikeovo ovâti neko úne.

<sup>4</sup>Ina ovokoámaka mopó'ape ánju ne ómone ovâti ne enovópeti. Hane óvokoa ya xoko uhá koeti huvêo yoko xoko óvokuhiko uke úne. Yane sá'iri'okopovonemaka íti ne uhá koêti neko úne.

<sup>5</sup>Ina ngamôa emó'u ne ánju exeâti koêku ne úne. Hara kôe:

—Iti koati ponóvoti yane kixeku ipíheponi xanéhiko, iti kóyekutine ápeyea ukeátinekene koánemaka kó'oyene, iti koati sasá'itimaka.

<sup>6</sup>Koáhati énomonehiko ovokêa itína ne kesása'iupo, koane itína ne porófetahiko koyúhote yemó'u xapa xâne. Vo'oku kixoku itúkeovo, énomone

itíkinoahiko énoyeovo íti, vo'oku koati motokeâti kíxeokononeye —koéne yûho neko ánju.

7 Ina apê po'i emo'úti ngámone inu'íxoati xokóyoke ne áta, enepone imókonoku ikó'iparaxokonoke Itukó'oviti. Hara kôe:

—Iti Vúnae Itukó'oviti apêti xunáko pahúkea uhá koêti, koati kaná'uti yoko ponóvoti ne kixeku ipíheponi xanéhiko —kôe.

8 Yane óvokoanemaka koáturuxope ánju ne ómone ovâti ne enovópeti. Xoko káxe óvokoa. Yane ápe xunako káxe oró'okea xanéhiko ya otúko. Yoko kutí koéne otuko yúku.

9 Yupihovó koe oró'okea xanéhiko neko êno otúko. Yane koati ihákotihiko Itukó'oviti apêti xunáko pahúkea ne kotíveti ipíhohonope. Ákohiko ikátivexa isóneuke ne váhere ítuke, koane ákohikomaka iháyu'ika Itukó'oviti.

10 Ina ovokôa síngxupe ánju ne ómone ovâti ne enovópeti. Hane óvokoa xoko ivátakoku natíxea ne hóyeno kutí koeti êno koyuvôrixovoti hó'openo. Yane hahakú koéne uhá koeti natíxoku, koane arúxukoponea nêne neko xanéhiko vo'oku êno hána'iti tiveko koêku.

11 Yane koati ihákotihiko Itukó'oviti íhae vanúke vo'ókuke ne êno tiveko koêkuhiko, koane vo'oku êno úka'a. Ákohikomaka ikátivexa isóneuke, koane ákohiko kuríkapa ne váhere ítuke.

12 Ínamaka ovokôa seíxope ánju ne ómone ovâti ne enovópeti. Xoko hána'iti huvêo koêhati Eúfárate óvokoa. Yane ítikovo neko huvêo, kousókinoatine vékoku ne nâtihiho ukeâti úkeaku ihâroti.

13 Yane noinjonomaka mopo'âti váhere xunakóti ukeâti xoko Satánae. Hane koéneye hána'itihiko verékeke. Pahákuke neko ndarâgaum ipúhikea po'ínu. Kene po'ínu, pahákuke neko hóyeno kutí koeti êno koyuvôrixovoti hó'openo. Kene po'ínu, hane ipúhikea pahákuke neko hóyeno koyúhotei koekúti ávoti simâpu kaxéna, itea haináya xunáko Itukó'oviti itea ya váhereke xunakóti.

14 Aínovohiko ndémoniu, ovóxe Satánae nekóyo. Aínovo ítukenati iyupánevoti. Hane yonóhiko xokóyoke ne nâtihiho ya uhá koêti ra kúveu mêum, maka ha'úxanehiko, kaha'aínoatihiko usokó kóyeyea ya kaxena okópeaku Itukó'oviti, yaneko êno hána'iti teyonéti káxe hoénaxone Itukó'oviti, enepone apêti xunáko pahúkea uhá koêti.

15 “Yakámokeno: Nzimotímo kuteâti kixóvoku oméxoti xoko ákoyeaku kuxoâti símea” koe Vúnae. “Koati únatimo koêku ne xâne ixómoti noiméxoponu, enepohikone kutí koeti apêti ípovo muyókuke kuxópoti únae, maka hákone kutí kôe urápiti koane hákonemaka téyapana vo'ókuke” koéne.

16 Yane ho'úxone uhá koeti nâtihiho neko mopo'âti ndémoniu. Ho'úxoane xoko óvoku isukókoti iháxoneti Aramajêdom ya emó'uke ebaraíku.

17 Ina ovokôa sétixope ánju ne ómone ovâti ne enovópeti. Kuku vanúke óvokoa. Yane apê koéne êno hónoti emo'úti inu'íxoati yane ivátakoku Itukó'oviti natíxea xoko sasá'iti kúveu vanúkeke.

—Kóusokovone —koéne.

18 Yane apê koénemaka êno ipixéneneoti koane emo'útihiho yoko xururókoti. Ápemaka êno xúnati iyuyôti poké'e, ákoti kuteâti ukeâti inâ apê xâne yara poké'e. Koati yupihóvati xunáko, koane ako malíka yónoku ne iyúyoyea poké'e.

19 Mopó'a iháxakoku neko koati hána'iti pitívoko itáhineyea. Koánemaka pítivokona po'ínuhiko xâne xoko póhutihiko poké'e óvohikoku yara kúveu mêum, heú koénemaka itáhineyea. Énomone kíxo Itukó'oviti ipíhohonope ne hána'iti pítívoko iháxoneti Mbabílonéa. Enepone ipíhohonopeake, kutí kôe êno váhere ekâti

súsuva koyêti, nókone heú kíxea énoyeovahiko. Énomone koéneye neko koati xúnati ipíhponope Itukó'oviti.

<sup>20</sup> Má koépone neko uhá koeti kálihunoé poké'e kukúkeke úne koánemaka ne koati hána'itinoe mopô.

<sup>21</sup> Ápemaka êno pú'itinoe evêke ukeâti vanúke irihíkovoti oukeke neko xanéhiko. Itópono koarenta koeti kílú póhutihiko íyeu neko evêke. Koati ihákotihiko Itukó'oviti ne xanéhiko vo'ókuke neko êno pú'itinoe evêke ipíhpononeake Itukó'oviti. Koati yupihóvati koímaiko neko ipíhponope.

## 17

### *Íhokokono sêno ákoti téyapana ne xanéhiko ovâti ne hána'iti pitivóko*

<sup>1</sup> Ina keno'ókinonu yúhoikoponeonu póhuti yane seti koeti ánju apêti enovópeti ómo'ixone. Hara kixónu:

–Yókone, enjókopeatine kixókonokumo ipíhpononeokono ne ihókoneti senohí koeti ákoti téyapana, enepone ivatákoti xoko ênoti úne.

<sup>2</sup> Hána'iti ikópiti'ikopeovo ne pahúkotihiko ya uhá koêti ra kúveu mêm koeku hokópeahiko ne váhere kixoku itúkeovo nekóyo. Enepone ákoyea malíka yónoku váherevoko ne ihókoneti sêno ákoti téyapana, hane koéneye koati xúnati ekâti póneke uhá koeti xâne yara kúveu mêm. Epó'oxo kutí koénehiko ikohíhiuti uhá koêti ne xâne yara kúveu mêm koeku hokópea váhere kixoku itúkeovo.

<sup>3</sup> Yane omó kixo ongóvo ne ánju ya mêm ákoyeaku apêti. Énomone noínjea neko sêno. Hane ivú'ixo êno koyuvôrixovoti harará'oti hó'openo apêti ya uhá koeti múyo yutoéti kapáyasokopovope, itúkovoti Itukó'oviti. Ápemaka seti koeti túti yoko yehí koeti sévereina.

<sup>4</sup> Eneponeko sêno noínjone, koati kalísoti híyeu ne ípovo hararáhiti yoko homomóhiti, koane yupíhova êno iyóyonevo, itukéti ya ôro, koane uhé'ekotinoe uhá'iti mopô, yóko'omaka ne iháxoneti pêrula. Yoko ápe enovópeti ainóvoti ôro vo'ókuke, puhi-puhi koeti koekúti yupihóvoti ákoyea aúnnati, yoko koekútihiko koati váhere nonékuke Itukó'oviti, enepohikone uhá koeti kixovókuti katávokoti xâne ya hókea Itukó'oviti, enepone kutí koeti koeku sêno katávokoti ima po'i xâne itaíkoati itúkea váhere xokóyoke.

<sup>5</sup> Yoko ápe íha yutoxóvati inúkuke neko sêno apêti he'onó'ú koeti kixó'ekone. Hara koêti neko íha: “Koati hána'iti ne Mbabílonéa, úkeaku uhá koeti itukeóvoti kuteâti kixoku itúkeovo ne sêno ákoti téyapana, koane úkeakumaka uhá koeti po'ínuhiko kixovókuti yara kúveu mêm yupihóvoti váherexea nonékuke Itukó'oviti” kôe ne íha.

<sup>6</sup> Ina noinjôa neko sêno kutí kó'íyeya kohíhiti, itea haina vo'oku xúnati ekâti. Koati vo'oku enó'íyeya óvokea itína neko kasása'upohiko Itukó'oviti, koáne ne koyúhoti koeku Jesus. Noinjoâne neko koekúti, koati êno hána'iti iyúmbaxeova.

<sup>7</sup> Ina kixónu neko ánju:

–Na koeti yupíhinova iyípixivoa ne koekúti? Ngoyuhó'inopeatine ne he'onó'ú koeti'íko kixó'ekone ne sêno yoko kixó'ekone ne ivú'e, enepone êno koyuvôrixovoti hó'openo apêti seti koeti túti yoko yehí koeti sévereina.

<sup>8</sup> Eneponé'e, ápene yanekóyoke, itea yara koeku kó'oyene ákone iyúsea. Yoko ye'exopovotinemaka ipúhíkopea xoko êno koímaiti yoko upénoti uhôro ínati haháka iká'akokonoma. Yane uke'éxokonotinemo. Iyupáxovatimo xanéhiko ovâti ra kúveu mêm, enepohikone ákoti yutaxápu íha ya koyúhopeke Itukó'oviti, yutóxovoku íha xâne yonopâti xokóyoke. Yoko enepone ihâe yutoxóvotiya,

ukeátine inâ apê ra mêum usó'iyeaneya. Yupihóvatimo iyúpaxeova xanéhiko naixâ neko êno koyuvôrixovoti hó'openo, enepone apêti yaneko káxehiko pihotíne itea akó'otine iyusêa yara koeku kó'oyene, itea apépotikomakamo.

<sup>9</sup> —Enepora ngoyúhoinopikemo kó'oyene, konókoti ênoti exóneti. Harâ'a: Enepone seti koeti tûti ne êno koyuvôrixovoti hó'openo, hane kixó'eko seti koeti hána'itinoe mopôî iváta'uxoku ne sêno. Kene ne seti koeti mopôî iváta'uxoku, seti koeti nâti kixó'eko.

<sup>10</sup> Ya xapákuke ra seti koeti nâti, pihóne singu koêti. Anéye póhuti pahúkoti kó'oyene. Kene po'ínu, avo simápu kaxena pahúkope. Itea enepo simapúne, ákomo axú'ina káxe yónoku pahúkea.

<sup>11</sup> Kene ne êno koyuvôrixovoti hó'openo neíxone, enepone apêti yaneko káxehiko pihotíne, itea akó'otine iyusêa yara koeku kó'oyene, koati énomone ne oítuxope nâti ahe'ókopati neko sétixope, itea uke'éxokonotinemo nê'e.

<sup>12</sup> —Enepone yehí koeti sévereina neíxone, hane kixó'eko yehí koeti nâti ávoti xunáko pahúkea. Itea porexókonotimo xunáko pahúkea xané kixoátimo ne kutí koeti êno koyuvôrixovoti hó'openo neíxone, itea ákomo ahíkapu yónoku pahúkeahiko, kutí koetímo kali póhuti ôra ápeyeamo xunáko pahúkea.

<sup>13</sup> Uhá koetihiko ra yehí koêti, kutikokó koetímo isóneu. Porexópatimo ne payásokohiko yoko xunákehiko pahúkea xokóyoke ne hóyeno kutí koeti êno koyuvôrixovoti hó'openo.

<sup>14</sup> Enephikonê'e, okopátimo xapa isukókoti ne Xe'exa Su'úso kixonéti, enepone ikó'iparaxokonoke Itukó'oviti yaneko porexópo ésa'i kotúyopea pahunévoti. Itea enepohikonekóyo, itoátimo Xe'exa Su'úso kixonéti, vo'oku énomone itukóvo Únae uhá koeti payásotihiko pahúkoti. Koane koati énomonemaka itukóvo ne koati payásoti nâti ya uhá koeti po'ínuhiko nâti. Koáne yaneko íteaku, kaha'ínepoatimo iháxiupohiko Itukó'oviti, enepohikone hokoâti ákoti kamuyá'ikapu ikéneke.

<sup>15</sup> Ina kixonúmaka ne ánju:

—Enepone êno úne neíxone, ivátakoku ne ihókoneti senohí koêti ákoti téyapana, hane kixó'eko êno kó'iyevoku xâne, enepohikone ákoti yumaxápu xâne ya uhá koeti poké'e óvohikoku yara kúveu mêum, koêkuti kó'iyevoku yuhôti, yuhóhiko.

<sup>16</sup> Enepone ihókoneti yehí koeti sévereina koáne ne ihókoneti êno koyuvôrixovoti hó'openo, yupihovó koetímo ahúxukinova okóvo nekóyo, enepone senohí koêti ákoti téyapana. Heu-heú kixeátihikomo véyee apeínoati nê'e. Kutí kixoátimo kamahúpikoati. Koane kuteâti kíxoaku ipúhokovoti hó'openo ne ísoe enepo níkéa nâum, énomonemakamo kíxoaneye. Ínamo uke'éxa ya yúku.

<sup>17</sup> Koáhati Itukó'oviti itukínoamo isóneu kutí'inoke kixoâtinemoye. Yoko enepohikoneko pahúkoti, kutikokó koetímo isóneu poréxopea xunáko pahúkea xokóyoke ne ihókoneti êno koyuvôrixovoti hó'openo imókonemo kausákapu uhá koeti yuho Itukó'oviti.

<sup>18</sup> —Yoko koati hána'iti pitivóko éxoti koeku uhá koeti pahúkoti hiko yara kúveu mêum, ene kixó'eko neko sêno neíxone —kíxoane ánju ne Xuáum.



<sup>1</sup> Ikénepoke ra koekútihiko, noínjone po'i ánju apêti xunáko pahúkea, evesékoti ukeâti vanúke. Uhapu'i-uhapu'í kixo poké'e ne êno úhe'ene uhápu'ine ne ánju.

<sup>2</sup> Ina kohonóko emó'u vaúkea. Hara kôe:

—Koati uke'éxokonotine ne hána'iti pitivóko iháxoneti Mbabílonea. Itúkópovone óvoku uhá koeti kó'iyevovoku ndémoniuhiko, enepohikone ovuxe Satánae itúkoti uhá koeti kó'iyevovoku váhere koekúti. Opokunemaka uhá koeti koêkúti kó'iyevovoku hó'openo ôti koati váherehiko koane kotirínaneti.

<sup>3</sup> Kixínokonokeneye ne pitivóko vo'oku ákoyea malíka yónoku ne váherevoko xanéhiko ovâti. Koati hána'iti kátavokea po'ínuhiko xâne ya hókea Itukó'oviti kuteâti koeku sêno kátavokea ima po'i xâne itaíkoati itúkea váhere xokóyoke. Enepone váherevoko, kutí kôe koati xúnati ekâti íyukoke uhá koeti po'ínuhiko xâne yara kúveu mêm, koêkúti poké'e óvohikoku. Kene ne pahúkotihiko yara poké'e, kutipasí kó'iyeamaka ne kixoku itúkeovo koeku hókea kixóvoku. Koánemaka ne kavánetihiko, koati iríkuxotihiko vo'ókuke ne xâne íhae neko pitivóko, vo'oku yupiheovo ikálisokeovo ya kohépitinove koekúti —koéne.

<sup>4</sup> Yane ina ngámo po'i emo'úti inu'íxoti vanúkeke. Hara kôe:

—Ítínoe njanéna, ipíhiki ra pitivóko maka hákone kitipásea ya váherevokohiko, epó'oxo maka hákone ke'anépoahiko ya ipíhoponeokonoke,

<sup>5</sup> vo'oku yupihovone koêku ne váhere kixoku itúkeovo. Kutí koe yupihóvotine pu'íxeovo ne váherevoko itopónotine vanúke, itúkopinoakemo Itukó'oviti ésa'i ne êno váhere ítuke.

<sup>6</sup> Yoko koati konókoti itúkópoinokono ésa'i ne váhere ítuke. Kuteâti kíxoaku váherexea ítuke, pi'á ákoe anú'ukea tivéko ne kixókonokumo. Enepone kutí koeti íno xúnati ekâti íyukoke po'ínuhiko xâne, koésayu'ixinokonokehiko, pi'á ákoe kurí'uxeovo xunáko ne íyukokonoke motovâti koésayu'ixeokonokomakamo.

<sup>7</sup> Kuteâti koeku yupiheovo kapáyasokeovo koane ikálisokeovo ya kohépitinove koekúti, énomone ákoyene ye yupíheovomakamo ipíhoponeokono kó'oyene koane ikáxu'iyea okóvo. Vo'oku hara koé'epepo isóneupinovo: “Undi kutí koeti seno nâti vatá koyêti xoko ivátakoku natíxea. Ako kalíhuina indúkeovo kuteâti kixeóvovoti sêno ivokóvoti íma. Ákomo kalíhuina véngea tiú'itike koekúti” koé'epepo isóneupinovo.

<sup>8</sup> Itea koati énomonemo kutí'ino simoâti êno hána'iti tiveko koêku ya kúveu póhuti káxe, pevóti, koane hána'iti ikáxu'iyea okóvo, yoko hímakati. Ínamo arapúkuxa yúku, vo'oku koati xúnati ne Vúnae Itukó'oviti, enepone ipihóponoatimo —koéne neko emo'úti ngámone.

<sup>9</sup> Yoko enepone pahúkotihiko yara kúveu mêm kutipáseatihiko ya uhá koeti váhere ítuke koáne ya yupiheovo ikálisokeovohiko, hána'itimo ikótivexea koêku, koane iyókexinoatimo naixâne ne êno íkurihea ne yúku oropúkuxoati.

<sup>10</sup> Ákonemo malíka okínoakuhiko komómoyea, pikoâti ne ipíhoponeokonoke, koane kó'iyeahiko:

—Kotíveti, kotíveti koêku ne Mbabílonea, enepone koati hána'iti pitivóko koane yupihóvoti ukóponea. Ako oríko símea ipíhoponeokonoke —koénehiko.

<sup>11</sup> Iyókexinoatimo uhá koeti kavánetihiko yara poké'e koánemo ikótivexea koêku vo'oku ákoyeanemo vanexeâtihiko ne vâne.

<sup>12</sup> Énomone ne koekúti kuteâti ôro, péhu, yoko uhé'ekotinoe uhá'iti mopô, koáne ne po'i kó'iyevovoku, enepone iháxoneti pêrula. Ina apémaka ne kalísotinoe ipovóti líyum, koánemaka ne koati únati ipovóti homomóhiti, koáne ne po'i

kó'iyevokou, enepone sêta uháhiti, yóko'omaka ne koati únati harará'iti ipovóti. Anékomaka uhá koeti kó'iyevokou koati únatinoe tâpoa, koane uhá koeti kó'iyevokou itukéti ya mârîim, enepone kutí koeti opêti, koane itukéti ya koati únati tikóti yupihóvoti hepíko, yoko ya havâva, koáne ya po'i kó'iyevokou, enepone hiyá'iti havâva, koáne ya uhé'ekoti mopôî iháxoneti mármure.

<sup>13</sup> Ina apémaka ne kánela yoko po'ínuhiko kuteâti, enepohikone kouhékoti nikókónoti, koáne ne úhetihiko ihopúneti yoko kohépitinoe xêru, enepone iháxoneti ísensu, koane ungoéntu yóko'o ne iháxoneti báusamu. Ina keno'ókomaka kuteâti víyum, yoko azeite, koane koati kalísoti tiríku, yoko po'i kó'iyevokou únatinoe tiríku. Ápe po'ímaka vanêti kuteâti váka, su'ûso, yoko kámo, koánemaka kôretahiko. Muhíkova ápeyea akaútihiko yoko po'i xâne vaneútimaka. Enepone uhá koeti vanêti kuteâti, uké'ene.

<sup>14</sup> Hara koe yûho ne kavánetihiko vo'ókuke:

—Ítinomemu ovâti neko pitivóko, áko'one neko êno únatinoe koekúti yopósi'ixone, koekúti ákoti omotóva yokóvo. Yévokoane uhá koêti neko kalísotinoe koekúti, kixovókuti yupihóvoti úhe'ekoa. Áko'one, uké'ene, koati ákotinemo xepákuke —koénehiko.

<sup>15</sup> Enepone kavaneâtihiko neko koekúti, iríkuxeati neko vâne, ákomo malíka okínoaku komómoyea, pikoâti tiveko kixókonoku ne íhae pitivóko, koeku íxómoyea íyoinoa yoko ikótivexea koêku, koánemaka kó'iyea:

<sup>16</sup> —Kotíveti, kotíveti koêku ra koati hána'iti pitivóko, enepone kuteâti koeku úhe'ene sêno ko'ipóvoti koati kalísoti híyeu ipovóti líyum, koane po'ínuhiko koati únatinoe ipovóti homomóhiti yoko harará'hiti, kuteâtimaka úhe'ene sêno ênoti iyóyonevo, itukéti ya ôro, yoko uhé'ekotinoe uhá'iti mopôî, koáne ne po'i kó'iyevokou, enepone iháxoneti pêrula.

<sup>17</sup> Ako oríko uké'exeokono heú koêti neko êno apeínoati —koénehiko.

Yoko ako malíkahiko okínoaku únaehiko hána'iti vatéke komómoyea. Kúteanemaka koêku ákoyea malíka okínoaku komómoyea neko avekoâtihiko, koane ivu'íxoatihiko yoko po'ínuhiko ko'ítuketi ya mar.

<sup>18</sup> Koeku noíxeahiko êno íkurihea ne yúku oro'ókoati ne pitivóko, koane kó'iyea yûho vaúkexea:

—Ápeikopo po'i pitivóko kuteâti hána'iko râ'a? —koéhiko.

<sup>19</sup> Ina purapú'ikopovohiko marípa, koane íyoinoa, yoko ikótivexea koêku, xaneâtihiko kóhonokea emó'u kó'iyea:

—Kotíveti, kotíveti koêku ra hána'iti pitivóko. Koati vo'ókuke ne ko'óvokutiya írìkuxinoke uhá koeti únaehiko ne hána'iti vatéke, vo'oku kixoku ikálisokopeovo neko xâne ya êno kohépitinoe koekúti vanéxone xokóyokehiko —koénehiko.

<sup>20</sup> Itea itínoe ovâti ne vanúke, aélokene yokóvo vo'oku kixókonoku. Koánemaka itínoe kasása'iuo Itukó'oviti, aélokenevoma yokóvo, keánemaka itínoe porófeta koyúhoti emo'u Itukó'oviti, vo'oku itúkopinopeane Itukó'oviti ésa'í neko váhere kixópikunoe.

<sup>21</sup> Ina apê koati xúnati ánju eherúkoti mopôî kuteâti itóvoku êno pú'iti mopôî ya au'ókopeti, ina kurikôa úneke xoko mar koane kó'iyea:

—Énomonemo kixókononeye ákoyea íyuhixakana uké'exeokono ne hána'iti pitivóko iháxoneti Mbabelonea. Ákonemo noíxeokonoku.

<sup>22</sup> Ákonemakamo emo'u árpa oxóvotiya, koane emo'u po'ínuhiko huxôe kuteâti falaúta yoko torombéta. Ákonemakamo ko'ítuketiya koêkuti kó'iyevoku itukéti. Ákonemakamo emo'u au'ókopeti.

<sup>23</sup> Kúteanemaka uhápu'ine yúku kouhápu'ikopeti, áko'onemakamoya, koane emo'u noívu yoko noíva. Enepohikone kaváneti ovâti neko pitivóko yanekôyoke, koati hána'iti iríku ya uhá koeti po'ínuhiko kaváneti yara kúveu mêum. Enepone xâne ovâti neko pitivóko, koésayu'ixo heú koeti po'ínuhiko xâne yara kúveu mêum. Koati vo'oku ikálisokeovo yoko íríkuxea kutí'inoke itokónoti uhá koeti xâne yara kúveu mêum, koêkuti poké'e óvohikoku. Ehane íyokeovahiko ne kixóvoku yoko ikútipasikeovahiko kixoku itúkeovo.

<sup>24</sup> Yoko énomone ne pitivóko koati óvokovoku itina porófetahiko koyúhotei emo'u Itukó'oviti, koane itina po'ínuhiko kasása'iupo Itukó'oviti, yóko'omaka ne itina uhá koeti po'ínuhiko xâne yara kúveu mêum koépeuti kuteátihiho.

## 19

### *Elokékoti okovóti ya vanúke*

<sup>1</sup> Ikénépoke ra koekútihiho, ngamone koati êno hónoti emo'úti inu'íxoti vanúkeke kuteâti emo'u ênoti opoikovoti xâne. Hara kôe:

—Iháyu'ikakana Vúnae Itukó'oviti. Koati énomone koitóvo xâne. Énomonemaka itukóvo hána'iti ihayú'uti, koane énomone apê uhá koeti xunakóti xokóyoke.

<sup>2</sup> Koati kaná'uti, koane koati ponóvoti ne ipíhponoape. Vo'oku ipíhponoane Itukó'oviti ne xâne ovâti neko hána'iti pitivóko, enepone katávokoti xâne ya hókea Itukó'oviti kuteâti koêku sêno katávokoti íma po'i sêno, itaíkoati itúkea váhere xokóyoke. Koáhati énomone ikopítí'iko uhá koeti xâne yara kúveu mêum ya váhere kixoku itúkeovo. Ipíhponoane Itukó'oviti, itukópoinoati ésa'i ne ovóxehiko koépeku —koe emo'ú.

<sup>3</sup> Ina koepómaka neko emo'úti ngámone:

—Iháyu'ikakana Itukó'oviti. Koáhati ákotinemo hunókoku ipú'ikea íkuriha ne yúku oropúkuxoati ne hána'iti pitivóko —koéne.

<sup>4</sup> Eneponeko vinti koaturu koeti xâne teyonéti inuxínoti ítuke Itukó'oviti, yóko'o ne koaturu koeti ehevókovoti, ko'isóneutimaka kuteâti xâne, ipúyukexohiko xaneâti ísu'okea nône poké'eke nonékuke Itukó'oviti, enepone vatá koyêti xoko ivátakoku natíxea, koane iháyu'ikeamaka yoko kó'iyeahiko:

—Énomoneoxo kôe. Iháyu'ikakana Itukó'oviti —koéhiko.

<sup>5</sup> Ina apê hónoti emo'úti inu'íxoati xokóyoke ne ivátakoku Itukó'oviti natíxea. Hara kôe:

—Iháyu'ika Vúnae Itukó'oviti ne uhá koeti ovóxe teyoâti, kúteane payásotihiko koáne ne ákoti apayáso —koéne.

<sup>6</sup> Yane ina ngámo kutí koeti emo'u ênoti xâne. Kutí koémaka emo'u êno hunóti úne yoko êno hónoti emo'u xururúkoti. Hara kôe:

—Iháyu'ikakana ra Vúnae Itukó'oviti, vo'oku énomone natixô, koane énomone apê xunáko pahúkea uhá koêti.

<sup>7</sup> Aélokeneikopo vokóvo, vimáka'ika, koane kahána'ikamaka úti ne iha Itukó'oviti, vo'oku simóvone kaxena áyui Xe'exa Su'úso kixonéti, enepone ikó'iparaxokonoke Itukó'oviti yaneko porexópo ésa'i kotúyoepa pahunévoti. Yoko kutí kôe áyui kasátuxoti. Koane kousovonehiko ne kasása'iupo, enepone ihókonei noívana.

<sup>8</sup> Enephikonê'e, poréxokonone itúkea koati kalísoti híyeu ipovóti, líyum, ínati uháhi, koati sásasa koyêti —koéne ne emo'úti ngámone.

Yoko enepone koati kalísoti híyeu ipovóti líyum, ípovo neko kasása'iupo Itukó'oviti, énomone ne ponóvoti kixoku itúkeovo.

<sup>9</sup> Ina kixônu ne ánju:

—Yítáxamo rá'a: Koati únati koêku ne iháxiu Itukó'oviti yónea xokóyoke ne áyui Xe'exa Su'úso kixonéti, ihókoneti koeku áyui kasátuxoti.

Ina koe'íkomaka:

—Enephikora emo'úti, aínovo koati kaná'uti emo'u Itukó'oviti —koéne.

<sup>10</sup> Ina imbuyúkexo, xaneâti ínzu'okea nônem poké'eke nonékuke ne ánju, inzayú'ikoati. Itea hara kixônu:

—Hako kixevóneye, vo'oku undímaka ovoxe Itukó'oviti kitéâti, kuteâtimaka ne pe'ínuhiko ákoti kurí ixâ hókea ne kaná'uti kixovókuti íhikaxovike Jesus. Ópoeane Itukó'oviti kixéneye.

Vo'oku enepone kaná'uti kixovókuti íhikaxovike Jesus, énomonemaka kuteâti ne uhá koeti éxokoake Itukó'oviti ne porófetahiko koyúhopea xapa xâne nóvo —kíxoane ánju.

### *Uke'éxoa Kristu ne Satánae koane uhá koeti ovóxe*

<sup>11</sup> Yane noínjoane kutí kó'iyea mihe'ó koêti ne vanúke. Apé koéne hopú'oti kámo koane ivu'íxoati. Enepone ivu'íxoati, pí'a íha. “Koati Kuvovóneti” yoko “Koati Kaná'uti” koéha. Eneponê'e, koati ponóvoti yúhoikopea xâne vo'oku kixoku itúkeovo, koane ponóvotimaka okópea ne nókone okópea.

<sup>12</sup> Enepone úke, kutí koe uhápu'ine irúmene yúku, koane êno kôroana tutúkuke. Ápemaka ihâe yutoxóvatiya, po'i íha, ákoti exoâti, poéhane exôa.

<sup>13</sup> Enepone ípovo, hamá kôe poké'eke, koane kutí kôe yurumúkovoti xapa íti. Yoko “Évekoaku Itukó'oviti Kouhupu'ikinovovi rá'a” koéhamaka.

<sup>14</sup> Enómaka koati opoíkovoti ovóxe íhae vanúke ikéneke, ivu'íxotihiko hopú'oti kámo. Kene ípovohiko, aínovo koati kalísoti híyeu hopú'iti ipovóti líyum, sásasa koyêti.

<sup>15</sup> Enepone inúxoti ivu'íxoti kámo noínjone, ápe kutí koeti êno heú'iti hána'iti pirítai ipuhíkeati pahákuke. Énomone veínoa isúkoponea ne xanéhiko yara uhá koeti poké'e yara kúveu mêum, koêkuti óvohikoku ne váherehiko xâne ákoti akutípoa. Yoko ákomo oxéne íteovahiko. Enepone xunáko natíxea ouke xâne, kutí koetímo katatáxexoti póte ya puló'i haváva. Kutí kixoâtimakamo okonúkoti úva xoko kótikokonoku, enepo ípihápanane ne xanéhiko yaneko káxe, kaxénake xúnati ímainevo Itukó'oviti, poéhane apê xunáko pahúkea uhá koeti.

<sup>16</sup> Enepone noínjone, ivu'íxoati neko hopú'oti kámo, ápemaka íha yutoxóvoti yane hamá koeti ípovo, koánemaka xurókunoke. Hara kôe: “Teyonéti ya uhá koeti nâtihiko rá'a, yoko payásoti ya uhá koeti payásotihiko” kôe ne yutoéti.

<sup>17</sup> Yane noínjone ánju xe'ó koyêti xoko káxe, kohonókoti emó'u vaúkea, ihaxíkoti uhá koeti hó'openo ôti ya kuku vanúke. Hara kôe yuhó'inoa:

—Kiná'aka, he'úxinapanoe ra kutí koeti hána'iti níxaxóvoti ítuke Itukó'oviti!

<sup>18</sup> Níképaninoe nâum ne hána'iti pahúkoti hiko, yoko nâum ne inuxínoti húndaruhiko, koane nâum ne koati payásoti xâne pahúkoti hiko, yoko naum kámohiko, koane naum ivu'íxoatihiko, koánemaka naum uhá koeti kó'iyevoku xâne, akaúti koane po'ínuhiko xâne ákoti akutéa koeku akaúti, payásotihiko koane ákotihiko apayáso —koéne.

<sup>19</sup> Yane noínjoane neko hóyeno kutí koeti koati êno koyuvôrixovoti hó'openo, yóko'o ne uhá koeti nâtihiko yara kúveu mêum, koane uhá koeti húndarunahiko ho'uxoké koyêtine, kousókovotinehiko okópea neko ivu'íxoati ne kámo yoko húndaruna.

<sup>20</sup> Yane iká'akovone ne hóyeno kutí koeti êno koyuvôrixovoti hó'openo. Xané kíxoá ne ovóxe, enepone koyúhóti koekúti ávoti simápu kaxéna, koane itúkótímaka êno hána'itinoe iyupánevoti nonékuke neko hóyeno kutí koeti êno koyuvôrixovoti hó'openo, enepone porexoâti xunakóti kíxeaneye. Yoko énomone kutí'ino itoâti aúpu'íkea ne xanéhiko apêti hoénaxovope ne hóyeno kutí koeti êno koyuvôrixovoti hó'openo xokóyoke. Énomonemaka neko xanéhiko ipuyúkexinoati ne ipunéti okóvo. Yane kuríkokonone neko pi'âti anane Itukó'oviti ukeku yáku ixómoti oro'óko, xánenamaka kuri'úxeateoxo otúko, enepone énxofere kixonéti.

<sup>21</sup> Yoko enepohikone xánena, heú kixókono koépekexeokono yane kutí koeti hána'iti pirítáu ipuhíkeati pahákuke ne ivu'íxoati ne hopú'oti kámo. Yane imátaxeova uhá koeti hó'openo ôti ne nâum ivohíkovoti.

## 20

### *Koeku Satánae ika'ákokono ya kúveu póhuti mili xoénae*

<sup>1</sup> Yane noínjonemaka ánju evesékoti ukeâti vanúke. Hane ómo xávena neko êno upénoti uhôro yupihóvati koímaiko, ínati haháku. Yoko ápemaka hána'iti korénde ómone.

<sup>2</sup> Ina namukôa ánju neko ndarâgaum, eneponeko kúxoti koéxoe iháxonetimaka Ndeâpu yoko Satánae. Yane iká'akoane ya kúveu póhuti mili xoénae.

<sup>3</sup> Kuríkoane kúveuke ne êno upénoti uhôro ínati haháku ina exexôa, koane ípíhinoa kotiú'íkoati ne exéxovope, motovâti ákoyeane aúpu'iu xapákuke xanéhiko yara kúveu mêum, koékuti poké'e óvohikoku, tukú koeti evesékane neko póhuti mili xoénae. Ikénepoke nê'e, konókotikomo kali kuríkopeokono itea ákonemo áxu'ikene kuríkopinevo.

<sup>4</sup> Yane noínjonemaka êno ivátakoku nâti. Enepohikone ivatákoati, poréxokono yúhoikopea xanéhiko vo'oku kixoku itúkeovo. Noínjomaka ivokínevoti, eneponeko ovóxehiko Itukó'oviti tetúnoeti vo'oku hókea ne kaná'uti kixovókuti ituke Jesus koáne ne emo'u Itukó'oviti. Énomone yé'akeye ákoti ipuyúkexina ne hóyeno kutí koeti êno koyuvôrixovoti hó'openo koáne ne ipunéti okóvo. Énomonemaka ne ákoti siká yutóxeovo hoénaxovope yúto nekóyo inúkuke áko'o itukovo vo'ókuke. Enepohikonê'e, exépuhikopo ukópea xapa ivokóvoti koane kahá'inepohiko Kristu natíxea yaneko kúveu póhuti mili xoénae.

<sup>5</sup> Enepohikone háxa ne ivokóvoti, ako exépuhikapa tukú koeti evesékone neko póhuti mili xoénae. Yoko énomone iháxoneti inúxoti exepúkopopeti ukópea xapa ivokóvoti nê'e.

<sup>6</sup> Koati únatimo koêku ne exepúkopotí xapákuke ne inúxoti exepúkopopeti kixonéti, koane koati sasá'itimo nekóyohiko nonékuke Itukó'oviti, vo'oku iteóvatihikomo ne pí'ape ivokeôvoti kixonéti, enepone ipíhóponeokono ne xâne ákotinemo hunókoku. Yoko énomonehikomo itukóvo ko'itúkeinoti Itukó'oviti yoko Kristu ya sasá'iti ituke, koane kaha'ineatihikomo Kristu koeku natíxea yara poké'e kúveu póhuti mili xoénae.

### *Iyónokonoku Satánae ipíhóponeokono*

<sup>7</sup> Evesékane neko póhuti mili xoénae, kali kurikópokonotikomo ne Satánae, ipuhíkopeatikomo ne iká'aheixovoku.

<sup>8</sup> Yane pihotínemo aúpu'ikexopeamaka xanéhiko ya póhutihiko poké'e óvohikoku yara uhá koeti kúveu mêmum. Yoko enepohikone xâne okópoti Itukó'oviti, enepohikone iháxoneti Ngôge yoko Mâgoge, ho'uxoátihihikomo Satánae, kousókoati iyónea xapa isukókoti. Koati ákotimo yumaxápuhiko, kuteáti koeku yupiheovo ne íyeu haríri ya xe'ó úne xoko mar.

<sup>9</sup> Yane noínjoane itáhineheyeane ya uhá koeti yara kúveu mêmum. Yakukú kíxoanehiko ne óvohikoku kasása'iupo Itukó'oviti, enepone pitivóko ákoti omotóva okóvo Itukó'oviti. Itea yané'e, noínjoa íríkeovone yúku ukeáti vanúke. Heú kíxoa uké'exea neko anane Itukó'oviti.

<sup>10</sup> Yoko enepone Ndeápu, enepone aupú'ikoti xanéhiko, kuríkohonone oévoke koekúti kutí koeti hána'iti lâvona, itea ainóvoti írúmene êno kótuti yúku xánena énoxofere ikotúxoateoxo neko yúku. Kahá'inea ne hóyeno kutí koeti êno koyuvôrixovoti hó'openo yóko'o ne ovóxe, enepone koyúhoti koekúti ávoti simápu kaxéna itea haináya xunákoke Itukó'oviti itea ya váhereke xunakóti. Ênomonemo óvoheixo íkoitoponeokono kotíveti, káxe, yóti ákotinemo hunókoku.

### *Ipihoponope Itukó'oviti*

<sup>11</sup> Noínjonemaka koati hána'iti hopú'iti ivátakoku nâti koáne ne nâti ivatákoati. Yane má koépo ne poké'e koáne ne vanúke. Ákonehiko kúxotihiko koekúti.

<sup>12</sup> Yane noínjoanemaka ne uhá koeti ivokóvotine, payásotihiko koánemaka ne ákoti apayáso, xe'okó koyéti nonékuke neko ivátakoku Itukó'oviti natíxea. Yane ápene koyuhópetihiko mihé'oeti. Ina mihe'ókokonomaka po'i koyuhópeti, yutóxovoku íha xâne yonópoti xoko Itukó'oviti. Enepone ivokóvotihiko ákoti íha yane koyuhópeti, hane exôa kixópokonokumo yutoéti ya po'i koyuhópetihiko koyuhoáti kixoku itúkeovo ne xâne koeku óvea yara poké'e.

<sup>13</sup> Enepohikone xâne koépeu úne ya xoko mar, exépuhikopo, koánemaka uhá koeti po'ínuhiko ivohíkovoti, exépuhikopomaka. Pohú pohu kixókonohiko yúhoikopeokono. Yoko kixoku itúkeovo exôa kixókonoku yuhoikopokonone.

<sup>14</sup> Yane enepone pevóti koáne ne ivokóvotihiko ákoti háka Itukó'oviti, kuríkohonone kúveuke kutí koeti hána'iti lâvona, ainóvoti írúmene kótuti yúku. Yoko énomone iháxokono pí'ape ivokeóvoti, enepone ipíhoponeokono ne xâne ákotinemo hunókoku yane kutí koeti hána'iti lâvona ainóvoti írúmene koati kótuti yúku.

<sup>15</sup> Koékuti ákoti yutaxápu íha yane koyuhópeti, óvoku íha ne xâne yonópoti xoko Itukó'oviti, kuríno'ekokono yane kutí koeti hána'iti lâvona ainóvoti írúmene koati kótuti yúku.

## 21

### *Inámapoti vanúke yoko poké'e*

<sup>1</sup> Yane noínjonemaka inámapoti vanúke koane poké'e, vo'oku uké'epone neko inúxoti vanúke koane poké'e. Yoko áko'onemaka ne mar.

<sup>2</sup> Noínjoamaka ne Sasá'iti Pitivóko, enepone inámapoti Njeruzálem, evesékoti ukeáti vanúke xoko Itukó'oviti, úsotine iyóyokeovo kuteáti koeku iyóyokeovo árunoe kasátuxoti okotúmonexotine noívuna.

<sup>3</sup> Yane ngamone êno hónoti emo'úti inu'íxoati xokóyoke ne ivátakoku Itukó'oviti natíxea. Hara kôe:

—Kó'oyene itúkopane Itukó'oviti óvoku xapákuke ra xâne. Koati ko'ovókoatinehikomo Itukó'oviti. Aínopovonemo xanena Itukó'oviti epó'oxo koatínemo Itukó'oviti ovâ xokóyokehiko.

<sup>4</sup> Kihu'íkopinoatinemo Itukó'oviti uhá koeti ho'ouke ne xanéhiko. Yane ákonemo iyôtiya. Ákonemakamo ivokónotiya, koane ikaxúneti okovóti, koane kohóneti, vo'oku uké'ene neko kúxotihiko koekúti kuteâti.

<sup>5</sup> Ina apé yúho ne Itukó'oviti, enepone vatá koyêti xoko ivátakoku natíxea. Hara kôe:

—Ingó'inamakopane ne uhá koeti koekúti —koéne.

Ina kixonú'ikomaka:

—Yítáxa ra koekútihiko vo'oku koati kaná'uti, koane koati motovâti kúveovokono ra emo'útihiko.

<sup>6</sup> Ina koe'íkomaka:

—Kóusokovone uhá koêti. Undíne itukóvo túri koane hunókoku ne uhá koeti koekúti. Úndi turixôa, koane undímaka kousókoa. Kuteâti koêku enôvo úne ne xâne épeu úne, énomonemakamo koéneye kóuhepekeokono kóyeku ne xâne oposíkonuti vo'oku ingo'íparaxoatimo inámapoti apéyeani ákotinemo hunókoku, enepone kutí koeti uke úne vo'eroo koyêti ákoti uké'eyeaku.

<sup>7</sup> Enepone xâne itoâti vékea uhá koêti ne koekúti, ingo'íparaxoatimo kuteâti yunzó'inoa. Epó'oxo undínemo itúko únae, koane énomonemo indúko nje'éxa.

<sup>8</sup> Itea pó'iti yonópokumo ne xâne pikotíhiko koítoponeovo kotíveti vo'ónguke, koáne ne ákotihiko ákutíponu, yóko'o ne yupihóvoti váherexea kixoku itúkeovo. Kúteanemakamo koêku ne xâne koepékoti, koáne ne ákoti téyapana, kapínieti xâne ákoti itukapu koati múxone, koánemaka ne hokéxokenati, yoko xâne hokotímaka po'i hokonéti ákoti itukápa ne kaná'uti Itukó'oviti, koane uhá koeti semékenovo'iti. Hanemo yonópo nekôyohiko xokóyoke ne kutí koeti hána'iti lâvona ainóvoti éno kótuti yúku koane énoxofere ikotúxoateoxo, enepone iháxonetimaka ne pí'ape ivokeôvoti, óvoku ipíhopenekono xâne ákotinemo hunókoku.

### *Inámati Njeruzálem*

<sup>9</sup> Yane ina keno'ókinonu póhuti yané seti koeti ánju omó'ixoati ne enovópeti puhí-puhí koâti ne kotíveti hunókoku ipíhopenope Itukó'oviti. Hara kixónu:

—Yókone, enjókopeati ne ihókoneti noívana ne Xe'exa Su'úso kixonéti, enepone ikó'iparaxokonoke Itukó'oviti yaneko porexópo ésa'i kotúyopea pahunévoti —kixónune.

<sup>10</sup> Yane omó kixo ongóvo ne ánju ouke koati hána'iti vanúke'exeaku mopô, koane éxokeonoa ne koati Sasá'iti Pitivóko, enepone iháxoneti Njeruzálem, evesékoti ukeâti vanúke xoko Itukó'oviti.

<sup>11</sup> Uhapu'í kôa ne uhápu'ine Itukó'oviti xokóyoke. Enepone pípixenene kóyeyea uhápu'ine, kúteane uhápu'ine koâti uhé'ekoti uhá'iti mopô, kuteâtimaka sasá'iko ne uhá'iti mopô iháxoneti njáspi.

<sup>12</sup> Yoko ápe ípi ne pitivóko, koati hána'iti eyékea koánemaka itóvoku yonoti vanúkeke. Nduse koe páhapetea. Póhutihiko ne pahapéti, ápe ánjuya koyonoâti, koane ápemaka ihâe yutoxóvotiya. Énomone íha ne póhutihiko iháxakoku xanena Izarâe yutoxóva.

<sup>13</sup> Ya íyeu úkeaku ihâroti, ápe mopo'âti páhapetea. Koane mopó'amaka ya íyeu úkeaku kótuti, koáne ya íyeu úkeaku kásati, yóko'omaka ya íyeu kíyo'i káxe.



14 Enepone îpi ne pitivóko, nduse kôe mopôï poéheve. Yoko xoko póhutihiko neko mopôï, yutóxovone iháhiko ne nduse koeti ápostulu. Énomone neko páhoe Xe'exa Su'úso kixonéti, enepohikone páhoe yanekóyoke koyúhoyea emó'u.

15 Eneponeko ánju yuhó'ixonuti, ápe ómo'ixone, kali eyevó koeti ihíxopeti, ainóvoti ôro ihixeake ne pitivóko, koánemaka páhapeteahiko, yoko îpi.

16 Kutíkokone itóvoku xêrere ne pitivóko. Ihíxoane ánju ne pitivóko ya íhixope, pí'a mili nduzentu koe kílómituru itóvoku. Enepone eyékea, pe'úko yoko itóvoku vanúeke, kutíkokone.

17 Íhíxoamaka ne îpi. Yoko sesentai koaturu koe méturu pôreu íhixope ne ánju. Yoko enepone íhixope, kúteanemaka koêku pôreu ihíxopeti ikó'tíukeumaka xâne yara poké'e.

18 Enepone îpi ne pitivóko, ainovo koati uhé'ekoti ú'uha koyêti mopôï iháxoneti njáspi. Kene ne pitivóko, koati ainóvoti ôro ákoti ánahi, pípixenene koyêti kuteâti koeku sásasa koyêti víduru.

19 Enepone poéheve îpi ne pitivóko, ainovo ákoti tópi kó'iyevoku uhé'ekotinoe uhá'iti mopôï itúko iyóyonevo. Enepone inúxoti poéheve, ainovo hononó'iti uhá'iti mopôï, enepone iháxoneti njáspi. Kene ne pí'ape, po'i kó'iyevoku honono'iko uhá'iti mopôï, enepone iháxoneti sâfira itukóvoye. Kene ne mopó'ape, énomone ne iháxoneti kausédonea, enepone koati ákoti tópi kó'iyevoku hómo. Kene ne koáturuxope, esmêrauda itukóvoye, enepone ínati honono'iko uhá'iko.

20 Kene ne sínguxope poéheve, hane itukóvoye hararáhiti uhá'iti uhé'ekoti mopôï iháxoneti sarádoniu. Kene ne seíxope, ainovone háharara-háharara koyêti uhá'iti mopôï iháxoneti sâradiu. Yoko sétixope, kirízolitu itukóvoye, enepone hiyá'iti uhá'iti mopôï. Kene ne oítuxope, hane itukóvoye mbêrilu, enepone hononóhiti mopôï. Kene ne nóvexope poéheve, hiyá'iti uhá'iti mopôï itukóvoye, enepone íhauti tópasíu. Kene ne yéhixope uhá'iti mopôï iháxoneti kirizóparasu itukóvoye, enepone ákoti koati hupáko honono'iyea apêtimaka kálíhunoe hêruru'i hiyá'iti. Kene ónzexope, uhá'iti mopôï iháxoneti yásintu, hiyá'hiti harâra'iyea itukóvoye. Kene ndûsexope, énomone ne homomó'iti uhá'iti mopôï iháxoneti amêtista.

21 Enepone nduse koeti páhapetea ne pitivóko, ainovomaka uhé'ekoti iyoyónevoti, po'i kó'iyevoku kuteâti uhá'iti mopôï iháxoneti pêrula. Yoko póhutihiko pahapéti, poéha pêrula herú koeti itúkeokonoke. Enepone parásana ne pitivóko, koati ainóvoti ôro ákoti ánahi, pípixenene koyêti, kuteâti koêku sásasa koyêti víduru.

22 Yane pitivóko, ako nainja hána'iti imokóvokuti. Ako okónokovo vo'oku herú koe xunako Vúnae Itukó'ovitiya exeâti koeku uhá koeti apêtiya, yóko'omaka xunáko ne Xe'exa Su'úso kixonéti.

23 Ákomaka okónokovo kouhápu'ikoati ne pitivóko kuteâti káxe yoko kohê, vo'oku itúkeovo êno úhe'ene Itukó'oviti ínati uhápu'i kouhápu'ikoa, koánemaka úhe'ene ne Xe'exa Su'úso kixonéti.

24 Énomonemo kouhápu'ikoa uhá koêti ne xâne ukeâti póhutihiko poké'e, koêkuti óvohikoku yara kúveu mêum. Yoko enepone nâthihiko ukeâti ra kúveu mêum, omâtimo ne payásoko koane úhe'ene yane pitivóko.

25 Ákonemo exéxeovoku páhapeteahiko ne pitivóko, vo'oku ákonemo yótiya.

26 Uhá koeti nâthihiko ukeâti póhutihiko poké'e, koêkuti óvohikoku yara kúveu mêum, isímoatimo ne payásoko yane pitivóko koane kouhé'ekoatimakamo ya

itúkeovohiko teyonéti.

<sup>27</sup> Ákomo úrukeovaku kixovókuti ákoti asasá'í, koane koêkuti xâne ákoti kayúsea kixoku itúkeovo, koane xâne semékenovo'iti. Poéhanemo urúhikopovo ne apéti iha yane koyúhopeke Xe'exa Su'úso kixonéti, enepone namukópoti iha xâne ópotinemo xoko Itukó'oviti.

## 22

<sup>1</sup> Ina exókonoamaka ánju ne huvêo. Yoko kixo'êkinoviti inámapoti apéyeati ákotinemo hunókoku ne úne ovâti. Pípixenene kóye neko úne, kuteâti koeku koati uhé'ekoti uhá'iti mopô, enepone iháxoneti kirístau. Hane ipúhikea ne úne xokóyoke ne ivátakoku natíxea Itukó'oviti yoko Xe'exa Su'úso kixonéti.

<sup>2</sup> Kukúke parásana pitivóko véko neko huvêo. Koane xe'ókuke ne huvêo yane pi'áti poixô'o, ene óvo ne xuve tikóti kixo'êkinoveatimaka ne inámapoti apéyeati ákotinemo hunókoku. Enepone há'i ne tikóti, ndusé koe itóvo ya kúveu póhuti xoénae. Poéha itóvo ya kohê. Enepone tutíhiko ne xuve tikóti, énomone kouhépeke kóyeku ne xanéhiko ukeâti póhutihiko poké'e óvohikoku, ákoinokenemo arinétiya.

<sup>3</sup> Yane pitivóko, ákonemo vaherévokoti omínoti xâne ipíhoponeokono. Koáhati énomone óvo ivátakoku natíxea ne Itukó'oviti yóko'o ne Xe'exa Su'úso kixonéti, yoko ixómotimo ihayú'ikoa ovóxehiko opâti xokóyoke.

<sup>4</sup> Ákonemo hunókoku noíxeahiko Itukó'oviti, koane apétimo iha Itukó'oviti yutoxóvoti inúkukehiko.

<sup>5</sup> Ákonemo yóti. Ákonemakamo okónokovo yúku kouhupu'ikopehiko. Muhíkova uhápu'ine káxe, ákonemo okónokovo, vo'oku Vúnae Itukó'oviti kouhápu'ikohikomo. Koane kutí koetíhikomo náti ya xoko Itukó'oviti. Yoko ákomo hunókoku kó'iyeanemoye xokóyoke.

### *Aúkopovope Jesus*

<sup>6</sup> Ina kixonú'ikomaka ne ánju:

—Koati kaná'uti ra emo'úti epó'oxo koati motovâti kúveovokono. Enepone Vúnae Itukó'oviti, enepone pahukoâti ne Sasá'iti Omíxone xapa porófetahiko koyuhó'iyeti emó'u xapa xâne, pahúkone ánjuna éxokoponea ovóxehiko ne koekútihiko ákotinemo axu'íkene ápeyeakumo.

<sup>7</sup> —Ákonemo ánju'ikene, ngayukópovotinemo —koe Vúnae. —Koati únati koêku ne xâne ivavákoati ne yutoéti yara koyuhópeti, koyuhoâti koêku ne koekútihiko apétikomo ya káxehiko keno'ókoti —kôe.

<sup>8</sup> Ūndi kamôa ra koekútihiko, undi Xuâum, koane noínjoamaka. Ngamoáne koane noínjoâne ra koekútihiko, imbúyukexone, xaneâti ínzu'okea nônem poké'eke nonékuke ne ánju, koeku itúkeovo koati hána'iti teyonéti.

<sup>9</sup> Itea hara kixónu:

—Hako kixevóneye, vo'oku undímaka ovoxe Itukó'oviti kiteâti, kuteâtimaka ne pe'ínuhiko ikéneke Itukó'oviti, koáne ne porófetahiko koyúhoti emó'u Itukó'oviti, koánehikomaka ne xanéhiko ivavákoati ra yutoéti yara koyuhópeti. Ópohane Itukó'oviti kixéneye —kixónune.

<sup>10</sup> Ina kixonú'ikomaka ne ánju:

—Hako hi'onó'uxoa yutoxóvoti ra koyuhópeti koyuhoâti koêku ra koekútihiko keno'ókotikomo, vo'oku ákone ahíkapu, simóvotinemo kaxéna ápeyeaku ra koekútihiko.

<sup>11</sup> Enepone ákoti oponóvo ítuke, tumúnemo yóno kó'iyeaneye. Kúteanemakamo ne ákoti akahá'a kasása'ikopeovo, tumúnemakamo yóno kó'iyeaneye. Kene ne xâne ponóvoti ítuke, inamá'axotimakamo koen'é'eye. Kúteanemakamo koêku ne xâne sasá'iti kixoku ítúkeovo, inamá'axotinemo sasâ'i nê'e.

<sup>12</sup> —Ákonemo anjú'ikene, aungópovotinemo —kôe ne Vúnae. — Omombínoatinemo námoepomo ne póhutihiko koxe'u xâne. Yoko kixoku ítúkeovo exoámo námoepo ne póhutihiko.

<sup>13</sup> Undíne ítukóvo tûri koane hunókoku ne uhá koeti koekúti. Undíнемaka inuxô ya uhá koêti. Undíнемaka exêa hunókoku ne uhá koeti koekúti. Koáhati undíne turixôa, koane undíнемakamo kousókoa —kôe.

<sup>14</sup> Koati únati koêku ne xâne hóhopu koyêti ípovo vo'oku ítúkeovo kasása'ipone Itukó'oviti, maka omótovane níkea há'i ne tikóti kixo'êkinoviti inámapoti apéyeati ákotinemo hunókoku, koáne maka omótovane vékea páhapeteake ne pitivóko.

<sup>15</sup> Yoko meúkeke yane pitivóko óvoheixomo ne xâne motokeâti íhaxeokono tamúku, enepohikone yupihóvoti ákoyea aúnati kixoku ítúkeovo, koáne ne hokéxokenati, koáne ne ákoti téyapana kapíneti xâne ákoti ítukapu koati múxone, yóko'o ne koepékoti, koánemaka ne hokoti koekúti ákoti ítukápa ne koati kaná'uti Itukó'oviti, koáne ne uhá koeti yómoti semékekexea ya koyúhoyeake koáne ya kixoku ítúkeovo.

<sup>16</sup> —Undi Jesus pahukoâti ne ánju, enepone ovónje íhae njokóyoke, koyúhoinopeano koekútihiko ya xapa póhutihiko ímokóvokuti. Undi ámoripono nâti Ndávi. Undi kutí koeti pú'iti hékere ú'uhapu'i koyêti, enepone xánena íhâroti —kixónune.

<sup>17</sup> Hara kôe ne Sasá'iti Omíxone Itukó'oviti yóko'o ne íhókoneti noívana Jesus, enepohikoneko kutipoâti:

—Kiná'akapane —koénehiko.

Enepone kamoâti ra koekúti, haramaka ákoe:

—Kiná'akapane —ákoemaka.

Ina koe'íkomaka ne Jesus:

—Enepone xâne koati hána'iti nókone ikéneke Itukó'oviti, eopâti kuteâti eópone xâne épeu úne, kená'akapanemaka njokóyoke. Koêkuti xâne kaha'âti, ingo'íparaxoatimo ne inámapoti apéyeati ákotinemo hunókoku, enepone kutí koeti úne vo'eroo koyêti ákoti uké'eyeaku —koéne.

### *Hunókoku yútoe Xuâum*

<sup>18</sup> Anéyeiko yúnzo, undi Xuâum, yunzó'ino uhá koeti kamokénoati ra yutoxóvoti yara koyuhópeti koyúhoti koeku káxehiko keno'ókoti. Harâ'a: Enepo áva kuri'úxoati ra yúndoe ya koêkuti koekúti ákoti yutaxápu yara koyuhópeti, kuri'úxinoatimo Itukó'oviti ípíhóponeake nê'e, kutí'inokemo anu'úkoatimo ne ípíhóponopeti yutoxóvotino yara koyuhópeti, ípíhóponopemo xâne.

<sup>19</sup> Koáne enepo áva veyêti kali poixô'o yutoxóvoti yara yúndoe yara koyuhópeti, koyúhoti koekútihiko apétimo ya káxehiko keno'ókoti, tetukoâtimakamo Itukó'oviti ne mani ípara yane há'i ne xuve tikóti kixo'êkinoveati ne inámapoti apéyeati ákotinemo hunókoku, koáne ne mani ópoku yane sasá'iti pitivóko, koánemaka ne únatinoe koekúti mani námoepo yutoxóvotino yara koyuhópeti.

<sup>20</sup> Enepone ítukoâti yuho râ'a, koyuhoâti uhá koêti ra koekútihiko yarâ'a, hara kôe:

—Koati kaná'uti ákoyeanemo áxu'ikene ne ngáyukopove —koéne.

—Énomone ákoeneye. Kiná'akapane, iti Vúnae Jesus —ngoémaka.

<sup>21</sup> Itúkapu hána'itike seánako Vúnae Jesus yóvoheixo, uhá ketínoe.  
Hunókokune.